

I. ЮСТИНИАНОВ КОДЕКС

Юстиниановият кодекс представлява част от голямото Юстинианово законодателство, известно под името *Corpus iuris civilis* — I. *Digesta* (*Pandectae*); *Institutiones*. II. *Codex Iustinianus*. III. *Novellae*.

Работата по съставянето на кодекса била възложена на комисия от 10 юристи на 13 февруари 528 г. За разлика от комисията, натоварена от имп. Теодосий II за изготвянето на Теодосиевия кодекс, Юстиниановите юристи, между които изпъква особено Трибониан, трябвало да направят подбор не само на законите, включени в трите известни тогава и употребявани юридически сборници — *Codex Gregorianus*, *Cod. Hermogenianus*, *Cod. Theodosianus*, но имали право да вмъкват и тия закони, макар и малко на брой, на императорите от II—III в., които били още в сила. Съставителите имали право също да внасят поправки в някои изречения, да изоставят повтарящи се закони и да извършват и други поправки. В Юстиниановия кодекс били включени, за разлика от Теодосиевия, не само официални укази, но и запитвания с личен характер, публикувани поради конкретно запитване, но добили впоследствие силата на закон. Работата на комисията продължила около 14 месеца и на 7 април 529 г. имп. Юстиниан обявил официално приключването на работата по съставянето на кодекса. Той трябвало да влезе в сила от 6 април с. г. След тази дата всички невключени конституции, както и старите юридически сборници губели своята валидност.

Следващите години от дейността на юристите били насочени към редактиране на съчиненията на по-старите юристи, т. е. в съставянето на т. нар. „Дигести“ и „Институции“. След тяхното приключване обаче станало ясно, че приготвеният кодекс се нуждае от допълнения и поправки. На известните съвременни юристи Трибониан, Доротей, Мена, Йоан и др. било възложено да внесат необходимите поправки и допълнения в духа на извършената вече работа по редактирането на съчиненията на старите юристи. На 16 ноември 534 г. било публикувано второто издание на Юстиниановия кодекс. То влязло в законна сила от 29 декември 534 г. и то именно е стигнало до наши дни. Първото издание не е запазено.

Кодексът е разделен на 12 книги (*libri*) със 765 глави вътре в тях и съдържа 4652 указа (*constitutiones*), разпределени според тяхното съдържание.

Всеки указ се състои от три части: *inscriptio*, самия текст на закона и *subscriptio*. В *inscriptio* са посочени имената на императорите, които издават закона, името на лицето, до което той е адресиран, с прибавка на неговата длъжност, ако е длъжностно лице. Винаги се дават имената на двамата императори, но в същност

законът се издава само от единия император, което се вижда от мястото на издаването. Следва текстът на закона и после *subscriptio*. Тук са посочени точната дата на издаването и градът, където е публикуван законът. Данните обаче за годината и мястото на издаването не винаги са сигурни. Най-старият указ е от времето на имп. Адриан (117—138), а най-късният от 4 ноември 534 г. Езикът на кодекса е латински с изключение на малко закони, издадени от императорите от края на V и началото на VI в., които са на гръцки език.

Значението на Юстиниановия кодекс като извор за историята на Тракия и изобщо на балканските земи се състои в наличието на много закони, изпратени до административни и военни управители в тия области. В тях се разискват въпроси из икономиката, социалните отношения, съдопроизводството, различни юридически проблеми, свързани с местното население. При Юстиниановия кодекс за разлика от Теодосиевия играе роля и едно друго важно обстоятелство. Тук са включени редица отговори на императори на запитване от страна на частни лица, които впоследствие добили силата на закон. Особен интерес за нас в това отношение представят някои укази, издадени от имп. Диоклециан по време на пътуването му през Тракия. Те са важни документи за историята на тракийските и мизийските градове от началото на IV в.

Данните, които намираме в юридическите документи от IV—VI в. за социалните отношения и икономиката на Тракия и Илирик, са сведения на официални документи, което им придава значителна стойност и достоверност.

Юстиниановият кодекс е запазен в отделните си части в около 20 ръкописа, изброени на стр. IV в изданието на Krueger от 1892 г. Най-старите преписи от VI и VII в. са запазени в *Liber Veronensis* = V.

ИЗДАНИЯ: Най-старите издания са: от 1475 г. на P. Schoefferus в гр. Майнц и на Ioannis Sensenschmidus в гр. Нюрнберг. Те не съдържат всички книги. Първото издание, което съдържа целия кодекс, е това на Gregorius Haloander от 1530 г. Следват многобройни издания до наши дни.

Меродавното издание е това на P. Krueger, *Corpus iuris civilis*, ed. stereotypa (ed. Mommsen, Krueger, Schoell) V. II. *Codex Iustinianus, recognovit Paulus Krueger*. Lipsiae 1892. Поместените тук откъси са по това издание.

КНИЖНИНА: И. С. Перетерский, *Дигесты Юстиниана*. Очерки по истории составления и общая характеристика. Москва 1956. — O. Karlowa, *Römische Rechtsgeschichte*, I, 1896, p. 1003—1006. — Jörs: *PWRE* IV, col. 167—170, s. v. *Codex Iustinianus*. — L. Wenger, *Die Quellen des römischen Rechts*, Wien 1953, p. 562—576; 638—651.

CODEX IUSTINIANUS

ЮСТИНИАНОВ КОДЕКС

1. *De episcopis et clericis etc.*1. *За епископите, за духовните лица и пр.*

[*Αὐτοκράτωρ Ζήνων Α.*]..... Πᾶσαν πόλιν εἴτε ἀνανεωθείσαν κατὰ τοὺς προλαβόντας χρόνους εἴτε οὐκ οὕσαν μὲν πρότερον, διὰ δὲ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἀποδειχθεῖσαν πόλιν ἔχειν ἐκ παντὸς τρόπου ἀχώριστον καὶ ἴδιον τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν κατ' αὐτὴν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐπίσκοπον θεσπίζομεν· μηδενὶ παντάπασιν οὐσης ἀδείας δι' οἵουδήποτε τρόπον, μηδὲ μὴν διὰ θείας βασιλικῆς κελεύσεως ἀφαιρεῖσθαι πόλιν οἵανδήποτε τοῦ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἢ καὶ τῆς ἀφορισθείσης αὐτῇ περιοχίδος ἢ ἄλλου τινὸς δικαίου καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἢ καὶ ἄλλως ὅπωςδῆποτε πόλεσιν ἐτέραις ὑποτελῇ ποιεῖν. Τοῦ δὲ παρὰ ταῦτα ποιούντος καὶ ποιεῖν πειρωμένου ἢ τῶν ἤδη ἀνανεωθείσων πόλεων ἢ καὶ τῶν πολισθέντων τόπων ἢ μετὰ ταῦτα τυχόν ἀνανεουμένων ἢ πολιζομένων τὸ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἀφαιρεῖσθαι δίκαιον ἢ ἄλλο τι παραιρεῖσθαι τῶν παρασχεθέντων ἢ καὶ παρασχεθισομένων αὐταῖς προνομίων μὴ μόνον ἢ ἐπιχείρησις ἔστω ματαία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τοῖς κοινῶς καὶ ἰδίᾳ λυσitelοῦσιν ἐκάστῳ μαχόμενος ἀτιμωθεὶς τῶν ὄντων γυμνούσθω· τῶν αὐτῶν κρατούντων ἐπιτιμίων καὶ κατὰ τοῦ καθὼς προεῖρηται ἐπιχειροῦντος καὶ διὰ βασιλικῆς τοιοῦτόν τι πράττειν ἀντιφωνήσεως. Ταῦτα δὲ γενικῶς διατάξαντες καὶ εἰς νοῦν εἰληφότες τὴν κατάστασιν τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῶν διακειμένων ὑπὸ Τόμιν τῆς τῶν Σκυθῶν ἐπαρχίας καὶ ὅτι οὐκ ἐγχωρεῖ τὰς αὐτὰς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας συνεχέσι βαρβάρων ἐπιδρομαῖς καταβλαπτομένας ἢ καὶ ἄλλως πως πενία συζώσας ἐτέρως διασώζεσθαι εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου Τόμεως, ἥτις ἐστὶ καὶ τοῦ ἔθνους μητρόπολις, τυγχά-

Император Зенон.¹... Ние нареждаме всеки град, който или е възстановен през предишните години, или пък не е бил град по-рано, но е обявен за такъв с императорско благоволение, да има на всяка цена отделен и собствен епископ, който да се грижи за църковните дела в града. Изобщо никому по какъвто и да било начин да не бъде позволявано дори и чрез императорска заповед да лишава който и да е град от правото на собствена епископия, от определената му територия или от някакво друго право и по този начин да го подчинява на други градове. А който действа против тази заповед или се опитва да действа, за да отнема правото на собствена епископия, било на вече възстановените градове, или на селищата, които са издигнати в градове, било на тези, които може би ще бъдат възстановени или които ще бъдат обявени за градове, или пък се опитва да отнеме някоя от дадените им привилегии, или ония, които в бъдеще ще им бъдат дадени, опитът му не само да бъде напразен, но самият той и всеки, който се противопоставя на делата, полезни изобщо и в частност за всекиго, да бъде опозорен и лишен от имуществото си.

Същите наказания да се наложат и на тоя, който, както бе казано по-горе, се опитва и чрез императорска заповед да направи нещо подобно. Като разпореждаме общо това и като вземаме предвид положението на пресветите църкви, които се намират под властта на Томи в провинция Скития, и тия същите пресвети църкви, които страдат от честите варварски нашествия или изобщо поради някаква друга причина са изпаднали в затруднение, могат да се запазят само ако бъдат удостоени с грижи от боголюбивия епископ на Томи² — главния град

¹ Закон на император Зенон (474—491). Скития, дн. Добруджа.

² Томи, дн. Кюстенджа, главен град на провинция

νο·εν προμηθείας, θεσπίζομεν ὑπεξαργεῖσθαι τῆς παρούσης θείας νομοθεσίας καὶ μηδαμῶς αὐτὰς ὑπάγεσθαι τῇ ταύτης ἀνάγκῃ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος μένειν. (I, 3, 35 (36), pp. 23—24).

2. De officio magistri militum

Imp. Anastasius A. Iohanni magistro militum per Illyricum. Milites de locis, in quibus consistunt, ad alia loca sine speciali nostrae serenitatis auctoritate nullatenus transferri praecipimus, nec eorum expensae in locis, in quibus consistunt, minuantur. sed si forte quaedam urguens et necessaria causa emergerit, utilitati ac securitati publicae tam amplissimam praetorianam praefecturam quam tuam sedem sine ulla procrastinatione prospicere protinus oportet et suggestiones ad nostras aures destinare, indicantes tam loca, de quibus milites transferendi sunt, quam ea, ad quae pervenire eos oportet, nominaque fortissimorum numerorum, in quibus idem milites referuntur, nec non quantitatem annonarum et ante omnia causam, ob quam idem milites transferendi sunt, ut post talem suggestionem a nostra auctoritate competentia procedant. (I, 29, 4, pp. 82).

3. De transactionibus

Imp. Anastasius A. Thomae pp. Illyrici.

на тая провинция, ние нареждаме те да се изключат от настоящото императорско разпореждане, да не се подчиняват на неговите санкции, но да останат в своето си положение¹. (Без дата).

2. За длъжността „началник на войските“²

Император Анастасий³, Август, до Йоан⁴, началник на войските в Илирик. „Заповядваме в никакъв случай да не бъдат прехвърляни войниците от местата, където пребивават, в други места без нарочното разпореждане на наша светлост, нито да се намаляват издръжките им в местата, в които са настанени. Но ако случайно възникне някаква належаща и неотложна нужда за ползата и сигурността на държавата, то тогава както славната префектура, така и твоята служба да положи грижи веднага и незабавно да изпратят доклади до нас, като посочат както тия места, от които трябва да се прехвърлят войниците, така и местата, в които те трябва да отидат, имената на най-големите военни части, в които тия войници се водят по списък, и преди всичко причината, поради която същите тия войници трябва да се прехвърлят, та след този доклад от наше име да бъде направено необходимото.“ (Без дата).

3. За спогодбите

Император Анастасий⁵, Август, до Тома⁶, началник на префектурата⁷ Или-

¹ От гледна точка на църковната уредба провинция Скития представлявала известна аномалия. Тук нямало епископи във всеки град, но епископът на Томи е бил единственият за цялата провинция. Това е засвидетелствувано за IV в. (срв. Cod. Theod. XVI 1, 3 от 381 г.), Созомен го подчертава за първата половина на V в. (Hist. Eccl., VII 19), а настоящият указ — за времето на Зенон. Както се вижда от Георги от Кипър, това положение е продължило и през VI в. ² Началници на войските, „magistri militum“, са главнокомандуващите на войските във всяка една от главните съставни части на Източната римска империя: Ориент, Тракия и Илирик (съответно и в Западната римска империя). Под тяхно разпореждане се намирали всички военни части в провинциите. В гръцките текстове се употребява думата *στρατηλάτης*. По времето на Константин Велики е имало само двама такива „началници на войските“. По-късно те стават повече с оглед на основните части на империята. Такива „началници на войските“ е имало и към самия двор — т. нар. *magistri militum praesentia'es*. Срв. *Grosse, Römische Militärgeschichte*, Berlin 1920, p. 180 sq. ³ Закон на император Анастасий I (491—518). ⁴ За този Йоан, началник на войските в Илирик по времето на имп. Анастасий, срв. още Cod. Iust. XII 35, 18, който го посочва през 492 г. като началник на войските в Ориент. ⁵ Закон на император Анастасий I (491—518). ⁶ Тома е бил управител на префектурата Илирик по времето на Анастасий. Срв. за него *Ensslin: PWRE* VI A, col. 323, n. 6, s. v. Thomas. ⁷ Praefecti praetorio са висши административни чиновници, върховните управители на префектурите Ориент и Илирик. Те обединявали административната и съдебната власт.

Iubemus in omnibus litigiis iam motis et pendentibus seu postea super servili vel adscripticia condicione movendis transactiones celebrandas vel iam celebratas, si non alio iuri cognito modo eas vacillare contigerit, vires suas obtinere nec ob hoc videri tenorem earum titubare, quod pro condicione servili vel adscripticia confectae sint. D. XV k. Dec. Patricio et Hypatio conss. (500). (II, 4, 43, p. 97).

4. De advocatis diversorum iudiciorum

Idem AA. Thalassio pp. per Illyricum. Isdem privilegiis isdemque immunitatibus potiri togam illustrissimae per Illyricum praefecturae, quibus fruitur toga per Orientem praetorianae sedis excelsae, decernimus. D. VII id. Sept. Constantinopoli Theodosio A. XVII et Festo conss. (439). (II, 7, 7, p. 98).

Idem AA. Apollonio pp. Si quis de togatis fori celsitudinis tuae vel Illyricianae seu urbicariae praefecturae sive de his, qui in provincialibus iudiciis causarum patrocinium profitentur, electione tuae sedis regendae provinciae munus potestatemque susceperit, post peractam integre ac sine ulla opinionis labe administrationem ad illud officium, unde abstractus est et unde sibi vitae subsidia comparabat, remeandi habeat facultatem nec causas orare denuo

рик. „Заповядваме във всички процеси, вече повдигнати и висящи или пък тия, които за в бъдеще ще бъдат повдигнати относно положение на роб или адскриптиций, спогодбите¹, които трябва да се изпълняват или са вече изпълнени, да запазят своята сила, стига те да не бъдат обезсилени по някакъв друг, обичаен за правото начин, и да не се смята, че валидността им се разколебава от това, че са сключени за робско или приписано положение на някого.“ Издаден на 17 ноември, по време на консулствуването на Патриций и Хипатий. (500 г.)

4. За адвокатите от различните съдилища

Същите императори², Августи, до Таласий³, управител на префектурата Илирик. „Нареждаме адвокатите⁴ в светлейшата префектура Илирик да притежават същите привилегии и имунитет, от които се ползват адвокатите при възвишената префектура Ориент⁵.“ Издаден в Константинопол на 7 септември, по време на консулствуването на Август Теодосий за седемнадесети път и на Фест. (439 г.)

Същите императори, Августи, до Аполоний⁶, управител на префектура. „Ако някой адвокат от съдилището на твоя знатност или от това на Илирик, или от столичната префектура⁷, или от тия, които поемат защитата на процесите в провинциалните съдилища по избор на твоята служба е натоварен със задължението и властта да управлява някоя провинция, след като безукорно и без никакво петно върху доброто си име завърши службата, да има право да се завърне към онова занимание, откъдето е бил откъснат и откъдето е получавал средства за препитание, и да не бъде възпрепятствуван от никаква завист на-

¹ Transactio в римското право се нарича договорът, с който две или повече лица приключват един съществуващ помежду им спор. Срв. M. Kaser: PWRE VI A, col. 2139—2147, s. v. transactio.

² Сиреч Теодосий и Валентиниан. Закон на имп. Теодосий II (408—450). ³ Таласий е видна личност в политическия и религиозния живот на Източната римска империя през V в. През 439 г. е бил управител на префектурата Илирик. Срв. Ensslin: PWRE V A, col. 1202, n. 8, s. v. Thalassius. ⁴ Адвокатите в Източната римска империя имали подобни функции и задължения като днешните адвокати. Те били организирани в колегии към съответните префектури и през VI в. били държавни чиновници с точно определен брой. ⁵ В префектурата Ориент влизали диоцезите Ориент, Египет, Азия, Понт, Тракия. Префектурата Илирик имала два диоцеза: Дакия и Македония. ⁶ Аполоний е бил управител на префектурата Ориент през 442—443 г. Срв. Seeck: PWRE II, col. 125, n. 68, s. v. Apollonius. ⁷ Сиреч на град Константинопол.

quadam prohibeatur invidia. D. XII k. Sept. Constantinopoli Eudoxio et Dioscoro conss. (442). (II, 7, 9, p. 99).

Idem A. Eusebio pp. Illyrici. Sancimus patronum fisci iudicio celsitudinis tuae iam non quotannis, sed biennio pro vetere consuetudine finem officii sui sortiri: salvis eidem consortio privilegiis omnibus, quae a retro principibus meruit, manentibus. D. X. k. Mart. Constantinopoli Basilio et Viviano conss. (463). (II, 7, 12, p. 99).

Idem AA. Calicrati pp. Illyrici. Advocati, qui dirimunt ambigua fata causarum suaeque defensionis viribus in rebus saepe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam si proeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis clupeis et thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: militant namque causarum patroni, qui gloriosae vocis confisi munimine laborantium spem vitam et posteros defendunt. D. V k. April. Constantinopoli Zenone et Marciano conss. (469). (II, 7, 14, p. 99).

Idem AA. Paulo pp. per Illyricum. Iubemus advocationem fori tui culminis in centum quinquaginta, sicut antea constitutum fuerat, advocatos concludi eundemque numerum, quotiens vel professionis fine vel morte vel quocumque casu fuerit immi-

ново да защитава дела.“ Издаден в Константинопол на 18 август по време на консулствуването на Евдоксий и Диоскор. (442 г.)

Същият император¹, Август, до Евсевий², управител на префектурата Илирик. „Нареждаме адвокатът на фиска³ при съдилището на твоя знатност да приключва своята служба не ежегодно, а на две години — според стария обичай, като се запазят всички привилегии на тази длъжност, които ѝ са били признати от предишните императори.“ Издаден в Константинопол на 20 февруари, по време на консулството на Василий и Вивиан (463 г.).

Същите императори⁴, Август, до Каликрат⁵, управител на префектурата Илирик. „Адвокатите, които разрешават спорните случаи при процесите и със силата на своята защита често в обществените и частни дела издигат падналото, възстановяват обезсиленото, се грижат за човешкия род не по-малко, отколкото ако в битки и с рани спасяваха родината и рода си. Затова ние смятаме, че в нашата държава воюват не само тия, които се опират на мечове, щитове и ризници, но също така и адвокатите: защото защитниците на процесите воюват с това, че като се уповават на гордия си глас, защитаваат надеждата, живота и потомството на тия, които се намират в нужда.“ Издаден в Константинопол на 28 март по време на консулството на Зенон и Марциан. (469 г.)

Същите императори⁶, Август, до Павел⁷, управител на префектурата Илирик. „Заповядваме адвокатската колегия при съдилището на твоя знатност да включва, както по-рано бе постановено, 150 адвокати и този именно брой всякога, когато намалее поради напускане на професията, поради смърт или при някакъв друг случай, да се допълва

¹ Закон на император Лъв (457—474).

² Евсевий е управител на префектурата Илирик

през 463 г. ³ Advocatus, или patronus fisci, е длъжност, възникнала вероятно по време на Адриан (117—138). Броят на адвокатите е бил определен както за провинциите, така и за столицата. В техните функции влизало да водят всички процеси на фиска в съответната провинция. Към префектурите били назначавани от императора, а провинциалните управители ги назначавали за съответната провинция. Те се ползвали със значителни привилегии и имали ранга на clarissimi, а също и на spectabiles. След двегодишно изпълнение на службата си могли да я напускат. ⁴ Закон на император Лъв (457—474).

⁵ Каликрат е управител на префектурата Илирик през 468—469 г. Срв. Seeck: PWRE IV Suppl. col. 862, n. 7h, s. v. Kallikrates. ⁶ Закон на император Лъв и на Зенон (474 г.). ⁷ Павел е бил управител на префектурата Илирик през 474 г.

nutus, electione magnificae tuae sedis impleri, ita ut in praesenti quidem et hinc usque ad biennium ad plenitudinem supra definiti numeri subrogandi sine ulla cohortalis aut cuiuslibet deterioris condicionis quaestione succedant: salva videlicet adversus eos apparitionibus si qua competit actione, quam certum est, postquam fisci patronatus officio impleto exierint, evanescere: post lapsum vero biennium foro tuae magnificae potestatis inseri postulantes non aliter, nisi sub gestorum confectione minime eos cohortali condicioni subiacere patet factum fuerit, admittantur. Cuncta sane privilegia, quae magnificae per Orientem praefecturae advocatis ex divinis retro principum seu inclitae recordationis Leonis vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuae quoque gloriosissimae sedis causidicis absque ulla discretione competere per hanc in aeternum valituram legem sancimus. (474) (II, 7, 17, p. 99).

Idem A. Thomae pp. per Illyricum. Advocatos amplissimae tuae sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum et officium provehuntur, una cum liberis iam natis vel postea procreandis ab omni cohortalis seu cuiuslibet deterioris condicionis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio suo conservari praecipimus, cum constet hoc iam pridem tam advocatis amplissimae praetorianae per Orientem quam magnificae urbicae praefecturae sacris constitu-

чрез избор от страна на твоята благородна служба, така че и понастоящем, и в продължение на две години занапред тия, които трябва да бъдат избрани, за да се допълни горепосоченият брой, да влязат, без да се разследва дали са кохорталите¹ или от някакво друго, по-долно положение. Очевидно не трябва да се взема предвид повдигнато срещу тях в съда обвинение, за което е сигурно, че са го обезсилили, ако те са напуснали службата на адвоката на фиска² след изпълнението на служебните си задължения. А след изтичане на двегодишния срок тия, които пожелаят, да бъдат настанени под закрилата на твоята благородна власт, да бъдат приемани само след като се покаже чрез официални документи, че не принадлежат по положение към кохорталите. Ние заповядваме с този валиден за вечни времена закон всички привилегии, които са предоставени на адвокатите от благородната префектура Ориент било с божествените нареждания на предишните императори, било на блаженопаметния Лъв³, било с нашите закони, да се отнасят и за адвокатите на твоята преславна служба, без никакво разграничение.“ (474 г.)

Същият император,⁴ Август, до Тома,⁵ управител на префектурата Илирик. „Заповядваме адвокатите при твоята възвишена служба, които според обстоятелствата се издигнат в степента и длъжността „адвокат на фиска“⁶, да бъдат напълно освобождавани заедно с децата, които вече са родени или ще се родят в бъдеще, и с тяхното имущество от всякакви окови на кохортал⁷ или каквото и да е друго по-ниско положение, тъй като е известно, че още отдавна това е разрешено чрез императорски разпоредби⁸ както на адвокатите от възвишената префектура Ориент, така и на знатната столична префектура⁹ и няма

¹ Под „кохорталите“ първоначално се разбирали чиновниците при управителя на префектурата. По-късно така се наричат само чиновниците на провинциалните управители. При названията *officiales*, *cohortales*, *apparitores* трябва да се прави следната разлика: *officiales* се наричат чиновниците при всички магистратури, било с по-нисък, или с по-висок ранг; *cohortales* са едно по-особено обозначение за *officiales*, и то главно за тия при провинциалните управители; *apparitores* са най-ниските служители във ведомствата. ² Вж. стр. 24, бел. 3. ³ Вероятно се касае за предишния закон — II 7, 14. ⁴ Закон на император Анастасий (491—518). ⁵ Тома е началник на префектурата Илирик през 500 г. Срв. стр. 22 бел. 6. ⁶ Вж. стр. 24, бел. 3. ⁷ Вж. стр. 25, бел. 1. ⁸ Срв. Cod. Iust. II 7, 8 от 440 г. ⁹ Сиреч на град Константинопол.

tionibus esse indultum et non dubium sit non tantum eas, sed etiam sublimissimae tuae sedis germanas esse potestates. D. XII k. Dec. Patricio et Hypatio cons. (500) (II, 7, 21, p. 100).

Imp. Iustinianus A. Iohanni pp. De constitutione divinae recordationis. Iustini patris nostri super togatis amplissimae tuae sedis prolata Illyriciani advocati postulerunt a nobis eis clarum fieri, si locum etiam circa eos possit habere, sive cum commeatu sive sine commeatu iudicio eiusdem sublimitatis afuerint. Sancimus itaque talem legem generaliter in persona eorum tenere, ut, si quis sine commeatu ultra continuum biennium afuerit vel cum commeatu ultra quinquennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum suum vindicare nec iterum viris disertissimis togatis eiusdem sedis adsistere. perfruantur igitur advocati eiusdem sublimitatis hac nostra generali sanctione. (531—534) (II, 7, 29, p. 102).

5. Quae res exportari non debeant

Imppp. Valentinianus Valens et Gratianus AAA. ad Theodotum magistrum militum. Ad barbaricum transferendi vini et olei et liquaminis nullam quisquam habeat facultatem ne gustus quidem causa aut usus commerciorum. (370—375) (IV 41, 1, p. 178).

Imp. Marcianus A. Constantino pp. Nemo alienigenis barbaris cuiuscumque gentis ad hanc urbem sacratissimam sub legationis specie vel sub quocumque alio colore ve-

никакво съмнение, че не само тия служби, но и твоята възвишена служба са равноправни власти.“ Издаден на 19 ноември по време на консулството на Патриций и Хипатий. (500 г.)

Император Юстиниан¹, Август, до Йоан², управител на префектура. „Адвокатите от Илирик поискаха (т нас да ни се разясни разпоредбата, издадена³ от блаженопаметния Юстин, нашия баща, относно адвокатите при твоята възвишена служба — дали има приложение също и за тях, когато са отсъствували от съдилището на твоя знатност било с отпуска, било без отпуска. И така ние заповядваме този закон да се отнася изобщо и по отношение на тях, та ако някой без прекъсване е отсъствувал без отпуска повече от две години, а с отпуска — повече от пет години, да се зачеркне напълно от списъка. Не трябва да му се дава никаква възможност да предявява претенции за своето място, нито да се причислява отново към най-красноречивите мъже — адвокатите при твоята служба. Следователно адвокатите при твоята височайша служба да използват това наше общо разпореждане.“ (Издаден между 531 и 534 г.)

5. Кои стоки не трябва да се изнасят

Императори Валентиниан, Валент⁴ и Грациан, Август, до Теодот, началник на войските. „Никой няма право да пренася за варварите вино, дървено масло, рибни произведения нито за храна, нито за търговия“⁵. (Издаден между 370—375 г.)

Император Марциан⁶, Август, до Константин⁷, управител на префектура. „Никой да не се осмелява да продава на иноземни варвари, от което и да са племе, които идват в този пресвещен

¹ Закон на император Юстиниан (527—565). ² Йоан, управител на префектурата Илирик, е един от видните политически дейци по време на Юстиниановото управление. ³ Този указ е загубен. В ръкописите в същата глава под № 28 е стояла една гръцка конституция. Предполага се, че това е въпросният закон, издаден от имп. Юстин I (518—527), който се отнасял за адвокатите при управителя на префектурата Ориент. ⁴ Закон на император Валент (364—378). ⁵ Този закон на Валент стои в тясна връзка със съобщението на Темистий Ог. X 135 c—d (p. 161, 24—31) за ограничаване търговския обмен с готите през долнодунавските градове след приключване на т. нар. първа готска война. Срв. В. Велков, Сведенията на Темистий за Тракия, Сб. Г. И. Кацаров II (ИАИ, XIX), 1955, стр. 251—253. ⁶ Закон на император Марциан (450—457). ⁷ За този Константин — консул през 456 г., три пъти управител на префектура и патриций срв. Seeck: PWRE IV col. 1031, n. 6, s. v. Constantinus.

nientibus aut in diversis aliis civitatibus vel locis loricas et scuta et arcus sagittas et spathas et gladios vel alterius cuiuscumque generis arma audeat venumdare, nulla prorsus isdem tela, nihil penitus ferri vel facti iam vel adhuc infecti ab aliquo distrahatur, perniciosum namque Romano imperio et proditori proximum est barbaros, quos indigere convenit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis autem aliquid armorum genus quarumcumque nationum barbaris alienigenis contra pietatis nostrae interdicta ubicumque vendiderit, bona eius universa proscribi protinus ac fisco addici, ipsum quoque capitale poenam subire decernimus. (450—457) (IV, 41, 2, pp. 178—179).

6. De patribus qui filios distraxerunt

Imp. Constantinus A. provincialibus suis. Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve sanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente emptor obtinendi eius servitii habeat facultatem. Liceat autem ipsi qui vendidit vel qui alienatus est aut cuilibet alii ad ingenuitatem propriam eum repetere, modo si aut pretium offerat quod potest valere, aut mancipium pro huiusmodi praestet. D. XV k. Sept. Serdicae Constantino A. VIII et Constantio C. IIII conss. (329) (IV, 43, 2, p. 179).

град¹ или в други различни градове и места било като пратеници, или под каквото и да е друг предлог, ризници, щитове, лъкове, стрели, къси или дълги мечове или каквото и да е друго оръжие — изобщо никой да не им продава нито копие, нито пък желязо, било то обработено, или още сурово. Защото опасно е за римската държава и почти е равно на предателство да снабдяваме с оръжие и да правим по-силни варварите, които би трябвало да търпят лишения. Ако пък някой против забраната на нашето милосърдие продаде някъде някакъв вид оръжие на иноземни варвари от каквото и да са произход, заповядваме да се конфискуват напълно всичките му имоти и да се предадат на фиска, а сам той да понесе смъртно наказание.“ (Издаден между 455—457 г.²)

6. За бащите, които са продали синовете си

Император Константин³, Август, до провинциалните жители. „Ако някой поради преголяма бедност и нужда или заради храна е продал сина или дъщеря си, и то още кървави,⁴ само в този случай продажбата е валидна и купувачът има възможност да го задържи като роб. Нека е позволено обаче на този, който го е продал или който го е отчуждил, или който и да е друг, да го иска обратно, за да го освободи, стига само да предложи цената, която може да струва, или пък да представи за него равностоеен роб.“ Издаден в Сердика⁵ на 18 август по време на консулството на Август Константин за осми път и на Цезар Констанций за четвърти път. (329 г.)

¹ Сиреч Константинопол.

² Обикновено се датира в 456 г.

³ Закон на Константин Велики.

⁴ В смисъл, че са току-що родени, още недостатъчно измити и чисти.

⁵ Сердика е дн. София. Константин Велики е прекарвал твърде често в Сердика и някои автори (*Anon. post Dionem*, FHG IV 199, 15) твърдят, че той бил наричал Сердика „моя Рим“ и възнамерявал да премести тук столицата на империята. От Сердика са издадени още и следните укази, поместени в Юстиниановия кодекс: 8, 53, 26 (от 20 април 316 г.), 3, 24, 1 (от 4 декември 316 г.), 9, 42, 2 (от 26 ноември 319 г.), 8, 34, 3; 57, 1; 10, 19, 2 (от 31 януари 320 г.), 9, 11, 1 (от 29 май 320 г.), 9, 4, 1 (30 юни 320 г.), 3, 28, 28 (6 февруари 321 г.), 5, 16, 24 (от 27 февруари 321 г.), 5, 71, 18 (от 18 декември 322 г.), 10, 21, 1 (от 18 май 327 г.), 10, 32, 18 (от 29 септември 329 г.). Константин Велики по време на своите пътувания из Тракия се е спрял и в Марцианопол (14 април 332 г.) и в Бесапара, до с. Синитово, Пазарджишко (24 февруари 330 г.), както свидетелствуват издадените тук укази: 5, 1, 2 — в Марцианопол, и 3, 39, 3; 8, 4, 5 — в Бесапара.

7. *De rescindenda venditione*

Idem AA. et CC. Mucatraulo militi. Ratas manere semper perfectas iure venditiones vestra etiam interest. nam si oblato pretio rescindere venditionem facile permittatur, eveniet, ut et si quid vos laboribus vestris a fisco nostro vel a privato comparaveritis, eadem lege conveniamini, quam vobis tribui postulatis (293) (IV, 44, 7, p. 179).

7. *За обявяване продажбата недействителна*

Същите Август¹ и Цезари до войника Мукатраулис.² „Във ваш интерес е законно сключените продажби да остават валидни. Защото ако бъде позволено лесно да се развали продажбата, като се върнат парите, то в случай че и вие купите нещо с вашия труд било от нашия фиск, било от частно лице, ще попаднете под същия закон, който искате да ви се отстъпи.“ (293 г.).

8. *De commerciis et mercatoribus*

Idem AA. et Gratianus A. Tatiano comiti sacrarum largitionum. Non solum aurum barbaris minime praebeatur, sed etiam si apud eos inventum fuerit, subtili auferatur ingenio. si ulterius aurum pro mancipiis vel quibuscumque speciebus ad barbaricum fuerit translatum a mercatoribus, non iam damnis, sed suppliciis subiunguntur, et si id iudex repertum non vindicat, tegere ut conscius criminosa festinat. (374?) (IV, 63, 2. p. 188).

8. *За търговията и за търговците*

Същите Август³ и Грациан Август до Тациан,⁴ комес на съкровището.⁵ „На варварите не само да не се доставя злато, но дори ако бъде намерено у тях, то да се измъкне с тънка хитрост. Ако за в бъдеще бъде пренесено във варварската земя злато от търговците било за роби, или за каквито и да било стоки, то да им се налага не вече глоба, но и телесно наказание и ако съдията не накаже такава постъпка, след като тя бъде разкрита, (ще се смята), че той се стреми съзнателно да прикрие престъплението.“ (374?)

9. *De verborum et rerum significatione*

Idem A. Iohanni pp. Suggestioni Illyricianae advocationis respondentes decernimus familiae nomen talem habere vigorem: parentes et liberos omnesque propinquos et substantiam, libertos etiam et patronos nec non servos per hanc appellationem significari. Et si quis per suum elogium fideicommissum familiae suae reliquerit, nulla speciali adiectione super quibusdam

9. *За значението на думите и на нещата*

Същият Август⁶ до Йоан⁷, управител на префектура. „Отговаряйки на запитването на адвокатската колегия в Илирик, определяме думата „фамилия“ да има такова значение: чрез това название да бъдат означавани родителите, децата, както и всичките родственици и имущество, освободените роби, патроните, а така също и робите. И ако някой чрез фидеикомис⁸ е определил нещо за своята фамилия, без да е направил специална добавка за

¹ Закон на император Диоклециан (284—305). ² Мукатралис е често срещано тракийско име. ³ Сиреч Валентиниан, Валент и Грациан. Законът е на имп. Валент (364—378). ⁴ Тациан е една от видните политически личности при двора на Източната римска империя; през втората половина на IV в. е заемал многобройни висши длъжности. Срв. *Ensslin*: PWRE IV A, col. 2463—2467, п. 3, s. v. Tatianus. ⁵ Comes sacrarum largitionum е една от висшите административно-финансови длъжности в империята през късноримската епоха, приблизително като „министър на държавното съкровище“. Грижел се е за общото приемане на всички данъци и налози, а също и за разходите на държавата. ⁶ Закон на император Юстиниан (527—565). ⁷ Вж. стр. 26 бел. 5. ⁸ При фидеикомис става дума за фидеикомис на наследство, един от видовете завещания (по свободен завет), който може да има за обект една част от наследството или пък цялото наследство. Срв. *Leonhard*: PWRE VI, col. 2272—2275, s. v. fideicommissum.

certis personis facta, non solum propinquos, sed etiam his deficientibus generum et nurum. et hos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari, ita videlicet, si matrimonium morte filii vel filiae fuerit dissolutum. nullo etenim modo possint gener vel nurus filiis viventibus ad tale fideicommissum vocari, cum hi procul dubio eos antecedant: et hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant. Hoc eodem valente, et si quis rem immobilem cuidam legaverit vel fideicommisserit eamque alienari prohibuerit adiciens, ut, si hoc fideicommissarius praeterierit, familiae suae res adquiratur. In aliis autem casibus nomen familiae pro substantia oportet intellegi, quia et servi et aliae res in patrimonio uniuscuiusque esse putantur. D. XV k. Nov. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis vv. cc. anno secundo. <532> (VI 38, 5, p. 271).

10. *De bonis maternis et materni generis*

Imp. Leo A. Callicrati pp. per Illyricum. Omnem ambiguitatis confusionem amputantes hac liquida et compendiosa lege sancimus circa usum fructum maternas rerum nullam esse differentiam, sive in priore matrimonio pater, ex quo filios habuit, permanere voluerit sive novercam filiis superduxerit: legibus, quae de matris bonis latae sunt, suam habentibus firmitatem. Patres igitur usum fructum maternas rerum, etiamsi ad secundas migraverint nuptias, sine dubio habere debent: nec ullam filiis vel quibuslibet ex persona eorum contra patres improbam vocem accusationemque posse competere. D. k. Sept. Anthemio A. II cons. <468> (VI 60, 4, p. 289).

някои определени лица, <да се разбират> не само кръвните родственици, но ако няма такива — зетят и снахата. Защото ние смятаме, че е човечно и те да се привлекат към фидеикомиса, тъй като е ясно, че поради смъртта на сина или дъщерята бракът е бил разтрогнат. Ако обаче децата са живи, по никой начин зетят или снахата не могат да се призоват към такъв фидеикомис, понеже те без съмнение ги надминават по права. Очевидно е, че това трябва да става по степени, като след тях следват освободените роби. То да важи и в такъв случай, ако някой е предал чрез фидеикомис някому някаква недвижима вещ и е прибавил, че няма право да я отчуждава, и ако този, който получи фидеикомис, пренебрегне това, вещта да се върне на неговата фамилия. В други случаи обаче името „фамилия“ трябва да се разбира и като имущество, защото и робите, и другите вещи се считат, че се намират във владение на всеки един човек.“ Издаден в Константинопол на 18 октомври във втората година след консулството на Лампадий и Орест, мъже пресветли <532 г.>

10. *За имотите на майката и на майчиния род*

Император Лъв,¹ Август, до Каликрат², управител на префектурата Илирик. „Като премахваме всяка бъркотия и двусмисленост, с настоящия кратък и ясен закон нареждаме да няма никаква разлика относно плодopolзуването на майчините имущества, било че бащата е пожелал да остане в първия брак, от който е имал деца, било че е довел на синовете си мащеха: законите, издадени за майчините имоти, запазват своята сила. Следователно бащите ще трябва без съмнение да притежават право на плодopolзуване на майчините имоти, макар и да са встъпили във втори брак. Заради децата и техните потомци никой не може да повдига безчестен глас и обвинение против бащите.“ Издаден на 1 септември по време на консулството на Август Антемий за втори път. <468 г.>

¹ Закон на император Лъв (457—474).

² За Каликрат вж. стр. 24, бел. 5.

11. De praescriptione XXX vel XL annorum

Idem A. ad Thomam pp. per Illyricum. Praescriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem condicionem vocantur, opponi non patimur, sed gentilem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostrae pietatis lex de aliis loquitur condicionibus nec anterioribus constitutionibus per eandem novellam legem derogatur, quae manifestissime curiales et liberos eorum explosis temporalibus praescriptionibus patriis suis reddi praecipunt. (VII 39, 5, p. 311).

12. De sententiis praefectorum praetorio

Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Thalassio pp. Illyrici. Litigantibus in amplissimo praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos adfirment, non provocandi, sed supplicandi licentiam ministramus, licet pro curia vel qualibet publica utilitate seu alia causa dicatur prolata sententia (nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari): ita videlicet, ut intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis praetorianae praefecturae sententias, post successionem iudicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. D. III id. Aug. Constantinopoli Theodosio A. XVII et Festo cons. (439) (VII 42, 1, p. 314).

11. За давността от 30 или 40 години

Същият Август¹ до Тома², управител на префектурата Илирик. „Не позволяваме прескрипцията за четиридесетгодишна давност да се използва като оправдание от тях, които биват призовавани в съсловието на куриалите, но заповядваме те да бъдат винаги принуждавани да признават произхода си по рождение. Защото императорският закон на наше милосърдие³ говори за други съсловия и чрез същата новела не се обезсилват по-старите закони, които съвсем ясно нареждат — куриалите и децата им да се връщат в родните си места, като се отстранява давността за определен срок от време.“ (Без дата.)

12. За присъдите на управителите на префектура

Императори Теодосий⁴ и Валентиниан, Август, до Таласий⁵, управител на префектурата Илирик. „На тях, които се съдят във възвишения съд на префектурата, ако твърдят, че са оскърбени против закона, даваме позволение не да апелират, но да отправят молба (до императора), макар и да се казва, че присъдата е произнесена за курията или за каквато и да е обществена полза или по друга причина. Защото не е изгодно за държавата да отказва подкрепата на законите на отделните лица. И така трябва да им се дава възможност да се обръщат с молба до нашата божествена особа против съдебните присъди на управителите на префектурите в продължение на две години, считано от (встъпването в длъжност) на заместника на съдията.“ Издаден в Константинопол на 11 август по време на консулството на Август Теодосий за седемнадесети път и на Фест. (439 г.)

¹ Закон на император Анастасий (491—518). ² За Тома вж. стр. 22, бел. 6. ³ Срв. Cod. Iust. VII 39, 4 § 2. ⁴ Закон на император Теодосий II (408—450). ⁵ За Таласий вж. стр. 23, бел. 3.

13. *De his qui per metum iudicis non appellaverunt*

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Diophani. Si contra te iure pronuntiatum est nec appellationis imploratum auxilium, intellegis acquiescere te statutis oportere. in sacro enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. XV k. Iul. Philippopoli AA. conss. (293) (VII 67, 1, p. 328).

14. *Unde vi...*

Imp. Iustinianus A. Iohanni pp. Cum quaerebatur inter Illyricianam advocatorem, quid fieri oporteret propter eos, qui vacuum possessionem absentium sine iudiciali sententia detinuerunt, quia veteres leges nec unde vi interdictum nec quod vi aut clam vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definiebant, violentia in ablatam possessionem minime praecedente, nisi domino tantummodo in rem actionem exercere permittentes: nos non concedentes aliquem alienas res vel possessiones per suam auctoritatem usur-

13. *За тия, които от страх пред съдията не са апелирали*

Императори Диоклециан¹ и Максимиан, Август и Цезари², до Диофан³. „Ако против тебе е произнесена присъда според закона и не е потърсена помощта на апелацията, виждаш, че трябва да се съгласиш с решеното. Защото в нашата императорска свита⁴ не е имало от какво да се страхуваш.“ Издаден във Филипол на 17 юни по време на консулството на (споменатите) Август и (293 г.).

14. *„Как със сила...“*

Император Юстиниан,⁵ Август, до Йоан⁶, управител на префектура. „Понеже се разискваше между адвокатската колегия в Илирик какво трябва да става с тия, които са задържали без съдебна присъда свободното имение на отсъстващи, защото старите закони — нито интердиктът⁷ unde vi, нито quod vi aut clam, нито пък друг закон определяха някаква друга тълба за възвръщане на такова притежание, стига само насилие да не предшества отнемането на притежанието, и те позволяваха само на притежателя да подаде оплакване, то ние, не допускайки някой да заграби по силата на своята власт чужди вещи или

¹ Закон на имп. Диоклециан (284—305).

Констанций Хлор, които според новата система трябвало да наследят старите императори. В официалните документи тяхното име също фигурирало.

² Това са избраните за съуправители Галерий и Констанций Хлор, които според новата система трябвало да наследят старите императори. В официалните документи тяхното име също фигурирало.

³ Диофан е частно лице. Смисълът на закона е следният: Този Диофан, вероятно жител на Филипол, където е издаден указът, е бил съден и от страх пред местния съдия не е посмял да апелира. Използувайки идването на императора в града, той дал молба до него. Настоящият закон е отговор на тази молба.

⁴ Sacer comitatus означава свитата, която придружавала императора при неговите пътувания (срв. PWRE, IV, col. 622). В случая се касае за свитата на Диоклециан, който през тази година е пътувал в Тракия и на 17 юли е бил във Филипол, където е издал указа. За пътуванията на Диоклециан в Тракия вж. Th. Mommsen, Über die Zeitfolge der Verordnungen Diocletians und seiner Mitregenten, Ges. Schriften II, 1905, p. 195 sq; Ensslin: PWRE VII A, col. 2438—2440; 2447—2448. Тези пътувания са станали през 293, 294 и 304 г., а един указ, издаден на 8 юни 303 г. в Дуросторум, дн. Силистра, сочи, че и през тази година Диоклециан е слязъл до Долни Дунав. През 293 г. той посетил следните селища: между 10 и 13 май — Адрианоупол, дн. Одрин, между 25 май и 17 юни — Филипол, дн. Пловдив, между 24 и 28 юни — Сердика, дн. София, между 2 и 15 юли отново Филипол. През 294 г. той се движи главно по Дунава. Тръгва от Сингидунум, дн. Белград, и на 8 септември е в Цебрус, дн. Горни Цибър, Ломско, на 13 октомври е във Вариана, дн. Селановци, Оряховско, на 17 октомври в Апиария, дн. Ряхово, Русенско, на 18 октомври — в Трансмариска, дн. Тутракан, на 21 и 22 октомври в Дуросторум, дн. Силистра. Оттук през Марцианоупол ние го намираме на 28 октомври в Анхиало, дн. Поморие, на 29 октомври в Дебелт, дн. с. Дебелт, Бургаско, на 31 октомври в Адрианоупол, на 1 ноември в Буртудизум, дн. Бабаески. Оттук през Хераклея, дн. Ерегли, той отива в Константинопол. Според сведения на Лактанций (De mort. pers. 17) през 304 г. Диоклециан пътува от Равена за Виминациум и оттук преминава покрай целия бряг до Дуросторум и оттам до Константинопол.

⁵ Закон на император Юстиниан (527—565).

⁶ За този Йоан вж. стр. 26 бел. 2.

⁷ Касае се за закон, издаден в защита на владенията. Тъй като първоначално преторският едикт започвал с думите unde vi, то тия думи останали като означение на самия интердикт при неговото цитиране. Същият случай е и със споменатия след това закон quod vi aut clam.

pare sancimus talem possessorem ut praedonem intellegi et generali iurisdictione ea teneri, quae pro restituenda possessione contra huiusmodi personas veteribus declarata est legibus. ridiculum etenim est dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occupaverit. Omnes autem scire debent, quod non suum est, hoc ad alios modis omnibus pertinere, cum talis dispositio in furti actione iam dudum veteribus legibus definita est dicentibus: si quis alienam rem adversus domini voluntatem attigerit, furti actione tenetur. His videlicet, quae super recipienda possessione a nobis disposita sunt, locum habentibus, si non ex die, ex quo possessio detenta est, triginta annorum excesserunt curricula. D. XV k. Nov. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis vv. cc. anno secundo. (532) (VIII, 4, 11, p. 332—333).

15. De pignoribus

Idem AA. et CC. Vito. Res obligatas exterius debito soluto liberando datum petere, non earum dominium adipisci potest. S. III k. Nov. Retiariae CC. conss. (294) (VIII, 13, 21, p. 341).

16. De novationibus et delegationibus

Idem AA. et CC. Ziparo. Nec creditoris creditori quisquam invitatus delegari potest. S. XII k. Nov. Dorostolo CC. conss. (294) (VIII, 41, 6, p. 354).

притежание, заповядваме такъв притежател да се счита за грабител и това, което е обявено чрез старите закони и за възстановяване на притежанието против подобни лица, да се отстоява чрез общата юрисдикция. Защото смешно е да се казва или слуша, че някой е заграбил чужда вещ като своя поради неведение. Всички обаче трябва да знаят, че не е тяхно онова, което принадлежи на други по всички правила, когато още отдавна такова положение е определено от старите закони като извършване на кражба, които казват: ако някой против волята на собственика задържи чужда вещ, да се смята, че е извършил кражба. От това се вижда, че което ние разпоредихме за възвръщането на притежанието, има валидност, ако от деня, когато е държано притежанието, не са изминали тридесет години.“ Издаден на 18 октомври в Константинопол, във втората година след консулството на преславните мъже Лампадий и Орест. (532 г.)

15. За залозите

Същите Августини и Цезари¹ до Вит². „Трети човек, който е платил дълга, за да освободи заложили вещи, може да си иска онова, което е дал, но не може да придобие собствеността върху тия вещи.“ Издаден в Рациария³ на 30 октомври по време на консулството на Цезарите. (294 г.)

16. За подновяванията на дългове и за делегациите

Същите Августини⁴ и Цезари⁵ до Зипар⁶. „Никой не може против волята му да бъде делегиран⁷ на кредитора“. Издаден в Дуросторум⁸ на 21 октомври по време на консулството на Цезарите. (294 г.)

¹ Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от неговото пътуване в Тракия и Мизия (срв. стр. 31, бел. 4). ² Вит — Vitus е латинско предаване на известното тракийско лично име *Βεῖδης*, засвидетелствувано както епиграфски, така и литературно. ³ Рациария, дн. с. Арчар, Видинско. ⁴ Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от неговото пътуване през Тракия и Мизия (срв. стр. 31, бел. 4). ⁵ За Цезарите срв. стр. 31, бел. 2. ⁶ Зипар — Ziparus е тракийско лично име. ⁷ Delegatio е предписание от страна на заемодавеца до неговия длъжник да плати дължимото не на него, а на трети човек. ⁸ Дуросторум, дн. Силистра. Срв. Cod. Iust., IV 5, 8, който е отправен пак до някой Зипар и издаден на 18 октомври 294 г., значи три дена преди нашия указ, без обаче да се упомене градът. Очевидно се касае за едно и също лице, жител на град Дуросторум през 294 г.

17. *De postliminio et de redemptis ab hostibus*

Idem AA. et CC. Mucatraulō. Is, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio redimitur, et antequam restituatur pro eo data pecunia, successionis iura sibi vindicare favore ingenuitatis potest, ut ex ea possit pretium pro se datum exsolvere. (VIII, 50, 15, p. 361).

18. *De iure fisci*

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Mucatraulo. Certa forma super metoecis data est; qui iussu principis in aliam civitatem translati sunt. nam praedia eorum, quae antequam demigrarent habuerint, si ab his distracta non essent, fisci rationibus vindicari iam pridem decretum est, nisi aliud speciali praecepto augusta maiestas decreverit. Ut igitur a principibus salubriter statutum est, ita salvis his, quae utiliter placuerunt, parentibus heredes eos exsistere minime oportere nulla legis sanctione statutum est. (X 1, 4, p. 395).

19. *Ut nemini liceat in coemptione specierum se excusare et de munere sitoniae*

Imp. Anastasius A. Matroniano pp.

... 'Αλλὰ ταῦτα χωρὶς τῆς Θρακικῆς διοικήσεως νενομοθέτηται. ἐν Θράκῃ γάρ, ἐπειδὴ οὐκ εἰς ὁλόκληρον εἰσφέρεται τὰ δημόσια, διὰ τὸ

17. *За правото на връщане в отечеството и за откупените от враговете*

Същите Августин¹ и Цезари, до Мукатраулис.² „Този свободен човек, който, пленен от враговете, се откупи чрез търговия, може, преди да се възстанови дадената за него сума, поради свободния си произход да предявява права върху наследство, за да може с това да заплати дадената за него цена.“ (294 г.)

18. *За правото на фиска*

Императори Диоклециан³ и Максимиан, Августин, до Мукатраулис.⁴ „За метеките⁵, които по заповед на императора са преместени в друг град, е издадено определено предписание.⁶ Защото от по-рано бе решено да бъдат конфискувани за сметка на фиска техните поземлени владения, които те са притежавали, преди да се изселят, в случай че не са били продадени лично от тях, освен ако императорското величество е решило нещо друго със специална заповед. И така както (от една страна) разумно е постановено от императорите, така и (от друга страна), като се запазва това, което счетоха за уместно, от никакъв закон не е постановено те да не трябва да се явяват наследници на родителите си.“ (Без дата.)

19. *Никому да не се позволява да се оправдава при закупуването на храните и за службата „ситония“*

Император Анастасий,⁷ Август, до Матрониан, управител на префектура. ... Но всичко това се постановява⁸ без оглед на Тракийския диоцез.⁹ Прочее в Тракия данъците не се внасят изцяло,

¹ Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от времето на неговото пътуване в Тракия и Мизия през 294 г. ² Мукатралис е едно от най-известните тракийски лични имена. ³ Закон на император Диоклециан от времето на неговото посещение в Тракия и Мизия. ⁴ За Мукатралис вж. тук бел. 2. ⁵ За тълкуването на „метеки“ (=преселници) и изобщо за тълкуването на този указ и свързването му с отношения в Тракия срв. Б. Геров, Към тълкуването на едно място в Пизоския надпис, Сб. Д. Дечев, 1958 (под печат). ⁶ Този указ не е запазен. ⁷ Закон на император Анастасий (491—518). ⁸ Целият закон, от който е преведен само откъсът за Тракия, се отнася до въпроса относно доставките на храни от страна на жителите на градовете и за т. нар. „синона“. Като определя общите положения, валидни за цялата империя, законът прави изключения за провинциите в диоцеца Тракия, като тук се запазва старият начин на закупуване на храни — чрез специално натоварени за тази цел търговци. Цялостен превод на този указ е даден в „Подбрани извори за историята на Византия“, София 1956, стр. 9—11. ⁹ В диоцеца Тракия са влизали шест провинции: Тракия, Родопа, Европа, Хемимонт, Долна Мизия и Скития.

προφάσει τῶν βαρβαρικῶν ἐφόδων ἐλαττωθῆναι τοὺς γεωργοὺς καὶ μὴ ἀρκεῖν τὴν ἐν εἵδεσι συντέλειαν τοῖς κατ' αὐτὴν ἰδρυμένοις στρατιώταις, καὶ πάντων μᾶλλον ἀποτρέφεσθαι εἰς αὐτὴν στρατιωτικὰ τάγματα ἀνάγκη ἐστὶ συνεχῆς πάνυ γίνεσθαι, ἐπειδὴ μὴ ἐνδέχεται δίχα συνωνῆς ἀποτρέφεσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ στρατιώτας· ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ διοικήσει ἢ μέχρι σήμερον κρατεῖται συνήθεια, ὑποκειμένων καὶ τῶν ἐμπορῶν τῇ συνηθείᾳ, πρότερον μέντοι καὶ τοῖς συντελεσταῖς καὶ τοῖς ἐμποροῖς καταβαλλομένον τοῦ τῆς συνωνῆς χρυσίου ἐν εὐστάθμοις νομίσμασι καὶ ὀβρύζοις, καὶ οὕτως αὐτῶν ἀπαιτουμένων ἀδιαστρόφως καὶ ἀζημίως τὸ εἶδος εἰσφέρειν, τοῦ δὲ ταῦτα παραβαίνοντος τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίαις ὑποκειμένου. Βέλτιον γὰρ ἀντὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐμπορείας μᾶλλον τοῖς στρατιώταις καὶ τοὺς ἐμποροὺς χορηγεῖν τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν ἀποτροφάς. (4) Ἐὰν δέ ποτε διὰ τινος πόλεις μὴ ἐχούσας σιτωνικὰ χρήματα μήτε ἐτέρωθεν εὐπορούσας ἀνάγκη γέγονε συνωνὴν ποιήσασθαι, ἐξέστω μὲν τοῖς ἀρχοῦσι ταύτην ποιεῖν, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἐνορίᾳ τῆς πόλεως τῆς τοῦ σίτου δεομένης καὶ ἐν τοῖς αὐτῆς ὁρίοις, καὶ κατὰ τὰ ἐν τοῖς τόποις κρατοῦντα κατὰ καιρὸν τιμήματα. τοῦτο δὲ παραφυλαττέτωσαν καὶ οἱ πατέρες τῶν πόλεων καὶ πᾶς ἕτερος τῆς συνωνῆς προνοούμενος. (X 27, 2 § 3—4, pp. 407—408).

20. De colonis Thracensibus

Imppp. Theodosius Arcadius et Honorius AAA. Rufino pp. Per universam dioecesim Thraciarum sublato in perpetuum humanae capitationis censu iugatio tantum terrena solvatur. (1) Et ne forte colonis

защото поради варварските нашествия¹ селяните бяха разорени и не са в състояние да доставят храни за разположените в нея войски, и затова повече от всичко е необходимо изхранването на военните части да става съвсем редовно, по-неже не е възможно войниците в нея да се изхранят без „синона“². Следователно в този диоцез да остане в сила досегашният обичай, като на него се подчинят и търговците. Преди всичко и на вносителите, и на търговците парите за закупуване на храни да се дават в пълноценни монети и обриси,³ а след това да се иска от тях да внасят храните неотклонно и без да се нанасят щети, а който престъпи това, подлежи на същите наказания. Защото по-добре е вместо частна търговия търговците да доставят на войниците необходимите храни. А ако някога за някои градове, които нямат пари за закупуване на зърнени храни, нито пък от друга страна благоденствуват, се наложи да се събере „синона“, нека бъде позволено на управителите да я направят, но само в територията на града, който се нуждае от храни и в неговите граници и според валидните в тия места по това време цени. А за това да наблюдават и „бащите на градовете“⁴, и всеки друг, който се грижи за „синоната“⁵. (Без дата.⁶)

20. За тракийските колонии

Императори Теодосий,⁷ Аркадий и Хонорий, Августин, до Руфин,⁸ управител на префектура. „По целия диоцез Тракия да се премахне завинаги събирането на поголовния данък⁹ и да се плаща

¹ Очевидно тук се имат предвид остготските нашествия от 70-те години на V в. ² Συνωνή, или comparatio specierum, се нарича принудителното закупуване на зърнени храни за държавни или военни нужди от натоварени за тази цел частни лица, което Византия често правела, когато се намирала в икономически затруднения. ³ Obryza е вид златна монета. Срв. Fr. Vittinghoff: PWRE XVII, col. 1741—1743, s. v. obryza. ⁴ Πάτρες τῆς πόλεως, или както са известни още, curatores civitatis. През късноримската епоха те са едни от най-главните градски магистрати. Избирани са били измежду едрите земевладелци, но с императорско утвърждаване и са се занимавали с финансовите въпроси на съответния град. Срв. Kornemann: PWRE IV, col. 1809—1811, s. v. curatores. ⁵ Следват разпоредби за Константинопол, Александрия и за начините, по които трябва да се избират закупвачите на храни. ⁶ Предполага се, че законът е издаден в 505 г. ⁷ Закон на император Теодосий I (379—395). ⁸ Руфин е един от най-изтъкнатите политически дейатели при двора на Източната римска империя от края на IV в. Бил е управител на префектурата Ориент между 392—395 г. ⁹ Поголовният данък — capitatio humana, се изчислявал върху човек, по-точно върху „човешка глава“, при което мъжете и жените не се смятали за еднакви данъкооблагаеми единици: на един мъж се смятали две жени. Човекът се облагал като работна сила — мъжете от 14—65 години, а жените от 12—65. Срв. Seeck: PWRE III, col. 1513—1521, s. v. capitatio.

tributariae sortis nexibus absolutis vagandi et quo libuerit recedendi facultas permissa videatur, ipsi quidem originario iure teneantur, et licet condicione videantur ingenui, servi tamen terrae ipsius cui nati sunt aestimentur nec recedendi quo velint aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessor eorum iure utatur et patroni sollicitudine et domini potestate. 2. Si quis vero alienum colonum suscipiendum retinendumve crediderit, duas auri libras ei cogatur exsolvere, cuius agros transfuga cultore vacuaverit, ita ut eundem cum omni peculio suo et agnatione restituat (XI, 52, 1, p. 443).

21. De colonis Illyricianis

Imppp. Valentinianus Valens et Gratianus AAA. ad Probum pp. Colonos inquilinosque per Illyricum vicinasque regiones abeundi rure, in quo eos originis agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. (1) Inservant terris non tributario nexu, sed nomine et titulo colonorum, ita ut, si absceserint ad aliumve, transierint, revocati vinculis poenisque subdantur, maneatque eos poena, qui alienum et incognitum recipiendum esse duxerint, tam in redhibitione operarum et damni, quod locis quae deseruerant factum est, quam multae, cuius modum in auctoritate iudicis collocamus: ita

само поземлен данък.¹ И за да не би колоните, освободени от задълженията на данъчния жребий, да сметнат, че им е дадена възможност да се отклоняват и да скитат, където пожелаят, то те да бъдат третираны съобразно със своя произход² и макар по положение да изглеждат свободни, то въпреки това да се считат за роби на тази земя, където са родени, и да нямат възможност да се отклоняват, където искат, нито да променят местата, (където живеят), а притежателят им да упражнява по право и грижата на патрон, и властта на господар. Ако някой е повярвал, че може да приеме и задържи чужд колон, то да бъде принуден да плати по две либри злато на този, чиито земи беглецът е лишил от работна сила, а и да възстанови същия³ с целия му пекулий⁴ и агнатите⁵ му.“ (Без дата)

21. За илирийските колони

Императори Валентиниан,⁶ Валент и Грациан, Августи, до Проб,⁷ управител на префектура. „Нареждаме колоните и инквилините⁸ в Илирик⁹ и съседните области да нямат право да напускат селото, в което е определено да живеят съобразно с произхода и агнатството си. Нека робуват на земята не с данъчни задължения, но с името и обозначение „колони“, така че ако избягат и преминат у друг, като бъдат върнати, да бъдат подложени на затвор и наказания. Наказанието да засегне и тия, които са сметнали, че могат да приемат един чужд и непознат (колон), както във възстановяване на работата и щетите, нанесени в напуснатите от тях места, така и в глоба, чийто размер предоставяме на разпореждането на съдията.

¹ Поземленият данък — iugatio terrena, се изчислявал върху един iugerum — парцел земя = 2,5 дка. Изобщо за данъкооблагането в Тракия срв. A. Déléage, La capitation de Bas-Empire, Macôn, 1945, p. 203. ² Ius originarium — право на произхода, т. е. че даден човек остава на това място, където е роден, без да има право да го напуска. ³ Сиреч избягалият колон. ⁴ Пекулий се наричал този парцел земя, който робите получавали заедно с инвентар за обработване. Те се наричали servi casati, или adscripti glebae, и това стои в тясна връзка с промяната на тяхната експлоатация. Земята, която колоните, и то „приписаните“ колони (adscriptitii), притежавали, и чието положение било близко до това на „приписаните“ роби, по аналогия също се наричала „пекулий“. Срв. W. v. Uxkull: PWRE XIX, col. 13—16, s. v. resculum. ⁵ Сиреч неговите близки родственици. ⁶ Закон на император Валентиниан I (364—375). ⁷ Проб е бил управител на префектурата Илирик през 371 г. ⁸ Инквилините са вид зависими селяни, чието точно правно положение и форма на зависимост не е напълно осветлена. ⁹ Префектурата Илирик (т. нар. Източен Илирик) е имала два диоцеза, Дакия и Македония. В диоцеза Дакия влизали провинциите Вътрешна Дакия, Крайбрежна Дакия, Горна Мизия, Дардания и Превалитана. Диоцезът Македония обхващал провинциите: Македония, Крит, Тесалия, Стари и Нови Епир, Македония Салутарис.

ut etiam dominus fundi, in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati coercionem subire cogatur nec sit ignorantiae locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuit. (2) Servum etiam in memoratis regionibus si quis receperit, ignorationis excusatione sublata quadrupli poena teneatur, operarum praeterea compendiis damnisque praestitis. (3) In libertis etiam, quos pari usurpatione suscepit, is modus sit, quem circa liberos duximus colonos retinendum. D. III id. Iul. Gratiano A. II et Probo cons. (371) (XI 53, 1, p. 443).

22. *Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat vicos vel rusticanos eorum*

Impp. Leo et Anthemius AA. Nicostrato pp. Orientis. Si quis post hanc nostri numinis sanctionem in fraudem circumscriptionemque publicae functionis ad patrocinium cuiuscumque confugerit, id, quod huius rei gratia geritur sub praetextu donationis vel venditionis seu conductionis aut cuiuslibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus, qui talia instrumenta perficere ausi fuerint, bonorum proscriptione plectendis, qui tamen scientes ausi fuerint huiusmodi instrumenta conscribere: vicis etiam vel possessionibus ad patrocinia confugientium publico vindicandis. (1) Eae autem personae, quae contra publicam commoditatem in clientelam suam suscepisse collatores detectae fuerint, nobiliores quidem centum librarum auri condemnationem subire cogentur, mediocres vero fortunae facultatum suarum amissione plectentur: eadem poena multandis etiam

Дори притежателят на поземленото владение, в което ще се окаже, че е имало чужд (колон), да бъде принуден според характера на провинението да понесе наказанието, без да се признава неведението за оправдание. За доказателство на престъплението е достатъчно само това, че е държал при себе си непознат. А ако някой в споменатите области приеме пък роб, да не се признава незнанието за оправдание, но да понесе четворно наказание, като при това се заплатят щетите и се даде обезщетение за работата.¹ Също за освободените роби, които някой приеме, да се спазва това, което определихме за свободните колони.“ Издаден на 15 юли по време на консулството на Грациан, Август, за втори път, и на Проб. (371 г.)

22. *Никой да не приема под свой патронат села или селяните им*

Императори Лъв² и Антемий, Август, до Никострат,³ управител на префектурата Ориент. „Ако някой след това нареждане на нашата императорска особа прибегне към патроната на когото и да било, за да измами и заобиколи държавните задължения, това, което се извършва за тази цел под формата на дарение или продажба или арендуване или на договор от какъвто и да е вид, да няма никаква сила. Нотариите,⁴ осмелили се да приготвят такива документи, да бъдат наказани с конфискация на имотите им, и то на тия (нотарии), които съзнателно са дръзнали да съчинят такива документи. Селата, а също и именията на тия, които прибягват към патронат, да бъдат конфискувани в полза на държавата. А лицата, които бъдат открити, че са приели против държавните интереси данъкоплатци под свое покровителство, да се накажат, като благородните⁵ биват принудени да понесат глоба от 100 либри злато, а тия със средно имущество⁶ — с конфискация на имотите им. Същото наказание да бъде наложено и на тия, които като по-

¹ Тия работи, които евентуално робите могли да направят през това време. ² Закон на император Лъв I (457—474). ³ Никострат, управител на префектурата Ориент през 468—469 г. (до към месец март). Срв. *Ensslin*: PWRE XVII col. 544, n. 14, s. v. Nikostratos. ⁴ Notarii, сиреч нотариуси. Те са били организирани в колегии и задълженията им били близки до тия на съвременните нотариуси. Срв. *Sachers*: PWRE IV A, col. 1847—1863, особ. 1850—1851. ⁵ Сиреч едрите земевладелци, сенаторите. ⁶ Сиреч куриалите.

his, qui intercedentes ministerium suum huiusmodi nefariis actibus improba mente praeбuerint. (2) Quam formam ex eo quidem tempore, quod sacra constitutio a divae memoriae Marciano promulgata continet, id est in Thracica quidem dioecesi abhinc annis triginta, hoc est a consulatu Aetii iterum et Sigisbuldi, in Orientali vero et Aegyptiaca et Pontica et Asiana dioecesi viginti octo, hoc est a consulatu Cyri valere atque executioni mandari praecipimus. D. k. Sept. Anthemio A. II cons. (468) (XI 54, 1, p. 444).

23. De veteranis

Imp. Honorius et Theodosius AA. Eustathio pp. et Nestorio pp. Illyrici. Nullus eorum, qui sacramentis inhaerere desierit, vel volens permittatur vel invitus militare cogatur observare iudicium: sentiis, quae non his observatis latae fuerint, nullam firmitatem habentibus, nisi forte reperiatur ibi tempore militiae coepta cognitio: tunc enim velut necdum cingulo deposito sub militari iudice rem tractari finisque praecipimus; nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant. (XII, 46, 4, p. 478).

24. De cohortalibus principibus corniculariis et primipilaribus

Idem AA. Clearcho pp. Illyrici. Per Illyricum, in quo plurima ac maxima necessitatum publicarum emolumenta officiis constat praesidalibus expediri, centeni numero

средници са предложили с непочтени намерения своята услуга за подобни безчестни действия. Ние заповядваме това нареждане да влезе в сила и да се предава за изпълнение от времето, което обхваща обнародваната императорска разпоредба от блаженопаметния Марциан,¹ сиреч за диоцеза Тракия от тридесет години насам, значи от второто консулство на Аеций и на Сигизбулд,² а в диоцезите Ориент, Египет, Понт, Азия — от двадесет и осем години, сиреч от консулството на Кир.³ Издаден на 1 септември по време на консулството на Антемий, Август, за втори път. (468 г.)

23. За ветераните

Императори Хонорий и Теодосий⁴, Августи, до Евстатий⁵, управител на префектура, и до Несторий,⁶ управител на префектурата Илирик. „На този, който вече не е свързан със свещената клетва,⁷ да не се позволява нито по собствено желание, нито против волята му да прибегва и да подлежи на военно съдилище. Присъдите, които бъдат произнесени, без да се съблюдава това нареждане, няма да имат никаква сила освен ако не се открие, че там⁸ следствието е почнало по време на военната служба. В такъв случай заповядваме процесът да се разглежда и приключва от военния съдия, сякаш поясът още не е хвърлен,⁹ освен ако някои от тях не се защитават (като твърдят), че им е предоставено специално императорско благоволение.“ (421 или 422 г.)¹⁰

24. За кохорталите, принцепсите, корникуларите и примипиларите

Същите Августи¹¹ до Клеарх¹², управител на префектурата Илирик. „В Илирик, в който е известно, че се доставят чрез провинциалните

¹ Този закон не е запазен. ² От 437 г. ³ От 441 г. ⁴ Закон на император Теодосий II (408—450). ⁵ Евстатий, управител на префектурата Ориент през 422 г. Срв. *Seeck*: PWRE VI, col. 1448, n. 6, s. v. Eustathios. ⁶ Несторий, управител на префектурата Илирик през 422 г. Срв. *Ensslin*: PWRE XVII, col. 137, n. 6, s. v. Nestorios. ⁷ Сиреч уволнените войници, ветераните. ⁸ Във военното съдилище. ⁹ Фигуративно обяснение на приключването на военната служба. ¹⁰ Тази дата е според *O. Seeck*, *Regesten der Kaiser und Päpste*, Stuttgart, 1919, p. 139—140 — между 14. VII. 421 и 14. II. 423. ¹¹ Сиреч Аркадий и Хонорий. Законът е издаден от император Аркадий (395—408). ¹² Клеарх е управител на префектурата Илирик около 396 г. Срв. *Seeck*: PWRE XI, col. 580, n. 8, s. v. Klearchos.

singulis iudicibus obsecundent: nec ultra hunc modum vel ad militiam ullus adspiret vel coniventia iudicum perseveret. (1) Adhibendi autem sunt ad huiusmodi ministeriorum obsequia non illi, qui vano militiae nomine immania lucra sectentur, sed qui necessitatem officii sollicitudinibus debitis exsequantur. (XII 57, 9, pp. 483—484).

25. *De diversis officiis et apparitoribus iudicum et probatoriis eorum*

Imp. Leo A. Iohanni magistro officiorum. Viros spectabiles duces eorumque apparitores nec non limitaneos castrorumque praepositos tantummodo ex sublimis tui iudicii sententia conveniri nec aliis subiacere iudicibus praecipimus: illustribus scilicet ac magnificis viris magistris militum consuetudine ac potestate, si qua ad limites aliquos Orientis Thraciarum et Illyrici ex longo tempore hactenus obtinuit, reservata. (XII, 59, 8, p. 485).

служби най-много и най-големи печалби за държавните нужди, при ведомството на отделните управители на провинции да има само по 100 (служители) на брой. И никой извън този брой да не се стреми към служба или пък да продължава да стои поради снисходителността на управителите. При това за работа в тия ведомства да не се привличат тия, които под предлог на службата се стремят към грамадни печалби, но тия, които изпълняват задълженията си с необходимото усърдие.“ (396 г.)

25. *За различните ведомства и подведомствените при управителите и службите им*

Император Лъв,¹ Август, до Йоан², магистър на ведомствата.³ „Заповядваме знатните мъже дуксовете,⁴ техните подведомствени, също и пограничните войници и началниците на военните станове да могат да бъдат съдени само от твоя висок съд и да не се подчиняват на други съдии. Естествено за знатните и светлейши мъже началниците на войските⁵ да се спазва обичайното съдопроизводство, което е съществувало от дълго време досега по някои гранични места в Ориент, Тракия и Илирик.“ (Без дата)

¹ Закон на император Лъв I (457—474). ² Йоан, консул през 467 и магистър на ведомствата при император Лъв I. Срв. Seeck: PWRE IX col. 1747, p. 15, s. v. Ioannes. ³ Magister officiorum е висша длъжност в двора на Източната римска империя. Появява се след Диоклециан. Тя обединявала различни ведомства към двора. Срв. A. E. R. Boak: PWRE XVII, col. 2048, s. v. officium. ⁴ Дуксовете са военните управители на пограничните провинции. ⁵ За тях вж. стр. 22, бел. 2.

II. НОВЕЛИ НА ИМПЕРАТОР ЮСТИНИАН I

По време на имп. Юстиниан I (527—565) била извършена кодификация на съществуващото дотогава римско законодателство. През 529 г. бил издаден така нареченият *Codex Iustinianus*, който в 534 г. бил разширен и допълнен. През 533 г. бил изработен сборникът, наречен *Digestae*, а по-късно били обнародвани т. нар. *Institutiones*, които съдържали извадки от двата предишни законодателни сборника. Юстиниан продължил своята законодателна дейност и след това, като издал цяла редица отделни разпоредби, познати под името *Novellae leges* (*Novellae constitutiones*), *Νεαραὶ διατάξεις*. Повечето от новелите били издадени на гръцки език, само някои от тях са на латински, а отделни новели са на двата езика. От съществуващите много частни сборници на новели по-добре са познати главно три. Най-старият сборник, познат под името *Epitome Iuliani*, е бил съставен към 556 г. и съдържа 124 новели — оригинални латински и съкратен превод на гръцки оригинали. По времето на имп. Тиберий II (578—582) е бил съставен нов сборник, в който влизали 168 новели, повечето на гръцки език. От тях 158 (или по-точно 155, защото три се повтарят) са от Юстиниан. Този сборник е почти напълно запазен в ръкописа М. Третият е сборникът, познат под името *Authenticum*, или *Liber authenticorum*, в който били включени 134 новели на Юстиниан, обнародвани между 535—557 г.

Някои от новелите дават извънредно ценни сведения за социално-икономическото положение на населението в днешните наши земи по времето на имп. Юстиниан.

Съчинението е дошло до нас главно в следните ръкописи: М = *Cod. Marcianus Venetus graec.* 179 (XIII s.). — L = *Cod. Laurentianus plut.* LXXX 4 (XIV s.). — A = *Cod. Ambrosianus Mediolanensis* L 49 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: *C. E. Zachariae v. Lingenthal*, *Imp. Iustiniani PP. A. Novellae quae vocantur sive constitutiones quae extra codicem supersunt ordine chronologico digestae*, I—II, Lipsiae 1881 (съкр. Zach.) — *R. Schoell* — *G. Kroll*, *Novellae*, Berolini 1895 (*Corpus Iuris civilis*, v. III) (съкр. Sch.).

КНИЖНИНА: *O. Karlowa*, *Römische Rechtsgeschichte*, I, Leipzig 1885, pp. 1003—1029. — *P. Krüger*, *Geschichte der Quellen und Litteratur der römischen Rechts*, Leipzig 1888. — *K. E. Zachariae v. Lingenthal*, *Geschichte des griechisch-römischen Rechts*, 3 Aufl., Berlin 1892, pp. 5—8, passim. — *P. Collinet*, *Etudes historiques sur le droit de Justinien I.* Paris 1912. — *A. Steinwenter*, *Novellae*: PWRE, XVII. 1 (1936) col. 1162—1171. — *Ostrogorsky*, *Geschichte*, p. 46. — *М. Левченко*, *История*, стр. 83—88. — *E. Weiss*, *Grundzüge des römischen Rechtsgeschichte* (1936).

NOVELLAE

НОВЕЛИ

1. *Quomodo oporteat episcopos et reliquos clericos ad ordinationem deduci, et de expensis ecclesiarum*

1. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἄρρενας καὶ θηλείας, καὶ ποῖα ἐπιτίμια κατὰ τῶν παραβαινόντων τὸν τύπον τῆς διατάξεως

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἀγιοτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ἐγράφη τὰ ἰσότυπα — — — Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς ἱερῶν praetoriῶν

Dat. XVII. k. April. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535].

(Sch., Nov. VI, p. 35, 17—26; p. 47, 29—36).

1. Как трябва да се ръкополагат епископите, свещениците и дяконите — мъже и жени — и какви са наказанията за ония, които нарушават постановлението на наредбата

Същият император¹ до Епифаний², светейшия архиепископ на този царски град и вселенски патриарх.

Еднакви преписи³ се написаха — — — за Домник, преславния управител на свещената⁴ илирийска префектура⁵.

Издадено на 16 март в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий⁶. [535 г.⁷]

2. *De non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus aut in specialem hypothecam dandis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas*

2. Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἢ εἰς ἰδικὴν ὑποθήκην δίδοσθαι τῷ δανειστῇ, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι αὐτὸν ταῖς γενικαῖς ὑποθήκαις

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Αὐγουστός Ἐπιφανίῳ τῷ ἀγιοτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

2. Църковните недвижими имоти не трябва да бъдат отчуждавани, нито заменяни, нито давани като специален залог на заемодавеца, който обаче да се задоволява с общоприетите залози

Самодържецът император Флавий Юстиниан Август до Епифаний, светейшия и блаженейши архиепископ на този щастлив град и вселенски патриарх.

Caput I

Глава I

Ἡμεῖς οὖν (ἥδη γὰρ ἐπὶ τὸν νόμον ἰτέον) θεσπίζομεν μήτε τὴν ἀγιοτάτην τῆς εὐδαίμονος

И тъй ние постановяваме (защото трябва да пристъпим към закона) нито светейшата велика църква на този

¹ Византийският император Юстиниан I (527—565).

² Цариградският патриарх Епифаний (520—536).

³ От собственоръчно подписаното от императора разпореждане канцеларията съставяла по няколко преписа за лицата, до които то било предназначено.

⁴ Всичко, което е имало отношение към императорската особа и власт, е било свещено (sacer, ἱερός).

Затова тук думата „свещената“ е равнозначна на „императорската“.

⁵ По време на Юстиниан империята е била разделена на три префектури, Oriens, Illyricum и Africa, управлявани от префекти.

Столицата е била изключена от това деление и е имала отделен свой praefectus urbi.

След административните реформи на Диоклециан и Константин Римската империя била разделена на четири големи административни единици, наречени префектури. Срв. тук стр. 51, бел. 1.

⁶ Става дума за известния византийски пълководец Велизарий, роден в Германикия (дн. Сепарева баня) към 500 г. Hartmann: PWRE, III, col. 209—240, s. v. Belisarios; R. Cantarella: Studi bizantini e neoellenici, IV, 1935, pp. 155—202. Срв. Ив. Дуйчев, Балканският Югоизток през първата половина на VI век, Беломорски преглед, I, 1942, стр. 245.

⁷ Годиците са добавени от издателя на новелите.

ταύτης πόλεως μεγάλην ἐκκλησίαν μήτε τὰς ὑπ' αὐτὴν οὖσας, ὧν αὐτὴ^α τὴν χορηγίαν ἐδέξατο^б, καθάπερ αὐτὴν Ἀναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἡρμήνευσε, μήτε τὰς ἄλλας ἀπάσας ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην οὖσας πόλιν ἢ τὴν αὐτῆς περιοικίδα μήτε τὰς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καθεστῶσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ, μήτε ἄλλον μηδένα πανταχοῦ μήτε πατριάρχην μήτε ἐπίσκοπον (φαμέν δὴ τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἑώρας τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδος, καὶ πρὸς γε τοὺς ἐπ' Αἰγύπτου τε καὶ τῆς προσεχοῦς καὶ ἡνωμένης αὐτῇ Λιβύης τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἀφρων χώρας, καὶ συνελόντα ἅπαντας εἰπεῖν, ὅσοι τῆς ἡμετέρας εἰσὶ γῆς), μήτε μὴν τοὺς ἐπὶ τῆς Ἑσπερίας ὄντας θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπ' αὐτῆς τῆς πρεσβυτιδος Ῥώμης μέχρι τῶν εἰς ὠκεανὸν καθεστῶν ἁγιωτάτων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, μήτε τινὰ ξενοδόχον ἢ πτωχοτρόφον ἢ νοσοκόμον ἢ ὀρφανοτρόφον ἢ γεροντοκόμον ἢ βρεφοτρόφον ἢ μοναστερίου ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἡγούμενον ἢ ἡγουμένην, ἢ τινὰ ὅλως προεστῶτα τῶν εὐαγῶν συστημάτων ἄδειαν ἔχειν ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον ἐν οἰκίαις ἢ ἐν ἀγροῖς ἢ ἐν κήποις ἢ ὅλως^с ἐν τοῖς τοιούτοις, μηδὲ^д γεωργικὸν ἀνδράποdon μηδὲ πολιτικὴν εἰρήσιν, μηδὲ κατὰ ἰδικοῦ πρόφασιν ἐνεχύρου παραδιδόναι τοῖς δανεισταῖς. τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως ὄνομα γενικώτερον διὰ τοῦτο τεθείκαμεν, ἵνα κωλύσωμεν καὶ πρᾶσιν καὶ δωρεὰν καὶ ἄμειψιν καὶ τὴν εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκτεινομένην ἐμφύτευσιν, ἥγε οὐδὲ πόρρω καθέστηκεν ἐκποιήσεως. ἀλλὰ πάντας πανταχοῦ τοὺς ἱερεῖς τῆς τοιαύτης ἐκποιήσεως εἴργομεν, ταῖς ποιναῖς ὑποκειμένους, αἷς ἢ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐχρήσατο διάταξις. ἐκείνην γὰρ κατὰ πάντων^е κρατεῖν καὶ κυρίαν εἶναι θεσπίζομεν, διόπερ αὐτὴν καὶ προϋθέκαμεν^г καὶ οὐ τῇ πατρίᾳ φωνῇ τὸν νόμον συνεγράψαμεν, ἀλλὰ ταύτη δὴ τῇ κοινῇ τε

честит град, нито църквите, които са подчинени на нея и чиято издръжка, както е разяснил блаженопамятният Анастасий¹, тя е поела, нито пък всички други църкви, които се намират в този щастлив град или в околностите му, нито намиращите се под властта на патриаршеския престол на този щастлив град, чиито митрополити той ръкополага, нито изобщо никой друг — нито патриарх, нито епископ (сиреч и тези на Изток, и тези на Илирик, а освен това и тези в Египет и съседната му и обединена с него Либия² и тия, които са в провинция Африка, и, накратко казано, всички, каквито ги има в нашата земя), нито пък боголюбивите епископи на Запад, от самия стар Рим чак до светейшите православни църкви, които се намират до океана, нито някой предстоятел на странноприемница, на приют за бедни или на болница, сиропиталище, старопиталище, ясли, нито игумен или игуменка на мъжки или женски манастир или изобщо някой предстоятел на благотворителни учреждения — никой да няма право да отчуждава, нито да предава на заемодащите под форма на специален залог недвижим имот в къщи или в ниви, или в градини, или тям подобни, нито земеделски роб, нито държавна доставка. Ние употребихме по-общата дума „отчуждаване“, за да забраним и продажбата, и даряването, и замяната, и траещия продължително емфитевсис³, който не се отличава много от отчуждаването. Но ние забраняваме на всички свещенослужители, където и да са, [да вършат] такова отчуждаване. Те подлежат на наказанията, които е предвидила разпоредбата на блаженопамятния Лъв⁴, защото ние постановяваме тя да бъде валидна и в сила по отношение на всички. Затова ние я предадохме по-горе и написах-

^а αὕτη A. ^б ἀνεδέξατο A. ^с ἐν ἀγροῖς ἐν κήποις τε καὶ ὅλως A. ^д μήτε — μήτε — μήτε libri. ^е πάντα A. ^г προτεθείκαμεν A.

¹ Загатва се за император Анастасий I (491—518), който издал закон с подобно съдържание, но не засягал всички църкви (Cod. Iust. I, 2, 17). ² Провинциите Горна и Долна Либия са съставляли част от диоцеза Египет. ³ Емфитевсис (ἐμφυτεύσις) представлява постоянно, надследствено арендуване на земя. Емфитевтът получавал наследствено държане (владение) на земята и се освобождавал за известно време от данъци. При вземане на земи под емфитевсис се сключвал специален договор. Емфитевтът не се явявал собственик, макар понякога неговото право да се означава като dominium. Неговото владение е могло да бъде отнето освен при определените от законите случаи и при неплащане на данъци за известно време. Емфитевсисът се е прилагал предимно при обработване на пустеещи (изоставени) земи и е бил от полза за фиска през IV—VI в. Вж. М. В. Левченко, Материали для внутренней истории Восточной Римской империи V—VI вв. — Византийский Сборник, М—Л, 1945, сс. 63—64. ⁴ Император Лъв издал подобен закон, който обаче се отнасял само до главната църква в Цариград (Cod. Iust. I, 2, 14).

καὶ ἐλλάδι, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι γνώριμον διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἐρμενεύσεως. Τὸ μὲν οὖν ἤδη παρῳχηκὸς ἀγίμεν· τὸ γὰρ τοσαῦτα συμβολαία χρόνῳ τε μακρῷ γενόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἂν εἴη τῆς πολυπραγμοσύνης. ὥστε τὰ μέχρι νῦν ὄντα τὸ οἰκεῖον ἐχέτω σχῆμα· τοῦ λοιποῦ δὲ πᾶσαν ἐκποίησιν ἀπαγορεύομεν, τὰς εἰρημένας αὐτῇ ποινὰς ἐπιτιθέμεντες.

Ἐγράφη [γὰρ] τὸ ἰσότυπον τοῖς ὀσιωτάτοις ἀρχιεπισκόποις Ῥώμης, Αἰλίας, Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως· Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἐφῶς πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ, καὶ Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς πραιτωρίων.

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Sch., Nov. VII; pp. 48, 6—15; 51, 35—52, 40; 63, 35—64, 4.

3. Ut magistratus sine ulla donatione fiant

3. Ἡ διάταξις περὶ τοῦ τοὺς ἀρχοντας χωρὶς τῆς οἰασοῦν δόσεως γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

(Προοίμιον.) Ἀπάσας ἡμῖν ἡμέρας τε καὶ νύκτας συμβαίνει μετὰ πάσης ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος διάγειν αἰεὶ βουλευομένοις, ὅπως ἂν χρηστόν τι καὶ ἀρέσκον θεῷ παρ' ἡμῶν τοῖς ὑπηκόοις δοθῇ. Καὶ οὐ πάρεργον τὴν ἀγρυπνίαν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰς τοιαύτας αὐτὴν ἀναλίσκομεν βουλὰς διημερεύοντες τε καὶ νυξὶν ἐν ἴσῳ ταῖς ἡμέραις χρόμενοι, ὥστε τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐν εὐπαθείᾳ γίνεσθαι πάσης φροντίδος ἀπηλλαγμένους, ἡμῶν εἰς ἑαυτοὺς τὰς ὑπὲρ πάντων μερίμνας ἀναδεχομένων. Διὰ πάσης γὰρ ἐρεῦνης καὶ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἐρχόμεθα, πρᾶττειν ἐκεῖνα ζητοῦντες, ἅπερ ὄφελος τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις εἰσάγοντα παντὸς αὐτοὺς ἀπαλλάξει βάρους καὶ πάσης ζημίας ἔξωθεν ἐπεισαγομένης παρὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν καὶ τὴν δικαίαν τε καὶ νενομισμένην συντέλειαν. Εὐρίσκομεν γὰρ πολλὴν ἐπείσελθοῦσαν

ме закона не на бациния си език,¹ но на този общоупотребяван, гръцки език, за да бъде той известен на всички поради достъпността на изложението. Ние пренебрегваме това, което е вече станало, защото би изисквало големи грижи сега да се преглеждат толкова документа, създадени в продължение на дълго време. Така че досегашното нека си остане в сила, но за в бъдеще забраняваме всяко отчуждаване и определяме споменатите за него наказания.

Съставени бяха точни преписи за светейшите архиепископи на Рим, Елия², Александрия и Теупол³, за Йоан, за втори път преславен управител на императорската префектура Изток, бивш консул и патриций, и за Домник, преславния управител на префектура Илирик.

Издаден на 15 април в Константинопол през консулството на преславния Велизарий [535 г.].

3. Наредба да се назначават управителите без какъвто и да е дар⁴

Същият император до Йоан, за втори път управител на префектура, бивш консул и патриций.

(Увод.) Случва ни се цели дни и нощи да прекарваме в пълно бодърствуване и грижа, тъй като винаги мислим как да бъде дадено на нашите подчинени нещо полезно и приятно на бога. Ние обаче не прекарваме в бодърствуване покрай другото, но по цял ден, служейки си и с нощите също като с дни, ние го използваме в такива размишления за доброто на нашите подчинени, та те да бъдат освободени от всяка грижа, а ние да се нагърбим с грижите за всички. Ние извършваме пълно изследване и точно издирване, като търсим да направим това, което носи полза на нашите подчинени и ще ги освободи от всяко бреме и от всяка вреда, причинявана отвън свръх държавната оценка и свръх справедливото и определено от закона облагане.

¹ Сиреч на латински език. За да може да се поддържа фикцията за единство в империята, необходимо е било да се крепи съществуването на общ официален език преди всичко в администрацията и законодателството. През IV—VI в. този общ език продължавал да бъде латинският, на който пишели официалните документи, съставяни били законите и т. н. ² След втората юдейска война (132—135) Ерусалим бил преименуван на Aelia Capitolina. ³ Антиохия е била наречена и Теупол след земетресенията в 526 и 528 г. Вж. Honigsmann: PWRE VI, col. 2573, s. v. ⁴ Паричен дар, който се давал или обещавал, за да бъде назначено едно лице на някакъв служебен пост.

τοῖς πράγμασιν ἀδικίαν, καὶ ταύτην οὐκ ἄνω-
θεν, ἀλλ' ἐκ τινων χρόνων, βιασαμένην τοὺς
ἡμετέρους ὑπηκόους καὶ εἰς πενίαν ἐλαύνου-
σαν, ὥς εἰς τελειοτάτην αὐτοὺς ἀπορίαν κινδυ-
νεύειν ἐλθεῖν καὶ μηδὲ τὰ συνήθη καὶ νενομισ-
μένα τῶν δημοσίων καὶ ταῖς ἀληθείαις εὐσε-
βῶν φόρων κατὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν δύ-
νασθαι χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης τιθέναι. Πῶς
γὰρ ἂν ἴσχυον οἱ συντελεῖς, τῶν τε ἐκ τινος
χρόνου βεβασιλευκότων ἀεὶ τι κερδαίνειν ἐκ τῆς
ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς προαγωγῆς βουλομένων, εἰκό-
τως τε τούτοις ἀκολουθούντων καὶ τῶν ἐνδοξο-
τάτων ὑπάρχων, ἐκ τε τῆς ἐντεῦθεν ἀδικίας
ταῖς τε ἔξωθεν ζημίαις ταῖς τε νενομισμέναις
εὐσεβέσιν ἐπαρκεῖν εἰσφοραῖς; 1. Ἐννοια τοίνυν
ἡμῖν γέγονε, τί ποτε ἂν πράξαντες ἅπαν, ὅσον
ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ἐστὶν ἐπιβλαβές,
πράξει μᾶλλον κοινῇ πρὸς τὰ κρεῖττω μεταστήσαι-
μεν. τοῦτο δὲ πάντως ἀπορησόμενον εὐρίσκο-
μεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐθνῶν, ὅσοι τὰς
πολιτικὰς ἀρχὰς τῶν ἐπαρχιῶν ἔχουσι, καθα-
ραῖς παρασκευάσαιμεν χρῆσθαι ταῖς χερσὶ καὶ
παντὸς ἀπέχεσθαι λήμματος, μόνοις ἀρκουμέ-
νους τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου διδομένοις. Ὅπερ
οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρ-
χὰς ἀμίσθους παραλαμβάνοιεν, οὐδ' ὅτι οὖν δι-
δόντες οὐδὲ προφάσει τῶν καλουμένων suffragi-
ων, οὔτε τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν οὔτε ἑτέρω
τῶν πάντων οὐδενί. ἐσκοπήσαμεν γὰρ ὅτι περ, εἰ
καὶ πόρος οὐ μικρὸς ἐλαττοῦται τῇ βασιλείᾳ,
ἀλλ' οὖν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἐπίδοσιν με-
γάλην λαμβανόντων, εἴπηρ ἀζήμιοι παρὰ τῶν
ἀρχόντων φυλάττοντο, ἢ τε βασιλεία τό τε δη-
μόσιον εὐθηνήσῃ, χρωμένη ὑπηκόοις εὐπόροις,
μῖα τε ταύτης εἰσαγομένης τάξεως πολλὴ καὶ
ἀμύθητος ἔσται τοῦ πράγματος ἀφθονία. ἢ οὐ
πᾶσιν ἔστι φανερόν, ὅτι περ ὁ χρυσίον διδούς
καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν ὠνούμενος οὐκ αὐτὸ δί-
δωσι μόνον, ὅσον προφάσει τῶν καλουμένων
ἐπενοήθη suffragίων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἔξωθεν
προσεπιθήσῃ πλεῖον προφάσει τῆς τῶν ἄλλων
τῶν τὴν ἀρχὴν ἢ διδόντων ἢ μνηστευόντων
θεραπείας; καὶ μῖα ἀρχῆς ἀτόπου δοθείσης
πολλὰς ἀνάγκη χεῖρας περινοστεῖν τὸν τῆς δό-
σεως ἀρχόμενον, καὶ τοῦτο δὲ τὸ χρυσίον οὐκ

Защото ние откриваме, че в държавните
работи е нахлула пълна несправедливост,
и то не отдавна, но от известно време.
Тя притеснява нашите подчинени и ги
довежда до бедност, така че се явява
опасност да изпаднат в крайна нужда и
да не могат без голяма принуда да из-
плащат дори обичайните и определените
от закона според държавната оценка
държавни и наистина благочестиви да-
нъци. Когато някои, които са царували
преди известно време¹, са искали ви-
наги да спечелят нещо от назначава-
нията на служба и когато, както е ред-
но, и преславните управители ги след-
ват, как наистина данъкоплатците по-
ради тази неправда биха могли да по-
срещнат и загубите, причинени отвън, и
определените редовни данъци? 1. И тъй
у нас се появи мисъл, какво би трябва-
ло да извършим, за да променим с един
общ акт към по-добро всичко, което е
вредно в нашите провинции. Ние намира-
ме, че това ще стане непременно, ако би-
ме наредили управителите на провинци-
те, които имат там гражданското управ-
ление в тия провинции, да пазят ръцете
си чисти и да се въздържат от всяка
корист, като се задоволяват само с това,
което им се дава от държавното съкро-
вище. Това не би могло да стане иначе
освен ако и самите те не получават служ-
бите си безплатно, като не дават нищо
дори под предлог на така наречените да-
рове нито на властимащите, нито комуто
и да било другиму. Наистина макар (от
това) приходите на държавата да се на-
маляват немалко, но понеже нашите по-
даници ще получат голяма придобивка,
ако управниците ги пазят от загуби, ние
решихме, че и царството, и държавното
съкровище ще процъфтяват при благо-
получие на поданиците и ще имат пълно
и неизказано изобилие, стига само да
бъде въведен този порядък. Нима не е
ясно на всички, че този, който дава па-
ри и така купува служба, не дава само
толкова пари, колкото е прието под
предлог на така наричаните дарове, но
свърх това добавя и други пари в по-
вече под предлог да спечели другите,
които дават или обещават службите. И
след като една служба бъде дадена по
нереден начин, този, който почне да да-
ва, необходимо е да обиколи много ръце.
И вероятно той не дава тези пари от

¹ Отнася се до имп. Анастасий и Зенон.
всички служби на тия, които платили най-скъпо.

Последният чрез своя префект Севастиан раздал

οἴκοθεν ἴσως παρέχειν, ἀλλὰ δεδανεισμένον, καὶ ἵνα δανείσασθαι δυνηθείη, ζημιούμενον, καὶ συλλογίζεσθαι κατ' αὐτόν, ὅτι προσήκόν ἐστι τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐπαρχίας λαβεῖν, ὅποσον διαλύσει μὲν αὐτῷ τὰ ὀφλήματα, κεφάλαιά τε καὶ τόκον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ δανείσασθαι ζημίας, δώσει δὲ καὶ τὴν ἐν μέσῳ δαπάνην δαψιλεστέραν τε ἤδη καὶ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πρόπουσαν, καὶ τινα ἐαυτῷ καὶ προσαποθήσεται πόρον κατὰ τὸν ἐξῆς χρόνον, καθ' ὃν ἴσως οὐκ ἄρξει ὥστε τοῦ παρ' αὐτοῦ διδομένου τριπλάσιον, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ τάληθέστερον εἰπεῖν, δεκαπλάσιον τὸ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν εἰσπραττόμενον ἔσται. Ἐντεῦθεν τε καὶ τὸ δημόσιον ἐλαττωθήσεται· ἃ γὰρ ἐχοῖν εἰς τὸ δημόσιον εἰσαχθῆναι, τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος καθααῖς χρωμένου ταῖς χερσί, ταῦτα εἰς τὴν οἰκίαν θεραπείαν λαβὼν ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἀπορὸν τε ἀποφύνας ἡμῖν τὸν συντελεστήν, τὴν ἀπορίαν ἐκείνου τὴν δι' αὐτὸν γενομένην ἡμῖν ὑπολογίζεται. Πόσα δὲ ἀσεβῆ καὶ ἄλλα γίνεται εἰς τὴν τῶν κλοπῶν τούτων εἰκότως ἀναφερόμενα πρόσφατον; οἱ γὰρ δὴ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες τὰς ἐπιχωρίους εἰς τὸ λῆμμα προσέχοντες τοῦτο πολλοὺς μὲν τῶν ὑπευθύνων ἀφίᾳσι, πωλοῦντες αὐτοῖς τὸ πλημμέλημα, πολλοὺς δὲ τῶν ἀνευθύνων κατακρίνουσιν, ἵνα τοῖς ὑπευθύνοις χαρίσωνται· καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς μόνον πράττουσιν αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγκλήμασιν, ἔνθα περὶ ψυχῆς ἐστὶν ὁ κίνδυνος. φυγαῖ τε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται, καὶ συρρέουσιν ἐνταῦθα πάντες ὀδυρόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ βουλευταὶ καὶ ταξεῶται καὶ κτήτορες καὶ δημόται καὶ γεωργοί, ταῖς τῶν ἀρχόντων κλοπαῖς τε εἰκότως καὶ ἀδικίαις μεμφόμενοι. Καὶ οὐ ταῦτα δὴ γίνεται μόνα, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν πόλεων στάσεις καὶ οἱ δημῳδοὶς θόρυβοι τὰ πολλὰ χρημάτων γίνονται τε καὶ παύονται. καὶ ὅλως μία τις ἐστὶν αὕτη πάντων ἀφορμὴ τῶν κακῶν, καὶ τό γε ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιον τε καὶ πέρας· καὶ ἔστιν ἄρα καὶ τοῦτο τῶν θείων λογίων θαυμαστόν τε καὶ ἀληθέστατον τὸ τὴν φιλαργυρίαν πάντων εἶναι μητέρα τῶν κακῶν, καὶ μάλιστα ὅταν μὴ ταῖς τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐγγένηται ψυχαῖς. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀκινδύνως κλέπτοι, τίς δὲ οὐκ ἂν ληστεύσειεν ἀνεύθυνα, εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποβλέπων κακείνην ὁρῶν ἅπαντα

себе си, но ги взема на заем. Но за да бъдат взети на заем, те са натоварени с лихвата. И (този човек) мисли в себе си, че е редно да вземе от провинцията толкова, с колкото ще се заплати за дълга, главницата и лихвата, както и за загубите около заемането. Междувременно той ще харчи по-щедро и както подобава на управник и на тези около него. Той също ще отделя и за себе си известна сума за бъдещето време, когато може би не ще бъде управник. Така че той ще извлеча от нашите данъкоплатци тройно повече или по-скоро, ако трябва да се изразим по-вярно, десеторно повече в сравнение с даденото от него. Поради тази причина и държавното съкровище ще бъде накърнено. Ако това, което би трябвало да се внесе в държавното съкровище при условие, че ръцете на управника са чисти, управникът го взема за своя употреба и прави (с това) данъкоплатеца беден, този ще припише своето обедняване, причинено от него, на нас. И колко още други безбожни дела стават, които се отдават справедливо на тия кражби? Защото провинциалните управници освобождават мнозина виновни, като им продават простъпката, а, от друга страна, осъждат мнозина невинни, за да угодят на виновните. И това те вършат не само в паричните дела, но и при обвинения, където е в опасност животът. Започва бягство от провинциите и се стичат тук и свещенослужители, и декуриони, и кохортални, и собственици на имения, и граждани на муниципии, и колони, като всички се оплакват и справедливо порицават кражбите и неправдите на управниците. И става не само това, но и въстанията на градовете и народните бунтове избухват и престават повечето поради парите. И изобщо това е единственият източник на всички злини. И откупуването на длъжностите е начало и край на всяко зло. И от божествените слова най-удивителното и правдиво е това, че сребролюбието е майка на всички злини, а особено когато то се загнезди не в душите на отделните граждани, но на управниците. Защото кой не би крад без риск, кой не би разбойничествувал безнаказано, когато поглежда към властта и вижда, че тя продава всичко за пари, и когато е уверен, че каквато и нередовност да извърши, би я изкупил, като даде пари? Затова са и

χρυσίου πιπράσκουσιν, καὶ θαρσῶν ὥς, ὅπερ ἂν πράξειεν ἄτοπον, τοῦτο χρήματα δὸς ἐξωγήσεται; ἐντεῦθεν ἀνδροφονίαι τε καὶ μοιχεῖαι καὶ ἔφοδοι καὶ πληγαὶ καὶ ἀρπαγαὶ παρθένων καὶ πανηγύρεων συγχύσεις καὶ καταφρονήσεις τῶν τε νόμων καὶ τῶν ἀρχῶν, πάντων αὐτὰς ὄντιους προκεῖσθαι νομιζόντων, ὥσπερ τι τῶν κακίστων ἀνδραπόδων. Καὶ οὐκ ἂν ἀρκέζαιμεν προσεργασθῆναι τε καὶ ἀφηγεῖσθαι, ὅποσα καὶ ἐκ τῆς κλοπῆς τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων γίνεται χαλεπά, οὐδενὸς αὐτοῖς θαρροῦντος μετὰ παρησίας ἐπιτιμᾶν, ἐκείνων εὐθὺς τὸ τὰς ἀρχὰς ἀνήσασθαι προισχομένων.

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Γνωσίς τῆς παρ' ἐκάστης τῶν ὑποτεταγμένων ἀρχῶν ὀφειλούσης παρέχεσθαι λόγῳ συνηθειῶν ποσότητος, [παρὰ] τῶν τὰς ἀρχὰς ἔχόντων οὐδενὸς τολμῶντος παρὰ τὰ προγεγραμμένα οὔτε λαβεῖν οὔτε δοῦναί τι πλέον.

καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ὑπατικαὶ ἦτοι
κονσουλάριαι

27 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Εὐρώπης οὕτως:
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κυβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

28 Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντος Θράκης οὕτως:
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κυβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
βούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'

человекоубийства, прелюбодеяния, нападения, наранявания, отвличанията на девици, разтурянето на сборищата и пренебрегването на законите и на властите, тъй като всички смятат, че те са изложени на продан като най-лоши роби. И ние не бихме имали възможност да отбележим и да разкажем колко лоши неща стават поради кражбите на провинциалните управници, понеже никой не смее открито да ги осъди, тъй като те веднага се извиняват с това, че службите са купени.

Издадено на 15 април в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий [535 г.].

Сведение за сумата, която като обичаен дар трябва да се дава от всяка от долуизброените власти, и никой от ония, които имат власт, да не се осмелява нито да вземе, нито да даде нещо повече от предписаното

И службите, които са консуларски¹:

27. От управителя на Европа² така:
на тримата знатни хартуларии³ от свещения дворец 9 номизми⁴,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии⁵ 24 номизми,
на помощника му⁶ 3 номизми,
на службата на преславните управители
на префектури на разпореждане
40 номизми.

28. От управителя на Тракия⁷ така:
на тримата знатни хартуларии от свещения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни
нотарии 24 номизми,
на помощника му 3 номизми,

¹ Консулариите (consulares) заемали по ранг най-високото положение между управителите на провинции (rectores, correctores и praesides), защото поне първоначално са били поставяни начело на такива провинции, които били управлявани от бивши консули. Като управител на провинция с по-висок ранг е бил само проконсултът, но тази титла, както и титлата moderator provinciae, която се явява едва при Юстиниан, е по-рядка. ² Провинция на диоцеза Тракия. Обхващала земите около Цариград, край Мраморно море и Галиполския полуостров. За западната ѝ граница вж. Д. П. Димитров, ИБАИ VIII (1934), стр. 139. ³ Хартулариите са били един вид секретари, които се срещат при почти всички висши длъжности. Те са били назначавани от службата на управителя на провинцията и се занимавали, както изглежда, главно със сметководството. В императорския дворец (sacrum cubiculum) хартулариите били трима. ⁴ Златната номизма (νόμισμα, solidus) във Византия е тежала от 3,80 до 4,53 г. ⁵ Първите десет императорски нотариии (секретари) се наричали tribuni notarii. Техен началник е бил т. нар. примикирий. ⁶ Помощникът на примикирия бил първият от tribuni notarii. Той носел името secundicerius. ⁷ Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала земите по средното течение на Марица с областите на градовете Филипопол (дн. Пловдив) и Бероя (дн. Стара Загора).

τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
 ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'
 29 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Ῥοδόπης οὕτως
 τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
 τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
 τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
 βούνων νοταρίων νομ. κδ'
 τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
 τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
 ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

30 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Αἰμιμόντου οὕτως
 τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
 τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
 τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
 βούνων νοταρίων νομ. κδ'
 τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
 τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
 ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ἡγεμονικαὶ ἦτοι
 correctoriai

47 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Μυσίας δευτέρας οὕτως
 τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις
 τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
 τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
 βούνων νοταρίων νομ. ιε'
 τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
 τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
 ὑπὲρ προστάγματος νομ. λς'

48 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Σκυθίας οὕτως
 τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
 τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
 τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τρι-
 βούνων νοταρίων νομ. ιε'
 τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
 τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
 ὑπὲρ προστάγματος νομ. λς'

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario <v. c.>
 cons. [a. 535].

на службата на преславните управители на
 префектури на разпореждане 40 номизми
 29. От управителя на Родопа¹ така:
 на тримата знатни хартуларии от све-
 щения дворец 9 номизми,
 на примикирия на пресветлите трибуни
 нотариин 24 номизми,
 на помощника му 3 номизми,
 на службата на преславните управители
 на префектури на разпореждане
 40 номизми.

30. От управителя на Хемимонт² та-
 ка:
 на тримата знатни хартуларии от свеще-
 ния дворец 9 номизми,
 на примикирия на пресветлите трибуни
 нотариин 24 номизми,
 на помощника му 3 номизми,
 на службата на преславните управители
 на префектури на разпореждане
 40 номизми.

И службите, които са хегемонски
 или коректорски³:

47. От управителя на Втора Мизия⁴
 така:
 на тримата знатни хартуларии от све-
 щения дворец 9 номизми,
 на примикирия на пресветлите трибуни
 нотариин 15 номизми,
 на помощника му 3 номизми,
 на службата на преславните управители
 на префектури на разпореждане
 36 номизми.

48. От управителя на Скития⁵ така:
 на тримата знатни хартуларии от све-
 щения дворец 9 номизми,
 на примикирия на пресветлите трибуни
 нотариин 15 номизми,
 на помощника му 3 номизми,
 на службата на преславните управители
 на префектури на разположение
 36 номизми.

Издадено на 15 април в Константино-
 пол през консулствуването на (преслав-
 ния) Велизарий [535 г.]

¹ Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала областта на Родопите и земите по Беломорското крайбрежие между р. Места и Марица, приблизително дн. Западна Тракия. ² Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала приблизително земите между Стара планина, р. Тунджа, Черно море и Странджа планина, както и областта на гр. Адрианопол (дн. Одрин). Провинция Хемимонт е носела и името Thracia Secunda. ³ Коректор (хегемон), консулар, ректор и презид са титли на управители на провинции (вж. и стр. 45, бел. 1). ⁴ Втора или Долна Мизия (Moesia inferior) била провинция на диоцеза Тракия. Тя обхващала земите между Стара планина, Добруджа, р. Дунав и р. Цибрица. ⁵ Сиреч Малка Ски- тия (Scythia minor), провинция на диоцеза Тракия, която обхващала днешна Добруджа, с главен гр. Томи, дн. Кюстенджа.

Scriptum est exemplar huiusmodi Dominico gloriosissimo praefecto apud Illyricum praetoriorum, sed ita quidem adiectionibus:

Iusiurandum subeant secundum proprium de hoc factum indiculum sacramenti, cuius exemplar etiam directum est tuae celsitudini. Qui vero administrationes suscipiunt, a tua celsitudine directos hinc eis a nobis codicillos^a suscipiant praesente deo amabili civitatis in qua degunt episcopo et aliis qui in civitate sunt in iudicio tuae celsitudinis congregatis et officio omni tuo: coram quibus et codicillos accipiant et iurent praedictum iusiurandum. — — —

(Sch., Nov. VIII, pp. 64, 5—66, 41; 78, 17; 80, 24—29; 81, 37—38; 85, 1—32; 86, 1—2; 88, 11—41; 89, 1—12).

4. De privilegiis archiepiscopi Primae Iustinianae

Idem A. Catelliano viro beatissimo archiepiscopo Primae Iustinianae.

Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua prima deus praestitit nobis ad hunc mundum quem ipse condidit venire, et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare: ut Primae Iustinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus antistes non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat, et certae^a provinciae sub eius sint auctoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia quam Dacia ripensis nec non Mysia^a prima^b et Dardania et Praevalitana provincia et secunda Macedonia et pars secundae Pannoniae, quae in Bacensi^c est civitate. Cum enim in antiquis temporibus Sirmii^d praefectura fuerat con-

Написан е такъв препис за преславния управител на Илирийската префектура Доминик, но със следните добавки:

Да се заклеват според специално за това съставения образец за клетва, препис от който е изпратен и на твое височество. Тези обаче, които постъпват на служба, да получават от твое височество изпратените им от нас заповеди за назначение в присъствие на боголюбивия епископ на града, в който живеят, и на другите, които са събрани в града под властта на твое височество, и на всички твои служители и пред тях да получават и заповедите за назначение и да полагат споменатата клетва.

4. За привилегиите на архиепископа на Първа Юстиниана

Същият император до Кателиан, преблжения архиепископ на Първа Юстиниана

Понеже силно желаем да възвеличим по много и различни начини нашия роден град, където за първи път бог ни позволи да се явим на този създаден от самия него свят, ние искаме и по отношение на църковната си власт той да се разрасне до най-голяма степен, така че сегашният свети предстоятел на нашия град Първа Юстиниана¹ да стане на само митрополит, но и архиепископ² и под негова власт да бъдат някои провинции, а именно както самата Вътрешна Дакия³, така и Крайбрежна Дакия⁴, също и Първа Мизия⁵, и Дардания⁶, и провинция Превалитана⁷, и Втора Македония⁸, и част от Втора Панония⁹, която е в Баценската област¹⁰.

^a misya V, missia R. ^b prima Contius secunda libri. ^c bancensi V, bacensis R, Urbatensi dedit Augustinus (ed. Iuliani a. 1567). ^d Sirmii Contius] firmii V vulg., om. R spat. vac. relicto.

¹ Град в Горна Мизия, разположен в Северна Дардания по горното течение на р. Вардар. Юстиниан подновил и украсил града, като го преименувал на Първа Юстиниана. ² Тогава не всеки митрополит е имал титлата архиепископ. ³ Провинция в диоцеза Дакия с главен град Сердика (дн. София). Тя обхващала областите на Ниш, Сердика, Пауталия (дн. Кюстендил), Германикия (дн. Сапарева баня) и др. ⁴ Провинция в диоцеза Дакия, създадена след изоставянето на Траянова Дакия. Тя обхващала приблизително дн. Северозападна България между реките Дунав и Вит и Стара планина, както и част от дн. Югославия. ⁵ Първа или Горна Мизия била провинция в диоцеза Дакия, която след Аврелиан (275 г.) обхващала басейна на р. Морава с брега на Дунава между Белград и Долни Милановац. ⁶ Провинция в диоцеза Дакия, обхващала приблизително земите на днешна Северна Македония. ⁷ Превалитана заедно с част от Втора Македония (Macedonia Salutaris) образувала провинция в диоцеза Дакия. Тази провинция обхващала части от дн. Западна Югославия (до р. Дрин) и Албания. ⁸ Втора Македония, или Macedonia Salutaris, обхващала земи в дн. Македония с главен гр. Стоби, днес развалини при Градско. Една част от нея заедно с Превалитана образувала провинция в диоцеза Дакия, а друга част заедно с Нови Епир образувала провинция в диоцеза Македония. ⁹ Втора, или Долна Панония била една от четирите провинции на диоцеза Панония. ¹⁰ Баценската област (civitas Bacensis, Iordanes, Romana et Getica, ed. Mommsen, MGH, t. V, 1, p. 128, 24 civitas Basianis) с едноименен град се намирала във Втора Панония. Развалините на града се намират при Петровци, Югославия (вж. K. Miller, Itineraria Romana, Stuttgart 1916, col. 424).

stituta, ibique omne fuerat Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eiusdem locis devastatis Apraemius^a praefectus praetorio de Sirmitana^b civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam praefecturam et sacerdotalis honor secutus est, et Thessalonicensis episcopus non sua auctoritate, sed sub umbra praefecturae meruit aliquam praerogativam. Cum igitur in praesenti deo auctore ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii iam nostris civitatibus frequentaretur, et tam Viminacium quam Recidiva et Litterata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum dicioni subactae sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam praefecturam, quae in Pannonia fuerat constituta, iuxta Pannoniam in nostra felicissima patria collocare, cum nihil quidem magni distat a Dacia mediterranea secunda Pannonia, multis autem spatiis separatur Prima Macedonia a Pannonia secunda. Et quia homines semper bellicis sudoribus inhaerentes non erat utile reipublicae ad primam Macedoniam per tot spatia tantasque difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam praefecturam ad superiores partes trahere, et iuxta eam provinciae constitutae facilius sentiant illius medicinam. Et ideo tua beatitudo et omnes praefatae Primae Iustinianae sacrosancti antistites archiepiscopi habeant praerogativam et omnem licentiam suam auctoritatem eis impertire et eos ordinare, et in omnibus supradictis provinciis primum honorem, primam dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium: ut a tua sede creentur et te solum archiepiscopum habeant, nulla communione adversus (eos)^c Thessalonicensi

В старо време е била учредена префектура в Сирмиум и там е била цялата висша власт на Илирик както по гражданските, така и по епископските дела. После обаче, по времето на Атила, понеже местата на същия [Илирик] били опустошени, префектът АпремиЙ дошъл в Солун, като избягал от град Сирмиум, и тогава и епископското достойнство последвало самата префектура, и солунският епископ заслужил известно предимство не поради своята власт, но под сянката на префектурата. Но когато днес по божия воля нашата държава е така уголемена, че и двата бряга на Дунав изобилствуват вече с наши градове, и Виминациум¹, и Рецидива², и Литерата³, които са отвъд Дунава⁴, са отново подчинени на нашата власт, ние сметнахме за необходимо да установим близо до Панония, в нашия най-щастлив роден град най-славната префектура, която е била учредена в Панония, тъй като Втора Панония наистина отстои недалеч от Средиземна Дакция, но Първа Македония⁵ се намира на голямо разстояние от Втора Панония. И понеже не беше полезно за държавата хора, които винаги са много заети с военни дела, да преминават през такова разстояние и толкова големи трудности, за да дойдат до Първа Македония, затова ние решихме, че е необходимо да преместим префектурата към по-горните области, та разположените близо до нея провинции да чувствуват по-добре нейните грижи. И затова твое блаженство и всички светейши предстоятели, архиепископи на споменатата Първа Юстиниана, да имат и предимство, и пълна свобода да държат епископите под своя власт, да ги ръкополагат и във всички гореспоменати провинции да се ползват с най-голяма почит, да имат най-голямо достойнство, най-високо свещенослужителско положение, най-висок чин. Те да бъдат поставяни от твоя престол и да имат само тебе за архиепископ, като на солунския епископ се отнеме всякакво право

^a Apemius RV, Apenninus dedit Miraeus (ed. Iul. a. 1561), Apennius Contius, Aprecinus Augustinus; Apodemius al. ^b firmitana V vulg., firmata R. ^c eos add. vulg.

¹ Град в Горна Мизия, разположен на десния бряг на р. Дунав, седалище на VII Клавдиев легион. След като бил разрушен от варварите, Юстиниан го възстановил от основи. Сега на негово място се намира Костолац (Югославия). Вж. К. Jireček, Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877, p. 15. ² Рецидива — вероятно Residina, посочена у Прокопий (De aedif., IV, II, p. 148, 35) като крепост в Мизия след Λεγάδοις. ³ Литерата (в Tab. Peut. Lederata) — сега Uj Palanka, в Югославия (Miller, op. c., col. 542). ⁴ Изброените градове са на десния бряг на Дунав. ⁵ Провинция в диоцеза Македония. Тя обхващала приблизително земите на дн. гръцка Македония.

episcopo servanda; sed tu ipse et omnes Primae Iustinianae antistites sint eis iudices et disceptatores: quicquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant et finem ei imponant et eos ordinent, neque ad alium quendam eatur, sed suum cognoscant archiepiscopum omnes praedictae provinciae, et eius sentiant creationem, et vel per se vel per suam auctoritatem vel clericos mittendos habeat omnem potestatem omnemque sacerdotalem censuram et creationis licentiam. Sed et in Aquis, quae est provinciae Daciae^a ripensis, ordinari volumus a tua sanctitate episcopum, ut non in posterum sub Meridiano^b episcopo sit constituta: sed Meridianus^c quidem maneat in Meridio, nulla ei communione cum Aquis servanda; Aquensis autem episcopus habeat praefatam civitatem et omnia eius castella et territoria et ecclesias, ut possit Bonosiacorum scelus ex ea civitate et terra repellere vel in orthodoxam fidem transformare.

Ut igitur sciat beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo praesentem legem ad tuam venerabilem sedem transmissimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriae nostrae ecclesia^d in dei omnipotentis gloriam et nostri numinis sempiternam recordationem. Quando autem tuae sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore^e archiepiscopum eius a venerabili suo concilio metropolitанorum ordinari sancimus, quemadmodum decet archiepiscopum omnibus honoratum in ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi episcopo neque ad hoc communione servanda.

Beatitudo igitur tua quae nostra sanxit aeternitas modis omnibus ad effectum perducere non differat.

Dat. XVIII. kal. Mai. (Belisario v. c. cons.) [a. 535]

(Sch., Nov., XI, p. 94, 1—41).

на общение с тях. Но ти сам и всички предстоятели на Първа Юстиниана да им бъдете съдии и съдници, да решавате и да туряте край на всеки спор, който се породи между тях, да ги ръкополагате и те да не отиват при никой друг, но всички споменати провинции да знаят своя архиепископ и да чувствуват неговата власт. И той или лично, или чрез нарежданията си, или чрез изпращане на клирици да има пълна власт, и пълн иерархически надзор, и право на назначаване. Но ние желаем да бъде ръкополаган от твоя светост и епископът на Акве¹, който е [град] в провинция Крайбрежна Дакия, за да не бъде оставен за в бъдеще под властта на меридийския епископ. Меридийският [епископ], разбира се, да си остане в Меридиум², като му се отнеме всяко общение с Акве, а аквеният епископ да има споменатия град, всичките му крепости, земи и църкви, за да може да прогони от града и областта му боносиевата ерес³ и да я замени с православната вяра.

И тъй ние изпратихме настоящия закон до светия ти престол, за да знае твое блаженство разпореждането на наше величество, та църквата на нашия роден град да има за вечни времена такива права за слава на всемогъщия бог и за вечен спомен от наше величество. Когато обаче се случи управителят на твоя престол да напусне този свят, ние постановяваме да се постави своевременен архиепископ от неговия свещен събор на митрополити, да се издигне, както подобава, архиепископ, уважаван във всички църкви, като и в този случай се изключи напълно общението със солунския епископ.

И тъй твое блаженство да не отлага да приведе в изпълнение на всяка цена това, което наше величество постанови.

Издадено на 14 април (през консултуването на преславния Велизарий). [535 г.]

^a data R ditie V. ^b medridiano R¹. ^c meridio V meridiano R vulg. ^d ecclesiae RVa. ^e pro tempore] propter R.

¹ Сега развалини на север от Неготин, при Праово. ² Меридиум — вероятно Meridio, посочен у Прокопий (De aedif. 4: p. 124, 22). Според някои — Месемврия. ³ Създател на боносиевата ерес (IV в.) бил сердикийският епископ Бонос, Според тая ерес Мария имала от Йосиф и други деца.

5. *Mandata principis*

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Ἀλαμανικὸς Γοτθικὸς Φραγκικὸς Γερμανικὸς Ἀντικὸς — — —

Dat. XVI. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535].

(Sch., Nov. XVII, p. 117, 12, 39—41, 127, 9).

5. *Заповеди на императора*

В името на господата нашего Иисуса Христа Император Цезарь Флавий Юстиниан Аламански, Готски, Франкски, Германски, Антски¹ — — —

Издадени на 16 април през консулствуването на преславния Велизарий [535 г.].

6. *De praetore Thraciae*6. *Περὶ τοῦ πραίτωρος Θράκης*

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

(Προοίμιον.) Ἐκεῖνο τῶν ἀνωμολογημένων ἐστὶν διπλὸν, εἴ τις τὴν Θρακῶν ὀνομάσειε χώραν, εὐθὺς συνεισέρχεται τῷ λόγῳ καὶ τις ἀνδρείας καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους καὶ πολέμων καὶ μάχης ἔννοια· ταῦτα γὰρ ἐγγενῇ τε καὶ πάτρια τῇ χώρᾳ καθέστηκεν ἐκείνῃ· ὥστε ἡμῖν (καὶ) πρότερον γέγονεν ἔννοια καὶ τὰ περὶ ἐκείνων καταστήσασθαι τῶν τόπων, καὶ νῦν ἐπὶ τοῖς βεβουλευμένοις ἤδη τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον. ἐπὶ γὰρ τοῦ Μακροῦ Τείχους δύο τινὰς καθῆσθαι καὶ βικαρίους ὀνομάζεσθαι σύνοισμεν ἅπαντες, τὸν μὲν στρατιωτικῶν ἡγούμενον τάξεων (πολλὰ δὲ αἱ κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον δύνάμεις), τὸν δὲ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐφεστώτα· ἄμφω δὲ οὗτοι πληροῦσιν ὁ μὲν τὴν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ἐκεῖσε τάξιν, ὁ δὲ τὴν τῶν ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν, ὁμονοοῦσι δὲ οὐδέποτε πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸ μὲν δημόσιον ἐκάστῳ καὶ σιτήσεις χορηγεῖ καὶ τὴν ἄλλην δίδωσι παραψυχὴν, οἱ δὲ μίαν ἔχουσι διηνεκῇ τε καὶ ἀτελεύτητον προᾶξιν τὸ φιλονεικεῖν πρὸς ἀλλήλους ἀθάνατα.

Caput I

Ἐδοξε τοίνυν ἡμῖν ἔχειν ὁρθῶς τοῦτο ὅπερ καὶ ἐν ἑτέροις πεποιήκαμεν ἔθνεσι καίτοιγε οὐχ οὕτω μαχίμοις οὐδὲ στρατιωτικῆς φρουρᾶς δεο-

6. *За претора² на Тракия*

Император Юстиниан Август до преславния Йоан, за втори път управител на императорската префектура Ориент, бивш консул и патриций.

Увод. Ако някой спомене земята на траките, общопризнато е, че едновременно в мисълта се явява и известна представа за храброст и за множество войски, за войни и за сражения. Това наистина е вродено и свойствено за тая земя. Така че (и) по-рано ни е идвало на ум да уредим и работите в тези места, и сега издаваме настоящия закон за неща, които вече сме обсъдили. Всички знаем, че при Дългата стена³ са поставени двама мъже, които се наричат викарии⁴. — единият стои начело на бойните части (на това място има много войски), а другият завежда гражданските дела. От тези двамата единият изпълнява там службата на преславните префекти⁵, а другият — службата на най-храбрите стратежи⁶. Обаче те никога не са в съгласие помежду си. Държавната хазна доставя на всеки един храна, дава и друго възнаграждение, а те имат единствена, постоянна и безкрайна работа — да враждуват вечно помежду си.

Глава I

И тъй ние решихме, че е добре да направим и тук това, което сме направили и при другите народи, макар те да

¹ Титлата Ἀντικός била дадена на Юстиниан в чест на борбите му срещу славянското племе анти. Тя се среща и в надсловите на голям брой документи, издадени от император Юстиниан. Срв. Sch., Novellae, pp. 269, 15—17; 419, 16; 695, 4; 725, 24; 763, 17; 796, 24; 797, 10; 799, 1; 803, 4, 257.

² През Юстинианово време е имало два вида претори: едните в столицата като градски магистрати, а другите в провинциите като управители. Последните се отличавали от другите провинциални управители по това, че имали в своите ръце пълна гражданска и военна власт. ³ Дългата стена (Μακρά или Μεγάλα τεῖχη) е известна също и под името Анастасиева стена, понеже била построена от император Анастасий през 512 г. Тя се простирала от Силиврия на Мраморно море до Деркос на Черно море. ⁴ Думата викарий се среща като титла с най-различно значение — от управител на цял диоцез (като заместник на praefectus praetorio) до военачалник. ⁵ Префектът (praefectus praetorio — управител на префектура) имал най-висшата съдебна и гражданска власт в префектурата. ⁶ Под стратег, сиреч — magister militum (командуващ войските) тук вероятно се разбира военен управител на провинцията. Вж. L. Bréhier, Les institutions de l'empire byzantin, Paris 1949, p. 338—339.

μένοις, τοῦτο κἀνταῦθα πράξει καὶ τούτων δὴ τῶν ἀρχῶν ἑκατέραν εἰς ταῦτο συνελκῦσαι, ὥστε μὴ τὸν μὲν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εἶναι πραγμάτων, τὸν δὲ στρατιωτῶν καὶ μόνων ἐξάρχειν, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν ἐγκαταστήσαι τῷ τόπῳ σεμνὴν τινα καὶ αἰδοῦς ἀξίαν, ἥπερ ὁμοίως τῶν πολιτικῶν ἐκεῖσε πραγμάτων ἐπιμελήσεται τῆς τε τῶν στρατιωτῶν εὐκοσμίας φροντιεῖ. ὁ μὲν γὰρ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος ἐν ἑτέροις τισὶν ἐστὶ τόποις, μόλις ἐκείνοις ἀρχῶν· ἡ δὲ τῶν τειχῶν τούτων φυλακὴ καὶ ἡ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους διοίκησις καὶ εὐταξία τε καὶ στρατηγία δεῖται τινὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πρὸς ἑκάτερον ἔχοντος ἐπιτηδείως, στρατιώτας τε κοσμεῖν καὶ νόμων ἐξάρχειν. τί ποτε ἂν οὖν ὄνομα τούτῳ πρόσφορον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος θείημεν, ἢ ποῖαν λαβόντες προσηγορίαν τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι ταύτην ἀρμόσαιμεν; ἢ οὐκ αὐτόθεν ἐστὶ φανερόν, ὥς καὶ οὗτος πρῶτῳ ὀνομασθήσεται τὴν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας προσλαμβάνων ἐπωνυμίαν, καθάπερ ὁ Πισιδίας τε ἡγούμενος καὶ ὁ Λυκαονίας ἐξάρχων ὀνόμασται τε καὶ γέγονε παρ' ἡμῶν; εἰ γὰρ ὁ πρῶτῳ ὁ Ῥωμαίων στρατηγός τε ὁμοῦ καὶ νομθέτης ταύτην ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρχῆς εἶχε τὴν τάξιν, τῶν ἀνωμολογημένων ἐστὶν ὅτι προεπωδέστατον ἂν εἶη τὸ τοῦ πρῶτου ὄνομα τῇ τῆς ἀρχῆς ταύτης προσηγορίᾳ. στρατιωτῶν μὲν γὰρ ἡγήσεται πλήθους, ἰδιώτας δὲ οὐκ ὀλίγους ὑποκειμένους ἔξει, οἷς τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων διατιθήσει νόμων. καὶ δεῖ^α γε τοῖς τόποις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τὰ τε πολιτικὰ τὰ τε πολέμια· καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις αἰεὶ τινες ἄνδρες στρατιωτικοὶ τῶν ἐπὶ μεγίστων ἀξιωματίων ὄντες τῶν τε ἐκεῖσε δυνάμεων ἐξηγοῦντο τοῖς τε ἄλλοις ἅπανιν ἐβοήθουν, εἰ καὶ μὴ στρατιωταί τινες, ἰδιῶται δὲ ἐτύγχανον ὁμοῦς^б. αἱ γὰρ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων οὐ μετρίως χρῆζονσι τῆς ἀντιστάσεως. δεῖ δὲ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐπιτετραφῆναι τῷ μετὰ τῶν νόμων αὐτῶν ἡγεῖσθαι δυναμένῳ^с, ὥς πολὺν τὸ διαφέρειν ὅν τάξεώς τε καὶ ἀταξίας· καὶ ἅπα-

не са така войнствени, нито да се нуждаят от военна защита, именно да слеем тези две власти в една, та да не бъде единият начело на гражданските работи, а другият да командува само войниците, но да учредим на това място една власт, авторитетна и заслужаваща уважение, която ще се занимава там еднакво и с гражданските работи, и ще се грижи за дисциплината на войниците. Защото управителят на провинцията се намира в някои други места и едва смогва с тях, а охраната на тези стени, управлението, редът и командването по тези места се нуждае от способен мъж, годен и за двете неща: да командува войниците и да прилага законите. Какво прочее подходящо име от древността бихме му дали? Или каква титла бихме му поставили и бихме я определили сполучливо за човек, който има тази власт? Нима не е от само себе си ясно, че и той ще бъде наречен претор [управител], като приеме освен това и името на наше благочестие, както са наречени и създадени от нас управителят на Пизидия¹ и началникът на Ликаония²? Ако римският претор, едновременно стратег и законодател, е имал този чин при своята служба, безспорно е, че името претор би било най-подходящо за назоваване на тази власт. Той ще бъде началник на войсковите отреди, а ще има подчинени и не малко частни лица, чиито дела ще решава по нашите закони. И наистина за тези места трябва способен човек и в гражданските, и във военните дела. Защото и в миналите времена винаги някои военни от тези, които имат най-големи чинове, са командували тамошните войски и са помагали на всички други, ако и да не са били военни, а частни лица. Наистина варварските набези изискват не малко противодействие. Това, което се отнася до тях, трябва да се повери на човек, който може да ги ръководи съгласно законите, тъй като има голяма разлика между реда и безредието.

^а δεῖ γε τοῖς τόποις M δεῖται ἐν τοῖς τόποις L (s). ^б ὁμοῦς] ὄντες conl. Zachariae. ^с δυναμένῳ M δυνάμεως L¹ δυνάμεων addito τῶν ante αὐτῶν L²(s).

¹ Провинция в диоцеза Азия (в Мала Азия). След реформите на Диоклециан цялата източна половина (Византия) е била разделена на две префектури — Изток и Илирик. Те се делели от своя страна на седем диоцеза: Египет, Изток, Понт, Азия, Дакия, Македония, Илирик. Диоцезите били разделени на провинции, чийто брой се е променял на няколко пъти. Начело на префектурите са стояли по един praefectus praetorio, на диоцезите — vicarius, и на провинциите — praeses (iudex). Всички те са били назначавани направо от императора и са притежавали само гражданската власт в ръцете си. А военната е била поверена на други сановници, наричани duces и domestici. Това разделение на властите е характерно за управлението на областите и провинциите през ранновизантийската епоха. То се обяснява с обстоятелството, че императорите са се страхували от силни местни управители, едновременно граждански и военни лица, които биха могли да застрашат тяхната власт и да се явят претенденти за престола. ² Провинция в диоцеза Азия.

σιν ἔστι φανερόν ὡς τὸ μὲν στρατιωτικόν, εἰ μόνον εἶη καὶ καθ' αὐτό, θρασύτερον ἔσται τοῦ πρέποντος, τὸ δὲ γε πολιτικόν, εἰ μὴ τῷ στρατιωτικῷ συναναμίγνυται, καταδεέστερον ἔσται τοῦ μετρίου, τὸ δὲ ἐκατέρωθεν εἰς ταῦτο συνελθὼν τοῦτο τελεώτατόν τε καὶ αὐταρκές ἐστι^a καὶ πρὸς πόλεμόν τε ὁμοῦ καὶ εἰρήνην ἐξαρκούν.

Caput II

Οὐκοῦν καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης συνήφθω, καὶ πρᾶιτωρ οὗτος Ἰουστινιανὸς ἐπὶ Θράκης καλείσθω^b. σύμβολα δὲ αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἔσται κωδίκιλλοι^c τε φοιτῶντες ἐντεῦθεν κατὰ τὸ τῶν λοιπῶν σπεκταβιλίων^c ἀρχόντων σχῆμα καὶ τινες καὶ ὑποθῆκαι βασιλικαί, τὸν τρόπον ὑφηγούμεναι καθ' ὃν διανύσει τὴν ἀρχήν, ἅπερ οἱ πρὸ ἡμῶν μανδάτα πρὶν κίπρις^d ἐκάλουν, μεθ' ὧν ἐπὶ τὴν χώραν ἐξιόντες οἱ τὰς ἀρχὰς διακληρούμενοι τὸ πρακτέον ἐκεῖθεν ἐλάμβανον· καὶ τὸ πρᾶγμα προῦχώρει καλῶς, καὶ ἦν τοῖς πρᾶιτωρσιν ἐνευδοκιμεῖν ἐπὶ πολλῶν τῆς ἡμετέρας^e ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐσπερίων, ἀφ' ὧν Ῥωμαῖοι προελθόντες τὴν τε ἀρκτον ὡς εἰπεῖν ὅλην μεσημβρίας^f τε καὶ τῆς ἑώρας τὰ πλεῖστα κατεκτήσαντο. Ὅσα τοίνυν ἐν τῷ παρ' ἡμῶν ἐμπροσθεν εἰρημένῳ γέγραπται νόμῳ περὶ τῶν ἀρχῶν, καὶ ὅποσα τῷ τε Πισιδίας τῷ τε Λυκαονίας διειλέγμεθα πρᾶιτωρι, περὶ τοῦ προῖκα μὲν αὐτοὺς ἐντεῦθεν χειροτονεῖσθαι, προῖκα δὲ δεῖν τοῖς ὑπηκόοις προσφέρεσθαι τοῖς ἡμετέροις, ἅπασιν ἤδη ἔστι φανερά· εἰς ὅλην γὰρ ἄρτι τὴν ὑπήκοον ἐκπεφοίτηκεν ὁ νόμος καὶ ἅπασιν ἤδη γέγονεν γνωριμώτατος. ὧ δὲ καὶ ὅρκος ἐγγέγραπται καθ' ὃν προσῆκόν ἐστι τοὺς ἡμετέρους ἀρχοντας παραλαμβάνοντας τὰς ἀρχὰς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἀνιεροῦν τῷ θεῷ καὶ φυλάττειν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους^g ἐν ἰσότητι τε καὶ δικαιοσύνῃ πάσης ἀπηλλαγμένους αἰσχροκερδείας τε καὶ δυσμενείας καὶ χάριτος. Ταξεῶται δὲ αὐτὸν θεραπεύουσιν οὐ πλείους τῶν ἑκατόν· καὶ ἔξει μὲν τὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἔξει δὲ τὰ τῆς στρατιωτικῆς. καὶ παρ' ἑσται μὲν αὐτῷ καὶ ad responsum^h διὰ τὰς ἐκεῖσε δυνάμεις, ἔξει δὲ ἄδειαν καὶ ἐπιτάττειν αὐταῖς καὶ τὰ λυσιτελοῦντα τῇ πολιτείᾳ μετ' αὐτῶν ἐργάζεσθαι τε καὶ πράττειν. Ἡ δὲ τῶν περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους τῶν δημοσίων φόρων εἵσπραξις αὐτόν τε καὶ τὴν τάξιν ὀφεται τὴν αὐτοῦ. πραιτωριανή τε ἅπασα ἡ τάξις κληθήσεται, τοῖς ἐντεῦθεν στρατευομένη συμβόλοις

^a ἔσται Haloander. ^b καλείσθαι, καθῆσθαι δὲ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Μακροῦ Τείχους B. ^c περιβλέπων B. ^d παραγέσματα βασιλικὰ B. ^e πολιτείας add. Haloander. ^f μεσημβρίαν L²s. ^g ἡμετέρους ὅρκους ὑπηκόους L¹. ^h εἰς ἀποκρίσεις B.

И на всички е ясно, че войската, ако е сама и отделно, ще бъде по-смела, отколкото подобава, а гражданството, ако не е смесено с войска, ще бъде по-слабо, отколкото трябва. Но ако и двете се съберат в едно, това нещо е най-съвършено и удобно, а също така достатъчно едновременно и за война, и за мир.

Глава II

И тъй [двете] власти да се слоят и този претор да се нарича Юстинианов претор за Тракия. Почетни знаци ще му бъдат от наша страна и назначителните писма, изпращани оттук по образа за другите знатни управители, и някои императорски наставления, обясняващи начина, по който ще упражнява властта. Нашите предшественици наричаха тези наставления императорски поръчения. Тези, които получаваха висша длъжност, отиваха с тях в провинцията и от тях научаваха какво трябва да се извърши. И работата напредваше добре. Преторите можеха да се прославят сред много народи на нашата държава и особено сред западните. Като потеглиха оттам, римляните завладяха, така да се каже, целия Север и по-голямата част от Юг и Изток. И тъй на всички е вече ясно това, което е написано за длъжностите в споменатия по-рано от нас закон, и това, което казахме за претора на Пизидия и на Ликаония, именно, че те трябва да се назначават оттук безвъзмездно, но че трябва да се държат безкористно спрямо нашите поданици. Законът бе разпространен отдавна по цялата подвластна земя и вече стана напълно известен на всички. В този закон е вписана и клетва, според която нашите управители, когато поемат властта, трябва да посвещават душата си на бога, да се отнасят към нашите поданици еднакво и справедливо, като се освободят от всяко срамно користолюбие, вражда и пристрастие. На претора служат не повече от сто чиновници. И той ще има знаците на гражданската власт, но ще има и тези на военната власт. При него ще има и помощник поради намиращите се там войски. Той ще има власт да им заповядва и чрез тях да извършва и прави това, което е полезно за държавата. Събирането на данъците по тия места ще зависи от него и неговата служба. Цялата служба ще се нарича преторска и ще управлява според излиза-

ἐκ τοῦ θείου τῶν ἐπιστολῶν σκηνίου φοιτῶσιν, ἐξ οὗ καὶ ἡ βικαριανὴ πρόην ἐκομίζεται τὰ τοιαῦτα σύμβολα τάξις.

Caput III

Μελήσει δὲ αὐτῷ πρῶτον μὲν δώρων καθαράς φυλάττειν τὰς χεῖρας, ἔπειτα πᾶσαν ἰσότητά τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τηρεῖν δικαζομένοις τε καὶ συμβόλαια πρὸς ἀλλήλους πράττουσιν, ὥστε σιάσιν ἅπασαν αὐτῶν ἐξελαύνεσθαι. καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἀεὶ ταῖς πολεμικαῖς γυμνασίαις ἀποτελεῖν καλλίους τε καὶ προθυμότερους, τοὺς ἰδιώτας δὲ ῥυθμίζειν τῷ νόμῳ δικαίους τε καὶ κακουργίας ἀπάσης ἐλευθέρους ἀποτελεῖν, ὥστε τοὺς μὲν εἰς δικαιοσύνην, τοὺς δὲ εἰς ἀνδρείαν αὖξεσθαι. καὶ εἴ τις γένοιτο πόλεμον χάριν ἐκδρομῇ, ταύτην ῥᾶστα ποιεῖσθαι τάξεώς τε παρούσης ἑκατέρας, καὶ τῆς μὲν ὑπηρετουμένης ὅποσα πολιτικοῖς ταξεύταις πρέπει, τῶν δυνάμεων δὲ ἀπροφασίστως τὰς πολεμικὰς^α ἀνειργόντων ἐφ' ὅδους. Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τῶν δικῶν, εἴτε εἰς χρήματα βλέποιν εἴτε εἰς ἐγκλήματα εἴτε εἰς ὅποιον ἄλλο, κατακούειν καὶ δικάζειν ὁρθῶς καὶ πρὸς τοὺς ἡμετέρους νόμους καὶ πάθους ἔνεκεν οὐδενός, ὥστε μή τις ἐκεῖθεν ἐκτρέχοντας τὸ ἡμέτερον ἐνοχλεῖν κράτος. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς καταλιμπάνοντας τὴν χώραν ἐνταυθοῖ τρέχειν ὑπὸ τῶν κατὰ χώραν περιορωμένων ἀρχόντων. εἰ γὰρ καὶ ὕστερον μέλλοιμεν ἐκ τῶν αὐτόθεν φοιτῶντων ἐνοχλεῖσθαι, πεισόμεθα πάντως τῶν ἀδικουμένων^β, εἰ ταῦτα προσαγγείλαντες ἔτυχον τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι. καὶ εἰ μὲν μάθοιμεν αὐτοὺς ταῦτα μὴ προσαγγεῖλαι, σὺν ἐπιτιμῇσι πάσῃ στελοῦμεν αὐτοὺς κατὰ χώραν, εἰ δὲ οἱ μὲν προσήγγειλαν, ὁ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἢ ἐρραθύμησεν ἢ κατ' ἄλλην αἰτίαν οὐκ εὐπρεπῇ τῶν νόμων ἡμέλησε, τότε ἐπ' αὐτὸν τὴν πᾶσαν τρέψομεν κίνησιν. ὥσπερ γὰρ αὐτῷ δεδώκαμεν χορηγίαν πλείονα (φαμέν δὲ τὴν ἑκατέρας ἀρχῆς) καὶ ἀνθρώπων αὐτὸν προὔβαλόμεθα τοσοῦτων, οὕτως, εἰ μάθοιμεν αὐτὸν ἀναξίως περὶ τὴν ἀρχὴν φερόμενον, οὔτε ἐνδώσομεν οὔτε ἐπὶ μετρίοις στήσομεν τὴν ποινήν, ἀλλ' ὅσον αὐτὸν εἰς ὕψος αἴρομεν εὐκοσμοῦντα, τοσοῦτον αὐτῷ παρὰ τοὺς ἡμετέρους τι πράττοντι νόμους ἐπιτι-

шите оттук писма на императорската канцелария, откъдето и предишната викарийска служба получаваше такива наредби.

Глава III

Първа грижа на претора на Тракия ще бъде да пази ръцете си чисти от дарове. После в частните и обществените си отношения да спазва пълно равенство спрямо нашите поданици, когато се съдят и сключват помежду си сделки, за да премахне всяко тяхно негодувание. Той трябва с постоянни военни упражнения да направи и войниците по-добри и по-ревностни, а гражданите да приучи към закона, да ги направи справедливи и свободни от всяка лоша постъпка, така че едните да усъвършенствуват в справедливостта, а другите в храбростта. И ако поради война се наложи някакъв поход, да го извърши по най-лесен начин, като двете служби му бъдат на разположение и едната да помага, доколкото това подобава на гражданските чиновници, а войската безпрекословно да отблъсква неприятелските нападения. Той трябва да изслушва тълбите, отнасящи се до пари, до обида или каквото и да е друго, и да ги отсъжда правилно и съобразно с нашите закони и без никакво пристрастие, та да не бягат оттам някои и да безпокоят нашата власт. Ние в действителност не желаем нашите поданици да напускат провинцията и като бъдат пренебрегвани от местните началници, да тичат тук. Защото ако и в бъдеще бъдем отегчавани от тези, които идват оттам, ние по всякакъв начин ще разпитаме онеправданите дали са съобщили за това на властимащия. И ако научим, че те не са съобщили за това, ще ги върнем в провинцията, като им наложим всякакво наказание. Но ако те са съобщили, а властимащият е погледнал нехайно или по друга непристойна причина е пренебрегнал законите, тогава ще насочим срещу него цялото си негодувание. Защото както му дадохме по-голямо възнаграждение (сиреч [възнаграждение] за двете служби) и го поставихме над толкова хора, така, ако се научим, че се държи недостойно в службата, нито ще му простим, нито ще му наложим умерено наказание, но колкото го издигаме нависоко, когато постъпва добре, толкова ще го накажем, когато върши нещо против нашите закони. Той изобщо

^α πολιτικὰς Bc. ^β ἀδικουμένων MB ἀφικνουμένων Ls (cf. nov. XXX, 5 § 1).

μήσομεν. Δεῖ δὲ αὐτὸν πρὸς μηδένα παντελῶς υποκατακλίνεσθαι, μὴδ' ἂν εἴ τις εἴη τῶν ἐπισήμων μὴδ' ἂν εἰ σφόδρα πλουτοίη. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ σεμνοτέροις παραδίδομεν τὰς τοιαύτας ἀρχάς, ἵνα μὴ ῥαδίως ἐνδιδόειν τοῖς ἐκ τοῦ πλουτεῖν βουλομένοις ἀδικεῖν.

Caput IV

Ἐπιμελήσεται δὲ καὶ τῶν ἔργων ἀπάντων τῶν ἐκεῖσε, καὶ οὐ συγχωρήσει διαφθαῖναι οὔτε λιμένας οὔτε τείχη οὔτε γεφύρας οὔτε ὁδοὺς οὔτε τι τῶν ἄλλων, ἀλλ' αὐτὸς ὅποσα δυνατόν ἐκ τῶν πολιτικῶν πόρων ἐπανορθωθῆναι παρασκευάζετω (καὶ εἴ τι τούτων μείζονος δεόμενόν ἐστι φροντίδος, τοῦτο εἰς ἡμᾶς μηνυέτω) καὶ τοὺς λογισμοὺς γίνεσθαι κατὰ τοῦτο δὴ τὸ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέν. Οὐδὲ γὰρ ἔτι βουλόμεθα τινὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς ἥπερ ἐφέστηκας στέλλεσθαι κατὰ χώραν τὰς συνήθεις ταύτας ἔχοντας ἐμπορίας^α, ὑδάτων τε ἀναζητήσεις καὶ κήπων καὶ τειχῶν καὶ εἰκόνων καὶ τινων τοιούτων, ἅπερ καὶ πάλαι παντελῶς ἀνηρῶσθαι συνείδομεν. ἀλλ' αὐτὸς μὲν κατεξεταζέτω τὰ γινόμενα^β, καὶ λόγους ὑπέχειν αὐτοὺς κατὰ τὴν θέσιν ἡμῶν ποιείτω διάταξιν. εἰ δέ γε ἡμεῖς συνίδομεν ἕτερόν τινα πρὸς τοῦτο στείλαι, τοῦτο διὰ πραγματικοῦ πράξομεν τύπου καὶ πρὸς τὴν σὴν, εἴπερ συνίδομεν, ἀρχὴν φερομένου. πανταχόθεν γὰρ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐξαρχάζοντες καὶ ἐλευθέρους ποιοῦντες βλάβης διὰ τοῦτο καὶ χρημάτων ὑπερείδομεν (ὥς πον καὶ αὐτὸς οἶσθα) μεγάλων καὶ τοσαύταις σιτήσεσι τοὺς τε ἄρχοντας τὰς τε τάξεις τοὺς τε ἀμφ' αὐτοὺς ἐψυχαγωγήσαμεν, ὥστε μὴ δι' ἐνδειαν τυχόν ἢ τι τοιοῦτον ἀπρεπὸν τινων ἄπτεσθαι πραγμάτων, ἀλλ' ἐπισήμους τε εἶναι καὶ ἐκ τῆς μεγάλης βουλῆς, καὶ οὕτω φοιτᾶν ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ τε καὶ ἡμῶν μνήμης· ὧν εἰ μὴ κατὰ τινα τρόπον ἐκλάθοιτο, καλλίων ἑαυτοῦ διὰ πάντων ἔσται. Εἰ δὲ ὑπατικοῖς τε καὶ πραιτωριανοῖς ἀνδράσιν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὰς ἀρχάς ἐπέτρεπον, οὐκ ἄπο τρόπου καὶ ἡμεῖς πράξομεν, εἰ καὶ τοιούτοις αὐτὰς τισι παραδώσομεν, οἵπερ καὶ τὰς ἐπηρείας ἀναστελοῦσι καὶ τῶν ἐντεῦθεν πρακτόρων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γινόμενων καὶ τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς πειρωμένων ζημίαις περιβαλεῖν ἀλόγως (τούτους) τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ἐκλύσειαν. καὶ γὰρ δίδομεν αὐτῷ παρρησίαν καὶ ταῦτα

не трябва да се прекланя пред никого, дори ако някой би бил от знатните или ако би бил много богат. Именно затова ние възлагаме тези длъжности на попочтени хора, за да не могат да се поддават лесно на ония, които поради богатството си искат да постъпват несправедливо.

Глава IV

[Преторът] на Тракия ще се грижи и за всички тамошни работи и не ще позволява да се повреждат нито пристанищата, нито стените, нито мостовете, нито пътищата, нито друго нещо, но сам, колкото може, да се грижи да ги поправя с обществените средства (и ако нещо изисква по-голяма грижа, нека ни съобщава това) и сметките да се правят според това, което е установено от нас със закон. Защото ние не желаем да се изпрашат повече по провинцията от службата, начело на която си ти, някои лица, които вършат тези обичайни служби: да надзирават работите по водите, градините, стените, статуите и други подобни. Ние решихме отдавна да се премахне изцяло това, но сам да наглеждаш онова, което се прави, и да ги накараш да дават сметка според нашата императорска наредба. Ако ли решим да изпратим за това някого другого, това ще направим с императорски рескрипт, който, ако решим, се донася и на твоята служба. Като изтръгваме навред нашите поданици и ги освобождаваме от щети, ние жертвуваме за това много пари (както сам знаеш) и облагодетелствуваме с толкова голяма издръжка и началниците, и чиновниците, и хората около тях, за да не се залавят случайно поради нужда или нещо подобно за някакви непристойни дела, но да бъдат знатни и от големия сенат¹ и така да отиват в провинциите, като не забравят бога и нас. Ако преторът на Тракия не забравя по някакъв начин тези неща, той ще надмине себе си във всичко. Ако някогашните римляни поверявали властта на консули и претори, и ние не постъпваме несъобразно, като я дадем на такива лица, които ще отстраняват насилията на изпращаните оттук в провинцията бирници, опитващи се да отрупат нашите поданици с неразумни глоби, и ще ги освобождават от такова насилие. И ние му даваме свободата да разследва

^α ἐμπορίας malit Zachariae coll. XXV, 4, 2 et. Cod. 10, 30, 4, § 13 (7). ^β post γινόμενα addi vult παρὰ τῶν πατέρων Zachariae.

¹ Сиреч да бъдат от сенаторското съсловие.

πολυπραγμονεῖν καὶ κωλύειν καὶ εἰς ἡμᾶς μηνύειν, καὶ τὰ μὲν οἰκοῦν ἐπανορθοῦν, τὰ δὲ θάπτον πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀναφέρειν γνώσιν, ὥστε ἐφ' οἷς καταδεέστεροι τῶν πραγμάτων εἶσιν, ἐπὶ τούτοις αὔξεσθαι τε καὶ ἀναπληροῦσθαι τῇ τῆς ἡμετέρας γνώμῃς τε καὶ κελεύσεως προσθήκη.

Caput V

Таῦτα αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς παραγγέλμασιν ὑποθησόμεθα, καὶ μετὰ τῶν συμβόλων αὐτὰ τῶν ἀρχικῶν ἐπιδώσομεν, ὥστε μεμνημένους τῶν ὀρκῶν οὖς ἐφάξουσιν καὶ τῶν ὑποθηκῶν ὡς αὐτοῖς δώσομεν ἡμῶν τε καὶ τῆς ἡμετέρας ἐννοίας ἀξίως τὸν οἰκεῖον κατακοσμεῖν βίον καὶ κυβεργᾶν τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων. Ταῦτά ἐστιν ἐφ' οἷς αὐτοῖς παραδίδομεν τὴν ἀρχήν, διδόντες αὐτοῖς, ὥς εἴρηται, καὶ τοῦ δικάζειν ἅπασαν ἐξουσίαν χρηματικαῖς τε καὶ ἐγκληματικαῖς καὶ πάσαις ἀπλῶς ὑποθέσεσι, καὶ τὴν ἑκκλησιον τὴν αὐτοῖς ἐπιδομένην ἐπὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ἐπαρχοὺς καὶ τὸν ἐνδοξότατον ἄγειν κοιαίστωρα, κοινῇ τῆς ὑποθέσεως ἀκροωμένους κατὰ τὸ τῶν εἰς τὸ θεῖον τέμενος εἰσαγομένων δικῶν σχῆμα. Εἰ δέ τις κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐφέσιμος γένοιτο δίκη τῶν πεντακοσίων ἐλάττων χρουσῶν, εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς ἢ βασιλικῆς ἢ ἀρχικῆς εἴη, καὶ ὁ τὴν δίκην ἐπιτραπείς οὐκ εἴη σπεκταβίλιος δικαστής, τὴν ἀπ' ἐκείνων τῶν τόπων ἑκκλησιον ἐπ' αὐτὸν χωρεῖν καὶ ἀκούειν αὐτὸν ὥς ἐν θείῳ τεμένει. κοσμοῦμεν γὰρ αὐτοῦ καὶ τούτῳ τὴν ἀρχὴν τῷ τρόπῳ καὶ ὁμοίαν τίθεμεν τῷ τε περιβλέπτῳ κόμητι τῆς Ἑωταῖς τε ἀνθυπατείαις τοῖς τε κόμησι Φρυγίας τε καὶ Γαλατίας, ὥστε καὶ αὐτὴν εἶναι spectabilian, καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ ἐπὶ τούτῳ τοῦ σχήματος ἐστάναι· οὐδὲν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου τὴν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος ἐλαττοῦντος ἀρχήν, ἀλλ' ἐκείνου τε ἐν τοῖς ἄλλοις τῆς ἐπαρχίας τόποις πράπτοντος ἅπερ ἴδια τῶν νόμων ἐστί, τούτου τε ἐν οἷς ἴδρυται μέρεσι τὴν ἐπιτεταγμένην αὐτῷ παρ' ἡμῶν πληροῦντος φροντίδα. Ὑποτεθήσεται δὲ παρ' ἡμῶν καὶ ἀπογραφὴ τῷδε τῷ νόμῳ λέγουσα τί μὲν αὐτῷ προσήκει χορηγεῖν προφάσει τῶν συμβόλων τῆς ἀρχῆς, τί δὲ κομίζεσθαι αὐτὸν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου κατὰ τὴν τῶν σιτήσεων πρόφασιν· ἅπερ καὶ μόνον λαμβάνειν αὐτοῖς

и да възпира, и да ни известява това, някои неща да изправя по свой почин, а за други бързо да донася до наше знание, та при случаите, когато не могат да се справят с положението, да се подсилят и подкрепят от помощта на нашия съвет и заповед.

Глава V

Ние ще им предпишем това нещо и с императорски известия и ще го предадем с назначителните писма, та както помнят клетвите, които ще положат, и наставленията, които ще им дадем, да наредят своя живот достойно за нас и за нашите грижи и да ръководят управлението според нашите закони. Това са условията, при които им възлагаме властта, давайки им, както се каза, и пълна власт да съдят по парични жалби и изобщо по всички дела, и предоставеното им право на апелиране до нашите преславни префекти и до преславния квестор, които заедно да изслушват тъжбата по начина, по който се внасят делата в императорския съд. Ако ли по тези места някое дело под 500 жълтици бъде апелирано и ако е от компетенция на императора или претора и натовареният с делото не е висш съдия, апелативната жалба от тези места да се отправя до него и той да я изслушва като в императорски съд. Наистина ние украсяваме и по този начин властта му и я правим равна на тази на знатния комес на Ориент¹, на проконсулствата² и на комесите на Фригия³ и Галатия⁴, за да бъде и тя знатна⁵ като тях и от същия разред. Този закон не намалява никак властта на пресветлия префект на провинцията, но и той ще върши в другите места на провинцията това, което е в съгласие със законите, както и [преторът] ще изпълнява възложената му от нас задача в частите, където е поставен. Ние ще добавим към този закон и бележка, която посочва какво трябва да плати той за назначението на длъжност и какво трябва да получава от държавната хазна той и тези около него като издръжка. Ние им позволяваме да вземат

¹ Титлата на управителя на диоцеза Ориент е била комес. ² Вж. стр. 45, бележка 1.

³ Провинция в диоцеза Азия. Фригия е била област в Западна Мала Азия, южно от Витиния. В древността се е деляла на Малка и Голяма Фригия, а след Диоклециановата административна реформа — на Първа и Втора Фригия. ⁴ Провинция в диоцеза Понт. ⁵ Знатна, т. е. нейният управител да бъде от

ранга на spectabilis (знатен), какъвто е бил проконсулт (комес на Ориент), докато управителят на префектура (praefectus praetorio) е бил illustris.

ἐφίεμεν ἄλλοιόν παντὸς κέρδους ἀπεχομένους. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους ποιοῦμεν αὐτοὺς χορηγίαις μείζουσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ταύτην ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἀντιδιδόειν τὴν ἀμοιβήν, τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους διὰ πάντων περισώζοντες, καὶ τῶν ὄρκων οὓς ὑφέξουσι μεμνημένοι. Τὸν δὲ δὴ παρόντα νόμον ἔξει μὲν καὶ τὸ τῶν νόμων βιβλίον, καὶ ὁ σὸς δὲ θρόνος δεχόμενός τε καὶ μανθάνων διηνεκῶς αὐτὸν ἐπ' αὐτῶν φυλαττέτω τῶν ἔργων.

Dat. XV. k. Iun. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Δεῖ δὲ παρέχεσθαι τῷ πραιτώρι Θράκης
ὑπὲρ ἀννόνων καὶ καπιτατιόνων
καὶ λοιπῆς παραψυχῆς sol. CCC
τῷ αὐτοῦ παρέδρω sol. LXXII
τῇ αὐτοῦ τάξει auri lib. II.
Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει
συμβόλων οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις
τρισι τοῦ θείου κουβουκλείου sol. VIII
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτά-
των τριβούνων νοταρίων καὶ
τοῖς λατερκουλισίοις sol. XXIV
τῷ βοηθῷ αὐτοῦ sol. III
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπαρ-
χων ὑπὲρ προσταγμάτων καὶ
πάσης ἑτέρας αἰτίας sol. XL.
(Sch., Nov. XXVI, pp. 203, 1—209, 19)

7. De comite Isauriae

7. Περί τοῦ κόμητος Ἰσαυρίας

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Ἰωάν-
νῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ τῶν ἱερῶν τῆς
Εὐω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πα-
ρικίῳ.

Caput II

* Ἰστω δὲ μόνον τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν
τοῖς περιβλέπτοις ἄρχουσι τέτακται, καὶ τῶν
ἐφέσεων τῶν παρ' ἐκείνου γινομένων οἱ τε ἐν-
δοξότατοι ἐπαρχοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀκροάσονται
πραιτωρίων ὃ τε ἐνδοξότατος ἡμῶν κοιαί-
στωρ, καθάπερ αὐγουσταλίου καὶ ἀνθυπάτου καὶ
πραιτῶρων τριῶν τῶν νῦν παρ' ἡμῶν ἐγκата-

само това, като се въздържат от всяка-
кво друго възнаграждение. Затова чрез
по-големите заплати ние ги правим по-
авторитетни, за да ни се отплатят и те
за нашите дела, като запазват във всяко
отношение нашите поданици и помнят
клетвите, които ще положат. Настоя-
щият закон ще бъде включен в книгата
на законите и твоят престол, като го по-
лучи и разучи, трябва да го спазва не-
прекъснато в самите дела.

Издадено на 18 май в Константинопол
през консулствуването на преславния Ве-
лизарий [535 г.]

На претора на Тракия трябва да се
дават

за храна, фураж и други възнагражде-
ния — 300 солида,

на съуправителя му 72 солида,

на службата му 2 златни ливри.

А той трябва да дава за назначител-
ните писма следното:

на тримата знатни хартуларии от
свещения дворец 9 солида,

на примикирия на пресветлите три-
буни нотариии и на завеждащите списъ-
ците на чиновниците 24 солида,

на помощника му 3 солида,

на службата¹ на преславните префек-
ти² за заповеди и всякакви други дела
40 солида.

7. За управителя на Исаврия

Император Юстиниан Август до Йоан
преславния, за втори път управител на
императорската префектура Ориент, бивш
консул и патриций

Глава II

Но нека знае само това, че и той е
поставен между знатните началници и че
направените от него апелации ще се из-
слушват от преславните управители на на-
шите императорски префектури и от пре-
славния наш квестор³, както е при апе-
лациите на августала⁴, проконсула⁵ и

¹ Вероятно става дума за службата, която изработвала назначенията, за което говори и импе-
раторът в новела VIII, гл. 1. ² Те са най-висшите съдебни и граждански магистрати в империята
или по-скоро в подчинените им префектури. Управителите на префектурите са били най-висшата съдебна
инстанция по криминалните и граждански дела. При отсъствие на императора те са го замествали
и са председателствували тайния съвет. ³ Става дума за т. нар. quaestor sacri palatii. Квесторът се
е занимавал с назначаването на държавните чиновници и в него се е пазел списъкът с техните имена
и функции. По правило той е трябвало да бъде вещ юрист и обикновено законите били съставяни под
негова редакция, а императорът само се подписвал под тях. Той е притежавал и съдебна власт. L. V g é-
hier, Les institutions, p. 95. ⁴ Управителят на диоцеза Египет се наричал августал. ⁵ Прокон-
сул е титла на управител на провинция, срв. стр. 45, бел. 1.

στάντων Πισιδία τε καὶ Λυκαονία καὶ Θράκη καὶ τοῦ κόμητος τῆς Ἑώρας καὶ πρὸς γε τοῦ κόμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας Γαλατίας τε πρώτης. — — —

Dat. XV. kal. Iun. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

(Sch., Nov. XXVII, pp. 209, 20—25; 210, 32—211, 2; 211, 30).

8. De proconsule Cappadociae

8. Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Caput I

Ταῖς μὲν οὖν ἄλλαις ἀρχαῖς, ὥς ἑναγχοῦς ἐν Πισίδαις τε καὶ Λυκάοσι καὶ Θραξί κατεστήσαμεν, ἐκ διπλῆς τιнос συνόδου τὸ σχῆμά τε καὶ ἀθροισμα καθειστήκει· ταύτην δὲ δὴ τὴν Καππαδοκῶν μείζονι κατακοσμήσαι βουλόμενοι σχήματι τριπλῇ ἐπιτίθεμεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῇ. — — —

(Dat. XV. k. April. CP. p. c. Belisarii v. c.) [a. 536]

(Sch., Nov. XXX, pp. 223, 27—32; 224, 25—30, 235, 13).

9. De dispositione quattuor administrationum Armeniae

9. Περὶ διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἑω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Caput III

Ἐκεῖνο μέντοι τῶν ἀνωμολογημένων ἐστίν, ὥς ἐπειδήπερ τὸν τῆς τρίτης Ἀρμενίας κόμητα οὐ πολιτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν πεποιήκαμεν ἄρχοντα, ἀναγκαίως ἔχειν καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῷ τοὺς κατ' αὐτὴν ἰδρυμένους ὑποκειῖσθαι, ἅδεια ἔχοντι, καθὰ τοῖς στρατιωτικοῖς ἄρχουσιν ἐφεῖται, καὶ πρὸς ὄνομα καλεῖν αὐτοὺς καὶ ἐπιζητεῖν καὶ προνοεῖν τῶν σιτήσεων αὐτῶν καὶ ἐπεξιέναι τοῖς κατ' αὐτοὺς, εἴπερ ἀδικοῖεν, καὶ μὴ τι συγχωρεῖν τοῖς

тримата претори, назначени от нас сега в Пизидия, Ликаония и Тракия, и на комеса на Изток, и освен това на комеса на Пакатиана Фригия¹ и Първа Галатия². — — —

Издадено на 18 май в Константинопол, през време на консулството на преславния Велизарий [535 г.]

8. За бившия консул на Кападокия

Същият император до преславния Йоан, за втори път управител на свещената префектура, бивш консул и патриций

Глава I

Уредбата и съставът на другите служби, които установихме неотдавна в Пизидия, Ликаония и Тракия, са образувани от събиране на две власти.³ Но понеже искаме да украсим управлението на Кападокия с по-бляскава форма, ние му даваме тройна власт⁴. — — —

(Издадено на 18 март в Константинопол след консулствуването на преславния Велизарий) [536 г.]

9. Разпореждане относно службите на четиримата управители на Армения

Същият император до Йоан, за втори път преславен управител на свещената префектура Изток, бивш консул и патриций

Глава III

И тъй безспорно е, че като направихме комеса на Трета Армения не само граждански, но и военен управител, необходимо е да му бъдат подчинени и войниците, които са настанени в нея, като има свободата, както е позволено на военните управители, да ги вика поименно, и да ги разследва, и да се грижи за тяхното продоволствие, да се занимава с делата против тях, ако вършат нещо не-

¹ Фригия Първа или Пакатиана — провинция в диоцеза Азия. ² Първа Галатия — провинция в диоцеза Понт. ³ Вж. новела XXVI. ⁴ Сиреч съдебна, военна и фискална власт.

στρατιώταις ἀδικεῖν τοὺς ὑπηκόους, εἰ δέ τι πράξαιεν σφοδρότερον, καὶ ἐγκληματικῶν ἀκροῦσθαι δικῶν, καὶ εἰ στρατιῶται καθεστήκοιεν, καὶ ἅπαντα πράττειν ὅποσα τοῖς στρατιωτικοῖς δεδοκαμεν ἄρχουσιν. καὶ ὥσπερ τῷ τε Ἰσавρίας κόμητι τῷ τε τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας καὶ πρὸς γε τοῖς πραιτωρσι Λυκαονίας τε καὶ Πισιδίας καὶ Θράκης καὶ τὸ στρατιωτικὸν ὑπεκλίναμεν, οὕτω καὶ αὐτῷ μὴ μόνην εἶναι τὴν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν στρατιωτικῶν ἐξουσίαν τε καὶ ἀρχήν, καὶ εἶναι σεμνὸν αὐτὸν στρατιώταις τε καὶ ἰδιώταις κελεύοντα καὶ πάντα πράττοντα, ὥς μιᾷς δὴ τῆς ἀρχῆς καθεστῶσης· καὶ μίαν τίθεσθαι πρόνοιαν τοῦ μηδὲν ἐγκλημα κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἀμαρτάνεσθαι, ἀλλὰ καὶ σωφρονισμοῖς ὑποβάλλεσθαι τοῖς προσήκουσι. ταύτης δὲ δὴ τῆς ἐξουσίας οὐκ ἀφαιρούμεθα παντελῶς αὐτὸν ἐπ' οὐδενὶ προσώπῳ τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὄντων, εἴτε ἰδιωτικῷ εἴτε στρατιωτικῷ εἴτε ταμειακῷ· μίαν γὰρ καὶ συνεχῆ τὴν εἰρήνην ἐν ἅπασιν τοῖς ὑπηκόοις τοῖς ἡμετέροις φυλάττεσθαι βουλόμεθα, οὐ τῇ διαφορᾷ τῶν προσώπων τὴν κατὰ τῶν νόμων εἰσάγοντες καταφρόνησιν.

— — —

Dat. XV. k. April. CP. post consul. Belisarii v. c. [a. 536].

(Sch., Nov. XXXI, pp. 235, 15—20; 238, 26 — 239, 15, 24).

10. *Ne quis mutuum dans agricolae teneat illius terram, et quantam usuram ab agricolis accipere debeant*

10. Περὶ τοῦ μηδένα δανείζοντα γεωργῷ κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν, καὶ πόσον ὀφείλουσι λαμβάνειν τόκον ἀπὸ τῶν γεωργῶν

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Ἀγερωχίῳ τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι Αἰμιμόντου τῆς Θράκης.

⟨Προοίμιον.⟩ Πρᾶγμα δεινὸν καὶ πάσης ἐπέκεινα καὶ ἀσεβείας καὶ πλεονεξίας γινόμενον συνείδομεν νόμῳ θεραπεῦσαι κοινῷ, οὐκ ἐπὶ τῆς παρούσης μόνον ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον πολιτεύεσθαι δυναμένῳ· ἐγνώμεν γὰρ ὥς τινες ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἥς ἄρχεις ἐτόλμησαν ἐπιλαβόμενοι τοῦ καιροῦ τῆς ἀφορίας τοῦ σίτου δάνεισμα πράξαι πρὸς τινας ἐπ' ἐλαχίστῳ μέτρῳ καρπῶν καὶ τὴν αὐτῶν λαβεῖν γῆν ἅπασαν ἀντ' αὐτοῦ, ὥστε τοὺς μὲν τῶν γεωργῶν φεύγειν, τοὺς δὲ διαφθαῖναι λιμῷ, δεινὴν τε γεγενῆσθαι φθορὰν οὐδὲν τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐλάττονα.

справедливо, да не им позволява да обиждат поданиците, а ако извършат някое по-тежко [провинение], да разглежда углавни дела [против тях], макар и да са войници, и да върши всичко, което сме предоставили на военните началници. И както сме подчинили войските на комеса на Исаврия и Фригия Пакатиана, а освен това и на преторите на Ликаония, Пизидия и Тракия, така и той трябва да има не само управлението на гражданските дела, но и правото и властта над военните работи и да бъде почитан от войниците и от частните лица, като заповядва и върши всичко, тъй като длъжността е една. Той трябва да има единствена грижа да не се извършва никакво престъпление в провинцията, на което да не се налага съответно наказание. Ние съвсем не освобождаваме изобщо от тази му власт никого в провинцията, било частно лице, било военно, било от императорските имения. Защото ние желаем да се поддържа един и постоянен мир за всички наши поданици, като не предизвикваме пренебрежение към законите поради разлика [в положението] на лицата.

— — —

Издадена на 18 март в Константинопол след консулствуването на преславния Велизарий. [536 г.]

10. Никой, който е заел пари на земеделец, да не му взема земята, и колко лихва трябва да се взема от земеделците

Император Юстиниан Август до Агерохий, светлейшия управител на Хемимонт в Тракия

⟨Увод.⟩ Положението, което е станало страшно и е надминало всяко безбожие и алчност, ние решихме да уредим с общ закон, който да има сила не само при сегашната нужда, но завинаги след това. Ние се научихме, че в провинцията, която управляваш, някои, които са използвали случая на неплодородие, са се осмелили да дадат на някои хора в заем твърде малко количество зърно и срещу него да вземат цялата им земя, така че едни от земеделците бягали, а други загинали от глад и настанала страшна гибел, не по-малка, отколкото при варварско нахлуване.

Caput I

Глава I

Θεσπίζομεν τοίνυν ἅπαντας τοὺς δανείσαν-
τας ὅσονδήποτε μέτρον τῶν οἰωνδήποτε ξηρῶν
καρπῶν τοῦτο ἀπολαμβάνοντας νῦν χωρὶς τῆς
οἴασοῦν προσθήκης ἀποδοῦναι τὰ γήδια τοῖς
γεωργοῖς, μηδενὸς παντελῶς θαρροῦντος γῆν
κατέχειν προφάσει τῶν εἰρημένων δανεισμάτων,
εἴτε ἔγγραφα εἴτε ἄγραφα εἴη, κομιζομένους
δέ, εἰ μὲν οἱ δανεισθέντες^a εἶεν καρποί, ὁγ-
δόην τοῦ μοδίου μοῖραν ἔφ' ἐκάστῳ μοδίῳ εἰς
ἐνιαυτὸν ὅλον, εἰ δὲ νομίσματα τὰ δανεισθέντα
εἴη, ἔφ' ἐκάστῳ νομίσματι ἐνιαύσιον κεράτιον
ἐν προφάσει τόκου. τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς δανεισ-
τὰς ἀρκουμένους ὁγδόη μοδίου μοῖρα ἔφ' ἐκάσ-
τῳ μοδίῳ εἰς ἐνιαυτὸν ἓνα (ἢ ἔφ' ὅσον μένει
τὸ δάνεισμα κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην) ἢ τῷ
κερατίῳ ἀποδιδόναι πάντως, εἴτε γῆν εἴτε ἄλλο
τι λαβόντες τύχοιεν ἐνέχυρον, βόας τυχόν ἢ προ-
βατα ἢ ἀνδράποδα. καὶ τοῦτον εἶναι τὸν νόμον
κοινὸν ἅπασι, φιλάνθρωπόν, τε ἅμα καὶ εὐσεβῆ
καὶ τὴν τε χρεῖαν θεραπεύοντα τοῖς δεομένοις
τοῖς τε δανεισταῖς φέροντα μετρίαν παραψυχήν.

И тъй постановяваме всички, които са
дали в заем каквото и да е количество
от каквото и да е вид сухо зърно, да
си го вземат сега без каквото и да е
добавка и да върнат на земеделците ниви-
ците им. Никой изобщо да не дръзва да
задържи земя под предлог на казаните
заеми, било че са сключени писмено, или
устно, а да получи като лихва за цялата
година, ако даденото в заем е зърно, по
една осма от модия за всеки модий¹,
ако ли пък даденото в заем е пари —
по един кератий² годишно като лихва
за всяка номизма. За в бъдеще заемо-
давците да връщат при всеки случай
било земята, било ако са взели в залог
друго нещо, може би говеда, овце или
роби, като се задоволяват за година с
една осма част от модия за всеки модий
(или при това съотношение, колкото време
трае заемът) или с един кератий. И този
закон да бъде общ за всички. Той е чо-
вечен и същевременно благочестив, грижи
се за интересите на нуждаещите се, а и
на заемодавците дава умерено удовле-
творение.

(^a Επίλογος.) Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν ἢ
σὴ λαμπρότης ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι
σπευσάτω· εἰδότος τοῦ δανειστοῦ, ὥς εἰ παρὰ
ταῦτά τι πράξαι θαρρήσειε, τῆς εἰσπράξεως ἐκ-
πεσεῖται, καὶ ὁ λαβὼν εἴτα ἀδικούμενος ἔξει
παραψυχὴν τὸ αὐτὸς μὲν ἀπηλλάχθαι πραγμά-
των, τὸν δανειστὴν δὲ ἰδεῖν ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ
ζημιούμενον^b.

(Заключение.) И тъй твоя светлост да
побърза да приложи и изпълни решени-
ето ми. Когато заемодавецът знае, че ако
се одързости да извърши нещо против
този [закон], ще загуби вземането си,
тогава и заемателят, ако е онеправдан,
ще получи като удовлетворение сам да
бъде освободен от безпокойство и да
види заемодавеца ошетен в неговата соб-
ственост.

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c.
cons.^c [a. 535]
(Sch., Nov. XXXII, pp. 239, 25—240, 18).

Издадено на 15 юни в Константино-
пол през консулствуването на светлей-
шия Велизарий. [535 г.]

^a οἱ δανεισθέντες L¹ τὰ δανεισθέντα B. ^b ζημιούμενον] λήμμασιν add. A (in suis pecuniis patientem iacturam s). ^c subscr. dat. XV. k. iul. pp^{te} (i. e. πραιτωρίων, err. pro CP.) bilis. uc. cons. M, ἐγράφη πρὸς ἰζ' καλ. ἰουλίῳν (al. ἰουλίῳν) ὑπατείας Βελισαρίου Ath., quem recte sequitur Zachariae ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου Theod., dat. cons. uelisarii d NN. octobris Iul.^{bw} (dat. cons. uilisarii Iul.p).

¹ Модият е бил мярка, равняваща се на 8,75 литра.
от номизмата (солида).

² Кератият (силиква) е бил $\frac{1}{12}$ част

11. *Ut nullus mutuans agricolae teneat eius terram*

Idem A. Dominico viro illustri praefecto praetorio per Illyricum

Propter avaritiam creditorum, qui angustia temporum abutentes terrulas infelicitium agrestium sibi adquirunt pro paucio frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam et totas eius provincias, in praesenti autem in Illyricianas patrias^a direximus. Cuius exemplarium subditiam praesenti legi praecipimus, ut ne privati quidem homines putent legem contra se solummodo esse positam, milites autem altiore nitentes fastigio legem contra se non esse prolatam existiment. Ut igitur et tua magnitudo sciat, quod communis lex posita est et provincialibus et militibus et omni cingulo, nulla excusatione cuidam competente, ideo et ad tuam sublimitatem praesentem legem destinavimus, scituris militibus qui praesenti legi non esse oboediendum existiment, quod cingulo nudati inter privatos habeantur, poenis quas in anteriore lege posuimus prius nihilominus subiugandi.

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c. cons.^b [a. 535]

(Sch., Nov. XXXIII, p. 240, 20—31).

12. *Nullum credentem agricolae tenere illius terram, et quantam debeat usuram dare*

Idem A. Agerochio v. c. praesidi Haemimontis

Rem duram atque inhumanam et quae ultra omnem impietatem et avaritiam fit perspeximus lege saluberrima sanare et communem omnibus deponere medicinam non tantum in praesentis necessitatis tempore, sed etiam in omni aevo futuro. Venit enim ad nostras aures quosdam in My-

11. *Никой, който дава в заем на земеделец, да не задържа земята му*

Същият император до славния Доминик, управител на Илирийската префектура¹.

Поради алчността на кредиторите, които, използвайки затрудненията на времето, срещу малко храна придобиват за себе си нивиците на нещастните селяни и им задържат целия имот, ние съставихме този закон, който наистина най-напред изпратихме в Тракия и във всичките ѝ провинции, а сега го изпращаме и в Илирийските земи. Ние заповядахме препис от него да се приложи към настоящия закон, за да не смятат наистина гражданите, че законът е издаден само против тях, а военните, които се облягат на по-висока власт, да смятат, че той не е обнародван против тях. Нека и твое превъзходителство да знае, че законът е предвиден общо и за провинциалните жители, и за военните, за всеки чин и без да има никакво извинение за когото и да било. Затова изпратихме настоящия закон и на твое превъзходителство, за да знаят военните, които смятат, че не трябва да се подчиняват на настоящия закон, че лишени от чина, те се смятат за [обикновени] граждани и независимо от това са изложени на наказанията, които определихме по-рано в предишния закон.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий. [535 г.]

12. *Никой кредитор на земеделец да не задържа земята му и каква лихва трябва да дава²*

Същият император до Агерохий, преславния управител на Хемимонт

Жестокото и безчовечно положение, което е по-лошо от всяко безбожие и алчност, ние решихме да поправим с най-полезен закон и да дадем общ лек за всички не само през време на сегашната нужда, но и за цялото бъдеще време. Защото до нашите уши дойде, че някои лица в управляваната от теб провинция

^a provincias Contius. ^b dat. VII k. iul. cp. bilis. uic. consule T dat. bilisario V, om. R al. *ἐγράφη πρὸς τὴν καλάνδων ἰουλίῳν ὑπατείας Βελισαρίου Ath. ἐξεφωνήθη καὶ αὐτὴ μὲν ἰουλίῳ ὑπατείας Βελισαρίου Theod.*

¹ Вж. стр. 40, бел. 5.

² Това е латинският препис на XXII новела.

sia secunda provincia quam administras avare temporum necessitate captata ad quosdam feneraticios fecisse contractus, et paucam mensuram fructuum dantes totas terrulas eorum abstraxisse, et ex hac causa quosdam colonorum fugae latebras petisse, alios fame esse necatos, et tristissimam pestem homines invasisse incurSIONE barbarica non minorem.

Caput I

Sancimus itaque omnes huiusmodi creditores, quantumcunque modum vel tritici vel hordei vel aliae speciei quae in fructus aridos est dederint, hoc reddito in praesenti cum parte modii octava pro singulo modio in unoquoque anno praestanda terrulas colonis restituere; nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione feneraticiae cautionis, sive in scriptis sive sine scriptis credita sunt contracta; si autem pecunias dedit, nihil amplius quam unam siliquam pro singulo solidum annuam praestare. Et hanc saluberrimam legem in omnes extendimus, ex praesenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem aevum modis omnibus observandam, ut si quando fuerit vel triticum vel hordeum feneratum vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes quam pro usuris octavam modii partem annuam pro singulis modiis, vel siliquam pro singulo solidum (et secundum hunc modum in quantum fenus permanserit^a) percipientes, sive terrulas sive aliud pignus acceperunt, boves forte vel pecora vel mancipia, haec modis omnibus reddere; et hanc legem communem omnibus esse, humanitate et pietate gaudentem et

Втора Мизия, която е обхваната безмилостно от нуждите на времето, са направили сделки при някои лихвари и [последните], като дали малко количество зърно, взели им всичките нивици. Поради тази причина някои колони потърсили спасение в бягство, други умрели от глад и най-жесток мор нападнал хората, не по-малък от варварско нахлуване.

Глава I

И тъй ние постановихме всички такива кредитори да върнат нивиците на колоните¹, след като им се върне колкото пшеница, ечемик или друг вид сухо зърно са дали и след като сега им бъде дадена за всяка година по една осма част от модия за отделен модий. Абсолютно никой от тях да не смее да задържа нивиците като залог за лихвата, било че заемът е сключен писмено, или устно. Ако ли обаче е дал пари, да не се дава годишно нищо повече от една силиква за отделен солид. И този най-полезен закон ние разпростираме върху всички. Той наистина води началото си от сегашното време, но трябва да бъде спазван по всякакъв начин завинаги. Така, ако някога бъде дадено в заем жито, ечемик или друго сухо зърно, кредиторите, като получат както това, което са дали, така и като годишна лихва осминка от модия за отделен модий или една силиква за отделен солид (и според тази мярка колкото лихва се набере), ако са взели нивиците или друг залог — може би волове или овце, или роби, — това да върнат на всяка цена. И тоя закон да бъде общ за всички, като носи радост чрез своята човещина и благоче-

^a farnus permans^erint Iul.^b

¹ Колоните по произход били освободени роби или бивши свободни селяни и били задължени да изпълняват към собственика (господаря) на земята различни тегоби и да му плащат данъци в пари и натура. Те се делили на две категории — свободни колони (coloni liberi) и приписани колони (ἐναπόγραφοι, adscripticii). Свободните колони били длъжни да стоят в имението на господаря си, чиито земи обработвали, обаче могли да имат своя лична недвижима собственост, свой имот, върху който господарят им нямал права. Те нямали право обаче да напускат своите поселения, освен ако не се сдобият със земя, достатъчна за тяхната издръжка. При наличие на собственост свободният колон е могъл да се предвижда. Напротив, енапографът не притежавал своя недвижима собственост. Той обработвал земята на господаря си и не бил в състояние да се освободи от крепостната зависимост. Общата тенденция, която се наблюдава през ранновизантийската епоха, се свеждала до това, да се затвърдят крепостническите отношения и да се премахне правото на „свободния колон“ да променя местожителството си. Общо за колоната вж.: М. В. Левченко, пос. съч., стр. 22—27.—А. П. Каждан, О некоторых вопросах истории становления феодальных отношений в Римской империи, ВДИ 1953, № 3, стр. 77—106. — Е. М. Штаерман, Проблема падения рабовладельческого строя, ВДИ 1953, № 2, стр. 51—79. — М. Я. Сюзюмов, К вопросу о процессах феодализации в Римской империи, ВДИ 1955, № 1, стр. 51—67.—С. И. Ковалев, Опыт периодизации римской истории, ВДИ 1955, № 4, стр. 108—116.

omnibus egenis consulentem et creditoribus mediocre solacium adferentem.

⟨Epilogus.⟩ Haec igitur quae a nobis statuta sunt claritas tua in omni provincia quae tuo moderamine gubernatur observare festinet: scituris omnibus creditoribus quod, si aliquid praeter haec commiserint, exactione cadant, et cui fenus ablatum est hoc habebit solatium^a, ut ipse quidem securus degat, avarum autem creditorem videat in suis pecuniis patientem iacturam.

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c. cons.^b [a. 535]

(Sch., Nov. XXXIV, p. 241, 1—28)

13. Lex ut Bonus...

Idem Aug. Bono quaestori exercitus

Recte nobis...^c

I

De officio quaestoris exercitus et designatis quinque provinciis ei subiectis^d

Haec constitutio quendam virum magnificum Bonum nomine quaestorem exercitus fecit. Nam et more antiquo duplex erat quaestorum magistratus, et unus quidem circa latus principis erat, alter autem quaestor exercitui praeerat. Disposuit autem praesens constitutio etiam annonas quaestoris et consilarii eius; apparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam praefecti praetorio, id est scriniarios et ab actis et praecones et commentarienses et lampadarios et omnem deinceps ordinem. Sed et annonas militum tam comitatensium quam limitatensium disposuit quomodo distribui debeant. Subiecit autem ei et quinque provincias, id est Scythiam et

стие и дава утеха на всички нуждаещи се, а на кредиторите умерено удовлетворение.

⟨Заклучение.⟩ И тъй това, което ние постановихме, твоя светлост да побърза да го спазва в цялата провинция, която е под твое управление. Нека да знаят всички кредитори, че ако извършат нещо против тоя (закон), ще загубят в съда, а комуто е взета лихва, ще има това утешение — сам да живее безгрижно и да гледа скъперника-кредитор да претърпява загуба в парите си.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулствуването на преславния Велитарий. [535 г.]

13. Закон, щото Бонос...

Същият император до Бонос, квестора на войската¹

Намерихме за правилно...

I

За службата на квестора на войската и за определените пет провинции, подчинени нему²

С тази наредба един знатен мъж, на име Бонос, е назначен квестор на войската. Наистина и по стар обичай службата на квестора е двойна. Единият квестор бил около императора, а другият стоял начело на войската. Но настоящата наредба е дала на квестора и на неговия помощник и храна, дала му и персонал, за да наподобява някак управител на префектура, т. е. дала му е канцеларски чиновници, протоколисти, глашатаи, секретари, факлоносци и изобщо всички служебни лица. Но тя е установила и как трябва да се разпределя храната на войниците, както на тези от подвижните войски, така и на пограничните.³ Тя му е подчинила обаче и пет провинции, а именно Скития, Мизия, Кария, всички Ци-

^a solutum R¹. ^b eie XVIII. k. iul. Iul^w, dat. v. kal. mart. conctant. bilisario uiro clar. c. T. ^c Novella XLI Latine tantum scripta non servata est; verba initialia et rubricae et ipsius constitutionis citant Athanasius et schol. M. ad no. L pr. „περὶ τῆς νεαρᾶς φησὶν ἥτις ἐπιγέρουται Lex ut Bonus, ἥς ἡ ἀρχὴ Recte nobis“. Argumentum praestant epit. Theod. 41 (III), Athan. 4, 12 (II); Iulian. const. XXXVIII (I). ^d rubr. Iul.^b.

¹ Титлата квестор на войската се среща само в новелите. Той е бил може би главен ковчезник. Този квестор е бил апелационна инстанция за провинциите Мизия, Скития и Кария, и на Кипър и Родос. По оношение на тях той е изпълнявал функциите на управител на префектура. ² Тази новела, съставена само на лат. език, не е запазена. Съдържанието ѝ намираме у Iulian. const. XXXVIII (тук I), Athan. 4, 12 (тук II), epit. Theod. 41 (тук III). ³ Подвижните войски са били разквартирувани из градовете на вътрешността на империята и били изпращани там, където се налагало. Пограничните войски били разположени на постоянни лагери в селищата на лимеса. Вж. Bréhier, op. c., pp. 10, 110, 335—338.

Mysiam et Cariam et omnes Cycladas insulas et Cyprum totam. Causarum quoque auditorium habere ei concessit, ut non obiatur ei fori praescriptio. Subiunxit autem et notitiam impensarum.

Et est promulgata haec constitutio XV. kal. Iun.^a ind. XIV^b. p. c. Belisarii [a. 536] (Sch., Nov. XLI, p. 261, 26—262, 4).

II

Ἀ ἐξ οὗτ Βόνους καὶ τὰ ἐξ ἧς

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς πρὸς Βόνον κοιαίστωρα exercitu.

Recte nobis. . .

Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν νήσων φησὶν ἡ διάταξις, ὑποβάλλουσα τῇ τοιαύτῃ ἀρχῇ Κύπρον, Ῥόδον καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, Καρίαν, Μυσίαν, Σκυθίαν, τὸν τούτων ἡγούμενον Ἰουστινιανὸν κοιαίστωρα exercitu προσαγορεύουσα, καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἡγεῖσθαι τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν κελεύουσα, καὶ τὰς ἐκ τούτων πεμπομένας ἐκκλήτους ἐξετάζειν αὐτὸν διατυποῦσα, καὶ πρόσγε τὴν ἴσην τάξιν αὐτῷ τῶν ἐπάρχων τῶν πρωτωρίων ἀπονέμουσα. ἐγράφη πρὸς ἡ' καλανδῶν Ἰουνίου μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

(Zach., Nov. LII, p. 354).

III

Περὶ τῆς ἐπαρχότητος τῶν ἐπάρχων

Ἰσμεν πρόφην θείαν πεποιημένοι

Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Ῥόδος ἡγουν αἱ Κυκλάδες νῆσοι πᾶσαι, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ Καρία καὶ ἡ Μυσία καὶ Σκυθία ἰδικὴν ἐχέτωσαν διοίκησιν ὑπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν οὔσαι κοιέστωρα exercitov, ἔχοντα τάξιν ἐπάρχου, καθεζόμενον ἐν Ὀδύσσῳ καὶ ἄρχοντα τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις στρατιωτῶν.

Ὁ ἐπαρχος τῶν νήσων τὰς ἐκκλήτους αὐτῶν δεχέσθω. ὁμοίως φησὶν ἡ ν' νεαρά. ἐξεφωνήθη μηνὶ Ἰουνίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

(Zach., Nov. LII, p. 355).

кладски острови и целия Кипър. Предоставила му е да има и висш съд за делата, за да не му се подхвърлят от погорен съд предписания. Прибавен е обаче и списък на разходите.

И тази наредба е обнародвана на 18 май, 14 индикт, след консулствуването на Велизарий. [536 г.]

II

Закон, щото Бонос и др.

Същият император до квестора на войската Бонос

Намерихме за правилно. . .

Тази наредба говори за управлението на островите, като подчинява на това управление Кипър, Родос и Цикладските острови, Кария, Мизия и Скития. Тя нарича управителя им Юстинианов квестор на войската, заповядва му да командува войските на тези провинции, дава му право да разглежда изпращаните от тях апелативни жалби и му определя чин, равен на тоя на управител на префектура. Написана на 18 май след консулствуването на Велизарий.

III

За управлението на петте провинции

Знаем, че по-рано сме издали императорско [разпореждане]

Кипър, Родос и всички Цикладски острови, също Кария, Мизия и Скития да имат отделно управление, като бъдат под властта на Юстиниановия квестор¹ на войската, който има чина префект със седалище в Одесос и е началник на войските в казаните провинции.

Префектът на островите да приема апелационните им жалби. Подобно е съдържанието на новела 50.² Обнародвана е през месец юни, след консулствуването на Велизарий.

^a πρὸς ἡ' καλανδῶν Ἰουνίου Ath., k. Iun. Iul., μηνὶ Ἰουνίῳ Theod. ^b ind. XIV Biener Gesch. d. Nov. p. 514] ind. quinta decima (XV al.) Iul. p al. indictione XII Iul. ^c ind. V Iul. ^w, om. Ath. Theod. (ind. XV ex diei nota XV k. Iun. in Iuliani codd. corrupta ortum sispicatur Zachariae).

¹ Вж. XXVI новела, началото на II гл. (тук, стр. 52). ² Вж. тук, на стр. 64 нов. LI.

14. *Constitutio ad Bonum quaestorem exercitus data disponit de appellationibus ex quinque provinciis Caria et Cypro et Cycladibus insulis et Mysia et Scythia, apud quem examinandae sint*

14. Ἡ διάταξις πρὸς Βόνον κοι-
αίστωρα exercitῶν τάττει τὰς ἐκκλη-
τους ἀπὸ τῶν πέντε ἐπαρχιῶν Κα-
ρίας καὶ Κύπρου καὶ τῶν Κυκλά-
δων νήσων καὶ Μυσίας καὶ Σκυ-
θίας, παρὰ τίνι δεῖ ταύτας ἐξετά-
ζεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Βόνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ
κοιαίστωρι Ἰουστινιανῷ exercitῶν

(Προοίμιον.) Ἰσμεν πρῶτην θείαν πεποιη-
μένοι διάταξιν^α, καθ' ἣν τῇ σῇ ἐνδοξότητι πα-
ραδεδώκαμεν τὰς πέντε ταύτας ἐπαρχίας, Κα-
ρίαν τε καὶ Κύπρον καὶ τὰς ἐν κύκλῳ κειμέ-
νας νήσους καὶ πρὸς γε Μυσίαν τε καὶ Σκυ-
θίαν, ἐφ' ὧτε τελεῖν αὐτὰς ὑπὸ τῇ σῇ ἐνδοξό-
τητι, προσθέντες ὥστε καὶ τὰς ἐκκλητοὺς γνω-
μένας δίκας κατὰ τὰς εἰρημένας ἐπαρχίας μη-
κέτι πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ἐπάρχους,
ἀλλὰ πρὸς τὴν σὴν ἀναπέμπεσθαι μεγαλοπρέ-
πειαν. Ἐπειδὴ τοίνυν πολλοὶ προσῆλθον ἡμῖν
τῶν ἐκ Καρίας καὶ Ῥόδου καὶ Κύπρου δυσχε-
ραίνοντες καὶ φάσκοντες ἀναγκάζεσθαι πολλάκις
καὶ χειμῶνος ὥρα γίνεσθαι κατὰ τὴν Σκυθῶν
καὶ Μυσῶν, ἐνθα διάγεις, κάκεισε τὰς ἐκκλη-
τοὺς ἴσως οὐδὲ ὑπὲρ μεγάλων χρημάτων ἐγγυμ-
νάζειν, καὶ κινδυνεύειν καὶ πελάγη διαπερῶντας
μακρὰ καὶ ἀφικνουμένους εἰς χώρας ὑπὸ βαρ-
βάρων ἐνοχλουμένας, διὰ τοῦτο συνείδομεν τόνδε
τὸν νόμον γράφαι πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα
ὥστε τῶν μὲν ἐκ Σκυθίας καὶ Μυσίας δικῶν
ὡς ἐκ γειτόνων οὐσῶν τὴν σὴν ὑπεροχὴν καθ'
ἑαυτὴν ἀκροᾶσθαι, τῶν δὲ ἄλλων, τουτέστι τῶν
ἀπὸ Καρίας καὶ τῶν εἰρημένων νήσων καὶ
Κύπρου (εἴπερ ἐξ ἀρχῆς αὐταὶ παρὰ τοῖς ἐν-
δοξοτάτοις ἡμῶν ἐπάρχοις ἡγωνίζοντο, ἐκ θείας
κελεύσεως ἡμῶν παραδεδομένοι τῷ τῆς ἐπαρ-
χίας ἀρχοντι), εἰ μὲν αὐτὸς ἐνδημοίῃς ταύτῃ
τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ αὐτὰς ὑπὸ σοὶ κινεῖσθαι
καὶ ἐξετάζεσθαι ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι
τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου ἐν σάκρῳ auditoriῳ^α,
καθάπερ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς ἐκκλητοῖς κείμενος
ὑφηγεῖται νόμος· εἰ δὲ αὐτὸς ἐπὶ Σκυθίας καὶ
Μυσίας διατρίβοις, τῷ τὸν τόπον πληροῦντι τὸν
σὸν κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν προσ-

14. Наредбата до Бонос, квестора
на войската, определя кой трябва да
разглежда апелативните жалби от
петте провинции — Кария, Кипър, Ци-
кладските острови, Мизия и Скития¹

Същият император до Бонос, преслав-
ния Юстинианов квестор на войската
(Увод.) Знаем, че по-рано сме издали
императорско разпореждане,² според което
предадохме на твоя славност тези пет
провинции: Кария, Кипър и петте разпо-
ложени наоколо острови, освен това Ми-
зия и Скития, за да се управляват от
твоя славност. Ние добавихме, че и апе-
лативните жалби, които се правят в ка-
заните провинции, да не се препращат за-
напред до нашите преславни префекти,
но до твое велелепие. Ето при нас дой-
доха мнозина от Кария, Родос и Кипър,
които негодуват и казват, че са заставяни
често и зимно време да отиват в Скития
и Мизия, където пребиваваши, и там да
водят апелативни дела може би за не-
големи суми и да се излагат на опас-
ности, като прекосяват големи морета и
идват в обезпокоявани от варварите земи.
Затова решихме да напишем тоя закон
до твоя славност, за да изслушва твое
превъзходителство сам делата от Скития
и Мизия, тъй като са от близки места.
А другите дела, именно от Кария, от
споменатите острови и Кипър, ако те,
предадени по наша императорска заповед
на управителя на провинцията, отначало
са се гледали при преславните ни пре-
фекти, в случай че сам се намиращ в
тоя престолен град, ние решихме ти да
разглеждаш и решаваши и тях в импера-
торския съд заедно с преславния квестор
на императорския дворец, както изисква
и издаденият закон за апелациите. Ако
ли пък ти сам пребиваваши в Скития и
Мизия, апелативните жалби да се пре-
дават на твоя заместник в този честит

^α ἐν θείῳ ἀκροατηρίῳ M. s. v.

¹ Тази новела LI се повтаря у Sch. с новела L.

² Вж. тук, стр. 62, 63: I, II, III

ἀγεσθαι τὰς ἐφέσεις, πάντως μέντοι γινόμενον αὐτὸν ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοιαίστωρι τῆς ὑποθέσεως ἀκροᾶσθαι κατὰ τὸ τῶν τοιούτων ἐξετάσεων σχῆμα, καὶ μὴ τοὺς ἀνθρώπους τὰς εἰρημένας ὑπομένειν δυσκολίας, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῖς κοινῇ κατὰ τὸ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον κρίνεσθαι, διὰ τὸ παραστήναι ἡμῖν οὕτω τάξαι τὸν νόμον, ὥστε μετὰ πλείονός τε καὶ μείζονος ἀκριβείας καὶ αὐθεντίας τὰς ὑποθέσεις ἀγωνίζεσθαι. Εἰ δὲ αὐτὸς δοίης τὸν δικαστὴν ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἐμπροσθεν ἐπαρχιῶν, ὃ τὴν τάξιν ἐπέχων τὴν σὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἀκροάσεται, καθὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπαρχῶν νεόμισται. εἰ μέντοι ἀρχθῆναι παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι συμβαίη τὴν δίκην ἐνταῦθα ὡς εἰκὸς εὗρισκομένη, εἴτα ἐν μέσῳ διὰ τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας ἐκδημῆσαι, ταύτην ἀνυπερθέτως πληροῦσθαι παρὰ τῷ τὴν σὴν ἔχοντι τάξιν, καθάπερ αὐτῆς καὶ αὐτὸς ἡκροῶ. εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις ἢ ἔφεσις ἐκ τινῶν ἐπαρχιῶν ἐνεπέμπετο, ἀλλ' εἰς ἕτερον δικαστήριον, τὴν ἀρχαιότητα παντελῶς οὐ κανίζομεν.

⟨Ἐπίλογος.⟩ Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου ἢ σῇ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πέρας παραδοῦναι καὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ διηγεκὲς σπενσάτω.

Dat. [XV.] k. Sept. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XI. post cons. Belisarii v. c. anno II. ind. I. [a. 537]

(Sch., Nov. XLI, pp. 262, 5—263,7).

15. *De alienatione rerum ecclesiae Mysiae relictarum pro captivorum redemptione et pauperum alimentis*^a

Idem Aug. Iustiniano v. c. rectori Mysiae.

⟨Praefatio.⟩ Scimus antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes ecclesiasticas inhibuimus. Sed postea alia lege perspeximus, quatenus liceat pro soluto res

град. Заместникът ти, разбира се, като се събере непременно с преславния наш квестор, да изслушва делото по реда [установен] за тия съдебни дирения. И хората да не се излагат на споменатите трудности, но да бъдат съдени изобщо от тях според казаното по-горе от нас, по-неже ние решихме да съставим така закона, че делата да се разглеждат с повече и по-голяма грижливост и авторитет. Ако ли пък сам определиш съдия за гореспоменатите провинции, този, който те замества в честития град, ще изслушва делата, както е определено и за преславните префекти. Разбира се, ако делото случайно започне при твоя славност, когато се намираш, както подобава, тук, а след това по средата [на делото] заминеш поради [изплащане] издръжката на войниците, то незабавно да се довърши от заемащия твоето място по същия начин, както ако ти сам го изслушваше. Но ние съвсем не променяме стария ред, ако жалбата отначало не се е изпращала от някои провинции до преславните префекти, а в друго съдилище.

⟨Заклучение.⟩ И тъй твоя славност трябва да се постарее да приложи решението ни, обявено и чрез този божествен закон, да го изпълни и спазва завинаги.

Издадено на 18 август в Константинопол, 11-та година от царуването на господаря Юстиниан Август, баща на отечеството, втора година, 1 индикт след консулствуването на преславния Велизарий. [537 г.]

15. *Относно отчуждаването на останалите в Мизия църковни вещи за откупване на пленниците и за храна на бедните*

Същият император до преславния Юстиниан, управител на Мизия¹.

⟨Увод.⟩ Знаем, че по-рано издадохме закон,² чрез който забранихме всички отчуждавания на църковни имоти. Но после с друг закон³ предвидихме до

^a De terris vel domibus vel vineis quae relictæ sunt ecclesiae Mysiae in redemptionem captivorum aut in nutritionem pauperum posse veniri (vendi *Cuiacius*) non simpliciter sed secundum distinctionem huius legis app. *Iul.*, *sim. M* (vide supra) et *Ath.*; De rebus immobilibus ad ecclesiam Mysiae pertinentibus *Iul.*; *Περὶ τῶν κατὰ λείψιμμένων τῇ ἐκκλησίᾳ Μυσία* *Theod. (L)*.

¹ Управителят на провинция Мизия е имал титлата ректор. ² Вж. новела VII. ³ С новела XI се разрешава на ерусалимските църкви да продават църковни имоти за заплащане на дълговете.

ecclesiasticas vel alias quae piis domibus deputatae sunt persolvere. Sed etiam hoc in nostram venit memoriam, quod Martino viro sanctissimo episcopo Odissitanae^a civitatis formam et ante legem nostram dedimus prohibentem eum ecclesiasticas res vendere, ne qui ex potentioribus ei necessitatem imponant secundum suum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed etiam in nostram venit memoriam alia res quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus omnibus abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa vel venumdare vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum, quia animae redemptio aliis omnibus rebus pretiosior est.

Caput I

Sed haec quidem antea subsecuta sunt: quae narratio necessaria nobis fuit ad praesentis specialis legis memoriam. Venit etenim in praesenti memoratus sanctissimus vir in hanc sacratissimam civitatem et educit nos, multos terras sine certo redditu vel domunculas vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum vel pauperum alimonias, et alienatione prohibita memoratos actus licet piissimi sint attamen inhiberi: iam petivit sibi permitti per legem specialem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum vel sustentationem pauperum res immobiles, si quidem certus redditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem vel donationem nulla alienatione mutilanda, cum possit ex redditibus redemptio vel sustentatio fieri. Sin autem vel certus redditus non est, vel domus paene diruta et longe ab ecclesia posita, vel vineae quarum fructus non semper similes sed varii colliguntur et incursionibus forsitan barbaricis dediti: in his tantummodo speciebus permittimus et venditionem hac speciali lege in memorata provincia fieri, si tamen domus intra fines ecclesiae vel vineae iuxta muros civitatis minime posita sint; ita ut in venditionis instrumento ipsa verba testatoris exprimantur, ubi ei placuit venditionem fieri et redemptionem

каква степен може да се разходват за заплащане дългове църковни и други вещи, които са подарени на благочестивите домове. Но ние си спомняме и това, че и преди нашия закон ние изпратихме предписание до светейшия епископ на град Одесос, Мартин, което му забраняваше да продава църковни вещи, за да не би някой от по-силните да му наложи необходимостта да отчужди по негово предложение църковни вещи. Но ние си спомняме и за друго нещо, което направихме за свещените съсъди. За всички тях ние наредихме да не бъде позволено никому да продава или да залага свещени съсъди освен единствено за откупуване на пленници, защото откупуването на душата е по-ценно от всичко друго.

Глава I

Но това наистина е станало по-рано. Това обяснение ни бе необходимо, за да припомним сегашния специален закон. Защото сега в този пресвет град дойде прочут пресвет мъж и ни осведоми, че мнозина оставят земи без определен доход, или малки къщи, или лозя за откупуване на пленници или за прехрана на бедни, но и споменатите завещания, макар и най-благочестиви, все пак се осуетяват, понеже отчуждаването е забранено. Затова той моли да му се позволи със специален закон да прави това. И така ние решихме, ако някой остави недвижими имоти за откупуване на пленници или за издръжка на бедни и ако наистина от оставения имот може да се събира сигурен доход, завещаното, наследеното или подареното да останат ненакърними от всякакво отчуждаване, в случай че от доходите може да се получи сума за откупуване или за издръжка. Ако обаче няма сигурен доход или къщата е почти разрушена и е разположена далеч от църквата, или пък лозята, от които се събира не винаги еднакъв плод, а различен, и са изложени може би на варварски нахлувания — само при тези случаи позволяваме да се извършва по този специален закон продажбата в споменатата провинция, ако, разбира се, къщата не е в границите на църквата или лозята не са близо до стените на града. Така че в продажбения документ да се изразят и самите думи, с които завещателят е решил да стане продажбата, и с тия средства да се извърши

^a Odissitanae (*i. e.* Odessitanae)] clissinate V
clinate r.

ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecutum fuerit, habeat venditio firmitatem et liceat sine metu alterius legis et oeconomis ecclesiasticis et viro sanctissimo episcopo vendere et emptoribus habere easdem res firmo iure. Habebunt autem dei omnipotentis crimen oeconomis ecclesiae, si pretia quae acceperint in aliam causam consumpserint, licet piissima sit, et non in praedictas duas tantummodo causas, ad imitationem legis quae super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic etenim et venditio necessaria procedat et actus piissimi non defraudentur et animae hominum non deperant, cum et terrarum possessio et rerum mobilium non talem habeat curam nec ita sint necessariae ut captivorum redemptio et vita egentium, quae et animas salvant et deo omnipotenti placabiles sunt.

(Epilogus.) Gravitas itaque tua quae per hanc specialem legem nostra decrevit aeternitas tam effectui mancipare quam observari procuret.

Dat. X. kal. April. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XI. Iohanne v. c. consule. [a. 538]

(Sch., Nov. LXV, p. 339, 1—36).

16. *Ut omnes oboediant iudicibus provinciarum et in criminalibus et in pecuniariis, et ibi negotia examinentur, nullo excepto per privilegium, nec huc conventi deducantur nisi sacra pragmatica forma exhiberi quempiam iusserit*

16. *Περὶ τοῦ πάντας ὑπακούειν τοῖς ἀρχοῦσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι καὶ ἐπὶ χρημασι, καὶ κεῖ τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι, μηδενὸς ἐξηρημένον ἀπὸ προνομίου τινος χωρὶς θείου πραγματικῶ τύπου*

(*Ἀυτοκράτωρ*) Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος Κωνσταντινουπόλεως.

(*Ἐπίλογος.*) Οἱ τοίνυν ἐνδοξότατοι ἐπαρχοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων οἱ πανταχόσε τῆς ὑπὸ καθεστῶτες τὸν νόμον τοῦτον γινώσκοντες προδήσουσιν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς διοική-

откупуването на пленниците или изхранването на бедните. И ако това бъде направено така, продажбата да бъде в сила. И да бъде позволено и на църковните икономи, и на пресветия епископ да продават, без да се страхуват от друг закон, а на купувачите — да владят неоспоримо същите неща. Обаче църковните икономи ще имат провинение пред всемогъщия бог, ако цената, която получат, изразходват за друга работа, макар и най-благочестива, а не само за двете споменати работи в изпълнение на закона, който е издаден за отчуждаването на свещените съсъди. Защото [само] така би могла да стане необходимата продажба, и преблагочестивите завещания не биха били заобиколени, и душите на хората не биха погивали, ако притежанието на земи и на движими вещи не би съставлявало [за никого] такава грижа, нито би било така необходимо, както [е необходимо] изкупуването на пленниците и животът на нуждаещите се, които неща спасяват душите и са приятни на всемогъщия бог.

(*Заклучение.*) И тъй твое достойнство да се погрижи както да предаде за изпълнение, така и да спазва това, което наше величество е решило с тоя специален закон.

Издадено на 23 март в Константинопол, 11-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Йоан. [538г.]

16. *Всички трябва да се подчиняват на управителите на провинциите както в углавните, така и в паричните дела, и там да се разследват делата, като никой не бъде освобождаван въз основа на някаква привилегия без императорска заповед*

Император Юстиниан Август до жителите на Константинопол.

(*Заклучение.*) И тъй преславните управители на нашите императорски префектури, които са навсякъде в подвластната ни земя, след като се запознаят с този закон, да го разгласят в подчинените си

σεσιν, ἐπὶ τε Ἰταλίας ἀπάσης ἐπὶ τε τῶν νή-
σων ἐπὶ τε τῆς Ἑώρας καὶ ὅσον ἐν Ἰλλυριοῖς
ἔστι. καὶ εἴσονται πάντες, ὅπως αὐτῶν κηδό-
μεθα τῷ τοσαῦτα ἡμῖν παρασχόντι θεῷ προσ-
άγοντες τὸν νόμον, ὃς μεγάλην ἡμῖν τὴν ὑπὲρ
ἑαυτῶν ἀπολογία ἀώσει τοιαῦτα προφάσει τῆς
τῶν ὑπηκόων σωτηρίας νομοθετήσας.

Proponatur Constantinopoli.

(Dat. k. lun. CP.) imp. dn. Iustiniani pp.
Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538]
(Sch., Nov. LXIX, pp. 349, 1—10; 354,
28—40).

диоцези и в цяла Италия, и в Либия, и
в островите, и в Изток в онази част, ко-
ято е в Илирик. И всички ще узнаят кол-
ко се грижим за тях, като посвещаваме
тоя закон на бога, който ни е дал тол-
кова много. Настоящият закон ще ни
бъде [пред бога] голяма защита за нас са-
мите, които издаваме закони за подобни
неща заради спасението на поданиците.

Да се разгласи в Константинопол.

(Издадена на 1 юни в Константи-
нопол), през 12 година от царуването на
нашия господар Юстиниан Август, баща
на отечеството, през време на консул-
ствуването на преславния Йоан. [538 г.]

17. *De curialibus, ut dignitate praefectoria potiti ita demum a curia liberentur,
si in actu positi acceperint*

17. Περὶ βουλευτῶν ὥστε αὐτοὺς
τότε τιμῆς praefectorias ἐπιλα-
βομένους ἐλευθεροῦσθαι βουλῆς
ὅτε ἔμπρακτον ταύτην λάβοιεν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ
ὑπάτων (ὑπάτῳ) ὀρδιναρίῳ καὶ πατρικίῳ.

Caput I

Ἀναγεόμενοι τοίνυν τὸν τοιοῦτον νόμον θεσ-
πίζομεν, εἴποτε δόξειε τῇ βασιλείᾳ τιμῆσαι βου-
λευτήν, εἰ μὲν ὥστε καὶ ἀπαλλάξαι τῆς τύχης,
διδόναι αὐτῷ σύμβολα τῆς ἀρχῆς καὶ παρα-
σκευάζειν αὐτὸν ἐπὶ τῶν τοιούτων γινόμενον θρό-
νων, ἢ τῆς πολιαρχίας τῆς ἐν τῇ πρεσβυτέρῳ
Ῥώμῃ καὶ τῇ νέᾳ δὴ ταύτῃ τῇ καθ' ἡμᾶς,
εἴτε ἐπὶ τῶν πραιτωριανῶν βημάτων τῶν τε
τῆς Ἑώρας τῶν τε τῆς Ἑσπέρας τῶν τε Λι-
βύης καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδος, — — —

Dat. kal. lun. CP. (imp.) dn. Iustiniani pp.
Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538]
(Sch., Nov. LXX, pp. 355, 1—11; 355,
31—356, 7, 35—36).

17. Куриалите¹, които са получили
достойнството на префект, трябва да
бъдат освобождавани от курията [са-
мо] тогава, когато поемат в действи-
телност тази [служба]

Същият император до Йоан, пресла-
вен управител за втори път на източните
префектури, бивш редовен консул и па-
триций.

Глава I

И тъй ние, като подновяваме този
закон, постановяваме: „Ако някога импе-
раторската власт реши да почете някой
куриал, но така, че да го освободи от
[досегашната му] служба, то да му даде
знаците на длъжността и да го подготви
да заеме седалището било на градска-
та префектура в стария и в новия наш
Рим, било на префектурите на Изток и
Запад, на Либия и на Илирик, — — —

Издадена на 1 юни в Константинопол
през 12 година от царуването на нашия
господар Юстиниан, баща на отечеството,
през време на консулствуването на пре-
славния Йоан [538].

¹ Членовете на градския съвет. В провинциите имало отделни градове, civitates, които господ-
ствували над околните села и заедно с тях образували градски общини. Всеки град, макар и подчи-
нен на централното правителство в Цариград, имал известно самоуправление и свой местен съвет (курия).
Тези съвети се занимавали с въпроси, интересуващи градската община, и вземали съответни решения.
В тях участвували бивши чиновници, а също тъй и най-богатите местни жители, земевладелци и тър-
говци. Постепенно длъжността на курията (куриал или декурион) станала наследствена. Куриалите се
превърнали в затворено съсловие и държавата започнала да ги използва за целите на своята благо-
устройствена и финансова политика. Те били отговорни за плащането на данъците и в случай на
недобори трябвало да дават от себе си дължимата сума. Това задължение се отразило крайно тежко

18. Quomodo instrumentis quae apud iudices insinuantur fidem addere oporteat

18. Περὶ τοῦ πῶς χρὴ ἐπιτίθεσθαι τὸ πιστὸν τοῖς παρὰ δικασταῖς ἐμφανιζομένοις συμβολαίοις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πρατωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων (ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ) καὶ πατρικίῳ.

(Ἐπίλογος.) Τοῦτον ἡμῖν ἔτεκε τὸν νόμον ἀμφισβητήσεων πλήθος γενομένων μὲν ἐν δίκαις ἡμῖν δὲ εἰσηγμένων, ἵνα τοῦ καθ' ἑκάστην πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητεῖν τοὺς ἀνθρώπους παύσαιμεν προαναστέλλοντες αὐτοῖς τὰς φιλονεικίας τῇ διὰ τῆς νομοθεσίας ἀκριβείᾳ. ὥστε προσήκει τὴν σὴν ὑπεροχὴν ταῦτα μανθάνουσιν φανερὰ πᾶσι καταστήσαι τοῖς ὑπηκόοις τοῖς τε ἐνταυτοῖς τοῖς τε ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. καὶ γὰρ δὴ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐνδοξοτάτους ἐπάρχους τοὺς τε ἐπὶ τῆς Ἑσπέρας τοὺς τε ἐπὶ Λιβύης τοὺς τε ἐπὶ τοῖς ἀρκιῶσι (φамὲν δὲ τοὺς ἐν Ἰλλυριοῖς) γράφομεν, ἵνα πᾶν ἡμῖν τὸ πολίτευμα μεστὸν γένηται τοῦ νόμου (τοῦ) τὰς τῶν ὑπηκόων θεραπεύοντος περιστάσεις.

Dat. prid. non. Iun. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538]

(Sch., Nov. LXXIII, pp. 363, 7—25; 369, 29—370, 6).

18. Как трябва да се доказва достоверността на документите, по които се произнасят съдиите

Същият император до Йоан, за втори път преславен управител на свещената префектура, бивш консул и патриций

(Заклучение.) Множеството спорове, породили се при делата и дошли до нас, са причина да създадем този закон, за да възпрем хората да спорят всекидневно помежду си, като чрез точността в законодателството премахнем у тях желанието за спор. Така че твоє превъзходителство трябва, като знае това, да го направи достояние на всички поданици, тук и сред провинциите. Защото ние ще пишем и на другите преславни управители и на Запад, и в Либия, и на Север (сиреч в Илирик), за да проникне в цялата ни държава законът, който урежда положението на поданиците.

Издадена в Константинопол на 6 юни през 12-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Йоан. [538 г.]

19. Apud quos oporteat causam dicere monachos et ascetrias

19. Παρὰ τισὶ χρὴ δικάζεσθαι μονάχους καὶ ἀσκητίας

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἀγιοτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

19. Пред кои [съдии] трябва да бъдат съдени монасите и жените аскетки

Същият император до Мина, светейшия архиепископ и вселенски патриарх

Caput II

Глава II

Κοινὸς τοίνυν ὁ νόμος ἔστω, καὶ ἔχτω τὴν φυλακὴν παρὰ τε τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων τῶν ἐν ἀπάσαις ὄντων ταῖς διοικήσεσι (τῆς τε Ἰλλυρίδος φамὲν καὶ Λιβύης Ἰταλίας τε καὶ τῆς ὅσσης) τῶν τε ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων

И тъй този закон трябва да бъде общ и както преславните управители във всички диоцези (сиреч в Илирик, в Либия, Италия и целия Запад), така и преславните префекти на единия и другия Рим,

върху тях и постепенно те започнали да губят богатствата си, да се разоряват и да преминават към категорията на бедните граждани. След разоряването на едни правителството определяло други за куриали. От декурионата били освободени само сенаторите, духовниците и монасите. След като куриалите били изцяло разорени като съсловие и станали безполезни, императорът наредил събирането на данъците и недоборите да става чрез откупвачи (vindices).

τῆς ἐκατέρας Ῥώμης τοῦ τε μεγαλοπρεπεστάτου προαίτωρος τῶν δήμων καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αὐτῶν τάξεων, ὥστε μηδεμίαν αὐτοῦ γενέσθαι παντελῶς παραφθοράν, ἀλλὰ ἀκέραιον αὐτὸν πρὸς τιμὴν τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν φυλάττεσθαι. ταῦτα δὲ καὶ ἡ σὴ μακαριότης μανθάνουσα αὐτῇ τε παραφυλαξάτω ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς περιοικίδων γράμμασί τε χρησάσθω πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς τῶν πόλεων μητροπολίτας ὧν αὐτὸς ἀναδέδεξαι τὴν χειροτονίαν, προτάτιονσα τῶν οἰκείων γραμμάτων τόνδε ἡμῶν τὸν θεῖον νόμον· οἱ δὲ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόποις ταῦτα μηνύσουσιν, ὥστε ἐξ ὀλίγου τούτου τοῦ γράμματος μίαν συνέχειαν τοῦ νόμου ἐφ' ἅπασαν προελθεῖν τὴν ὑπήκοον. Ἀλλὰ καὶ ἐπιταχύνεσθαι τὰς δίκας θεσπίζομεν τὰς μοναχοῖς ἐπαγομένας, ὥστε μὴ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπασχολεῖσθαι περὶ τὰς τῆς δίκης φροντίδας, ἀλλὰ θάπτον ἀπαλλαγέντας τῶν θειοτέρων ἔργων ἀντέχεσθαι.

Dat. VI. id. Mart. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Apione v. c. cons. [a. 539]

(Sch., Nov. LXXIX, pp. 388, 1—6, 389, 7—28, 390, 13—14).

20. De alienatione et emphyteusi rerum ecclesiasticarum

20. Περὶ ἐκποιήσεως καὶ ἐμφυτεύσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ προαίτωρίων.

Caput IX

Ταῖς δὲ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις Ὁδησοῦ καὶ Τόμεως τῶν πόλεων ἐπιτρέπομεν ἐκποιεῖν πράγματα ἀκίνητα ὑπὲρ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρρύσεως, πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰρέσει κτήσεις τινὲς αὐταῖς ἐδόθησαν, ἐφ' ᾧ κατὰ μηδένα τρόπον ταύτας ἐκποιεῖσθαι. — — —

Dat. VII. id. Mai. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XVIII. post cons. Basilii vc. anno III. (a. 544)

(Sch., Nov. CXX, pp. 578, 1—7, 588, 4—8, 591, 6—7).

велелепния претор на демите¹, управителите на провинциите и техните служби трябва да съблюдават той изобщо да не претърпи никакво изменение, но да се спазва неизменно за честта на преблагочестивите монаси. А и твое блаженство, като се осведомиш за това, и сам трябва да го спазваш в този честит град и в неговите околности и да отправиш писма до боголюбимите митрополити на градовете, чието ръкополагане сам си поел, като им изложиш в своите писма този наш свещен закон. А те да съобщят това на подчинените си епископи, та с това кратко писмо да дойде до всички поданици еднообразното съдържание на закона. Но ние постановяваме също делата, водени срещу монаси, да се ускоряват, за да не им се отвлича мисълта от грижи по съденето, но освободени по-бързо, да се отдадат на повъзвишени дела.

Издадено в Константинопол на 10 март, в 12-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството през консулството на преславния Апион. [539 г.]

20. За отчуждаването и емфитевсиса на църковните имоти

Същият император до управителя на префектурата² Петър.

Глава IX

А на пресветите църкви на градовете Одесос и Томи позволяваме да отчуждават недвижими имоти за освобождаване на пленниците, освен ако някои имоти им са дадени при условие, щото по никакъв начин да не бъдат отчуждавани.

Издадено на 9 май в Константинопол, 18-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 3-та година след консулстването на преславния Василий. [544 г.]

¹ Според новела XIII магистратите, които се грижели за реда, били наречени на лат. *praelecti plebis*, на гръцки — *προαίτωρες δημῶν*. ² Управител на префектурата Ориент.

21. *De ecclesiasticis canonibus et privilegiis*

21. *Περὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Caput III

Τὸν δὲ κατὰ καιρὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἔχειν αἰεὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν *Daciae mediterraneas καὶ Daciae ripensias, Praevalensis καὶ Dardanias καὶ Μυσίας* τῆς ἀνωτέρας καὶ Παννονίας, καὶ παρ' αὐτοῦ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν αὐτὸν τοῦ ἀποστολικοῦ Ῥώμης θρόνου κατὰ τὰ ὀρισθέντα ἀπὸ τοῦ ἁγίου πάπα Βιγιλίου.

Dat. XV. kal. April. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XVIII. post cons. Basilii vc. anno IV. ind. VIII. [a. 545]

(Sch., Nov. CXXXI, pp. 654, 15—19, 655, 16—656, 4, 664, 28—30).

22. *De vicariis et mulieribus adulteris aliisque capitibus*

22. *Περὶ τοποτηρητῶν καὶ μοιχευομένων γυναικῶν καὶ ἐτέρων κεφαλαίων.*

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Ἀλαμανικὸς Γοτθικὸς Φραγγικὸς Γερμανικὸς Ἀντικὸς Ἀλανικὸς Βανδαλικὸς Ἀφρικανὸς εὐσεβὴς εὐτυχὴς ἐνδοξὸς νικητὴς τροπαιοῦχος ἀεισέβαστος Αὐγουστος Μουσωνίῳ ἐπάρχῳ πόλεως.

Caput I

Νῦν δὲ τελειότερον βοηθῆσαι τοῖς ἡμετέροις ὑποτέλεσι σπουδάζοντες θεσπίζομεν, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς κατὰ καιρὸν ἐπάρχους τῶν τε

21. *За църковните канони и привилегии*

Същият император до преславния управител на префектура Петър

Глава III

А преблженият по това време архиепископ на нашето родно място Първа Юстиниана да има под своя юрисдикция епископите на провинциите Средиземна Дакия, Крайбрежна Дакия, Превали[тана] и Дардания, на Горна Мизия и на Панония и те да бъдат ръкополагани от него. Самият той обаче да бъде ръкополаган от собствения си синод и в подчинените му провинции да бъде наместник на апостолския римски престол според определението на светия папа Вигилий¹.

Издадено на 18 март в Константинопол, 18-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 4-та година след консулствуването на преславния Василий, 8-я индикт. [545 г.]

22. *За заместниците, за прелюбодейките и за други въпроси*

В името на господата Исуса Христа, нашия бог, император Цезар Флавий Юстиниан Аламански, Готски, Франкски, Германски, Антски, Алански, Вандалиски, Африкански, благочестив, щастлив, преславен победител и триумфатор, винаги почитан Август, до Мусоний, префект на града

Глава I

А сега, старейки се да помогнем по-добре на нашите поданици, постановяваме тези, които понастоящем са управители

¹ Римски папа (537—555).

ἀνατολικῶν τῶν τε παρὰ Ἰλλυριοῖς προαιτωρίων ἢ κόμητα largitionum ἢ κόμητα περιβάτων τοποτηρητὰς ἐκπέμπειν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ αὐτοὺς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας ποιεῖν καὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τοποτηρητὰς· ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ἐπιχωρίους ἄρχοντας ἐν ταῖς ἐμπιστευθείσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις τοποτηρητὰς προβάλλεσθαι ἐν οἱαδήποτε πόλει. — — —

D. k. Mai. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XXX. pc. Basilii vc. anno XV. [a. 556]

(Sch., Nov. CXXXIV, pp. 676, 14—23, 677, 6—15, 689, 28—30).

на Изток и на Илирийската префектура или комес на държавното съкровище¹, да нямат никакво право да изпращат наместници в провинциите или да назначават провинциални управители и наместници на своята власт, а също така и местните управители да не назначават наместници в никой град в поверените им провинции. — — —

Издадено на 1 май в Константинопол, 30-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баша на отечеството, 15-та година след консулствуването на преславния Василий. [556 г.]

23. Ne qui cessione uti cogantur bonorum

23. Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τινὰς ἐκστασίῳ χρήσασθαι.

⟨Προοίμιον.⟩ Ὅσα τὸ θεῖον ἐξευμενίζεσθαι ὑφ' ἡμῶν προτρέπεται, ταῦτα ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις αὐξάνεσθαι τε καὶ διαλάμπειν ἀγωνιζόμεθα. Ζωσάριος τις ἐκ τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας καθ'εστὼς σὺν δάκρυσι δεηθεὶς ἡμῶν ἐδίδασκεν, ὥς ἐπὶ χρήματι δημοσίοις τε καὶ ἰδιωτικοῖς μεθοδεῖαν ὑπομένων ὑπὸ τοῦ τῆς χώρας λαμπροτάτου ἄρχοντος ἐπὶ ὕβρει καὶ μόνῃ (οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων πέπονθε περσεκουτίονος ἐπιδίδοσθαι λιβέλλους τῶν οἰκείων πραγμάτων αὐτοῦ) ὅπερ ἀδικιώτατον καὶ τῶν ἐν κεφαλαίοις λυπηρῶν καθέστηκε. ποῦ γὰρ δίκαιον, τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ βραθυμῶ παραδεδομένον ἐκτὸς τῶν αὐτοῦ γεγονότα αὐθις ἀσχήμονα τὸν βίον ἐαντῷ περιτιθέναι, καὶ τῆς ἐφημέρου τροφῆς ὥς εἰκὸς τῆς τε τοῦ σώματος σκέλης ἔξω βιαίως καταστήναι;

Caput I

Таῦτα μαθόντες καὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον διορθώσασθαι πρὸς θεράπείαν τοῦ τε ἀγαθοῦ τῶν πάντων θεοῦ καὶ τοῦ μή τι θλιβερόν ἐπὶ ἡμῶν πολιτεύεσθαι προθυμηθέντες θεσπίζομεν, μηδενὶ

23. Да не се принуждава никой да отстъпва имота си на кредитор

⟨Увод.⟩ Ние се мъчим да крепне и блести между поданиците [ни] това, което ни потиква да омилоствяваме бога. Някой си Зозарий, произхождащ от провинцията Мизия, се яви при нас и ни се примоли със сълзи и ни осведоми, че за държавни и частни парични задължения пресветлият управител на провинцията го тормозел коварно само с оскърбления (защото за парите той не бил наказан със съдебно съобщение за изземване на неговите вещи). Това е най-несправедливо и особено печално. Защото как може да бъде справедливо този, който веднаж случайно, а не поради ленинност се е лишил от своите имоти, отново да получи безчестен живот и, разбира се, да се лиши насила от всекидневната храна и дрехи?

Глава I

Като научихме това, желаяйки да поправим лошото с нещо по-добро за угода на общия на всички ни благ бог и за да не се управлява през наше време

¹ Във всеки диоцез е имало по един комес на държавното съкровище, който завеждал държавните приходи в диоцеза и бил подчинен на comes sacrarum largitionum (приблизително министър на държавното съкровище). Постъпленията от поземления данък, от поголовния данък и данъка *chorosargyron* отивали в общото държавно съкровище, обозначаван с термина *agca praefecturae*. Оттам те били използвани за заплати на чиновниците и за издръжка на армията. Начело на съкровището стоял преторианският префект. Други две каси са били т. нар. *aerarium sacrum* и *aerarium privatum*. В първата, начело на която стоял comes sacrarum largitionum, влизали част от данъчните постъпления, а също и митата от външната и вътрешна търговия, доходите от държавните работилници, от рудниците и каменоломните. В *aerarium privatum* били прибирани доходите на императорските домени и с тая каса разполагал единствено владетелят. Там идвали и доходи от конфискувани имоти (*bona damnatorum*) и от имущества без стопанин (*bona caduca*).

ἐξεῖναι τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων ἐκστασίον πράγματος χάριν ἀνάγκην ἐπάγειν τινὶ τῶν τὰς εὐθύνας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις χρεῖαις (ἐπὶ χρήμασι τυχὸν δημοσίοις ἢ ιδιωτικοῖς) ὑπομενόντων, ἢ τοιουτοτρόποις αἰκισμῶν κεχρησθαι προφάσεσιν, ὥς ἂν αὐτοὺς τῆς τοῦ σώματος φειδομένους τιμωρίας αἰρεῖσθαι μᾶλλον τὴν τῶν ιδίων στέρησιν δέχεσθαι, καὶ μὴ σὺν τῷ τῆς ἀπορίας ζυγῷ καὶ τῷ τῆς ἀσχημοσύνης πιέζεσθαι μέχρι θανάτου ὀνειδισμῷ. ὅρκον δὲ πρὸς τῶν προσκυνητῶν παρέχειν λόγιον, ὥς οὐ τις αὐτῷ πρόφασιν πραγμάτων χάριν ὑπολέλειπται ἢ χρυσίου, ὅθεν τὴν τοῦ χρέους ποιήσεται πλήρωσιν. εἰ δὲ δίκαια αὐτῷ τινα ὁ νόμος ἢ ἀπὸ κληρονομίας ἢ δωρεᾶς συγγενῶν δίδωσι κινητῶν ἢ ἀκινήτων πραγμάτων, καὶ τούτων ἐτι ἐντὸς μὴ κατέστη, ἀρμόζειν δὲ αὐτῷ φαίνεται, καὶ δυνατόν μέρος ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ τὸ ὅλον τοῖς ὀφειλομένοις συνάξαι (δίχα μέντοι τῶν τῆς γαμετῆς πραγμάτων, τῇ ἀληθείᾳ εἶπερ διαφέρει αὐτῇ), τοῦτο γίνεσθαι, καὶ ἄδειαν εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις οἰκειοῦσθαι τὰς τοιαύτας ἀγωγὰς καὶ εἰς πρόσωπον τοῦ τότε τῶν δικαίων κυρίου τὰς ἐναγωγὰς ποιεῖσθαι, εἴτε πάρεσιν ὁ ὀφειλέτης εἴτε καὶ μή, καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ἀπλῶς εἰπεῖν τοῦ ὑπευθύνου ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐναγωγῇ ἢ ἐκδικήσει τῶν πραγμάτων καθεστάναι.

D. VI. k. Mart. CP. (imp. dn.) Iustiniani
(pp. Aug. anno... post) cons. Basilii vc.
(anno...)
(Sch., Nov. CXXXV, pp. 690, 1—26;
691, 5).

24. *Ut reliqua quae debentur praefectis vel largitionibus vel privatis vel sacro patrimonio in omni specie remittantur usque ad praeteritam septimam indictionem et ipsam*

24. Ὡστε τὰς ἐποφειλομένας λοιπάδας τοῖς ἐπάρχοις ἢ ταῖς largitionibus ἢ τοῖς πριβάτοις ἢ τῷ θείῳ πατρίμονίῳ συγχωρεῖσθαι ἐν παντὶ εἶδει ἄχρι τῆς παρελθούσης ἐβδόμης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς ὀφείλουν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῆς Ἑω

лошо, ние постановяваме да не се позволява на който от преславните или предостойни управители да принуждават някого от тия, които подлежат на наказание заради казаните дългове (било към държавата, или към частни лица), да отстъпва имота си, или пък да си служат с подобни поводи за оскърбления, та те, избягвайки телесното наказание, да предпочитат по-скоро да се изложат на лишаване от собственост, отколкото заедно с ярема на бедността да се потискат чак до гроб и от позора на оскърблението. Обаче нека се закълне пред светото евангелие, че не му е останала никаква възможност в имот или злато, откъдето да покрие дълга. Но ако законът му дава някакви права по наследство или подар от роднини върху движими или недвижими имоти и не е станал още техен владетел, но изглежда, че са за него, и кредиторите могат да съберат част от тях или всичкото (като се отделят, разбира се, нещата на съпругата, ако действително ѝ принадлежат), нека това да се извърши и нека кредиторите да имат право да предявяват такива искове и да завеждат процеси от името на самия правоимащ, било че присъствува, или не [присъствува] длъжникът, или казано просто, да заместят самия длъжник при процеса и иска.

Издадено на 24 февруари в Константинопол през... година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през... година след консулствуването на преславния Василий.

24. Да бъдат опростени недоборите от всякакъв вид, дължими на префектите, на държавното съкровище, на частното съкровище¹ или на императорския патримониум² до изтеклия седми индикт включително

Същият император до Ареобинд, преславния император на свещената пре-

¹ Управителят на частното императорско съкровище завеждал и големите императорски имения на Изток. ² Сиреч императорското частно имущество.

καὶ ἀπὸ ἐπαρχῶν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ στρατηλάτῃ.

⟨Προοίμιον.⟩ — — —. ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὸν καὶ βασ λείας ἀνάξιον εἶναι νομίζομεν τὸ περὶ τοὺς ἐκάστοτε προσιόντας ἰδικὰς τινὰς φιλοτιμίας ποι-εῖσθαι, ἢ καὶ μέχρι χωρίων ἢ πόλεων μόνων ἢ καὶ ὅλων ἐπαρχιῶν τὴν ἡμετέραν ἐκτείνειν φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ μὴ μέγα τι καὶ κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ποιήσασθαι.

Caput I

τούτου χάριν ἐπὶ τὰς παρούσας θείας ἡμῶν ἤλθομεν δωρεάς, δι' ὧν θεσπίζομεν ἀφεῖσθαι πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἐλλειμμάτων παντοίων ὀφειλομένων παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ προτέρου κύκλου πρώτης ἐπινεμήσεως καὶ αὐ-τῆς, εἰς ἣν τὰς προτέρας ἡμῶν συνεκλείσαμεν δωρεάς, μέχρι τῆς ἄρτι παρελθούσης ἐβδόμης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς, ὥς εἶναι εἴκοσι δύο ἐτῶν ἐφεξῆς τὴν εἰς τοὺς ὑπηκόους παρ' ἡμῶν γινομένην φιλοτιμίαν, καὶ μηδεμίαν ἐλλειμμά-των εἰσπραξιν εἶναι πρὸς ἐκείνους ἀναγομένων τοὺς χρόνους. ταῦτα δὲ φαμεν οὐ περὶ τῶν ἐν χρυσίῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ ἄργυρος ἢ σίτος ἢ ἕτερον εἶδος τὸ χρεωστούμενον εἶη, καὶ τοῦτο μὲν εἰ τῶν ὑθόνων τῶν σῶν τὸ παρὰ τῶν ὑπο-τελῶν ὀφειλόμενον εἶη, τοῦτο δὲ εἰ τῆς παρὰ Ἰλλυριοῖς ἐπαρχότητος ἢ τῶν θείων ἡμῶν θη-σαυρῶν, εἴτε ὑπὲρ φόρων εἴτε ὑπὲρ ἐτέρων τί-τλων ὅπως οὖν εἰσαγομένων αὐτοῖς. — — —

Dat. XVII. k. Mai. CP. (imp.) dn. Iusti-
niani pp. Aug. anno XXVII. pc. Basilii vc.
anno XII. [a. 553.]

(Sch., Nov. CXLVII, pp. 718, 6—15;
719, 1—23, 721, 33—35).

25. De indulgentia reliquorum publicorum

25. Περὶ συγχωρήσεως λοιπῶν
δημοσίων

⟨Ιουστινὸς Αὐγουστος ἔδικτον⟩

⟨Προοίμιον.⟩ Ὅσον περὶ τὰ κοινὰ τῶν πραγ-
μάτων εὐθὺς ἐκ προοιμίων τῆς ἡμετέρας βασι-

фектура¹ на Изток и бивш префект на
този честит град и стратилат.²

⟨Увод.⟩ — — —. Смятаме за дребно и
недостойно за императорската власт да
проявяваме отделно щедрост към чести-
те посетители или дори да простираме
нашето човеколюбие само до села и гра-
дове или до цели провинции, вместо да
направим нещо голямо и общо за всички
поданици.

Глава I

Затова дойдохме до настоящите на-
ши императорски дарения. Чрез тях ние по-
становяваме всички наши поданици да
бъдат освободени от всякакви недобори,
дължими от тях от първия индикт на
изтеклия цикъл³ включително, до който
приключихме предишните наши дарения,
чак до току-що изтеклия седми индикт
включително, та проявеното от нас чове-
колюбие спрямо поданиците да обхване
непрекъснато 22 години⁴ и да не става
никакво събиране на недобори, отнасящи
се до тия години. Това казваме не само
за дълговете в злато, но дори ако дъл-
жимото би било сребро, жито или друг
вид и ако това, което се дължи от по-
даниците, принадлежи на твоя престол,
на илирийската префектура или на наши-
те императорски съкровища, внасяно от
тях било като данък, било някак под
друго название. — — —

Издадено на 15 април в Константино-
пол, през 27 година от царуването на
нашия господар Юстиниан Август, баща
на отечеството, през 12 година след кон-
сулствуването на преславния Василий.
553 г.

25. За опрощаване на недоборите към
държавата

⟨Юстин Август.⁵ Едикт⟩

⟨Увод.⟩ С това, което сме вече извър-
шили, ние показвахме на всички ясно кол-

¹ Управителят на префектурата (praefectus praetorio) обединявал в себе си съдебна, финан-
сова и административна власт. Той председателствувал върховния съд. ² По латински magister mi-
litum, командущ армия. При Юстиниан те били шест: двама in praesenti, по един в Ориент, Тракия,
Илирик и Понт. Вж. Grosse, op. c., p. 185 sq. ³ Става дума за петнадесетгодишния индиктионен
цикъл, установен, както изглежда, в Египет във връзка с изискванията на фискалната власт. Отделните
години в този хронологичен цикъл носят името индиктиони или индикти (indictiones), стб. индиктъ.
⁴ От 522 до 544 г. ⁵ Става дума за едикт на византийския император Юстин II (565—578).

λείας ἐποιησάμεθα πρόνοιάν τε καὶ σποδὴν τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, ἐξ ὧν ἤδη πεπράχαμεν φανερόν κατεστήσαμεν ἅπανσι, — — —

Caput I

Κοινὴν τοίνυν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν εὐεργεσίαν εἰς ἅπαντας ἐπεκτείνοντες συγχωροῦμεν τοῦ προλαβόντος χρόνου μέχρι τῆς οὐκτάρας ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς τοῦ ἐνεστῶτος κύκλου τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν ὑποτελῶν ἐλλείμματα τῷ δημοσίῳ, καὶ θεσπίζομεν μηδεμίαν εἰσπραξιν γενέσθαι τῶν ἐν λοιπάσιν ὀφειλομένων ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπινεμήσεως, εἴτε τὴν γενικὴν εἴτε τὴν ἰδικὴν τράπεζαν τῆς σῆς ἐνδοξότητος ταῦτα ὁρᾷ ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς ἱερῶν πραιτωρίων ἢ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἰουστινιανοῦ ἐπάρχου τῶν ἐπὶ Μυσίας καὶ Σκυθίας στρατιωτικῶν καταλόγων ἢ καὶ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν ἢ τοῦ ἱεροτάτου ἡμῶν ταμείου ἢ τοῦ θείου πατριμονίου ἢ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κουράτωρος τῶν οἰκιῶν· ἀλλὰ πᾶν ὅσον ἐν τε χρυσίῳ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἑτέροις εἵδεσι κεχρεωστημένον εἴη, τοῦτο πᾶσι τοῖς ὀφείλουσι συγχωρεῖσθαι, ὥστε οὔτε γεωργοὶ οὔτε μισθῶται οὔτε ἐμφυτευταὶ οὔτε μὴν οἱ κεκτημένοι εἰσπραχθήσονται τὰ ὀφειλόμενα τῷ δημοσίῳ ἐλλείμματα τῶν ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς χρόνων.

— — —

D. anno I. Iustinou pp. Aug. [a. 566]
(Sch., Nov. CXLVIII, pp. 722, 1—6,
722, 13—723, 19).

26. *Ut praesides provinciarum gratis fiant ex supplicatione deo carissimorum episcoporum et possessorum et incolarum provinciarum ad piissimum imperatorem facta, ut qui nominatus sit fisco cautionem praestet; quodsi id facere distulerint, ne quis imperatorem adeat adversus praesidem, quidquid is tributorum publicorum nomine fecerit*

26. Περὶ τοῦ προῖκα τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἀρχοντας γίνεσθαι ἐκ δεήσεως τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπικόπων καὶ κτητόρων καὶ οἰκητόρων τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς τὸν εὐσεβεστάτον βασιλέα, ἐφ' ᾧ τὸν ὀνομαζόμενον τὸ δημόσιον ἀσφαλίσθαι. Εἰ δὲ ὑπερβῶνται τοῦτο

ко грижи и старания сме употребили още от самото начало на нашето царуване за обществените работи, като сме се грижели за предадената ни от бога държава.
— — —

Глава I

И тъй, като разпростираме върху всички и това наше общо благодеяние, опрощаваме дължимите недобори на поданиците към държавната хазна за изминалото време чак до осмия индикт включително на настоящия цикъл¹ и постановяваме да не става никакво събиране на дължимото в недобори чак до казания индикт, било че те се отнасят до общата, или специалната каса на твоя славност, или до управлението на Илирийската императорска префектура, на преславния Юстиниан, префект на войсковите части в Скития и Мизия, на императорското ни съкровище, на пресвещения ни фиск, на императорския патримониум, или на предостойния попечител на императорските имоти. Но да се опрости на всички длъжници всичко, което се дължи било в злато, или в сребро, или в друг вид, та да не се изискват вече дължимите недобори на фиска за времето чак до споменатия индикт включително нито от земеделците, нито от наемниците, нито от емфитевтите, нито от собствениците.

— — —

Издадено през първата година (от управлението) на Юстин Август, баща на отечеството. [566 г.]

26. Управителите на провинциите да се назначават даром по молба на боголюбивите епископи, собствениците на имения и жителите на провинциите, [отправяна] до преблагочестивия император, та назначаваният да осигури държавното съкровище. Ако те отлагат да направят това, никой да не

¹ Става дума за 559/560 г. от цикъла 552—567 г.

πραξαί, μηδένα προσιέναι κατὰ τοῦ
ἀρχοντος ὁτιοῦν πράττοντος προ-
φάσει τῶν δημοσίων.

(Προοίμιον.) Τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένης
ἡμῖν πολιτείας κηδόμενοι καὶ ἐν πάσῃ δικαιο-
σύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους σπουδάζοντες ὑπηκό-
ους ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς τοῦτον ἐθέμεθα, ἅπαν
εἴ τι πρόην ἀτελὲς ἦν καὶ συγκεχυμένον ὑπῆρ-
χε, τοῦτο καὶ ἐπανορθῶσαι καὶ τέλειον ἀποφῆ-
ναι. μεριμνήσαντες τοίνυν ὅπως τὸ τε δημο-
σιον τὸ τε ὑπήκοον ἀβλαβές τε καὶ ἀζήμιον
διατελοίη, διανοήθημεν ὅτι δὴ τοῦτο ῥαδίως ἔξο-
μεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐπαρχιῶν προῖκα
τὰς ἀρχὰς παραλαμβάνοντας καὶ τὸ δημόσιον
ἀσφαλιζομένους ὁρθῶς τε καὶ νομίμως ἅπασι
χρησθαι παρασκευάσαιμεν, παντὸς ἀπεχομένους
τοῦτο μὲν ἀδικήματος τοῦτο δὲ καὶ λήμματος
αἰσχροῦ τε καὶ ἄλλως ἀπηγορευμένου.

Caput I

Ἵνα τοίνυν μὴ ξένοι τινὲς ἐπεισπληθῶντες
ταῖς ἐπαρχίαις ἀδικοῖεν αὐτὰς ἡμεῖς τε συχ-
ναῖς ταῖς κατ' αὐτῶν ἐνοχλοίμεθα προσελεύσεσι,
προτρέπομεν τοὺς ἐκάστης ἐπαρχίας ὁσιωτάτους
ἐπισκόπους κτητόρων τε καὶ οἰκητόρων τοὺς
ἄγοντας τὰ πρωτεῖα, διὰ κοινῆς δεήσεως ἀνα-
φέρειν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον κράτος τοὺς αὐτοῖς ἐπι-
τηδείως ἔχειν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτῶν ἐπαρ-
χίας νομιζομένους. τούτοις γὰρ τὰ σύμβολα τῆς
ἀρχῆς δόσεως χωρὶς παρέξομεν ἀσφαλιζομέ-
νοις τὸν δημόσιον εἰσάγειν κανόνα, παρεγγυῶν-
τες αὐτοῖς τῶν νόμων ἐναντίον μηδὲν διαπράτ-
τεσθαι [ἢ] μηδέ τινα βιάζεσθαι παρὰ τῶν ὑπο-
τελῶν (πόρον, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις) ἀρκουμένοις
σιτήσεσιν ἐπαγορπνεῖν τῇ τῶν δημοσίων φόρων
εἰσπράξει, καὶ τοῖς μὲν περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσ-
φορὰς εὐγνωμονοῦσι πράως τε ἅμα καὶ πατρι-
κῶς προσφέρεισθαι, τοὺς δὲ ἀγνωμονοῦντας εἰσ-
πράττειν σφοδρότερον, μηδὲν ὑπὲρ τούτου κέρ-
δος οἰκεῖον παντάπασιν ἀποφερομένους. δεήσει
δὲ αὐτοὺς οὐδὲν ἥτιον καὶ τοῖς δικαζομένοις
ἅπασι τὸ ἴσον τε καὶ δίκαιον νέμειν σὺν τάχει
τε τούτους ἀπαλλάττειν βλέποντας πρὸς τοὺς νό-
μους, ὥς μὴ καὶ δαπάναις καὶ χρόνοις μακ-

идва (да се оплаква) против управителя,
ако той събира каквото и да е под
предлог на данъци

(Увод.) Грижейки се за предадената
ни от бога държава¹ и старайки се на-
шите подчинени да живеят при пълна
справедливост, ние си поставихме отна-
чало единствено тази цел — да изправим
и да направим да бъде съвършено всич-
ко това, което преди е било несъвърше-
но и объркано. И тъй, като размислихме
как и съкровището, и подчинените биха
могли без вреда и загуба, ние намерихме,
че бихме постигнали лесно това, ако на-
правим така, че управителите на провин-
ции, като получат даром службата си и
осигурят [приходите на] съкровището, да
постъпват във всичко справедливо и за-
конно и да се въздържат от всяка не-
правда или позорна и изобщо забране-
на корист.

Глава I

И тъй, за да не могат някои чужди
хора да навлизат в провинциите и да им
причиняват вреди, а ние да се отежня-
ваме с честите оплаквания срещу тях,
поканваме всепреподобните епископи на
всяка провинция и първенците между
собствениците и жителите да съобщят с
обща жалба на наше могъщество лицата,
които те смятат, че [ще] са им полезни
за управлението на тяхната провинция.
На тях именно ние ще дадем даром зна-
ците на властта, ако те гарантират, че
ще внасят държавния данък, като им
предпишем да не извършват нищо [за
себе си] против законите и да не вземат
насилствено никакви пари от подчинени-
те, но да се задоволяват със своята из-
дръжка и да бдят за събирането на дър-
жавните данъци, да се отнасят кротко и
същевременно бащински към тези, които
са добросъвестни по отношение на бла-
гочестивите данъци, а от недобросъве-
стните да изискват данъците по-стро-
го, като извън това не вземат изобщо ни-
каква печалба за себе си. Те ще трябва
също така да присъждат на всички съ-
дещи се справедливост и право и бързо
да ги отправят, когато се обръщат към
закона, за да не ги измъчват с разноски

¹ Според византийското схващане владетелят получавал своята власт от бога. Същото схва-
щане е характерно и за средновековните български владетели. Вж. В. Бешевлиев, Първобългарски над-
писи, ГСУИФ, XXX, 1, София 1934, с. 98.

ροῖς αὐτοὺς ἐπιτίβεσθαι ἐπεξίεναι δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ πρὸς τὸν νόμον ἐπάγειν τὰς τιμωρίας αὐτοῖς, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι δικαιοσύνην.

Caput II

Οὐ μόνον δὲ αὐτοῖς ταῦτα προαγορεύομεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχῆς ἐκάστης παρέδροις καὶ τοῖς ἄλλως ὑπηρετούμενοις αὐταῖς. εἰ γὰρ τις αὐτῶν ἢ περὶ τὴν τῶν δημοσίων εἰσπραξιν ῥαθυμία χρήσεται, ἢ ζημίαις ἢ ἐπηρεαῖς περιβάλῃ τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, τῆς τε οὐσίας ἐκπесεῖται καὶ μεγίσταις ὑπαχθήσεται τιμωρίαις. ἡμῖν γὰρ ἡγουμένον θεοῦ μία τίς ἐστὶν αὕτη σπουδὴ τὰς ἐπαρχίας εὐνομεῖσθαι τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκεῖσθαι καὶ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀπολαύειν δικαιοσύνης, τοὺς τε δημοσίους ἀμέμπτως εἰσάγεσθαι φόρους. οὐ γὰρ ἄλλως ἔνεστι τὸ πολίτευμα διασώζεσθαι μὴ τῶν εὐσεβῶν εἰσαγομένων τελεσμάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν στρατιωτικὸν τὰ τεταγμένα τούτῳ κομιζόμενον τοῖς πολεμίοις ἀντικαθίσταται καὶ ἐκ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς τε καὶ κακίας ἐξαιρεῖται τοὺς ὑποτελεῖς, φρουρεῖ δὲ καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς πόλεις ἐκ τῆς τῶν ληστῶν καὶ τῶν ἄλλως ἄτακτον βίον ἐπανηρημένων ἐπηρεαῖς τε καὶ ἐφόδου, ἀπολαύει δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ταγμάτων τῶν αὐτοῖς ἀπονεμηθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπανορθοῦνται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπυρώσεις προΐασι θεάτρων τε ἐπιμέλεια καὶ τῶν ἄλλων, ὅποσα πρὸς θεραπείαν τῶν ὑπηκόων ἐξεύρηται ὥστε τὰ παρ' αὐτῶν συντελούμενα τὰ μὲν εἰς αὐτοὺς τὰ δὲ καὶ δι' αὐτοὺς δαπανᾶσθαι τε καὶ ἐπιδίδοσθαι, ἡμῖν δὲ καθάπαξ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἢ τὰς ὑπὲρ τούτων ἔχειν συμβαίνει φροντίδας, πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ταύτας ἀμίσθους, τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ μεγέθει τῆς αὐτοῦ φιλάνθρωπίας πολλοῖς ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀγαθοῖς ἀμειβομένον.

Caput III

Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἅπαντα προκηρύττοντες, καὶ ταύτη δεικνύντες ὅση τις ἡμῖν ἐστὶ περὶ τοὺς ὑπηκόους φιλάνθρωπία, ἴλεώ τε καὶ εὐμενῇ τὸν θεὸν μᾶλλον ἔξομεν, τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας τοσαύτην τιθέμενοι πρόνοιαν. οἱ δὲ ταύτης ἡμῶν τῆς καλοκαγαθίας ἐπιτυχόντες εἰ περὶ τὴν τῶν ἀρχόντων αἴρεσιν διαμάρτοιν, οὐδένα παντελῶς

и със [загуба на] много време. Те трябва да преследват провиняващите се, да им налагат наказание според закона и да проявяват пълна справедливост.

Глава II

Ние наредихме това не само на тях, но и на помощниците на всеки управител на провинция и изобщо на служителите им. Защото ако някой от тях прояви немарливост при събирането на данъците или притеснява нашите поданици с глоби и оскърбления, той ще бъде лишен и от състоянието си, и ще бъде подложен на най-големи наказания. Защото под напътствието на бога аз имам единствено тази грижа провинциите да бъдат управлявани добре, да живеят в сигурност и да се наслаждават на справедливостта на управителите, и държавните данъци да се внасят безупречно. Защото държавата не може да бъде запазена, ако не се внасят благочестивите данъци. Войската, като взема от тези данъци отреденото ѝ, се противопоставя на неприятелите и спасява поданиците от нахлуването и напастта на варварите. Тя пази и нивите, и градовете от щетите и набезите на разбойниците и на избралите по друг начин безпътен живот. И останалите войскови отреди получават определеното им. Поправят се стени и градове. Поддържа се паленето на обществените бани, полагат се грижи за театрите и за другите неща, които са измислени за удоволствие на поданиците. Така че една част от събраното от [поданиците] се дава на тях, а другата се изразходва заради тях. А ние нямаме изобщо никакъв интерес в това освен грижите за тези неща, но и те не са без възнаграждение, тъй като великият бог и наш спасител Исус Христос поради величието на своето човеколюбие ни възнагражда за това с много блага.

Глава III

И тъй, като съобщаваме всичко това на жителите в провинциите и като посочваме по този начин колко голяма ни е любовта към подчинените, бог ще бъде по-милостив и по-благосклонен [към нас], които полагаме толкова голяма грижа за невредимостта на поданиците. А тия, към които е проявено това наше великодушие, ако сгрешат по отношение избора на управители, да не обвиняват никого

ἢ σφᾶς αὐτοὺς αἰτιάσονται. εἰ δὲ καὶ ἀναβά-
λονται τούτους ἐπιλέγεσθαι καὶ εἰς ἡμᾶς ἀνα-
φέρειν, οὐκέτι' (ἂν) δικαίως τοὺς ἐντεῦθεν ἐκπεμ-
πομένους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διὰ τὴν τῶν δημο-
σίων συλλογὴν ἅπαντα πράττειν προαιρουμέ-
νους ἐπιμέμφαντο, (οὐδ' ἡμεῖς) τοῦ λοιποῦ ἀν-
εξόμεθα προσιόντων αὐτῶν καὶ τούτους αἰτιω-
μένων. οἱ γὰρ τὴν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν λαβόν-
τες τῆς τῶν ἀρχόντων ἐπιλογῆς, ἵνα τὰς ἀρχὰς
πρὶν ἵκα λαμβάνοντες τοὺς δημοσίους εἰσάγοιεν
φόρους αὐτοὶ τε παρ' αὐτῶν μηδαμῶς ἀδι-
κοῖντο, ῥαθυμοῦντες οὗτοι περὶ τὴν τούτων ἐπι-
λογὴν ἀνεκτοὶ καθάπαξ οὐκ ἔσονται μεμφόμενοι
τούτοις καὶ ταῖς κατ' αὐτῶν προσελεύσεσιν
ἡμῖν ἐνοχλοῦντες. ἀναβολῇ δὲ χρήσεται καθάπαξ
οὐδεὶς πρὸς τὴν τῶν ἐπιτεκνιμένων αὐτῶν δημο-
σίων φόρων καταβολήν, οὐ θεῖος οἶκος, οὐχὶ
ἀγνωστάτη ἐκκλησία, οὐκ εὐαγὲς πτωχεῖον ἢ μο-
ναστήριον, ἀλλ' οὐδὲ μεῖζον ἢ ἔλαττον πρόσω-
πον. οὔτε δὲ πολιτευομένους οὔτε τοὺς λεγομέ-
νους ἐκλήπιτορας οὔτε μὴν τοὺς ἄλλους, οἷς
ἐπίκειται ἢ τῶν δημοσίων φόρων φροντίς, ἐξα-
ροῦμεν τοῦ ἐντεῦθεν κινδύνου. τὰ γὰρ κοινῇ
πᾶσι λυσιτελοῦντα προκρίνομεν τῆς ἀδίκου προαι-
ρέσεως τῶν εἰς τὸ δημόσιον ἀγνωμονεῖν ἐθε-
λώντων.

(^οΕπίλογος.) Ὡστε δὲ τὰ καλῶς ἡμῖν παρα-
στάντα φανερά πᾶσι γενέσθαι, κελεύομεν τὴν
σὴν ὑπεροχὴν κατὰ τε τὴν εὐδαίμονα ταύτην
πόλιν καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὸ παρὸν
θεῖον ἰδικτον προθεῖναι εἰς τοὺς περιφανεῖς
ἐκάστης πόλεως τόπους, ὥστε μηδένα διαλα-
θεῖν τὴν ἐξηρηρμένην πρόνοιαν τῆς γαληνότη-
τος ἡμῶν ὑπὲρ τε τοῦ δημοσίου καὶ τῆς τῶν
ὑποτελῶν ἀβλαβείας.

Dat. XV k. Febr. CP. (imp.) dn. Iustini
pp. Aug. (anno IV) post cons. eiusdem (anno
III.) [a. 569.]

(Sch., Nov. CXLIX, pp. 723, 20—725, 20).

27. De infantibus expositis

27. Περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἡλία τῷ ἐνδοξοτάτῳ
ἐπάρχῳ τοῦ Ἰλλυρικοῦ

другого изобщо освен себе си. Ако ли
пък отложат да ги изберат и да доне-
сат до нас, те несправедливо биха него-
дували, че изпращаните оттук лица в
провинциите предприемат да извършат
всичко за събирането на данъците; и ние
занапред не ще допуснем да се явяват
при нас и да се оплакват от тях. И на-
истина, ако тези, които са получили
от нас право да избират управите-
лите, та като добият даром длъжно-
стите, да могат да внасят държавните
данъци и сами да не бъдат онеправдавани
от тях, ако те проявят безгрижие отно-
сно избора им, изобщо не ще бъдат до-
пускани да се оплакват от тях и да
ни отегчават с донесения против тях.
Никой изобщо не ще се ползува от
отсрочка по плащането на наложените
му държавни данъци: нито императорски
дом, нито пресвета църква, нито свет дом
за бедни или манастир, нито дори по-
високо или по-нискостоящо лице. Ние не
освобождаваме от произтичащата от то-
ва отговорност нито куриалите, нито та-
ка наричаните откупчици, нито другите
лица, върху които лежи грижата за дър-
жавните данъци. Защото ние предпочи-
таме това, което изобщо ползува всички,
пред несправедливия стремеж на тия,
които желаят да ошетяват държавното
съкровище.

(Заклучение.) За да стане известно на
всички това, което ние намерихме за
добро, заповядваме твое превъзходител-
ство да изложиш настоящия император-
ски едикт в този честит град, а също
така и в провинциите на най-личните ме-
ста на всеки град, за да не остане скри-
та за никого проявената от наша свет-
лост грижа за държавното съкровище и
за невредимостта на поданиците.

Издаден в Константинопол на 18 яну-
ари, (през 4-та година) от царуването
на господаря Юстин, баща на отече-
ството, (и на 3-та година) след консул-
ствуването на същия. [569 г.]

27. За подхвърлените деца

Същият император до Илия, преслав-
ния префект на Илирик

⟨Προοίμιον.⟩ *Εγκλημα τῆς ἀνθρωπίνης γνώ-
μης ἀλλότριον καὶ οὐδὲ περὶ πάντων βαρβάρων
ἀξιόπιστον Ἀνδρέας ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτε-
ρος καὶ ἀποκρισιάριος τῆς τῶν Θεσσαλονικέων
ἀγιωτάτης ἐκκλησίας προσήγγειλεν, ὥς τινες τὰ
προϊόντα εὐθὺς ἐκ κοιλίας ἀπορρίπτοντες βρέφη
καὶ ἐν ταῖς ἀγίαις αὐτὰ καταλιμπάνοντες ἐκκλη-
σίαις μετὰ τὸ ταῦτα παρὰ τῶν εὐσεβούντων ἀν-
θρώπων ἀναγωγῆς καὶ τροφῆς ἀξιωθῆναι ἐκδι-
κοῦσι καὶ δούλους προσαγγέλλουσι, καὶ ἐπιθυ-
μοῦσι τῇ οἰκείᾳ ὁμότητι τοῦτο προσθεῖναι, ὥστε
οὐς ἐν αὐτοῖς τοῖς τῆς ζωῆς προοιμίαις θά-
νατον παραδεδώκασιν, αὐξήσαντας στερεῖσαι τῆς
ἐλευθερίας. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα
πολλὰ κατὰ ταῦτον περιέχει ἐγκλήματα, φόνον
τε καὶ σκυοφαντίαν καὶ ὅσα ἂν τις ἐν τῇ τοι-
αύτῃ πράξει εὐκόλως ἀπαριθμήσαιο, ἔδει τοὺς
τὰ τοιαῦτα διαπραξαμένους τὴν ἐκ τῶν νόμων
μὴ διαφεύγειν ἐκδίκησιν, ἀλλ' εἰς τὸ τοὺς ἄλ-
λους σωφρονεστέρους γενέσθαι ταῖς ἐσχάταις αὐ-
τοὺς ὑποβληθῆναι ποιναῖς, οἷα ἐκ τῆς ἀναιδείας
τῆς ἐναγωγῆς ἴδια ἐγκλήματα προσαγγείλοντας.
Ἔπερ τοῦ λοιποῦ φυλαχθῆναι θεσπίζομεν.

Caput I

Ὅσοι τοίνυν οὕτως ἐν ἐκκλησίαις ἢ ῥύμαις
ἢ ἄλλοις τόποις ἀπορριφέντες δειχθῶσι, τούτους
πᾶσι τρόποις ἐλευθέρους εἶναι παρακελευόμεθα,
κἂν εἰ ἀκριβὲς τις ἀπόδειξις ὑπάρχοι τῷ ἐν-
άγοντι εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τῇ
αὐτοῦ διαφέρειν δεσποτείᾳ. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέ-
ροις προστέτακται νόμοις, ὥστε τοὺς νοσοῦντας
οἰκείας παρὰ τῶν δεσποτῶν καταφρονηθέντας
καὶ ὡς τῆς αὐτῶν ἰγείας ἀπελπισθείσης ἐκ
τῶν κεκτημένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιουμένους
πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀναρπάζεσθαι, πῶς ἄρα
γε τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ζωῆς ἀρχῇ τῇ τῶν
ἄλλων ἀνθρώπων καταλειφθέντας εὐσεβεῖα καὶ
παρ' αὐτῶν ἀνατραφέντας ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον
δουλείαν καθέλκεσθαι; ἀλλὰ τούτοις τὸν τε ὀσιώ-
τατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θεσσαλονικέων καὶ τὴν
ὑπ' αὐτὸν ἀγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν καὶ τὴν
σὴν ἐνδοξότητα βοηθεῖν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐ-
τοῖς ἐκδικεῖν θεσπίζομεν, μηδὲ τὰς ἐκ τῶν ἡμε-
τέρων νόμων τῶν ταῦτα πρᾶττόντων διαφευγόν-
των ποινάς, οἷα πάσης ἀπανθρωπίας καὶ ὁμό-

⟨Увод.⟩ Андрей, пребоголюбивият през-
витер и апокрисиарий¹ на пресветата
Солунска църква, [ни] извести за едно
престъпление, чуждо на човешкия разум
и невероятно дори по отношение на всич-
ки варвари. Някои подхвърляли веднага
новородените деца и ги оставяли в све-
тите църкви. А след като децата бивали
удостоявани от благочестиви люде с въз-
питание и отглеждане, те си ги изземва-
ли със съд и ги обявявали за роби. И
към своята жестокост прибавят това, че
са лишили от свобода, след като са по-
раснали, онези, които в самото начало на
живота им са били предадени на смърт. И
така, понеже такова чудовищно нещо
съдържа в себе си много престъпления—
и убийство, и клевета, и всичко друго,
което всеки лесно би изброил в такова
едно деяние, трябваше онези, които са
извършили такова нещо, да не избягват
наказанието на законите, но за да ста-
нат другите по-разумни, да бъдат под-
ложени на най-големи наказания, тъй ка-
то в безсрамния си иск съобщавали соб-
ствените си престъпления. Ние заповяд-
ваме да се бди занапред върху това.

Глава I

И тъй постановяваме да бъдат на вся-
ка цена свободни тези, за които се до-
каже, че са били подхвърлени така в
църквите, по улиците или на други места,
дори ако заявителят има сигурно дока-
зателство да посочи, че такова лице за-
виси от неговата власт. Защото ако от
нашите закони е наредено да се освобож-
дават напълно болните роби, които са
пренебрегвани от господарите и не са
удостоявани с грижи от собствениците,
тъй като оздравяването им е безнадежд-
но, то как наистина ще позволим да бъ-
дат отвлечени в несправедливо робство
онези, които в самото начало на живота
си са били предоставени на благочес-
тието на други люде и са били отгледани
от тях? Ние постановяваме пресветият
архиепископ на Солун, подвластната му
божия църква и твоя славност да пома-
гат на тези хора и да им възвръщат
свободата. И тези, които вършат това
престъпление, да не избягват наказанията
на нашите закони, тъй като са изпълне-

¹ Апокрисиарии били наричани нунциите и пратениците на църквите и епископите. Апокриси-
арии били също пратеници на имп. канцелария и пратеници с дипломатически и военни мисии. Вж.
A. Emerau, Apocrisiaires et apocrisariat. Notion de l'apocrisariat: ses variétés à travers l'histoire (=Echos
d'Orient, XVII, 1914, pp. 289—297; idem, Les apocrisiaires en Orient, ibid., pp. 542—548.

τητος πεπληρωμένων [καὶ] τοσοῦτον πάσης μαιφονίας χείρονος, ὅσον ταύτην τοῖς ἀθλιωτέροις ἐλάγουσι.

⟨Ἐπίλογος.⟩ Τὰ τοίνυν παρασιάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα τύπου ἢ τε σὴ ἐνδοξότης καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παραληφόμενος ἀρχὴν καὶ ἡ πειθομένη ὑμῖν τάξις ἐργῶν καὶ πέρατι παραδοῦναι καὶ παραφυλαχθῆναι σπευσάτω. καὶ ποινὴ γὰρ ἐπικεῖσεται ἐ χρυσίου λιτρῶν κατὰ τῶν ταῦτα παραβαίνεин ἐπιχειρούντων ἢ παραβαίνεσθαι συγχωρούντων.

Dat. prid. id. Dec. CP. (imp.) dn. Iustiniani pp. Aug. (anno XV.) Basilio vc. cons. [a. 541.]

(Sch., Nov. CLIII, pp. 728, 13 — 729, 16.)

28. Sacra forma transmissa Dominico gloriosissimo praefecto de variis capitibus

28. Θεῖος τύπος καταπεμφθεὶς Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ περὶ διαφορῶν κεφαλαίων.

⟨Προοίμιον.⟩ Ἐλύθετο ἡμῶν ἡ σὴ ἐνδοξότης περὶ τινῶν ἀμφισβητούμενων παρὰ τῶν ἐλλογιμωτάτων τῆς παρὰ Ἰλλυριοῖς ἀγορᾶς τῆς δίκης ἀγωνιστῶν, ἅπερ ἔφησας ἡμετέρας διακρίσεως δεῖσθαι, ὥστε μὴ διηνεκῶς στασιάζεσθαι.

Caput I

Τὸ τοίνυν πρῶτον κεφάλαιον τοιοῦτον ἦν. Γυνή τις ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ συνοικήσαντος δωρηθεῖσιν αὐτῇ πράγμασιν, οὐ μὴν παραδεδομένοις, ἠβούλετο τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡσυχίαν ἀγαγόντος ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τὰ πράγματα ἐκδικεῖν, ὥς κυρία τούτων τῇ τε δωρεᾷ τῇ τε σιωπῇ τοῦ ἀνδρὸς γενομένη. ἀντετίθετο παρὰ τῶν κατεχόντων, παραγραφὴν αὐτὴν μόνην ἔχειν ἐναγομένην εἰ κατέχοι, οὐ μὴν καὶ παρ' ἐτέρου δύνασθαι ταῦτα ἐκδικεῖν. τὸ μὲν οὖν ἀμφισβητηθὲν τοιοῦτον ἦν. ἡμεῖς δὲ ἀνεμνήσθημεν διατάξεως ἡμετέρας λεγούσης, τὸν δωρησάμενον, εἰ καὶ μὴ ἐπερωτηθῇ τὴν παράδοσιν, ἀνάγκην ἔχειν παραδιδόναι τὸ δωρηθέν. οὐ γὰρ ἐπ' ἐξαπάτῃ, εὐδὲ ἵνα γράμματα εἴη γυμνὰ τὸ γινόμενον, προσήκει πράττεσθαι συμβόλαιον. προσεγενοήσαμεν δὲ καὶ τὴν τοῦ Cincίου νόμου τοῦ

ни с всякаква безчовечност и жестокост, която е толкова по-лоша от всяко убийство, колкото към по-нещастни хора бива прилагана.

⟨Заклучение.⟩ И тъй твоя светлост и този, който своевременно ще заеме същата служба, и подчинените ви чиновници да се постараят да приложат и изпълнят това, което сме решили и което се обявява чрез това императорско предписание. Защото ще бъде наложена и глоба от пет либри злато на тези, които се опитат да го нарушат или позволяват да се нарушава.

Издадено на 12 декември в Константинопол, (15-та година от царуването) на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Василий. [541 г.]

28. Императорско предписание по разни въпроси, изпратено на преславния префект Доминик

⟨Увод.⟩ Твоя светлост ни попита за някои спорни неща между най-знаменитите адвокати при илирийския форум,¹ които, казващ, се нуждаят от наше решение, за да не спорят непрекъснато.

Глава I

И тъй първият въпрос бил такъв. Някоя си жена, след като съпругът ѝ умрял и не бил казал нищо за подаряването, поискала да предяви иск в съда за подарените ѝ от него, но непредадени неща, тъй като тя била станала тяхна собственица по силата колкото на подаряването, толкова и на мълчанието на съпруга. От страна на ония, които държали вещите, се възразявало, че тя би могла да направи възразение само ако бъде призована в съд и би притежавала вещите, но тя не могла да предявява иск за тях и срещу други лица. И тъй спорът бил такъв. Ние обаче си спомнихме нашата наредба,² която гласи, че дарителят е задължен да предаде подареното, макар и да не е обещал предаването. Защото споразумението трябва да се прави не за измама, нито пък станалото да остане голо пис-

¹ Сиреч съд.

² Вж. Cod. Iust. VIII, 53 (54) l. 35, § 5. Срв. Instit. Iust., II, 7, § 2.

παλαίου νομοθεσίαν, ὃν εὖ ποιῶσα τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἀπεπέμψατο πρόωγν ἢ πολιτεία, τοιαῦτα νομοθετοῦντα ὅποια κατὰ τὸ παρὸν ἡμφισβήτηται. Καὶ θεσπίζομεν, εἰ κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον τελείως ἅπαντα σχοίη τὰ τῆς τοιαύτης δωρεᾶς κατὰ τε τὸ μέτρον κατὰ τε τὴν ἐμφάνειαν, ἐρροῶσθαι ταύτην ἐκ τρόπου παντός τῇ τοῦ ἀνδρὸς σιωπῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν ἐξ οὗ γέγονεν, ὥστε καὶ εἰ μετὰ ταῦτα ὁ ἀνὴρ εἰς ὑποθήκην δοίη τὸ πρᾶγμα ἢ εἰς ἐνέχυρον παράσχοι, ἀλλὰ προεκπεποιηκέναι δοκεῖν τὸν γε μέχρι περιῆν ἡσχάσαντα — — —

D. V. id. Iun. Cr. (imp.) dn. Iustiniani pp. Aug. anno XIII. Apione vc. cons. [a. 539] (Sch., Nov. CLXII, pp. 747, 1—19, 749, 14—15).

29. De relevatione tributorum

29. Περί κουφισμοῦ δημοσίων

⟨Προοίμιον.⟩ — — — Ἴσμεν τοίνυν τὰς ἐπαλλήλους τε καὶ πολυτρόπους τῶν ἀνθρώπων φθορὰς εἰς τοσοῦτον τὰς κτήσεις καταγαγεῖν ἀπορίας, ὥς μήτε προσόδους εἰσάγειν δύνασθαι τοῖς κεκτημένοις μήτε μὴν τὰς τῶν δημοσίων αὐτάγκως εἰσκομίζειν φορὰς, καὶ ταῦτα στρατιωτικῆς τε καὶ τῆς ἄλλης κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προΐούσης δαπάνης ἐπιχειμένης καὶ σφόδρα καὶ συνωθούσης ἡμᾶς πολλοῖς περιρροεμένους πολέμοις συχνὰς ποιεῖσθαι χρημάτων τὰς ἐπιδόσεις. ἐμεριμνήσαμεν οὖν ἱκανῶς, πῶς ὅν γένοιτο καὶ τὴν χρεῖαν πληρῶσαι καὶ τῶν ὑπηκόων τὴν ἔνδειαν θεραπεῦσαι, πρὸς πολλὰ τε μεριζομένης ἡμῖν τῆς περὶ ταῦτα γνώμης ἐκράτησεν ὅμως τὸ μᾶλλον πρὸς φιλανθρωπίαν ἰδεῖν καὶ τῆς ἀρεσκούσης θεᾶ μεταδοῦναι τοῖς ὑποτελέσι βοηθείας, τὸ δὲ λείπον τοῖς κοινοῖς δαπανήμασιν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀντισταγαγεῖν θησαυροῦν.

мо. Но ние обърнахме внимание и върху издадения стар Цинциев закон,¹ който държавата по-рано справедливо отстрани от своето законодателство, като постанови това, което сега е предмет на спор. И ние постановяваме, че ако всичко около това даряване е направено напълно според казаното по-горе от нас и по отношение на начина, и по отношение на изявяването, това дарение според нашата наредба, по която е направено, добива във всеки случай сила още от самото начало поради мълчанието на мъжа. Така че ако и мъжът след това даде тази вещ под ипотека или в залог, да се смята, че този, който наистина е замълчал, докато е бил жив, я е отчуждил предварително. — — —².

Издадена на 9 юни в Константинопол, 13-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Апион. (539 г.)

29. За намаление на данъците

⟨Увод.⟩ — — — И тъй ние знаем, че поради непрекъснатите и разнообразни загуби на хората имотите са стигнали до такава бедност, че те не могат нито да дават приходи на собствениците, нито да плащат задоволително данъците на държавното съкровище. И това стана, когато ни притискаха, и то силно, военни и някои други необходими разходи и ни караха, заети в много войни, да правим чести парични жертви. Прочее ние достатъчно разсъждавахме как би могло и да се задоволят нуждите, и да се премахне бедността на поданиците. Въпреки че мисълта ни за това се насочваше в много насоки, все пак надделя желанието да се обърнем по-скоро към човеколюбието и да дадем на поданиците богоугодната помощ, а недостигът в държавните разходи да се покрие от държавното съкровище.

¹ Закон от 204 г. пр. н. е., наречен по името на Marcus Cincius Alimentus. Този закон ограничавал донякъде даренията. ² По-нататък във 2 и 3 глава се уреждат и други спорни въпроси. Във 2 гл. се постановява децата, родени от майка адскрипция (вж. стр. 83, бел. 5), да остават адскрипции. Родените от майка свободна и баща адскрипций остават свободни. Каквото придобият те като свободни колони, остава като тяхна собственост, а не имот на господаря. Но те не могат да напускат имота и да отидат на друг освен ако станат господари на собствен имот, който би бил достатъчен да им погълне труда, за да не могат да работят и друг. В гл. 3 се постановява децата, родени от родители—адскрипции на разни господари, да остават адскрипции, и то към господаря на майката, ако детето е едно. Ако децата са повече, те се разделят наравно, но ако числото им е тек, към господаря на майката отива и едно дете повече.

Caput I

Ἀναθέντες τοιγαροῦν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν φρονίδα τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, καὶ πρόποντα πράττοντες ταῖς παρούσαις τῆς μεγάλης ἐορτῆς ἡμέραις τοῦ σωτηριώδους πάθους καὶ τῆς ἀγίας αὐτοῦ ἀναστάσεως, προσάγομεν ὑπὲρ τοῦ πολιτεύματος εἰκότως αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος δωρεάν, δι' ἧς concedimus γεωργοῖς τε καὶ συντελεσταῖς ἅπασιν (ταῦτόν δέ ἐστιν εἰπεῖν τοῖς τῶν χωρίων κυρίοις) integrum unum caponem τῶν δημοσίων φόρων [τῆς] εἰς quadriennium διαιρουμένης, τουτέστι τῆς μὲν εἰσελευσομένης ἐνάτης ἐπινεμήσεως τετάρτην τοῦ μοῖραν, τῆς δὲ μετὰ ταύτην δεκάτης τοσοῦτον ἕτερον μέρος, ὁμοίως καὶ τῆς ἐνδεκάτης (καὶ δωδεκάτης) ἐπινεμήσεως ἀνὰ τετάρτην μοῖραν, συναπομειοῦντες καὶ τὰς ὁπωσοῦν ὑπὲρ τούτων παρεχομένας τισὶ συνηθείας.

Caput II

Ἀφίεμεν δὲ τούτοις καὶ τὰ ἐλλείμματα τοῦ φθάσαντος χρόνου μέχρι πέρας τῆς ἅρτι παρελθούσης quintae ἐπινεμήσεως, καὶ θεσπίζομεν μηδεμίαν εἰσπραξιν γενέσθαι τῶν παρ' ἡμῶν φιλοτιμηθέντων εὐσεβῶν τελεσμάτων, εἴτε τὴν μεγίστην ἀρχὴν ὁρᾷ ταῦτα τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων εἴτε τὴν παρ' Ἰλλυριοῖς ἐπαρχότητα ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν νήσων καὶ τῶν ἐπὶ Σκυθίας τε καὶ Μυσίας στρατιωτικῶν ταγμάτων ἢ τὰς θείας ἡμῶν λαργιτιόνας ἢ καὶ ἄλλην ἀρχήν. — — —

(Dat. April. Tiberii Constantini felicissimi Caesaris anno I ind. VIII.) [a. 575] (Sch., Nov. CLXII, pp. 749, 16—17, 749, 23—750, 18, 751, 13—14).

30. De urbe Alexandrinorum et Aegyptiacis provinciis

30. Περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπαρχιῶν

(Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς). Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Caput XI

— — — 1. Εἰ δέ τις συμβαίῃ τῶν ἐκ τῶν εἰρημένων χωρῶν ἀγνωμονεῖν περὶ τὸ δημόσιον καὶ τινα ταραχὴν πειρᾶσθαι ποιεῖν, ἵνα διαφύγοιεν τὴν εἰσπραξιν, θεσπίζομεν ἄδειαν ἔχειν τὸν τρακτευτὴν ἥτοι τοὺς σκρινιαρίους ἥτοι τὸν ἐπέ-

¹ Имат се предвид Цикладските острови.

Глава I

И тъй, посвещавайки и тая си грижа на господа Христа и постъпвайки както подобава през настоящите дни на великия празник на спасителното му страдание и на светото му възкресение, ние справедливо му посвещаваме и сегашния дар в полза на гражданите. С него ние отстъпваме на земеделците и на всички данъкоплатци (сиреч на собствениците на имения) един цял годишен размер от държавния данък, като го разделяме на четири години, сиреч една четвърт от него — за предстоящия девети индикт, а за следващия след него десети индикт — друга такава част, също по една четвърт част — за единадесетия и дванадесетия индикт. Едновременно намаляваме и обичайните данъци, които по някакъв начин се дават на някои лица за тези работи.

Глава II

Ние им прощаваме и недоборите за минало време чак до края на току-що изминалия пети индикт и постановяваме да не се извършва никакво събиране на опростени от нас благочестиви данъци, било че те се отнасят до великото управление на императорската префектура Ориент или до префектурата на Илирик, или до управлението на островите¹ и на военните отреди в Скития и Мизия, или до императорското ни съкровище, или до друго управление. — — —

Издадена на април, първа година на щастливия Цезар Тиберий Константин, VIII индикт [575 г.].

30. [Закон] за Александрия и египетските провинции²

Същият император до Йоан, преславния управител на императорската префектура Ориент

Глава XI

— — — 1. Обаче ако се случи някои хора от споменатите земи да постъпят неуместно спрямо държавната хазна и се опитат да направят някакъв смут, за да избягнат събирането на данъците, ние постановяваме финансовият ревизор, или

² Диоцезът Египет е имал шест провинции.

χοντα τὴν τάξιν αὐτῶν δῆλα ταῦτα καθιστᾶν τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ, τὸν δὲ οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως καταναγκάζειν τοὺς στρατιώτας ἀμύνειν τῷ πράγματι καὶ συνέχειν τοὺς ἀγνωμονοῦντας καὶ ἀπαιτεῖν τὰ ταῖς <σαῖς> τραπέζαις ὀφειλόμενα οἰκείῳ κινδύνῳ, ὥστε διὰ τε τῆς πολιτικῆς διὰ τε τῆς στρατιωτικῆς χειρὸς ταῦτα ἀννόμενα ἀνυπέροχτον ἔχειν τὴν εἴσπραξιν τὴν τε ἐπὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν εἰσφοράν. εἰδόντων τῶν τε λαμπροτάτων τριβούνων τῶν [τε] ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτεύοντων, ὅτι τούτου εἰ ῥαθυμήσειαν καὶ μὴ παρασκευάσουσιν αὐτοὺς ἅπαντα πράξαι ὅποσα εἰρήκαμεν, καὶ περὶ τῶν σιτήσεων κινδυνεύσουσι· παρακατασχεθῇσονται γὰρ αὐταὶ παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίου καὶ εἰσκομισθῇσονται ταῖς σαῖς τραπέζαις οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται οἱ τε λαμπρότατοι αὐτῶν τριβούνοι καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς πρωτεύοντες (οἵπερ καὶ κεφαλικὴν τιμωρίαν εὐλαβείσθωσαν), καὶ τὸ πᾶν τάγμα μεταστὰν ἐκ τῆς χώρας ἐν τοῖς πορρωτέρω τοῦ Ἰστροῦ ἤτοι Δανουβίου ποταμοῦ τόποις μετατεθήσεται, τοῖς ἐκεῖσε λιμιτοῖς τῆς παραφυλακῆς ἔνεκα προσκαρτερήσων. — — —

(Sch., Ed. XIII, pp. 780, 1—4, 785, 14—27)

31. De adscripticiis et colonis

Imp. Iustinianus Aug. Dominico praefecto

<Praefatio.> Adierunt nostram serenitatem Lugdunensium habitatores et hoc nos docuerunt: quia ante proposuimus legem, per quam iussimus adscripticios vel colonos commiscentes se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, [et] ex hoc detrimentari fundos et eorum functiones, recedentibus agricolis velut ex utero libero procedentibus.

Caput I

Et hoc corrigentes sancimus, secundum veterem legem de adscripticiis et colonis constitutis agricolis quod nascitur adscripticium et colonum fieri; sed si sola fuerit

чиновниците, или заместващият ги да имат право да осведомят за това предостойния августал. А той на своя отговорност и на отговорността на подчинената му служба да принуди войниците да се справят с положението да заловят нечестивите и на своя отговорност да съберат дължимото на <твоята> хазна — с гражданска и с военна сила августалът да извърши незабавно това, което се отнася до събирането на данъка и до внасянето му в този велик град. Нека знаят пресветлите трибуни на най-храбрите войници и предимно първите между тях, че ще рискуват и с издръжката си, ако пренебрегват това и не ги накарат да направят всичко, което сме казали. Защото издръжката ще бъде задържана на негова отговорност от заемащия в това време поста августал и ще бъде внесена в твоето съкровище. И с конфискация на имотите ще бъдат наказани и пресветлите трибуни, и първите между тях (те да се пазят и от смъртно наказание!). И целият отред, отстранен от областта, ще бъде преместен в места отвъд р. Истър, или Дунав, и ще стои там да пази тамошните лимеси.¹ - - -

31. За адскриптициите и колоните

Император Юстиниан Август до префекта Доминик²

<Увод.> Жителите на Лугдунум³. . . дойдоха при наша светлост и ни осведомиха за следното. По-рано издадохме закон,⁴ с който заповядахме адскриптициите⁵ или колоните, които се женят за свободни жени, да раждат деца, равни на свободните. Поради това страдали именията и работата им, тъй като земеделците, които били родени един вид свободни, ги напускали.

Глава I

Ние, като поправяме това, постановяваме: според стария закон да бъде адскриптиций и колон всеки, който се ражда от земеделци, установени като ад-

¹ Според издателите Schöll и Kroll едиктът е бил издаден между 1 септември 538 и 31 август 539 г. ² Управител на префектурата Илирик. ³ Лугдунум не ще да е град Лион, а някое селище в Илирик. ⁴ Вж. Cod. Iust., XI, 47, l. 24, потвърден с новела LIV, увода, гл. 1, но изменен с новела CLXII, гл. 2, вж. тук стр. 81, бел. 2. ⁵ Така се наричали в късната императорска епоха колоните, доколкото те са били напълно закрепостени към определена земя и са били задължени да я обработват (вж. тук стр. 61, бел. 1).

mulier libera constituta cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur laedi ex hoc penitus liberum uterum, ut quae alis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscripticio neque colono; in hoc tantummodo casu obtinente lege. Sancimus ergo generalem legem, ut qui ex adscripticio et colono natus est, patris naturam sequatur. Sic ergo, et indemnitas fisci collatoribus erit, parens carissime. Hoc ergo medentes praesentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricianis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur.

⟨Epilogus.⟩ Tua igitur gloria quae nobis visa sunt et per hanc legem divinam significantur effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri qui eam violaverit aut concesserit violandam.

Dat. VII. id. April. CP. imp. dn. Iustiniani (pp.) Aug. anno XIV. Iustino (vc.) cons. [a. 540]

(Sch., App. const. disp. I, p. 796, 4—20).

скрипции и колони. Но ако се установи, че само жената е била свободна, когато е родила деца, тогава прочее по никой начин не допускаме от това тежко да се оскърбява свободната утроба, като такава жена бъде свързана с такъв мъж — адскрипций и колон. Само в този случай законът има сила. И тъй издаваме общ закон: който е роден от адскрипций и колон, да има положението на бащата. Така, прескъпи родино, и съкровището няма да губи от данъкоплатците. И тъй, изправяйки това със закон, ние установихме настоящата разпоредба, която постановихме твое превъзходителство да спазва във всички илирийски области, та да не се нанася поради това някаква щета на господарите.

⟨Заклучение.⟩ И тъй твоя славност да побърза да изпълни това, което решихме и което е определено с този божествен закон под страх на глоба от 10 либри злато за този, който го наруши или позволи да се наруши.

Издаден на 7 април в Константинопол, 14-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август (баща на отечеството), през консулствуването на (преславния) Юстин. [540 г.]

32. De militibus

32. Περὶ στρατιωτῶν

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Θεοδότῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

⟨Προοίμιον.⟩ Μετὰ τὴν τοῦ δεσπότου θεοῦ εὐμένειαν ἀσφάλεια τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἢ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις· τὸ ὑπὸν γὰρ προνοίᾳ θεοῦ συνισταμένων ἢ μὲν τῶν βαρβάρων προπέτεια χαλνοῦται, τὰ δὲ τῆς πολιτείας αὖξει πράγματα. ἔπει οὖν τινες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας οὐδὲνα ποιούμενοι λόγον τοὺς στρατιώτας καὶ φοιδεράτους, ὀφείλοντας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, τολμῶσιν ὑποσύρειν καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἀπασχολεῖν χρείας, συνείδομεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου πᾶσι προαγορεῦσαι, ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τολμῆσαι στρατιώτην ἐν οἰκωδῆποτε ἀναφερόμενον ἀριθμῶ ἢ φοιδεράτον ὑποσύρειν ἢ εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἔχειν οἶκον ἢ εἰς τὰς

32. За войниците

Същият император до Теодот, управител на префектурата¹

⟨Увод.⟩ Сигурността на нашите поданици почива освен на благосклонността на господа бога и на управлението и на устройството на военните работи. Защото ако те са установени с божия помощ, дързостта на варварите се обуздава, и силата на държавата ще расте. Но тъй като някои пренебрегват напълно своята сигурност и се осмеляват да привличат войниците и федератите, които трябва да се сражават за свободата на държавата срещу враговете, и ги отклоняват да работят за своя полза, ние решаваме с настоящия наш закон да съобщим на всички — да не се осмелява никой занапред да привлича войник, записан в каквато и да е част, или федерат или да го държи вкъщи или в соб-

¹ Управител на префектурата Ориент.

ιδίας ἔχειν κτήσεις· περὶ οὓς ἡμεῖς πολλοὺς ὑφιστάμεθα πόνους γυμνάζοντες καὶ στρατεύοντες, ὥστε τοῖς κοινῶς αὐτοὺς χρησιμεύειν πράγμασιν.

Caput I

* Εἰπωσαν τοίνυν πάντες εἰδότες ὅσοι στρατιώτας ἢ φοιδεράτους τινὰς ἐν τοῖς ἐαυτῶν ἔχειν ἔσπευσαν οἴκοις ἢ κτήσεσιν ὁπωσοῦν προσεδρεύοντας καὶ τινὰς αὐτοῖς ἰδιωτικὰς πληροῦντας χρείας, ὥστε εἰ μὴ ἐντὸς triginta dierum προϋθεσμίας ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς κατὰ τόπον ἐμφανείας τῆς παρούσης ἡμῶν διατυπώσεως τούτους ἀποδιώξουσιν, αἱ μὲν αὐτῶν τῶν ἔχοντων αὐτοὺς ἢ κρατούντων οὐσίαι δημεύσει ὑποβληθεῖσαι τῷ δημοσίῳ προσκυρωθήσονται, αὐτοὶ δὲ καὶ τῶν ἀξιωματῶν καὶ τῶν στρατειῶν ὁποίας ἔχουσιν ἐξωθήσονται, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ φοιδεράται οἱ τούτοις μετὰ τὴν προϋθεσίαν παραμένοντες οὐ μόνον τῆς ζώνης ἀφαιρεθήσονται, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς ἔσχατον ὑπομενοῦσι τιμωρίας· εἰδότες καὶ τῶν ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων, ὡς εἴ τινες εὐρεθεῖεν ἐν τοῖς τόποις τοῖς παρ' αὐτῶν ἱθνημένοις ἢ ἐπιτρόποις τισὶν ἢ προσώποις ἢ οἴκοις ἢ δεσπόταις ἢ κτήσεσιν ἢ ταῖς οἰαίσοῦν ἰδιωτικαῖς χρείαις προσεδρεύοντες, καὶ μὴ σπουδαίως τούτους συσχῶσί τε καὶ τιμωρίαις ὑποβάλωσι, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἐκπέμψουσιν ἐν οἷς στρατεύονται, τοὺς δὲ φοιδεράτους πρὸς τοὺς ἰδίους ὀπίονας, καὶ αὐτοὶ ἀνὰ decem librarum auri ποινὴν εἰσπραχθήσονται, καὶ πρὸς τούτοις ἐξορία παραδοθήσονται ὡς τῶν ἡμετέρων κελεύσεων τολμήσαντες ἀμελήσαι. μηδεὶς τοίνυν μήτε θείῳ τινὶ τύπῳ περὶ τούτου ὡς εἰκὸς γενομένῳ μήτε προστάξεισιν ἀρχόντων (χρήσεται, μηδέ τις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων) τοιούτους τινὰς τύπους ἢ προστάξεις ἀρχικὰς προσδέξεται, ἀλλὰ μετὰ πάσης ταχυτήτος οἱ μὲν στρατιῶται εἰς τοὺς ἰδίους ἀριθμοὺς οἱ δὲ φοιδεράται πρὸς τοὺς ἐαυτῶν ὀπίονας ἐπανέλθωσι καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγωνίσωνται πραγμάτων. κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον τοῦ λοιποῦ συγχωροῦμεν τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας ἢ φοιδεράτους ἐν τισὶ παντελῶς ἰδιωτικαῖς ἀπασχολεῖσθαι χρείαις.

(Ἐπίλογος.) Τὰ τοίνυν παραστάνα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμου ἢ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα κατὰ μὲν τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἰδίκτων κατὰ τὸ σύννηδες προτιθε-

σθενите си имения. Ние полагаме за тях много труд, като ги упражняваме и обучаваме, за да бъдат полезни за общото благо.

Глава I

Нека знаят всички, които са се постарали да имат в своите домове или имения някои войници или федерати, заети по какъвто и да е начин и изпълняващи им някакви лични работи, че ако в продължение на 30 дни, смятано от появата по места на настоящото ни разпореждане, не ги изгонят, то имотите на тези, които ги държат или задържат, ще бъдат подложени на конфискация и предадени в собственост на фиска. Самите те пък ще бъдат лишени от достойнствата и военните служби, които заемат, а войниците и федератите, които след изтичането на срока останат при тях, не само ще бъдат лишени от пояса¹, но ще бъдат подложени на най-тежко наказание. Нека знаят и управителите на всяка провинция, че ако в местата, които се управляват от тях, се намерят някои войници или федерати у известни управители² или лица, в домове или у господари, в имения или заети в каквито и да било частни работи, и те не ги заловят бързо и не ги подложат на наказания, не отправят войниците в частите, където служат, а федератите — при техните началници, самите те ще бъдат глобени с по десет либри злато и ще бъдат предадени на изгнание, тъй като са се осмелили да пренебрегнат нашите заповеди. И тъй никой да не (си послужва) нито с някое императорско постановление, издадено вероятно за това, нито с наредби на властта, (нито някой от нашите магистрати) да приеме такива постановления или наредби на властта, но с най-голяма бързина да се отправят войниците в своите части, а федератите — при своите началници и да се сражават за общото благо. Занапред ние в никой случай не ще позволим нашите войници или федерати да бъдат изобщо заети в частни работи.

(Заклучение.) Твое височество, като узнае това, което решихме и което се обявява с настоящия закон, да побърза да го доведе до знанието на всички в този щастлив град по начина за обявя-

¹ Сиреч уволнени от военна служба.

² Управители на имение.

μένων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις προσταξέων τελε-
 λομένων πᾶσι δῆλα καταστήσαι σπενσάτω.

Dat. V. id. Apr. CP. imp. dn. Iustiniani
 pp. Aug. anno XVI. post cons. Basilii vc.
 [a. 542].

(Sch., Nov. CXVI, pp. 549,9—551,4).

ване на едиктите, а в провинциите —
 като изпратиш наредби.

Издадена на 9 април в Константино-
 пол по време на императора господар
 Август Юстиниан, баща на отечеството,
 16 година след консулствуването на пре-
 славния Василий [542 г.].

III. ХИЕРОКЪЛ

За Хиерокъл, съставителя на съчинението *Συνέκδημος*, се знае само името му и епитетът *γραμματικός*, който му е даден от Константин Багренородни. Самото съчинение — чието заглавие значи „спътник“ — не е представлявало вероятно обикновен пътеводител, а нещо като официален наръчник за държавните чиновници, които отивали по административна служба из провинциите на Византийската империя.

Според последните изследвания на географските имена съчинението на Хиерокъл е било съставено в началото на Юстиниановото царуване, именно между 1 август 527 г. и есента на 528 г. Изворите на Хиерокъл са неизвестни. Предполага се обаче, че той не е бил първият съставител на такова официално съчинение по статистическа география на империята. Той ще да е използвал някакъв подобен наръчник от времето на Теодосий II (408—450) или на Маркиан (450—457), защото известен брой имена на градове, създадени след тая епоха, му са свършено непознати. Самият *Synecdemus* по-късно е бил доста широко използван — служил е за пряк извор на Георги Кипърски и на Константин Багренородни.

Съчинението на Хиерокъл дава твърде ценни сведения за географията и административното устройство на нашите земи в ранното средновековие, когато те са съставлявали част от Византийската империя.

РЪКОПИСИ: T = cod. Taurinensis B. II. 26 (XII s.). — F = cod. Farnesinus, iam Neapolitanus LXVIII (XII—XIV s.). — H = cod. Hierosolymitanus (XII—XIII s.). Последният е използван само частично.

ИЗДАНИЯ: Wesselingii Vetera Romanorum itinera. Amsterdami 1735. Това издание е основно. — G. Parthey, Hieroclis Synecdemus et notitiae graecae episcopatum, Berolini 1866. — A. Burckhardt, Hieroclis Synecdemus, Lipsiae 1893. — E. Honigmann, Le Synecdèmos d'Hiéroclès et l'Opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles 1939.

Настоящият превод е направен според двете последни издания, като в първата колона отляво са дадени имената на селищата във формата, която им дава Burckhardt. Във втората колона стои на български възстановената форма на името или тази форма, която е добила някаква гражданственост у нас, а в третата колона е дадено отъждествяването с днешното местно име. В критичния апарат са дадени главните разночетения по Burckhardt, както и някои форми, поправени от Honigmann.

В коментара са посочени само най-характерните форми на имената или формите на ония имена, които не се срещат в римските пътеводители. За останалите вж. Itineraria Romana, т. I Латински извори за българската история, стр. 9—45.

КНИЖНИНА: W. M. Ramsay, Historical Geography of Asia Minor, London 1890. — Idem, Phrygian Orthodox and Heretics. III. Hierocles: Date: Principle of formation of his list, Byzantion VI (1931), p. 27—32. — Kiessling: PWRE, VIII, 2, col. 1487—1489, s. v. Hierocles. № 20. — Krumbacher, G B L, p. 417. — E. Honigmann, Le Synecdèmos, p. I—II.

HIEROCLIS SYNECDEMUS

ПЪТЕВОДИТЕЛ ОТ ХИЕРОКЪЛ

631,3¹ Εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι ξδ, πόλεις θλε, ὡς ὑποτέτακται.

4 α. Ἐπαρχία Θράκης Εὐρώπης, ὑπὸ κομισάριον, πόλεις ιδ.

632,1 Εὐδοξιούπολις

2 Ἡράκλεια

3 Ἀρκαδιούπολις

4 Βιζύη

5 Πανόνιον

6 Ὀρνοι

633,1 Γάννος

2 Καλλίπολις

3 Μόριζος

4 Σιλτική

5 Σαναδία

634,1 Ἀφροδισία

2 Ἀπρος

3 Κοιλία

4 β. Ἐπαρχία Ῥοδόπης, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ζ.

5 Αἶνος

6 Μαξιμιανούπολις

7 Τραϊανούπολις

8 Μαρώνεια

Всички провинции и градове, които се управляват от императора на ромеите в Константинопол, са 64 провинции и 935 града според [следното] разпределение:

I. Европа,² провинция в Тракия, [управлявана] от консуларий — 14 града

Евдоксиопол³

Хераклея⁴

Аркадиопол⁵

Виза

Панион⁶

Орни⁷

Ганос

Калипол

Миризос

Силтики

Савсадия⁸

Афродизия

дн. Силиврия

— Ерегли

— Люле-Бургас

— Виза

— Панидос (Барбарос)

— при нос Коджабурун

— Ганос (Газикьой)

— Галиполи

— при Чаталтепе

— Силтикьой

— Кавак

— Авраша на 8 км з. от Кавак

— Кермиен

— Килитбахар (Килия)¹⁰

II. Провинция Родопа¹¹, [управлявана] от хегемон — 7 града

Енос

Максимианопол¹²

Траянопол

Траянопол

Марония

дн. Енос

— Месинкалеси до

Гюмюрджина

— Лъджакьой (Терма

Лутра) южно от Фере

— Марония

631,3 ἐπαρχίαι γα P. 632,1 εὐδοξιούπολις T. 632,5 Πάνιον Non. 633,1 Γάννο: Non. 633,3 Μήριζος Non. 633,5 συναδία P συναδία CH Σανσαδία Non. 634,2 ἄπρωσ-Ο. 634,3 Κοίλα Non. 634,4 ροδόπε M. 634,8 μαρώνα FCOMH Μαρώνεια Non.

¹ Страниците и редовете са посочени според изданието на Wesseling, което е споменато в предговора. Тази номерация е запазена във всички по-късни издания. ² Главният град на провинция Европа бил Хераклея. ³ По-старото име на града било Salambria или Selymbria. Името Евдоксиопол той получил в чест на Евдоксия, жена на император Аркадий (395—408). ⁴ По-старото име на града е Perinthus. Наречен бил Хераклея в началото на IV в. — дн. Ерегли. Вж. Jireček K., Die Heerstrasse, p. 51 sq. ⁵ Старото име на града било Bergule. Името Аркадиопол той получил в чест на император Аркадий. ⁶ През IV в. градът е носел и името Theodosiopolis в чест на имп. Теодосий I (379—395). Вж. A. H. M. Jones, The Greek City from Alexander to Justinian, Oxford 1940, p. 381, n. 34. ⁷ Градът е бил известен в античността и под името Castellum Bornos (Φόρος). ⁸ За отъждествяване на Савсадия и Афродизия с Кавак и Авраша вж. L. Honigmann, Pour l'Atlas byzantin, Sausadia. Byzantion, XI (1936), pp. 556—558. Miller, Itineraria Romana, col. 589, предлага съответно Шедели и Кавак. ⁹ Отъждествяването на Апри с Кермиен е дадено според G. Lampousiades, 'Οδοιπορικὸν Ἀπρως — Кермиέν, Θρακικά, II (1929), p. 323. — Miller, op. cit., col. 527. Апри е дн. Айнарджик (Инеджик). ¹⁰ За отъждествяването на Кила с Килия вж. L. Robert, Les villes de la Chersonèse et de la Thrace, Hellenica V (1948), p. 44 sq., 47 n. 6. ¹¹ Главният град на провинция Родопа бил Траянопол. ¹² По-старото име на града е Porsulae. Наречен бил Максимианопол в началото на IV в.

634,9	Τόπιρος νῦν Ῥούσιον	Топир, ¹ сега Русион	— град близо до устието на р. Места
635,1	Νικόπολις	Никопол	— при Гоце Делчев
2	Κερεοπύργος	Кереопирг ²	— източно от Гюмюрджина
3	γ. Ἐπαρχία Θράκης, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ε.	III. Провинция Тракия, [управлявана]	от консуларий — 5 града
4	Φιλιππούπολις	Филипопол ³	дн. Пловдив
5	Βερόη	Вероя ⁴	— Стара Загора
6	Διοκλητιανούπολις	Диоклитианопол ⁵	— може би при Чирпан
7	Σεβαστούπολις	Севастопол	— неуточнено
8	Διόσπολις	Диоспол ⁶	— може би при Ямбол
9	δ. Ἐπαρχία Ἡμιμόντου, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ε.	IV. Провинция Хемимонт, [управлявана]	от хегемон — 5 града
10	Ἀδριανούπολις	Адрианопол ⁷	дн. Одрин
11	Ἀχίαλος	Анхиало	— Поморие
12	Δεσβέτιος	Девелт	— Девелт, Бургаско
13	Πλωτινούπολις	Плотинопол ⁸	— при Димотика
14	Τζοΐδης	Цоида ⁹	— неуточнено
636,1	ε. Ἐπαρχία Μυσίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ζ.	V. Провинция Мизия ¹⁰ , [управлявана]	от хегемон — 7 града
2	Μαρτιανούπολις	Марцианопол	дн. при с. Река Девня

634,9 τοπιρος νῦν ρουσί Н τὸ πρὸς νῦν ρουσίον С М τόπιρος νῦν om. О Τόπειρος Нон. 635,2 Κερεόπυργος Нон. 635,4 φιλιππόπολις О φιλιππουπόλεις corr. e φιλιππουπόλησ Н. 635,5 βερόν FCOM βερόη τ'

corr. e βερόν Р, βερόν. βερόη Н. 635,8 om. urbem CORM. 635,9 αἰμιμον Р, add. in mg.: 'sic ἐλλησπον ∫Ia pro ἐλλησπόντου' Н. 635,10 ἀδριανο πόλις Н. 635,11 ἀχίαλος СОН Ἀγχίαλος Нон. 635,12 δεβερίтос F, δεβέртиос CORM, деρίтос Н Δεβερίтос Нон. 635,13 πλωτίну πόλις Н Πλωτινόπολις Нон. 635,14 Τζοΐδα Нон.

¹ Още Th. F. Tafel, De vias Romanorum militaris Egnatiae parte orientali, Tubingae 1841, p. 19, забелязва, че думите „сега Русион“ ще да са били прибавени по времето на Константин Багренородни поради това, че градът Топир е бил смесван с Русион, дн. Руской или Кешан. Ср. Honigman, Synecdemos, p. 12 към посоченото място. Крепостта Топир се намирала при устието на р. Места. За този град вж. Oberhummer: PWRE, 2R, VI A (1937), col. 1721—1722, s. v. Toreiros. ² Кереопирг е вероятно тъждествен с Брейерофара. Вж. Oberhummer: PWRE, III, col. 826 sq. Breierophara: Според A. Kalorothakes, De Thracia provincia Romana, Lipsiae 1893, p. 75, Κερεόπυργος съответствува на Κηριπάρων, което се среща у Прокопий, и с Κειρπάρα от един надпис, намерен в Nicopolis ad Istrum. Ако се приеме това отъждествяване, селището трябва да се търси някъде в Неврокопско. ³ Главен град на Тракия. Градът бил наречен Pulrudeva от траките. Името си Филипопол той получил в чест на Филип II Македонски (382—336). В античността и в средновековието се среща и името Trimontium. Вж. G. Kazanow, Über die Namen der Stadt Philippopol, Ph. W., 1901, p. 50. — Chr. Danov: PWRE, col. 2244—2263 s. v. Philippopolis. — В. Бешевлиев, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III (1954), стр. 346 и бел., стр. 354 с подробни библиографски посочвания. ⁴ В римско време градът е бил известен с името Augusta Traiana. В средновековието той се наричал Βερόη, Βορδн, като за кратко време от императрица Ирина (797—802) е бил преименуван Εἰρηνόπολις. ⁵ Местоположението на този град не е уточнено. Знае се само, че той е бил между Пловдив и Стара Загора. Вж. П. Мутафчиев, Към църковно-историческата география на Пловдивско, Сборник в чест на митрополит Максим, София 1931, стр. 4—5. ⁶ Последните два града не са отъждествени с положителност. К. Jireček, Heerstrasse, p. 145 = К. И. Иречек, Военният път от Бялград за Цариград и Балканските проходи, БИБ, IV (1931), кн. IV, стр. 107, изказва мнение, че Диосполис е идентичен със средновековния Diampolis, дн. Ямбол. Но по-късно той се отказва от това си мнение, АЕМОХ (1886), p. 135; Княжество България, II, Пътувания по България, Пловдив, 1899, стр. 382. Д. Яранов, Името на гр. Ямбол, МПР, IX. 2. (1934), стр. 17—25, предполага, че Diospolis е съкратена форма от Dionysopolis. ⁷ Градът бил наречен Адрианопол в чест на император Адриан (117—138). Тракийското му име е Uscudama; наричал се е и Orestias. ⁸ Градът Плотинопол бил наречен така по името на Плотина, жена на имп. Траян. Обикновено се приема, че се намирал близо до дн. Димотика. Вж. В. Регель, О городе Плотинополе. Сборник в честь Помяловского, СПб 1897, стр. 145—151. — Oberhummer: PWRE, col. 471, s. v. Plotinopolis. — Ν. Βαφείδης, Ἡ ἐκ Διδυμοτείχου ἀναθηματικὴ στήλη πλωτινopolitῶν. Θρακικά, VIII (1937), p. 196—210. К. Ἀποστολίδης, Σημειώματα περὶ Πλωτινopolίως καὶ Διδυμοτείχου, ib. IX (1938), стр. 407—414. ⁹ Според Г. Баласчев: ИРАИК IV, 2 (1899), стр. 212—213, градът се намирал около Анхиало. ¹⁰ Главният град на провинция Втора или Долна Мизия бил Марцианопол (дн. развалини при с. Река Девня, Провадийско). Марцианопол е бил наречен така от император Траян в чест на сестра му Марция. За литературата вж. у Ив. Дуйчев, За наименованието на Марцианополис—Девня, ИИД, XIX—XX (1944), стр. 51—55.

636,3 Ὀδυσσός	Одесос ¹	— Варна
4 Δωρόστολος	Доростол ²	— Силистра
5 Νικόπολις	Никополис ³	— Никюп
6 Νόβαι	Нове	— м. Стъклен при Свищов
7 Ἀππία	Апиария	— Ряхово, Русенско
8 Ἐβραιτός	Абрит ⁴	— вероятно Разград
9 ζ. Ἐπαρχία Σκυθίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ιε.	VI. Провинция Скития, [управлявана] от хегемон — 15 града	
637,1 Τόμις	Томи ⁵	дн. при Кюстенджа
2 Διονυσσόπολις	Дионисопол ⁶	— Балчик
3 Ἀκραι	Акре	— Калиакра
4 Καλατίς	Калатис	— Мангалия
5 Ἰστρος	Истрос	— при Каранасуф (Истрос)
6 Κωνσταντιανὰ	Константиана	— Кюстенджа
7 Ζελδέπα	Залдапа	— неуточно
8 Τρόπειος	Тропеум ⁷	— Адамклисе
9 Ἀξιούπολις	Аксиопол	— Хиног при Черна вода
10 Καπίδαβα	Капидава	дн. при Калакьой (Капидава)
11 Κάρσος	Карсиум	— Хърсово
12 Τρόσμις	Трезмис	— Иглица
13 Νοβιοδοῦνος	Новиодунум	— Исакча
14 Αἴγισσος	Егисос	— Тулча
15 Ἀλμυρίς	Алмирис	— Запоройени
638,1 ζ. Ἐπαρχία Ἰλλυρικοῦ, ἡ Μακεδονία, ὑπὸ κομιστά- ριον, πόλεις λβ.	VII. Провинция I Македония в Илирик ⁸ , [управлявана] от консуларий — 32 града	
2 Θεσσαλονίκη	Тесалоника ⁹	дн. Солун

636,3 Ὀδυσσός Нон. 636,4 Δωρόστολος FCOPMH Δωρόστολος Нон. 636,7 Ἀππία Нон.
636,8 Ἐβραιτός Нон. 637,1 Τόμις Нон. 637,2 Διονυσσόπολις Нон. 637,4 Καλατίς Нон. 637,6 Κωνσταντιανὰ
FCM Κωνσταντιανὰ Нон. 637,7 Ζελδέπα Нон. 637,8 Τρόπαιος COM Τρόπαιον Нон. 637,13 νοβιοδοῦνος ОН.
νοβίω ὁδοῦνος P Νοβιόδουνον Нон. 637,15 αἰμύρης О.

¹ От VII в. нататък градът вече се среща под името Варна. Вж. Miller, op. cit. col. 512—513. — Ив. Дуйчев, Проучвания върху българското средновековие, Сб. БАН, XLI, клон Историко-филологичен 21. 1945, стр. 163—165. ² В средновековието градът е известен и с имената Дръстъръ, Δρίστρα. За него вж. V. Pârvan, Municipium Aurelium Durostorum, Rivista di Filologia e d'Istruzione classica, N. S., anno II, fasc. 3, Torino 1924. Я. Тодоров, Durostorum — Принос към античната история на Силистра, Сборник Силистра и Добруджа, София 1927, стр. 3—58. — П. Мутафчиев, Съдбините на средновековния Дръстър, пак там, стр. 101—196. За името му вж. Ст. Романски, Имената на два крайдунавски града: 2. Силистра. Сборник в чест на проф. Л. Милетич, София 1933, стр. 657—658. ³ С името Никополис тук е отбелязан известният римски град Nicopolis ad Istrum, ad Istrum, ad Haemum. Той се намирал при дн. с. Никюп (Търновско). Градът, чието име означава „град на победите“, бил основан от имп. Траян след завладяването на Дакия от римляните в 107 г. За него вж. G. Seure, Nicopolis ad Istrum, RA, II (1907), p. 257. — G. Kazarow, Nicopolis ad Haemum (ad Istrum), PWRE, XVII, col. 519—533. — С. Бобчев, Nicopolis ad Istrum. ИБАИ, V (1929), стр. 59—76. ⁴ Доскоро Абрит се отъждествяваше със с. Абтаат в Северна Добруджа. Въз основа на открити епиграфски паметници може да се приеме, че той е бил на мястото на дн. Разград. Вж. Т. Иванов, Два надписа от античния град при Разград, ИБАИ, XX (1955), стр. 175 сл. — Т. Иванов, Новооткритият античен град Абрит при Разград, Ист. Пр., год. XII (1956), кн. 1, стр. 79—92. ⁵ Главен град на провинция Малка Скития. ⁶ По-старото име на Дионисопол е Κρούνοι. За града повече вж. O. Tafrali, La cité Pontique de Dionysopolis, Paris 1927. ⁷ Тропеум се среща обикновено под формата Trophaeum Traiani. За него вж. V. Pârvan, Cetatea Trophaeum, București 1912. ⁸ След Теодосий I префектурата Илирик обхващала западната част на Балканския полуостров — земите на дн. Югославия на юг от Дунав, част от Гърция с остров Крит и западните български земи до р. Вит и прохода Траянови врата. Тя била съставена от два диоцеза — Дакия и Македония. Понякога обаче префектурата Илирик бива посочвана като диоцез. ⁹ Главният град на провинция I Македония бил Солун. Общо за историята на града вж. O. Tafrali, Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919. За името на града вж. B. Gerov, Zur Frage nach der altbulgarischen Form des Namens der Stadt Saloniki, Сборник в памет на П. Ников, София 1940, стр. 126—133. Ст. Романски, Имената на някои македонски градове: 1. Солун, МПр. V. 2 (1929), стр. 78—85. — Ив. Снегаров, Солун в българската духовна култура, София 1937, стр. 1—25.

638,3 Πέλλη	Пела ¹	— Постол, Ениджевардарско
4 Εὐρωπος	Европос	— Бозаджи
5 Δίος	Диос	— Диос при Малатрия
6 Βέροια	Верейя	— Бер (Караферия)
7 Ἑορδέα	Еордея	— Моранли (Риаки), Кожанско
8 Ἑδεσσα	Едеса ²	— Воден
9 Κέλλη	Кели ³	— неуточнено
10 Ἀλμοπία	Алмопия ⁴	— Мъглен
11 [Λάρισα]	Лариса ⁵	— неуточнено
639,1 Ἡράκλεια Λαούκου	Хераклея Линкестий- ска ⁶	— Лерин
2 Ἀντανία Γεμίνδου	Антания, Геминдос ⁷	— неизвестни
3 Νικέδης	Никея ⁸	— може би при Велушина, Битолско
4 Διόβορος	Довир	— Дойран
5 Ἰδομένη	Идомени	— Милетково при Мировци, Гевгелийско
6 Βράγγυλος	Врагил	— може би Верги, Нигритско
7 Πρίμανα	Примана ⁹	дн. Корфовуна (Йенимахле), Нигритско
8 Παροικία	Парикопол ¹⁰	— Нигрита
9 Ἡράκλεια Στρώμνον	Хераклея Стри- монска ¹¹	— Зервохори
10 Σέρραι	Серес	— Сяр
640,1 Φίλιπποι	Филипи ¹²	— Филипи
2 Ἀμφίπολις	Амфипол ¹³	— Амфиполи (Неохори)
3 Ἀπολλωνία	Аполония	— Полина, южно от езерото Волве

638,4 εὐρωπος O. 638,5 Διον Ноп. 638,6 βερούа СРМ. 638,7 Ἑορδαία Ноп. 638,9 Κέλλαι Ноп. 638,10 ἀλμοπία СМ Ἀλμοπία Ноп. 638,11 v. 11 om. TFCRH. 639,1 λαόκου FCORMH Ἡεράκλεια Λαούκου Ноп. 639,2 ἀντανία FCORMH Ἀντανία, Γεμίνδος Ноп. 639,3 Νίκαia (?) Ноп. 639,4 Δόβηρος Ноп. 639,6 δρᾶγγυλος СМ. 639,7 πρίμουла FCORH τρίμουла М Прίμανа Ноп. 639,8 Παροικία Ноп. 639,9 Ἡράκλεια Στρωμόνος Ноп. 640,1 φίλιππος FCORMH. 640,2 Ἀμφίπολις Ноп.

¹ Пела е била старата столица на македонското царство на Филип II и Александър Македонски. Развалините ѝ личат при посоченото село Постол, Ениджевардарско. ² Градът носи българското име *Воден* още у някои средновековни византийски автори от XI и XII в. ³ K. Miller, op. cit., col. 521 отъждествява селището със с. Баня, Островско. Honigmann, Synecdemos, p. 14 го отъждествява със село Горничево (Кели), Леринско. Ch. Edson, The Location of Cellae and the Route of the Via Egnatia in Western Macedonia, Classical Philology, XLVI, 1 January 1951, p. 9, го поставя недалеч от Новиград или Суровичево, южно от Островското езеро. ⁴ Мъглен е днес покрайнина северно от Воден. ⁵ Има Лариса, град в Тесалия на р. Пиний. Според Tomaschek, Ztsch. f. österr. Gymn. XVIII, 1867, p. 717, цитирано у Honigmann, Synecdemos, p. 14, към посоченото място (името на града е може би Ἀρμισσα, град, който се среща у Тукидид). ⁶ Според някои автори (Miller, op. cit., col. 521) градът Хераклея Линкестийска е идентичен с дн. Битоля. ⁷ Според Honigmann, Synecdemos, p. 14, става дума за две различни селища. За първото той предлага (според W. Tomaschek, op. cit., p. 717; N. Vulič, Archäologische Karte von Jugoslawien, Blatt Kavadarci, Beograd 1938, p. 3) да се чете Алин-дое, но не го локализира. Геминдос се споменува у Const. Porphyrogenitus, De thematibus, ed. Bonn, p. 49, 17. ⁸ Отъждествяването е според Fluss, PWRE, XVII, col. 171, s. v. Nicia. Miller, op. cit., col. 521, предлага селището да се постави южно от Парамболе при дн. Казара, а Kiepert, FOA, XVI—XVII, южно от Битоля при Кожански хан. ⁹ Може би става дума за mutatio Pennana, която се среща в Itinerarium Burdigalense. Вж. A. Cuntz, Itineraria Romana, Lipsiae 1929, 604, 5. Const. Porphyrogenitus, op. cit., p. 49, 18, дава формата Πρίβανα. Отъждествяването е според Miller, op. cit., col. 523. ¹⁰ Honigmann, Synecdemos, p. 14 към посоченото място предлага формата Παροικία, както се среща селището в някои други паметници. ¹¹ Градът се среща и под името Heracleia Santica. ¹² По-старото име на града е Crenides. За историята на тоя разрушен град вж. P. Collart, Philippos, ville des Macédoine, depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque romaine, Paris 1937. — P. Lemerle, Philippos et la Macédoine sud-orientale, Paris 1945. ¹³ За Amphipolis вж. общо J. Papastavru, Amphipolis, Geschichte und Prosopographie, Leipzig 1936 (=Klio, Beiheft XXXVII).

640,4 <i>Νεάπολις</i>	Неапол ¹	— Кавала
5 <i>*Ακανθός</i>	Акант	— Йерисо
6 <i>Βέρπη</i>	Верги	— Копач, Нигритско
7 <i>*Αραυρος</i>	Арал ²	— неуточнено
8 <i>Κλήμα Μεντικόν καὶ *Ακόντισμα</i>	Клима Местикон Местикон и Аконтисма ³	— област край р. Места — проход при устието на р. Места
9 <i>νησος Θάσος</i>	остров Тасос	— остров Тасос
10 <i>νησος Σαμοθράκη</i>	остров Самотраки	— остров Самотраки
641,1 <i>η. *Επαρχία Μακεδονίας β, ὕπὸ ἡγεμόνα, πόλεις η.</i>	VIII. Провинция II Македония, [управлявана] от хегемон — 8 града	
2 <i>Στόλοι</i>	Стоби ⁴	дн. Пустоградско при Градско
3 <i>*Αργος</i>	Аргос	— Стариград, Велешко
4 <i>Εὐστράτιον</i>	Естреон	— вероятно при горното течение на р. Струмица
5 <i>Πελαγονία</i>	Пелагония ⁵	— Битоля
6 <i>Βάργαλα</i>	Варгала ⁶	— при с. Карабинци, Шипско
7 <i>Κελενίδιν</i>	Келидион ⁷	— неуточнено
8 <i>*Αρμονία</i>	Хармония	— неуточнено
9 <i>Ζάπαρα</i>	Запара	— Цапари, на з. от Битоля
642,1 <i>θ. *Επαρχία Θεσσαλίας, ὕπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ιζ.</i>	IX. Провинция Тесалия ⁸ , [управлявана] от хегемон — 17 града	
2 <i>Λάρισα</i>	Лариса	дн. Лариса
3 <i>Δημητριάς</i>	Димитриада	— з. от Велес
4 <i>Θῆβαι</i>	Тива	— Тива
5 <i>Αἰχίνεος</i>	Ехинос	— Ахинос (Ежево)
6 <i>Λάμια</i>	Ламия	— Ламия
7.8 <i>*Υπάτα μητρόπολις</i>	Хипата ⁹ , главен град	— Хипата и Палеокастро, з. от Кардица
9 <i>Τρίκαι</i>	Трики	— Трикала
10 <i>Γόμφοι</i>	Гомфи	— при Мусаки
11 <i>Καισάρεια</i>	Кесария	— Кесария, Кожанско
12 <i>Διοκλητιανούπολις</i>	Диоклитианополис	— Арменово (Арменохирион) при Хрупища
13 <i>Φάρσαλος</i>	Фарсалос	— Фарсала

640,5 **Ακανθός* Ноп. 640,6 *Βέρπη* Ноп. 640,7 **Αραυρος* Ноп. 640,8 *μεντικόν* Н *Κλήμα Μεντικόν*, **Ακόντισμα* Ноп. 641,2 *Στόβοι* Ноп. 641,4 *εὐστράτιον* О *Αἰστράτιον* Ноп. 641,7 *Κελαινίδιον* Ноп. 642,2 *λάρισα* О. 642,5 *αἰχινίω* F *αἰχιονίω* C *αἰχονία* О *αἰχιονίω* P **Εχίνος* Ноп. 642,6 *Λαμία* Ноп. 642,7,8 **Υπάτα*, *Μητρόπολις* Ноп. 642,9 *Τρίκκη* Ноп. 642,11 *καισαρία* О *καὶ παρεία* М, post 11 add. *παιονία* P.

¹ Неапол е може би идентичен с Христопол. В средновековието градът се наричал и **Морюнецъ**. Вж. Й. Иванов, Богомилски книги и легенди, София 1925, стр. 286. ² **Αραυρος* се среща и под формите **Αραλοῦ* (Not. ep., ed. Κοριδάκης р. 94). **Αρωίος* (Suidae Lexicon, ed. Adler, I, р. 365, 24). ³ Както отбелязва Honigmann, Synecdemos, р. 69, към № 1090, *κλήμα*, *κλίμα* означава планинска област. Аконтисма се среща и под формата Vicontissima, Hercontroma. За прохода вж. П. Мутафчиев, Старият друм през Траянова врата, СпБАН, XXXVII (53), 1937, стр. 29. ⁴ Главен град на провинция Втора Македония. ⁵ Градът се среща и под името Hecacleia. В средновековието той се е наричал *Βούτελις*, а по-късно е наречен Манастир. Вж. Ст. Романски, Имената на някои македонски градове: 3. Битоля, МПр. V, 4 (1929), стр. 63—70. ⁶ Отъждествяването е според Ив. Венедиков, Варгала: Разкопки и проучвания I, София 1948, стр. 82 сл. ⁷ Според Honigmann, Synecdemos, р. 16, Келидион е може би идентично с *Κλειδιον*, дн. с. Ключ в подножието на Беласица. Ключката клисура между планините Огражден и Беласица била укрепена от Самуил в 1014 г. срещу войските на Василий II. Вж. Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae opus, ed. Bonn, II, р. 458; ср. Златарски, История, II, 1, стр. 730 сл. ⁸ Провинцията Тесалия е обхващала земите на дн. Тесалия. Главният ѝ град бил Лариса. ⁹ Burckhardt, op. cit., р. 16, предполага, че *μητρόπολις* се отнася към Хипатия. Honigmann, Synecdemos, р. 16, възприема поправката на G. Gundermann, B. Z., IV (1895), р. 606, че това са две отделни селища.

643,1 Σάλτοβουραμίσιον	Салтос Бурамисиос ¹	— неуточно
2 Σάλτο Ιόβιος	Салтос Йовиос ²	— неуточно
3 νῆσος Σκιάθος	остров Скиатос	— Скиатос
4 νῆσος Σκέπολα	остров Скопелос	— Скопелос
5 νῆσος Πεπαρίσθος	остров Пепаритос ³	— Скопелос

652,8 ιγ. Ἐπαρχία νέας Ἠλείου,
ὑπὸ κομισιάρχου, πόλεις θ.

XIII. Провинция Нови Епир⁴, [управлявана]
от консуларий — 9 града

653,1 Δυράχιν ἢ ποτε Ἐπί- δαμνος	Дирахиум ⁵	някага Епидамн, дн. Драч
2 Σκάμπα	Скампа	— Елбасан
3 Ἀπολλωνία	Аполония	— при Поян
4 Βούλλης	Булис ⁶	— Градица
5 Ἀμαντία	Амантия	— Пльока
6 Πολυχεριούπολις	Пулхериопол	— Берат
7 Αὐλών	Авлон	— Валона
8 Αὐλινίδος μητρόπολις	Лихнида ⁷ , главен град	— Охрид
654,1 Λιστρῶν καὶ Σκεύπτων	Алистрон и Скептон ⁸	— неизвестни

2 ιδ. Ἐπαρχία Λακίας μεσογί-
ου, ὑπὸ κομισιάρχου, πόλεις ε.

XIV. Провинция Средна Дакия, [управлявана]
от консуларий — 5 града

3 Σαρδική μητρόπολις	Сердика ⁹ , главен град	дн. София
4 Πανταλία	Пауталия ¹⁰	— Кюстендил
5 Γερμαία	Герми ¹¹	— Сапаревска баня
6 Νάϊσος	Найсос	— Ниш
7 Ῥεμесиανὰ	Ремесиана	— Бела Паланка

655,1 ιε. Ἐπαρχία τῆ πα...¹²
ὑπὸ κομισιάρχου, πόλεις ε.

XV. Провинция Крайбрежна Дакия, [управлявана]
от консуларий — 5 града

643,1 Σάλτος Βουραμήσιος Ноп. 643,2 Σάλτος Ἰόβιος Ноп. 643,4 Σκόπελος Ноп. 643,5 νῆσος
Πελαρηθος Ноп. 653,1 δυράχιν ОР ἢ ποτε СОРМН, conjungunt ἐπίδαμνος et σκάπτα ОР. 653,2 σκάπτα

FCOMH σκάλ Р Δυράχιον Ноп 653,4 Βούλλης Ноп. 653,6 Πολυχεριόπολις Ноп. 653,8 αὐληνίδος Р Λυχνιδός
Ноп. 654,1 σκεπτων СОРМ Ἀλιστρον, Σκέπτων (?) Ноп. 654,3 Σαρδική Ноп. 654,4 παντηλία О патанлаі
Р. 654,5 Γερμαί Ноп. 654,6 Ναϊσσός Ноп. 655,1 ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΑ ΔΑΚΙΑ Ноп.

¹ Honigmann, Synecdemos, p. 16, предлага да се чете Σάλτος Κηραμήσιος и го сравнява с
κάμπος Κηραμήσιος от „Чудесата на св. Димитър Солунски“, АА SS, oct. IV, col. 180 E. Това сравне-
ние е неправдоподобно, тъй като Керамисийското поле се е намирало в Западна Македония. ² Раз-
личните мнения за отъждествяването на това селище вж. у Honigmann, Synecdemos, p. 17. ³ Това
е античното име на остров Скопелос. ⁴ Провинцията Нови Епир обхващала земите на дн. Сред-
на и Южна Албания. Главният ѝ град бил Дирахиум. ⁵ В изданието на Burckhardt към това място
стои: „Дирахиум, някога Епидамн“. Наистина Епидамн, или Епидавър, бил по-старият град, който
се намирал непосредствено до Дирахиум. ⁶ Булис се среща и под името Βουλία, Βουλεία,
Βούλεια. ⁷ В средновековието градът се среща и под името Ἀχρὶς. Общо за историята на сели-
щето вж. Ив. Снегаров, Град Охрид, Исторически очерк, МПр., IV, 1(1928), стр. 91—139; 2, стр. 65—99;
3, стр. 57—89; Л. Милетиц, По въпроса за произхода на името Охрид, МПр., II, 2 (1926), стр. 142—146;
Ст. Романски, Имената на някои македонски градове: 2. Охрид, МПр. V, 3 (1929), стр. 71—76. ⁸ Ἀλι-
строн се среща и под формата Ἀλιστρος, Ἀλίστρια: Proc., De aed., IV. 4. Вж. Burchner: PWRE XIII,
col. 737. В изданието на Burckhardt (p. 13) е отбелязано, че е наречен и Σκεύπτων. Това са вероятно
различни селища, както отбелязва Honigmann, Synecdemos, p. 20. Σκεύπτων се среща и под формите
Σκιστρῶν, Σκέπτων. ⁹ Главен град на провинция Средна Дакия. В средновековието градът се наричал
Сръдъцъ, Триадица и София. Вж. Г. Кацаров, Принос към старата история на София. (Материали за
историята на София, кн. I), София 1910; Същият, София в древността, в Юбилейна книга на гр. Со-
фия (1878—1920), София 1928, стр. 15—17. — Й. Иванов, Средновековна София. Пак там, стр. 31—38.

¹⁰ В средновековието градът се наричал Велбжждъ. Вж. Й. Иванов, Северна Македония, София
1609, стр. 33. ¹¹ Издателят Haug дава в текста формата Гермаи (Γερμαί), обаче в първообраза на Про-
копиевия ръкопис ще да е стояло Германи (Γερμανή), към което ни насочват успоредните му форми у
самия Прокопий (Γερμανία), De bell., III, 11, 21; и Γερμέννε, De aed., IV, 4. Впрочем Maltretus
и Dindorf в изданието на Прокопий си служат с формата Γερμανή. Въпросният град бил разположен
при дн. Сапаревска баня. ¹² Honigmann, Synecdemos, p. 20, допълва празнината така: παρὰ
[ποταμία Λακία].

655,2 'Ραζαρία μητρόπολις	Рациария ¹ главен град	дн. Арчар, Видинско
3 Βονοπία	Бонония ²	— Видин
4 "Ακοινες	Акве	— Видровац при Неготин
5 Καστραμάρτης	Кастро Мартис	— Кула
6 "Ισκος	Ескус ³	— при Гиген
7 ις. 'Επαρχία Δαρδανίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις γ.	XVI. Провинция Дардания ⁴ , [управлявана] от хегемон — 3 града	
8 Σκουπομητρόπολις	Скупи, главен град	дн. Злокучене при Скопие
656,1 Μηρίων	Мирион ⁵	— неизвестно
2 Οὐλπιάνα	Улпиана	— Липлян
3 ιζ. 'Επαρχία Πρεβαλέως, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις γ.	XVII. Провинция Превалитана ⁶ , [управлявана] от хегемон — 3 града	
4 Σκόδραι	Скодра	дн. Шкодра
5 Λίσσος	Лисос	— Леш (Алесио)
6 Δωράκιον μητρόπολις	Доракион ⁷	— Дукля [?]
657,1 ιη. 'Επαρχία Μυσίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ε.	XVIII. Провинция Мизия ⁸ , [управлявана] от хегемон — 5 града	
2 Βιμινάκην μητρόπολις	Виминациум	дн. Костолац
3 Σιγγιδόνοσ	Сингидунум	— Белград
4 Γρατιανά	Грациана	— неизвестно
5 Πριχορνία	Трикорния	— при Ритопек
6 'Ορθεμάρχος	Хореум Марги	— Кюприя
7 ιθ. 'Επαρχία Πανονίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις β.	XIX. Провинция Панония ⁹ , [управлявана] от хегемон — 2 града	
8 Σέρμιον	Сирмиум ¹⁰	дн. Сремска Митровица
9 Βασιανά	Басиана	— при Петровци

655,2 'Ραζαρία Ноп. 655,3 βηνοπία О Βωνοπία Ноп. 655,4 ἀκίνεσ О "Ακινес Ноп. 655,5 καστρα-
μάρτιс СН καστραμάρτιс ОМ Κάστρο Μάρτιс Ноп. 655,6 ἰσκόс FCOPMH Οἶσκος Ноп. 655,8 Σχο ποι Ноп.
656,2 Οὐλπιανά Ноп. 656,4 σκόδραι О Σκόδρα Ноп. 656,6 Δοκλέα (?) Ноп. 657,2 βιμινάκην М Βιμινάκιον
Ноп. 657,3 Σιγγίδονес Ноп. 657,5 Τρικόρνια Ноп. 657,6 'Ορθεομάργου Ноп. 657,7 πανноία Н. 657,8 Σίρ-
μιον Ноп. 657,9 Βασιανά Ноп.

¹ В изданието на *Burckhardt* стои *μητρόπολις*, което показва, че Рациария е бил главен град на провинция Крайбрежна Дакия (*Dacia Ripensis*). Вж. *Бешевлиев*, Латинските местни имена, стр. 283, 284. ² В средновековието градът се е наричал Бъдннъ. Вж. *Ст. Романски*, Имената на два крайдунавски града: 1. Видин, в: Сборник в чест на Л. Милетич, стр. 656—657. За Видин общо вж. *Д. Цухлев*, История на града Видин и неговата област, София 1932, стр. 1—202. ³ За античния град Ескус вж. *Chr. Danov*: PWRE, XIII, col. 2033—2038 s. v. Oescus. ⁴ Провинция Дардания имала главни градове Скупи и Улпиана. ⁵ В *Notitia dignitatum* Мирион се среща под формата *Merenses*. *Μηρίων* е може би идентичен със споменатия у *Proc.*, De aed., IV, 4, p. 120, 47 *Βερμείσιον*. Вж. *Fluss*: PWRE, XV, col. 1031, s. v. Merion. ⁶ Провинция Превалитана, дн. Западна Сърбия до р. Дрин и част от Албания. Главният ѝ град бил Скодра. ⁷ Възстановената форма, която *Honigmann* предлага, е несигурна. Някои автори предлагат да се чете *Δωράκιον*. Вж. *Honigmann*, Synecdemos, p. 21. ⁸ Става дума за провинция Първа, или Горна Мизия с главен град Виминациум. ⁹ Става дума за провинция Долна Панония, която обхващала земите на дн. Северна Югославия и част от Унгария. Главният ѝ град е бил Сирмиум. ¹⁰ В средновековието градът се среща и под формите *Срѣмъ* и *Θραῖμος*. Вж. *Й. Иванов*, Български старини от Македония, София 1931, стр. 554.

IV. ЙОАН ЛИДИЙСКИ

Йоан Лидийски (Ἰωάννης Λαυρέντιος ὁ Λυδὸς) (490—ок. 565) е роден в лидийска Филадельфия (Мала Азия), откъдето носи и прякора си Лидийски. Той произхождал от знатни родители и заемал високи служби при императорите Анастасий I и Юстиниан I. В 552 г. Йоан Лидийски изпаднал в немилост и бил принуден да се оттегли от обществения живот. Тогава той се отдал на писателска дейност. Две неговни съчинения с историческо съдържание, *Λόγοι* и *Ἱστορία τῶν πρὸς Πέρσας*, са изгубени. Запазени са *Περὶ διοσημειῶν* (De ostentis) *Περὶ μηνῶν* (De mensibus) и *Περὶ ἀρχῶν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας* (De magistratibus). Първото съчинение представлява сборка от гадателни книги. В него се съдържат известия за положението на Тракия и Македония през VI в. Второто съчинение дава интересни данни за византийския календар. То съдържа едно кратко известие за нрава на траките, което е важно за нас. Третото съчинение описва византийската административна система и дава някои интересни данни и за администрацията на нашите земи.

Йоан Лидийски бил използван като извор от мнозина по-късни автори (Йоан Скилица, Константин Манаси и от неизвестния автор на т. нар. *Synopsis Sathas*).

РЪКОПИСИ: C = Codex Caseolinus, № 25 (IX s.), O = Caseolinus supplementi graeci 257 (X—XI s.).

ИЗДАНИЯ: Ioannes Lydus ex recognitione Immanuelis Bekkeri, ed. Bonnae (1837). — *Ioannis Laurentii Lydi Liber de ostentis et calendaria graeca omnia iterum graeca omnia*, ed. C. Wachsmuth, Lipsiae 1897. — *Ioannis Laurentii Lydi Liber de mensibus*, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1898. — *Lydus de magistratibus populi romani libri tres*, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1903.

КНИЖНИНА: *Christ-Schmidt*, Geschichte der griechischen Litteratur, 1924, pp. 1041—1044. — *Klotz*, PWRE, col. 2244—2263, s. v. Lydos № 7. — *R. Wünsch*, Zu Lydus de ostentis, Byz. Zeitschrift, V (1896), pp. 410—421. — *G. Moravcsik*, Byzantino-turcica, I, Budapest, 1942, p. 184. — *K. Krumbacher*, G B L pp. 237, 376, 388, 424, 426 et passim.

A. DE OSTENTIS

A. ЗА ПОЛИЧБИТЕ

1. *De Vitaliani insurrectione et de saxo de caelo in Thraciam caso*

1. Бунтът на Виталиан и метеор в Тракия

6. *Εἴτα τῆς ἐπιλύσεως νυκτὸς πῦρ ἀνεφλέχθη τοσοῦτον ὥστε σπινθήρων τὸν αἶρα γενέσθαι*

После, през следващата нощ, се запалил такъв огън, че въздухът се изпъл-

μεστόν. ἐδηλοῦτο δὲ ἄρα ὁ μὲν δῆμος ἐπανα-
στησόμενος τῷ βασιλεύοντι, ἡ δὲ πρὸς τῇ
Μυσίᾳ στρατιὰ ἔργον τῆς Βιταλιανοῦ γενησο-
μένη χειρός· αὐτὸς δὲ μέχρι τῶν τῆς πόλεως
τειχῶν ἐλάσας παρὰ μικρὸν ἦλθε τῶν πραγμά-
των κρατῆσαι. καὶ τὸ δὴ πέρας, οὕτως ἀτιμο-
τάτης βαρβάρων γενομένης ἐφόδου, μικροῦ
προήκατο καὶ τὴν βασιλείαν ἐκὼν Ἀναστάσιος,
καὶ φαῦλα δὲ συνέβη πάντα, ὅσα ἐν εἰδόσι λέ-
γειν ἀδολεσχίας ἐστίν.

7. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ προθεωροῦσιν
ἄνθρωποι τὰ ἐσόμενα, τῆς φύσεως αὐτῆς προ-
δεικνυούσης τὰ πράγματα. ὥς που καὶ Ἀναξα-
γόρας ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ὀγδόης ὀλυμ-
πιάδος λίθον μέγιστον ἐκ τοῦ ἡλίου ἐκπεσεῖν
ἐμαντεύσατο, ὅπερ καὶ συμβέβηκεν ὑστερον ἐπὶ
Θο[ράκης]· καὶ μέχρι νῦν ἔστιν ὁ λίθος, καὶ ἐξ
αὐτῆς εἴθ' ὅς τῆς θεᾶς περιπεφλέχθαι δοκῶν.
(p. 14, 3—19)

2. De frumenti penuria in Macedonia, Thracia Illyricoque

23. Ὁ ἥλιος (ἐν) αἰγοκέρωτι μηνὶ Ἰανουα-
ρίῳ. τοῦ ἡλίου πρὸς αἰγόκερων παριόντος, εἰ
βροντὴν ἐπιτραγῆναι συμβαίη, ἀχλὺς ἔσται πα-
χεῖα καὶ καπνώδης, ὥς ἀώρους τοὺς καρποὺς
ἐναπομαρανθῆναι τοῖς φυτοῖς, καὶ ἄποιος ὁ
οἶνος. εἰ δὲ μέχρι τῆς ἐπιτολῆς τοῦ κινὸς ἡ
ἀχλὺς ἐπιμένοι, ἐπίνοσος ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται καὶ
οἶτον ἐνδεής. διαφερόντως δὲ ταῦτα συμβήσεται
ἐπὶ τε Μακεδονίας, Θοράκης,^a Ἰλλυρίδος καὶ
τῆς ἄνω Ἰνδικῆς, Ἀριανῆς τε καὶ Γεδρωσίας·
καὶ γὰρ αὗται ἐπὶ τὸν αἰγόκερων. (p. 57, 7—16)

^a ante Θοράκη· add. καὶ Ρ.

¹ Загатва се за император Анастасий I. През 513 г., използвайки недоволството на населението от фискалната политика на цариградското правителство, вдигнал бунт против император Анастасий. Същевременно той се явявал като застъпник на православието срещу обвинения в монофизитизъм император. ² Виталиан бил началник на федератите в Тракия. През 513 г., използвайки недоволството на населението от фискалната политика на цариградското правителство, вдигнал бунт против император Анастасий. Същевременно той се явявал като застъпник на православието срещу обвинения в монофизитизъм император. ³ Йоан Лидийски нарича борбата на Виталиан и сподвижниците му срещу византийската централна власт „безславна нападение на варварите“, тъй като във Виталиановата войска влизали и люде от местното население на Тракия, а според други сведения и първобългари и дори славяни. Ср. Stein, Histoire II, p. 178—181. — Вж. Ф. Успенский, История Византийской империи, I, СПб 1912, стр. 349—352. ⁴ Анаксагор бил гръцки философ (V в. пр. н. е.). Той бил непоследователен материалист и се отличавал със своя рационализъм. ⁵ Летоброе- нието по олимпиади, употребявано в античността и средновековието, имало за начало 775 г. пр. н. е. Като единица време една олимпиада обхващала период от четири години. Споменатото тук събитие, което според други извори станало точно на 2-та година от 78-та олимпиада, се пада в 462 г. пр. н. е. ⁶ Името Тракия тук и в откъс 2 не означава диоцез или провинция Тракия, а географската област на юг от Стара планина, по течението на Марица. ⁷ Козирог е зодиакалният знак, в който слънцето се намира от 22 декември до 20 януари. ⁸ Звездата Сириус била наричана още от Омирово време и с името „куче“. У гръците изразът „изгряването на кучето“ означава края на юли, тъй като тогава за пръв път се появявала тази звезда. Ср. фр. Canicule. ⁹ Името Македония тук не означава провин- ция Македония, а географската област, която се простирала между Илирия, Тесалия, Пеония и Тракия. ¹⁰ Името Илирик тук не означава диоцез или провинция Илирик, а древната област Илирия, която се простирала по брега на Адриатическо море. ¹¹ Под названието Горна Индия се разбира вероятно т. нар. India intra Gangem, която отговаря приблизително на дн. Индустан. ¹² С името Ариана е била означавана Средна Азия, между Еритрейско и Каспийско море и реките Тигър и Инд. ¹³ С името Гедрозия се означавал дн. Белуджистан, разположен в Средна Азия край брега на Еритрейско море.

нил с искри. Това означавало, че народът ще се разбунтува срещу царувания¹ и че войската в Мизия ще падне в ръцете на Виталиан². А самият той стигнал до стените на столицата и замалко щял да стане господар на положението. Най-после, след като станало това толкова безчестно нападение на варварите,³ насмалко Анастасий щял доброволно да се откаже от царската власт и се случили все лоши неща, които, ако се разкажат пред знаещите, би било празнословие.

И никак не е чудно, че хората про- зират бъдещето, тъй като самата приро- да предварително показва нещата. Така и Анаксагор⁴ предсказал, че в 78 олимпиада⁵ грамаден камък ще падне от слънцето, което се и случило по-къс- но в Тракия.⁶ Камъкът седи и досега и от самия му вид личи, че е бил об- горен.

2. Недостиг от жито в Македония, Тракия и Илирик

Слънцето в козирог през месец януари. Когато слънцето застане на ко- зирог,⁷ ако се случи да падне гръм, ще падне гъста и тъмна мъгла, така че пло- довете незрели ще изсъхнат по стъб- лата и виното ще бъде лошо. Ако мъг- лата продължи до изгряването на куче- то,⁸ годината ще бъде болнава и ще има недостиг от жито. Тези неща ще се случат особено в Македония, Тракия,⁹ Илирик¹⁰, в Горна Индия,¹¹ Ариана¹² и Гедрозия,¹³ защото и те са под знака на козиорога.

3. *Quare in Scythia fulmina haud cadant*3. *Защо в Скития не пада гръм*

43. Ἐν τούτοις μὲν εἰδέναι χρὴ ὥς οὐ κατὰ πάντα^α τὸν ἐνιαυτὸν κεραυνοὶ ἀποθλίβονται· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ θέρους^б ἢ ἐπὶ χειμῶνος τοῦτο συμβαίνειν πέφυκε καθόλου, ἀλλ' ἐν ἡρὶ ἢ μετοπώρῳ, περὶ τὴν πλειάδος καὶ ἀρκτούρου ἐπιτολήν. ὅθεν οὔτε ἐν Σκυθίᾳ ἢ συνελόντι εἰπεῖν ἐπὶ τὸ ἀρκτῶν κέντρον κεραυνοὺς βάλλεσθαι, (οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ) ἥγουν ἐπὶ τὸ νότιον, κέκριται, διὰ τὸ ψυχρὸν καὶ θερμὸν τοῦ κατὰ τοὺς χώρους ἐκείνους καταστήματος.

Между това трябва да се знае, че не през цялата година пада гръм, защото това не се случва изобщо през лятото или през зимата, а пролетно или есенно време, когато изгряват Плеядата¹ или Арктур². Поради това нито в Скития,³ или да кажем накратко, в северния център, нито в Египет, сиреч на юг, пада гръм поради това, че в тия места климатът е студен или пък горещ. — — —

52. Καὶ εἴρηται μὲν πρότερον ὥς οὔτε ἐν Σκυθίᾳ οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ κεραυνοὶ καταφέρονται· εἰ δὲ τυχὸν κατενεχθείη κατὰ τόδε καιροῦ ἐπὶ τὰ εἰρημένα κλίματα κεραυνός, ἀγαθὰ τοῖς ἐκεῖ σημαίνει. (pp. 95,17—96,6; 107, 3—6)

Каза се по-напред, че нито в Скития, нито в Египет пада гръм, а ако се случи да падне гръм по това време в казаните области, то е добър знак за местните жители.

4. *De vaticinatione motuum in Macedonia, Thracia Illyricoque exsistendorum*4. *Предсказание за смутове в Македония, Тракия и Илирик*

58. Ἡλῖος ἐν αἰγόκερῳ. ὅταν δὲ ἥλιος ἀποστρέφων ἀπὸ τοῦ νοτίου καμπτήρος ἐπὶ τὸν αἰγόκερον ἔλθῃ, εἰ σεισμὸν συμβαίη γενέσθαι, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας πᾶσα ἢ Ἰνδικὴ Ἀριανή τε καὶ Γεδρωσία, ἐπὶ δὲ τῆς κάτω Φρυγία τε πᾶσα καὶ Ἑλλάσποντος, ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης Μακεδονία καὶ Θράκη πρὸς τῷ Ἰλλυρικῷ ἕως Ἰστρου ποταμοῦ οὐ μετρίως ταραχθήσονται πρὸς τῶν πλησιοχώρων, καὶ οἱ εἰμαῖροι τὰ λήϊα καταχώσουσι, προσεπιλιμωπτόντων τῶν βοσκημάτων. ἐμφύλιοί τε πόλεμοι ἔσονται, ὀνείρων δὲ καὶ μαντευμάτων ψευδῶν ὄχλος· ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πόλεις ἀνθρώως καταποντισθήσονται.

Ἡλῖος ἐν ὑδροχόῳ. ἥλιος ἐπὶ ὑδροχόον ἰόντος εἰ γένηται σεισμὸς, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας Ὀξιανή, Σογδιανή, Ἀραβία μικρὰ καὶ Ἀζανία, ἐπὶ δὲ τῆς Λιβύης Αἰθιοπία μικρὰ, τῆς δὲ Εὐρώπης ἢ Θράκη ἕως Ἰλλυρικοῦ σφόδρα ταραχθήσονται· πόλεμοι γὰρ βαρεῖς ἐπιπесοῦνται ταῖς χώραις. τῇ δὲ Μακεδόνων χώρα τὰ χεῖριστα συμβήσεται, ὥς ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γενέσθαι. (pp. 115,13—116,10)

Слънцето в кози́рог. Когато слънцето, връщайки се от северния си кръг, влезе в кози́рог, ако се случи да стане земетресение, цяла Индия, Ариана и Гедрозия от Горна Азия,⁴ както и от Долна Азия, Фригия и Хелеспонт, а и от Европа, Македония и Тракия към Илирик до река Истръ ще бъдат смущавани много от съседите си, пороите ще отнесат посевите, по стадата ще има чума. Ще има междуособни войни и множество лъжливи сънища и предсказания. Някъде и градове внезапно ще потънат в морето.

Слънцето във водолей.⁵ Когато слънцето отива към водолей, ако стане земетресение, в Оксиана,⁶ Согдиана,⁷ Малка Арабия⁸ и Азания⁹ от Горна Азия, в Малка Етиопия¹⁰ от Либия¹¹ и от Европа в Тракия до Илирик ще има големи смутове. Защото тежки войни ще настъпят в тия страни. В Македонската земя ще се случат най-големите злини, та ще настане почти унищожение.

^α οὐ κατὰ πάντα] οὐκ ἅπαντα C, οὐκ ἀνὰ πάντα conl. Bekker 19—20 Plin. II 135 hieme et aestate rara fulmina. ^б ἐν θέρει ἢ χειμῶνι L [ἢ ἐπὶ] οὐδὲ ἐπὶ CV.

¹ Плеядата е група звезди от съзвездиято Телец. ² Арктур е голяма звезда от съзвездиято Воловар. ³ В древността с името Скития се означавала в най-общ смисъл обикновено Средна Азия, в която живеели полудиви племена. В средновековието името „Скития“ често пъти е тъждествено с „Малка Скития“ или пък се е давало общо на отвъддунавските и южноруските области. ⁴ С името Горна Азия е била означавана Средна Азия, докато Долна Азия означавала Мала Азия. ⁵ Водолей е един от зодиакалните знаци, в който слънцето се намира от 20 януари до 19 февруари. ⁶ Оксиана е била област в Согдиана и се намирала по течението на р. Оксос (Аму-Даря). Тя е може би тъждествена с Ἀλεξανδρεία Ὀξιανή, която отговаря на дн. Байкенд или Накшеб. ⁷ Древната Согдиана отговаря приблизително на дн. Туркестан в Средна Азия. ⁸ Вероятно и тук с Малка Арабия се означава Долна Арабия, т. е. южната част на Арабския полуостров. ⁹ Азания, или дн. Азастан, е област в Източна Африка по крайбрежието на Сомалия. Тук авторът погрешно я поставя в Азия, от която я дели Арабското море. ¹⁰ Малка Етиопия — вероятно Долна Етиопия. ¹¹ В античността с името Либия се наричала общо Северна Африка между Атлантическия океан, Средиземно море, бреговете на Нил и Еритрейско море. В римско време под Либия се е разбирала по-точно дн. Киренаика.

5. De Macedoniae, Thraciae Illyricique positione zodiaca

71. Αἰγυγέρωτι Μακεδονία, Θράκη, Ἰλλυρίαις, Ἰνδική, Ἀριανή, Γεδρωσία. (p. 160, 1—2)

B. DE MENSIBUS

6. De Thracum moribus

2 (164). "Οτι Θράκας μὲν ἄρπαγας καὶ ὤμους διὰ τὴν τοῦ Ἀρεος ἐπικράτειαν (pp. 178,14; 178,18—20)

C. DE MAGISTRATIBUS

7. De Scythiae praefecto, de Istro et de nomine Dyrrachii

ς'. Περὶ τοῦ ἐπάρχου Σκυθίας καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πραιτορος καὶ τοῦ μαγίστρου τῶν κήνσεων καὶ τοῦ κναισίτορος, καὶ ὅτι οὐ πρῶτως αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐπενοήθησαν, ἀλλ' ἡμελημέναι ἀνεκλήθησαν.

〈Λόγος Γ'〉

η'. Διὰ τί τὸν ποταμὸν νῦν μὲν Ἰστρον, νῦν δὲ Δανούβιον συμβαίνει προσαγορεύεσθαι.

ι'. Πόθεν Δουρράχιον ἢ πάλαι Ἐπίδαμνος. (pp. 6, 4—7; 6, 14—15; 6, 24)

8. De scuto „pelta“ a Scythis vocato

I, 11. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος ἀσπίδος βραχυτέρας, ὥς πεζομαχεῖν οἱ ὑπὲρ Ἰστρον οὐκ ἰσχύοντες ἐπὶ τῶν ἵππων κομίζουσι· πάριαν αὐτὴν Ἰταλοὶ καλοῦσιν, ὥσει πέλτας οἱ Σκύθαι. (p. 16, 9—12).

9. Triballi in exercitu Romano militant

I, 47. Τίρωνας δὲ τοὺς ταπεινούς, ὁποίους εἶναι συμβαίνει καθ' ἡμᾶς τοὺς λεγομένους Τρι-

5. Зодиаалното положение на Македония, Тракия и Илирик

Под знака на козиорога са Македония, Тракия, Илирия, Индия, Ариана и Гедрозия.

B. ЗА МЕСЕЦИТЕ

6. Нрави на траките

Траките са грабливи и гневливи, тъй като Арес¹ преобладава у тях.

C. ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИМСКАТА ДЪРЖАВА

7. За префекта на Скития, за река Истър и за името Дирахиум²

За префекта на Скития, за Юстиниановия претор, за магистъра на цензовете³ и за квестора и че тия служби не са били установени за пръв път, а след като били пренебрегнати, били възобновени.

〈Книга III〉

Защо реката Истър се нарича ту Истър, ту Дунав.

Откъде иде името Дирахиум, някогашният Епидамн.

8. Щитът, наричан от скитите „пелтас“

Има и друг вид по-къс щит. Хората, които живеят отвъд Истър, като не могат да се сражават пешком, го носят, когато яздат. Италийците го наричат „парма“, а скитите — „пелтас“.⁴

9. Трибали служат в римската войска

[Римляните наричат] тирони⁵ новобранците, каквито са за нас тъй нарече-

¹ Арес (Марс) бил бог на войната според античната гръко-римска митология. ² Местата, дадени в тоя откъс, са само заглавия към дадените тук откъси 11, 13, 15. ³ Магистърът на ценза (magister census) е бил началник на т. нар. censuales, които са били един вид секретари на сената. Главната функция на магистъра на ценза е била да отваря завещанията. ⁴ Според някои древни автори този кръгъл и малък щит бил взет от траките. Вж. F. Lammert: PWRE, XIX, col. 406, s. v. Pelte. ⁵ Тироните изпълнявали длъжността войскови прислужници само преди да бъдат произведени във военен чин. Вж. Grosse, Römische Militärgeschichte, p. 107.

βαλλούς· οὕτως δὲ τοὺς Βέσσους Ἀρριανὸς ἐν τοῖς περὶ Ἀλεξάνδρου προσηγόρευσε. (pp. 49,22—50,4)

10. *Barbari sub Constantino Thraciam incursant*

II, 10. Κωνσταντίνου γὰρ μετὰ τῆς Τύχης τὴν Ῥώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνάμεων, ὅσαι τὸν Ἰστρὸν ἐφρούρουν, ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν ψήφω τοῦ βασιλέως διασπαρεισῶν, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐξημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἰστρὸν βαρβάρων μηδενὸς ἀνθισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην. (p. 65, 4—10)

11. *De praefecto a Iustiniano Scythiae praeposito et de provinciis ab eodem administratis*

II, 28. Μετ' ἐκεῖνον δὲ Ἰουστίνου ἐν ἡσυχίᾳ βιοῦντος καὶ μηδὲν νεώτερον ἐξευρόντος ὁ μετὰ ταῦτα, ἀδελφιδοῦς αὐτῷ γενόμενος, πᾶν ὃ, τι χρήσιμον περιποιεῖν τοῖς κοινοῖς ἐπειγόμενος ὅλην τε τὴν ὀφρὺν τῆς ἀρχαίας ὀψεως ἀνακαλούμενος, πρῶτον μὲν ἐξεῦρε τὸν λεγόμενον τῆς Σκυθίας ὑπαρχον. — — —

29. Ὡς ἔφθην εἰπὼν, προάγει τοίνυν ἑπαρχον ἐπόπτην τῶν Σκυθικῶν δυνάμεων, ἀφορίσας αὐτῷ ἐπαρχίας τρεῖς τὰς πασῶν ἐγγὺς εὐπορωτάτας, Κεραστίδα — τὴν καθ' ἡμᾶς Κύπρον, ἀπὸ Κύπριδος κατὰ τὸν μῦθον τιμηθείσης ἐν αὐτῇ μεταβαλοῦσαν τὴν προσηγορίαν — Καρίαν τε ὅλην σὺν ταῖς Ἰωνίσι νήσοις· ὥς ἄρι τελοῦσας ὑπὸ τὴν πρώτην τῶν ἀρχῶν, ὥσπερ τὰς ἄλλας ἀπάσας, συνείδεν ὁ βασιλεὺς χωρισ-

ните трибали.¹ Същото разправя за бесите² и Ариан³ в съчинението си за Александър.

10. *Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I*

Когато Константин⁴ щастливо⁵ напуснал Рим и по императорско решение ония сили, които пазели Истръ, се пръснали из Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и [получаваните] от тях данъци, защото варварите, които живеят отвъд Истръ, правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

11. *За префекта на Скития, назначен от Юстиниан, и за управляваните от него провинции*

Понеже след [Анастасий]⁶ Юстин⁷ живеел в мир и не направил никакво нововъведение, неговият пък приемник, който му бил племенник⁸, като се стремил да запази всичко, което било полезно за държавата, и възстановявал цялото величие на старото управление, въвел най-напред тъй наречения префект на Скития. — — —

Прочее, както вече казах, [Юстиниан] назначил префект-надзорник на скитските войски,⁹ като му поверил три провинции, почти най-цветущите от всички: Керастида, която ние наричаме Кипър (понеже според преданието Киприда била почитана там и поради това [Керастида] променила името си¹⁰), цяла Кария¹¹ и Йонийските острови¹². Прочее те били по-рано под върховната власт, както и всички останали [провинции]. Но императорът решил, като бъде тая област

¹ Трибалите били тракийско племе, което обитавало долината на р. Морава. ² Бесите били едно от най-големите и най-войнствените тракийски племена. Те живеели по долното течение на р. Марица. ³ Ариан (около 95—175 г. от н. е.) заемал висши военни и административни длъжности в Мала Азия и Гърция. Той е написал съчинения с военен, философски и исторически характер. Тук се споменава съчинението му *Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου*. За него вж. *Flavii Arriani Quae exstant omnia*, ed. Roos, Lipsiae 1907 (Prolegomena). — Г. Кацаров и Д. Дечев, Извори за старата история на Тракия и Македония, София 1949, стр. 300. ⁴ Константин I Велики (306—337) преместил столицата на Римската империя от Рим в древния град Византион на Босфора през 330 г. ⁵ В текста стои *μετὰ τῆς τύχης* очевидно в смисъл „съпътствуван от богинята на щастието“ (*Τύχη* = *Fortuna*). ⁶ Става дума за имп. Анастасий I, който бил предшественик на Юстин. ⁷ Император Юстин I (518—527). ⁸ Приемник на Юстин I е племенникът му Юстиниан I. ⁹ Седалището на този префект на Скития или епарх-надзорник (*quaestor exercitui*) било в Одесос. Срв. тук стр. 63. ¹⁰ Киприда е бил епитет на богиня Афродита. Тук авторът предава една древногръцка легенда, според която богиня Афродита дала името на остров Кипър. ¹¹ Кария била област в Югозападна Мала Азия, между Егейско и Средиземно море, Лидия, Фригия, Кабалия и Ликия. ¹² Йонийските острови са групи острови в Егейско море срещу брега на Мала Азия.

θείσας αὐτῆς τελεῖν ὑπὸ (τῷ) Σκυνθίας ἐπάρχῳ καὶ φόρον ἴδιον ἀπένειμε πρὸς δικαστήριον, καὶ τάξιν ὅλην. (pp. 83, 4—9; 84, 1—11)

12. Quare scrinium urbis ad Thraciae administrationem referatur

III, 5. Ἄλλ' ἴσως ἂν τις οὐκ ἔξω λόγου πύθοιτο τὴν αἰτίαν ἐπιζητῶν, τίνος χάριν πασῶν τῶν διοικήσεων ἔχουσιν τοὺς καλουμένους κοῦρα ἐπιστουλάρουμ τὸ πόλεως σκρινίον τό τε τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἔργων οὐκ εἴληχε; δηλονότι τὸ μὲν τῆς πόλεως εἰς τὴν Θρακικὴν διοίκησιν ἀναφέρεται, τὸ δὲ τῶν ἔργων εἰς ἄλλας τυχὸν ἐπαρχίας (ἐν αἷς) συμβαίη τὰς ἀνανεώσεις γίνεσθαι τῶν ἔργων. (p. 91, 3—10)

13. De flumine Istro et de incursionibus a barbaris in Thraciam factis

III, 31. Κωνσταντῖνος πρῶτος, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, Σκυνθίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἄκων ἐζημίωσε τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, τὰς φρουρούσας δυνάμεις τὴν ὄχθην τοῦ πρὸς βορέαν Ἰστρου ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν δέει τυραννίδος διασκεδασάμενος. ἔμοι δὲ δοκεῖ βραχὺ παρατραπέντι τοῦ σκοποῦ περὶ τῆς προσηγορίας τοῦ ποταμοῦ διὰ βραχέων εἰπεῖν· νῦν μὲν γὰρ Ἰστρου, [νῦν] δὲ Δανούβιον τὸν αὐτὸν εὐρίσκομεν ὀνομαζόμενον· ὥστε δεήσει διδασκαλίας.

32. Ἐκ τῶν Ῥητικῶν ὄρεων, ἃ τῆς Κελτικῆς ὄρεινῆς εἶναί φησιν ὁ Καίσαρ ἐν βιβλίῳ τῷ πρώτῳ τῆς κατ' αὐτὸν Γαλλικῆς ἐφημερίδος, ἐκ μιᾶς πηγῆς ὃ τε Ῥῆνος ὃ τε Ἰστρος, οὐδέτερος δὲ αὐτῶν μὴ τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψας, ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐξωθεῖται. — — — ὁ δὲ Ἰστρος ἐάσας τὸν ἀδελφὸν Ῥῆνον πρὸς δύνοντα ἥλιον ἀναχωροῦντα αὐτὸς ἐπὶ τὴν [ἐῶρα]ν μερίζεται. καὶ ἄχρι μὲν Παν-

обособена,¹ да остане под управителя на Скития, като ѝ определил отделно средище за съдилище и пълна власт.²

12. Защо столичната служба административно се отнася към Тракия

Но може би някой би запитал не без основание, търсейки причината, поради която всички диоцези имат така нареченото „кура епистоларум“³, а столична служба и тази за военните и [гражданските] дела нямат. То е, защото столичната служба се отнася до тракийския диоцез, а службата за [гражданските] дела се отнася евентуално до други провинции, гдето може да се случат възстановителни работи.

13. За река Истр и за варварските нападения в Балканския полуостров

Константин I, както се каза по-напред⁴, въпреки желанието си лишил ромейската държава от Скития и Мизия и от данъците, получавани от тях. А войските, които охранявали обърнатия към север бряг на Истр, той разпръснал из Долна Азия, страхувайки се от узурпация. Струва ми се, че трябва да разкажа накратко за [името на] реката, като се отклоня замалко от целта си. Защото намираме, че тя се нарича ту Истр, ту Дунав, така че трябва да се даде обяснение.

В първа книга от записките си за Галия⁵ Цезар казва, че Рейн и Истр извира от един извор от Ретските планини,⁶ които са част от Келтската планинска верига.⁷ Те се спускат към морето, без да променят името си нито единият, нито другият. — — — А Истр, като остави брата си Рейн да се отдалечи към залязващото слънце, сам се отделя към изток и запазва своето име до Па-

¹ Авторът иска да каже, че преди това споменатите области са били под управлението на епарсите. С тази нова наредба епархът на Скития съсредоточавал в ръцете си административната, съдебната и военната власт. ² Според Юстиниановата новела XLI под управлението на епарха на Скития били поставени не три, а пет провинции: Кипър, Родос, Цикладите, Кария, Мизия и Скития.

³ Κοῦρα ἐπιστουλάρουμ = cura epistolarum е било едно от четирите главни ведомства в двореца. То се занимавало с преписките между столицата и провинциалните градове. Дворцовата канцелария се състояла от четири бюра (скринии): scrinium memoriae, scrinium libellorum, scrinium epistolarum и scrinium cognitionum, които имали за задача да подпомагат императора в неговата законодателна, административна и съдебна дейност. В скриниите работели множество секретари и писари. ⁴ Загатва се за дадения тук откъс 10. ⁵ Става дума за писаното от Юлий Цезар, De bello Gallico, IV, 10 и VI, 25. В същност Цезар не разказва съвсем същото като Йоан Лидийски. Той казва, че Дунав извира от Хирканските планини (Шварцвалд), а Рейн от Лепонтийските Алпи. ⁶ Ретски планини, или Alpes Raeticae, означавали Средните Алпи между Източна Швейцария (Ретия) и Северна Италия. ⁷ С названието Келтска планинска верига, или Келтски планини, се означава планината Шварцвалд. Вж. Brandis: PWRE, IV, col. 2112—2114, s. v. Danuvius.

νονίας, ἣν Ἑλλήνες Παιονίαν δι' εὐφωνίαν καὶ, φυγὴν βαρβαρισμοῦ καινοτομοῦντες ἐκάλεσαν καὶ Σιρμιού, τῆς πάλαι μὲν Ῥωμαίων εὐδαίμονος πόλεως, νῦν δὲ Γηπαιδῶν, τὴν ἰδίαν διασώζει προσηγορίαν· περὶ δὲ τὴν Θρακίαν εἰλούμενος ἀποβάλλει μὲν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις τὸ ἔμπροσθεν ὄνομα, Δανούβιος μετακληθεὶς· οὕτω δὲ αὐτὸν οἱ Θράκες ἐκάλεσαν, διότι ἐπὶ τὰ) πρὸς ἄρκτον ὄρη καὶ θρασικίαν ἄνεμον συν-
(εφῆς ὁ ἀῆρ ἐκ τῆς ὑποκειμένης τῶν ὑγρῶν ν'μετρίας σχεδὸν διὰ παντὸς ἀποτελούμενος αἶ-
ατος αὐτοῖς συνεχοῦς ἐπομβρίας ἀποτελεῖσθαι νομίζεται, Δανούβιον δὲ τὸν νεφελοφόρον ἐκεῖ-
νοι καλοῦσι πατρίως. — — — —

33. Κωνσταντῖνος οὖν Σκυθίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν φ[ό]ρους, ὡς ἔφην, ἀπώλεσε. (pp. 119,22—120,11; 120,20—121,9; 121,13—14)

14. *Barbari sub Constantino Thraciam incursant*

III, 40. Κωνσταντίνου, ὥσπερ ἔφην, μετὰ τῆς Τύχης τὴν Ῥώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνάμεων, ὅσαι τὸν Ἰστρὸν ἐφρούρουν, ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν ψήφῳ τοῦ βασιλέως διασπαρυσῶν, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐζημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἰστρὸν βαρβάρων μηδενὸς ἀνδισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην. (p. 128, 5—11)

15. *De nomine Dyrrachii*

III, 46. Φιλοκερδῆς δὲ ἡρέμα ἐτύγχανεν ἐκεῖνος, οἷα Ταυλάντιος ἐξ Ἐπιδάμνου τῆς Ἰλλυρίδος — Δουρράχιον αὐτὴν Κοῆτες ἀποικήσαντες ἐκεῖ προσηγόρευσαν — ἀπὸ Δουρράχου τότε βασιλεύοντος Κορητῶν, ὡς ὁ Ῥωμαῖος Δουκανὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἐμφυλίων φησίν. (p. 135, 11—16)

нония, която елините нарекли Пеония,¹ променяйки името ѝ за благозвучие и за да избягнат варваризма, и до Сирмиум², който някога беше честит ромейски град, а сега е гепидски. А когато Истър се извива към Тракия, загубва сред местните жители предишното си име и се преименува Дунав. Траките го нарекли така, защото около северните планини, гдето духа и тракийският вятър, въздухът е почти винаги влажен от обилната влага, която се намира под него. Така те го смятат причина за честите им дъждове. На родния си език те го наричат облаконосния Дунав. — — — —

Прочее Константин загубил Скития и Мизия и данъците от тях, както казах.

14. *Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I*

Когато Константин, както се каза, напуснал щастливо Рим и по императорско решение войските, които пазели Истър, се пръснали по Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и данъците от тях, защото варварите отвъд Истър правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

15. *За името Дирахиум*

[Марин]³ постепенно станал користолюбив, както Тавлант⁴ от Епидамн в Илирия — критяни, които се заселили там, го преименували Дураххион според името на Дурах, който царувал тогава над критяните, както казва римлянинът Лукан във втората книга на „Гражданските войни“.⁵

¹ Под Пеония тук се разбира Панония. Панония обхващала сег. Унгария, Словения, част от Босна, Хърватско, изт. част от Крайна, Щайермарк и Долна Австрия, а Пеония, т. е. областта, населявана от тракийското племе пеонци, се простирала до средното течение на р. Вардар. Очевидно тук приликата по звуков състав между двете имена е станала причина да се смесват двете области. ² Сирмиум бил превзет от гепидите през време на Юстиниановото управление. Срв. *Proc.*, De bello Gothico, III, p. 311, 20—23.

³ Този Марин бил един от т. нар. скриниарии на диоцеза Ориент. ⁴ Тавлант е легендарният епоним на илирийското племе тавланти, които живеели в областта около Дирахиум и Аполония в дн. Албания. Действително в античността е имало колонисти по Адриатическото крайбрежие, но името Дирахиум (дн. Драч) изглежда, че е илирийско. Тук авторът става изразител на общата традиция да се извежда името на даден град или народ от някакъв епоним. ⁵ Става дума за Марк Еней Лукан, епически и сатирически римски поет от I в. от н. е., и за поемата му Фарсалия, в която описва гражданската война между Цезар и Помпей. Вж. *Marci Aenei Lucani De bello civili libri decem*, II 610.

В същност тук Лукан говори за Бриндизи, а не за Дирахиум.

16. *Scythae Thraciam incursant*

III, 56. Ὡς δὲ καὶ Συγάμβροις ἐπαγρυπνεῖν ἡπείλει — Φράγγους αὐτοὺς ἐξ ἡγεμόνος καλοῦσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ περὶ Ῥῆγον καὶ Ῥοδανόν —, αὐθις Χοσρόης, ὥς μηδενὸς ἄρτιπραχθέντος, ἐπὶ τὰς Συρίας ἀπροόπτως ἐξεχύθη, τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων Διβύης τε πρὸς Μαυρουσίῳν σειομένης καὶ τῆς ἐσπέρας πρὸς Γετῶν ὅλης ταραττομένης ὑπερμαχουσῶν, Κόλχους τε καὶ τὸν Καύκασον Σκυθῶν καὶ τὴν Θράκην μυρίων ὅσων θηρίων ἐνοχλούντων. (p. 145, 5—13)

16. *Скити нападат Тракия*

Като се заканвал, че бди по отношение на сикамбрите¹ (тези, които живеят около Рейн и Рона, ги наричат сега франки според името на един вожд), Хосрой² отново нахлул в Сирия внезапно, като че ли нищо не било станало неотдавна. А през това време ромейските войски се биели за Либия, която била смущавана от мавританците³, и за Запада, който изцяло бил смущаван от гетите,⁴ докато хиляди скити като зверове тормозели Колхида,⁵ Кавказ и Тракия.

¹ Сикамбрите били едно от западногерманските племена. От II в. от н. е. те станали известни под името франки и живеели по среден и долен Рейн. ² Хосрой I — персийски цар (531—579).

³ Маврузийци, или мавританци, са наречени берберите в Северозападна Африка, и по-специално племената, живеещи южно от Мавритания Тигитана, по северния склон на Атлас. ⁴ С името гети тук не е означено тракийското племе гети, а готите. Ср. *Lydus*, *De mensibus*, p. 161, 15—16. ⁵ Колхите били древните обитатели на областта Колхида, която се намирала на западното Черноморско крайбрежие. Според античната легенда именно към Колхида се били устремили аргонавтите, за да търсят златното руно.

V. ПРОКОПИЙ КЕСАРИЙСКИ

Прокопий (*Προκόπιος*) с право се смята за най-видния историк на късно-гръцката и византийската епоха. За живота му са запазени за жалост съвършено оскъдни сведения както в собствените му произведения, така и в писанията на някои по-късни византийски автори. Роден в Кесария (Палестина) изглежда към края на V или началото на VI в., той получил образованието си в град Газа, като се подготвил за правник. Наскоро той се озовал в Цариград и бързо станал известен. През 527 г., когато Юстиниановият пълководец Велизарий трябвало да се отправи на война против персите, той избрал Прокопий за свой „правен съветник и секретар“. Така Прокопий получил възможността да го придружава в походите му на Изток и Запад. Годината на неговата смърт е неизвестна, но се предполага, че през последните години от живота си е заемал важна длъжност в столицата и е живял до 562 г.

Познати са три съчинения, свързани с името на Прокопий. На първо място трябва да се спомене неговото съчинение, назовано от самия него *Ὑπὲρ τῶν πολέμων λόγος*, а познато също под надсловите *Ἱστορίαι*, или *Ἱστορικόν*, в осем книги. Трябва да се предположи, че Прокопий е съставил тези книги през 545—550 г. В тях събитията са изложени в систематичен ред, според местата, гдето са се развивали, а не в хронологически ред. През 554 г. той добавил още една, осма книга, в която дава „смесено“ изложение на събитията през 551—553 г., като описал не само военни, а и политически и църковни събития.

Отделно трябва да се посочи съчинението, което носи надслов *Ἀνέκδοτα*, или „Тайна история“ (*Historia arcana*), както са го назовавали някои учени. По дух то рязко се отличава от другите творби на Прокопий. Наистина Прокопий и в своите исторически съчинения си позволява да критикува понякога остро политиката на имп. Юстиниан и да възхвалява открито някои прояви на неговите противници. Обаче „Тайната история“ представя едно страшно обвинение против императора, императрица Теодора, Велизарий и съпругата му Антонина. Прокопий, понеже принадлежи към съсловието на сенаторите, недоволен от политиката на императора, открито обвинява Юстиниан като главен виновник за всички злини, които по това време сполетели Византийската империя. Сам Прокопий поставя „Тайната история“ във връзка с другите си съчинения, като заявява, че тук е изложил онези неща, които не е посмял да опише в по-раншните си произведения поради страшния терор през управлението на омразния император, когато „не бил в състояние да се укрие от множеството издайници, а пък ако бъде уличен, да не погине от най-жалка смърт“ и когато „не можел да се довери на най-близките си сродници“. По съдържание

„Тайната история“ не е в противоречие с другите Прокопиеви съчинения. Очевидните стилови и езикови общности отстраняват и последните съмнения относно достоверността на това произведение и относно принадлежността му на Прокопий. Както може да се заключи от някои посочвания, „Тайната история“ е била съставена между 550—553 г. Тъй като това съчинение представя „безпримерно горчиво обвинение против деспотичното управление на Юстиниан и Теодора“, обнародването му, докато е бил жив властният самодържец, не е било възможно. Вероятно то е било обнародвано едва след смъртта на Юстиниан, значи след 565 г.

На трето място трябва да се посочи съчинението на Прокопий, познато под наслов „За строежите“ (*De aedificiis*). В пълна противоположност на „Тайната история“ това съчинение представя громка възхвала на императора.

Колкото различни по съдържание и дух, творенията на Прокопий се допълват взаимно, за да дадат една цялостна представа за имп. Юстиниан. Същевременно в тях е отразен духовният образ на един истински византиец: смесица от ниско ласкателство и злъчна, остра критика спрямо делата на всевластния император, неговата съпруга и техните приближени. Несъмнено е обаче, че съчиненията на Прокопий са най-важният извор за тази епоха. Неговото изложение почива върху лични спомени и наблюдения, както и върху сведения на очевидци и преки участници. В много случаи той сам посочва достоверността на своите сведения. Някъде са използвани също и официални документи. При това той лично е посетил повечето от местата, гдето са се развивали събитията. Подобно на Полибий, той сметнал за необходимо заради яснотата на изложението да даде описание на местата, гдето станали излаганите от него събития. В цялото му изложение се долавя стремеж да се добере до истината за събитията. Неговият метод се отличава с необикновена широта. Така някъде той е използвал чисто археологически доводи, другаде изважда заключение от наличността на старинно местно име или привежда като доказ старинен надпис. На някои места в изложението си той се връща назад във времето и засяга по-стари събития. Като свои образци той е следвал Тукидид и Херодот: в повествованието му са вмъкнати цели изрази, заети от тях. Езикът на Прокопий е ясен и изразителен. Със свойствената си точност и осведоменост той е разказал, ако и в някои случаи между другото, за многобройните и чести нападения на славяни и първобългари през първата половина на VI в. В повечето случаи той се явява единствен извор за тези събития. Неговото съчинение „За строежите“ изобилствува с най-ценни сведения относно географията и топономастиката на нашите земи по времето на имп. Юстиниан. Изобщо взето, в произведенията на Прокопий се наброяват повече от 60 откъса с извънредно голяма стойност като извори за нашата история в онова време. Тези откъси засягат както завареното тукашно население — траките, и разните поселени в по-късно време племена, така и славяни, анти и първобългари. Накратко казано, откъсите от Прокопиевите съчинения могат да се посочат като едни от най-ценните извори за ранната история на българските земи и за миналото на славяните и първобългарите по времето на тяхното заселване тук.

РЪКОПИСИ. Главни ръкописи на Прокопиевата „История на войните“ са: G = cod. Vatic. gr. 1001 (s. XIV). — O = cod. Ottobonianus gr. 82 (s. XIV); K = cod. Vatic. gr. 1690 (s. XIII). — L = cod. Laurent. LXIX, 8 (s. XIV). Главните ръкописи на „Тайната история“ са: G = cod. Vatic. gr. 1001 (s. XIV). — P = cod. Paris. suppl. gr. 1185 (s. XIV). Най-важните ръкописи на книгата „За строежите“ са: V = cod. Vatic. gr. 1065 (s. XIII). — L = cod. Laurent. LXX, 5 (s. XV).

ИЗДАНИЯ. Измежду различните издания на Прокопиевите творби най-важни са: *La guerra gotica di Procopio di Cesarea. Testo greco emendato sui manoscritti con traduzione italiana a cura di D. Comparetti. I—VIII (Roma 1895—1898) (Fonti per la storia d'Italia. Scrittori secolo VI).* — *Procopii Caesariensis Opera omnia, rec. J. Haury, I—III (Lipsiae 1905—1913).* — *H. B. Dewing, Procopius with an English Translation, I—VIII (London — New York 1914—1940) (The Loeb Classical Library).* Извадките, дадени тук, са заети от изданието на текста у J. Haury.

КНИЖНИНА. *Krumbacher, GBL, pp. 230—236.* — *Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 302—310.* — *Прокопий Кесарийский, О постройках. Перевел С. П. Кондратьев. ВДИ, 1939, кн. 4, стр. 203—298.* — *Прокопий Кесарийский, Тайная история. Перевел С. П. Кондратьев. ВДИ, 1938, кн. 4, стр. 273—356.* — *Прокопий из Кесарий. Война с готами. Перевод с греческого С. П. Кондратьева. Вступительная статья З. В. Удальцовой (Издательство Академии наук СССР Москва 1950) с увод, превод и някои обяснителни бележки.* — *F. Dahn, Procopius von Cäsarea. Ein Beitrag zur Historiographie der Völkerwanderung und des sinkenden Römertums. Berlin 1865* — *J. Jung, Geographisch-historisches bei Procopius von Caesarea. Wiener Studien V (1883), pp. 85—115.* — *P. Skok, De l'importance des listes toponomastiques de Procope pour la connaissance de la latinité balcanique. RIEB III (1937), pp. 47—58.* — *Ф. Баришић, О најстаријој Прокопијевој вести о Словенима. Зборник Виз. Инст. САН II (1953), стр. 25—31.* — *B. Rubin, Procopius von Kaisareia, Stuttgart 1954.*

PROCOPII CAESARIENSIS

A. LIBRI DE BELLIS VIII

1. *De Vitaliano et de Gothorum quibusdam in Thracia remanentibus*

Ι 8. Τότε δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος πολιορκεῖσθαι μαθὼν Ἀμιδαν στρατεύμα κατὰ τάχος διαρκὲς ἐπεμψεν. ἄρχοντες δὲ ἦσαν μὲν κατὰ συμμορίαν ἐκάστων, στρατηγοὶ δὲ ἅπασιν ἐφεστῆκεσαν τέσσαρες — — — — — ξυνῆν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἰουστῖνος, ὃς δὴ ὕστερον Ἀναστασίον τελευτήσαντος ἐβασίλευσε, καὶ Πατρικιόλος ξὺν Βιταλιανῷ^α τῷ παιδί, ὃς ὅπλα ἀντάρας Ἀναστασίῳ βασιλεῖ οὐ πολλῷ ὕστερον — — — — — καὶ Γοδίδισκλός τε καὶ Βέσσας^β, Γότθοι ἄνδρες, Γότθων τῶν οὐκ ἐπισπομένων Θεοδορίῳ ἐς Ἰταλίαν ἐκ Θράκης ἰόντι, γενναίῳ τε ὑπερφυῶς ἄμφω καὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον πραγμάτων ἐμπείρων. (pp. 36, 15—18; 37, 1—4; 6—9)

2. *Thraces in exercitu Belisarii contra Persas pugnant*

Ι 12. Ῥωμαῖοι δὲ, Σίττα τε καὶ Βελισαρίου ἡγουμένων σφίσιν, ἐς Περσαρμενίαν τὴν

^α Βιταλιανῷ] βυζαντιανῷ G, βιταλλιανῷ P.

ПРОКОПИЙ КЕСАРИЙСКИ

A. ИСТОРИЯ НА ВОЙНИТЕ

1. *За Виталиан и за някои от готите, които останали в Тракия*

Император Анастасий¹, като узнал, че Амида е обсадена,² веднага изпратил достатъчно войска. Всяка войскова част³ си имала началник, а начело на всички стояли четирима стратежи⁴. — — — Заедно с тях бил също и Юстин⁵, който по-късно, след смъртта на Анастасий, станал император, както и Патрикиол⁶, заедно със сина си Виталиан, който не след много време вдигнал оръжие⁷ срещу император Анастасий — — — и готите Годиdiskъл и Бесас⁸, от онези готи, които не последвали Теодорих, когато потеглил от Тракия⁹ за Италия, и двамата извънредно храбри и опитни във военните дела.

2. *Участие на траки във войната против персите*

А ромеите, предвождани от Ситас¹⁰ и от Велизарий, нахлули в подвластната

^β Βέσσας Maltr.] μέσσας VG, σρέσας P.

¹ Император Анастасий (491—518). ² Става въпрос за завладяването на града Амида (дн. Диарбекир) от персийския цар Кавад в 505 г. ³ В текста е употребена думата *συμμορία* — „дружина“ или „войскова част“, без определен числен състав. ⁴ С думата стратег се означава по-висш военачалник за разлика от споменатите тук *ἄρχοντες* „началници“, които командували по-малки войскове части. ⁵ Юстин I. ⁶ Патрикиол бил началник на федератите. ⁷ Става дума за бунта в 514 г. ⁸ Годиdiskъл и Бесас били потомци на т. нар. *Gothi minores*, които останали да живеят в днешните севернобългарски земи, след като Теодорих I заминал за Италия в 488 г. ⁹ Името Тракия тук означава диоцеза Тракия с Долна Мизия (дн. Северна България) и Малка Скития (дн. Добруджа). ¹⁰ Ситас, вероятно гот по произход, бил женен за по-голямата сестра на императрица Теодора.

Περσῶν κατήκοον ἐσβαλόντες χώραν τε πολλὴν ἐλήϊσαντο καὶ Ἀρμενίων πάμπολυ πλῆθος ἀνδραποδίσαντες ἀπεχώρησαν. — — — — — εἰσέβαλε δὲ καὶ ἀμφὶ πόλιν Νίσιβιν ἄλλη Ῥωμαίων στρατιὰ, ἧς Λιβελάριος^α ἐκ Θράκης ἤρχεν. οἱ φεύγοντες εὐθυωρὸν τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, καίπερ οὐδενὸς σφίσιν ἐπεξιόντος. διὸ δὴ Λιβελάριον^β μὲν παρέλυσσε τῆς ἀρχῆς βασιλεὺς, Βελισάριον δὲ ἄρχοντα καταλόγων τῶν ἐν Δάρας κατεστήσατο. τότε δὴ αὐτῷ ξύμβουλος ἤρέθη Προκόπιος, ὃς τάδε ξυνέγραψε.

I 13. Χρόνῳ δὲ εὖ πολλῷ ὕστερον Ἰουστίνος βασιλέα τὸν ἀδελφιδοῦν Ἰουστινιανὸν ξὺν αὐτῷ ἀνειπὼν^γ ἐτελεύτησε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐς μόνον Ἰουστινιανὸν ἡ βασιλεία ἤλθεν. οὗτος Ἰουστινιανὸς ἐκέλευε Βελισάριον δεῖμασθαι φρούριον ἐν χωρίῳ Μίνδουος^δ, ὃ πρὸς αὐτῆς ἐστὶ τοῖς Περσῶν ὁρίοις, ἐν ἀριστερᾷ ἐς Νίσιβιν ἰόντι. ὃ μὲν οὖν σπουδῇ πολλῇ τὰ βασιλεῖ δόξαντα ἐπιτελῇ ἐποίει, τό τε ὀχύρωμα ἐς ὕψος ἤδη πολυανθρωπία τεχνιτῶν ἤρετο. Πέρσαι δὲ ἀπεῖπον μὴ οἰκοδομήσασθαι περαιτέρω μηδὲν, οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις διακωλυταὶ ἀπειλοῦντες οὐκ ἐς μακρὰν ἔσεσθαι. ταῦτα ἐπεὶ βασιλεὺς ἤκουσεν (οὐ γὰρ οἷός τε ἦν Βελισάριος Πέρσας ἐνθὲνδε τῷ παρόντι στρατῷ ἀποκρούεσθαι), ἄλλην τε στρατιὰν ἐπήγγελλεν^ε αὐτόσε ἶέναι καὶ Κούτζην τε καὶ Βούζην, οἱ τῶν ἐν Λιβάνῳ στρατιωτῶν ἤρχον τότε. τούτῳ δὲ ἀδελφῷ μὲν ἐκ Θράκης ἦσθην, νέω δὲ ἀμφω καὶ οὐ ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰόντε. ἐκάτεροι μὲν οὖν ξυλλεγέντες ἐπὶ τὴν οἰκοδομίαν ἀθρόοι ἦσαν, Πέρσαι μὲν αὐτὴν παντὶ σθένει διακωλύσοντες, Ῥωμαῖοι δὲ τοῖς τεκταινομένοις ἐπαμυνοῦντες. μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης ἡσσῶνται Ῥωμαῖοι, φόνος τε αὐτῶν πολὺς γέγονε, τινὰς δὲ καὶ ἐξώγρη-

на персите Персармения¹, опустошили много земя, заработили преголямо множество арменци и се оттеглили. — — — Около града Низибис² пък нахлула друга ромейска войска, която предвождал Либе- ларий³ от Тракия. Тези войници ведна- га с бягство се оттеглили, въпреки че никой не излязъл против тях⁴. Именно поради това императорът освободил Ли- беларий от длъжността му и за началник на отредите в Дара⁵ назначил Велиза- рий. Тогава именно Прокопий, който на- писал тези [книги], бил избран за негов съветник.

Не много време след това пък Юстин, като провъзгласил племенника си⁶ Юс- тиниан за свой съимператор, починал и тогава императорската власт преминала само върху Юстиниан, който заповядал на Велизарий да построи крепост в мяс- тото Миндуос, което се намира на сама- та персийска граница, наляво от пътя за Низибис. Той, разбира се, с голямо ста- рание изпълнил решението на императо- ра и благодарение на големия брой май- стори укреплението вече се издигнало на известна височина. Персите обаче забра- нили да се строи по-нататък, като за- плашвали, че не след много време ще попречат не само с думи, но и с дела. Когато императорът чул това и тъй като Велизарий не бил в състояние с налич- ната войска да отблъсне оттам персите, заповядал да отиде там и друга войска, както и Куцас и Бузас⁷, които по това време били началници на войските в Ливан. Те били братя от Тракия, и двамата млади, и се хвърляли непред- пазливо в ръкопашен бой с неприятеля. И тъй, когато войските от двете страни се събрали, веднага се отправили към постройката: персите да пречат на стро- ежа с всички сили, а ромеите да отбра- няват строителите. Тогава се завързало упорито сражение,⁸ ромеите претърпели поражение и мнозина от тях били изби-

^α лиβελάριος V лиβέριος G, лижелάριος P. ^β лиβέριον G, лижелάριον P. ^γ ἀνειπὼν VP] ἀνεῖπε, ὀλίγω δὲ ὕστερον G. ^δ μινδοῦος C. ^ε κουττίζην G.

¹ С името Персармения се обозначава подвластната на персите арменска територия за разлика от „Ромейска Армения“, която владеели византийците. ² Градът Низибис лежал в Северна Месопотамия. ³ Либе- ларий бил вероятно тракиец по произход и бил заместен от Велизарий като военачалник към 526—527 г. ⁴ Изразът καίπερ οὐδενὸς σφίσιν ἐπεξιόντος се повтаря твърде често у Прокопий. Вж. *ibid.*, p. 163, 20—21; II, p. 444, 8; p. 467, 16; p. 624, 10 и сл. и следователно трябва да се тълкува донякъде условно. ⁵ Крепостта Дара в Месопотамия била създадена от имп. Анастасий в 507 г. и получила неговото име Анастасиопол. Тя се намирала недалече от Низибис, на визан- тийско-персийската граница. ⁶ Юстиниан, сестрин син на Юстин I, бил провъзгласен за съимператор на 1 април 527 г. Юстин I починал на 1 август с. г. ⁷ Може да се предполага, че двамата братя Κούτζης и Βούζης са били траки по произход. Изглежда, че Куцас починал като пленник у персите, защото името по-нататък не се споменава, докато за Бузас се говори твърде често. ⁸ Отнася се до сражение при града Сатала в Малка Армения през 530 г. За това сражение вж. повече у Кула- ковский, пос. съч., II, стр. 59.

σαν οἱ πολέμοι. ἐν τούτοις ἦν καὶ Κούτζης. (pp. 58,16—19; 59,4—60,13)

3. De Florentio Thrace

I 15. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ οἱ βάρβαροι ἄγχιστα τοῦ περιβόλου γενόμενοι κύκλωσιν αὐτοῦ ποιεῖσθαι τινα ἐν σπουδῇ εἶχον. ἄφνω δὲ κατιδόντες τοὺς ἀμφὶ Σίτταν ἐξ ὑψηλοῦ ἤδη ἐπ' αὐτοὺς καταβαίνοντας, καὶ αὐτῶν ξυμμετρεῖσθαι τὸ πλῆθος ἤκιστα ἔχοντες, ἅτε κονιορτοῦ ὥρᾳ θέρους πολλοῦ ἐγκειμένου, πολλῶν τε πλείους ὥροντο εἶναι καὶ τῆς κυκλώσεως κατὰ τάχος ἀφέμενοι ἐς ὀλίγον τινὰ χῶρον αὐτοὺς ξυναγαγεῖν ἠπείγοντο. φθάσαντες δὲ Ῥωμαῖοι — — — — ἐνταῦθα Φλωρέντιος Θραῦξ, καταλόγου ἱππικοῦ ἀρχων, εἰς μέσους ὁρμήσας τοὺς πολεμίους καὶ αὐτῶν τὸ στρατηγικὸν σημεῖον ἀρπάσας, ἐπικλίνας τε αὐτὸ ὥς μάλιστα, ὀπίσω ἀπήλυνε. καὶ αὐτὸς μὲν καταληφθεὶς τε καὶ κρεουργηθεὶς αὐτοῦ ἔπεσε, τῆς δὲ νίκης Ῥωμαίοις αἰτιώτατος γέγονεν. (pp. 75,21—76,2; 76,12—18)

4. Quomodo seditio quae dicitur Nica in Constantinopoli oppressa sit

I 24. Πᾶσαν δὲ τὴν ἐλπίδα ἐν Βελισαρίῳ τε καὶ Μούνδῳ ὁ βασιλεὺς εἶχεν, ὧν ἕτερος μὲν, Βελισάριος^a, ἄρτι ἐκ τοῦ Μηδικοῦ ἐπανήκων πόλεμον τὴν τε ἄλλην θεραπείαν δυνατὴν τε καὶ λόγον ἀξίαν ἐπήγετο καὶ δορυφόρων τε εἶχε καὶ ὑπασπιστῶν πλῆθος ἐν τε ἀγῶσι καὶ τοῖς τοῦ πολέμου κινδύνοις τὰς μελέτας πεποιημένον. Μούνδος δὲ, Ἰλλυριῶν στρατηγὸς ἀποδεδειγμένος, τύχη τινὶ ξυνεκύρηνε βαρβάρους Ἑρούλους ἐπαγαγόμενος κατὰ τινα χρεῖαν ἐς Βυζάντιον μετάπεμπος ἤκειν.

^a Ὑπάτιος μὲν οὖν ἐπειδὴ εἰς τὸν ἱππόδρομον ἀφίκετο, ἀναβαίνει μὲν αὐτίκα οὗ δὴ βασι-

ти, а някои заловени живи от неприятелите. Между тези бил и Куцас.

3. Тракиецът Флоренций

На следния ден варварите стигнали близо до крепостната стена и се стараели някак да я обградят. Но внезапно, като видели, че войниците на Ситас вече се спуснали срещу тях от височината, и като съвсем не могли да определят техния брой, понеже поради лятното време бил надвиснал голям облак от прах, смятайки, че са много повече, бързо изоставили обграждането и се спуснали да се съсредоточат на малко място. Обаче ромеите ги изпреварили — — — —. Тогава тракиецът Флоренций¹, началник на конен отред, се втурнал всред неприятелите, грабнал пълководското им знаме, наклонил го колкото могъл повече и се затицал назад. И ако и да погинал на това място, като бил хванат и насечен на късове, той станал най-главният виновник за победата на ромеите.

4. Потушаването на бунта Ника в Цариград

Императорът възлагал цялата си надежда² на Велизарий и на Мундо³. Първият от тях, именно Велизарий, токущо се бил завърнал от войната против персите, довел със себе си и друга силна и достойна за упоменание свита, а имал и множество копиеносци и щитеносци, които били упражнени в сраженията и опасностите на войната. А Мундо, който бил назначен за стратег на Илирик, така се случило, щото — бидейки призован по някаква работа — пристигнал в Константинопол, като водел със себе си и варвари херули⁴.

И тъй Ипатий⁵, след като пристигнал на хиподрума, веднага се изкачил там, где-

^a Βελισήριος] βελισσάριος hic et infra constanter g, δ βελισήριος P.

¹ Флоренций е бил очевидно потомък на старото тракийско население. ² Става дума за потушаването на големия бунт в 532 г., наречен Ника, против император Юстиниан. ³ Мундо бил чужденец, гепид или хун, който минал на византийска служба и стигнал длъжността стратег. Голочванията на историческите извори не са напълно ясни, поради което не могат да се направят точни изводи относно неговия произход. За него вж. повече у W. Ensslin, Mundo: PWRE, XVI, 1, coll. 559—560. ⁴ Херулите, или ерулите (Heruli, Eguli) са били племе от неуточнен народностен произход. През III в. от н. е. те били поселени по северното черноморско крайбрежие, а по-късно херулски отреди участвуват твърде често в походите на византийските войски. Към края на V в. те обитавали дн. Маджарско, по течението на р. Тиса. През по-късните векове херулите не се споменават като самостоятелно племе. Повече сведения за тях вж. у Rappoport, Heruli: PWRE, VIII, coll. 1150—1167. ⁵ Ипатий, племенник на имп. Анастасий, magister militum Orientis, бил провъзгласен за император по време на бунта Ника през 532 г. След неуспеха на бунта той бил погубен. Вж. Bury, History, I, p. 297 sq.

λέα καθίστασθαι νόμος, κάθηται δὲ ἐς τὸν βασιλείου θρόνον, ὅθεν αἰεὶ βασιλεὺς εἰώθει τόν τε ἵππικόν καὶ γυμνικὸν θεᾶσθαι ἀγῶνα. ἐκ δὲ παλατίου Μοῦνδος μὲν διὰ πύλης ἐξέρχεται, ἐνθα δὴ ὁ κοχλίας ἀπὸ τῆς καθόδου κυκλοτεροῦς οὔσης ὠνόμασται. Βελισάριος δὲ τὰ μὲν πρῶτα εὐθὺς αὐτοῦ τε Ὑπατίου καὶ θρόνου τοῦ βασιλείου ἀνέβαινεν, ὡς δὲ ἐς τὸ πλησίον οἴκημα ἦλθεν, οὗ δὴ στρατιωτῶν φρουρὰ ἐκ παλαιοῦ ἐστίν, ἐβόα τοῖς στρατιώταις ἐγκελευόμενος ἀνοίγνυναι οἱ τὴν θύραν ὡς τάχιστα, ὅπως ἐπὶ τὸν τύραννον ἴοι. δεδογμένον δὲ τοῖς στρατιώταις μηδετέρῳ ἀμύνειν, ἕως αὐτῶν ἄτερος λαμπρῶς νικῶν, ὡς ἥκιστα ἐπαίειν δοκοῦντες διεκρούσαντο. ἀναστρέψας οὖν Βελισάριος ὡς βασιλέα διεφθάρθαι ἰσχυρίζετο σφίσι τὰ πράγματα. νεωτερίζειν γὰρ ἐς αὐτὸν τοὺς στρατιώτας, οἱ τὴν παλατίου φρουρὰν ἔχουσιν. ἐκέλευεν οὖν αὐτὸν βασιλεὺς ἐπὶ τὴν καλουμένην Χαλκῆν καὶ τὰ ἐνταῦθα προπύλαια ἰέναι. ὁ δὲ δὴ μόλις καὶ οὔτε κινδύνων οὔτε πόνων μεγάλων χωρὶς δι' ἐρειπίων τε καὶ χωρίων ἡμιφλέκτων διεξιὼν ἐς τὸ ἵππικόν ἀναβαίνει. καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὴν Βενέτειον ἐγγέγονει στοὰν, ἣ τοῦ βασιλέως θρόνου ἐν δεξιᾷ ἐστίν, ἐβούλευσε μὲν ἐπὶ πρῶτον αὐτὸν Ὑπάτιον ἰέναι, βραχείας δὲ οὔσης ἐνταῦθα πυλίδος, ἣ ἀπεκέκλειστο τε καὶ ὑπὸ τῶν ἐντὸς Ὑπατίου στρατιωτῶν ἐφυλάσσετο, κατωρρώδησε μὴ οἱ ἐν στενῷ πονομένῳ ὁ δῆμος ξυνεπιθέμενος αὐτόν τε καὶ τοὺς ἐπομένους ἅπαντας διαφθείραντες ῥᾶν τε καὶ ἀπονώτερον ἐπὶ βασιλέα χωρήσωσι. λογισάμενος οὖν ὡς οἱ ἐπὶ τὸν

е обичайно да седи императорът, и седнал на императорския престол, от който императорът имал обичай винаги да наблюдава конните и гимнастически състезания. Мундо от своя страна излязъл от двореца през врата, която се нарича „Охлюв“ поради това, че се слиза надолу кръгообразно. Отначало Велизарий се насочил срещу Ипатий и императорския престол, но когато стигнал до близката сграда, гдето от край време се намирала [дворцовата] военна стража, викнал на войниците и им заповядал да му отворят вратата колкото може по-скоро, за да се отправи срещу узурпатора. Войниците били решили да не помагат нито на едната, нито на другата страна, докато едната от тях не спечели ясно победата, нито най-малко не поискали да се подчинят и отказали. Затова Велизарий се завърнал при императора и заявил, че работата им е пропаднала, тъй като против него се възбунтували войниците, на които била поверена дворцовата стража. Тогава императорът му заповядал да отиде при така наречената Халкийска врата¹ и тамошните преддверия. Велизарий едва, не без опасности и големи затруднения — като преминал през развалини и полуопожарени места — пристигнал на хиподрума. След като дошъл при Портиката на венетите², която се намира надясно от императорския престол, поискал да се отправи най-напред срещу Ипатий, тъй като там имало малка вратичка, която била затворена и отвътре била пазена от войниците на Ипатий. После обаче той се уплашил, да не би когато бъде затруднен в тясното пространство, народът да го нападне, да изтреби него и всички негови хора и тогава по-удобно и по-лесно да се насочи срещу императора. И така, като размислил, че му предстои да се насочи против

¹ Другаде (De aedificiis, p. 40, 4 sq.) Прокопий е дал описание на т. нар. Халкийска врата.

² Тук се споменува цирковата партия на „сините“ [βενέτοι]. Както е известно, димите са водели произхода си още от елинистическата и древногръцката епоха. За дими се говори в гр. Атина, а след това в Антиохия, Александрия и други градове. Дими е имало и във Византион, още преди да стане той столица на империята. В димите е било организирано населението на града и те са представлявали един вид общинно-административни единици. Отделните дими са били обединени в партии (факции). В Константинопол, а и в другите големи градове на империята е имало четири такива партии: сини (венети), зелени (прасини), бели (левки) и червени (русии). По-голяма роля са играели партиите на сините и зелените, докато червените и белите са се присъединявали към тях, без сами да имат някакво значение. Общо за византийските циркови партии вж.: Ф. И. Успенский, Партии цирка и дими в Константинополе, ВВр., I (1894), стр. 1—16; Yu. Janssens, Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Héraclius. Byzantion, XI, 2, 1936, pp. 499—536; А. П. Дьяконов, Византийские дими и факции (τά μέρη) в V—VII вв., Византийский сборник, М. — Л. 1945, стр. 144—227; М. В. Левченко, Венеты и прасины в Византии V—VII в., ВВр., I (1946), стр. 164 сл.; Н. В. Пигулевская, Византия и Иран на рубеже VI и VII веков, М. — Л. 1946, стр. 129—136.

δῆμον ἰτέον ἐστὶν, οἳ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐστήκεσαν, πλήθει τε ἄμετροι καὶ μετὰ πολλῆς ἀκοσμίας ὑπ' ἀλλήλων ὠθούμενοι, ἀπὸ τοῦ κολεοῦ τὸ ξίφος ἀράμενος τοῖς τε ἄλλοις κατὰ ταῦτα ποιεῖν ἐπαγγείλας, δρόμῳ τε καὶ κραυγῇ ἐπ' αὐτοὺς ἦει. ὁ δὲ δῆμος, ἅτε δὴ ἐν ὁμίλῳ καὶ οὐκ ἐν τάξει ἱστάμενοι, ἐπειδὴ στρατιώτας εἶδον τεθωρακισμένους τε καὶ δόξαν πολλὴν ἐπὶ τε ἀνδρία καὶ πολέμων ἐμπειρία ἔχοντας, καὶ τοῖς ξίφεσιν οὐδεμιᾷ φειδοῖ παίοντας, ἐς φυγὴν ὤρμητο. κραυγῆς δὲ πολλῆς, ὥς τὸ εἰκὸς, γεγενημένης, πλησίον που ἐστηκὼς Μοῦνδος καὶ βουλόμενος ἔργον ἔχεσθαι (ἦν γὰρ τις τολμητὴς καὶ δραστήριος), ἀπορούμενος δὲ ἢ χρήσεται τοῖς παροῦσιν, ἐπειδὴ ἔτεκμήρατο ὥς Βελισάριος ἐν τῷ πόνῳ εἶη, εὐθὺς ἐπὶ τὸ ἵπποδρόμιον διὰ τῆς εἰσόδου, ἣ Νεκρὰ καλεῖται, εἰσβάλλει. τότε δὴ ἐκατέρωθεν οἱ Ὑπατίου στασιῶται κατὰ κράτος πλησόμενοι διεφθείροντο. ἐπεὶ δὲ ἡ τροπὴ λαμπρὰ ἐγεγόνει καὶ φόνος ἦν ἤδη τοῦ δήμου πολὺς, Βοραΐδης^α τε καὶ Ἰοῦλος, Ἰουστινιανοῦ βασιλέως ἀνεψιοὶ, χεῖρας αὐτοῖς οὐδενὸς ἀνταίρειν τολμῶντος, καθεῖλόν τε ἀπὸ τοῦ θρόνου Ὑπάτιον καὶ αὐτὸν ἐσαγαγόντες βασιλεῖ ἅμα Πομπηίῳ παρέδωκαν. θνήσκουσί τε τοῦ δήμου πλεόν ἢ τρισμύριοι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ (pp. 130,23—133,12)

5. *Legati Gothorum iter per Thracias faciunt*

Π 2. Ἐν τούτῳ δὲ Οὐίτιγισ, ὁ τῶν Γότθων ἡγούμενος, ἤδη τῷ πολέμῳ κεκακωμένος, πρέσβεις δύο παρ' αὐτὸν ἐπεμψεν, ἀναπεύσοντας ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεύεσθαι, οὗ Γότθους μέντοι, ὅπως μὴ κατάδηλοι αὐτόθεν γινόμενοι ξυγχέωσι τὰ πρᾶσσόμενα, ἀλλὰ Λιγούρους ἱερεῖς, χρήμασιν ἄδροῖς ἐς ταύτην ἡγμένους τὴν προᾶξιν. ὧν ἕτερος μὲν, ὅσπερ ἀξιώτερος ἔδοξεν εἶναι, δόκησιν τε καὶ ὄνομα ἐπισκόπου πε-

народа, който се намирал на хиподрума в неизброимо множество и се блъскал безредно помежду си, той извадил меча из ножницата, заповядал и на другите да сторят това и с устрем и викове се отправил срещу народа. А народът, който бил на тълпи, а не в боен ред, като видял, че облечените в ризници войници — прославени много поради своята храброст и военната си опитност — удрят безпощадно с мечовете си, ударил на бяг. Както е обичайно, настанал голям шум. Някъде наблизо се намирал Мундо и желал да се намеси в борбата — защото бил смел и деен човек, — но бил в недоумение, как да се възползува от положението. Сега, след като отгатнал, че Велизарий се намира в затруднение, нахлул веднага на хиподрума през входа, който се нарича Некра. Тогава войниците на Ипатий, попаднали под мощни удари от две страни, били погубени. След като се видяло на чия страна е победата, и бил избит много народ, Вораид¹ и Юст², племенници на император Юстиниан — понеже никой не дръзвал да вдигне ръка против тях — смъкнали Ипатий от престола, завлекли го и заедно с Помпей³ го предали на императора. През този ден погинали повече от 30 000 души от народа.

5. *Пътуване на готски пратеници през Тракия*

През това време Витигес⁴, вождът на готите, вече притиснат от войната, изпратил при [Хосрой⁵] двама пратеници, за да го убедят да се отправи на поход против ромеите. Тези пратеници обаче не били готи, за да не бъдат уличени и да разбъркат с това работата, а свещеници лигурийци⁶, снабдени за целта с много пари. Единият от тях, който изглеждал по-достоеен, приел вида и зва-

^α Βοραΐδης] βοριάδης G.

¹ Името Βοραΐδης е тракийско. То е предадено в cod. Vat. graec. 1001 (s. XIV) (=g) във формата Βοριάδης, докато другаде (вж. изданието на Haury, ibid., II, p. 433, 12) се чете Βοραΐδης (p. 433, 13 = Βοραΐδης). Вораид бил брат на Герман, който след смъртта му, към 548—549 г., станал настойник на неговите деца. Заслужава да се отбележи, че в един от старохристиянските надписи също се споменува личното име Вораид: вж. Г. И. Кацаров, Р. Попов, Йорд. Господинов, Предисторически и старохристиянски паметници от София и околността. София 1929, стр. 37—53. ² Юст (=Iustus) починал от болест през 545 г. За неговия живот и дейността му се знае сравнително малко. ³ Помпей бил племенник на имп. Анастасий и брат на Ипатий. При потушаването на бунта Ника той бил заловен и молел за пощада, обаче бил погубен. ⁴ Витигес (Witichis) бил остроготски крал през 536—540 г.; той се борил против византийците и загинал като пленник във византийската столица. ⁵ Става дума за персийския цар Хосрой I (531—579), който водил дълги и упорити борби с Византия. ⁶ Очевидно двамата пратеници на Витигес са били жители на лигурийското крайбрежие в днешните северозападни италиански земи.

ριβεβλημένους οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον, ἐς τὴν πρεσβείαν καθίστατο, ὃ δὲ δὴ ἕτερος αὐτῷ ὑπηρετῶν εἶπετο. ὁδῶ τε ἰόντες ἐς τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία ἐταιρίζονται ἕνα ἐνθὲνδε Σύρας τε καὶ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς ἐρμηνεῖα σφίσιν ἐσόμενον, ἅπαντάς τε Ῥωμαίους λαθόντες ἐς τὰ Περσῶν ἦθη ἀφίκοντο. (p. 151, 1—14).

6. Hunni Illyricum Thraciasque vastant

Π 4. Τότε καὶ ὁ κομήτης ἀστὴρ ἐφάνη, τὰ μὲν πρῶτα ὅσον εὐμήκης ἀνὴρ μάλιστα, ὕστερον δὲ καὶ πολλῷ μείζων. καὶ αὐτοῦ τὸ μὲν πέρας πρὸς δύοντα ἥλιον, ἡ δὲ ἀρχὴ πρὸς ἀνίσχοντα ἦν, αὐτῷ δὲ τῷ ἡλίῳ ὀπισθεν εἶπετο. ὁ μὲν γὰρ ἐν αἰγοκέρῳ ἦν, αὐτὸς δὲ ἐν τοξ. τη. καὶ αὐτὸν οἱ μὲν τινες ἐκάλουν ξιφίαν, ὅτι δὴ ἐπιμήκης τε ἦν καὶ λίαν ὀξεῖαν τὴν ἀρχὴν εἶχεν, οἱ δὲ παγωνίαν, ἡμέρας τε πλείους ἢ τεσσαράκοντα ἐφάνη. οἱ μὲν οὖν ταῦτα σοφοὶ ἀλλήλοις ὥς ἥκιστα ὁμολογοῦντες ἄλλος ἄλλα προὔλεγον πρὸς τοῦτον δὴ τοῦ ἀστέρους σημαίνεσθαι· ἐγὼ δὲ ὅσα γενέσθαι ξυνηνέχθη γράφων δίδωμι ἐκάστῳ τοῖς ἀποβεβηκόσι τεκμηριοῦσθαι ἢ βούλοιο. μέγα μὲν εὐθὺς στράτευμα Οὐννικόν, διαβάντες ποταμὸν Ἰστρον, ξυμπάσῃ Εὐρώπῃ ἐπέσκηψαν, γεγονὸς μὲν πολλάκις ἤδη, τοσαῦτα δὲ τὸ πλῆθος κακὰ ἢ τοιοῦτα τὸ μέγεθος οὐκ ἐνεγκὸν πώποτε τοῖς ταύτῃ ἀνθρώποις. ἐκ κόλπου γὰρ τοῦ Ἰονίου εἰ βάρβαροι οὗτοι ἅπαντα ἐφεξῆς ἐλήισαντο μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια. καὶ φρούρια μὲν δύο καὶ τριάκοντα ἐν Ἰλλυριοῖς εἶλον, πόλιν δὲ τὴν Κασσάνδρειαν κατεστρέψαντο βίᾳ (ἦν οἱ παλαιοὶ Ποτίδαιαν ἐκάλουν, ὅσα γε ἡμᾶς εἰδέναι) οὐ τειχομαχήσαντες πρότερον. καὶ τὰ τε χρήματα ἔχοντες αἰχμαλώτων τε μυριάδας δυοκαίδεκα ἀπα-

нието на епископ, което никак не му принадлежало, и бил натоварен с пратеничеството, а пък другият го придружавал като прислужник. Като пътували през селищата на Тракия, те взели оттам със себе си едного, който трябвало да им бъде преводач за сирийски и гръцки език, и като се укрили от всички ромей, пристигнали в земята на персите.

6. Хуните опустошават Балканския полуостров

По това време се явила и комета,¹ отначало колкото висок мъж, а после и много по-голяма. Опащката се простираше до заниз слънце, а главата ѝ — до изгрев слънце. Тя се движела след самото слънце, защото то се намирало в „кози-рог“, а тя — в „стрелец“². А едни я наричали „мечообразна звезда“, понеже била наистина продълговата и главата ѝ била твърде остра, а други — „брадата звезда“. Тя се явявала повече от четиридесет дена. Във всеки случай по тези неща учените не били никак съгласни помежду си и всеки от тях различно се изказвал за значението на тази звезда. Аз пък, като описвам онова, що се случило, предоставям всекому да прави заключение за станалото, както желае. Веднага голяма хунска войска³ преминала реката Истр и се нахвърлила върху цяла Европа⁴ — нещо, което вече често е ставало, но което никога не е причинявало на тамошните жители толкова много и такива големи злини. Защото тези варвари опустошили всичко наред от Йонийския залив⁵ чак до предградията на Византион. И те завзели тридесет и две крепости в Илирик,⁶ с пристъп завладели града Касандрия — който, доколкото знаем, древните назовавали Потидея⁷, — без да са предприемали по-рано обсада. Всички се завърнали в земята си, като завзели богатствата и отвели сто и двадесет хиляди

¹ Появата на споменатата тук комета трябва да се отнесе към м. декември 539 г. ² Зодията Стрелец (Sagittarius) се намира на запад от Козирог. В нея слънцето лежи през м. октомври. ³ Под хуни у Прокопий, както и у другите византийски писатели от VI в. се разбират обикновено първобългарски племена. ⁴ С името Европа обикновено се означават, общо взето, земите на Източна Тракия, обаче тук това име е употребено като обозначение на балканските владения на Византийската империя. ⁵ Под Йонийски залив Прокопий разбира Адриатическо море, по-точно южната му част — Йонийско море. Вж. Gr. Novak, Šta su nasivali Jadranskim Morem Herodot i Hekataios, Сборник П. Ников, 1940, стр. 338—341. ⁶ Прокопий употребява метонимията илирийци (Ἰλλυριοί) вм. Илирик (Ἰλλυρία). ⁷ Градът Потидея, назован по-късно също Палена, бил преименуван в Касандрия, тъй като през 316 г. пр. н. е. бил съграден наново от пълководеца Касандър. Този град дълго време представлял най-голямото и най-известно селище на Халкидическия полуостров.

γόμενοι ἐπ' οἶκον ἅπαντες ἀνεχώρησαν, οὐδενὸς σφίσιν ἐναντιώματος ἀπαντήσαντος. χρόνῳ τε τῷ ὑστέρῳ πολλάκις ἐνταῦθα γενομένοι ἀνήκεστα ἐς Ῥωμαίους δεινὰ ἔδρασαν. οἱ δὲ καὶ ἐν Χερρονήσῳ τειχομαχήσαντες, βιασάμενοί τε τοὺς ἐκ τοῦ τείχους ἀμυνομένους καὶ διὰ τοῦ τῆς θαλάσσης ῥοθίου τὸν περίβολον ὑπερβάντες, ὅς πρὸς κόλπῳ τῷ Μέλανι καλουμένῳ ἐστίν, οὕτω τε ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν γεγεννημένοι καὶ τοῖς ἐν Χερρονήσῳ Ῥωμαίοις ἀπροσδόκητοι ἐπιπεσόντες, ἔκτεινάν τε πολλοὺς καὶ ἠνδραπόδισαν σχεδὸν ἅπαντας. ὀλίγοι δέ τινες καὶ διαβάντες τὸν μεταξὺ Σηστοῦ τε καὶ Ἀβύδου πορθμὸν, ληισάμενοί τε τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας χωρία καὶ αὐθις ἐς Χερρόνησον ἀναστρέψαντες ξὺν τῷ ἄλλῳ στρατῷ καὶ πάσῃ τῇ λείᾳ ἐπ' οἶκον ἀπεκομίσθησαν. ἐν ἑτέρῳ τε εἰσβολῇ τοὺς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θεσσαλοὺς ληισάμενοι τειχομαχεῖν μὲν ἐνεχείρισαν ἐν Θερμοπύλαις, τῶν δὲ ἐν τοῖς τείχεσι φρουρῶν καρτερώτατα ἀμυνομένων διερευνώμενοι τὰς περιόδους παρὰ δόξαν τὴν ἀτραπὸν εὗρον ἣ φέρει εἰς τὸ ὄρος ὃ ταύτῃ ἀνέχει. οὕτω τε σχεδὸν ἅπαντας Ἑλλήνας, πλὴν Πελοποννησίων, διεργασάμενοι ἀπεχώρησαν. (pp. 162,17—164,16)

7. *Thracas in exercitu Romano militant*

II 19. Χρόνου τε σφίσιν ἐν ταύτῃ δὴ τῇ προσεδρεῖα τριβέντιος συχνοῦ ξυνέβη πολλοῖς τῶν στρατιωτῶν πυρετῷ δυσκόλῳ ἐνταῦθα ἀλῶναι· αὐχμηρὰ γὰρ Μεσοποταμία ἢ Περσῶν κατήκοος ὑπερφυῶς ἐστίν. οὐπὲρ ἀήθεις ὄντες Ῥωμαῖοι καὶ διαφερόντως οἱ ἐκ Θράκης ὀρμώμενοι, ἐν χωρίῳ ἐκτόπως αὐχμώδει καὶ καλύβαις τισὶ πνιγηραῖς ὥρᾳ θέρους δίαιταν ἔχοντες, ἐνόσησαν οὕτως ὥστε ἡμιθνήτες τὸ τριτημόριον τοῦ στρατοῦ ἔκειντο. (pp. 235,23—236,5)

8. *Thracas in exercitu Belisarii militant*

II 21. Βελισάριος δὲ, ἐπεὶ τὸν πρεσβευτὴν ἀγχιστά πῃ ἐπέπυστο εἶναι, καλύβην ἐκ πα-

пленници,¹ без да срещнат никаква съпротива. И по-сетне те често идвали тук и нанасяли на ромеите непоправими беди.² Те нападнали също и стената в Херсонес,³ нахвърлили се върху защитниците ѝ и през морето преминали укреплението, което се намирало откъм така наречения Черен залив.⁴ По този начин те се озовали отвъд Дългата стена, нападнали неочаквано ромеите в Херсонес, избили мнозина и заробили почти всички. А малцина преминали протока между Сестос⁵ и Абидос,⁶ опустошили селищата на Азия,⁷ после се завърнали в Херсонес и заедно с останалата войска и цялата плячка се оттеглили в земята си. При друго пък нашествие те опустошили Илирик и Тесалия и предприели нападение срещу укреплението при Термопилите. Тъй като защитниците на крепостните стени се отбранявали много упорито, те потърсили странични пътища и неочаквано намерили пътеката, която води въз планината, издигаща се на това място. По такъв начин те изтребили почти всички гърци — с изключение на пелопонесците, и се оттеглили.

7. *Траки във византийската войска*

Докато [ромейската войска] стояла дълго време в тази обсада,⁸ мнозина от войниците там били обхванати от мъчителна треска.⁹ Подвластната на персите Месопотамия е извънредно суха. Ромеите и особено войниците, които били от Тракия, несвикнали с тоя климат, прекарвали лятото в необикновено сухо място и в някакви задушни колиби, та поради това се разболели така, че една трета от войската лежала полумъртва.¹⁰

8. *Траки във войската на Велизарий*

Велизарий, като узнал, че пратеникът се намирал нейде много наблизо,¹¹ по-

¹ Тези числени посочвания на Прокопий очевидно са преувеличени. ² Изразът ἀνήκεστα ἐς Ῥωμαίους δεινὰ ἔδρασαν се повтаря често у Прокопий (вж. напр. *Procopius*, op. cit., p. 354, 6; 423, 5; 481, 22, и др.), поради което изглежда трябва да се тълкува като общо посочване. ³ Древният град Херсонес се намирал на Тракийския Херсонес. Предполага се, че той е тъждествен с дн. град Галиполи. ⁴ Според *Oberhammer*: PWRE, XV, coll. 439—440 става дума за Сароския залив. ⁵ Градът Систос бил разположен на Тракийския Херсонес, срещу Абидос. ⁶ Градът Абидос се намирал на Хелеспонт, в Мала Азия. Развалините му се намират при дн. турско село Bobali-Kalesi. ⁷ В текста е казано Азия, което трябва да се тълкува като обозначение изобщо на Малоазийския полуостров. ⁸ Отнася се до събития през 541 г. ⁹ С думата *πυρετός* се означавало точно „силна треска, огненница“. ¹⁰ Отнася се до един епизод от византийско-персийската война през 541 г. ¹¹ Отнася се до събитие от византийско-персийската война през 549 г.

χειῶν τινῶν συνδόνων πηξάμενος, ἦν δὲ παπυλεῶνα καλεῖν νενομίκασιν, ἐκάθητο ἐκεῖ, ὥσπερ ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ, παραδηλῶν ὅτι δὴ οὐδεμιᾷ παρασκευῇ ἐνταῦθα ἦκοι. τοὺς δὲ στρατιώτας διέταξεν ὥδε· τῆς μὲν καλύβης ἐφ' ἐκάτερα Θράκες τε καὶ Ἰλλυριοὶ ἦσαν, Γότθοι δὲ μετ' αὐτοὺς, καὶ τούτων ἐχόμενοι Ἑρουλοὶ, μεθ' οὓς Βανδίλοι τε καὶ Μαυρούσιοι ἦσαν. (pp. 243,18—244,3)

9. De Recithango e Thracia oriundo

II 30. Βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Σαβεΐρων μὲν τῷ ἔθνει τὰ ξυγκείμενα χρήματα ἔπεμψε, Γουβάζην δὲ καὶ Λαζοὺς χρήμασιν ἄλλοις δεδωρηται. ἐτύγγανε δὲ πολλῶ πρότερον καὶ ἄλλο στρατεύμα λόγου ἄξιον ἐς Λαζικὴν πέμψας, οἱ οὐπω ἀφικόμενοι ἐνταῦθα ἔτυχον. ἦρχε δὲ αὐτῶν Ῥεκίθαγγος^α ἐκ Θράκης, ἀνὴρ ξυνετός τε καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια. (p. 300, 11—18)

10. De Danubii ostio

III 1. Τὰ γὰρ ἀμφὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ὅς ἐκ Βυζαντίου χωρεῖ εἰς τὴν λίμνην, ἅπαντα ἀκριβολογεῖσθαι ἀμήχανα ἦν, βαρβάρων τῶν ὑπὲρ ποταμὸν Ἰστρου, ὃν καὶ Δανούβιον καλοῦσι, Ῥωμαίοις βατὴν ἦκιστα ποιουμένων τὴν ἐκείνῃ ἀκτὴν, πλὴν γε δὴ ὅτι ἐκ Βυζαντίου μὲν ἐς τὰς τοῦ Ἰστρου ἐκβολὰς ἡμερῶν ἔστιν ὁδὸς δύο καὶ εἴκοσι. (p. 309, 5—11)

11. Gepidae terris circa Singidunum et Sirmium potiuntur

III 2. — — — Γατθικὰ ἔθνη πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πρότερόν τε ἦν καὶ τανῦν ἔστι, τὰ δὲ δὴ πάντων μέγιστα τε καὶ ἀξιολογώτατα Γότθοι τέ εἰσι καὶ Βανδίλοι καὶ Οὐισίγοτθοι καὶ Γήπαιδες. πάλαι μέντοι Σαυρομάται καὶ Μελάγχλαινοι ὠνομάζοντο· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ Γετικὰ ἔθνη ταῦτ' ἐκάλουν. — — — οὗτος ὁ λεῶς ὑπὲρ ποταμὸν Ἰστρου ἐκ παλαιοῦ ᾧκουν. ἔπειτα Γήπαιδες μὲν τὰ ἀμφὶ Σιγγιδόνον^β τε καὶ Σίρμιον^γ χωρία ἔσχον, ἐντός τε καὶ ἐκτός ποταμοῦ

строил от някакви дебели платна шатра, която обикновено се нарича „папилеон“, седнал там като в пусто място и се преструвал, че бил дошел тук, без да се е приготвил [за война]. Той наредил войниците така: от двете страни на шатрата били тракийци и илирийци, след тях готи и до тях херули, след които идвали вандали и мавританци.

9. Тракиецът Рекитанг

Император Юстиниан изпратил на племето савири¹ уговорените пари,² а на Гувазис³ и на лазите⁴ подарил други пари. Много време преди това той бил изпратил в Лазика и друга значителна войска, която още не била пристигнала там. Предвождал я Рекитанг⁵ от Тракия, мъж умен и вещ във военните дела.

10. Устието на Дунав

Невъзможно е да се опише точно всичко, що се намира около Евксинския Понт, който се простира от Византион към [Меотидското] езеро.⁶ Варварите, обитаващи отвъд реката Истър, назовавана и Дунав, правят недостъпен за ромеите тамошния бряг. Може да се каже само това, че от Византион до устието на Истър има двадесет и два дни път.

11. Гепиди завладяват земите около Сингидунум и Сирмиум

Съществували са и съществуват и сега много готски и други племена. Най-големите и достойни да бъдат споменати са готите, вандалите, визиготите и гепидите.⁷ Някога се наричали обаче савромати и меланхлени. Някои ги наричат също и гетски племена — — — Този народ от старо време обитавал отвъд Дунав. След това гепидите завладели земите около Сингидунум и Сирмиум, отсам и отвъд реката Истър, гдето живеят

^α ρεκίθακος G. ^β Σιγγιδόνον scripsit Haury σιγγηδόν V, σιγγηδόνα P. ^γ σίρμιον V.

¹ Савирите са били хунско племе, което обитавало близо до Кавказ. Повече сведения за тях вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 224—225. ² В текста е казано τὰ ξυγκείμενα, което ще рече постигнато споразумение, или договор, разбира се, и произлизащите от него следствия. ³ Гувазис е бил господар на племето на лазите. За него вж. повече у Seek, Gobazes: PWRE, VII, col. 1548. ⁴ Лазика е древната Колхида, дн. Лазистан. ⁵ Рекитанг, който вероятно е произхождал от т. нар. Gothi minores, поселени в днешните севернобългарски земи, преди това бил началник на ромейските войски в Ливан. По-късно той бил убит в Илирик. ⁶ Меотидско езеро = Азовско море. ⁷ Гепидите, съседно на готите номадско племе, населявали от III в. сл. н. е. областите на Средна Европа между Карпатите и Дунава. След разпадането на Атиловата държава едни от тях заемат Дакия, а други се преселват в Северна Италия.

*Ιστρου, ἐνθα δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ἴδονται.

Τῶν δὲ δὴ ἄλλων Οὐισίγοιτοι μὲν ἐνθ' ἐνδε ἀναστάντες τὰ μὲν πρῶτα ἐς ξυμμαχίαν Ἀρκαδίου βασιλέως ἀφίκοντο, χρόνῳ δὲ ὕστερον (οὐ γὰρ οἶδε βαρβάροις ἐνδιαπᾶσθαι ἢ ἐς Ῥωμαίους πίστις), ἡγουμένου αὐτοῖς Ἀλαρίχου, ἐς ἐπιβουλὴν ἐκατέρου βασιλ' ὡς ἐτράποντο, ἐκ Θράκης τε ἀρξάμενοι ξυμπάσῃ Εὐρώπῃ ὡς πολέμῳ ἐχρήσαντο. (pp. 311, 5—10; 311, 20—312, 5)

12. Gothi in Thracia considunt

III 2. Γότθοι δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ *Ιστρου διάβασιν ποιησάμενοι Παννονίαν μὲν τὰ πρῶτα ἔσχον, ἔπειτα δὲ βασιλέως δόντος ᾤκησαν τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία. ἐνταῦθά τε οὐ πολὺν διατρίψαντες χρόνον τῆς ἐσπερίας ἐκράτησαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ τῶν Γότθων εἰρησεται. (p. 317, 9—14)

13. De quibusdam exercitus Romani ducibus e Thracia oriundis

III 11. Ἀρχοντες δὲ ἦσαν φοιδεράτων μὲν Δωρόθεός τε, ὃ τῶν ἐν Ἀρμενίῳ καταλόγων στρατηγός, καὶ Σολόμων, — — — στρατιωτῶν δὲ ἱππέων μὲν Ῥουφῖνός τε καὶ Αἰγὰν, ἐκ τῆς Βελισαρίου οἰκίας ὄντες — — — Αἰγὰν δὲ ἦν Μασσαγέτης γένος, οὗς νῦν Οὐγγους καλοῦσιν. οἱ δὲ λοιποὶ σχεδὸν τι ἅπαντες τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία ᾤκουν. εἶποντο δὲ αὐτοῖς *Ερουλοι τετρακόσιοι, ὧν Φάρας ἦρχε, καὶ ξύμμαχοι βάρβαροι ἑξακόσιοι μάλιστα ἐκ τοῦ Μασσαγετῶν ἔθνους, ἱπποτοξόται πάντες· ὧν δὴ ἡγοῦντο Σιννίων τε καὶ Βάλας, ἀνδρίας τε καὶ καρτερίας ἐς ἄκρον ἤκοντε. (pp. 361, 14—15; 23—24; 362, 7—14;

14. De origine Belisarii

III 11. Ἐστέλλετο δὲ καὶ Ἀρχέλαος, ἀνὴρ ἐς πατρικίους τελῶν, ἥδη μὲν τῆς αὐλῆς ἐπαρχος ἐν τε Βυζαντίῳ καὶ Ἰλλυριοῖς γεγονώς, τότε δὲ τοῦ στρατοπέδου καταστάς ἐπαρχος. οὕτω γὰρ ὁ

и в мое време. Другите пък визиготи, като се вдигнали оттука, първоначално станали съюзници на император Аркадий¹. По-късно обаче — тъй като верността спрямо ромеите не представя нещо трайно за варварите — те под предводителството на Аларих² започнали да злоумишляват срещу единия и другия император и като потеглили от Тракия, нападали цяла Европа като вражеска земя.

12. Преселване на готи в Тракия

Готите, след като преминали Дунав, първоначално завзели Панония, а сетне с позволението на императора³ се заселили в земите на Тракия. Там те прекарали немного време и след това завладели западните области. Но това ще бъде разказано в изложението за готите.

13. Византийски пълководци от Тракия

Началници на федератите⁴ били Доротей, стратег на войсковите части в Армения, и Соломон — — —. Началници на конните войски били Руфин⁵ и Айган⁶, който бил от дружината⁷ на Велизарий — — —. Айган бил по произход от масагетите, които днес наричат хуни. А почти всички останали началници обитавали земите на Тракия. Придружавали ги четиристотин херули под началството на Фарас и около шестстотин съюзници варвари от племето на масагетите, все конни стрелци. Те били предвождани от Синион⁸ и Валас, които се отличавали с най-голяма мъжественост и издръжливост.

14. Произходът на Велизарий

Изпратен бил също и Архелай, който се числял към патрициите и по-рано бил префект на претория във Византион и в Илирик, а по това време бил префект на

¹ Император Аркадий (395—408). ² Аларих е бил племенен вожд на визиготите в края на IV и началото на V в. Починал в 412 г. ³ Император Зенон (474—491). ⁴ Другаде Прокопий (ibid., I, p. 361, 4—13; II, p. 505, 9—20) е дал доста обстоятелни сведения за федератите във византийската войска. С името федерати били означавани наемници чужденци във византийската войска. Общо вж. изследването на J. Maspero, *Φοιδεράτοι et στρατιῶται dans l'armée byzantine au VIe siècle*, B. Z., XXI, 1912, pp. 97—109; L. Bréhier, *Les institutions*, p. 337. ⁵ Според Procopius, ibid., I, p. 459, 3—4 Руфин бил тракиец по произход (Ῥουφῖνον τὸν Θράκα). ⁶ Повече сведения за Айган вж. у Moravcsik, op. cit., II, p. 235. ⁷ Византийският термин οἰκία означава лична дружина от наемници; вж. посочванията у Дуйчев, Балканският Югоизток, стр. 247, бел. 1. ⁸ Синион по-късно се споменава като един от племенните вождове на кутригурите. За него вж. у Moravcsik, op. cit., II, p. 235.

τῆς δαπάνης χορηγὸς ὀνομάζεται. στρατηγὸν δὲ αὐτοκράτορα ἐφ' ἅπασι Βελισάριον βασιλεὺς ἔστειλεν. — — — ὥρμητο δὲ ὁ Βελισάριος ἐκ Γερμανίας, ἣ Θρακῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν μεταξὺ κεῖται. (p. 363,4—9; 16—18)

15. *Armenta equorum imperatoria in Thracia pascuntur*

III 12. Ὁ δὲ ξύμπας στόλος τῇ στρατηγίδι νηὶ εἶπετο, καὶ προσέσχον Περίνθῳ, ἣ νῦν Ἡράκλεια ἐπικαλεῖται, ἐνθα δὴ πέντε ἡμερῶν χρόνος τῇ στρατιᾷ ἐτρίβη, ἐπεὶ βασιλεὺς ἵπποις ὅτι μάλιστα πλείστοις τὸν στρατηγὸν ἐνταῦθα ἐδωρεῖτο ἐκ τῶν βασιλικῶν ἵπποφορβίων, ἃ οἱ νέμονται ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία. (p. 366, 10—15)

16. *De Rufino Thrace in exercitu Belisarii signifero*

IV 10. Μάλιστα δὲ αὐτόν τε καὶ Καρχηδόνα πᾶσαν συνετάραξε τὰ ἐς Ἀιγάν τε τὸν Μασσαγέτην καὶ Ρουφῖνον τὸν Θράκα ἐν Βυζακίῳ ξυνενεχθέντα. ἄμφω γὰρ λογίμω ἐς ἄγαν ἐν τε τῇ Βελισαρίου οἰκίᾳ ἦσθην καὶ τῷ Ῥωμαίων στρατεύματι, ἄτερος μὲν αὐτοῖν Αἰγάν ἐν τοῖς Βελισαρίου δορυφόροις ταπτόμενος, ὁ δὲ ἕτερος ἅτε ἀπάντων εὐψυχότατος τὸ σημεῖον τοῦ στρατηγοῦ ἐν ταῖς παρατάξεσιν εἰωθὼς φέρειν. (p. 459, 1—9).

17. *Himerius Thrax exercitum contra Vandalos ducit*

IV 23. Ἀντάλας δὲ καὶ ὁ τῶν Μαυρουσίων στρατὸς ξυνελέγοντο αὐθις ἐν Βυζακίῳ, καὶ αὐτοῖς Στότζας ξυνῆν, στρατιώτας τε ὀλίγους τινας καὶ Βανδίλους ἔχων. Ἰωάννης δὲ ὁ Σισινιόλου, πολλὰ λιπαρύντων Λιβύων, στρατεύμα ἀγείρας ἐπ' αὐτοὺς ἦλθεν. ἐτύγγανε δὲ Ἱμέριος Θράξ τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἄρχων, ὃν δὴ τότε Ἰωάννης ἐκέλευε πάντας ἐπαγόμενον τοὺς ταύτῃ καταλόγους ξὺν τοῖς ἐκάστῳ ἡγούμενοις ἐλθόντα ἐς χωρίον Μενεφέσση, ὃ ἐστὶν ἐν Βυζακίῳ, σφίσι ξυμμίξαι. (p. 525, 13—22)

войската. Така се нарича прочее началникът на продоволствието. Императорът изпратил за стратег-автократор над всички Велизарий — — —. Велизарий произхождал от Германия, която лежи между Тракия и Илирик.

15. Императорски коне в Тракия

Цялата флота следвала подир военачалнишкия кораб и тъй стигнали до Перинт, който днес се нарича Хераклея.¹ Там войската прекарала пет дни и през това време императорът подарил там на стратега извънредно голям брой коне от императорските чарди, които пасат в земите на Тракия.

16. Тракиецът Руфин знаменосец във византийската войска

[Соломон]² и целият Картаген били извънредно много смутени от това, което се случило във Визакион с масагета³ Екан и с тракиеца Руфин, защото те двамата били твърде известни в дружината на Велизарий и сред ромейската войска. Единият от тях — Еган, бил причислен към оръженосците на Велизарий, а другият, тъй като бил най-храбър от всички, обикновено носел в строя знамето на пълководеца⁴.

17. Тракиецът Имерий воюва срещу вандалите

Антал⁵ и мавританската войска се събрали отново във Визакион. Заедно с тях бил и Стоца, който водел малко войници, а също и вандали. А Йоан, синът на Сисиниол, поради силното настояване на либийците събрал войска и потеглил срещу тях. Началник на отредите във Визакион по това време бил Имерий⁶, тракиец, комуто тъкмо тогава Йоан заповядал да поведе всички тамошни бойни части заедно с техните военачалници, да пристигне в мястото Менефеси⁷, което се намира във Визакион, и да се присъедини към тях.

¹ Отнася се за събитие през 533 г. водел военните действия в Северна Африка. Загатва се за бунта на мавританците (вж. *Procopius*, *ibid.*, p. 353, 6 sq.) във Визакион, сиреч на африканското крайбрежие.

² Соломон бил византийски пълководец, който ръководел военните действия в Северна Африка. ³ Прокопий често назовава хуните с името масагети.

⁴ Става дума за Велизарий.

⁵ За Антал вж. други сведения у *Procopius*, *ibid.*, III, p. 195.

⁶ Имерий бил пленен от мавританците. Благодарение на неговото съдействие бил завзет градът Адралитос. По-късно той можал да избяга, да се добере до Картаген и да се върне във византийската войска.

⁷ Менефеси е град в северноафриканската област Бизацене, близо до Хадруметум, на север от Ел-Менфедли. За този град вж. повече у *Schwabe*: *PWRE*, XV, col. 845, l. v. Menephese.

18. De Petro Thrace

IV 28. Πέτρος Θράξ μὲν γένος, δορυφόρος δὲ Σολόμωνος γενόμενος πρότερον (p. 545, 17—18)

19. Theodoricus Thracia relicta in Italiam proficiscitur

V 1. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ Γότθοι, οἱ ἐπὶ Θράκης δόντος βασιλέως κατῴκητο, ὅπλα ἐπὶ Ῥωμαίους, Θεωδερίχου σφίσιν ἤγον-
μένον, ἀντήσαν, ἀνδρὸς πατρικίου τε καὶ ἐς τὸν ὑπάτων δίφρον ἀναβεβηκότος ἐν Βυζαντίῳ. Ζήνων δὲ βασιλεὺς, τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι ἐπιστάμενος, Θεωδερίχῳ παρήγει ἐς Ἰταλίαν πορεύεσθαι καὶ Ὀδοάκρῳ ἐς χεῖρας ἰόντι τὴν ἐσπερίαν ἐπικράτησιν αὐτῷ τε καὶ Γότθοις πορίζεσθαι. ἄμεινον γὰρ οἱ εἶναι, ἄλλως τε καὶ ἐπ' ἀξίωμα βουλῆς ἤκοντι, τύραννον βιασαμένῳ Ῥωμαίων τε καὶ Ἰταλιωτῶν ἄρχειν ἀπάντων ἢ βασιλεῖ διαμαχομένῳ ἐς τόσον κινδύνου ἰέναι. Θεωδερίχος δὲ ἡσθὲς τῇ ὑποθήκῃ ἐς Ἰταλίαν ἦει, καὶ αὐτῷ ὁ τῶν Γότθων λεὼς εἶπετο, παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἐν ταῖς ἀμάξαις ἐνθέμενοι καὶ τὰ ἐπιπλα ὅσα φέρειν οἰοί τε ἦσαν. (p. 5, 9—23)

20. Gothi apud Sirmium contra Gepidas pugnant

V 3. Τῷ δὲ λόγῳ πρεσβευτὴν τὸν Ἀλέξανδρον βασιλεὺς ἐπεμψε, τοῖς τε ἀμφὶ τῷ Λιλύβαίῳ ξυνταραχθεῖς (ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις δεδήλωται) καὶ ὅτι Οὐννοι δέκα ἐκ τοῦ ἐν Λιβύῃ στρατοπέδου, δρασμῶν ἐχόμενοι, ἐς Καμπανίαν ἀφίκοντο, Οὐλίαις τε αὐτοὺς, δὲ Νεάπολιν ἐφύλασσαν, Ἀμαλασοῦνθης οὗτι ἀκουσίον ὑπεδέξατο, Γότθοι τε Γήπαισι τοῖς ἀμφὶ Σίρμιον πολεμοῦντες, πόλει Γρατιανῇ, ἐν τῇ Ἰλλυριῶν ἐσχατιᾷ κειμένη, ὥς πολεμίᾳ ἐχρήσαντο. (p. 17, 2—11).

18. Тракиецът Петър

Петър¹, тракиец по род, по-рано бил копиеносец на Соломон.

19. Заминаването на Теодорих от Тракия за Италия

По същото това² време готите, които с позволение на императора³ се били поселили в Тракия, вдигнали оръжие против ромеите под предводителството на Теодорих⁴, патриций, достигнал консулски чин във Византион. Но император Зенон, който умее лесно да се справя с положението, увещал Теодорих да замине за Италия и да започне война с Одоакър⁵, за да завладее за себе си и за готите Запада. За него, който вече бил достигнал до сенаторско достойнство, би било по-добре, като победи един узурпатор⁶, да има под властта си ромеи и всички италийци, отколкото като влиза в борба с императора, да се излага на такава голяма опасност. Зарадван от това предложение, Теодорих заминал за Италия последван от готите, които поставили в своите коли деца и жени, както и покъщнината, която могли да носят.

20. Сражение при Сирмиум между готи и гепиди

Веднага император [Юстиниан I] отправил като пратеник Александър; той бил смутен поради онова, което станало в Лилибей⁷, и поради това, че десет души хуни, като избягали от стана в Либия, пристигнали в Кампания, а Улиарис⁸, който отбранявал Неапол⁹, ги приел със съгласието на Амаласунта и още защото готите, като воювали против гепидите около Сирмиум, се отнесли като неприятели към града Грациана¹⁰, разположен в крайните предели на Илирик.

¹ Тракиецът Петър участвувал в убийството на узурпатора в Северна Африка (вж. подробности у Procopius, ibid., I, pp. 545, 10—551, 3). Тук той е споменат във връзка със събитията през 545—546 г. ² Става дума за събития по времето на император Зенон. ³ Император Зенон.

⁴ Бъдещият остроготски крал Теодорих (493—526). ⁵ Одоакър (476—493) е бил първият „варварин“ владетел на Италия, който вероятно бил племенен вожд на германското племе скири. ⁶ Сиреч Одоакър.

⁷ Лилибей (Λιλύβαιον) бил крепост в западното крайбрежие на Сицилия (ит. Capo Lilibeo), вероятно на мястото на дн. Marsala. ⁸ Улиарис бил остроготски пълководец, подчинен на Теодориховата наследница Амаласунта.

⁹ Град в днешната италианска област Кампания. ¹⁰ Грациана (Γρατιανή), крепост на Дунава в Горна Мизия, източно от Виминациум, нападната от готите в 534 г. Вж. K. Jireček, Das christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer, SBWA, CXXXVI, 1897, p. 72.

21. *De Petro Illyrio in exercitu Romano militante*

V 3. Οἷς δὴ περιχαρὴς γεγονὼς βασιλεὺς Πέτρον, Ἰλλυριὸν γένος, ἐκ Θεσσαλονίκης ὁρμώμενον, ἐς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς ἔστελλεν, ἕνα μὲν ὄντα τῶν ἐν Βυζαντίῳ ῥητόρων, ἄλλως δὲ ξυνετόν τε καὶ πρῶον καὶ ἐς τὸ πείθειν ἱκανὸν πεφυκότα. (p. 19, 16—21).

22. *De Mundone exercitus Illyriciani duce*

V 5. Βασιλεὺς δὲ τὰ ἀμφὶ Ἀμαλασούνῃ ξυνενεχθέντα μαθὼν εὐθὺς καθίστατο ἐς τὸν πόλεμον, ἕνατον ἔτος τὴν βασιλείαν ἔχων. καὶ Μοῦνδον μὲν τὸν Ἰλλυριῶν στρατηγὸν ἐς τε Δαλματίαν ἵεναι, τὴν Γότθων κατήκοον, καὶ Σαλώνων ἀποπειράσασθαι ἐκέλευεν (ἦν δὲ ὁ Μοῦνδος γένος μὲν βάρβαρος, διαφερόντως δὲ τοῖς τε βασιλέως πράγμασιν εὖνους καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια), Βελισάριον δὲ ναυσὶν ἔστελλε, στρατιώτας ἐκ μὲν καταλόγων καὶ φοιδεράτων τετρακισχιλίους, ἐκ δὲ Ἰσαύρων τρισχιλίους μάλιστα ἔχοντα. ἄρχοντες δὲ ἦσαν λόγιμοι μὲν Κωνσταντῖνός τε καὶ Βέσσας^α, ἐκ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων. — — — εἶποντο δὲ καὶ Οὐννοι ξύμμαχοι διακόσιοι καὶ Μαυρούσιοι τριακόσιοι. (pp. 25, 2—14; 20—21)

23. *Theodoricus apud Sirmium contra Gepidas pugnat*

V 11. Γότθοι, ἐπειδὴ ἐς Ῥεγάτα ξυνελέγησαν, βασιλέα σφίσι τε καὶ Ἰταλιώταις Οὐίτιγιν εἶλοντο, ἄνδρα οἰκίας μὲν οὐκ ἐπιφανοῦς ὄντα, ἐν μάχαις δὲ ταῖς ἀμφὶ Σίρμιον^β λίαν εὐδοκιμηκότα τὸ πρότερον, ἥνίκα τὸν πρὸς Γήπαιδας πόλεμον Θεудέριχος διέφερε. (p. 59, 5—9)

24. *De Bessa Gotho e Thracia oriundo*

V 16. Καὶ Βέσσας ἐπήγγελλε καταλαβεῖν Ναρνίαν, πόλιν ἐχυρὰν μάλιστα ἐν Τούσκοις οὐ-

^α βέσσος L. ^β σέρμιον K.

¹ Загатва се за обещанието на Амаласунта да предаде цяла Италия под властта на император Юстиниан. Ср. *Procopius*, *ibid.*, II, pp. 17, 23 — 19, 16, тук стр. 115. ² Прокопий другаде (*op. cit.*, II, pp. 10, 15 — 24, 24) е разказал обстойно историята на Амаласунта, дъщерята на Теодорих, и нейното погубване от Теодат през 535 г. Убийството на покровителствуваната от византийците готска владетелка е дало повод на император Юстиниан да се намеси в делата на готите в Италия и да започне известната византийско-остроготска война в Италия. ³ Деветата година от управлението на Юстиниан огговаря на времето от 1 април 535 до 31 март 536 г. или ако за изходна точка се вземе реалното заемане на императорската власт от Юстиниан, съответно от 1 август 535 до 31 юли 536 г. ⁴ Град в Далмация, известен днес и под името Солин. ⁵ Регата — местност близо до Рим. ⁶ Загатва се за сражението между войските на Теодорих Велики и гепидите при Сирмиум през 488 г.

21. *Илириеџт Петър на византийска военна служба*

Зарадван поради станалото¹, [Юстиниан] изпратил веднага в Италия Петър, по род илириец, който произхождал от Солун, бил един от риторите във Византион, изобщо бил човек разумен, кротък и способен да увещава.

22. *Мундо, пълководец на илирийската войска*

Като узнал това, което било станало с Амаласунта², императорът почнал война в деветата година от царуването си³. Той заповядал на илирийския стратег Мундо да отиде в Далмация, която се намирала под владичеството на готите, и да опита да завземе Салона⁴. А Мундо бил варварин по произход, особено много отдаден на работите на императора и вещ във военните дела. С корабите пък императорът изпратил Велизарий, който предвождал четири хиляди души редовни войници и федерати и над три хиляди души исаврийци. Видни военачалници били Константин и Бесас, от тракийските области. — — — С тях тръгнали и двеста съюзници хуни и триста мавританци.

23. *Теодорих воюва при Сирмиум срещу гепидите*

След като се събрали в Регата⁵, готите избрали за свой цар и за цар на италийците Витигес, който произхождал от незнатен род, обаче се бил прочул много в сраженията при Сирмиум по-рано, когато Теодорих водел войната против гепидите⁶.

24. *Готът Бесас от Тракия*

[Велизарий] заповядал на Бесас да вземе Нарния, извънредно укрепен град

σαν. ὁ δὲ Βέσσας οὗτος Γότθος μὲν ἦν γένος τῶν ἐκ παλαιοῦ ἐν Θράκῃ ὤκημένων, Θεοδορίῳ τε οὐκ ἐπισπομένων, ἥνικα ἐνθένδε ἐς Ἰταλίαν ἐπῆγε τὸν Γότθων λεόν, δραστήριος δὲ καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια. στρατηγὸς τε γὰρ ἦν ἀριστος καὶ αὐτουργὸς δεξιός. (p. 83, 15—21).

25. *De Hunnis, Sclavinis et Antis in exercitu Belisarii militantibus*

V 27. Μαρτῖνός τε καὶ Βαλεριανὸς ἦκον, ἑξακοσίους τε καὶ χιλίους στρατιώτας ἱππεῖς ἐπαγομένω. καὶ αὐτῶν οἱ πλεῖστοι Οὐννοὶ τε ἦσαν καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται, οἱ ὑπὲρ ποταμὸν Ἰστρὸν οὐ μακρὰν τῆς ἐκείνῃ ὁχθῆς ἴδρυνται. Βελισάριος δὲ ἤσθη τε αὐτῶν τῇ παρουσίᾳ καὶ πολεμητέα σφίσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους εἶναι τὸ λοιπὸν ᾤετο (p. 130, 11—17).

26. *De Cutila Thrace in Italia pugnante*

VI 2. Ὀλίγω δὲ ὕστερον Μαρτῖνον μὲν καὶ Βαλεριανὸν ξὺν τοῖς ἐπομένοις ἐς Νέρωνος πεδῖον Βελισάριος ἐπεμψε, ξυνταράσσειν ὅτι μάλιστα ἐπιστείλας τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον. ἐκ δὲ πυλίδος Πιγκιανῆς ἱππέας ἑξακοσίους ἐπὶ τῶν βαρβάρων τὰ χαρακώματα ἔστελλεν. οἷς δὴ τρεῖς τῶν αὐτοῦ δορυφόρων ἐπέστησεν, Ἀρτασίρην τε ἄνδρα Πέρσην καὶ Βώχαν Μασσαγέτην γένος καὶ Κουτίλαν Θράκα. — — —

Τέλος δὲ Ῥωμαῖοι ἀρετῇ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἐτρέψαντο. ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ Κουτίλας μέσσην τὴν κεφαλὴν ἀκοντίῳ πληγὴς καὶ ταύτῃ τὸ δοράτιον ἐμπεπηγὸς ἔχων ἐδίωκε. τῆς τε τροπῆς γενομένης ἅμα τοῖς περιοῦσιν ἐς τὴν πόλιν ἀμφὶ ἡλίου δύσιν ἐσήλασε, κραδαινομένου οἱ ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἀκοντίου, θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἀρξὴν, τῶν Βελισαρίου ἱπασπιστῶν ἓνα, τῶν τις Γότθων τοξότης μεταξὺ τῆς τε ῥινὸς καὶ ὀφθαλμοῦ τοῦ δεξιοῦ βάλλει. καὶ τοῦ μὲν τοξεύματος ἡ ἀκὴς ἄχρῃ ἐς τὸν αὐχένα ὀπίσω διήλθεν, οὐ μέντοι διεφάνη, τοῦ δὲ ἀράκτου τὸ λειπόμενον ἐπῆν τε τῷ προσώπῳ καὶ ἱππευόμενον τοῦ ἀνθρώπου ἐσείετο. ὃν δὴ ξὺν τῷ Κουτίλᾳ θεώμενοι ἐν θαύματι μεγάλῳ ἐποιοῦντο Ῥωμαῖοι, ὅτι δὴ ἱππεύοντο, οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν τοῦ κακοῦ ἔχοντες (pp. 155, 14—21; 156, 8—23).

в Тоскана.¹ А този Бесас бил по произход гот, и то от заселените някога в Тракия готи, които не последвали Теодорих, когато повел оттам готския народ за Италия. Той бил предприемчив и вещ във военните дела, отличен стратег и умело действувал по свой почин.

25. *Хуни, славини и анти във войската на Велизарий*

[В Италия] пристигнали Мартин и Валериан, които водели хиляда и шестстотин конници. Повечето от тях били хуни, славяни и анти, които живеели отвъд реката Истръ, недалеч от нейния бряг. Велизарий се зарадвал, че пристигнали, и сметнал, че трябва вече те да почнат военните действия срещу неприятелите.²

26. *Тракиецът Кутилас воюва в Италия*

Малко по-късно Велизарий изпратил Мартин и Валериан с дружината им в Нероновото поле,³ като им заповядал да безпокоят колкото може повече неприятелския стан. От Порта Пинкиана⁴ пък изпратил срещу укреплението на варварите шестстотин конници. За техни началници поставили трима от своите копиеносци: персиеца Артасир, масагета Бохас и тракиеца Кутилас. — — —

Най-сетне ромеите чрез своята храброст отблъснали враговете и ги обърнали в бягство⁵. В това сражение Кутилас бил ранен с копие в средата на главата и продължил със забитото в главата си копие да преследва [неприятелите]. Когато [неприятелите] били обърнати в бягство, Кутилас влязъл в града⁶ към залез слънце заедно с останалите, като на главата му се клатело копието. Това представляло необикновено зрелище. В същото време един от стрелците готи ранил Арзес, който бил от щитоносците на Велизарий (между носа и дясното око). Острието на стрелата преминало чак отзад до врата, без обаче да се покаже, като само останалата част от стрелата се виждала на лицето и се клатела, когато този човек яздел. Римляните много се удивлявали, като го видели заедно с Кутилас, че двамата яздят, без да обръщат никакво внимание на болката.

¹ Откъсът се отнася до събития през 537 г. при борбата между византийци и готи около Рим.

² Откъсът се отнася до едно сражение през лятото на 537 г., през втората половина на м. юли.

³ Нероновото поле е местност в Рим отвъд реката Тибър, сега в чертата на града Рим. ⁴ Става дума за римската Porta Pinciana, сега в чертата на Рим, а през VI в. в покрайнините на града.

⁵ Отнася се до събития през лятото на 537 г.

⁶ Град Рим.

27. *De equitibus Thraciis in exercitu Belisarii militantibus*

VI 5. 'Εν τούτῳ δὲ καὶ ἄλλο στρατεύμα ἐκ Βυζαντίου κατέπλευσεν, 'Ισαύρων μὲν ἕς τὸν Νεαπόλεως λιμένα τρισχίλιοι, ὧν Παῦλος καὶ Κόνων ἡγοῦντο, ἕς Δρουντα δὲ Θραῖκες ἱππεῖς ὀκτακόσιοι, ὧν 'Ιωάννης ἤρχεν ὁ Βιταλιανοῦ τοῦ πρώην τετυραννηκότος ἀδελφιδοῦς. — — —

* Ἦδη γὰρ αὐτὸ οὐ πολλῶ πρότερον κατελήφει, Κόνωνα ξύν τε 'Ισαύρων καὶ Θρακῶν στρατεύματι οὐκ ὀλίγῳ πέμψας. (pp. 170,1—5; 197, 3—5).

28. *Thracas in exercitu Belisarii militant*

VI 12, 13. Βελισάριος δὲ τοῖς ἐκ Μεδιολάνου ἤκουσι χιλίους ἐπεμψεν 'Ισαύρους τε καὶ Θραῖκας. ἡγεῖτο δὲ τῶν 'Ισαύρων Ἐννης, τῶν δὲ Θρακῶν Παῦλος, Μουνδίλας τε ἅπασιν ἐφειστήκει καὶ αὐτὸς ἤρχεν ὀλίγους τινὰς τῶν Βελισαρίου ὑπασπιστῶν ἔχων. — — —

Таῖς μέντοι κλίμαξιν ἀνιόντες οἱ βάρβαροι παρ' ὀλίγον ἤλθον τὸ φρούριον κατὰ κράτος ἐλεῖν, εἰ μὴ ἄνδρες δύο, ἔργα θαυμάσια ἐνδεικνύμενοι, ἦδη αὐτοὺς τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσι γενομένους ἀρετῇ ὤσαντο, ὧν ὁ μὲν Βελισαρίου δορυφόρος ἦν ἐκ Θράκης, Οὐλιμουῦ^α ὄνομα, ὁ δὲ Βαλεριανοῦ, Γουβουλγουδοῦ, Μασσαγέτης γένος. τούτῳ γὰρ τῷ ἄνδρῳ τύχῃ μὲν τινι καταπεπλευκότε ὀλίγῳ πρότερον ἕς τὸν 'Αγκῶνα ἐτυχέτην. ἐν δὲ τῷ πόνῳ τούτῳ τοὺς ἀνιόντας τοῖς ξίφεσιν ἀμυνόμενοι τὸ μὲν φρούριον παρὰ δόξαν ἔσωσαν, αὐτοὶ δὲ ἡμιθνήτες καὶ τὸ σῶμα κρεουργηθέντες ὅλον ἐνθύνδε ἀπεκομίσθησαν (pp. 203, 14—19; 207,23—208,8).

29. *Heruli in Illyrico et in terris confinibus Sclavinis considunt*

VI 15. 'Ηνίκα *Ερουλοι Λαγγοβαρδῶν ἡσσηθέντες τῇ μάχῃ ἐξ ἡθῶν τῶν πατρίων ἀνέστησαν, οἱ μὲν αὐτῶν, ὥσπερ μοι ἐμπροσθεν δεδιήγηται, ὤκησαντο ἕς τὰ ἐν 'Ιλλυριοῖς χωρία,

^α οὐλιμουῦθ ὄνομα K] οὐλιμουῦν τοῦνομα L.

¹ Дриунт е дн. италиански град Отранто. ² През януари 538 г. при Велизарий в Рим пристигнал епископът на Медиоланум (дн. Милано) Даций заедно с някои видни граждани от този град, за да иска да им бъде изпратен малък гарнизон. Велизарий изпълнил обещанието си няколко месеца по-късно, преди м. юни 538 г.

27. *Конници траки във войската на Велизарий*

Между това и друга войска отплавала от Византион. От нея пристигнали в пристанището на Неапол три хиляди исаврийци под началството на Павел и Конон, а в Дриунт¹ — осемстотин конници траки под началството на Йоан, племенник на предишния узурпатор Виталиан. — — —

Не много време преди това, като изпратил Конон заедно с немалка войска от исаврийци и траки, [Велизарий] бил вече завзел [град Анкона].

28. *Тракийски отреди във войската на Велизарий*

Заедно с пристигналите от Медиоланум² Велизарий изпратил хиляда исаврийци и траки. Енис предвождал исаврийците, Павел — траките, а над всички началствувал Мундилас и той самият имал със себе си неколцина от щитоносците на Велизарий. — — —

Варварите наистина се изкачвали нагоре по стълбите и насмалко щели да превземат със сила крепостта, ако двама войници — единият бил Велизариев копиеносец, на име Улимут от Тракия, а другият Гувулгуду [копиеносец] на Валериан, по произход масагет, те били извършили достойни за почуда дела, като храбро отблъснали онези, които вече се намирали по зъберите [на стените]. Тези двама мъже малко време преди това по някаква случайност заедно пристигнали по море в Анкона. Като отблъснали с мечовете си онези, които се изкачвали нагоре, те в това сражение неочаквано спасили крепостта, обаче самите те били отнесени оттам полумъртви и с напълно изранени тела.

29. *Херули се заселват в Илирик и в съседство на славяните*

След като херулите претърпели поражение в борбата с лангобардите, те се изселили от бащините си селища. Едни от тях, както разправих по-рано, се поселили в илирийската земя, а другите по

οἱ δὲ δὴ ἄλλοι Ἰστρὸν ποταμὸν διαβαίνειν οὐδαμῇ ἔγνωσαν, ἀλλ' ἐς αὐτάς που τὰς ἐσχατίας τῆς οἰκουμένης ἰδρύσαντο· οὗτοι γοῦν πολλῶν ἐκ τοῦ βασιλείου αἵματος ἡγουμένων σφίσιν ἤμειψαν μὲν τὰ Σκλαβηνῶν ἔθνη ἐφεξῆς ἅπαντα, ἔρημον δὲ χώραν διαβάντες ἐνθύνδε πολλὴν ἐς τοὺς Οὐάρνους καλουμένους ἐχώρησαν. (pp. 214,21—215,6).

30. *De perfidia Burcentii natione Bessi et de gestis cuiusdam Sclavini in exercitu Belisarii militantis*

VI 26. Γότθοι δὲ οἱ ἐν Αὐξίμῳ, Φράγγων μὲν ἀφίξεως πέρι οὐδὲν πεπυσμένοι, ἀπειρηκότες δὲ πρὸς τὴν ἐκ Ῥαβέννης ἐλπίδα οὕτω μέλλουσαν, αὐθις μὲν Οὐίτιγιν διανοοῦντο μαρτύρεσθαι, λαθεῖν δὲ τῶν πολεμίων τὴν φυλακὴν οὐχ οἷοί τε ὄντες ἐπένθουν. μετὰ δὲ τῶν τινα Ῥωμαίων, Βέσον^α γένος Βουρκέντιον ὄνομα, ὑπὸ Ναρσῆ τεταγμένον τῷ Ἀρμενίῳ, μόνον ἰδόντες ἐς μέσσην ἡμέραν φυλακὴν ἔχοντα, ὥς μή τις ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν πόαν^б ληφόμενος ἴοι, ἐς τε λόγους αὐτῷ ξυνῆλθον ἐγγυτέρω ἥκοντες καὶ τὰ πιστὰ δόντες ὥς οὐδὲν ἐς αὐτὸν κακουρήσωσι ξυγγενέσθαι σφίσιν ἐκέλευον, ἔσεσθαι οἱ μεγάλα ἐπαγγειλαμένοις παρὰ σφῶν χρήματα. καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ αὐτῷ ἐγένοντο, ἐδέοντο τοῦ ἀνθρώπου οἱ βάρβαροι ἐπιστολὴν τινα ἐς Ῥαβένναν διακομίσαι, τάξαντες μὲν οἱ ἐν τῷ παραντίκα χρυσίον ῥητὸν, πλεον δὲ ὑποσχόμενοι δώσειν, ἐπειδὴ σφίσιν Οὐιπίγιδος γράμματα ἐπανήκοι φέρον. τοῖς δὲ χρήμασιν ὁ στρατιώτης ἀναπεισθεὶς ὑπουργήσῃν τε ὡμολόγησε ταῦτα καὶ ἐπιτελῇ ἐποίησε τὴν ὑπόσχεσιν. γράμματα γοῦν κατασεσημασμένα λαβὼν ἐς Ῥαβένναν κατὰ τάχος ἀφίκετο. καὶ Οὐιπίγιδι ἐς ὧν ἐλθὼν τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχείρισεν — — —

Τοσαῦτα γράψας Οὐίτιγισ καὶ χρήμασι πολλοῖς τὸν ἄνθρωπον δωρησάμενος ἀπεπέμψατο. ὃς δὴ ἐς Αὐξίμον ἀφικόμενος, παρὰ τε τοὺς ἐταίρους τοὺς αὐτοῦ ἦλθε καὶ ἀρρώστημα ὅτι δὴ οἱ ξυμβεβηκέναι σκεψάμενος ἐς τε ἱερόν τι οὐκ ἀπο-

никакъв начин не се решавали да преминат реката Истръ, но се установили някъде по самите краища на вселената. Те именно под предводителството на мнозина от царска кръв преминали поред през всички славянски племена, по-нататък пребродили обширна пуста земя и оттам се отправили към така наречените варни¹.

30. *Предателството на Буркенций, по произход бес. Подвигът на един славянин от войската на Велизарий*

Намиращите се в Авксим² готи — без да знаят нищо за пристигането на франките,³ — като се отказали от така несигурната си надежда по отношение на Равена, обмислили, от друга страна, да осведомят Витигес, но съжалявали, че не били в състояние да се укрият от стражата на неприятелите. При това, като видели, че на пладнe един от ромеите, по произход бес, на име Буркенций⁴, подчинен на арменеца Нарзес⁵, бил поставен на стража, щото никой да не излиза от града, за да бере трева, влезли в разговор с него, приближили се, дали му уверения, че не ще му направят никакво зло, помолили го да дойде при тях и му обещали, че ще получи от тях много пари. И след като се събрали заедно, варварите помолили този човек да отнесе едно писмо в Равена, определили му веднага известно количество злато, като му обещали, че ще му дадат още повече, когато се завърне и им донесе писмо от Витигес. Убеден чрез парите, войникът се съгласил да помогне в това дело и да изпълни обещанието си. И тъй той получил запечатано писмо и бързо пристигнал в Равена, явил се пред Витигес и му връчил писмото — — —

Като написал това и обдарил човека, (който го донесъл) с много пари, той го отправил. Когато този пристигнал в Авксим и се явил при другарите си, прикрил се, като казал, че се бил разболял

^а βέσον L] σβέσον K, Βέσσον Maltry, Βεσσόν Dind. ^б πόαν L] πόλιν K ἴοι] ἦει K.

¹ Племето Οὐάρνοι (Varni, Virini) е обитавало в днешните севернонемски земи, на изток от долното течение на р. Елба. ² Откъсът се отнася до една случка от войната между византийци и готи през 539 г. във връзка с обсадата на града Osimo и Riscio (Италия) от страна на Велизарий. ³ За действията на франките по това време Прокопий е разказал обстойно на друго място от своето съчинение (*ibid.*, II, p. 251, 6 sq.). ⁴ Според изричното посочване на Прокопий Буркенций, който носи, изглежда, латинско име, е бил от тракийското племе на бесите: Βέσον γένος. ⁵ Нарзес бил византийски пълководец. Той заедно с Велизарий участвувал в завоевателната война на Византия срещу готското кралство в Италия, която била покорена от него окончателно в 555 г. Вж. Успенски, пос. съч., I, стр. 452. Той е взел участие и в потушаването на бунта „Ника“.

θεν ὃν διὰ τοῦτο ἐσχολακέναι, κατέστη μὲν αὖθις ἐς τὴν φυλακὴν ἥπερ εἰώθει, λαθὼν δὲ ἅπαντας τοῖς πολεμίοις τὰ γράμματα ἔδωκεν, ἅπερ ἐς τὸ πλῆθος ἀναγνωσθέντα ἔτι μᾶλλον ἅπαντας, καίπερ τῷ λιμῷ πιεζομένους, ἐπέρωσε. διὸ δὴ προσχωρεῖν Βελισαρίῳ πολλὰ τιθασσεύοντι οὐδαμῇ ἤθελον. αὖθις δὲ (οὐδὲ γὰρ σφίσι στρατεύμα ἐκ Ῥαβέννης ἐξεληλυθὸς ἠγγέλλετο καὶ τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπορίᾳ ὑπερφυῶς ἤδη ἦχθοντο) Βουρκέντιον^α πάλιν πέμπουσι, τοῦτο ἐν γράμμασι δηλώσαντες μόνον, ὥς πέντε ἡμερῶν οὐκέτι τὸ λοιπὸν οἷοί τε εἰσι τῷ λιμῷ μάχεσθαι. ὁ δὲ αὐτοῖς ἐπανῆκεν αὖθις, Οὐπιτίγιδος ἐπιστολὴν ἔχων ταῖς ὁμοίαις ἐλπίσιν αὐτοὺς ἀναρτῶσαν.

Ῥωμαῖοι δὲ οὐδέν τι ἥσσον ἀχθόμενοι, ὅτι δὴ ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ μακρὰν οὕτω προσεδρεῖαν πεποίηται, διηποροῦντο, οὐκ ἐνδιδόντας σφίσι ἐν τοσοῦτοις κακοῖς τοὺς βαρβάρους ὁρῶντες. διὸ δὴ Βελισάριος ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο ζῶντά τινα τῶν ἐν τοῖς πολεμίοις δοκίμων λαβεῖν, ὅπως ἂν γνοίῃ ὅτου δὴ ἔνεκα τὰ δεινὰ καρτεροῦσιν οἱ βάρβαροι, καὶ οἱ Βαλεριανὸς τὸ τοιοῦτον ὑπουργήσιν εὐπετῶς ὡμολόγει. εἶναι γὰρ τινας τῶν οἱ ἐπομένων ἐκ τοῦ Σκλαβηνῶν ἔθνους, οἱ κρύπτεσθαι τε ὑπὸ λίθῳ βραχεῖ, ἢ φυτῷ τῷ παρατυχόντι, εἰώθασι καὶ ἀναρπάζειν ἄνδρα πολέμιον. τοῦτό τε αἰεὶ παρὰ ποταμὸν Ἰστρὸν, ἔνθα ἴδρυνται, ἐς τε Ῥωμαίους καὶ τοὺς ἄλλους βαρβάρους ἐνδείκνυνται. ἥσθη τῷ λόγῳ Βελισάριος καὶ τοῦ ἔργου ἐπιμελεῖσθαι κατὰ τάχος ἐκέλευε. Βαλεριανὸς οὖν ἀπολέξας τῶν Σκλαβηνῶν ἓνα σώματός τε μεγέθους περὶ εὖ ἥκοντα καὶ διαφερόντως δραστήριον, ἄνδρα πολέμιον ἄγειν ἐπέστελλε, χρήματά οἱ μεγάλα πρὸς Βελισαρίου ἰσχυρισάμενος ἔσεσθαι. δράσειν δὲ τοῦτο αὐτὸν ἐν τῷ χωρίῳ εὐπετῶς ἔφασκεν, οὐπερ ἡ πόα τυγχάνει οὔσα. χρόνου γὰρ πολλοῦ ταύτῃ τοὺς Γότθους ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων σιτίζεσθαι. ὁ μὲν οὖν Σκλαβηνὸς ὁρθρὸν βαθέος ἀγχιστα τοῦ περιβόλου γενόμενος, ἐν θάμνῳ τινὶ ἐγκαλυψάμενός τε καὶ τὸ σῶμα ἐς ὀλίγον ξυναγαγὼν ἀμφὶ τὴν πόαν ἐκρύπτετο. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ Γότθος ἀνὴρ ἐνταῦθα ἦκων τὰς βο-

и поради това си починал в някакъв недалечен храм. Той отново бил поставен на стража на обичайното място и скришом от всички предал писмото на неприятелите. Когато писмото било прочетено пред множеството, то ободрило още повече всички, въпреки че били измъчвани от глад. Поради това, ако и да опитвал много да ги привлече, те нито най-малко не пожелали да преминат на страната на Велизарий. Тъй като не получили известие, че от Равена е излязла войска, (за да пристигне при тях) и вече прекомерно били измъчвани от недостиг на припаси, те отново изпратили Буркенций, като в писмо заявили само това, че занаяпред ще бъдат в състояние да се борят с глада не повече от пет дни. Буркенций повторно се завърнал при тях, като носел писмо от Витигес, което ги подкрепяло със същите надежди.

Не по-малко негодували ромеите, загдето предприели толкова дълга обсада в пуста страна, и недоумявали, като виждали, че варварите дори при такива неспгоди не се предавали. Поради това именно Велизарий се постарал да залови жив някого от първенците на неприятелите, за да узнае поради какво точно варварите понасят неспгодите. И Валериан му обещал,¹ че лесно могъл да му помогне в тая работа, защото между подчинените му имало някои от славянския род, които били свикнали да се крият под малък камък или под някакъв случайно попаднал пред тях храст и да отвлечат някой неприятел. Това те вършат винаги край реката Истръ, гдето обитават, спрямо ромеите и другите варвари. От тези думи Велизарий се възраднал и заповядал бързо да се заловят за работа. И тъй Валериан избрал едного от славяните, който бил особено годин в случая поради своята снажност и бил много смел, и му поръчал да доведе някой неприятел, като го уверявал, че ще получи много пари от Велизарий. Той казал, че лесно щял да стори това в онова място, гдето има трева, понеже готите поради липса на съестни припаси от дълго време се хранели с нея. И тъй славянинът в тъмни зори се приближил до крепостната стена, скрил се в някакъв храст, сгушил се и се укрil в тревата. Щом се съмнало, един гот пристиг-

^α βουρκέντιον К.

¹ Откъсът се отнася до събитията през 539 г.

τάνας κατὰ τάχος ξυνέλεγεν, ἐκ μὲν τοῦ θάμνου ὑποτοπάζων οὐδὲν ἄχαρι, συχνὰ δὲ περισκοπῶν ἐς τὸ τῶν ἐναντίων στρατόπεδον, μή τις ἐνθὲνδε ἐς αὐτὸν ἴοι. καὶ οἱ ἐπιπεσὼν ὀπισθεν ὁ Σκλαβηνὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἀνάρπαστον ἐποίησατο, σφίγγων τε μέσον κατερῶς χερσὶν ἀμφοτέραις τὸν ἄνθρωπον, ἐς τε τὸ στρατόπεδον ἤνεγκε καὶ φέρων Βαλεριανῷ ἐνεχείρισεν. ᾧ δὴ πυνθανομένῳ, ὅτω ποτὲ Γότθοι πιστεύοντες καὶ τί τὸ ἐχυρὸν ἔχοντες ἤκιστα ἐθέλουσι προσχωρεῖν σφίσιν, ἀλλ' ἐκούσιοι τὰ δεινότατα ἐγκαρτεροῦσι, τὸν πάντα λόγον ἀμφὶ τῷ Βουρκεντίῳ ὁ βάρβαρος ἔφρασε καὶ αὐτὸν οἱ ἐς ὅψιν ἤκοντα ἤλεγχε. ὁ δὲ Βουρκέντιος, ἐπεὶ ἐκπυστος ἤδη γεγὼς ἦσθετο, οὐδὲν τῶν πεπραγμένων ἀπέκρυψε. διὸ δὴ Βελισάριος μὲν τοῖς ἐταίροις αὐτὸν ὃ τι βούλονται παρέδωκε χρῆσθαι, οἱ δὲ αὐτὸν ζῶντα οὐκ ἐς μακρὰν ἔκανσαν, θεωμένων τὰ ποιούμενα τῶν πολεμίων. Βουρκέντιος μὲν οὕτω τῆς φιλοχρηματίας ἀπέλαυσε. (pp. 265, 12—266, 9; 267, 15—269, 25)

31. *De Thracibus et Hunnis in Italia militantibus*

VII 6. Καὶ οἱ νεῶν ξυνέπεμψε στόλον, Θρακῶν τε καὶ Ἀρμενίων στρατιωτῶν ἐμπλησάμενος. ἡγεῖτο δὲ τῶν μὲν Θρακῶν Ἡρώδιανος, τῶν δὲ Ἀρμενίων Φάζας Ἰβηρ, Περανίου ἀδελφιδοῦς· ξυνέπλεον δὲ αὐτοῖς καὶ Οὔννοι ὀλίγοι. (p. 322, 17—21)

32. *Belisarius dilectum per Thracias agit*

VII 10. Οὕτω μὲν Βελισάριος τὸ δεύτερον ἐς Ἰταλίαν ἦει. ἐπεὶ δὲ στρατιώτας ὥς μάλιστα ὀλίγους εἶχε (τοὺς γάρ οἱ ἐπομένους τοῦ ἐν Μήδοις στρατοπέδου ἀποστῆσαι οὐδαμῇ ἴσχυσε) Θράκην ὅλην περιὼν χρήματά τε προῖέμενος, ξυνῆγε νέους ἐθελουσίους. (p. 336, 20—24)

33. *Milites Illyriciani exercitum Romanum derelinquunt, quia Hunni eorum terras vastant*

VII 11. Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον Ἰλλυριοὶ, ξύμπαντες, ὅσοι ξὺν αὐτῷ ἐστρατεύοντο, ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, κακὸν οὐδὲν οὔτε παθόντες οὔτε ἀκούσαντες, λάθρα ἐνθὲνδε ἀναχωρήσαντες

нал там, почнал да събира бързо треволяци, без да подозира нещо неприятно откъм храста, но често поглеждал към стана на неприятелите, да не би оттам някой да дойде към него. Като скочил внезапно зад него, славянинът го сграбчил, стиснал го здраво през кръста с двете си ръце, донесъл го в стана и го предал на Валериан. И тъй, когато този попитал в що собствено вярват готите и каква надежда хранят, та не желаят по никакъв начин да им се покорят, но с готовност понасят най-страшни несгоди, варваринът разказал всичко, което бил сторил Буркенций, и когато този се явил пред него, го изобличил. А Буркенций, понеже разбрал, че вече бил уличен в престъпление, не скрил нищо от онова, което бил извършил. Поради това Велизарий го предал на другарите му — да направят с него каквото желаят. Не след много време те го изгорили жив [пред очите на] неприятелите, които наблюдавали това, което се извършило. Така Буркенций получил награда за своето сребролюбие.

31. *Траки и хуни във войската в Италия*

Императорът изпратил [с Максимин] кораби, натоварени с войници траки и арменци. Еродиа̀н предвождал траките, а арменците — ибериецът Фазас, племенник на Пераний. С тях отплували и малък брой хуни.

32. *Велизарий набира войници от Тракия*

Така Велизарий за втори път заминал за Италия.¹ Той имал съвсем малко войници, понеже по никакъв начин не можел да изтегли войската си от Мидия, и затова обиколил цяла Тракия, пръснал пари и събрал доброволци младежи.

33. *Дезертиране на илирийски войници поради хунски нашествия в земите им*

Не след много време всички илирийци, които били потеглили на поход заедно с Виталий, внезапно, без да изпитат или да чуят нещо лошо, тайно се от-

¹ Пълководецът Велизарий заминал за Италия за втори път през лятото на 544 г.

ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν. πρέσβεις τε παρὰ βασιλέα πέμψαντες συγγνώμην δίδόναι σφίσι ἐδέοντο, οὐκ ἄλλου του ἔνεκα εἰς τὰ οἴκεῖα τῷ τρόπῳ τούτῳ ἀφικομένοις ἢ ὅτι συχνὸν σφίσι χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ στρατευομένοις τὰς τε συντάξεις ὥς ἥκιστα κοιμζομένοις χρήματα δὴ πολλὰ τὸ δημόσιον ὄφειλε. στρατεύματος δὲ Οὐννικοῦ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐπισκῆψαντος παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἐξηνδραποδίσθαι τετύχηκεν. ἃ δὲ πυνθόμενοι καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐν γε Ἰταλιώταις σπαρίζοντες (ἀνεχώρησαν). οἷς δὲ βασιλεὺς τὰ πρῶτα χαλεπήνας, εἴτα συγγνώμων ἐγένετο. γνούς δὲ ὁ Τουτίλας τὴν τῶν Ἰλλυριῶν ἀναχώρησιν στρατεύμα ἐπὶ Βονώνειαν ἐπέμψεν, ὥς Βιτάλιον καὶ τοὺς ξὺν αὐτῷ ἀναρπάσσοντας. ἀλλὰ Βιτάλιός τε καὶ Θουριμόνδ^α προλοχίσαντες ἐνέδραις τισὶ τοὺς ἐπιόντας πολλοὺς μὲν διέφθειραν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐς φυγὴν ἔτρεψαν. ἐνθα Ναζάρης, ἀνὴρ λόγιμος, Ἰλλυριοῦς γένος, στρατιωτῶν τε τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς ἄρχων, ἔργα θαυμαστὰ ἐς τοὺς πολεμίους πάντων μάλιστα ἐπεδείξατο. (pp. 342,9—343,6)

34. *Barbatio Thrax in exercitu Romano protector militat*

VII 11. Τουτίλας δὲ μαθὼν τὰ πρᾶσσόμενα στρατῷ πολλῷ ἐπ' αὐτοὺς ἦλθε. καὶ ἀποπειρασάμενος χρόνον τε ἐνταῦθα διατρίψας τινὰ, ἐπεὶ ἐξελεῖν οὐχ οἷός τε ἦν, ἀπράκτος ἐν Αὐξίμῳ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησεν. ἐπεξήκει δὲ Ῥωμαίων ἔτι τοῖς πολεμίους οὐδεὶς, ἀλλ' ἐντὸς τειχῶν ἕκαστοι ἔμενον. ἀλλὰ καὶ τῶν δορυφόρων τῶν αὐτοῦ δύο Βελισάριος ἐς Ῥώμην στείλας. Ἀρτασίρην τε, ἄνδρα Πέρσην, καὶ Βαρβατίωνα Θράκα, ὥς ξυμφυλάσσοντας Βέσσα τὴν πόλιν, ὃς ἐνταῦθα ἐτύγχανεν ὢν, ἐπέστελλε τοῖς πολεμίους ὥς ἥκιστα ἐπεξιέναι. (pp. 345,23—346,8)

35. *De militibus e Thracia et Illyrico oriundis in exercitu Belisarii militantibus*

VII 12. Οἱ γὰρ στρατιῶται ὀλίγοι λίαν ὄντες οὐδὲ αὐτοὶ μάχεσθαι ἠθέλον, χρήματά τε πολλὰ

^a θουριμόνδ L.

теглили оттам и се завърнали в родната си. Те отправили пратеници при императора с молба да им прости, загдето се завърнали в родината си по такъв начин не заради нещо друго, но защото ако и да са воювали дълго време в Италия, не били получили никаква заплата и държавното съкровище им дължало много пари. Освен това в Илирик нахлула хунска войска и заробила техните деца и жени. Като узнали това и изпитали в Италия оскъдица откъм хранителни припаси, те се оттеглили. Императорът отначало се разгневил поради това, но после им простил. А Тотила, като узнал, че илирийците са се оттеглили, изпратил войска срещу Бонония, за да отвлекат Виталий и войниците му.¹ Обаче Виталий и Туримунд устроили засади и чрез някакви измами избили мнозина от нападателите, а останалите обърнали в бягство. Тогава Назарий — знатен мъж, по произход илириец и началник на войските в Илирик — извършил, повече от всички други, чудни подвизи против неприятелите.

34. *Тракиецът Барбатион служи като копиеносец във византийската войска*

Като узнал станалото,² Тотила³ пристигнал срещу тях с голяма войска. Той прекарал там известно време и направил опит, но тъй като не бил в състояние да превземе (крепостта), оттеглил се, без нищо да постигне, в стана Авксим. От ромеите никой не излязъл против неприятелите, но всички останали вътре в крепостните стени. Велизарий обаче изпратил в Рим двама от своите копиеносци — именно персиеца Артасир и тракиеца Барбатион, — които да участват в отбраната на града заедно с Бесас, който се намирал там, като им повелил съвсем да не излизат против неприятелите.

35. *Войници от тракийските и илирийските земи във войската на Велизарий*

Войниците били съвсем малко на брой и при това не искали да воюват, като

¹ Откъсът се отнася до събитие от борбата между Виталиан и готите за владението на гр. Болоня през лятото на 544 г. Става дума за същите илирийски отреди, за които се споменава в даденият тук откъс. ² Споменава се за хунското нападение през 545 или първата половина на 544 г.

³ Тотила (543—553) бил племенен вожд на готите в Италия, който водил борба против византийците. Даденият тук откъс се отнася до събитията в края на десетата година от войната между ромеите и готите, значи в началото на 545 г. За датата вж. посочването у *Procopius*, *ibid.*, II, p. 346, 13—15.

φάσκοντες τὸ δημόσιον σφίσιν ὀφείλειν καὶ αὐτοὶ ἁπάντων ἐνδεεῖς εἶναι. καὶ ἦν δὲ οὕτως. καὶ γράμματα ὑπὲρ τούτων βασιλεῖ ἔγραψεν. ἐδήλου δὲ ἡ γραφὴ τάδε „Ἀφίγμεθα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὃ βασιλεῦ κράτιστε, ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων καὶ ὀπλῶν καὶ χρημάτων χωρίς. ὧν οὐδ' ἂν τις μὴ διαρκῶς ἔχων πόλεμον, οἶμαι, διενεγκεῖν οὐ μὴ ποτε ἱκανὸς εἴη. Θράκας μὲν γὰρ καὶ Ἰλλυριοὺς ἐνδελεχέστατα περιελθόντες στρατιώτας (ξυνήγομεν)^α κομιδῇ ὀλίγους οἰκτροὺς οὐδέ τι ὀπλῶν ἐν χερσὶν ἔχοντας καὶ μάχης ὄντας παντάπασιν ἀμελετήτους.“ (pp. 346, 22—347, 8)

36. *Sclavini Thraciam invadunt. De vita moribusque Chilbudii*

VII 13. Καὶ Ναρσῆν δὲ τὸν εὐνοῦχον παρὰ τῶν Ἑρούλων τοὺς ἄρχοντας ἔπεμψεν, ἐφ' ᾧ δὴ αὐτῶν τοὺς πολλοὺς πείσει εἰς Ἰταλίαν στρατεύεσθαι. καὶ αὐτῷ τῶν Ἑρούλων πολλοὶ εἵποντο, ὧν ἄλλοι τε καὶ Φιλημονὸν ἥρχον καὶ ξὺν αὐτῷ εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία ἦλθον. ἐνταῦθα γὰρ διαχειμάσαντες ἔμελλον ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ παρὰ Βελισάριον στέλλεσθαι. ξυνῆν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἰωάννης, ὃν ἐπὶ κλήσιν ἐκάλεσεν Φαγᾶν, καὶ αὐτοῖς ἐν ταύτῃ τῇ πορείᾳ ξυνέβη τις τύχη μεγάλη Ῥωμαίους ἀγαθὰ ἐκ τοῦ ἀπροσδοκίτου ἐργάσασθαι. βαρβάρων γὰρ Σκλαβηνῶν πολὺς ὄμιλος ἔτυχον ἐναγχος διαβάντες μὲν ποταμὸν Ἰστρον, ληϊσάμενοι δὲ τὰ ἐκείνη χωρία καὶ Ῥωμαίων ἐξανδραποδίσαντες πάμπαν πληθος. οἷς δὴ Ἑρούλοι ἐκ τοῦ αἰφνιδίου εἰς χεῖρας ἐλθόντες, νικήσαντές τε παρὰ δόξαν μέτρῳ σφᾶς πολλῷ ὑπεραίροντας, αὐτοὺς τε κτείνουσι καὶ τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὰ οἰκεῖα ξύμπαντας ἀφῆκαν ἰέναι. τότε δὲ ὁ Ναρσῆς καὶ τινα εὐρῶν ἐπιβατεύοντα τοῦ Χιλβουδίου^β ὀνόματος, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς καὶ Ῥωμαίων ποτὲ στρατηγῆσαντος, διελέγξαι τὴν ἐπιβουλὴν ῥαδίως ἔσχε. τοῦτο δὲ ὅ τι ποτε ἦν αὐτίκα δηλώσω.

VII 14. Χιλβούδιος ἦν τις ἐκ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλέως οἰκίας ἐσάγαν μὲν δραστήριος τὰ πολέμια, εἰς τόσον δὲ χρημάτων κρείσσων ὥστε

твърдели, че държавното съкровище им дължало много пари и те самите били лишени от всичко необходимо. И наистина така било. За това нещо [Велизарий] написал писмо до императора. Писмото гласело така¹: „Пристигнахме в Италия, о, всесилни царю, без войници, коне, оръжие и пари. Мисля, че ако човек не притежава това в достатъчно количество, той никога не би бил в състояние да води война. Ние, след като обходихме в продължително време траките и илирийците, събрахме съвсем малко войници, и то в плачевно състояние, защото нямат никакво оръжие в ръцете си и са съвсем неопитни за сражение.“

36. Нашествие на славяни в Тракия. Животът и нравът на Хилвудий

[Императорът]² изпратил също и скопца Нарзес при вождовете на херулите, за да убеди мнозина от тях да се отправят на поход в Италия. И го последвали мнозина от херулите, предвождани от Филимут и от някои други, и заедно с него пристигнали в земите на Тракия, понеже възнамерявали да презимуват там и в самото начало на пролетта да заминат при Велизарий. Заедно с тях бил също и Йоан, когото наричали с прозвището Фагас. В този поход неочаквано някаква съдба сторила големи добрини на ромеите. Защото немного време преди това голямо множество славяни били преминали реката Истр, опустошили тамошните земи и пленили преголям брой ромеи.³ Херулите внезапно влезли в сражение със славяните, неочаквано ги победили — ако и тия последните да ги превъзхождали по численост, — изтребили ги и пуснали всички пленници да се завърнат по домовете си. Тогава Нарзес намерил одного, който си бил присвоил името на Хилвудий,⁴ знатен мъж и някогашен пълководец у ромеите, но той лесно открил измамата. Ще обясня веднага в какво се състояла работата.

Хилвудий бил един от придворните на император Юстиниан. Той бил извънредно смел на война и толкова пренебрегвал па-

^α (ξυνήγομεν) addidit Hauray, om. codd., cf. ib., II, p. 336, 24. ^β χιμούδιος K.

¹ Писмото на Велизарий се датира към лятото на 545 г. (за неговата дата вж. у *Procopius*, *ibidem*, II, p. 346, 15—16). Като приближен на Велизарий Прокопий е познавал неговата преписка и поради това имал възможност да вмъкне официални документи в изложението си. ² Откъсът се отнася до събитията в края на 544 г. и началото на 545 г. ³ Това нападение може да се отнесе към същата 545 г. ⁴ За историята на Хилвудий изобщо вж. бележката на *Hartmann*: *PWRE*, III, col. 2274, s.v. Chilbudios. Дуйчев, Балканският Югоизток, стр. 247 сл., 256 сл. Хилвудий по произход е вероятно славянин — ант.

ἀντὶ μεγίστου κτήματος ἐν τῇ οὐσίᾳ τῇ αὐτοῦ εἶχε τὸ κεκτηῖσθαι μηδὲν τοῦτον βασιλεὺς τὸν Χιλβούδιον, ὅτε δὴ τέταρτον ἔτος τὴν αὐτοκράτορα εἶχεν ἀρχὴν, Θράκης στρατηγὸν ἀνειπὼν, ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ φυλακῇ κατεστήσατο, φυλάσσειν κελεύσας ὅπως μηκέτι τοῖς ταύτῃ βαρβάροις ὁ ποταμὸς διαβατὸς ἔσται, ἐπεὶ αὐτ. ὁ τὴν διάβασιν πολλάκις ἤδη Οὔννοι τε καὶ Ἀνται καὶ Σκλαβηνοὶ πεποιημένοι ἀνήκεστα Ῥωμαίους ἔργα εἰργάσαντο. Χιλβούδιος δὲ οὕτω τοῖς βαρβάροις φοβερὸς γέγονεν ὥστε ἐς τριῶν ἐνιαυτῶν χρόνον, ὅσον ξὺν ταύτῃ δὴ τῇ τιμῇ τὴν διατροβὴν ἐνταῦθα εἶχεν, οὐχ ὅσον διαβῆναι τὸν Ἰστρον ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους οὐδεὶς ἴσχυσεν, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι ἐς ἡπειρον τὴν ἀντιπέρασιν σὺν Χιλβουδίῳ πολλάκις ἰόντες ἐκτεινάντε καὶ ἡνδραπόδισαν τοὺς ταύτῃ βαρβάρους. ἐν αὐτοῖς δὲ τρισὶν ὕστερον διέβη μὲν ὁ Χιλβούδιος τὸν ποταμὸν ἡπερ εἰώθει ξὺν ὀλίγῳ στρατῷ, Σκλαβηνοὶ δὲ πανδημεὶ ὑπηντίαζον. μάχης τε καρτερᾶς γενομένης Ῥωμαίων τε πολλοὶ ἔπεσον καὶ Χιλβούδιος ὁ στρατηγός. καὶ τὸ λοιπὸν ὁ τε ποταμὸς ἐσβατὸς ἀεὶ τοῖς βαρβάροις κατ' ἐξουσίαν καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα εὐέφοδα γέγονε, ξύμπασά τε ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ ἀνδρὸς ἐνὸς ἀρετῇ ἀντίρροπος γενέσθαι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ οὐδαμῇ ἴσχυσε.

Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀνται καὶ Σκλαβηνοὶ διάφοροι ἀλλήλοις γενόμενοι ἐς χεῖρας ἦλθον, ἐνθα δὴ τοῖς Ἀνταῖς ἡσσηθῆναι τῶν ἐναντίων τετύχηκεν. ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μάχῃ Σκλαβηνὸς ἀνὴρ τῶν τινα π. λεμίων ἄρτι γενειάσκοντα, Χιλβούδιον ὄνομα, αἰχμαλώτον εἶλεν, ἔς τε τὰ οἰκεῖα λαβὼν ὥρχειτο. οὗτος ὁ Χιλβούδιος προῖόντος τοῦ χρόνου εὖνους τε ὡς ἐνὶ μάλιστα τῷ κεκτημένῳ ἐγένετο καὶ τὰ ἐς τοὺς πολεμίους δραστήριος. πολλάκις τε τοῦ δεσπότης προκινδυνεύσας ἡρίστευσέ τε διαφερόντως καὶ κλέος ἴσχυσε περιβαλέσθαι ἀπ' αὐτοῦ μέγα. ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Ἀνται ἐπισκήψαντες εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία πολλοὺς ἐληΐσαντο καὶ ἡνδραπόδισαν τῶν ἐκείνῃ Ῥωμαίων. οὕσπερ ἐπαγόμενοι ἀπεκομίσθησαν εἰς τὰ πατρία ἦθ. τούτων δὲ ἓνα τῶν αἰχμαλώτων εἰς φιλόανθρωπόν τινα ἦγαγεν ἡ τύχη καὶ πρῶτον δεσπότην. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ κακοῦργός τε λίαν καὶ οἷος ἀπάτη τοὺς ἐντυχόντας περιελθεῖν. ἐπειδὴ τε βουλόμενος ἐπανήκειν ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν οὐδεμιᾶ μηχανῇ εἶχεν, ἐπενόει τοιάδε. τῷ κεκτημένῳ ἐς

рите, че смятал като най-голямо богатство в живота си да не притежава нищо. През четвъртата година от царуването си императорът назначил тоя именно Хилвудий за стратег на Тракия,¹ поставил го на стража при реката Истър и му заповядал да пази, щото тамошните варвари да не могат занапред да преминават реката, тъй като вече много пъти хуни, анти и славяни я били преминавали и нанасяли непоправими пакости на ромеите. И Хилвудий станал толкова страшен за варварите, че в течение на трите години, които прекарал на тази длъжност, не само никой не смогвал да премине Истър срещу ромеите, но, напротив, ромеите минавали често заедно с Хилвудий на отсрещния бряг, избивали и заробвали тамошните варвари. Три години по-късно Хилвудий, както обикновено, преминал реката с малобройна войска, но славяните го посрещнали с цялата си мощ. Завързало се ожесточено сражение, паднали мнозина от ромеите и самият пълководец Хилвудий. След това варварите могли да преминават реката винаги, когато пожелаели, и ромейските владения станали лесно достъпни за нападение. И в това дело цялата ромейска държава съвсем не могла да се сравни с храбростта на един единствен мъж.

По-късно между анти и славяни избухнали раздори и се дошло до война, в която антите били сразени от противниците си. В това сражение един славянин пленил едного от неприятелите, на име Хилвудий, който току-що бил възмъжал, и го отвел у дома си. С течение на времето Хилвудий се привързал твърде много към своя господар и проявявал храброст в борбата срещу неприятелите. Често пъти, когато господарят изпадал в опасност, той проявявал особена храброст и поради това успял да си спечели голяма слава. По това време антите нахлули в Тракия, ограбили и заробили мнозина от тамошните ромеи, задигнали и ги отвели в родината си. Съдбата отредила един от тези пленници да попадне у човеколюбив и добър господар. Обаче самият той бил много коварен и способен да измами всички, които му паднали. Тъй като желал да се завърне в ромейската земя и нямал никаква възможност за това, той измислил следното.

¹ Хилвудий бил назначен за византийски стратег в периода между 1 април 530 и 1 април 531 г.

ὄψιν ἤκων τῆς τε φιλανθρωπίας ἐπῆνεσε καὶ πολλὰ μὲν οἱ διὰ τοῦτο πρὸς τοῦ θεοῦ ἰσχυρίσατο τὰγαθὰ ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸν δὲ οὐδαμῇ ἀχάριστον δεσπότη φιλανθρωποτάτῳ φανήσεσθαι, ἀλλ', ἦν γε αὐτῷ τὰ βέλτιστα εἰσηγουμένῳ ἐπακούειν ἐθέλλῃ, κύριον αὐτὸν οὐκ εἰς μακρὰν καταστήσεσθαι χρημάτων μεγάλων. εἶναι γὰρ ἐν τῷ Σκλαβηνῶν ἔθνει Χιλβούδιον, τὸν Ῥωμαίων στρατηγῆσαντα, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ, πάντας βαρβάρους λανθάνοντα ὅστις ποτέ ἐστιν. ἦν τοίνυν αὐτῷ βουλομένῳ εἶη προέσθαι τε τὰς τοῦ Χιλβουδίου τιμὰς καὶ διακομίζειν τὸν ἄνθρωπον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν, δόξαν τε ἀγαθὴν καὶ πλούτου αὐτὸν πάμπαν χρῆμα περιβαλέσθαι πρὸς βασιλέως οὐκ ἀπεικὸς εἶναι. ταῦτα ὁ Ῥωμαῖος εἰπὼν τὸν κεκτημένον εὐθύς ἐπεισε, καὶ ξὺν αὐτῷ γίνεται ἐν Σκλαβηνοῖς μέσοις. ἐπεκρηκεύοντο γὰρ ἤδη καὶ ἀλλήλοις ἀνემίγνυντο ἀδεῶς οἱ βάρβαροι οὗτοι. χρήματα γοῦν πολλὰ τῷ Χιλβούδιον κεκτημένῳ προέμενοι τὸν ἄνδρα ὠνοῦντο καὶ ξὺν αὐτῷ ἀπιόντες εὐθύς ὄρχοντο. ἐπεὶ τε ἐν ἡθελσι τοῖς σφετέροις ἐγένοντο, ἀνεπυνθάνετο τοῦ ἀνθρώπου ὁ πριάμενος, εἰ Χιλβουδίου^α αὐτὸς ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἶη. καὶ ὅς οὐκ ἀπηξίου τὰ ὄντα [λέγειν] καταλέγειν ξὺν τῷ ἀληθεῖ λόγῳ ἐφεξῆς ἅπαντα, ὥς εἶη μὲν καὶ αὐτὸς Ἀντης τὸ γένος, μαχόμενος δὲ ξὺν τοῖς ὁμογενέσι πρὸς Σκλαβηνοὺς, τότε πολέμους σφίσιν ὄντας, πρὸς τοὺς τῶν ἐναντίων ἀλώῃ, τανῦν δὲ, ἐπεὶ ἀφίκετο ἐς τὰ πατρία ἡθελ, ἐλεύθερος τὸ λοιπὸν κατὰ γε τὸν νόμον καὶ αὐτὸς ἔσται. ὁ μὲν οἷν ὑπὲρ αὐτοῦ χρυσίον προέμενος εἰς ἀφασίαν ἐμπεπτωκὼς ἤσχαλλεν, ἐλπίδος ἀποτυχὼν οὐ μετρίως τινός. ὁ δὲ Ῥωμαῖος τὸν τε ἄνθρωπον παρηγορεῖν τὴν τε ἀλήθειαν ἐκκρούειν ἐθέλων, ὥς μή τι αὐτῷ τῆς ἐς τὴν οἰκίαν ἐπανόδου χαλεπὸν εἶη, Χιλβούδιον μὲν ἐκεῖνον ἔτι τοῦτον δὴ τὸν ἄνδρα ἰσχυρίζετο εἶναι, δεδιότα δὲ ἅτε δὴ ὄντα ἐν μέσοις βαρβάροις ὥς ἥκιστα ἐθέλειν ἀποκαλύπτει τὸν πάντα λόγον, ἦν μέντοι γένηται ἐν γῇ τῇ Ῥωμαίων, οὐχ ὅσον οὐκ ἀποκρύψεσθαι τὸν ἀληθεῖ λόγον, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμήσεσθαι, ὥς τὸ εἶκος, ἐπὶ τούτῳ δὴ τῷ ὀνόματι. τὰ μὲν οὖν πρῶτα κρύφα ταῦτα ἐπράσσετο τῶν ἄλλων βαρβάρων.

Ἐπεὶ δὲ ὁ λόγος περιφερόμενος ἐς ἅπαντας ἦλθεν, ἠγείροντο μὲν ἐπὶ τούτῳ Ἀνται σχεδὸν ἅπαντες, κοινὴν δὲ εἶναι τὴν πρῶξιν ἠξίου,

^α χιλβούδιος L.

Явил се при господаря си, похвалил го за човеколюбието му и го уверил, че поради това ще получи от бога много блага и че самият той нито най-малко не ще се покаже неблагодарен към пре-човеколюбивия си господар, ако последният пожелае да се вслуша в извънредно добрите му съвети, в скоро време щял да придобие много пари. Между славяните се намирал Хилвудий, някогашен ромейски пълководец, а сега роб, без да знаят варварите кой собствено е той. Зато, ако желае да плати откуп за Хилвудий и да го откара в земята на ромеите, вероятно ще бъде удостоен от страна на императора с голяма слава и огромно богатство. С тези думи ромеецът веднага убедил господаря си и отишъл заедно с него при славяните, понеже тези варвари вече се били помирили и без страх се сношавали помежду си. Тогава заплатили много пари на господаря на Хилвудий, откупили го и веднага заминали заедно с него. Когато пристигнали в своите места, купувачът го запитал дали той е ромейският пълководец Хилвудий. И този намерил за необходимо да изложи същинското положение и да разправи вярно всичко поред; а именно, че самият той е по род ант, че се сражавал заедно с единородците си против славяните, които тогава им били врагове, че бил заловен от едного от неприятелите, а сега, след като пристигнал в башината си земя, и той самият ставал занапред свободен според закона. Разбира се, онзи, който дал злато за него, загубил ума и дума от яд, понеже му се осуетявала една голяма надежда. Обаче ромеецът поискал да го утеши и да скрие истината, за да не се яви някакво затруднение за неговото завръщане в родната му страна. Зато той още твърдял, че именно този човек е самият Хилвудий и че той, понеже се намирал между варварите, страхувал се и съвсем не искал да разкрие цялата истина: Ако обаче се озовял в земята на ромеите, то не само не щял да скрива истината, но, разбира се, щял да се гордее с това име. Впрочем всичко това първоначално се вършело тайно от другите варвари.

А когато мълвата се разнесла и стигнала до всички, събрали се по тоя повод почти всички анти и намерили, че рабо-

μεγάλα σφίσειν οἰόμενοι ἀγαθὰ ἔσεσθαι, κυρίους ἤδη τοῦ Ῥωμαίων στρατηγοῦ Χιλβουδίου γεγενημένοις. τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, Σκλαβηνοὶ τε καὶ Ἄνται, οὐκ ἄρχονται πρὸς ἀνδρὸς ἑνὸς, ἀλλ' ἐν δημοκρατίᾳ ἐκ παλαιοῦ βιοτεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς τῶν πραγμάτων αἰεὶ τὰ τε ξύμφορα καὶ τὰ δύσκολα ἐς κοινὸν ἄγεται. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα ἑκατέροις ἐστὶ τε καὶ νερόμισται τούτοις ἀνωθεν τοῖς βαρβάροις. θεὸν μὲν γὰρ ἓνα τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν ἁπάντων κύριον μόνον αὐτὸν νομίζουσιν εἶναι, καὶ θύουσιν αὐτῷ βόας τε καὶ ἱερεῖα πάντα· εἰμαρμένην δὲ οὔτε ἴσασιν οὔτε ἄλλως ὁμολογοῦσιν ἐν γε ἀνθρώποις ῥοπήν τινα ἔχειν, ἀλλ' ἐπειδὴν αὐτοῖς ἐν ποσὶν ἤδη ὁ θάνατος εἴη, ἢ νόσῳ ἀλοῦσιν ἢ ἐς πόλεμον καθισταμένοις, ἐπαγγέλλονται μὲν, ἢν διαφύγωσι, θυσίαν τῷ θεῷ ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτίκα ποιῆσειν, διαφυγόντες δὲ θύουσιν ὅπερ ἐπέσχοντο, καὶ οἶονται τὴν σωτηρίαν ταύτης δὴ τῆς θυσίας αὐτοῖς ἐωνῆσθαι. σέβουσι μέντοι καὶ ποταμούς τε καὶ νύμφας καὶ ἄλλα ἅπτα δαιμόνια, καὶ θύουσι καὶ αὐτοῖς ἅπασι, τὰς τε μαντείας ἐν ταύταις δὴ ταῖς θυσίαις ποιοῦνται. οἰκοῦσι δὲ ἐν καλύβαις οἰκτραῖς διεσκηνημένοι πολλῶν μὲν ἀπ' ἀλλήλων, ἀμείβοντες δὲ ὡς τὰ πολλὰ τὸν τῆς ἐνοικήσεως ἕκαστοι χῶρον. ἐς μάχην δὲ καθιστάμενοι πεζῇ μὲν ἐπὶ τοὺς πολεμίους οἱ πολλοὶ ἴασιν ἀσπίδια καὶ ἀκόντια ἐν χερσὶν ἔχοντες, θώρακα δὲ οὐδαμῇ ἐνδιδύσκονται. τινὲς δὲ οὐδὲ χιτῶνα οὐδὲ τριβώνιον ἔχουσιν, ἀλλὰ μόνως τὰς ἀναξυρίδας ἐναρμολογούμενοι μέχρι ἐς τὰ αἰδοῖα, οὕτω δὲ ἐς ξυμβολὴν τοῖς ἐναντίοις καθίστανται. ἔστι δὲ καὶ μία ἑκατέροις φωνὴ ἀτεχνῶς βάρβαρος. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ εἶδος ἐς ἀλλήλους τι διαλλάσσουσιν. εὐμήκεις τε γὰρ καὶ ἀλκιμοὶ διαφερόντως εἰσὶν ἅπαντες, τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς κόμας οὔτε λευκοὶ ἐσάγαν ἢ ξανθοὶ εἰσιν οὔτε πη ἐς τὸ μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρυθροὶ εἰσιν ἅπαντες. δίαιταν δὲ σκληρὰν τε καὶ ἀπημελημένην, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται, καὶ αὐτοὶ ἔχουσι, καὶ ῥύπον ἥπερ ἐκεῖνοι ἐνδελεχέστατα γέμουσι, πονηροὶ μέντοι ἢ κακοῦργοι ὡς ἥκιστα τυγχάνουσιν ὄντες, ἀλλὰ κὰν τῷ ἀφελεῖ διασώζουσι τὸ Οὐννικὸν ἦθος. καὶ μὴν καὶ ὄνομα Σκλαβηνοῖς τε καὶ Ἄνταις ἐν τῷ ἀνέκαθεν ἦν. Σπόρους γὰρ τὸ παλαιὸν ἀμφοτέρους ἐκάλουν, ὅτι δὴ σποράδην, οἶμαι,

тата е обща, и мислели, че ще получат големи облаги, понеже имали вече в свои ръце ромейския пълководец Хилвудий. Тези народи — славяни и анти — не се управляват от един човек, но от старо време живеят демократично и затова винаги общо разглеждат полезните и трудни работи. Също така е току-речи с всички други работи у едните и у другите и това е установено от край време за тези варвари. Така те смятат, че само един бог — създател на мълнията, е единствен господар на всичко, и му принасят в жертва волове и всякакви други животни. Те не знаят нищо за съдбата, нито пък изобщо вярват, че тя има някакво въздействие върху хората. Но когато пред тях вече се изпречи смъртта, било от болест, или че се намират във война, те обещаваат, че ако се спасят, веднага ще принесат на бога жертва за душата си онова, което са обещали, а след като избягнат [опасността], смятат, че именно чрез такава жертва са изкупили своето спасение. При все това те почитат и реки, и нимфи, и други някои божества и на всички тях принасят жертви, като именно при тези жертвоприношения вършат гадания. Пръснати далече едни от други, всички те живеят в бедни колиби и много често променят своите селища. Когато влизат в сражение, повечето от тях тръгват срещу неприятелите пешком, въоръжени с малки щитове и копия: ризници съвсем не навличат. Някои пък нямат нито риза, нито горна дреха, но прикрепят широките си гащи чак до срамните части и така влизат в бой с противниците. Езикът на едните и другите е един и същ — съвсем варварски. Те не се различават помежду си и по външен вид: всички са снажни и извънредно силни. Телата им не са премного бели, нито косите им светлоруси, но и никак не клонят към тъмния цвят, а всички са възчервени. И те както масагетите водят суров живот и са напълно небрежни към себе си; като тях постоянно тънат в нечистота. Все пак те никак не са зли или коварни, но дори и в простотата си спазват хунския нрав. Впрочем първоначално дори и името на славяните и антиите е било едно и също, защото в старо време едните и другите били наричани „спори“¹, мисля поради това,

¹ За тълкуването на името спори (Σπόροι) са изказани няколко различни мнения. Така според L. Niderle, Über die Σπόροι des Procopios. Archiv f. slav. Phil., XXIII, 1901, p. 130—131, това име представя съкращение от Βοσπόροι. Fluss: PWRE, III, A coll. 1878—1879, s. v. Σπόροι, свързва предположително името с племенното име Spalaei. Обяснението на името във връзка с наречието σποράδην „sporadim“ е очевидно предположение на самия Прокопий.

διεσκηνημένοι τὴν χώραν οἰκοῦσι. διὸ δὴ καὶ γῆν τινα πολλὴν ἔχουσι· τὸ γὰρ πλεῖστον τῆς ἑτέρας τοῦ Ἰστρου ὀχθῆς αὐτοὶ νέμονται. τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν λεὼν τοῦτον ταύτῃ πῃ ἔχει.

Ἄνται δὲ τότε ἀγειρόμενοι, ὥσπερ ἐρρήθη, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἠνάγκαζον ὁμολογεῖν σφίσι· ὅτι Χιλβούδιος αὐτὸς ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἶη. ἀρνηθέντα τε κολάζειν ἠπειλοῦν. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράσσειτο τῇδε, ἐν τούτῳ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς πρέσβεις τινὰς παρὰ τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους στείλας ἠξίου ξυνοικίσεσθαι ἅπαντας εἰς πόλιν ἀρχαίαν, Τούριον ὄνομα, ἣ κεῖται μὲν ὑπὲρ ποταμὸν Ἰστρου, Τραϊανοῦ τοῦ Ῥωμαίων αυτοκράτορος ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις αὐτὴν δειμαμένου, ἔρημος δὲ ἐκ παλαιοῦ ἐτύγχανεν οὖσα, ληϊσαμένων αὐτὴν τῶν ταύτῃ βαρβάρων. ταύτῃ γὰρ αὐτοὺς καὶ τῇ ἀμφ' αὐτὴν χώρᾳ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἅτε προσηκούσῃ τὸ ἐξ ἀρχῆς Ῥωμαίοις ὁμολόγει δεδωρῆσεσθαι καὶ σφίσι ξυνοικεῖν μὲν δυνάμει τῇ πάσῃ, χρήματα δὲ μεγάλα σφίσι προῖεσθαι, ἐφ' ᾧ οἱ ἐνσπονδοὶ τὸ λοιπὸν ἵντες Οὐννοὶ ἐμπόδιοι ἐς ἀεὶ γένωνται, καταθεῖν βουλομένοις τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. ταῦτα ἐπεὶ οἱ βάρβαροι ἤκουσαν, ἐπῆρσεσάν τε καὶ πράξειν ἅπαντα ὑπέσχοντο, εἶπερ αὐτ' ἴς τὸν Χιλβούδιον στρατηγὸν Ῥωμαίων αὐθις καταστησάμενος ξυνοικιστὴν δοίῃ, αὐτὸν ἐκεῖνον ἰσχυριζόμενοι, ἥπερ ἠβούλοντο, Χιλβούδιον εἶναι. ταύταις δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπαρθεὶς ταῖς ἐλπίσιν ἥδη καὶ αὐτὸς ἠθέλεε τε καὶ ἔφρασκε Χιλβούδιος ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἶναι. ἐφ' οἷς δὴ αὐτὸν στελλόμενον ἐς Βυζάντιον Нарсѣс ἐν ταύτῃ τῇ πορείᾳ καταλαμβάνει. καὶ ξυγγενόμενος, ἐπεὶ φενακίζοντα τὸν ἄνθρωπον εὗρε (καίπερ τὴν τε Λατίνων ἀφιέντα φωνὴν καὶ τῶν Χιλβουδίου γνωρισμάτων πολλὰ ἐκμαθόντα τε ἥδη καὶ προσποιεῖσθαι ἱκανῶς ἔχοντα) ἐν τε δεσμοτηρίῳ καθεῖρξε καὶ τὸν πάντα ἐξειπεῖν λόγον ἠνάγκασεν, οὕτω τε ἐς Βυζάντιον ξὺν αὐτῷ ἤγαγεν. (pp. 352,19—360,4)

37. *Antae in exercitu Romano in Italia militant*

VII 22. Ἐν ᾧ δὲ οἱ πρέσβεις οὗτοι ἐς Βυζάντιον καὶ αὐθις ἐς Ἰταλίαν ἐστέλλοντο, ἐν τούτῳ ἐν Λευκανοῖς τάδε ξυνηνέχθη γενέσθαι. Τουλλιανὸς τοὺς ἐκείνῃ ἀγροίκους ἀγείρας τὴν

че живеели в страната си разпръснати. Именно поради това заемат обширна земя — те населяват по-голямата част от отвъддунавския бряг. Впрочем приблизително така стоят работите с този народ.

Тогава, както се каза, антите се събрали и принуждавали споменатия мъж да признае пред тях, че той е ромейският пълководец Хилвудий, като го заплашвали, че ще го накажат, ако откаже. По същото време, когато ставало това там, император Юстиниан изпратил пратеници при тия варвари и им предложил да се заселят всички в стария град на име Турис¹, разположен отвъд реката Истър. Той бил построен някога от римския император Траян, но отдавна бил запустял, тъй като тамошните варвари го разграбили. Император Юстиниан обещавал да им подари този град и земята около него — тъй като те отначало принадлежали на ромеите — и да им помага с цялата си мощ, като им отпусне много пари при условие, че занапред ще бъдат съюзници и винаги ще възпират хуните, когато те поискат да нападнат ромейската империя. Като чули това, варварите се съгласили и обещали да направят всичко, ако им даде за съжител Хилвудий и го назначи отново за ромейски пълководец. Те твърдели, че онзи, както им се искало, бил самият Хилвудий. Тоя, увлечен от такива надежди, вече сам желаел същото и казвал, че той е ромейският пълководец Хилвудий. Когато по този повод бил изпратен във Византион, Нарзес го заловил по пътя. И като влязъл в разговор с него, открил, че той е измамник, ако и да говорел по латински и да бил изучил много от обноските на Хилвудий, на които той доста подражавал — затворил го и го принудил да изкаже всичко. Така той го завел със себе си във Византион².

37. *Анти във византийската войска, която воювала в Италия*

По времето,³ когато тези пратеници били проводени във Византион и се върнали в Италия, тогава в Лукания се случило следното: Тулиан събрал селяните

¹ Градът Тούρις (от латинската дума turris, πύργος) е вероятно древната Dinogetia на левия бряг на Дунав при Галац. ² За по-нататъшната съдба на Хилвудий не се знае нищо. ³ Откъсът се отнася до събитията от византийско-готската война през 546 г. Става дума за едно пратеничество на Тотила до византийския император.

εἴσοδον στενοτάτην οὖσαν ἐφύλασσαν, ὅπως μὴ οἱ πολέμιοι κακουργήσοντες ἴοιεν ἐς τὰ ἐπὶ Λευκανίας χωρία. καὶ Ἄνται δὲ αὐτοῖς τριακόσιοι ξυνεφύλασσον, οὕπερ Ἰωάννης ἐνταῦθα δεηθέντι Τουλλιανῶ ἀπολιπὼν πρότερον ἔτυχεν· ἀγαθοὶ γὰρ οἱ βάρβαροι οὗτοι μάχεσθαι ἐν δυσχωρίαις πάντων μάλιστα. ἅπερ ἐπεὶ ὁ Τουτίλα; ἔμαθε, Γότθους μὲν ἐς τὸ ἔργον καθεῖναι ἀξύνφορον ὥετο εἶναι, ἀγροίκων δὲ πλῆθος ἀγείρας, Γότθων τε ξυμπέμπας αὐτοῖς ὀλίγους τινάς, ἐκέλευε τῆς εἰσόδου σθένει παντὶ ἀποπειραῖσθαι. οἵπερ ἐπειδὴ ἀλλήλοις ξυνέμιξαν, ὠθισμὸς μὲν ἀμφοτέρων πολὺς ἐγεγόνει, Ἄνται δὲ τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ, ἅμα δὲ καὶ τῆς δυσχωρίας σφίσι ξυλλαμβανούσης, ξὺν τοῖς ἀμφὶ Τουλλιανὸν ἀγροίκοις τοὺς ἐναντίους ἐτρέψαντο. φόνος τε αὐτῶν ἐγεγόνει πολὺς. — — —

Ἰωάννης δὲ Τουτίλαν οἱ ἐπιέναι μαθὼν μένειν ἐπὶ τῆς Ἀπουλίας οὐκέτι ἠξίου, ἀλλ' ἐς τὸν Δρυοῦντα δρόμῳ ἀφίκετο. τῶν τε πατρικίων οἱ ἐς Кампанίαν ἀγόμενοι ἐς Λευκανοὺς πέμψαντες τῶν οἰκείων τινάς, Τουτίλα γνώμη, τοὺς σφετέρους ἀγροίκους ἐκέλευον μεθίεσθαι μὲν τῶν πρassoμένων, τοὺς δὲ ἀγροὺς γεωργεῖν ἥπερ εἰώθεσαν· ἔσεσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰγαθὰ ἀπήγγελλον τῶν κεκτημένων. οἱ δὲ ἀπετάξαντο μὲν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ, ἐν δὲ τοῖς ἀγροῖς ἡσυχῇ ἔμενον· Τουλλιανὸς δὲ φυγὼν ὥχετο, καὶ οἱ τριακόσιοι Ἄνται παρὰ τὸν Ἰωάννην ἀναχωρεῖν ἔγνωσαν. οὕτω μὲν ἅπαντα τὰ ἐντὸς κόλπου τοῦ Ἰονίου, πλὴν τοῦ Δρυοῦντος, αὐθις ὑποχείρια Γότθοις τε καὶ Τουτίλᾳ γέγονε. (pp. 394,11—395,5; 398, 3—16)

38. *Sclavini Illyricum vastant*

VII 29. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον Σκλαβηνῶν στρατεύμα διαβάντες ποταμὸν Ἰστρὸν Ἰλλυριοὺς ἅπαντας ἄχρὶ Ἐπιδαμνίων ἔδρασαν ἀνήκεστα ἔργα, κτείνοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες τοὺς ἐν ποσὶν ἡβηδὸν ἅπαντας καὶ τὰ χρήματα ληϊζόμενοι. ἤδη δὲ καὶ φρούρια ἐνταῦθα πολλὰ τε καὶ δοκοῦντα ἐχυρὰ τὰ πρότερα εἶναι οὐδενὸς ἀμνημονέου ἐξελεῖν ἴσχυσαν, καὶ περιήρχοντο ξύμπαντα κατ' ἐξουσίαν διερευνώμενοι. οἱ δὲ

и поел пазенето на твърде тесния проход, та неприятелите да не могат да нахлуват в Лукания и да ощетяват нейните селища. Заедно с тях в пазенето участвували и триста анти, които по-рано Йоан по искане на Тулиан бил оставил на това място, понеже тези варвари били най-опитни да се сражават в мъчно проходими места. Когато узнал това, Тотила сметнал, че ще бъде безполезно да праша готи в сражението, затова събрал множество селяни, изпратил заедно с тях неколцина готи и им заповядал с всички сили да опитат да завземат прохода. След като двете страни влезли в сражение, станало голямо сблъскване помежду им. Антиите обаче благодарение на своята храброст, а същевременно облагодетелствувани от труднопроходимата местност и подпомогнати от селяните на Тулиан, прогонили противниците и избили мнозина от тях. — — —

Когато Йоан узнал, че Тотила се насочвал против него¹, не сметнал за необходимо да остане повече в Апулия, но тръгнал за Дриунт. Отведените в Кампания патриции изпратили в Лукания по решение на Тотила някои от своите близки и заповядали на своите селяни да се откажат от своите действия и както обикновено да обработват нивите, като им обещавали, че господарските имоти ще станат тяхна собственост. И тогава те напуснали ромейската войска и заживели спокойно в своите земи, а Тулиан избягал и тристата души анти решили да се приберат при Йоан. По този начин цялата област отсам Йонийския залив с изключение на Дриунт отново паднала под властта на готите и на Тотила.

38. *Славяни опустошават Илирик*

По това време славянска войска преминала реката Истр. Тия славяни извършили страшни пакости на всички илирийци дори до Епидамн, като избивали и пленявали всички боеспособни, които им попадали, и ограбвали имотите. Там те успели да превземат и много крепости, дори и такива, които по-рано изглеждали непревземаеми, защото сега никой не ги отбранявал. Те свободно обикаляли и претърсвали всичко. А начал-

¹ Откъсът се отнася към 547—548 г.

τῶν Ἰλλυριῶν ἄρχοντες στρατεύμα πεντακισχιλίων τε καὶ μυρίων ἔχοντες εἶποντο, ἀγχιστα μέντοι τῶν πολεμίων οὐδαμῇ ἐτόλμων ἰέναι. (p. 423, 3—13)

39. *Equites Illyriciani duce Gudila Thrace in exercitu Romano militant*

VII 30. Ἦσαν δὲ Ἰταλῶν μὲν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ πολλοί τε καὶ λόγμιοι, καὶ Δεοφέρων ὁ Τουλλιανοῦ ἀδελφός, τοῦ δὲ Ῥωμαίων στρατοῦ ἱππεῖς μὲν Ἰλλυριοὶ τριακόσιοι, οὗσπερ Ἰωάννης ἐνταῦθα καταστησάμενος ἔτυχε, Χαλαζάρ τε αὐτοῖς τὸν δορυφόρον ἐπιστήσας, Μασσαγέτην γένος, διαφερόντως ἀγαθὸν τὰ πολέμια, καὶ Γουδίλαν^a Θράκα, καὶ πεζοὶ ἑκατὸν πρὸς Βελισαρίου ἐπὶ τῇ φυλακῇ τοῦ φρουρίου σταλέντες. (p. 427, 6—14)

40. *Belisarius dilectum per Thraciam agit*

VII 32. Ἐν τοῖς καὶ τότε ἐς τὸν λόγον ἦλθεν, ὥς, ἣν βασιλέα κτείνωσι, Βελισαρίου ἔτι ἐς Βυζάντιον ὁδῷ ἰόντος οὐδὲν ἂν τῶν βεβουλευμένων προχωρήσειε σφίσιν· εἴπερ αὐτοῖς μὲν βασιλέα Γερμανὸν καταστήσεσθαι βουλομένοις εἴη, Βελισάριον δὲ πλῆθος στρατιᾶς ἀνδροίσειν εἰκὸς ἐκ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων, οὕτω τε σφίσιν ἐπιόντα τὸν ἄνθρωπον οὐδεμιᾷ μηχανῇ ἀπωθεῖσθαι ἱκανοὶ ἔσονται. (p. 439, 8—15)

41. *Thracia Illyricumque a barbaris devastantur*

VII 33. Ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου τόνδε κύριοι τῆς ἐσπερίας οἱ βάρβαροι διαρρήδην ἐγένοντο πάσης. τοῖς τε Ῥωμαίοις ὁ Γοτθικὸς πόλεμος, καίπερ τὰ πρῶτα κατὰ κράτος νενικηκόσιν, ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν εἴρηται, ἐς τοῦτο ἀπεκρίθη, ὥστε οὐχ ὅσον σφίσι χρήματα καὶ σώματα ἐπ' οὐδεμιᾷ ὀνήσει διεφθάρθαι πολλὰ, ἀλλὰ καὶ Ἰταλίαν προσαπολέσθαι, καὶ Ἰλλυριούς τε καὶ Θράκας σχεδόν τι ξύμπαντας ἐπιδεῖν πρὸς τῶν βαρβάρων ἅτε ὁμόρων γεγεννημένων δημιούμενους τε καὶ διαφθειρομένους οὐδενὶ κόσμῳ.

Γήπαιδες δὲ πόλιν τε Σίρμιον καὶ Δακίας ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀπάσας καταλαβόντες ἔσχον, ἐπειδὴ τάχιστα βασιλεὺς αὐτὰς Ἰουστινιανὸς ἀφεί-

^a γοδίλαν codd.

ниците на Илирик с петнадесетхилядната си войска следели неприятелите, но никак не се осмелявали да се приближат до тях.

39. *Илирийска конница във византийската войска под предводителството на тракиеца Гудилас*

В тази крепост¹ имало мнозина видни италийци. Там се намирал също и Тулиановият брат Деоферон, триста конници илирийци от ромейската войска, доведени тук от Йоан, който им поставил [за началници] копиеносци Халазар, по произход масагет² и особено добър във военните дела, и тракиеца Гудилас, както и сто души пешаци, които били изпратени от Велизарий като гарнизон на крепостта.

40. *Велизарий събира наемни войски от тракийските земи*

Между това станало дума,³ че ако убият императора още докато Велизарий се намирал на път за Византион, не ще се изпълни нито едно от техните намерения. Ако дори биха пожелали да поставят Герман⁴ за император, все пак Велизарий ще събере много войска от Тракия и така, ако той тръгне срещу тях, те по никакъв начин не ще бъдат в състояние да го отблъснат.

41. *Варвари опустошават Тракия и Илирик*

През време на тази война⁵ варварите станали безспорни господари на целия Запад. Въпреки че ромеите първоначално излезли пълни победители, както казах по-горе, готската война завършила за тях с това, че не само много техни богатства и люде били унищожени без никаква полза, но и заедно с това била опустошена цяла Италия и почти всички илирийци и тракийци се видели безразборно ограбвани и погубвани от варварите, които вече им били съседи.

Гепидите завладели града Сирмиум и по-голямата част от всички дакийски области, щом като император Юстиниан ги

¹ Става дума за крепостта *Ῥουσκιανή* в Южна Италия, пристанище на гр. Тури (Θούριοι). Откъсът се отнася към събития през 548—549 г. ² Под масагет тук се разбира хун. ³ Откъсът се отнася до съзаклатието, което било организирано през 458 г. от Артабан, Арзакис и Ханарангос против император Юстиниан, обаче било разкрито. ⁴ Споменава се Герман, братовчед на император Юстиниан. ⁵ Загатва се също за войната между византийци и готи в Италия.

λετο Γότθους· ἐξηνδραπόδισάν τε τοὺς ταύτη
 Ῥωμαίους, ἔτι μέντοι ἐπίπροσθεν αἰὲ ὁδῶ
 ἰόντες ἐληΐζοντο βιαζόμενοι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.
 διὸ δὴ βασιλεὺς αὐτοῖς τὰς συντάξεις οὐκέτι
 ἐδίδου, ὥσπερ εἵθιστο σφᾶς ἀνέκαθεν πρὸς
 Ῥωμαίων κομίζεσθαι. Λαγγοβάρδας δὲ βασι-
 λεὺς Ἰουστινιανὸς ἐδωρήσατο Νωρικῶν τε πόλει
 καὶ τοῖς ἐπὶ Παννονίας ὀχυρώμασί τε καὶ ἄλλοις
 χωρίοις πολλοῖς καὶ χρήμασι μεγάλοις ἄγαν. διὰ
 τοῦτο ἐξ ἡθῶν τῶν πατρίων Λαγγοβάρδας
 ἐξαναστάντες ἐνθὲνδε ποταμοῦ Ἰστρου ἰδρύσαντο,
 Γηπαίδων οὐ πολλῶ ἀποθεν. καὶ αὐτοὶ μὲν
 Δαλμάτας^α τε καὶ Ἰλλυριοὺς μέχρι τῶν Ἐπιδά-
 μνου ὁρίων ληϊσάμενοι ἡνδραπόδισαν, ἐπειδὴ
 τε τῶν τινες αἰχμαλώτων ἐνθὲνδε φυγόντες οἷ-
 καδε ἀποκομίζεσθαι ἴσχυσαν, περιόντες τὴν Ῥω-
 μαίων ἀρχήν οἱ βάρβαροι οὗτοι ἅτε Ῥωμαίοις
 ἐνσπονδοὶ ὄντες ἦν τινος τῶν ἀποδράντων ἐπι-
 γνοῖεν ἐνταῦθα, ὥσπερ ἀνδραπόδων οἰκείων δε-
 δραπετευκότων ἐπελαμβάνοντο, τῶν τε γεινα-
 μένων ἀφέλκοντες ἐς τὰ οἰκεῖα ξὺν αὐτοῖς ἐκο-
 μίζοντο, οὐδενὸς σφίσιν ἀντιστατοῦντος. καὶ ἄλλα
 μέντοι Δακίας χωρία δόντος βασιλέως Ἑρουλοὶ
 ἔσχον ἀμφὶ πόλιν Σιγγιδόνον,^β οὗ δὴ ἱδρύνται
 νῦν, Ἰλλυριοὺς τε καὶ τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία
 καταθέοντες καὶ ληϊζόμενοι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον.
 τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων στρατιῶται γεγέ-
 νηται ἐν τοῖς φοιδεράτοις καλουμένοις ταπτόμενοι.
 (pp. 441,21—442,4; 443,10—444,14)

42. De vicinitatis usu Sclavinorum cum Gepidis et Langobardis

VII 35. Ἐτύγχανε δὲ Λαγγοβάρδης ἀνὴρ
 ἐς Γήπαιδας φεύγων ἐξ αἰτίας τοιαύδε. ἦν ἱκανὴ
 Λαγγοβαρδῶν Οὐάκης ἡρχεν, ἦν τίς οἱ ἀνεψιὸς
 Ῥισιούλφος ὄνομα, ὃν δὴ ὁ νόμος, ἐπειδὴν
 Οὐάκης τελευτήσειεν, ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐκάλει.
 προνοήσας οὖν Οὐάκης ὅπως εἰς τὸν παῖδα
 τὸν αὐτοῦ ἢ ἀρχὴ ἄγοιτο, ἔγκλημα Ῥισιούλφω
 ἐπενεγκὼν αἰτίαν οὐκ ἔχον φυγῇ τὸν ἄνθρωπον
 ἐζημίωσεν. ὃς δὴ ἐξ ἡθῶν ἀναστὰς τῶν πα-
 τρίων ξὺν ὀλίγοις τισὶν ἐς τοὺς Οὐάρονους^γ
 αὐτίκα φεύγει, παίδων οἱ ἀπολελειμμένων ἐν-
 ταῦθα δυοῖν. χρήμασι δὲ Οὐάκης τοὺς βαρβά-
 ρους τούτους ἀνέπεισε (τὸν Ῥισιούλφον κτεῖναι).
 τῶν δὲ Ῥισιούλφου παίδων ὁ μὲν εἰς ἐτελεύ-

отнел от готите, и заробили тамошните
 ромеи. Въпреки това те, като навлизали
 все по-навътре, опустошавали и ограб-
 вали ромейската държава. Именно по-
 ради това императорът повече не им да-
 вал заплатите, които по стар обичай по-
 лучавали от ромеите. На лангобардите
 пък императорът Юстиниан подарил града
 Норикум¹, крепостите в Панония, много
 други земи и твърде много пари. Затова
 именно лангобардите се вдигнали от ба-
 щините си селища и се настанили отсам
 реката Истръ, немного далеч от гепи-
 дите. Също и те опустошавали и опле-
 нявали Далмация и Илирик чак до пре-
 делите на Епидамн. А когато някои от
 пленниците избягали оттам и успели да
 се завърнат по домовете си, тези вар-
 вари, като ромейски съюзници, обика-
 ляли ромейската държава и ако позна-
 ели там някои от бегълците, залавяли
 ги като избягали свои роби, отвлечали
 ги от родителите им и ги отвеждали
 със себе си в своите селища, без никой
 да им се противопостави. Също така
 и херулите завзели с позволение на
 императора някои други области от
 Дакия около града Сингидунум, гдето
 обитават и досега, като нападали Или-
 рик и тракийските земи и ги опустоша-
 вали извънредно много. Някои от тях
 станали дори ромейски войници и били
 зачислени в така наречените федерати.

42. Съседски отношения на славяни, гепиди и лангобарди

Един лангобард² бил избягал при
 гепидите поради следната причина. Ко-
 гато Вакис стоял начело на лангобар-
 дите, имало един негов племенник, на
 име Рисиулф, който според закона тряб-
 вало след смъртта на Вакис да поеме
 властта. Вакис обаче като възнамерявал
 властта да бъде наследена от собстве-
 ния му син, повдигнал несъстоятелно об-
 винение против Рисиулф и го наказал с
 изгнание. А той се вдигнал от родната
 си земя и избягал при варните с не-
 много хора, като оставил там двете си
 деца. Вакис пък подкупил варварите да
 убият Рисиулф. Едното от децата на

^α μὲν Δαλμάτας] μέντοι δαλματίας V, ἐς δαλματίας μὲν L. ^β σιγγιδόνων V, σιγηδόνα L.
^γ Οὐάρονους] οὐάρας V.

¹ Норикум е бил римска провинция, а не град, както пише Прокопий. ² За изложените тук събития вж. общо тълкуванията на С. С. Diclescu, Die Gepiden. Forschungen zur Geschichte Dakiens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumänischen Volkes, I, Leipzig 1923, p. 134 sq. Събитието се отнася към 548—549 г.

τησε νόσω, ὁ δὲ δὴ ἕτερος, Ἰλδίγης ὄνομα, ἐς Σκλαβηνοὺς φεύγει. οὐ πολλῶ μὲν οὖν ὕστερον ὁ μὲν Οὐάκης νοσήσας ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, ἐς δὲ Οὐάλδαρον, τὸν Οὐάκον υἱὸν, ἡ Λαγγοβαρδῶν ἦλθεν ἀρχή. ὧ δὴ παιδὶ κομιδῇ ὄντι ἐπίτροπος καταστὰς Αὐδουὶν τὴν ἀρχὴν διαρκεῖτο. δυνάμει τε πολλῇ ἀπ' αὐτοῦ χρώμενος αὐτὸς τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐς μακρὰν ἔσχε, τοῦ παιδὸς τούτου νόσω αὐτίκα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος. ἡνίκα τοίνυν Γήπαισί τε καὶ Λαγγοβάρδασι ὁ πόλεμος κατέστη, ὥσπερ μοι εἴρηται, Ἰλδίγης εὐθὺς Λαγγοβαρδῶν τε τοὺς οἱ ἐπισπομένους καὶ Σκλαβηνῶν πολλοὺς ἐπαγαγόμενος ἐς Γήπαιδας ἦλθε, καὶ αὐτὸν Γήπαιδες κατάξιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐλπίδα εἶχον. γενομένων δὲ τῶν ἐν τῷ παρόντι πρὸς Λαγγοβάρδας σπονδῶν ἔνεκα ὁ μὲν Αὐδουὶν τὸν Ἰλδίγην εὐθὺς ἄτε πρὸς φίλων ἐξηγεῖτο Γηπαίδων, οἱ δὲ τὸν μὲν ἀνθρώπον ἐκδοῦναι οὐδαμῇ ἔγνωσαν, ἐκέλευον δὲ αὐτὸν ἐνθὺνδε ἀπαλλαγέντα ὅπῃ βούλοιο διασώσασθαι. καὶ ὅς μελλήσει οὐδεμιᾷ ξὺν τοῖς ἐπομένοις καὶ Γηπαίδων τισὶν ἐθελουσίοις ἐς Σκλαβηνοὺς αὐτίς ἀφίκετο. ἐνθεν τε ἀναστὰς παρὰ Τουτίλαν τε καὶ Γότθους ἦει, στράτευμα οὐχ ἥσσον ἢ ἐς ἑξακισχιλίους ξὺν αὐτῷ ἔχων, ἐς τε Βενετίας ἀφικόμενος Ῥωμαίοις τισὶν ὑπαντήσας, ὧν Λάζαρος ἠγεῖτο, ἐς χεῖρας ἦλθε, τρεψάμενός τε αὐτοὺς πολλοὺς ἔκτεινεν. οὐ μέντοι Γότθοις ξυνέμιξεν, ἀλλ' Ἰστρον ποταμὸν διαβὰς αὐτίς ἐς Σκλαβηνοὺς ἀπεχώρησεν. (pp. 455, 6 — 456, 21)

43. *Sclavini provincias Thraciae vastant*

VII 38. Ὑπὸ τούτων τὸν χρόνον στράτευμα Σκλαβηνῶν οὐ πλέον ἢ ἐς τρισχιλίους ἀγηγερόμενοι, ποταμὸν τε Ἰστρον, οὐδενὸς σφίσιν ἀντιστατοῦντος, διέβησαν, καὶ πόνῳ οὐδενὶ ποταμὸν Εὐρὸν εὐθὺς διαβάντες δίχα ἐγένοντο. εἶχε δὲ αὐτῶν ἄτερα μὲν συμορία ὀκτακοσίους τε καὶ χιλίους, ἡ δὲ δὴ ἑτέρα τοὺς καταλοίπους. ἑκατέρωθεν μὲν οὖν καίπερ ἀλλήλων ἀπολελειμμένοις ἐς χεῖρας ἐλθόντες οἱ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχοντες ἐν τε Ἰλλυριοῖς καὶ Θραξίν, ἡσσήθησαν τε ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου καὶ οἱ μὲν αὐτοῦ διεφθάρησαν, οἱ δὲ κόσμῳ οὐδενὶ διαφυγόντες

Рисиулф починало от болест, а пък другото, на име Илдигис, избягало при славяните. Не много време след това Вакис се разболял и починал, а властта над лангобардите преминала върху сина му Улдарос. Тъй като той бил съвсем малко дете, Авдуин му станал настойник и се разпореждал с властта. Оттогава той разполагал с голяма власт, но не я задържал задълго, тъй като детето се разболяло и наскоро починало. Когато след това избухнала, както казах,¹ война между гепиди и лангобарди, Илдигис, като повел лангобардите, които го били последвали, и голям брой славяни, дошъл при гепидите. Гепидите се надявали, че ще му възстановят властта, но поради сключения по това време договор за мир с лангобардите Авдуин веднага поискал от гепидите — като от приятели — да му предадат Илдигис. Те обаче никак не мислили да го предават, а го накарали да избяга оттам и да се спаси, където желае. И той, без да се бави, се върнал отново при славяните заедно с тези, които го следвали, и с някои гепиди, които пожелали да идат с него. А оттам той се вдигнал и заминал при Тотила и готите с не по-малко от шест хиляди души войска. Като пристигнал във Венецианската област, той срещнал ромеи, предвождани от Лазар, влязъл в сражение с тях, отблъснал ги и избил мнозина. Обаче той не се присъединил към готите, но като преминал Истр, отново се оттеглил при славяните.

43. *Нападение на славяни в балканските земи*

По това време² славянска войска — на брой не повече от три хиляди души — преминала, без някой да ѝ се противопостави, реката Истр и като преброяла без никаква мъка също реката Хебър, веднага се разделила на две части: едната се състояла от хиляда и осемстотин души, а другата — от останалите. Предводителите на ромейската войска в Илирик и Тракия влезли в сражение с едната и другата част, при все че тези се били отдалечили една от друга, но неочаквано претърпели поражение: едни от ромеите загинали на самото място, а други се спасили, като избягали без вся-

¹ Загатва се за писаното у Procopius, ibid., II, p. 444, 19. ² Откъсът се отнася до голямото славянско нападение в балканските земи през 549 г.

ἐσώθησαν. ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ πάντες (ὅτι) παρ' ἐκατέρων τῶν βαρβαρικῶν στρατοπέδων, καίπερ ἐλασσόνων παρὰ πολὺ ὄντων, ἀπήλλαξαν, Ἀσβάδῳ ἢ ἑτέρῳ τῶν πολεμίων ξυμμορία ξυνέμιξεν. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ βασιλέως μὲν Ἰουστινιανοῦ δορυφόρος, ἐπεὶ ἐς τοὺς Κανδιδάτους καλουμένους τελῶν ἔτυχε, τῶν δὲ ἱππικῶν καταλόγων ἦρχεν, οἱ ἐν Τζουρουλῷ τῷ ἐν Θράκῃ φρουρίῳ ἐκ παλαιοῦ ἱδρυνται, πολλοὶ τε καὶ ἀριστοὶ ὄντες. καὶ αὐτοὺς οἱ Σκλαβηνοὶ τρεψάμενοι οὐδενὶ πόνῳ πλείστους μὲν αἰσχροτάτα φεύγοντας ἔκτειναν, Ἀσβαδὸν δὲ καταλαβόντες ἐν μὲν τῷ παραντίκῳ ἐξώγρησαν, ὕστερον δὲ αὐτὸν ἐς πυρὸς ἐμβεβλημένον φλόγα ἔκανσαν, ἱμάντας πρότερον ἐκ τοῦ νώτου τοῦ ἀνθρώπου ἐκδείραντες. ταῦτα διαπεπραγμένοι τὰ χωρία ξύμπαντα, τὰ τε Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν, ἀδεέστερον ἐληΐζοντο, καὶ φρούρια πολλὰ πολιορκίᾳ ἐκάτεροι εἶλον, οὔτε τειχομαχήσαντες πρότερον, οὔτε ἐς τὸ πεδῖον καταβῆναι τολμήσαντες, ἐπεὶ οὐδὲ γῆν τὴν Ῥωμαίων καταθεῖν ἐγκεχειρήκασιν οἱ βάρβαροι οὗτοι πώποτε. οὐ μὲν οὐδὲ στρατῷ ποταμὸν Ἰστρὸν φαίνονται διαβεβηκότες ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου, πλήν γε δὴ ἐξ ὅτου μοι ἔμπροσθεν εἴρηται.

Οὗτοι δὲ οἱ τὸν Ἀσβαδὸν νενικηκότες μέχρι ἐς θάλασσαν ληϊσάμενοι ἐφεξῆς ἅπαντα καὶ πόλιν ἐπιθαλασσίαν τειχομαχήσαντες εἶλον, καίπερ στρατιωτῶν φρουρὰν ἔχουσαν, Τόπηρον^α ὄνομα· ἡ πρώτη μὲν Θρακῶν τῶν παραλίων ἐστὶ, τοῦ δὲ Βυζαντίου διέχει ὁδῷ ἡμερῶν δυοκαίδεκα. εἶλον δὲ αὐτὴν τρόπῳ τοιῷδε. οἱ μὲν πλείστοι ἐν δυσχωρίαις πρὸ τοῦ περιβόλου σφᾶς αὐτοὺς ἔκρουσαν, ὀλίγοι δὲ τινες ἀμφὶ τὰς πύλας γενόμενοι, αἱ πρὸς ἀνίσχοντά εἰσιν ἥλιον, τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσι Ῥωμαίους ἠνώχλουν. ὑποτοπήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται, ὅσοι τὸ ἐνταῦθα φυλακτήριον εἶχον, οὐ πλείους αὐτοὺς ἢ ὅσοι καθεωρῶντο εἶναι, ἀνελόμενοι αὐτίκα τὰ ὅπλα ἐξίσαιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες. οἱ δὲ βάρβαροι ὀπίσω ἀνέστρεφον, δόκησιν παρεχόμενοι τοῖς ἐπιούσιν ὅτι δὴ αὐτοὺς κατωρρωδηκότες ἐς ὑπαγωγὴν χωροῦσι· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὴν δίωξιν ἐκπεπωτωκότες πόρρῳ πρὸς τοῦ περιβόλου ἐγένοντο. ἀναστάντες οὖν οἱ ἐκ τῶν ἐνεδρῶν κατόπισθεν τε τῶν διωκόντων γενόμενοι ἐσιτητὰ σφίσιν ἐς

какъв ред. След като по този начин всички стратегии били отблъснати от двете варварски войски, ако и те да били много по-малобройни, едната от неприятелските войски се сблъскала с Асвад. Този човек бил копиеносец на император Юстиниан, понеже се числил към така наречените „кандидати“¹ и бил началник на конните части, които отдавна седели в крепостта Цурулум² в Тракия и били многобройни и отлични войници. Славяните без никаква мъка отблъснали също и тях и избили повечето, както бягали най-срамно, а веднага Асвад заловили жив. Но после, като одрали ремъци от гърба му, те го хвърлили в пламналия огън и го изгорили. След като сторили това, те още по-смело ограбвали всички места както в Тракия, така и в Илирик. И двете войсковы части чрез обсада превзели много крепости, ако и по-рано да не били воювали срещу крепости, нито да били дръзвали да слизат в равнината, понеже тия варвари никога преди това не се били опитвали да нападнат ромейската земя. Изглежда при това, че те никога не били преминавали с войска реката Истръ освен през времето, за което преди това говорих.

Тези, които победили Асвад, ограбили наред всичко чак до морето и превзели с бой един крайморски град, на име Топир, ако и да имал военна охрана. Това е първият от тракийските крайбрежни градове и отстои от Византион на дванадесет дни път. Те го превзели по следния начин. Повечето от тях се скрили в непроходимите места пред околоръстната стена, а неколцина застанали около градските врати, които се намират към изток, и безпокоели ромеите по зъберите на стената. А всички войници, които били там на стража, като предположили, че нападателите не били по-многобройни, отколкото се виждали, веднага грабнали оръжието си и вкупом излезли срещу тях. Но варварите отстъпвали назад, като се престрували пред нападателите, че наистина се оттеглят, понеже се страхували от тях. А ромеите, като се увлекли в преследването си, озовали се някъде далеч от градската стена. Тогава скритите в засада се вдигнали оттам, появили се зад преследвачите и вече не им давали възможност да се завърнат в

^α τόπηρον K] τόπειρον L.

¹ С името кандидати са били означавани императорските телохранители. ² Дн. Чорлу.

τῇ πόλιν οὐκέτι ἐποιοῦν. ἀναστρέψαντες δὲ καὶ οἱ φεύγειν δοκοῦντες ἀμφιβόλους ἤδη τοὺς Ῥωμαίους πεποίηται. οὓς δὴ ἅπαντας οἱ βάρβαροι διαφθείραντες τῷ περιβόλῳ προσέβαλον. οἱ δὲ τῆς πόλεως οἰκήτορες τῶν στρατιωτῶν τῆς δυνάμεως ἐστερημένοι, γίνονται μὲν ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ, καὶ ὥς δὲ τοὺς ἐπιόντας ἐκ τῶν παρόντων ἡμύνοντο. καὶ πρῶτα μὲν ἔλαιόν τε καὶ πίσσαν ἐπὶ πλεῖστον θεομήναντες τῶν τειχομαχούντων κατέχεον, καὶ λίθων βολαῖς πανδημεῖς εἰς αὐτοὺς χρώμενοι τοῦ ἀπεῶσθαι τὸν κίνδυνον οὐ μακρὰν ποῦ ἐγένοντο. ἔπειτα δὲ αὐτοὺς πλήθει βελῶν οἱ βάρβαροι βιασάμενοι ἐκλιπεῖν τε τὰς ἐπάλξεις ἠνάγκασαν καὶ κλίμακας τῷ περιβόλῳ ἐρείσαντες κατὰ κράτος τὴν πόλιν εἶλον. ἄνδρας μὲν οὖν εἰς πεντακισχιλίους τε καὶ μυρίους εὐθὺς ἅπαντας ἐκτεῖναν καὶ πάντα τὰ χρήματα ἐληΐσαντο, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἐν ἀνδραπόδων πεποίηται λόγῳ. καίτοι τὰ πρότερα οὐδεμιᾶς ἡλικίας ἐφείσαντο, ἀλλ' αὐτοί τε καὶ ἡ συμμορία ἢ ἑτέρα, ἐξ ὅτου δὴ τῇ Ῥωμαίων ἐπέσκηψαν χώρα, τοὺς παραλίποντας ἡβηδὸν ἅπαντας ἐκτεῖνον. ὥστε γῆν ἅπασαν, ἥπερ Ἰλλυριῶν τε καὶ Θρακῶν ἐστὶ, νεκρῶν ἔμπλεων ἐπὶ πλεῖστον ἀτάφων γενέσθαι. ἐκτεῖνον δὲ τοὺς παραλίποντας οὔτε ξίφει οὔτε δόρατι οὔτε τῷ ἄλλῳ εἰωθότι τρόπῳ, ἀλλὰ σκόλοπας ἐπὶ τῆς γῆς πηξάμενοι ἰσχυρότατα, ὅξεῖς τε αὐτοὺς εἰς τὰ μάλιστα ποιησάμενοι, ἐπὶ τούτων ξὺν βίᾳ πολλῇ τοὺς δειλαίους ἐκάθιζον, τὴν τε σκολόπων ἀκμὴν γλονιῶν κατὰ μέσον ἐνείροντες ὠθοῦντές τε ἄχρῃ εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔγκατα, οὕτω δὴ αὐτοὺς διαχρήσασθαι ἤξιουν. καὶ ξύλα δὲ παχέα τέτταρα ἐπὶ πλεῖστον εἰς γῆν κατορύξαντες οἱ βάρβαροι οὗτοι, ἐπ' αὐτῶν τε χεῖράς τε καὶ πόδας τῶν ἡλωκότων δεσμεύοντες, εἶτα ῥοπάλοις αὐτοὺς κατὰ κόρρης ἐνδελεχέστατα παίοντες, ὥς δὴ κύνας ἢ ὄφεις ἢ ἄλλο τι θηρίον διέφθειρον. ἄλλους δὲ ξὺν τε βοῦσι καὶ προβάτοις, ὅσα δὴ ἐπάγεσθαι εἰς τὰ πάτρια ἦθη ὥς ἦκιστα εἶχον, ἐν τοῖς δωματίοις καθείρξαντες, οὐδεμιᾶ φειδοῖ ἐνεπίμπρασαν. οὕτω μὲν Σκλαβηνοὶ τοὺς ἐντυχόντας ἀεὶ ἀνῆρουν. ἀλλὰ νῦν αὐτοί τε καὶ οἱ τῆς ἑτέρας συμμορίας, ὥσπερ τῷ τῶν αἱμάτων μεθύοντες πλήθει, ζωγρεῖν τὸ ἐνθέρνδε ἤξιουν τῶν παραπεπωκότων τινάς, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μυριάδας αἰχμαλώτων ἐπαγόμενοι ἀριθμοῦ κρείσσους ἐπ' οἶκον ἀπεκομίσθησαν ἅπαντες. (pp. 467, 11 — 471,2)

града. А обърнали се също и онези, които се престрували, че бягат, и сега ромеите били изложени на нападение от две страни. Варварите избили всички и след това се втурнали към градската стена. Жителите на града, лишени от защитата на войниците, изпаднали в пълна безпомощност и се отбранявали от нападателите, доколкото им било възможно. Отначало, като заливали нападателите под стените с вряло масло и смола и вкупом хвърляли камъни срещу тях, те за малко време успели някак си да отблъснат опасността. Но после варварите ги обсипали с много стрели, принудили ги да напуснат зъберите на стената и като опрели по нея стълби, завзели града със сила. Веднага те избили всички мъже, около петнадесет хиляди души, и разграбили всички богатства, а жените и децата заробили. Пък и по-рано те не щадели никаква възраст, но сега, откак нахлули в ромейската земя, и тези, и онези от другия отред избивали всички боеспособни, които им попадали. Така цялата илирийска и тракийска земя се изпълнила с непогребани в по-голямата си част трупове. Онези, които попадали в ръцете им, те убивали не с меч, не с копие, нито пък по някакъв друг обикновен начин, но като забивали извънредно здраво в земята колове, изостряли ги твърде много, поставяли с голям натиск нещастниците върху тях и като вкарвали острието на колове в средата на задните им части, натискали чак до вътрешността. По този начин именно те решили да ги избиват. Тези варвари също заравяли дълбоко в земята четири дебели дървета, връзвали на тях ръцете и нозете на пленниците, а след това непрекъснато ги биели по главата с тояги, избивали ги досъщ като кучета или като змии или някакво друго животно. Други пък пленници те затваряли в жилищата им заедно с воловете и овцете, които не могли по никакъв начин да отведат в родните си места, и безпощадно ги изгаряли. Така славяните винаги избивали онези, които им попадали. Но сега тези, както и онези от другия отред, сякаш опиянени от многото кръв, сметнали за нужно да оставят живи някои от онези, които им били попаднали в ръцете, и поради това те всички се връщали в земята си, като отвеждали със себе си безбройно много пленници.

44. *Germanus dilectum per Thracias et Illyricum agit*

VII 39. Ἀρταβάνη τε ἀφείς τὰ ἐς αὐτὸν ἐγκλήματα πάντα καὶ στρατηγὸν καταλόγων τῶν ἐπὶ Θράκης καταστησάμενος ἐς Σικελίαν εὐθὺς ἐπεμψε. — — — αὐτοκράτορα δὲ τοῦ πρὸς Τουτίλαν τε καὶ Γότθους πολέμου Γερμανὸν κατεστήσατο τὸν αὐτοῦ ἀνεψιόν. ᾧ δὲ στρατεύμα μὲν οὐ πολὺ ἔδωκε, χρήματα δὲ λόγον ἄξια παρασχόμενος στρατιὰν ἐπέστελλεν ἔκ τε Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν ἀξιολογωτάτην ἀγείραντι οὕτω δὴ στέλλεσθαι σπουδῇ ἐς τὴν Ἰταλίαν πολλῇ. καὶ οἱ Φιλημούθ τε τὸν Ἑρουλον^α ξὺν τοῖς ἐπομένοις καὶ Ἰωάννην τὸν αὐτοῦ μὲν Γερμανοῦ κηδεστήν, Βιταλιανοῦ δὲ ἀδελφιδοῦν (στρατηγὸς γὰρ ὢν τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς καταλόγων διατριβὴν ἐνταῦθα εἶχε) ξὺν αὐτῷ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπαγαγέσθαι ἐπήγγελλε. — — —

^α Ρωμαῖοί τε γὰρ, ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ πολέμια, τῶν ἀρχόντων πολλοὺς, ὧν δὲ δορυφόροι τε καὶ ὑπασπισταὶ ἦσαν, ἐν ὀλιγορῖα πεποιημένοι, Γερμανῷ εἶποντο, ἔκ τε Βυζαντίου καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων καὶ Ἰλλυριῶν οὐδέν τι ἦσσαν, Ἰουστίνου τε καὶ Ἰουστινιανοῦ, τῶν αὐτοῦ παίδων, πολλὴν ἐνδειξαμένων περὶ ταῦτα σπουδὴν, ἐπεὶ καὶ αὐτοὺς ἐπαγαγόμενος ἀπὼν ᾤχετο. τινὰς δὲ καὶ ἔκ καταλόγων ἱππικῶν, οἱ ἐπὶ τῆς Θράκης ἴδρυντο, δόντος βασιλέως ξυνέλεξε. καὶ βάρβαροι πολλοὶ, οἵπερ ἀμφὶ ποταμὸν Ἰστρον διατριβὴν εἶχον, κατὰ κλέος τοῦ Γερμανοῦ ἤκοντες καὶ χρήματα πολλὰ κεκομισμένοι ἀνεμίγνυντο τῷ Ῥωμαίων στρατῷ. (pp. 472, 5—8; 11—21; 473, 20 — 474, 7)

45. *Sclavini Illyricum Thraciasque invadunt*

VII 40. Γερμανοῦ δὲ τὸ στρατεύμα ἐν Σαρδικῇ, τῇ Ἰλλυριῶν πόλει, ἀγείραντός τε καὶ διέποντος, ἅπαντά τε ἰσχυρότατα ἐξαριτωμένον τὰ ἐς τὴν τοῦ πολέμου παρασκευὴν, Σκλαβηνῶν ὄμιλος ὅσος οὕτω πρότερον ἀφίκετο ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. Ἰστρον τε ποταμὸν διαβάντες ἀμφὶ Ναῖσον ἦλθον. ὧν δὲ ὀλίγους τινὰς ἀποσκεδασθέντας μὲν τοῦ στρατοπέδου, πλα-

44. *Герман набира тракийци за византийската войска*

Император Юстиниан опрости на Артаван всички обвинения срещу него и като го назначил за стратег на отредите в Тракия, изпратил го веднага с голяма войска в Сицилия¹ — — —. Своя племенник Герман той назначил за главнокомандуващ във войната против Тотила и готите. Той не му поверил голяма войска, обаче му предал значителна сума пари, заповядал му да събере от тракийци и илирийци колкото може по-многобройна войска и така именно да замине с голяма бързина за Италия. Той му поръчал да отведе със себе си в Италия също и херула Филимунт заедно с дружината му, и Йоан, сродник на самия Герман, а племенник на Виталиан — той бил стратег на отредите в Илирик и пребивавал там, — като известил, че ще пристигне заедно с него в Италия. — — —

Някои от ромеите, вещи във военните дела — както от Византион, така и не по-малко от земите на Тракия и Илирик, — пренебрегнали мнозина началници, при които служели като телохранители и щитоносци, и последвали Герман.² Неговите синове Юстин и Юстиниан проявили голямо усърдие — по-неже като заминал, той взел със себе си и тях. С позволение на императора той събрал и някои от конните отреди, които пребивават в Тракия. Пристигнали също и много варвари, които обитават около реката Истръ привлечени от славата на Герман. Те получили много пари и се присъединили към ромейската войска.

45. *Славяни нападат Илирик и Тракия*

Докато в илирийския град Сердика Герман събирал и устройвал войската и най-усърдно подготвял всичко за войната, в ромейската земя нахлули славяни в такова множество, каквото никога по-рано не било виждано.³ Те преминали реката Истръ и дошли до Ниш. Когато неколцина от тях се отдалечили от стана

^α φιλιμούθ codd. ἔρουλλον K, ἐρούλλων ἀρχοντα L.

¹ Откъсът се отнася към събитията през лятото на 549 г. Решението на император Юстиниан било взето, след като той узнал за опустошенията, които готският вожд Тотила извършил в Сицилия. ² Откъсът се отнася към лятото на 550 г. ³ В този откъс се дават сведения за голямото славянско нападение в Балканския полуостров през 550 г.

νωμένους δὲ καὶ κατὰ μόνας περιόντας τὰ ἐκείνη χωρία τῶν τινες Ῥωμαίων καταλαμβάνοντες τε καὶ ξυνδήσαντες ἀνεπυνθάνοντο ὅτου δὴ ἔνεκα οὗτος δὴ ὁ τῶν Σκλαβηνῶν στρατὸς καὶ ὁ τι κατεργασόμενοι διέβησαν ποταμὸν Ἰστρὸν. οἱ δὲ ἰσχυρίσαντο ὡς Θεσσαλονίκην τε αὐτὴν καὶ πόλεις τὰς ἀμφ' αὐτὴν πολιορκίᾳ ἐξαιρήσοντες ἤκοιεν. ἅπερ ἐπεὶ βασιλεὺς ἤκουσεν, ἄγαν τε ξυνεταράχθη καὶ πρὸς Γερμανὸν εὐθὺς ἔγραψεν, ὁδὸν μὲν ἐν τῷ παρ᾽ αὐτὴν τὴν ἐπὶ Ἰταλίαν ἀναβαλέσθαι, Θεσσαλονίκη δὲ καὶ πόλεις ταῖς ἄλλαις ἀμύναι, καὶ τὴν Σκλαβηνῶν ἔφοδον ὅση δύναμις ἀποκρούσασθαι. καὶ Γερμανὸς μὲν ἀμφὶ ταῦτα διατριβὴν εἶχε. Σκλαβηνοὶ δὲ γνόντες διαοργήδην πρὸς τῶν αἰχμαλώτων Γερμανὸν ἐν Σαρδικῇ εἶναι ἐς δέος ἦλθον. μέγα γὰρ ὄνομα ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους ὁ Γερμανὸς εἶχεν ἐξ αἰτίας τοιαύτης. ἦν ἱκανὸς Ἰουστινιανὸς ὁ Γερμανοῦ θεῖος τὴν βασιλείαν εἶχεν, Ἄνται, οἱ Σκλαβηνῶν ἄγχιστα ὄκνηται, Ἰστρὸν ποταμὸν διαβάντες στρατῷ μεγάλῳ ἐσέβαλον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. ἐτύγγανε δὲ Γερμανὸν βασιλεὺς Θράκης ὅλης στρατηγὸν καταστησάμενος οὐ πολλῷ πρότερον. ὃς δὴ ἐς χεῖρας ἔλθων τῷ τῶν πολεμίων στρατῷ κατὰ κράτος τε μάχῃ νικήσας σχεδὸν τι ἅπαντας ἔκτεινε, κλέος τε μέγα ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Γερμανὸς ἐς πάντας ἀνθρώπους καὶ διαφερόντως ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους περιεβάλετο. δειμαίνοντες οὖν αὐτὸν, ὥσπερ μοι εἴρηται, Σκλαβηνοὶ, ἅμα δὲ καὶ δύναμιν ἀξιολογωτάτην αὐτὸν ἐπάγεσθαι οἰόμενοι ἅτε πρὸς βασιλέως στελλόμενον ἐπὶ Τουτίλαν τε καὶ Γότθους, ὁδοῦ μὲν εὐθὺς τῆς ἐπὶ Θεσσαλονίκην ἀπέσχοντο, ἐς δὲ τὸ πεδίον καταβῆναι οὐκέτι ἐτόλμων, ἀλλὰ ξύμπαντα τὰ ὄρη τὰ Ἰλλυριῶν διαμείψαντες ἐν Δαλματίᾳ ἐγένοντο. ὣν δὴ ὁ Γερμανὸς ἀφροντιστήσας πάσῃ ἐπήγγελλε τῇ στρατιᾷ ξυσκευάζεσθαι, ὡς ἡμέραν δυοῖν ὕστερον ὁδοῦ ἐνθένδε τῆς ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἀρξόμενος. ἀλλὰ τις αὐτῷ ξυνέπεσε τύχη νοσήσαντι ἐξαπναίως τὸν βίον διαμετρήσασθαι. — — — Ἰωάννης δὲ καὶ ὁ βασιλέως στρατὸς ἀφικόμενοι^б ἐς Δαλματίαν^с ἐν Σάλωσι^д διαχειμάζειν ἔγνωσαν, ἐνθένδε μετὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν εὐθὺς Ῥαβέννης ὁδῷ ἵεναι διανούμενοι. Σκλαβηνοὶ δὲ, εἴ τε τὰ πρότερα ἐν γῇ τῇ βασιλέως γενόμενοι, ὥσπερ μοι ἔναγχος δεδιήγηται, καὶ ἄλλοι οὐ πολλῷ ὕστερον Ἰστρὸν ποταμὸν διαβάντες καὶ τοῖς προτέροις ἀναμιχθέντες, κατέθεον ἐν πολλῇ ἐξουσίᾳ τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

и скитали и обикаляли поотделно тамошните земи, те били заловени и вързани от някои ромеи, които ги разпитвали защо и с какво намерение тази славянска войска е преминала реката Истръ. Те твърдели, че били дошли, за да заемат чрез обсада самия Солун и градовете около него. Императорът, щом чул това, много се разтревожил и веднага писал на Герман, незабавно да отложи похода за Италия, но да защити Солун и другите градове и с всички сили да отблъсне нападението на славяните. И Герман се заел с това. А славяните, като се уверили напълно от пленниците, че Герман се намира в Сердика, изплашили се, защото Герман се бил прочул между тези варвари поради следната причина. Когато Германовият чичо Юстиниан¹ поел властта, антите, които живеели съвсем близо до славяните, преминали реката Истръ с голяма войска и нахлули в ромейската земя. Не много време преди това императорът бил назначил Герман за стратег на цяла Тракия. Той именно влязъл в сражение с неприятелската войска, разбил я напълно и избил почти всички. С тоя си успех Герман си спечелил голяма слава между всички люде и особено между тези варвари. Затова славяните, както казах, като се страхували от него и смятали също, че води със себе си много голяма войска, по-неже бил изпратен от императора против Тотила и готите, веднага се отказали от похода срещу Солун и вече не се решавали да слязат в равнината, но пребродили всички илирийски планини и стигнали в Далмация. Без да мисли повече за тях, Герман заповядал на цялата си войска да се приготи, за да тръгне след два дена оттам за Италия. Но той неочаквано се разболял и умрял. — — —

Йоан пристигнал с императорската войска в Далмация и решил да презимува в Салона с намерение след свършека на зимата да поеме. направо оттам пътя за Равена. Обаче славяните — както ония, които по-рано били навлезли в императорската земя (за тях току-що говорих), така и другите, които преминали малко по-късно реката Истръ и се смесили с тях, опустошавали ромейската държава с пълна свобода. Някои подозирали, че

^а Σκλαβηνῶν] σθλαβηνῶν L. ^б ἀφικόμενος L. ^с ἐς Δαλματίαν] ἐν δαλματία K. ^д ἐν Σάλωσι] εἰς σάλωνας K.

¹ В ръкописите на това място стои името Ἰουστίνος, което е поправено от издателя Maltretus на Ἰουστινιανός. Поправката е възприета от последния издател на Прокопиевите съчинения J. Haury, Procopius, ibid., II, p. 476, 17.

καὶ τινες μὲν ἐν ὑποψία εἶχον ὡς Τοντίλας
τούτους δὲ τοὺς βαρβάρους χρήμασι πολλοῖς
ἀναπείσας ἐπιπέμψειε τοῖς ταύτῃ Ῥωμαίοις,
ὅπως δὴ βασιλεῖ ἀδύνατα εἴη τὸν πρὸς Γότθους
πόλεμον ἀσχολία τῇ ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρ-
βάρους εὖ διοικήσασθαι. εἴτε δὲ Τοντίλα χαρι-
ζόμενοι εἴτε ἄκλητοι Σκλαβηνοὶ ἐνταῦθα ἦλθον
οὐκ ἔχω εἰπεῖν. ἐς τρία μέντοι τέλη σφᾶς αὐτοὺς
διελόντες οἱ βάρβαροι οὗτοι ἀνήκεστα ἐν Εὐρώπῃ
τῇ ὅλῃ ἔργα εἰργάσαντο, οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς ληϊ-
ζόμενοι τὰ ἐκείνῃ χωρία, ἀλλ' ὥσπερ ἐν χώρᾳ
οἰκείᾳ διαχειμάζοντες οὐδέν τε δεδιότες πολέμιον.
ὕστερον δὲ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς στρατιὰν ἀξιολο-
γωτάτην ἐπ' αὐτοὺς ἐπεμψεν, ἧς ἄλλοι τε καὶ Κων-
σταντιανὸς καὶ Ἀράτιος καὶ Ναζάρης ἡγουῦντο
καὶ Ἰουοτῖνος ὁ Γερμανοῦ παῖς καὶ Ἰωάννης,
ὅνπερ ἐπὶ κλησὶν ἐκάλουν Φαγᾶν. ἐπιστάτην δὲ
Σχολαστικὸν ἐφ' ἅπασι κατεστήσατο, τῶν ἐν
Παλατίᾳ εὐνούχων ἓνα. οὗτος ὁ στρατὸς μοῖραν
τῶν βαρβάρων καταλαμβάνουσιν ἀμφὶ Ἀδρια-
νούπολιν, ἥπερ ἐπὶ Θράκης ἐν μεσογείοις κεῖται,
πέντε ἡμερῶν ὁδὸν Βυζαντίου διέχουσα. καὶ
πρόσω μὲν χωρεῖν οἱ βάρβαροι οὐκέτι εἶχον.
λείαν γὰρ ἐπήγοντο ἀνθρώπων τε καὶ ζώων
ἄλλων καὶ πάντων χρημάτων ἀριθμοῦ κρείσσονα.
μένοντες δὲ αὐτοῦ ἠπείγοντο τοῖς πολεμίοις ἐς
χεῖρας ἵέναι, τούτοις δὲ αὐτοῖς αἰσθήσιν ὡς
ἥμιστα παρεχόμενοι [. καὶ]^a οἱ μὲν Σκλαβηνοὶ
ἐστρατοπεδεύοντο ἐς τὸ ὄρος, ὃ ταύτῃ ἀνέχει,
Ῥωμαῖοι δὲ ἐν τῷ πεδίῳ οὐ πολλῶ ἀποθεν.
χρόνου δὲ σφίσιν ἐν ταύτῃ τῇ προσεδρεΐα τριβο-
μένου συχνοῦ ἥσχαλλόν τε οἱ στρατιῶται καὶ
δεινὰ ἐποιοῦντο, τοῖς στρατηγοῖς ἐπικαλοῦντες,
ὅτι δὴ αὐτοὶ τὰ ἐπιτήδεια ξύμπαντα εὐπορα
ἔχοντες ἅτε τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχοντες
τοὺς στρατιώτας περιορῶσι τῶν ἀναγκαίων τῇ
ἀπορίᾳ πιεζομένους καὶ οὐ βούλονται τοῖς πολε-
μίοις ἐς χεῖρας ἵέναι. οἷς δὴ οἱ στρατηγοὶ
ἀναγκασθέντες τοῖς ἐναντίοις ξυνέμιξαν. καὶ
γίνεται μὲν καρτερὰ μάχη, ἡσοῶνται δὲ κατὰ
κράτος Ῥωμαῖοι. ἐνθα δὴ στρατιῶται μὲν πολλοί
τε καὶ ἄριστοι θνήσκουσιν, οἱ δὲ στρατηγοὶ παρ'
ὀλίγον ἐλθόντες ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι
ξύν τοῖς καταλοίποις μόλις διαφυγόντες ἐσώ-
θησαν, ὥς πῃ ἐκάστῳ δυνατὰ γέγονε. καὶ Κων-
σταντιανοῦ δὲ τὸ σημεῖον οἱ βάρβαροι εἶλον, τοῦ
τε Ῥωμαίων στρατοῦ ἐς ὀλγωρίαν τραπόμενοι
πρόσω ἐχώρουν. καὶ χώραν τὴν Ἀστικὴν κα-
λουμένην ἐληΐζοντο κατ' ἐξουσίαν, ἀδήλωτον ἐκ

Тотила с много пари придумал тези вар-
вари да нападнат тамошните ромеи, та
императорът поради това, че е зает с
тези варвари, да няма възможност да
води добре войната против готите. Не
мога да кажа дали славяните са дошли
тук, за да услужат на Тотила, или пък
неповикани от никого. Обаче разделени
на три отреда, тези варвари причинили
в цяла Европа непоправими злини не като
разграбвали и нападали тамошните земи,
но като презимували там като в своя
земя, и никак не се страхували от неприя-
теля. А по-късно император Юстиниан
изпратил срещу тях твърде значителна
войска, която предвождали между дру-
гите Константиниан, Аратий, Назар, Герма-
новият син Юстин и Йоан, наречен Фа-
гас. За началник на всички бил назначен
Схоластик, един от придворните скопци.
Тази войска настигнала част от варва-
рите около Адрианопол, който е разпо-
ложен всред Тракия и отстои от Визан-
тион на пет дни път. Варварите не мо-
гли повече да напредват в страната, за-
щото влачели със себе си неизброима
плячка от хора, добитък и всякакви вещи.
Те останали на това място и се готвели
да влязат в сражение с неприятелите, но
на самите тях те не давали нито най-мал-
ка възможност да забележат това. Сла-
вяните се разположили на стан в плани-
ната, която се издига там, а ромеите не
много далече от тях в равнината. Тъй
като те прекарали много време в такова
положение, войниците негодували и се
сърдели, като упреквали стратегите си,
загдето като началници на ромейската
войска те имали всичко необходимо в
изобилие и пренебрегвали войниците, кои-
то се измъчвали от недостиг на необ-
ходимите неща и не желали да влизат
в сражение с неприятелите. Принудени
от това, стратегите тогава влезли в сра-
жение с неприятелите и станала ожесто-
чена битка. Но ромеите претърпели пъл-
но поражение. Тогава загинали много
и отлични войници, а стратегите щели
насмалко да попаднат в ръцете на не-
приятелите и заедно с останалите едва
се спасили, като избягали, кой както мо-
гъл. Варварите взели също и знамето на
Константиниан и с пълно пренебреже-
ние спрямо ромейската войска тръгнали
напред. Те свободно ограбвали така на-
речената област Астика,¹ която от старо

^a [καὶ] inclusit Haury.

¹ Астика е областта между Одрин и Пловдив. Вж. Oberhammer: PWRE, II, coll. 1772—1773.

παλαιοῦ οὖσαν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ λείαν αὐτοὺς πολλήν τινα ἐνταῦθα εὗρεῖν ξυνηνέχθη· οὕτω δὲ χώραν πολλήν ληϊζόμενοι ἄχρι ἐς τὰ μακρὰ τεῖχην ἀφίκοντο, ἅπερ ὀλίγω πλεον ἢ ἡμέρας ὁδὸν Βυζαντίου διέχει. οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τούτοις δὴ ἐπισπόμενοι τοῖς βαρβάροις, μοῖρα τε αὐτῶν ἐντυχόντες τινὶ καὶ ἐξαπιναίως ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἐτρέφαντο. καὶ τῶν μὲν πολεμίων πολλοὺς ἔκτειναν, Ῥωμαίων δὲ τῶν αἰχμαλώτων μέγα τι διεσώσαντο χρῆμα, τό τε Κωνσταντιανοῦ σημεῖον εὗρόντες ἀνείλοντο. οἱ δὲ λοιποὶ βάρβαροι ξὺν τῇ ἄλλῃ λείᾳ ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν. (pp. 475,19 — 477,11; 481, 7 — 483,15)

46. De promunturiis Caucasi usque ad Thraciam Illyricumque se porrigentibus

VIII 3. Τῶν δὲ τοῦ Κανκασίου ὄρους προπόδων οἱ μὲν πρὸς τε βορρᾶν ἄνεμόν καὶ ἥλιον δύοντα τετραμμένοι ἐς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θρᾶκας διήκουσιν, οἱ δὲ πρὸς τε ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ ἄνεμον νότον ἐς τὰς διεξόδους ἐξικνοῦνται αὐτὰς, αἱ τὰ τῇδε ὠκημένα Οὐννικὰ ἔθνη ἐς γῆν τήν τε Περσῶν καὶ Ῥωμαίων ἄγουσιν. (p. 496, 12—18)

47. Mulieres in exercitu Hunnorum pugnant

VIII 3. Οὐννων τοίνυν καταδραμόντων πολλάκις τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, τοῖς τε ὑπαντιάσασιν ἐς χεῖρας ἐλθόντων, τινὰς μὲν αὐτῶν πεσεῖν ἐνταῦθα τετύχηκε, μετὰ δὲ τῶν βαρβάρων τὴν ἀναχώρησιν Ῥωμαῖοι διερευνώμενοι τῶν πεπτωκότων τὰ σώματα καὶ γυναῖκας ἐν αὐτοῖς εὔρον. (p. 498, 9—14)

48. De Utiguris et Cotragiris

VIII 4. Ὑπὲρ δὲ Σαγίνας Οὐννικὰ ἔθνη πολλὰ ἵδρυνται. τὸ δ' ἐντεῦθεν Εὐλυσία μὲν ἡ χώρα ὠνόμασται, βάρβαροι δὲ αὐτῆς ἄνθρωποι τὰ τε παράλια καὶ τὴν μεσόγειον ἔχουσι, μέχρι ἐς τὴν Μαιῶτιν καλουμένην Λίμνην καὶ ποταμὸν Τάναϊν, ὃς δὲ ἐς τὴν Λίμνην ἐσβάλλει. αὕτη δὲ ἡ Λίμνη ἐς τὴν ἀκτὴν Πόντου τοῦ Εὐξείνου τὰς ἐκβολὰς ποιεῖται. ἄνθρωποι δὲ, οἱ ταύτη ὠκηνται, Κιμμέριοι μὲν τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο, τανῦν δὲ Οὐτίγουροι^a καλοῦνται. καὶ αὐτῶν καθύπερθεν ἐς βορρᾶν ἄνεμον ἔθνη τὰ

^a οὐτούργουροι codd.

¹ Сагините са били племе, което е обитавало по източното черноморско крайбрежие, към Трапезунт. ² Споменатата тук област Евлизия, за която ни говори само Прокопий, се е простирала изглежда в земите между северното крайбрежие на Черно море, източните брегове на Меотида (Азовско море) и Танаис (р. Дон).

време не била опустошавана, и поради това намерили там голяма плячка. По този начин (те ограбили обширна земя и стигнали до Дългата стена, която отстои от Византион на малко повече от един ден път. Не много време след това ромейската войска, като вървяла след тези варвари и се натъкнала на някаква част от тях, влязла внезапно в сражение и ги разбила. Тя избила много от неприятелите, освободила голям брой пленени ромеи и като намерила също и Константиановото знаме, взела го обратно. А останалите варвари заедно с другата плячка се завърнали в родината си.

46. Продължение на Кавказките планини в Тракия и Илирик

Едни от разклоненията на Кавказките планини са обърнати към север и запад и достигат до [земите на] илирийците и траките, а другите са [насочени] към изток и юг и достигат до самите проходи, по които обитаващите там хунски племена навлизат в земята на перси и ромеи.

47. Участието на жени в хунската войска

И наистина хуните нападали често ромейската държава, влизали в сражение с онези, които ги пресрещали, и някои от тях падали там убити. А след оттеглянето на варварите ромеите претърсвали труповете на падналите и намирали всред тях жени.

48. Вести за утигури и кутригури

Отвъд сагините¹ обитават много хунски племена. Страната оттук нататък се нарича Евлизия,² а варвари населяват крайбрежието и вътрешността ѝ чак до така нареченото Меотидско езеро и реката Танаис, която се втича в езерото. А това езеро се излива при брега на Евксинския понт. Людете, които обитават там, в старо време се наричали кимерийци, а сега се назовават утигури. На север от тях обитават многоброй-

Ἀντῶν ἄμετρα ἴδρυνται, παρὰ δὲ τὸν χῶρον αὐτὸν, ὅθεν ἡ τῆς Λίμνης ἐκβολὴ ἄρχεται, Γότθοι οἱ Τειραξῖται καλούμενοι ὥκνηται, οὐ πολλοὶ ὄντες, οἱ δὲ τὰ Χριστιανῶν νόμιμα σεβόμενοι περιστέλλουσιν οὐδενὸς ἥσσον. (Ταναῖν δὲ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι καὶ τὴν ἐκβολὴν ταύτην, [ἥπερ]^a ἐκ Λίμνης ἀρξαμένη τῆς Μαϊώτιδος ἄχρι ἐς τὸν Εὐξείνιον Πόντον [ἥπερ] διήκει, ἐς ὁδὸν ἡμερῶν, ὡς φασιν, εἴκοσιν. ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνεμον, ὃς ἐνθένδε πνεῖ, Ταναῖτην προσαγορεύουσιν.) εἴτε δὲ τῆς Ἀρείου δόξης ἐγένοντό ποτε οἱ Γότθοι οὗτοι, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα Γότθικὰ ἔθνη, εἴτε καὶ ἄλλο τι ἀμφὶ τῇ δόξῃ αὐτοῖς ἦσκητο, οὐκ ἔχω εἰπεῖν, ἐπεὶ οὐδὲ αὐτοὶ ἴσασιν, ἀλλ' ἀφελεία τε τανῦν καὶ ἀπραγμοσύνη πολλῇ τιμῶσι τὴν δόξαν. οὗτοι ὀλίγω πρότερον (λέγω δὲ, ἡνίκα πρῶτόν τε καὶ εἰκοστὸν ἔτος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὴν αὐτοκράτορα εἶχεν ἀρχὴν) πρέσβεις τέτταρας ἐς Βυζάντιον ἐπεμψαν, ἐπισκοπον σφίσι τινὰ δεόμενοι δοῦναι· ἐπεὶ ὅστις μὲν αὐτοῖς ἱερεὺς ἦν, τετελευτήκει οὐ πολλῶ πρότερον, ἔγνωσαν δὲ ὡς καὶ Ἀβασγοῖς ἱερέα βασιλεὺς πέμπει, καὶ αὐτοῖς προθυμώτατα Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐπιτελῇ ποιήσας τὴν δέησιν ἀπεπέμψατο. οἱ δὲ πρέσβεις οὗτοι δέει Οὐννων τῶν Οὐτιγούρων^b ἐς μὲν τὸ ἐμφανὲς, αὐτηκόων πολλῶν ὄντων, ἀποστοματίζοντες ὅτου δὴ ἔνεκα ἦκοιεν, ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ τὰ ἀμφὶ τῷ ἱερεῖ βασιλεῖ ἠγγειλαν, ὡς λαθραίοτατα δὲ ξυγγενόμενοι ἅπαντα φράζουσιν, ὅσα συνοίσειν τ.] Ῥωμαίων ἀρχῇ ἔμελλε, ξυγκρουομένων ἐς ἀλλήλους αἰεὶ τῶν σφίσι προσοίκων βαρβάρων. ὅντινα δὲ τρόπον οἱ Τειραξῖται καὶ ὅθεν ἀναστάντες ἐνταῦθα ἰδρύναντο, ἐρῶν ἔρχομαι.

ните племена на антите. Край самата тази земя, отгдето се изтича езерото, обитават така наречените готи тетраксити, които били малобройни. Те изповядват християнската вяра и я спазват не по-малко от всекиго другото. Местните жители наричат Танаис и това устие, което почва от Меотидското езеро и се простира до Черно море, на разстояние двадесет дни път, както казват. Също вятърът, който духа оттука, се назовава „танайски“. Не мога да кажа дали тези готи някога подобно на другите готски племена са възприели Ариевото учение, или пък са изповядвали нещо друго относно вярата, понеже те самите не знаят това. Но те проявяват във вярата голяма простота и нехайство. Преди малко време, сиреч двадесет и първата година от самодържавното управление на Юстиниан, те отправили във Византион четирима пратеника с молба да им се даде епископ,¹ понеже техният епископ починал немного време преди това и били узнали, че императорът щял да изпрати епископ и на абасгите.² Император Юстиниан изпълнил с най-голяма готовност тяхното искане и ги отпратил. Тези пратеници поради страх от хуните утигури явно в присъствието на мнозина свидетели съобщили за какво са пристигнали и не говорили на императора за нищо друго освен за епископа. А когато се срещнали тайно с него, те му казали всичко онова, което щяло да бъде полезно за ромейската държава, тъй като съседните тям варвари винаги били в стълкновение помежду си. Ще разкажа по какъв начин и отгде се вдигнали тетракситите и се заселили тук.

В старо време голямо множество хуни, наричани тогава кимерийци, населявали областите, които току-що споменах. Над всички господствувал един цар. Веднаж на един техен цар се родили двама сина: единият на име Утигур, а другият Кутригур. След като умрял баща им, те разделили властта помежду си и дали имената на своите подвластни, така че дори до наше време едните се наричат утигури, а другите кутригури. Те всички живеели там, имали във всичко общи обичаи и не се сношавали с людетe, които живеели отвъд езерото и неговия

VIII 5. Πάλαι μὲν Οὐννων, τῶν τότε Κιμερίων καλουμένων, πολὺς τις ὁμιλος τὰ χωρία ταῦτα ἐνέμεντο, ὧν ἄρτι ἐμνήσθην, βασιλεὺς τε εἰς ἅπασιν ἐφειστήκει. καὶ ποτέ τις αὐτῶν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν, ᾧ δὴ παῖδες ἐγένοντο δύο, ἄτερος μὲν Οὐτιγούρ^c ὄνομα, Κουτριγούρ δὲ ὁ ἕτερος. οἱ περ, ἐπειδὴ αὐτοῖν ὁ πατήρ τὸν βίον συνεμετρέησατο, τὴν τε ἀρχὴν ἅμφω ἐν σφίσιν αὐτοῖς διεδάσαντο καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῖς ἀρχομένοις αὐτοῖς ἔδωσαν. οἱ μὲν γὰρ Οὐτίγουροι^d, οἱ δὲ Κουτρίγουροι καὶ ἐς ἡμῖν ὀνομάζονται. οὗτοι μὲν ἅπαντες τῇδε ὥκνητο, κοινὰ μὲν τὰ ἐπιτηδεύματα ξύμπαντα ἔχοντες, οὐκ ἐπιμιγνύμενοι δὲ ἀνθρώποις, οἱ δὲ τῆς τε Λίμνης καὶ

^a {ἥπερ} hic addidit et infra delevit Haury, quod non probat Christ. ^b οὐτιγούρων K, οὐτουρούρων L. ^c οὐτιγούρ K, οὐτουρούρ L | κουτριγούρ L. ^d οὐτούργουροι, οἱ δὲ κουτούργουροι L.

¹ Готското пратеничество се явило при император Юстиниан между 1 април 547 и 1 април 548 г. ² Абасгите са обитавали в областта на Кавказ и се смятат за предци на съвременните абхази и абасини.

τῆς ἐνθύνδε ἐκροῆς ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα ἴδρυντο, ἐπεὶ οὔτε διέβαινόν ποτε τὰ ὕδατα ταῦτα οὔτε διαβατὰ εἶναι ἰπώπτενον, πρὸς τὰ εὐκολώτατα περίφοβοι ὄντες, τῷ μηδὲ ἀποπειράσασθαι αὐτῶν πώποτε, ἀλλ' ἀμελέτητοι τῆς διαβάσεως παντάπασιν εἶναι. (Λίμνην δὲ τὴν Μαῖωτιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐκβολὴν ὑπερβάντι εὐθὺς μὲν ἐς αὐτὴν που τὴν ταύτης ἀκτὴν οἱ Τετραξῖται καλούμενοι Γότθοι τὸ παλαιὸν ὥκητο, ὧν ἐπεμνήσθην ἀρίτως· πολλῶ δὲ αὐτῶν ἀποθεν Γότθοι τε καὶ Οὐσιγότθοι καὶ Βανδίλοι καὶ τὰ ἄλλα Γότθικὰ γένη ξύμπαντα ἴδρυντο. οἱ δὲ καὶ Σκύθαι ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐπεκαλοῦντο, ἐπεὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἅπερ τὰ ἐκείνη χωρία εἶχον, Σκυθικὰ μὲν ἐπὶ κοινῆς ὀνομάζεται, ἐνιοὶ δὲ αὐτῶν Σαυρομάται^α ἢ Μελάγχλαινοι, ἢ ἄλλο τι ἐπεκαλοῦντο). προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου φασίν, εἴπερ ὁ λόγος ὑγιής ἐστι, τῶν μὲν Κιμμερίων νεανίας τινὰς ἐν κνηγεσίῳ διατριβὴν ἔχειν, ἔλαφον δὲ μίαν πρὸς αὐτῶν φεύγουσαν ἐς τὰ ὕδατα ἐσπηδῆσαι ταῦτα. τοὺς τε νεανίας, εἴτε φιλοτιμία εἴτε φιλονεικία τινὲ ἐχομένους, ἢ καὶ τι δαιμόνιον αὐτοὺς κατηνάγκασε, τῇ ἐλάφῳ ἐπισπένθαι ταύτῃ, μηχανῇ τε μεθίεσθαι αὐτῆς οὐδεμιᾶ, ἕως ξὺν αὐτῇ ἐς τὴν ἀντιπέρασ ἀκτὴν ἴκοντο. καὶ τὸ μὲν διωκόμενον ὅ τι ποτ' ἦν εὐθὺς ἀφανισθῆναι (δοκεῖν γάρ μοι οὐδὲ ἄλλου του ἔνεκα ἐνταῦθα ἐφάνη, ὅτι μὴ <τοῦ>^β γενέσθαι κακῶς τοῖς τῇδε ὥκημένοις βαρβάροις) τοὺς δὲ νεανίας τοῦ μὲν κνηγεσίου ἀποτυχεῖν, μάχης δὲ ἀφορμὴν καὶ λείας εὐρέσθαι. ἐς ἣνθη γὰρ τὰ πάτρια ὅτι τάχιστα ἐπανήκοντες ἐνδηλα πᾶσι Κιμμερίοις πεποίηνται ὅτι δὴ ταῦτα βατὰ σφίσι τὰ ὕδατα εἶη. ἀνελόμενοι οὖν αὐτίκα τὰ ὅπλα πανδημεῖ τε διαβάντες ἐγένοντο μελλήσει οὐδεμιᾶ ἐν τῇ ἀντιπέρασ ἡπίερω, Βανδίλων μὲν ἤδη ἐνθύνδε ἀναστάντων ἐπὶ τε Λιβύης ἰδρυσάμενων, ἐν Ἰσπανίᾳ δὲ Οὐσιγότθων οἰκησάμενων. Γότθοις οὖν τοῖς ἐς τὰ τῇδε ὥκημένοις πεδία ἐξαπιναίως ἐπιπεσόντες πολλοὺς μὲν ἔκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐτρέψαντο ἅπαντας. ὅσοι τε αὐτοὺς διαφρυγεῖν ἴσχυσαν, ξὺν παισί τε καὶ γυναιξίν ἐνθύνδε ἀναστάντες ἀπέλιπον μὲν τὰ πάτρια ἣνθη, διαπορθμευσάμενοι δὲ ποταμὸν Ἰστρον ἐν γῇ εἴῃ Ῥωμαίων ἐγένοντο. καὶ πολλὰ μὲν τοὺς ταύτῃ ὥκημένους δεινὰ ἔδρασσαν, μετὰ δὲ δόντος βασιλέως ὥκῆσαντο ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης^γ χωρία, καὶ τὰ μὲν ξυνεμάχουν Ῥω-

оток. Никога те нито преминавали тия води, нито подозирали, че могли да се преминат, понеже се бояли от нещо, което било твърде лесно, че те никога дори не се опитвали и изобщо не мислили да ги преминават. Непосредствено отвъд езерото Меотида и неговия оток, някъде по неговия бряг, в старо време живеели така наречените готи тетраксити, които току-що споменах. Много по-надалече от тях обитавали готи, визиготи, вандали и всички останали готски племена. По-рано те се наричали и скити, понеже всички племена, които заемали тамошните области, изобщо се назовавали скитски, а някои се наричали савромати¹ или меланхлени или другояче. Разказват — ако разказът е верен, — че след известно време веднаж, когато неколцина младежи кимерийци били на лов, една сърна, като бягала от тях, скочила в тези води. Младежите — обзети било от честолюбие, било от някаква ревност, или пък заставени от някакъв дух — последвали сърната и никак не я изоставили, докато не стигнали заедно с нея на отсрещния бряг. И това, което те гонели, каквото и да било то, изведнъж изчезнало. Струва ми се, че то се явило там не за друго, но зло да не сполети тамошните варвари. Наистина младежите не сполучили в лова си, но намерили повод за война и плячка. Защото като се завърнали с най-голяма бързина в родните места, те съобщили на всички кимерийци, че тези води могат да се преминават от тях. Тогава всички кимерийци вкупом веднага грабнали оръжието, преминали водите и незабавно се озовали на отсрещния бряг, отдето вандалите вече се били вдигнали и се установили в Либия, докато визиготите се били поселили в Испания. И тъй като нападнали внезапно готите, които населявали тамошната равнина, те избили мнозина, а всички останали прогонили. Всички онези от тях, които успели да избягат, като се вдигнали оттам заедно с деца и жени, напуснали родните си места, преминали реката Истр и се озовали в ромейската земя. Те сторили много злини на тамошните обитатели, а после с позволение на императора се заселили в областите на Тракия. Те станали съюзници на ромеите, получавали всяка го-

^α σαβρομάται K, σαυρομάται L. ^β μὴ codd.
^γ θράκης K, τραπέζης L.

¹ Сарматите, или савроматите, споменати още от Херодот, са обитавали първоначално областта между Черно море и Каспийско море. По-късно те се предвиждат и стигат чак до Балтийско море, а след това се заселват в Панония. След VI в. името им повече не се споменава в историческите извори.

μαίοις, τὰς τε συντάξεις ὥσπερ οἱ ἄλλοι στρατιῶται πρὸς βασιλέως κομιζόμενοι ἀνὰ πᾶν ἔτος καὶ φοιδεράτοι ἐπικληθέντες· οὕτω γὰρ αὐτοὺς τότε Λατίνων φωνῇ ἐκάλεσαν Ῥωμαῖοι, ἐκεῖνο, οἶμαι, παραδηλοῦντες, ὅτι δὴ οὐχ ἡσσημένοι αὐτῶν τῷ πολέμῳ Γότθοι, ἀλλ' ἐπὶ ξυνθήκαις τισὶν ἐνσπονδοὶ ἐγένοντο σφίσι. φοίδερα γὰρ Λατῖνοι τὰς ἐν πολέμῳ καλοῦσι ξυνθήκας, ἡπέρ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωται λόγοις· τὰ δὲ καὶ πόλεμον πρὸς αὐτοὺς διέφερον οὐδενὶ λόγῳ, ἕως ὥχοντο ἀπιόντες ἐς Ἰταλίαν, Θεωδερίχου ἡγουμένου σφίσι. τὰ μὲν οὖν τῶν Γότθων τῇδε κεχώρηκεν.

Οὔννοι δὲ αὐτῶν τοὺς μὲν κτείναντες, τοὺς δὲ, ὥσπερ ἐρρήθη, ἐξαναστήσαντες τὴν χώραν ἔσχον. καὶ αὐτῶν Κουτρίγουροι μὲν παῖδας τε καὶ γυναῖκας μεταπεμψάμενοι ἐνταῦθα ἰδρύσαντο, οὗ δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ὥκηνται. καὶ δῶρα μὲν πολλὰ πρὸς βασιλέως ἀνὰ πᾶν ἔτος κομίζονται, καὶ ὥς δὲ διαβαίνοντες ποταμὸν Ἰστρὸν καταθέουσιν ἑσαεὶ τὴν βασιλέως χώραν, ἐνσπονδοί τε καὶ πολέμοι Ῥωμαίοις ὄντες. Οὐτίγουροι^α δὲ ξὺν τῷ ἡγουμένῳ ἐπ' οἴκῳ ἀπεκομίζονται, μόνοι τὸ λοιπὸν ἐνταῦθα καθιζησόμενοι. οἵπερ ἐπειδὴ Λίμνης τῆς Μαιώτιδος ἀγχοῦ ἐγένοντο, Γότθοις ἐνταῦθα τοῖς Τετραξίταις^б καλουμένοις ἐνέτυχον. καὶ τὰ μὲν πρῶτα φραζάμενοι ταῖς ἀσπίσιν οἱ Γότθοι ἀντικρὺ τοῖς ἐπιούσιν ὥς ἀμυνόμενοι ἕστησαν, εὐθέως τε τῷ σφετέρῳ καὶ χωρίου ἰσχυρῷ θαρσοῦντες· αὐτοὶ γὰρ ἀλκιμώτατοι ἀπάντων εἰσὶ τῶν τῇδε βαρβάρων. καὶ ἡ πρώτη τῆς Μαιώτιδος ἐκροή, οὗ δὴ τότε οἱ Τετραξίται Γότθοι ἰδρυντο, ἐν κόλπῳ ξυνιούσα μηνοειδεῖ, περιβαλοῦσά τε αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, μίαν ἐπ' αὐτοὺς εἴσοδον οὐ λίαν εὐρεῖαν τοῖς ἐπιούσι παρείχετο. ὅσῃ ἐρον δὲ (οὔτε γὰρ Οὔννοι χρόνον τινὰ τρίβεσθαι σφίσιν ἐνταῦθα ἠθέλον, οἱ τε Γότθοι τῷ τῶν πολεμίων ὁμίλῳ ἐπὶ πολὺ ἀνθέξειν οὐδαμῇ ἠλπιζον) ἐς λόγους ἀλλήλοις ξυνίασιν, ἐφ' ᾧ ἀναμιχθέντες κοινῇ ποιήσονται τὴν διάβασιν, καὶ οἱ Γότθοι ἰδρύνονται μὲν ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ παρ' αὐτὴν τῆς ἐκβολῆς μάλιστα τὴν ἀκτὴν, ἵνα δὴ καὶ τανῦν ἰδρυνται, φίλοι δὲ καὶ ξύμμαχοι τὸ λοιπὸν Οὐτιγούροις^с ὄντες ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ σφίσιν ἐνταῦθα βιώσονται τὸν πάντα αἰῶνα. οὕτω μὲν οὖν οἶδε οἱ Γότθοι τῇδε ἰδρύναντο καὶ τῶν Κουτρίγουρων, ὥσπερ μοι εἴρηται, ἀπολελειμμένων ἐν γῇ τῇ ἐπὶ θάτερα τῆς Λίμνης οὔσῃ

дина заплата от императора както другите войници и се назовавали „федерати“. Така именно ромеите тогава ги нарекли на латински език, като подчертавали, мисля, с това, че готите били техни съюзници не като победени във войната, а по споразумение: понеже латинците наричат foedera споразуменията при война, както обясних в предишните книги.¹ При все това те без всякаква причина водели война с ромеите, докато не заминали за Италия под предводителството на Теодорих. Прочее така се били развили работите на готите.

След като избили едни от тях, а други изселили, както се разказа вече, хуните завладели страната. От тези хуни кутригурите повикали децата и жените си и се поселили на това място, гдето и до днес живеят. Всяка година те получават от императора много дарове и въпреки това, като преминават реката Истръ, постоянно нападат императорската земя, тъй че са едновременно и съюзници, и врагове на ромеите. А утигурите заедно със своя предводител се завърнали в родината си, за да живеят занапред сами там. Като дошли близо до Меотидското езеро, те срещнали там така наречените готи тетраксити. Отначало тия готи под закрилата на щитовете си застанали в отбрана срещу нападателите, като се уповавали на своята мощ и на непристъпността на мястото — защото те са в същност най-храбри между всички тамошни варвари. Началото на отока на Меотидското езеро, гдето именно по това време живеели тетракситите, образува сърповиден залив, който ги обграждал от повечето страни и останал на нападателите само един не много широк достъп. По-късно обаче — тъй като хуните не искали да губят много време тук, нито пък готите се надявали да могат дълго да се съпротивляват на множеството неприятели — те се споразумели помежду си, тъй че като се съединят, да преминат заедно и готите да се заселят на отсрещната страна, точно при самия бряг на отока, гдето живеят и сега, като при това бъдат занапред приятели и съюзници на утигурите и да живеят там навеки при равни и еднакви права с тях. Така именно тия готи се заселили там. Тъй като кутригурите, както казах, били останали в земята отвъд езерото, областта отсам него била завзета

^а οὐτούργουροι L. ^б Τετραξίταις] траπεζίτ — hic et infra passim L. ^с οὐτουργούροις L.

¹ Загатва се за писаното у Procopius, op. cit., I, p. 361, 4—13.

μόνοι Ουτίγυροι τὴν χώραν ἔσχον, πράγματα Ῥωμαίοις ὥς ἥκιστα παρεχόμενοι, ἐπεὶ οὐδὲ αὐτῶν ἄγχιστα ὤκηται, ἀλλ' ἔθνεσι πολλοῖς διειρογόμενοι μεταξὺ οὓσιν ἀκουσίῳ ἀπραγμοσύνη ἐς αὐτοὺς ἔχονται.

Ὑπερβάντι δὲ Λίμνην τε τὴν Μαιώτιδα καὶ ποταμὸν Τάναϊν ἐπὶ πλεῖστον μὲν τῶν τῇδε πεδίων Κουτρίγυροι^α Οὔννοι, ἡπὲρ μοι ἐρρήθη, ὤκησαντο· μετὰ δὲ αὐτοὺς Σκύθαι τε καὶ Ταῦροι ξύμπασαν ἔχουσι τὴν ταύτην χώραν, ἥσπερ μοῖρά τις Ταυρικὴ καὶ νῦν ἐπικαλεῖται, ἵνα δὴ καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τὸν νεὼν γεγονέναι φασίν, εἴπερ ποτε ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια προὔστη· καίτοι Ἀρμένιοι ἐν τῇ παρ' αὐτοῖς Κελεσηνῇ καλουμένῃ χώρᾳ τὸν νεὼν τοῦτον γεγονέναι φασὶ Σκύθας τε τηρικὰδε ξύμπαντας καλεῖσθαι τοὺς ἐνταῦθα ἀνθρώπους, τεκμηριούμενοι τοῖς ἀμφὶ τε Ὀρέστη καὶ πόλει Κομάνῃ δεδιγημένοις μὲν ἐς ἐκεῖνο τοῦ λόγου — — — Μετὰ δὲ τὰ ἔθνη ταῦτα πόλις θαλασσία^β οἰκεῖται, Βόσπορος ὄνομα, Ῥωμαίων κατήκοος γενομένη οὐ πολλῶ πρότερον. ἐκ δὲ Βοσπόρου πόλεως ἐς πόλιν Χερσῶνα ἰόντι, ἡ κεῖται μὲν ἐν τῇ παραλίᾳ, Ῥωμαίων δὲ καὶ αὐτὴ κατήκοος ἐκ παλαιοῦ ἐστὶ· βάρβαροι, Οὐννικὰ ἔθνη, τὰ μεταξὺ ἅπαντα ἔχουσι· καὶ ἄλλα δὲ πολίσματα δύο ἀγχοῦ Χερσῶνος, Κῆποι τε καὶ Φανάγουρις καλούμενα, Ῥωμαίων κατήκοα ἐκ παλαιοῦ τε καὶ ἐς ἐμὲ ἦν. ἅπερ οὐ πολλῶ ἔμπροσθεν βαρβάρων τῶν πλησιοχώρων ἐλόντες τινὲς ἐς ἔδαφος καθεῖλον. ἐκ δὲ Χερσῶν πόλεως ἐς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ Ἰστρου, ὃν καὶ Δανούβιον^γ καλοῦσιν, ὁδὸς μὲν ἐστὶν ἡμερῶν δέκα, βάρβαροι δὲ τὰ ἐκείνη ξύμπαντα ἔχουσιν. Ἰστρος δὲ ποταμὸς ἐξ ὀρέων^δ μὲν τῶν Κελτικῶν ρεῖ, περιὼν δὲ τὰς Ἰταλίας ἐσχατίας, φερόμενός τε ἐπὶ τὰ Δακῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία, ἐκβάλλει ἐς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. τὰ δὲ ἐνθένδε ἅπαντα μέχρι ἐς Βυζάντιον τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως τυγχάνει ὄντα. (pp. 501,16 — 507,21; 508, 1—19)

само от утигурите, които нито най-малко не обезпокоявали ромеите, понеже не живеели много близо, а разделени от тях чрез много народи, неволно бездействували спрямо тях.

По-голямата част от равнината отвъд Меотидското езеро и реката Танаис населяват, както казах, хуните кутригури. А зад тях скити и таври държат цялата земя, част от която и сега наричат „Таврика“. Казват, че там именно е бил храмът на Артемида, гдето някога е била предстоятелка Агамемноновата Ифигения, ако и арменците да казват,¹ че този храм се намирал в тяхната така наречена Келесинска² земя и че тогава всички тамошни люде се наричали скити, като привеждат в потвърждение онова, което разказах в тази част от изложението, което се отнася до Орест и града Комани. — — — Зад тези народи се намира крайморски град, на име Босфор, който паднал под властта на ромеите не много време преди това. Варварските хунски племена държат цялата земя, която се простира от града Босфор докъм града Херсон, който лежи на крайбрежието и от старо време е подвластен на ромеите. Също от старо време и до днес на ромеите са подвластни и други два града близо до Херсон, наричани Кипи и Фанагурис. Преди не много време някои от съседните варвари ги превзели и ги разрушили до основа. А от града Херсон до устието на реката Истр, която наричат и Дунав, има десет дни път и варварите владеят цялата тамошна земя. Реката Истр извира от келтските планини, заобикаля пограничните краища на Италия, тече покрай земите на даките, илирите и край Тракия и се влива в Евксинския понт. Всички тези земи отсам, та дори чак до Византион се намират под властта на ромейския император.

49. De quibusdam militibus e Thracia oriundis

VIII 9. Βέσσαν δὲ, ἐξ Ἰταλίας οὐ πολλῶ ἔμπροσθεν ἦκοντα, στρατηγὸν Ἀρμενίων κατα-

49. Войници траки

[Император Юстиниан]³ назначил за началник на арменците пристигналия малко преди това от Италия Бесас и го изпратил

^α κουτούργυροι L. ^β malit Haury: ἐπιθαλασσία. ^γ δανούβιον K, δάνουβιν L. ^δ ὀρέων L] ὀρίων K.

¹ Прокопий загатва за една „Арменска история“, която той използвал и цитирал на няколко места в своето съчинение (вж. Procopius, op. cit., I, p. 22, 2—3; p. 27, 3; III, p. 83, 10). За този извор вж. Krumbacher, GBL, p. 231; Moravcsik, op. cit., I, 305. ² Симето Келесинска земя се означава арменската област на десния бряг на р. Ефрат, наричана също Κελτζυνή, Ekelene, Erzingan. ³ Откъсът в главната си част се отнася към събитие през 552 г.

στησάμενος ἐς Λαζικήν πέμπει, ἄρχειν ἐπαγγεί-
λας τοῦ ἐνταῦθα Ῥωμαίων στρατοῦ. οὗ δὲ καὶ
Βενίλος, ὁ Βούζου ἀδελφός, ξὺν στρατῷ ἤδη
σταλεις ἔτυχε καὶ Ὀδόναχός τε καὶ ὁ Βάβας ἐκ
Θράκης καὶ Οὐλίγαγος Ἑρουλος γένος. (p. 526,
1—7)

50. *Iustinianus Utiguris suadet, ut
Cotragiros aggrediantur*

VIII 18. Ἐν δὲ τῇ ἐκχειρίᾳ ταύτῃ οὐχ οἷοί
τε γεγενημένῃ ἐς τῶν ἀντιλεγομένων τὴν διά-
λυσιν ἀλλήλοις ξυμβῆναι, αὐθις ἐπὶ τὰ πολέμια
ἔργα χωρεῖν ἐμελλον. δειμαίνοντές τε Γήπαιδες
τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν (ἐπίδοξοι γὰρ ἦσαν ὡς
Λαγγοβάρδαις ξυντάσσονται) τῶν τινος Οὔννων
ἐς τὴν ὁμαιχιμίαν ἐπάγεσθαι διανοοῦντο. ἐπεμψαν
οὖν παρὰ τῶν Κουτρίγούρων^α τοὺς ἄρχοντας,
οἱ δὲ ἐνθὲνδε ἔκκηται Λίμνης τῆς Μαιώ-
τιδος, καὶ αὐτῶν ἐδέοντο πόλεμον τὸν πρὸς Λαγ-
γοβάρδας ξυνδιενεγκεῖν σφίσιν. οἱ δὲ αὐτοῖς
δισχιλίους τε καὶ μυρίους εὐθὺς ἐπεμψαν, ὧν
ἄλλοι τε ἠγοῦντο καὶ Χιναλῶν, ἀνὴρ διαφε-
ρόντως ἀγαθὸς τὰ πολέμια. Γήπαιδες δὲ τούτων
δὴ τῶν βαρβάρων τῇ παρουσίᾳ ἐν τῷ παρόντι
ἀχθόμενοι, ἐπεὶ οὕτω ὁ τῆς μάχης ἐνείσθηκει
καιρὸς, ἀλλ' ἐνιαυτὸς ταῖς ξυνθήκαις ἔτι ἐλέλει-
πτο, πείθουσιν αὐτοὺς καταθεῖν μεταξὺ τὴν βα-
σιλέως γῆν, πάρεργον τῆς σφετέρας ἀκαιρίας
πεποιημένοι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπιβουλήν. ἐπεὶ δὲ
Ῥωμαῖοι τὴν διάβασιν ποταμοῦ Ἰστροῦ ἐς τὸ
ἀκριβὲς ἐν τε Ἰλλυριοῖς καὶ τοῖς ἐπὶ Θράκης
χωρίοις ἐφρούρουν, αὐτοὶ τούτους δὴ τοὺς Οὔν-
νους ἐν χώρᾳ τῇ κατ' αὐτοὺς διαπορθμεύσαντες
ποταμὸν Ἰστροῦ ἐς τὰ Ῥωμαίων ἤδη ἀφίεσαν.
καὶ οἱ μὲν πάντα σχεδὸν τι ἐληΐσαντο τὰ ἐκεί-
νῃ χωρία, βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἐπενόει τάδε.
πέμψας παρὰ Οὔννων τῶν Οὐτιγούρων^β τοὺς
ἄρχοντας, οἱ δὲ ἐπέκεινα Λίμνης ἔκκηται τῆς
Μαιώτιδος, ἐμέμφετό τε καὶ ἀδικον αὐτῶν ἀπ-
εκάλει τὴν ἐς Κουτρίγούρους^γ ἀπραγμοσύνην, εἵ-
περ τὸ τοὺς φίλους διαφθειρομένους περιορᾷν
ἐν τοῖς τῶν ἔργων ἀδικωτάτοις καταλέγειν δεήσει.
αὐτῶν γὰρ Κουτρίγουροι^δ, ἔφη, πλησιοχώρων
ὄντων ἀφροντιστήσαντες, καὶ ταῦτα ἐκ Βυ-
ζαντίου χρήματα μεγάλα κομιζόμενοι ἀνὰ πᾶν
ἔτος, τρόπῳ οὐδενὶ τῆς ἐς Ῥωμαίους ἀδικίας
οὐ θέλουσιν ἀποπαύεσθαι, ἀλλ' ὁσημέραι κατα-
θέουσιν τε καὶ λήζονται αὐτοὺς οὐδενὶ λόγῳ.
τούτων δὲ αὐτοὶ οὐδὲν τὸ μέρος κερδαίνοντες,

в Лазика, като му възложил да началст-
вува над тамошната ромейска войска.
Там се намирал също и Бенил, брат на
Бузас, изпратен вече с войска, както и
Одонах и Вавас от Тракия и Улигаг, по
произход херул.

50. *Политиката на Юстиниан спрямо
кутригури и утигури*

Ако и да били сключили примирие,
[гепидите и лангобардите] не са могли
да разрешат споровете помежду си и
отново почнали да се готвят за война. Ге-
пидите, като се страхували от ромей-
ската държава — те предполагали, че
ромеите ще се съюзят с лангобардите, —
намислили да привлекат към обща бор-
ба някои от хуните. И те отправили пра-
теници при вождовете на кутригурите,
които живеят отсам Меотидското езеро,
и ги молили да водят докрай заедно с
тях война против лангобардите. Хуните
веднага им изпратили дванадесет хиляди
души, които били предвождани от Хини-
алон, извънредно вещ във военните дела,
и от други. Обаче гепидите били недо-
волни от присъствието на тези варвари
в тоя момент, понеже още не било на-
стъпило времето за сражение и оставала
още една година до изтичането на мир-
ния договор. Затова те ги убедили да
нападнат през това време земята на импе-
ратора и тъй превърнали тоя план сре-
щу ромеите в средство за отстранение
на своето затруднение. Понеже ромеите
пазели бдително да не се минава през
реката Истър в Илирик и в тракийските
земи, те прекарвали хуните през реката
Истър в своята земя и ги насочили от-
там към земята на ромеите. И те опу-
стошили почти всички тамошни области.
Но император Юстиниан измислил след-
ното. Като отправил пратеници при вож-
довете на хуните утигури, които живеят
отвъд Меотидското езеро, той ги укорил
и нарекъл бездействието им спрямо ку-
тригурите престъпно, понеже нехайството
спрямо приятелите, които загиват, трябва
да се сметне като една от най-големите
неправди. Кутригурите — казал той —
нехаели за своите съседи и въпреки че
получавали от Византион всяка година
много пари, те не желаят по никакъв на-
чин да прекратят своите несправедливи
действия спрямо ромеите, но всекидневно
без всякаква причина ги нападат и ограб-
ват. А утигурите не получават нито част

^α κουτρουγούρων L. ^β οὐτιγούρων K, οὐτουρογού-
ρων L, οὐτουρογούρων H. ^γ κουτρουγούρους L. ^δ κου-
τιούγουροι L.

οὐδὲ τῆς λείας Κουτρουγούροις^a διαλαγχάνοντες, οὐ προσποιῶνται κακούμενους Ῥωμαίους, καίπερ αὐτοῖς φίλοι ἐκ παλαιοῦ ἐς τὰ μάλιστα ὄντες. ταῦτα σημίνας τοῖς Οὐτιγούροις^b Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καὶ χρήμασι μὲν αὐτοὺς δωρησάμενος, ὑπομνήσας δὲ ὅσων δώρων καὶ πρότερον πολλάκις πρὸς αὐτοῦ ἔτυχον, ἀναλείθει σφᾶς ἔφοδον αὐτίκα ἐς τῶν Κουτρουγούρων^c τοὺς ὑπολειμμένους ποιήσασθαι. οἱ δὲ Γύθων τῶν σφίσι προσοίκων, οἱ δὲ Τετραξίται^d καλοῦνται, δισχιλίους ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγόμενοι διέβησαν πανδημεὶ ποταμὸν Τάναϊν. ἦρχε δὲ αὐτῶν Σανδὶλ^e, ἀνὴρ ξυνετώτατος μὲν καὶ πολέμων πολλῶν ἔμπειρος, ἐς ἀλκὴν δὲ καὶ ἀνδρίαν ἱκανῶς πεφυκώς. ἐπεὶ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν ἐποίησαντο, τῶν Κουτρουγούρων^f πολλοὶς ὑπαντίσασιν ἐς χεῖρας ἦλθον. ὧνπερ ἰσχυρότατα τοὺς ἐπιόντας ἀμυνομένων ἐπὶ μακρότατον μὲν ἡ μάχη ἐγεγόνει, μετὰ δὲ Οὐτίγυροι^g τρεψάμενοι τοὺς ἐναντίους πολλοὺς ἔκτειναν. ὀλίγοι δὲ τινες φεύγοντες, ὅπῃ αὐτῶν ἐκάστω δυνατὰ γέγονε, διεσώθησαν. καὶ αὐτῶν οἱ πολέμοι παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἀνδραποδίσαντες ἐπ' ὄκον ἀπεκομίσθησαν.

IV 19. Τούτων δὲ τῶν βαρβάρων τότε πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένων ἥπερ μοι εἴρηται, τοῦ τε κινδύνου σφίσι κατὰ τὴν ἀγανίαν ἀκμάζοντος, εὐτυχίᾳ χρῆσθαι Ῥωμαίοις ξυνηρέχθη πολλῇ. ὅσοι γὰρ αὐτῶν ὑπὸ Κουτρουγούροις^h ἐν αἰχμαλώτων λόγῳ ὄντες ἐτύγχανον, ἐς μυριάδας, ὥς φασι, ξυγιόντες πολλὰς, ἐν τῷ πόνῳ τούτῳ διαλαθόντες ἐνθένδε τε κατὰ τάχος ἐξαναστάντες οὐδενὸς σφίσιν ἐπισπομένου ἐς τὰ πάτρια ἦθη ἀφίκοντο, καὶ νίκης ἀλλοτριᾶς ἐν τοῖς ἀναγκαίοτατοις ἀπώνατο. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Ἀράτιον στρατηγὸν στείλας παρὰ τε Χιναλῶν καὶ Οἰνῶν τοὺς ἄλλους, ἀγγεῖλαι μὲν ἐκέλευε τὰ σήσιν ἐν γῇ τῇ σφειτέρᾳ αὐτῶν ξυνεχθέντα, χρήματα δὲ αὐτοῖς προῖέμενον πείσαι ἀπαλλάσσεσθαι ὅτι τάχιστα ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς. οἱ δὲ τῶν τε Οὐτιγούρωνⁱ τὴν ἔφοδον γνόντες καὶ χρήματα μεγάλα πρὸς τοῦ Ἀρατίου κεκομισμένοι ξυνέβησαν μήτε φόνον ἔτι ἐργάσεσθαι μήτε ἀνδραποδιεῖν Ῥωμαίων μηδένα μήτε τι ἄλλο ἄχαρι δράσειν, ἀλλὰ τὴν ἀναχώρησιν ἄτε διὰ φίλων ποιήσεσθαι τῶν τῆδε ἀνθρώπων. ξυνέ-

от парите, нито споделят плячката с кутригурите и въпреки това не се застъпват за озлочестените ромеи, ако и да са от старо време техни най-големи приятели. Като съобщили това на утигурите, император Юстиниан им подарил пари, припомнил им какви дарове често са получавали и по-рано от него, и ги убедил да предприемат веднага поход против останалите в земята си кутригури. Те взели за съюзници две хиляди от своите съседи готите, които се наричат тетраксити, и преминали с цялата си войска реката Танаис.¹ Предвождал ги Сандил², извънредно разсъдлив и изпитан в много войни, достатъчно надарен с храброст и мъжество. След като преминали реката, те се срещнали с много кутригури и влезли в сражение с тях. Те се защищавали твърде упорито срещу нападателите и сражението продължило премного време. Но след това утигурите отблъснали противниците си и избили мнозина от тях. А малцина от тях избягали, кой където можал, и се спасили. Враговете заробили техните деца и жени и ги откарали в земята си.

Докато тези варвари се сражавали помежду си, както казах, и опасността за тях нараствала съобразно с битката, тогава на ромеите се удало добре да се възползват от щастливия случай. Онези от тях, които се намирали като пленници у кутригурите и които възлизили, както казват, на много десетки хиляди, се укрили при това затруднение, вдигнали се набързо оттам и без да ги преследва никой, пристигнали в родните си места. Така в своето най-тежко положение те се възползвали от чуждата победа. Императорът Юстиниан изпратил пълководеца Аратий при Хиниалон и останалите хуни с поръка да им съобщи онова, което се било случило в тяхната земя, и като им предложи пари, да ги убеди да се оттеглят колкото се може по-скоро от ромейската земя. Като узнали за нашествието на утигурите и получили множество пари от Аратий, те се съгласили да не вършат вече никакви убийства, нито да заробват ромеи, нито пък да правят друго нещо неприятно, но да се оттеглят като приятели на тамошните жи-

^a κουτρουγούροις L. ^b οὐτιγούροις K, οὐτιγούροις L. ^c κουτρουγούρων L. ^d Τετραξίται] τετραξίται L. ^e ξανδὴλ L, σανδὴλ H. ^f κουτρουγούρων L. ^g οὐτίγυροι K, κουτιόργουροι L, οὐτιγούροις H. ^h κουτρουγούρους L. ⁱ οὐτιγούρων K, οὐτιγούρων L.

¹ Танаис е дн. р. Дон. ² Сандил бил вожд на племето на утигурите. За събитията вж. Златарски, История, I, 1, стр. 31. За името вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 227.

κειτο δὲ καὶ τοῦτο, ὥστε, εἰ μὲν δυνατοὶ εἶεν οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐν γῇ τῇ πατρίᾳ ἐπανιόντες ἰδρύνεσθαι, μένειν τε αὐτοῦ καὶ πίστεως τῆς ἐς Ῥωμαίους τὸ λοιπὸν ἔχεσθαι ἦν δέ γε αὐτοῖς ἐν ταύτῃ μένειν ἀδύνατα ἢ, ἐπανιέναι μὲν αὐθις αὐτοὺς ἐς γῆν τὴν Ῥωμαίων, βασιλέα δὲ σφᾶς δωρήσασθαι τισι τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων, ἐφ' ᾧ ἐνταῦθα ἐνοικησάμενοι ἐνσπονδοί τε τὸν πάντα αἰῶνα Ῥωμαίοις ἔσονται καὶ τὴν χώραν ἐς τὸ ἀκριβὲς ξυμφυλάξουσιν ἐκ πάντων βαρβάρων.

Ἦδη δὲ καὶ Οὐννων τῶν ἡσσημένων ἐν τῇ ξυμβολῇ καὶ διαφυγόντων τοὺς Οὐτιγούρους^α δισχίλιοι ἦλθον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν, παῖδάς τε καὶ γυναικας ἐπαγόμενοι. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν ἄλλοι τε καὶ Σανδίον, ὅσπερ ξὺν Βελισαρίῳ πολλῶ πρότερον ἐπὶ τε Γελίμερα καὶ Βανδίλους ἐστράτευσε· γίνονται τε Ἰουστινιανοῦ βασιλέως ἰκέται. καὶ ὅς αὐτοὺς ὑπεδέξατο προθυμῶς τῇ πάσῃ, ἐν τε χωρίοις ἰδρύνεσθαι τοῖς ἐπὶ Θράκης ἐκέλευσεν. ἅπερ ἐπεὶ Σανδίλ, ὁ τῶν Οὐτιγούρων^β βασιλεὺς, ἔμαθε, παρωξυσμένος τε καὶ περιωργισμένος, εἰ αὐτὸς μὲν Κουτριγούρους^γ ὁμογενεῖς ὄντας ἀδικίας τῆς ἐς Ῥωμαίους τιννύμενος ἐξ ἡθῶν ἀναστήσειεν αὐτοὺς τῶν πατρίων, οἱ δὲ βασιλέως σφᾶς ἐνδεξαμένου ἐνοικησάμενοι ἐν Ῥωμαίων τῇ γῇ πολλῶ ἄμεινον βιοτεύσουσιν, ἔπεμψε πρέσβεις ἐς βασιλέα τὰ πεπραγμένα ὀνειδιούντας, οὐκ ἐπιστολὴν αὐτοῖς τινα ἐγχειρίσας, ἐπεὶ γραμμάτων παντάπασιν Οὐννοι ἀνήκοοί τε καὶ ἀμελέητοι ἐς τόδε εἰσὶ καὶ οὔτε γραμματιστὴν τινα ἔχουσιν οὔτε τῶ περὶ τὰ γράμματα πόνῳ συναύξεται αὐτοῖς τὰ παιδία, βαρβαρικώτερον δὲ ἅπαντα ἀποστοματιοῦντας, ὅσα δὴ αὐτὸς ἐπιστείλειε σφίσι. ἀφικόμενοι οὖν οἱ πρέσβεις ἐς ὅπην Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ λέγειν οἱ ἔφασαν δι' αὐτῶν ὥς ἐν ἐπιστολῇ τάδε βασιλέα Σανδίλ „Παροιμίαν τινὰ ἐκ παιδὸς ἀκηκοὺς οἶδα, καὶ εἴ τι μὴ αὐτῆς ἐπιλέλθωμαι, τοιαύτη τις ἢ παροιμία τυγχάνει οὕσα. τὸ θηρίον ὃ λύκος τῆς μὲν τριχὸς, φασίν, ἴσως ἂν τι καὶ παραλλάξαι οὐκ ἀδύνατος εἴη, τὴν μὲντοι γνώμην οὐ μεταστρέφει, οὐκ ἀφείσης αὐτῷ μεθαρμοσαμένῳ ταύτην τῆς φύσεως. ταῦτα μὲν“, παροιμιαζόμενός φησιν ὁ Σανδίλ, „τῶν πρεσβυτέρων ἀκήκοα, πлагίῳ τινὶ παραδηλούντων τὰ ἀνθρώπινα λόγῳ. οἶδα δὲ τι καὶ ἀπὸ τῆς πείρας μαθὼν, οἷα εἰκὸς ἦν ἀγροικιζόμενον βάρβαρον ἐκμαθεῖν. τοὺς κύνας οἱ ποιμένες ἐπιτιπθίους ὄντας ἀναιρού-

тели. Уговорено било също, че ако тези варвари успеят да се завърнат в бащината си земя и да се установят в нея, то да останат там и занапред да бъдат верни на ромеите. Ако пък им бъде невъзможно да останат там, да се завърнат отново в земята на ромеите, а императорът ще им подари някои от земите в Тракия с условие, че като се поселят там, завинаги ще бъдат съюзници на ромеите и заедно с тях грижливо ще бранят страната от всички варвари.

Веднага две хиляди души от хуните, които били победени в сражението и бягали от утигурите, пристигнали в ромейската земя заедно с жените и децата си. Един от техните вождове бил Синион, който много време преди това участвувал с Велизарий в похода против Гелимер и вандалите. Те отправили молба до император Юстиниан, той ги приел с пълна готовност и им позволил да се заселят в земите на Тракия. Сандил, царят на утигурите, узнал за тези неща. Той се раздразнил и разгневил за това, че докато отмъщавал на своите едноплеменници кутригурите заради неправди спрямо ромеите и ги прогонвал от техните родни места, те били приети от императора и като се заселили в земята на ромеите, щели да живеят много по-добре. Затова той изпратил пратеници при императора, които да го укорят за стореното, но не им дал никакво писмо, понеже и досега хуните нямат никаква представа за писмо и са съвсем неграмотни, нито имат някакъв писар, а техните деца растат без всякакъв труд да се научат да пишат. Те съвсем по варварски предават по памет всичко, което им поръчвал. И тъй, когато пратениците пристигнали при император Юстиниан, те му казали, че цар Сандил по тях като с писмо му съобщавал следното: „Зная една поговорка, която съм чул от дете, и ако не съм забравил нещо от нея, тя гласи така. Казват, че звярът вълк, ако може би и да е в състояние да променя козината си, обаче нрава си не мени, защото природата не му позволява да го променя.“ Сандил, като казал тази поговорка, добавил: „Това съм чул от старите, които по косвен начин загатват за човешките работи. А зная и още нещо, което съм научил от опит и което естествено може да научи един варварин, който живее на полето. Овчарите вземат кучетата, докато още сучат, и грижливо

^α οὐτιγούρους K, οὐτουργούρους L, οὐτουγούρους W. ^β οὐτιγούρων K, οὐτουργούρων L, οὐτουγούρων W. ^γ κουτριγούρους L.

μενοι οὐκ ἀπημελημένως οἴκοι ἐκτρέφουσιν, εὖγνωμον δὲ τοῖς σιτίζουσι ζῶον ὃ κύων καὶ τὰ ἐς χάριν μνημονικώτατον. πράσσεται οὖν ταῦτα τοῖς ποιμέσι τούτου δὴ ἔνεκα, τοῦ τῶν λύκων ἐπιόντων ποτὲ διακρούεσθαι τὰς ἐκείνων ἐφόδους τοὺς κύνας παραστάτας τε καὶ σωτῆρας τοῖς προβατίοις καθισταμένους. καὶ ταῦτα ἐν γῇ τῇ πάσῃ γίνεσθαι οἶομαι. τευθέεται γὰρ τῶν πάντων οὐδεὶς οὔτε ποίμνη κύνας ἐπιβουλεύσαντας οὔτε λύκους ἀμυνομένους αὐτῆς πώποτε, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ τοῦτον ἡ φύσις θεσμὸν κυσί τε καὶ προβάτοις καὶ λύκοις νομοθετήσασα ἔθετο. οἶμαι δὲ καὶ τῇ βασιλείᾳ τῇ σῇ, οὗ δὴ πραγμάτων ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀπάντων, τάχα δέ που καὶ τῶν ἀμηχάνων περιουσίαν ξυμβαίνει εἶναι, παράλλαξιν τούτων τινὰ οὐδαμῇ γίνεσθαι. ἢ γοῦν τοῖς πρέσβεσι τοῖς ἑμοῖς δείξατε ὅπως ἂν τι καὶ τῶν οὐκ εἰωθότων ἐπὶ γήραος οὐδ' ἄν μάθοιμεν· εἰ δὲ ἀραρότως ταῦτα πανταχῇ πέφυκεν, οὐ καλὸν σοὶ ἐστὶ Κουτρίγούρων^α τὸ γένος ξεναγεῖσθαι, οἶμαι, τευθλωμένον ἐπαγαγομένῳ γειτόνημα, καὶ οὖς ὄντας ὑπερορίους οὐκ ἦνεγκας, τανῦν ἐνδήμους πεποιημένῳ. αὐτοὶ τε γὰρ τρόπον ἐς Ῥωμαίους τὸν οἰκεῖον ἐνδείξονται οὐ πολλῷ ὕστερον, καὶ τούτου χωρὶς οὔτε πολέμιος ἐπιλείπει διαφθεύρων τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἐλπιδὶ τοῦ ἡσσηθεὶς ἀμείνων ἔσεσθαι παρὰ σοί, οὔτε φίλος περιέσται Ῥωμαίοις, ἐμπόδιός ποτε τοῖς καταθέουσι γῆν τὴν ὑμετέραν ἐσόμενος, δέει τοῦ μὴ, ἐπειδὰν φέρεται παρὰ τῆς τύχης τὰ κράτιστα, τοὺς ἡσσημένους ἐπιδεῖν ἐπιφανέστερον αὐτοῦ παρ' ὑμῖν πράσσοντας, εἴ γε ἡμεῖς μὲν ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ τε καὶ ἄλλως ἀγόνῳ τὰ διαιτητήρια ἔχομεν, τοῖς δὲ Κουτρίγούροις^β σιτωνεῖν τε καὶ τοῖς οἰνῶσι κατακραυπαλᾶν ἐν ἐξουσίᾳ ἐστὶ καὶ παροψίδας αἰρεῖσθαι πάσας. πάντως δέ πη καὶ βαλανείων αὐτοῖς μέτεστι, καὶ χρυσοφοροῦσιν οἱ πλανῆται καὶ ἱματίων οὐκ ἀμοιροῦσι λεπτῶν τε καὶ πεποικιλμένων καὶ καταληλειμμένων χρυσῶ. καίτοι Κουτρίγουροι^γ μὲν Ῥωμαίων ἀνάριθμα πλήθη ἐξηνδραποδικότες τὰ πρότερα μετήνεγκαν ἐς γῆν τὴν σφετέραν. οἷς δὴ τὰ ἀνδραποδιώδη πάντα ἐπέχειν οὐ πάρεργον τοῖς καταράτοις ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ μάστιγας οὐχ ἡμαρτηκόσιν ἐντεῖναι καὶ θανατοῦν ἴσως πρόχειρον ἦν, καὶ ὅσα ἄλλα δεσπότη βαρβάρῳ ὃ τε τρόπος καὶ ἡ ἐξουσία ἐφίησιν. ἡμεῖς δὲ πόνοις τε ἡμετέροις καὶ κινδύνοις ἐς ψυχὴν φέρουσι τύχης αὐτοὺς ἀπαλλάξαντες τῆς τότε κρατούσης τοῖς

ги отглеждат в къщи. А кучето е признателно към онези, които го хранят, и твърде добре помни благоденствието. Затова именно овчарите постъпват така, за да ги приучат да бъдат пазачи на овцете, та когато нападнат вълци, кучетата да отблъснат тия нападения и да бранят овцете. Мисля, че е така по цялата земя, защото няма човек, който да е видял кучета да правят заговор срещу стадо, нито пък вълци някога да го отбраняват, но природата е наредила това като някакъв закон и за кучетата, и за овци, и за вълци. Мисля, че също и в твоето царство, гдето от край време има изобилие от всякакви, може би и невъобразими неща, няма никаква промяна в това отношение. В противен случай покажете я на моите пратеници, та и ние на прага на старостта да научим нещо и от необикновените работи. Ако пък навсякъде е наредено точно така от природата, то мисля, че за тебе не е добре да оказваш гостоприемство на кутригурското племе и тъй да създадеш размирни съседи, като заселваш сега в страната онези, които ти не понасяше, когато бяха извън нея. Впрочем не след много време те ще проявят спрямо ромеите своя си нрав. И без това не ще липсва враг, който да опустошава ромейската държава, като се надява, че дори ако бъде победен, ще бъде в по-добро положение, пък и не ще остане приятел на ромеите, който да попречи някога на нападащите вашата земя, понеже ще се бои, да не би след като съдбата го надари с победа, да види, че победените живеят у вас по-щастливо от самия него. Понеже докато ние живеем в пуста и изобщо безплодна земя, кутригурите имат възможност да си купуват жито, да се напиват с вино и да получават най-изтънчени ястия. Впрочем те в някои места се ползват и от бани, и тези скитници дори носят златни украси и притежават тънки, пъстри и извезани със злато одежди, ако и кутригурите по-рано да са заробвали безбройно множество ромеи и да са ги отвеждали в земята си. За тези проклетници не е било необичайно да налагат на ромеите робски теглила, но дори охотно биели с бичове и невинни люде и ги убивали, и вършели всичко друго, което нравът и властта на господаря варварин допускало. А ние с наши усилия и като се излагаме на смъртна опасност, освободихме ромеите от участ-

^α κουτρουγούρων L. ^β Κουτρίγούροις] οὐτρουγούροις L. ^γ κουτούργουροι L.

γεωαμένοις ἀπέδομεν, διαπονήματα ἡμῖν τοῦ πολέμου γεγενημένους. ὣν δὲ τὰς ἀμοιβὰς πρὸς ὑμῶν ἀπ' ἐναντίας ἑκάτεροι κεκομίσμεθα, εἴ γε ἡμεῖς μὲν ἀπολαύομεν ἔτι τῶν πατρίων κακῶν, οἱ δὲ τοῖς δι' ἀρετὴν ἡμετέραν ἀποφυγοῦσι τὴν αὐτῶν δούλωσιν χώρας τῆς ἐκείνων ἰσομοιροῦντες διαλαγχάνουσι.“ τοσαῦτα μὲν Οὐτιγούρων^α οἱ πρέσβεις εἶπον. βασιλεὺς δὲ αὐτοὺς πολλὰ τιθασσεύσας καὶ δώρων πλήθει παρηγορήσας οὐκ ἔς μακρὰν ἀπεπέμψατο. (pp. 581,19—589,20)

51. Hunni Thracias invadunt

VIII 21. Ὁ μὲν οὖν Ναρσῆς στρατεύμα τε λόγου ἄξιον καὶ χρήματα μεγάλα πρὸς βασιλέως κεκομισμένος ἐστέλλετο. ἐπειδὴ δὲ ξὺν τοῖς ἐπομένοις ἐν μέσῃ Θράκῃ ἐγένετο, χρόνον τινὰ ἐν Φιλιππουπόλει^β ἀποκεκλεισμένος τῆς ὁδοῦ ἔμεινε. στρατεύμα γὰρ Οὐννικὸν ἐπισκῆψαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ἅπαντα ἡγόν τε καὶ ἔφερον, οὐδενὸς σφίσιν ἀνιστατοῦντος. ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν οἱ μὲν τινες ἐπὶ Θεσσαλονίκῃν, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἦσαν, μόλις ἐνθὲνδε ἀπαλλαγεῖς ἐπίπροσθεν ἦει. (pp. 602,25—603,9)

52. Gepidae Slavinos socios sibi asciscunt

VIII 25. Σκλαβηνῶν^γ δὲ πολὺς ὄμιλος Ἰλλυριοῖς ἐπισκῆψαντες πάντῃ ἐνταῦθα οὐκ εὐδιήγητα εἰργάσαντο. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς στρατεύμα ἐπ' αὐτοὺς ἐπεμψεν, οὗ δὲ ἄλλοι τε καὶ οἱ Γερμανοῦ παῖδες ἡγοῦντο. οἵπερ τῷ πλήθει τῶν πολεμίων παρὰ πολὺν ἐλασσούμενοι χωρῆσαι μὲν αὐτοῖς ὁμόσε οὐδαμῇ ἴσχυσαν, ὅπισθεν δὲ αἰεὶ μένοντες τῶν βαρβάρων τοὺς ἀπολειπομένους εἰόνοντο. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἔκτεινον, τινὰς δὲ καὶ ζωορῆσαντες βασιλεῖ ἐπεμψαν. οὐδὲν μέντοι ἦσσαν οἱ βάρβαροι οὗτοι τὰ δεινὰ ἔδρασαν. ἐν ταύτῃ τε τῇ λεηλασίᾳ χρόνον τι μέγα κατατρίψαντες μῆκος τὰς μὲν ὁδοὺς νεκρῶν ἀνέπλησαν ἀπάσας, ἐξανδραποδίσαντες δὲ ἀνάριθμα πλήθη καὶ ληϊσάμενοι ξύμπαντα, οὐδενὸς σφίσιν ἀνιστατοῦντος, ἐπ' οἶκον ἀπεκομίσθησαν σὺν πάσῃ τῇ λείᾳ. οὐδὲ γὰρ διαπορθυνομένους ποταμὸν Ἰστρὸν ἴσχυσαν σφᾶς ἐνεδρεῦσαι Ῥωμαῖοι ἢ ἄλλῳ τῷ βιάσασθαι τρόπῳ, ἐπεὶ Γήπαιδες αὐτοὺς μισθαργήσαντες ὑπεδέξαντο καὶ

та, която тогава ги беше постигнала, и предадохме на родителите онези, които станаха причина да понесем изпитанията на войната. А за тия дела и двете страни получихме от вас напълно противоположни награди. Докато ние още понасяме несгодите на своята родина, [кутригурите] имат еднакъв дял от земята на онези, които благодарение на нашата храброст се отърваха от робството им.“ Това казали утигурските пратеници. А императорът, като ги успокоил напълно и ги привлякъл с много дарове, не след много време ги изпратил в родината им.

51. Нападение на хуни в Тракия

Нарзес, като получил от императора значителна войска и много пари, бил изпратен [в Италия]. Когато пристигнал всред Тракия заедно с тия, които го придружавали, той останал известно време във Филипопол, тъй като пътят му бил препречен. Хунска войска била нахлула тогава в ромейската държава и грабела и отвличала всичко, без никой да ѝ се противопостави. Но след като една част от хуните се отправили към Солун, а друга част към Византион, той едва тогава напуснал това място и потеглил напред.

52. Славяните стават съюзници на гепидите

Голямо множество славяни нахлули в Илирик и извършили там неописуеми беди. Император Юстиниан изпратил срещу тях войска, която предвождали синовете на Герман и някои други. Те били много по-малобройни от множеството неприятели и затова никак не могли да вървят редом с тях, но винаги вървели зад варварите и нанасяли щети на онези от тях, които оставали назад. Те избили мнозина от тях, а някои заловили живи и ги изпратили на императора. Все пак тези варвари причинили много злини. Като прекарвали дълго време в грабежи, те изпълнили всички пътища с трупове, заробили много народ, оплячкосали всичко, без никой да им се противопостави, и се завърнали в земята си заедно с цялата плячка. Ромеите не могли да ги издебнат дори когато преминавали реката Истър или по някакъв друг начин да им се противопоставят, тъй като наети от славяните гепиди ги посрещали и ги откарвали отвъд срещу

^α οὐτιγουρούρων L, κουτριγουρούρων W. ^β φιλιππουπόλει K, φιλιπποπόλι L. ^γ Σκλαβηνῶν] σθλαβηνῶν L.

διεπόρευμενσαν μακρόμισθοι γεγενημένοι. ἐπὶ κεφαλῇ γὰρ ἐκάστη κατὰ στατήρα χρυσοῦν ἢ μίσθους ἦν. διόπερ βασιλεὺς ἐδυσφορεῖτο, οὐκ ἔχων τὸ λοιπὸν ὅπῃ ποτὲ αὐτοὺς^a ἀναστέλλοι διαβαίνοντας ποταμὸν Ἰστρὸν, ἐφ' ᾧ ληΐσονται τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἣ ξὺν ταῖς ὠφελίαις τὴν ἀποπορείαν ποιουμένους ἐνθύνδε, ἥθελέ τε τούτων δὴ ἔνεκα Γηπαίδων τῷ ἔθνει ἐς συνθήκας καταστήναί τινας. — — —

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Λαγγοβάρδαις κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν δεομένοις στρατιὰν ἐς ξυμμαχίαν ἐπὶ Γήπαιδας Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἔπεμψεν, ἐπενεγκὸν Γήπαισι Σκλαβηνῶν^b τινας ἐπὶ ποταμῷ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὰς ξυνθήκας διαβιβάσαι ποταμὸν Ἰστρὸν. (pp. 623,22—624,22; 625, 10—15)

53. Narses dilectum per Thracias Illyricumque agit

VIII 26. Ἐκ τε γὰρ Βυζαντίου ἐπηγάγετο Ῥωμαίων στρατιωτῶν μέγα τι χοῆμα καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης χωρίων ἔκ τε Ἰλλυριῶν πολλοὺς ἤθροισε. (p. 631, 5—7)

54. Cotragiri Iustiniani permissu in Thracia considunt

VIII 27. Ἰλδιγισὰλ Λαγγοβάρδας ἀνὴρ, οὗπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην ἅτε τοῦ Αὐδουίνου ὄντος ἐχθροῦ, ὅς τούτων δὴ τῶν βαρβάρων ἠγεῖτο (αὐτῷ γὰρ τὴν ἀρχὴν κατὰ γένος προσήκουσαν Αὐδουίνου βιασάμενος ἔσχεν) ἐξ ἡθῶν ἀποδράς τῶν πατρίων ἐπὶ Βυζαντίου κομίζεται. οὗ δὲ αὐτὸν ἀφικόμενον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν τοῖς μάλιστα φιλοφροσύνης ἠξίωσεν, ἀρχοντά τε κατεστήσατο ἐνὸς τῶν ἐπὶ τοῦ Παλατίου φυλακῆς τεταγμένων λόχων, οὗπερ σχολὰς ὀνομάζουσιν. εἶποντο δὲ αὐτῷ τοῦ Λαγγοβαρδῶν ἔθρους ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ πολέμια οὐχ ἥσσους ἢ τριακόσιοι, οἳ δὲ μίαν πρῶτον ἐπὶ Θράκης δίαπαν εἶχον. — — — χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἰλδιγισὰλ, ἐνδεέστερον ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καὶ τὴν Ῥωμαίων δόξαν ἐπικαλῶν οἳ αὐτῷ τὴν τε τιμὴν καὶ τὰ ἐπιτήδεια εἶναι, δυσφρομένῳ ἐπὶ πλεῖστον ἐώκει· ὃ δὲ Γόαρ κατενόησε, Γότθος ἀνὴρ, πάλαι τε δορυάλωτος ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ ἐκ Δαλματίας ἐνταῦθα ἦκων, ἥνίκα τὸν πόλεμον Οὐίτιγис ὁ Γότθων βασιλεὺς πρὸς Ῥωμαίους διέφερε. — — — οὗτος ὁ Γόαρ τὸν Ἰλδιγισὰλ ἰδὼν ἀσχάλλονια, ἥπερ μοι εἴρηται, ἐνδελεχέστατα νουθετῶν ἀναπείθει δρασμῷ χρῆσασθαι, ξὺν αὐτῷ ὁμολογήσας ἐκ Βυζαντίου

голямо възнаграждение, защото възнаграждението за всяка глава възлизало на златен статир. Императорът бил недоволен, загдето не могъл по-нататък да ги възпира някак си, било когато преминавали реката Истръ, за да ограбват ромейската държава, било когато се завръщали оттам заедно с плячката си, и затова поискал да сключи договор с гепидското племе — — —. Не много време след това, когато лангобардите искали съгласно съюзническия договор войска на помощ срещу гепидите, император Юстиниан им я изпратил, като обвинил гепидите, че след сключването на договора били прекарвали някои славяни през Истръ в ущърб на ромеите.

53. Нарзес набира войници от Тракия и Илирик

[Нарзес] повел от Византион много голяма войска от ромеи и набрал много войници в тракийските земи и в Илирик.

54. Поселници кутригури в Тракия със съгласието на Юстиниан

Лангобардът Илдигисал — за него споменах в предишните книги като враг на Авдуин, който властвувал над тези варвари, защото по род властта принадлежала нему, а Авдуин я заграбил чрез насилие — избягал от родината си и се озовал във Византион. Когато пристигнал там, император Юстиниан го приел твърде благосклонно и го назначил за началник на едно от определените за стража на двореца отделения, които се наричат „схоли“. Придружавали го не по-малко от триста вещи във военните дела лангобарди, които от по-рано имат едно поселение в Тракия. — — — След известно време Илдигисал се оплаквал, че санът и издръжката, които му били дадени, съвсем не отговаряли на неговото достойнство и на славата на ромеите, и поради това бил твърде недоволен. Готът Гоар, който някога бил доведен тук от Далмация като пленник през време на войната между готския цар Витигес и ромеите, забелязал това. — — — Този Гоар видял, както казах, че Илдигисал бил недоволен. Затова непрекъснато го подучвал и го убеждавал да избяга, като го уверявал, че и самият той ще се измък-

^a αὐτοὺς] τοὺς σκλαυηνοὺς W. ^b σκλαβηνῶν L, σκλαυηνῶν W.

ἀπαλλαγῆσεσθαι. ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἡ βουλὴ ἤρεσκε, φεύγουσι μὲν ἑξαπιναίως ξὺν ὀλίγοις τισὶν, ἔς δὲ Ἀπρων ἀφικόμενοι τὴν Θρακῶν πόλιν ἀναμίγνυνται Λαγγοβάρδαις τοῖς τῇδε οὖσι. τοῖς τε βασιλικοῖς ἵπποφορβίοις κατατυχόντες μέγα τι χρῆμα ἵππων ἐνθὲνδε ἐπαγόμενοι πρόσω ἐχώρουν. ὥνπερ ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤσθητο, ἔς τε Θράκην ὅλην καὶ Ἰλλυριοὺς^α στείλας ἄρχουσί τε πᾶσι καὶ στρατιώταις ἐπέστελλε τοῖς δραπέταις τούτοις σθένει παντὶ ὑπαντιάσαι. καὶ πρῶτα μὲν Οὐννων τῶν Κοντριγούρων^б καλουμένων ὀλίγοι τινὲς (οἱ δὲ ἐξ ἡθῶν τῶν πατρίων ἑξαστάντες, ἥπερ μοι οὐ πολλῶ ἔμπροσθεν δεδιήγεται, δόντος βασιλέως ἐπὶ τῆς Θράκης ἰδρύσαντο) τοῖς φεύγουσι τούτοις ἐς χεῖρας ἤλθον. ἡσσηθέντες δὲ μάχῃ τινὲς μὲν πίπτουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ τραπόμενοι οὐκέτι ἐδίωκον, ἀλλ' αὐτοῦ ἔμενον. οὕτω τε Θράκην ὅλην διεληλύθασιν Ἰλδιγισάλ τε καὶ Γόαρ ξὺν τοῖς ἐπομένοις, οὐδενὸς ἐνοχλοῦντος. (pp. 635,5 — 17; 635,21—636,3; 636,11 — 637,7)

B. HISTORIA ARCANA

55. De Theodosio Thrace Eunomiano

1. Ἦν δέ τις νεανίας ἐκ Θράκης ἐν τῇ Βελισαρίου οἰκίᾳ, Θεοδόσιος τοῦνομα, δόξης γεγρονῶς ἐκ πατέρων Εὐνομιανῶν καλουμένων. τοῦτον, ἥνικα ἐς Λιβύην ἀποπλεῖν ἔμελλεν, ἔλυσσε μὲν ὁ Βελισάριος τὸ θείον λουτρὸν καὶ χερσὶν ἀνελόμενος ἐνθὲνδε οἰκείαις εἰσποιητὸν ἐποίησατο ξὺν τῇ γυναικὶ παῖδα, ἥπερ εἰσποιεῖσθαι Χριστιανοῖς νόμος. (pp. 7,18 — 8,6)

56. Busas Thrax coniurationis contra Iustinianum factae particeps fit

4. Πέτρος τε γὰρ ὁ στρατηγὸς καὶ Ἰωάννης, ὧνπερ ἐπὶ κλησὶν Φαγᾶν ἐκάλουν, Βελισαρίου τε καὶ Βούζου ἐκεῖνα λεγόντων ἰσχυρίζοντο ἀκηκοέναι ἅπερ μοι ἀρτίως δεδήλωται. ταῦτά γε ἡ βασιλὶς Θεοδώρα ἐπικαλέσασα ἐφ' ἐαυτῇ τοῖς ἀνθρώποις εἰρησθαι μεστὴ ἐγεγόνει. ἅπαντας οὖν εὐθύς μετακαλέσασα ἐς Βυζάντιον, ζήτησίν τε τοῦ λόγου τούτου ποιησαμένη, τὸν Βούζην μετεπέμψατο εἰς τὴν γυναικωνῆτιν ἑξαπιναίως, ὥς τι αὐτῶ κοινολογησομένη τῶν ἄγαν σπουδαίων. ἦν δέ τι οἶκημα ἐν Παλατίῳ κατάγειον,

^α ἰλλυρικοὺς V. ^б κοντουρογούρων L, κοντουργάρων V.

не от Византион заедно с него. След като се споразумели, те неочаквано избягали заедно с други неколцина души и пристигнали в тракийския град Апри, гдето се присъединили към тамошните лангобарди. Като попаднали на императорските чарди, те отвели оттам голям брой коне и потеглили по-нататък. Императорът, като се научил за това, изпратил по цяла Тракия и Илирик пратеници и заповядал на всички военачалници и войници да пресрещнат на всяка цена тези бегълци. И в сражение с тези бегълци влезли най-напред един малък брой от хуните, наричани кутригури, които, както разказах малко преди това, се били изселили от бащината си земя и с позволение на императора се установили в Тракия.¹ Сразени в битката, някои от тях паднали убити, а останалите, като били отблъснати, не преследвали по-нататък бегълците, но останали на мястото си. Така Илдигисал и Гоар заедно с дружината преминали през цяла Тракия, без да ги безпокои никой.

Б. ТАЙНА ИСТОРИЯ

55. Тракиецът Теодосий евномианец

В дружината на Велизарий имало един младеж от Тракия, на име Теодосий, който изповядвал вярата на отците, наричани евномианци.² Когато възнамерявал да отплува за Либия, Велизарий го потопил в свещената купел и като го възприел от нея със собствените си ръце, осиновил го заедно с жена си според християнския закон за осиновяване.

56. Тракиецът Бузас съзаклятник против император Юстиниан

Прочее стратегът Петър и Йоан, когото наричали с прозвище Фагас, твърдели, че са чули Велизарий и Бузас да казват онова, което аз току-що съобщих. Императрица Теодора, като упреквала тези мъже, че са казали това за нея, се изпълнила [от гняв]. И тъй тя веднага извикала всички във Византион, извършила разпит за това нещо и внезапно призовала Бузас в женското отделение [на двореца], уж за да му съобщи нещо твърде важно. В двореца имало едно подземно помещение, здраво, прилично

¹ За поселниците кутригури в Тракия срв. Златарски, История, I, 1, стр. 26—35, 37—39 и другаде. ² Сиреч арианството.

ἀσφαλές τε καὶ λαβυρινθῶδες καὶ οἷον Ταρτάρῳ εἰκάζεσθαι, ἵνα δὴ τοὺς προσκεκρουκότας ὥς τὰ πολλὰ καθείρξασα ἐτήρει. καὶ ὁ Βούζης οὖν εἰς τὸ βάραθρον τοῦτο ἐμβέβληται, ἐνταῦθά τε ἀνὴρ ἐξ ὑπάτων γενόμενος ἄγνωστος ἀεὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔμεινεν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐν σκότῳ καθήμενος διαγινώσκειν οἷός τε ἐγγέγονει πότερον ἡμέρα ἢ νύκτωρ εἴη οὔτε ἄλλῳ τῷ ἐντυχεῖν εἶχεν. ἄνθρωπος γὰρ, ὅσπερ οἱ ἐς ἡμέραν ἐκάστην τὰ σιτία ἐρρίπτει, ὥσπερ τι θηρίον ἄφρωνος ἀφώνῳ ὁμίλει. καὶ πᾶσι μὲν τετελευτηκέναι εὐθὺς ἔδοξε, λόγον μέντοι ἢ μνήμην ποιεῖσθαι αὐτοῦ τινα (ἐτόλμα) οὐδεὶς. ἐνιαυτοῖν δὲ δυοῖν ὕστερον πρὸς μῆσιν τέσσαρα οἰκτισαμένη τὸν ἄνδρα ἀφῆκε. καὶ ὅς ὥσπερ ἀναβεβιωκὼς ἅπασιν ὤφθη. ξυνέβη τε τῷ ἀνθρώπῳ ἐνθένδε ἀεὶ ἀμβλυώττειν τε καὶ τὸ ἄλλο σῶμα νοσῶδει εἶναι. (pp. 25,5 — 26,6)

на лабиринт и наподобяващо ада, в който тя пазела затворени онези, които били нейни най-големи противници. Прочее Бузас бил хвърлен в тази бездна и там този бивш консул останал в пълна неизвестност по това време. Защото нито той, който пребивавал в мрак, можел да познае дали било ден, или нощ, нито пък можел да се види с някого другигο, тъй като и човекът, който всеки ден му подхвърлял храната, се сношавал [с него] като безсловесно животно с безсловесно. И тъй всички веднага сметнали, че е починал, тъй като действително никой не смее да каже дума за него или да го спомене. След две години и четири месеца [Теодора] се смилила и го освободила. На всички се струвало, че той сякаш е възкръснал, а той самият вследствие на това все линеел и изобщо боледувал телесно.

57. De Iustini imperatoris origine

57. Произход на император Юстин

6. Λέοντος ἐν Βυζαντίῳ τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος, γεωργοὶ νεανῖαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος, Ζίμαρχος τε καὶ Διτύβιστος καὶ Ἰουστῖνος ὁ ἐκ Βεδεριάνης, πράγμασιν ἐνδελεχέστατα τοῖς ἀπὸ τῆς πενίας οἴκοι μαχόμενοι τούτων τε ἀπαλλαξείοντες ἐπὶ τὸ στρατεύεσθαι ὥρμησαν. καὶ περὶ βαδίζοντες ἐς Βυζάντιον ἦσαν, σισύρας ἐπὶ τῶν ὁμῶν αὐτοὶ φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο, ταχθέντας τε ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις βασιλεὺς αὐτοὺς ἐς τοῦ Παλατίου τὴν φυλακὴν ἐπελέξατο. κάλλιστοι γὰρ ἅπαντες τὰ σώματα ἦσαν. (p. 38, 5—16)

Когато Лъв¹ бил император във Византион, трима младежи земеделци, илирийци по род, именно Зимарх, Дивитист и Юстин, който бил от Ведериана,² като се борили в родината си дълго време със затрудненията на бедността и желали да се отърват от тях, решили да постъпят на военна служба. Те се отправили пешком за Византион и пристигнали там с праметнати на плещите гуни, в които от къщи били сложили само сухари. Те били приети във военните отреди и императорът ги причислил към дворцовата стража, тъй като те всички имали отлично телосложение.

58. De cultu habituque Hunnorum in Constantinopoli propagatis

58. Хунска прическа и носия на мода в Цариград

7. Καὶ πρῶτα μὲν τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην ἐς νεώτερόν τινα μετεβέβλητο τρόπον. ἀπεκείροντο γὰρ αὐτὴν οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. τοῦ μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῇ ἤπτοντο, ἀλλ' αὐτοῖς κατακομᾶν ἐπὶ πλεῖστον ὥσπερ οἱ Πέρσαι ἐς ἀεὶ ἤθελον. τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν τὰ ἔμπροσθεν ἄχρι ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμόμενοι τὰ ὀπίσθεν ἀποκρέμασθαι σφίσιν ἐπὶ μακρότατον λόγῳ οὐδενὶ

Най-напред привържениците на цирковите партии³ възприели нов начин на носене на косата, защото я остригали съвсем не като другите ромеи. Те именно не докосвали мустаците и брадата, но ги оставяли съвсем свободно да растат, както винаги това правели персите. Косата на главата пък я остригвали отпред чак до слепите очи, а отзад безпричинно я оставяли да се спуща кол-

¹ Събитието се отнася към царуването на император Лъв I (457—474). ² J. G. Hahn, Reise von Belgrad nach Salonik, Wien 1868, p. 106, отъждествява Ведериана и Тавризион със селата Тавор и Бадер, които се намират на югоизток от Скопие. Но това отъждествяване се оспорва от Tomashek: PWRE, III, col. 184, s. v. Bederiana, като почиващо на случайно съзвучие. Й. Иванов, Северна Македония, стр. 21, отъждествява тези крепости със селата Брдуња и Таваличево (Кюстендилско), които обаче не са влизали в пределите на Дардания. ³ Думата στασιῶται е преведена с „привърженици на цирковите партии“ с оглед на контекста.

εἶων, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται. διὸ δὴ καὶ Οὐννικὸν τὸ τοιοῦτον εἶδος ἐκάλουν. — — — αἱ ἐπωμίδες δὲ καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὐννων τό τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκέκριτο σφίσιν. (pp. 44, 14 — 45, 2; 45, 18 — 46, 2)

59. Quomodo Romani Hunnis tributarii facti sint

11. Εἰρήνης τοίνυν Ῥωμαίοις οὔσης ἐς πάντας ἀνθρώπους οὐκ ἔχων ὅστις γένηται τῶν φόνων ἐπιθυμία πάντας βαρβάρους πρὸς [τε]^a ἀλλήλους ξυνέκρουε, τῶν δὲ Οὐννων τοὺς ἡγουμένους ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς μετακαλῶν χρήματα μεγάλα σφίσιν ἀτόπῳ φιλοτιμίᾳ προῖετο, φιλίας ἐνέχυρα δῆθεν τῷ λόγῳ ταῦτα ποιούμενος ὅπερ αὐτὸν ἐρρήθη καὶ ὑπὸ τὸν χρόνον τῆς Ἰουστίνου^b βασιλείας πεποιηκέναι. οἱ δὲ καὶ χρήματα κεκομισμένοι τῶν ξυναρχόντων τινὰς ξὺν τοῖς ἐπομένοις τοῖς αὐτῶν ἔπεμπον, καταθέειν ἐξ ἐπιδρομῆς γῆν τὴν βασιλέως κελεύοντες, ὅπως καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην ἀπεμπολεῖν τῷ ταύτην ὠνεῖσθαι λόγῳ οὐδενὶ βουλομένῳ δυνατοὶ εἶεν. καὶ οἱ μὲν αὐτίκα ἡνδραπόδιζόν τε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ οὐδέν τι ἥσσον ἔμμισθαι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγίνοντο· ἕτεροι δὲ μετ' ἐκείνους εὐθύς ἐς τὸ ληΐζεσθαι τοὺς ταιλαιπῶρους Ῥωμαίους καθίσταντο, καὶ μετὰ τὴν λείαν ἄθλα τῆς ἐφόδου τὴν βασιλέως φιλοτιμίαν ἐδέχοντο. οὕτω τε ἅπαντες ξυλλήβδην εἶπεῖν οὐδένα ἀνιέντες καιρὸν ἐκ περιτροπῆς ἡγόν τε καὶ ἔφερον ἀπαξάπαντα. ἀρχόντων γάρ εἰσι τοῖς βαρβάροις τούτοις ξυμμορίαὶ πολλαὶ καὶ περιήρχετο πόλεμος τὴν μὲν αἰτίαν ἐκ φιλοτιμίας ἀλογίστου λαβὼν, τὸ δὲ πέρας εὐρέσθαι οὐδαμῇ ἔχων, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτὸν ἀνακνκλούμενος τὸν πάντα αἰῶνα. διὸ δὴ χῶρος μὲν τις ἢ ὄρος ἢ σπήλαιον ἢ ἄλλο τι τῆς Ῥωμαίων γῆς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον ἀδῆωτον οὐδαμῇ ἔμεινε, χώραις δὲ πολλαῖς πλέον ἢ πεντάκις ἀλῶναι συνέβη. καὶ ταῦτα μέντοι καὶ ὅσα πρὸς Μήδων τε καὶ Σαρακηνῶν καὶ Σκλαβηνῶν^c καὶ Ἀντῶν^d καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ξυνήχθη γενέσθαι ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι δεδιῆγεται λόγοις. (pp. 71, 3 — 72, 6)

кото може по-надолу, както правели масагетите. Поради това този начин бил наричан „хунски“. — — — Наметките им пък, шалварите и повечето от обувките им съответствуват на хунските по име и по вид.

59. Ромеите дават данък на хуните

Понеже ромеите бяха в мир с всички люде, [Юстиниан], като нямаше що да прави, тласкал поради влечението си към изстребления всички варвари едни против други и без никаква причина виждал вождовете на хуните и с неуместна щедрост им предлагал много пари, като правел това, за да си обезпечи уж приятелството им. Говорело се, че той правел същото и при царуването на Юстин. А те, въпреки че получавали пари, изпращали някои от своите помощници ведно с войниците им, като им заповядвали да опустошават с нападения императорската земя, за да могат и те да продадат мира на оногова, който безусловно би желал да го купи. И едни от тях веднага след това опленявали ромейската държава и въпреки това получавали възнаграждение от императора. А други след тях веднага се впускали да ограбват нещастните ромеи и след ограбването получавали като награда за нападението щедрост от страна на императора. Така, накратко казано, те до един не пропускали никакъв случай и на сменни грабелни и отвлечали всичко. Тези варвари впрочем имали много вождове, та поради това се протакала войната, причинена от безразсъдната щедрост, и съвсем не можела да свърши, но постоянно се повтаряли едни и същи неща. Именно поради това тогава не останала неопустошена никаква област, нито планина, нито пещера, нито пък друго от ромейската земя, но много области били завладявани повече от пет пъти. Впрочем както това, така и всичко онова, което е било извършено от мидийци, сарацини, славяни, анти и от останалите варвари, е разказано в предишните мои повествования.

^a πρὸς Reiske] πρὸς τε codd. ^b Ἰουστίνου S] Ἰουστινιανοῦ GP. ^c Σκλαβηνῶν a et Alem.] ἀσκλαβηνῶν GPS. ^d Ἀντῶν Alem.] αὐτῶν codd.

60. Hunni, Sclavini et Anti in Illyrico Thraciisque incursiones faciunt.

Terrae motus Lychnidum dirruit

18. Κατέειπε δὲ ἡ Γότθων ἀρχὴ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐκ Γάλλων τῆς γῆς ἄχρι τῶν Δακίας ὁρίων, οὗ δὴ πόλις τὸ Σίρμιόν ἐστι. Γαλλίας μὲν οὖν καὶ Βενετίων γῆν τὴν πολλὴν Γερμανοὶ ἔσχον, ἐπειδὴ ἀφίκετο ἐς Ἰταλίαν ὁ Ῥωμαίων στρατός. Σίρμιον δὲ καὶ τὰ ἐκείνη χωρία Γήπαιδες κατέχουσιν, ἅπαντα μέντοι συλλήβδην εἰπεῖν ἀνθρώπων παντελῶς ἔρημα. τοὺς μὲν γὰρ ὁ πόλεμος, τοὺς δὲ νόσος τε καὶ λιμὸς διεχρήσαντο, ἃ δὴ τῷ πολέμῳ ἔπεσθαι πέφυκεν. Ἰλλυριοὺς δὲ καὶ Θράκην ὅλην, εἴη δ' ἂν ἐκ κόλπου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερσονησιωτῶν ἡ χώρα ἐστίν, Οὐννοὶ τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδὸν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτη ἀνθρώπους. πλέον γὰρ ἐν ἐκάστη ἐσβολῇ οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι τῶν τε ἀνηρημένων καὶ ἡνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, (ὥστε)^a τὴν Σκυθῶν ἔρημίαν ἀμέλει ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν (εἶναι)^b.

Τὰ μὲν οὖν ἐν Λιβύῃ τε καὶ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν πόλεμον ξυνεγεχθέντα τοιαῦτά ἐστι. — — —

Οὐ μέντοι οὐδὲ Πέρσαις ἢ Σαρακηνοῖς ἢ Οὐννοῖς ἢ τῷ Σκλαβηνῶν^c γένει ἢ τῶν ἄλλων βαρβάρων τισὶν ἀκραιφνέσιν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς ξυνηνέχθη ἀπαλλαγῆναι. ἐν τε γὰρ τοῖς ἐφόδοις καὶ πολλῶ ἔτι μᾶλλον ἐν τε πολιορκίαις καὶ ξυμβολαῖς ἐναντιώμασι πολλοῖς προσεπτακότες οὐδέν τι ἥσσον ξυνδιεφθάρησαν. οὐ γὰρ Ῥωμαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ βάρβαροι σχεδὸν τι πάντες τῆς Ἰουστινιανοῦ μαιφονίας ἀπώναντο. — — —

Σεισμοὶ δὲ Ἀντιόχειάν τε καθεῖλον τὴν τῆς ἑώρας πρώτην καὶ Σελεύκειαν, ἥπερ αὐτῆς ἐκ γειτόνων οἰκεῖται, καὶ τὴν ἐν Κίλιξιν ἐπιφανεστάτην Ἀνάξαρχον. αἷς τῶν (ξυν)απολωλότων^d ἀνθρώπων τὸ μέτρον τίς ἂν διαριθμῆσθαι δυνατὸς εἴη; προσθείη δὲ ἂν τις τά τε Ἰβώρα καὶ Ἀμάσειαν, ἡ πρώτη ἐν Πόντῳ ἐτύγχανεν οὔσα, Πολύβοτόν τε τὴν ἐν Φρυγίᾳ καὶ ἦν Πισίδαί Φιλομηδὴν καλοῦσι, Λύχνιδόν^e τε τὴν ἐν Ἠπειρώταις καὶ Κόρινθον, αἱ δὴ πολυανθρωπόταται ἐκ παλαιοῦ ἦσαν. ταύταις γὰρ ἀπα-

60. Опустошения на хуни, славини и анти в балканските земи.

Земетресение разрушава Лихнида

Властта на готите преди тази война се разстилала от земята на галите до пределите на Дакия, гдето се намира градът Сирмиум. А когато ромейската войска пристигнала в Италия, германците вече владеели по-голямата част от Галия и областта на Венеция. Гепидите пък държали Сирмиум и тамошните области, които впрочем, накратко казано, били съвсем обезлюдени: едни били изтребени от войната, а други от болести и глад, каквито обикновено съпровождат всяка война. Хуни, славини и анти почти всяка година, откак Юстиниан поел властта над ромеите, нападали Илирик и цяла Тракия — сиреч от Йонийския залив дори до предградията на Византион, а също и Гърция и Херсонес — и извършили непоправими злини на тамошното население. Прочее аз смятам, че при всяко нападение броят на убитите и заробените там ромеи надвишавал двеста хиляди души, така че тази земя естествено била заприличала на скитска пустиня. И тъй такива били злините през време на войната в Либия и Европа. — — — Прочее нито персите, нито сарацините, нито хуните, нито славянското племе, нито някои от останалите варвари могли да се оттеглят невредими от ромейската земя. Защото при нашествията, а още повече при обсадите и много сражения те погивали поради силната съпротива в не по-малък брой. И тъй не само ромеите, но и почти всички варвари задоволявали Юстиниановото кръвожадие. — — —

Земетръси разрушили и Антиохия, първия град на Изтока, и Селевкия, която се населява от нейни съседи, както и много прочутия град в Киликия Аназарвон¹. Кой би бил в състояние да изчисли броя на загиналите в тях люде? Към тия градове могат да се прибавят също Ивора и Амасия, който е пръв град в Понт, Поливот във Фригия и така нареченият от пизидиците Филомидис, а и Лихнида в Епир и Коринт, които от старо време били твърде многолюдни. Всички тези

^a (ὥστε) addidit Reiske. ^b (εἶναι) addidit Haury. ^c Σκλαβηνῶν Alem.] σκλαβῶν G, σκλαβῶνων PS. ^d (ξυν)απολωλότων scripsit Haury, ἀπολωλότων codd. ^e λύχνιδόν GP] λύχνιόν S.

¹ Градът Аназарвон, дн. Аназарва, Анизарва е разположен в североизточната част на Киликия. Ивора бил град в Хелеспонт, а Амасия град в Понта. Градът Поливот във Фригия се намирал на мястото на дн. с. Афион-Карахисар, недалеч от Бруса — Филомидис, или Филомелион.

ξαπάσαις ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον σεισμῶ τε κατα-
πесεῖν καὶ τοῖς ὠκημένοις σχεδὸν τι πᾶσι
ξυνδιολωλέναι τετύχηκεν. ἐπιγενόμενος δὲ καὶ
ὁ λοιμός^a. (pp. 114, 7—115, 4; 115, 20—116, 4;
119, 2—15)

61. Hunni Thraciam Illyricumque invadunt

21. Πολλάκις δὲ καὶ Οὐννων πολέμιων στρατῶ
ἀνδραποδίσασί τε καὶ ληϊσαμένοις τὴν Ῥω-
μαίων ἀρχὴν οἱ Θρακῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν
στρατηγοὶ βεβουλευμένοι ἀναχωροῦσιν ἐπιθήσε-
σθαι ἀπεπήδησαν, ἐπεὶ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ
γράμματα εἶδον, ἀπεροῦντα σφίσι τὴν ἐς τοὺς
βαρβάρους ἐπίθεσιν, ἀναγκαίων αὐτῶν ἐς ξυμμα-
χίαν Ῥωμαίοις ὄντων ἐπὶ Γότθους ἴσως ἢ ἐπὶ
ἄλλους πολέμιων τινάς. καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ βάρβαροι
οὗτοι ἐληΐζοντο μὲν ὡς πολέμοι καὶ ἡνδραπο-
δίζοντο τοὺς τῆδε Ῥωμαίους, ξὺν δὲ τῇ ἄλλῃ
λείᾳ καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἅτε φίλοι καὶ ξύμ-
μαχοι Ῥωμαίοις ὄντες ἐπ' οἶκον ἀπεκομίζοντο.
πολλάκις δὲ καὶ γεωργῶν τῶν ἐνταῦθά τινες,
παίδων τε σφετέρων καὶ γυναικῶν πόθῳ ἐξην-
δραποδισμένων ἡγμένοι, ἀθρόοι τε γεγεννημένοι
ἀναχωροῦσι πολλοὺς (ἐτύγχανον)^b κτείναντες,
καὶ αὐτῶν τοὺς ἵππους ἴσχυσαν ξὺν πάσῃ ἀφ-
ελέσθαι τῇ λείᾳ, πραγμάτων μέντοι ἐς πεῖραν
ἦλθον ἐνθὲνδε δυσκόλων. ἐκ Βυζαντίου γάρ τινες
ἐσταλμένοι αἰκίζεσθαι τε αὐτῶν καὶ λωβᾶσθαι τὰ
σώματα καὶ χρήμασι ζημιοῦν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει
ἡξίου, ἕως τοὺς ἵππους ἅπαντας δοῖεν οὕσπερ
τοὺς βαρβάρους ἀφείλοντο. (pp. 132, 25—133, 19)

62. Frumentum in Thracia coemitur et in Constantinopolim devehitur

22. Σίτου δὲ πολλοῦ κομιδῇ ἐς Βυζάντιον
κεκομισμένου ἐσεσήπει μὲν ὁ πλεῖστος ἦδη,
αὐτὸς δὲ τοῦτον πόλεσι ταῖς ἐφαίς ἐπέβαλλε
κατὰ λόγον ἐκάστη, καίπερ οὐκ ἔχοντα ἐπιτηδείως
ἐς βρωσιν ἀνθρώπων, ἐπέβαλλέ τε, οὐχ ἥπερ
ἀποδίδοσθαι τὸν κάλλιστον σῖτον εἰώθει, ἀλλὰ
καὶ πολλῷ ἀξιώτερον, ἦν τε τοῖς ὄνουμένοις
ἐπάναγκες χρήματα μεγάλα προεμένοις ἐπὶ τιμή-
μασι φορτικωτάτοις, εἶτα τὸν σῖτον ἐς τὴν θά-
λασσαν ἢ ἐς τινα ὑδροχόην ἀπορριπτεῖν. ἐπεὶ
δὲ καὶ σίτου ἀκραιφνοῦς τε καὶ οὕτω σεσηπότος
μέγα τι πλῆθος ἐνταῦθα ἀπέκειτο, καὶ τοῦτο
πλείστων τῶν πόλεων ταῖς σίτου ὑποσπανιζούσαις
ἀπεμπολεῖν ἔγνω. ταύτῃ γὰρ διπλάσια τὰ χρή-

градове по това време били срутени от
земетръс и почти всички жители загинали.
Притурила се също и чумата.

61. Хуните нападат Тракия и Илирик

Често, когато войска от неприятели
хуни опленявала и ограбвала ромейската
държава, военачалниците на Тракия и
Илирик решавали да я нападнат при
нейното оттегляне. Но те бързо се отка-
зали от подобно нападение, щом вижда-
ли писмо от император Юстиниан, с
което той им забранявал да нападнат вар-
варите, тъй като те били необходими за
съюз с ромеите било против готите, било
против някои други неприятели. И от
това време нататък тези варвари като
неприятели ограбвали и заробвали тамош-
ните ромеи, а като приятели и съюзници
на ромеите се завръщали в земята си
заедно с останалата плячка и пленниците.
Често някои от тамошните селяни, под-
тикнати от мъка за своите заробени чада
и жени, се събирали вкупом, избивали
мнозина от тях, които отстъпвали, и
успявали да им отнемат конете заедно
с цялата плячка. Поради това те падали в
тежки затруднения, понеже от Византион
изпращали люде, които незабавно изиск-
вали те да бъдат подлагани на мъчения,
осакатявани телесно и да бъдат глобя-
вани, докато не предадат всички коне,
които били отнели от варварите.

62. Жито от Тракия в Цариград

Тъй като във Византион грижливо
било докарвано много жито, по-голямата
част от него вече гниела, та [импера-
торът] го разпределил по списък на все-
ки от източните градове: въпреки че то
вече не било годно за храна на хората,
той налагал [да плащат за него] не тол-
кова, колкото обикновено се заплаща за
най-доброто жито, но и много по-скъпо.
Така онези, които го купували, трябвало
да заплатят много пари срещу твърде
високи цени, а след това да захвърлят
житото в морето или в някое водовме-
стище. Тъй като там се намирало съ-
що и голямо количество здраво и още
непрогнило жито, той решил да го про-
даде и него на онези от многото градове,
които чувствували недостиг. За целта той

^a λοιμός] λιμός S. pr. m. ^b (ἐτύγχανον) addidit Haury.

ματα ἐποίει ἅπερ τοῖς ὑποτελέσι τὸ δημόσιον ὑπὲρ τοῦδε τοῦ σίτου τὰ πρότερα ἐλελόγιστο. ἀλλ' ἐπεὶ ἐς νέωτα οὐκέτι ὁμοίως ἢ τῶν καρπῶν φορὰ ἤκμαζεν, ἐνδεστερώς μὲν ἢ κατὰ χρεῖαν ἐς Βυζάντιον ὁ σιταγωγὸς στόλος ἀφίκετο, Πέτρος δὲ τοῖς παροῦσι διαπορούμενος, (ἐκ τῶν) ἐν τε Βιθυνίᾳ καὶ Φρυγίᾳ καὶ Θράκῃ χωρίων πρίασθαι μέγα τι χρῆμα σίτου ἠξίου. ἦν τε ἀναγκαῖον τοῖς ταύτῃ οἰκοῦσι μέχρι μὲν ἐς τὴν θάλασσαν πόνῳ πολλῷ τὰ φορτία φέρειν, ἐς Βυζάντιον δὲ ξὺν κινδύνῳ αὐτὰ ἐσκομίζεσθαι καὶ βραχέα μὲν τιμήματα δῆθεν τῷ λόγῳ πρὸς αὐτοῦ φέρεσθαι, τὴν ζημίαν δὲ αὐτοῖς ἐς τοσόνδε μεγέθους καθίστασθαι ὥστε ἀγαπᾶν ἦν τις αὐτοὺς ἐφ' ὃν τὸν τε σῖτον οἶκῳ δημοσίῳ χαρίζεσθαι καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθέναι. (pp. 136,15—137,16)

63. De Thraciae oppidis a barbaris deletis

23. *Ἐπειτα δὲ Μήδων μὲν καὶ Σαρακηνῶν τῆς Ἀσίας γῆν τὴν πολλήν, τῶν δὲ δὴ Οὐννων καὶ Σκλαβηνῶν καὶ (Ἀντιῶν)^a ξύμπασαν Εὐρώπην ληϊσαμένων, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν καθελόντων ἐς ἔδαφος, τὰς δὲ ἀργυρολογησάντων ἐς τὸ ἀκριβὲς μάλιστα, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐξανδραποδισάντων ξὺν χρήμασι πᾶσιν, ἐρημόν τε τῶν οἰκητόρων καταστησαμένων χώραν ἑκάστην ταῖς καθ' ἡμέραν ἐπιδρομαῖς, φόρον μὲν οὐδενὶ τῶν ἀπάντων ἀφῆκε, πλήν γε δὴ ὅσον ἐνιαυτοῦ ταῖς ἀλούσαις τῶν πόλεων μόνον. καίτοι εἰ καθάπερ Ἀναστάσιος βασιλεὺς ἐπτάετες ταῖς ἀλούσαις τὰ τέλη ἐπιχωρεῖν ἔγνω, οἶμαι [δ']^b ἂν οὐδ' ὥς αὐτὸν πεποιῆσθαι τὰ δέοντα, ἐπεὶ Καβάδης μὲν ταῖς οἰκοδομίαις ὥς ἤκιστα λυμηνάμενος ἀπὼν ὦχετο, Χοσρόης δὲ ἅπαντα πυρπολήσας ἐς ἔδαφος καθεῖλε, μείζω τε προσετρίψατο τοῖς περιπεπωκόσι τὰ πάντα. καὶ τούτοις μὲν τοῖς ἀνθρώποις οἷσπερ τὸ γελοιῶδες τοῦτο τοῦ φόρου ἀφῆκε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, πολλάκις μὲν δεξαμένοις τὸν Μήδων στρατὸν, διηνεκὲς δὲ Οὐννων τε καὶ [βαρβάρων]^c Σαρακηνῶν γῆν τὴν ἐφ' ἣν ληϊσαμένων, οὐδὲν δὲ ἦσσαν καὶ (τῶν)^d ἐπὶ τῆς Εὐρώπης βαρβάρων ταῦτα ἐργαζομένων ἀεὶ καὶ καθ' ἑκάστην τοὺς ἐκείνη Ῥωμαίους, βασιλεὺς οὗτος χαλε-

изисквал двойно повече пари, отколкото преди това държавата заплащала за същото жито на данъкоплатците. Но по-неже на следната година плодородието вече не било така голямо, във Византион пристигнали по-малко кораби с храни, отколкото било потребно. Петър, като изпаднал в затруднение от тези неща, решил да закупи голямо количество жито от селищата във Витиния, Фригия и Тракия. Тамошните жители трябвало да носят товара с много труд до морето, след това да го докарват с риск във Византион и да получават за него наистина малка цена. Щетата била толкова голяма, щото някой би помислил, че те ще предпочетат да подарят житото на държавата и дори да добавят за него и друга сума.

63. Опустошени от варварите тракийски градове

После мидийците и сарацините опустошили голяма част от Азия,¹ а хуните, славяните и антите — цяла Европа. Едни от градовете били сринати до основа, от други пък била събрана най-строга контрибуция, като жителите били отвлечани ведно с всичкия им имот. Поради всекидневните нашествия всички области били обезлюдени. Въпреки това император [Юстиниан] не опростил данъка на никоя от тях освен само за една година на градовете, превзети от неприятеля. Ако и императорът да би решил като Анастасий да опрости за седем години данъците на завладените градове, аз мисля, че дори и така той не би постъпил както трябва, понеже Кавадис се оттеглял и си е отивал, без да нанесе и най-малката повреда на постройките, докато Хосрой опожарявал и сривал всичко със земята, така че върху пострадалите се струпвали още по-големи злини. И този император бил изобщо по-жесток от всички варвари, както към тези люде, на които опростил една такава смешна част от данъка, така и към всички други, които мидийската войска често нападала, докато хуните и сарацините постоянно ограбвали източните области, а не по-малко и в Европа² варварите вършели това непрестанно и всекидневно спрямо тамошните ромеи.

^a (Ἀντιῶν) om. codd., (Γότθων) vel (Ἀντιῶν) Alem. ^b [δ'] seclisit Haury. ^c [βαρβάρων] inclusit Haury. ^d (τῶν) addidit Haury

¹ Разбира се Мала Азия. ² С името Европа тук са обозначени балканските провинции на Византийската империя.

πώτερος εὐθὺς γέγονε βαρβάρων ἀπάντων. συνωναῖς τε γὰρ καὶ ταῖς καλουμέναις ἐπιβολαῖς τε καὶ διαγραφαῖς οἱ τῶν χωρίων κύριοι τῶν πολεμίων ἀνακεχωρηκότων αὐτίκα μάλα ἡλίσκοντο. (pp. 141,18—142,18)

C. DE AEDIFICIIS

III 7. Πόλιν δέ τινα ἐπιθαλασσίαν οἰκοῦσι Θράκες παρὰ τὴν ἡϊόνα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Ἀγχίαλον ὄνομα, ἥσπερ ἐν ἐπιτηδείῳ μνησθείημεν ἂν, περιηγούμενοι τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χώρα. — — — ἐνταῦθα οὖν πηγαὶ θερμῶν φύσει ὑδάτων ἀναβλυστάνουσι, τῆς πόλεως οὐ πολλῶ ἀποθεν ἀπαντοματίζουσιν βαλανεῖα τοῖς τῇδε ἀνθρώποις· τοῦτον δὲ τὸν χώρον ἀτείχιστον ἐκ παλαιοῦ ὄντα ὑπερεώρων οἱ προβεβασιλευκότες τὰ πρότερα, καίπερ ἐν γειτόνων ὤκημένων αὐτῶ βαρβαρικῶν ἐθνῶν τοσούτων τὸ πλῆθος. ἐπεχωρίαζόν τε αὐτῶ οἱ νενοσηκότες τὰ σώματα, μετὰ κινδύνων τὴν παραψυχὴν κομιζόμενοι. τειχίῃ τοίνυν αὐτὸν ἐν τῷ παρόντι πεποιημένος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ἀκίνδυνον διεπράξατο σφίσι τὴν ἄκρην εἶναι. (pp. 101,27—102,2; 102,6—15)

IV 1. Πέλαγος μέγα νηὶ διαπλεῦσαι ἀπαρασκεύῳ μοχθηρὸν τε ἡγοῦμαι εἶναι καὶ κινδύνων μεγάλων ἀτεχνῶς ἔμπλεων. ταῦτό δὲ ἔστι τὰς Ἰουστινιανοῦ βασιλέως οἰκοδομίας λόγῳ φανλοτάτω διαμετρήσασθαι. ψυχῆς γὰρ μεγέθει ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τε ἄλλα, ὥς εἰπεῖν, ἅπαντα καὶ τὰ ἐς τὰς οἰκοδομίας οὐδέν τι ἥσσον λόγου διαπέπρακται κρείσσω. ἐν δὲ δὴ τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν ὑπουργίαν ἐναρμόσασθαι τῷ τῆς χρείας ἀξιώματι διὰ σπουδῆς ἔχων ἔργα οὐκ εὐδιήγητα οὐδὲ εἰς συγγραφὴν διαπεπόνηται πρόχειρα. γεγένηται γὰρ ἐπαξίως τῷ τε γειτονήματι ποταμοῦ Ἰστροῦ καὶ τῇ ἐνθὲνδε διὰ τοὺς ἐγκειμένους τῇ χώρᾳ βαρβάρους ἀνάγκη. ἔθνη γὰρ αὐτῇ γειτονοῦντα διακεκλήρωται Οὐννικά τε καὶ Γότθικά, καὶ τὰ ἐν Ταύροις καὶ τὰ ἐν Σκύθαις ἀνταίρει, καὶ ὅσα Σκλαβηνοὶ καὶ ὅσα ἄλλα, εἴτε

Защото веднага след оттеглянето на неприятелите всички земевладелци бивали съсипвани със синоне,¹ с така нареченото епоболе,² и чрез диаграфе³.

B. ЗА СТРОЕЖИТЕ

Траки обитават един приморски град на Евксинския Понт, на име Анхиало, който по необходимост трябва да споменем, когато описваме местата в Тракия. — — — Там, не много далеч от града, бликат извори от естествено топла вода, които образуват от само себе си бани⁴ за тамошните люде. Обаче на това място, останало от старо време неукрепено, пораншните императори гледали с пренебрежение, ако и в съседство с него да се поселили много варварски племена и да го посещавали болни, които с риск [на живота си] получавали [там] облекчение [на болките си]. Сега обаче император Юстиниан го е оградил със стени и е направил лекуването им безопасно.

Да се преплава огромно море с кораб, комуто липсва съоръжение, представя, както си мисля, начинание непосилно и изпълнено с твърде големи опасности. Същото е да се обхванат с нищожна реч строежите на император Юстиниан. Благодарение на великия си дух тоя император се е проявил както в току-речи всички останали работи, тъй и в строежите по начин, който превишава речта. Особено в Европа, като се стараел да нагоди помощта си към изискванията на нуждата, е създал дела, които не лесно се разказват и не се поддават на описание. Защото те напълно подхождат на съседната река Истър и на бедствието, което иде оттам поради заплашващите страната варвари. И наистина хунски и готски племена са се настанили в съседство с нашата страна и против нея се опълчват таврически⁵ и скитски [племена]⁶, а и всички славяни, пък и някои други пле-

¹ Под синона (συνωνή) се разбира налог в натура или наряд, събиран от селското население използван за изхранване на войници или на населението на Цариград. В ранната византийска епоха синоната носила латинското название аннопа. Вж. Fr. Dölger, Geschichte der byz. Finanzverwaltung besonders im X—XI, Lpz-Brl 1927, p. 58. ² С името епоболе (ἐπιβολή) се означавало задължението, налагано на собствениците на известни земи да заплащат данък и за съседни земи, изоставени пусти и неизползуваеми: H. Monnier, Études de droit byzantin: l'épibolé. Nouv. rev. hist. de droit français et étranger XVI (1892), pp. 125—164, 497—542; XVIII (1894), pp. 433—486; XIX (1895), p. 59—103. ³ Става дума, както може да се отгатне от контекста, за налагане на свръхданъчни налози на населението, обозначавани по-късно с имената ἐπηρεῖαι и ζημίαι. ⁴ Загатва се за дн. Бургаски бани, намиращи се на 17 км от Айтос, познати в римско време под името Aquae calidae. Ср. Jireček, Heerstrasse, p. 149. ⁵ Крим е бил обитаван някога от таврите, отдето произлиза и античното му название ἡ Ταυρικὴ Χερσόνησος. ⁶ Скитите обитавали днешна Южна Русия на запад от р. Дон.

Σαυρομάτας Ἀμαξοβίους εἴτε Μετανάστας ταῦτα δὴ ἐκάλουν τὰ ἔθνη οἱ τῶν ἱστοριῶν ἀναγραφάμενοι τὰ ἀρχαιότατα, καὶ εἴ τι ἄλλο θηριῶδες ἀνθρώπων γένος ἢ νέμεσθαι, ἢ ἰδρύσθαι ἐν ταῦθα ξυμβαίνει. οἷς δὴ ἀπέραντα πολεμῆσειουσιν ὑπαντιάζειν διατεινομένῳ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ πάρεργόν τε οὐδὲν ποιούμενῳ ἐπάναγκες ἦν ἐρύματά τε περιβάλλεσθαι ἀνάριθμα καὶ στρατιωτῶν ἀμύθητα φυλακτήρια καταστήσασθαι, καὶ ὅσα ἄλλα πολεμίους ἀνεπικηρυκεύτοις τε καὶ ἀνεπιμίκτοις ἐμπόδια εἶη. οἷς δὴ τοῖς πολεμίους τὸν πόλεμον οὐκ ἐξ αἰτίας ἐγειρομένοις ποιεῖσθαι νόμος, οὐδὲ μετὰ πρεσβείαν ἐπενεγκεῖν, οὐδὲ μὴν οὐδὲ ξυνθήκαις διαλύσαι τισιν, ἢ κατὰ χρόνον ἀναχωρεῦσαι, ἀλλ' ἐγχειρῆσαι μὲν ἀπροφασίστως, καταλύσαι δὲ σιδήρῳ μόνῳ. ἀλλὰ καὶ ὥς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τὰ λειπόμενα βαδιούμεθα. ἔργον γὰρ ἀρξαμένους τρόπῳ ὀτρυνεῖς πέρας ἀφῖχθαι ξυνοίσει μᾶλλον ἢ ἀτελεύτητον ἀπολιπόντας ὀπίσω ἰέναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλως ἂν οὐκ ἔξω κατηγορίας τὸ πρᾶγμα εἶη, βασιλέα μὲν τὸν ἡμέτερον εἰργάσθαι τὰ ἔργα, ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀποκνεῖν λόγους. μέλλοντας δὲ τὰ Εὐρωπαϊα τούτου δὴ τοῦ βασιλέως διαριθμεῖσθαι οἰκοδομήματα, ὀλίγα ἅττα ἀμφὶ τῇδε τῇ χώρᾳ ὑπειπεῖν ἄξιον.

Ἐκ τοῦ Ἀδριατικοῦ καλουμένου πελάγους ἐπιρροή τις διωνθουμένη τε καὶ ἀποσαλεύουσα τῆς ἄλλης θαλάσσης ἐπὶ τὴν ἡπειρον ἀναβαίνει, καὶ σχίζουσα τὴν γῆν ἐπὶ πλεῖστον ποιεῖται τὸν Ἰόνιον κόλπον, ἐν δεξιᾷ μὲν Ἠπειρώτας τε καὶ τὰ ἐκείνη ἔθνη, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Κалаβρούς ἔχουσα, ἐν τε πορθμῷ ἐπὶ μακρότατον θλιβομένη περιλαμβάνει τὴν ἡπειρον σχεδόν τι πᾶσαν. καθύπερθε δὲ ἀντιπρόσωπος τῇ θαλάσσει φερόμενος ποταμὸς Ἰστρος γῆς τῆς Εὐρώπης νησοειδῇ τὴν γῆν τίθεται. ἐνταῦθα οἰκοδομήματα πολλὰ τε καὶ ἀξιολογώτατα ὁ βασιλεὺς οὗτος πεποίηται. πᾶσαν γὰρ Εὐρώπην ἐς τὸ ἀσφαλὲς τειχισάμενος ἀπρόσβατον κατεστήσατο βαρβάροις εἶναι, οἱ δὴ ὑπὲρ Ἰστροῦ ποταμοῦ ᾧκῃνται.

мена, наричани от най-древните историци савромати, живеещи на кола, или метанасти¹, а също дори и някое звероподобно племе, което там води пастирски или уседнал живот. А докато император Юстиниан се стараел да се противопостави на безграничната им жажда за воюване и искал да постигне нещо съществено в това отношение, сметнал за необходимо да издигне безбройни укрепления и да постави там неизразимо много военни стражи и всякакви други препятствия срещу тия непримирими и недружелюбни неприятели. В същност тия неприятели имат обичай да предизвикват война без причина, да я обявяват, без да изпращат пратеници, да не я прекратяват с някакъв договор или да я спират за известно време, но да я започват без всякакъв повод и да я привършват само с оръжие. Но все пак ние ще се насочим към останалата част от нашето повествование. Впрочем, щом сме почнали веднаж известна работа, ще бъде по-полезно да я изкараме докрай, отколкото да я оставим недовършена и да бъдем принудени да се връщаме назад. Пък и в противен случай не бихме избягнали обвинението, че докато нашият император е извършвал дела, ние сме се колебаели да ги разгласим. Но като се тъкмим да изброим строежите на тоя император в Европа, ще бъде уместно да кажем предварително нещо за тая земя.

От тъй нареченото Адриатическо море² се откъсва един ръкав и като се отделя от останалото море, се отправя към сушата. Той просича земята на твърде голямо пространство и образува Йонийския залив,³ като оставя надясно епиротите и другите тамошни племена, а наляво — калабрийците, и като се стеснява много надлъж в мястото за преминаване, обхваща почти цялата суша. А отгоре реката Истр се спуска от срещуположната страна на морето и предава на Европа формата на полуостров. Там нашият император е направил многобройни и твърде бележити постройки. С тях, като укрепил по сигурен начин цяла Европа, направил я недостъпна за варварите, които живеят отвъд реката Истр.

¹ Части от сарматското племе язиги се преселили през първата половина на I в. от н. е. в областта между Дунав и Тиса и поради това били наречени *метанасти*, т. е. преселници. ² Под Адриатическо море древните гърци разбирали северната част на дн. Адриатическо море, значи морето при устието на р. По. ³ С името Йонийски залив се означава тук частта от днешното Адриатическо море между Южна Италия и Епир, която обхваща и повечето от т. нар. Йонийски острови.

Ἀλλά μοι ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως ἀρχτεόν πατρίδος, ἣ πασῶν μάλιστα τὰ τε πρωτεῖα ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦδε τὰς ἀπαρχὰς τοῦ λόγου δοτέον. αὐτῇ γὰρ ἂν μόνῃ ὀγκοῦσθαι τε καὶ διαθροῦπτεσθαι καὶ ἀποσεμνύνεσθαι πρέποι βασιλέα Ῥωμαίοις θρεψαμένην τε καὶ παρασχομένην τοιοῦτον, οὗ δὴ τὰ ἔργα καὶ λόγῳ εἰπεῖν καὶ γραφῇ παρακαταθέσθαι ἀμήχανον.

Ἐν Δαρδάνοις πον τοῖς Εὐρωπαίοις, οἱ δὴ μετὰ τοὺς Ἐπιδαμνίων ὅρους ὥκηται, τοῦ φρουρίου ἄγχιστα, ὅπερ Βεδερίана^а ἐπικαλεῖται, χωρίον Ταυρίσιον^б ὄνομα ἦν, ἐνθεν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὁ τῆς οἰκουμένης οἰκιστὴς ὥρμηται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ χωρίον ἐν βραχεῖ τειχισάμενος κατὰ τὸ τετράγωνον σχῆμα καὶ γωνία ἐκάστη πύργον ἐνθέμενος Τετραπυργίαν εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι πεποίηκε. παρ' αὐτὸ δὲ μάλιστα τὸ χωρίον πόλιν ἐπιφανεστάτην ἐδείματο, ἥνπερ Ἰουστινιανὴν ὀνόμασε Προῖμαν (πρώτη δὲ τοῦτο τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται) ταῦτα τῇ θρεψαμένῃ τροφεῖα ἐκτίνων. καίτοι Ῥωμαίους ἐχρῆν ἅπαντας τοῦτο δὴ ἀλλήλοις ἐπικοινωνεῖν τὸ ὄφλημα, ἐπεὶ καὶ σωτήρα ἐθρέψατο ἡ χώρα κοινὸν ἅπανσιν. ἐνταῦθα δὲ καὶ ὀχετὸν τεκτινόμενος ὕδασι τὴν πόλιν ἀειρούτοις διεπράξατο ἐπιεικῶς πλήθειν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῷ τῆς πόλεως οἰκιστῇ ὑπέρογκά τε καὶ λόγου πολλοῦ διαπεπόνηται ἄξια. θεοῦ μὲν τεμένη διαρυνθεῖσθαι οὐ ῥάδια, καταγώγια δὲ ἀρχόντων φράζεσθαι λόγῳ ἀμήχανα, στοῶν μεγέθη, ἀγορῶν κάλλη, τὰς κρήνας, τὰς ἀγνιάς, τὰ βαλανεῖα, τὰ πωλητήρια. πόλις ἀπλῶς μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καὶ τὰ ἄλλα εὐδαίμων καὶ οἷα τῆς χώρας ἀπάσης μητρόπολις εἶναι. εἰς ἀξιώματος γὰρ τοσόνδε ἦκει. πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν ἀρχιερέα διακεκλήρωται, τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ, ἅτε πρώτη τὸ μέγεθος οὔσῃ, ἐξισταμένων. ὥστε καὶ ἀνθυπουργηκε τῷ βασιλεῖ κλέος· ἡ μὲν γὰρ τροφίμῳ

Но аз трябва да почна с родината на императора, на която трябва да се отдаде както първенство във всичко останало, тъй и първият принос на моя разказ. Защото само ней подобава да се гордее, ликува и тържествува, загдето е отгледала и дала на ромеите един такъв император, на когото делата не могат нито да се изприкажат, нито да се опишат.

У европейските дарданци,¹ които живеят зад епидамнийските предели,² съвсем наблизо до укреплението, което се нарича Ведериана, има едно място, на име Тавризион, отгдето произлиза император Юстиниан, възстановителят на света.³ В късо време той оградил това място със стена във вид на четириъгълник и поставил на всеки негов ъгъл по една кула, та го направил да бъде наистина Четирикулие и така да се нарича. А до самото това място построил веле-лепен град, който нарекъл Юстиниана Прима (това значи на латински „първа“)⁴ и така изпълнил своя дълг към родината си, загдето го отгледала. Разбира се, всички ромеи би трябвало да вземат участие в тоя дълг, тъй като страната е отгледала и спасител, общ за всички. А като построил там водопровод, направил града да изобилствува, както подобава, с вечно несекващи води. А и много други неща направил за гордост на основателя на града и за приказ. Не е лесно да се изброят божии храмове, нито е по силите ни да опишем жилищата на сановниците, огромните размери на колонадите, красивите площади, чешмите, улиците, баните и тържищата. С една дума град голям и многолюден и изобщо цъфтящ, и при това заслужено метрополия на цялата област: до такова достойнство тоя град достигнал. Освен това той е седалище на илирийския архиерей. Тая чест му отстъпили останалите градове, понеже по своята големина той е пръв измежду тях, та дори служел за слава

^а βεδερίана Maltr.] βεδρίана V. ^б ταυρίσιν V.

¹ Европейските дарданци поселвали областта на горни Вардар, на Дрин и на горна Сръбска Морава до Ниш, докато азиатските дарданци обитавали Троада в северозападния ъгъл на Мала Азия. ² Т. е. зад пределите на Епидамн (Драч). ³ Т. е. на Византийската империя. ⁴ Според Агатий, който след смъртта на Прокопий се заел да продължи историческото съчинение на Прокопий, старото название на Iustiniana Prima било Ведериана (Agathias: HGM, ed. Dindorf, II, p. 324, 9). Mannert, Ant. Geogr., VII, 107, отъждествява Iustiniana Prima с дн. Скопие. Й. Иванов, пос. съч., стр. 23, без да отъждествява двата града, поставя Iustiniana Prima в местността Мощени при Кадин мост (Кюстендилско), която обаче не е влизала в обсега на Дардания. Наугу забелязва под текста на това място, че тоя град бил дн. Охрид, като се позовава на твърдението на Никифор Калист, че Юстиниан удостоил родния си град Охрид с архиепископия и го нарекъл Първа Юстиниана. Обаче този византийски автор е живял в началото на XIV в., когато охридската патриаршия си е била вече присвоила правата на Iustiniana Prima.

ἀποσεμνύνεται βασιλεῖ, ὃ δὲ ἀντιφιλοτιμεῖται δεδημιουργηκέναι τὴν πόλιν. καὶ μοι ἄχρῃ τοῦδε εἰπεῖν ἀποχρήσει. ἅπαντα γὰρ ἐς τὸ ἀκριβὲς λεπτολογεῖσθαι ἀμήχανον, ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ προσήκούσης τῆς πόλεως ἐλασσοῦσθαι αὐτῆς ἅπαντα λόγον ἐπάναγκες.

Ἔτι μέντοι καὶ Βεδερίана τὸ φρούριον ἀνοικοδομησάμενος ὅλον πολλῶ ὀχυρώτερον κατεστήσατο. ἦν δέ τις ἐν Λαοδάνοις ἐκ παλαιοῦ πόλις, ἥπερ Οὐλπιᾶνα ὠνόμαστο. ταύτης τὸν περίβολον καθελὼν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον (ἦν γὰρ σφαλερὸς ἐς τὰ μάλιστα καὶ ὅλως ἀχρεῖος) ἄλλα τε αὐτῇ παμπληθῇ ἐγκαλλωπίσματα ποιησάμενος, ἐς τε τὴν νῦν μεταθέμενος εὐκοσμίαν, Σεκοῦνδαν αὐτὴν Ἰουστινιανὴν ἐπωνόμασε. σεκοῦνδαν γὰρ τὴν δευτέραν Λατῖνοι λέγουσι. καὶ ἄλλην δὲ αὐτῇ πλησίον ἐδείματο πόλιν οὐ πρότερον οὔσαν, ἥπερ Ἰουστινούπολιν^α τῷ θείῳ ὁμωνύμως ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ Σαρδικῆς καὶ Ναῖσουπόλεως^β, ἔτι μέντοι Γερμαῆς τε καὶ Πανταλείας^γ διερωγότα τῷ χρόνῳ τὰ τεῖχη εὐρὼν οἰκοδομησάμενός τε ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἅμαχα τοῖς πολεμίοις διεπράξατο εἶναι. καὶ πολίχνια δὲ τούτων δὴ μεταξὺ ἐδείματο τρία, Κρατίσκαρά τε καὶ Κουιμέδαβα^δ καὶ Ρουμισίана. οὕτω μὲν οὖν τάσδε τὰς πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνέστησε. πρόβολον δὲ ἰσχυρότατον αὐτῶν τε καὶ πάσης Εὐρώπης Ἰστρὸν ποταμὸν ποιεῖσθαι ἐθέλων, ἐρύμασι τοῦ ποταμοῦ τὴν ἡῖόνα περιβάλλει συχνοῖς, ὥσπερ μοι γεγράφεται οὐ πολλῶ ὕστερον, φυλακτήριά τε ἰσχυροῦ πανταχόθεν τέθειται τῆς ἀκτῆς, ἀναχαιτίζοντα τὴν διάβασιν βεβαυότατα τοῖς τῇδε βαρβάροις. ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ ἐξειργασμένων, ὑπόπτως ἐς τῆς ἀνθρωπείας ἐλπίδος τὸ σφαλερὸν ἔχων, λογισάμενός τε ὥς εἰ τοῖς πολεμίοις ὅτῳ δὴ ποτε τρόπῳ διαπορθμεύσασθαι δυνατὰ εἴη, ἐπιθήσονται ἀφυλάκτοις τὸ παράπαν τοῖς ἀγροῖς οὔσι, καὶ ἀνθρώπους μὲν ἐξανδραποδιοῦσιν ἡβηδὸν ἅπαντας, χρήματα δὲ ληΐσονται πάντα, οὐκ ἐπὶ κοινῆς αὐτοῖς μόνον τὴν ἀσφάλειαν ἐν τοῖς κατὰ τὸν

на императора.¹ Градът се хвали, загдето е отгледал императора, а последният се гордее, загдето е въздигнал града. Нека да спра разказа си дотука. Невъзможно е да се разкаже всичко точно и подробно, тъй като всяко описание стои по-долу от величието на тоя град, който е свързан с императора.

При това той възстановил и цялото укрепление Ведериана и го направил много по-яко. А имало у дарданците един стар град, който бил наричан Улпиана.² Той съборил по-голямата част от околостъната му стена (тя била почти изцяло разнебитена и напълно негодна) и като я възстановил по бляскав начин, въздигнал града до сегашното му цъфтящо положение и го нарекъл Секунда Юстиниана. Секунда значи на латински „втора“. Той създал и друг град близо до него, който по-напред не съществувал, и го нарекъл по името на вуйчо³ си Юстинопол. Но като видял, че и стените на Сардика, Наисопол⁴ и още на Германия и Пауталия⁵ били разрушени от времето, построил ги яко, направил ги непревземаеми за неприятелите и създал помежду им три градчета, Кратискара,⁶ Куимедава⁷ и Румисиана.⁸ Така възстановил от основи тия градове. Той желаел да превърне река Истр в най-яка преградна защита за споменатите [градове], както и за цяла Европа. Затова и издигнал по брега на тая река много укрепления, както малко по-сетне ще изложа, и поставил навред по брега и войнишки стражи, които да възпират тамошните неприятели да не преминават реката. Но ако и да извършил това, той не бил уверен, че човешката надежда е сигурна, и си мислел, че ако се удадало на неприятелите да се прехвърлят по някакъв начин през реката, те щели да се втурнат върху съвсем беззащитните селища, да завличат в робство всички люде, годни за военна служба, и да ограбват всичко. Затова той не се задоволил само да им осигури защитата изоб-

^α Ἰουστινούπολιν Α. ^β ναῖσο πόλεως V. ^γ πανταλείας V] πανταλίας Α. ^δ Κουιμέδαβα = Cui me dabam? conl. Hauru.

¹ За това говори Юстиниановата новела от 535 г. (за това вж. подробно тук стр. 47 сл.). Тъй като подвластните на Iustiniana Prima провинции са образували част от създадения от Диоклециан илирийски диоцез, архиепископът на Iustiniana Prima се назовава тук „илирийски архиеп“. ² Дн. Липлян, на север от Шар планина. ³ Импер. Юстин I. ⁴ Дн. Ниш. ⁵ Дн. Кюстендил, чието име в античността е гласяло Пανταλία, Pautalia. Очевидно написът Пανταλία почива на погрешно разчитане на името Пανταλία в първообраза на Прокопиевия ръкопис. ⁶ Според Tomaschek, Die alten Thraker, II, 2 p. 87, Кратискара се е намирала между София и Бела Паланка. ⁷ Tomaschek, op. cit., p. 85, отъждествява Куимедава, като я поставя до Перинт, със споменатата по-долу крепост Кумудева (De aed., p. 123, 29). Куимедава (Κουιμέδαβα) едва ли представя латинизирането на първоначалната (тракийска) форма Кумудева от страна на римските войници в смисъл „Cui me dabam“, както предполага в критичния апарат към това място Hauru. ⁸ Дн. Бела Паланка в Югославия.

ποταμὸν ὀχυρώμασιν ἀπέλιπεν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν πεποιήται· οὕτω συνεχῇ τὰ ἐρύματα ἐν τοῖς χωρίοις ἀπεργασάμενος ὥστε ἀγρὸς ἕκαστος ἢ φρούριον ἀποτεύρονται, ἢ τῷ τετειχισμένῳ πρόσκοιός ἐστιν. (pp. 102,20—107,12)

IV 3. Πόλις δὲ ἦν τις ἐπὶ Θεσσαλίας, Διοκλητιανούπολις ὄνομα, εὐδαίμων μὲν τὸ παλαιὸν γεγενημένη, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου βαρβάρων οἱ ἐπιπεσόντων καταλυθεῖσα καὶ οἰκητόρων ἔρημος γεγονυῖα ἐπὶ μακρότατον λίμνη δὲ τις αὐτῇ ἐν γειτόνων τυγχάνει οὖσα, ἢ Καστορία ὠνόμασται. καὶ νῆσος κατὰ μέσον τῆς λίμνης τοῖς ὕδασι περιβέβληται. μία δὲ εἰς αὐτὴν εἴσοδος ἀπὸ τῆς λίμνης ἐν στενῷ λέλειπται, οὐ πλέον ἔς πεντεκαίδεκα διήκουσα πόδας. ὅρος τε τῇ νήσῳ ἐπανέστηκεν ὑψηλὸν ἄγαν, ἥμισυ μὲν τῇ λίμνῃ καλυπτόμενον, τῷ δὲ λειπομένῳ ἐγκείμενον. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς οὗτος τὸν Διοκλητιανουπόλεως ἱπεριδὼν χῶρον ἅτε πονοδιαφανῶς εὐέφοδον ὄντα καὶ πεπονθότα πολλῶ πρότερον ἅπερ ἐρρήθη, πόλιν ἐν τῇ νήσῳ ὀχυρωτάτην ἐδείματο, καὶ τὸ ὄνομα, ὡς τὸ εἶκος, ἀφῆκε τῇ πόλει. — — — ἐντὸς καθειργμένην καλοῦσι Παλλήνην. τὴν μέντοι εἴσοδον διατειχίσματι τὸ παλαιὸν καταλαβόντες οἱ ἐπιχώριοι, ταύτῃ τε τὴν ἐκατέρωθι συζεύξαντες θάλασσαν, πόλιν ἐνταῦθα ἐδείμαντο, ἣν πάλαι μὲν Ποτίδαιαν, τανῦν δὲ Κασανδρίαν ὀνομάζουσιν. οὕτω δὲ τὰς ἐνταῦθα οἰκοδομίας ὁ χρόνος διέφθειρε πάσας ὥστε δὴ Οὐννικόν τι ἔθνος οὐ πολλῶ πρότερον καταθέοντες τὰ ἐκείνη χωρία, ὥσπερ τι διαχειρίζοντες οἶόν τι πάρεργον, τό τε ξύμβαμα¹ τοῦτο καὶ τὴν πόλιν ἄφοβοι ἐξεῖλον, καίπερ ἐξ οὗ γεγόναι ἀνθρώποι οὐ τειχομαχήσαντες πώποτε. ἀλλὰ καὶ τοῦτο Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ γέγονε πρόφασις ἀρετὴν τε καὶ μεγαλοφροσύνην ἐνδείξασθαι. τοῖς γὰρ ξυμπίπτουσι χαλεποῖς ἀντίξουν ποιούμενος αἰεὶ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν, τῶν συμβεβηκότων τὰ πονηρότατα ταῖς ἐπιγινόμεναις ἀγαθοεργίαις εὐθὺς μεταβιβάζεται ἐς τύχην ἀμείνω. καὶ Παλλήνης ἀμέλει πόλιν τε τὴν προβεβλημένην τῆς χώρας ἀπάσης καὶ τὸ κατὰ τὴν εἴσοδον διατειχίσμα τοῖς ἐπιβουλεύειν ἐθέλουσιν ἄμαχόν τε καὶ ἀνανταγώνιστον διεπράξατο διαφανῶς εἶναι. ταῦτα μὲν οὖν ἐν πράξεσιν αὐτῷ ταῖς ἐπὶ Μακεδονίαν διαπειρόνται.

¹ ξύμβαμα V] ξύναμμα conic. Maltr.

¹ Дн. Халкидически полуостров Касандра. едноименния полуостров.

що чрез издигнатите край реката укрепления, но им създаде и особена [защита]. Така той издигнал начесто укрепления в отделните места, та селищата се превръщаха в крепости или се намираха наблизо до някое укрепено място.

Имало един град в Тесалия, на име Диоклитианопол, някога цъфтящ, но с течение на времето и поради нападенията на варварите върху него бил разрушен и отдавна запустял. Наблизо до него се намира едно езеро, което се нарича Кастория, и един остров в сред езерото, заобиколен от водите му. До него има само един достъп през езерото — една теснина, която не е по-широка от петнадесет стъпки. И в острова се издига една твърде висока планина, която до половина се заобикаля от езерото, а в останалата си част се надвесва над сушата. Затова нашият император пренебрегвал мястото на Диоклитианопол, понеже то било много достъпно за нападение, и поради тая причина градът, както казах, бил отдавна пострадал. Той съзидал на острова един силно укрепен град и му дал, както било естествено, своето име. — — —

Някогашните жители на полуострова Палена¹ заградили входа му с напречна стена и така, като имали от двете страни море, основали там град, който някога бил наричан Потидея, а сега Касандрия.² Но всичките тамошни постройки времето така разрушило, че някакво хунско племе, като се нахвърлило не много отдавна върху тия места, превзело между другото и преградата, и града безнаказано, ако и преди това, откато се помни, никога [хуните] да не са превземали укрепления. Но и това дало повод на император Юстиниан да прояви добродетел и великодушие, защото имал навик винаги да противопоставя предвидливостта си на опасностите, които се появявали, и веднага чрез добри дела насочвал и най-лошите случаи към по-добър изход. И той така устроил, разбира се, града в Палена, който служил за защита на цялата страна, пък и напречната му стена откъм входа на полуострова, та станали очевидно непревземаеми и непреодолими за ония, които биха ги нападнали. И тъй такива дела извършил в Македония.

² Градът Касандра, разположен на шийката на

Ῥεῖ δέ τις ποταμός Θεσσαλονίκης οὐ πολλῶ ἀποθεν, Ῥήχιος ὄνομα· ὅς δὴ χώραν ἀγαθὴν τε καὶ γεώδη περιερχόμενος τὰς ἐκβολὰς εἰς θάλασσαν τὴν ἐκείνη ποιεῖται. προσηγὴς δὲ ὁ ποταμός ἐστι, γαλήνῳ τὸ ὕδωρ καὶ πότιμον, ἢ γῇ χθαμαλή, ἀρώματα πολλά, ἔλος εὖνομον. καὶ ταύτῃ μὲν εὐδαιμονίας ἢ χώρα εὖ ἔχει, βαρβάροις δὲ λίαν εὐέφοδος οὕσα ἐτύγγανεν, οὔτε φρούριον ἐν σημείοις τεσσαράκοντα οὔτε ἄλλο τι ἔρυμα ἔχουσα. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς παρὰ τε τὰς τοῦ Ῥηχίου ποταμοῦ ἐκβολὰς καὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἡϊόνα φρούριον ὠκοδομήσατο ἐχυρώτατον, καινουργήσας αὐτός, ὅπερ Ἀρτεμίσιον ἐπωνόμασται. (pp. 112, 14—28; 115, 2—116, 5)

IV 4. "Ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇδε τῇ τῆς Εὐρώπης πεποίηται μοίρα εἰπεῖν ἄξιον. καὶ εἰ μὲν παρ' ἄλλοις ἀνθρώπων τισὶ μακρὰν τε ὠκημένοις καὶ πολιτείαν ἑτέραν ἔχουσι τὸν κατάλογον ἐποιοῦμεθα τῶν τῇδε φρουρίων, ἅπερ Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ εἴργασται, ἵνα δὴ ἔμελλεν ὁ λόγος ἀμάρτυρος εἶναι, εὖ οἶδ' ὅτι μυθολόγος τε ἂν τῶν ἔργων τῶ ἀριθμῶ ἔδοξεν εἶναι καὶ ἄπιστος ὅλως. νῦν δὲ (ἢ τε γὰρ ὄψις^α οὐ μακρὰν που τυγχάνει οὕσα καὶ παμπληθεῖς ἄγαν οἱ ἐκεῖθεν ἐπιχωριάζοντες ἡμῖν ἀνθρώποι) φέρε δὴ νεανιευσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐχέγγυον οὖσαν, ἀπαριθμησόμεθα μηδεμιᾷ ὀκνήσει τὰ ὀχυρώματα, ὅσα δὴ ἀμφὶ τὰς χώρας τὰς μοι ἐναγχος δεδηλωμένας πεποίηται Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ἢ τὰ πεπονηκότα ἐρυμάτων ἀνανεούμενος, ἢ νέα τείχη ἐπιτεχνώμενος. οὐδὲν δὲ χεῖρον ὥς ἐν καταλόγῳ ἐπελθεῖν ἅπαντα, ὥς καὶ τῶν ὀνομάτων ἐπιμικτὴ ὄχλος τις ἐπιγένηται τῶ λόγῳ πολὺς. (p. 116, 6—22)

Ἐπὶ Μακεδονίας

Κάνδιδα.	Βολβός.
Κολοβῶνα.	Βριγίζης.
Βασιλικὰ Ἀμύντων.	Ὀπτᾶς.
	Πλευρόν.
Μελίχιζα.	Κάμινος.
Πασκᾶς.	Θέρμα.
Αὐλών.	Βογᾶς.

^α γὰρ ὄψις scripsit Haury] παροψις V.

Недалеч от Солун тече една река, на име Рихиум.¹ Тя лъкатуши през плодородна и некамениста почва и се влива в тамошното море. Приятно е течението на реката; водата е спокойна и пивка; земята е равна и има много ниви и добри пасбища. Поради това страната се намира в цъфтящо благосъстояние: тя била обаче за варварите лесно достъпна, тъй като нямало там нито крепост, нито какво и да е друго укрепление на разстояние четиридесет мили.² Затова именно императорът издигнал при устието на река Рихиум и при брега на морето едно твърде силно укрепление, като го построил от основи и го нарекъл Артемизий.³

Заслужава да се изброят и останалите укрепления, които са направени в тая част на Европа. И ако пред някои други люде, които живеят надалеч от нас и в друга държава, изнесем списъка на тамошните укрепления, построени от император Юстиниан, без да можем да се позовем на свидетели, то без съмнение тоя [списък] би им се показал поради [големия] брой на делата баснословен и напълно невероятен. А сега — тъй като всичко това може да се види отблизо с очи и оттам идват при нас твърде много люде, — като се осланяме на несъмнената истина, нека изброим без всяко колебание укрепленията, които император Юстиниан е направил в споменатите преди малко области, било като възстановявал пострадалите укрепления, било като издигал нови стени. По-добре ще бъде да ги изброя всички във вид на списък, за да не би поради безразборното предаване на имената да се създаде в изложението някаква голяма бъркотия.

В Македония:

Кандида,	Волвос ^б ,
Коловона,	Вригизис,
Базиликата на	Оптас,
Аминт,	Плеврон,
Мелихиза,	Камин,
Паскас,	Терма ^б ,
Авлон ^д ,	Вогас,

¹ Рихиум е име на реката, която отвежда водите на езерото Волве (дн. Бешикгьол) в западната част на Орфанския залив, наричан още Струмски или Рендийски. ² Тъй като една римска миля е равна на 1480 м, това разстояние е около 59 км. ³ Укреплението Артемизий се е намирало на североизточния ъгъл на Струмския залив. ⁴ Авлон се е намирал в долината, през която езерото Волве се влива в Орфанския залив. ⁵ Болбес е бил разположен на едноименното езеро. ⁶ Терма се е намирало в най-вътрешната част на наречения по негово име Термически залив (дн. Солунски залив) при сегашното място Седес, което отстои на 10 км югоизточно от Солун и притежава серни минерални извори.

Νεάπολις.	Δροῦλλος.	Неапол ¹ ,	Друл,
Κάλαρος.	Βικτωρίας.	Каларн,	Виктория,
Μουσείον.		Музейон ² ,	а възстановени
* Ακρέμβρα.	* Ανενεώθη δὲ τάδε·	Акремва,	следните :
* Αδριάνιον.	Κεσίανα.	Адрианион,	Кесиана,
* Έδανα.	Τεζούλη.	Едана,	Тезули,
Σίκλαι.	Οὔσιανά.	Сикле,	Усиана,
Νύμφιον.	Βεσίανα.	Нимфион,	Весиана,
Μέτιζος.	Μασκᾶς.	Метиз,	Маскас,
* Αργικιανόν.	Λίστη.	Аргикианон,	Листи,
Βάζινος.	Κελλιριανά.	Вазин,	Келириана,
Κασσωπᾶς.	Ζυσβάες.	Касопес ³ ,	Зисваес,
Παρθίων.	Γένζана.	Партион,	Гензана,
Γεντιανόν.	Πετρίζην.	Гентианон,	Петризин,
Πρινίана.	Εὐτυχιανά.	Приниана,	Евтихиана,
Θήσκειον.	Μουλατώ.	Тистеон	Мулато,
Κύρρον.	Βελάς.	Киру,	Велас,
Γουρασσών.	Κάτταρος.	Гурасон,	Катар,
Κουμαρκίана.	Κατταρηκός.	Кумаркиана,	Катарик,
Λιμνηδήριον.	Πέντζα.	Лимнидирион,	Пенца,
Βουρβοώδην.	Κατταφέτερος. ⁴	Вурвоодин,	Катафетер ⁴ ,
Βάβας.	Δάβανος.	Вавас,	Даван,
Κρινίана.	Κούβινος.	Криниана,	Кувин,
Πέλεκον.	Γέρματζа.	Пелекон,	Гермаца,
Λάγης.	Βικτωριανά.	Лагис,	Викториана,
Κραταιά.	* Αζета.	Кратеа,	Азета,
Φασκίαι.	Δουρбулиανά.	Фаские,	Дурвулиана,
Πλαкиδιанά.	Σούрикον.	Плакидиана,	Сурикон,
* Υγέα.	Κούσινες.	Игеа,	Кусинес,
Λιμναаί.	Τουπτιанά.	Лимнае,	Туттиана,
* Опτιον.	Βαλλεσιанά.	Оптион,	Валезиана,
Χάραδρος.	Βήλλα.	Харадрос,	Вила,
Κάσσωπες.	Κατρέлатες.	Касопес.	Катрелатес,
* Ανενεώθη καὶ ἐπὶ Θεο- σαλίας φρούρια τάδε·	Κασύελλα.	В Тесалия били	Касиела,
* Αλκών.	Μανίана.	възстановени след-	Маниана,
Λόσσοнос.	Πρισκούπερα.	ните укрепления :	Прискупера,
Γερонτική.	Μιλετής.	Алкон,	Милетис,
Πέρβυλα.	Λαρδάπαρα.	Лосон,	Дардапара ⁵ ,
Κερκινέου.	Κέсouna.	Геронтика,	Кесуна,
Σκιδρεοῦς.	Βερνιанά.	Первила,	Вериниана,
Φράκελλαν.	Λάσβαρος.	Керкинеу,	Ласвар,
	Καστελλοβρέταρα.	Скидреус,	Кастеловретара,
	* Εδειζίω.	Фракелан.	Едецио,
* Επὶ Δαρδανίας δὲ πε- ποιήται τάδε. νέα μὲν·	Δίνιον.	В Дардания били	Динион,
Λαβέριον.	Κέκωλα.	направени следните	Кекола,
Κάστιμον.	* Εμαστος.	нови укрепления :	Емаст,
Ραβεστόν.	Καστελῶνα.	Лаверион,	Кастелона,
Καστέλλιον.	Καπόμαλβα.	Кастимон,	Капомалва,
* Ακρένζα.	Σέρετος.	Равестон,	Серет,
Τεριάς.	Πτωχεῖον.	Κастелион,	Птохион,
	Κουνιώ.	Акренза,	Квино,
		Териас,	

^a κάτταφ' ἕτερος V, scribendum putat Κάτταρος ἕτερος.

¹ Дн. Кавала, средновековният бълг. Морунъць. ² Музейон се е намирал при Олимп. ³ Укре-

плението Касопес е наречено така по името на епирското племе *Κασσωλαῖοι*. ⁴ Наугу в критичния апарат към това място предполага, че Катафетер представя погрешно предаване на *Κάτταρος ἕτερος*, т. е. „Друг (втори) Катар“. ⁵ Името Дардапара се споменава и в Ремисианската област.

<i>Βέρζανα.</i>	<i>Παρνούστα.</i>	Верзана ¹ ,	Парнуста,
<i>Βεσαΐ'ανα.</i>	<i>Τζίμες.</i>	Весаяна,	Цимес,
<i>* Αρσα.</i>	<i>Βιδζώ.</i>	Арса ² ,	Видзо,
<i>Βλεζώ.</i>	<i>Στενεκόρτα.</i>	Влезо,	Стенекорта,
<i>Λάβουτζα.</i>	<i>Δανεδέβαι.</i>	Лавуца,	Данедеве,
<i>Κύντιον.</i>	<i>* Αρδεία.</i>	Квинту,	Ардиа.
<i>Βερμέζιον.</i>	<i>* * *. νέα μέν'</i>	Вермезион,	. . . нови [укрепления]:
<i>Κατράσεμα.</i>		Катрасема,	Вугарама ⁸ ,
<i>* Ροτούν.</i>	<i>Βουγάраμα^a.</i>	Ротун,	Векас,
<i>Κοβέγκилес.</i>	<i>Βέτζας.</i>	Ковенкилес,	Врегедава,
<i>Μαρκελλ'ανά.</i>	<i>Βρεγедάβα.</i>	Маркелиана,	Ворврега,
<i>Πριμονιανά.</i>	<i>Βόρβρεγα.</i>	Примониана,	Турус.
<i>Παμίλινος.</i>	<i>Τουρούς.</i>	Памилин,	А възстановени:
<i>* Αρία.</i>	<i>* Ανενεώθη δέ'</i>	Ариа.	Салеврис,
<i>* Υπὸ πόλιν Σαρδικήν'</i>	<i>Σαλεβρίες.</i>	В обсега на град	Аркунес,
	<i>* Αρκοῦνες.</i>	Сердика:	Дуриес,
<i>Σκούπιον.</i>	<i>Δουρίες.</i>	Скупион,	Вутериес,
<i>Στένες.</i>	<i>Βουτερίες.</i>	Стенес,	Варвариес,
<i>Μαρκίπετρα.</i>	<i>Βαρβαρίες.</i>	Маркипетра,	Арватиас,
<i>Βρίпарон.</i>	<i>* Αρβατίας.</i>	Врипарон,	Купусура,
<i>* Ρωμανιανά.</i>	<i>Κουτζούσουρα.</i>	Романиана,	Етериес,
<i>Στρούας.</i>	<i>* Εταιρίες.</i>	Струас,	Итавериес,
<i>Πρωτίανα.</i>	<i>* Ιταβερίες.</i>	Протиана,	Вотес,
<i>Μακκουνιανά.</i>	<i>Βόττες.</i>	Макуниана,	Вицимеас,
<i>Σκοпέντζана.</i>	<i>Βιτζимаίас.</i>	Скопенцана.	Вадзиания,
<i>* Εν δὲ τῇ Καβειτζῶ</i>	<i>Βαδзиάνια.</i>	В Кавецката об-	Ванес,
<i>χώρα, νέον μὲν Βαλβαί.</i>	<i>Βάνες.</i>	ласт ново [укрепле-	Вимирос,
<i>ἀνενεώθη δὲ τάδε'</i>	<i>Βιμηρός.</i>	ние] Валве ³ , а въз-	Тусудеас,
	<i>Τουσουδεάας.</i>	становени следните	Скванес,
	<i>Σκουνάνες.</i>	[укрепления]:	Скентудиес,
<i>Βυρσία.</i>	<i>Σκεντουδίες.</i>	Вирсия,	Скарес,
<i>Σταμαζώ.</i>	<i>Σκάρες.</i>	Стамазо	Тугуриас,
<i>Κλεσβέσιτα.</i>	<i>Τουγουρίας.</i>	Клесвестита,	Вемастес,
<i>Δουΐ'ана.</i>	<i>Βεμάστες.</i>	Дуяна,	Страментиас,
<i>Τούρικла.</i>	<i>Στραμεντίας.</i>	Турикла,	Лигний,
<i>Μέδεка.</i>	<i>Δίγνιος.</i>	Медека ⁴ ,	Итадева.
<i>Πεπλαвиός.</i>	<i>* Ιταδεβά.</i>	Пеплавиос,	В обсега на град
<i>Κοῦναι.</i>		Куне ⁵ ,	Гермене ново
<i>Βίνεος.</i>	<i>* Υπὸ πόλιν Γέρμεννε,</i>	Винеос ⁶ ,	[укрепление] Скап-
<i>Τρισκί'ана.</i>	<i>νέον μὲν Σκαплиζώ.</i>	Трискиана ⁷ ,	лизо, а възобновени:
	<i>ἀνενεώθη δέ'</i>		Гермас ⁹ ,
	<i>Γερμάς.</i>		

^a *Βουράραμα*] fortasse scribendum: *Βουράραμα*.

¹ Верзана е вероятно дн. Ново бърдо в Югославия. ² *Tomaschek*: PWRE, II, col. 1266 s. v. Arsa № 1, е склонен да отнесе това укрепление към областта на Нови пазар — Рашка. ³ Ако укреплението Валве се пада при Вратцата, отдето произлиза названието на гр. Враца (срв. лат. *valvae* „двукрила врата“), то Кавецката област ще трябва да се отнесе не към Вътрешна Дакия (главен град Сердика), както мисли Томашек (PWRE, II, col. 1866), а към Крайбрежна Дакия (главен град Рациария), която се е простирала между Дунав и Стара планина, на запад от р. Вит. ⁴ Името Медека, ако произхожда от *medicus* „лечебен“, може би стои във връзка с дн. Вършецки бани. ⁵ Забележително е съзвучието с името на дн. с. Кунино, Врачанско. ⁶ *Oberhummer*: PWRE, III, col. 475, s. v. *Βίναи*, е склонен да отъждестви *Βίνεος* с града *Βί'ναι* в Македония. Това отъждествяване обаче е невъзможно, тъй като укреплението се пада в Крайбрежна Дакия, която дори не е граничила с Македония. ⁷ Някои предполагат, че името Трискиана почива на погрешно разчитане на име Прискиана (срв. латинското собствено име *Priscus*). Дори и да се приеме това предположение, не следва, че Прискиана в текста на Прокопий трябва да се отъждествява с Прасиуана, която е влизала в обсега на Крайбрежна Дакия. ⁸ *Hauru* в критичния апарат към това място предполага, че вместо *Βουράраμα* трябва да се чете *Βουρά-рама*, като се позовава на името *Bugarasa* в *Itinerarium Antonini*. Укреплението се отъждествява с дн. Вакарел (*Tomaschek*, *Die alten Thraker*, II, 2, p. 62), отдето следва, че в предходния текст е изпаднало названието на една област, която е принадлежала към Вътрешна Дакия. ⁹ Може би с името Гермас са означени самите Сапаревски бани, докато градът, който се е намирал наблизо до тях, е бил именуван *Γερμέννε*.

Κανδαράς.	Γράνδετον.	Кандарас,	Грандетон,
* Ρολλιγεράς.	Οὐρβρίανα.	Ролигерас ¹ ,	Урвриана,
Σκινζεριές.	Νώγετο.	Скинзериес,	Ногето,
* Ριγינוκάστελλον.	Γούρβικον.	Ригинокастел,	Гурвикон,
Σουεγωγμένσε.	Λαύτζонес.	Свегогмензе.	Лавцонес,
* Υπὸ πόλιν Παντά.	Δουλιарес.	В обсега на града	Дулиарес,
Τάρπωρον.	Μεδίανα.	Паута[лия] ² :	Медиана ⁶ ,
Σουάβαστας.	Τιούγκωνα.	Тарпорон,	Тиункона,
Χερδούσκερα.	Καστέλλιον.	Суавастас,	Кастелион,
Βλέβοις.	* Ανενεώθη δέ.	Хердускера,	а възобновени:
Ζεапυρίες.	* Ερκουλα.	Влевис,	Еркула,
* Εν χώρα Σκασοετάνα.	Μοντζιανικάστελλον.	Зеапυриес.	Муцианикастелон,
* Αλαρον.	Βούρδωπες.	В Скасетанската	Вурдопес,
Μαγιμιάς.	Κάλις.	област:	Калис,
Λουκουνάντα.	Μιλλάρεκα.	Аларон,	Миларека ⁷ ,
Βάλαυσον.	Λέδβερα.	Магимиас,	Дедвера,
Βούτις.	Χεσдούпара.	Луконанта,	Хездупара.
* Υπὸ πόλιν δὲ ... νέα	* Εν χώρα * Ρεμισιανι-	Балавсон,	В Ремисианската
μὲν.	σία.	Бутис.	област ⁸ :
Καλβεντία.	Βρίτιουρα.	В обсега на град	Вритура,
Φαράноρες.	Σούβαρας.	... нови [укрепле-	Суварас,
Στρανβάστα.	Λαμπωνίανα.	ния] ³	Лампониана,
* Αλδανες.	Στρόγγες.	Калвентиа,	Стронгес,
Βαραχτέστες.	Δάλματας.	Фаранорес,	Далматас,
Σάρματες.	Πριμίανα.	Странваста,	Премиана,
* Αρσενα.	Φρερарία.	Алданес,	Фрерария,
Βράркедон.	Τόπερα.	Варахтестес,	Топера,
* Εραρία.	Τόμες.	Сарматес,	Томес,
Βερκάδιον.	Κούας.	Арсена ⁴ ,	[А]кве ⁹ ,
Σαβινίριβες.	Τζερετζенούτζας.	Враркедон,	Церценуцас,
Τιμίανα.	Στένες.	Ерария,	Стенес,
Κάνδιλαρ.	Αιάδαβα.	Веркадион,	Еадава,
* Αρсаза.	Λέστρεβα.	Савиниривес,	Дестрева,
Βικούлеа.	Πρετζουρίες.	Тимиана,	Прецуриес,
Καστέλλιον.	Κυμούδεβα.	Кандилар ⁵ ,	Кумудева,
Γρόφρες.	Λευριάς.	Арсаза,	Девриас,
Γάρκες.	Λούτζоло.	Викулеа,	Луцоло,
Πίστες.	* Ρεπόρденес.	Кастелион,	Репорденес,
Δούсманес.	Σπέлогка.	Грофес,	Спелонка,
Βράτζиस्ता.	Σκοῦμβρο.	Гаркес,	Скумвро,
* Ολόδορις.	Βρίпаро.	Пистес,	Брипаро,
Κασσία.	Τουλκόβουρογο.	Дусманес,	Тулкобурго,
	Λογγίανα.	Врациста,	Лонгиана,
	Λουποφонтана ^а .	Олодорис,	Лупофонтана,
	Δαρδάпара.	Касия,	Дардапара,

^а λουποφонтана V] scribendum Λουποφонтана = Lupi fontana.

¹ Добрускиѣ: СбНУК, XI (1894), стр. 88, предполага, че Ролигерас съответствува на дн. с. Рила. ² Името Паута (Паῦτα) представя опростената форма на Πανταλία, която се среща и върху монети от този град. ³ Tomaschek, Die alten Thraker, II, 2, pp. 82, 85, отнася някои от споменатите тук укрепления, каквито са Στρανβάστα, *Αλδανες и др., към обсега на гр. Naissos. Очевидно той е смятал, че тук под „нови кастели“ е изпаднало името на Naissos (Ниш). ⁴ Предполага се, че крепостта Арсена е тѣждествена със средновековната сръбска крепост Ржан между Кюприя и Алексинац (вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 1272 s. v. Arsena). ⁵ Кандилар е може би дн. Тетово. ⁶ К. Иречек отъждествява крепостта Mediana с развалините при Бързи брод, докато Ф. Каниц го поставя при Нишките минерални бани (за подробности вж. Fluss: PWRE, XV, col. 68 s. v. Mediana). ⁷ Вероятно Милларека се свързва с лат. miliarius. ⁸ Т. е. в областта на Ремисиана, наричана у Прокопий също Румисиана. ⁹ Името Квас съвпада с малоазийското Кнас, resp. Kovas (Sundwall, Kleinasiatische Nachträge, Helsinki 1950, p. 52). Според В. Бешевлиев, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сб. Г. Кацаров, част II, София 1955, стр. 300, тук вероятно трябва да се чете (A)quas или (E)quas.

Βουρδόμυνα.	Χάλαρο.
Γριγκιάπανα.	Τζούτρατο.
Γραϊκος.	Μοντζίπαρα.
Δρασίμαρκα.	Στένδας.
Ἐν χώρᾳ Ἀκνενισίῳ,	Σκαρίπαρα.
νέον μὲν Τιματοχιώμ.	Ὀδρίουζο.
τὰ δὲ ἀνανεωθέντα	Κιπίπενε.
	Τρασίανα.
Πέτρес.	Πότες.
Σκουλκόβουργο ^a .	Ἀμουλο.
Βινδιμίολα.	Σέτлотес.
Βραίοла ^b .	Τιμακίолон.
Ἀργανόκλι.	Μερίδιο.
Καστελλόνοβο.	Μεριοπόντεδε.
Φλωρεντίανα.	Τρεδετετιλίους.
Ῥωμυλίανα.	Βραίοла.
Σεπτέκασας ^c .	Μώτρεσес.
Ἀργένταρες.	Βικάνοβο.
Αὐριλίανα.	Κουαρτίανα.
Γέμβερο.	Ἰουλιόβαλλαι.
Κλέμαδες.	Πόντζας.
Τουρρίβας.	Ζάνες.
Γρίβο.	

Вурдомина,	Халаро,
Гринкиапана,	Цутрато,
Грекос,	Муципара,
Драсимарка.	Стендас,
В Аквенската об-	Скарипара,
ласт ¹ ново [укреп-	Одриузо,
ление]Тиматохиом ² ,	Кипипене,
а възобновени:	Трасиана,
Петрес,	Потес,
Скулкобурго,	Амуло,
Виндимиола ³ ,	Сетлотес,
Вреела,	Тимакиолон ⁶ ,
Арганокили,	Меридион,
Кастелоново,	Мериопонтеде,
Флорентиана ⁴ ,	Тредететилиус,
Ромилиана,	Вреола,
Септеказас,	Мотресес,
Аргентарес,	Виканово,
Аврилиана ⁵ ,	Квартиана,
Гемверо,	Юлиовале,
Клемандес,	Понцас,
Туривас,	Занес.
Гриво,	

IV 5. Οὕτω μὲν σύμπασαν τὴν μεσόγειον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς ἐτειχίσατο. τρόπον δὲ ὄντινα καὶ τὴν ἡϊόνα ποταμοῦ Ἰστρου, ὃν καὶ Δανούβιον^d ὀνομάζουσιν, ἐρύμασί τε καὶ φυλακτηρίοις στρατιωτῶν ἐκρατύνατο, ἐγὼ δηλώσω. οἱ Ῥωμαίων τὸ παλαιὸν αὐτοκράτορες τοῖς ἐπέκεινα ὠκημένοις βαρβάροις τὴν τοῦ Δανουβίου^e διάβασιν ἀναστέλλοντες ὀχυρώμασί τε κατέλαβον τύτου δὴ τοῦ ποταμοῦ τὴν ἀκτὴν ξύμπασαν, οὗ δὴ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῇ ἐπὶ θάτερα πόλίσματά τε καὶ φρούρια τῇδε δειμάμενοι. ταῦτα δὲ τὰ ὀχυρώματα ἐξειργάσαντο οὐκ ἀμήχανα προσελθεῖν, εἴ τις προσίοι, ἀλλ' ὅσον δὴ μὴ ἀνδρῶν ἔρημον τὴν τοῦ ποταμοῦ ἡϊόνα λελεῖφθαι. ἐπεὶ τειχομαχεῖν τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις οὐδαμῇ ἔγνωστο. τὰ πολλὰ τῶν ἐρυμάτων αὐτοῖς ἀμέλει ἀπεκέκριτο ἐς πύργον ἓνα, μονοπύργιά τε, ὥς τὸ εἶκός, ἐπεκαλεῖτο, ἀνθρωποῖ τε ὀλίγοι κομιδῇ ἐν αὐτοῖς ἴδρυντο. καὶ τοῦτο

Тъй император Юстиниан укрепил всички вътрешни части на Илирик. А сега ще изложa по какъв начин той си е осигурил с укрепления и войнишки стражи и брега на река Истър, която наричат и Дунав. Някога римските императори, за да попречат на отвъдните варвари да не преминават Дунава, укрепиха целия бряг на тая река, като построили градчета и крепости не само по дясната ѝ страна, но и на някои места и по двете ѝ страни. Тия укрепления били така построени, че не били непревземаеми, ако някой ги нападне, но те били необходимими само колкото да не се лиши брегът на реката от защитници, тъй като тамошните варвари съвсем не умеели да воюват против крепости. Много от укрепленията естествено се състоели само от една кула, отдето и основателно били наречени еднокулни, и в тях били настанени съвсем малко люде

^a cf. Τουλκόβουργο. ^b Βραίοла] videtur idem castellum esse, cuius mentio fit infra. ^c Σεπτέκασας] scribendum: Σεπτέκασαι = Septem Casae. ^d Δανούβιον scripsit Haury] δάνουβιν codd. ^e Δανουβίου Maltr.] δαννουβίου V.

¹ Т. е. в областта на града Ad Aquas, съответно Aquae, който у Прокопий се назовава Ἀκνες. Този град се намирал не на брега на Дунава при Прахово, както обикновено се приема, а на платото Видровац, което се заобикаля от реките Цубра и Ясеница (вж. Tomashek: PWRE, II, col. 294, s. v. Aqua № 3). ² Според Jireček, Heerstrasse, p. 162, Тиматохиом се отъждествява със споменаваната в античните пътеписи станция Timacum maius, което Miller, Itineraria, col. 559, поставя при Княжевац. Други мнения за отъждествяването му вж. у Fluss: PWRE, VI A, col. 1059, s. v. Timacus maius. ³ За вероятното местоположение на това укрепление вж. бел. 1 на стр. 167. ⁴ Името напомня днешното с. Флорентин (Видинско). ⁵ Укреплението е наречено така може би по името на имп. Аврелиан (270—275), който според Historia Augusta Aurel. III, 2, бил родом от Крайбрежна Дакия (вж. Tomashek: PWRE, II, col. 2427, s. v. Aureliana). ⁶ Иречек отъждествява това укрепление с означената в Tab. Peut., VII, 516, станция Timacus minus, която Miller, Itineraria, col. 559, поставя при Върбица. Има и други мнения. За тях вж. у Fluss: PWRE, VI A, col. 1062, s. v. Timacus minus.

τηνικάδε απέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσσεσθαι γένη, ὥστε δὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀτίλας στρατῷ μεγάλῳ ἐσβεβληκώς, τὰ τε ὀχυρώματα πόνῳ οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν Ῥωμαίων ὑπαντιάζεντός οἱ οὐδενὸς ἐληΐσατο τὴν πολλήν. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀνωκοδομήσατό τε τὰ κατηρημένα, οὐχ ἥπερ, τὰ πρότερα ἦν, ἀλλ' ἐς τοῦ ὀχυρώματος τὸ καρτερώτατον μάλιστα, καὶ πλεῖστα ἔτι ἐπετεχνήσατο καινουργήσας αὐτός. ταύτῃ τε παντάπασιν ἀνεσώσατο ἀπολωλυτὴν ἤδη τὴν ἀσφάλειαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. ἄπερ ἅπαντα ὄντινα γεγένηται τρόπον, ἐγὼ δηλώσω.

Κάτεισι μὲν ἐξ ὁρέων^α τῶν ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἰστρος, οἱ τανῦν Γάλλοι ἐπικαλοῦνται· χώραν δὲ περιβάλλει πολλήν, ἐκ μὲν τοῦ ἐπὶ πλεῖστον παντελῶς ἔρημον, ἐνιαχῇ δὲ βαρβάρους οἰκήτορας ἔχουσιν, θηριώδη τέ τινα δίαιταν ἔχοντας καὶ ἀνεπίμικτον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. Δακίας δὲ ὡς ἀγχοτάτω γεγόμενος, ἐνταῦθα διορίζων φαίνεται πρῶτον τοὺς τε βαρβάρους, οἱ δὲ αὐτοῦ τὰ ἐπ' ἀριστερᾷ ἔχουσι, τὴν τε Ῥωμαίων γῆν ἐν δεξιᾷ οὔσαν. διὸ δὴ Ῥιπησίαν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὴν ταύτῃ Δακίαν· ῥῖπα γὰρ ἢ ὄχθη τῇ Λατίνων καλεῖται φωνῇ. πόλιν οὖν παρὰ τὴν ἐκείνην ἀκτὴν, ὄνομα Σιγγηδόνον^β, ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐδείμαντο πρῶτην. ταύτην δὲ βάρβαροι προΐόντος τοῦ χρόνου ἐλόντες, ἐς τε τὸ ἔδαφος καθελόντες εὐθύς, ἔρημον ἀνθρώπων παντάπασιν κατεστήσαντο. τρόπον δὲ τῷ αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων κατεστήσαντο τὰ πλεῖστα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνανεωσάμενος ξύμπασιν καὶ τειχίσματι ὀχυρωτάτῳ περιβαλὼν, πόλιν περιφανῇ τε καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν πεποίηκεν αὐτῇς. φρούριόν τε ἄλλο διαφερόντως ἐχυρὸν ἀνέστησε νέον, πόλεως Σιγγηδόνου^γ ὁκτὼ μάλιστα σημείοις διέχον, ὅπερ Ὀκταβὸν λόγῳ τῷ εἰκότι καλοῦσιν. ἐπίπροσθεν δὲ αὐτοῦ πόλις ἦν ἀρχαία τὸ Βιμινάκιον, ἥνπερ ὁ βασιλεὺς (ἐκ θεμελίων γὰρ ἀπωλώλει τῶν ἐσχάτων πολλῷ πρότερον) ἀνοικοδομησάμενος ξύμπασιν ἀπέδειξε νέαν.

IV 6. Ἐκ δὲ Βιμινακίου προΐοντι ὀχυρώματα τρία πρὸς τῇ τοῦ Ἰστροῦ ἡϊόνι ξυμβαίνει εἰ-

и това било тогава достатъчно, за да сплаши варварските племена да не нападат ромеите. По-сетне Атила, като взхлул с голяма войска, без всякакво усилие разрушил до основи укрепленията и като не му се противопоставял никой, опустошил голяма част от ромейската земя.¹ Обаче император Юстиниан възстановил разрушените крепости, но не както били по-рано, ами ги направил много по-яки и при това сам издигнал извънредно много крепости. Така той възвърнал напълно на ромейската империя загубената вече сигурност. Ще изложа по какъв начин всичко това е станало.

Реката Истър се спуща от планините на келтите, които сега се наричат гали, и заобикаля много земи, а в по-голямата си част съвсем ненаселени, но само тук-там обитавани от варвари, които живеят дивашки и не се сношават с останалите люде. Съвсем наблизо до Дакия реката почва да дели варварите, които населяват лявата ѝ страна, от ромеите, които заемат дясната ѝ страна. Поради това именно тамошната Дакия се нарича от ромеите Рипензийска [Крайбрежна], понеже бряг се назовава на латински „рипа“. И тъй на оня бряг бил основан в по-предишните времена най-напред един град, на име Сингидунум. Него след известно време варварите превзели, веднага го разрушили до основи и напълно го обезлюдили. В същото положение превърнали и повечето от крепостите. Обаче император Юстиниан изцяло го възобновил, обкръжил го с твърде яки стени и отново го направил славен и прочут град. Освен това въздигнал друго ново, особено яко укрепление. То отстои от града Сингидунум най-много на осем мили,² поради което с право го наричат Октавон.³ По-нататък имало там един стар град, Виминациум, който императорът възстановил изцяло (много преди това, бил разрушен до самите основи), та изглеждал като нов град.

От Виминациум нататък се срещат по брега на Истър три укрепления: Пин-

^α ὁρέων Maltr.] ὁρίων codd. ^β Σιγγηδόνον scripsit Haury] σινγηδών V. ^γ πόλεως Σιγγηδόνου scripsit Haury] πόλεως σιγγηδονίου V, ταύτης τῆς πόλεως A.

¹ За хунските нападения в земите на Източната римска империя по време на Атила вж. подробно в Гръцки извори, I, стр. 93. ² Около 12 км. ³ Дн. Глоговац (вж. Miller, Itineraria, col. 531).

ραι, Πηγούς τε καὶ Κούπους^a καὶ Νοβάς^b. οἷς δὴ πρότερον ἢ τε οἰκοδομία καὶ τὸ ὄνομα ἐπὶ πύργου ἑνὸς ἔκειτο. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὰ τε οἰκία καὶ τὰ ἐρύματα ἔς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐν τούτοις δὴ τοῖς χωρίοις ἀνευεγκὼν μέγα, πόλεων αὐτοῖς ἀξιώματα οὐκ ἀπὸ τοῦ εἰκότος ἐντέθεικε. Νοβῶν δὲ κατασκευὴν ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ πύργος ἐκ παλαιοῦ ἀπημελημένος ἐστήκει, ὄνομα Λιτερατά· ὅνπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι Λεδέρατα ἐκάλούν. ὃν δὴ ἔς φρούριον μέγα τε καὶ διαφερόντως ἐχυρώτατον ὁ καθ' ἡμᾶς βασιλεὺς μετεστήσατο. μετὰ Νοβάς δὲ φρούρια Κανταβαζά τε καὶ Σμόρνης τε καὶ Κάμψης καὶ Τανάτα καὶ Ζέρνης καὶ Δουκεπράτου. ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων [καὶ ταῦτα] τῶν ἐσχάτων ἐδείματο. μετὰ δὲ Καπούτβοες^c ὠνόμασται, τοῦ Ῥωμαίων αυτοκράτορος Τραϊανοῦ ἔργον, καὶ πολίχριον ἐφεξῆς παλαιόν, Ζάνες ὄνομα. οἷσπερ ἅπασιν ἐρύματα περιβαλὼν ἐχυρώτατα προβόλους εἶναι τῆς πολιτείας ἀνανταγωνίστους πεποίηται. τούτου δὲ τοῦ Ζάνες οὐ πολλῶ ἀποθεν φρούριον μὲν ἐστὶ, Πόντες ὄνομα. ὁ δὲ ποταμὸς ἐκροήν τινα ἐνταῦθα ἐκβάλλων, ταύτη τε περιπολῶν ὀλίγην τινὰ τῆς ἀκτῆς μοῖραν, ἐπιστρέφει αὖθις ἐς ῥοὴν τὸν οἰκεῖον, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν ἀναμίγνυται. ποιεῖ δὲ ταῦτα οὐκ αὐτόματος, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐπινοίαις ἀναγκασθεῖς. οἷον δὲ δὴ ἔνεκα Πόντες^d τε ὁ χῶρος ἐκλήθη καὶ ἀναγκαστὸν περιάγουσιν αὐτόσε τὸν Ἰστρὸν^e, ἐγὼ δηλώσω.

Ὁ Ῥωμαίων αυτοκράτωρ Τραϊανός, θυμοειδής τε ὢν καὶ δραστήριος, ὥσπερ ἀγανακτοῦντι ἑώρακε, ὅτι δὴ οὐκ ἀπέραντος αὐτῷ ἡ βασιλεία εἴη, ἀλλὰ ποταμῷ Ἰστρῷ ὁρίζεται. ζεῦσαι οὖν αὐτὸν γεφύρα διὰ σπουδῆς ἔσχεν, ὡς διάβατός τε αὐτῷ καὶ οὐδαμῇ ἐμπόδιος εἴη ἐς τοὺς ἐπέκεινα βαρβάρους ἰόντι. ὅπως μὲν οὖν τὴν γέφυραν ἐπήξατο ταύτην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἂν ἐν σπουδῇ γένοιτο, Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Δαμασκηνός, ὁ καὶ παντὸς γεγονὼς ἀρχιτέκτων τοῦ ἔργου, φραζέτω. οὐ μέντοι τις τὸ λοιπὸν γέγονεν ὄνησις ἐνθένδε Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ τὴν γέφυραν ὃ τε Ἰστρὸς ἐπιχυθεὶς ὕστερον

ки¹, Купи² и Нове³. По-рано техният строеж и наименование почивали само на една кула. Обаче сега император Юстиниан издигнал на тия места толкова много и толкова значителни постройки и укрепления, та с право ги удостоил да бъдат градове. Срещу Нове, на отвъдния бряг, се издигала една отдавна изоставена кула, на име Литерата, която древните наричали Лидерата. Нея именно превърнал нашият император в голямо и извънредно яко укрепление. След Нове дохождат укрепленията Кантаваза, Сморнас, Кампсис, Таната⁴, Зернис и Дукепрату. А на отвъдния бряг той построил изцяло от основи много други укрепления. После идва постройката на римския император Траян, Капутбоес⁵, и поред дохожда старото градче, на име Занес. Всичките тия места обкръжил с най-силни укрепления и ги превърнал в предна защита на държавата. Не много надалеч от Занес има едно укрепление, на име Понтес. На това място реката отделя един ръкав, обхожда с него една малка част от брега, възвръща го отново в собственото си течение и го присъединява към себе си. А това прави реката не от само себе си, но заставена от човешко изкуство. Защо мястото е било наречено Понтес и защо насилствено отвеждат там Истръ, ще обясня.

Римският император Траян, който бил смел и предприемчив, не могъл, както изглеждало, да понася мисълта, че империята му не е била безпределна, а се ограничавала от река Истръ. Затова побързал да свърже двата ѝ бряга с мост, та да може да я минава без пречка, когато се отправя против отвъдните варвари.⁶ А по какъв начин е построил тоя мост, не бих искал да излагам: нека това разправя Аполодор от Дамаск,⁷ който е бил архитект на цялата постройка. Обаче от това римляните нямали никаква полза, пък и Истръ, като придошъл по-сетне, а и времето, като измина-

^a Κούπους] Cuppe It. Ant. 217, 7. ^b καὶ Νοβάς. οἷς scripsit Haury] καινοβασαῖς V, καὶ Νοβαί. οἷς Maltr. ^c Καπούτβοες Maltr., καὶ πουτφόσες V. ^d Πόντες Maltr.] πόντος codd. ^e Ἰστρὸν V] Ἰστρὸν, ὃν καὶ δάγουβιν ὀνομάζουσιν A.

¹ Дн. Градище при вливането на р. Пек в Дунава. ² Укрепление в Горна Мизия, източно от Костолац, вероятно дн. Голубац (Patsch: PWRE, IV, col. 1760, s. v. Cuprae). ³ Укрепление в Горна Мизия на десния бряг на Дунава, при устието на р. Чезава (Sarta: PWRE, XVII, col. 1137, s. v. Ad Novas, № 9). ⁴ Дн. Милановац, близо до устието на р. Морава (вж. Fluss: PWRE, IV A, col. 2068, s. v. Talia). ⁵ Укреплението се е намирало при Дробета, дн. Турну Северин (Patsch: PWRE, III, col. 1565, s. v. Caput bovis). ⁶ През 105 г. във връзка с втората дакийска война Траян нарежда да бъде построен каменен мост между Турну Северин и Кладово. ⁷ Аполодор от Дамаск е бил един от най-известните архитекти от древността. Работил е главно през първата половина на II в. от н. е., по време на имп. Траян. Дунавският мост, построен от него, е едно от най-известните му дела.

καὶ ὁ χρόνος ἐπιρρεύσας καθεῖλον. πεποιήται δὲ Τραϊανὸς τότε καὶ φρούρια δύο τοῦ ποταμοῦ ἑφ' ἑκάτερα, καὶ αὐτοῖν Θεοδώραν μὲν ἐπωνόμασαν τὸ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ, Πόντες^α δὲ τὸ ἐπὶ Δακίας ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ ἐκλήθη. πόντην γὰρ τὴν γέφυραν Ῥωμαῖοι τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα γινομέναις ναυτὶν ἅπλους τὸ λοιπὸν ὁ ποταμὸς ἦν, τῶν τῆς γεφύρας αὐτόθι ἐρειπίων τε καὶ θεμελίων [ἐνταῦθα] κειμένων, τούτου δὴ ἔνεκα τὸν ποταμὸν ἀναγκάζουσι μεταπορεύεσθαι τὸν αὐτοῦ δρόμον καὶ τὴν πορείαν ἀνακνκλεῖν αὐθις, ὅπως ἂν πλώϊμον καὶ τὸ ἐνθ' ἐνδὲ αὐτὸν ἔχοιεν. ἄμφω μὲν οὖν καταπεπονηκότα τὰ φρούρια ταῦτα διὰ τε χρόνου μῆκος καὶ οὐχ ἥμισυ ἐπισκηψάντων ἐνταῦθα βαρβάρων διεφθάρθαι ξυνέβη. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Πόντην μὲν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ δεξιᾷ, νέα τε καὶ ἀμάχῳ ἐπιεικῶς ἀνανεωσάμενος οἰκοδομίᾳ, τὴν ἀσφάλειαν Ἰλλυριοῖς ἀνεσώσατο· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ θάτερα ὄντος, ὅπερ Θεοδώραν καλοῦσιν, ἅτε ἀποκειμένου τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις, προσήκειν οἱ ἐπιμελεῖσθαι οὐδαμῇ ὤρετο. τὰ δὲ νῦν ἐστῶτα μετὰ τὴν Πόντην ὀχυρώματα ὠκοδομήσατο καινουργήσας αὐτός^β, ἅπερ καλεῖται Μαρεβούργον τε καὶ Σουσίαν, Ἀρμάτα τε καὶ Τιμένα, καὶ Θεοδώρου-πολὶς τε καὶ Στιλιβούργον καὶ Ἀλικανιβούργον.

вало, разрушили моста. Тогава Траян построил и две укрепления от двете страни на реката, и нареклъ това укрепление, което се намирало на отвъдния бряг, Теодора, а онова, което било в Дакия, било названо според постройката му Понтес, понеже римляните наричат моста с латинска дума „понтес“. А когато реката впоследствие станала на това място неплавателна, корабите поради остатъците и основите на моста, които лежали на същото това място, заставили я тъкмо поради това да се отклони от пътя си, след това отново да го поеме и тъй да стане плавателна и оттук нататък. И двете споменати укрепления, като пострадали от дългото време и не по-малко от нахлуванията на варварите тук, били изцяло унищожени. Император Юстиниан възобновил задоволително с нова и непревземаема постройка укреплението Понтес, което се намира на десния бряг, и тъй възстановил безопасността на Илирик. А за другото укрепление, което се намира на отвъдната страна и се нарича Теодора¹, мислил, че съвсем няма нужда да се грижи, понеже то е изложено на нападенията на тамошните варвари. А сега съществуващите укрепления, които идват след Понте и се назовават Марбург, Сусиана, Армата, Тимена, Теодоропол, Стилибург и Аликанибург², той построил сам от основи.

Има едно градче, разположено наблизо [до тия места], на име Акве. Императорът възстановил от него една малка част, която била рухнала. След него идват Бургоноворе и Лакобург, а също и укреплението, наречено Дортикум³, което било разрушено от времето и което той превърнал сега в много здраво укрепление. Той също преустроил една кула, наречена Юдеос, в укрепление, което се слави като най-хубаво и в същност е такова. С нова оградна стена укрепил и тъй наречения Бургуалту, който бил обезлюден и по-рано напълно необитаем, а също и друго едно място, което наричат Гомбес. Построил и укреплението Криспас, което било пострадало от дългото време, а също и Лонгиниана и Понтесерион и с това извършил едно

^α Ἦν δὲ τι πολίχριον ἐγγὺς κείμενον, Ἀκνὲς ὄνομα, οὐπερ ὀλίγα ἄλλα σαθρὰ γεγονότα ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσεν. καὶ μετ' ἐκεῖνο Βουργονόβορε καὶ Δακνόβοργο, καὶ τὸ Δορτικὸν ἐπικαλούμενον φρούριον, ὅπερ τῷ χρόνῳ ἐξίτηλον γεγεννημένον, ἐς ὀχύρωμα νῦν ἐχυρώτατον κατεστήσατο. καὶ πύργον ἓνα, Ἰουδαῖος καλούμενον, φρούριον διεσκευάσατο κεκαλλιστευμένον καλεῖσθαι (τε) καὶ εἶναι. καὶ τὸ δὴ Βουργουάλτου ὀνομασμένον, ἔρημόν τε καὶ παντάπασιν ἀοίκητον τὰ πρότερα ὄν, ἀλλὰ καὶ χῶρον ἕτερον περιβόλῳ ἐτειχίσατο νέῳ, ὅνπερ ἐπικαλοῦσι Γόμβες, καὶ τὸ Κρίσπας ἔρμα καταπεπονηκὸς τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἔτι μέντοι καὶ Λογγινιάνα καὶ Ποντεσέριον^γ ἐδείματο, ἔργον διαφερόντως

^α πόντης V, πόντος A. ^β Post αὐτός legimus in A: ἄλλα τε πλεῖστα, ἅπερ ἀμήχανον λόγῳ διεξελθεῖν. ^γ Ποντεσέριον Maltr.] πόντες ἔριον V.

¹ Става дума за Дробета, която Юстиниан е преименувал на името на съпругата си Теодора.

² Това укрепление се е намирало според Каниц при дн. Прахово. ³ Укреплението Дортикум се е намирало при т. нар. Раковица, на десния бряг на р. Тимок наблизо до устието му (вж. Patsch: PWRE, V, col. 1576, s. v. Dorticum).

ἐξαίσιον. ἐν δὲ Βονωνία^α τε καὶ Νοβῶ^β προ-
μαχεῶνας διεσπυνήκοντας ἀνεγέωσατο. καὶ Ῥα-
τιαρίας πόλεως ὅσα καταπεπτώκει, ὁρῶν ἐστή-
σατο. καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὸ χρεῖα ξυνοῖσον
ἢ βραχεὰ κομιδῇ ὄντα ἐπὶ μέγα ἐξῆρεν, ἢ συνέ-
στειλε τὸ περίττον ἀφελόμενος, ὅπως δὴ μὴ
τοῖς πολεμίοις ἢ τῷ ὑπεράγαν βραχεῖ ἢ τῷ
ἀμέτρῳ εὐέφοδα εἶη, ὥσπερ ἀμέλει Μωκατίαν
μὲν πύργον ἓνα κατὰ μῖνας τὰ πρότερα ὄντα
φρούριον τανῦν τελεώτερον κατεστήσατο. τὸ δέ
γε Ἀλμουῦ, χώραν περιβεβλημένον πολλήν, ἐς
ὀλίγον ξυναγαγὼν σὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἁμαχὸν εἶναι
τοῖς πολεμίοις εἰργάσατο. καὶ πολλαχῇ δὲ πύρ-
γον ἓνα κατὰ μῖνας ἐστῶτα εὐρὼν καὶ διὰ
τοῦτο εὐκαταφρόνητον τοῖς ἐπιούσιν ὄντα φρού-
ριον ἐχυρώτατον κατεστήσατο. ὃ δὴ περί τε
Τρίκεσαν καὶ Πούτεδιν πεποίηκε. καὶ μὴν καὶ
ὀχυρώματα τοῦ ἐν Κεβρῶ τὰ καταπεποννηκότα
θαυμασίως ὥς ἐπηνόρθησε· φρούριόν τε οὐ
πρότερον ὢν ἐν Βιγρاناῇ δεδημιούργηκε, καὶ
αὐτοῦ ἄγχιστα ἕτερον ἐν χωρίῳ, ἐφ' οὗ δὴ
πύργος εἷς τὰ πρότερα ὢν εἰσπύκει μόνος, ὄνομα
Ὀνος. ἐλέλειπτο δὲ μόνον πόλεως ἐδάφη οὐ
πολλῶ ἀποθεν· Ἀνγοῦστες ὀνομάζετο ἐν τοῖς
ἄνω χρόνοις ἢ πόλις. νῦν δὲ τὸ μὲν παλαιὸν
ὄνομα ἔχουσα, νέα δὲ καὶ ἀκραφνῆς ὅλη πρὸς
Ἰουστινιανοῦ βασιλείᾳ γεγεννημένη, ὁμίλῳ οἰ-
κητόρων ἐπιεικῶς πλήθει. ἀλλὰ καὶ τὰ πεπον-
ηκότα τοῦ ἐν Ἀεδάβῃ ἐρύματος ἐπηνόρθησε,
καὶ Βαριάνα πόλιν ἐκ παλαιοῦ κειμένην ἀνέστη-
σεν. ἔτι μέντοι καὶ Βαλεριάναν, ἔρῳμα πρότερον
οὐδὲν ἔχουσαν, ἐτειχίσσατο.

Πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ χωρίων οὐ παρὰ
τοῦ ποταμοῦ κειμένων τὴν ὄχθην, ἀλλὰ κατὰ
πολὺ ἀποθεν ὄντων ἐπεμελήσατο, πεσομένων
ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, τειχίσμασί τε αὐτὰ περι-
βέβληκεν ἀμάχοις τισί. Κάστρα Μάρτις^γ τε καὶ

необикновено дело. А в Бонония¹ и Нове
възстановил разрушените бастioni. По-
правил също всичко, което било разру-
шено, и града Рациария. И много други
укрепления според нуждата или разши-
рил, докато по-напред били доста малки,
или стеснил, като премахнал излишната
им част, за да не бъдат достъпни за не-
приятелите поради своя прекомерно ма-
лък или преголям размер. Така напри-
мер той сега превърнал Мокатиана, ко-
ято по-рано се състояла от една кула,
в много по-завършено укрепление, а стес-
нил укреплението Алмус², което об-
хващало голямо пространство, и го на-
правил едновременно сигурно и непрев-
земаемо за неприятелите. Като видял на
много места да стърчи само една кула,
която поради това била пренебрегвана
от нападателите, превърнал я в твърде
силно укрепление. Това именно напра-
вил около Трикеса и Путидис. Дори и
срутените укрепления в Кеброс³ въз-
становил по чуден начин: той построил
във Виграная укрепление, което по-рано
не съществувало, и наблизо до него едно
друго на мястото, гдето по-напред се
издигала само една кула, на име Онос.
Недалеч оттам били останали само ос-
новите на един град. По-рано градът се
наричал Августес⁴, а сега, като запазва
старото си име, е превърнат от импера-
тор Юстиниан изцяло в един нов и не-
покътнат град с доста много жители.
Но той също поправил и рушевините на
укреплението и Аедава⁵ и възстановил
стария град Вариана⁶. Заградил със
стени и Валериана⁷, която по-рано ня-
мала никакво укрепление.

Освен това той се погрижил и за се-
лицата, които не са разположени по-
край брега на реката, но се намират до-
ста далеч от нея. Понеже отдавна кло-
нели да се разрушат, обградил ги с не-
превземаеми стени. Тия селища се нари-

^α βοωνία I] βοωνία V. ^β Νοβῶ scripsit Haury] νοβῶ V. ^γ Κάστράμαρτις Maltr., καὶ στραμάρις V.

¹ Дн. Видин. Съответното му старобългарско название се произвежда от античното име Βοπία, като се приема, че в случая *n-n* се дисимилира в *d-n*. Новобългарското название Видин обаче се сближава звуково много повече до името на споменатото по-горе укрепление Виндимиола, отколкото до Бонония и затова е доста правдоподобно, че въпросното укрепление се е намирало близо до Бонония и че дори е представлявало някакво негово предградие. В случая името на предградието е изтикало името на града. ² Дн. гр. Лом. ³ Дн. Цибър Варош, при устието на р. Цибра. За името Цибър вж. Вл. Георгиев, За произхода на древното население от с.-и. част на Балканския п-ов, Сб. Г. Кацаров, ч. II, София 1955, стр. 319. ⁴ Днес развалини на левия бряг на р. Огоста при устието ѝ (вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 2345, s. v. Augusta № 8). Името на р. Огоста произлиза от името на споменатото укрепление. ⁵ Аедава е вероятно дн. Оряхово на Дунава. ⁶ Вариана е дн. с. Селановци (Оряховско). Вж. В. Бешевлиев, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сб. Кацаров, ч. II, стр. 284. ⁷ Валериана се отъждествява с дн. Долни Видин, Оряховско. Вж. Шкорпил: ИРАИК, X (1905), стр. 469.

Ζητνουκόρτου καὶ Ἰσκὸς τὰ χωρία ἐπικαλεῖται ταῦτα. παρὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν ὀχθὴν φρούριον παλαιόν, Οὔννων^α ὄνομα, ἐπιμελείας ἤξιωσε τὰ τε ἄλλα καὶ ἀμφὶ τῷ περιβόλῳ πολλῆς. ἔστι δὲ τις χῶρος οὐ πολλῷ ἀποθεν τούτου δὴ τοῦ Οὔννων φρουρίου, ἐνθα δὴ ὀχυρώματα δύο Ἰστρου ποταμοῦ ἐφ' ἐκάτερα ἦν, ἐν μὲν Ἰλλυριοῖς Παλατίολον^β ὄνομα, ἐπὶ θάτερα δὲ Συκίβιδα. ταῦτα καθηρημένα τῷ χρόνῳ ἀνανεώσαντος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῶν ταύτῃ βαρβάρων τὰς ἐπιδρομὰς ἀνεχαίτισεν, ἐπέκεινά τε φρούριον ὠκοδομήσατο, παλαιὸν ἔρυμα, ὅπερ Οὔτως^γ ὠνόμασται. ἐν ὑστάτῳ δὲ τῶν Ἰλλυρικῶν ὁρίων φρούριον ἀνωκοδομήσατο, Λαπιδαρίας ὄνομα, καὶ πύργον ἓνα ἐστῶτα μόνον, Λουκερναριαβούργον^δ καλούμενον, ἐς φρούριον ἀξιοθέατον μετεστήσατο. ταῦτα μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς διαπέπρακται. οὐ μόναις δὲ ταῖς οἰκοδομίαις τὴν χώραν ἐτειχίσταο ταύτην, ἀλλὰ καὶ στρατιωτῶν φρουρὰς ἐν τοῖς ὀχυρώμασι πᾶσιν ἀξιολογωτάτας καταστησάμενος τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιβουλὰς ἀπεκρούσατο.

IV 7. Τὰ μὲν οὖν Ἰλλυρικῶν ὀχυρώματα παρὰ ποταμὸν Ἰστρου ταύτῃ πῃ ἔχει. ἐπὶ Θράκης δὲ νῦν ἰτέον ἡμῖν τὰ ἔρύματα, ὅσα δὴ παρὰ τὴν ἐκείνην ἀκτὴν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἵργασται. οὐ γάρ μοι ἀπὸ τρόπου ἔδοξεν εἶναι ἅπασαν πρότερον περιηγησαμένῳ τὴν ταύτην ἡῖόνα οὕτω δὴ ἐπελθεῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν μεσόγαίαν αὐτῷ πεπραγμένα. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ Μυσοῦς ἐνθένδε ἴωμεν, οὗσπερ ἀγχεμάχους οἱ ποιεῖται καλοῦσιν· ἐπεὶ καὶ χώραν τὴν Ἰλλυριοῖς ὁμορον ἔχουσι. μετὰ τὸν χῶρον οὖν^ε, ὃνπερ Λουκερναριαβούργον^ι καλοῦσι, Σεκούρισκα^ς τὸ φρούριον ὠκοδομήσατο Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, καινουργήσας αὐτός. ἐπέκεινά τε τὰ πεπονηκότα ἐν Κυντοδίμῳ ἀνενεώσατο. καὶ μετὰ τοῦτο πόλιν ἐδείματο οὐ πρότερον οὔσαν, ἣνπερ ὁμο-

^α Οὔννων] οὔννον V, Οὔννων Maltr. ^β Παλατίολον Maltr.] παλατίολ V. ^γ Οὔτως] οὔτως Maltr. ^δ Λουκερναριαβούργον Maltr.] λουκερναρία βουργοῦ V. ^ε οὖν V] γοῦν A. ^ι λουκερναρία βουργον V, λουκερναρία om. A. ^ς σεκούρισκαν A.

чат Кастра Мартис¹, Зитнукорту и Ескус. А на старото укрепление край брега на реката, наречено Хунон, той обърна голямо внимание във всяко отношение, а особено на околоръстната му стена. Не много надалеч от укреплението Хунон² има едно място, гдето се намирали две укрепления: едното в Илирик, на име Палатиолон, а другото Сукивида на отвъдната страна. Като възобновил тия две разрушени от времето укрепления, император Юстиниан спрял нахлуванията на тамошните варвари, а по-рано превърнал в крепост старото укрепление, което се наричало Утус³. В най-крайната част на илирийските предели възобновил едно укрепление, на име Лапидариас, и превърнал в доста значително укрепление една единствена кула, която там се издигала и се наричала Лукернариабургон. Това извършил император Юстиниан в Илирик. Той не само укрепил страната с тия строежи, но отблъснал и коварствата на варварите, като поставил във всички укрепления твърде внушителна военна охрана.

И тъй илирийските укрепления край реката Истър са устроени горе-доле по тоя начин. А сега да минем към укрепленията на Тракия⁴, които били направени по брега ѝ от император Юстиниан. Впрочем аз мисля, че ще бъде уместно по-напред да опиша целия ѝ бряг. А след това да преминем и към онова, което е извършено от него във вътрешността. И тъй нека се отправим оттук първом към мизийците, които поетите наричат „отблизо сражаващи се“⁵, защото и страната им граничи с илирийската. И тъй отвъд мястото, което наричат Лукернариабургон, император Юстиниан сам построил от основи укреплението Секуриска⁶. Освен това възобновил разрушенията в крепостта Кинтодиму. Сетне построил град, който по-рано не съществувал, и го нарекъл по името

¹ Кастра Мартис се отъждествява предположително с дн. гр. Кула в Северозападна България (Patsch: PWRE, III, col. 1769, s. v. Castra Martis). ² Ако се съди по името, тук е имало поселение на хуни. Местоположението на Хунон не е отъждествено с положителност. ³ Укрепление на р. Вит. ⁴ Тук под Тракия се разбира Тракийският диоцез (Dioecesis Thraciarum), в който са влизали провинциите Долна Мизия, или Втора Мизия (с главен град Марцианопол), Скития (с главен град Томи), Тракия (с главен град Филипопол), Хемимонт, или Втора Тракия (с главен град Адрианопол), Европа (с главен град Хераклея на Мраморно море) и Родопи (с главен град Траянопол). ⁵ Тъй се наричат у Омира (Ilias, XIII, 5) мизийците. В текста на Прокопий под името мизийци се разбират жителите на провинция Долна Мизия, или Втора Мизия, която се е простирала западно от р. Вит. ⁶ Секуриска се отъждествява предположително с дн. град Никопол. Вж. Бешевлиев, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, стр. 386.

νύμως τῇ βασιλίδι Θεοδορόπολιν^α ἐπωνόμασεν. ἔτι μέντοι φρουρίων τοῦ τε Ἰατρῶν καλουμένου καὶ Τιγᾶς τὰ πεπονθότα νέα τινὶ διεσώσατο οἰκοδομία, καὶ τοῖς Μαξεντίου πύργον ἐντέθεικεν, ἐπεὶ αὐτοῦ προσδεῖν ᾔρετο. καὶ τὸ Κυντιῶν^β ἐδείματο φρούριον οὐ πρότερον ὄν. μεθ' ὃ δὴ τὸ Τρασμαρίσκας^γ ὀχυρώμα ἐστίν· οὐπερ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ Κωνσταντῖνός ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένως ὤικοδομήσατο, Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξιόμορον νενομικῶς εἶναι φυλάσσεσθαι ταύτη τὸν ποταμὸν ἐκατέρωθεν. ὃ δὴ προϊόντος τοῦ χρόνου βάρβαροι μὲν ἀφανίζουσι τὸ παράπαν, Ἰουστινιανὸς δὲ ἀνωικοδομήσατο βασιλεὺς ἐκ θεμελίων ἀρξάμενος. μετὰ δὲ Τρασμαρίσκον^δ ἔρουμά τε τὸ Ἀλτηνῶν, καὶ ὅπερ καλοῦσι Κανδιδιάνα, καθηρημένον πρὸς αὐτῶν πολεμίων πολλῶ πρότερον, ἐπιμελείας ἡξίωσε κατὰ λόγον τῆς χρείας. ἔστι δὲ τρία ἐξῆς ὀχυρώματα παρὰ τὴν τοῦ Ἰστρου ἡϊόνα, Σαλτουπύργος^ε τε καὶ Δορόστολος καὶ Συκιδάβα. ὧν δὴ ἐκάστου τὰ πεπονθότα οὐκ ἀπημελημένως ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ Κούηστρις^ς δέ, ὅπερ κεῖται τῆς ἀκτῆς ἔκτοσθεν, ἐπιμέλειαν τὴν ὁμοίαν πεποίηται. καὶ Πάλματις ἐν στενῶ κείμενον μεῖζόν τε κατεστήσατο καὶ διαφερόντως εὐρύτερον, καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν. οὗ δὴ ἄγχιστα καὶ φρούριον Ἀδίνα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηνεκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροι ἐνταῦθα ἐνεδρεύοντές τε κεκρυμμένως αἰεὶ τοὺς τῇδε ἰόντας ἄβατα ἐποίουν τὰ ἐκείνη γαῖα. καὶ φρούριον δὲ τὸ Τυλικίων ὤικοδομήσατο, καὶ αὐτοῦ ἐν ἀριστερᾷ κείμενον ἔρουμα.

Οὕτω μὲν καὶ Μυσοῖς τὰ ὀχυρώματα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ποταμοῦ^ς Ἰστρου ἔσχε καὶ ταύτης πλησίον. ἐπὶ Σκύδας δὲ τὸ λοιπὸν βαδιοῦμαι· ἐνθα δὴ φρούριον πρῶτον Κυρίλλον ἀγίου ἐπό-

на императрицата Теодоропол. С нов строеж възстановил и пострадалите части на тѣй наречените укрепления Ятрус¹ и Тигас², а към укреплението Максенция³ прибавил една кула, тѣй като мислел, че то се нуждаело от нея. Построил и укреплението Кинтон, което по-рано не съществувало. След него идва укреплението на Трасмариска⁴, срещу което на отвъдния бряг някогашният римски император Константин построил грижливо едно укрепление, на име Дафни⁵, като смятал, че на това място то щяло да бъде много полезно за защита на реката от двете страни. Но с течение на времето варварите го разрушили, а император Юстиниан го възобновил от основи. Той се погрижил, както изисквала нуждата, и за следващото подир Трасмариска укрепление Алтинон⁶, и за тѣй наречената Кандидиана⁷, която много време преди това била разрушена от същите неприятели. А има и три поред укрепления покрай брега на Истър, Салтопиргос, Доростол и Сукидава⁸. Императорът грижливо поправил разрушените части на всяко едно от тях. Подобна грижа проявил и към Квестрис⁹, който е разположен настрана от брега. Той уголемил и значително разширил разположеното на тясно укрепление Палматис¹⁰, ако то и да не се намирало край брега на реката. Наблизо до него възобновил и укреплението Адина, тѣй като варварите славяни непрекъснато се криели там, нападали постоянно от засада пътниците и правели околните места непроходими. Построил и укреплението Тиликион и наляво от него едно друго укрепление.

Така са устроени мизийските укрепления по брега на река Истър и наблизо до нея. А сега ще премина към скитите¹¹. Там именно дожда най-напред укреп-

^α Θεοδορόπολιν? Haury ^β Κυντιῶν] scribendum: Κυντιόν Haury. ^γ Τρασμαρίσκας scripsit Haury] τρασμακαρίσκας V, τρισμακαρίας A. ^δ Τρασμαρίσκον scripsit Haury] τρασμαρίσαν V. ^ε Σαλτουπύργος Maltr.] σάλτον πύργος V. ^ς κούηστρις V] Κούσορις Maltr. ^ς ποταμοῦ V] om. A.

¹ Крепостта Ятрус е лежала при устието на р. Янтра (вж. Tomaschek: PWRE, III, col. 2070, s. v. Athrys). ² Укреплението Тигас, което се е намирало при Маротин (вж. Fluss: PWRE, V A, col. 120, s. v. Tegra), се споменава у Прокопий и по-долу под името Тигра. ³ Укреплението Максенция е получило името си навярно по името на имп. Максенций (306—312). ⁴ Тра(н)смариска е дн. Тутракан. ⁵ Крепостта Дафни е дн. Олтеница, наричана Constantiana Daphne, понеже била основана от Константин Велики (306—337). ⁶ Алтинон е лежал на десния бряг на Дунава, източно от Тутракан (вж. Tomaschek: PWRE, I, col. 1697, s. v. Altina, № 2). ⁷ Кандидиана е лежала приблизително при село Ряхово, североизточно от Тутракан (вж. Patsch: PWRE, III, col. 1472, s. v. Candidiana), а според Шкорпил, пос. съч., стр. 458, тя е градището при Попина, Силистренско. ⁸ Сукидава е лежала на високия бряг на Дунава при образуваното езеро при Мерлян в Добруджа (вж. Fluss: PWRE, IV A, col. 560, s. v. Sucidava). ⁹ Навярно името Квестрис стои вместо Equestris, което се явява и като епитет на Colonia Iulia: вж. CIL, XIII, 2, l. sq. ¹⁰ Палматис е с. Войново в Добруджа. ¹¹ Това ще рече към провинция Скития (Scythia Minor), т. е. днешна Добруджа.

νυμόν ἐστιν, οὐπερ τὰ πεπονηκότα τῷ χρόνῳ ἀνωκοδομήσατο οὐκ ἀπημελημένως Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς. ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα, Οὐλμιτῶν ὄνομα, βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνον μῆκος ἐκείνη τὰς ἐνέδρας πεποιηκότων, διατριβὴν τε αὐτόθι ἐπὶ μακρότατον ἐσχηκότων, ἔρημόν τε παντάπασι γέγονε, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα, ἐλέλειπτο ἔτι. ὅλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος, ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηνῶν ἐπιπλέσεώς τε καὶ ἐπιβουλῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκείνη χωρία. ἔστι δὲ πού μετὰ τοῦτο Ἰβιδὰ πόλις, ἧς δὴ τοῦ περιβόλου πολλὰ ἐπεπόνθει, ἅπερ ἀνανεωσάμενος οὐδεμιᾷ μελλήσει^α ἐχυρωτάτην διεπράξατο εἶναι. φρούριόν τε δεδημιούργηκε νέον αὐτὸς μετ' αὐτήν, ὅπερ Αἰγισσον^б ὀνομάζουσι. καὶ ἄλλο δὲ φρούριον Σκυνθίας ἐν ὑστάτῳ κεῖται, Ἀλμυρις ὄνομα, οὗ δὴ τὰ πολλὰ σαθρὰ γεγονότα διαφανῶς ἀνωκοδομησάμενος διεσώσατο. ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇ τῇ: Εὐρώπης μοίρα εἶπεῖν ἄξιον. (pp. 118, 36—133, 19).

IV 7. — — — Ἐπὶ τὴν Θράκην δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγον κορηπῖδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία, ἐπεὶ καὶ τῆς Θράκης ἡ πόλις οὐ τῷ κράτει μόνον, ἀλλὰ καὶ χωρίων προέστηκε φύσει, τῇ μὲν Εὐρώπῃ ὥσπερ τις ἀκρόπολις ἐπεμβαίνουσα^с, φραττομένη δὲ τῆς διοριζούσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας θαλάσσης τὸ πέρας. — — —

Φρούριόν ἐστιν ἐν προαατείῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Στρογγύλον ὀμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει καλοῦσιν. ἐντεῦθεν ἡ ἐς τὸ Ῥήγιον ὁδὸς ἄγουσα, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀνώμαλος οὖσα, ὄμβρων, ἂν οὕτω τύχοι, ἐπιπесόντων, τελματώδης τε καὶ δυσπάρσιτος τοῖς τῇδε ἰούσιν ἐγίνετο. νῦν δὲ λίθοις αὐτὴν καταστρώσας ἀμαξιαίῳς ὁ βασιλεὺς οὗτος εὐπετῇ τε κατεστήσατο καὶ ἄπονον ὁλως. μῆκος μὲν τῇ ὁδῷ τῇδε ἄχρι ἐς Ῥήγιον εὐρύνεται δὲ τοσοῦτον, ἐς ὅσον ἀμάξας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἀπ' ἐναντίας ἀλλήλαις ἰούσας. τραχεῖς οἱ λίθοι διαφερόντως εἰκάσαις ἂν αὐτοὺς μυλίστας εἶναι. εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα. ὥστε δὴ ἕκαστος γῆν μὲν ἐπικαλύπτει

лението, наречено по името на свети Кирил¹, чиито развалини, причинени от времето, Юстиниан грижливо възстановил. Отвѣд него имало от старо време едно укрепление, на име Улметум², но тъй като варвари славяни дълго време устройвали там засади и доста много време също пребивавали там, то било съвсем запустяло и от него почти нищо не останало освен името. Затова той го съградил изцяло от основи и тъй освободил тамошните места от нападенията и засадите на славяните. След него идва някъде град Ивида, от чиято околострѣстна стена една голяма част била пострадала. Като го възобновил без всяко бавене, превърнал го в силно укрепено място. А зад него построил и ново укрепление, което наричат Егисос. И друго едно укрепление има в най-крайния предел на Скития³, на име Алмирис⁴, по-голямата част от което била разрушена. Но той го възстановил великолепно и тъй го запазил. Заслужава обаче да се споменат и другите укрепления в тая част на Европа.

— — — Нека минем по-нататък към Тракия⁵, като вземем за изходна точка местата около Византион, понеже тоя град стои начело на Тракия не само със своята власт, но и по естеството на своето местоположение; той се издига над Европа подобно на някаква крепост и пази края на морето, което я отделя от Азия. — — —

В предградието на града има едно укрепление, което поради формата на строежа си се нарича Стронгилон⁶. Пътят, който води оттам за Ригион⁷, бил почти навред неравен и щом паднали проливни дъждове, ставал блатист и непроходим за пътниците. А сега нашият император го постлал с големи камъни и го направил удобен и изобщо лек за пътуване. На дължина тоя път достига дори до Ригион, а е широк толкова, колкото свободно да се разминат две коли, които вървят една срещу друга. Камъните му са извънредно твърди и човек би ги оприличил на воденични камъни. Те са много големи, така че всеки един от тях покрива голямо пространство зе-

^а μελλήσει A. ^б αἰγισσον codd.] ^с ἐπεμβαίνουσα V] ἐπιβαίνουσα A.

¹ Укреплението Св. Кирил е било наречено по името на мъченик Кирил, който бил погубен в Аксиопол (дн. Хиноп при Черна вода); вж. Weiss, Die Dobrudscha im Altertum. Sarajevo 1911, p. 44. ² Селището Vicus Ulmetum се е намирало при Чатал-орман (вж. Weiss, op. c., p. 26). ³ Т. е. в провинция Скития. ⁴ Алмирис представя днес развалини при дн. с. Дунавец, югоизточно от Тулча (вж. Patsch: PWRE, VII, col. 2878, s. v. Halmiris). ⁵ Т. е. диоцезът Тракия, а не едноименната провинция. ⁶ От името трябва да се заключи, че въпросното укрепление е било „кръгло, закръглено“. ⁷ Ригион е дн. с. Кючук-чекмедже в Източна Тракия.

πολλήν, ἐς ἄγαν δὲ ὑψοῦ ἀνέχει. ἐς δὲ τό τε ὁμαλὲς καὶ τό γε λεῖον ἐπιεικῶς ἐξεργασμένοι, οὐκ ἐνῆφθαι τῇ συνθέσει, οὐδέ πη ἐς τὸ ἀκριβὲς μεμυκέναι, ἀλλὰ συμπεφυκέναι δοκοῦσιν ἀλλήλοις. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτά ἐστι.

Λίμνην δὲ τινα εἶναι ἄγχιστα τοῦ Ῥηγίου καλουμένου ξυμβαίνει, ἐς ἣν τὰς ἐκβολὰς ἔχουσι ποταμοὶ ἐκ χωρίων τῶν ὑπερθεῖν τῇδε φερόμενοι. διακέχυται δὲ ἡ λίμνη αὕτη μέχρι ἐς θάλασσαν· ὥστε μία τις ἀμφοτέρων ἀκτὴ ἐν στενῷ μάλιστα τυγχάνει οὖσα. ταύτην δὲ ἄμφω ἐπικλύζουσι τὴν ἀκτὴν ἀντικυματοῦσαι καὶ ἀλλήλοις ἀντιμυκόμεναι. αἰεὶ τε ἀλλήλαις εὐθὺ ἵενται τὴν ἡϊόνα ἐπικοινωνόμεναι. ἐπειδὴν δὲ ὡς πλησιαίτατα ἴκωνται, ἀναχαιτίζουσι τὴν ἐπιρροήν, ἐφ' ἑαυτὰς ἐπιστρέφουσαι, ὥσπερ ἐνταῦθα τὰ ὄρια σφίσι πηξάμεναι. ἔστι δὲ καὶ ἀλλήλαις οὗ ἀναμίγνυνται, πορθμὸν τινα μεταξὺ ἔχουσαι, ἄδηλον ὃν ὁποτέρα ποτὲ αὐτῶν τὸ τοῦ πορθμοῦ ὕδωρ διακεκλήρωται. οὔτε γὰρ ἡ τῆς θαλάσσης ἐπιρροὴ ἐς τὴν λίμνην αἰεὶ φέρεται οὔτε διηνεκὲς ἐς τὴν θάλασσαν ἡ λίμνη ἐκβάλλει, ἀλλ' ὁμβρων μὲν ἐπιγενομένων πολλῶν, ἐπιπνεύσαντός τε ἀνέμου νότου, ἐκ τῆς λίμνης ὁ πορθμὸς προΐων, φαίνεται. ἦν δὲ ἀπὸ βορρᾶ τὸ πνεῦμα ἴοι, ἡ θάλασσα τὴν λίμνην ἐπικλύζειν δοκεῖ. ἐν τούτῳ μέντοι ἡ θάλασσα τῷ χώρῳ ἐς βράχος κατατείνει παμμέγεθες, ὀλίγης τινὸς ἀπολελειμμένης μεταξὺ χώρας, ἥπερ διήκει ἐς ἄβυσσον. ἐς τόσον δὲ στενὴ τυγχάνει οὖσα, ὥστε δὴ καὶ Μύρμηξ ὠνόμασται. οὗτος δὲ ὁ πορθμὸς, ὅτε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν λίμνην ζευγνύων, ἥπερ μοι εἴρηται, πάλαι μὲν γεφύρα ξυλίνη διαβατὸς ἦν ἐπὶ κινδύνῳ μάλιστα τοῖς τῇδε ἰοῦσιν, ἐπεὶ τοῖς ξύλοις, ἂν οὕτω τύχοι, (ξυν)διεφθείροντο^α. νῦν δὲ αὐτὴν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς λίθοις λογάδην ἐμβεβλημένοις ἐς ἀπῆδος μετεωρίσας μέγα τι χοῆμα, τὴν ἐκείνη διάβασιν ἀκίνδυνον κατεστήσατο.

Τοῦ δὲ Ῥηγίου ἐπέκεινα πόλις ἐστί που, Ἀθύρας ὄνομα, ἥσπερ τοὺς οἰκήτορας δίψη δεινοτάτῃ ἐχομένους εὐρὼν τὴν ἀπορίαν διέλυσε σφίσι, ἔλντρον ἐνταῦθα δειμάμενος, θησαυρίζων μὲν ἐπικαιριώτατα τὴν τῶν ὑδάτων οὐκ ἀναγκαίαν περιουσίαν, πρὸς ταῦτα δὲ αὐτὴν ἐν ἐπιτηδείῳ τοῖς τῇδε ἀνθρώποις. ἀνωκοδομήσατο δὲ καὶ τὰ πεπονθότα τοῦ περιβόλου.

Ἔστι δὲ μετὰ τὴν Ἀθύραν τις χώρος, ὃν περ Ἐπισκοπεῖα καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι. ὃν δὴ

мя и се издига високо над почвата. При това те са изравнени и грижливо изгладени, та изглеждат не като сглобени, нито пък точно нагодени, а като сраснали помежду си. Така прочее са тези работи.

Наблизо до тъй наречения Ригион има едно езеро, в което се вливат реки от местата над него.¹ А това езеро се простира дори до морето, така че има с него общ бряг, който обаче е твърде тесен. Тоя бряг се наводнява и от двете води, когато се вълнуват и бучат една срещу друга. Всякога те се спускат към брега направо една срещу друга и се съединяват. А когато дойдат съвсем наблизо, възпират своя прилив и се връщат назад, като че ли там са поставили границите си. Обаче има едно място, гдето се смесват и образуват помежду си някакъв проток, чиято вода не може да се определи на кое от двете принадлежи, тъй като морето не винаги прелива в езерото, нито пък езерото постоянно се влива в морето. Само когато има обилни дъждове и южният вятър задуха, протокът изглежда да се излива от езерото навън. А когато духа северният вятър, изглежда, че морето залива езерото. На това именно място морето е много плитко на твърде голямо пространство и в средата му остава малко земя, която отива към дълбокото море и е толкова тясна, та се нарича Мирмикс [Мравка]². През тоя проток, който свързва, както казах, морето с езерото, някога се минавало по дървен мост с голяма опасност за минувачите, тъй като някога се случвало да загиват заедно с гредите му. А сега император Юстиниан направил безопасно преминаването на това място, като издигнал моста на висок свод с подбрани камъни—великолепна постройка.

Отвъд Ригион има един град, на име Атира³. Като забелязал, че жителите му се измъчват страшно от жажда, той ги избавил от тая нужда, като им построил там щерна, в която се събирало по-голямо количество вода, отколкото било необходимо, и той я давал на тамошните жители според нуждата. Той възобновил също и разрушената част от околоръстната му стена.

Зад Атира има едно място, което местните жители наричат Епископия. Ка-

^α (ξυν)διεφθείροντο scripsit Haury] διεφθείροντο codd.

¹ Става дума за езерото при Кючук-чекмедже, което се образува главно от реката Batynias (дн. Сазлъдере). ² Мравка, Μύρμηξ, е византийското наименование на крайморското езеро, което се образува при Кючук-чекмедже, гдето имп. Юстиниан построил мост. ³ Атира е дн. Буюк-чекмедже.

κατανενοηκώς Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς ὑποκείμενον, ἐπὶ πλεῖστον δέ, ὡς οὐδαμῇ ὀχυρώματος ὄντος, ἀφύλακτα παντάπασιν ὄντα τὰ ἐκείνη χωρία, φρούριον ἐνταῦθα ἐδείματο· οὗ δὴ τοὺς πύργους πεποιήται οὐχ ἥπερ εἰώθει, ἀλλὰ τρόπον τοιῷδε. προὔχει τις ἐκ τοῦ περιβόλου οἰκοδομία, στενωπάτη μὲν κατ' ἀρχὰς οὖσα, τελευτῶσα δὲ ἐς εὖρος μέγα· ἐφ' οὗ δὴ ἕκαστος ἐξείργασται πύργος. ταύτη τε τοῖς πολεμίοις ἀγχιστὰ πη τοῦ τείχους ἵεναι ἀμήχανά ἐστιν, ἐπεὶ τῶν πύργων κατὰ μέσον γινόμενοι ἐν ἀμφιβόλῳ κατὰ κορυφὴν πρὸς τῶν ἐκείνη φρουρῶν ῥᾶστα βαλλόμενοι διαφθείρονται. τὰς τε πύλας ἐνταῦθα οὐ κατὰ τὰ ξυνειδυμένα τῶν πύργων μεταξὺ ἔθεντο, ἀλλ' ἐκ πλαγίας κατὰ τὸ ἐν στενωπῷ προὔχον τοῦ τείχους, οὐχ ὀρωμένας τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ὀπισθεν διαλανθανούσας. ἐνταῦθα Θεόδωρος βασιλεῖ τὴν ὑπουργίαν παρέσχετο, σιλεντιάριος τὴν ἀρχήν, συνετὸς μάλιστα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἔργον τῇδε πεποιήται. ἐπὶ τείχει δὲ τὰ μακρὰ ἐνθένδε ἰόντας ὀλίγα ὑπειπεῖν ἄξιον. (pp. 133,24 — 134,3; 134,8 — 136,25)

IV 9. Ἡ θάλασσα ἐξ ὠκεανοῦ καὶ Ἰσπανίας γῆν τὴν Εὐρωπαϊάν ἐν ἀριστερᾷ ποιουμένη μέχρι μὲν ἐς Θράκην κατὰ ταῦτα χωρεῖ πρὸς ἀνίσχοντά που τὸν ἥλιον, ἐνθεν δὲ σχιζομένη πῇ μὲν ἐπὶ τὴν ἐὼαν στέλλεται μοῖραν, πῇ δὲ κατὰ βραχὺ ἐγκαρσία γεγεννημένη τὸν Εὐξείνιον καλούμενον ἀποτελεῖ πόντον. ἐς Βυζάντιον δὲ ἀφικομένη ὥσπερ ἐπὶ νύσσης τινὸς καμπὴν ποιεῖται ἀμφὶ τὰ πρὸς ἑω τῆς πόλεως, πλαγία τε πολλῶ ἔτι μᾶλλον γιγνομένη ἐν πορθμῷ ἵεται, ἰσθμὸν τῆς Θράκης τὰ τε πρόσω καὶ ὀπίσω, ὡς τὸ εἶκος, ἐργαζομένη. οὐχ ὅτι ἐς ἐκροὰς ἐνταῦθα ἡ θάλασσα μερίζεται δύο, ἥπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἰσθμοῖς εἶωθεν, ἀλλὰ περιστρεφομένη τε θαυμασίως ὡς καὶ περιβαλλομένη ἑκατέρωθεν Θράκην τε τὴν ἄλλην καὶ διαφερόντως τὰ ἐπὶ Βυζαντίου προάστεια πάντα. οἰκοδομοῦνται δὲ καὶ περιστέλλουσιν οἱ ταύτη ἄνθρωποι τὰ προάστεια οὐχ ὅσιν ἐς χρεῖαν, ἀλλ' ἐς ὕβριν τε καὶ τρυφὴν ὅρον οὐκ ἔχουσαν, καὶ ὅσα ἄλλα πλούτου ἐξουσία ἐς τοὺς ἀνθρώπους ἰοῦσα ποιεῖ. ἐπιπλά τε κατατίθενται ἐνταῦθα πολλὰ καὶ διαπνύματα ἐν αὐτοῖς ἐνδελεχέστατα ἔχουσιν. ἐπειδὴν οὖν καταθεῖν

то разбрал, че това място е изложено на нападенията на неприятелите, главно защото било лишено от всякакво укрепление, пък и местата били около него изобщо незащитени, император Юстиниан построил там едно укрепление, чиито кули направил не по обикновен начин, а по следния. От околоръстната стена се издава напред една постройка, която в началото си е твърде тясна, а в края много широка и там именно се издигат отделни кули. По тоя начин неприятелите не могат да се доближат до стената, тъй като щом се намерят в средата между кулите, попадат в обстрела на разположените на височината им стражи и биват лесно избивани. И портите не стоят на обикновеното си място между кулите, но отстрани на издадената тясна част на стената, та не се забелязват от неприятелите, но остават изотзад скрити. Тук императорът е бил подпомогнат от Теодор, който бил по длъжност силенциарий и бил извънредно умен.¹ Така било направено това укрепление. Преди да минем оттук към Дългата стена, трябва да дадем някои разяснения.

Морето, което почва от океана и Испания, оставя наляво европейската земя и по тоя начин се отправя към изгряващото слънце, докато достигне Тракия. Там то се разделя и една част от него продължава към изток, а друга част извива постепенно и образува тъй наречения Евксински Понт. А като достигне Византион, прави около източната част на града извивка подобно на тая около стълба [в хиподрома] и като се извърща още повече настрани, спуска се в пролив² и така естествено образува провлак от тая част на Тракия, която морето обхваща отпред и отзад. При това тук морето не е разделено на две течения, какъвто е случаят при останалите провлаци, а се извърща по един чуден начин, та обхваща останалата част от Тракия и предимно всички предградия на Византион. Тамошните жители застрояват и уреждат предградията не толкова от нужда, колкото от желание да проявят високомерие, разкош без граници и всякакви прищевки, които богатството създава у човека. Там са струпани много неща и в тях се отразяват плодовете на продължителен труд. Зато, когато се

¹ Теодор бил силенциарий, т. е. грижел се за реда и тишината в двореца. ² С думата πορθμός Прокопий означава тук залива на Златния рог, който отделя Галата от Ескистамбул (средновековния Византион).

τινας τῶν πολεμίων γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐξαιπυαίως ξυνενεχθείη, οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις χωρίοις προστρίβεσθαι τὴν ζημίαν ἐνταῦθα συμβαίνει, ἀλλὰ κακοῖς ἄγαν τοῖς ἀνηκέστοις βαρύνεσθαι τὰ ἐκείνη χωρία. ὃ δὴ ἀναστέλλειν Ἀναστάσιος βασιλεὺς διὰ σπουδῆς ἔχων ἐν χώροις εὐχ ἦσσαν ἢ σημείοις τεσσαράκοντα τοῦ Βυζαντίου διέχουσι μακρὰ οἰκοδομησάμενος τείχη, ἅμω τῆς θαλάσσης τὰς ἀκτὰς ἔξευξεν, οὗ δὴ ἀλλήλων διεστήκασιν ὁδῶ ἡμέραν δυοῖν μάλιστα ταύτῃ τε ἅπαντα ἐν τῷ ἐχυρῷ καθεστάναι τὰ ἐντὸς ὄρετο. ἦν δὲ ἄρα μειζόνων τοῦτο συμφορῶν αἴτιον. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν οἰκοδομίαν τοσαύτην τὸ μέγεθος ἢ ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἐξεργάσθαι, ἢ φρουρεῖσθαι ξὺν τῷ ἀκριβεῖ. ἐπειδὴν τε μοῖρα τινὶ τούτων δὴ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπισκῆψαιεν οἱ πολέμοι, καὶ τοὺς φρουροὺς ἅπαντας ὑποχρεοῦν ἐποιοῦντο ἐνδὲν πόνω, τοῖς τε ἄλλοις ἐπιπίπτοντες ἀπροσδόκητοι κακὰ οὐκ εὐδιήγητα ἐξεργάζοντο.

Ἀλλὰ βασιλεὺς τὰ τε πεπονθότα τούτων δὴ ἀνοικοδομησάμενος τῶν τειχῶν, τὰ τε σφαλερὰ ἐπὶ τὸ ἐχυρώτατον κρατυνάμενος τῶν φρουρῶν ἔνεκα, προσεπετεχνήσατο τάδε. τὰς μὲν ἐξόδους, αἵπερ ἐκ πύργου ἐκάστου ἐς τοὺς αὐτοῦ ἐχομένους ἐξάγουσιν, ἐφράξατο πάσας. ἀνοδὸν δὲ καὶ ἕκαστον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἐντοσθεν ἐτεκμήνατο μίαν. ἦνπερ ἐπὶ καιροῦ καθειργνύντες οἱ ταύτῃ φρουροὶ τοὺς πολεμίους περιφρουροῦσι τῷ περιβόλου ἐντὸς γενομένους. ἐπεὶ πύργος ἐς ἀσφάλειαν ἕκαστος αὐτὸς κατὰ μόνας τοῖς φρουροῖς ἀπόχρη. καὶ τούτων δὴ τῶν τειχῶν ἐντὸς τὰ ἐς ἀσφάλειαν ἐνδελεχέστατα¹ διεπράξατο, τὰ τε ἄλλα πεποιημένος ἥπερ μοι ἐναγχος εἴρηται καὶ πόλεως Σηλυβρίας² ἀνανεωσάμενος ὅσα πεπονθότα τοῦ περιβόλου ἐτύγχανεν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μακρῶν τειχῶν ταῦτα Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται.

Ἡράκλεια δὲ ἡ πόλις ἦδε, ἡ παραλία, ἡ ἐν γειτόνων, ἡ Πέρωνθος³ (ἡ πάλαι μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς Εὐρώπης ἐδίδουσαν, νῦν δὲ δὴ μετὰ γε Κωνσταντινούπολιν τὰ δευτερεῖα παρέχονται) διαφῶσά τε καὶ λίαν αὐχμῶσα ἐναγχος ἔκειτο, οὐκ ὅτι ἀνυδρὸς (ἦν)⁴ ἢ ἀμφοῦ αὐτὴν χώρα οὐδὲ ὅτι ἀπημέλητο ταῦτα τοῖς ἐκ παλαιοῦ δειμαμένοις τὴν πόλιν, ἐπεὶ καὶ κατάρουτος Εὐρώπῃ ταῖς κρήναις, καὶ ποιεῖσθαι τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ὀχετοὺς ἔμελεν, ἀλλὰ τὰ ξυνειδυμένα

случвало да нахлуют ненадейно неприятели в ромейските земи, тия места пострадавали нееднакво с останалите и търпели прекомерно ужасни беди. Това именно като искал да отстрани, император Анастасий побързал да построи Дългата стена в места, които отстоят от Византион на разстояние не по-малко от четиридесет мили, така че свързвал двата бряга на морето там, гдето те отстояли един от друг на около два дена път. Той мислел, че по тоя начин е опазил всичко, което се е намирало отсам стените. Но това станало причина за още по-големи нещастия, и то защото такава голяма постройка нито могла да се съзида достатъчно яко, нито да се пази достатъчно бдително. И когато неприятелите се нахвърлили върху някоя част от Дългата стена и без никакво усилие излавяли всичките ѝ пазачи, те неочаквано нападали пазачите на останалите части и причинявали нещастия, които не се поддават на описание.

Обаче император Юстиниан, като възстановил разрушените части на тия стени и укрепил много добре слабите им места, за сигурност на пазачите им прибавил и това изобретение. Той преградил всички изходи, които водят от всяка кула към съседните ней кули, и направил вътре във всяка кула по един ходник, който водил от основата ѝ нагоре; щом нейните пазачи затворят навреме тоя ходник, те могат вече да се отнасят с пренебрежение към неприятелите, ако и те да се намират вече отсам околоръстната стена, тъй като всяка кула сама могла да служи за защита на пазачите. И всичко отсам тия стени той поставил в безопасност, като направил това, което казах преди малко. Той възобновил и разрушената част от околоръстната стена на града Силиврия. И тъй това извършил за Дългата стена император Юстиниан.

Приморският и съседен град Хераклея, инак наричан Перинт, който някога заемал първо място в Европа¹, а сега държи второ място след Константинопол, неотдавна страдал от жажда и суша, и то не защото страната около него е безводна или пък защото някогашните строители не са се погрижили за това (Европа изобилствува с извори и старите ѝ жители са се грижили да си направят водопроводи), но защото времето, вярно

¹ σηλυβρίας V] μεσημβρίας A. ² πέρωνθος A. ³ (ἦν) addidit Haury.

¹ Тук под Европа се разбира провинция Европа.

ποιῶν ὁ χρόνος τῇ πόλει τὴν ὀχεταιγωγίαν ἀν-
ήρηκεν, ἢ καταγεγηρακυῖαν τὴν οἰκοδομίαν ὑπερ-
ιδῶν, ἢ τῷ μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοὺς Ἑρακλεώτας
αὐτῆς ἐπὶ τὴν φθορὰν ποδηγούμενος. ὀλίγον τε
ἀοίκητος διὰ τοῦτο Ἑράκλεια ἐλέλειπτο εἶναι.
ταῦτο δὲ τοῦτο καὶ τὰ ἐκείνη βασιλεία ὁ χρό-
νος ἐποίει ἀξιοθέατα ἐπιεικῶς ὄντα. βασιλεὺς
δὲ Ἰουστινιανὸς οὐ παρέργως, ἀλλὰ βασιλικῶς
μάλιστα, τὴν πόλιν ἰδὼν, ὕδασί τε αὐτὴν ποτί-
μοις καὶ διειδέσιν ἐπέκλυσε, καὶ τῶν βασιλείων
ἀποστερεῖσθαι τοῦ ἀξιώματος ὥς ἥκιστα ξυν-
εχώρησεν, ἀνοικοδομησάμενος ἅπαντα.

Ἑρακλείας δὲ ἀποθεν ἡμέρας ὁδὸν χωρίον
ἐπιθαλασσίδιον ἦν, Ῥαιδεστός ὄνομα, παράπλου
μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου καλῶς κείμενον, εὐλίμε-
νον δὲ καὶ τῇ κατὰ θάλασσαν ἐργασίᾳ ἐπιτη-
δείως ἔχον τοῖς (ἐπ')^a ἐμπορίᾳ ναυτιλλομένοις
καταίρειν τε καὶ ἀποφορτίζεσθαι προσηνῶς μά-
λιστα, καὶ αὖ πάλιν ἀνάγεσθαι οὐδενὶ πόνῳ ἐμ-
πλησαμένοις τοῦ γόμον τὰ πλοῖα βαρβάροις δὲ
ἀποκείμενον καταθέουσιν, ἃν οὕτω τύχη, ἐξαπι-
ναίως τὰ ἐκείνη χωρία, τῷ μήτε ἀποτετριγχο-
μένον μήτε τῇ φύσει δυσπρόσοδον εἶναι. ὥστε
καὶ τοῖς ἐμπόροις δέει τοῦ κινδύνου ὑπεροφθὲν
ἐν ὀλιγορίᾳ ἐγένετο. νῦν δὲ βασιλεὺς Ἰουστι-
νιανὸς οὐχ ὅσον τῷ χωρίῳ τὴν ἀσφάλειαν προσ-
εποίησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιοίκους ἐσώσατο
πάντας. ἐπὶ Ῥαιδεστοῦ γὰρ ἀνέστησε πόλιν,
τείχει μὲν ἑρυνήν, μεγέθει δὲ διαφερόντως
ὑπέρογκον. οὗ δὲ βαρβάρων σφίσιν ἐγκειμένων
οἱ πλησιόχωροι ἅπαντες εἰς καιρὸν καταφεύ-
γοντες σὺν τοῖς χρήμασι διασώζονται. (pp. 134,
8—140,7)

IV 11. Μετὰ δὲ Χερρόνησον Αἴνος οἰκεῖται
πόλις, ἐπὶ τοῦ οἰκιστοῦ τῆς προσηγορίας ὀνο-
μασμένη. Αἰνείας γὰρ ἦν, ὥσπερ λέγουσιν, ὁ
τοῦ Ἀγχίσου. ταύτης ὁ περίβολος εὐάλωτός τε
ἦν τῷ χθαμαλὸς εἶναι οὐδὲ ὅσον γὰρ ἐς τὸ
ἀναγκαῖον ἀνεῖχεν ὕψος καὶ ἀναπεπταμένην τι-
νὰ εἴσοδον κατὰ τῆς θαλάσσης τὸ γειτόνημα
εἶχεν, ἀμηγέπη ἐπιφανύοντος αὐτοῦ τοῦ ῥοθίου.
ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀνέστησε μὲν αὐτὸν
ἐς ὕψος, μὴ ὅτι ἀλῶναι, ἀλλὰ καὶ ἀποπειρά-
σθαι ἀμήχανον. ἐπεξαγαγὼν δὲ καὶ πανταχόσε
φραζάμενος ἀνάλωτον Αἴνον παντάπασι κατεστή-
σατο. καὶ ταύτῃ μὲν ἡ πόλις ἐν τῷ ἀσφαλεῖ

на своите привички, унищожило водо-
провода му, било като проявявало пре-
небрежение към остарялата постройка,
било като се влияело от нехайството на
хераклийците към нейната повреда. И
поради това Хераклея щяла насмалко да
се обезлюди. В същото това положение
времето превърнало и тамошния дворец,
при все че бил великолепен на глед. Им-
ператор Юстиниан, като видял града,
снабдил го не току-тъй, а по царски с
изобилна, вкусна и бистра вода и тъй
като съвсем не подходило на достойн-
ството му да се лиши от двореца, въз-
становил го.

На един ден път от Хераклея се нами-
ра едно приморско място, на име Редесто,
добре разположено на морския път
за Хелеспонт¹, с добро пристанище и
пригодно за морска търговия. Търгов-
ците, които пътуват по море, лесно
спирали там своите кораби и ги разтовар-
вали, а после отново и без всякакво
затруднение потегляли оттам, като напъл-
вали корабите си със стоки. Но то било
изложено на нападенията на неприяте-
лите, когато се втурвали внезапно в ония
места, понеже не било укрепено и по
местоположение не било недостъпно.
Зато и търговците от страх пред опас-
ността го пренебрегвали и то било за-
немарено. А сега император Юстиниан
не само осигурил безопасността на това
место, но спасил и всичките му съседни
селища, защото въздигнали при Редесто
град, укрепен със стена и особено бе-
лежит с големината си. Там именно, ко-
гато варварите настъпвали срещу тях,
прибягват на време всички съседни жи-
тели и се спасяват заедно с имота си.

Отвъд Херсонес² е разположен град
Енос³, наречен така по името на своя
основател, който, както казват, бил Еней,
син на Анхиз. Околовръстната му стена
могла лесно да се превземе, понеже била
ниска и не достигала необходимата ви-
сочина; при това тя имала един открит
вход в съседство с морето, чиито вълни
едва го докосвали, обаче император Юс-
тиниан издигнал оградната стена до та-
кава височина, та не само да не могат
да я превземат, но и да не се опитват
да сторят това. Той направил Енос на-
пълно непревземаем, като го преместил
малко назад и го защитил отвред. По
такъв начин градът бил запазен от всяка

^a (ἐπ') addidit Hauriy.

¹ Под Хелеспонт тук се разбира дн. Дарданелски проток. ² С името Херсонес се означа-
вал дн. Галиполски полуостров. ³ Древният Енос бил разположен при устието на Марица.

ἐγεγονέει ἔμεινε δὲ τοῖς βαρβάροις ἡ χώρα καταθεῖν εὐπειῆς· ἐπεὶ Ῥοδόπη ὀχυρωμάτων ἐκ παλαιοῦ ὑπεσπάρειεν. ἦν δὲ τις κόμη ἐν τῇ μεσογείᾳ, Βέλλουρος ὄνομα, πλούτου μὲν δυνάμει καὶ πολυανθρωπίᾳ ἴσα καὶ πόλις, τῷ μὲντοι τειχίῃ οὐδαμῇ εἶναι ληϊζομένοις διηκεῖς ἐπαρκοῦσα βαρβάροις, ἀγροῖς τε τοῖς ἀμφ' αὐτὴν κειμένοις πολλοῖς γε οὗσι ταῦτο πάσχουσα. καὶ αὐτὴν δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος πολίζει τε καὶ ἀποτειχίζει, καὶ αὐτοῦ ἐπαξίαν τίθεται εἶναι. καὶ μὴν καὶ ἄλλων τῶν ἐπὶ Ῥοδόπης πόλεων ὅσα δὴ ἵκναιτο ἢ καταπεπονημένα ξυνηρέχθη τῷ χρόνῳ σπουδῇ τῇ πάσῃ ἀνέστησεν. ἐν αἷς Τραϊανούπολιν τε καὶ Μαξιμιανούπολιν εἶσιν, ὥνπερ ἐπηρώρθωσε τὰ ἐν τοῖς προβάλοις σαρὰ γεγονότα. ταῦτα μὲν οὖν τῇδε πεποιήται.

Ἀναστασιούπολιν δὲ ἡ τῇδε οὔσα τειχίῃς μὲν καὶ πρότερον ἦν, ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ κειμένη ἀφύλακτον εἶχε τὴν ταύτην ἡτίονα. τὰ πλοῖα πολλάκις ἀμέλει ἐνταῦθα καταίροντα ὑποχείρια βαρβάροις Οἰννοῖς ἐξαπναιῶς γηγένηται· ὥστε καὶ τὰς νήσους ἐνθένδε τὰς τῇ χώρᾳ ἐπικειμένας ἠνώκλησαν. Ἰουστινιανὸς δὲ βασιλεὺς διατειχίσματι τὴν παραλίαν περιβάλων ὅλην, ταῖς τε ναυσὶ καὶ τοῖς νησιώταις τὴν ἀσφάλειαν ἀνέσωσας, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ ὕδατος ὀχετὸν ἐκ τῶν ὀρῶν, ἃ ταύτῃ ἀνέχει, μέχρι ἐς τὴν πόλιν (ἐς)^α ὑπερορκοῦν ἀνέστησεν ὕψος. ἔστι δὲ τις ἐν Ῥοδόπῃ πόλις ἀρχαία, Τόπερος ὄνομα, ἣ ποταμοῦ μὲν ρεῖθρα περιβάλλεται ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, λόφον δὲ αὐτῇ ἐπανεστηκότα ὄρθιον εἶχεν. ἀφ' οὗ δὴ οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν Σκλαβηνοῖς βαρβάροις ἐάλω. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς μέγα τῷ περιβόλῳ ὕψος ἐντέθεικεν ὥστε ὑπεράρει τοσοῦτον τὸν λόφον, ὅσῳ δὴ αὐτοῦ καταδεέστερος τὰ πρότερα ἦν. καὶ στοὰν μὲν ἐπανέστησεν ἐν θολωτῷ τείχει, ὅθεν δὴ τοῖς τειχομαχοῦσιν οἱ τῆς πόλεως ἀμυνόμενοι ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς διαμάχονται, τῶν δὲ πυργῶν ἕκαστον φρούριον ἐρυμνὸν ἐσκενάσας εἶναι. ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ περιβόλου μέχρι ἐς τὸν ποταμὸν διατειχίσματι περιβάλων ἐκράτησεν. ταῦτα μὲν οὖν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ τῇδε πεποιήται.

Καὶ ὅσα δὲ αὐτῷ ὀχυρώματα εἰργασται ἀμφὶ τε τὴν ἄλλην Θράκην καὶ τὴν νῦν καλουμένην Αἰμίμυοντον, ἐγὼ δηλώσω. πρῶτα μὲν

^α (ἐς) addidit Hauriy.

опасност, но околността му оставала лесно достъпна за нахлуванията на варварите, тъй като от старо време в Родопя нямало достатъчно укрепления. А там навътре имало едно село, на име Белур, което по голямото си богатство и по многолюдността си било като град. Понеже то било съвсем неукрепено, постоянно било изложено на грабежите на варварите и понасяло еднаква участ с многобройните разположени около него селища. Но нашият император превърнал това село в град, оградил го със стени и го направил да подхожда на достойнството му. Освен това той построил с голямо старание всичко, което липсвало на останалите градове в Родопя или било там разрушено от времето. Между тях са и градовете Траянопол¹ и Максимианопол. Той поправил разрушените части на стените им. И тъй там това сторил.

Анастасиопол, който се намира там, бил и по-рано укрепен, но ако и разположен край морето, брегът му оставал незащитен. Там спирали често кораби и варварите хуни внезапно ги залавяли, та оттам те обезпокоявали и островите, които са разположени до брега. Обаче император Юстиниан обградил цялото му крайбрежие със стени и тъй възстановил сигурността на корабите и на островните жители. Той прокарал и един твърде висок водопровод до града от планините, които се издигат там. Има един стар град в Родопя, на име Топир, който почти отворед се заобикаля от течението на една река, и над него се издига един стръмен хълм. От тоя именно хълм неотдавна градът бил превзет от варварите славяни. Обаче император Юстиниан издигнал околоръстната му стена много нависоко, та тя сега превишава хълма с толкова, с колкото била преди това по-ниска от него. И издигнал галерия върху свода на стената, за да отбиват безопасно защитниците на града нападателите на стената, и всяка една от кулите ѝ превърнал в силно укрепление. А също и пространството между околоръстната стена и реката укрепил, като го обградил със стена от единия до другия край. И тъй това направи императорът.

Ще посоча и какви укрепления е направил в останалата Тракия и в тъй наречения Хемимонт. Преди всичко по-

¹ Градът Траянопол бил основан от имп. Траян на мястото на Дориск, който се намирал на средата на пътя между Дедеагач и Фере, дн. Терма-лутра (Лъджакой).

Φιλιππουπόλεως τε καὶ Βεροίας^α, ἔτι μὲντοι Ἀδριανουπόλεως τε καὶ Πλωτινουπόλεως^β τί τε ἐνδόντα καὶ καταπεπονηκότα σφουδρῇ τῇ πάσῃ ὀχυροποιήσαντο^γ ἐπεὶ αὐτὰς ἐπιμαχωνάτας ξυνέβανεν εἶναι, καίπερ ἔθνεσι γειτονούσας βαρβάρων πολλοῖς. καὶ φρούρια δὲ ἀνάριθμα ἐπὶ Θράκης ἰδρύσαντο πάσης, δι' ὧν τὴν χώραν, ἀποκειμένην τὰ πρότερά ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς, παντάπασιν τανῶν ἀδήωτον κατεστήσαντο. ἔστι δὲ τὰ φρούρια, ὅσα ἡμᾶς μεμνησθῆναι αὐτῶν, πρὸς ὄνομα τάδε.

Εν Εὐρώπῃ.	Ἀρζον ^α .
Λυδικαί.	Καστροζαρβα ^β .
Ἐλίαι.	Σωσίτερσον ^γ .
Εν Ῥοδόπῃ τὰ καί- νούρια.	Βέργισον ^δ .
Κασεήρα.	Δίγγιον ^ε .
Θεοδορουπόλις.	Σάκισος ^ς .
Τὸ τοῦ Θράσου.	Κουρτουξοῦρα ^ζ .
Σουδανέλ.	Ποταμονκάστελλον ^η .
Μούνδεπα ^θ .	Εἰσδικα.
Θαρσάνδαλα.	Τὸ ἐμπόριον Ταυροκε- φάλων ^ι .
Λετζος.	Βηλαϊδίπαρα ^α .
Τόπαρον ^β .	Σκίτακες.
Δαλάταρβα ^γ .	Βέπαρα.
Βρέ.	Πουσινόν ^β .
Κουσκάβρι ^δ .	Ἰμανπάρουβρι ^γ .
Κούσκουλις ^ε .	Σκαριотасалукра.
Θράκης.	Αὐγουστας.
Βόσπαρα.	Οὐρδαούς.
Βεσοῦπαρον ^η .	Τοῦ ἁγίου Τραϊανοῦ.
Καπιστούρια ^ι .	Δέρταλλος.
Βηγίπαρα ^κ .	Σολβανοῦ.
Ἰσγίπερα.	Βάσxon.
Ὁζόρμη ^λ .	Σίγκυρο.
Βηρητάρως ^μ .	Αἰμμόντον.
Ταμονβαρί.	Σημάκxον.
Σκέμνος ^ν .	Κηριπάρων ^δ .
Καράσθωρα ^ο .	Κασιβόνων.
Πίνζος ^π .	Τὸ Οὐκxον.
Τουλεούς	Ἀντωῖνον.

строил твърде грижливо това, което липсвало на Филипопол, Бероя, Адрианопол и Платинопол или било там разрушено, тъй като тия градове оставали незащитени, ако и да се намирали в съседство с много варварски племена. Из цяла Тракия построил безбройно много укрепления, чрез които направил сега страната изложена преди това на неприятелските нападения напълно запазена от опустошения. А укрепленията, които трябва да споменем, са поименно следните:

В Европа:	Арзон ^б ,
Лидике,	Кастразарва,
Елея.	Зоситерзон,
В Родопи нови по- стройки:	Вергисон,
Касира,	Дингион,
Теодоропол,	Сакисос,
Трасу,	Куртуксура ^б ,
Суданел,	Потамукастело,
Мундепа,	Исдикей,
Тарсандала,	Тържището Тавро- кефалон,
Денизос,	Вилайдипара,
Топарон ¹ ,	Скитакес,
Далатарва,	Вепара,
Вре,	Пусинон,
Кускавири,	Химавпаруври,
Кускулис.	Скариотасалукра,
В Тракия: ²	Августас ⁷ ,
Боспара,	Урдаус,
Бесапара ³ ,	Свети Траян,
Капистурия,	Дерталос,
Вирипара,	Солвану,
Изгипера,	Васкон,
Озорми,	Зинкиро.
Вирийарос	В Хемимонт:
Тамонвари,	Зимарку,
Скемнас,	Кирипарон,
Карастира,	Касибонон,
Пинзос ⁴ ,	Уку,
Тулеус,	Антоинон,

^α βερροίας cod. ^β πλωτινουπόλεως A. ^γ μούνδεπα A. ^δ τὸ πόριον V. ^ε δαλάσαρβα A. ^ς κουσκάβρι A. ^ζ κούσκουλις V. ^η βεσοῦπαρον A. ^ι καπιστούρια A. ^κ βηγίπαρα A. ^λ ὁζόρμη A. ^μ βορητάρως A. ^ν Σκέμνας | σκεληνός A. ^ο καράσθωρα A. ^π πίνζον A. ^ρ ἄρζον A. ^σ καστροζαρβα A. ^ς σωσίτερπον A. ^τ βέργισον A. ^υ δίγγιον V. ^φ δίνοιον A. ^χ σακισός A. ^ψ κουρτζαξοῦρα A. ^ω ποταμονκάστελλον V. ^α βολαοδύπαρα A. ^β πανσηρόν A. ^γ Ἰμανπάρουβρι—Ἐργαμία | καὶ λοιπὰ οὐχ ἐπολιπόντα ἀριθμῶ A. ^δ κηριπάρων I] | ηριπάρων V.

¹ Споменатата тук крепост е тъждествена с посоченото по-горе укрепление Топир. ² Става дума за провинция Тракия. ³ Според Д. Пончев (Годишник на Народния археологически музей в Пловдив, II, 1950, стр. 76 и сл.) укреплението Бесупарон се е намирало при с. Синитово, Пазарджишко. ⁴ Споменатото тук укрепление Пинзос е тъждествено с „тържище Пинзос“, дн. с. Ястреб, Чирпанско. (вж. E. Kailnka, Antike Denkmäler in Bulgarien, Wien 1906, № 34). ⁵ Укреплението Арзон се е намирало навярно при вливането на едноименната река Арзос (дн. р. Сазлийка) в Хеброс (дн. р. Марица); вж. Hirschfeld: PWRE I, col. 1496, s. v. Arzos; Д. П. Димитров: ИБАИ, VIII, 1931, стр. 128. ⁶ Навярно Куртуксура стои вместо Куртузура, както може да се заключи от местните тракийски имена, окончаваша на -сура, каквито са имената Моса-суга, Карά-сура и Кουρτουσσουра (Tomaschek, Die alten Thraker, II, 2, p. 81). Изобщо поради графическа близост между ξ=кс и z, z=з тези два знака често се смесват. ⁷ Августас по-късно се именува Севаступол (дн. Хисарски бани); вж. Д. Дечев: Год. НМПИ 1935—1936 г., стр. 48 сл.

Γεσιλαφосоάτον.	Τζευιδών.	Гесилафосатон ¹ ,	Циидон,
Χεροῖν ν.	Τρονπολέγων.	Херинон,	Цонполегон,
Προβίνου.	Βασίβουνον.	Провину,	Васивунон,
Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.	* Ἀρχιάλος.	Свети Теодор,	Анхиало,
Βουρδέπτω.	Μαρκιανόν.	Вурдепто ² ,	Маркианон,
* Ρακούλη.	Κυρίδανα.	Ракули,	Киридана,
Τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ.	Βεκοῦλι.	Свети Юлиан,	Векули.
Τραπεζοῦς.		Цитаetus,	Останалите тракий-
Βηλαστύρας.		Виластирас,	ски укрепления по-
Γετρίνας.		Гетринас,	край Евксинския
Βρέδας.	Τὰ Θερμακῶν λειπόμενα.	Вредас,	Понт и реката Ист-
Βήρος.	Παρά τε τὸν Εὔξεινον	Вирос,	тър и във вътреш-
Θωκύνωδης.	πόντον καὶ ποταμὸν Ἰσ-	Токиодис,	ността [се назова-
Βία.	τρον, καὶ τῇ μεσογείρ,	Виа,	ват], както сле-
* Ἀναγογκλί ^a .	οῦτως.	Анагонкли,	два ⁸ :
Σούρας.	Μυσίας παρὰ μὲν πο-	Сурас,	В Мизия покрай ре-
Ἀντιπάρου ^b .	ταμὸν Ἰστρον	Автипару,	ката Истър:
Λορδᾶς.	* Ερκούλенте.	Дордас,	Еркуленте,
Σαρμαθών.	Σκατρίνα.	Сарматон,	Скатрина,
Κλεισοῦρα.	* Ἀππίαρα.	Клисура,	Апиара,
* Ὑλασιάναι.	* Εξεπτάπριστα.	Иласиане,	[С]ексантаприста ⁹ ,
Θрасариху.	Δεониана.	Трасариху ³ ,	Деониана,
Βαῖκα.	Λιμῶ.	Века,	Лимо,
Χρῦσανθος.	* Ὀδυσσός.	Хрисант,	Одесос ¹⁰ ,
Μαρκέρωτα.	Βίδιγис.	Маркерота ⁴ ,	Видигис,
Здеврѣн.	* Ἀρίνα.	Здеврѣн,	Арина,
Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.	Νικόπολις.	Свети Теодор,	Никополис,
* Ἀσгарζος.	Ζικίдеβα.	Асгарзос,	Зикидева (Сикидава)
Βουργουδιζ.	Σπίβυρος.	Буртудгиз ⁵ ,	Спивирис,
Ταυρόκωμον.	Πόλις Κάστέλλον.	Таврокомон,	Полис Кастелон,
Νίκη.	Κιστίδιζος.	Ники ⁶ ,	Кистидизос,
Καботоῦμβα.	Βαστέγνας.	Кавотумба,	Бастернас ¹¹ ,
Δείξας.	Μέταλλος.	Диксас ⁷ ,	Металос,
Γητριστάους.	Βηρίпара.	Гитристаус,	Вирипара,
Λέβρη. [Γητριστάοις] ^c .	Σπαθιζός.	Деври (Гитристайе),	Спатизос,
Προβίνου.	Μαρκέρωτα.	Провину,	Маркерота ¹² ,
Κάρβερος.	Βόδας.	Карверос,	Водас,
Τηсеимόντη ^d .	Ζισνούδεβα.	Тиесимонти,	Зиснудева,
* Ἀσгизος.	Τουρούλης.	Азгизус,	Турулис,
Δαλάтарβα.	* Ἰουστινιανούπολις.	Далатарва,	Юстинианопол,
Θεодωρούπολις.		Теодоропол,	

^a ἀναγογκλί V. ^b ἀντιπάρου V] ἀντιπάρου I. ^c [Γητριστάοις] om. edd., est altera lectio ad γητριστάους. ^d τῇ τηсеимόντη V.

¹ В първата половина на името Гесилафосатон се крие готското лично име Гесила (вж. Benjamin: PWRE, VII, col. 1322, s. v. Gesila), а във втората част думата fossa = φοσαάτον „стан; войска“. ² Укреплението Бурдипто се намирало при дн. Хисар, срещу моста на р. Марица (вж. Oberhummer: PWRE, III, col. 1061, s. v. Burdipta); А. Сп. Разбойников, Где е било селището и крепостта Бурдепто? ИБИД, год. XIX—XX, София 1944, стр. 191—192. ³ Укреплението Трасариху ще да е било наречено така по името на познатия готски военачалник Трасарих, който бил на служба във Византия (вж. Ensslin: PWRE, VI A, col. 259 s. v. Trasaricus). ⁴ С името Маркерота се назовава и друго укрепление, което се споменава по-долу в текста (вж. тук, бел. 12). ⁵ Буртугиз, или Буртудизум, е дн. Баба Ески. От VIII в. нататък градът се нарича и Булгарофигон. ⁶ Укреплението Ники (Победа) дължи името си на победата, която Константин Велики нанесъл над Максенций в 315 или 323 г. Местонахождението на укреплението не е уточнено (вж. Oberhummer: PWRE, XVII, col. 283—285, s. v. Nike n.1). ⁷ Диксас стои навярно в м. Дизас (вж. W. Tomaschek, Die alten Thraker, Wien 1893, II, 2, p. 32). ⁸ Тук се изброяват укрепленията в провинциите Долна Мизия и Скития. ⁹ Укреплението Ексантаприста, или Сексантаприста, е дн. град Русе (вж. Fluss: PWRE, II A, col. 2026, s. v. Sexantaprista). ¹⁰ Прокопий е пропуснал да отбележи, че едновременно с градовете покрай Истър (Дунав) посочва и градовете покрай брега на Черно море. ¹¹ Бастернас е било вероятно поселище на заселените в Мизия бастарни (вж. Tomaschek: PWRE, III, col. 113, s. v. Basternas). ¹² Името Маркерота носи също и едно от укрепленията в Хемимонт (вж. тук, бел. 4).

Θερμά.	Ἐν δὲ τῇ μεσογείᾳ	Терма,	Във вътрешността:
Γεμελλομοῦντες.	Κοπούστορος.	Гемеломунтес,	Копусторос,
Ἀσίλβα.	Βιργινασώ.	Асилва,	Виргинасо,
Κούσκανρι.	Τιλλιτώ.	Кускаври,	Тилито,
Κούσκουλι.	Ἀγκυριανά.	Кускули,	Анкириана,
Φοσσᾶτον.	Μουριδεβά.	Фосатон,	Муридева,
Βισδίνα.	Ἴτζης.	Висдина,	Ицес,
Μαρκιανούπολις.	Καστελλόνοβο.	Марцианопол,	Кастелоново,
Σκυνθιάς.	Παδισάρα.	Скитиас,	Падисара,
Γραψώ.	Βι μαφά.	Грапсо,	Висмафа,
Νονώ.	Βαλεντινιάνα.	Ноно,	Валентиниана,
Τροσμής.	Ζάλδαπα.	Трезмис ¹ ,	Залдапа ⁵ ,
Νεαῖοδουνῶ.	Ἀξίοπα.	Неайодуно,	Аксио[пол],
Ῥεσιδίνα.	Καρσώ.	Ресидина,	Карсо ⁶ ,
Κωνσταντιανᾶ.	Γρατίανα.	Константиана,	Грациана,
Καλλάτις.	Πρεΐδης.	Калатис ² ,	Преидис,
Βασσίδина.	Ἀργαμώ.	Васидина,	Аргамо ⁷ ,
Βελεδίνα.	Παυλίμανδρα.	Веледина,	Павлимандра,
Ἀβριπτος.	Τζάσκλις.	Абритос,	Цасклис,
Ῥουβοῦστα.	Πούλχρα Θεοδώρα.	Рубуста,	Пулхра Теодора,
Διτισκάрта.	Τόμις.	Динискарта,	Томи,
Μοντερεγῖνε.	Κρέας.	Монтерегине,	Креас,
Βέκис.	Κατασσοῦ.	Векис,	Катасу,
Ἀλιῖνα ^а .	Νίσκονις.	Алтина,	Нисконис,
Μαυροβάλλε.	Νοβεΐουσινιανᾶ.	Манровале,	Новеюстиниана,
Τίγρα.	Πρεσιδίω.	Тигра ³ ,	Президио,
Σκεδεβά.	Ἐργαμία.	Скедева,	Ергамиа.
Νόβας.	(pp. 143,10—149,23)	Новас ⁴ ,	

^а Ἀλιῖνα] hoc castellum videtur idem esse, quod ae. IV 7, 9 Ἀλτηνῶν ἔδρυμα dicitur.

¹ Укреплението Трезмис е лежало при с. Иглица в Добруджа. В античните пътеписи името гласи Troesmis (срв. Weiss, op. cit., p. 34). ² Калатис е дн. Мангалия (вж. Vulč: PWRE, X, col. 1610, s. v. Kallatis). ³ Тигра е друго наименование на споменатото по-горе укрепление Тигас (вж. стр. 169, бел. 2). ⁴ Новас, сиреч Нове, се е намирало при с. Стъклен, Свишовско (вж. Polaschek: PWRE, XVII, col. 1125—1129). ⁵ Местонахождението на Залдапа не е уточнено. Според Weiss, op. cit., p. 79, това укрепление се е намирало при Аланкьой в Добруджа. Срв. V. Pârvan, Rendiconti della Pontif. Accad. Rom. di Archeol., II, 1924, p. 129. Според Tomaschek: Le Muséon, III, 1883, p. 402, името Залдапа означава „жълта вода“. ⁶ Укреплението Карсо е лежало при дн. с. Хърсово в Добруджа (вж. Weiss, op. cit., p. 47; Tomaschek, Die alten Thraker, II, 2, p. 84, s. v. Carsium). ⁷ Укреплението Аргамо се отъждествява с Долойман (вж. Bulletin de la Section hist. de l'Académie roumaine, XXV, 1944, p. 45 sq.).

VI. АГАТИЙ МИРИНЕИСКИ

Агатий (*Ἀγάθιος*), както може да се заключи от сведенията, дадени от самия него, бил роден в малоазийския град Мирина към 536 г. Той получил юридическо образование и бил адвокат във византийската столица. Починал е преди 582 г.

Агатий е известен главно като автор на едно историческо съчинение „За царуването на Юстиниан“ (*Περὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας*) в пет книги. В него той е изложил събитията през периода от 552 до 558 г., сиреч войните, които византийците водили срещу готи, вандали, франки и перси, но засяга и някои поранни събития. Съчинението му, което останало незавършено, представлява продължение на Прокопиевата „История“. Агатий идеализира управлението на Юстиниан, като разкрива същевременно известни недъзи на тогавашната византийска администрация. В изложението си той подражава на Прокопий, без обаче да постигне неговото съвършенство. В изложението му има и някои неточности. Езикът му е изпълнен със старинни думи и изрази, с необикновено дълги изречения и риторика.

Агатий не е очевидец на събитията: той е черпил сведенията си от устни съобщения, от официални документи и — за византийско-персийските войни — от персийски хроники. Неговото съчинение било използвано по-късно от Менандър, Йоан Епифанийски, Евагрий, Теофан, Свидас (Суда) и Лъв Дякон. Значението на Агатиевата творба като исторически извор се заключава главно в това, че тя единствена ни дава сведения за събитията от 552 до 558 г. В нея се съдържат много важни сведения за проникването и заселването на първобългарите и славяните в земите на Балканския полуостров.

РЪКОПИСИ: Cod. Vatic. gr. 151 (X—XI s.). — P = Cod. Vatic. Palat. 93 (XIII s.; съдържа само извадки). — E = Cod. Vatic. gr. 152 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: N. G. Niebuhr: CB. (Bonnae 1828). — Migne, P. Gr. LXXXVIII, col. 1248—1608. — L. Dindorf: HGM, II (1871), pp. 132—193. — C. de Boor, Excerpta de legationibus (Berolini 1903), pp. 438—441 (извадки). Преводът на дадените тук откъси е направен според изданието на L. Dindorf.

КНИЖНИНА: L. Hartmann: PWRE, I, col. 743—745. — Krumbacher, GBL, pp. 240—243. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 104—106. — Ostrogorsky, Geschichte, p. 15 — Агаѳуї, О царствувании Юстиниана. Перевод, статья и примечания М. В. Левченко. М.—Л. 1953. — M. Ites, Zur Bewertung des Agathias, B. Z. XXVI (1926), p. 273—283. — O. Veh, Der Geschichtsschreiber Agathias von Myrina, Wissensch. Beiträge z. Jahrb. 1952/53 des Gymn., Bayreuth 1953.

AGATHIAE

ΑΓΑΘΙΩ

HISTORIARUM LIBRI V

ИСТОРИЯ

1. De Myrina, Thraciae oppido

1. За Мирина, град в Тракия

Praefatio. Ἐμοὶ Ἀγαθίας μὲν ὄνομα, Μύρινα δὲ πατρίς. — — — Μύριναν δὲ φημι οὐ τὸ Θράκιον πόλισμα, — — — ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάλαι ὑπὸ Αἰολέων ἀποικισμένην ἀμφὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πνθικοῦ ποταμοῦ. (pp. 135,31—32, 136,2; 136,4—6)

Името ми е Агатий, а родното място — Мирина¹. — — — Имам предвид не Мирина, тракийското градче, — — — а [града] в Азия², основан някога от еолийците³ при изворите на река Питик.

2. Hunni incursiones in Illyricum Thessaliamque faciunt

2. Хуните правят набези в Илирик и Тесалия

Τούτους δὲ ἅπαντας ἐκ τῶν Προκοπίου λόγων ἀριστα ἂν διαγνοίης. — — — τὰς τε τῶν Οὐννων ἐπιδρομὰς, ὥς δὴ ἐν τῷ τότε τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν περαιωθέντες μέγιστα οἶα τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐλυμήναντο, Ἰλλυριοὺς τε καὶ Θεταλοὺς καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Εὐρώπης ληισάμενοι. (pp. 138,13—14; 138,30—139,2)

И почти всички тия неща ще намериш в [историята] на Прокопий: — — — за нападенията на хуните, именно как преминали по това време Истр, за големите щети, които те нанесли на ромейската държава, като опленили Илирик, Тесалия и по-голяма част от Европа.

3. De cultu capillorum apud Francos, Turcos Avarisque

3. Прическата на франки, турки и авари

Ἰ 3. Θεμιτὸν γὰρ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Φράγγων οὐπώποτε κείρεσθαι, ἀλλ' ἀκείρεκόμην τε εἶσιν ἐκ παίδων αἰεὶ καὶ παρηώρηται αὐτοῖς ἅπαντες εἰ μάλ' ἐπὶ τῶν ὤμων οἱ πλόκαμοι, ἐπεὶ καὶ οἱ ἐμπρόσθιοι ἐκ τοῦ μετώπου σχιζόμενοι ἐφ' ἑκάτερα φέρονται. οὐ μὲν ὥσπερ οἱ τῶν Τούρκων τε καὶ Ἀβάρων ἀπέκνητοι καὶ αὐχμηροὶ καὶ ῥυπῶντες καὶ ἐνέρσει ἀπρεπῶς ἀναπεπλεγμένοι, ἀλλὰ ῥύμματα γὰρ ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς ποικίλα καὶ ἐς τὸ ἀκριβὲς διαξαίνουσι. τοῦτο δὲ ὥσπερ τι γνώρισμα καὶ γέρας ἐξαίρετον τῷ βασιλείῳ γένει ἀνεῖσθαι νενόμισται· ἐπεὶ τό γε ὑπήκοον περὶτροχα κείρονται καὶ κομᾶν αὐτοῖς περαιτέρω οὐ μάλ' ἐφεῖται. (pp. 144, 22—145,2)

На царете на франките е напълно забранено да си стрижат косите. Те от деца ходят винаги с нестригани коси и всички плитки им се спускат много красиво върху раменете, като и предните плитки, разделени над челото, висят от двете страни. Разбира се, не както у турките и аварите — невчесани, нечисти, мръсни и сплетени грозно с приплетка, — но ги мажат с различни помади и ги причесват грижливо. Това се смята като някакъв белег и особено отличие на царския род, докато поданиците се стрижат околоръст и никога не им се позволява да си пускат по-дълги коси.⁴

4. Theodibertus bellum contra Romanos in Thraciam transferre parat

4. Теодиберт се готви да пренесе в Тракия войната срещу ромеите

Ἰ 4. Ἦνίκα γοῦν τοῖς Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Τωτίλαν τὸν ἡγεμόνα τῶν Γότθων ὠδίνετο πόλεμος, τούτῳ δὴ τότε τῷ Θεοδιβέρτῳ ἐβεβούλευτό οἱ καὶ διεσπούδαστο, ἕως ἐν Ἰταλίᾳ Ναρ-

Прочее, докато ромеите понасяли тежестите на войната срещу Тотила, вожда на готите⁵, именно тогава Теодиберт⁶ замислял и се готвел — докато Нарзес

¹ От други извори не ни е известно да е съществувало селище в Тракия с такова име.

² Град Мирина се намирал на западния бряг на Мизия в с.-з. Мала Азия (вероятно дн. Сандърлък).

³ Еолийците били гръцко племе, което, прогонено от придошлите дорийци в Пелопонес, се заселило в Мала Азия, в областта между Троада и Йония.

⁴ Косвени сведения в изворите и данни на вещевидни паметници позволяват да се предположи, че и първобългарите са ходили с дълги коси, спазвайки този варварски обичай, характерен за тюрките и за някои германски племена. Срв. *Niederle, Manuel de l'antiquité slave*, II, Paris 1926, p. 415.

⁵ Споменава се остготският вожд Тотила (541—552) и борбите му против византийците.

⁶ Теодиберт, франкски крал (534—548).

сῆς τε καὶ τὰ στρατεύματα ἐμόχθη καὶ ἐνησχόλητο, αὐτὸς πλήθην ἀγείρας ἄλκιμά τε καὶ μαχιμώτατα ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης ἀφικέσθαι χωρία, ἅπαντά τε τὰ τῇδε καταστρεψάμενος ἀμφὶ τὸ Βυζάντιον τὴν πόλιν τὴν βασιλίδαν τὸν πόλεμον μεταστῆσαι. οὕτω δὲ ἐνεργὸν τὸ βούλευμα ἐποιεῖτο καὶ τὴν παρασκευὴν ἐμβριθεστάτην ὥς καὶ πρεσβεύεσθαι πρὸς τε Γήπαιδας καὶ Λογγιβάρδους καὶ ἄλλα ἅπτα πρόσοικα ἔθνη, ἐφ' ᾧ καὶ οἵδε συλλάβονται τοῦ πολέμου. οὐ γὰρ ᾤετο ἀνεκτὰ εἶναι ὅτι δὴ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν τοῖς προγράμμασι τοῖς βασιλείοις Φραγγικός τε καὶ Ἀλαμανικός, ἔτι δὲ Γηπαιδικός τε καὶ Λογγιβαρδικός, καὶ ἑτέροις τοιοῖσδε ὀνόμασιν ἀνεκηρύττετο, ὥς δὴ τούτων αὐτῶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων δεδουλωμένων. αὐτὸς τε δὴ οὖν χαλεπῶς ἔφερε τὴν ὕβριν καὶ τοὺς ἄλλους συγχαλεπαίνειν ἡξίου, ἅτε δὴ καὶ συνυβρισμένους. οἶμαι μὲν οὖν, εἰ καὶ τήνδε τὴν ἐκστρατείαν ἐποιήσατο, ἀπώνατο ἂν οὐκ ἐν καλῷ τῆς προπετείας, ἀλλὰ τυχὸν μὲν ἐν Θράκῃ, τυχὸν δὲ ἐν Ἰλλυριοῖς τάγμασι περιπεσῶν Ῥωμαϊκοῖς ἀκλεῶς ἂν διεφθάρη. (pp. 145,22—146,13)

и войските му били заети с военните действия в Италия — да събере храбри и най-боеспособни войски, да навлезе из селищата в Тракия и като ги опустоши всичките, да пренесе войната към столицата Византион. Той така упорито осъществявал намерението си и така усърдно се готвел, че проводил пратеници при гепидите и лангобардите и някои съседни народи, за да му помагат и те във войната. Защото той смятал за непоносимо, че император Юстиниан се наричал в императорските едикти Франкски, Аламански, а също и Гепидски и Лангобардски и че се славел и с други такива имена, като че ли бил заробил всички тия народи. Прочее и самият той с мъка понасял тая обида, а искал и другите също да негодуват като засегнати заедно с него. Но аз мисля, че ако той бе предпочел и тоя поход, дързостта му не щеше да завърши добре, а би се натъкнал на ромейските отреди било в Тракия, било в Илирик и би загинал безславно.

5. De Epidamno, Illyrici oppido

5. За Епидамн, град в Илирик

I 17. Οὐκουν ἀνεκτὸν τοῦτο ἡγούμενος, ἔστειλεν αὐτίκα ὥς τοὺς στρατηγοὺς ἄνδρα τῶν οἱ ἐς τὰ μάλιστα ἐπιτηδείων, ᾧ δὴ Στέφανος μὲν ὄνομα ἦν, πατρὶς δὲ πόλις Ἰλλυρικὸν ἢ Ἐπίδαμνος, ἐπικερτομήσοντά γε αὐτοὺς τῆς δειλίας καὶ διελέγξοντα ὥς πεφώρανται τὰ κοινὰ καταπροέμενοι, εἰ μὴ αὐθις ἐς τὰ πρότερα ἐπανήξοιεν. (p. 168,1—7)

И тъй [Нарзес], като смятал това за недопустимо, веднага изпратил при стратегите един от най-близките си хора, на име Стефан, който бил родом от илирийското градче Епидамн, за да го упрекне в малодушие и да ги предупреди, че ще бъдат уличени като предатели спрямо държавата, ако веднага не се върнат на предишните си места.

6. De Bono duce e Mysia orto

6. Пълководецът Бонос, родом от Мизия

I 19. Ναρσῆς δέ, ἐπεὶ ἐξεπεπολιόρητό οἱ ἡ Λοῦκα καὶ οὐδὲν ἔτι ἀντίπαλον ἦν, ἀποδιατροῖψαι μὲν ἐν αὐτῇ οὐτι μάλα ᾤετο χρῆναι οὐδ' ὅσον ἀναπνεῦσαι τῶν πόνων, καταλιπὼν δὲ αὐτοῦ Βόνον τὸν στρατηγὸν τὸν ἐκ Μυσίας τῆς πρὸς τῷ Ἰστρῷ ποταμῷ παρατεταμένης, ἄνδρα ξυνέσεώς τε ἐς ἄκρον ἦκοντα καὶ λίαν ἀγαθὸν τὰ τε πολιτικά καὶ πολέμια, δύνάμιν τε αὐτῷ παραδοὺς ἀξιόχρεων καὶ ὅση βραδίως ἡμελλεν, εἰ καὶ τι νεωτερίσοιεν οἱ τῇδε βάρβαροι, περιέσεσθαι καὶ καθέξειν, ταῦτα δὴ οὖν οὕτω καταστησάμενος ἡπείγετο ἰθὺς τῆς Ῥαβέννης ἵεναι. (pp. 170,27—171,5)

А Нарзес, след като превзел Лука¹ с обсада, макар и вече да не бил останал никакъв неприятел, сметнал, че не може да остане там дълго време, та дори и колкото да си отдъхне от умората. Той оставил там стратега Бонос, който бил от разположената край река Истр Мизия и бил извънредно съобразителен и много вещ в гражданските и военните дела. Предал му и боеспособна войска, с която лесно можел да вземе връх над тамошните варвари и да ги задържи, ако те за нещо се разбунтуват. Прочее, като уредил така тия работи, той побързал да отиде направо в Равена.

¹ Лука — град в Италия.

7. *De Hunnorum strategematibus*

I 22. Ὡς δὲ οὐδὲν ἐπημαίνοντο, διαλογισάμενος ἅπαντα ὁ Ναρσῆς, βαρβαρικήν τινα στρατηγίαν καὶ μᾶλλον τοῖς Οὐννοῖς μεμελετημένην ἐμηχανᾶτο. ἐκέλευε γὰρ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν στρέψαντας τὰ νῶτα ἐς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν προτροπάδην, ὡς δὴ δεδιότας καὶ φεύγοντας, καὶ ἐκκαλεῖσθαι τοὺς βαρβάρους ὡς ἀπωτάτω τῆς νάπης ἀνὰ τὰ ψιλὰ τοῦ πεδίου. (p. 176, 4—10)

8. *De castelli Onogurii situ*

II 22. Καὶ δὴ τοὺς ἐς Ὀνόγουριν Πέρσας ἰδρυμένους τὸ φρούριον, ὃ δὴ πρότερον αὐτὸς ἐν τῇ Ἀρχαιοπόλεως περιουκίδι ἐπιτείχισμα κατὰ τῶν Ῥωμαίων κατεστήσατο, ἀλλὰ τούτους γε τοὺς Πέρσας ἐπιθαρρύνας καὶ ἑτέραν δύναμιν ἐμβαλὼν καὶ ἅπαντα τὰ τῆδε, ὡς ἐνῆν, κρατυνόμενος, πάλιν ἔς τε Κοταΐσιν καὶ Μουχειρίσιν ἐπανῆκεν. (p. 217, 2—9)

9. *De nomine castelli Onogurii*

III 5. Αὐτίκα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, Μαρτίνου ἐξοτρύνοντος, ἠπείγοντο πανσυδὶ ἐπιθέσθαι τοῖς ἐς Ὀνόγουριν Πέρσαις. τήνδε δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ παλαιοῦ ἔλαχεν τὸ χωρίον, Οὐννων ἴσως ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, τῶν δὴ Ὀνογούρων ἐπιλεγόμενων, αὐτοῦ που συμβαλόντων τοῖς Κόλχοις, καὶ εἴτα νενικημένων, καὶ ὥσπερ μνημείου χάριν καὶ τροπαίου τὴν ἐπίκλησιν ταύτην τῶν ἐπιχωρίων ἐπενεγκόντων. νῦν δὲ οὐχ οὕτω παρὰ τοῖς πολλοῖς ὀνομάζεται, ἀλλ' ἐπειδὴ Στεφάνου τοῦ θεσπεσίου ἱερὸν ἐνταῦθα ἴδρυται, ὃν δὴ πρῶτον πάλαι φασὶν ὑπὲρ τῶν Χριστιανοῖς ἄριστα δοκούντων ἐθελοντὴν διακινδυνεύσαντα ὑπὸ τῶν ἐναντίων καταλευσθῆναι, τῷ ἐκείνου ὀνόματι καλεῖσθαι τὸν τόπον νενόμισται. ἡμᾶς δὲ οὐδέν, οἶμαι, τὸ κωλύον ἐς γνώρισμα τῇ ἀρχαιοτάτῃ χρῆσθαι προσηγορίᾳ, ἐπεὶ καὶ ξυγγραφῇ μᾶλλον προσήκει. (p. 243, 14—30)

7. *Военни хитрости на хуните*

Понеже [франките] не претърпели никакви щети, Нарзес обсъдил цялото положение и измислил един варварски начин на воюване, най-много употребяван от хуните. Прочее той заповядал на хората си да обърнат гръб и да отстъпват бързо, като че ли се боят и бягат, та да привлекат варварите колкото се може по-далеч от гористата местност към голата равнина.¹

8. *Местоположение на крепостта Оногурий*

[Мермерой]² въодушевил персите, установени в Оногурий — той бил изградил по-рано тая крепост в околността на Археопол³ като предно укрепление срещу ромеите, — изпратил там и друга войска и като укрепил колкото било възможно всички сили, които били там, върнал се в Котайзис и Мухиризис⁴.

9. *За името на крепостта Оногурий*

Римляните, подбудени от Мартин⁵, веднага побързали да нападнат с всички сили персийците в Оногурий⁶. Това място получило прозвището си отдавна, може би защото някога хуни, наречени оногури, се сблъскали тук нейде с колхите и след това били победени. Местните жители поставили това наименование като спомен за нанесената победа. Сега обаче народът не го нарича така, а по името на божествения Стефан⁷. Там се издига храм на тоя светец, за когото казват, че някога пръв се изложил доброволно на опасност да бъде убит с камъни от враговете заради това, което християните смятат за най-свето; затова е установено мястото да се нарича по негово име. Мисля обаче, че нищо не пречи ние да си служим с най-старото му название, тъй като то повече подхожда и за историческо съчинение.

¹ Тази военна тактика е била прилагана от много други племена, а също и от славяните.

² Мермерой бил военачалник на персите. Събитията, за които се загатва тук, се отнасят към 554 г., т. е. през времето на втората война между Юстиниан и персийския цар Хосрой. ³ Археопол — град в Лазика. ⁴ Котайзис и Мухиризис — крепости в Лазика. ⁵ Мартин бил главнокомандуващ на византийските войски в Лазика. Събитията, за които се загатва тук, се отнасят към 553 г. ⁶ Крепостта Оногурий се намирала в Лазика, в дн. Самредски район, недалеч от Телефис. ⁷ Става дума за първомъченика Стефан, който бил измъчван и убит в Ерусалим през първите години на християнските гонения.

10. *Anti, Sclavini et Hunni in exercitu Romano militant*

III 6. Στέλλονται μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνους τοὺς ἐκ Μουχειρίαιδος ἐρχομένους ἄνδρες ἱππῶται οὐ πλείους ἢ ἑξακόσιοι. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν Δαβραγέζας τε καὶ Οὐσίγαρδος, ἄμφω μὲν βαρβάρω τὸ γένος, Ῥωμαϊκῶν δὲ ταγμάτων προεσσηκότες. (p. 246, 3—7)

III 7. Οἱ δὲ ἄλλοι Πέρσαι ἐς τρισχιλίους ἱππῶτας μαχίμους ξυντεταγμένοι, ἄραντες ἐκ τε Κοταΐσιου καὶ Μουχειρίαιδος, ἐχώρουν ἐπὶ τὴν Ὀνόγουριν. πορευομένοις δὲ αὐτοῖς ἐκμελέστερον καὶ οὐδὲν ὅ τι πολέμιον διανοούμενοις, ἐσπίπτονσιν ἀνθρώον οἱ ἀμφὶ τὸν Δαβραγέζαν καὶ Οὐσίγαρδον, καὶ τῷ αἰφνιδίῳ γε αὐτοὺς καταπλήξαντες εὐθὺς ἐς φυγὴν ἔτρεψαν. (pp. 246, 28—247, 2)

III 17. Οἱ δὲ ἐκ τῶν Οὐννων μισθοφόροι, τῶν δὲ Σαβείρων ὀνομαζομένων, παρῆσαν γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις ὀπλιτῶν ἀπόμοιρα οὐ πολλῶν ἐλάττους τῶν δισχιλίων. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν Βαλμάχ τε καὶ Κούτιλζις καὶ Ἰλιγεο, ἄνδρες τῶν παρὰ σφίσιν ὀνομαστοτάτων, οὗτοι δὲ οὖν οἱ Σάβειροι ἀμφὶ τὴν Ἀρχαιοπόλιν καὶ τὰ ἐκείνη πεδία, προστεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ Μαρτίνου, ἐστρατοπεδεύσαντο, ἐφ' ᾧ τοὺς πολεμίους, ἐνθὲνδε γὰρ ἡμελλον διαβήσεσθαι, ὥς ἂν οἱ οἱ τε εἶεν πημαίνοντες χαλεπωτέραν αὐτοῖς καὶ σφαλερωτέραν ποιήσουτο τὴν πορείαν. (p. 267, 16—27)

III 21. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕτεραι νῆες διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀνηγμέναι ἐπὶ θάτερον μέρος παρῆσαν, ᾧ δὲ Βαλεριανὸς ἐφειστήκει, ὁμοιότατα ταῖς ἄλλαις ἐξηρτυμέναι, ὥς ἂν ἐκατέρωθεν οἱ πολέμοι ἐξ ὑπερδεξίων βαλλόμενοι ἀποκρούοιντο, πελασεύοντες τῇ πολιορκίᾳ. ὥστε δὲ ταύτας δὴ τὰς ἐν τῷ ποταμῷ ναῦς ἡκιστα ὑπὸ τοῦ πημαίνεσθαι, Δαβραγέζας, Ἀντιῆς ἀνὴρ, ταξίαρχος, καὶ Οὐννός τις λοχαγός, Ἐλμίγγειρος ὄνομα, οὗτοι δὲ, προστεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἐπακτιρίδας τινὰς ἀμφιπρύμνους δέκα πληρώσαντες ἐκ τῆς αἰεὶ σφίσιν ἐπομένης δυνάμεως, καὶ ὥς ἀνωτέρω προελθόντες, ἐφρούρουσαν ξὺν ἀγρυπνίᾳ καὶ περιεσκόπουν τὰς διαβάσεις ἐπιπλέοντες, νῦν μὲν ἐν μέσῳ τῷ ρεῖθρῳ, νῦν δὲ ἐφ' ἐκατέρας τῆς ὀχθῆς. καὶ τοίνυν ἐν ταῦθα ξυνηνέχθη τερπνόν τι λίαν καὶ ἐπίχαρι ὥς ἐν πολέμῳ καὶ παρατάξει. ἔτι γὰρ τούτων

10. *Анти, славяни и хуни на ромейска военна служба*

Срещу онези, които идвали от Мухиризис, били изпратени не повече от шестстотин конници. Предвождали ги Дабрагез и Усигард, и двамата варвари по произход¹, обаче началници на ромейски отреди.

Останалите перси, на брой до три хиляди, боеспособни строени конници, потеглили от Котайзис и Мухиризис и се отправили срещу Оногурий. Отредите на Дабрагез и Усигард ги нападнали внезапно, докато се движели доста безгрижно и не очаквали никакви враждебни действия. Като ги уплашили с внезапното си нападение, те ги обърнали веднага в бягство.

А наемниците измежду хуните, които се наричат савири, защото ромеите били придружени от един отред тежко въоръжени [хуни] около 2000 души на брой, предвождани от Валмах, Кутилзис и Илигер, най-видни мъже измежду тях, се разположили около Археопол и тамошните поля по заповед на Мартин, за да безпокоят, колкото могат, неприятелите, които щели да минат оттам, да ги дразнят и да правят преминаването им по-трудно.

Обаче и други кораби били докарани по реката² и застанали на двата участка, на които Валериан³ бил началник. Те били въоръжени досъщ като другите, за да бъдат отблъснати от двете страни неприятелите, които биха стреляли от по-високо и биха пристъпили към обсадата. За да не пострадат ни най-малко от когото и да било, тези кораби, намиращи се в реката, таксиархът Дабрагез, по произход ант, и някой си хун, дружинен началник, на име Елмингир, по заповед на стратегите натоварили няколко двукръмни лодки с по десет души от войската, която ги следвала винаги, и отишли колкото било възможно погоре. Те пазели зорко [реката] и наблюдавали бродовете, като плували ту сред течението, ту покрай двата бряга. И тук станало нещо много радостно и приятно, каквото може да се случи във война и в сражение: малко по-нагоре от тях два

¹ Както личи от следващите откъси, които помещаваме тук, Дабрагез и Усигард били анти по произход. ² Става дума за р. Фазис (дн. Потн) в Лазика, при чието устие се намирал гр. Фазис (дн. Рион). ³ Споменатият Валериан бил таксиарх, т. е. началник на отред или стотица. През VI в. таксиарсите командували и по-големи отреди.

ἀνωτέρω αἱ Ῥωμαῖκαὶ δύο τριακόντοροι, ἃς δὴ ἔμπροσθεν ἔφην κενὰς ἀνδρῶν ἰπὸ τῶν Περσῶν ἀφηρεῖσθαι, αὗται δὴ οἱ αἱ τριακόντοροι, ὀπλίτας ἔχουσαι Μήδους, ἐν τῷ ποταμῷ ἐναυλοχοῦντο καλωδίους τῆς γῆς ἐξημμέναι. νυκτὸς δὲ ἐπιλαβομένης, οἱ μὲν ἄνδρες ἐν αὐταῖς ἐκάθειυδον ἅπαντες· τοῦ δὲ ῥοῦ πολλοῦ φερομένον, καὶ τὰ πείσματα διατείνοντος τῇ ὑπαγωγῇ τῶν ὀλκάδων, ἀπορρήγνυνται τῇ μιᾷ ὁ δεσμὸς ἐξαπιναίως· ἄφειτον δὲ αὐτὴν ἡ δίνη λαβοῦσα καὶ ἐλευθέραν, καὶ οὔτε εἰρεσίας ἀντιπραπτούσης οὔτε πηδαλίου ἐτέρωνθι που ἰθύνοντος, κατάγει πῶς αὐτὴν ὀξύτατα ἐς τὸ πρόσω καὶ παραδίδωσι τοῖς ἀμφὶ Δαβραγέζαν Ῥωμαίοις. οἱ δὲ ἐσιδόντες ἄσμενοι εἶλον τὸ θήραμα, καὶ ἐπετέρποντο τῇ ξυντυχίᾳ, ὅτι γε αὐτοῖς ἦδε ἡ ναῦς κενὴ πρότερον ἀπελθοῦσα τότε δὴ ἀνδρῶν ἀνάπλεως ἐπανῆκεν. (p. 274,32 — 275,32)

IV 13. Παρῆσαν δὲ τοῖς Πέρσαις καὶ Οὔννοι Σάβειροι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσβοηθήσοντες. τοῦτο γὰρ τὸ γένος μέγιστόν τε ἐστὶ καὶ πολὺάνθρωπον, φιλοπόλεμόν τε ἐς τὰ μάλιστα καὶ ἀρπαλέον καὶ οἷον δὴ οἱ αὖ τῶν ὀθνείων ἐφίεσθαι, μισθοῦ τε ἕνεκα μόνου καὶ τῆς ἐπὶ τῇ λείᾳ ἐλπίδος νῦν μὲν τούτοις, νῦν δὲ ἐκείνοις, νῦν δὲ ἄλλῳ τῷ ξυμμαχεῖν καὶ ξυνδιακινδυνεύειν ἐς τὰναντία μεταβαλλόμενον. πολλάκις μὲν γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις, πολλάκις δὲ τοῖς Πέρσαις κατ' ἀλλήλων παραταπτομένοις ξυνήραντο τοὺς ἀγῶνας, ἐν ὀλίγῳ τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐφ' ἐκατέρους τραπέντες καὶ μισθαργήσαντες. (pp. 312,32 — 313,12)

IV 18. Ὁ μὲν οὖν Ἰλλοῦς προπορευόμενος ἡγεῖτο τῶν ἀνδρῶν ἐς τὴν ἀνάβασιν, ὥς ἦδη αὐτῷ τῇ πείρᾳ καὶ διεγνωσμένην. εἶπετο δὲ εὐθὺς Ζίπερ ὁ Μαρκελλίνου δορυφόρος, καὶ μετ' εἰκεῖνον Λεόντιος ὁ Δαβραγέζου, καὶ ἐπ' αὐτῷ Θεόδωρος ὁ τῶν Τζάνων ταξίαρχος· — — — ἐν τούτῳ δὲ Λεόντιος ὁ Δαβραγέζου ὑπὲρ τέλματός τινος ὀλισθήσας καταπίπτει ἀθρόον καὶ ὑποφέρεται καὶ περιρρήγνυνται τὴν ἀσπίδα. (p. 321,1 — 6; 16 — 19)

IV 20. Οἱ δὲ βάρβαροι ἐμόχθουν μὲν σφόδρα καὶ ἐπιέζοντο, πλὴν ἄλλ' οὕτω ἀνίσταν ἀμυνόμενοι. ἦδη γὰρ τινες σπαλίωνα κομίζοντες ἐπ' ἐκεῖνα δὴ τὰ τῶν Ῥωμαίων ἔρηκτο ἐχώρουν ὥς ἅπαντα καταβαλοῦντες. πρὶν δὲ δὴ πελάζειν αὐτοὺς καὶ ὑποκρύπτεσθαι, Σουαρούνας τις ὄνομα, Σκλάβος ἀνὴρ, ἀφίησι δόρυ τῷ μᾶλλον προφαι-

ромейски тридесетвеслени кораба, които, както вече казах по-рано, персите отнели без екипажа им, тези именно тридесетвеслени кораби, на които имало тежковъоръжени мидийци, стояли на котва в реката, като били вързани с въжета за брега. Когато настъпила нощта, всички люде, които били там, заспали. Понеже имало силно течение, което тласкало товарните кораби и опъвало въжата, неочаквано връзката на единия кораб се скъсала. Водовъртежът, като подхванал изпуснатия и откъснат кораб, откарал го някак много бързо напред, понеже нито гребане го възпирало, нито кормилото могло да го насочи нанякъде, и го предал на ромеите, командувани от Дабрагез. Като го съзрели, те с радост хванали лова и били доволни от случката, понеже този кораб, който по-рано ги напуснал празен, сега се върнал при тях с люде.

С персите били и хуни савири, които им помагали като наемници. Това племе е твърде голямо и многочислено, извънредно войнолюбиво и грабливо, а и винаги се стреми към чуждото. Само за заплата и с надежда за плячка те служат ту на тия, ту на ония, ту се обръщали срещу оня, на когото са били съюзници и с когото са споделяли опасностите. [Савирите] се биели често пъти на страната на ромеите и често пъти на страната на персите, когато те воювали помежду си, като в кратко време се прехвърляли и минавали на служба към едните и към другите.

И тъй Илус¹ вървял напред и водел войниците към нагорнище, което му било познато вече от опит. Веднага след него следвал Зипер, копиеносецът на Марцелин, след него Лъв, син на Дабрагез, и подире му Теодор, таксиархът на цаните.² — — — Между това Леонтий, синът на Дабрагез, като се подхлъзнал в някаква тиня, се строполил, търколил се и си счупил щита.

Варварите много се измъчвали и били притискани, обаче те все още не преставали да се защищават. Някои вече носили спалион³ и настъпвали срещу укрепленията на ромеите, за да разрушат всичко. Но преди да ги доближат и да се прикрият, някой си, на име Сварун, славянин, хвърлил копие срещу този,

¹ Илус бил византийски военачалник, исавриец по произход. ² Цаните, или мисимиани, били подвластни на царя на колхите, но имали свой език и закони. Те живеели по горното течение на р. Кодора. ³ Спалионът представлял дървен навес, под който се криели нападащите войници.

νομένω, καὶ πλήττει καιρίαν. πεσόντος δὲ ἐκείνου αὐτίκα ἐξετινάχθη ὁ σπαλίων, καὶ ἠρήριπτο ἀνατετραμμένος, καὶ πως ἐς τὰναντία τοῦ κύτους περιηγμένου ἀνεκαλύπτοντο οἱ ἄνδρες καὶ ἀπεγυμνοῦντο. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ῥαδίως οἱ Ῥωμαῖοι κατακοντίζοντες ἐκτειναν, εἷς δὲ γε ἀποδράς ὤχετο. (p. 324, 19—32)

11. Iustinus barbarorum incursiones apud Danubium repellit

IV 22. Ὁ δέ, καίτοι γινώσκων τὰ ποιούμενα, πολλάκις τε τῶν λεηλατουμένων ὡς αὐτὸν ἰόντων καὶ ξὺν ὀλοφυρμῷ προκαλινδουμένων, λώφησιν τε γενέσθαι σφίσι τῶν κακῶν ἀντιβολουμένων, ὅμως τῶν ὀδυρμῶν καὶ δακρύων ὀλίγα φροντίσας ἤσθιεν ἀδεῶς ἐκ τῶν ἀδικημάτων, καὶ ἤδετο μὲν ἀπριάτην εὐωχούμενος, καὶ πρὸς γε μεστὸν κατὰ τὸ πλεόν καὶ ἐμβριθέστερον ποιῶν τὸ φασκώλιον. ἤμελλε δὲ ἄρα χρόνῳ ὕστερον ποινὰς μεγάλας ἡλίκας ἀποτινύναι. εἰ γὰρ μυρίους μετὰ ταῦτα διήρυσσε πόνοους καὶ μέγιστον ἤρατο κλέος ἀμφὶ τὸν Ἰστρὸν ποταμόν, τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς ἀνακόπτων, ἀλλ' οὐδὲν ἐνθύνδε ἢ τοῦ κρείττονος ἐθωπεύετο δίκη οὐδὲ τούτοις ἐκεῖνα ἐπεκαλύπτετο. (p. 329, 8—22)

12. Zabergan, Cotrigurorum dux, Thracias pervadens contra Constantinopolim ducit

V 11. Οἱ Οὐννοι τὸ γένος τὸ μὲν παλαιὸν κατέρχοντι τῆς Μαϊώτιδος λίμνης τὰ πρὸς ἀπηλιώτην ἄνεμον, καὶ ἦσαν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ ἀρκτικώτεροι, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη, ὅποσα ἐντὸς Ἰμαίου ὄρους ἀνὰ τὴν Ἀσίαν ἐτύγγχανον ἰδρυμένα. οὗτοι δὲ ἅπαντες κοινῇ μὲν Σκύθαι καὶ Οὐννοι ἐπωνομάζοντο· ἰδίᾳ δὲ κατὰ γένη, τὸ μὲν τι αὐτῶν Κοτρίγουροι, τὸ δὲ Οὐτίγουροι, ἄλλοι δὲ Οὐλτίζουροι, καὶ ἄλλοι Βουρούγουνδοι, καὶ ἄλλοι ὡς ἂν αὐτοῖς πατριὸν τε ἦν καὶ εἰθισμένον. γενεαῖς δὲ πολλαῖς ὕστερον διέβησαν ἐς τὴν Εὐρώπην, εἴτε ὡς ἀληθῶς ἐλάφου τινὸς κατὰ τοῦτο δὴ τὸ θρυλούμενον τὰ

който се показвал повече навън, и го наранил смъртоносно. Когато последният паднал, спалионът веднага се разклатил, смъкнал се и като се прекатурил, преобърнал се някак върху изпъкналата страна на свода си, та войниците били разкрити и оставени без защита. Тогава ромеите лесно избили с хвърляне на копия останалите, от които само един успял да избяга.

11. Юстин отблъсва варварските нападения около Истр

Ограбените отивали често при [Юстин¹], хвърляли се с ридания пред краката му и коленопреклонно го молили да се прекратят злините. Обаче [Юстин], ако и да знаел това, което се вършело, отдавал малко внимание на плаحوвете и сълзите им, без страх използвал за себе си неправдите и се наслаждавал, като пирувал, без да плаща, и при това правел кесията си по-пълна и по-тежка. Обаче по-късно той трябвало да понася за това твърде тежки наказания. Защото ако и да извършил после хиляди подвизи и да спечелил много голяма слава около реката Истр, като отблъсвал нападенията на варварите, божествената присъда никак не била смекчена от това и с тези подвизи не се покривали предишните му деяния.²

12. Котригурският вожд Заберган преминава Тракия и се отправя срещу Константинопол

Хуните населявали в старо време земите на изток от Меотидското езеро и се простирали по на север от реката Танаис, както и останалите варварски народи, които се били заселили отсам планината Имай³ в Азия. Всички тези народи се наричали общо скити и хуни. Обаче поотделно едно от тези племена се наричало котригури, друго утигури, трети ултизури, а други вуругунди⁴, и други според техния прадядов обичай. По-сетне, след много поколения, те преминали в Европа, било че наистина някаква кошута най-напред им посочила

¹ Юстин бил началник на византийските войски в Лазика. Както личи от предходния текст, населението на Лазика страдало от безчинствата на един от подчинените на Юстин, на име Йоан Африканец, и затова се оплакало на Юстин. Събитията се отнасят към 556 г. ² Загатва се за подвизите на Юстин срещу аварите по бреговете на Дунава, за които говори Менандър (вж. тук). ³ Планината Имай е дн. Тенгри Даг или Тянь Шан в Средна Азия. ⁴ Вуругунди (Уругунди — около IV—VI в.) били племена вероятно от хунски произход. Вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 102.

πρῶτα ἡγησαμένης εἴτε καὶ ἄλλοιά χρησάμενοι τύχη, καὶ τὴν ἐκροὴν τῆς λίμνης τὴν ἐς τὸν Εὐξείνιον Πόντον φερομένην, ἄπορον τέως δοκοῦσαν, τότε δὴ ὅτω οἷν τρόπῳ διαπεραιωθέντες, ἀλώμενοι δὲ ὁμῶς ἀνὰ τὴν ὀθνεῖαν, πλεῖστα ὅσα τὸ ἰθαγενὲς ἐλυμήναντο, ἀπροσδόκητα προσπεσόντες, ὥς καὶ τοὺς προτέρους οἰκήτορας ἀπελάσαντες αὐτοὶ τὴν ἐκείνων κατέχειν. ἤμελλον δὲ ἄρα οὐκ ἐπὶ μακρότατον διαμένειν, ἀλλὰ πρόρριζοι τὸ λεγόμενον ἀπολεῖσθαι. αὐτίκα γοῦν Οὐλίζουροί τε καὶ Βουρούγουνδοι μέχρι μὲν Λέοντος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἐν τῷ τότε Ῥωμαίων γνώριμοί τε ὑπῆρχον καὶ ἄλκιμοι εἶναι ἐδόκουν· ἡμεῖς δὲ οἱ νῦν οὔτε ἴσμεν αὐτούς, οὔτε, οἶμαι, εἰσόμεθα, τυχὸν μὲν διαφθαρέντας, τυχὸν δὲ ὥς πορρωτάτω μεταναστάντας. ἐκείνου γε μὴν τοῦ ἔτους, ἐν ᾧ δὴ ἔφην τὴν λοιμώδη νόσον τῇ πᾶσι ἐνσκήψαι, τὰ λοιπὰ τῶν Οὐννων γένη ἐσώζετο, καὶ ἦσαν ἔτι ὀνομαστότατα. καπνόντες δὲ ὁμῶς οἱ Οὐννοι ἐς τὰ πρὸς νότον ἄνεμον, οὐ πόρρω τῆς ὀχθῆς τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ ἠϋλίζοντο, ἥνίκα ἦν αὐτοῖς βουλομένοις. τότε δὴ οὖν τοῦ χειμῶνος ἐπιλαβομένον, τὰ μὲν ρεῖθρα τοῦδε τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὸ εἰωθὸς ὑπὸ τοῦ κρύους ἐπήγγυτο ἐς βάθος, καὶ ἦσαν ἤδη σκληρὰ καὶ βάσιμα καὶ ἱππήλατα. Заберган δὲ ὁ τῶν Κοτριγούων Οὐννων ἡγεμὼν ξὺν πλείστοις ὅσοις ἱππότηαις ἐπιδραμῶν καθάπερ χέρσον τὰς δίνας, ἐς τὴν Ῥωμαίων ἐπικράτειν εὐκολώτατα διαβαίνει· ἔρημά τε εὐρὸν τὰ ἐκείνη χωρία, καὶ μηδενὸς αὐτῷ κωλύματος γιγνομένου ἀνὰ τὰ πρόσω πορευομένῳ, αὐτίκα ὅγε Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν παραμειψάμενος τῇ Θράκῃ προσέβαλεν. ἐνταῦθα δὲ διελὼν τὸν οἰκεῖον στρατὸν ἀπόμοιραν μὲν τινα ἔστειλεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδι καταδραμουμένους τὰ ἀφύλακτα τῶν τῆδε χωρίων καὶ λεηλατήσοντας, ἑτέρους δὲ ἐς τὴν Χερρόνησον τὴν Θρακίαν.

12. Τῆσδε δὲ τῆς Χερρόνησου τὰ μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον νενευκότα καὶ εὐρόνοτον ἄνεμον καὶ μέχρι τοῦ μεσημβρινοῦ κέντρον τῷ Ἑλλησπόντῳ παρατείνεται. περιρρεῖ γὰρ σχεδὸν τι ἅπασαν, καὶ ταῖς καμπαῖς τῶν ἡόνων συμπεριάγεται βραχεῖ τινι μέρει τῆς ἡπείρου, καὶ μόνοις τετταράκοντά που σταδίοις εἰσγόμενος τοῦ νῆσον αὐτὴν ἀπεργάσασθαι. ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἰσθμῷ τεῖχος ἑκταδὸν ἴδρυνται ξυνεχὲς ἐφ' ἑκατέρῃ θαλάττῃ προβεβλημένον· πόλεις τε ἔνδοθεν αὐτῷ

пътя, както гласи общоизвестното предание, било като са използвали някакъв друг случай.¹ Тогава, като преминали така или иначе отока на езерото, който се влива в Евксинския Понт и който до тогава бил смятан за непроходим, те се скитали по чужди земи и нанасяли извънредно големи пакости на тамошното население, като го нападали неочаквано. Така те прогонвали по-раншните им жители и завземали тяхната земя. Съдено било обаче да не останат там много дълго, но да загинат, както се казва, до корен. Впрочем ултизурите и вургундите били известни до времето на император Лъв² и на тогавашните ромеи и били смятани за храбри. Но ние днес нито ги знаем, нито, мисля, ще ги познаем, понеже едни от тях са загинали, а други са се преселили много далеч. През годината, в която, както казах, заразителна болест нападнала града [Константинопол], останалите хунски племена били запазени и все още доста известни по име. Хуните обаче, като слезли в земите към юг, се настанили, където искали, недалеч от брега на реката Истр. И тъй тогава, понеже настъпила зима, водите на тази река, както обикновено, замръзнали дълбоко от студ, сковали се и станали проходими за пешаци и за конници. Заберган, предводителят на котригурите хуни, тръгнал с извънредно голям брой конници по реката като по суша и преминал съвсем лесно в ромейска територия. Понеже той намерил тамошните земи запустели и не срещнал никаква пречка при напредването си навътре в страната, веднага през Мизия и Скития нахлул в Тракия. Тук той разделил войската си, една част от нея изпратил срещу Елада, за да нападне незащитените тамошни селища и да ги ограби, а другата част — в тракийския Херсонес.

Оная част от Херсонес, която е обърната към изток и югоизток, се простира покрай Хелеспонт чак до южния му край. Защото той мие почти целия Херсонес и с извивките на бреговете си го обхваща без една малка част от сушата, като само някакви четиридесет стадия му пречат да го превърне в остров. В този провлак се издига защитна стена, която се простира непрекъснато от едното до другото море. Във вътрешността му са разположени градовете

¹ Събитията се отнасят към 557 г.

² Византийският император Лъв I (457—474).

προσπεπηγυῖαι τυγχάνουσιν Ἀφροδισιάς τε καὶ Θῆσκος καὶ Κίβηρις. τούτων δὲ ὡς ἀπωστάτω ἀμφ' αὐτὸν δῆπου τὸν πορθμὸν καὶ τοὺς παρακτίους ἀγκῶνας Σηστός γέ ἐστι πόλις ἡ περιλάλητος τῇ ποιήσει καὶ ὀνομαστικότητι, οὐκ ἄλλον του ἔνεκα, οἶμαι, ἢ μόνον ἐπὶ τῷ λύχνῳ τῆς Ἥρους ἐκείνης τῆς Σηστίδος καὶ τῷ Λεάνδρου ἔρωτι καὶ θανάτῳ. οὐ πόρρω δὲ αὐτῆς καὶ ἑτερόν τι κεῖται πολίχνιον, ἐλάχιστον μὲν καὶ ἀκαλλές, καὶ οὐδὲν ὅτιοῦν ἐπέραστον ἔχον, Καλλίπολις δὲ ὅμως ἐπονομαζόμενον· τὰς γε μὴν περιοικίδας κοσμοῦσιν ἀγροί τε καὶ ἐπίνεια καὶ δένδρων ποικίλων ἔσμος καὶ ρείθρων ποτίμων, γῇ τε εὐαρόδης ἄγαν καὶ κάρπιμος κἂν τοῖς ἀναγκαίοις διαρκεσάτη. τοσαῦτα ἄρα πολίσματα καὶ χώραν ὡς πλείστην ἔνδον ἐναπολαμβάνει τὸ ἔρυμα, ὡς μὴ πολεμίοις εὐέφοδα εἶναι. τότε δὴ οὖν ὁ Ζαβεργὰν εὐωχούμενος τῶν ἐλπίδων διανοεῖτο καθ' αὐτὸν ὡς, εἴ γε τὸ τεῖχος κατέλοι καὶ τοῖς ἔνδον ὁμιλήσει χωρίοις, δυνήσεται θᾶπτον καὶ τῆς θαλάττης κρατῆσαι· ἐντεῦθεν τε ὠνειροπόλει νεῶν αὐτῷ παρέσεσθαι πλῆθος καὶ ὅτι διαβήσεται κατὰ τὴν Ἀσίαν, τὸν μεταξὺ πόρον στενώτατον ὄντα καὶ οὐ μάλα τραχεῖ κύματι χαρattoμένονον εὐκολώτατα διαπλεύσας, καὶ ὡς εὐθύς τὴν Ἀβυδὸν λυμανεῖται καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πορθήσει δεκατευτήριον. τούτοις δὴ οὖν μάτην τοῖς βουλευμασιν ἐξηρεθισμένος ἔστειλε δύναμιν ἀνὰ τὴν Χερρόνησον, ὁπόσῃν ἀποχρήσειν ἐς τόδε τὸ ἔργον ἡγεῖτο· αὐτὸς δὲ ξὺν ἑπτακισχιλίοις ἱππόταις ἰδὺ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως πορευόμενος τοὺς τε ἀγροὺς ἐδήρυν καὶ τῶν πολισμάτων ἐπειράτο καὶ ἅπαντα ἐκίνει χύδην καὶ ξυνετάρραπεν. αἰτία δὲ ἦν τῆς ἐφόδου τῷ μὲν ἀληθεστάτῳ λόγῳ ἀδικία βαρβαρικὴ καὶ πλεονεξίας ἐπιθυμία, σκῆψιν δὲ ὅμως τινὰ καὶ προκαλύμμα ἐποιεῖτο τὴν πρὸς τοὺς Οὐτιγούρους δυσμένειαν· Σάνδιλχος γάρ τις ὄνομα Οὐννος ἀνὴρ ἡγεῖτο μὲν ἐκείνου τοῦ γένους, εὖνους δὲ ἐς τὰ μάλιστα καὶ ἔνσπονδος ὑπῆρχεν Ῥωμαίοις. τοιγάρτοι βασιλεὺς ἔστεργε τε αὐτὸν καὶ ἐγέραιρε καὶ δώροις θαμὰ ἐφιλοφρονεῖτο. οἱ δὲ Κοτρίγουροι ἅτε δὴ οὐ τῶν ὁμοίων μετέχοντες, ἀλλὰ παντάπασι περιπεφρονημένοι καὶ περιφανῶς προπηλακίζόμενοι, τήνδε ποιεῖσθαι τὴν ἐκστρατεῖαν ᾧθήθησαν χρῆναι, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ δῆθεν φοβεροί τε καὶ λόγου ἄξιοι ἀποδειχθεῖεν καὶ οἷοι μὴ ἐφίεναι τῷ ἀτιμάζοντι.

Афродизия, Тескос и Кивирис. Най-далеч от тях около самия проток и крайбрежните му извивки се намира градът Сестос, много възпяван в поезията и твърде прочут не заради друго, а само поради лампата на известната Херо от Сестос и поради любовта и смъртта на Леандър¹. Недалече от него се намира и друго едно градче, което е много малко, неугледно и лишено от всякаква привлекателност, но при все това се нарича Калипол. Околностите му пък са красиви със своите ниви, пристанища, многобройни различни дървета, пивки води и със своята много добре напоявана и плодородна земя, обилна с храни. И така защитната стена² обхваща толкова града и тъй обширна земя, та те не са лесно достъпни за неприятелите. Тогава Заберган, окрилян от надежда за успех, си мислел, че щом завземе защитната стена и проникне зад нея, ще може да завладе по-бързо и морето. При това си въобразявал, че ще дойдат при него много кораби, ще премине в Азия, като преплува извънредно лесно протока, който е много тесен и се набраздява от не твърде буйни вълни, и веднага ще опустоши Абидос и ще ограби митницата му. И тъй възбуден от тези празни мечти, изпратил в Херсонес войска, колкото смятал, че ще бъде достатъчна за това начинание, а сам със седем хиляди конници потеглил направо за Константинопол, като опустошавал по пътя си нивите, нападал градовете, раздвижвал и разбърквал издъно всичко. Причината за похода му се дължала в действителност на варварска несправедливост и варварско користолюбие, обаче той представял като предлог и оправдание за това враждата си срещу утигурите. Някой си хун, на име Сандилх, бил вожд на това племе. Той бил много благосклонен към ромеите и бил техен съюзник. Затова императорът го обичал, почитал и проявявал често своята благосклонност към него с подаръци. Обаче котригурите, понеже не получавали същото и били всякак пренебрегвани и съвсем явно обиждани, сметнали, че трябва да предприемат този поход, за да се покажат, че и те били страшни и достойни за уважение и че нямало да допуснат да бъдат незачитани.

¹ Тук авторът загатва за античната легенда, според която младежът Леандър от Абидос се влюбил в девойката Херо, която живеела на отсрещния бряг в Сестос. Всяка нощ той е преплавал Хелеспонта, за да се срещне с нея, но през една бурна нощ се удавил. Херо от скръб се хвърлила от върха на фара на Сестос.

² Става дума за Анастасиевата стена.

13. Καὶ τοίνυν, οὐδὲν γὰρ ὁτιοῦν αὐτοῖς ἀντίπαλον ἐμποδῶν εἰστίηκει οὐδὲ ὑπηντίαζε, κατέτρεχον ἀφειδῶς καὶ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν, λείαν τε ἀφθονον περιβαλλόμενοι καὶ αἰχμαλώτων ἀθροίζοντες πλήθη· ἐν τοῖς καὶ γυναῖα πλὴλὰ τῶν εὖ γεγονότων καὶ σώφρονα δίαιταν ἡρημένων ὁμότατα ἤγοντο, καὶ ξυμφορὰν πασῶν μείζονα ἐδυστύχουν, ἐς ἀκολασίας ἀμετρίαν ὑπερετεῖν ἀναγκαζόμενα· ἔνια δὲ καὶ ἀπειρηκνῦται ἤδη ἐκ παίδων γάμοις τε καὶ φιλοκοσμία καὶ ταύτῃ δὴ τῇ περὶ τὸν βίον ἀναστροφῇ καὶ ὁμιλίᾳ ἐν ἀποκεκριμένῳ τινὶ καὶ τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἱκετεία προσήκοντι ὑπεκρύπτοντο δωματίῳ, τὸ ἀμιγές τε καὶ ἐλεύθερον καὶ παντάπασιν ἀκοινώνητον τῆς μετ' ἀνδρῶν ξυνοσίας περὶ πλείστου ποιούμεναι καὶ μόνῳ τῷ ἡρεμεῖν ἀνειμέναι. οἱ δὲ καὶ ἐς ταύτας ἐξύβριζον ἀφαιρούμενοι τοῦ ἱεροῦ παρθενῶνος καὶ ἀπρεπῶς αὐταῖς πρὸς βίαν ξυγκαινδούμενοι· ἄλλαι δὲ πολλαὶ τῶν ἄρρεσιν ἐς ταῦτ' ἰέναι οὐκ ἀνηναμένων, κύουσαι ἐν τῷ τότε οὕτω παρασχὸν εἴλκοντο, καὶ εἶτα, ἐπειδὴ παρῇν ἢ τοῦ τόκου ἀνάγκη, οὕτω δὴ τι ἐν μέσῃ τῇ πορείᾳ ἐμφανέτατα ἔτικτον, οὔτε τὰ αἰσχυνητὰ τῶν ὁδίνων ἐπικαλύπτειν δυνάμεναι οὔτε περιστεῖλαι, ὥς θέμις, καὶ ἀνελέσθαι τὰ βρέφη· ἀλλ' αἱ μὲν καὶ ὥς ἐσύροντο, μηδὲ ἀλγῆσαι αὐταῖς, εἰ οἷόν τε φάναι, ξυγκεχωρημένον, τὰ δὲ δείλαια ἐκεῖνα ἐπ' ἐρημίας ἐλείπετο κυσί τε καὶ οἰωνοῖς σπαραττόμενα, ὥσπερ τοῦδε ἔνεκα μόνου ἐς φῶς προαχθέντα καὶ μάτην τοῦ φῦναι ἀπογε σάμενα, ἐς τοῦτο γὰρ τύχης τὰ Ῥωμαίων πράγματα ἠληλάκει ὥς ἐν αὐτῇ δῆπου τῇ περ οὐκίδι τῆς βασιλίδος πόλεως τοιαῦτα δεινὰ πάσχειν ὑπὸ βαρβάρων σφόδρα ὀλίγων. τοῖς δὲ οὐ μέχρι τούτων ἔτελεύτα τὸ θράσος, ἀλλ' ὁδῶ ἰόντες εἴσω τῶν μακρῶν ὀνομαζομένων τειχῶν ῥαδίως παρῇλθον καὶ τοῖς ἔνδον φρουρίοις ἐπέλαζον. πολλαχοῦ γὰρ ὑπὸ χρόνου καὶ ἀτημελείας ἐπεπτώκει καὶ διελέλυτο ἢ τοῦ μεγίστου ἱρύματος οἰκοδομία. ἔνια δὲ μέρη καὶ αὐτοὶ καταβεβλήκασιν ἀδεῶς οὕτω καὶ ἀταλαιπώρως, ὥσπερ οἰκίας καταστρεφόμενοι. καὶ οὐδὲν ἦν τὸ ἀπειργον τῷ μήτε φρουρὰν στρατιωτικὴν ἐνθάδε ἰδρῦσθαι μήτε ἀμυντήρια μηχανήματα καὶ τοὺς ταῦτα κινεῖν ἐπισταμένους, ἀλλὰ μήτε κινῶν ὕλακην ἀκούεσθαι, εἰ μὴ λίαν καταγέ-

И затова, понеже никакъв противник не им се изпречвал, нито им излизал насреща, те нападали безпощадно и опустошавали страната, като вземали богата плячка и откарвали много пленници. При това те отвеждали по най-жесток начин много благородни и целомъдрени жени и те понасяли най-голямото нещастие, понеже били насилвани да удовлетворяват безкрайното им сладострастие. А имало такива жени, които още от младини се били отказали от брак, от гиздене, също и от грижите за този живот и от общуване с хора и живеели скрито в уединение и подходя за молитва килия.¹ Те ценели най-вече непорочния и свободен живот и пълното въздържане от сношение с мъже и били се отдали само на уединение. И с тях варварите се гаврели, като ги извличали от свещената обител и по безсрамен начин се търкаляли с тях, за да ги изнасят. А много други жени, които не се били отказали да живеят с мъже, били изнасилвани бременни, доколкото било възможно при това положение, и после, когато настъпило време да родят, те раждали някак открито посред пътя, без да могат да прикрият срамотите при раждането или да повият, както е обичай, новородените си деца и да ги вземат на ръце. Но те били влачени и в това положение не им се позволявало, ако може да се каже, дори да страдат, а нещастните им деца били изоставяни на пусти места, за да бъдат разкъсвани от кучетата и хищни птици, като че ли само заради това са дошли на бял свят и напразно са вкусили от живота. До такава нещастие били достигнали работите на ромеите, че много малко по брой варвари дори в самата околност на царския град им нанасяли такива беди. Обаче тяхната дързост не свършвала с това, но вървейки по пътя, те лесно минали така наречената Дълга стена и се приближили до вътрешните укрепления, понеже на много места били паднали или разрушени от времето и небрежността стените на тая твърде голяма крепост. А някои нейни части те сами събаряли така смело и без труд, като че ли разрушавали къщи, и нямало нищо, което да им пречи, понеже там не се намирала нито военна охрана, нито защитни машини и лица, опитни да боравят с тях. Там дори не се чувал ку-

¹ С тази перифраза авторът означава монахините.

λαστον εἰπεῖν, ὥς γοῦν ἐν συμφεῶσι καὶ μάνδραϊς. τὰ γὰρ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότα ὅποσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐκέτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκουν. δέον γὰρ ἐς πέντε καὶ τετραράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε ἐς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν περιειστήκει. καὶ τούτων αἱ μὲν ἐν Ἰταλίᾳ ἐτετάχατο, αἱ δὲ κατὰ τὴν Λιβύην, ἕτεραι δὲ ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ ἄλλαι περὶ τοὺς Κόλχους καὶ ἄλλαι κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου καὶ Θήβην τὴν Αἰγυπτίαν. ἐκάσθηντο δὲ ὀλίγοι καὶ πρὸς τὰ ἑῶα τῶν Περσῶν ὄρια· οὐ γὰρ δῆπου ἔδει ἐκεῖσε πλειόνων διὰ τὰς σπουδὰς καὶ τὸ βέβαιον τῆς ἐκεχειρίας. ὧδέ πως ἄρα ἐς βραχύτατον μέρος περιέσταλτο τὰ πλήρη καὶ ὑπετέμνητο τῇ τῶν κρατούντων ὀλιγωρίᾳ.

14. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐπειδὴ πρότερον Ἰταλίαν ξύμπασαν ἐχειρώσατο καὶ Λυβύην καὶ τοὺς μεγίστους ἐκείνους πολέμους διήρνησε, καὶ πρῶτος ὥς εἰπεῖν ἐν τοῖς κατὰ τὸ Βυζάντιον βεβασιλευκόσι Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ὀνόματί τε καὶ πράγματι ὑπεδέδεικτο· ἐπειδὴ οἷν αὐτῷ ταῦτά τε καὶ ἄλλα ὅμοια τούτοις νεάζοντι ἔτι καὶ ἐρρωμένῳ ἐξείργαστο, τότε δὴ ἀμφὶ τὴν ἐσχάτην τοῦ βίου πορείαν, ἥδη γὰρ καὶ ἐγεγηράκει, ἀπειρηκέναι τοῖς πόνοις ἐδόκει, καὶ μᾶλλον τι αὐτὸν ἤρεσκε συγκρούειν ἐν ὁφίσιν τοὺς πολέμιους, δώροις τε αὐτούς, εἴ πῃ δεήσοι, καταθωπεύειν, καὶ ταύτῃ ἀμωσγέπως ἀποκρούεσθαι, ἢ ἑφ' ἑαυτῷ πεποιθέναι καὶ μέχρι παντὸς διακινδυνεύειν. τοιγάρτοι καὶ περιεώρα τὰς τάξεις διαρθηζομένας, ὥς δὴ τὸ λοιπὸν ἦκιστά γε αὐτῶν προσδεησόμενος. καὶ τοίνυν ταύτης ἐπιλαβόμενοι τῆς ῥαθυμίας οἱ τὴν δευτέραν ἀρχὴν τῶν σκήπτρων διέποντες, οἷς δὴ φορολογεῖν τὴν ὑπῆκοον καὶ εἶτα διανέμειν τοῖς στρατεύμασι τὰ ἐπιτήδεια ἐκπεφρόντισται, οὔτοι δὴ τὰ μὲν περιφανῶς ἀπεστέρον, τὰ δὲ καὶ πολλῷ ὕστερον ἢ ὀπηνίκα ἐχρῆν ἀπεδίδοσαν· δοθέντος δὲ ὅμως ὀψὲ γοῦν τοῦ ὀφλήματος, εὐθὺς οἱ τὴν πανοῦργον ταύτην καὶ δημώδη λογιστικὴν ἠσκημένοι ἐφίσταντο τοῖς καταλόγοις καὶ ἀνεκαλοῦντο τὰ πεπορισμένα. τοῦτο

чешки лай, както при кочини и кошари, ако не е много смешно да се каже това. Ромейските войски впрочем не били вече толкова многобройни, както някога при старите императори, но били твърде много намалени, та не били достатъчни спроти големината на държавата. Ако и да трябвало цялата военна мощ да се състои от шестстотин и четиридесет и пет хиляди бойци, в това време тя достигала едва до сто и петдесет хиляди души. И от тях едни стояли в Италия, други в Либия, други в Испания, други около Колхида и други в града на Александър¹ и египетската Тива². Малцина от тях стояли и по източните граници на Персия, защото там нямало нужда от повече войници поради сключения договор и сигурен мир. По такъв начин многобройните отреди били сведени до незначителен брой войници и съкратени поради небрежността на владетелите.

Императорът, след като по-рано покори цяла Италия и Либия и привършил тамошните твърде големи войни, се показал по име и на дело, тъй да се каже, пръв измежду самодръжците, царували над ромеите във Византион. Тези и други тям подобни дела той извършил още като младеж и в разцвета на силите си. Тогава обаче, към края на своя жизнен път (защото вече бил остарял), той, както изглежда, се бил отказал от борбите и като че ли повече му се нравело да насъсква неприятелите едни срещу други и ако било някак нужно, да ги спечели с подаръци и по такъв начин да ги отклони от нападения, отколкото да се уповава на силите си и да се излага постоянно на опасност. Затова той допускал да се разстройват войските му, като че ли в бъдеще нямало да има никаква нужда от тях. От това лекомислие били обзети и ръководителите на по-второстепенни служби в управлението на държавата, именно на ония, на които била възложена грижата да събират данъци от поданиците и после да разпределят на войските съестните припаси. Те открито задигали една част от тях, а другата предавали много по-късно. А когато ако и късно, предадели дължимото, тия опитни в това мошеническо и вулгарно сметководство веднага се явявали при войсковите части и отново искали да им

¹ „Градът на Александър“ означава град Александрия в Египет. ² Става дума за град Тива в Египет. Агатий загатва за войните на Юстиниан срещу остготите и Италия и срещу вандалите в Африка.

γὰρ αὐτοῖς γέρας τε ὑπῆρχε καὶ ἀξίωμα, τὸ τοῖς στρατιώταις ἐγκλήματα ἐπάγειν ἄλλοτε ἄλλα καὶ τῆς ἐδωδῆς αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι· καὶ καθάπερ ἐν παλιρροίᾳ ὑδάτων αὐτὸ δῆπον τὸ μέτρον τῆς παρασχεθείσης τοῖς τάγμασι δασμοφορίας οὐκ οἶδα ὄντινα τρόπον ἐς τοῦμπάλιν μετωχετεύετο καὶ ἐπανήει ὅθεν ἐρρύη· καὶ οὕτω μὲν τὸ ὑπερμαχοῦν καὶ παραταττόμενον κατημέλητο καὶ τροφῆς ἀπορία πιεζόμενοι κατελίμπανον τοὺς ἀγῶνας, οἷς ἐτύγγχανον ἐντεθραμμένοι· καὶ ἄλλοι ἄλλοθι ἀπεχώρουν, ὥς ἑτερόν τινα μετελευσόμενοι βίον· ἐς δὲ γυναῖκας ἀκόσμους ὥς τὰ πολλὰ καὶ ἡνίοχους καὶ ἄνδρας ἀγεννεῖς μὲν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ ἀβροδιαίτους, μόνον δὲ πρὸς τὰς ἐμφύλους ταραχὰς καὶ τὴν περὶ τὰ χρώματα ἔριν ἐμμανεῖς καὶ θαρραλέους καὶ ἄλλους ἔτι τούτων ἀχρειοτέρους, τὰ στρατιωτικὰ ἐσκεδάννυντο χρήματα. ταῦτά τοι ἦ τε ἄλλη Θράκη καὶ τὰ πρὸς αὐτῇ τῇ βασιλίδι πόλει χωρία ἔρημά τε ἦν καὶ ἀφύλακτα, ἐς ὅσον καὶ τοῖς βαρβάροις βατὰ εἶναι καὶ εὐεπίδρομα· ἐς τοῦτο γὰρ ἐκεῖνοι ἠρθῆσαν ἀλαζονείας ὥς καὶ ἀμφὶ Μελαντιάδα τὴν κώμην στρατοπεδεύσασθαι, οὐ πολλῶ τῆς πόλεως διεστηκυῖαν, ὅτι μὴ τεταράκοντα καὶ ἑκατὸν πον σταδίους. παραρρεῖ δὲ αὐτὴν Ἀθύρας ποταμός, ὃς δὴ ὀλίγον τι πρὶ ἐλθὼν καὶ ἐπὶ ἄνεμον καικίαν ἡρέμα ἐκκλίνας ἐς τὴν Προποντίδα τὸν ῥοὺν ἀπερεύγεται· ὅθεν δὴ καὶ τὸ πρὸς τῇ ἀκτῇ καὶ ταῖς ἐκβολαῖς παρατεταμένον ἐπίνειον τὴν ἐκείνου φέρεται προσηγορίαν. οὕτω δὲ τῶν πολεμίων ὥς ἐγγύτατα ἀυλιζομένων εὐθὺς ἀνὰ τὸ Βυζάντιον τὰ πλήθη τῶν ἀστῶν ἐδεδίει καὶ κατεπέπληκτο, καὶ τὰ δεινὰ οὐ μόνον ὅποια παρῆν, ἀλλ' ἔτι μείζονα διανοοῦντο, πολιορκίας τε ὀνειροπολοῦντες καὶ ἐμπρήσεις καὶ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων καὶ διαρκήξεις τοῦ περιβόλου. τσιγάρτοι πολλάκις καὶ ἐν ταῖς ἐνδοτέρω λεωφόροις φυγαὶ ἀνθρώποι τῶν ἐκ τοῦ ὁμίλου ἐγίγνοντο καὶ ὠθισμοὶ καὶ πτοῖαι παράλογοι, ὥσπερ ἤδη τῶν βαρβάρων ἐσβεβληκότων. πάταγός τε πολὺς ἦρετο ἐν τοῖς πωλητηρίοις, τῶν θυρῶν βιαióτερον προσαραπτομένων. οὐ μόνον δὲ τοῖς πολλοῖς καὶ ἠγνοημένοις τὸ ἀνιᾶσθαι προσῆν καὶ δειμαίνειν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἅπασιν τοῖς ἐν τέλει· καὶ βασιλεὺς δέ, οἶμαι, αὐτὸς οὐ μάλα τὰ ξυνενεχθέντα περιεφρόνει.

се плати вече платеното. Защото честта и достойнството им се състояли в това, да приписват на войниците всеки път нови обвинения и да им отнемат храната, така че както при прилива и отлива на водите предадената на полковете парична дажба, не зная по какъв начин, се връщала обратно в същия размер там, откъдето била дошла. И така защитниците и бойците били пренебрегвани и измъчвани от недостиг на храни, та напускали сраженията, за които били обучени. Други пък се оттегляли другаде, за да заживеят по някакъв друг начин. Войнишките пари били пръскани главно за развалени жени, за колесничари¹ и за мъже, страхливи там, гдето е нужна храброст, и изнежени, бесни и смели само в гражданските размирици и в разприте за цветовете², и за други още по-долни люде. Затова както останалата Тракия, така и земите около самия Константинопол били изоставени и незащитени, та били за варварите достъпни и лесни за нападение. Те впрочем станали дотам дръзки, че се разположили на стан около селото Мелантиада³, което се намира недалеч от града [Константинопол], от който отстои на не повече от някакви сто и четиридесет стадия. Край него тече реката Атира, която, след като измине малко пространство, се отклонява постепенно към североизток и се влива в Пропонтида. Поради това пристанището, което е разположено покрай брега и устието ѝ, носи нейното име. Когато неприятелите се разположили тъй наблизко, много граждани във Византион веднага се уплашили и ужасили и си представяли опасността не само каквато била в същност, но още по-голяма, като си въобразявали обсади, пожари, оскъдица на припаси и пробиви на крепостната стена. Затова често големи тълпи от населението дори в повътрешните улици се впускали да бягат, ставала блъсканица и неочаквана паника, като че ли варварите били вече нахлули [в града]. Голямо смущение настанало в дюкянните, когато вратите били блъскани по-силно. Обаче тревогата и уплахата обхванали не само тълпата и простолудието, но и всички сановници. Дори сам императорът, мисля, не малко се смущавал от това, което ставало. Затова по

¹ Става дума за надбягващите се в цирковете. Цирковите партии във Византия носели името на цветовете: сини, зелени и др.

² При надбягванията в цирковете състезаващите се били облечени в дрехи от различен цвят. Цирковите партии във Византия носели името на цветовете: сини, зелени и др.

³ Мелантиада е била седалище в Източна Тракия, станция на централната линия, дн. Яръм-бургас.

ἀπεκοσμοῦντο τοιγαροῦν, πρὸς αὐτοῦ ἐπιτετραμμένον, τὰ ἱερὰ ὅποσα ἐκτὸς τοῦ ἄστεος ἴδονται κατὰ τὰ Εὐρωπαϊα μέρη καὶ τὸν παράκτιον χῶρον, ὃς δὴ ἄρχεται μὲν ἐκ τῶν καλουμένων Βλαχερνῶν καὶ τοῦ Κέρως, μέχρι δὲ τοῦ Εὐξείνου Πόντου παρατεινόμενος τῷ Βοσπόρῳ συν-απολήγει. τούτων δὴ οὖν ἀπάντων τὰ τε ἔντιμα τῶν ἀναθημάτων καὶ τὴν ἄλλην ἀφαιρούμενοι κατασκευὴν οἷς ταῦτα ἀνεῖτο, τὰ μὲν ἐφ' ἁμαξῶν φέροντες εἴσω τῆς πόλεως ἀπετίθεντο, τὰ δὲ ἀκάτοις ἐμβάλλοντες καὶ τὸν μεταξὺ πορθμὸν διαπεραιούμενοι ἐς τὴν κατ' ἀντικρὺ ἡπειρον ἀπεκόμιζον. καὶ ἦν ἐν τῷ τότε θεάσασθαι τοὺς ἐκείνῃ νεὼς γυμνοὺς καὶ ἀπηγλαϊσμένους, ὥσπερ οὕτω τῆς ἀγιστείας μετείληχότας, ἀλλ' ἄρτι καθίστασθαι ἀρχομένους.

15. Οὕτω δὲ φοβεροὶ τε καὶ μέγιστοι κίνδυνοι ἐπίδοξοι ἦσαν ὥς πάντως ἐσόμενοι ὥστε ἀμέλει τῷ τε ἐν Συναῖς τείχει καὶ τῇ Χρυσῇ καλουμένῃ πύλῃ λοχαγοὶ τινες καὶ ταξίαρχοι καὶ ὀπλίται πολλοὶ ἐφειστήκεσαν, ὥς δὴ προθύμως ἀμυνόμενοι τοὺς δυσμενεῖς, εἴ ποιν ἐπίοιεν. ἦσαν δὲ οὐ μάχιμοι ὥς ἀληθῶς οὐδὲ μετρίως γοῦν τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένοι, ἀλλ' ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων, οἱ ἐς τὸ διημερεῦν τε καὶ διανυκτερεῦν ἐν τῇ αὐτῇ ἀπεκέκριντο, οὓς δὴ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν. οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφата τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις. εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοὶ τε καὶ φαιδροεῖμονες, καὶ μόνον, οἷμαι, ὄγκον τοῦ βασιλείου ἔνεκα καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι. καὶ τὸ μὲν παλαιὸν οὐκ ἄλλους τινὰς ἐν τοῖσδε θεμιτὸν ἦν κατατάττεσθαι ἢ τοὺς αὐτουργεῖν τὰ πολέμια ἡσκημένους. καὶ τοίνυν οὐδὲ χρήματα ἐσῆγον ἐφ' ᾧ ἐνστρατεύσασθαι, ἀλλὰ χαριστηρίαν διαφανῶς καὶ ἀζήμιον ἐδέχοντο τὴν τιμὴν, ἅτε δὴ ἄξιοι ἐκ τῶν προηγωνισμένων ἀναδειχθέντες. Ζήνων δὲ φαίνεται πρῶτος ὁ Ἰσαυρος μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἀνάκτησιν πολλοὺς τῶν ὁμοφύλων τοῖσδε τοῖς τάγμασιν ἐναριθμήσας, ἥκιστα μὲν ἐν ξυμπλοκαῖς ἀριστεύσαντας ἢ ὅλως ἐμπείρους γεγεννημένους, ἄλλως δὲ πῶς γνωρίμους αὐτῷ καὶ ξυνήθεις. εἰτα δοθέντος ἐν τῷ τότε καὶ παρειλημμένου τοῦ ἐξεῖναι οὐ μόνον ἀντὶ μόχθων τε καὶ ἀγῶνων καὶ τῆς ἐν μάχαις ἀρετῆς, ὥς ἐν ἀμοιβῆς τρόπῳ καὶ

негово нареждане били снемани украшенията на храмовете, разположени извън града в европейската част и в крайбрежната област, която почва от тъй наречените Влахерни и Рог¹, простира се дори до Евксинския Понт и завършва на Босфора. И тъй, след като лицата, на които било възложено това, вдигнали от всички тези храмове както скъпите дарове, така и други вещи, те натоварили на коли и прибрали вътре в града една част, а друга, като я натоварили на лодки, преминавали междинния проток и я отнасяли на отсрещния бряг. Тогава тези храмове могли да се видят оголени и лишени от украса, като че ли още не били осветени, а току-що били започнали да се уреждат.

Такива страшни и преголеми опасности се очаквали да настъпят непременно. Затова няколко лохази и таксиарси и много войници стояли на крепостната стена при Сики² и при така наречената Златна врата, за да отблъснат смело враговете, ако биха извършили нападение. Обаче те не били в същност годни за война, нито дори били обучени задоволително за тая цел, но били от онези отреди, които били предназначени да пребивават дене и нося в двореца и се наричат схолари³. Те се именуват войници и са записани в наборните списъци, но повечето от тях са граждани, бляскаво облечени и създадени, мисля, само за величие и гордост на императора, когато излиза пред народа. В старо време не било позволено да се приемат в техните редове други освен тия, които били обучени във военното изкуство. Затова не плащали пари, за да бъдат зачислени в тия отреди, но получавали явно безвъзмездно като награда тая чест, за която били обявявани достойни поради по-раншните им военни подвизи. Изглежда, че именно Зенон Исавриецът пръв след повторното завземане на императорската власт⁴ е зачислил в тези отреди мнозина от своите сънародници, ако и те да не са се били отличили ни най-малко в сражения или изобщо да не били опитни бойци, но понеже били негови познати и близки. По-сетне, след като в това време било допуснато и прието да се зачислят там не само достойните, като отплата и награда за уча-

¹ Става дума за Златния рог. ² Сики е било предградие на Цариград отвъд Босфора, дн. Галата. ³ Схоларите били войски, поставени на разположение на императора. ⁴ След като потушил бунта на Василиск, Зенон повторно завзел властта през 476 г.

γέρας ἐγκαταλέγεσθαι τοὺς ἀξίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς παντάπασιν ἀπολέμους τῶν ὁμοίων μεταλαγχάνειν οὐ πρὸς ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς χάριν· δοθέντος δὴ οὖν τούτου τὴν ἀρχὴν παρῆλθεν εἰκότως ἐς μέσον ἐξ ἐκείνου καὶ ἐκ τῶν λημμάτων ἐπικουρία, ἢ πασῶν, ὥς ἔοικε, τῶν ἄλλων ἐγκρατεστέρα, καὶ τὸ λοιπὸν ἐς ἐμπορίαν μετέστη τὸ χρῆμα, ὥς μηκέτι ἄλλως ἐν τοῖσδε τοῖς στρατεύμασι καταλέγεσθαι τοὺς βουλομένους, πρὶν ἂν χρυσίου τι μέτρον καταθεῖναι· τοῦτο δὲ ἀποτίσαντες εὐθὺς ἐγχαράττονται ἀνεξετάστως καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει ἐναριθμοῦνται, εἰ καὶ παντάπασιν πολεμικῶν ἔργων ἀνεπιστήμονες τύχοιεν ὄντες. οὕτω τε τῆς κρίσεως ἡμελημένης, εἰκότως ἄρα ἥκιστα διαπονεῖσθαι καταναγκάζονται, ὥς δὴ ὄντιον ἐλόντες τὸ γέρας, καὶ πλείστον ὅσον πριάμενοι τὴν ἀργίαν. τοιοῦτοι δὴ οὖν ἄνδρες ἀπορία τῶν ἐν πολέμοις ἀνατεθραμμένων τοῖς τείχεσιν ἐφειδρεύοντες φυλάττειν ἐδόκουν. ὥς δὲ ἐπὶ πολὺ ἢ μὲν πόλις ἐν θορύβῳ ὑπῆρχεν, οἱ δὲ βάρβαροι οὐκ ἀνίεσαν τὰ ἐν ποσὶ ληιζόμενοι, τότε δὴ Βελισάριος ὁ στρατηγὸς κεκμηκὼς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρους στέλλεται ὁμῶς ἐπ' αὐτοὺς ἐκ βασιλείας. καὶ τοίνυν ὁ πρεσβύτερος διὰ μακροῦ αὐθις χρόνου θώρακά τε ἐνδὺς καὶ κράνος ἀναδησάμενος, καὶ ἅπαν τὸ ἐκ παίδων αὐτῷ ξυνειδισμένον περιβαλόμενος σχῆμα, ἀνενοῦτο τῇ μνήμῃ τὰ φθάσαντα, καὶ ἐνέαζε τῇ προθυμίᾳ· τοῦτον γὰρ τὸν ἀγῶνα ὕστατον ἐν τῷ οἰκείῳ βίῳ ἀπεργασάμενος οὐχ ἦττον ἀπηνέγκато κλέος ἢ ὁπότε τὰ κατὰ Βανδύλων τε καὶ Γότθων ἀνέστησато τρόπαια. ἢ γὰρ τῶν προξυμβεβηκότων ἀνάγκη καὶ ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀμηχανία τὴν τε ἐγχείρησιν μείζονα ἔδειξε καὶ γαυροτέρα καὶ τὴν νίκην ἀσμενεστάτην. εἰρήσεται δέ μοι αὐτίκα ἐς τὸ ἀκριβὲς ὅπως ἕκαστα διηνύσθη.

стието им в битки и борби и за проявена храброст в сражения, но и ония, които били свършено негодни за война, получавали същото не за заслуга, но по благоволение. И тъй, след като отначало това било допуснато, впоследствие се появило естествено и даването на подаръци. А това [средство], както изглежда, станало по-могъщо от всички други, така че най-сетне работата се превърнала в търговия и тия, които желяели, се зачислявали в тези войски само след като внасяли известно количество злато. Като заплатели, те веднага били вписвани без проверка и зачислявани в останалата войска, ако и да били свършено неопитни във военното дело. Понеже по този начин подборът бил пренебрегнат, то естествено те били най-малко принуждавани да се трудят, тъй като били получили тая чест срещу заплащане и били купили извънредно скъпо бездействието си. И тъй, понеже нямало калени в сражения бойци, такива именно мъже стояли по стените и давали вид, че пазят. Но тъй като градът дълго време живял в смущение, а варварите не преставали да грабят, каквото им се изпречвало, то срещу тях бил изпратен от императора стратегът Велизарий, ако и да бил изтощен от старост. И тъй старецът, като облякъл отново отдавна изоставената ризница, поставил си шлем и възприел цялото държание, на което бил свикнал от детинство, и така възобновил спомена за по-раншните си подвизи и проявил предишното си усърдие. Защото след като завършил тази борба, последна в неговия живот, той спечелил не по-малка слава, отколкото когато възтържествувал над вандалите и готите. Бедата от това, което се било случило вече, и безпомощността за бъдещето правели това начинание по-голямо и по-бляскаво, а победата по-приятна, затова аз ще разкажа веднага точно как всичко е било извършено.

Стратегът, като излязъл недалеч от града и се разположил на стан при селището Хетукоме¹, проявил извънредно голяма опитност и смелост, несъответствена на възрастта му, защото той бил вече стар и обзет, напълно естествено, от голяма немощ. Не изглеждало обаче, че той отстъпва пред трудностите и че щади изобщо живота си. Подир него следвали тежковъоръжени войници, от-

16. Ὑπεξελθὼν γὰρ ὁ στρατηγὸς ὀλίγον τοῦ ἄστεος, καὶ ἐν Χέτπου κώμῃ τῷ χωρίῳ στρατοπεδευσάμενος, ἐμπειρίαν τε ἐς τὰ μάλιστα ἐπεδείκνυτο καὶ τόλμην πολλῶν κρείττονα τῆς ἡλικίας. γηραιὸς μὲν γὰρ ἦν ἤδη καὶ ἀσθενεὶα ὥσπερ εἰκὸς εἶχετο πολλῇ· οὕτε δὲ ἐνδιδοὺς τοῖς πόνοις ἐφαίνετο οὕτε ἄλλως φιλοψυχήσας. εἶποντο δὲ ὀπλῖται μὲν ἄνδρες ἀγαθοὶ ἐς ἀλκὴν

¹ Хетукоме — дн. с. Хтос в Източна Тракия.

καὶ ξὺν αὐτῷ ἔνια τῶν ἀγῶνων πεπονηότες, ὅποσα δὲ ἐν Ἑσπέρᾳ ἐτύγχανε διανύσας, οὐ πολλῶ πλείους τῶν τριακοσίων· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος ἀνοπλὸν τε ἦν περιφανῶς καὶ ἀπόλεμον καὶ μόνῳ τῷ ἀπείρως ἔχειν ἡδίστους ἡγούμενοι τοὺς κινδύνους, θέας τε ἔνεκα μᾶλλον ἢ παρατάξεως ἀφιγμένοι. ξυνέρρει δὲ ἀμφ' αὐτὸν καὶ ὁ τῶν πλησιοχώρων ἀγροίκων ὄμιλος. πεπονημένων γὰρ αὐτοῖς ἤδη τῶν ἀγρῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐκ ἔχοντες ὅποι τραπεῖεν, ὥς Βελισάριον αὐτίκα ἡθροίζοντο. ὁ δὲ τῷ πλήθει τῶν ἀγροίκων ἐν δέοντι προσχρησάμενος τάφρον εὐρεῖαν περιεβάλετο, καὶ κατασκόπους θαμὰ ἔστελλε, τὰς τῶν ἐναντίων δυνάμεις εἰκάζοντας ὥς οἶόν τε καὶ ἐξαριθμησομένους, καὶ εἴ τι ἕτερον ἔλεῖν δυνήθεῖεν ἀπαγγελοῦντας. οὕτω δὲ διετέλει ἕκαστα γνωματεύων καὶ διανοούμενος· νυκτὸς δὲ ἐπιγιγνομένης φρουρωρίας ἀνῆπτε πολλὰς ἐπὶ μέγα τοῦ πεδίου σκεδαννυμένας, ἵνα δὴ οἱ πολέμοι ὁρῶντες οἴηθεῖεν μέγιστον εἶναι τὸ στράτευμα, ταῖς πυραῖς ἀναμετροῦντες· καὶ τοίνυν οὕτω δὴ ὄροντο, καὶ δεδιότες ἡρέμουν. ἀτὰρ οὐκ ἐπὶ πλεῖστον ταῖς τοιαύταις ἀπάταις καταστρατηγούμενοι ἡσυχίαν ἤγον· ἡκηκόεσαν γὰρ ἤδη ὥς ἐλάχιστος εἶη ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς καὶ ἥκιστα αὐτοῖς ἀξιόμαχος· πλὴν ἀλλ' οἱ στρατιῶται πολλῆς εἶχοντο προθυμίας, περιφρονοῦντες μὲν τοὺς ἀντιπάλους, εἰ καὶ μυρίοι ὅσοι ἐπιφοιτήσαιεν, τῇ σφετέρᾳ δὲ ἀρετῇ μάλιστα πεποιθότες, ἅτε δὴ Ῥωμαῖοί γε ὄντες καὶ ἐμπειρία μεγάλων ἤδη κινδύνων τὰ πολέμια ἐκμελετήσαντες. ξυναισθόμενος δὲ ὁ Βελισάριος τῆς τῶν ἀνδρῶν μεγαλοφροσύνης καὶ ὅτι μειζόνως ἤπερ ἔχρην ἐπὶ τοῖς φθάσασι πόνοις βρενθνόμενοι τῶν ἐν ποσὶ κατολιγωροῦσιν, ἐδεδίει μήποτε ἄρα ἐντεῦθεν μέγιστην εὐρυχωρίαν ταῖς ἐλπίσι παράσχοιεν, παρεσδύναι τε αὐτοὺς καὶ ἀπάγειν ὅπου καὶ βούλονται τῷ ῥαδίας καὶ προσηγεῖς ὑποφαίνειν τὰς τῶν ἐγχειρημάτων ἐκβάσεις. ὥς ἂν οὖν μὴ οὕτω ταῦτα ξυμβαῖεν, ἡθροίσεν ἅπαντας ἐς ταῦτό, ὥσπερ ἤδη τοῦ ἀγῶνος ἐφεστηκότος· καὶ φανείς ἐς μέσον ἔλεξε τοιάδε.

17. „Οὐχ ὥς ἐκ δέους ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, πρὸς τὸ θαρρεῖν ἀναστήσων, τοῦτο δὲ τὸ πρὸ τῶν

лични с храбростта си и все такива, които се били сражавали заедно с него в някои от боевете, които той бил водил на запад, на брой малко повече от триста. Цялата останала войска била явно невъоръжена и неспособна за война. И само поради това, че войниците били неопитни, те смятали опасностите за много приятни и били дошли по-скоро за зрелище, отколкото за строй. Около него се стекла тълпа от съседните села. Тези селяни, след като техните земи били вече разорени от варварите — понеже нямало накъде да идат, — веднага се събрали при Велизарий. Той пък, след като използвал, както трябва, тълпата селяни, оградил се с широк ров и често изпращал съгледвачи, които да наблюдават, доколкото е възможно, силите на противниците, като ги преброяват, и да съобщават каквото друго могат да доловят. Така той обсъждал и обмислял постоянно всичко. А когато настъпвала нощ, запалвал на много места в полето огньове, та неприятелите, като ги виждат и броят, да мислят, че войската му е много голяма. И действително неприятелите така мислели и понеже се страхували, стоели мирни. Обаче надхитрявани с такива измами, те не стоели дълго време спокойни, защото били вече узнали, че войската на ромеите е твърде малобройна и че тя никак не може да им се противопоставя. Но при все това войниците били обхванати от голяма решителност и презирали противника, ако и да нападал с безбройни пълчища. Те се уповавали най-вече на своята храброст, понеже били ромеи и били усвоили военното изкуство, като участвували вече в големи сражения. А Велизарий забелязал, че войниците му имат повишено самочувствие и че се хвалят повече, отколкото трябва с миналите сражения, а пренебрегват напълно това, което е пред очите им. Затова той се боел, да не би по тая причина да дадат най-голям простор на надеждите си и неусетно да се вмъкнат и да отидат там, гдето желаят, поради обстоятелството, че успехът на предприятието им се вижда лесен и приятен. Но за да не би това да стане така, той събрал всички на едно място, като че ли борбата вече била настъпила, и като застанал всред тях, казал следното:

„Войници, аз не идвам да ви освободя от страха и да ви вдъхна смелост,

κινδύνων γιγνόμενον, ἤκω τοῖς εἰωθόσι χρησόμενος λόγοις· ἢ γὰρ ἂν καὶ ἐπιλελῆσθαι τῶν πρότερόν μοι τῇ πείρᾳ γνωσθέντων δόξαιμι ἂν, εἴ γε στρατιώταις Ῥωμαίοις, ἐν ξυμπλοκαῖς αἰετὶ τεθραμμένοις καὶ πολιτείας ὡς εἰπεῖν μεγίστων ἐθνῶν καθελούσιν, εἴτα νῦν παραταπόμενοις πρὸς βαρβάρους ἀλήτας, καὶ τούτους Οὔνους καὶ Κοτριγούρους, παραίνεσιν τινα πρὸς τὸ μὴ δεδιέναι προθεῖην. — — —

18. Γινώσκειν γὰρ μόνον χρεὼν ὡς ἀγωνιστέον πρὸς ἄνδρας βαρβάρους, ἐπιέναι μὲν ληστρικώτερον εἰθισμένους καὶ λαθραίας ἐφόδους ποιεῖσθαι, πρὸς δὲ παρατάξεις ἐμφανεῖς οὐ μάλα γεγυμνασμένους οὐδὲ ταῖς ξυμπλοκαῖς ἐγκατερεῖν παιδευθέντας. ὁρῶντες δὲ νῦν σταδίαν μάχην κατ' αὐτῶν παρεσκευασμένην, ἐρυμάτων τε καὶ περιβόλων ἐκτὸς τὸ ἀντιστατοῦν καὶ ἀμυνόμενον ἐπὶ στρατοπέδου συντεταγμένον, ἀποβαλοῦσι μὲν κατὰ τὸ εἶκος τὰ ξυνειθισμένα, περιαχθήσονται δὲ πρὸς τὸ ἐμμίξαι καὶ προσπελάσαι καὶ συστάδην διαγωνίζεσθαι, διδασκούσης αὐτὸς τῆς ἀνάγκης· πλὴν ἀλλὰ σωφρονούντων ἡμῶν καὶ τῇ πατρίᾳ τάξει χρωμένων καὶ μετ' εὐβουλίας ἐπὶ τὰ πρακτέα χωρούντων, εἴσονται διὰ τῆς πείρας ὡς τῷ παντὶ κρεῖττον αἰετὶ τὸ προησχημένον καὶ τὸ αὐθαίρετον τοῦ αὐτοσχεδίου καὶ ἡναγκασμένον.“

19. Τοσαῦτα μὲν ὁ Βελισάριος εἶπεν. οἱ δὲ στρατιῶται μεταμαθόντες τὸ λῶρον εἶχοντο μὲν καὶ ὡς τῆς ἀνδρείας, πλεον δὲ τι ἦν αὐτοῖς τοῦ γανρουμένου τὸ εὐλαβούμενον. τοιούτου τε, οἶμαι, φρονήματος μετ' εὐκοσμίας ἐνεπίμπλαντο, ὡς ἐλάχιστα μεγάλοις εἰκάσαι, ὁποῖω δὴ πάσαι φασὶ τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδα Λακεδαιμονίους ἐν Θερμοπύλαις, προσβάλλοντος ἤδη τοῦ Ξέρξου, ἐγκαλλωπίσασθαι, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν πανωλεθρία διετάρησαν, μόνω τούτῳ εὐδοκίμησαντες τῷ μὴ ἀγεννῶς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πολλοὺς πρότερον τῶν Περσῶν ἀποκτείναντες· οἱ δὲ ἀμφὶ Βελισάριον Ῥωμαῖοι παρησίᾳ μὲν ἐχρῶντο Λακωνικῇ· πάντα δὲ τοὺς πολεμίους ἐτρέψαντο ἀνὰ κράτος καὶ πλείστους ὅσους διεχειρίσαντο, οὐδὲν αὐτοὶ ἄχαρι πρὸς αὐτῶν ὅ τι καὶ λόγον ἄξιον πεπονθότες. ἐπειδὴ γὰρ ἀθρόον ἐκ τοῦ σφετέρου στρατοπέδου οἱ βάρβαροι ἐς δισχιλίους ἱππότες

като си послужа с обичайните думи, както това става пред сражения. В такъв случай наистина би изглеждало, че съм забравил това, на което по-рано ме е научил опитът, ако бих отправил насърчителни думи към вас, войници ромеи, защото вие сте били постоянно калявани в битки и сте унищожили, така да се каже, държави на най-големи народи, а сега сте застанали срещу скитници варвари, и то хуни и кутригури. — — —

Нужно е само да се знае, че трябва да воюваме срещу варвари, които са свикнали да нахлуват разбойнически и да извършват тайни нападения. Но те никак не са подготвени за открити сражения, нито са обучени да водят докрай ръкопашни битки. Сега обаче като виждат, че срещу тях се готви открито сражение и че е застанала войска, готова да им се противопостави извън окопи и стени и да се сражава на открито, те ще изоставят, разбира се, навика си и ще бъдат принудени да влязат в [редовно] сражение с нас, да се приближат и по принуда да водят ръкопашен бой. При все това обаче по-неже ние сме разумни, употребяваме бойния ред на дедите си и пристъпваме с разум към това, което трябва да се извърши, те ще научат от тоя опит, че предварително обмисленото и доброволно избраното е винаги по-силно във всяко отношение от прибързаното и наложението по принуда.“

Това казал Велизарий. А войниците, като научили по-доброто, запазили храбростта си и станали малко по-предпазливи и почнали по-малко да се хвалят. С такова самочувствие и сдържаност, мисля, са били изпълнени (за да се сравни най-малкото с великото), с каквото, както казват, са се отличавали някога спартанците под началството на Леонид при Термопилите¹, когато Ксеркс вече настъпвал срещу тях. Те обаче до един загинали, като се прославили само с това, че не погинали безчестно, а след като избили много перси. Ромеите на Велизарий проявили спартанска смелост: те с всички сили прогонили всички неприятели и убили, доколкото могли повече, без самите да претърпят от тях нещо неприятно, което да заслужава да се спомене. Защото когато от варварите били отделени две хиляди конници, и се спус-

¹ Споменава се прочутата битка при Термопилите (480 г. пр. н. е.) и за геройската смърт на спартанския цар Леонид и на войниците му.

ἀποκεκριμένοι ἔθενον ξὺν βοῇ, ὥς ῥᾶστα τοὺς ἐναντίους ἀναρπασόμενοι, αὐτίκα δὲ Βελισάριος, ὥς οἱ κατάσκοποι ἤκον ἐπιδεικνύντες αὐτοὺς μονονουχὶ καὶ ὅσον οὕτω παρέσεσθαι διεξιόντες, ἀντεξῆγε τοὺς ἀμφ' αὐτόν, σοφίζομενος ὥς οἷόν τε τὴν ὀλιγότητα καὶ ἐπικρούπων. ἀπολεξάμενος γὰρ διακοσίους ἱππότητας πελτοφόρους τε καὶ ἀκοντιστάς ἐς ἐνέδρας ἐμέριζεν ἐκατέρωθεν ὑπὸ τῇ νάπῃ, ὅθεν ὤρετο τὴν προσβολὴν ἔσεσθαι τῶν βαρβάρων, προειρημένον ὥστε, ἐπειδὴ αὐτοῖς ἐγκελεύσεται καὶ σημήνη, τοὺς δὲ εὐθὺς ἐπιέναι ἀκοντίζοντας τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων, ὅπως δὴ πιεζομένη ὑποσιέλλοιτο, ἄχρηστόν τε αὐτοῖς εἶη τὸ πλῆθος, παρατείνεσθαι μὴ δυνάμενον, ἀλλ' ἐς ἑαυτὸ περιελιπτόμενον. τοὺς δὲ ἄγροίκους ἐκέλευε καὶ τῶν ἀστῶν τοὺς [πολλοὺς τοῖς] πολεμίοις ἐπιβοῶντας τορὸν τι καὶ ἐπικροτοῦντας ἐπεσθαι αὐτῷ ἔνθα καὶ ἴοι. ἅμα γὰρ τοῖς λοιποῖς ἐς μέσον εἰστίηκει, ὥς τὴν ἐσβολὴν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐκδεξόμενος. ὥς δὲ ἤκον ἤδη καὶ ἐς τὰ πρόσω χωροῦντες εἴσω τῶν λόχων οἱ πλεῖστοι ἐγίγνοντο, αὐτίκα Βελισάριος ἅμα τοῖς ἀμφ' αὐτόν ἀντιμέτωπος ὑπαντιάσας ξυνέρραξέ σφισιν ἐρρωμενέστατα· οἳ τε ἄγροικοι καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος ἐμβοῶντες καὶ ἐπικτυποῦντες τοῖς ξύλοις, ἃ δὴ ἐς τοῦτο ἔφερον, παρεθάρυννον τοὺς μαχομένους. δοθέντος δὲ τοῦ ξυνθήματος, καὶ δὴ οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν κρυπτεῶν ἀναθορόντες τοὺς καθ' αὐτοὺς ἐκάτεροι κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἐβαλλον. βοή τε ἐγίγνετο καὶ ταραχὴ μείζων ἢ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου. οἱ δὲ βάρβαροι πάντοθεν ἀκοντιζόμενοι, τοῦτο δὴ ὅπερ Βελισάριος διανοήθη, ἐς ἑαυτοὺς ἀνεχώρουν, καὶ ἐς στενότητα ξυνεσπειραμένοι ἀμύνεσθαι οὐκ ἠδύναντο· οὔτε γὰρ τοξεύειν αὐτοῖς εὐπετές ὑπῆρχε τῷ μηδὲ χώραν εἶναι τοῖς βέλεσιν, ἀλλὰ γὰρ οὔτε ἐκδρομὰς τοῖς ἵπποις καὶ ὑπερκερώσεις ποιεῖσθαι, κύκλῳ τε ἐδόκουν ἔχεσθαι ὥς δὴ μεγίστῳ στρατεύματι ἀπειλημένοι. οἳ τε γὰρ ὅπισθεν ξὺν ἀλαλαγμῷ ἐπιφερόμενοι καὶ πατάγῳ ἔκπληξιν παρεῖχον, ὃ τε κομπορὸς ἐς ὕψος αἰρόμενος οὐ ξυνεχώρει διαγιγνώσκεσθαι τοὺς ξυμπλεκομένους ὅποσοι ἐτύγγανον ὄντες. πρῶτος δὲ Βελισάριος πολλοὺς τῶν ἀντιπαρατατομένων διαφθείρας καὶ τὸ οἰκεῖον μέρος ἀπωσάμενος φεύγειν ἠνάγκασεν. ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐγκειμένων στρέψαντες τὰ νῶτα οἱ βάρβαροι ὥχοντο ξὺν ἀκοσμίᾳ, σποράδην σκεδαννύμενοι καὶ ἥκιστα ἀλλήλους ὀπισθοφυλα-

нали внезапно и с вик от своя лагер, за да унищожат по възможност най-лесно противниците си, Велизарий, понеже дошли съгледвачи и му съобщили, че варварите вече пристигат, веднага извел своите войници, като хитрувал, колкото било възможно, с малочислеността им и като ги укривал. Така, след като отбрал двеста конници, въоръжени с щитове и копия, той ги поставил в засада от двете страни на гористата долина, отгдето мислел, че варварите ще извършат нападението. Той предупредил конниците, щом им заповяда и даде знак, веднага да нападнат неприятелските редици с копия, да се оттеглят, като се видят притеснени, и да не използват своята многочисленост, без да могат да се разтегнат в боен ред, но да се въртят на едно и също място. На селяните и на повечето от гражданите пък заповядал да го следват, гдето и да иде, като викат силно срещу неприятелите и като вдигат шум, а заедно с другите войници той застанал в средата, като че ли ще влезе открито в бой. Когато повечето от неприятелските отреди вече дошли и като напреднали, се намерили вътре в засадите, Велизарий заедно със своите войници веднага ги пресрещнал и се втурнал мощно срещу тях. Селяните и цялото останало множество насърчавали бойците с крясъци и удряне на дървета, които носели за тази цел. А когато бил даден знакът, изскочили от засадата и ги обстрелвали от двете страни. Настанал вой и смут, по-голям, отколкото било самото сражение. А варварите, обстрелвани отвсякъде — както това именно целел Велизарий, — се оттеглили и не могли да се защитят, понеже били стълпени на тясно. Те не могли да стрелят лесно с лък, понеже нямало простор за стрелите им, нито пък да предприемат настъпление с конете си и обход и мислели, че са обкръжени като че ли от много голяма войска. Тези, които били отзад, създавали уплаха, понеже настъпвали с боен вик и шум, а прахът, който се издигал нависоко, не позволявал да се разпознаят колко са сражаващите се. Пръв Велизарий унищожил мнозина от неприятелите и след като отблъснал частта, която била пред него, принудил ги да отстъпят. А посетне, когато били притиснати и от всички останали войскови части, варварите обърнали гръб и се оттеглили в безредие. Те се разпръсвали тук и там и оста-

κοῦντες, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτῶν ἕκαστος ὥρετο ὠκύ-
τατα ἀποδράσειν. ἐπισπόμενοι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι
ἐν τάξει τοὺς ἐν χερσὶν εὐκολώτατα διεχρῶντο,
φόνος τε ἐγίγνετο τῶν βαρβάρων πολλὸς ἀμετα-
στρεπὶ ἀπελυνόντων· τὰ τε γὰρ ἡνία τοῖς
ἵπποις ἅπαντα μεθίετο, καὶ πρὸς γε αἱ μάστιγες
κατελείγουσαι προανέστελλον τοῦ τάχους τὸ ἐν-
δόσιμον· ἐπελελοίπει δὲ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ δέους
καὶ αὐτὸ δὴ ἐφ' ὅτῳ μέγα φρονοῦσι τὸ ἐπιτή-
δευμα· φεύγοντες γὰρ οἷδε οἱ βάρβαροι μᾶλλον
ἀμύνονται τοὺς ἐς τὴν δίωξιν ἐγκειμένους, μετα-
στροφάδην ἐπιτοξεύοντες. τότε γὰρ καὶ βιαί-
τερον κατὰ σκοποῦ φερόμενα τὰ βέλη ἐμπήγνυται,
ἡνίκα τὰ μὲν πολλῇ τῇ ῥύμῃ φέρεται ἰθὺ τῶν
διωκόντων, οἱ δὲ ἀντίξοι καταθέοντες ἀντεμπίπ-
τουσιν καὶ ἀντεπιφέρονται, σφοδρότερον τε τὴν
πληγὴν σφίσιν αὐτοῖς ἐκτελοῦσιν τῷ ὑπαντιάζειν
καὶ ὡς πλησιαίτατα ὑποδέχεσθαι.

20. Ἀλλὰ τότε γε ἅπαντα τοῖς Οὐννοῖς
ἀμήχανα εἶναι ἐδόκει καὶ οὐδὲ ἐς πείραν ἐλθεῖν
τέχνης τινὸς ἡβούλοντο ἀμυντηρίας. ἐτεθνήκεσαν
δὲ αὐτῶν μὲν ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, Ῥωμαίων
δὲ ὅστις οὐδεὶς· μόνον δὲ τραυματῖαι ὀλίγοι
ἐγεγέννητο. μόλις δὴ οὖν Ζαβεργάν τε ὁ ἡγεμὼν
καὶ οἱ ἐκφυγόντες ἄσμενοι ἐς τὸ στρατόπεδον
ἵκοντο· οἱ γὰρ δὴ τῶν Ῥωμαίων ἵπποι πρὸς
τὴν δίωξιν ἐπειρηκότες αἰτιώτατοι αὐτοῖς τοῦ
περιεῖναι γεγέννηται, ἐπεὶ ἂν αὐτοβοεῖ ἅπαντας
κατειργάσαντο. νῦν δὲ οἱ μὲν τοῖς χαρακώμασι
ξὺν πλείστῳ θορύβῳ ἐμβalόντες ξυνεκύκησαν
ἅπαν τὸ λοιπὸν στράτευμα, ὑποτοπήσαντας αὐτίκα
μάλα διαφθερεῖσθαι. οἰμωγὴ τε ἤκούετο μακρὰ
βαρβαρικὴ· τοῖς γὰρ ξιφιδίοις τὰς παρειὰς κατα-
ξαίροντες ὠλοφύροντο κατὰ τὸν πάτριον νόμον.
Ῥωμαῖοι δὲ ξὺν Βελισαρίῳ ἀπεχώρουν ἐς τὰ
ὀπίσω, κρείττονα μὲν ἐλπίδος ὥς ἐκ τῶν πα-
ρόντων διαπραξάμενοι, ἄξια δὲ ὅμως τῆς τοῦ
στρατηγοῦ προμηθείας. τούτου δὲ τοῦ πάθους
τοῖς βαρβάροις ξυνενεχθέντος, αὐτίκα οἷγε ἄραντες
ἐκ Μελαντιάδος ὥχοντο ἐς τὰ ὀπίσω πεφοβη-
μένοι. Βελισάριος δὲ καίτοι κατὰ τὸ εἶκος οἷός
τε ὢν αὐτοὺς πορευομένους μᾶλλον τι διαχει-
ρίσασθαι καὶ πημῆναι, ἐπισπόμενος ἀνθρώποις
ἤδη κατεπτηχόσι καὶ οἷον φυγὴν τὴν ἀναχώ-
ρησιν ποιουμένοις· ὁ δὲ εὐθὺς ὅμως ἀνὰ τὴν
πόλιν ἐπανήει οὐ μάλα ἐκόν, ἀλλ' ἐκ βασιλέως

вяли тила си напълно незащитен, като
всеки от тях мислел да избяга колкото
може по-бързо. Ромеите пък ги преслед-
вали в строй, избивали твърде лесно
ония, които попадали в ръцете им, и на-
станала голяма сеч за варварите, които
стремглаво отстъпвали. Те напълно отпус-
нали юздите на конете си, а освен това с
бичовете, които ги карали да бързат, уско-
рявали скоростта на [техния] бяг. От
страх варварите забравили и това изку-
ство, с което се гордеят много. Защото
те, когато бягат, по-добре се отбраняват
от своите упорити преследвачи и като се
обръщат назад, стрелят с лъковете си.
Стрелите, отправени към целта, се за-
биват по-силно, когато се пускат с голя-
ма сила право към преследвачите, които,
като тичат срещу стрелите, попадат
и се натъкват на тях и така сами си
нанасят много по-силен удар поради това,
че ги пресрещат и биват удряни от из-
вънредно близо.

Обаче тогава на хуните се струвало,
че всичко е безнадеждно, и нямали же-
лание да опитват какво да е средство
за защита. От тях загинали около чети-
ристотин, а от ромеите нито един, като
само неколцина били ранени. Заберган
пък, техният вожд, и тези, които избя-
гали, с радост едва се прибрали в стана,
защото конете на ромеите, изморени от
преследването, били главната причина те
да се спасят. Иначе всички щели да бъ-
дат веднага унищожени. Сега обаче вар-
варите, като нахлули с най-голям шум
във валовете, смутили цялата останала
войска, която си помислила, че веднага
ще бъде напълно унищожена. Чували се
продължителни варварски стенания, за-
щото като си раздирали бузите с мечо-
вете, ридаели според родния си обичай.
А ромеите заедно с Велизарий се завър-
нали назад, след като постигнали по-до-
бър успех, отколкото се надявали при
положението, в което се намирали, но все
пак успех, достоен за предвидливостта
на стратега. Варварите, след като пре-
търпели това поражение, веднага се вдиг-
нали от Мелантиада и уплашени се за-
върнали назад. А Велизарий, ако и да
бил, разбира се, в състояние да избие
повече от тях и да им нанесе по-големи
щети по време на тяхното отстъпление—
тъй като би преследвал вече люде, об-
зети от страх и в отстъпление, подобно
на бягство, — при все това той се за-
върнал веднага в града, не толкова по

αὐτῷ προστεταγμένον. ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ δῆμος, τοῦ ἔργου σφίσιν ἀπηγγελλένου, ἡδὸν τε αὐτὸν καὶ ἀνύμνου κατὰ ξυλλόγους, ὥς ὑπ' ἐκείνου περιφανέστατα σεσωσμένοι, τοῦτο δὴ ἔδακε πολλοὺς τῶν ἐν τέλει καὶ ἠνίασε φθόνῳ ληφθέντας καὶ βασκανία, πάθεισιν οὕτω δεινοῖς καὶ αἰεὶ τὰ κάλλιστα λυμαιομένοις. τοιγάρτοι διέβαλλον τὸν ἄνδρα ὥς μεγαλαυχῶντα καὶ διαθρυπτόμενον ἐπὶ τῇ τοῦ ὁμίλου εὐνοίᾳ καὶ ἐς ἄλλας ὁρῶντα ἐλπίδας. ὧν δὴ ἔνεκα τάχιστα τε ἀφίεται, ὥς μὴ τελεώτατον ἄροιτο κλέος. καὶ οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἤδη πεπονημένοις τιμῆς ἀπώνατο τῆς προσηκούσης· ἀλλὰ διέρρει αὐτῷ τὰ τῆς νίκης, τό γε ἐπ' ἐκείνοις, φροῦδα καὶ ἄμισθα καὶ παντάπασι σεσιγημένα. — — — οἱ δὲ Οὔννοι τὰ μὲν πρῶτα δίωξιν τινα ὑποτοπήσαντες καὶ ξὺν θορύβῳ πολλῷ τῶν μακρῶν καλουμένων τειχῶν ὑπεκβάντες, ἐπειδὴ ἔγνωσαν ὥς Βελισάριος μετάπεμπτος ἐγεγόνει καὶ οὐδὲ ἕτερός τις αὐτοῖς ἐπεφοίτα, πάλιν σχολαίτερον ἐπορεύοντο. (pp. 365,1—376,10; 379,5—383,12; 383, 20—25)

свое желание, колкото по заповед на императора. Когато целият народ, след като подвигът му бил разгласен, го прославял и възхвалявал в събрания като свой явен спасител, това уязвило и огорчило мнозина сановници, обзети от завист и злоба, тези тъй страшни пороци, които винаги унищожават и най-хубавите почини. Те клеветили [Велизарий], че бил голям самохвалко, че бил разглезен от благосклонността на тълпата и че се надявал на други неща. Затова именно той много скоро се завърнал, без да успее да пожъне пълна слава. Така той не могъл да се наслади на заслужената чест заради извършените вече от него подвизи. Но плодовете на победата се изплъзнали от ръцете му, доколкото зависело от [клеветниците], като останали неоценени и напълно премълчани. — — — А хуните най-напред предполагали, че някой ги преследва, и с голям шум се измъкнали от така наречената Дълга стена, но когато разбрали, че Велизарий е бил отзован и че никой друг не идва след тях, отново почнали да вървят побавно.

13. Quomodo Hunni in Chersoneso et Hellade proeliati sint

13. Хуните воюват при Херсонес и в Елада

V 21. Ἐν τούτῳ δὲ ἄτερος τῶν βαρβάρων ἀποδασμός, οἱ δὲ ἐτύγχανον ἐφεδρεύοντες τῇ Χερρονήσῳ, πολλάκις μὲν τῷ περιβόλῳ προσέβαλλον κλίμακας τε προσάγοντες καὶ τὰς μηχανὰς τὰς ἐλεπόλεις· πολλάκις δὲ ὑπὸ τῶν ἔνδον ὄντων Ῥωμαίων ἀπεκρούοντο σθένει παντὶ ἀμυνομένων. ἡγεῖτο δὲ τούτων Γερμανὸς ὁ Δωροθέου, νέος μὲν γε ὢν κομιδῇ καὶ πρῶτος ἤδη ὑπηγῆτης, φρονήματι δὲ στρατηγικῷ διαπρέπων καὶ πολλῷ πλέον τῆς ἡλικίας τὸ μεγαλουργὸν κεκτημένος. πατρίς δὲ ἦν αὐτῷ πόλις Ἰλλυρικὴ, Βεδερίανα μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀνομαζομένη, ὕστερον δὲ Πρώτη Ἰουστινιανὴ μετακληθεῖσα· Ἰουστινιανὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς, ἅτε δὴ κατ' αὐτὴν ἐς φῶς προηγμένος, ἐκόσμησέ τε εἰκότως τὴν πατρίδα ἔργοις ποικίλοις καὶ ἐξ ἀφανοῦς εὐδαίμονα ἐξεργάσατο καὶ τῆς οἰκείας αὐτῇ μεταδέδωκεν προσηγορίας. ἐκ τούτου δὲ τὸ γένος ἔλκων ὁ Γερμανὸς σφόδρα οἱ ἐπεφρόντιστο. τοιγάρτοι ὀκταετῇ χρόνον ἐκ γενετῆς διανύων ἤχθη πρὸς αὐτοῦ ἐς πόλιν τὴν βασιλίδαν, καὶ τημελείας ἀπώνατο πάσης. τοῖς

Между това другата част от варварите, които се били настанили при Херсонес, често нападали преградната стена, като докарвали стълби и стенобойни машини. Но често били отблъсвани от намиращите се вътре ромеи, които се защитаваха с всички сили. Предвождал ги Герман, син на Доротей. Той бил съвсем млад и с току-що набола брада, но се отличавал с усет на пълководец и притежавал способност за големи дела, далеч превишаващи възрастта му. Родното му място било илирийският град, който се наричал в старо време Ведериана, но по-късно бил преименуван в Първа Юстиниана. Император Юстиниан, понеже се явил на бял свят в този град разбира се, украсил подходящо родния си град с различни постройки, от незначителен го направил богат и му дал своето име. Тъй като Герман водил рода си от Юстиниан, той полагал големи грижи за него. Затова, когато навършил осмата година от рождението си, Герман бил доведен от него в Константинопол и бил ограден с всякакви грижи. Той

τε γὰρ τῶν γραμματιστῶν ὁμίλει διδασκαλείοις καὶ πρὸς γε ἀνὰ τὰ φροντιστήρια φοιτῶν τῆς τῶν Λατίνων μετέσχε παιδείας. ἐπεὶ δὲ ἐς ἡβῆς μέτρον ἀφίκετο, ἔστειλέ γε αὐτὸν αὐτίκα ἐν Χερρονήσῳ, ἄρχοντα τοῦ τῆδε στρατοῦ καταστη-
 αμενος, ὥς ἂν αὐτῷ εὐθὺς τὸ τῆς νεότητος ὄξυ καὶ ταχύροπον καὶ πρὸς τὰς δόξας ἡρμένον ἐν τοῖς προσήκουσι καὶ ἀναγκαίοις ἀποπιμπλάνοιτο, ἀλλὰ μὴ προθέοι καὶ ἀνασκιρτήῃ πρὸς κινήσεις ἀλόγους καὶ δημῳδούς ὁρμὰς καὶ ἵππων ἀμίλλας τοῖς χρώμασι μεμερισμένας, ἐν οἷς ὥς τὰ πολλὰ τὸ νέον, εἰ μὴ ἐς ἕτερόν τι τῶν χρησίμων ἐνασχοληθείη, ῥαδίως ῥέπει καὶ ἐκταράττεται. τότε δὴ οἷν τῶν Οὐνῶν τῇ Χερρονήσῳ προσκαθημένων καὶ ἐνοχλούντων οὐκ ἀνίει ὁ νεανίας τὰς τε προσβολὰς ἀνακόπτων καὶ πᾶσαν βουλήν ἀμυντηρίαν διανοούμενος. αὐτὸς τε γὰρ οἴκοθεν τῷ ἐπηβόλῳ τῆς φύσεως εὐστοχώτατα διεγίνωσκε τὸ ξυνοῖσον, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις τῶν ἀμφ' αὐτὸν καὶ πολλοῖς ἤδη πρότερον πόνοις τοὺς τῶν πολέμων ἀγῶνας ἐκμεμελετηκόσι μάλα ξὺν εὐκολίᾳ ἐπείθειτο τὰ πρακτέα ὑφηγουμένοις. ἐπεὶ δὲ οὐδέν τι πλέον εἶχον ἀνύειν οἱ βάρβαροι, οὔτε ὥς ἐν πολιορκίᾳ ἐφεδρεύοντες τῷ ἐρούματι οὔτε πρὸς τειχομαχίαν ἐγκείμενοι, ἔγνωσαν τρόπον ἑτέρου αὐθάδους τε καὶ γενναίου καὶ λίαν πρὸς τὸ φιλοκίνδυνον ἄγοντος ἀποπειραθῆναι, οὔτω τε ἢ θᾶπτον ἐλεῖν τὸ χωρίον ἢ μεθεῖναι τὸ λοιπὸν καὶ ἀποπαύσασθαι καὶ ἐς τὰ σφέτερα ἡθῆ ἀπονοσιῆσαι. καὶ τοίνυν καλάμους ὥς πλείστους ἀθροίσαντες εὐμήκεις τε ἄγαν καὶ ἐς ὃ τι στεροὺς καὶ παχίστους, καὶ τούτους ἐπ' αὐτοῖς ἐναρμολογούμενοι καὶ ξυνδήσαντες καλωδίους τε καὶ τολύπαις κώμυθας πολλὰς ἀπειργάσαντο. τότε δὲ ξύλα ἰθυτενῇ καθά που ζυγὰ καὶ ἐγκαινίδας ὑπερθεῖν κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἐνθέντες, οὐ διὰ παντός, ἀλλὰ μόνον ἀμφὶ τὰ ἄκρα καὶ τὸ μεσαίτατον, καὶ μείζοσι δεσμοῖς περισφίγγαντες ξυνῆπτον ἀλλήλαις αὐτὰς καὶ ξυνεμίγνυνον, λίαν ἐν χρόῳ πεπιεσμένας, ὥς τρεῖς τυχὸν ἢ καὶ πλείους ἐς μίαν ἀποτελεῖσθαι σχεδίων, εὖρος ἔχουσιν ἀρκοῦν πρὸς ἀνδρῶν τεττάρων ὑποδοχὴν καὶ ἐπίβασιν, καὶ τῷ βάθει ἐς τοσοῦτον δικνουμένην ἐς ὅσον φέρειν βεβαίως τὰ ἄχθη καὶ τῇ λεπτότητι μὴ καταδύεσθαι. τοιαύτας δὴ οὔν οὐ

ходел в училищата на граматичите¹ и освен това посещавал и по-висшите учебни заведения, та получил и латинско образование. Когато достигнал пълнолетие, бил изпратен веднага в Херсонес и поставен за началник на тамошната войска, така че да бъдат задоволени веднага неговата буйност и склонностите на младостта му, а също стремежът към слава чрез подходящи и полезни дела. Така той не щял да се отдава на неразумни желания и просташки увлечения, както и на конни състезания според цветовете на цирковите партии, към които младежта много често и лесно клони и в които се забърква, ако не бъде заета с нещо друго полезно. И тъй, когато хуните се разположили при Херсонес и го обезпокоявали, този младеж не преставал да отблъсква техните нападения и и да обмисля всякакъв вид планове за защита. Благодарение на вродените си качества той разпознавал най-вярно това, което ще принесе полза, и твърде охотно се подчинявал на по-старите около него, които били вече калени във военни борби чрез многобройни по-раншни сражения и които го упътвали в това, което трябва да се извърши. Варварите пък, понеже не могли да постигнат нищо повече, нито когато дебнели при укреплението като при обсада, нито когато повеждали сражение срещу стените, решили да опитат един друг смел, храбър и премного свързан с опасности начин, та така или да превземат по-бързо крепостта, или да я изоставят най-сетне, като се откажат от нея и се завърнат в своите селища. И тъй те събрали колкото може повече тръстикови стъбла, твърде дълги, доста яки и извънредно дебели, нагласили ги добре и като ги свързали с върви и усукана вълна, направили много вързопи. След това поставили отгоре напреки като някакви яреми прави греди, а също и дъски, и то не в непрекъснат ред, но само по краищата на [вързопите] и по самата им среда и като ги стягали с по-големи въжета, съединили ги и ги свързали съвсем плътно. Така три или повече вързопи образували един сал, който бил достатъчно широк, за да побере четири-ма души, и толкова дълбок, за да носи със сигурност товара си, като бил при това достатъчно лек, за да не потъва.

¹ Граматици се наричали първоначалните учители, които учели децата на граматика.

μεῖον ἢ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐτεκτήναντο σχεδίας. ὥς ἂν δὲ αὐτοῖς πλωιμώτεροι εἶεν, οἱ δὲ τὰ ἐμπρόσθια τούτων ἡρέμα πρὸς τὸ μετέωρον εἰς πρῶρας τύπον περιαγαγόντες καὶ ὑποκάμψαντες καὶ ὥσπερ ἀκροστόλια καὶ προέμβολα ἐκμιμησάμενοι, κοπητῆρας ἐφ' ἑκατέρᾳ πλευρᾷ καὶ οἷον παρεξαιρεσίας αὐτομάτους ἐμηχανήσαντο.

22. Καὶ τοίνυν οὕτως ἔλαστα ὥς οἷόν τε ἦν αὐτοῖς ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καταστησάμενοι ἐνῆκαν ἀπάσας τῇ θαλάττῃ λαθραίως ἀμφὶ τὴν ἐσπερίαν τοῦ κόλπου ἀκτὴν τοῦ πρὸς τῇ Αἴνῳ τῇ πόλει περιαγνυμένον· ἐμβάντες δὴ οὖν ἐν αὐταῖς ἄνδρες εἰς ἑξακοσίους, καὶ πύα ὥς πλεῖστα ταῖς ἐπισκαλμίσι ἐντροπυσάμενοι, καὶ ἀμαθέστερόν πως ταύτῃ ἐρέττοντες, ἀνήγοντο ὥς ἀπωτάτω τῆς χέρσου, ἔξο πλισμένοι τε εὖ μάλα καὶ πρὸς τὸ ἐνεργὸν ἐστιμώτεροι. οὕτω γὰρ ὄντο πελάγιοι ἡρέμα γιγνόμενοι ῥαδίως ὑπερβαλέσθαι καὶ περιπλεῦσαι τὸν ἀγκῶνα τοῦ τείχους τὸν μέχρι τοῦ βάθους ἐκτεταμένον καὶ τὸ λοιπὸν ἀδεῶς ἐπιβήσεσθαι τῶν ἐνδοτέρω χωρίων, ὥς δὴ οὐδαμῶς ἐρύμασι περιεχομένων ἢ μόνῳ τῷ Ἑλλησπόντῳ. ταῦτα δὴ ὁ Γερμανὸς ἐκ τῶν κατασκοπῶν πυνθόμενος, καὶ γινώσκων ὥς οὐκ ἐς μακρὰν ὁ τῶν καλῶν στόλος ἐπιφοιτήσει, ἐπεκερτόμησε μὲν τοὺς πολεμίους τῆς ἀβουλίας, μάλα δὲ ἥσθη ἐπ' αὐτῇ, ὥς δὴ πρὸς αὐτοῦ ἐσομένη. αὐτίκα γὰρ ἐπακτιρίδας εἴκοσι πολυήρεις τε καὶ ἀμφιπρύμνους ἀνδρῶν ἐμπλήσας σιδήρεω τεθωρακισμένον, ἀσπίδας τε φερόντων καὶ τόξα καὶ πρὸς γε δορυδρέπανα, τοὺς τε ἐρέττοντας ἐμβαλὼν καὶ τοὺς τοῖς πηδαλίοις ἐφρεστηκότας ὑπὸ τὴν ἐνδον παρσπεινομένην τῆς θαλάττης γλωχίνα καθάπερ εἰς ἐνέδραν καθορμίσας, ἐνέκρουσεν, ὥς ἂν μὴ πόρρωθεν προοφθεῖεν. ἐπεὶ δὲ οἱ βάρβαροι ἤδη ὑπερβάντες τὸ προπετές τοῦ τείχους καὶ ἀπολήγον καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ προεξέχον ἐνέκλινον πρὸς τὰ εἴσω καὶ ἐπεφέροντο φρονήματι ξὺν πολλῷ καὶ παρηγία, τότε δὴ καὶ τῶν Ῥωμαίων ὀλκάδες ἀντανήγοντο καὶ ἀντεπλήσαν· καὶ πως αὐταῖς τοῦ ῥοῦ ξυλλαμβανομένου ἀντίπρωροι κατιοῦσαι βιαιώτερον προσπίπτουσι ταῖς ἐκ τῶν καλῶν σχεδίαις. καὶ

Такива именно салове¹ построили не по-малко от сто и петдесет. А за да плуват по-добре, варварите извили и прегънали малко предните им части нагоре във вид на корабен нос и като наподобили предни и задни части на кораб, направили на двете страни на саловете места за гребци и тъй от само себе си оставали незаети от гребци двата им края.

И тъй, след като приготвили, доколкото им било възможно, всичко, без да се излагат на някоя опасност, спуснали всички [салове] тайно в морето откъм западния бряг на залива, който завива към града Енос.² На тях тогава се качили около шестстотин души и привързали с ремъци на бордовете им колкото може повече лопати. Те гребели при това някак твърде несръчно и се отдалечавали колкото може повече от сушата, като били въоръжени много добре и готови за действие. Те си мислели, че както плуват така бавно в морето, лесно ще отминат и ще заобиколят извивката на стената, която се простира чак до откритото море, и най-сетне без опасност ще нахлуят в селищата на вътрешността, понеже те не били обградени с никакви укрепления освен от самия Хелеспонт. Герман, като узнал това от съгледвачите и разбрал, че тръстикова флота не след дълго ще се появи, присмаял се на безразсъдността на неприятеля и много се зарадвал, гдето тя щяла да бъде в негова полза. Той веднага натоварил двадесет многовеслени и двукръмни кораба с бойци, облечени в железни ризници, въоръжени с щитове, лъкове и освен това и със сърповидни копия. Той поставил също гребци и кормчи, вкарал корабите като в засада зад един издатък на сушата, който се простира в морето, и ги скрил, за да не бъдат забелязани предварително отдалеч. А когато варварите задминали вече издатината, с която завършва стената и се вдава напред в морето, насочили се към вътрешността и настъпили с голяма самоувереност и дързост. Тогава именно корабите на ромеите излезли срещу тях и ги нападнали. И понеже течението някак си им помагало, те се втурнали с носовете на корабите напред и връхлетели много силно върху тръстиковите салове. Естествено поради сблъскването

¹ Кулаковский, История, II, стр. 226, предполага, че в построятката на саловете са вземали участие и славяни. ² Става дума за дн. Сароски залив.

δῆτα αἱ μὲν τῇ προσκρούσει περιετρέποντο ἐς τοῦ μπαλιν ὑπὸ τοῦ σάλου καὶ ἐκαλινδοῦντο ὥς μηκέτι ἀσφαλῆ τὴν βάσιν παρέχεσθαι τοῖς ἐφεστηκόσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τοῖς κύμασιν ἀποβληθέντας ἀπόλλυσθαι, τοὺς δὲ ξυνιζάνειν ἐν αὐταῖς πρὸς ἀνάγκης καὶ διαπορεῖν ὅ τι καὶ δράσαιεν. οἱ γὰρ μὴν ἔτι ἐστηκότες διαταράσσοντο ὑπὸ τοῦ κλυδωνίου, μετρίου μὲν ὄντος καὶ ἐλαχίστου ὥς ἐς νηῶν κίνησιν καὶ ἀκάτων, τοῖς δὲ καλάμοις διὰ τὴν κουφότητα καὶ μάλα χαλεπαπάτου. τοιγάρτοι μετέωροί τε θαμὰ ἐγίνοντο ὑπὸ κυρτῶ αἰρόμενοι τῷ ῥοθίῳ, καὶ ξυγκαθείλκοντο αὐθις κοιλαινομένοι. καὶ τοίνυν οἱ ἄνδρες διαμάχεσθαι μὲν οὐδὲ ἐπειρῶντο, ἦν δὲ αὐτοῖς οὐδὲν τι ἕτερον εὐκλὴν τε καὶ ἐσπουδασμένον ἢ ὅπως ἂν ἐστάναι γούν μόνον δύναντο καὶ βεβηκέναι. οὕτω δὲ τῶν βαρβάρων ἐν θορύβῳ τε καὶ ἀφασίᾳ καθησθηκότων, οἱ Ῥωμαῖοι διέκπλους, ὅποι παρείκοι, ποιούμενοι, ὠθισμοῖς τε ἐχρῶντο καθάπερ ἐν πεζομαχίᾳ καὶ ταύτῃ πολλοὺς τῶν ἐναντίων κατέβαλλον, ἅτε δὴ αὐτοὶ βεβαιότατα ἐν ταῖς ὀκλάσιν ἐρηρισμένοι ἐνίους δὲ τοῖς ξίφεσιν ἐκ χειρὸς πλήττοντες ἐκτεινον. ἐπεὶ δὲ γε αὐτῶν πολλαχοῦ καὶ ἀφειστήκεσαν καὶ οὐπω ἐπέλαζον, ἐνταῦθα τοῖς δορατίοις ἐφικνούμενοι καὶ τὰς δρεπανώδεις τούτων αἰχμὰς ταῖς μηρίνθοις ἐκείναις, αἷς δὴ οἱ κάλαμοι ἐτύγγανον ξυμπεπλεγμένοι, ἐμβάλλοντες, ἐξέτεμνον στοιχηδὸν ἀπάσας καὶ διέλυνον τὴν ξυνέχειαν. τότε δὴ οὖν οἱ μὲν δόνακες ἀποτμηγέντες ἀλλήλων καὶ σποράδην ἐπυνηχόμενοι ἄλλος ἄλλοθι ἀπεπτύετο. οἱ δὲ Οὐννοὶ, τῆς βάσεως αὐτοὺς ἐπιλειπούσης, ἀνθρώον κατεδύνοντο ἐν τῷ βάθει καὶ ἔθνησκον ἀχρήστου ποτοῦ ἐμπιπλάμενοι. οὕτω τε ἅπαντες διεφθάρησαν, καὶ οὐδεὶς ὅστις αὐτῶν ἀνὰ τὴν ἡπειρον ἐπανῆκεν.

23. Αὐτίκα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ ὅπλα τῶν δυσμενῶν ἀνελόμενοι, ὅποσα γὰρ ἄνω ἔτι ἐφέρετο καὶ ἐπέπλει, καὶ ἐς τὰ πρότερα χωρία κατάραντες, μερίστης ἡδονῆς καὶ θυμηδίας ἅπαντα ἐπλησαν τὸν στρατὸν, γεγηθότας ἐπὶ τοῖς ξυνεχθεῖσι. καὶ οὖν ἀνθροισθέντες ἅπαντες ἐς ταῦτο ἀποχρήσασθαι ὥροντο χρῆναι κἂν τοῖς ἐφεξῆς τῷ καιρῷ καὶ τῇ τάξει τοῦ προτερήματος. τοιγάρτοι ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις εὖ μάλα καθοπλισθέντες ἐκδρομὴν ἀνθρώον ἐκ τοῦ περιβόλου

вълнението обръщало саловете в обратна посока и те [така] се въртели, та не могли вече да бъдат устойчива опора за ония, които стоели върху тях. И едни от тях загивали, изхвърляни във вълните, а други седели на саловете по необходимост и не знаели какво да правят. Ония, които още стоели прави, губели равновесие от вълнението, което било умерено и съвсем незначително за движението на кораби и лодки, но твърде опасно за тръстикови салове поради тяхната лекота. Затова те постоянно се надигали, подегани от сводестите вълни, и отново се свличали надолу в образуваната кухня. Ето защо бойците дори не се опитвали да се сражават, но желали и се стремели само да стоят прави и да се задържат в саловете. Докато варварите се намирали в такова безредие и смущение, ромеите правели пробиви, където им се отдавало, служели си с блъскане както в пехотинско сражение и по този начин сваляли в морето мнозина противници, понеже те самите стоели извънредно здраво на своите кораби. Някои пък били убивани [от ромеите], като били удряни с мечове отблизо. Когато [варварите] на някои места оставали надалеч от тях и не се осмелявали да се приближат до тях, тогава ромеите ги достигали с дългите си копия и слагали сърповидните им остриета върху вървите, с които тръстиките били свързани, разрязвали ги всички поред и разкъсвали връзката им. Прочее тогава тръстиките¹, като били отделени една от друга и плавали разпръснато, били разхвърляни на разни места. А хуните, лишени от опора, потъвали вкупом в морските дълбочини и умирали, като се нагълтвали с негодно питие. Тъй всички загинали и никой от тях не се завърнал на сушата.

Ромеите веднага прибрали оръжията на неприятеля, които още се носили по повърхността и плували, след това се завърнали в предишните си места. Цялата войска била обхваната от твърде голяма радост и веселие и ликувала поради постигнатите [успехи]. И тъй, като се събрали всички там, мислели, че трябва и по-нататък да използват удобния случай и благоприятното положение, създадено от победата. Затова няколко дни по-късно, въоръжени много добре, те

¹ Самите салове били наречени „тръстики“, тъй като били направени от тръстика.

πεποίηται, καὶ προσβάλλουσι τῷ λοιπῷ πλήθει τῶν ἐφεδρευόντων βαρβάρων ἀνιωμένων ἔτι ἐπὶ τῇ ξυμφορᾷ καὶ κατεπτηχότων. τότε δὴ οὖν ὁ Γερμανὸς, ἅτε δὴ νεώτατος ὢν καὶ οὐπω ἐντελῶς τὰς τῆς φύσεως ἐπέχειν ὁρμὰς καὶ ἐγκατείργειν δυνάμενος, ἀλλὰ πλεον τοῦ προμηθοῦς καὶ βεβηκότος τῷ φιλοδοξοῦντι τοῦ τρόπου καὶ προθυμουμένῳ πέρα τοῦ μετρίου ἐγκείμενος, ἀφειδῶς ἐπῆει τοῖς πολεμίοις καὶ προυκινδύνευε, οὐ στρατηγικῶς ἐπείγων καὶ διατάπτων, ἀλλὰ στρατιωτικώτερον ξυμπλεκόμενος· τῷ τοι ἄρα καὶ πλήττεται βέλει τὸν μηρὸν, ὥς μικροῦ δεῖν μελλῆσαι ἀπόμαχος ἔσεσθαι· πλὴν ἀλλ' ἢ τῶν ἐφεστηκότων πραγμάτων ἀνάγκη καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγχειρήματος ἐγκρατέστερα τῆς ὁδύνης γεγένηται· καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν αὐτὸς τε μοχθῶν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγκελευόμενος πρὶν σφόδρα πημῆναι τὸ δυσμενὲς καὶ πολλοὺς ὅσους διαχειρίσασθαι. τότε μὲν οὖν διελύετο ἡ μάχη· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὖθις εἶσω τοῦ ἐρύματος ἐπανῆλθον, γινώσκοντες ὡς οὐκ ἀσφαλὲς αὐτοῖς οὐδὲ εὐβουλον κατὰ πολὺ τῷ πλήθει ἐλαττουμένοις εἶτα μέχρι παντὸς συστάδην διαγωνίζεσθαι. ἐς τοῦτο δὲ ὅμως οἱ βάρβαροι ἤλασαν ἀπορίας ἐπὶ τε τῇ ἐκ τῶν ναυαγίων φορᾷ καὶ ὅτι ἀθρόον οἱ Ῥωμαῖοι κατ' αὐτῶν προσβολὴν ἐποιήσαντο, ὥς μεθεῖναι αὐθημερὸν τὰ ἀμφὶ τὴν Χερρόνησον πεδία, καὶ πρὸς τὸν Ζαβεργάν τε καὶ τὸν ἀμφ' αὐτὸν ὄμιλον ἀφικέσθαι, ἡττημένοι πρὸς ἡττημένους. οἱ δὲ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πρότερον ἐσταλμένοι οὐδέν τι ἀξιαφήγητον ἔδρασαν, μήτε τῷ Ἰσθμῷ προσβαλόντες, μηδέ γε τὴν ἀρχὴν τὰς Θερμοπύλας παραμειψάμενοι διὰ τὴν φρουρὰν τῶν ἐκεῖσε ἰδρῶσθαι τεταγμένων Ῥωμαίων. τοιγάρτοι ἀποχωρήσαντες καὶ οἶδε τῆς ἐπὶ τὴν Θράκην εἶχοντο πορείας, ὥς ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ εἶκος τοῖς ὁμοφύλοις προστεθῆσόμενοι, καὶ κοινῇ τὸ λοιπὸν ἐς τὰ σφέτερα ἐπανήξοντες. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ζαβεργάν οὐ πρότερον ἀποστήσεσθαι ἔφασαν πρὶν ἢν χρήματα ὥς πλεῖστα παρὰ Ῥωμαίων κομίσαιντο, καθάπερ οἱ Οὐτίγουροι· τοὺς τε αἰχμαλώτους, εἰ μὴ θάπτον πρίαντο οἱ ἐπιτήδαιοι, ἀποσφάπτειν ἀντίκα ἡπείλουν. ὁ δὲ βασιλεὺς χρυσίον αὐτοῖς ἔστειλεν, ὅποσον ἀποχρῆν ᾧετο ἐς τε τὰ λύτρα τῶν

предприели внезапен набег извън преградната стена и нападнали останалите пълчища на заседналите там варвари, които още били опечалени и уплашени. Тогава именно Герман, понеже бил много млад и още не могъл да владее напълно поривите на природата си и да ги възпира, а се отдавал много повече на славолубивия си нрав и на смелостта си, отколкото на благоразумието и на чувството си за сигурност. Затова той нападнал безпощадно неприятелите и се изложил на опасности, защото бързал и се разпореждал не като военачалник, а влязъл в сражението по-скоро като войник. Поради това именно той бил ранен със стрела в бедрото, та насмалко щял да излезе от строя. Обаче изискванията на обстоятелствата и величието на начинанието били по-силни от болката. И той не преставал да се сражава и да насърчава другите, докато не нанесъл големи щети на неприятелите и не унищожил по възможност повече от тях. И тъй тогава сражението се прекратило и ромеите се върнали отново в укреплението, понеже знаели, че не е безопасно за тях, нито благоразумно да водят и по-нататък ръкопашен бой, когато са много по-слаби по численост. Варварите обаче достигнали до такова безизходно положение както поради това, че остатъци от саловете се носели по морето, така и поради това, че ромеите предприели внезапно нападение срещу тях, та напуснали същия ден равнината около Херсонес и пристигнали при Заберган и неговите пълчища, като победени при победени. А ония, които били изпратени по-рано в Елада, не извършили нищо забележително. Те нито нападали Истмос¹, нито пък изобщо били преминали Термопилите поради защитата на ромеите, на които било заповядано да стоят там. Затова и те се оттеглили и се отправили за Тракия, за да се присъединят, разбира се, към своите съплеменници и след това да се завърнат заедно с тях в своята земя. Обаче пълчищата на Заберган заявили, че не ще отстъпят, докато ромеите не им дадат колкото може повече пари, както [давали] на утигури-те, и заплашвали веднага да изколят пленниците, ако родствениците им не побързат да ги откупят. Императорът им изпратил толкова злато, колкото мислел, че е достатъчно, за да откупят

¹ Става дума за Коринтския провлак.

ξυνειλημμένων καὶ ὅπως εἰρηναῖοι τὸ λοιπὸν ἀπαλλαγεῖεν τῆς χώρας. καὶ δὴ ἄλλους τε πολλοὺς ἀπέδοντο καὶ δὴ Σέργιον τὸν Βάκχου τὸν στρατηγὸν ἐαλώκει γὰρ ὀλίγου ἔμπροσθεν καὶ αὐτὸς ἀπαιοῖα τινὶ χρησάμενος τύχῃ, καὶ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἐτέλει. οὕτω τε μόλις ἐπαύοντο λεηλατοῦντες καὶ τῆς οἴκαδε εἶχοντο πορείας, ἀναλαβόντες οὐκ ἐς μακρὰν καὶ τοὺς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀφικομένους. (pp. 383,26—389,26)

14. De Cotrigurorum Utigurorumque discidio

V 24. Τοῖς μὲν οὖν τῆς πόλεως τῆς βασιλίδος ἀστοῖς αἱ τοιαῦται ξυνθῆκαι ἀγεννεῖς εἶναι ἐδόκουν καὶ αἰσχροὶ καὶ ἀνελεύθεροι, εἴ γε ὥσπερ οὐ φορητὸν ὑπάρχον, ὅτι δὴ πλησιαιτάτα τῆς πόλεως οἱ πολέμοι ἀφικόμενοι καὶ ἐγγελάσαντες οὐκ αὐτοὶ πανωλεθρία διεφθάρησαν, ἀλλ' ἐτι καὶ χρυσίον ἐκομίσαντο χαριστήριον, ὥσπερ ἡμῶν ἐς αὐτοὺς πεπλημμεληκότων. ἡ δὲ τοῦ βασιλέως γνώμη ἐς ἄλλο τι μεῖζον ἐώρα, ὅπερ οὐκ ἐς μακρὰν ἀποβὰν ἐπεισε τοὺς πρότερον νεμεσῶντας ὑπεράγασθαι αὐτὸν ὡς ἄγαν προμηθῇ καὶ ἀγχινούστατον. ἔγνω γὰρ χρῆναι μᾶλλον ἀπάσῃ μηχανῇ ξυγκρούεσθαι τὸ βάρβαρον ἐφ' ἑαυτὸ καὶ ἐκπολεμοῦσθαι. ὥς ἂν δὲ τοῦτο συμβαίῃ, αὐτίκα, ἕως οἱ ἀμφὶ Ζαβεργὰν μαλθακώτερον ἐπορεύοντο, ἔστελλε γράμμα παρὰ Σάνδιλχον τὸν ἕτερον ἡγεμόνα ἐνσπονδὸν τέ οἱ ὄντα καὶ μισθοφόρον. ἐδήλου δὲ τοιάδε ἅπτα τὸ γράμμα. „Εἰ μὲν ἐπιστάμενς τὰ παρὰ τῶν Κοτριγούρων ἐφ' ἡμᾶς μεμελετημένα εἶτα ἐκὼν ἡρεμεῖς, θανμάσαιμι ἂν εἰκότως σοῦ μὲν τῆς ἀπιστίας, ἡμῶν δὲ αὐτῶν τοῦ μὴ τῆς σῆς γνώμης ὀρθότατα ἐστοχάσθαι, ἀλλὰ περὶ τὴν κρίσιν διαμαρτεῖν. εἰ δὲ οὕτω μεμαθηκώς, ξυγγνωστέον μὲν, ἐπιδείξῃς δὲ ἂν οὐκ ἄλλως τὴν ἐπὶ τοῦ φθάσαντος ἄγνοιαν ἢ μόνω τῷ μὴ μετὰ ταῦτα μελλῆσαι. παραγεγόνاسι γὰρ ἐνθάδε οὐ τοῦτο μέλον αὐτοῖς καὶ ἐσπουδασμένον ὅτι μὴ ὡς ὁδοῦ πάρεργον τὸ δεῖν λυμήνασθαι τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων δηλώσοντες ὅτι δὴ τοὺς μεῖζονάς τε καὶ ἀρίστους παρέντες ἐξηλατήμεθα, τὸ ἐπὶ σοὶ πεποιθέναι προὔργου ποιούμενοι. οἳ δὲ γὰρ ἀνεκτὸν εἶναι ἡγοῦνται, ἦν τις αὐτοὺς ἴσους τε καὶ ἀμνηρίστους τοῖς Οὐτιγούροις ἀποκαλέσοι, οὐδὲ εἰ μετρίῳ τινὶ ὑπερβάλ-

пленниците и след това варварите да напуснат мирно страната. Те освободили много пленници, а също и стратега Сергий, син на Вакх. Той бил заловен малко преди това по някаква зла участ и се намирал между пленниците. Така те найсетне престанали да плякосват и потеглили за родината си, като към тях се присъединили и ония, които наскоро били пристигнали от Елада.

14. Раздор между котригури и утигури

Тогава жителите на Константинопол сметнали, че такива споразумения са непочтени, позорни и недостойни за свободни люде. Те не могли също да понесат, че неприятелите, ако и да били съвсем близо до града и се подиграли с ромеите, не били избити до крак, а още били получили и злато като дар, сякаш ние сме се провинили спрямо тях. Обаче императорът мислел за нещо по-голямо, което, като се изпълнило не дълго след това, накарало тези, които по-рано негодували, извънредно много да се възхищават от него и да го възхваляват като много предвидлив и премного съобразителен, тъй като той сметнал, че варварите трябва да се накарат с всички средства да се сблъскат и да воюват помежду си. За да стане това, той изпратил веднага писмо до Сандилх, другия вожд, който му бил съюзник и наемник, докато Заберган и пълчищата му пътували доста разпуснато. В писмото се съобщавало горе-долу следното: „Ако ти по своя воля стоиш спокоен, при все че знаеш това, което котригурите са замислили срещу нас, то аз се учудвам, разбира се, на твоята невярност, както и на нас самите, че сме отгатнали много правилно твоята мисъл, но сме сгрешили в решението си. Ако ти пък още не си узнал това, извинително е, но ти би доказал незнанието на вече случилото се единствено с твоята незабавна по-нататъшна намеса. [Котригурите] дойдоха тук не с желание и намерение да ограбят нашите земи (не става дума за това, което им е било потребно при похода), но за да покажат чрез делата си, че сме се измамили, като сме отхвърлили по-силните и по-храбрите и сме предпочели да се доверим на тебе. Те смятат, че е дори непоносимо, ако някой ги нарече равни на утигурите и оспори превъз-

λεῖν, μόλις δὲ εἴ γε σφόδρα πολλῶν. καὶ τοίνυν οὐκ ἀνῆκαν ἀνὰ τὴν Θράκην ἀλώμενοι, πρὶν τὸ χρυσίον ἅπαν ὅποσον σοι ἀν' ἔτος ἑκάστον μισθοῦ χάριν δωρεῖσθαι εἰώθαμεν αὐτῇ ἐκομίσαντο· καίτοι ῥάδιον ἦν ἡμῖν ἢ ἄρδην ἅπαντας ἀποκτεῖναι ἢ τὸ γοῦν ἔλαττον ἀπράκτους σφᾶς ἀποπέμψασθαι. ἐφήκαμεν δὲ ὁμῶς ἑκάτερα τῆς σῆς πειρώμενοι δόξης. εἰ μὲν γὰρ ὥς ἀληθῶς ἀνδρειότερος εἶ καὶ φρενήρης καὶ οἷος μὴ ἐπιτρέπειν τοῖς τὰ σὰ σφετεριζομένοις, οὐδὲ νῦν ἔλαττον ἔξεις. πάρεστι γάρ σοι ἐν καιρῷ τὸ δυσμενὲς ἀμύνασθαι καὶ τῇ μάχῃ κεκρατηκότι τοὺς οἰκείους μισθοὺς ἀπολαβεῖν, ὥσπερ δι' αὐτῶν σοι ἀπεσταλμένους. εἰ δὲ καὶ τοιαῦτα πρὸς αὐτῶν ὑβρισμένος ἡσυχίαν ἄγειν ἐθέλεις, δεδιώς, οἶμαι, καὶ τὴν αἰσχίστην ἐλόμενος ἀπραγμοσύνην, σὺ μὲν, ὦ γενναῖε, ἀπόμισθος ἔσῃ, ἐκείνοις δὲ τὰ παρ' ἡμῶν δεδωρήσθω· καὶ τὸ λοιπὸν μέγες, εἰ δοκεῖ, τὸ φρόνημα καὶ τοῖς κρείττοσιν εἴκειν διδάσκου. εὖ γὰρ ἴσθι, ὦ φέριστε, ὥς καὶ τὰς ξυνθήκας μεταθετέον ἡμῖν ἐπ' αὐτούς, ἃς δὴ πρὸς σὲ καὶ τὸ σὸν ἐθέμεθα γένος. ἀνόητον γὰρ καὶ ἄλλως τοῖς ἡττωμένοις ξυναδοξεῖν, παρὸν τὸ κρατοῦν οἰκειώσασθαι.“

ходството им спрямо тях, а също ако някой твърди, че те ги надминават някак си умерено, но са доволни само ако някой каже, че ги надминават твърде много. И затова те не преставах да бродят в Тракия, докато не получиха всичкото злато, което обикновено ти даваме всяка година като заплата. Ако и да беше лесно за нас да избием всички до един или да ги накараме да се оттеглят от страната, без да сторят нищо, все пак не сторихме нито едното, нито другото, за да изпитаме твоето намерение. Ако наистина ти си по-храбър и разумен и не оставяш своето на тези, които искат да го присвоят, то и сега не ще отстъпиш. Тъкмо сега ти се удава случай да отмъстиш на неприятелите и като ги победиш в сражение, да получиш своето възнаграждение, като че ли ти е било изпратено чрез тях. Обаче ако въпреки нанесената ти от тях обида желаяш да останеш спокоен, понеже, мисля, се страхуваш и предпочиташ най-позорното бездействие, то ти, любезни, ще останеш без възнаграждение и ние ще трябва да го даваме на тях и тогава, ако намираш за добре, откажи се от гордостта си и се научи да се подчиняваш на по-силните. Знай добре, драги, че в такъв случай и договорите, които сключихме с теб и твоето племе, ще трябва да прехвърлим върху тях, тъй като иначе би било и безумно да споделяш лошата слава на победените, когато можеш да се свържеш с победителите.“

Когато на Сандилх било преведено това писмо, той веднага се разгневил, разярил се и съвсем не можел да обуздае гнева си и тутакси се спуснал да накаже котригурите заради нанесеното му оскърбление. Как пък е било възможно да не се смути лесно от тия думи една варварска, надменна и винаги жадна за печалби душа? Затова той потеглил с войската си и най-напред нападнал внезапно селищата на неприятелите. Той изненадал с неочакваното нападение тамошните жители и поробил много жени и деца. След това ненадейно пресрещнал и ония, които се завръщали от Тракия и току-що били преминали река Истър. Той избил колкото могло повече души и им отнел както парите, дадени от императора, така и цялата им плячка. А тия, които едва-се-спасили, се завърнали в своите селища и като се съединили там с останалите

25. Ταῦτα ὁ Σάνδιλχος διὰ τῶν ἐρμηνέων ἀναλεξάμενος εὐθύς ἐχαλέπαινε καὶ ἐλύττα καὶ κατέχειν οὐ μάλα οἷός τε ἦν τὴν ὀργήν, ἀλλ' αὐθημερόν ἴετο τίσασθαι τοὺς Κωτριγούρους τῆς ἐς αὐτὸν παρουσίας. πῶς δὲ οὐκ ἤμελλεν ῥαδίως τοῖσδε τοῖς ῥήμασι διαταραχθῆναι ψυχὴν βάρβαρον καὶ αὐθάδη καὶ ἀεὶ κερδοῦν γλιχομένην; τοιγάρτοι κινήσας τὸν οἰκεῖον στρατὸν πρῶτα μὲν ἐμβάλλει ἀνθρώον τοῖς τῶν πολεμίων χωρίοις· καταπλήξας τε τοὺς αὐτοῦ μεμενηκότας τῷ ἀπροσδοκίῳ γύναια πολλὰ καὶ παῖδας ἡνδραποδίσατο. ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἐκ Θράκης ἐπανερχομένοις ἄρτι τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν διαπεραιωνθεῖσιν ὑπαντιάζει ἐξαπιναῖα· καὶ πολλοὺς ὅσους ἀποκτείνας τὰ τε χρήματα αὐτοὺς τὰ παρὰ βασιλέως καὶ ἅπασαν τὴν λείαν ἀφαιρεῖται. μόλις δὲ οἱ σεσωσμένοι ἐς τὰ σφέτερα ἦθη ἀπονοστήσαντες καὶ κατ' αὐτὸ τοῖς ἄλλοις γενόμενοι

ἐς πόλεμον τοῖς ἐναντίοις καθίσταντο· οὕτω τε ἐξ ἐκείνου ἐπὶ πλείστον ἑκάτεροι διετέλουν κατ' ἀλλήλων τρεπόμενοι καὶ τὴν δυσμένειαν ἐμπεδοῦντες. νῦν μὲν γὰρ ἐφόδους καὶ λεηλασίας ἐποιήσαντο, νῦν δὲ ἐς ἐμφανῆ μάχην παρετάτοντο, ἕως ἑκατέρωθεν αἱ δυνάμεις διαρρουεῖσαι ἀνάστατοι ἄρδην γεγένηται, ὥς καὶ αὐτὴν δῆπου τὴν πάτριον ἐπωνυμίαν ἀποβεβληκέναι. ἐς τοῦτο γὰρ συμφορᾶς τάδε τὰ Οὐννικὰ ἔθνη ἐξώκειλεν ὥς εἶπερ ἄρα τι αὐτῶν καὶ μεμένηκεν μέρος, σποράδην ἑτέροις δουλεύειν καὶ ἐς τὸ ἐκείνων ὄνομα μεταβεβληθῆναι. οὕτω δὴ τι αὐτοὺς ἐνεργότατα μετήλθον αἱ ποιναὶ τῶν προτέρων ἀσεβημάτων. ἀλλ' ἢ μὲν παντελῆς τοῖνδε τοῖν γενοῖν ἀνατροπὴ καὶ κατάλυσις χρόνῳ ὕστερον ξυνηνέχθη, καὶ μοι εἰρήσεται ἕκαστα προσηκόντως ἀρμοζόμενῳ ὥς οἶόν τε τῇ τῶν χρόνων ὁμολογίᾳ. τῆς δὲ στάσεως ἔτι ἀκμαζούσης καὶ κατὰ τὸ Βυζάντιον ἀπαγγελλομένης, τότε δὴ ἅπασιν ἀνωμολόγητο καὶ διαδηλοτάτῃ ἐδείκνυτο ἢ τοῦ βασιλέως προμήθεια καὶ εὐβουλία, ὅτι δὴ τῶν βαρβάρων ὑπὸ σφῶν διαφθειρομένων αὐτὸς ὅπλα μὴ κινῶν πάντως ἐνίκα τῇ γνώμῃ ἐφ' ἑκατέρῃ ῥοπῇ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπέλαυε τῆς ἐλπίδος. ἐπειδὴ γὰρ ἐμόχθουν ἑκάστοτε τοῖς οἴκοι δεινοῖς ἐνησχολημένοι, οὐκέτι κατὰ Ῥωμαίων χωρεῖν διανοοῦντο, ἀλλὰ καὶ ὅποι γῆς ἐτύγγχανον ὄντες τοῖς πλείστοις ἠγνόηντο. (pp. 389,27—392,26)

си съплеменници, влезли във война с утигурите. Така след това твърде дълго време двете страни враждували помежду си и затвърдявали взаимната си омраза. Те ту извършвали нападения и грабежи, ту влизали в открито сражение, докато силите и на двете страни отслабнали и съвсем се разстроили, така че двете племена загубили дори самото си племенно наименование. В такова голямо нещастие изпаднали тези хунски племена, та ако изобщо е останала някаква част от тях, тя се била разпръснала и робувала на други племена, чието име възприела. Така именно ги постигнало най-силното наказание за по-раншните им прегрешения. Обаче пълното сгромолясване и унищожение на тези две племена е станало по-късно и аз ще разкажа всичко поотделно, като се съобразя, както трябва, с хронологията на събитията, доколкото това е възможно.¹ Когато раздорът между тия две племена бил по-силен и станал известен във Византион, тогава именно предвидливостта и благоразумието на императора били явно признати от всички, понеже докато варварите се изстребвали взаимно, той, без да дигне оръжие, излязъл с ума си напълно победител и в двете фази на войната и надеждата му се сбъднала. Заети постоянно с вътрешните си вражди, те страдали и вече не мислели да нападнат ромеите, пък и на повечето люде не било известно где на земята се намират.

¹ Агатий не успял да завърши съчинението си и затова обещанието му останало неизпълнено.

VII. ЙОАН МАЛАЛА

Йоан Малала (*Μαλάλας* = „Ритор“) произхожда от Сирия. Той е бил роден, както изглежда, в Антиохия и е живял между 491 и 578 г. Написал е една „Хронография“ (*Χρονογραφία*) в осемнадесет книги, в която излага събитията от световната история. Изложението започва от „сътворението на света“ и стига до 574 г. Авторът си поставя за цел да даде на своите читатели едно леко и забавно четиво, а не някакво строго прагматично изложение на историческите събития. За съставянето на тази хроника Малала е използвал безкритично и почти безразборно най-различни исторически извори, част от които днес ние мъчно можем да отъждествим. В изложението си той на места вмъква измислени и фантастични разкази. За по-старата епоха той е използвал някои познати извори, като например Павзаний, Юлий Африкан, загубените днес съчинения на Несториан и Евстатий Епифанийски (чиято хроника достигнала до 502 г.) и др. За изложението на събитията от края на V и през VI в. той използвал устните разкази на по-стари свои съвременници. Съчинението на Малала се определя като „първия по-голям паметник на народния гръцки език“. Неговата творба е била извънредно много четена и е оказала огромно влияние не само върху византийската книжнина, но и върху книжнината на славянските народи. Трябва обаче да се отбележи, че достоверността на данните му е на места съмнителна. Измежду византийските писатели, които са се ползвали от хрониката на Малала, трябва да се споменат Евагрий, Йоан Антиохийски, авторът на Пасхалната хроника, Теофан Изповедник, Георги Монах и др. По времето на цар Симеон е бил направен превод на старобългарски език от българския писател Презвитер Григорий. Преводът ни е познат благодарение на извадки от по-късни преписи в сръбска и руска редакция.

Изложението на събитията, дадено в хрониката на Малала, е свързано главно с миналото на града Антиохия. Поради това неговата творба с право би могла да се нарече, поне що се отнася до първите седемнадесет книги, градска хроника на Антиохия. Само в последната — XVIII книга, се говори за събитията в самата византийска столица. Предполага се, че Малала е написал първите седемнадесет книги преди 540 г., докато още живеел в Антиохия. След като градът бил разрушен от персийския цар Хосрой, Малала бил принуден да се пресели в Цариград, гдето написал и издал вероятно наскоро след смъртта на император Юстиниан I последната книга от хрониката си. Съчинението на Малала съдържа някои важни сведения за историята на нашите земи, главно за нахлуванията на славяни, първобългари и някои други племена.

РЪКОПИСИ: Въпреки че е била широко използвана, хрониката на Малала не е запазена изцяло. От нея имаме единствен, и то непълен ръкопис: O=cod. Bodl.-Baroccianus 182, ff. 1—331 (s. XI), G=cod. Cryptoferratensis Z XXXIV, ff. 62—69 (s. VI—VII), както и извадки: A=cod. Angelicus 65 (B. 4. 16), ff. 147—190, 235—293 (s. XIV—XV) и др. Извадки има също в: *Excerpta de insidiis*, ed. C. de Boor (Berolini 1905), pp. 151—176, както и в *Excerpta de virtutibus et de vitiis* ed. Th. Büttner-Wobst, I (Berolini 1906), pp. 157—163. Извънредно важен за възстановяването на гръцкия първообраз е старобългарският превод от X в., в който е даден по-пълнен текст на хрониката.

ИЗДАНИЯ: И досега не притежаваме критично и пълно издание на хрониката на Йоан Малала. Измежду разните досегашни издания като най-добри могат да се посочат: *Migne*, PGr, XCVII (1865), coll. 9—790. — *Ioannis Malalae Chronographia*, rec. L. Dindorf, Bonnæ 1831.

Дадените тук откъси са преведени по това издание.

КНИЖНИНА: K r u m b a c h e r, GBL, pp. 325—334. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 184 — 189. — *Н. В. Пугулевская*, Византия на пугях в Индию. Москва—Ленинград, 1951, стр. 93, 165, 224, 268 сл., 311 сл. — *В. Н. Златарски*, История, I 1, 1918, стр. 51, 52. — *М. В. Левченко*, История Византии. Москва—Ленинград, 1940, стр. 99. — *Ив. Дуйчев*, Балканският Югоизток през първата половина на VI в. Начални славянски нападения. Беломорски преглед, г. I, кн. I, стр. 246, 250. — *A. Cernusov*, Études sur Malala, Byzantion, 3 (1926), p. 65—72. С. П. Шестаков, О значении славянского перевода хроники Иоанна Малалы для восстановления и исправления ее греческого текста, ВВр. I, [1894], стр. 503—552. K. Weitzmann, Illustration for the Chronicles of Sozomenos, Theodorit and Malalas, Byz. XVI. (1942/43), p. 87—134. — Н. А. Мещерский, Два неизданных отрывка древнеславянского перевода „Хроники“ Иоанна Малалы, ВВр. XI (1956), стр. 279—284. — ВИНЮ, I, стр. 81—84.

IOANNIS MALALAE

CHRONOGRAPHIA

1. De Achillis exercitu

Καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν Ἀτρείδων ὁ αὐτὸς Ἀχιλλεύς, ἔχων ἴδιον στρατὸν τῶν λεγομένων Μυρμιδόνων τότε, νυνὶ δὲ λεγομένων Βουλγάρων, τριῶν χιλιάδων. (p. 97, 19—21)

2. De Heracleia urbe condita

Καὶ τὴν Εὐρώπην δὲ ἀπὸ Θράκης ἐμέρισε, κτίσας Ἡράκλειαν πόλιν τὴν πρῶν λεγομένην Πείρινθον ἣντινα ἐποίησε μητρόπολιν, δούς αὐτῇ ἄρχοντα. (p. 262, 1—3)

3. Hadrianus urbem Hadrianopolim condit

Ὁ δὲ αὐτὸς Ἀδριανὸς ἔκτισε πόλιν ἐν τῇ Θράκῃ, ἣν ἐπεκάλεσεν Ἀδριανούπολιν. (p. 280, 3—4)

ЙОАН МАЛАЛА

ХРОНОГРАФИЯ

1. Войската на Ахил

И така споменатият Ахил заминал заедно с Атридите, като водел своя собствена войска от три хиляди души, наричани тогава мирмидонци¹, а сега българи².

2. основаването на Хераклея

Император [Веспасиан]³ отделил Европа от Тракия, като основал град Хераклея, който някога се наричал Перинт. Той го издигнал като главен град и поставил в него управител.

3. основаването на Одрин

Същият император Адриан⁴ основал град в Тракия и го нарекъл Адрианопол.

¹ По време на Троянската война мирмидонци се наричали жителите на Тесалия. Вж. *Homeri Ilias* I, 180; II, 683. Срв. PWRE, XVI, col. 1108. ² Това споменаване на българите у Малала се дължи на обичая на византийските автори да архаизират. Изразът *τῶν λεγομένων μυρμιδόνων τότε* може да бъде интерполация на по-късен преписвач от края на IX или от X в., когато вече земята на мирмидонците е била населена с българи. Срв. *И. Иванов*, Българите в Македония, София 1917, стр. 124—125. Общо за употребата на името „мирмидонци“ в смисъл на „българи“ у Малала и по-късни автори вж. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 179—180. ³ Император Веспасиан (69—79). ⁴ Император Адриан (117—138).

4. *De nomine Solis apud Thracis*

Ἐλθὼν δὲ ὁ Σέβηρος ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἑωρακὼς τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως καλήν, ἀνήγειρε τὴν Βυζούπολιν, καὶ ἔκτισε δημόσιον λουτρόν τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον διότι ἐκεῖ ἴστατο ἐν μέσῳ τοῦ τετραστώου στήλῃ χαλκῇ τοῦ Ἡλίου, καὶ ὑποκάτω αὐτῆς ἔγραψε τὸ μυστικὸν ὄνομα τῷ Ἡλίῳ, Ζευξίππῳ θεῷ. οἱ γὰρ Θράκες οὕτως ἔλεγον τὸν ἥλιον. οἱ δὲ τῆς πόλεως Βύζης οὕτως ὀνόμαζον τὸ αὐτὸ δημόσιον Ζεύξιππον κατὰ τὸ ὄνομα ὅπερ εἶχε τὸ πρότερον ὁ τόπος, καὶ οὐκέτι, ὥς εἶπεν ὁ βασιλεὺς, εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ἐκάλουν αὐτὸ Σεβήριον. (p. 291,15—292,2)

5. *Probus contra Gothos apud Sirmium pugnat*

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Πρόβος ἐπολέμησε τοῖς Γότθοις ἐν τῷ Σιρμίῳ. καὶ ἐν τῷ πολέμῳ αὐτὸν ἐγένετο λιμὸς κοσμικὸς μέγας, καὶ μὴ εὐρεθέντων ἀναλωμάτων ἔστασίασεν ὁ στρατός· καὶ ἐπελθόντες ἔσφαξαν αὐτὸν ἐν τῷ Σιρμίῳ ὄντα ἐνιαυτῶν ν'. (p. 302, 12—15)

6. *Valens apud Sirmium Gothos profligat*

Ὅτε γὰρ ἐτελεύτα Βαλεντιανὸς ὁ αὐτοῦ ἀδελφός, οὐκ ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Βάλης, ἀλλ' ἦν πῦμας αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ πολεμῆσαι εἰς τὸ Σίρμιον πρὸς τοὺς Γότθους. οὕσιν αὖ νικήσας κατὰ κράτος ὑπέστρεψε. (p. 342, 4—7)

7. *Theodosius Dyrrachio ius civitatis condonat*

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐμέρισε τὴν νέαν Ἠπειρὸν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ ἐποίησεν ἐπαρχίαν, δὸς δίκαιον πόλεως καὶ ἄρχοντα Δοῦραχίῳ^α πόλει. (p. 347, 11—13)

8. *De Attilae morte*

Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἦν ἐλλόγιμος, παρὰ παντὸς τοῦ δήμου φιλούμενος καὶ τῆς συγλήτου. ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ ἐπεσιγράτευσεν κατὰ Ῥώμης καὶ κατὰ

^α Δοῦραχίῳ] Δοῦραχείῳ Οκ.

¹ Τетрастоа бил квадратен площад в центъра на Цариград, обиколен от колонада. Вж. R. Janin, Constantinople Byzantine, Paris 1950, p. 22—23. ² Богът конник (Ζεὺς ἵππος — Зевксип) бил почитан от траките, жители на Византион. ³ Марк Аврелий Проб (276—282). ⁴ Валент (364—378) и Валентиниан (364—375). ⁵ Теодосий I (379—395). ⁶ Става дума за провинциите Нови Епир с главен град Драч и Стари Епир с главен град Никопол. ⁷ Теодосий II (408—450).

4. *Тракийското име на слънцето*

Когато Север отишел във Византион и видял, че местоположението на града е хубаво, възстановил (стария град) Визопол и основал обществена баня, наречена Зевксип, понеже там, в средата на т. нар. „Тетрастоа“¹, се намирала медна статуя на слънцето, под която той написал митичното име на слънцето: „На бога Зевксип“², защото траките наричали така слънцето. А жителите на града Виза нарекли обществената баня не Северион, по собственото име на императора, както им поръчал, но я назовавали Зевксип според името, което това място носело по-рано.

5. *Император Проб воюва с готите при Сирмиум*

Същият император Проб³ воювал с готите при Сирмиум. По време на неговите войни настанал голям глад по целия свят. Понеже нямало храни, войниците се разбунтували. Те го нападнали и го убили в Сирмиум на петдесетгодишна възраст.

6. *Валент разбива готите при Сирмиум*

И тъй Валент⁴ не се намирал в Константинопол, когато умрял брат му Валентиан, защото [Валентиан] го бил изпратил в Сирмиум още приживе да воюва срещу готите. След като ги разгромил напълно, той се завърнал.

7. *Император Теодосий дарява на Дирахиум право на град*

Същият император Теодосий⁵ отделил Нови Епир от Стари [Епир]⁶ и го направил провинция, като дал на град Дирахиум права на град и управител.

8. *Смъртта на Атила*

Император Теодосий⁷ бил образован човек и обичан от целия народ и от сената. Докато той и Валентиниан били императори, Атила, който по род произхож-

Κωνσταντινουπόλεως Ἀτιλᾶς, ἐκ τοῦ γένους τῶν Γηπέδων^α, πλῆθος ἔχων μυριάδων πολλῶν, δηλώσας διὰ Γότθου ἐνὸς πρεσβευτοῦ τῷ Βαλεντινιανῷ, βασιλεῖ Ῥώμης, Εκέλευσέ σοι δι' ἐμοῦ ὁ δεσπότης μου καὶ δεσπότης σου Ἀτιλᾶς ἵνα εὐτρεπίσης αὐτῷ τὸ παλάτιόν σου. ὁμοίως δὲ καὶ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ τὰ αὐτὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδήλωσε δι' ἐνὸς Γότθου πρεσβευτοῦ. καὶ ἀκηκῶς Ἀέτιος ὁ πρῶτος συγκλητικὸς Ῥώμης τὴν ὑπερβάλλουσαν τόλμαν τῆς ἀπονειομένης ἀποκρίσεως Ἀτιλᾶ, ἀπῆλθε πρὸς Ἀλάριχον πρὸς τοὺς Γάλλους, ὄντα ἐχθρὸν Ῥωμαίων, καὶ προετρέψατο αὐτὸν καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν ἅμα αὐτῷ κατὰ Ἀτιλᾶ. ἐπολέμησε γὰρ πόλεις πολλὰς τῆς Ῥώμης. καὶ ἐξαίφνης ἐπιβρίψαντες αὐτῷ, ὡς ἐστὶν ἀπληκεύων πλησίον τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ, ἔκοψαν αὐτῶν^β χιλιάδας πολλὰς. εἰς δὲ τὴν συμβολὴν πληγὴν λαβὼν ὁ Ἀλάριχος ἀπὸ σαγίτας ἐτελεύτησεν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Ἀτιλᾶς ἐτελεύτησε καταφορᾷ αἵματος διὰ τῶν ῥινῶν ἐνεχθείσῃ^γ νυκτός, μετὰ Οὐννας παλλακίδος αὐτοῦ καθεύδων· ἥτις κόρη καὶ ὑπενόηθη ὅτι αὐτὴ αὐτὸν ἀνεῖλε. περὶ οὗ πολέμου συνεγράψατο ὁ σοφύτατος Πρίσκος ὁ Θράξ. (p. 358,5—359,4)

9. De Theuderichi seditione

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας Θεουδερίχος ὁ ἀπὸ ὑπάτων, ὁ υἱὸς Οὐαλέμερος, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνατραφεὶς καὶ ἀναγνούς, στρατηλάτης ὢν πραισέντου καὶ ἐωρακῶς τί ὑπέστη Ἀρμᾶτος, φοβηθεὶς τὸν βασιλέα Ζήνωνα, ἔλαβε τὴν ἰδίαν βοήθειαν καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ Σαλαβρίαν ἀπιὼν διὰ τοὺς ἐκεῖ καθεζομένους ἀριθμούς. καὶ τυραννήσας παρέλαβε τὴν Θράκην πᾶσαν· καὶ ἦλθε κατὰ τοῦ βασιλέως Ζήνωνος ἕως Συκῶν πέραν κατέναντι Κωνσταντινουπόλεως, κόψας καὶ τὸν ἄγωγόν τῆς πόλεως. καὶ ποιήσας ἡμέρας πολλὰς, καὶ μὴ δυνηθεὶς βλάψαι τὸν βασιλέα, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὁρμήσας ἐπὶ τὴν Ῥώμην. (p. 383, 5—14)

дал от гепидите¹, се отправил на поход срещу Рим и Константинопол с много хиляди пълчища, като известил чрез един пратеник-гот на римския император Валентиниан следното: „Моят господар и твоят господар Атила ти заповядва чрез мене да му приготвиш двореца си.“ Същото известил чрез един пратеник-гот и на император Теодосий в Константинопол. Тогава Аеций², първият сенатор на Рим, като научил за прекомерно дръзкото и безумно искане на Атила, отишел в Галия³ при Аларих⁴, който бил неприятел на римляните. Той го убедил и го подтикнал да се опълчи заедно с него срещу Атила, защото той бил опустошил много градове на Римската империя и те го нападнали внезапно, както се бил разположил на стан до р. Дунав, и избили много хиляди от неговите [войници]. В това сражение бил ранен от стрела Аларих и починал. Умрял също и Атила, който получил кръвоизлияние от носа, докато спял с една своя наложница хунка. Тази девойка била заподозряна, че го убила. За същата война е писал и многоученият Приск Тракиецът⁵.

9. Бунтът на Теодорих

При неговото царуване синът на Валамер — Теодорих⁶, бивш консул, отраснал и получил образованието си в Константинопол, началник на наличните войски, като видял онова, което се случило с Армат, уплашил се от император Зенон, напуснал Константинопол заедно със собствената си войска и отишел в Силиврия поради разположените там военни части. След като се разбунтувал, той завзел цяла Тракия и се отправил срещу император Зенон чак до Сики отвъд срещу Константинопол, като прекъснал и водопровода на града. След като прекарал много дни, без да може да нанесе някаква щета на императора, той се оттеглил оттам и се насочил към Рим.

^α Γηπαίδων] Per ε scripsit Niebuhr, ut vol. I. 124. D. II. 64.C. ^β αὐτῶν] αὐτοῦ Chron. Pasch. p. 318. A. ^γ ἐνεχθείσῃ Ch., ἐνεχθεῖσα Oх.

¹ Името „гепиди“ в смисъл на „хуни“ се употребява и в Пасхалната хроника и у някои други автори. Срв. посочванията у Moravcsik, op. cit., II, p. 106. ² Флавий Аеций (към 390—454 г.) бил римски пълководец, родом от Доросторум. Вж. PWRE, I. col. 701—703, s. v. Aetius, 4. ³ Тук изразът πρὸς τοὺς Γάλλους е употребен метонимично вместо πρὸς τὴν Γαλλίαν. ⁴ Готски племенен вожд (382—412). ⁵ Става дума за византийския писател от V в. Приск. За него вж. Гръцки извори, т. I, стр. 86—129. ⁶ Теодорих — син на Валамер, бил предводител на панонските остготи и отначало бил съюзник на Византия, а после се опълчил против нея. По-късно (448 г.) той се оттеглил в Италия, където основал остготското кралство.

10. *De Anastasii origine*

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ζήνωνος ἐβασίλευσεν ὁ θειότατος Ἀναστάσιος ὁ δίκωρος, ὁ Δυρδραχηνός, ὁ ἀπὸ τῆς νέας Ἡλείρου. (p. 392, 1—2)

11. *Scythi, Gothi Bessique in exercitu Anastasii militant*

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἀκούσας ὅτι συνάγονται οἱ Ἰσάυροι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν τυραννῆσαι βουλόμενοι, εὐθέως ἐπεστράτευσεν κατ' αὐτῶν καὶ ἐπολέμησεν αὐτοῖς πέμπας στρατηγούς Ἰωάννην τὸν ἐπικλὴν κυρτόν, στρατηλάτην πραισέντου, καὶ Διογενιανὸν τὸν πατρίκιον, τὸν συγγενέα τῆς Αὐγούστας, καὶ ἄλλους μετὰ πλήθους Σκυθῶν καὶ Γοτθικῆς καὶ Βεσσικῆς χειρός. (p. 393, 12—17)

12. *Celer Illyrius in exercitu Anastasii militat*

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀναστάσιος μετεστείλατο τὸν στρατηλάτην Ὑπάτιον τὸν Σεκουνδίνου ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐπεμψεν αὐτῷ αὐτοῦ τὸν ἐνδοξότατον Κέλερα τὸν Ἰλλυριόν, ἄνδρα σοφόν καὶ ἀνεδόθησαν αἱ πόλεις αἱ κατεχόμεναι ὑπὸ Περσῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ Κέλερος μαγίστρου. (399, 5—10)

13. *De Vitaliani seditione*

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐτυράννησε Βιταλιανὸς ὁ Θράξ διὰ πρόφασιν τινα, φησί, λέγων ὅτι διὰ τοὺς ἐξορισθέντας ἐπισκόπους, καὶ παρέλαβε τὴν Θράκην καὶ Σκυθίαν καὶ Μυσίαν^α ἕως Ὀδησοῦ καὶ Ἀγχιάλου, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος Οὐννων καὶ Βουλγάρων. καὶ ἐπεμψεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ὑπάτιον τὸν στρατηλάτην Θράκης καὶ παρετάξατο αὐτῷ, καὶ προδοθεὶς παρελήφθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ.

^α Μυσίαν Ch., Μυσσίαν Oх. Ὀδύσσου Oх.

¹ Император Анастасий бил наречен „Дикор“ поради различния цвят на двете му очи.

² Сведението на Малала за участието на беси във войската на Анастасий е ценно във връзка с разглеждането на въпроса за запазването на остатъците от старото тракийско население в нашите земи през късната античност и ранното средновековие. По този въпрос вж. повече у В. Бешевлиев, Участието на траките в общественния живот на провинция Тракия, ИИБИ, I (1951), стр. 230 сл. ³ *στρατηλάτης* — *magister militum*, отговаря на днешната длъжност главнокомандуващ. По времето на Константин имало само двама стратилати: *magister peditum* (на пехотата) и *magister equitum* (на конницата). Вж. Grosse, Römische Militärgeschichte, p. 145 sq. ⁴ Ипатий бил син на патриций Секундин и сестрата на император Анастасий. Към 505 г. като военачалник на източните войски той превзел от персите Амида, обаче отказал да участва по-нататък във военните действия и затова бил отзован от Анастасий в Константинопол. Вж. Theophanis Chronographia, ed. De Boor, pp. 146, 6—8; 146, 19—21. ⁵ Към 506 г. Анастасий назначил за военачалник на източните войски Келер, илириец по произход и магистър на офикиите, който нанесъл големи поражения на персите в областта на Низибис. Вж. Theophanes, op. cit., pp. 147, 31 — 148, 13. ⁶ Според Йоан Антиохийски (Excerpta de insidiis, ed. De Boor, p. 143, 11) Виталиан произхождал от градчето Залдапа в Долна Мизия.

10. *Произходът на император Анастасий*

След царуването на Зенон станал император пребожественият Анастасий Дикор¹, дирахиец от Нови Епир.

11. *Скити, готи и беси във войската на Анастасий*

Същият император, като чул, че исаврийците събират войска в собствената си страна с намерение да вдигнат бунт, веднага се отправил на поход срещу тях, като изпратил срещу им стратезите: Йоан, наричан Кирт [Гърбавият], началник на наличните войски, патриций Диогениан, родственик на императрицата, и други [военачалници] с голяма войска от скити, готи и беси².

12. *Илириецът Келер на служба във войската на Анастасий*

Същият император Анастасий повикал в Константинопол стратилата³ Ипатий⁴, син на Секундин, и изпратил вместо него преславния илириец Келер⁵, мъдър мъж. Същият този магистър Келер възвърнал [на империята] завзетите от персите градове.

13. *Бунтът на Виталиан*

По време на неговото царуване Виталиан Тракиецът⁶ вдигнал бунт, като изтъквал, както казват, за причина заточаването на епископите. Той превзел Тракия, Скития и Мизия до Одесос и Анхиало, като водел със себе си множество хуни и българи. Императорът изпратил военачалника на Тракия Ипатий; той влязъл в сражение с Виталиан, но бил заловен от него чрез предателство

καὶ δοθέντων χρημάτων πολλῶν ἀνεδόθη Ῥωμαίοις. καὶ διαδεχθέντος τοῦ αὐτοῦ Ὑπατίου, μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπάνοδον αὐτοῦ προήχθη ἀντ' αὐτοῦ στρατηλάτης Θράκης Κύριλλος Ἰλλυρικιανός^α. καὶ εὐθέως ἀπελθὼν παρετάξατο τῷ αὐτῷ Βιταλιανῷ καὶ συνέκρουσαν, καὶ ἔπεσαν πολλοὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ περιγενόμενος ὁ Κύριλλος εἰσῆλθεν Ὀδησσῷ^б τῇ πόλει, καὶ διῆγεν ἐκεῖ, Βιταλιανοῦ ἀναχωρήσαντος ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων. διὰ δόσεως δὲ χρημάτων ἐξηγόρασεν ὁ αὐτὸς Βιταλιανὸς τοὺς φυλάττοντας τῆς αὐτῆς Ὀδησσοῦ^с πόλεως τὰς πόρτας, πέμψας διὰ τινων συγγενῶν τῶν αὐτῶν πορταρίων χρήματα καὶ τινὰς ἐπαγγελίας. προσίας δὲ γενομένης, εἰσῆλθε νυκτὸς εἰς τὴν Ὀδησσον^д πόλιν ὁ αὐτὸς Βιταλιανός, καὶ παρέλαβε τὸν στρατηλάτην Θράκης Κύριλλον, καὶ ἀνείλεν αὐτόν. καὶ ἦλθε πραιδεύων πάλιν πᾶσαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Εὐρώπην, ἕως οὗ ἦλθεν ἐν Σύκαις καὶ ἐπὶ τὸν ἀνάπλουν πέραν Κωνσταντινουπόλεως, βουλόμενος καὶ αὐτὴν Κωνσταντινούπολιν λαβεῖν. καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ἀνάπλῳ ἐπὶ τὸ λεγόμενον Σωσθένην ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος πρῶην μὲν ἦν μεταστειλάμενος διὰ Μαρίνου τὸν φιλόσοφον Πρόκλον τὸν Ἀθηναῖον, ἄνδρα περιβόητον, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, Τί ἔχω ποιῆσαι τῷ κνὶ τούτῳ, ὅτι οὕτως ταράσσει με καὶ τὴν πολιτείαν, φιλόσοφε; ὁ δὲ Πρόκλος εἶπεν αὐτῷ, Μὴ ἀθυμήσεις^е, βασιλεῦ· φεύγει γὰρ καὶ ἀπέρχεται, ἢ μόνον πέμψεις κατ' αὐτοῦ τινὰς. καὶ εὐθέως ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος εἶπε Μαρίνῳ τῷ Σύρῳ τῷ ἀπὸ ἐπάρχων, ἐστῶτι πλησίον ὅτε διελέγετο ὁ βασιλεὺς τῷ φιλοσόφῳ Πρόκλῳ, ὀπλίσασθαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ, ὄντι εἰς τὸ πέραν Κωνσταντινουπόλεως. καὶ λέγει Πρόκλος ὁ φιλόσοφος ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως Μαρίνῳ τῷ Σύρῳ, Ὁ δίδωμί σοι λάβε, καὶ ἐξελθε κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ. καὶ ἐκέλευσεν ὁ αὐτὸς φιλόσοφος ἐνεχθῆναι τὸ λεγόμενον θεῖον ἄπυρον πολὺ, εἰπὼν τριβῆναι αὐτὸ ὥς εἰς μῖγμα λεπτόν, καὶ δέδωκε τῷ αὐτῷ Μαρίνῳ, εἰρηκῶς αὐτῷ ὅτι Ὅπου ῥίψεις ἐξ αὐτοῦ εἴτε εἰς οἶκον εἴτε ἐν πλοίῳ μετὰ τὸ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, εὐθέως ἄπεται ὁ οἶκος ἢ τὸ πλοῖον καὶ ὑπὸ πυρὸς ἀναλίσκεται. ὁ δὲ Μαρίνος παρεκά-

^α Ἰλλυρικιανός Ch., Ἰουλλυρικιανός Ох. ^б Ὀδίσσῳ et ^с Ὀδύσσῳ. ^д Ὀδυσσον Ох. ^е ἀθυμήσεις] ἀθυμῆσης malit Dind.

¹ Споменатият тук Кирил бил византийски пълководец, началник на войските в Тракия след Ипатий. Вж. Вуру, op. cit., I, p. 299; Кулаковский, пос. съч. I, 510. ² Ὁ τοῦ Σωσθένειον κόλλος у Теофан (op. cit., p. 396, 22), пристанище на европейския бряг на Босфора, дн. Истене Лиман, между Балта Лиман и Кьойбази. ³ Влиятелен съветник на императора, назначен от Анастасий за началник на флотата по време на бунта срещу Виталиан, понеже военачалниците патриции Петър и Йоан, синът на Валериан, отказали да се бият срещу Виталиан. ⁴ Изглежда, че споменатият тук учен Прокъл не е един и същ с известния неоплатоник Прокъл, умрял в 485 г. сл. н. е. Вж. I. Zonarae Hist., ed. Bonn., III, p. 138, 1—10. ⁵ Йоан Зонара (op. cit., III, p. 138, 5—10) съобщава, че морската победа на Анастасий над Виталиан била спечелена с помощта на запалителни огледала, направени от Прокъл.

и срещу голям откуп бил върнат на ромеите. След като Ипатий се върнал в Константинопол, за военачалник на Тракия вместо него бил назначен Кирил Илириецът¹. Той веднага се отправил срещу Виталиан, влязъл в сражение с него и в битката погинали мнозина и от двете страни. Кирил победил, влязъл в град Одесос и се настанил там, а Виталиан се оттеглил от тия места. След това той подкупил пазачите на градските врати на Одесос, като дал чрез някои роднини на тези вратари пари и обещания. Благодарение на предателството Виталиан влязъл през нощта в град Одесос, заловил военачалника на Тракия Кирил и го убил. След това отново започнал да плячкосва цяла Тракия и Европа, докато стигнал до Сики и до Анаплус откъд Константинопол с намерение да превземе и самия Константинопол. Той се настанил до Анаплус в Состений² в църквата на Архангел Михаил. А император Анастасий бил повикал преди това чрез Марин³ философа Прокъл Атинянина⁴, прочут мъж, и му казал: „Що да правя, философе, с това куче, което така безпокои и мене, и държавата?“ А Прокъл му рекъл: „Не се тревожи, царю; той ще избяга и ще се махне, стига само да изпратиш някого срещу него.“ Веднага император Анастасий казал на бившия префект Марин Сириеца, който стоял близо до него, докато разговарял с философа Прокъл, да се приготви за бой срещу Виталиан, намиращ се на откъдната страна на Константинопол. А философът Прокъл казал на Марин Сириеца в присъствието на императора: „Вземи това, което ти давам, и тръгни срещу Виталиан.“ Тогава философът заповядал да донесат голямо количество от така наречената негорена сяра, заповядал да го стрият като на ситна смес и го дал на Марин с тези думи: „Където хвърлиш от него — върху къща или върху кораб, след като е изгряло слънцето, веднага къщата или корабът ще се запали и ще изгори от огъня.“⁵ Марин помолил императора да му даде един от военачал-

λεσε τὸν βασιλέα ἵνα ἓνα τῶν στρατηλατῶν αὐτοῦ πέμψῃ λαμβάνοντα τὸ βοήθημα· καὶ εὐθέως μετεστείλατο ὁ βασιλεὺς Πατρίκιον τὸν Φρύγα, τὸν στρατηλάτην, καὶ Ἰωάννην τὸν Βαλεριανῆς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὀπλίσασθαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ εἰς τὸ πέραν, λαμβάνοντας πλοῖα δρομώνων^α καὶ στρατιώτας. καὶ ἔπесαν ἐπὶ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, λέγοντες ὅτι Καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οἱ δύο ἡμεῖς φίλοι ἤμεθα· καὶ μὴ συμβῇ τινα ἀποτυχίαν γενέσθαι, καὶ ὑπονοηθῶμεν ὡς προδότηι. καὶ ἀγανακτήσας κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἔβαλεν αὐτοὺς ἔξω τοῦ παλατίου, καὶ κελεύσας Μαρίνω τῷ Σύρω λαβεῖν τοὺς δρόμοντας καὶ τὸ θεῖον ἄπυρον καὶ τὴν στρατιωτικὴν βοήθειαν ὀπλισαμένην, καὶ ἐξελθεῖν κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ. ἀκούσας δὲ Βιταλιανὸς ὅτι μετὰ πολλῆς βοηθείας ἐξέρχεται ὁ Μαρίνος κατ' αὐτοῦ, ὅσα εὗρε πλοῖα ἐκράτησε καὶ ἐγόμωσεν αὐτὰ Οὐννικὴν καὶ Γοτθικὴν χεῖρα ὀπλισμένους. καὶ ὥρμησεν εἰσελθεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν, θαρρῶν ὅτι πάντως αὐτὴν λαμβάνει, καὶ Μαρίνον δὲ ἀπαντῶντα ἀναλίσκει μεθ' ἧς ἔχει βοηθείας. ὁ δὲ Μαρίνος ἐρρόγευσεν^б τὸ θεῖον ἄπυρον, ὃ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ φιλόσοφος, εἰς ὅλα τὰ πλοῖα τῶν δρομώνων, εἰρηκῶς τοῖς ναύταις καὶ τοῖς στρατιώταις ὅτι οὐ χρεῖα ὄπλων, ἀλλ' ἵνα ῥίπτετε ἐκ τούτου εἰς τὰ ἐρχόμενα κατέναντι ὑμῶν πλοῖα καὶ καίονται. εἰ δὲ πέραν ἀπέλθωμεν εἰς τοὺς οἴκους, ἔνθα εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, ἐκεῖ ῥίψατε. ὁ δὲ Μαρίνος, καθὼς εἶπεν αὐτῷ ὁ φιλόσοφος ὅτι ἀνάπτονται ὑπὸ τοῦ πυρὸς τὰ πλοῖα καὶ ποντίζονται αὐτάνδρα, παρήγγειλεν αὐτοῖς ῥίπτειν· καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ πέραν κατὰ Βιταλιανοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ. καὶ κατήντησαν καὶ τὰ πλοῖα Βιταλιανοῦ, καὶ εὐρέθησαν^с ἔγγιστα ἀλλήλων κατέναντι τῆς ἁγίας Θέκλης τῆς ἐν Σύκαις εἰς τὸν τόπον τοῦ ρεύματος ὅπου λέγεται τὸ βυθάριν. καὶ γίνεται ἐκεῖ ἡ ναυμαχία ὥραν τρίτην τῆς ἡμέρας· καὶ ἀνήφθησαν ἐξαίφνης ὑπὸ πυρὸς τὰ πλοῖα ἅπαντα Βιταλιανοῦ τοῦ τυράννου καὶ ἐποντίσθησαν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ρεύματος μεθ' ὧν εἶχον Γότθων καὶ Οὐννων καὶ Σκυθῶν στρατιωτῶν συνεπομένων αὐτῷ. ὁ δὲ Βιταλιανὸς καὶ οἱ εἰς τὰ ἄλλα πλοῖα προσεσχηκότες τὸ γεγονός, ὅτι ὑπὸ πυρὸς αἰφνίδιον ἀνάπτονται τὰ ἑαυτῶν πλοῖα, ἐφυγον καὶ ὑπέστρεψαν ἐπὶ τὸν ἀνάπλουν. Μαρίνος δὲ ὁ ἀπὸ ἐπάρχων περάσας ἐν Σύκαις, ὅσους εὗρε τῶν Βιταλιανοῦ εἰς τὰ προάστεια ἢ εἰς οἴκους, ἀνεῖλε, καταδιώκων αὐτοὺς ἕως τοῦ ἁγίου Μάμαντος· καὶ γενομένης ἑσπέρας ἔμεινε Μαρίνος καὶ ἡ βοήθεια αὐτοῦ φυλάττουσα τὰ ἐκεῖ. ὁ

ниците с въоръжен отред. Веднага императорът повикал военачалника Патрикий Фриגיעа и сина на Валериана Йоан и им казал да се отправят срещу Виталиан на отвъдния бряг, като вземат със себе си дромони и войници. Те паднали пред краката на императора, казвайки: „Ние двамата бяхме приятели и на него, и на неговия баща; да не би да се случи някаква несполука, та да бъдем заподозрени като предатели.“ Императорът се разгневил от това и ги изгонил от двореца. След това заповядал на Марин Сириеца да вземе дромоните, негорената сяра и готовия въоръжен отред и да тръгне срещу Виталиан. Когато Виталиан чул, че Марин идва насреща му с голяма войска, завладял всички кораби, които намерил, и ги натоварил с готски и хунски войници. И тъй той се насочил да влезе в Константинопол с надеждата, че непременно ще го превземе и че ще унищожи Марин, който идвал срещу него, и войската му. Марин разпределил негорената сяра, която му дал философът, между всички дромони и казал на войниците: „Не ви трябва оръжие, но хвърляйте от това върху корабите, които идват насреща ви, и те ще изгорят. Ако отидем отвъд при къщите, където са неприятелите на императора, хвърлете и там. Марин, уверен, че корабите ще се подпалят от огъня и ще потънат заедно с хората, както му бил казал философът, заповядал на войниците да хвърлят [от негорената сяра]. След това се спуснал към отвъдния бряг срещу Виталиан и неговите хора. Посрещнали ги корабите на Виталиан и се намерили съвсем близо едни до други срещу Света Текла в Сики, на онова място на протока, което се нарича Витарис. В третия час на деня там се завързало морско сражение. Изведнъж всички кораби на узурпатора Виталиан се подпалили от огъня и потънали в глъбините на протока заедно с войниците готи, хуни и скити, които го били последвали. А Виталиан и хората от другите кораби, като разбрали, че техните кораби ненадейно пламват, избягали и се върнали към брега. Тогава бившият префект Марин преминал в Сики и избил всичките хора на Виталиан, които намерил в предградията или по къщите, като ги преследвал чак до Св. Мамант. Когато се мръкнало, Марин и войниците му останали там на стража. През нощта

^α δρομώνων | δρομόνων Ох. ^б ἐρρόγευσεν Ch., ἐρόγευσεν Ох. ^с εὐρέθησαν Ох.

δὲ Βιταλιανὸς ἔφυγε νυκτὸς μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων αὐτῷ ἐκ τοῦ ἀνάπλου, ὁδεύσας ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ μίλια ξ'· καὶ πρωίας γενομένης οὐδεὶς εὐρέθη εἰς τὸ πέραν ἐκ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ, καὶ ἐνίκησεν ὁ σωτὴρ Χριστὸς καὶ ἡ τοῦ βασιλέως τύχη. καὶ ἐποίησε πρόκεσσον ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος εἰς τὸ Σωσθένειν, ἐν τῷ ἀρχαγγέλῳ Μιχαὴλ εὐχαριστῶν ἐπὶ ἡμέρας πολλάς. ὁ δὲ φιλόσοφος Πρόκλος ὁ Ἀθηναῖος αἰτήσας τὸν βασιλέα ἀπελύθη, μηδὲν ἀνασχόμενος λαβεῖν παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως· ἦν γὰρ κελεύσας αὐτὸν λαβεῖν κεντηνάρια τέσσαρα· ὅστις φιλόσοφος ἀπελθὼν ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν εὐθέως ἐτελεύτησεν. ἔλεγον δὲ τινες ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι ἀπὸ τῆς θέρμης τοῦ ἡλίου, ὥς λεπτότατον ὄντα, τὸ θεῖον ἄπυρον ριπτόμενον εἰς τὸν ἄερα ἅπτεται καὶ φυσικὸν ἐστὶ τοῦτο. ὁ δὲ Βιταλιανὸς ἀπελθὼν ἐν Ἀγχιάλῳ ἐκάθητο ἐκεῖ ἡσυχάζων. (p. 402,3—406,8)

14. De Iustini origine

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἀναστασίου ἐβασίλευσεν ὁ θεϊότατος Ἰουστῖνος, ἀπὸ Βεδεριάνας ὦν Θράξ, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μάγνου, μηνὶ ἰουλίῳ θ', ἰνδικτιῶνι ἐνδεκάτῃ. (p. 410, 1—3)

15. De Iustiniani origine

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἰουστίνου ἐβασίλευσεν ὁ θεϊότατος Ἰουστινιανὸς ἔτη λη' καὶ μῆνας ζ' καὶ ἡμέρας ιγ' ἐν μηνὶ ἀπριλλίῳ πρώτῃ, ἰνδικτιῶνι πέμπτῃ, ἔτους χρηματίζοντος καὶ Ἀντιόχειαν πεντακοσιοστοῦ ἑβδομηκοτοῦ πέμπτου, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μαβορτίου. ἦν δὲ τῇ ιδέᾳ κονδοειδής,^a εὖστηθος, εὖρινος, λευκός, οὐλόθρυξ, στρογγύλοψις, εὖμορφος, ἀναφάλας, ἀνθηροπρόσωπος, μισοπόλιος τὴν κάραν καὶ τὸ γένειον, μεγαλόψυχος, χριστιανός. ἔχαιρε δὲ τῷ Βενέτῳ μέρει, καὶ αὐτὸς δὲ ὦν Θράξ^b ἀπὸ Βεδεριάνας. (p. 425, 1—9)

16. In Bosphoro pax restituitur

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ὁ πλησίον Βοσπόρου ρῆξ τῶν Οὐννων ὀνόματι Γρῶδ προσ-

^a κοντοειδής Ох. ^b Θράξ Ох. ^b Eadem Βεδεριανᾶς.

Виталиан избягал от пролива с останалите си войници и изминал шестдесет мили през същата нощ. Сутринта на отвъдния бряг нямало нито един Виталианов човек. Така Спасителят Христос и щастието на императора одържали победа. Император Анастасий устроил тържествено шествие в Состений и много дни наред въздавал благодарности в [църквата на] архангел Михаил. А пък философът Прокъл Атинянинът помолил императора да го освободи и си отишел, като не приел да вземе нищо от него, при все че императорът му предложил четири кентинария. Философът се върнал в своя град Атина и скоро след това умрял. В Константинопол някои казвали, че негорената сяра, когато се хвърля счукана на ситно във въздуха, се запалва от топлината на слънцето, и това е естествено нещо. Виталиан, като отишел в Анхиало, се настанил там и мирувал.

14. Произходът на Юстин

След царуването на Анастасий станал император пребожественият Юстин, тракиец¹ от Ведериана, при консулството на Магнус, девети ден от м. юли, единдесети индикт.

15. Произходът на Юстиниан

След царуването на Юстин царувал пребожественият Юстиниан 38 години, 7 месеца и 13 дена. Той се възкачил на престола на 1 април, пети индикт, 575 г. според антиохийската ера², при консулството на Мавортий. Той бил нисък на ръст, широкоплещест, с правилен нос, с бяла кожа, с къдрава коса, кръглолик, хубав, възплешив, с цъфтящо лице, с прошарена коса и брада, великодушен защитник на християнската вяра. Той бил привърженик на партията на венетите и също бил тракиец от Ведериана.

16. Омиротворяването на Босфора

По това време³ царят на хуните Грод, който живеел близо до Босфора⁴,

¹ За тракийския произход на Юстин I съобщава и Chronicon Paschale, ed. Bonn., p. 611, 12: θεϊότατος Ἰουστῖνος ὁ Βενδαρίτης ὁ Θράξ. Прокопий (вж. тук стр. 149) нарича Юстин илириец по произход: γεωργοὶ νεανίαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος Ζίμαρχος τε καὶ Βιτυρίστос καὶ Ἰουστῖνος ὁ ἐκ Βεδεριάνης. Въпросът за етническия произход на Юстин и неговата династия не е окончателно разрешен. Засега може да се смята отхвърлена легендата за славянския произход на Юстиниановото семейство. Срв. Дуйчев, Балканският Югоизток през първата половина на VI в., стр. 244. ² Годината на Юстиниановото възцаряване е съобщена от Малала неточно. ³ Златарски, История, I, 1 стр. 48 сл. отнася това събитие към 528, а Moravcsik, op. cit., II, p. 108, към 527 г. ⁴ Кимерийският Босфор, дн. Керченски проток.

εἰρήνη τῷ αὐτῷ βασιλεῖ· καὶ ἦλθεν ἐν Κων-
 σταντινουπόλει καὶ ἐφωτίσθη· ὅντινα ὁ αὐτὸς
 βασιλεὺς ἐδέξατο εἰς φώτισμα, καὶ πολλὰ χαρι-
 σάμενος αὐτῷ ἀπέλυσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν
 χώραν εἰς τὸ φυλάττειν τὰ Ῥωμαϊκὰ καὶ τὴν^α
 Βύσπορον, ἣντινα πόλιν Ἡρακλῆς ὁ ἀπὸ Ἰσ-
 πανιῶν ἐκτίσε καὶ ἐποίησε συντελεῖν Ῥωμαίοις
 ἀντὶ χρημάτων βόας κατ' ἔτος, δεδωκὼς αὐτῇ
 τῇ πόλει ὄνομα Βοῶν φόρος, ὅπερ^б καὶ συν-
 τελεῖν αὐτὴν ἐκέλευσεν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει
 ἐκάθισεν ἀριθμὸν στρατιωτῶν Ῥωμαίων, ἥτοι
 Ἰταλῶν, λεγομένων Ἰσπανῶν, δοὺς αὐτοῖς καὶ
 τριβοῦνον σὺν αὐτοῖς φυλάττοντα. ἦν δὲ ἐν τῇ
 πόλει συναλλαγαὶ^с Ῥωμαίων τε καὶ Οὐννων.

Ὁ δὲ αὐτὸς ῥῆξ ὁ γενόμενος χριστιανὸς
 ἀπελθὼν ἐπὶ τὴν ἰδίαν χώραν πλησίον Βοσπό-
 ρου εὗρε τὸν ἴδιον ἀδελφόν· καὶ ἐάσας αὐτὸν
 μετὰ βοηθείας Οὐννικῆς ἀνεχώρησεν. ἔσεβον δὲ
 οἱ αὐτοὶ Οὐννοι ἀγάλματα· καὶ λαβόντες αὐτὰ
 ἐχρίνευσαν· ἦσαν γὰρ ἀργυρᾶ καὶ ἡλέκτρινα· καὶ
 κατήλλαξαν αὐτὰ ἐν Βοσπόρῳ, λαβόντες ἀντ'
 αὐτῶν μιλιарίσια. καὶ μανέντες οἱ ἱερεῖς τῶν
 αὐτῶν Οὐννων καὶ ἔσφαξαν τὸν ῥῆγα καὶ ἐποίη-
 σαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Μοῦγελ. καὶ
 πποηθέντες Ῥωμαίους ἦλθον ἐν Βοσπόρῳ καὶ
 ἐφρόνευσαν τοὺς φυλάττοντας τὴν πόλιν.

Καὶ ἀκούσας ταῦτα ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐποίησε
 κόμητα στενῶν τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, ὃν
 ἐκέλευσε καθῆσθαι ἐν τῷ λεγομένῳ Ἱερῷ εἰς
 αὐτὸ τὸ στομίον τῆς Πόντου, Ἰωάννην τὸν ἀπὸ
 ὑπάτων, ἀποστείλας αὐτὸν μετὰ βοηθείας Γοτ-
 θικῆς^д. καὶ ἐπεστράτευσεν κατὰ τῶν αὐτῶν Οὐν-
 νων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς πέμψας διὰ τῆς αὐτῆς
 Ποντικῆς θαλάσσης πλοῖα γέμοντα στρατιωτῶν
 καὶ ἑξαρχον, ὁμοίως δὲ καὶ διὰ γῆς πέμψας
 πολλὴν βοήθειαν καὶ στρατηγὸν Βαδουάριον. καὶ

минал на страната на императора. Той
 дошел в Константинопол и се покръстил.
 Самият император¹ му станал възпри-
 емник при кръщението и след като го
 надарил богато, изпратил го обратно в
 страната му да пази ромейските владения
 и Босфора. Херкулес² от Испания ос-
 новал този град³, задължил го да плаща
 всяка година на римляните данък във
 волове вместо в пари и го нарекъл
 „Боонфорос“⁴, споредналожения му данък.
 Императорът поставил в града отред от
 ромейски или по-точно италийски вой-
 ници, наречени испанци, и им дал един
 трибун, който да пази града заедно с
 тях. В града се извършвала търговия
 между ромеи и хуни.

Споменатият цар, след като станал
 християнин, се върнал в страната си
 близо до Босфора, намерил там своя брат
 и като го оставил с хунска войска, се
 оттеглил⁵. Хуните се кланяли на идоли⁶,
 направени от сребро и електрон⁷. Те ги
 събрали и стопили, а после ги разменили
 в Босфора, като получили срещу тях
 милиаризии⁸. Жреците на хуните, об-
 хванати от ярост, убили своя цар и по-
 ставили на негово място брат му Мугел,
 но страхувайки се от ромеите, навлезли
 в Босфора и избили градския гарнизон.

Императорът, като се научил за това,
 назначил проконсула Йоан⁹ за комес
 на устията на Понтийско море¹⁰; запо-
 вядал му да се настани в така наречения
 Хиерон¹¹ при устието на Понт и го из-
 пратил там с готска войска. Императорът
 отворил война на хуните; той изпратил
 през Понтийско море кораби, натоварени
 с войници, начело с екзарх¹², а също
 и по суша голяма войска със стратег

^а τὴν Ch., τὸν Ox. V. p. 56. D. ^б ὅπερ] ὅνπερ malit Dind. ^с συναλλαγαὶ] συναλλαγή Ch., συναλλάγματα Theophanes p. 150. A. ^д Γοττικῆς Ox., ut aliquoties scriptum apud Cedrenum.

¹ Юстиниан I (527—565). ² С думите „от Испания“ се загатва за подвизите на Херкулес, голяма част от които били извършени при Херкулесовите стълбове, сиреч Гибралтар — при Испа-
 ния. ³ С тази легенда авторът приема, че градът е бил старогръцка колония. ⁴ Малала дава на-
 родна етимология за името Босфор, като го извежда от βόων φόρος. Същото обяснение възприема и
 Теофан (op. cit., p. 175, 29—30). ⁵ Това място от текста на Малала (p. 436) не е много ясно. От думите
 на Малала може да се заключи, че Грод отстъпил властта на брата си. Златарски, История, I, 1, стр. 49,
 е изтъквал разказа в смисъл: Грод намерил там брата си, когото нападнал и принудил да отстъпи.
 Теофан предава това събитие другояче: Грод бил премахнат от брат си, който направил заговор
 срещу него. Срв. Theophanes, op. cit., p. 175, 25 — 176, 8. ⁶ За наличността на статуи у хуните вж.
 В. Бешевлиев, Вярата на прабългарите, ГСУИФ, XXXV, 1 (1939), стр. 36 и сл. ⁷ Електронът е сплав,
 съставена от злато и сребро (около 52% злато и 48% сребро). ⁸ Тук имаме едно указание за на-
 личността на търговски връзки между византийците и хунските племена по крайнините на империята
 и за употребяваните тогава монети. Милиаризият представлявал една дванадесета от златния солид,
 или номизмата. Един милиаризий се равнявал на 2 сребърни кератия, един кератий на 6 медни фолера,
 1 фолер на два обола. ⁹ Йоан бил син на патриций Руфин и внук на Йоан Скит, военачалник на
 тракийските войски при похода на император Анастасий срещу исаврийците. Срв. Theophanes, op. cit.,
 p. 176, 12—15. ¹⁰ Сиреч на Тракийския Босфор и на Кимерийския (дн. Керченски проток). ¹¹ Ня-
 когашна колония на халкедонците на малоазийския бряг на Тракийския Босфор. ¹² Тук екзарх е
 употребено в смисъл на военачалник. За тази длъжност вж. Bréhier, op. cit., p. 114—117.

ἀκούσαντες οἱ βάρβαροι, ἔφυγον, καὶ γέγονεν ἐν εἰρήνῃ ἡ Βόσπορος, ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκουμένη. (p. 431,16—433,2)

17. De episcopo Diospolis et de eius stupro

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ διεβλήθησάν τινες τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ διαφορῶν ἐπαρχιῶν, ὡς κακῶς βιοῦντες περὶ τὰ σωματικὰ καὶ ἀρσενοκοιτοῦντες. ἐν οἷς ἦν Ἡσαΐας ὁ τῆς Ῥόδου^α ὁ ἀπὸ νυκτεπάρχων Κωνσταντινουπόλεως, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀπὸ^β Διὸς πόλεως τῆς Θράκης, ὀνόματι Ἀλέξανδρος. οἵτινες κατὰ θείαν πρόσταξιν ἠνέχθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐξετασθέντες καθηρέθησαν ὑπὸ Βίκτωρος ἐπαρχου πόλεως, ὅστις ἐτιμωρήσατο αὐτούς, καὶ τὸν μὲν Ἡσαΐαν πικρῶς βασανίσας ἐξώρισε, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον κανλοτομήσας ἐπόμπενυσεν εἰς κραβαταρίαν. — — —

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ ἔπαθεν ὑπὸ θεομηνίας ἐν τῇ Μυσίᾳ Πομπηιοῦπολις^с τῆς γὰρ κινήσεως γενομένης ἐξαίφνης ἐσχίσθη ἡ γῆ καὶ ἐχαώθη τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως μετὰ τῶν οἰκούντων, καὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ τὸ ἦχος αὐτῶν ἐφέρετο τοῖς περὶσθενέσιν. καὶ πολλὰ ἐφιλοτιμήσατο ὁ αὐτὸς βασιλεὺς εἰς τὴν ἐκχόισιν τοῦ περὶσθενῆναι τοὺς ὄντας ὑπὸ τὴν γῆν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς ζήσασιν καὶ τῇ πόλει εἰς ἀνανέωσιν. (p. 436,2—437,2)

18. Hunni Scythiam, Moesiam Thraciamque invadunt

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας δύο στρατηγοὶ Οὐννων ἐπιβῆσαντες μετὰ πλήθους εἰς τὴν Σκυθίαν καὶ τὴν Μυσίαν, ὄντος ἐκεῖ στρατηλάτου Ῥωμαίων Βαδουαρίου καὶ Ἰουστίνου, καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν κατὰ τῶν Οὐννων, καὶ συμβολῆς γενομένης, ἐσφάγη Ἰουστίνος ἐν τῷ πολέμῳ· καὶ ἐγένετο ἀντ' αὐτοῦ Κωνσταντίολος ὁ Φλωρεντίου στρατηλάτης τῆς Μυσίας. καὶ ἦλθον οἱ Οὐννοι πραιδεύοντες ἕως τῆς Θράκης· καὶ ἐξελθόντες κατ' αὐτῶν ὁ στρατηλάτης Κωνσταντίολος καὶ Γοδιλᾶς καὶ ὁ τοῦ Ἰλλυρικοῦ

^α Ῥόδου καὶ ὁ Οχ. ^β ὁ ἀπὸ] Immo δ. ^с Πομπηιοῦπολις Οχ.

¹ Теофан (op. cit., p. 175, 15) предава името в напис Βαδούριος. ² За станалото в Πομπηιοῦπολις τῆς Μυσίας съобщава и Теофан под 536 г. (AM. 6028) Theoph., op. cit., p. 216, 17—18). Местоположението на града не е отъждествено. ³ Император Юстиниан I. У Малала събитието не е точно датирано. Теофан (op. cit., pp. 217,25 — 218,17) предава същото събитие под 539 г. (AM. 6031). За същото събитие съобщава и Прокопий (тук стр. 110). Сравнително проучване на двата текста вж. у Златарски, История, I, 1, стр. 52—53. ⁴ Теофан (op. cit., p. 246, 11—27) предава един епизод за имп. Юстин II, брат на Бадуарий, под 573 г. (AM. 6065). От друга страна Малала съобщава за смъртта на военачалника Юстин, брат на Бадуарий. При съпоставката на текста на Малала с този на Теофан (op. cit., pp. 218, 1; 246, 11—17) може да се допусне, че или има случайно съвпадение на имена, или че съобщението на Малала за смъртта на Юстин не е точно.

Бадуарий¹. Като се научили за това, варварите избягали и Босфор заживял в мир под ромейско управление.

17. За епископа на Диосполис и за неговото опозоряване

По същото време били обвинени някои епископи от различни провинции, че живеят развратно и се отдават на мъжеложество. Между тях бил и Исаия, епископ на Родос, бивш началник на нощната стража в Константинопол, както и епископът на Диосполис в Тракия, на име Александър. По заповед на императора те били доведени в Константинопол. Префектът на града Виктор ги разследвал, лишил ги от длъжност и им наложил наказание. След като подхвърлил Исаия на жестоки мъчения, той го изпратил на заточение. Александър бил скопен и поставен на носилка, бил изложен [на поругание] пред народа. — — —

По същото време пострадал от божия гняв Помпейопол² в Мизия. Като настанал земетръс, земята внезапно се разтворила и потънал половината град заедно с жителите, които останали под земята, а техният стон достигал до оцелелите. Императорът отпуснал много средства за изравнянето и спасяването на затрупаните, а също така и за живите, както и за възстановяването на града.

18. Хуните нахлуват в Скития, Мизия и Тракия

По времето на този император³ двама предводители на хуните нахлули с войска в Скития и Мизия, където ромейски стратилати били Бадуарий и Юстин⁴. Те излезли срещу хуните и след като се завързало сражение, Юстин бил убит в битката. Вместо него военачалник на Мизия станал Константиол, син на Флорентий. А хуните достигнали до Тракия, като оплячкосвали страната. Срещу тях излезли военачалниците Константиол и Годила, също и военачални-

στρατηλάτης Ἀσκούμ ὁ Οὐννος, ὃν ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν ἀγίῳ βαπτίσματι, καὶ μεσολαβηθέντων τῶν Οὐννων ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν πιπτόντων, ἀλέφρυγεν ἡ πρᾶϊδα πᾶσα, καὶ ἐγένοντο Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι, φονεύαντες καὶ τοὺς δύο ῥήγας. καὶ ὡς ὑποστρέφοντι, ὑπηντήθησαν ὑπὸ ἄλλων Οὐννων· καὶ συμβαλόντες ἀπὸ κόπου, καὶ ἀσθενέστεροι ὄντες οἱ Ῥωμαίων στρατηγοί, δέδωκαν^α νῶτα· καὶ καταδιώξαντες οἱ Οὐννοι ἐσόκευσαν^б φεύγοντας τοὺς ἐξάρχους Ῥωμαίων. καὶ ὁ μὲν Γοδιλᾶς ἀποσπάσας τὸ ἴδιον ξίφος ἔκοψε τὸν σόκον καὶ ἐξείλησεν, ὁ δὲ Κωνσταντίολος ἠνέχθη ἀπὸ τοῦ ἵπλου ἐπὶ τὸ ἔδαφος· καὶ ὁ Ἀσκούμ δὲ συνελήφθη. καὶ λαβόντες τοὺς δύο αἰχμαλώτους, τὸν μὲν Κωνσταντίολον ἀνέδωκαν, λαβόντες παρὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων νομίσματα μύρια, καὶ ἀνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· τὸν δὲ Ἀσκούμ τὸν Οὐννον κρατήσαντες ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὴν χώραν αὐτῶν μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν αἰχμαλώτων· καὶ εἰρήνευσε λοιπὸν τὰ Θρακικὰ μέρη. (437,18—438,20)

кът на Илирик, Аскуп¹ хунът, когото император Юстиниан бил възприел от светото кръщение. Във време на сражението хуните били заградени и мнозина от тях падали мъртви. Те изгубили цялата си плячка, а ромеите надделели, като убили и двамата им царе². На връщане ромеите били пресрещнати от други хуни. Смазани от умора и доста изтощени, ромейските военачалници обърнаха гръб. Хуните започнали да ги преследват и изловили с примки бягащите ромейски военачалници³. Годица извадил меч си, прерязал примката и избягал. А Константиол паднал от коня си на земята; заловен бил също и Аскуп. Хуните пленили и двамата, но върнали Константиол, за когото получили 10 000 номисми⁴ от ромейския император и той си отишел в Константинопол. Те задържали Аскуп хуна и се върнали в страната си с много други пленници. Оттук нататък настанал мир в тракийските предели.

19. Illyrii, Scythi Thracesque in exercitu Romano militant

19. Илирийци, скити и траки във византийските войски

Ἐπεμψε δὲ ὁ αὐτὸς βασιλεὺς συγκλητικούς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως φυλάττειν τὰς πόλεις τῆς ἀνατολῆς μετὰ τῆς αὐτῶν βοηθείας, τὸν μὲν πατρίκιον Πλάτωνα ἐν Ἀμηνδία, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν πατρίκιον ἐν Ἐδέσῃ, Ἀλέξανδρον δὲ τὸν Ἱερίου ἐν Βεροία, καὶ ἄλλους δὲ συγκλητικούς ἐπὶ τὸ Σούρον καὶ Κωνσταντῖναν εἰς τὸ φυλάττειν τὰς πόλεις. ἐπέμφθη δὲ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ καὶ ὁ πατρίκιος Πόμπιος μετὰ πολλῆς βοηθείας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Ἰλλυρικανούς καὶ Σκύθας καὶ Ἰσαύρους καὶ Θρακας· καὶ ἐνδοσις ἐγένετο τοῦ πολέμου κατὰ σύνταξιν Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν διὰ τὸ γενέσθαι χειμῶνας βαρεῖς. (p. 442, 8—17)

Споменатият император [Юстиниан] изпратил от Константинопол сенатори със съответната войска да пазят източните градове: патриций Платон в Амидия⁵, патриций Тодор в Едеса⁶, Александър, сина на Иерий, в Бероя⁷ и други сенатори в Сурон⁸ и Константинопол⁹ да пазят градовете. В същото време бил изпратен и патриций Помпий с голяма войска от илирийци, скити, исаври и траки. Поради тежката зима били прекратени с договор военните действия между ромеите и персите.

20. Quomodo Mundus Romanis socius factus sit

20. Мундо става поданик на Византия

Ἐπὶ δὲ τῆς ὑπατείας Δεκίου προσεῖρξεν Ῥωμαίοις Μοῦνδος ὁ ἐκ γένους τῶν Γηπέδων^с

Κοгато Деций бил консул, Мундо¹⁰ преминал на страната на ромеите. Той

^α δέδωκε] ἔδωκαν Ch. Dehebat δέδωκαν, quae forma redit p. 70. A. ^б ἐσόκευσαν Ох. ^с Γηπεδῶν Ох.

¹ У Теофан (op. cit., p. 218, 12) това име е предадено под формата Ἀκούμ. ² Името ῥήγας е гръцка транскрипция на лат. reges. Византийските автори често наричат племенните вождове на „варварските“ племена с титлата ῥήξ = rex. ³ Малала тук дава важно сведение за военната тактика и въоръжението на хуните. Теофан (op. cit., p. 218, 11—12) отнася това сведение направо към българите. ⁴ Теофан (op. cit., p. 218, 15) съобщава, че бил платен за Константин откуп от 1000 номисми. ⁵ Амидия (дн. Диарбекир) — на брега на р. Тигър в Месопотамия. ⁶ Град в областта Осроена в Северна Месопотамия (дн. Урфа). ⁷ Става дума за сирийския град Бероя. ⁸ Сурон — град в Сирия на десния бряг на р. Ефрат. ⁹ Константина — град в Месопотамия на 75 км западно от Дара. ¹⁰ Според Йорданес (op. cit., p. 301) Мундо бил от хунски произход и родственик на Атила. Теофан (op. cit., p. 218, 32) съобщава, че произхождал от рода на гепидите, като дава и името на баща му (νῖος Γερίμου), което не се среща у Малала. Теофан отнася това събитие към 6032 г. (540 г. сл. н. е., а Малала съобщава за него във връзка с преминаването на Мундо на византийска служба в консулството на Деций в 529 г. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 54, бел. 2; Дуйчев, Балканският Югоизток. . . , стр. 233—234; Ал. Бурмов, Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, кн. XXII—XXIII (1948), стр. 312.

καταγόμενος, υἱὸς ὧν ῥηγός, μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς πρὸς Θραυστίλαν, θεῖον αὐτοῖ, γεγονώς, καὶ διῆγεν ἐν τῷ Σιρμίῳ. καὶ γνοὺς τοῦτο ὁ ῥῆξ Ῥώμης ὁ Οὐαλεμεριακὸς ὁ καὶ Θεουδερίχος, πέμψας προετρέψατο τὸν αὐτὸν Μοῦνδον· καὶ πεισθεὶς ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ καὶ διέτριψε πρὸς αὐτόν, ὑπερμαχῶν ὑπὲρ τοῦ Οὐαλεμεριακοῦ τοῦ καὶ Θεουδερίχου. ἀναχωρήσας δὲ Μοῦνδος ἀπὸ Ῥώμης ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν Δανούβιον ποταμόν. καὶ πέμψας πρὸς τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν πρεσβευτὰς ᾗτησεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ γενέσθαι. καὶ ἐδέξατο αὐτὸν σὺν τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ, ποιήσας αὐτὸν στρατηλάτην τοῦ Ἰλλυριῶν^α ἔθνους, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ στρατηλασίᾳ. καὶ καταλαβόντος αὐτοῦ τὴν χώραν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἐπέρριψαν αὐτῷ Οὔννοι μετὰ πολλοῦ πλήθους διαφόρων βαρβάρων· καὶ ἐξελθὼν ὥρμησε κατ' αὐτῶν, καὶ πάντας κατανήλωσε· καὶ ἔπεμψε πραιδαν ἐξ αὐτῶν καὶ ἓνα ῥῆγα αὐτῶν· καὶ ἐγένετο εἰρήνη ἐν τῇ Θράκῃ, καὶ ἐκ τούτου φόβος κατεῖχε τὰ βάρβαρα ἔθνη. (450,19 — 451,15)

21. *Avari Constantinopolim veniunt*

Καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἰσῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔθνος Οὔννων παράξενον τῶν λεγομένων Ἀβάρων. (p. 489, 11—12)

22. *Hunni Sclavinique in Thraciam irruunt*

Μηνὶ μαρτίῳ ἰνδικτιῶνος ζ' ἐπανέστησαν οἱ Οὔννοι καὶ οἱ Σκλάβοι τῇ Θράκῃ· καὶ πολέμησαντες πολλοὺς ἀπέκτειναν καὶ τινὰς ἐπραίδευσαν· τὸν δὲ υἱὸν Βάκχου Σέργιον τὸν στρατηλάτην καὶ Ἐδέρμαν μεζότερον Καλοποδίου ἐπραίδευσαν, λαβόντες αὐτοὺς αἰχμαλώτους. εὔρον δὲ τοῦ τείχους Κωνσταντινουπόλεως τόπους καταλεπτωκότας, καὶ κεῖθεν εἰσελθόντες κατέδραμον ἕως τοῦ ἁγίου Στρατονίκου^β. (p. 490, 6—12)

^α Ἰλλυριῶν Ох. ^β Στρατονί Ох. Conf. Theophanes p. 198. A.

произхождал от гепидите и бил царски син, а след смъртта на баща си отишел при своя чичо Травстила¹ и живял в Сирмиум. Като узнал това, владетелят на Рим Теодорих, син на Валамер, повикал при себе си Мундо. Той се съгласил и отишел при него с хората си останал да живее там и се биел на страната на Теодорих, син на Валамер. След това Мундо се оттеглил от Рим и стигнал до река Дунав. Той проводил пратеници при император Юстиниан и го помолил да стане негов поданик. Императорът го приел с хората му, направил го военачалник на Илирик и го изпратил в неговата военна област. След като той заел областта Илирик, хуните го нападнали с голяма войска, съставена от различни варвари. Той излязъл срещу тях и унищожил всичките, а взетата плячка и единия от техните царе изпратил [в Константинопол]. В Тракия настанал мир и оттогава варварските племена били обхванати от страх.

21. *Аварите пристигат в Константинопол*

В това време в Константинопол влязло странното племе на хуните, наричани авари².

22. *Хуни и славяни нахлуват в Тракия*

През месец март на седмия индикт хуните и славяните нахлули в Тракия³. При своите нападения те избивали мнозина, а други отвлечали. Заловили също и военачалника Сергей⁴, син на Вакх и Едерма, по-стария син на Калоподий⁵, и ги взели като пленници. Намерили някои разрушени места на Константинополската стена⁶, минали оттам и извършили опустошения чак до Св. Стратоник⁷.

¹ Името на вуйчото на Мундо гласи у Теофан Ῥῆγας, в един от кодексите се чете Γῆγας.
² Малала погрешно нарича аварите хунско племе. В началото на 558 г. в Цариград пристигнали пратеници на хагана на аварите Баян, които искали земи за поселение. Юстиниан, след като обсъдил в синклита това положение, решил да сключи съюз с аварите. Вж. Theophanes, op. cit., p. 232, 6—11.
³ Тези събития се отнасят към 558—559 г. ⁴ Сергей бил отзован от Африка в 545 г. ⁵ По време на тези нападения Калоподий бил praepositus sacri cubiculi. Срв. E. Stein, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart 1919, II, p. 450 n. 1. ⁶ Навярно става дума за построената от Анастасий стена в 512 г. ⁷ Стратоник — църквата на св. Стратоник се намирала в Регион. Св. Стратоник се наричала също и областта при Декатон, на 10 км западно от Цариград. Срв. Theophanes, op. cit., p. 231,23; 238,28.

VIII. ТЕОФАН ВИЗАНТИЙСКИ

Теофан Византийски (*Θεοφάνης Βυζάντιος*) е написал една история в десет книги, която не е достигнала до нас и е запазена само в откъси. Според Фотий тази история е обхванала събитията от 566 до 581 г. Съобразно с това трябва да се заключи, че Теофан Византийски ще да е живял през последните години на VI в. В съчинението на споменатия византийски автор се съдържат някои важни данни върху историята на турките и аварите и връзките им с балканските земи

РЪКОПИСИ: Откъси от съчинението на Теофан Византийски са запазени в „Библиотеката“ на Фотий (cod. 64). Най-старите ръкописи са: A = Cod. Venetus-Marcian. 450 (X s.). — M = Cod. Venetus-Marcian. 451 (XII s.). — C = Cod. Parisin. Gr. 1226 (X s.).

ИЗДАНИЯ: J. Bekker. — B. G. Niebuhr, CB (1829), pp. 483—486. — C. Müller, FHG, IV (Paris 1851), pp. 270—271. — L. Dindorf, HGM, I, pp. 446—449.

Дадените тук извадки са взети от това издание.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, p. 243. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 339—340. — Н. В. Пугулевская, Византийская дипломатия и торговля шелком в V—VI вв. ВВр., I (XXVI). 1947, стр. 184—212. — М. Я. Сюзюмов, Ремесло и торговля в Константинополе в начале X в. ВВр. IV (1951,) стр. 11—41.

THEOPHANIS BYZANTII FRAGMENTA

ТЕОФАН ВИЗАНТИЙСКИ ОТКЪСИ

1. *Avares cum Iustino pacisci conantur*

1. *Аварите се опитват да сключат договор с Юстин II*

2. "Οτι τὰ πρὸς εὐρὸν ἄνεμον τοῦ Τανάϊδος τοῦρκοι νέμονται, οἱ πάλαι Μασσαγέται καλούμενοι, οὗς Πέρσαι οἰκεία γλώσση Κερμιχίωνές φασι, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐν τῷ τότε δῶρα καὶ πρέσβεις πρὸς βασιλέα Ἰουστίνον ἔστειλαν, δεόμενοι μὴ ὑποδέξασθαι αὐτὸν τοὺς Ἀβάρους· ὁ δὲ τὰ δῶρα λαβὼν καὶ ἀντιφιλοφρονησάμενος ἀπέλυσεν εἰς τὰ οἰκεῖα. τοῖς δὲ Ἀβάροις ὕστερον ἐλθοῦσι, καὶ Παννονίαν οἰκῆσαι καὶ εἰρῆνης

Земите към югоизточна страна на Танаис обитават турките, така наречените в старо време масагети¹, които персите наричат на своя език кермихиони². По него време тези изпратили подаръци и пратеници при император Юстин³ да го молят да не приема аварите. [Императорът] след като взел подаръците и се отнесъл от своя страна към тях много любезно, отпратил ги в земи-те им. А когато по-късно аварите дошли и молили да се заселят в Панония и

¹ Посочването е неточно, тъй като античните масагети не са били турки. Срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 161. ² За това название вж. посочвания у Moravcsik, op. cit., II, p. 142. ³ Споменува се византийският император Юстин II (565—578).

τυχεῖν δεομένοις, διὰ τὸν πρὸς Τούρκους λόγον καὶ τὰς συνθήκας οὐκ ἐσπείσατο. (pp. 446, 19 — 447,7)

2. *Bombyx ex Persia in Constantinopolim transportatur*

3. "Οτι τὴν τῶν σκολήκων γένεσιν ἀνὴρ Πέρσης βασιλεύοντος Ἰουστινιανοῦ ἐν Βυζαντίῳ ὑπέδειξεν, οὕτω πρότερον ἐγνωσμένην Ῥωμαίοις. οὗτος δὲ ἐκ Σηρῶν ὁρμηθεὶς ὁ Πέρσης τὸ σπέρμα τῶν σκολήκων ἐν νάρθηκι λαβὼν μέχρη Βυζαντίου διεσώσατο, καὶ τοῦ ἔαρος ἀρξαμένου ἐπὶ τὴν τροφὴν τῶν συκαμίνων φύλλων ἐπαφῆκε τὰ σπέρματα· τὰ δὲ τραφέντα τοῖς φύλλοις ἐπεροφύησέ τε καὶ τᾶλλα εἰργάσατο. ὢν τὴν τε γένεσιν καὶ τὴν ἐργασίαν ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος ὕστερον τοῖς Τούρκοις ὑποδείξας ἐθάμβησεν· οἱ γὰρ Τοῦρκοι τότε τὰ τε Σηρῶν ἐμπορία καὶ τοὺς λιμένας κατεῖχον. ταῦτα δὲ πρὶν μὲν Πέρσαι κατεῖχον, Ἐφθαλάνου δὲ τοῦ Ἐφθαλιτῶν βασιλέως, ἐξ οὗ καὶ τὸ γένος ἔσχε τὴν κλήσιν, Περόζην καὶ Πέρσας νικήσαντος ἀφῆρθέησαν μὲν τούτων οἱ Πέρσαι, δεσπόται δὲ κατέστησαν Ἐφθαλιταὶ· οὗς μικρῷ ὕστερον μάχη νικήσαντες Τοῦρκοι ἀφείλον ἐξ αὐτῶν καὶ ταῦτα. Ἰουστῖνος δὲ Ζήμαρχον ἐς τοὺς Τούρκους πρέσβυν ἀπέστειλεν· ὃς καὶ λαμπρῶς ἐστιάσας τε τοὺς Τούρκους καὶ ἐς τὰ μάλιστα φιλοφρονθεὶς ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανήει. (p. 447, 8—28)

да получат мир, той не сключил мир поради договорите и дадената на турките дума.

2. Пренасяне на копринената буба от Персия в Цариград

През царуването на Юстиниан¹ един персиец във Византион разкрил как се развъждат копринените буби, което по-рано още не е било известно на ромеите.² Този персиец, когато тръгнал от сирите, поставил в една тояга семето на копринените червеи и успял да го пренесе чак до Византион. И в началото на пролетта той пуснал семената да се хранят с черничев лист. А това, което било отхранено с листата, получило криле и изработило и другата работа. Когато по-късно императорът Юстин³ разкрил на турките как се развъждат и как работят [копринените буби], предизвикал удивление у тях. Защото по онова време турките държали тържищата и пристанищата на сирите⁴, които по-рано персите владеели. Но когато Ефталан⁵, царят на ефталитите⁶, по името на когото се нарекло и племето, победил Перозис⁷ и персите, персите ги загубили, а господари станали ефталитите. Малко по-късно турките победили последните и им отнели също и тях. Юстин изпратил като пратеник при турките Зимарх, който, след като угостил блестящо турките и бил удостоен с гостоприемство от тях, завърнал се във Византион.

¹ Става дума за имп. Юстиниан I. ² По въпроса за пренасянето на копринената буба във Византия вж. обстояно у R. Hennig, Die Einführung der Seidenraupenzucht ins Byzantinerreich, B. Z., XXXIII (1933), pp. 295—312. ³ Имп. Юстин II бил наследник на Юстиниан I. ⁴ Загатва се за китайците. ⁵ За Ефталан вж. посочванията у Moravcsik, op. cit., II, p. 118. ⁶ Ефталитите са били навярно племе от монголски произход. За подробности вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 118. — R. Grousset, L'Empire des steppes, Paris 1941, p. 110 sq. ⁷ Споменува се персийският цар Пероз (Фирюз) (458—484).

IX. МЕНАНДЪР

Менандър е роден към средата на VI в. в Цариград. Според сведенията, които той сам дава в предговора на съчинението си, преповторени и у Свидас, Менандър на младини изучавал право и бил известно време адвокат. По-късно под влияние на император Маврикий той се посветил на историографията.

Менандър е написал едно историческо съчинение под надслов „История“, което се състояло най-малко от 8 книги. Под този именно надслов то се споменава в извадките, направени по поръка на Константин VII Багренородни. Той продължава историята на Агатий, като завършва със събитията през 582 г. Менандровото съчинение не е достигнало до нас изцяло, но само в многобройни откъслечи. Менандър се стремял, както сам заявява, не толкова към изящно изложение, колкото към точно предаване на фактите. Откъсите от Менандровата творба поради голямата им достоверност и поради изобилието на сведения главно за историята на нашите земи през VI в. представят един от най-важните извори за тази епоха. Сведенията си Менандър е черпил от устни разкази, от съобщенията на пратеници и от официални документи. Съчинението на Менандър е послужило по-късно като извор на Евагрий, Теофилакт Симоката и Свидас. Откъсите от Менандровото съчинение са запазени главно в Константиновия сборник с извадки, и то предимно в „Извадките за пратеничествата“ — в преписи от XVI в.

РЪКОПИСИ: Откъсите на *Excerpta de legationibus Romanorum ad gentes* са запазени в следните ръкописи: B = cod. Bruxellensis 11. 301—316. — E = cod. Escorialensis R III. 13.

Откъсите на *Excerpta de legationibus gentium ad Romanos* са запазени в следните ръкописи: B = cod. Bruxellensis 11. 317—321. — E = cod. Escorialensis R III. 13.

Откъсите в *Excerpta de sententiis* са запазени в следния ръкопис: V = cod. Vaticanus 73. rescr. (X—XI s.).

ИЗДАНИЯ: *Excerpta de legationibus*, ed. C. de Boor (Berolini 1903), pp. 170—221, 442, 477. — Откъсите са наредени в хронологичен ред в изданията: C. Miller, FHG, IV (Paris 1851), pp. 200—269. — L. Dindorf, HGM, II (Lipsiae 1871), pp. 1—131. — C. de Boor не е използвал Cod. Cantabrigiensis coll. S. Trinit. 0.3. 23., понеже не му бил известен. *Excerpta de sententiis*, ed. Urs. Boissevain (Berolini 1906), pp. 18—26.

Даденият тук текст е зает от изданието на de Boor и на Boissevain.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 243—244. — *Ostrogorsky*, Geschichte, p. 15. — A. Croiset — M. Croiset, V, pp. 1020—1021. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 254—257. — М. Крашенинников, Новая рукопись Извлеченный *περὶ πρέσβεων Ῥωμαίων πρὸς ἐθνικούς* (ВВр, XXI 1914, стр. 45—170). — Виз. Об., I (1915), стр. 1—52. — Δ. Α. Ζαχυνθηνός, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, Ἀθῆναι 1945. κεφ. β'. — K. M. Setton, The Bulgars in the Balkan and the Occupation of Corinth in the seventh Century, Speculum XXV (1950), pp. 502—543.

MENANDRI
FRAGMENTA

A. EXCERPTA DE LEGATIONIBUS

1. *De consanguinitate Utigurorum cum Cotragiris*

I 1. "Οτι ἐπειδὴ Μῆδοι τῇ περιμαχίῳ τῶν Κόλχων χώρα προσκαθεζόμενοι, ὡς ἂν ποιήσωνται γε αὐτὴν κατήκοον, μετὰ πολλοὺς ὅσους ἀγῶνας χρόνου τε συχνοῦ τριβέντος αὐτοῖς οὐδέν τι περαιτέρω ἔδρασαν, ἀλλὰ γὰρ τὰ τε πλείονα τῆς Λαζικῆς καὶ ὁ Φάσις ἢ πόλις, ἐνθα λέγεται εἶναι τὰ τοῦ Αἰήτου βασίλεια, οὐδὲν ἦπτον ὑπὸ Ῥωμαίους ἐτύγγανον ὄντα τέλος δὲ ἔδοξε Ῥωμαίοις τε καὶ Πέρσαις, ὧν μὲν ἐν κατοχῇ ὑπῆρχον, εἴτε φρούρια εἴτε ἕτερα ἅπτα, οὔτι μεταθεῖναι, εἶναι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ μέχρῃς οὐκ ἀσφαλέστερον διευκρινηθεῖν τὰ τῆς διαφορᾶς. καὶ τοίνυν ἐδόκει οὐκ ἄλλως, ἐκεχειρία τέ τις ἐγεγόνει ὅσον οὕτω τελεωτάτης εἰρήνης ἔχουσα ἐλπίδα, τὰ τε μέγιστα τῶν πολιτευμάτων ἡσυχίαν ἦγον. ἐπεὶ οὖν ταῦτα τῇδε ἐχώρει, καὶ οἱ γε ἀμφὶ τὸν Ζαβέργαν Οὔννοι πόρρω που τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀπεληλαμένοι ἐτύγγανον, τηρικαῦτα Ἰουστινιανός (ἐν νῶ γὰρ εἶχεν ὡς ἐλεύσονται καὶ αὐτῆς οἱ Κοτράγηροι^α δηώσοντας τὰ ἐπὶ Θράκης) ἐγκείμενός τε ἦν τῷ Σανδίλῳ τῷ τῶν Οὔτιγούρων ἡγεμόνι, ἀνίει τε οὐδαμῶς παραινῶν πρεσβείας τε συχρὰς ἐκπέμπων καὶ ἄλλοτε ἄλλῳ τρόπῳ ἀνερεθίζων, ὡς ἂν ἀμωσγέπως ἐκπολεμῶσιν γε αὐτὸν ὡς τὸν Ζαβέργαν. προσετίθει δὲ ταῖς ὡς τὸν Σανδίλῳ ἀγγελίαις ὁ αὐτοκράτωρ ὡς, εἴ γε καταγωνίσοιτο τοὺς Κοτράγηρους, καὶ τὰ ὅσα ἐτήσια χρήματα ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀπονεμηθέντα ἦσαν τῷ Ζαβέργῳ μεταθήσειν ὡς αὐτόν. καὶ τοίνυν ὁ Σανδίλχος (Ῥωμαίοις γὰρ ἐπιτήδειος ἔβούλετο εἶναι) βασιλεῖ ἐσήμηνεν ὡς πέφυκεν οὐχ ὅσιον μὲν οὐδὲ ἄλλως εὐπρεπὲς τοὺς ὁμοφύλους ἀφαιρῆσαι ἄρδην, μὴ ὅτι ὁμόγλωσσοί τε εἶσι καὶ ὁμόσκηνοι ἡμῖν καὶ ὁμοῖα χρῶνται στολῇ καὶ διαίτῃ, ἀλλ' ὅτι καὶ ξυγγενεῖς καὶ ἑτέροις τισὶ τετάχεται ἡγεμόσιν. ὅμως δ' οὖν (Ἰουστινιανός μὲν γὰρ ὁ τὰ τοιάδε ἐγκελευσάμενος) αὐτίκα τὴν ἔπινον τοὺς Κοτράγηρους ἀφελόμενος οἴκειον

МЕНАНДЪР
ОТКЪСИ

A. ПРАТЕНИЧЕСТВА

1. *Родство между утигури и котрагири*

Мидийците¹ нападнали оспорваната от тях земя на колхите, за да я покорят, и след много борби и прахосване на много време не постигнали нищо повече, защото по-голямата част от Лазика, както и градът Фазис, гдето, казват, били дворците на Айет², продължавали да бъдат все още под ромеите. Най-сетне ромеите и персите решили да не връщат нищо от това, което били завзели, нито крепости, нито други неща, но да останат в същото положение дотогава, докато бъдат разрешени по-сигурно спорните въпроси. И понеже тъй решили, настъпило някакво примирие, което давало надежда да се сключи почти окончателен мир и тези две големи държави били спокойни. И когато тези работи вървели така, а пък хуните на Заберган били прогонени нейде далеч от ромейската империя, тогава Юстиниан (понеже мислел, че котрагирите ще дойдат пак, за да опустошават Тракия) настоявал пред Сандилх, вожда на утигурите, и не преставал да го увещава да започне по какъвто и да е начин война срещу Заберган. За тая цел той прашал често пратеници и го подбуждал веднъж така, друг път иначе. Императорът обещал освен това, че ако Сандилх победи котрагирите, той ще му прехвърли парите,³ които били определени да се дават годишно от ромейската държава на Заберган. И тъй Сандилх, който искал да бъде предан на ромеите, съобщил следното на императора, че „не е справедливо, нито пък прилично съвсем да се унищожат съплеменниците ни, които не само говорят език, еднакъв на нашия, и са наши съжители, а имат и същото облекло и бит, но са и наши сродници, ако и да са подвластни на някои други вождове. При все това (защото Юстиниан е заповядал) ще отнема веднага конете на котрагирите и ще си ги при-

^α κοτριάγῃροι Ο Κοτρίγουροι Nieb. hic et infra.

¹ Сиреч персите. ² Айет е митичен колхидски цар, баща на Медея. ³ Stein, Studien, р. 3, предполага, че споменатите тук пари, както и парите, давани на аварите, ще да са възлизали на 60 хил. солида, значи 833¹/₃ либри.

ποιήσομαι κτῆμα, ὥς ἂν μὴ ἔχοιεν ὅτῳ ὀχοῦμενοι
οἴνοιντο τοὺς Ῥωμαίους. (pp. 170,1—171,4)

2. De legatione Zemarchi ad Turcos

I 7. "Οτι τῶν Τούρκων τῶν Σακῶν καλου-
μένων τὸ πάλαι πρεσβείαν ποιησαμένων πρὸς
Ἰουστινόν περὶ εἰρήνης, ἐν βουλῇ ἐποιήσατο ὁ
βασιλεὺς ἐκπέμψαι πρεσβείαν ὡς Τούρκους· καὶ
δὴ Ζημάρχῳ τῷ Κίλικι ἔλεγε παρασκευάζεσθαι
ἐπὶ τούτῳ, ὅς τῶν πρὸς ἑω πόλεων τηρικαῦτα
ὑπῆρχε στρατηγός. ἐπεὶ οὖν ἅπαντα αὐτῷ τὰ
ὅσα πρὸς μακρὰν ὁδὸν ἐξηρτυμένα ἦν, ἥνικα
πρὸς τὸ πέρας ἤνυετο τῆς Ἰουστίνου βασιλείας
τὸ τέταρτον ἔτος, τῷ δευτέρῳ ἐνιαυτῷ τῆς πεν-
τεκαίδεκαετηρίδος περιφορᾶς, περὶ τὰ προοίμια
τοῦ παρὰ Λατίνοις Αὐγούστου μηνός, ὁ μὲν Ζή-
μαρχος ἀπῆρεν ἐκ Βυζαντίου ξὺν αὐτῷ Μανιά-
χῳ καὶ τοῖς ἄμφ' αὐτόν.

I 8. "Οτι πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν διανύσαντες
οἱ περὶ Ζήμαρχον ἐπειδὴ παρῆσαν ἐν τοῖς τῶν
Ζογδαῖτῶν τόποις, ὁπνίκα τῶν ἵππων ἀπέ-
βησαν, τῶν Τούρκων ἔνιοι ὡς ἔοικεν ἐς τοῦτο
ἀνειμένοι, ὧνιον σφίσι προΐσχοντο σίδηρον, οἷμαι
τῷ ποιήσασθαι ἐνδειξίν τινα, ὥς μέταλλα αὐ-
τοῖς ὑπάρχει σιδήρου· λέγεται γὰρ ὡς παρ' αὐ-
τοῖς οὐκ εὐπόριστόν τι χρῆμα ὁ σίδηρος. ταύτῃ
ἐνεστι τεκμηριῶσαι ὡς ὑπαιτιπτόμενοι ἔχειν γῆν
σιδηροτόρον τῷ τοιῷδε ἐχρήσαντο κόμπῳ. ἔτε-
ροι δέ τινες τοῦ φύλου τοῦ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς
ἀναφανέντες, οὓς εἶναι ἔλεγον τῶν ἀπαισίων
ἐλατῆρας, ἀγχοῦ ἦλθον τῶν περὶ Ζήμαρχον· καὶ
τοῖνυν ἅπαντα ὅσα ἐπεφέροντο φορτία ἀράμενοι
ἔθενσαν ἐν μέσῳ. εἶτα τοῖς τοῦ λιβάνου κλάδοις
πῦρ ἀνάψαντες τῇ Σκυθικῇ φωνῇ βάρβαρα
ἅττα ῥήματα ὑπεψιθύριζον, ἐπιπαταγοῦντες δὲ
κώδωνί τινι καὶ τυμπάνῳ ὑπερθεῖν τοῦ φόρτου
περιέφερον τὸ φυλλῶδες τοῦ λιβάνου τῇ φλογὶ
λακίζόμενον, καὶ ἅμα γινόμενοι μανιώδεις καὶ

своя, за да нямат какво да яздят, та да
нанасят вреди на ромеите.¹

2. Пратеничеството на Зимарх при турките

След като турките, които в старо
време се наричали саки², изпратили пра-
теници за мир при Юстин³, императо-
рът решил да изпрати и той пратеници
при турките и поръчал на киликиеца
Зимарх, който бил тогава стратег на из-
точните градове,⁴ да се пригответи за това.
И тъй Зимарх, след като бил снабден с
всичко, което било необходимо за дългия
път, потеглил от Византион заедно с
Маниях и неговите придружници към
края на четвъртата година от Юстино-
вото царуване, на втората година от пет-
надесетгодишния цикъл, в началото на
месеца, наричан от латинците август.

Зимарх и неговите спътници пропъ-
тували много дни и пристигнали в земя-
та на согдаите⁵. Когато слезли от коне-
те си, някои турки — изглежда нато-
варени с това — предложили да им про-
дадат желязо, за да покажат, мисля, че
у тях има много железни руди.⁶ Поне-
же се говори, че у тях желязото не се
намира лесно, то може да се предположи,
че те са си послужили с измама, за да
представят, че уж имат богата с желязо
земя.⁷ Някои други от това племе, за
които казвали, че прогонвали зловредни
сили, се появили по свой почин и се
приближили до Зимарх и неговите спът-
ници. Те им вдигнали всичкия багаж,
който носели със себе си, и го постави-
ли в средата. След като запалили огън
от тамянови клончета и мълвели на скит-
ски език⁸ някакви варварски думи, те
биели звънец и тъпан над багажа, носели
наоколо тамяновото клонче, което пра-
щяло от пламъка, и същевременно като

¹ Към това място Златарски, История, I, 1, стр. 70, бел. 1, привежда известието на арабския писател Ал-Масуди от X в., който съобщава, че конете на българите, употребявани за война, постоянно пасели свободно по ливадите и се използвали само за война, като всеки, който ги яздел в мирно време, бивал убиван. ² Менандър означава тук турките с наименованието саки, което се среща още у Херодот като име на свършено друг народ. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 225. ³ Става дума за имп. Юстин II. ⁴ Под стратег на източните градове се разбира *magister militum per Orientem* или *comes Orientis*. Вж. Кулаковский, История, I, стр. 41. За Зимарх вж. *Stein*, Studien, p. 35, n. 20; p. 167. ⁵ С името согдаи били означавани жителите на областта между реките Оксус и Яксарт, с главни градове Самарканд и Бухара, която област в древността носела името Согдиана. Согдаите се занимавали с керванджийство и били посредници между Китай и другите страни за продажба на коприна. ⁶ Според *Lebeau — S. Martin*, Histoire, X, p. 57, n. 5, турките искали чрез това да покажат, че не се нуждаят от византийското желязо, тъй като според един византийски закон било забранено да се продава желязо на варварите. Предполага се от друга страна, че това предлагане на желязо стои във връзка с турския обичай да се изковава едно парче желязо за спомен от времето, когато турките били подвластни на аварите. ⁷ Твърдението на Менандър, че в предложението на турките се криела някаква измама, не е правдоподобно, тъй като турките изобщо били добри железари. ⁸ Менандър назовава тук турките с име скити; след „скитски език“ означава тук езика на турките.

ἐμβριμούμενοι τὰ πονηρὰ ἀπελαύνειν ἐδόκουν· οὕτω γὰρ ἀποτρόπαιοί τινες εἶναι καὶ ἀλεξίκακοι ἐδόκουν. ἀποδιοπομπησάμενοι δὴ οὖν, ὡς ᾤοντο, τὰ δυσχερῆ Ζήμαρχόν τε αὐτὸν δι' αὐτῆς παρήγαγον τῆς φλογός, ᾧ δέ τε ἔδοξαν καὶ σφᾶς ἀφαγνίζειν. τούτων δὲ ταύτῃ γεγεννημένων ἔπειτα ἐπορεύοντο ξὺν τοῖς ἐς τὸ τοιούδε τεταγμένοις, ἵνα ὁ Χαγάνος αὐτὸς ᾦν, ἐν ὅρει τινὶ λεγομένῳ Ἐκτάγ, ὡς ἂν εἴποι χρυσοῦν ὄρος Ἑλλήν ἀνὴρ. καὶ τοίνυν αὐτοῦ ἀφικόμενοι, ὅπῃ τῆνικαῦτα τῷ Σιζαβούλῳ ᾦσαν αἱ διατριβαί, κατὰ δὴ κοιλάδα τινὰ τοῦ προσαγορευομένου Χρυσοῦ ὄρους, ἐπεὶ οὖν οἱ περὶ Ζήμαρχον ἐκεῖσε ἐφροίτησαν, μετάκλητοι γενόμενοι παραχρῆμα τοῦ Σιζαβούλου ἦλθον ἐς ὄψιν. ᾦν δὲ ἄρα ἔνδον σκηνῆς, καθῆστο δὲ ἐπὶ διτροχὸν καθέδρας χρυσοῦς, ἐλκομένης, ὅπῃνίκα ἔδει, ἰπὸ ἵππου ἑνός. προσεπύοντες δὲ τὸν βάρβαρον, ὥς ἔθος αὐτοῖς, τὰ δῶρα προΐσχοντο· καὶ τοίνυν οἷς γε τοῦτο ἐν φροντίσι ᾦν ὑπεδέξαντο. ἡτάρ ὁ Ζήμαρχος· σοὶ δῆτα, ἔφη, ᾧ τοσούτων ἔθνων ἡγεμών, ὁ καθ' ἡμᾶς βασιλεὺς ὁ μέγας ἀγγελιαφόρος χρησάμενος ἐμοὶ ἐσήμηνεν εἶναι ἐς αἰὲν τὴν τύχην αἰσίαν τε καὶ ἀγαθὴν, ἐν ἡδονῇ ποιούμενῳ σοὶ τὰ Ῥωμαίων καὶ πρὸς γε φιλοφρονονμένῳ ἡμᾶς. ἔστω δέ σοι κρατεῖν αἰὲν τῶν δυσμενῶν καὶ λαφυραγωγεῖν τὸ πολέμιον. ἀλέστω δὲ βασκανία τις ὡς πορρωτάτω ἡμῶν οἷα τε οἷσα διαορηγνύναι τοὺς τῆς φιλίας θεσμούς. ἐπιτήδεια ἔμοιγε τῶν Τούρκων τὰ φῦλα καὶ ὅσα κατήκοα Τούρκων· ἔξετε δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς καὶ ὑμεῖς οὐκ ἄλλως. τοιαῦτα ἅπτα ἔλεξεν ὁ Ζήμαρχος· ὁ δὲ δὴ Σιζάβουλος καὶ αὐτὸς προσήρσεον ἐχρήσατο ὁμοίαις. εἴτα τὸ λοιπὸν ἐτράπησαν ἐς θοίνην, καὶ πανημερία εὐωχούμενοι διετέλουν ἐν αὐτῇ δήπου τῇ σκηνῇ. κατεσκεύαστο δὲ αὐτῷ ἐξ ὑφασμάτων σηρικῶν τε καὶ διαπε-

изпадали в изстъпление и екстаз, смятали, че прогонват злите сили.¹ Вярвало се, че те са някакви лица, които отпъждат и отстраняват злините. И след като отблъснали злото, както те били уверени, прекарали Зимарх през самия огън, понеже сметнали, че така и себе си очистват. След като това станало по този начин, те пътували с определените за тази служба лица към [мястото], гдето бил самият хаган, в една планина, наричана Ектаг, което на гръцки ще рече „Златна планина“². Те пристигнали там, гдето тогава пребивавал Силзивул, в една долина на така наречената Златна планина. Зимарх и спътниците му, щом дошли там, били повикани и веднага се явили пред Силзивул. Той се намирал в една палатка и седял на златен престол с две колелета, който бил теглен от един кон, когато трябвало. Те поздравили варварина според своя обичай и му поднесли даровете, които били приети от лицата, натоварени с тази грижа. Тогава Зимарх казал: „На тебе, вожд на толкова народи, нашият велик император ти пожелава чрез мене — неговия вестоносец, щото съдбата да бъде винаги благосклонна и добра към тебе, който обичаш ромейската държава и ни приемаш любезно. Дано да можеш винаги да побеждаваш враговете си и да вземаш плячка от неприятеля. И нека всякаква завист, която може да разкъса приятелските връзки, да бъде колкото се може далеч от нас. Нека бъдат към мене благосклонни племената на турките и всички тям подвластни, та и вие ще имате по същия начин нашето [приятелство]“. Такова нещо казал Зимарх. Но и самият Силзивул си послужил с подобни поздравления. След това те се отдали на пир и прекарали целия ден в угощения в същата палатка. Тя била построена за него от копринени тъкани и укра-

¹ Тук е дадено сведение за т. нар. шамани (чародей, заклинатели) у турските и сибирските народи. За подробности вж. у М. Арnaudов, Студии върху българските обреди и легенди, София 1924, стр. 156 сл. — *Същият*, Кукери и русалии. СбБАН, XXXIV (1920), стр. 180 сл. — G. Nioradze, Der Schamanismus bei den sibirischen Völkern. Stuttgart 1925. Бешевлиев, Вярата, стр. 37 сл. Обичаят да се очистват чуждите пратеници чрез огън се среща и по-късно. Така западният монах Plano Carpini, изпратен в 1246 г. при монголите, разказва, че когато при тях пристигнали пратеници, те били задължавани да преминават заедно с подаръците между два огъня, за да бъдат пречистени. Срв. Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 57 n. 6. ² Името Ектаг = Ак-таг означава в същност „бяла планина“. Срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 114. Според J. B. Bury: English hist. rev., XII (1897), p. 426, с това се означавала част от Алтайските планини (Алтай-даг), която представя нещо различно от Ектел, спомената в разказа за пратеничеството на Валент. Тази планина лежи по-южно, в китайската провинция Кансух, и там се е намирало седалището на Тарду, докато при Ектаг се е намирало седалището на Сизивул. Според други изследвачи Ектаг е тъждествена с Теншан, в долината на р. Юлдуз, северозападно от Каратахир. Вж. Gibbon-Bury, History, IV, Appendix, p. 540; Grousset, L'Empire, p. 128 sq.; Кулаковский, пос. съч., II, стр. 507; Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76, бел. 2.

ποικιλμένων τοῖς χρώμασιν εὐτέχνως. οἶνω μὲν οὖν ἐχρήσαντο, οὐχ ὁμοίῳ δὲ τῷ παρ' ἡμῖν ἐκθλιβομένῳ ἐκ τῆς ἀμπέλου· οὐ γὰρ δὴ ἀμπελοφόρος αὐτοῖς ἡ γῆ εὐδὲ μὴν ἐγχωριάζει παρ' αὐτοῖς τὸ τοιόνδε γένος· ἑτέρου δὲ τινος βαρβαρικοῦ ἐνεφορήθησαν γλείκους. καὶ ἀνεχώρησαν ὅποι αὐτοῖς ἡ κατάλυσις ἦν. εἶτα ἐς τὸ αἶριον ἐν ἑτέρῳ τινὶ καλύβῃ ξυνῆλθον, ἡμῖσι μὲν δὲ καὶ καταπεποικιλμένη οὐκ ἄλλως ἐξ ἱματίων σκηρῶν, ἐνθα καὶ ἀγάλματα διάφορα τῇ μορφῇ εἰστίηκει. ὁ δὲ Σιζάβουλος ἐνίστανεν ἐπὶ κλίνης τινὸς ὅλης ἐκ χρυσοῦ. κατὰ δὲ δὴ τὸ μέσον τοῦ ἐνδιαίτηματος κάλπεις τε χρυσαῖ καὶ περιρρατῆρια, ἔτι τε πίθοι χρυσοῖ. θοινησάμενοι δ' οἶν καὶ αὐθις καὶ τὰ ὅσα ἐχοῖν ἐν πότῳ εἰπόντες τε καὶ ἀκηκοότες ἀνεχώρησαν. τῇ ἐξῆς ἐν ἑτέρῳ ἐγένοντο διαίτη, ἐνθα ξύλιναι κίονες ἡσάν τινες ἐνδεδυμένοι χρυσῷ, χρυσίλατός ἐ κλίνη ὁμοίως, ἦντινά γε δήπου καὶ ταῶνες χρυσοῖ τέτταρες ἦώρουν. κατὰ δὲ δὴ τὸ ἐμπρόσθιον τῆς διαίτης ἐπὶ πολὺν παρετέτατο ἅμαξαι, ἐν αἷς πολὺ τι χρῆμα ἀργύρου ἐπῆν, δίσκοι τε καὶ κανᾶ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τετραπόδων ἰνδάλματα πλεῖστα, καὶ αὐτά γε δήπουθεν ἀργυροποίητα οὐδέν τι ἀποδέοντα τῶν παρ' ἡμῖν. οὕτω μὲν οἶν τῷ τῶν Τούρκων ἡγεμόνι ἐνεστι χλιδῆς. τῶν δὲ περὶ Ζήμαρχον ἔτι ἐκεῖσε ἐνδιατριβόντων, ἔδοξε τῷ Σιζαβούλῳ ὥστε αὐτὸν μὲν Ζήμαρχον ἅμα εἰκοσι θεραπευταῖς τε καὶ ὀπαδοῖς ἔπεσθαί οἱ ἐκστρατευομένῳ κατὰ Περσῶν, τοὺς δὲ ἄλλους Ῥωμαίους ἐπαναστρέφοντας κατὰ δὴ τὴν χώραν τῶν Χολιατῶν ἀναμένειν τὴν Ζημάρχου ἐπαροδον. καὶ δὴ ὅς τῳ προύβη, δώροις τε φιλοφρονησάμενος αὐτοὺς ἀφῆκε, τὸν δὲ Ζήμαρχον καὶ θεραπαίνην ἐτίμησε δοριαλώτῳ· ἡ δὲ ἦν ἐκ τῶν λεγομένων Χερχίρ· καὶ ὁ Ζήμαρχος σὺν τῷ Σιζαβούλῳ ἐπορεύετο μαχησομένῳ Πέρσαις. ἐν ταύτῃ δήπου τῇ πορείᾳ γενόμενοι, ἐν χώρᾳ τινὶ καταλυσάντων αὐτῶν ἐπικαλουμένῳ Τάλας ἵπαντιάζει τῷ Σιζαβούλῳ Περσῶν πρεσβευτής. καὶ τοίνυν ξυνεκάλεσε παρ' αὐτῷ ἐστιασμένους τοὺς τε Ῥωμαίων καὶ Περσῶν πρέσβεις. καὶ δὴ παραγενομένων αὐτῶν, τοὺς Ῥωμαίους ὁ Σιζάβουλος ἐν τιμῇ πλείονι ἐποιήσατο, ὥς καὶ κατὰ τὴν ἐπικυδεστέραν ἀνακλῖναι σιβάδα. πρὸς γε καὶ πλεῖστα ἐπιμεφόμενος ἦν τοῖς Πέρσαις,

сена искусно с разни цветове. Турките употребявали вино не като нашето — изстискано от грозде (защото земята им не ражда грозде, нито пък расте у тях такава растение), но се напивали с някакво друго варварско питие.¹ След това те се оттеглили в своя стан. На другия ден се събрали в друга шатра, покрита и украсена също с копринени тъкани. Там се намирали разнообразни изображения. Силзивул седял на един диван, целия от злато. В средата на жилището се намирали златни съдове и канички, също и златни купове. И тъй, след като пирували отново и след като при пиенето казали и чули, каквото трябвало, си отишли. На следния ден отишли в друго жилище, гдето имало дървени стълбове, обвити със злато, а също и диван, обкован със злато, издигнат върху четири златни пауна. В предната част на помещението били наредени на дълго разстояние коли, в които имало голямо количество сребърни неща, таби и блюда, както и многобройни изображения на четвероноги,² които също били направени от сребро и по нищо не отстъпвали на нашите. И тъй в такъв разкош живеел вождът на турките. Докато Зимарх и неговите спътници още пребивавали там, Силзивул решил, щото самият Зимарх с двадесет слуги и оръженосци да го придружава в похода му срещу персите, а останалите ромеи да се завърнат в страната на холиатите и да дочакат възвръщането на Зимарх. За това той потеглил и ги освободил, след като им дал дарове в знак на благосклонност, а Зимарх почел и с една пленница-прислужница, която произхождала от така наречените херхири³. И тъй Зимарх пътувал със Силзивул, който отивал на поход срещу персите. При това пътуване спрели на едно място, наречено Талас⁴, гдето един персийски пратеник срещнал Силзивул. Той поканил ромейските и персийските пратеници на угощение. И когато те дошли, Силзивул оказал по-голяма чест на ромеите, та дори поставил да седнат на по почтено място. Освен това той укорявал твърде много

¹ Според едно предположение тук става дума за китайското оризово вино. В същност тук може до става дума и за т. нар. кумис, познато питие, приготвяно от конско мляко. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 134, 164. ² Тук става дума навярно за т. нар. зверинен стил у азиатските народи. За него вж. *Grousset*, op. cit., p. 42 sq., p. 623 sq.; *E. H. Minns*, *The Art of the Northern Nomads. Proceeding of the British Academy* (1942), pp. 1—54. ³ Под херхири се разбират киргизите. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 288. Приск също съобщава за даване на хубави момичета като дар. Вж. *Excerpta de legationibus*, ed. C. de Boor, pp. 131, 31 — 132, 1. ⁴ Талас се е намирало близо до дн. Аулие-аги; вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 357, бел. 1; *Grousset*, op. cit., p. 128.

ἄτε δὴ πρὸς αὐτῶν ἄδικα πεπονθώς, καὶ ὡς
τούτου ἔνεκα ἔρχεται πολεμήσων. ὁ δὲ Περσῶν
πρεσβευτής, τοῦ Σιζαβούλου συντονώτερον ἐπευ-
καλοῦντος, περιφρονήσας τὸν νόμον τῆς σιωπῆς
τὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς ἐσιτιάσεσιν,
ἐπιτροχάδην ἤρξατο διαλέγεσθαι τοῦ Σιζαβούλου
γενναίως τὰ ἐπικλήματα ἀπωθούμενος, ὡς καὶ
θαυμάσαι τοὺς παρόντας τὸ ἐπερβάλλον τῆς αὐ-
τοῦ ὀργῆς, ὡς παρ' οὐδὲν θέμενος τὸν νόμον
πολλοῖς τε καὶ ἀκολάστοις ἐχρήσατο^α. ἐν τούτοις
ἀπαλλαγέντων, ὁ μὲν Σιζάβουλος παρεσκευάζετο
τὴν ἐπὶ Πέρσας. τῷ τοι ἄρα τοὺς ἀμφὶ Ζή-
μαρχον μετακαλεσάμενος καὶ ὡς ἐνῆν πρὸς
τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν ἐμπεδώσας, ἀφῆκεν αὐ-
θις ἀπονοστήσοντας, ἕτερον πρεσβευτὴν αὐτοῖς
συναποστείλας τῷ τὸν πρότερον λεγόμενον Μα-
νιάχ τεθνάναι. ἦν δὲ ἐπὶ κλησὶς τῷ μετ' ἐκεῖνον
πρεσβευτῇ Ταγμα¹ αὐτῷ, ἀξίωμα δὲ Ταρχάν.
οὗτος δὴ οὖν ἐστάλη ὑπὸ Σιζαβούλου ὡς Ῥω-
μαίους πρεσβευσόμενος, καὶ μὲν οὖν σὺν αὐτῷ
ὁ τοῦ ἤδη ἀποικομένου παῖς, φημὶ δὴ τοῦ Μα-
νιάχ, κομιδῇ μειράκιον, ὅμως δὲ τὸ πατρῶον
διαδεξάμενος γέρας, ἔτι μὲν καὶ τὴν μετὰ τὸν
Ταγμα² Ταρχάν κληρωσάμενος ἀξίαν. οἶμαι δὲ
τῷ ἐπιτηδειότατόν τε καὶ εὐνούστατον γενέ-
σθαι τῷ Σιζαβούλῳ τὸν Μανιάχ τοῦ πατρῶου
τὸν παῖδα τυχεῖν ἀξιώματος. ἐπεὶ οὖν ὁ Σιζά-
βουλος ἀφῆκε τοὺς περὶ Σήμαρχον, ἐπικατα-
λαμβάνουσι τοὺς πρότερον ἀφενθέντας Ῥωμαίους,
οὓς ἦν ξυντεθειμένον αὐτοῖς. καὶ τοίνυν ἐν τῷ
αὐτῷ γενόμενοι τῆς ἐς τὰ οἰκεῖα ὁδοιπορίας
ἀπῆρξαντο. καὶ δὴ καταλελοιπότες τὴν πρωτεύου-
σαν πόλιν τῶν Χολιατῶν διὰ φρουρίων ἐπο-
ρεύοντο. (pp. 192, 14—23; 192,29—195,25)

3. Quomodo Baianus Iustino pacem et
societatem obtulerit

1 9. Ὅτι ὁ Βαϊανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγε-
μὼν ἐν βουλῇ ἐποιήσατο πρεσβεύσασθαι καὶ
περὶ σπονδῶν λόγους προσαγαγεῖν. τὸν δὲ Βι-
ταλιανὸν ἐζήτει χρυσίον οἱ παρασχεῖν, ὡς ἂν
μὴ λεηλασία χρήσοιτο κατὰ δὴ τὸν τῆς ἐκεχει-
ρίας καιρὸν. ὁ δὲ ἰδιοβουλήσας καὶ εἰληφώς ἐκ
τοῦ τῆς Ἰλλυρίδος ὑπάρχον νομίσματα οὐ μεῖον
ἢ ὀκτακόσια παρέσχετο τῷ Βαϊανῷ. ταύτῃ τοι
καὶ ἔστειλε τὸν Ταργίτιον ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγού-

^α ἐχρήσατο ῥήμασιν ἐπὶ Πέρσας στρατείαν ταγμα¹,
ταρχάν BE ταγματαρχάν MP.

персите, понеже бил претърпял от тях
неправди, и заради това тръгнал да во-
юва. Но когато Силзивул взел да обви-
нява още по-остро, персийският пратеник,
като пренебрегнал установения у перси-
те обичай да се мълчи при угощения,
започнал да говори бързо и отхвърлял
смело обвиненията на Силзивул. Така че
прекомерната му разпаленост дори учу-
дила присъстващите, понеже той не
зачел обичая и употребил много и невъз-
държани думи. Те се разделили така и
Силзивул подготвял похода си срещу
персите. Затова именно той повикал при
себе си спътниците на Зимарх и като
затвърдил, колкото можал, приятелство-
то си с ромеите, отпуснал ги да се за-
върнат в родината си. И изпратил заед-
но с тях друг пратеник, понеже по-пре-
дишният, на име Маниах, бил умрял.
Името на този, който бил след него
пратеник, било Таγμα¹, а санът му тар-
хан². И тъй този бил изпратен от Сил-
зивул при ромеите като пратеник, а за-
едно с него синът на покойния, именно
на Маниах, още малко момче, който оба-
че получил бащината и почтена длъж-
ност и освен това бил наследил и сана
тархан след Таγμα. Аз мисля, че синът
е получил затова бащиния си сан, поне-
же Маниах бил най-предан и най-при-
вързан към Силзивул. И тъй след като
Силзивул освободил Зимарх и спътници-
те му, те настигнали отпратените по-ра-
но ромеи там, където се били уговорили.
И тъй, събрани наедно, те потеглили за
отечеството си. И след като напуснали
престолния град на холиатите, те пъту-
вали по-нататък през всякакви крепости.

3. Баян предлага мир и съюз на Юстин

Вождът на аварите Баян решил да
проводи пратеници и да направи предло-
жение за мир; а от Виталиан поискал да
му даде злато, за да не върши грабежи
през време на примирието. Виталиан
решил да действа на своя глава и ка-
то взел от управителя на Илирик не по-
малко от осемстотин номисми, дал ги на
Баян. Именно затова вождът на аварите
изпратил Таргитий³ заедно с преводача

¹ Повече подробности за Таγμα вж. у Marquart, Die Chronologie der Alttürkischen Inschriften, Leipzig 1893, p. 43. — Moravcsik, op. cit., II, p. 253. ² Титлата тархан се среща и в първобългарските надписи; вж. Marquart, op. cit., p. 42 sq. — Бешевлиев, Надписи, стр. 70. ³ Менандър употребява формите Ταργίτιος и Ταργίτης. Вж. повече у Stein, Studien, p. 33 n. 13. — Moravcsik, op. cit., II, p. 252

μενος, ξὺν τῷ καὶ Βιταλιανὸν τὸν ἐρμηνέα, τῷ βασιλεῖ λέγοντας ὥστε τὸ Σίρμιον οἱ ἐνδοθῆναι καὶ τὰ συνήθη χρήματα, ἅτινα οἱ Κοτράγηροι^α καὶ Οὐτίγουροι πρὸς Ἰουστινιανοῦ ἐκομίζοντο βασιλέως, οἷα δὴ αὐτοῦ ἄμφω τὸ φύλῳ τούτῳ καθελόντος· πρὸς τοῖς καὶ Οὐσδίβαδον τὸν Γήπαιδα. ἔφασκε γὰρ τοὺς Γήπαιδας ἅπαντας αὐτῷ ἀνήκειν, ἅτε δὴ καὶ αὐτοὺς πρὸς αὐτοῦ καταπολεμηθέντας. ἀφικομένων δὴ οὖν τῶν πρέσβεων κατὰ δὴ τὴν βασιλίδι πόλιν παρελθόντων τε ὡς τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη ὁ Ταργίτης· ὦ βασιλεῦ, πάρειμι σταλὲς ὑπὸ τοῦ σοῦ παιδός· πατὴρ γὰρ αὐτὸς ἀληθῶς Βαϊανοῦ τοῦ καθ' ἡμᾶς δεσπότης. πέποιθα δὴ οὖν ὡς ἐπιδείξασθαι προθυμότητάς τὴν περὶ τὸν παῖδα στοργὴν τῷ διδόναι τὰ τοῦ παιδός. οὕτω τοίνυν ἐχόντων ἡμῶν, τάχα δὲ σοῦ καὶ ἡμῶν, ἄρα οὐχὶ παραχωρήσεις αὐτῷ τῶν γερῶν; οὐ γὰρ ἐς ἀλλότριον οὔτε μὴν πολέμιον τινα τὰ διδόμενα μεταθήσεις σχεδόν, οὐδὲ μεταβήσεται τῶν παρεχομένων ἡ κυριότης, ἢ πάλιν εἰς σὲ ἀναδραμεῖται διὰ τοῦ παιδός, εἴ γε παράσχῃς αὐτῷ τὰ ἐφ' οἷς ἤκω, τὴν τε πόλιν τὸ Σίρμιον καὶ τὰ χρήματα κατ' ἔτος, ὅσα βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τοῖς Κοτράγηροις^б καὶ Οὐτιγούροις ἐδίδου, οἷα Βαϊανοῦ τήμερον δεσπότης τούτων γε δήπου τῶν ἐθνῶν· ἔτι καὶ Οὐσδίβαδον τὸν Γήπαιδα καὶ τοὺς περὶ αὐτόν· οὐδὲ γὰρ περὶ τούτων ἀντερεῖ τις ὡς οὐχὶ πεφύκασιν ἀνδράποδα Βαϊανοῦ. ταῦτα ὁ Ταργίτης ἔλεξεν. ἀτὰρ ὁ βασιλεὺς· οὐ πρεσβευσόμενος ἤκεις, ὡς ἔοικεν, ὦ Ταργίτα, μᾶλλον μὲν οὖν πρὸς ἀγνοοῦντας ἡμᾶς τεκμηριώσασθαι βουλόμενος τῶν Ἀβάρων τοὺς τρόπους. εἰ γάρ, ὡς φατε, δοίημεν ὑμῖν τὰ ὅσα τοῖς πρώην Οὐννοις, οἵκτω μᾶλλον καὶ οὐ φόβῳ, τῷ μὴ ἐθέλειν αἶμα ἐκχεῖν, Ἰουστινιανὸς ἐδίδου, γελοῖόν γε ἂν εἴη, † καὶ οἷς τὸ φιλάνθρωπον ἀπονέμειν δεῖ καὶ οἷς ἀντιπάττεσθαι, φανῶμεν οἱ αὐτοί, ὅποτε οἱ δέιλαιοι Κοτράγηροί^с τε καὶ Οὐτίγουροι, οὓς διαβεβαιούσθε πρὸς ἡμῶν κομίζεσθαι χρήματα, τοῦτο μὲν φυγόντες ἡμᾶς, τοῦτο δὲ πεπτωκότες ὑφ' ἡμῶν τυγχάνουσιν

^α Κοτράγιοροι Ο Κοτρίγιοροι Nieb. ^б Κοτράγούροις Ο. ^с κοτράγηροι hic O.

¹ Във връзка с покоряването на двете племена вж. тълкуванията на Marquart, Chronologie, p. 80 sq.; Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 74. ² Според схващанията на византийците известни чужди владетели били смятани за духовни чада на византийския император. За подробности вж. F. Dölger, Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers. Сборник П. Ников. София 1940, стр. 219. — Idem, Die „Familie der Könige“ im Mittelalter. Historisches Jahrbuch, 1940, p. 397 (=Фр. Дьолгер, Средновековното „семејство на владетелите и народите“ и българският владетел. СпБАН, Ист.-фил. LVI (1943), стр. 181 сл.). ³ Под хуни тук се разбират кутригурите и утигурите.

Виталиан, за да кажат на императора да му бъдат дадени Сирмиум и обичайните пари, които котрагирите и утигурите получавали от император Юстиниан, понеже хаганът бил покорил тези две племена,¹ а също така и гепида Усдибад. Той казвал, че всички гепиди му принадлежат, понеже и те били победени от него. И тъй, когато пратениците пристигнали в столицата и се явили при императора, Таргитий казал: „Царю, идвам изпратен от твоя син, защото ти си наистина баща на Баян, нашия господар. Затова аз съм убеден, че ти ще бъдеш готов да покажеш своята любов към сина си, като му дадеш това, което му се пада като на син.“² Ето защо, като мислим така, а може би и ти мислиш като нас, няма ли да му дадеш почтените дарове? Защото ти, тъй да се каже, ще предадеш даровете не на чужд човек, нито на някакъв неприятел, нито пък ще бъде прехвърлена другиму собствеността на даваните неща, понеже тя чрез сина ти отново ще се възвърне при тебе, ако му дадеш тези неща, заради които съм дошел. Той [иска] именно града Сирмиум и парите, които император Юстиниан всяка година даваше на котрагирите и утигурите, понеже днес Баян е господар на тези народи; също така иска и гепида Усдибад и неговите другари, защото никой не ще възрази, че те не са роби на Баяна.“ Това казал Таргитий. А императорът отговорил: „Ти си дошел, както изглежда, Таргитие, не за да вършиш службата на пратеник, но по-скоро от желание да запознаеш нас неосведомените с нравите на аварите. Ако дадем, както казвате, на вас това, което Юстиниан даваше неотдавна на хуните³ по-скоро от съжаление, отколкото от страх, понеже не искаше да пролива кръв, то смешно би било да се покажем същите и към тези, към които трябва да проявяваме човеколюбие, и към онези, на които трябва да се противопоставяме, тогава, когато нещастните котрагири и утигури, за които твърдите, че получавали от нас пари, са свършено унищожени: отчасти след като избягаха оттук, отчасти след като бяха

ἄρδην ἠφρανισμένοι. τί οὖν παράσχοιμεν ὑμῖν τὰ τῶν ἠσσωμένων; ἀλλ' οὐ τῇ φύσει ξυνάδει τῶν πραγμάτων καὶ κρατεῖν ἅμα καὶ ὑπὲρ τῶν κεκρατημένων ἑτέροις χρήματα καταθεῖναι. οὐ γὰρ ἀποχρῶν, εἰ φανείημεν ἅπαξ τοῦ τὰ δέοντα φρονεῖν ἑστερημένοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰς συνήθειαν ἔλκειν τὴν ἀφροσύνην οἷσθε δεῖν. τί οὖν ποιῶμεν τὸν Οὐσδίβαδον; ὑμῖν ἀποδοίημεν; οὐχ οὕτω πεφύκαμεν ἡλίθιοι ὥστε τὰ ἡμέτερα καταπροέσθαι καὶ ταῦτα βαρβάροις καὶ λυμαίνουμένοις τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ. ὁ γὰρ πρὸ ἡμῶν τὸ βασίλειον ἀναδεδεγμένος κράτος Γήπαιδας ἐπήλυδας ὄντας εἰσεποίησατο καὶ χώραν αὐτοῖς ἀπένειμε τὴν περὶ τὸ Σίρμιον, εἴτα καὶ πολέμου κινηθέντος αὐτοῖς ὡς Λογγιβάρδους, ὥσπερ εἰκός, ξυνεπελαβόμεθα τοῦ κινδύνου τοῖς οἰκείοις, καὶ ἂν ἐκράτουν οἱ Γήπαιδες τῇ Ῥωμαίων χειρὶ, εἴ γε μὴ ἀνδραποδώδεις ὥφθησαν καὶ τῷ τῆς γνώμης δουλεῶν τοὺς εὐεργέτας ἐλύπησαν. ἀνθ' ὧν ἐπιβουλεύσαντας ἡμῖν ἀσύγνωστα οὐ Ῥωμαίοις ἔδοξε μετελθεῖν τοὺς ἀγνωμονήσαντας, οἷς ἔνεστι μὴ ἀντιτιθέναι τὰς τιμωρίας ἰσορρόπους τοῖς πλημμελήμασι, μᾶλλον μὲν οὖν περιδεῖν, ὡς ἂν ὑφ' ἑτέρων ἐς τὸ παντελὲς διαφθαρήσονται. εἰ τοίνυν ἄλλως οὐκ ἔχει ταῦτα, ἐπείπερ ἡμεῖς ἐπεγκαλεῖν ἄξιοι καθεστήκαμεν, ὅτι τοὺς ἡμῖν ἀνήκοντας ἔχετε Γήπαιδας, ἀντέστραπται καθ' ἡμῶν τὰ τῶν ἐγκλημάτων. ὑμεῖς μὲν γὰρ τὸν Οὐσδίβαδον, ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς Γήπαιδας ὑμᾶς τοὺς λοιποὺς εἰσπράξοιμεν. Ῥωμαῖοι γὰρ ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς σωφρονίζειν ἐτάχθημεν τὸ ἀνόητον, οὐ μὴν ἀνόητοί τινες εἶναι νομίζεσθαι. ἀλλὰ τὸ Σίρμιον ἐγχειρίσωμεν βαρβάροις; οὐκ ἀρκέσει γὰρ ὑμῖν τὸ περιεῖναι μέχρις ὅπλα κινεῖν οὐ βούλονται Ῥωμαῖοι. ἀλλ' ἐρεῖς, ὦ Ταργίτα, οὐ διαβήσεται Ἰστρὸν ὁ Χαγάνος, ἔτι γε μὴν καὶ τὸν Ἑβρον^α, καὶ ὅτι τὰς ἐπὶ Θράκης αὐτοβοεὶ παραστήσεται πόλεις. ἀλλὰ προφθασουσιν αἱ Ῥωμαῖκαὶ δυνάμεις καὶ τῆς ἐλπίδος αὐτὸν ἀφαιρήσονται, καὶ μᾶλλον αὐτοὶ σκευαγωγήσουσι τὰ Ἀβάρων. καὶ οὐ πανσόμιστα καταβάλλοντές τε καὶ χειρούμενοι, ἕως ἂν ἐφυβρίσῃ τὸ βάρβαρον. λυσιτελήσει δὲ Ῥωμαίοις ἀντὶ τῆς εἰρήνης ὁ πόλεμος. Ἀβάρων γὰρ τῶν νομάδων τε καὶ ἐπηλύδων καθεστάναι φίλους τῆς

избити от нас. Защо прочее да даваме на вас това, което дават победените? Не съответствува на природата на нещата едновременно да побеждаваш и да плащаш пари на други заради онова, което си завладял.¹ Не е ли достатъчно, че веднъж не съумяхме да обмислим това, което беше необходимо, та смятате, че безразсъдността трябва да се превърне дори в навик? Какво прочее да правим с Усдибад? Да ви го върнем ли? Ние не сме така глупави, че да предадем нашето, и то на варвари и вредители на нашата държава. Защото този, който имаше императорска власт преди нас, прие гепидите, които бяха пришълци, и им даде областта около Сирмиум. След това, когато те обявиха война на лангобардите, ние подкрепихме, както е естествено, своите в опасността. И гепидите щяха да победят с ромейска помощ, ако не бяха се показали робоподобни и не бяха огорчили своите благодетели с коварството си. В отплата на това те замислиха най-непростими неща срещу нас, ромеите обаче не пожелаха да накажат неблагодарниците, на които не може да се наложат наказания, съответни на престъпленията им, но предпочетоха по-скоро да ги оставят да бъдат изцяло унищожени от други. Ако наистина това е така, то обвиненията срещу нас отпадат, понеже тъкмо ние сме в правото си да ви обвиняваме, че държите принадлежащите нам гепиди. Щом вие изисквате Усдибад, то ние пък искаме от вас останалите гепиди. Ние ромеите сме отредени свихе и от край време да вразумяваме безразсъдните, а не някои да ни смятат за безумци. Какво, Сирмиум ли да предадем на варварите? Защото не ще бъдете сигурни в своята победа, докато ромеите не пожелаят да вдигнат оръжието. Но, Таргитие, ще кажеш, че хаганът ще премине Истр, а също и Хеброс² и ще завладее още при първото нападение градовете на Тракия. Обаче ромейските войски ще го изпреварят, ще му отнемат тази надежда и по-скоро те самите ще отнемат имуществата на аварите. И докато варварите са надменни, не ще престанем да убиваме и да пленяваме. За ромеите войната ще бъде по-изгодна от мира, защото по-тежко е да си приятел на скитниците

^a Ἑβρον O corr. Nieb.

¹ Според византийския обичай завзетата от чужди народи византийска земя се смятала като подарък от императора. Срв. К. Jireček, Geschichte der Serben, I, Gotha 1911, p. 107. ² Хеброс (Hebrus) е античното име на р. Марица.

ὡς αὐτοὺς δυσμενείας βαρύτερον, ἄλλως τε καὶ φιλίας ὑποῦλον καθ'εστῶσης. κρεῖσσον ἐν τοῖς σώμασιν καὶ οὐχὶ ταῖς ψυχαῖς φέρειν τὰ τραύματα. πρὸς ταῦτα, ὃ Ταργῖτα, καὶ τόξα καὶ ἵπποι καὶ μυρία δυνάμεις ὀπλιτῶν ἔστωσαν ἐν παρασκευῇ· οὐ γὰρ ἡσυχία τοῦ συνοίσοντος αἰρετώτερον. τοσαῦτα εἰπὼν ὁ αὐτοκράτωρ μεγαληγορία τε χρησάμενος πολλῇ τῶν Ἀβάρων ἀφῆκε τοὺς πρέσβεις, πρότερον Βῶνῳ τῷ στρατηγῷ ἐν γράμμασι πλεῖστα ἐπιμεμψάμενος ὅτι γε ὅλως αὐτῷ τοιάδε προῖσχομένους ἔστειλεν ἐς Βυζάντιον, πρὸς γε καὶ σημήνας ἔργου ἔχεσθαι καὶ πάντα τὰ πολεμιστήρια ὄργανα ἐπισκευάζειν, σαφῶς ἐπιστάμενος ὡς ξυγκροτηθήσεται ὁ πρὸς Ἀβάρους πόλεμος καὶ μάλα αὐτίκα. καὶ δὴ ὁ Βῶνος, ἐπεὶ τὸ βασίλειον ἀνελέξατο γράμμα, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξηρτύετο. (pp. 195,26 — 198, 10)

4. *De Valentino ad Turxanthum misso et de pace inter Romanos et Turcos rupto*

I 14. "Οτι περὶ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Τιβερίου Καίσαρος ἡγεμονίας, μικρῷ πρότερον ἢ τάδε ξυνεγενήθη τὰ περὶ Χοσρόην, πρεσβεία ἐστάλη αὐτῇ ἀπὸ Ῥωμαίων ὡς Τούρκους, Οὐαλεντίνου ἐς τοῦτο χειροτονηθέντος· εἰς δὲ οὗτος τῶν βασιλείων ξιφηφόρων. καὶ οὖν ἐπεὶ αὐτῷ ἐπετέθη ἡ πρᾶξις, ἄρας ὥχετο σὺν τοῖς καὶ αὐτὸν ὀπαδοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ Τούρκοις ῥ' πρὸς τοῖς ἔξ. ἐνεδήμουν γὰρ τηνικαῦτα Τοῦρκοι κατὰ τὸ Βυζάντιον ἤδη ἐκ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ σφετέρου ἄλλοτε ἄλλοι ἐκπεμφθέντες ἔθνους. ἐνίους μὲν γὰρ αὐτῶν Ἀναγκάστης ἐνταῦθα ἐπέκόμεν ἐς πρεσβείαν ἐκείσε ἀφικόμενος, τινὲς δὲ ἅμα Εὐτυχίῳ τὴν ἀφίξιν ἐποίησαντο κατὰ τὴν βασιλίδαν πόλιν, ἄλλοι δὲ ἐτύγγανον κατὰ τὸ Βυζάντιον διατρίβοντες μετ' αὐτοῦ δῆτα Οὐαλεντίνου πρότερον ἀφιγμένοι (δὲς γὰρ Οὐαλεντίνος ἐπρεσβεύσατο ὡς Τούρκους), ἄλλοι δὲ σὺν Ἡρωδιανῷ, ὁμοίως δὲ καὶ ἅμα Παύλῳ τῷ Κίλικι, ὡς ἐξ ἀπάντων τούτων ξυναθροισθῆναι Σκύθας ἄνδρας ἐκ τοῦ φύλου τῶν ἐπιλεγόμενων Τούρκων ἔξ πρὸς τοῖς ῥ' οὖς δὴ ἅπαντας ἀναλαβὼν Οὐαλεντίνος ἀπῆρε τοῦ βασιλείου ἄσ-
τεος. χρησάμενος δὲ ταῖς ταχυπλόοις τῶν ὀλκά-

и пришълците авари, отколкото техен враг, понеже и без това тяхното приятелство е притворно. По-добре е да се носят раните по тялото, отколкото в душата. Освен това, Таргитие, ще бъдат приготвени и лъкове, и коне, и хиляди тежковъоръжени войски, защото спокойствието не е за предпочитане пред това, което ще бъде полезно." Императорът произнесъл тази реч с голямо самохвалство и отпуснал аварските пратеници. Преди това той смъмрил твърде много с писмо стратега Бонос, загдето изобщо му е изпратил във Византион лица, които предлагали такива неща. Освен това императорът му заповядал да се залови за работа и да приготи всички бойни снаряжения, понеже той бил уверен, че войната срещу аварите ще избухне, и то веднага. И наистина Бонос, след като прочел императорското писмо, почнал да се готви за войната.

4. *Ромеите изпращат Валентин при Турксант. Турките скъсват с ромеите*

Около втората година от управлението на император Тиберий,¹ малко преди да станат разказаните неща с Хосрой, ромеите изпроводици отново пратеници при турките. За техен водач бил избран Валентин, един от императорските мечоносци. И тъй, след като му била възложена тази работа, той потеглил заедно със своите придружници, а също и със сто и шест турки. Защото тогава от дълго време вече пребивавали във Византион турки, които били изпратени от своя народ по една или друга причина. Едни от тях бил довел със себе си тук Анагаст², когато дошел като пратеник оттам, а други дошли в столицата заедно с Евтихий, трети пък се намирали във Византион, дошли от по-рано със самия Валентин, който два пъти ходил като пратеник при турките, четвърти — с Херодиан, а също и с киликиеца Павел. Така се събрали сто и шест мъже скити от племето на така наречените турки. Валентин взел със себе си всички тях и отпътувал от царския град. С бързоплувни товарни кораби

¹ Тиберий бил провъзгласен за съуправител на болния император Юстин II през 579 г. За събитията, засегнати в настоящия откъс, вж. подробности у *Marquart, Chronologie*, p. 81 sq. — *Grousset*, op. cit., p. 129. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 399 сл. — *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 78 сл. ² Повече посочвания за Анагаст вж. у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 73.

δων διά τε Σινώπης καὶ Χερσῶνος,† ἥ ἐστὶν ἀντικρὺν ἢ ἰόνα τοῦ ἡλίου ἀνατολῶν πέφυκεν ἰδρυμένη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀπατούρας, ἔτι τε καὶ διὰ Φούλων^α. κατὰ δὲ τῆς † ψαμαθῶδες τῆς * * * παρέθει τὰ ὄρη τῆς Ταυρικῆς τὰ νεύοντα ἐπὶ μεσημβρίαν. ἐκεῖνα δὲ οὖν τὰ ἐκ τῶν λιμναίων ὑδάτων περιθεόμενα πεδία οἱ γε ἀμφὶ Οὐαλεντῖνον ἱππασάμενοι καὶ ἑτέρους δὲ πλείστους δονακῶδεις τε καὶ λοχμῶδεις ἔτι τε καὶ ὑδατῶδεις διεληλυθότες χώρους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς λεγομένης Ἀκκάγας (ὄνομα δὲ γυναικὸς ἀρχούσης τῶν ἀνὰ τὰ ἐκείνη Σκυθῶν χειροτονηθείσης τηνικαῦτα ἐς τοῦτο ὑπὸ Ἀναγαίου, ὃς ἐκράτει τοῦ φύλου τῶν Οὐτιγούρων^б) ὥς δὲ ξύμπαν εἶπεῖν, πολλαῖς ἀτραποῖς ὁμιλήσαντες καὶ δυσχωρίαις παρεγένοντο ἔνθα τὰ πολεμικὰ σύμβολα τοῦ Τυρξάνθου ἐτύγγχανεν ὄντα· οὗτος δὲ εἷς τῶν παρὰ Τούρκοις ἡγεμόνων. ἐν ὁκτῶ γὰρ μοίραις διεδάσαντο τὰ ἐκείνη ἅπαντα, οἷς γε τοῦ φύλου τῶν Τούρκων ἔλαχε προεστάναι· Ἀρσίλας δὲ ὄνομα τῷ παλαιτέρῳ μονάρχῳ Τούρκων.

Ὁ γοῦν Οὐαλεντῖνος παρὰ τὸν Τούρξανθον ἀφικόμενος, ὃς πρὸ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων ὑπαντιάζων ἐτύγγχανε τοῖς ἐκεῖσε παραγενομένοις, εἶτα συνησθῆναι φράσας τῷ Καίσαρι Ῥωμαίων (ἐς τοῦτο γὰρ ἀφῆκτο ἐκεῖσε προσφθεγξόμενος τοὺς προεστῶτας τοῦ φύλου τῶν Τούρκων, Τιβερίου ἤδη ἐς τὸ τῶν Καيسάρων ἀναβεβηκότος κράτος), πρὸς τοῖς καὶ ὥς ἂν ἡ φιλοφροσύνη οὐχ ἦτιον ἐν βεβαίῳ ἔσοιτο καὶ αἱ μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Τούρκων προελθούσαι σπονδαί, ὥς ἔθεντο Σιλζίβουλός τε καὶ Ἰουσιτῖνος ὁ βασιλεύς, Ζημάρχου πρῶτον ἐκεῖσε φοιτήσαντος, ἥνίκα ἐσήμωσεν ὁ Σιλζίβουλός ὥς ὁ Ῥωμαίων φίλος οὐχ ἦτιον καὶ αὐτῷ ἐπιτήδειος καὶ ὁ δυσμενὴς ὁμοίως, καὶ ὅπως τὰ τοιάδε ἀπρωτά τε καὶ ἀπαράσπαστα μένοι. τῷ τοι ἄρα ἐπειδὴ τηνικαῦτα Ῥωμαῖοι Πέρσαις ἐπολέμουν, ἐπὶ τῇ προσρήσει ἔφη Οὐαλεντῖνος δέον εἶναι ἐν καιρῷ καὶ αὐτὸν ἐπιθέσθαι Πέρσαις. ταῦτα πρεσβεύοντος αὐτίκα ὁ Τούρξανθος· ἄρα οὖν οὐχὶ ὑμεῖς, ἔφη, οὗτοι ἐκεῖνοί ἐστε Ῥωμαῖοι, δέκα μὲν γλώτταις, μιᾷ δὲ χρόμενοι ἀπάτη; καὶ ἅμα λέγων ἐπέβυσσε τοῖς δέκα δακτύλοις τὸ στόμα τὸ ἐαυτοῦ. εἶτα ἔλεξεν αὐθις· ὥσπερ νῦν ἐπὶ τῷ κατ’

той минал през Синоп и Херсон, разположени срещу..., който се издига към изгрев слънце, а също и през Апатура¹, както и през Фули². По крайбрежието на...³ минал бързо покрай южните склонове на планините на Таврическият полуостров. И тъй Валентин и неговите спътници, след като пропътували на коне известните равнини, оградени от блата, преминали много други места, покрити с тръстика и гори, а също обилни с вода, както и през така наречената област Акага (това е име на жена, която управлявала тамошните скити и била назначена по онова време на тази служба от Анагай, господар на племето утигури), накъсо казано, след като пребродили много пътища и мъчнопроходими места, пристигнали там, гдето били бойните знамена на Турксант⁴. Той бил един от вождовете на турките, защото тези, които стоят начело на племето турки, били разделили цялата тамошна държава на осем части.⁵ Предишният владетел се казвал Арсилас⁶.

Когато дошел при Турксант, който преди другите вождове посрещнал пристигналите там пратеници, Валентин му предал поздравите от страна на императора на ромеите. Той отишел там, за да поздрави вождовете на племето турки, понеже Тиберий бил поел вече императорската власт. Освен това [Валентин] имал за цел да заздрави приятелските отношения и да направи да останат ненарушими и неразривни договорите между ромеи и турки, сключени по-рано от Силзивул и император Юстин, когато Зимарх за пръв път се явил там и Силзивул заявил, че приятелят на ромеите ще бъде и негов приятел, и врагът негов враг. — Затова при поздрава си Валентин му казал, че трябва своевременно и той да нападне персите, понеже по това време ромеите воювали с персите. След като пратеникът казал това, Турксант отговорил веднага: „Не сте ли вие същите онези ромеи, които си служат с десет езика, но с една измама?“ Едновременно с тези думи той затиснал устата си с десетте пръста и след това казал отново:

^α διὰ φύλων (διαφύλων EP) O. ^б Ιουτιγούρων MP corr. Nieb.

¹ Апатура е бил гръцки град в Кримския полуостров. ² Фули се е намирало на Таманския полуостров. Това селище се споменува като седалище на митрополит. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 400. ³ Текстът на това място е развален. ⁴ Приема се, че турската форма на името Турксант е Türk-šad. Срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 276. ⁵ Броят на самостоятелните турски области изглежда не е бил постоянен. Докато по-рано те са били четири, тук се споменуват осем, а Теофилакт Симоката (вж. Theoph. Simocattae Hist., VII, 7, 8) говори за седем. ⁶ Турската форма на името е Arslan. Вж. посочванията у Moravcsik, op. cit., II, p. 75.

ἐμὲ στόματι δάκτυλοί εἰσι δέκα, ὡσαύτως δὲ καὶ ὑμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι πλείοσι κέχρησθε γλώσσαις· καὶ ταύτῃ μὲν ἐμὲ ἀπατᾶτε, τῇ δὲ ἄλλῃ τὰ κατ' ἐμὲ ἀνδράποδα τοὺς Οὐαρχωνίτας· καὶ ἀπλῶς ἅπαντα τὰ ἔθνη ρημάτων τε ποικιλίᾳ καὶ τῷ δολερῷ τῆς διανοίας εἰρωνευόμενοι τε καὶ ὑποθωπεύοντες αὐτὰ μὲν ὥσπερ ἐπὶ κεφαλὴν ὠσθέντα τῇ βλάβῃ περιφρονεῖτε, ὑμῖν δὲ αὐτοῖς τὸ λυσιτελὲς ἐκπορίζετε. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑμεῖς οἱ πρέσβεις ἡμφοισμένοι τὸ ψεῦδος ἤκετε ὥς ἐμέ, καὶ ὁ στείλας ὑμᾶς οὐχ ἥκιστα πέφυκεν ἀπατεῶν. καὶ ὑμᾶς μὲν διαχειρίζομαι παραχρῆμα καὶ οὐκ ἐς ἀναβολήν· ὀδυνητὸν γάρ τι καὶ ἐκφυλὸν ψεύδεσθαι Τούρκῳ ἀνδρὶ. ὁ δὲ καθ' ὑμᾶς βασιλεὺς ἐκτίσει μοι δίκας ἐν δέοντι, ἐμοὶ μὲν φιλίας ἐχόμενα διαλεγόμενος, τοῖς δὲ δὴ Οὐαρχωνίταις τοῖς ἡμετέροις δούλοις (ἐδήλου δὲ τοὺς Ἀβάρους) ἀποδράσαι τοὺς δεσπότης γενόμενος ἐνσπονδος. οἱ μὲν Οὐαρχωνῖται, ἅτε κατήκοοι Τούρκων, ἥνικα βούλομαι, ὥς ἐμὲ ἤξουσι καί, εἴ γε τὴν κατ' ἐμὲ ἱππείαν ἐσαυθρήσουσι μάστιγα ὥς αὐτοὺς ἐκπεμφθεῖσαν, ἐς τὰ κατώτατα φεύγονται τῆς γῆς· ἀντιβλέποντες δὲ ἡμῖν, ὥς εἰκός, οὐ φονευθήσονται ξίφεσι, μᾶλλον μὲν οὖν ταῖς ὀπλαῖς καταπατηθήσονται τῶν ἡμετέρων ἱππων καὶ δίκην ἀπολοῦνται μυρμήκων. καὶ περὶ μὲν τῶν Οὐαρχωνιτῶν ταῦτα ὑμῖν ἐν βεβαίῳ. ὑμεῖς δέ, ὦ Ῥωμαῖοι, τί δῆτα ἄρα τοὺς κατ' ἐμὲ πρέσβεις διὰ τοῦ Κανκάσου ὁδοιποροῦντας ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγετε, ὥς ἐμὲ φάσκοντες μὴ εἶναι ἐτέραν ἀτραπὸν, δι' ἧς αὐτοῖς ἔσται ἡ πορεία; ταῦτα δὲ ἐπιτελεῖτε, ὥς ἀπείποιμι διὰ τὰς δυσχωρίας ἐπιθέσθαι τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ. πλὴν ἔγωγε ἐξεπίσταμαι μάλα ἀκριβῶς ὅποι τε ὁ Δάναπρις ποταμός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰστρὸς ἐνθα καταρρεῖ καὶ ἵνα ὁ Ἑβρὸς, ὁπόθεν τε ἐπεραιώθησαν ἐς τὴν Ῥωμαϊκὴν τὸ ἡμέτερον δουλικὸν οἱ Οὐαρχωνῖται. οὐκ ἄγνοῶ τὴν καθ' ὑμᾶς δύναμιν. ἐμοὶ γὰρ ὑποκέκλιται πᾶσα ἡ γῆ, ἀρχομένη μὲν ἐκ τῶν τοῦ ἡλίου πρώτων ἀκτίνων, καταλήγουσα δὲ ἐς τὰ πέρατα τῆς ἐσπέρας. ἐσαυθρήσατε, ὦ δέιλαιοι, τὰ Ἀλανικὰ ἔθνη, ἔτι γε μὴν καὶ τὰ φύλα τῶν Οὐνιγούρων^α, οἳ γε ἐπὶ πολὺν θαρραλέοι τέτινες ὄντες καὶ τῇ οἰκείᾳ πίσυνοι δυνάμει ἀντετάξαντο μὲν τῷ ἀκαταμαχῆτῳ τῶν Τούρκων, οὐκ ἀπώναντο δὲ τῶν ἐλπίδων. ταύτῃ τοι καὶ ὑπακούουσιν ἡμῖν καὶ ἐν μοίρᾳ καθεστήκασιν δούλου.

Τοσαῦτα μὲν οὖν τῷ Τουρξάντῳ ἐκεκόμπαστο· ὑπαγόρας γάρ τις ἀνὴρ καὶ ἀλαζονεῖα χαίρων. (pp. 203,24 — 206,21)

^α οὐνιγούρων В οὐνιγόρων Е οὐιγούρων Р Оунιγούρων Nieb. At Οὐνόγουροι apud Priscum Frg. 30. Ὀνόγουροι ap. Agathiam Οὐννουγοῦροι III 5. Theoph. Simocatta VII 8, 3; 13.

¹ Формата вархонити представя съчетание от вар и хуни, подобно на формите аланорси (сиреч алани и орси — вж. Ptolem., VI, 14), βλαχοβοῦλγαροι и др. Срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 192. ² Данаприс е дн. Днепър.

„Както сега на моята уста има десет пръста, така и вие ромеите си служите с много езици: с единия мамите мене, а с другия моите роби вархонитите¹. И изобщо, като се подигравате с всички народи и ги ласкаете с разнообразни думи и с коварство, вие ги изоставяте, когато паднат в беда, а за себе си извличате ползата. Ето и вие пратениците сте дошли при мене, облечени в лъжа, и този, който ви е изпратил, е не по-малко измамник. И аз веднага и без отлагане ще ви убия, защото лъжата е нещо чуждо и несвойствено на турките. А вашият император ще бъде наказан, както трябва, понеже на мене говори приятелски неща, а на вархонитите, нашите роби (подбирал аварите), които са избягали от господарите си, е станал съюзник. Вархонитите, понеже са подвластни на турките, ще дойдат при мене, когато пожелае, и ако съгледат, че моят конски бич се приближава към тях, ще избягат вдън земи. Но ако окажат съпротива, както е естествено, те не ще бъдат избити с мечове, но по-скоро ще бъдат сгазени от копитата на нашите коне и ще загинат като мравки. Бъдете уверени, че това ще стане с вархонитите. А вие, ромеи, защо прекарвате моите пратеници, които пътуват за Византион, през Кавказ и ми казвате, че няма друг път, по който те могат да пътуват? Вие вършите това, за да се откаже да нападна ромейската империя поради мъчнопроходимите места. Обаче аз зная много добре где тече реката Данаприс², а също и Истър и где Хеброс, и откъде са преминали в ромейската земя вархонитите, нашите роби. Познавам много добре вашата сила, защото цялата земя, като се започне от първите лъчи на слънцето и се свърши с пределите на запада, ми е подвластна. Погледнете, нещастници, аланските народи, а също и племената утигури, които като много смели люде и които се уповават на собствените си сили, се противопоставиха на непобедимите турки, обаче надеждите им не се сбъднаха. Защото те ни се подчиняват и са наши роби.

Турксант толкова много се хвалил, защото обичал да говори големи работи и изобщо да се хвали.

Οὕτω δὲ Οὐαλεντίνου εἰρηκότος, ὁ Τούρξανθος ἔφη ὡς· δέον ὑμᾶς ἐνταῦθα ἀφιγμένους, ὧς Ῥωμαῖοι, ἐν μεγίστῳ τε πένθει εὐρόντας ἐμέ (ἀρτιθανῆς γάρ μοι Σιλζιβούλος ὁ πατήρ) καταχαράττειν τὰ πρόσωπα ταῖς μαχαίραις ἐπομένους τῷ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν ἰσχύοντι νόμῳ. καὶ δὴ αὐτίκα Οὐαλεντίνος καὶ ὅσοι γε αὐτῷ ἐπηκολούθησαν τοῖς αὐτῶν ξιφιδίοις διεχαράξαντο τὰς σφᾶς αὐτῶν παρειάς. τότε δὲ ἐν μιᾷ τῶν πενθίμων ἡμέρα τέτταρας δοριαλώτους Οὐννους δεσμώτας ἀγαγὼν κατοικομένῳ ἤδη τῷ πατρί, (δόχια δὲ τῇ οἰκείᾳ γλώττῃ προσαγορεύουσι τὰ ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν νόμιμα) τούτους δὴ οὖν τοὺς δειλαίους ἐς μέσον ἀγαγὼν ἅμα τοῖς πατρώοις ἵπποις τῇ βαρβάρῳ ἐνεκελεύετο φωνῇ ἐκεῖσε ἀπιοῦσιν ἀναγεῖλαι Σιλζιβούλῳ τῷ πατρί, ὁπόσῃν αὐτῷ * * * ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς πατρώας ταφῆς ἐπετέλεσεν ὁ Τούρξανθος, ἕτερα πλεῖστα ὅσα διαλεχθεὶς Οὐαλεντίνῳ εἶτα ἀφῆκεν ἐς τοὺς ἐνδοτέρῳ ἡγεμόνας τῶν Τούρκων, ἔτι τε καὶ ὡς τὸν αὐτοῦ ὁμαιμον τὸν λεγόμενον Τάρδον ποιούμενον τὰς διαίτας κατὰ δὴ τὸ Ἑκτέλ^α ὅρος· δύναται δὲ τὸ Ἑκτέλ χρυσοῦν. ἐκεῖσε τοίνυν κατὰ τὸ Ἑκτέλ ὅρος ἀπιόντος Οὐαλεντίνου, ἠπείλησεν ὁ Τούρξανθος ἢ μὴν αὐτίκα ἐκπολιορκήσῃν τὴν Βόσπορον. † ἀρξαμένων τοιγαροῦν παραχρῆμα ὄγε σὺν πλείστη δυνάμει Τούρκων ἐξέπεμψε τὸν Βώχανον καθαιρήσοντα Βόσπορον, Ἀναγαίου ἤδη περὶ τὰ ἐκεῖσε στρατοπεδευομένου σὺν ἑτέρᾳ δυνάμει Τούρκων.

Ἐν ᾧ ἡ πόλις [καὶ] ὁ Βόσπορος ἦλῶ, οἱ πρέσβεις ἔτυχον παρὰ Τούρκοις οἱ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τούτου γέγονε δῆλον ὡς Τοῦρκοι ἐξεπολεμώθησαν Ῥωμαίοις. τῷ τοι ἄρα καὶ τοὺς σταλέντας, ἐν οἷς Οὐαλεντίνος ὑπῆρχε, κατέσχεν ὁ Τούρξανθος ἐφρυβρίζων τε ἐς αὐτοὺς καὶ ἀποφεινάζων καὶ τὰ ἄλλα κακῶς χρώμενος, εἶτα οὕτως ἀφῆκεν. (pp. 207,12 — 208,9)

5. *Auares Slavinarum regiones vastant*

I 15. Ὅτι κεραϊζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηνῶν^б, καὶ ἀπανταχόσε ἀλλεπαλλήλων αὐ-

^а Ἑκτέλ in mg. rep. E. Idem ut videtur est mons, qui pg. 193, 12 Ἑκτάγ dicitur. ^б σκλαβήνων O corr. Nieb. et sic fere in sqq.

¹ Този обичай е бил разпространен всред кутригурите, хуните и славяните (вж. J. Marquart, Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge, Leipzig 1903, p. 112. — Niederle, Manuel, II, p. 46 sq.) и други народи. — Бешевлиев, Вярата, стр. 57. — Grousset, op. cit., p. 37 n. 2; 132. ² Този термин е засвидетелствуван също и във формата *догия*; вж. посочванията у Moravcsik, op. cit., II, p. 112. ³ Обичаят да бъдат погребвани живи или нарочно убити роднини, приближени или слуги на умрелия заедно с него се среща у първобългарите, славяните, скитите и други народи. Вж. посочвания у Бешевлиев, Вярата, стр. 58 сл. — Niederle, op. cit., II, p. 47 sq. — Grousset, op. cit., p. 37, n. 2; p. 182, 309 sq. ⁴ Тарду (Tardus) управлявал между 575 и 603 г. За него вж. подробности у Кулаковский, пос. съч., II, стр. 401. — Златарски, пос. съч., стр. 81. — Moravcsik, op. cit., II, p. 252. — Grousset, op. cit., p. 130. ⁵ Босфорът е до Керч, при входа на Азовско море; в древността е назоваван Пантикапеон. За събитията вж. Grousset, op. cit., pp. 130—228 sq.

След като Валентин отговорил, Турксант казал: „Вие, ромеи, понеже сте дошли тук и ме намерихте в най-голяма скръб (защото баща ми Силзивул умря неотдавна), трябва да нарежете лицата си с ножовете си според нашия обичай за умрелите.“ И Валентин и спътниците му веднага нарязали със своите ножове бузите си.¹ Тогава в един от траурните дни [Турксант] довел четирима пленени хуни при вече умрелия си баща. Обичаите за умрелите те наричат на своя език *дохия*². Сетне, след като оставил тези нещастници заедно с бащините си коне в средата, заповядал им на варварски език, когато отидат на онзи свят, да съобщят на баща му Силзивул колко голяма е неговата [скръб]³. Подир погребението на баща си Турксант разговарял с Валентин за много други неща и после го пуснал да иде във вътрешността при вождовете на турките, а също и при неговия брат Тарду⁴, който пребивавал тогава в планината Ектел. А Ектел значи „Златна“. Когато Валентин пътувал за там, именно за планината Ектел, Турксант се заканил, че непременно ще превземе Босфора⁵. Ето защо при започването на военните действия той веднага изпратил Бохан с много голяма турска войска да завладее Босфора, когато вече стоял по онези места на стан Анагай с друга турска войска.

Когато градът Босфор бил превзет, пратениците на ромеите се намирали при турките. Едва тогава станало явно, че турките са почнали да воюват с ромеите. Затова Турксант задържал пратениците (между които бил и Валентин), като ги обиждал, мамел и изобщо се отнесъл зле с тях. И след това ги пуснал.

5. *Аварите опустошават земите на славяните*

Когато Елада била опустошавана от славяните и опасностите една след друга

τῇ ἐπηρτημένων τῶν κινδύνων, ὁ Τιβέριος οὐ-
δαμῶς δύναμιν ἀξιόμαχον ἔχων οὐδὲ πρὸς μίαν
μοῖραν τῶν ἀντιπάλων, μήτι γε καὶ πρὸς πᾶσαν,
οὔτε μὴν οἷός τε ὢν πολέμοις σφίσιν ὑπαντιά-
ζειν τῷ ἀνὰ τοὺς ἐφ' οὓς πολέμους τὰς Ῥω-
μαίων τετραφθῆαι δυνάμεις, πρεσβεύεται ὡς Βαϊα-
νὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων τηρικαῦτα οὐ
δυσμενῶς ἔχοντα πρὸς Ῥωμαίους, ἄλλως δὲ
τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ χαίρειν ἐθέλοντα δῆθεν
εὐθὺς ἐκ προοιμίων τῆς αὐτοῦ Τιβερίου βασιλείας.
ταύτη τοι καὶ πείθει γε αὐτὸν κατὰ Σκλαβηνῶν
ἄρασθαι πόλεμον, ὡς ἂν ὁπόσοι τὴν Ῥωμαίων
δηοῦσι τοῖς οἰκείοις ἀνθελκόμενοι κακοῖς ἐπαρ-
κέσαι τε βουλόμενοι τῇ πατρίδι κατὰ τὸ μᾶλλον
παύσαιντο μὲν τοῦ τὴν Ῥωμαϊκὴν λεηλατεῖν,
οἱ δὲ περὶ τῆς οἰκείας τὸν κίνδυνον ἀναδέξονται.
τοῦ Καίσαρος τοίνυν τὴν τοιάνδε ὡς αὐτὸν στεί-
λαντος πρεσβείαν, οὔτι ἠπειθήσεν ὁ Βαϊανός.
ἐκπέμπεται δ' οὖν ἐπὶ τούτῳ Ἰωάννης, ὃς δὴ
τῶν νήσων διήνυε τὴν ἀρχὴν τηρικαῦτα καὶ τὰς
Ἰλλυρίδας ἰθύνειν ἔλαχε πόλεις. οὗτος παραγε-
νόμενος ἐν Παιονίᾳ τῇ χώρᾳ μετήγαγεν εἰς τὴν
Ῥωμαίων αὐτόν τε τὸν Βαϊανὸν καὶ τὰς τῶν
Ἀβάρων δυνάμεις, ἐν ταῖς δὴ λεγομέναις ὀλ-
κάσι μακροῖς τὰ βαρβαρικά διαβιβάσας πλήθη
καὶ λέγεται ἄμφι τὰς ξ' χιλιάδας ἱππέων θωρα-
κφόρων εἰς τὴν Ῥωμαίων διαπορθμευθῆναι. ἐν-
θένδε αὐθις διὰ τῆς Ἰλλυριῶν διαγαγὼν, εἶτα
εἰς τὴν Σκυθῶν ἀφικόμενος, ἔμπαλιν διελθεῖν
παρεσκεύασε τὸν Ἰστρὸν ἐν ταῖς καλουμέναις
ἀμφιπρύμναις τῶν νεῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐπεραιώθη
εἰς τὸ καταντικρὺ τοῦ ρείθρου, παραχρῆμα τὰς
τε κώμας ἐνεπίμπρα τῶν Σκλαβηνῶν καὶ εἰσι-
νετο τοὺς ἀγροὺς, ἥγέ τε καὶ ἔφερεν ἅπαντα,
οὐδενός πω τῶν ἐκεῖσε βαρβάρων θαρρήσαντός
οἱ εἰς χειρὰς ἐλθεῖν, εἰς τὰ λάσια δὲ καὶ κατη-
ρεφῇ τῆς ὕλης καταπεφευγόντων. ἡ δὲ τῶν Ἀβά-
ρων κίνησις κατὰ Σκλαβηνῶν (ἐγένετο) οὔτι γε
μόνον τῆς τοῦ Καίσαρος ἐνεκα πρεσβείας καὶ
τῷ βούλεσθαι τὸν Βαϊανὸν Ῥωμαίοις ἐκτῖσαι
χάριν, ἀνθ' ὧν εἰς τὰ μάλιστα ἐφιλοφρονεῖτο γε
αὐτὸν ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ὅτι γε αὐτῷ καὶ ἔχθρι-
στοι ὑπῆρχον ἰδίας ἔκατι δυσμενείας. ἔστειλε

я заплашвали отвсякъде, Тиберий нямал достатъчно силна войска да се бори нито с част от противниците, а още по-малко с всичките, нито пък бил в състояние да излезе срещу своите неприятели, тъй като ромейските войски били отправени за военните действия на изток¹, затова изпратил пратеници при Баян, предводителя на аварите. Баян тогава не бил враждебно настроен към ромеите, но, напротив, искал очевидно още от самото начало на царуването на същия Тиберий да бъде в приятелски отношения съ нашата държава. Затова той го убеждавал да предприеме война срещу славяните, та всички ония, които опустошавали ромейската земя, увлечени в собствените си нещастия, да предпочетат по-скоро да отбраняват бащината си земя, тъй че едните да престанат да ограбват ромейската земя, а другите да посрещнат опасността, която заплашвала собствената им земя. И тъй, когато императорът проводил при него пратениците с такава задача, Баян се съгласил да я изпълни. За тази цел бил изпратен Йоан, който тогава привършвал службата си началник на островите и получил управлението на илирийските градове². Той, като пристигнал в Пеония³, прехвърлил в ромейската земя самия Баян и аварските войски, като прекарал варварските пълчища с така наречените дълги товарни кораби. И както казват, били пренесени в ромейската земя около шестдесет хиляди конници, облечени в ризници. След това той отново ги превел през Илирик, после дошел в земята на скитите⁴ и се приготвил да премине отново Истр с така наречените двукръмни кораби. А [Баян], като минал на отвъдния бряг на реката, незабавно опожарявал селата на славяните, опустошавал нивите им и откарвал и отнасял всичко, понеже никой от тамошните варвари не се осмелявал да влезе в сражение с него, но избягали в гъстите и дълбоки гори. Обаче походът на аварите срещу славяните станал не само поради поканата на императора и затова, че Баян искал да се отблагодари на ромеите за любезното отнасяне на императора към него, но и понеже му били много омразни поради лична вражда, и то защото предводителят на аварите бил

¹ Сиреч за тогавашните византийско-персийски войни. Срв. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 383 сл.

² Йоан следователно бил praefectus Illyrici. Вж. Stein, Studien, pp. 105, 167. ³ Сиреч Панония. ⁴ Сиреч в дн. Румъния. Преминаването на Дунава е станало може би при Силистра. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 396, бел. 1.

γὰρ ὡς αὐτὸν Δαυρέντιον καὶ τοὺς ὅσοι ἐν τέλει τοῦ ἔθνους ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος σφᾶς τε ὑπακούειν κελεύων Ἀβάροις καὶ ἐς φόρον ἀπαγωγὴν ἔσεσθαι ἀναγράφους. Δαυρίτας^a δὲ καὶ οἱ γε ξὺν αὐτῷ ἡγεμόνες^b καὶ τίς ἄρα, ἔφασαν, οὗτος πέφυκεν ἀνθρώπων καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου θέρεται ἀκτῖσιν, ὅς τὴν καθ' ἡμᾶς ὑπήκοον ποιήσεται δύναμιν; κρατεῖν γὰρ ἡμεῖς τῆς ἀλλοτρίας εἰώθαμεν, καὶ οὐχ ἕτεροι τῆς ἡμεδαπῆς. καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐν βεβαίῳ, μέχρι πόλεμοι τε ὧσι καὶ ξίφει. οὕτως ἀπανθαδισαμένων τῶν Σκλαβηνῶν, οὐκ ἄλλως καὶ οἱ Ἀβαιοι διετέλουν χρώμενοι μεγαληγορίαις. εἶτα ἐκ τούτου προπηλακισμοὶ καὶ ὕβρεις, καὶ ἅτε βάρβαροι τῷ σκληρῷ τε καὶ ὀγκώδῃ φρονήματα ἔχειν τὴν ὡς ἀλλήλους ἀνεσόβησαν ἔριν. καὶ οἱ Σκλαβηνοὶ τὸ σφῶν αὐτῶν ὀργίλον οὐχ οἷοι τε ὄντες ἐγχαλινῶσαι τοὺς ἐκεῖσε ἀφигμένους πρέσβεις ἀναιροῦσιν, ὡς ἐτέρωθεν ἀμέλει ἐκπυστα γενέσθαι ταῦτα Βαϊανῶ. τοῦτο τοιγαροῦν κατὰ Σκλαβηνῶν ἐπίκλημα ποιούμενος ἐκ πολλοῦ ὁ Βαϊανὸς καὶ ὑποκρύφειον ἔχων ὡς αὐτοὺς τὸ ἔχθος καὶ ἄλλως ἀσχάλλων, ὅτι αὐτῷ ὑπήκοοι οὐκ ἐγένοντο, μήτι γε πρὸς αὐτῶν καὶ τὰ ἀνήκεστα πεπονθέναι, καὶ ἅμα μὲν χάριν εἶδέναι βουλόμενος τῷ Καίσαρι, ἅμα καὶ πολυχρήματον τὴν χώραν εὐρήσειν οἰόμενος, ἅτε ἐκ πολλοῦ τῆς Ῥωμαίων ὑπὸ Σκλαβηνῶν^b * *, τῆς δὲ κατ' αὐτοὺς γῆς πρὸς ἑτέρου τινὸς τῶν πάντων ἔθνων οὐδαμῶς. (pp. 208,11—210,2)

6. Quomodo Auares Sirmium in ditionem acceperint

I 20. Ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πόλεμος Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις συνεκροτήθη, μηδεμιᾶς δυνάμεως Ῥωμαϊκῆς κατὰ τὴν πρὸς Δαλματία γέφυραν ἐπιφανείσης καίτοι σαρδρότατα ἔχουσιν. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ Ἀψίχ καὶ τὸ κατ' αὐτὸν Ἀβαρικὸν αὐτοῦ ἐφεδρεύοντες πρότερον τοσαύτην καταφρόνησιν ἐπεδείξαντο κατὰ Ῥωμαίων, ὥστε μετενεχθῆναι σφᾶς κατὰ δὴ τὴν ἑτέραν γέφυραν ἄλλην τε δύναμιν προστεθῆναι τῇ δυνάμει Βαϊανοῦ. πιεζομένων τοιγαροῦν (τῶν) ἐν τῷ Σιρμίῳ^c λιμῷ μεγίστῳ ἤδη τε ἀπομένων ἀνθεμίτων τροφῶν τῷ ἐστερεῖσθαι τῶν ἀναγκαίων καὶ γεγεφυρῶσθαι τὴν διάβασιν τοῦ Σάου, καὶ Σολομῶνος (τοῦ) τηρικαῦτα προεστῶτος τοῦ Σιρμίου ἐκμελέστατά πως διατελοῦντος καὶ μηδὲν ὀτιοῦν

^a Δαυρήτας E. ^b σκλαβηνῶν E. ^c Σιρμίῳ (ut solet Menander) Hoesch. σερμίῳ, (σερσιμίῳ P m. 1 corr.) O σερμίου O.

изпратил при самия Даврентий¹ и управниците на народа пратеници, по които заповядал да се покоряват на аварите и да бъдат причислени към данъкоплатците. Обаче Даврентий и другите вождове² с него казали: „Кой е впрочем този човек между човеците и под слънчевите лъчи, който ще преодолее нашата сила? Защото ние сме свикнали да владеем чужда земя, а не други нашата. И ние сме сигурни в това, докато има войни и мечове.“ Така високомерно говорели славяните, също така аварите си служили постоянно със самохвалство. Оттук после се породили между тях хули и обиди. И понеже между варварите се появила взаимна вражда от това, че имали висок и надменен нрав, а славяните не били в състояние да обуздаят своя гняв, убили пратениците, които дошли при тях. Това станало известно на Баяна отдругаде. Затова именно Баян отдавна хвърлял това обвинение срещу славяните, като криел враждата си срещу тях и негодувал, че не само не му се подчинили, но и понесъл от тях големи обиди. Той от една страна искал да се отблагодари на императора, а от друга мислел, че ще намери страната им богата, тъй като земята на ромеите била от дълго време опустошавана от славяните³..., а тяхната земя никога [не била опустошавана] от никой друг народ.

6. Аварите установяват властта си над Сирмиум

Три дни се водила война между ромеи и авари, без да се появи никаква ромейска войска при моста за Далмация, ако и да не бил много здрав. Но и Асих и неговият аварски отред, които по-рано там се намирали в засада, показали толкова голямо пренебрежение към ромеите, че се преместили при друг мост и към войските на Баян присъединили друга войска. И тъй жителите на Сирмиум били измъчвани от много голям глад и вече посягали на необичайни храни,⁴ понеже били лишени от припаси и бил построен мост при мястото, където се преминавала р. Сава. А Соломон, тогавашният управител на Сирмиум, бил извънредно нехаен и не проявявал никаква грижа в

¹ Даврентий, или Давритас, бил славянски княз. ² Сиреч първенците, племенните вождове. ³ Текстът на това място е повреден. ⁴ Започнали да ядат кучета, котки и други подобни.

στρατηγίας ἐχόμενον ἐπιδεικνυμένου, πρὸς γε καὶ τῶν τῆς πόλεως ἀπειρηκότων τοῖς χαλεποῖς ὀλοφυρομένων τε καὶ ὡς τὰς ἐσχάτας ἐλπίδας ἐξωλισθηκότων καταμεμφομένων τε τοῖς Ῥωμαίων ἡγεμόσι, Θεόγνιδος τε αὐτοῦ ὀλιγοχειρίαν νοσοῦντος· ὡς ταῦτα Τιβέριος ὁ βασιλεὺς κατέμαθεν, αἰρετώτερον ἡγησάμενος μὴ συναιχμαλωτισθῆναι τῇ πόλει τῶν οἰκητόρων τὸν ὄμιλον, ἐν γράμμασι κελεύει Θεόγνιδι καταλῦσαι τὸν πόλεμον ἐπὶ σπονδαῖς ὥστε ὑπεξελθεῖν παμπληθεῖ τοὺς τῇδε οἰκοῦντας μηδὲν ἐπιφερομένους τῶν οἰκείων ἢ μόνον τὸ ζῆν καὶ παρσχὸν οὕτω περιβόλαιον ἔν. καὶ δὴ συνέβησαν ἐπὶ ταῖς τοιαῖσδε ξυνθήκαις, καὶ τὰ τοῦ πολέμου ἐλώφησεν, ἐφ' ᾧ παραχωρῆσαι μὲν Ῥωμαίους Ἀβάροις τῆς πόλεως, Ἀβάρους δὲ Ῥωμαίοις τοῦ ἐν τῇ πόλει πλήθους, ἄνευ τῶν ὅσα ἐκάστω ἐν περιουσίᾳ ὑπῆρχεν. ἐπεξήτει δὲ ὁ Χαγάνος καὶ τριῶν ἐτῶν παρῶχημένων χρυσίου, ὧν οὐκ εἰλήφει τι κατὰ τὸ σῦνθηδες, τῶν παρεχομένων αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ μὴ χρῆσθαι ὅπλοις, (ἦσαν δὲ τὰ εἰρηναῖα χρήματα ἐκάστω ἔτει ἄμφι χιλιάδας ὀγδοήκοντα χρυσίου νομισμάτων) ἔτι γε μὴν καὶ ἓνα τινὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ ταπτομένων, ὃς προσεχώρησε τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ, καθὰ λέγεται, τῇ γυναικὶ τοῦ Βαϊανοῦ ἐς ἀφροδίσια συνελθόν. ταύτῃ τοι κατάδηλον ἐποίησε Θεόγνιδι ἐκδοθῆναι οἱ τὸν αὐτόμολον· ἡ γὰρ ἂν ἄλλως μὴ ἀνέξεσθαι ἰδεῖν ἐς σπονδάς. ὁ δὲ γε ἀντεσήμηνεν ὡς ἡ γῆ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως μεγίστη τέ ἐστι καὶ ἄπλετος, καὶ ὡς δυσεύρετόν τι φυγὰς ἀνὴρ ἐν αὐτῇ ἀλώμενος· τυχὸν δὲ ὅτι καὶ ὀλέθρῳ ἦλω. πρὸς ταῦτα ἀντέλεξεν ὁ Βαϊανὸς ὁμνῦναι τοὺς Ῥωμαίων ἡγεμόνας ὡς ἀναμαστεύσωσι, καὶ εἴ τι εὗροιεν τὸν φυγάδα, ἀποκρύψοιντο οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ἐγχειριεῖν αὐτὸν τῷ τῶν Ἀβάρων μονάρχῳ· εἰ δέ γε τετελευτηκὼς εἴη, καὶ οὕτω σημῆναι. (pp. 220,6 — 221,11)

7. De Avaribus a Romanis amicitiam petentibus

Π 1. Περὶ Ἀβάρων, ὡς πολλὰ περιουσίησαντες ἦκον ἐς Ἀλανοὺς καὶ ἰκέται ἐγένοντο Σαρωσίου τοῦ Ἀλανῶν ἡγουμένου, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ γνώριμοι ἔσονται Ῥωμαίοις. ὁ δὲ Ἰουστίνῳ τῷ Γερμανοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ἐν Λαζικῇ καταλόγων ἐξηγουμένων τῶν Ἀβάρων πέρι ἐδήλωσεν, ὁ δὲ Ἰουστίνος Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ· καὶ δὴ ἐνεκελεύσατο ὁ βασιλεὺς τῷ στρατηγῷ στέλλειν ἐς Βυζάντιον τὴν πρεσβείαν τοῦ ἔθνους. καὶ οὖν Κανδὶχ ὄνομά τις ἦρέθη

службата си на стратег. Освен това гражданите, изтощени от трудностите, ридаели и ругаели ромейските управници, понеже изгубили последна надежда. А сам Теогнид страдал от недостиг на войски. Император Тиберий, щом узнал тези неща, сметнал, че е за предпочитане да не бъде пленено множеството жители заедно с града, и заповядал с писмо на Теогнид да прекрати войната при условие, че тамошните жители ще се изтеглят целокупно, като не носят със себе си нищо от своите неща освен живота си и по възможност една горна дреха. И наистина те се споразумели при тези условия. Военните действия спрели при условие, че ромеите ще отстъпят града на аварите, а аварите ще предадат на ромеите гражданите му без имота, който всеки един притежавал. Обаче хаганът искал и злато за трите години от тях, което нещо не бил получил съгласно обичая и което му се давало, за да не употребява оръжие (а парите за мира били около седемдесет хиляди златни номисми за всяка година). Освен това той изискал да му се предаде един от неговите подчинени, който бил избягал в ромейската държава, понеже бил извършил прелюбодеяние, както казват, с жената на Баян. Затова той съобщил на Теогнид да му бъде предаден беглецът, защото иначе не щял да приеме договора. А [Теогнид] отговорил, че земята на ромейския император е много голяма и неизмерима и че е трудно да се намери беглец, който се скита в нея, а може би е загинал. На това Баян отвърнал: ромейските управници да се закълнат, че ще го потърсят и ако намерят беглеца, по никакъв начин не ще го скрият, но непременно ще го предадат на аварския владетел, а ако е вече умрял, ще му съобщят и това.

7. Аварите искат да установят приятелски отношения с ромеите

Аварите след много скитания дошли при аланите и замолили Саросий, вожда на аланите, да влязат чрез него в приятелски връзки с ромеите. Той съобщил за аварите на Юстин, сина на Герман, който по това време бил началник на войсковите части в Лазика, а Юстин — на император Юстиниан. Императорът заповядал на стратега да проводи във Византион пратениците на този народ. И тъй за пръв пратеник на аварите бил из-

πρεσβευσόμενος ὑπὲρ Ἀβάρων πρῶτος, (ὅς)^a ἐς τὰ βασίλεια ἐσφοιτήσας ἔλεξε τῷ αὐτοκράτορι ὡς πάρεστι τὸ μέγιστόν τε καὶ ἀλκιμώτατον τῶν ἐθνῶν, καὶ ὡς τὸ φύλον οἱ Ἀβαιοι ἀκαταμάχητοί τε εἰσι καὶ τὸ ἀνιστατοῦν οἷοί τε ῥαδίως ἀπώσασθαι τε καὶ διαφθεῖρειν, καὶ ὡς προσήκόν ἐστι τῷ βασιλεῖ ἐς ὁμαιχμίαν σφᾶς ἐταιρίσασθαι ἀλεξητηρᾶς τε ἔχειν ἀγαθοὺς, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως εὐνοῦσταιοι ἔσονται τῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ἢ δώροις ἐς τὰ μάλιστα τιμιωτάτοις καὶ χρήμασιν ἐτησίοις καὶ γῆς εὐφοροωτάτης οἰκήσει. ταῦτα τῷ αὐτοκράτορι ἐπειδὴ ἠγγεῖλεν ὁ Κανδίχ, αὐτίκα, οὐ γὰρ ἐσφρίγα οἱ τὸ σῶμα οὐδὲ ἥκμαζεν ἢ ἀλκή, ὥσπερ ἀμέλει ἠνίκα Γελίμερά τε τὸν Βάνδηλον καὶ Οὐίτιγιν τὸν Γότθον ἄμφω ἔτι νεάζων ἐθετο δοριαλώτῳ, ἀλλ' ἤδη γηραλέος τε ἦν καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἐκεῖνο φρόνημα καὶ φιλοπόλεμον μετεβέβλητο ἐς τὸ ῥαθυμότερον, ταῦτα ἔγνω ἑτέρῳ τρόπῳ καὶ οὐχὶ πολέμῳ τὴν βαρβαρικὴν ἀποκρούσασθαι δύναμιν. καὶ κατηγωνίσατο ἂν καὶ ἄρδην ἠφάνισεν, εἰ καὶ μὴ πολέμῳ, ἀλλ' οὖν εὐβουλία, εἰ γε μὴ τῷ ὀφειλομένῳ τέλει πρότερον ἠφάνισθη αὐτός· οὐ γὰρ πολλῷ ὕστερον ὥχετο ἐκεῖσε. ἐπεὶ οὖν ἤκιστα ἦν οἷός τε περιεῖναι, τὴν ἑτέραν ἐτράπετο. (p. 442, 1—27)

8. Iustinianus sibi Auares socios asciscit

II 2. Ὅτι δημηγορήσας ὁ βασιλεὺς, τοῦ τε ἱεροῦ ξυλλόγου τὸ ἀγγίνουν τε καὶ βουλευτικὸν τοῦ βασιλέως ἐπαινέσαντος, παραχρῆμα τὰ τε δῶρα ἔστελλεν, σειράς τε χρυσῷ διαπεποικιλμένας καὶ κλίνας ἐσθῆτάς τε σηρικὰς καὶ ἕτερα πλεῖστα ἐκμαλθακῶσαι οἷά τε ὄντα ἀλαζονείας ἀνάπλεα φρονήματα, πρὸς τοῖς καὶ πρεσβευσόμενον Βαλεντίνον (εἷς δὲ οὗτος τῶν βασιλικῶν μαχαιοφόρων), προύτρεπέ τε τὸ φύλον ὁμαιχμίαν ἐσάγειν Ῥωμαίοις καὶ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὀπλίζεσθαι, ἐμφρονέστατα, οἶμαι, προμηθευσάμενος ὁ βασιλεὺς, ὡς ἢ νικῶντες οἱ Ἀβαιοι ἢ καὶ ἠσώμενοι ἐξ ἀμφοῖν πορίσωσι Ῥωμαίοις τὸ συνοῖσον. τοῦ δὲ Βαλεντίνου ἐκεῖσε ἀφικομένου καὶ τὰ δῶρα παρασχομένου καὶ ὅσα ἐσήμηνεν ὁ βασιλεὺς ἐξειπόντος, πρῶτον μὲν ἐξεπολεμώθησαν Οὐνιγούροις^b, εἶτα Ζάλοις, Οὐνικῷ φύλῳ καὶ Σαβήρους δὲ καθεῖλον. (p. 442, 28 — 443,9)

^a ὅς add. Hoesch. ^b Οὐνιγούροις Nieb.

¹ Вандалският крал Гелимер бил пленен от Велизарий по време на вандалската война в 534 г. Срв. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 105. ² Готският крал Витигес бил пленен от Велизарий в Италия. Срв. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 130 сл. ³ Хунско племе, срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 224.

бран някой си, на име Кандих. Той, след като влязъл в двореца, казал на императора, че е дошел най-големият и най-мощният народ. „Племето авари — добавил той — е непобедимо. Те лесно могат да отблъснат и унищожат противниците си. Добре е императорът да ги вземе за бойни другари, за да има отлични защитници. Но те ще бъдат приятели на ромейската държава само ако им дадат много скъпи дарове, годишни парични вноски и ако ги заселят в плодородна земя.“ След като Кандих съобщил това на императора, този решил веднага следното: да отблъсне варварската войска по друг начин, а не с война, понеже тялото му било немошно и вече не бил в разцвета на силите си, както някога, когато още като младеж пленил вандала Гелимер¹ и гота Витигес². Но той бил вече стар и някогашният му мъжествен и войнолюбив дух станал бездеен. И той щял да ги победи и съвършено унищожи, макар не във война, но със своя ум, ако преди това той не бил погубен от неизбежната смърт. И действително не дълго след това заминал за онзи свят. И тъй, понеже той съвсем не бил в състояние да надвие варварите, тръгнал по другия път.

8. Юстиниан прिवлича за съюзници аварите

Императорът говорил пред свещения сенат, който възхвалил неговата съобразителност и разсъдливост. Той изпратил веднага подаръците: верижки, украсени със злато, легла, копринени дрехи и много други неща, които могат да изнежат пус-тославните люде. Освен това изпроводил като пратеник и Валентин, един от своите мечоносци, и му поръчал да привлече [аварското] племе във военен съюз с ромеите и да го опълчи срещу противниците им. Императорът постъпил, мисля, много предвидливо и разумно, тъй като било че аварите биха победили, било че биха претърпели поражение, и в двата случая ромеите щели да извлекат полза. След като Валентин пристигнал там, поднесъл даровете и изложил, каквото му поръчал императорът. Те воювали най-напред срещу унигурите, после срещу залите, хунско племе, и унищожили савирите³.

9. Quomodo Auares Mezamirum Antarum legatum interfecerint

Π 3. "Οτι ἐπεὶ οἱ ἄρχοντες Ἀντῶν ἀθλίως διετέθησαν καὶ παρὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐλπίδα ἐπεπτώκεσαν, αὐτίκα οἱ Ἀβάροι ἔκειρόν τε τὴν γῆν καὶ ἐλνίζοντο τὴν χώραν. πιεζόμενοι δ' οὖν ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς οἱ Ἀνταῖ^α ἐπρεσβεύσαντο ὡς αὐτούς, Μεζάμηρον τὸν Ἰδαριζίου Κελαγάστου ἀδελφὸν ἐπὶ τὴν πρεσβείαν χειροτονήσαντες, ἐδέοντό τε πρίασθαι τῶν τινας τοῦ οἴκειον φύλου δοριαλώτων. καὶ τοίνυν Μεζάμηρος ὁ πρεσβευτής, στωμύλος τε ὢν καὶ ὑπαγόρας, ὡς Ἀβάρους ἀφικόμενος ἀπέρριψε ῥήματα ὑπερήφανά τε καὶ θρασύτερά πως. ταῦτά τοι ὁ Κοτράγηρος^б ἐκεῖνος, ὁ τοῖς Ἀβάροις ἐπιτήδειος, ὁ κατὰ Ἀντῶν τὰ ἔχθιστα βουλευσάμενος, ἐπεὶ ὁ Μεζάμηρος ὑψηλότερον ἢ κατὰ πρεσβευτὴν διελέγετο, εἶπεν ὡς τὸν Χαγάνον· οὗτος ὁ ἀνὴρ μεγίστην ἐσὸτι περιβέβληται δύναμιν ἐν Ἀνταῖς οἷός τε πέφυκε κατὰ τῶν ὁπωσοῦν αὐτῷ πολεμίων ἀντιτάττεσθαι. δεῖ τοιγαροῦν ἀποκτανθῆναι τοῦτον καὶ τὸ λοιπὸν ἀδεῶς ἐπιδραμεῖσθαι τὴν ἀλλοτρίαν. τούτῳ πεισθέντες οἱ Ἀβάροι, παρῳσάμενοι τὴν τῶν πρέσβεων αἰδῶ ἐν οὐδενί τε λόγῳ θέμενοι τὴν δίκην ἀναιροῦσι τὸν Μεζάμηρον. ἐξ ἐκείνου πλέον ἢ πρότερον ἔτεμνον τὴν γῆν τῶν Ἀντῶν καὶ οὐκ ἀνέεσαν ἀνδραποδιζόμενοι ἄγοντές τε καὶ φέροντες. (p. 443, 10—28)

10. De inimicitia inter Romanos et Auares orta

Π 4. "Οτι ἐδέξατο Ἰουστινιανὸς παρὰ Ἀβάρων πρέσβεις, ἐφ' ᾧ σφᾶς περιαιρῆσαι γῆν, ὅποι τὸ φύλον θήσονται τὰς οἰκήσεις. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς, Ἰουστίνου τοῦ στρατηγοῦ σημήναντός οἱ, ἐν βουλῇ ἐποιήσατο ἐς τὴν Ἐλούρων χώραν κατοικίσαι τὸ ἔθνος, ἐνθα πρὸ τοῦ ὥκουν οἱ Ἐλουροὶ δευτέρα δὲ προσαγορεύεται Παιονία· καὶ εἴ γε θυμῆρες αὐτοῖς ἐγένετο, καὶ κατένευσεν ἂν ὁ βασιλεὺς. ἀλλ' ἐκεῖνοι Σκυνθίας οὔτι ὥοντο δεῖν ἔσεσθαι ἐκτός· αὐτῆς γὰρ δήπουθεν ἐσὸτι ἐφίεντο. τοῦτο μὲν οὖν οὐ προύβη, ἔστειλε δὲ ὁμῶς Ἰουστίνος ὁ στρατηγὸς τοὺς

^α οἱ Ἀνταῖ scr. e. conl. οἷονται A sed in mg. m. 1: εἶχε οἷονταί. ^б Κοτρίγουρος conl. Nieb.

9. Аварите убиват Мезамир, пратеника на антите

Когато вождовете на антите изпаднали в бедствено положение¹ и въпреки очакванията си западнали, аварите почнали веднага да опустошават и да ограбват земята им. И тъй антите, измъчвани от нападенията на неприятелите, проводили пратеничество при тях, за водител на което избрали Мезамир, син на Идаризий, брат на Келагаст², да молят за откуп на някои пленници от своето племе. Пратеникът Мезамир, който бил бърлив и самохвалко, като дошел при аварите, изрекъл надменни и дори дръзки думи. Когато Мезамир говорел по-високомерно, отколкото подобавало на пратеник, известният котрагир³, приятелят на аварите, който бил заклет враг на антите, казал на хагана: „Този човек има най-голямо влияние wśród антите и е в състояние да се противопостави на всякакви неприятели. Ето защо той трябва да бъде убит, та да може след това да се нападне без страх тази неприятелска земя. Аварите го послушали и като пренебрегнали дължимата към пратениците почит и не зачели ни най-малко правото, погубили Мезамир. Оттогава те почнали по-често, отколкото преди това да разоряват земята на антите и не преставали да пленяват, да отвлечат и да грабят.

10. Начало на враждата между ромеи и авари

Юстиниан приел пратеници на аварите⁴, които дошли, за да потърсят земя, гдето племето им щяло да установи жилищата си. Императорът по внушение на стратега Юстин решил да засели този народ в областта, гдето преди това живеели хелурите⁵ и която се нарича Втора Пеония⁶. И ако тя би им харесала, то императорът щял да се съгласи. Но те съвсем не мислели, че трябва да напуснат Скития⁷, защото премного я харесвали. И тъй това не успяло, но при все това стратегът Юстин изпроводил

¹ Събитието се отнася между 558 и 562 г. ² За имената Мезамир и Келагаст вж. посочвания у Ив. Дуичев, Най-ранни връзки между славяни и първобългари. Сборник Г. И. Кацаров, II, София 1955, стр. 331 сл. ³ Изказано е предположение, че тук става дума за кутригурския племенен вожд Заберган. Срв. Marquart, Streifzüge, p. 504. — Златарски, пос. съч., стр. 73, бел. 2. ⁴ Откъсът засяга събития през 562 г. Общо за събитията вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 232. ⁵ Под името хелури се разбира в същност германското племе херули. За херулите вж. тук стр. 107, бел. 4. ⁶ Втора Пеония, сиреч Панония. ⁷ Става дума за Scythia Minor, сиреч дн. Добруджа.

πρέσβεις ἐς τὸ Βυζάντιον ἐδήλωσέ τε τῷ βασιλεῖ, ὡς ἂν αὐτοῦ ἐν κατοχῇ ἔσονται ἐπὶ πολὺ. ἐφιλοποιήσατο γὰρ τῶν πρέσβεων ἓνα (ὄνομά οἱ Κουνίμων) ἐν ἀπορρήτῳ τέ οἱ ἔλεξεν ὁ Κουνίμων ὡς ἕτερα διαλεγόμενοι ἕτερα γνωματεύουσι, καὶ ὡς λόγοις μὲν ἐς τὰ μάλιστα μετρίοις χρῶνται, καὶ ὡς τὴν ἐπιείκειαν παραπέτασμα προβάλλονται τοῦ δόλου τῷ ἐμπεδῶσαι δῆθεν τὸ εὖνον ὡς τοὺς Ῥωμαίους, ὡς ἂν ταύτῃ διαπεραιωνθεῖεν τὸν Ἰστρὸν, τὸ δὲ γε βουλόμενον αὐτοῖς τῆς γνώμης ἔχει ἐτέρως, καὶ ὡς, εἴ γε διέλθοιεν τὸν ποταμόν, βούλονται πανστρατὶ ἐπιθέσθαι. τούτων οὖν Ἰουστίνος ἐγνωσμένων αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ἐσήμνηεν, ὡς ἂν οἱ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἐγκαθειργμένοι ὦσιν ἐν Βυζαντίῳ· ταύτῃ γὰρ οὐκ ἀνέξοιντο διελθεῖν τὸ ρεῖθρον, πρὶν ἢ ἀφεθῶσιν οἱ πρέσβεις. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἔπρασсен ὁ Ἰουστίνος, οὐχ ἦντον παρεσκευάζεται ἅμα φυλάξων τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ· Βῶνον γὰρ τὸν πρωτοστάτην τοῦ θητικοῦ καὶ οἰκειτικοῦ τῇ τοῦ ποταμοῦ ἀπένειμε φυλακῇ. οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων, ἐπεὶ οὐδέν τι ὤνησαν ὧνπερ αἰτοῦντες πρὸς βασιλέα ἀφίκοντο, δῶρα ὥσπερ σύννηθες ἦν αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ εἰληφότες, καὶ μὲν οὖν ὤνησάμενοι τὰ ὅσα χρεῶν, τοῦτο μὲν ἐσθῆτος, τοῦτο δὲ καὶ ὅπλων, ἀφένθησαν μὲν, ὅμως δ' οὖν Ἰουστίνῳ λάθρα ἐνεκελεύσατο ὁ βασιλεὺς τρόπῳ τῷ τὰ ὅπλα ἀφελέσθαι παρὰ σφῶν. καὶ οὖν ὁ στρατηγός, ἐπεὶ ἐδέξατό γε αὐθις ἐπανιόντας τοὺς πρέσβεις, κατὰ ταῦτα ἐποίει. ἐντεῦθεν ἤρξατο ἡ δυσμένεια Ῥωμαίων τε καὶ Ἀβάρων ἥδη ἐκ πολλοῦ ὑποτυφομένη, καὶ μάλιστα τῷ μὴ ὡς θᾶπτον ἀφεθῆναι τοὺς πρέσβεις. συνεχέστατα γὰρ ἐσήμνηεν ὁ Βαιανὸς ὡς ἂν ἐπανέλθοιεν τὸ μελετώμενον δὲ σάφα ἐπιστάμενος ὁ βασιλεὺς ἄλλοτε ἄλλως διετίθει τὸ παρόν, ὅπως ἐς τὴν βασιλίδά πόλιν ἐγκαθειργμένοι εἶεν. (pp. 443, 29 — 444, 31)

11. Avarum legati a Iustino imperatore dona petunt

II 5. Ὅτι ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ νέου οἱ τῶν Ἀβάρων πρέσβεις παρεγένοντο ἐν Βυζαντίῳ τὰ συνήθη δῶρα ληψόμενοι, ἅπερ τῷ κατ' αὐτοὺς ἔθνεϊ Ἰουστινιανὸς ὁ πρὸ τοῦ βασιλεὺς

пратениците във Византион и съобщил на императора, че трябва да бъдат задържани там дълго време, защото той се сприятелил с едного от пратениците на име Кунимон, който му казал тайно, че те едно приказват, а друго мислят. „Те говорят — добавил Кунимон — извънредно кротко и с любезността си прикриват своето лукавство, като се показват привидно благоразположени към ромеите, за да могат да преминат по този начин Истр. Обаче тяхното съкровено желание е друго: ако преминат реката, те ще предприемат нападение с цялата си войска. И тъй, като узнал това, Юстин съобщил на императора, че пратениците на аварите трябва да бъдат задържани във Византион, защото [аварите] не биха се осмелили да преминат реката, преди да бъдат пуснати пратениците им. Юстин, докато вършел това, се приготвявал същевременно с не по-малко усърдие да охранява бродовете на реката. Начело на речната охрана той поставил Бонос¹, началника на наемната войска и на личната охрана на императора. След като не постигнали нищо от това, заради което били дошли да молят императора, пратениците на аварите получили от него подаръци, както им бил обичаят. Каквото им трябвало — било дрехи, било оръжие, — те си доставили и били освободени. Обаче императорът заповядал тайно на Юстин да им отнеме по някакъв начин оръжието. И наистина стратегът, когато приел отново пратениците, които се завръщали, постъпил според тази заповед. Тогава започнала враждата между ромеи и авари, която вече от дълго време тлеела, и най-вече поради това, че пратениците не били пуснати по-рано. Защото Баян² непрестанно настоявал да се завърнат пратениците, обаче императорът, понеже знаел много добре намеренията им, постъпвал по един или друг начин, за да бъдат задържани в столицата.

11. Аварски пратеници изискват от Юстин II подаръци

Във времето на император Юстин Млади³ във Византион дошли пратеници на аварите, за да получат обичайните подаръци, които по-раншият импера-

¹ Според Grosse, Römische Militärgeschichte, p. 195, споменатият тук Бонос бил началник на букелариите. Напротив, Stein, Studien, p. 33, приема, че той е бил maior domus, сиреч началник на двореца. ² Аварският хаган е носил името Баян. За това име вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 84. ³ Става дума за имп. Юстин II (565—578), който бил наричан „Млади“ за разлика от Юстин I (518—527), наричан „Стари“.

ἐδίδου· ἦσαν δὲ καλῶδιά τε χρυσῷ διαπεποικιλμένα, ἐς τὸ εἶργειν τι τῶν ἀποδιδρασκόντων ἐπινενοημένα, καὶ κλῖναι ὁμοίως καὶ ἄλλα τινὰ ἐς τὸ ἁβρότερον ἀνειμένα. τότε δὴ οὖν οἱ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἐς πεῖραν ἰέναι τοῦ βασιλέως ἐβούλοντο, εἴ γε οὐκ ἄλλως † δῶρα λαμβάνειν αὐτοῖς καὶ τῇ Ῥωμαίων βραθυμίας ἐπεντροφᾶν καὶ τὸ ἀμελὲς αὐτῶν οἰκεῖον τίθεσθαι κέρδος· καὶ δὴ παρὰ βασιλέα φοιτᾶν ἤξιον. καὶ οὖν τοῦτο ἐφειμένον αὐτοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ διὰ τῶν ἐρμηνέων ὅ τι βούλονται λέγειν, τοιοῦσδε ἐχρήσαντο λόγοις· Χρεῶν, ὦ βασιλεῦ, κληρονομοῦντά σε τῆς πατρῴας ἀρχῆς καὶ τοὺς πατρῴους φίλους οὐκ ἄλλως ἢ περὶ ὁ πατήρ ὁ σὸς εὔ ποιεῖν, καὶ ταύτῃ φαίνεσθαι μᾶλλον διάδοχον εἶναι τοῦ τετελευτηκότος τῷ μηδὲν ἐναλλάττειν ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε περιῶν. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς τῆς αὐτῆς ἀνθεξόμεθα γνώμης, καὶ οὐχ ἥττον τὸ τῆς εὐεργεσίας ὄνομα μεταθήσομεν εἰς σέ, καὶ μετ' ἐκεῖνον εὐεργέτην ἀποκαλέσοιμεν· πρὸς γε καὶ αἰσχυρνήσομεθα τῷ πεπονθέναι καλῶς μὴ τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι τὸν δεδρακότα. καὶ γὰρ πατέρα τὸν σὸν δώροις ἡμᾶς φιλοφρονούμενον ἀντεδωρόμεθα τῷ καὶ δυνάμενοι μὴ κατατρέχειν τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἀλλὰ πλεον ἐνδείκνυσθαί τι. τοὺς γὰρ ἐκ γειτόνων ὑμῖν βαρβάρους τὴν Θράκην αἰεὶ περικόπτοντας ἠφάνισαμεν ἀθρόον, καὶ οὐδεὶς ὅστισοῦν αὐτῶν περιλέλειπται τὰ Θρακῶν ὀρίσματα καταδραμούμενος· δεδίασι γὰρ τῶν Ἀβάρων τὴν δύναμιν φιλίως ἔχουσιν πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. πεπείσμεθα δὴ οὖν ὥς ἐν τούτῳ μόνῳ καινοτομήσεις ἡμᾶς τῷ πλεον παρέχειν ἡμῖν ἢ ὁ σὸς ἐδίδου πατήρ· ἀνθ' ὧν καὶ ἡμεῖς ἢ περ ἐκείνῳ γενησόμεθα σοι κατὰ τὸ πλεον ὑπεύθυνοι καὶ μείζονας ἐποφλήσομέν σοι τὰς χάριτας. πάρεσμεν οὖν ληφόμενοι τὰ κατὰ τὸ εἰωθός. γινῶθι γὰρ ὥς ἄλλως οὐκ ἔστι δυνατόν τὸν καθ' ἡμᾶς ἡγεμόνα σοί τε καὶ τῇ Ῥωμαίων εὐνούστατον ἔσεσθαι πολιτείᾳ, εἴ γε μὴ ἐγχειρισθείη πρότερον αὐτῇ τὰ ἐφ' οἷς οὐ κινεῖν ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων ἔγνω. Οἱ μὲν τῶν Ἀβάρων πρέσβεις τοιαῦτα διεξῆλθον, ἐπαμφοτερίζοντες τῇ γνώμῃ· τοῦτο μὲν γὰρ ἐδόκουν

тор Юстиниан¹ давал на техния народ. А това били върви, украсени със злато, предназначени за задържане на онова, което се изплъзва, и легла, също и някои други предмети за по-разкошен живот. И тъй тогава пратениците на аварите поискали да подложат на изпитание императора, дали не би било възможно да получат и други² подаръци, за да се подиграят с лекомислието на ромеите и да използват за себе си тяхното нехайство. И наистина те поискали да се явят пред императора. След като това им било позволено, а също им била дадена и възможност да изкажат чрез преводачи своите искания, те произнесли следните думи: „Царю, ти, който си наследил бащината си власт, трябва също както твойт баща да облагодетелствуваш и бащините си приятели. И като не променяш нищо от тези неща, които той вършеше приживе, по този начин още повече да покажеш, че си наследник на покойника. Защото така и ние ще запазим същото разположение и не по-малко ще свържем с тебе понятието благодееяние, и бихме те наричали благодетел след него. Освен това ние бихме се засрамили, ако след като сме били облагодетелствувани, не отвърнем със същото на благодетеля си. И наистина ние се отблагодарихме на твоя баща, който ни почете с дарове чрез това, че не нападнахме ромейската държава, ако и да имахме възможност. Дори сторихме и нещо повече: унищожихме внезапно съседните вам варвари³, които опустошаваха постоянно Тракия, и от тях не остана никой, който да напада тракийските предели. Защото те се боят от силата на аварите, които са приятелски разположени към ромейската държава, и тъй ние сме убедени, че ти ще промениш отношението си към нас единствено с това, че ще ни даваш повече, отколкото твойт баща. В замяна на това и ние ще ти бъдем много по-предани, отколкото нему и ще ти дължим по-голяма благодарност. Пристигнахме прочее, за да получим обичайните дарове, защото знай, че иначе не е възможно нашият вожд да бъде приятелски разположен към тебе и ромейската държава, ако предварително не му бъде връчено това, заради което е решил да не вдига оръжие срещу ромеите.“ Пратениците на аварите говорили такива неща, като дър-

¹ Юстиниан I. ² Тук текстът е повреден.

³ Под израза „съседните вам варвари“ се

разбират в случая кутригурите и утигурите.

ἵκετεύειν, τοῦτο δὲ ἀπειλεῖν. ὥντο γὰρ ὡς ταύτῃ δεδίζονταί τε καὶ ἐκφοβήσουσι τὸν βασιλέα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀναγκασθήσονται Ῥωμαῖοι ὥσπερ ὑπόφοροι εἶναι Ἀβάρων. ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδὲν ἕτερον ἢ φόρον ἡγησάμενος τῶν Ἀβάρων τὰ ῥήματα ἀντέλεξεν οὕτως· προβαλλομένων ὑμῶν σὺν ἱκετείᾳ τὴν μεγαληγορίαν οἰομένων τε τῇ συγκράσει ταύτῃ τῶν λόγων τὸ σπουδαζόμενον ὑμῖν ἀνύσειν, ἀμφοτέρως, ὡς εἶπεῖν, ἐκπεπτώκατε τῆς ἐλπίδος· οὐδὲ γὰρ ὑποθωπεύοντες ἡμᾶς ἀπατήσετε, οὐδὲ μὴν ἀπειλοῦντες ἐκφοβήσετε. πλείονα δὲ ὑμῖν ἐγὼ παρέξω τοῦ ἡμετέρου πατρὸς τὸ πέρα τοῦ δέοντος ἐπηρμένους ὑμᾶς τῷ πρέποντι σωφρονίζειν· ὁ γὰρ μεταρρυνμίζων τοὺς ἀτάκτους τῶν λογισμῶν καὶ ὥσπερ παιδεύων τε καὶ ἀνακόπτων τῆς ἐπ' ὀλέθρου τῶν ἀνθαδιζομένων ὁρμῆς ὀφθήσεται κατὰ τὸ μᾶλλον εὐεργέτης ἥπερ ὁ χορηγὸς τῆς τρυφῆς, ὃς φιλεῖν μὲν δοκεῖ, προφάσεως δὲ μικρᾶς ἐπιλαβόμενος τὸν δῆθεν εὐεργετούμενον ἠφάνισεν εὐθέως. ἅπιτε τοιγαροῦν πλείστου προιάμενοι παρ' ἡμῶν καὶ γοῦν ἐν ζῶσι τελεῖν καὶ ἀντὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρημάτων τὸν καθ' ἡμᾶς φόρον εἰς σωτηρίαν εἰληφότες. οὔτε γὰρ δεηθείην ποτὲ τῆς καθ' ὑμᾶς συμμαχίας, οὔτε τι λήψεσθε παρ' ἡμῶν ἢ καθ' ὅσον ἡμῖν δοκεῖ, ὥσπερ δουλείας ἔρανόν, καὶ οὐχ, ὡς οἴεσθε, φορολογίαν τινά. τοιοῦτον ἐπισείσαντος φόρον τοῦ βασιλέως τοῖς πρέσβεσι τῶν Ἀβάρων, κατεγνωκότες ἐκ τῶν εἰρημένων οἱ βάρβαροι ὡς οὐκ ἀνέξεται σφῶν τῆς πλεονεξίας, καὶ ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἐκδοθήσεται ὢν ἐκομίζοντο πρὸ τοῦ, καὶ ὡς τὸ λοιπὸν ἀδεῶς οὐκ ἐπιδραμοῦνται τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἐν δυσθυμίᾳ τε ἐτύγγανον πολλῇ καὶ ἀναλογιζόμενοι ἦσαν ὅποι τὰ παρόντα ἐκβήσεται καὶ ὅποι τύχης αὐτοῖς χωρήσοι τὰ πράγματα· οὐδὲ γὰρ μένειν ἐν Βυζαντίῳ ἀνόνητα ἤθελον, οὔτε μὴν ἀπρακτοὶ ἀπιέναι ἐβούλοντο. ὁμῶς δ' οὖν τῶν κακῶν αὐτοῖς αἰρετώτερον ὑπῆρχεν ἀπονοστήσαι ὡς τοὺς ὁμοφύλους. καὶ τούτοις ἐνωθέντες ἐς τὴν τῶν Φράγγων χώραν ἀφίκοντο τοῦ βασιλέως τὴν ἀπολογίαν θαυμάσαντες. (pp. 444,32 — 446,25)

жели двусмыслен език. Изглеждало, че те ту се молят, ту пък заплашват, тъй като мислели, че по този начин ще стреснат и ще изплашат императора и че чрез това ромеите ще се принудят да бъдат като данъкоплатци на аварите. Обаче императорът, като сметнал, че думите на аварите не са нищо друго освен празни приказки, отговорил така: „Вие проявявате с молби самохвалството си и мислите, че чрез това смесване на думите ще постигнете своето желание, но вие осуetyавате, така да се каже, и двете си надежди, защото нито с ласкателства ще ни измамите, нито със заплахи ще ни уплашите. Обаче аз ще ви дам повече, отколкото нашият баща, като както подобава, вразумя вас, които сте се възгордели прекомерно. Защото този, който изправя обърканите в мисълта си и сякаш ги възпитава, като възпира дръзките устремени към погибел, ще се покаже, че е много по-голям благодетел, отколкото онзи, който дава средства за разкошен живот и който изглежда проявява обич, но като използва дребен повод, веднага погубва привидно облагодетелствувания. Затова идете си, след като сте добили от нас най-ценното, именно това, че оставате между живите, и след като сте получили вместо ромейски пари от нас страх, който е спасителен за вас. Защото аз никога не бих се нуждаел от вашия военен съюз, нито пък ще получите нещо от нас освен това, което ние решим, и то като награда за служба, а не, както вие мислите, като някакъв данък.“ След като императорът внушил такъв страх у пратениците на аварите, варварите разбрали от казаното, че той не ще търпи тяхната надменност, че нищо не ще им бъде дадено от това, което по-рано са получавали, и че за в бъдеще те не ще нападат безнаказано ромейската държава. Те изпаднали в голямо униние и постоянно размишлявали как ще се развие положението и какъв край ще вземат за тях работите, защото нито желяели да останат без полза във Византион, нито пък искали да си отидат, без да постигнат нещо. При все това те сметнали, че от [двете] злини за предпочитане е да се завърнат при своите съплеменници. И след като се съединили с тях, пристигнали в страната на франките, като се удивлявали от отговора на императора.

12. *Turci cum Romanis amicitiam iungunt*

Π 7. Ὅτι ἀρχομένου τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς Ἰουστίνου βασιλείας πρεσβεία τῶν Τούρκων ἀφίκετο ἐν Βυζαντίῳ. ὡς γὰρ τὰ Τούρκων ἐπὶ μέγα ἤρθη, οἱ Σογδαῖτοι οἱ πρὸ τοῦ μὲν Ἐφθαλιτῶν, τηνικαῦτα δὲ Τούρκων κατήκοοι, τοῦ σφῶν βασιλέως ἐδέοντο πρεσβείαν στεῖλαι ὡς Πέρσας, ὡς ἂν ἐκεῖσε ἀπιόντες οἱ Σογδαῖται ὄνιον παράσχουντο τὴν μέταξαν τοῖς Μήδοις. καὶ οὖν πείθεται ὁ Σιζάβουλος ἀφίησί τε πρεσβευσομένους Σογδαῖτας· ἐξηγεῖτο δὲ τῆς πρεσβείας Μανιάχ. ἀφικόμενοι δὴ οὖν παρὰ βασιλέα Περσῶν ἐδέοντο τῆς μετάξης πέρι, ὅπως ἄνευ τινὸς κωλύμενης αὐτοῖς προέλθοι ἐπ' αὐτῇ τὰ τῆς ἐμπορίας. ὁ δὲ Περσῶν βασιλεὺς (οὐδαμῶς γὰρ αὐτῷ ἤρεσκε τὰ τοιαῦτα, ὡς ἂν μὴ ἐνθύνει ἀδεια ἔσοιτο τούτοις τοῖς Περσῶν ἐμβατεύειν ὁρίοις) ἀνεβάλετο ἐς τὸ αὖριον· καὶ μὲν οὖν αὖθις ἀναβολῇ ἐχρῆτο πάλιν ἑτέρα. ὡς δὲ ἄλλοτε ἄλλως τὸ παρὸν ἀπεκρούετο, τῶν Σογδαῖτῶν ἐκλιπαρούντων τε καὶ ἐγκειμένων, τότε Χοσρόης ἐκκλησιάσας ἀνελογίζετο. καὶ οἶν ὁ Κάτουλφος ἐκεῖνος ὁ Ἐφθαλίτης, ὅς διὰ τὴν ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν βασιλέως γεγεννημένην βιαίαν μίξιν τῇ γυναικὶ προὔδωκε τὸ ὁμόφυλον τοῖς Τούρκοις, οὗτος γοῦν (μετανάστης γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ ἐγεγόνει τοῦ χρόνου καὶ ἐμῆδιζεν ἤδη) παρήνευσε βασιλεῖ τῶν Περσῶν τὴν μέταξαν οὐδαμῶς ἀποπέμψασθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὀνήσασθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῆς μὲν καταθέσθαι τιμήματα, θεωμένων δὲ ἄλλως τῶν πρέσβεων ταύτην ἀφανίσαι πυρί, ὡς ἂν μήτε ἀδικεῖν δόξοι μήτε μὴν βούλεσθαι χρῆσθαι τῇ ἐκ Τούρκων μετάξῃ. καὶ ἡ μὲν μέταξα ἐπυρπολήθη, αὐτοὶ δὲ ἐς τὰ πατρία ἦθῃ ἀνεχώρησαν τῷ γεγεννημένῳ ἥκιστα χαίροντες. ἐπειδὴ δὲ τῷ Σιζαβούλῳ τὰ ξυγκυρήσαντα ἔφρασαν, ἀντίκα ὄγε καὶ ἑτέρα πρεσβεία ἐχρῆτο ὡς Πέρσας φιλοποιήσασθαι τὴν κατὰ σφῶν πολιτείαν βουλόμενος. ἐπεὶ δὲ ἡ Τούρκων πρεσβεία αὖθις ἀφῖκτο, ὁ βασιλεὺς ἅμα τοῖς ἐν τέλει Περσῶν καὶ τῷ Κατούλφῳ ἐγνωμάτευε, πάντῃ ἀξύμφορον εἶναι Πέρσαις φιλίαν θέσθαι ὡς Τούρκους· τὸ γὰρ Σκνυθικὸν εἶναι παλίμβολον. ταύτῃ τοι καὶ παρενεγύησε δηλητηρίῳ φαρμάκῳ ἐνίους διαφθαρεῖναι τῶν πρέσβεων, ὅπως ἀπείποιεν τῆς ἐκεῖσε

12. *Турките влизат в приятелски връзки с ромеите*

В началото на четвъртата година от царуването на Юстин¹ във Византион дошли пратеници на турките. Тъй като мощта на турките много се засилила, согдаите, които по-рано били подвластни на ефталитите, а сега на турките, помолили своя цар да проводи пратеници при персите, за да могат согдаите да отиват там и да предлагат на мидийците² за продан коприна. Силзивул се съгласил и позволил на согдаите да проводят пратеници. Водач на пратениците бил Маниах. И тъй, след като дошли при персийския цар, молили го да им разреши да търгуват там с коприна без всякаква пречка. Обаче на персийския цар никак не се нравело това, за да не би турките по такъв начин свободно да влизат в персийските предели. Затова той отложил въпроса за следния ден и отново пак го отложил за другия ден. Но тъй като той отлагал да разреши въпроса ту под един предлог, ту под друг, а согдаите молили настойчиво, то Хосрой свикал събрание, за да разгледа въпроса. Тогава Катулф — онзи ефталит, който предал своите съплеменници на турките, понеже неговият цар бил изнасилил жена му, който между това бил се изселил и възприел вече персийски нрави, съветвал персийския цар да не изпусне по никакъв начин коприната, а, напротив, да я откупи и заплати цената ѝ, а след това да я унищожи с огън пред очите на пратениците, за да се види, че нито постъпва несправедливо, нито пък желае да употребява коприна, [внесена] от турките. И тъй коприната била изгорена, а те, съвсем недоволни от станалото, се завърнали в родината си. След като съобщили на Силзивул за случилото се, той проводил веднага други пратеници при персите, понеже искал да свърже приятелство с тяхната държава. Обаче когато туркските пратеници дошли отново, царят заедно с персийските сановници и с Катулф решил, че за персите никак не е изгодно да завържат приятелство с турките, защото скитите са коварни. Поради това той дори и запоядал някои от пратениците да бъдат погубени с отрова, за да се откажат да

¹ Откъсът се отнася към събития от 569 г. За събитията изобщо вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 355 сл. — Успенский, пос. съч., II, стр. 623 сл. — Grousset, op. cit., p. 128 sq. ² С името мидийци тук са обозначени персите.

μετέπειτα παρουσίας. καὶ δὴ οἱ πλεῖστοι τῶν πρεσβευσαμένων Τούρκων τῇ περὶ τὴν ἐδωδὴν μίξει τῶν ἀναιρετικῶν φαρμάκων αὐτοῦ που τὸν βίον κατέλυσαν πλὴν τριῶν ἢ τεσσάρων. θροῦς δὲ ἐφοίτησε Πέρσαις ὡς διώλοντο τῷ πνιγερῷ τῶν Περσῶν αὐχμῷ τῶν Τούρκων οἱ πρέσβεις, ἅτε τῆς αὐτῶν χώρας θαμὰ νικεῖται παλυνομένης, καὶ ἀδύνατον ὄν αὐτοῖς ἄνευ κρυμώδους καταστήματος βιοτείνειν. ταύτη τοι καὶ ἄλλως ὑποτοπήσαντες, οἳ γε τὴν ἐπιβουλὴν διέφυγον, οὕτω ξυμβὰν εἰς τὴν πατρίαν ἐπανελθόντες τὰ ἅπερ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ διεψιθύρισαν ταῦτα. ὅμως ὁ Σιζάβουλος (ἀγχίνους γὰρ τις καὶ δεινός) οὐκ ἠγνόησε τὸ πραχθέν, ὥρθη δέ, ὅπερ καὶ ἦν, ὡς ἐδολεφονήθησαν οἱ πρέσβεις. ἐνθεν τοιγαροῦν ἡ δυσμένεια ἤρξατο Περσῶν τε καὶ Τούρκων.

Καὶ λαβόμενος ὁ Μανιάχ, ὃς τῶν Σογδαϊτῶν προειστήκει, τοιοῦδε καιροῦ ξυμβουλεύει τῷ Σιζαβούλῳ ἄμεινον εἶναι Τούρκοις ἀσπάσασθαι τὰ Ῥωμαίων καὶ παρ' αὐτοὺς ὄντιον ἀποκομίζειν τὴν μέταξαν, ὡς γε καὶ κατὰ τὸ πλεόν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων χρωμένους. ἐτοιμότατα δὲ ἔχειν ἔφη ὁ Μανιάχ καὶ αὐτὸς συναπαίρειν τοῖς πρέσβεσιν τῶν Τούρκων· καὶ ὡς ταύτη φίλοι ἔσονται Ῥωμαῖοί τε καὶ Τοῦρκοι. τούτοις δὴπου κατανέυσας τοῖς ῥήμασιν ὁ Σιζάβουλος ἐκπέμπει αὐτόν τε καὶ ἑτέρους τινὰς ὡς βασιλέα Ῥωμαίων πρεσβευσομένους προσρήσεις τε ἀποκομιούντας καὶ δῶρα μετὰξης οὐκ ὀλίγον τι χρῆμα καὶ συλλαβάς τινας.

Τοιάσδε τινὰς ἐπιστολὰς ἐπιφερόμενος ὁ Μανιάχ ἀπήρξατο τῆς ὁδοιπορίας, καὶ δὴ ἐς τὰ μάλιστα πολλὴν διανύσας ἀτραπὸν χώρους τε διελθὼν ἐσὶ πλείστους ὄρη τε μέγιστα καὶ ἀγχινεφῇ καὶ πεδία καὶ νάπας λίμνας τε καὶ ποταμούς, εἶτα τὸν Καύκασον τὸ ὄρος ὑπερελθὼν, τὸ τελευταῖον ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον. καὶ τοίνυν εἰς τὰ βασίλεια παρελθὼν καὶ παρὰ βασιλέα γενόμενος ἅπαντα ἔπραξε τὰ ὅσα ἔπεται τῷ τῆς φιλίας θεσμῷ, τό τε γράμμα καὶ τὰ δῶρα ἐνεχείρισε τοῖς ἐς τοῦτο ἀνειμένοις, καὶ ἐδεῖτο μὴ ἀνονήτους αὐτῷ γενέσθαι τοὺς τῆς ὁδοιπορίας ἰδρωτάς. ἅπαρ ὁ βασιλεὺς ἀναλεξάμενος διὰ τῶν ἐρμηνέων τὸ γράμμα τὸ Σκυθικὸν ἀσμενέστατα προσήκατο τὴν πρεσβείαν. τοιγαροῦν ἤρξατο τοὺς πρέσβεις περὶ τῆς τῶν Τούρκων

се явяват в бъдеще там. И наистина по-вечето от пратениците турки, с изключение на трима или четирима, загубили там някъде живота си поради примесване на смъртоносна отрова в храната. Обаче сред персите се разпространила мълвата, че пратениците на турките били загинали от задушния и сух [климат] на Персия, понеже страната на турките се покривала често със снегове и за тях било невъзможно да живеят без студен въздух. Затова и тези, които се изплъзнали от покушението, ако и да подозирали нещо друго, когато се завърнали в отечеството си, и те говорили същото, което и персите. Обаче Силзивул, който бил прозорлив и опитен, разбрал добре какво е станало и бил уверен, че пратениците били убити с измама, както си е било. Оттук именно започнала враждата между персите и турките.

Тогава Маниах пък, вождът на согдаите, се възползувал от този случай и посъветвал Силзивул, че е по-изгодно за турките да завържат приятелски връзки с ромеите и да продават на тях коприната, понеже те я употребяват много повече от другите люде. Маниах казал още, че той сам с най-голяма готовност би отпътувал заедно с пратениците на турките и че по този начин ромеите и турките ще станат приятели. Силзивул се съгласил с това предложение и проводил него и някои други при ромейския император като пратеници, за да му предадат поздрави, немалко количество коприна за подарък и някакво писмо.¹

Снабден с такова писмо, Маниах тръгнал на път. След като извървял извънредно дългия път и преминал през извънредно много страни, твърде големи и достигащи до облаците планини, равнини, гористи долини, езера и реки, той после прехвърлил планината Кавказ² и най-сетне пристигнал във Византион. И тъй той дошел в двореца, явил се пред императора и извършил всичко, което изисква приятелството, връчил на натоварените с тази служба лица писмото и подаръците и помолил да не останат напразни мъките на пътуването му. А императорът, след като прочел с помощта на преводачи скитското писмо, приел най-радостно пратениците. След това той запитал пратениците за държавното управ-

¹ Съдържанието на това писмо вероятно е било предадено в оригиналното съчинение на Менандър, обаче в запазените извадки от неговото съчинение то е изпуснато. ² Пратеничеството пътувало по долното течение на Волга и през Кавказ.

ἡγεμονίας τε καὶ χώρας. οἱ δὲ γε ἔφασαν τέταρτας μὲν αὐτοῖς εἶναι ἡγεμονίας, τὸ δὲ γε κράτος τοῦ ξύμπαντος ἔθνη ἀνεῖσθαι μόνῳ τῷ Σιζαβούλῳ. πρὸς γε ἔλεξαν ὡς παρεστήσαντο καὶ Ἐφθαλίτας μέχρι καὶ ἐς φόρου ἀπαγωγῇ. πᾶσαν οὖν, ἔφη ὁ αὐτοκράτωρ, τὴν τῶν Ἐφθαλιτῶν † ἐποιήσασθε^a δύναμιν; πάνν μὲν οὖν, ἔλεξαν οἱ πρέσβεις. αὐθις ὁ βασιλεύς· κατὰ πόλεις ἢ πον ἄρα κατὰ κώμας ὥκουν οἱ Ἐφθαλίται; οἱ πρέσβεις. ἀστικοί, ὃ δέσποτα, τὸ φῦλον. εὐδὴλον οὖν, ἢ δὲ ὁ βασιλεύς, ὡς ἐκείνων δῆπου τῶν πόλεων κύριοι καθεστήκατε. καὶ μάλα, ἔφασαν. ὁ βασιλεύς· ἄρα ἡμᾶς ἀναδιδάξετε ὅση τῶν Ἀβάρων πληθὺς τῆς τῶν Τούρκων ἀφηνίασεν ἐπικρατείας, καὶ εἴ τινας ἔτι παρ' ὑμῖν. εἰσὶ μὲν, ὃ βασιλεῦ, οἱ γε τὰ ἡμέτερα στέργουσιν ἔτι, τοὺς δὲ δῆπουθεν ἀποδράσαντας οἶμαι ἀμφὶ τὰς εἴκοσιν εἶναι χιλιάδας. εἰτα ἀπαριθμησάμενοι οἱ πρέσβεις ἔθνη κατήκοα Τούρκων τὸ λοιπὸν ἡντιβόλουν τὸν αὐτοκράτορα εἰρήνην τε ξυνεστάναι καὶ ὁμαιχμίαν Ῥωμαίοις τε καὶ Τούρκοις. προσετίθεσαν δὲ ὡς καὶ ἐτοιμότατα ἔχουσι καταπολεμῆσαι τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας τὸ δυσμενές, ὅποσον ἐς τὴν κατ' αὐτοὺς ἀγελάζονται ἡπειρον. ἐπὶ τούτοις ἅμα τῷ λέξαι τὸ χεῖρε ὑψοῦ ἀνατείνας ὁ Μανιάχ οἱ τε ξὺν αὐτῷ ὄρκῳ ἐπιστάσαντο μεγίστῳ ἢ μὴν ὀρθογνώμονι διανοίᾳ ταῦτα εἰρησθαι. πρὸς γε καὶ κατέχεον ἄρας σφίσιν αὐτοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ τῷ Σιζαβούλῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ παντὶ τῷ ἔθνει, εἴ γε οὐχὶ τὰ ἐπηγγελμένα ἀληθῆ τε εἶη καὶ πρακτέα. οὕτω μὲν οὖν τὸ φῦλον οἱ Τούρκοι φίλοι ἐγένοντο Ῥωμαίοις καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς οὐχὶ ἄλλως ἐφοίτησαν πολιτείᾳ. (pp. 450,2 — 452,21)

13. De Romanorum legatione ad Uguros aliasque gentes Asiam incolentes

Π 8. Ὅτι διαθρυλληθὲν κατὰ τὴν Τουρκίαν, ὅσοι ἀγχίνυροι ἦσαν, ὡς Ῥωμαίων ἐνδημοῦσι πρέσβεις καὶ ὡς πορεύονται τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἅμα πρεσβεῖα Τούρκων, ὁ τῶν ἐκείνη ἐθνῶν ἡγεμὼν ἐδήλωσε τῷ Σιζαβούλῳ ξὺν ἱκετείᾳ ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ σφετέρου τινὰς ἀποστείλῃ ἔθνη ἐπὶ θέαν τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας· καὶ τοίνυν ὁ Σιζάβουλος ἐφίετο. καὶ ἕτεροι δὲ προεστῶτες ἐθνῶν ταῦτα ἐζήτουν· ὁ

^a ἰδιοποιήσασθε coni. Bekker ὑπήκοον ποιήσεται δύναμιν scripsit Menander p. 209, 17.

ление и страната на турките. А те отговорили, че у тях има четири княжества, обаче върховната власт над целия народ е предоставена на Силзивул. Освен това те добавили, че те са покорили ефталитите и дори ги накарали да плащат данък. „И тъй — запитал императорът — цялата ли държава на ефталитите завладяхте?“ — „Точно така“ — отговорили пратениците. Императорът запитал отново: „В градове ли или в села живееха ефталитите?“ Пратениците отговорили: „Това племе, господарю, живее в градове.“ „И тъй ясно е — казал императорът, — че вие сте станали господари на техните градове.“ „Разбира се“ — отговорили те. Императорът [запитал]: „Кажете ни сега колко авари се освободиха от властта на турките и дали [има] още при вас?“ „Останали са, царю, ония, които още са привързани към нас; а тези, които избягаха, мисля, са около двадесет хиляди.“ После пратениците изброили подвластните на турките народи и помолили императора да се сключи за в бъдеще мир и военен съюз между ромеи и турки. Те добавили още, че дори са готови да поведат война срещу враговете на ромейската империя, които живеят близо до тяхната земя. Веднага след произнасянето на тези думи Маниах и ония, които го придружавали, издигнали двете си ръце и потвърдили с най-тежка клетва, че те наистина са казали това с чистосърдечно намерение. Освен това те изричали и проклетие върху себе си, дори и върху Силзивул, та и върху целия народ, ако техните обещания не са искрени и не бъдат изпълнени. Така турките станали и приятели на ромеите и посещавали нашата държава само като такива.

13. Ромейско пратеничество при угури и други племена в Азия

Когато се разчуло из Туркия и сред съседните племена, че тук пребивават ромейски пратеници и че пътуват заедно с туркско пратеничество за Византион, вождът на тамошните племена отправил молба до Силзивул, щото и той, ако може, да изпрати неколцина от своя народ, за да разгледат ромейската държава. И наистина Силзивул се съгласил. Обаче и други главатарии на племена помолили за същото. Той не разрешил на никого от тях, а разрешил само на вожда

δὲ οὐδενὶ ξυνεχώρησε τῶν πάντων ἢ μόνον τῶν τῶν Χολιατῶν ἡγεμόνι. καὶ οὖν καὶ τοῦτον παρειληφότες οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦ λεγομένου ποταμοῦ Ὠήχ καὶ ἀτραπὸν διανύσαντες οὐδαμῶς ὀλίγην ἐγένοντο κατὰ δὴ τὴν λίμνην τὴν ἄπλετον ἐκείνην καὶ εὐρεῖαν. ἐνταῦθα ὁ Ζήμαρχος ἐνδιατρίψας ἡμέρας τρεῖς στέλλει Γεώργιον, ὃς ἀνεῖτο ἐς τὴν τῶν ἐπιτομωτέρων συλλαβῶν ἀπαγγελίαν, προδηλώσοντα τῷ βασιλεῖ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐκ Τούρκων ἐπάνοδον. καὶ οὖν ὁ Γεώργιος ἅμα Τούρκοις δέκα πρὸς τοῖς δύο ἀπήρξατο τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὁδοῦ ἀνύδρου τε μάλα οὔσης καὶ πάντῃ ἐρήμῳ, ὅμως δ' οὖν ἐπιτομωτέρας. ὁ δὲ Ζήμαρχος κατὰ δὴ τὸ ψαμαθῶδες τῆς λίμνης παροδεύων ἐπὶ ἡμέρας δέκα καὶ δύο δυσβάτους τέ τινας χώρους παραμειψάμενος ἐγένετο κατὰ τὰ ῥιτθρα τοῦ Ἰχ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Δαῖχ, καὶ διὰ λιμνῶν ἐτέρων αὖθις ἐς τὸν Ἀτίλαν· πάλιν ὡς Οὐγούρους, οἱ δὴ καὶ σφίσιν ἀπήγγειλαν ὡς εἰς τὰ περὶ τὸν Κωφῆνα ποταμὸν ἐς τὰ λάσια τέσσαρες χιλιάδες Περσῶν ἐπιτηροῦσι προελοχισμένοι, ὡς ἂν χειρώσωνται παριόντας αὐτούς. ταύτῃ τοι ὁ τῶν Οὐγούρων ἡγούμενος, ὃς διέσωζεν ἐκεῖσε τοῦ Σιζαβούλου τὸ κράτος, πληρώσας ὕδατος ἄσκους παρέσχετο τοῖς περὶ Ζήμαρχον, ὡς ἂν ἔχοιεν ὅθεν ὑδρεύσονται διὰ τῆς ἀνύδρου ἰόντες. εὗρον δὲ καὶ λίμνην, καὶ παραμειψάμενοι τὸ μέγα τοῦτο ὑροστάσιον ἀφίκοντο ἐς ἐκείνας τὰς λίμνας, ἐν αἷς ἐπιμιγνύμενος ἀπόλλυται ὁ Κωφὴν ποταμός. ἐξ ἐκείνου δὴ τοῦ χώρου πέμπουσι διοπτῆρας προδιασκεψόμενους εἴ γε ὡς ἀληθῶς οἱ Πέρσαι ἐνεδρεύουσιν· οἱ δὴ ἀνιχνεύσαντες ἀπήγγειλαν μηδένα ἰδεῖν. ὅμως ξὺν μεγίστῳ φόβῳ ἀφίκοντο ἐς Ἀλανίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον δεδιότες τὸ φῦλον τῶν Ὀρομουσχῶν. (pp. 451,22 — 453,22)

II 9. Ὅτι γενόμενοι ἐν Ἀλανίᾳ παρὰ Σαρώσιον τὸν ἐκείνη ἡγεμόνα καὶ ἅμα τοῖς ἐπομένοις Τούρκοις ἐσφοιτῆσαι βουλόμενοι, ὁ Σαρώσιος τὸν μὲν Ζήμαρχον καὶ τοὺς οἱ ἐπομένους ἐδέξατο

на холиатите. И тъй ромеите, след като взели и тогова, преминали през така наречената река Оих¹ и след като изминали съвсем не малко път, дошли при прочутото огромно и широко езеро². Тук Зимарх престоял три дни и изпратил Георги, комуто било предоставено да предава по-бързите съобщения, да извести предварително на императора за тяхното завръщане от страната на турките. И тъй Георги заедно с дванадесет турки поел пътя за Византион, който бил много безводен и свършено пустинен, но затова пък по-къс. А Зимарх вървял в продължение на дванадесет дни по песъчливия бряг на езерото. След като минал покрай някои мъчнопроходими места, дошел до течението на Их³, както и на Даих⁴, и през други езера стигнал отново [река] Атила⁵. Оттам отишел при угурите⁶, които именно му съобщили, че в горските места около реката Кофин⁷ ги дебнат четири хиляди перси в засада, за да могат да ги заловят, когато минават покрай там. Затова вождът на угурите, който управлявал там от името на Силзивул, напълнил кожени мехове с вода и ги дал на Зимарх и съпътниците му, за да имат откъде да вземат вода, когато минават през безводната страна. Те намерили и езеро⁸ и след като преминали покрай този голям водоем, пристигнали при ония езера, в които се влива и се губи реката Кофин. От това място те изпратили съгледвачи, които да огледат дали наистина персите стоят в засада. След като проверили внимателно, съобщили, че не видели никого. Въпреки това те пристигнали с голям страх в Алания, понеже доста много се боели от племето на оромуските⁹.

Когато дошли в Алания¹⁰ при Сарозий, тамошния вожд, пожелали да го посетят заедно със съпътниците си турки. Сарозий приел любезно Зимарх и него-

¹ Предполага се, че тук е посочена реката Яксарт (Сир-Даря). Вж. за подробности Кулаковский, пос. съч., II, стр. 358. — Златарски, пос. съч., стр. 76. ² Може би става дума за Аралско море. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 358. ³ Реката Их се отъждествява с дн. р. Емба. Вж. Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76. — Moravcsik, op. cit., II, p. 131. ⁴ Даих се отъждествява с дн. р. Урал. Вж. Marquart, Chronologie, p. 76. — Кулаковский, пос. съч., стр. 358. — Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76. — Moravcsik, op. cit., II, p. 109. ⁵ Атила, или Ател, е дн. р. Волга. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 358. — Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76. — Moravcsik, op. cit., II, p. 80. ⁶ Във връзка с името угури Златарски, пос. съч., I, 1, стр. 76, бел. 3, приема, че в същност става дума за утигурите. За името угури вж. посочвания у Moravcsik, op. cit., II, p. 196. ⁷ Под името Кофин се разбира дн. р. Кубан. Вж. Златарски, пос. съч., стр. 77, бел. 3. — Marquart, Streifzüge, p. 32, п. 1, приема, че това е р. Кума, която се влива в Каспийско море. ⁸ Не може да се каже с положителност за кое езеро става дума. Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 68 п. 1, предполагат, че това е езерото Большой (Bollischei) при Черкасск. ⁹ Според Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 68, п. 5, под оромуски трябва да се разбира планинското племе мѳсχοи. ¹⁰ С името Алания се означава голямата степна област между Каспийско и Азовско море, на север от Кавказ.

ἀσμένως, τοὺς δὲ δὴ πρέσβεις τῶν Τούρκων ἔφρασκε μὴ πρότερον τῆς ὥς αὐτὸν εἰσόδου τυχεῖν ἢ καταθεμένους τὰ ὅπλα. τοιγάρτοι καὶ ἄμιλλα αὐτοῖς ἐγένετο περὶ τούτου ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, καὶ Ζήμαρχος ἦν τῶν φιλονεικουμένων διαιτητής. τέλος ἀποθέμενοι τὰ ὅπλα οἱ Τούρκοι, ὥς Σαρωσίῳ ἐδόκει, ὥς αὐτὸν ἐσεφοίτησαν. ὁ δὲ δὴ Σαρώσιος παρενεγύησε τοῖς περὶ Ζήμαρχον διὰ τῆς τῶν Μινσιμιανῶν ἀτραποῦ ἥκιστα ἰέναι, τῷ κατὰ τὴν Σουανίαν τοὺς Πέρσας ἐνεδρεῦεν· ἄμεινον δὲ εἶναι διὰ τῆς λεγομένης Δαρεινῆς ἀτραποῦ οἴκοι ἀποχωρεῖν. ταῦτα ἐπεὶ ἔγνω ὁ Ζήμαρχος, διὰ τῆς Μινσιμιανῆς ἔστειλεν ἀχθοφόρους δέκα μέταξαν ἐπιφερομένους ἀπατήσοντας Πέρσας τῷ προεκπεμφθῆναι τὴν μέταξαν καὶ προτερῆσαι τῇ ὁδῷ, ἐκ τούτου τε ὑποτοπῆσαι ὥς ἐς τὸ αὖριον παρέσται καὶ ὁ Ζήμαρχος. καὶ οἱ μὲν ἀχθοφόροι ὄχοντο ἀπιόντες, Ζήμαρχος δὲ διὰ τῆς Δαρεινῆς παρεγένετο ἐς Ἀψιλίαν, τῇ Μινσιμιανῇ χαίρειν εἰπὼν ἐς τὰ εὐώνυμά τε ἑάσας αὐτήν, ἣ ἐπίδοξοι ἦσαν ἐπιθήσεσθαι οἱ Πέρσαι. καὶ ἦκεν ἐς τὸ Ῥογατόριον, εἶτα κατὰ δὴ τὸν Εὐξεινον Πόντον, εἶτα ναυτιλία χρησάμενος ἐς Φάσιν ποταμόν, πάλιν ἐς Τραπεζοῦντα· οὕτω τε δημοσίῳ ἵππῳ ἐς Βυζάντιον παρὰ βασιλέα εἰσελθὼν ἔφρασε τὸ πᾶν. Ζημάρχῳ μὲν οὖν ἐν τοιοῖσδε ἔληξεν ἡ πορεία καὶ ἀποπορεία ἐπὶ Τούρκους. (pp. 453, 23 — 454, 13)

14. *Alboinus rex Langobardorum ab Avaribus auxilium contra Gepidas petit*

Π 11. Ὅτι Ἀλβούιος ὁ τῶν Λογγιβάρδων μόναρχος, οὗ γὰρ αὐτῷ ἀπέληγεν ἡ πρὸς Κονιμουῆνδον ἀπέχθεια, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ὤρετο δεῖν καταστρέφασθαι τὴν τῶν Γηπαίδων ἐπικράτειαν, ταύτῃ τοι πρέσβεις ἐξέπεμψε ὥς τὸν Βαιανὸν ἐς ὁμαιχμίαν παρακαλῶν. παραγενομένων δὲ τῶν πρέσβεων, ἠντιβόλουν μὴ περιδεῖν σφᾶς ὑπὸ Γηπαίδων τὰ ἀνήκεστα πεπονθότας, μάλιστα καὶ Ῥωμαίων τῶν ἄγαν ἐχθίσ-

вите съпътници, обаче казал, че туркските пратеници ще бъдат приети от него само ако си свалят оръжието. Ето защо в сред тях настанал спор за това в продължение на три дни и Зимарх помирил спорещите. Най-после турките си свалили оръжието, както искал Сарозий, и се явили при него. Сарозий препоръчал на Зимарх и съпътниците му съвсем да не се движат по пътя, който минава през страната на миюсимианите¹, понеже в Суания² персите стоели в засада; но по-добре било да се завърнат по домовете си по така наречения Дариев път. Когато узнал това, Зимарх изпратил през Миюсимиана десет носачи, натоварени с коприна. С това, че коприната била изпратена напред и че носачите вървели напред, те искали да измамат персите и да ги накарат да предположат, че на другия ден ще се яви и Зимарх. И носачите заминали, а Зимарх пристигнал през Дариевия път³ в Апсилия⁴, като се отказал от Миюсимиана и я оставил в ляво, понеже се очаквало, че там ще ги нападнат персите. И след това дошел в Рогаторион⁵, оттам до Евксинския Понт, после с кораб при реката Фазис и отново в Трапезунт. Тогава той, като използвал държавните коне, пристигнал във Византион при императора и му разказал всичко. И тъй с това завършило пътуването на Зимарх при турките и завръщането му.

14. *Лангобардският владетел Албоин иска от аварите помощ срещу гепидите*

Албоин, владетелят на лангобардите, чиято вражда срещу Конимунд⁶ не била престанала⁷, но смятал, че трябва да покори по всякакъв начин държавата на гепидите⁸, изпратил с тази цел пратеници при Баяна⁹, за да му предложи военен съюз. Пратениците, след като дошли, замолили го коленопреклонно да не ги пренебрегва, след като са претърпели непоправими злини от гепидите, още повече, че и ромеите, които са най-голе-

¹ Миюсимианите се отъждествяват със споменатите у Агатий (III, 15) мисимиани, които обитавали по високите планини северно от Лазика. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3; *Lebeau* — *S. Martin*, op. cit., X, p. 69 п. 3. ² Суания е планинска област северно от Колхида. ³ Вероятно тук става дума за име на област или име на път. Срв. *Lebeau* — *S. Martin*, op. cit., X, p. 70. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3. ⁴ Апсилия се е намирала в северната част на Лазика. *Lebeau* — *S. Martin*, op. cit., IX, p. 206, п. 2; X, p. 71 п. 2. ⁵ Рогаторион е била крепост в Колхида, вероятно северно от Сухум. Вж. *Lebeau* — *S. Martin*, op. cit., X, p. 71. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3. ⁶ Конимунд бил крал на гепидите. ⁷ За събитията изобщо вж. *Diculescu*, *Die Gepiden*, pp. 157—163. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 343. ⁸ Германското племе на гепидите по това време живеело в Седмоградско и съседните равнини. ⁹ Става дума за аварския хаган Баян, който управлявал от 565 до 602 г.

των Ἀβάροις συμμαχούντων τοῖς Γήπαισι. ἐδίδασκον δὲ ὥς οὐ κατὰ τοσοῦτον πρὸς Γήπαιδας τὸν πόλεμον ἀναρρίψουσι καθ' ὅσον Ἰουστίνῳ μαχήσονται, βασιλεῖ τῷ τῶν Ἀβάρων ἔθνει ἐς τὰ μάλιστα δυσμενεστάτῳ γε ὄντι, ὃς παρῳσάμενος τὰς Ἰουστινιανοῦ τοῦ μητραδέλφου σπονδὰς πρὸς Ἀβάρους ἐκ πολλοῦ γεγενημένας τῶν εἰωθότων ἐστέρησεν. προσετίθεσαν δὲ ὥς, εἴ γε ἔσοιντο ἅμα Λογγιβάρδοις, ἀκαταμάχητοι γενήσονται πως, καὶ ὥς καταστρεφόμενοι Γήπαιδας τοῦ τε πλούτου σφῶν ἔτι γε μὴν καὶ τῆς ἐκείνων κοινῇ κρατήσουσι χώρας, καὶ ὥς ἡ Σκυθία τὸ λοιπὸν αὐτοῖς εὐήμεροῦσί γε ἐς αἰεί, καὶ μὲν οὖν ἡ Θράκη αὐτῇ ἔσται εὐεπίβατος, καὶ ἀπλῶς ξὺν οὐδενὶ πόνῳ ἐκ γειτόνων ὁρμώμενοι τὴν Ῥωμαίων καταδραμοῦνται, καὶ ὥς ἄχρῃς αὐτοῦ γε δήπου τοῦ Βυζαντίου ἐλάσσουιν. ἔφασκον δὲ οἱ τῶν Λογγιβάρδων πρέσβεις ὥς καὶ συνοίσει τοῖς Ἀβάροις τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἀσπάσασθαι μάχην· ἡ γὰρ ἂν ἐκεῖνοι προτερήσουσι καὶ ἐκ παντὸς τρόπου καθελούσι τὴν Ἀβάρων δύναμιν, ὅπου καὶ γῆς τυγχάνουσιν ὄντες. (pp. 454,23 — 455,10)

II 12. Ὅτι ὁ Βασιανὸς τοὺς τῶν Λογγιβάρδων πρέσβεις δεξάμενος ἐδόκει τούτους περιφρονεῖν τῷ βούλεσθαί γε αὐτὸς κερδαλεώτερον θέσθαι ὥς αὐτοὺς τὴν συμμαχίαν· καὶ πῇ μὲν τὸ μὴ δύνασθαι, πῇ δὲ τὸ δύνασθαι μὲν προῖσχετο, μὴ βούλεσθαι δέ. ξυνελόντα δὲ εἰπεῖν ἅπαντα τρόπον ἀπάτης τοῖς δεομένοις ἐπισείσας ἔδοξε μὲν πείθεσθαι μόλις, οὐκ ἄλλως δὲ ἢ (εἰ) τὸ δεκατημόριον τῶν τετραπόδων ἀπάντων, ὅσα παρὰ Λογγιβάρδοις ὑπῆρχεν, αὐτίκα κομίσαντο, καὶ ὥς, εἴ γένοιντο καθυπέρτεροι, ἡμῖν μὲν τῆς λείας ἔξουσιν αὐτοί, τὴν δὲ τῶν Γήπαίδων χώραν εἰς τέλος. ἃ δὴ καὶ ἐγένετο· καὶ ἐχώρουν Γήπαισι πολεμήσοντες. ἐπειδὴ δὲ ἐπύθετο Κονιμοῦνδος, λέγεται δείσας ὥς καὶ αὐθις παρὰ βασιλέα Ἰουστίνον ἔπεμψε πρέσβεις, καὶ ὥς οὐδὲν ἥττον ἢ πρότερον ξυνεπιλαβέσθαι οἱ τοῦ κινδύνου ἰκέτευσεν, καὶ πάλιν τὸ Σίρμιον καὶ τὴν εἰσὼ Δράου ποταμοῦ χώραν ἐπηγγέλλετο δώσειν, αἰδῶς τε αὐτὸν οὐκ εἶχεν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ὁμωμοκότα ἅπαξ καὶ τοῖς ὄρκοις οὐχὶ ἐγκατερήσαντα. διὸ δὴ καὶ βασιλεὺς Ἰουστίνος εὖ εἰδὼς τε καὶ τεκμαιρόμενος τοῖς φθάσασιν, ὥς Κονιμοῦνδῳ ἔνεστι πίστεως οὐδὲν ὁτιοῦν, ἀνήρασθαι μὲν οὐτι ᾧετο χρῆναι τὴν ξυμμαχίαν, ἀναβολῇ δὲ ὅμως παρεκρούσατο τοῦ βαρβάρου τὴν αἵτησιν· ἔφη γὰρ ὥς διεσκεδασμένα τὰ Ῥωμαϊκὰ ὑπάρχει στρατεύματα, ξὺν σπουδῇ δὲ ὥς οἷόν τέ ἐστιν ἀθροίσας αὐτίκα

мите врагове на аварите, са в съюз с гепидите. Те твърдели, че предприемат войната не толкова срещу гепидите, колкото за да се сражават с Юстин¹. Този император бил най-голям враг на аварския народ и след като отхвърлил от давна съществуващите договори на своя вуйчо Юстиниан², лишил ги от обичайните [дарове]. Те прибавяли още, че ако се съюзят с лангобардите, ще станат непобедими и че след като победят гепидите, ще завладеят както тяхното богатство, така и тяхната страна и че завинаги ще благоденствуват, като Скития, а също и Тракия ще бъдат за тях леснодостъпни. Тогава просто без никакъв труд, като изхождат от съседните страни, ще нахлуват в държавата на ромеите и ще достигат чак до самия Византион. Пратениците на лангобардите казвали също, че дори ще бъде полезно за аварите да приемат войната с ромеите. Защото иначе тези щели да ги изпреварят и да унищожат по всякакъв начин силата на аварите, гдето и да се намират те.

Баян, когато приел пратениците на лангобардите, решил да прояви към тях пренебрежение, понеже искал да извлече по-голяма изгода от съюза с тях, и изтъквал като предлог това, че ту не можел, ту можел, но не желал. Накратко казано, той, след като поднесъл на молещите се всякакъв вид хитрости, решил най-сетне да се съгласи, обаче само при условие да получи веднага десетата част от всички четирикраки, които лангобардите притежавали. [Той искал] също, ако победят, да имат половината от плячката и цялата земя на гепидите. Това и станало. И потеглили да воюват с гепидите. А Конимунд, щом узнал това, казват, се уплашил и изпратил отново пратеници при император Юстин, като го молел да му помогне в тази опасност, също както по-рано. Той пак обещал да даде Сирмиум и земята отсам реката Драва, без да се срамува, че вече веднаж се бил закълел за същото, но не устоял на клетвите си. Затова и император Юстин, който добре знаел и заключавал от по-рано станалите [събития], че у Конимунд няма нито капка вяроност, не мислел, че трябва да отхвърли съюза, обаче чрез отлагане отклонявал молбата на варварина. Той казвал, че ромейските войски били разпръснати, но като ги събере колкото може по-бързо, щял веднага да ги из-

¹ Сиреч имп. Юстин II.

² Имп. Юстиниан I.

ἐκπέμψοι. ἀκήκοα δὴ περὶ Κονιμούνδου καὶ τοιάδε, ἐμοὶ δὲ οὐ πιστά· λίαν γὰρ ἀναιδὲς ὑπῆρχε τὸν παρασπονδήσαντα περὶ τῶν αὐτῶν δεῖσθαι καὶ πάλιν. λέγεται δὲ ὡς καὶ Λογγίβαρδοι τηρικαῦτα ἐπρεσβεύσαντο παρὰ Ἰουστίνου, καὶ ὅτι Γήπαιδας τῆς ὡς Ῥωμαίους ἀγνωμοσύνης πλεῖστα ὅσα κακηγορήσαντες τὴν ἐκ Ῥωμαίων μὲν θηρώμενοι συμμαχίαν ἤνυσαν οὐδέν, κατεπράξαντο δὲ ὁμῶς πρὸς τοῦ βασιλέως μηδετέρους τῆς Ῥωμαίων ἀπολαῦσαι ἐπικουρίας. (pp. 455,11 — 456,5)

15. Baianus Romanorum legatos in vincula conicit

II. 13. Ὅτι Βαϊανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ Σίρμιον ἡβούλετο πολιορκήσιν, Βιταλιανόν τε τὸν ἐρμηνεῦα καὶ Κομιτᾶν εἶχεν ἐν δεσμοῖς. ἄμφω γὰρ τῶ ἀνδρὲς τούτῳ Ἰουστίνος ὁ βασιλεὺς ἤδη στείλας ὑπῆρχεν ὡς αὐτὸν αἰτήσοντας αὐτοῦ, ὡς ἂν ἅττα διαλεχθείη γε αὐτοῖς. ὁ δὲ παρὰ τὸν κοινὸν τῶν πρέσβεων θεσμὸν εἶχεν ἐν δεσμοῖς. (p. 456, 6—11)

16. De pacis conditionibus a Baiano Romanis oblatiis

II 14. Ὅτι ὁ Βαϊανὸς μετὰ τὴν τειχομαχίαν στέλλει τινὰς ἀμφὶ τῆς εἰρήνης διαλεχθῆσομένους. ἔνιοι δὲ τῶν ἐν Σιρμίῳ ἀνὰ τὸ ἡλίβατον τοῦ βαλανείου, ὃ δῆτα τῷ δήμῳ ἐτύγχανεν ἀνειμένον, ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν πολεμίων κατὰ τὸ σύνηδες ἐνιζάνοντες καὶ ἐν ἀπόπτῳ караδοκοῦντες τε καὶ θεώμενοι, εἴ που ἐπὶ λυσις ἔσται βαρβαρική, ὡς κατενόησαν τοὺς τῶν Ἀβάρων ἀγγελιαφόρους ἤδη προσιόντας, τῷ μήκει τῆς ἀτραποῦ ἀποπλανηθέντες καὶ οὐπω κατεγνωκότες τὸ ἀκριβὲς ὑπετόπησαν εἶναι πληθὺν Ἀβαρικήν, ἐδήλωσάν τε αὐτίκα καὶ τὸ σημεῖον καθεῖλον. ὁ δὲ Βῶνος πρὸς τοῦτο δυσχεράνας σαφέστερον ἔσπευσε καταμαθεῖν τὰληθές. γνοὺς δὲ ὀλίγους εἶναι τοὺς Ἀβάρους καὶ βούλεσθαι οἱ ἐπικηρυκεύσασθαι, ἐξέπεμψε καὶ αὐτὸς τοὺς ποιησομένους τὰς καταλλαγὰς ἐς τὰ ἔξω τοῦ τείχους. ἔτι γὰρ ἐκ τοῦ ἔλκους περιώδυνος ἦν, καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ ἱατρὸς οὐκ εἶα τὸν στρατάρχον ἐν φανερώ γίνεσθαι τοῖς ἐναντίοις. εἰκὸς γὰρ μὴδὲ (εἰδέναι) ἔφασκε τοὺς πολεμίους ὡς ἐβλήθη. εἰ δὲ τοῦτο κατάδηλον

прати. И тъй за Конимунд чух такива неща, които са невероятни за мене, защото е много безсрамно този, който е нарушил договора, да моли отново за същото. Казват, че тогава и лангобардите изпроводи пратеници при Юстин. След като обвинявали извънредно много гепидите заради неблагодарността им към ромеите, те не сполучили нищо, макар да се стремели да спечелят съюз с ромеите, все пак постигнали това пред императора, щото и другите да не се ползват от помощта на ромеите.

15. Баян хвърля в затвор ромейските пратеници

Баян, вождът на аварите, когато възнамерявал да обсади Сирмиум¹, хвърлил в затвор преводача Виталиан и Комитас. Двата император Юстин бил изпратил преди това при него, за да го молят да разисква с тях по някои работи. Обаче той ги задържал в затвор против общия обичай за пратениците.

16. Баян предлага условия за мир на ромеите

След нападението на стените² Баян изпратил няколко души да водят преговори за мир. Някои от жителите на Сирмиум седели върху чардака на банята, определен за народа, за да наблюдават според обичая неприятелите. Те гледали внимателно в далечината и наблюдавали дали някъде не ще нахлуят варвари. Когато забелязали, че вестоносците на аварите вече приближават, те, заблудени поради далечината на пътя и без да разберат още точно, помислили, че е аварска войска, известили веднага и свалили знамето. Обаче Бонос се усъмнил в това и побързал да узнае по-точно истината. А когато узнал, че аварите са малко и че искат да водят с него преговори за мир, изпратил и той лица, които да сключат примирие, извън стените. Тъй като военачалникът още страдал от раната си,³ лекарят Теодор не му позволявал да се явява пред противниците, защото — казвал той — неприятелите не бива да знаят, че е ранен. Но ако

¹ Откъсът засяга събития през 568 г. За събитията изобщо вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 345 сл. ² Събитията се отнасят също към 568 г. ³ Бонос е бил началник на гарнизона в Сирмиум. Stein, Studien, p. 10, предполага, че той може би е бил magister militum per Illyricum. Преди това Бонос е бил ранен в сражение с аварите.

ἔσται αὐτοῖς, τότε ἀνάγκη μὴ ὑποκρύπτειν, ὥς ἂν μὴ ὑπόνοια γένηται σφίσι τοῦ ἀποβεβιωκέναι αὐτόν. οἱ δέ, ἐπεὶ περὶ τῆς εἰρήνης ἦλθον διαλεχθῆσόμενοι καὶ οὐχὶ αὐτός, ὑπενόησαν ὥς διώλετο ὁ στρατηγός, καὶ αὐτῷ ἐθέλειν ἔφασκον ἐν συνουσίᾳ γενέσθαι. τότε ὁ Θεόδωρος τοῦ συνοίσοντος εὖ μάλα στοχασάμενος ἔλεξεν ὥς τὸ λοιπὸν οὐ χρεὼν ἀποκρύπτεσθαι τὸν στρατηγόν, μᾶλλον μὲν οὖν ἐς τὰ ἔξω ἵεναι τῆς πόλεως καὶ ἐς ὅσιν γίνεσθαι τῶν βαρβάρων· καὶ φαρμάκῳ τινὶ τὸ ἔλκος περιστείλας ἀφίησιν αὐτόν. καὶ δὴ προελθὼν ὁ Βῶνος ἀγχοῦ τε τῶν βαρβάρων γενόμενος ἐφάνη σφίσι. τότε οἱ πρέσβεις τοιάδε ἀμοιβαίῳ τῷ λόγῳ ἔφασαν· ταῦτα ἡμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, διαλεχθῆναι πρὸς ὑμᾶς ὁ τῶν Ἀβάρων ἐκέλευσε δεσπότης· μή μοι μέμψιν τινὰ ποιήσασθε πόλεμον ἀραμένῳ· ὑμεῖς γὰρ πρῶτοι τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου δεδώκατε. πολλοῖς γὰρ πόνοις ὁμιλήσας καὶ ἀποδημίας οὐχ ἥκιστα ποιησάμενος μόλις ἐχειρῶσάμην ταυτηνὴ τὴν χώραν, καὶ ὑμεῖς ἀφείλεσθέ με βιαίως αὐτήν. πρὸς τοῖς καὶ τὸν Οὐσδίβαδον τῷ τῶν δοριαλώτων ἀνήκοντά μοι νόμῳ ἔχετε λαβόντες. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑβρεῖς ἐς τὰ μάλιστα πικρὰς ὁ καθ' ὑμᾶς κατέχεε μοι βασιλεὺς, οὐ μόνον ἅπαξ ἢ δῖς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, τῶν δεόντων τε οὐδὲν ἡβουλήθη διαπράξασθαι. εἰ τοίνυν τοιαῦτα πρὸς ὑμῶν ἡδίκημένος τοῖς ὅπλοις ἐχρησάμην, οὐδαμῶς ὑπάρχω μεμπτέος. καὶ νῦν οἶν, εἴ γε βούλεσθε περὶ σπονδῶν τε καὶ εἰρήνης ἡμῖν θέσθαι λόγους, ἐτοιμότατα ἔχομεν, ἐν ὑμῖν τε κείσθω προτιμῆσαι τὸ συνοῖσον καὶ τὰ εἰρηναῖα πρὸ τοῦ πολέμου ἐλέσθαι. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ Βῶνος· πρότεροι μὲν ἡμεῖς οὐκ ἠρξάμεθα πόλεμον· οὐδὲ γὰρ καθ' ὑμῶν ἠλάσαμεν, ἐς τοῦναντίον μὲν οὖν σὺ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἠλάσας, λοιπὸν δέ, ὅτι καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν βουλῇ ἐποίησατο χρήματά σοι ἐπιδοῦναι· τοιγαροῦν καὶ παρέσχε τοῖς κατὰ σε πρέσβεσιν. ἐπεὶ δὲ κατενόησεν ἀνταδιζόμενον καὶ ὑπὲρ αὐτὴν δῆπου τὴν βαρβαρικὴν ἀλαζονείαν ἐξωγκωμένον ῥήματά τε ὑπερήφανα σημάναντα καὶ τῆς σῆς δυνάμεως καθυπέρτερα, τηνικαῦτα καὶ αὐτὸς ἅτε ἀγχίνους ἐπετέλεσε τὰ οἴκεια. καὶ τὸ νῦν δὲ ἔχον ἡμέτερόν ἐστιν ὥς βασιλέα στεῖλαι οὗς ἂν σὺ βουληθείης πρέσβεις τοὺς βεβαιώσοντας τὰ περὶ

пък това им стане известно, тогава трябва да не крият, за да не би да се появи у тях подозрение, че той е умрял. Понеже дошли други да разискват за мира, а не той, те помислили, че стратегът е загинал, и казали, че искат да се срещнат с него. Тогава Теодор, след като обсъдил много добре кое ще бъде полезно, казал, че занапред стратегът не трябва да се крие, а по-добре е да излезе вън от града и да се покаже на варварите. След като намазал с някакво лекарство раната му, пуснал го. И тъй Бонос излязъл, дошел близо до варварите и им се показал. Тогава пратениците казали при преговорите нещо подобно: „Ромеи, господарят на аварите ни заповяда да ви кажем следното: Да не ми правите никакъв укор, загдето съм започнал война, понеже вие първи дадохте повод за войната. След като понесох много трудности и изминах съвсем немалко път, завладях най-сетне тази страна, а вие ми я отнехте насилствено. Освен това сте ми взели и Усдибад¹, който ми принадлежи съгласно обичая за пленниците. Също и извънредно горчиви оскърбления е изсипвал върху мене вашият император, и то не само веднаж или дважд, но често и не пожела да извърши нищо от онова, което трябваше да стори.² Ако следователно аз, който съм претърпял от вас такива неправди, употребих оръжието, съвсем не трябва да бъда укоряван.³ И сега, ако вие желаете да водите преговори за мир, ние сме напълно готови и нека от вас да зависи дали да предпочетете полезното и мира или да изберете войната.“ На това Бонос отговорил: „Не сме ние първи започнали войната, нито сме потеглили срещу вас, но, напротив, ти си потеглил срещу ромейската държава. Освен това императорът дори беше решил да ти даде пари. И наистина той предложи това на твоите пратеници. Но когато той забеляза, че се държиш надменно, че си се надул повече, отколкото допуска самото варварско самохвалство и че говориш високомерни и превишаващи твоята сила думи, тогава и той като прозорлив уредил своите работи. И както е сега положението, наш дълг е да изпратим при императора пратениците, които ти би по-

¹ Усдибад бил пленен гепид.

² Загатва се за отказа на имп. Юстин да дава ежегодните

подаръци. ³ Тук аварският хаган е посочен според схващанията на византийския императорски двор като поданик на императора. Срв. Dölger, Die „Familie der Könige“, p. 402.

τῆς εἰρήνης. μηδὲ γὰρ ἐν ἡμῖν εἶναι νόμιζε
 καὶ γοῦν φθέγγασθαι τι, μήτι γε καὶ ἐτέρως
 (ἢ)^a καθὰ βασιλεῖ τῷ ἡμετέρῳ δοκεῖ διαπρά-
 ξασθαι. ταῦτα Βῶνον εἰρηκότος, εὖ ἔχειν ἔδοξε
 τῷ Βαιανῷ τὰ ῥήματα. ἐσήμανε δὲ αὐτῷ· ἐπειδὴ
 τὰ ἐς ὁμαιχμίαν ἐπόμενά μοι ἔθνη αἰσχύνομαι,
 αἰδώς τέ με ἔχει, εἴ γε πάντη ἀπρακτος ἐνθύνδε
 ἀναχωρήσω μηδέν τι ὀνήσας ἑμαυτόν, ὥς ἂν
 μὴ οὖν δόξω μάτην πεποιηκέναι καὶ ἀκερδῇ
 τὴν ἐπιχείρησιν, βραχέα μοί τινα πέμψατε δῶρα.
 καὶ γὰρ ἐν τῇ Σκυθίᾳ περαιωθεὶς οὐδὲν ὅτιοῦν
 ἐκομισάμην, καὶ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ καντεῦθεν
 ἥκιστα ὠφελήθέντα με ἀπελεύσεσθαι. Βῶνον
 δὲ τῷ στρατηγῷ καὶ τοῖς ὅσοι γε ἄμφ' αὐτόν
 (ἦν δὲ ὁ τῆς πόλεως μέγιστος ἱερεὺς) ἔδοξεν
 εὖλογον μὲν εἶναι τὸ προτεινόμενον· οὐδὲ γὰρ
 πλεῖστα ἐβούλετο κομίσασθαι, ἀλλ' ἄχρι δίσκου
 ἑνὸς ἀργυροποιήτου καὶ ὀλίγου χρυσίου, ἔτι γε
 μὴν καὶ ἀμπεχονίου Σκυθίου. πλήν ἐδεδίεσαν
 οἱ περὶ Βῶνον ἰδιοβουλῆσαι καὶ οὐχὶ γνώμη
 τοῦ αὐτοκράτορος ἅπαντα διαπράξασθαι. ἀντεσή-
 μαναν τοιγαροῦν αὐτῷ ὥς· νῦν ἔχομεν βασιλέα
 φοβερόν τε καὶ ἐμβριθέστατον, καὶ οὐκ ἀνεξό-
 μεθα οὐδὲ ὅσα οἷόν τέ ἐστὶ διαλαθεῖν αὐτόν
 ἐπιτελέσαι αὐθαιρέτως, ἄλλως τε δὲ ἡμεῖς, ἅτε
 ἐν ἐκστρατεύματι τυγχάνοντες, οὐκ ἐπιφερόμεθα
 χρημάτων περιουσίαν, ἢ μόνον στρατιωτικὴν ἐφ-
 εστρίδα, ἣν γε δήπου καὶ περιβεβλήμεθα, ἔτι τε
 τὰ ὅπλα. δωροφροῇσαι δὴ οὖν τῷ τῶν Ἀβάρων
 ἡγουμένῳ ἐξ ὧν ἐνταῦθα ἥκομεν ἔχοντες εὐτελῶν,
 ἄθρει, ὦ Χαγάνε, μὴ καὶ ὕβρις πέφυκέν τις.
 ἀξιότιμον δέ, καθὰ ἔφην, ὠδὶ οὐκ ἔχομεν· τὰ
 γὰρ τιμαλφέστερα τῶν ἐφοδίων ἡμῖν ἐν ἐτέροις
 ὑπάρχουσι τόποις καὶ ὥς πορρωτάτω ἡμῶν. εἰ
 οὖν ὁ καθ' ἡμᾶς αὐτοκράτωρ φιλοφρονήσεται
 σε δώροις, οὐκ ὀκνήσομεν δήπου καὶ ἡμεῖς
 γεγηθότες τε καὶ τῷ βασιλεῖ ἐπόμενοι ταῦτα
 διαπράξασθαι, καθ' ὅσον οἷοί τέ ἐσμεν, ὥσπερ
 φίλῳ προσφερόμενοι καὶ ὁμοδούλῳ. πρὸς ταῦτα
 ἀγανακτήσας ὁ Βαιανὸς σὺν ὄρκῳ ἠπείλησεν ἢ
 μὴν στρατεύμα ἐκπέμψειν τὴν Ῥωμαίων ἐπι-
 δραμούμενον. καὶ δὴ τοῦ στρατηγοῦ κατάδηλον
 αὐτῷ πεποιηκότος, ὥς ἐξέσται μὲν οἱ ποιεῖν
 ὅσα ἂν δυνήσοιτο, εἰδέναι δὲ ὥς οὐ πάντως
 ἐπ' ἀγαθῷ τῶν στελλομένων ἔσται ἢ ἐπιδρομή,
 αὐτὸς ἔφη ὅτι· τοιούτους ἐπαφήσω τῇ Ῥωμαϊκῇ

желал, за да закрепят мира. Защото не-
 дей мисли, че е в наша власт да кажем
 нещо и да го извършим не така, както
 е решил нашият император.“ След като
 Бонос казал това, Баян сметнал, че ду-
 мите му са добри. Обаче казал още:
 „Понеже се срамувам от народите, ко-
 ито ме придружават като съюзници, и
 ме е срам, ако се завърна оттука, без
 да съм постигнал нещо или да съм из-
 влякъл някаква полза за себе си, то за
 да не би да изглежда, че съм извършил
 напразно и без печалба похода, изпра-
 тете ми някакви малки подаръци. Защо-
 то след като преминах в Скития, съвсем
 нищо не съм взел и не ми е възможно
 да замина оттука, без да съм получил
 поне малко нещо.“ Стратегът Бонос и
 тези, които били с него (между тях бил и
 архиереят на града), решили, че предло-
 жението е приемливо. Защото той не ис-
 кал да му се даде нещо много, но само
 една сребърна тава, малко злато и освен
 това една скитска дреха. Обаче Бонос и
 придружаващите го се бояли да действу-
 ват на своя глава и да извършат всичко
 това без мнението на императора. Ето
 защо му отговорили така: „Ние имаме
 сега страшен и твърде гневлив импера-
 тор и не ще се осмелим да извършим
 на своя воля нито дори това, което е
 възможно да се укрие от него. При това,
 понеже сме в поход, ние не носим със
 себе си други вещи освен войнишка
 връхна дреха, която сме и облекли, и
 още оръжията. Затова помисли, хагане,
 да не би да е обидно, ако поднесем в
 дар на вожда на аварите тези малоценни
 предмети, с които сме дошли тук. А
 нещо ценно, както казах, тук нямаме,
 защото по-ценното от нашите походни
 вещи се намира на други места, и то
 много далече от нас. И тъй, ако нашият
 самодържец те почете с дарове, то не
 ще се забавим и ние с радост и покор-
 ност към императора да извършим това,
 доколкото можем, като се отнесем с
 тебе като с приятел, който служи на
 същия господар.“ Баян, възмутен от
 тези думи, се заканил с клетва, че непре-
 менно ще изпрати войска, която да на-
 падне ромейската държава. Стратегът
 му заявил открито, че е свободен да
 прави това, което може, но да знае, че
 нападението никак не ще завърши до-
 бре за изпратените войски. Тогава Ба-
 ян казал: „Такива войници ще изпратя
 срещу ромейската държава, че ако дори

^a ἢ add. Bekker.

ὥς, εἰ καὶ συμβαίῃ γε σφίσι θανάτῳ ἀλῶναι, ἀλλ' ἔμοιγε μὴ γενέσθαι τινὰ συναίσθησιν. καὶ δὴ παρεκελεύσατο δέκα χιλιάδας τῶν Κοτριγούρων λεγομένων Οὐννων διαβῆναι τὸν Σάον ποταμὸν καὶ δηῶσαι τὰ ἐπὶ Δελματίαν, αὐτὸς δὲ ξὺν πάσῃ τῇ κατ' αὐτὸν πληθύνει διελθὼν τὸν Ἰστρον εἰς τὰ τῶν Γηπαίδων διέτριβεν ὄρια. (pp. 456,12 — 458,30)

Π 15. Ὅτι αὖτις ἦλθε Ταργίτιος βουλόμενος πρεσβεύσασθαι ὥς βασιλέα, ἐκεῖνά τε ἔφη τῷ βασιλεῖ καὶ ἤκουσε πρὸς αὐτοῦ ἅπερ καὶ ἄλλοτε. τὴν τε γὰρ πόλιν τὸ Σίρμιον ἐβούλετο πρὸς Ῥωμαίων κομίσασθαι ἅτε οἰκεῖον ὃν αὐτῷ κτήμα, ἐξότε τὰ τῶν Γηπαίδων ὑπ' αὐτοῦ διέφθαρτο πράγματα, ἔτι τε καὶ τὰ χρήματα, ἅπερ Ἰουστίνος τοῖς Οὐννοις ἐφ' ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ ἐδίδον· καί, οἷα μηδὲν εἰληφότων αὐτῶν ἐκ τῶν παροιχομένων ἐτῶν, ἅπαντα ὁμοῦ Ταργίτιος εἰσπράττειν ἠξίου οὕτω τε λοιπὸν τὰς ἐνιαυσιαίας συντάξεις ἐρρωμένας κατατιθέναι Ῥωμαίοις. πρὸς γε καὶ τὸν Οὐσδίβαδον ἐζήτηι οἷα προσήκοντα τῷ τῶν δοριλήπτων αὐτῷ θεσμῷ. καὶ ἕτερα δὲ τινα προεβάλλετο ὁ Ταργίτιος ὑπερηφανίας ἀνάπλεα, ὧν οὐδένα λόγον ἐποιεῖτο ὁ βασιλεὺς· ἀλλὰ γὰρ τὰ τε λεγόμενα πρὸς αὐτοῦ ἀπεφλαύριζε καὶ μὲν οὖν βασιλικῶς ἐχρῆτο τοῖς ῥήμασιν. ἐπὶ τούτοις οὖν διάφοροι πρεσβεῖαι φοιτήσασαι, ὥς διηνύσθη πλέον οὐδέν, διαφῆκε τὸν Ταργίτιον ὁ βασιλεὺς εἰρηκῶς αὐτῷ στέλλειν ἐκεῖσε Τιβέριον αὐτοκράτορα στρατηγὸν περὶ τοῦ παντὸς διαλεχθῆσόμενον καὶ βεβαιώσοντα τὰ ἕκαστα. (pp. 458,31—459,13)

17. Romani pacis conditiones ab Avaribus oblatas repudiant

Π 17. Ὅτι αὖτις οἱ Ἀβαροι πρεσβεῖαν ἔστειλαν ὥς Ῥωμαίους καί, περὶ ὧν πολλάκις, περὶ τῶν αὐτῶν ἐπρεσβεύοντο. ὥς δὲ οὐδὲν ὑπήκουον οἱ Ῥωμαῖοι, (οὐ γὰρ Ἰουστίνον τὸν αὐτοκράτορα ἤρεσκε) τὸ τελευταῖον τοῦ Ἀψίχ ἐς πρεσβεῖαν ἐληλυθότος ξυνήρεσε Τιβερίῳ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀψίχ παρασχεθῆναι γῆν τοὺς Ῥωμαίους, ἵνα κατοικήσονται μέλλοιεν οἱ Ἀβαροι, εἰ γε τῶν παρὰ σφίσιν ἀρχόντων λήψονται τοὺς παῖδας ὁμηρεύσοντας. καὶ οὖν τὰ τοιαῦτα Τιβέριος ἐσήμηνε βασιλεῖ. ἀλλὰ γὰρ τῷ αὐτοκράτορι οὕτι ἐδόκει τοῖς πράγμασι τῶν Ῥωμαίων εἶναι λυσιτελές·

се случи да загинат, няма да изпитам никакво съчувствие.“ И заповядал десет хиляди от хуните, които се наричат котригури, да преминат реката Сава и да опустошат земите в Далмация, а сам той с цялата своя войска преминал Истр и пребивавал в пределите на гепидите.

Таргитий дошел отново като пратеник при императора и му казал същото, което по-рано говорил, и чул от него същия отговор: [а именно хаганът] искал да получи от ромеите града Сирмиум, понеже бил негово собствено притежание, откакто държавата на гепидите била унищожена от него. Също така искал и парите, които Юстин давал всяка година на хуните. И понеже хуните не били получили нищо през миналите години, Таргитий искал да вземе всичко наведнъж и така да осигури за в бъдеще ежегодните вноски от ромеите. Освен това поискал и Усдибад, понеже му принадлежал съгласно обичая за пленените. Таргитий казал и други неща, изпълнени с надменност, на които императорът съвсем не отговорил. Той не обръщал внимание на говореното от Таргитий, а употребявал такива думи, които подобават на император. След това идвали и различни пратеничества, но не било постигнато нищо повече. Тогава императорът освободил Таргитий, като му казал, че ще изпрати там стратега автократор¹ Тиберий², който ще разисква за всичко и ще уреди всички въпроси поотделно.

17. Ромеите отхвърлят условията за мир, предложени от аварите

Аварите проводили отново пратеници при ромеите за същите неща, за които често провождали пратеници. Обаче ромеите не се съгласили на нищо, защото император Юстин не бил съгласен. Найсетне, когато дошел като пратеник Апсих, Тиберий се споразумял с Апсих и придружниците му, щото ромеите да дадат земя, за да могат аварите да се заселят там, ако ромеите получат като заложици децата на техните вождове. И тъй Тиберий съобщил това на императора. Но императорът сметнал, че това не е изгодно за ромейските интереси. Той казал, че ще

¹ Длъжността „стратег автократор“ била създадена от имп. Юстиниан I и лицето, което я получавало, в някои случаи придобивало и неограничена власт. Срв. Grosse, op. cit., p. 190. — Stein, Studien, pp. 56, 80 n. 4. ² Това е по-късният император Тиберий (578—582).

οὐκ ἄλλως δὲ εἰρηνεύσειν ἔφασκεν, εἴ γε μὴ αὐτοῦ δῆτα τοῦ Ἀβάρων^α ἡγουμένου λάβοι τῶν παίδων τινὰς ἐς ὁμήρους. Τιβερίω δὲ οὐ ταῦτα ἐδόκει ἐγνωμάτευε γὰρ ὥς, εἴ γε τῶν παρὰ Σκύθαις ἀρχόντων λήψονται τοὺς παῖδας, οἷα εἰκός, βουλευομένου τοῦ Χαγάνου τὰ ξυντεθειμένα παρώσασθαι, οὐ συγχωρήσειν ποτὲ τῶν ὁμηρευόντων τοὺς πατέρας. Τιβέριος μὲν τοιαῦτα ὑπῆρχε γνώμης, βασιλεῖ δὲ οὐχ οὕτως ἐδόκει· ἀλλὰ γὰρ δήπου καὶ ἐνεμέσισε τοῖς Ῥωμαίων στρατιάρχοις τὸν πόλεμον ἀναβαλλομένοις, συλλαβαῖς τε ἐχρήτο ὥς αὐτοὺς διαγορευούσαις ὥς δέοι τοῖς βαρβάροις ἐνδείκνυσθαι ὅτι γε δήπου Ῥωμαίοις οὐχὶ ἐς τὸ ἀβροδίατον ὁ βίος, ἄλλως δὲ ὥς φιλοπόλεμοί τε εἰσι καὶ φερέπονοι. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἔριδος ἐνίκα, καὶ ὁ πόλεμος ἡπειλεῖτο, Τιβέριος ἐσήμηνε Βώνω ἐν γράμμασι φυλάξασθαι τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ. (pp. 459, 26 — 460, 11)

18. Pax inter Romanos et Avaros fit

Π 18. Ὅτι μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἀβάρων, ἡττηθέντος Τιβερίου τοῦ στρατηγοῦ, μετὰ τὰς ξυνθήκας συνήρесе πρεσβεύσασθαι ὥς τὸν Ῥωμαίων αὐτοκράτορα. καὶ δὴ Τιβέριος ξυναπέστειλε τῇ πρεσβείᾳ Δαμιανὸν ταξίαρχον ἐσήμηνέ τε τῷ βασιλεῖ ἅπαντα τὰ ξυνεγεγνημένα, καὶ περὶ ὧν βούλεται τὸ Ἀβαρικόν. καὶ ἐσπείσαντο τελέως Ῥωμαῖοί τε καὶ Ἀβαροι. (p. 460, 12—17)

19. Quomodo Scamari Avarum legatos aggressi sint

Π 19. Ὅτι τῶν Ἀβάρων σπείσασθαι καὶ ἐς τὰ οἰκεῖα ἀπερχομένων, οἱ Σκαμάρεις ἐγχωρίως ὀνομαζόμενοι ἐνεδρεύσαντες ἠφείλοντο ἵππους τε καὶ ἄργυρον καὶ ἑτέραν ἀποσκευήν. τούτου ἕνεκα πρεσβείαν ἔστειλαν αὐτῆς ὥς Τιβερίον, τῶν κεκλοφότων πέρι ἐπιμεφόμενοι, ἔτι καὶ τὰ ἀφαιρεθέντα ἀνακομίσασθαι βυλόμενοι. καὶ δὴ ἀνερευνηθέντες οἱ τὴν κλοπὴν εἰργασμένοι ἐν φανερώ τε γενόμενοι, μοῖραν τινα ἀπεκατέστησε τοῖς Ἀβάροις. (p. 460, 18—24)

^α Ἀβάρων Nieb. Ῥωμαίων A.

¹ Византийците си запазили Сирмиум, обаче се задължавали да плащат ежегодно по 80 хил. солида като данък на аварите. ² С името скамари (σκαμάρεις, scamarae) по това време биват означавани дружини, в които имало въоръжени роби и колони. Вж. Bury, History, II, p. 117 n. 1. — Кулаковский, пос. съч., II, 211. — Stein, Studien, p. 13. — А. Д. Дмитриев, Движение скамаров, ВВр 1952, V, стр. 3—14.

настане мир само ако получи като заложници някои от децата на самия аварски вожд. Обаче Тиберий не одобрил това, той бил на мнение, че ако бъдат взети децата на скитските първенци, то ако хаганът реши да отхвърли договорите, бащите на заложниците, както е естествено, никога не ще се съгласят с това. Тиберий бил на такова мнение, а императорът мислел иначе и дори се сърдел на ромейските военачалници, загдето отлагали войната. Той им заповядал с писмо да покажат на варварите, че не са се отдали на изнежен живот, но че са войнолюбиви и издръжливи. Тъй като враждата надделяла и имало опасност от война, Тиберий заповядал с писмо на Бонос да пази бродовете на реката.

18. Ромеите и аварите сключват мир

След победата на аварите и поражението на стратега Тиберий било уговорено след сключването на примирието да бъдат изпроводени пратеници при ромейския император. Заедно с тези пратеници Тиберий изпратил и таксиарха Дамян и съобщил на императора всичко, което се случило, и исканията на аварите.¹ И най-сетне ромеите и аварите сключили мир.

19. Скамари нападат аварските пратеници

След като аварите сключили мир и се завръщали в своите земи, така наричаните на местен език скамари² устроили засада и им отнели коне, сребро и други неща. Ето защо те изпроводили отново пратеници при Тиберий, оплакали се, че им откраднали вещите, и поискали да им бъде върнато откраднатото. След като били открити и изобличени лицата, които извършили кражбата, той върнал на аварите една част.

20. *Sclavini Thraciam populantur*

Π 24. Κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Τιβερίου Κωνσταντίνου Καίσαρος βασιλείας ἐν τῇ Θράκῃ ξυνηνέχθη τὸ Σκλαυνηῶν ἔθνος μέχρι πού χιλιάδων ἑκατὸν Θράκην καὶ ἄλλα πολλὰ λήισασθαι. (p. 469, 2—5)

21. *Baianus Sirmii dolo expugnandi consilium init*

Π 30. "Οτι Βαιανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων Χαγάνος οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς ἢ σκήψεως λαβόμενος οὐδὲ ψευδῇ γοῦν κατὰ Ῥωμαίων αἰτίαν ἀξιῶσας τινὰ συνθεῖναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τόδε ὁμοίως τὸ ἔτος Ταργίτιον πρὸς βασιλέα στείλας, ὡς τὰ συνταχθέντα κομίσαιτο τῶν χρημάτων (ὀγδοήκοντα δὲ χιλιάδες ὑπῆρχον εἰς ἔτος ἑκαστον νομισμάτων), ἐπειδὴ τὸν τε ἄλλον φόρτον, ὃν ἐκ τῶν χρημάτων ἐνεπορεύσατο, καὶ τὸ χρυσίον ἔχων ἐπανῆκεν ὡς αὐτόν, ἐκεῖνος ἀναισχυντότατα καὶ βαρβαρώτατα ἄφνω παραλύσας τὰς συνθήκας, ὡς πρὸς Τιβέριον τῆς Καίσαρος ἐπιβάντα τύχης εὐθὺς ἐν ἀρχαῖς ἐποιήσατο, καὶ πανστρατιᾷ κινήσας ἀφικνεῖται κατὰ δὴ τὸν Σάον ποταμὸν μεταξὺ Σιρμίου πόλεως καὶ Σιγγηδόνης. καὶ γεφυροῦν ἐπεχείρει τὸν ῥοῦν, ἐπιβουλεύων μὲν Σιρμῖω τῇ πόλει καὶ παραστήσασθαι ταύτην βουλόμενος, δείσας δὲ μὴ διακωλυθεῖν πρὸς τῶν Ῥωμαίων τῶν ἐπιφυλαττόντων ἐν Σιγγηδόνι^α καὶ τὴν ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου πεῖραν τε καὶ ἐπιστήμην αὐτῶν ἐν ταῖς διαπλεύσαις τὸν ποταμὸν ναυσὶν ὑπειδόμενος, βουλόμενός τε πρὸ^β (τοῦ) τὴν βουλὴν εἰς τὸ φανερὸν ἐκπεσεῖν τὸ ἐγχείρημα τελεώσασθαι, πλοῖα συναγείρας κατὰ τὴν ἄνω Πανωνίαν εἰς τὸν Ἰστρὸν πολλὰ βαρέα, καὶ οὐ κατὰ λόγον τῆς ναυπηγικῆς τέχνης, ὅμως ἐκ τῶν ἐνόντων μακρὰς συμπηξάμενος στρατιώτας ναῦς καὶ πολλοὺς ἐν αὐταῖς ἐπιβιβάσας ὀπλίτας ἐρέτας τε οὐ κατὰ κόσμον ἀλλὰ βαρβαρικῶς τε καὶ ἀνωμάλως ταῖς κώπαις τύποντας τὸ ὕδωρ, κινήσας ἀθρόον ταῖς τε ἐπακτρίσι κατὰ τὸν ποταμὸν, καὶ αὐτὸς μετὰ πάσης τῆς Ἀβάρων στρατιᾶς περὶ διὰ τῆς Σιρμιανῆς πορευόμενος νήσου, παραγίνεται κατὰ τὸν Σάον ποταμὸν. διαταραχθέντων δὲ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις Ῥωμαίων καὶ τὸ ἐγχείρημα συννοη-

20. *Славяните оплякосват Тракия*

През четвъртата година от царуването на император Тиберий Константин¹ около сто хиляди славяни нахлули в Тракия и ограбили нея и много други земи.

21. *Баян се готви да превземе с хитрост града Сирмиум*

Баян, хаганът на аварите,² без да има никакъв повод или причина и без дори да намери за нужно да изтъкне срещу ромеите някакво лъжливо обвинение, но като изпратил по същия начин и през тази година Таргитий при императора, за да получи уговорените пари (а те били осемдесет хиляди номисми годишно), и след като той се завърнал при хагана със златото и с друг товар, който закупил с парите, Баян по безсрамен и варварски начин внезапно нарушил договора, който бил сключил с Тиберий при самото му встъпване на императорския престол, и като потеглил с цялата си войска, дошел при река Сава между града Сирмиум и Сингидунум. Той се заел да построи мост над реката, понеже кроял засада срещу града Сирмиум и искал да го превземе. Но той се боял, да не би да бъде възпрян от ромеите, които били на стража в Сингидунум, понеже му се виждала опасна тяхната дълга опитност и умение да преминават реката с кораби. Като искал да осъществи начинанието си, преди намерението му да стане явно, събрал голям брой тежки кораби на Истър в Горна Панония и построи от тях не според изискванията на корабостроителното изкуство, но доколкото е било възможно, дълги военни кораби. Той ги натоварил с много тежковъоръжени войници, които удряли с веслата водата не както е редно, но по варварски неправилен начин. След това всички кораби потеглили по реката, а той се отправил пешком с цялата аварска войска през Сирмийския остров³ и пристигнал при река Сава. А ромеите в тези градове се разтревожили, като

^α σιγγηδώνι A corr. Nieb. ^β πρὸ τοῦ Nieb. πρὸς (om. τοῦ) A.

¹ Четвъртата година от управлението на имп. Тиберий отговаря на 582 г. Към това събитие вж. известието на *Iohannes Biclarisensis*, MGH, AA, XI, 1, pp. 214—215. ² За събитията изобщо вж. посочванията у *Bury*, op. cit., II, p. 118. — Кулаковский, пос. съч., II т., стр. 397 сл. — *Stein*, Studien, p. 109 sq. — *Grousset*, op. cit., p. 229. ³ С името Сирмийски остров се е назовавала източната част на областта Срем. Вж. *См. Станојевућ*, Три прилога историко-географии. 1. Сремско острово. Глас, CXXXVI. 1927, стр. 77—79. — *Lebeau—S. Martin*, op. cit., X, p. 181 n. 5.

σάντων, τοῦ τε ἐν Σιγγηδόνι στρατηγοῦ Σήθου τοῦνομα στείλαντος πρὸς τὸν Χαγάνον καὶ ἐπερωτῶντος ὃ τι δὴ καὶ βουλόμενος, εἰρήνης βεβαίας τε καὶ φιλίας συνεστῶσης αὐτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις, πρὸς τὸν Σάον ἀφίκετο ποταμόν, ἅμα δὲ λέγοντος ὡς οὐ περιόψεται γεφυροῦν ἐπιχειροῦντος αὐτοῦ τὸν ποταμόν, οὐκ ἐπιτρέποντος ὅλως τοῦ αὐτοκράτορος· οὐ κατὰ Ῥωμαίων τι μηχανώμενος ἔφη βούλεσθαι πηγνύναι τὴν γέφυραν, ἄλλως δὲ κατὰ Σκλαυνηῶν^α χωρεῖν, καὶ διαπεραιούμενος τὸν Σάον ἐπιβαίνων τε ἐς τὴν Ῥωμαίων αὐθις τὸν Ἰστρον διαβήσεσθαι κατ' αὐτῶν, πλοίων αὐτῷ πολλῶν παρὰ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος ἐς τὴν διάβασιν παρασκευαζομένων· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ πρότερον πρὸς χάριν τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως προᾶσαι καὶ πολλὰς αἰχμαλώτων μυριάδας ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς Σκλαυνηοῖς δεδουλωμένων ἐλευθέρας αὐθις Ῥωμαίοις ἀποδοῦναι. νῦν δὲ ὑβρίσθαι μὲν ἔλεγε πρὸς αὐτῶν οὐ βουλομένων τὸ συνταχθὲν τηνικαῦτα τέλος παρὰ σφῶν καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπ' αὐτὸν κατατιθέναι, καὶ πρέσβεις δὲ Ἀβάρων σταλέντας πρὸς αὐτῶν ἀνηρῆσθαι, διὰ ταῦτά τε ἤκειν ἐς τὸν Σάον. καὶ ἐπὶ τούτῳ πρέσβεις ἐκέλευε δέξασθαι παρ' αὐτοῦ τὸν Σήθον σταλησομένους δι' αὐτοῦ ὡς τὸν αὐτοκράτορα καὶ αἰτήσαντας παρασκευάσαι κατὰ τὸν Ἰστρον αὐτῷ τὰ πλοῖα διαπεραιοῦσθαι μέλλοντι κατὰ Σκλαυνηῶν, ὁμνύειν τε ἔλεγεν ἔχειν ἐτοιμῶς τοὺς νομιζομένους μεγίστους παρὰ τε Ἀβάροις καὶ Ῥωμαίοις ὄρκους, ὡς οὐδεμίαν τινὰ κατὰ Ῥωμαίων ἢ κατὰ τῆς Σιρμίου πόλεως μηχανώμενος βλάβην, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τοῦ ἔθνους τῶν Σκλαυνηῶν ἐφόδῳ τὴν γέφυραν βούλοιο πῆξασθαι. ταῦτα οὐ πιστὰ μὲν οὔτε Σήθῳ αὐτῷ οὔτε τοῖς ἐν Σιγγηδόνι^β ἐδόκει Ῥωμαίοις· ὁμῶς δὲ οὔτε παρασκευὴν ἱκανὴν ἔχειν οἰόμενοι, στρατιωτῶν τε ὀλίγων αὐτοῖς παρόντων καὶ δρομάδων νεῶν πολλῶν οὐ παρουσῶν, οἷα τῆς κινήσεως ταύτης ἐξαίφνης τε καὶ ἀπροσδοκῆτως γενομένης, ἅμα τε τοῦ Χαγάνου διαπειλεῖν ἀρξαμένου καὶ διαμαρτύρασθαι, ὡς αὐτὸς μὲν ταῖς πρὸς Ῥωμαίους συντεθειμέναις αὐτῷ περὶ τῆς εἰρήνης ἐμμένοι συνθήκαις, κατὰ δὲ τῶν ἑαυτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων πολεμίων Σκλαυνηῶν χωρῶν οὐκ ἀφέζεται τοῦ ἔργου τῆς γεφυρώσεως· εἰ δέ τις θαρρήσοι Ῥωμαίων ἐν γοῦν ἀφεῖναι βέλος κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων πηγνύναι

разбрали какво се предприема. Стратегът на Сингидунум, на име Ситос, проводил пратеници при хагана и го запитал с какви намерения е дошел при река Сава, когато между него и ромеите съществувал здрав мир и приятелство. Същевременно казал, че не щял да гледа равнодушно, ако той се залови да строи мост над реката, изобщо без позволения на императора. Хаганът отговорил, че искал да построи мост не защото възнамерявал нещо срещу ромеите, но защото се канил да се отправи срещу славяните, и че след като прехвърлил Сава и стъпел на ромейска земя, отново щял да премине Истър, за да нападне славяните, поради което ромейският император му бил пригответил много кораби за преминаването. Същото бил направил и по-рано за угода на ромейския император и освободил и възвърнал на ромеите много хиляди пленници, които славяните били отвлekli от ромейска земя. А сега, казвал той, бил обиден от славяните, понеже били отказали да му внесат уговорения на времето ежегоден данък и били убили проводените при тях пратеници на аварите. Затова бил дошел при реката Сава. И освен това той поканил Ситос да приеме пратениците, които щял да изпрати с негово съдействие при императора и които щели да молят да се пригответ за него кораби по Истър, понеже щял да премине реката, за да се отправи срещу славяните. Той казал, че бил готов да даде клетва, която се смята за най-тежка у аварите и у ромеите, че не кроял нищо лошо, никаква щета нито срещу ромеите, нито срещу града Сирмиум, но искал да построи моста, за да нападне народа на славяните. Това не се сторило вероятно нито на самия Ситос, нито на ромеите в Сингидунум. Обаче те смятали, че не са достатъчно подготвени за отпор, понеже разполагали с малко войници и с неголям брой бързи кораби, тъй като това настъпление станало внезапно и неочаквано. Същевременно хаганът почнал да заплашва и да ги уверява, че се придържал в заключения с ромеите мирен договор, и понеже се отправял срещу славяните, негов и на ромеите неприятели, не щял да се откаже от строежа на моста. А ако някой от ромеите се осмели да пусне само една стрела срещу ония, които

^α σκλαβηνῶν A sed in mg. in l: γρ. σκλαυνηῶν.

^β σιγγηδῶνι A item v. 16 — σιγγηδόνοϛ M σιγγηδῶνοϛ rell.

τὴν γέφυραν, γινώσκειν αὐτοὺς ὡς αὐτοὶ τῆς αἰτίας τῆς τῶν σπονδῶν ἥρξαντο καταλύσεως, καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἅτε ἐκπολεμώσαντας αὐτοὺς τὸ Ἀβάρων ἔθνος μὴ μέμφεσθαι ὃ τι ἂν παρ' αὐτῶν ἢ Ῥωμαίων ἡγεμονία πάθῃ. ταῦτα δέισαντες οἱ ἐν Σιγγηδόνι τοὺς ὅρκους γοῦν αὐτὸν ὁμνῦναι προεκαλοῦντο. καὶ ὃς παραντίκα τοὺς τε Ἀβαρικῶν ὤμνουν ὅρκους ξίφος σπασάμενος καὶ ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Ἀβάρων ἔθνει παντὶ ὡς, εἰ κατὰ Ῥωμαίων τι μηχανώμενος γεφυροῦν βουλεύοιτο τὸν Σάον, ὑπὸ ξίφους μὲν αὐτός τε καὶ τὸ Ἀβάρων ἅπαν ἀναλωθείη φύλον, τὸν δὲ οὐρανὸν ἄνωθεν αὐτοῖς καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θεὸν πῦρ ἐπαφήσειν, καὶ τὰ πέριξ ὄρη καὶ τὰς ὕλας αὐτοῖς ἐπιπεσεῖσθαι, καὶ τὸν Σάον ποταμὸν ὑπερβλύσαντα συγκαλύψειν αὐτούς. τοιαῦτα βαρβαρικῶς ἀπομοσάμενος ὁ Χαγάνος· νῦν, ἔφη, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὅρκους ὁμνῦναι βούλομαι. καὶ ἅμα ἦτει παρ' αὐτῶν, τί δὴ πιστόν τε καὶ σεβάσμιον ἔχειν νομίζοιεν, καθ' οὗ τοὺς ὁμνύντας τὴν τοῦ θεοῦ μῆνιν, ἣν ἐπιπορκοῖεν, οὐκ ἐκφεύξεσθαι. παραχρῆμα οὖν ὁ τῆς Σιγγηδόνος πόλεως τὴν ἀρχιερωσύνην διέπων τὰς θεσπεσίας βίβλους αὐτῷ διὰ τῶν ἐν μέσῳ τὰς ἀγγελίας διακομιζόντων (ἐνεχείρισεν)^α· καὶ ὃς δολερώτατά πως ἐπικρυψάμενος τὸν νοῦν ἀνίσταται τε ἐκ τῆς καθέδρας καὶ σὺν φόβῳ δῆθεν πολλῷ καὶ σεβάσματι ταῦτα προσποιησάμενος δέχεσθαι καὶ προσκυνήσας προθυμώτατα ὤμνυ κατὰ τοῦ λαλήσαντος τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις διφθέραις ῥήματα θεοῦ μηδὲν (τῶν)^β εἰρημένων παρ' αὐτοῦ διαψεύσεσθαι. δέχεται τοιγαροῦν ὁ Σῆθος τοὺς παρ' αὐτοῦ πρέσβεις καὶ ἀποστέλλει εἰς τὴν βασιλίδαν Τιβερίῳ τῷ αὐτοκράτορι. ἕως δὲ οἱ τε πρέσβεις τὴν ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ὁδὸν διήνουν, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔμελλε ταῦτα ἀκούσεσθαι, ὁ Χαγάνος ἐν μέσῳ διαμελλήσας οὐδὲν πάσῃ σπουδῇ καὶ πολυχειρίᾳ, συμπάσης αὐτῷ τῆς Ἀβάρων ὡς εἰπεῖν στρατιᾶς συμπονούσης, ἔγεφύρου τὸν ποταμόν, * * θῆναι βουλόμενος πρὶν ἢ αὐτοκράτωρ αὐτοῦ συννοήσας τὸ βούλευμα διακωλύειν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπιχειρήσοι. (pp. 471,25 — 474,8)

^α ἐνεχείρισεν add. Hoesch. ^β τῶν add. Nieb.

пристъпят към построяването на моста, нека те да знаят, че те първи биха станали причина да се развали договорот и поради това, че те биха започнали войната срещу аварите, да не ги обвиняват, ако ромейската държава пострада от тях. Ромеите в Сингидунум, по-неже се страхували от това, поканили го да се закълне. И той веднага се заклел по аварските обичаи, като извадил меч¹ и прокълел себе си и целия аварски народ, ако замислял нещо лошо срещу ромеите с построяването на мост на река Сава, да загинел от меч самият той и цялото аварско племе, а небето и небесният бог² да хвърлят огън върху тях и околните планини и гори да ги затиснат, пък и реката Сава да излезе от коритото си и да ги потопи всички. Хаганът, като се заклел така по варварски, казал: „Сега искам да се закълна и по ромейски обичай.“ И същевременно ги запитал какво считат за свето и священо, заради което заклелите се не ще избягнат божия гняв, ако нарушат клетвата си. И тогава този, който заемал в Сингидунум архиерейския сан,³ му изпратил веднага свещените книги по тези, които служели като посредници между двете страни. А той, прикривайки най-хитро намеренията си, станал от седалището си и преструвайки се, че уж с голям страх и почит приема тези неща, коленичил най-усърдно и се заклел в тогава, който проповядвал словото божие,⁴ в свещените книги, че това, което е казал, не ще излезе лъжа. Ето защо Ситос приел пратениците му и ги отправил в престолния град при император Тиберий. А когато пратениците пътували за престолния град и императорът се готвел да ги приеме, хаганът между това, без да се бави, почнал да строи мост над реката с голяма бързина и много работници, като му помагала, така да се каже, цялата аварска войска.⁵ Той искал [да бъде построен] мостът,⁶ преди още да схване императорът намерението му, и да се опита да му попречи, доколкото обстоятелствата щели да му позволят това.

¹ Клетва над меч била практикувана от разни народи, например от първобългарите и славяните. Вж. посочванията за това у Г. И. Кацаров, Клетвата у езическите българи. СпБАН, Ист.-фил., III. 1913, стр. 114. — Бешевлиев, Вярата, стр. 50. — Ив. Дуйчев, Славянобългарские древности IX-го века, Byzantinoslavica XI, 1 (1950), p. 6—31. ² Става дума за бога на туркските народи Тенгри. Вж. подробности у Бешевлиев, пос. съч., стр. 33. ³ Сиреч епископът на Сингидунум. ⁴ Сиреч Исус Христос. ⁵ Текстът на това място е повреден. ⁶ В построяването на моста вземали участие строители византийци.

22. *Avares per dolum Sirmium capere conantur*

II 31. "Οτι ἀφικομένων τῶν πρέσβεων τῶν Ἀβάρων ἐς τὴν βασιλίδαν καὶ αἰτούντων τὸν αὐτοκράτορα παρασκευάσαι τὰς ναῦς τῷ Χαγάνῳ καὶ τῇ στρατιᾷ τῶν Ἀβάρων ἐς τὸν Ἰστρὸν διαβησομένην κατὰ Σκλαυηνῶν (θαρροῦντα γὰρ ἤδη τὸν Χαγάνον ἐς τὴν φιλίαν τὴν αὐτοῦ τὴν γέφυραν τε ἐς τὸν Σάον ἐργάζεσθαι ποταμὸν καὶ βούλεσθαι τοὺς κοινούς ἐχθροὺς αὐτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων Σκλαυηνοὺς ἐκτρίψαι), ταῦτα ἀπαγγειλάντων, εὐθύς μὲν τὸ ἐπιχείρημα καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ Χαγάνου διέγνω σαφῶς ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον ἐξελεῖν βουλόμενος ἐργάζοιτο τὴν γέφυραν ἀποκωλύσαι βουλόμενος τὴν τῶν ἀναγκαίων εἰσκομιδὴν, ὅπως λιμῷ παραστήσοιτο τὴν πόλιν, (οὐ γὰρ ἦν ἀποχρώσας δαπάνας ἐς αὐτὴν προαποθέμενος, τῇ συνεστάσει πρὸς Ἀβάρους εἰρήνῃ θαρρῶν) ἀπορῶν δὲ στρατιᾶς, οὗτι λέγω πρὸς τὴν Ἀβάρων δύναμιν ἀντιταξομένης, ἀλλ' οὐδὲ ὀλιγίστης ὅλως ὑπαρχούσης αὐτῷ, πάντων τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ἐς τὸν πρὸς Πέρσας πόλεμον ἐν Ἀρμενίᾳ τε καὶ τῇ μέσῃ τῶν ποταμῶν ἐνησχολημένων, ἀπεπροσποιεῖτο δῆθεν ὡς οὐ συννοήσας τὸ βουλευθῆν τῷ Χαγάνῳ, ἔφασκε δὲ βούλεσθαι μὲν καὶ αὐτὸς κατὰ Σκλαυηνῶν αὐτοὺς χωρῆσαι πολλὰ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας δηοῦντων, οὐκ εἶναι δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως τὸν καιρὸν Ἀβάροις συμφέροντα, Τούρκων ἤδη περὶ Χερσῶνα ἐστρατοπεδευμένων καὶ ταχεῖαν αἴσθησιν αὐτῶν, ἣν τὸν Ἰστρὸν διαπεραιωθῶσι, δεξομένων. ἀλλὰ ἐπισχεῖν γὰρ νῦν εἶναι καλὸν αὐτοὺς καὶ ὑπερβαλέσθαι τὴν ἐπιχείρησιν. αὐτὸς δὲ οὐ πολλοῦ χρόνου τὴν διάνοιαν γνώσεσθαι Τούρκων, ὅποι δὴ καὶ τῆς ἐφόδου τὴν ἔννοιαν ἔχοιεν, καὶ ταύτην δῆλῃ ποιήσειν τῷ Χαγάνῳ. ταῦτα οὐκ ἔλαθε τὸν Ἀβάρων πρεσβευτὴν ἐξεπίτηδες πρὸς τοῦ βασιλέως συμπλεπασμένα, καὶ ὡς τὸν ἀπὸ Τούρκων αὐτοῖς προβαλλόμενος φόβον ἐφέξειν ἤλπιζε τῆς ἐπινοίας αὐτοῦς. ἔδοξε δ' οὖν πείθεσθαι καὶ συνετίθετο πάντως ἐπισχῆσειν τὸν Χαγάνον· ἦν δὲ οὗτος ὁ μάλιστα ἐνάγων αὐτὸν αἰεὶ. καὶ παροτρύνων ἐς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον. καὶ οὗτος μὲν δῶρα ἐφ' οἷς ὑπέσχετο πολλὰ κομισάμενος ἐξώρμησε τῆς βασιλίδος· καὶ συνέβη κατὰ τὴν Ἰλλυριῶν αὐτὸν διοδεύοντα μετὰ τῶν προπεμπόντων ὀλίγων Ῥω-

22. *Onumi na аварите да завземат с хитрост Сирмиум*

Пратениците на аварите пристигнали в Константинопол и поискали от императора да приготви корабите за хагана и за аварската войска, за да преминат Истръ срещу славяните. Хаганът, като се осланял на неговото приятелство, вече строил моста на река Сава и искал да унищожи славяните, общи врагове на него и на ромеите. Като съобщили това, императорът веднага разбрал ясно намерението и замисъла на хагана, а именно, че той строил моста, защото искал да завладее града Сирмиум, за да попречи да се внасят припаси в него, та с глад да го превземе. (Императорът не бил запасил предварително града с достатъчни средства, понеже се осланял на сключения с аварите мир.) Но тъй като нямал войска — не казвам, която да се противопостави на аварската мощ, но изобщо при него нямало дори най-незначителна, понеже всички войсковι части били заети във войната срещу персите в Армения и Месопотамия, — то той се преструвал, че уж не е схванал намерението на хагана, и отговорил, че и той желал да отидат те срещу славяните, защото те били опустошили много области на ромейската държава. Моментът обаче за нападението не бил благоприятен за аварите, тъй като турките се били вече разположили на стан около Херсонес¹ и щели скоро да узнаят, че те са преминали Истръ. Затова би било по-добре да се въздържат сега и да отложат похода. А той не след много време щял да узнае намерението на турките и каква е целта на похода им и щял да я съобщи на хагана. Обаче пратеникът на аварите забелязал, че това било нарочно измислено от императора, който, като изтъквал опасността от турките, се надявал, че ще ги отклони от тяхното намерение. Тогава [пратеникът] се показал, че е съгласен, и обещал да въздържи хагана на всяка цена. А този [пратеник] именно винаги най-много насърчавал и подбуждал хагана към война с ромеите. И той, като получил много дарове заради своите обещания, потеглил от Константинопол. А когато пътувал през Илирик с неколцина придружници

¹ Става дума за Кримския полуостров.

μαίων πρὸς τῶν κατατρεχόντων τὴν χώραν Σκλαυηγῶν ἀναιρεθῆναι. οὐ πολλὰ δὲ διέδραμον ἡμέραι, καὶ παραντίκα ἕτερος ἦκεν ἐκ τοῦ Χαγάνου σταλὲς εἰς τὴν βασιλίδαν πρεσβευτῆς, Σόλαχος τοῦνομα, ὃς εἰσόδου πρὸς βασιλέα τυχὼν φανερώτατα ἤδη καὶ μετὰ γυμνῆς τῆς ἀναιδείας ἔφη ὧδε· ὥς ὁ Σάος μὲν ἤδη διαπέφρακται ποταμὸς γεφυρωθεὶς ἡλίθιον τι νομίζω διαβεβαιούσθαι· τὸ γὰρ προδηλότατον ἐν εἰδόσι λέγειν νόγος τῷ λέγοντι· καὶ οὐδεμία μηχανὴ Ῥωμαίους ἐπαρκέσαι Σιρμίου τῇ πόλει, μήτε τροφῆς μήτε μὴν ἐτέρας τινὸς βοηθείας διὰ τοῦ ποταμοῦ τὸ λοιπὸν εἰς αὐτὴν ἐσπλευσομένης, πλὴν εἰ μὴ τοσαύτη Ῥωμαίων ἀφίκοιτο πληθὺς ὥς δυνάμει καὶ βίᾳ τὴν τε τῶν Ἀβάρων ἀπελάσαι στρατιὰν καὶ διαλῦσαι τὴν γέφυραν. χρῆναι γοῦν τὸν αὐτοκράτορα μηδαμῶς ἐκπολεμῶσαι μᾶς ἐνεκα πόλεως εὐτελοῦς, μᾶλλον δὲ χύτρας, (ταύτη γὰρ αὐτῇ δῆπουθεν ἐχρήσατο τῇ λέξει) Ἀβάρους τε καὶ (τὸν)^a τῶν Ἀβάρων Χαγάνον, ἀλλ' ἐξαγαγόντα σώους ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτῇ στρατιώτας τε καὶ οἰκήτορας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐστὶν αὐτοῖς τῶν φέρεσθαι δυναμένων κτημάτων, παραχωρήσαι τῷ Χαγάνῳ τῆς πόλεως γυμνῆς τε καὶ ἐρήμου τὸ λοιπὸν καθεστῶσης. δεδοικέναι γὰρ αὐτὸν μὴ νῦν μὲν ταῖς τῆς εἰρήνης ἐμμένειν προσποιοῦντο Ῥωμαῖοι συνθήκαις, μέχρι τὸν κατὰ Περσῶν διάθωντο πόλεμον, διαθέμενοι δὲ μετέπειτα πανστρατιᾷ κατὰ Ἀβάρων χωρήσοιεν, ἐτοιμότατον ἐπιτείχισμα ταύτην γε δῆπου τὴν πόλιν ἔχοντες κατ' αὐτῶν καὶ οὔτε ποταμῷ μεταξὺ μεγίστῳ οὔτε μὴν ἐτέρῳ τινὶ δυσχωρίᾳ παντελῶς διειργόμενοι. σαφές τε εἶναι καὶ φανερώτατον ὥς οὐκ ἐπὶ καλῷ τῷ Ἀβάρων, εἰρήνης τῷ αὐτοκράτορι πρὸς αὐτοὺς σταθερᾶς συνεστῶσης, τηλικαῦτα περὶ τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον ὠκοδομήσατο τείχη. χαίρειν μὲν γὰρ ἔφασκε τὸν Χαγάνον καὶ ἐπὶ τοῖς καθ' ἕκαστον ἔτος στελλομένοις αὐτῷ παρὰ βασιλέως δώροις· καλὸν γὰρ ὑπάρχειν κτῆμα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ μὲν οἷν ἐσθῆτα σηρικὴν· ἁπάντων δ' οὖν ἀξιοκτιητότερον εἶναι τούτων καὶ τιμιώτερον τὴν ψυχὴν, περὶ ἧς φοβούμενον αὐτὸν καὶ ἀναλογιζόμενον, ὥς τὰ πολλὰ τῶν εἰς τὸν φθάσαντα χρόνον κατ' ἐκείνην δῆπου τὴν χώραν ἐπελθόντων ἐθνῶν τοιούτοις δώροις Ῥωμαῖοι προδηλεάσαντες τέλος εἰς καιρὸν ἐπιπθέμενοι πανωλεθρία διέφθειραν, οὐκ ἀποστήσεσθαι τῆς ἐπιχειρήσεως, οὐ δώροις, οὐκ

ромеи, той бил убит от славяните, които опустошавали страната.

Обаче не изминали много дни и веднага дошел друг пратеник в Константинопол, изпратен от хагана, на име Солах. Когато бил приет от императора, той заявил най-открито и с голямо безсрамие следното: „Смятам за глупаво да се доказва, че върху реката Сава е вече построен мост, защото този, който говори на осведомени люде всеизвестни неща, заслужава укор. И няма никаква възможност ромеите да помогнат на града Сирмиум, понеже в бъдеще не ще получат през реката нито храна, нито друга някаква помощ, освен ако не пристигне толкова голяма ромейска войска, че да може да прогони със силния си устрем аварската войска и да разруши моста.“ Императорът не трябвало по никой начин да започва война срещу аварите и аварския хаган заради един беден град, по-скоро заради едно празно гърне (той употребил именно тази дума). Напротив, той трябвало да изведе здрави и читави всички войници и жители на града, а също и всичкото имущество, което могат да носят, и след като градът остане гол и пуст, да го отстъпи на хагана. Пратеникът се страхувал, да не би сега ромеите да се преструват, че остават верни на мирния договор, докато завърши войната срещу персите, а после, след като я завършат, да се отправят срещу аварите с цялата си войска и да използват именно този град срещу тях, като най-удобна крепост, без да бъдат изобщо възпирани нито от много голяма река, нито от някакво друго препятствие. Ясно и съвсем очевидно било, че не за добро на аварите императорът е построил толкова големи стени около града Сирмиум, ако и да бил сключил постоянен мир с тях. Пратеникът казал, че хаганът се радвал и на ежегодно изпращаните му от императора дарове, защото добре е човек да притежава и злато, и сребро, и копринено облекло, обаче по-ценно и по-скъпо от всички тези неща е животът. Той се страхувал за живота си, защото имал предвид, че ромеите примамвали предварително с такива подаръци много от народите, които са нападали тази страна в миналото, но в края при удобен случай ги нападали и ги унищожавали до последния човек. Поради това той нямало да се откаже от намерението си ни срещу дарове, ни срещу обещания, нито

^a τὸν in mg. add. B om. tell.

ἐπαγγελίαις, οὐχ ἑτέρῳ τινὶ τῶν πάντων, πρὶν ἂν τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον χειρωσάμενος τὴν Σίρμιαν^α ἅπασαν οἰκειώσῃται νῆσον, ἣν δικαιοτάτα καὶ προσήκειν αὐτῷ Γηπαίδων πρότερον κτήμα γενομένην, αὐτῶν δὲ ὑπὸ Ἀβάρων πολεμηθέντων, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὰ κτήματα κατὰ τὸ εἶκος αὐτῷ μᾶλλον καὶ οὐ Ῥωμαίοις ἀρμόζειν. ταῦτα ἐτάραξε μὲν, καὶ τὴν διάνοιαν δεινῶς ὑπὸ τε ὀργῆς καὶ λύπης συνέχεε τοῦ αὐτοκράτορος· τοῖς εἰκόσι δέ, ὡς ἐνῆν, λόγοις καὶ αὐτὸς χρησάμενος ἀντέλεξεν ὥδε· ὡς οὔτε δυνάμει καὶ ἀνδρείᾳ χειρὸς οὔτε σοφίᾳ περιήλθεν ἡμᾶς ὁ Χαγάνος, ἀλλὰ εἰρήνας τε καὶ συνθήκας καὶ θεὸν τὸν ὁμοθύντα καθυβρίσας, παντί που δῆλον. πλέεν δὲ ὁμῶς οὐδὲν αὐτῷ τὴν ἀπιστίαν οἶμαι παρῆξεν· θάπτην γὰρ ἂν αὐτῷ μίαν τῶν θυγατέρων κατεγγυήσω, δυοῖν ὑπαρχουσῶν, ἣ τὸ Σίρμιον τὴν πόλιν ἐκὼν παραδώσω. εἰ δέ γε δυνάμει καὶ βίᾳ ταύτην ἐξέλοι, καὶ οὕτω τὸν ὑβρισμένον παρ' αὐτοῦ θεὸν ἐκδικῶν ἀναμένων αὐτὸς ἡκιστά τι καταπροέσθαι τῆς Ῥωμαίων πολιτείας ἐννοηθεῖν ποτέ. ἐπὶ τούτοις τὸν πρεσβευτὴν ἀποπεμπάμενος παρεσκευάζετο ἐκ τῶν ἐνόντων τῇ πόλει ἀμύνειν, στρατιὰν μὲν, ὡς ἔφθην εἰρηκώς, οὐδὲ βραχεῖάν τινα ἔχων, στρατηγούς δὲ καὶ ἡγεμόνας καὶ λοχαγούς στέλλων, τοὺς μὲν διὰ τῆς Ἰλλυριῶν, τοὺς δὲ διὰ Δαλματίας, ὡς ἂν τὴν πόλιν διὰ φρουρᾶς ἔχοιεν. (pp. 474,9 — 476,25)

срещу каквото и да било друго, преди да завладее града Сирмиум и да си присвои целия Сирмийски остров, който напълно справедливо му се падал, понеже по-рано бил владение на гепидите, а гепидите били победени от аварите. И затова владенията им по право трябвало да принадлежат нему, а не на ромеите. Тези думи смутили императора и разсъдъкът му се помрачил страшно от гняв и мъка. Обаче и той, доколкото било възможно, употребил съответните думи и отговорил така: „Всекиму е известно, че хаганът не ни е надвил нито с военна сила и храброст, нито пък с мъдрост, но като се надсмя над мирни договори и над бога, в когото се бе клел. Обаче аз мисля, че занапред дори за него няма да бъде полезно вероломството, защото по-скоро бих му дал за жена една от двете си дъщери, отколкото да му предам доброволно града Сирмиум. Но ако той го превземе със сила, то дори и тогава аз, като очаквам да му отмъсти бог, когото той е обидил, никога не бих помислил да отстъпя нещо от ромейската държава.“ След това отпуснал пратеника и се приготвявал, доколкото било възможно, да отбранява града. Но понеже както вече казах, не разполагал дори с най-незначителна войска, той изпращал стратегии, пълководци и дружинни началници, едни през Илирик, а други през Далмация, за да могат да задържат града.

23. Quomodo Theognis frustra cum Avaribus de pace egerit

Π 32. "Οὐ Θεόγνις, ἐπεὶ ἐν Κασίᾳ καὶ Καρβωναρίᾳ ταῖς νήσοις ἐγένετο, λόγων αὐτῷ κινήτων περὶ σπονδῶν, προσεδέξατο. παραγενομένου τε τοῦ Βαιανοῦ καὶ τοῦ Ἰππου ἀποφειρόμενος, τεθείσης οἱ καθέδρας χρυσῆς ἐνιζάνει αὐτοῦ, ἐκ δύο λινῶν ὑφασμάτων σκευασθείσης αὐτῷ ὥσπερ καλύβης τινός. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὥσπερ ἀντ' ἐρύματος πρὸ τῶν στέγων αὐτῷ καὶ τοῦ προσώπου προυβάλλοντο θυρεοὺς διὰ τὸ μὴ ἐκτοξεῦσαι Ῥωμαίους τυχὸν οὕτω δὴ ἀνθρώπον ἐς αὐτόν. ἀτὰρ οἱ γε ἅμφι Θεόγνιν παραγενομένοι βραχύ τε ἀφροσῶτες τοῦ χωρίου, ἵνα ὁ Βαιανὸς ἐφεζόμενος ἦν, διελέγοντο, ἐρμηνέων Οὐγγῶν τὰς πύσεις διασαφηνιζόντων, περὶ σπονδῶν. καὶ ὁ μὲν Βαιανὸς ἔφασκε δεῖν ὑπείκειν

23. Теогнид води неуспешно преговори за мир с аварите

Щом Теогнид¹ пристигнал на островите Касия и Карбонария², направено му било предложение за мир и той го приел. Пристигнал и Баян, който слязъл от коня си и седнал там на поставения за него златен престол, покрит с две ленени платна като някаква шатра. Пред гърдите и лицето му държали големи щитове като закритие, за да не би ромеите да хвърлят внезапно срещу него стрела. А когато Теогнид и придружаващите го дошли и застанали недалеч от мястото, гдето бил седнал Баян, започнали да водят преговори за мир, като въпросите били разяснявани от преводачи хуни. И Баян казал, че ромеите тряб-

^α σιρμισιανήν A corr. Hoesch.

¹ Теогнид е бил пратеник на императора и византийски пълководец. Stein, Studien, p. 112, предполага, че той е бил може би magister militum per Illyricum. ² Касия и Карбонария са били малки острови на р. Сава: Lebeau — S. Martin, op. cit., p. 185. — Stein, Studien, p. 112.

οἱ Ῥωμαῖους ἀμαχητὶ τοῦ Σιρμίου^α, οἷα δὲ τὸ λοιπὸν μηδεμιᾶς ὑπολειμμένης μηχανῆς ἐς τὸ μὴ ἀλῶναι τὸ ἄστυ πρὸς τῷ καὶ χήτει τῶν ἀναγκαίων θάπτον ὑποβληθήσεσθαι, τοῦτο μὲν ἐξ ἁμφοῖν τοῖν μεροῖν κεκαλυμμένης αὐτῇ τῆς σιτοπομπίας, τοῦτο δὲ καὶ τῆς τῶν Ἀβάρων δυνάμεως τῷ πολέμῳ μὴ ἐποχαλώσης, ἄχρις οὗ ὑποχείριον ποιήσουσι τὴν πόλιν. προυβάλλετο δὲ καὶ τινα εὐπρόσωπον αἰτίαν τοῦ ἱμεῖρεν δεσπόσαι τοῦ ἄστεος, διὰ τὸ μὴ αὐτομόλους ἐκ τῆς Ἀβαρικῆς στρατιᾶς, ἀγχιθύρου οὔσης τῆς πόλεως, ἑαυτοὺς ἐνδιδόναι Ῥωμαίοις. τούτων οἱ διειλεγμένων, ἀντεῖπε Θεογνὺς ὡς πρῶτον μὲν οὐδὲ αὐτὸς ἐνδώσει τῷ πολέμῳ πρότερον ἢ τὸ Ἀβαρικὸν ἐνδοῦναι, ἄλλως τε μὴ ἐλπίζειν τὸν Βαιανὸν τοιούτους εὐρήσειν Ῥωμαίους ὁποίους καὶ βούλεται. ταῦτα αὐτῶν καὶ τὰ τοιαῦτα ἀποφνηαμένων καὶ ξυμφωνησάντων οὐδαμῶς πρὸς εἰρήνην, διαρρηδὴν Θεογνὺς ἀπειρηκῶς τῶν σπονδῶν ἔφη ὡς τὸν Βαιανὸν ἀναχωρεῖν τε αὐτὸν καὶ πρὸς πολέμου παράταξιν ἐξοπλίζεσθαι, ἅτε αὐριον καὶ οὐκ ἐς ἀναβολὴν ἀναρρηξόντος αὐτοῦ τὴν μάχην. ἐπὶ τούτοις ἀπηλλάγησαν. (pp. 476, 26—477, 18)

B. EXCERPTA DE SENTENTIIS

24. Silzibulus Avaribus bellum minatur

3. "Οτι ὁ Σιλζίβουλος ὁ τῶν Τούρκων ἡγεμὼν, ἠκηκόει γὰρ ἤδη τῶν Ἀβάρων τῆς φυγῆς πέρι καὶ ὡς τὰ Τούρκων διαδηλησάμενοι ᾤχοντο, οἷα φύσει φρονήματι ἔπεται βαρβάρῳ, ἀπανθᾶδισάμενος ἔφη ὡς „οὔτε ὄρνεις πεφύκασι, ὅπως τῇ πτήσει ἀνὰ τὸν αἰθέρα διαφύγοιεν τῶν Τούρκων τὰ ξίφη, οὔτε μὴν ἰχθύες, ὡς ἂν ὑποβρύχιοι γενόμενοι ἐς τὰ κατώτατα τοῦ θαλαττίου ἀφανισθῇσονται κλύδωνος, ἀλλ' ὑπερθε περιουτοῦσι τῆς γῆς" καὶ ἦνίκα μοι ὁ κατὰ τῶν Ἐφθαλιτῶν διανυσθῆσεται πόλεμος, ἐπιδήσομαι καὶ Ἀβάροις καὶ τὰς ἐμὰς ἡκιστα φευξοῦνται δυνάμεις". ταῦτα λέγεται ἐπικομπάσαντα τὸν Σιλζίβουλον ἔχεσθαι τῆς ἐπ' Ἐφθαλίτας ὁρμῆς. (p. 18, 7—17)

25. Chaganus Avarorum Romanis frustra minatur

21. "Οτι καὶ αὐθις ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος ταῖς πρώην ἐχρήσατο ἀπειλαῖς. καὶ ἐπειδὴ

^α σιρμίον BM σερμίο rell.

¹ Името на турския вожд е дадено в гръцката форма Силзивул, или Сизибул, докато на турски е гласяло İstami. Името Силзибул (Сигизбул) е в същност видоизменение на титлата Sir-yabyu. Вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 234. — Grousset, op. cit., p. 128 sq.

вало да му отстъпят без бой Сирмиум, понеже вече не им била останала никаква възможност, за да задържат града. Освен това градът щял да падне по-скоро и поради недостиг на припаси, първо, защото от двете страни не се допускало да се изпращат храни в него, второ, защото аварската войска не щяла да престане да воюва, докато не покори града. Той изтъквал още като някаква благовидна причина, защо желае да завладее града, именно това, да не бягат при ромеите бегълни от аварската войска, тъй като градът бил близо до нея. След като били казани тези неща от него, Теогнид отговорил, че той не щял да се откаже от войната, преди да са се оттеглили аварите, и освен това Баян да не се надява, че ще намери такива ромеите, както той ги желае. След като казали такива и тям подобни неща и не се споразумели никак за мир, Теогнид се отказал открито от мирния договор и казал на Баян, че той си отива и че ще се въоръжи за война и че на следния ден и без отлагане щял да започне сражението. След това те се разотишли.

B. СЕНТЕНЦИИ

24. Силзивул заплашва аварите с война

Силзивул¹, вождът на турките (той бил вече чул за бягството на аварите и че били заминали, след като нанесли вреди на турките), както е присъщо на варварския нрав, казал изпълнен с високомерие: „Те нито са птици, та да могат с летене по въздуха да избягнат мечовете на турките, нито пък са риби, та като потънат, да изчезнат дълбоко под морските вълни, но се скитат върху земята. И когато аз завърша войната срещу ефталитите, ще нападам и аварите и те никак не ще се отърват от моите войски.“ Казват, че Силзивул, след като се похвалил така, предприел похода срещу ефталитите.

25. Заплахите на аварския хаган не постигат целта си

Вождът на аварите отново си послужил с предишните закани. И понеже

κομπίζον καὶ μεγαλοῦμαι τοῖσι ἱσχυρῶς
αἰὲς τε οὐκ ἴσμεν ἐδαμνόμεθα τοῖς Ῥο-
μαίοις (αἱτοὶ γὰρ δὴ πρὸς οἷς οὐκ ἀρραβία
τε αὐτοῖς ἵστανται), ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀνε-
φελήζον καὶ παραφρόνουν τὸν βίβλινον, οὐ
μὲν ἀλλὰ καὶ κομπωδιστίως ἔχρυντο τοῖς
ἀντιλόγοις. (p. 21, 16—21)

26. Chaganus Avorum Tiberio obicit quod
Romani Avaribus bellum intulerint

28. Ὅτι μετὰ τῆς τοῦ Ῥωμαίων ἡττῆς
λέγουσι οἱ* ἐπικρίβη ἀντιλόγοι ἔχρυντο ὁ
τοῦ Ἀβόρου στρατάρχης οἷς Τιβέριον καὶ ὁ
στολιεὶς ἀντιλογοῦρος ἔλεγον, ὅτι δὲ ἀλλοτριῶν
κοσμήτες πρὸς Ἀβόρους οὐκ καὶ Σκίθους
πολέμους ἔκρινοντο ἱσχυρόντες, ὃ οὐκ ἔμεν
γνώμεναι τε καὶ ἀντιβλεῖν αἰὲς, ὅθεν ἱσχυρό-
μεθα γινώσκοντες οἷς ἀνταγωνίζονται τε καὶ ἀντι-
χρῶνται τὰ φέρον τὰ Σκίθωνι;* Τιβέριον δὲ
γινώσκοντες... ἀντιβλέποντες (p. 23, 7—13)

прекалево се хвалел и говорил големи
приказки, тој не можал да изплаши ро-
мите (зашто те не изпитвали никакви
страх от аварите...), но те дори прене-
брегнали и презирала варварима, па си
послужили и с по-надмевани отговори.

26. Аварският хазан прави упрек на
Тибериј, зашто обвиня война на
аварите

Казват, че след поражението на ромеи-
те военачалникът на аварите изпратил
на Тиберий съобщение. И изпратеният
вестовосец казал: „Защо се осмелявате
да започнете война срещу аварите, т. е.
скитите, когато страдате от недостиг
на войски? Или у вас не се намират
писма и пергаменти, от които да узнаете,
когато ги четете, че скитските племена
са непобедими?“ А Тиберий отговорил...

* de ἐπικρίβη — γράμματα dedit C de Boer quae
legere et visus est, nihil praeter sui est... ὁ τοῦ
Ἀβόρου... μετ' ἐκκρίβητος ἱσχυρόντες... γράμματα
Ματ., δε... ἱσχυρόντες ἀντιλόγοι... γράμματα ὁ τοῦ Ἀβόρου
στρατάρχης οἷς Τιβέριον καὶ στολιεὶς ἀντιλογοῦρος
ἔλεγον ὅτι δὲ ὁ ἀλλοτριῶν οὐκ καὶ Σκίθους
πολέμους ἔκρινοντο ἱσχυρόντες... οὐκ ἔμεν
γνώμεναι τε καὶ ἀντιβλεῖν αἰὲς, ὅθεν ἱσχυρό-
μεθα γινώσκοντες οἷς ἀνταγωνίζονται τε καὶ ἀντι-
χρῶνται τὰ φέρον τὰ Σκίθωνι;* Τιβέριον δὲ
γινώσκοντες... ἀντιβλέποντες V. Hecce.

Х. ЙОАН ЕПИФАНИЙСКИ

Йоан Епифанийски е роден в град Епифания в Сирия. Живял е през втората половина на VI в. и бил съветник на антиохийския патриарх Григорий. Чрез него той влязъл в досег с персийския цар Хосрой, а по-късно и сам заминал за Персия. Това му дало повод да опише двадесетгодишната война между Византия и Персия (571/2 — 592/3).

От неговата „История“ (*Ἱστορίαι*) са запазени само уводът и началото на първата книга. Той е писал като участник в събитията, а може би е имал под ръка и съчинението на Менандър. „Историята“ на Йоан Епифанийски е използвана от Евагрий, Теофилакт Симоката и Ана Комнина.

ЕДИНСТВЕН РЪКОПИС: V=cod. Vaticanus gr. 1065 (s. XIII).

ИЗДАНИЯ: B. Hase в CP (заедно с Лъв Дякон). C. Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum*, IV, p. 272—276. — L. Dindorf, *Historici graeci minores*, I, Lipsiae 1870, p. 375—382. Преведеният тук откъс е взет от изданието на Диндорф.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, p. 244—245. — Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, p. 174—175.

IOANNES EPIPHANEUS FRAGMENTUM

De legatione Zemarchi ad Turcos

Πρὸς τοῦτοις δὲ, ὅτι καὶ Τούρκων πρὸς Ῥωμαίους (πρὸς)βεσσημένον^α, Ἰουστίνου δὲ βασιλέως τὴν πρεσβείαν προσεμένον, καὶ Ζήμαρχον, ἄνδρα τῆς συγκλήτου βουλῆς, σὺν ἐκείνοις ἐκπέμψαντος, Πέρσαι τοὺς Ἀλανοὺς χρήμασι διαφθεῖραι βουλευθέντες, δι' ὧν ἐκεῖνοι τὴν πορείαν ἐμελλόν ποιήσασθαι, τὸν τε Ζήμαρχον καὶ σὺν αὐτῷ Ῥωμαίους τε καὶ Τούρκους ἐκποδὼν γενέσθαι διαπούδαζον. (p. 377, 19—27)

^α βεσσημένων codd., πρὸς|βεσσημένων supplevit Hasius.

ЙОАН ЕПИФАНИЙСКИ ОТКЪС

Пратеничеството на Зимарх при турките

При това, когато турките проводили пратеници при ромеите, император Юстин приел пратеничеството и изпратил заедно с тях Зимарх¹, мъж сенатор. Персите, като се опитали да подкупят с пари аланите, през чиято земя те щели да пътуват, поискали да погубят Зимарх, а също и ромеите и турките, които го придружавали.

¹ Зимарх — византийски военачалник по времето на император Юстин II (565—578). През 568 г. императорът го изпратил при хагана на турките Силзивул.

XI. ЕВАГРИЙ СХОЛАСТИК

Евагрий (*Eὐάριος*) се родил към 536 г. в гр. Епифания (Сирия) и починал вероятно към края на VI в. Живял в Антиохия, гдето упражнявал адвокатска професия — поради това го наричали с прозвището „схоластик“. По-късно той отишел в Цариград, гдето заемал високи длъжности по време на императорите Тиберий (578—582) и Маврикий (582—602).

Евагрий е написал една „Църковна история“ в шест книги, която обхваща времето от 431 г. до дванадесетата година от царуването на Маврикий (593). Това съчинение, макар и да има църковен характер, разглежда също и светски събития. За съставянето му Евагрий е използвал някои по-стари автори, като Дексип, Приск, Менандър, Захарий Ритор, Прокопий, Йоан Малала и др.

Църковната история на Евагрий съдържа някои кратки сведения за историята на нашите земи през V и VI в., особено за т. нар. „варварски“ нашествия на хуни, авари и пр. Някои от тези сведения са особено ценни поради това, че произхождат от загубени днес съчинения.

РЪКОПИСИ: Текстът на Евагриевата „Църковна история“ е достигнал до нас в следните ръкописи: L = Cod. Laurent. LXIX 5 (XI s.). — A = Cod. Laurent. LXX, 23 (XII s.). — P = Cod. Patmlicus 688 (XIII s.). — B = Cod. Barocianus 142 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: Migne, P. Gr., LXXXVI, 2, coll. 2405—2906. — J. Bidez - L. Parmentier, *The Ecclesiastic History of Euaagrius with the Scholia*, London 1898. Преведените тук откъси са взети от последното издание.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, pp. 245—247. — Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, pp. 132—134. — Н. В. Пигулевская, *Византия и Иран на рубеже VI—VII веков*, М. — Л. 1946, стр. 16—19.

EUAGRII

ЕВАГРИЙ

HISTORIA ECCLESIASTICA

ЦЪРКОВНА ИСТОРИЯ

1. De Hunnorum incursionibus et de terrae motibus in provinciis Romanis

Ι 17. *Περὶ Ἀτίλα τοῦ Σκυθῶν βασιλέως, καὶ ὅπως τὰ ἑῷα καὶ ἑσπέρια κατέστρεψε καὶ περὶ τοῦ γενομένου ξένου σεισμοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἐν κόσμῳ φοβερῶν σημείων*

Ἐν τοῖτοις τοῖς χρόνοις ὁ πολὺς τῷ λόγῳ πόλεμος ἐκίνητο Ἀτίλα τοῦ τῶν Σκυθῶν βασιλέως, ὃν περιέργως καὶ ἐς τὰ μάλιστα λογίως Πρίσκοϋ ὁ ἤκτωρ γράφει, μετὰ πολλῆς τῆς κομφείας διηγούμενος ὅπως τε κατὰ τῶν ἑῷων καὶ ἑσπερίων ἐπεστράτευσεν μερῶν, ὅσας τε καὶ ὅσας πόλεις ἑλὼς κατήγαγε, καὶ ὅσα πεπραχὼς τῶν ἐντεῦθεν μετέστη.

Τοῦ αὐτοῦ τοίνυν Θεοδοσίου τὰ σκῆπτρα διέποντος, μέγιστος καὶ ἐξαισιος καὶ τοὺς προλαβόντας νικῶν^α γέγονε σειμὸς ἀνὰ πᾶσαν, ὥς εἰπεῖν, τὴν οἰκουμένην, ὥστε καὶ πολλοὺς τῶν πύργων τῶν ἀνὰ τὴν βασιλίδι πηρεῖς ἐνεχθῆναι, συμπεσεῖν ἐνεχθῆναι, συμπεσεῖν τε καὶ τὸ Χερρονήσου καλούμενον μακρὸν τεῖχος^β διαχῆναι δὲ τὴν γῆν καὶ πολλὰς κόμας ἐν αὐτῇ καταδύναι^γ πολλὰ τε αὖ καὶ ἀναρίθμητα γενέσθαι πάθη ἀνὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν^δ καὶ ἑνὶ μὲν τῶν πηγῶν ξηρὰς ἀναδειχθῆναι, ἐτέρῳ δὲ ὑδάτων πλήθος ἀναδοθῆναι μὴ πρότερον ὄν, δένδρα τε αὐτοπρεμενα σὲν ταῖς σφίσι ῥίζαις ἀναβρασθῆναι καὶ χόματα πλεῖστα εἰς ὕψη σχεδιασθῆναι. (pp. 2, 20—22; 26, 25 — 27, 10)

За Атила, царя на скитите, и как той опустошил източните и западните области. За страшното земетресение, което станало, и за други страшни поличби по света¹

По това време, когато Атила бил цар на скитите², избухнала многоизвестната война.³ За нея пише грижливо и много осведомено Приск Риторът,⁴ който разказва с голямо красноречие как [Атила] тръгнал на поход срещу източните и западните области, кои и колко града превзел и покорил и какви дела извършил, преди да си замине от тоя свят.

Когато прочее същият Теодосий⁵ обладал скитъра, по паята, тъй да се каже, вселена станало много голямо и необикновено земетресение, което надминало всички предишни земетресения. Вследствие на това много от кулите на столицата се срутили напълно, съборила се и така наречената Дълга стена в Херсонес. А земята се разтворила и погълнала много села. Много и безбройни бедствия настали по земята и по морето. Някои извори пресъхнали, другаде избликнали обилни води, които по-рано не съществували. Другаде пък цели дървета били изтръгнати заедно с корените си и множество насипи от пръст се напъпали като планини.

2. De Marciani imperatoris Thracia origine

II 1. *Περὶ Μαρκιανοῦ βασιλέως, καὶ ὅλα σύμβολα προηγήσαντο τὴν βασιλείαν αὐτῷ μηνύοντα*

Μαρκιανὸς τοίνυν, ὥς ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ μὴν καὶ Πρίσκῳ ἰστορήται τῷ ἤκτωρ, ἦν μὲν Θραξ γένος, ἀνδρὸς στρατιωτικοῦ παῖς.

За император Маркиан и какви поличби са предхождали и предвещавали неговото царуване

Прочее Маркиан⁶, както разказват мнозина други, а също и Приск Риторът⁷, бил тракиец по произход, син

^α νικῶν] ἅπαντας ἀποκρυσπτόμενος ZV.

¹ Това подзаглавие, както и подзаглавията на другите откъси, са взети от съчинението на Ник. Калист. ² Под името скити тук са означени хуните. ³ Става дума за войната на Атила срещу Византийската империя през 447 г. ⁴ Текстът на Приск Панийски е издаден в Гръцки извори, I, стр. 86—129, гдето са дадени и обяснителни бележки за събитията. ⁵ Имп. Теодосий II (408—450). ⁶ Имп. Маркиан (450—457). ⁷ Никъде в запазените откъси от съчинението на Приск не се говори за тракийския произход на имп. Маркиан. Загатва се следователно за загубен откъс от това съчинение.

ὅς γε τῆς τοῦ πατρὸς βιοτῆς μεταλαχεῖν ἐπιγόμενος, πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν τὰς ὁρμὰς ἔσχευεν, ἐνθα καὶ στρατιωτικοῖς ἐδύνατο συντεταχθαι τάγμασιν. Ἀρὰ δὲ τὴν ὁδὸν τεθέσται νεοσφαγὲς σῶμα ἐπὶ γῆς ἐρριμμένον ᾧ παρестῶς, ἦν γὰρ τὰ τε ἄλλα πανάριστος καὶ ἐς τὰ μάλα φιλονθρωπότατος, φητεῖρε τὸ γεγονός, καὶ ἐπὶ πολὺν τὴν πορείαν ἐπείχε τῶν εἰκότων μεταδούται βουλόμενος. Ἐπειδὴ δὲ τινες τοῦτο τεθέσται, ταῖς ἐν τῇ Φιλιππουπόλει προσήγγελλον ἀρχαῖς· αἱ τὸν Μαρκιανὸν παραλαβοῦσαι τὰ περὶ τῆς μαφονίας ἀνηρώτων. Καὶ διὰ τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν εἰκότων πλέον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γλώσσης ἐσχηκότων, τὸν φόνον τε τῶνδρὸς ἀνανομέον καὶ μαφόνον γε ποιῶνς μέλλοντος ἀποτίσειν, θεία τις ἐξαπίνης ῥοπή τὸν μαφόνον παραδίδωσιν ὅς τὴν κεφαλὴν ἀποθέμενος ποιήν τοῦ δράματος τὴν κεφαλὴν τῷ Μαρκιανῷ χαρίζεται. Οὕτω παραδόξως σωθεὶς ἐν τινι τῶν αὐτόν τι στρατιωτικῶν τελῶν ἀφικνέται ἐν αὐτῷ παραγγέλλειν βουλόμενος. Οἱ τὸν ἄνδρα θαυμάσαντες μέγα τε ἐσσεῖσθαι καὶ ἀξιολογώτατον εἰκότως τεκμηριμένοι ἥδιστα προσδέχονται, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐγκαταλέγουσιν, οὐτὶ ἔσχατον, ὥς ὁ στρατιωτικὸς ἐθέλει νόμος, ἐς δὲ τὰ βαθυὸν ἄν τι τετελευτηκότος ἄνδρὸς — Αἰγυπτος ὄνομα τοῦτο, — Μαρκιανὸν τὸν καὶ Αἰγυπτον ἐς τὴν παραγγέλιαν ἐγγράψαντες. (pp. 34, 3—4; 36, 10 — 37, 12)

на войник. Понеже искал да следва пътя на баща си, той се отправил към Филиппопол, гдето можел да бъде зачислен във войнишките отреди. По пътя [Маркиан] видял захвърлен на земята труп на наскоро убит човек. Той се спрял до него (защото между другото бил много добър и извънредно човеколюбив), нажалил се от станалото и отложил за известно време пътуването си, понеже искал да отдаде на мъртвия това, което подобавало. Но неколцина видели това и съобщили на властите във Филиппопол, които хванали Маркиан и започнали да го разпитват за убийството. Обаче догадките и уликите били по-силни от истината и от думите [на Маркиан], който отричал, че е убил човека. И когато той щял да понесе наказание като убиец, не-надейно някаква божия сила предала убиенца. Този бил обезглавен за наказание за извършеното [престъпление] и така спасил главата на Маркиан. Спасен неочаквано по този начин, той пристигнал в една от тамошните военни части, гдето желаел да бъде зачислен. Там се възхитили от него, понеже видели, както трябва да се очаква, че е едър и много представителен, приели го с готовност и го зачислили в редовете си, и то не на последно място, както изисквал военният закон, а с някакъв чин на един току-що починал воин, чието име било Август, като го записали в списъка под името Маркиан Август.

3. De terrae motu in Thracia

Π 14. Περὶ καθολικῶν παθημάτων

За всеобщите бедствия

* Ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις, τοῦ Σκυνδικοῦ πολέμου συνιστάμενοι πρὸς τοὺς ἐχθροὺς Ῥωμαίους, ἦ τε Θρακία γῇ καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἐσεισθη, καὶ Ἰωνία καὶ αἱ καλούμεναι Κινλάδες νῆσοι. (pp. 35, 8; 65, 19—22)

По това време,¹ когато скитите започнали война с източните ромеи², Тракийската земя и Хелеспонт били разтърсени от земетресение, а също Иония³ и така наречените Цикладски острови.

¹ Загатва се за споменатата по-горе византийско-хунска война от 447 г. ² Под „източни ромеи“ се разбират поданиците на Източната римска империя, сиреч Византия. ³ С архαιοистичното наименование Иония тук е обозначено западното и северозападното малоазийско крайбрежие.

4. De Illyrici Thraciaeque episcopis synodi Chalcedonensis participibus

Π 18. Περὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι συνόδου, καὶ πόθεν τὴν αἰτίαν τῆς συνελεύσεως ἔσχευ

За Халкидонския събор и за причината на свикването му¹

Ἐφ' οἷς ἐπεβόησαν οἱ Ἀνατολικοὶ „Αἴτη δακαία κρίσις.“ Οἱ δὲ τῶν Ἰλλυριῶν ἐπίσκοποι ἐπεκράτασαν „Πάντες ἐσφάλημεν, πάντες συγγνώμης ἀξιοῦμεν.“ — — —

Ἐμφέρεται ἐν τοῖς αὐτοῖς πεπραγμένοις ὡς ἦν ἡκα τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος ἀνεγνώσθη περιέχον

„Καὶ πρὸς τὸ χρεωστούμενον ὄφλημα τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐπιστήναι, ἡ θεία φύσις ἠρώθη τῇ φύσει τῇ παθητῇ ἵνα, τοῦτο δὲ τὸ ταῖς ἡμετέρας ἰύσεων ἵπάρχον ἀρμόδιον, ὃ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀνθρώπος Χριστὸς Ἰησοῦς, καὶ ἀποθνήσκων ἐκ τοῦ ἑνὸς δυνηθῇ, καὶ τελευτᾷ ἐκ τοῦ ἑτέρου μὴ δυνηθῇ...“ πρὸς τὴν τοιαύτην βῆσιν ἀμφιβαλλόντων τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Παλαιστινῶν ἐπισκόπων, Ἀέτιος ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κωνσταντινου ἀγιοπάτης ἐκκλησίας βῆσιν παρήγαγεν Κυρίλλου περιέχουσαν οὕτως.

„Ἐπειδὴ δὲ πάλιν τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα χάριτι θεοῦ, κατὰ φωνὴν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, λέγεται παθεῖν αὐτὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον, οὐχ ὥς εἰς πείραν ἐλθὼν θανάτου τὸ γε ἦκον εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν — ἀποπληξία γάρ τοῦτο λέγειν ἢ φρονεῖν — ἀλλ' ὅτι, καθάπερ ἔφην ἀγίως, ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐγεύσατο θανάτου.“

Καὶ πάλιν πρὸς τὴν βῆσιν τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος τὴν ἔχουσαν

„Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκάτερα μορφή μετὰ τῆς θάτερου κοινωνίας ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λόγον κατεργαζομένου τοῦδ' ὅπερ ἐστὶν τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ὅπερ ἐστὶν τοῦ σώματος. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασιν, τὸ δὲ ταῖς ὕβρεσιν ὑποπέπτωκεν...“ ἀμφιβαλλόντων τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Παλαιστινῶν ἐπισκόπων, ὁ αὐτὸς Ἀέτιος κεφάλαιον ἀνέγνω Κυρίλλου περιέχον οὕτως. — — —

При това² източните извикали³: „Това е правилно решение.“ А илирийските епископи се провикнали: „Всички сгрехихме, всички молим за опрощение.“ — — —

За деянията на събора⁴ се казва, че се прочела онази част от посланието на Лъв⁵, която съдържа следното: „И за да се изложи това, което е дължимо на нашата природа, божествената природа се съедини с природата, която подлежи на страдание, тъй като това отговаря на нашето изкупление. Един и същ е посредникът между бога и хората, човекът Исус Христос, който може да умира в едната [природа], а не може да умира в другата...“ Понеже илирийските и палестинските епископи се колебаели, Аеций, архидякон на пресветата Константинополска църква, привел следните думи на Кирил⁶: „След това отново тялото му по божия милост изпита смъртта за всички, както казва апостол Павел. Сиреч той е изпитал смъртта заради нас, а не е достигнал до познаване на смъртта, което е неприсъщо за неговата природа — това би било безумие да се говори или да се мисли. Но както казах преди малко, плътта му е вкусила смъртта.“ И отново [се върнал] към следните думи от посланието на Лъв: „Зашото двата образа действуват слети един в друг, което в същност означава, че словото извършва това, което е присъщо на словото, а тялото изпълнява онова, което е присъщо на тялото. И едното от тях блести с чудесата си, а другото попада под хулите...“ Понеже илирийските и палестинските епископи се колебаели относно тези думи, същият Аеций прочел следната глава от Кирил. — — —

¹ Ἰλλυρικῶν Act. et semper.

¹ Т. нар. Халкидонски църковен събор се е състоял през времето от 8 октомври до 1 ноември 451 г. в Халкидон или Калхедон (Кадъкьой на малоазийското крайбрежие на Босфора, предградие на Цариград) и взел решение против еретическото учение на Евтихий и Диоскор. ² Загатва се за решението на събора да бъдат отнети епископските престоли на александрийския епископ Диоскор и на онези негови привърженици, които били извършили насилие над привържениците на православието на т. нар. „Разбойнически събор“ в гр. Ефес през 449 г. ³ Под израза „източните“ се разбират епископите на Тракия, Понт и Мала Азия. ⁴ Става дума за актовете на църковния събор, ⁵ Лъв I Велики, римски папа (449—461). ⁶ Кирил, александрийски патриарх (412—444), известен като ревностен защитник на православието срещу несторианството.

Μεθ' οὗς οἱ Ἀνατολικοὶ ἐξεβόησαν: „Τὸν Αἰγύπτιον τῇ ἐξορίᾳ.“ Οἱ δὲ Ὑλνριοὶ ἐκράυ-
γασαν: „Δεόμεθα, πάντας ἐλέησον.“ Μεθ' οὗς
οἱ Ἀνατολικοὶ: „Τὸν Αἰγύπτιον τῇ ἐξορίᾳ.“

Καὶ τῶν Ὑλνριῶν τὰ παραπλήσια αὐτοῦντων,
οἱ τοῦ κλήρου Κωνσταντινουπόλεως ἐξεβόησαν:
„Διόσκορον τῇ ἐξορίᾳ, τὸν Αἰγύπτιον τῇ ἐξορίᾳ“
τὸν αἰρετικὸν τῇ ἐξορίᾳ. Διόσκορον δὲ Χριστὸς
καθεῖλεν.“ Μεθ' οὗς πάλιν οἱ Ὑλνριοὶ καὶ οἱ
ἀμφ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι: „Πάντες ἡμᾶςτομεν
πάνσι συγχώρησον. Διόσκορον τῇ συνόδῳ, Δι-
όσκορον ταῖς ἐκκλησίαις.“ Καὶ τῶν παραπλή-
σιων προελθόντων τὰ τῆς τοιαύτης συνέλευσεως
ἡπεραιούτο.

Καὶ ἀπῆλθον οἱ ἄρχοντες τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ
Λέοντος ἐντεθῆναι τῷ ὄντι. Πρὸς δὲ ἀποφασί-
ων τῶν ἐπισκόπων καὶ εἰρηκότων ἄλλον ὄντι μὴ
γενέσθαι, ἐντελὼς γὰρ ἔχειν, ἀπηνέχθη ταῦτα τῷ
βασιλεῖ. Καὶ ἐκέλευσεν ἐξ ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν
ἐπισκόπων, καὶ τρεῖς ἀπὸ τῆς Ποντικῆς, καὶ
τρεῖς ἀπὸ τῆς Ἀσίας, καὶ τρεῖς ἀπὸ Θράκης,
καὶ τρεῖς ἀπὸ Ὑλνριῶν, συμπαραόντος Ἀνατο-
λίου καὶ τῶν τοποτηρητῶν Ῥώμης, συνελθεῖν
ἐν τῷ μαγνησίῳ, καὶ τὰ περὶ τῆς πίστεως
ὀρθῶς τυπῶσαι, ἢ ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ δηλώσαι
πίσιν, ἢ εἰδέναι ὅς ἐν τῇ δύσει ἡ σύνοδος
γίνεται. (pp. 34, 5—6; 73, 9—11; 83, 22 —
84, 18; 86, 3—14; 90, 28 — 91, 6)

5. Hunni in Thraciam irrumpunt

III 2. Περὶ ἐφόδων βαρβαρικῶν
ἐν τε τῇ ἑφ καὶ τῇ δύσει

Τοιαῦτα μὲν οἶν κατ' ἀρχὰς ὁ Ζήνων ἐκ-
δεδημημένος τὸν βίον οἱ δὲ γε ἐπὶ τοῖς πρὸς
τε ἀνίσχοντα πρὸς τε δνόμενον ἥλιον κακῶς
ἐπασχον, ἐνθεν μὲν τῶν Σκυθῶν βαρβάρων
πάντα ληϊζομένων, Θράκην δὲ πλήθος Οὐννων
τῶν πάλαι Μασσαγетῶν ἐκωδραμόντων, καὶ τῶν
Ἰστρον διαβάτων μηδενὸς ἀμύνοντος, αὐτοῦ
δὲ γε Ζήνωνος τὰ ἐπίλοιπα βαρβαρικῶ τῷ τρό-
πῳ πρὸς βίαν ἀφαιρουμένον. (pp. 94, 4; 100,
6—13)

След тях източните епископи изви-
кали: „Египтянинът на заточение!“ А
илирийците извикали: „Молим, помилуй
всички!“ А след тях източните казали:
„Египтянинът на заточение!“

Понеже илирийските искали подобни
неща, представителите на константино-
полския клир извикали: „Диоскор на за-
точение! Египтянинът¹ на заточение! Ере-
тикът на заточение! Христос сваля Диос-
кор.“ След тях илирийските епископи
и другите епископи извикали отново:
„Всички сгресихме. Прости на всички ни!
Диоскор в Синода, Диоскор в църквите!“
И като минали и другите подобни въ-
проси, това съвещание свършило.²

Първенците³ поискали съдържанието
на Лъвовото послание да се вмъкне
в изложението. Понеже епископите отго-
ворили на това, че друго изложение не
ще има, че то е окончателно, съобшили
това на императора.

Наредили шестима от източните епи-
σκοпи, трима от Понт⁴, трима от Азия,
трима от Тракия и трима от Илирик с
Анатолій⁵ и трима от римските намест-
ници да се съберат в Мартириума⁶ и
да изложат правилно догмите на вярата,
като всеки разкрие своята вяра или да
знае как е станал съборът на Запад

За варварските нападения на Из-
ток и на Запад

Такива били отначало делата на Зе-
нон, който живеел разпуснат живот.
А поданиците на Изток и на Запад стра-
дали много. На Изток варвари скити⁷
опустошавали всичко, а Тракия била на-
падната от множество хуни, наричани
някога масагети, които преминавали Ис-
тър, без никой да им се противопостави.
Каквото пък останело, сам Зенон по вар-
варски начин го ограбвал с насилие.

¹ „Египтянинът“ е наречен споменатият Диоскор, епископ на Александрия. ² Това било второто съвещание, състояло се на 10. X. 451 г. ³ На събора присъствували и представители на имп. Маркиан. Между тях бил и един бивш praefectus praetorio per Illyricum. Вж. *Mansi, Acta conciliorum*, VI, col. 563. ⁴ Понът е област по северния бряг на Черно море. ⁵ Анатолий бил епископ на Цариград (449—458). ⁶ Става дума за една цариградска църква, в която били поставяни мощи на мъченици. ⁷ Античните автори наричали „скити“ (σκηῖται) номадските племена, които живеели в Етиопия или по горното течение на Нил.

6. *Theodoricus copias suas in Thracia colligit et contra Zenonem ducit*

III 25. *Περὶ τῆς ἐπανάστασεως Θεοδορίχου τοῦ Σκύθου, καὶ τῆς τοῦτου τελευτῆς*

Ἐπανίσταται δὲ τῷ Ζήρῳ καὶ Θεοδότης Σκύθης ὃν γένος καὶ τὰς οἰκίας ἀνάμειξε ἀπὸ τῆν Θρακίων ἀνδρείας ἐπιστρατεύει κατὰ τοῦ Ζήρωνος καὶ μέχρι στόματος τοῦ Πόντου δρώσας τὰ ἐν ποσὶ χωρία μικροῦ τῆν βασιλείου εἰλε πόλιν, εἴ γε μὴ ἴτες τῶν ἐς τὰ μάλιστα αὐτῷ ἐπιτηδείων ὑπαχθέντες ἐβουλεύσαντο αὐτὸν ἀνελεῖν. Ὅς ἐδελοκακούντας τοὺς οἰκίους ἐγνωκὼς εἰς ταῦτίσω μὲν ἀποχωρεῖ, οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τοῖς ἀπελθοῦσι συναριθμεῖται. (pp. 95,30; 122,9—17)

За въстанието на скита Теодорих и за неговия край

Срещу Зенон¹ се разбунтувал и Теодорих, който бил скит по произход. Той събрал войските си в Тракия и се отправил на поход срещу Зенон. Като опустошил всички селища по пътя си чак до устието на Понта, той насмалко шял да превземе столицата, ако някои от най-приближените му хора не били подкупени и не решили да го премахнат. Като разбрал, че неговите приближени били изпълнени с лоши намерения, той се върнал назад. И не след много време умрял.

7. *De Ioannis Scythae et Ioannis Cyrti gestis contra Isauros rebelles*

III 35. *Περὶ τῆς τῶν τυράννων Ἰσαύρων καθαιρέσεως*

За премахването на исаврийските узурпатори

Ὅν ἀπὸ δὲ τρόπου καὶ ἦν ἐτύχμεν προκαταβεβληκότες ὑπόσχεσιν, καὶ τὰ ἕτερα λόγου ἄξια ὑπὸ τοῖς Ἀναστασίου χρόνοις γεγόμενα συναρᾶται τῇ ἱστορίᾳ. Δογγίνος δὲ Ζήρωνος δμαίος τὴν ἐνεργημένην ὡς προδιήγηται κατεληφώς, τὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πόλεμον ἀναφασθὼν ἀναζώννυται. Καὶ πολλῶν ἔνθεν τε καὶ κείθεν συναθροισθεῖσων δυνάμεων, μετ' ὧν καὶ Κόνων ἐτύγχανεν ὢν — ἐπίσκοπος ἐν Ἀπαμείᾳ τῆς τῶν Σύρων ἐπαρχίας γεγωνὼς Ἰσαύροις ὡς Ἰσαυρὸς συνεστράτευσεν, — τέλος ἐπιτίθεται τῷ πολέμῳ, τῶν μὲν Ἰσαύρων τῶν συστρατευσάντων τῷ Δογγίνῳ πανωλεθρία φθαρέντων, τῶν δὲ κεφαλῶν Δογγίνου καὶ Θεοδώρου πρὸς Ἰωάννου τοῦ Σκύθου σταλεισῶν ἀπὸ τῆν βασιλείας πόλιν ὡς καὶ ἐν κοντοῖς περιγραφίσας ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς καλοῖσιν αἰσιν. Συναῖς ἀντιλέρας τῆς Κωνσταντίνου κειμένης ἐπιχώρησεν, ἥδὲ θέαμα τοῖς Βυζαντίοις ἀνθ' ὧν κακὸς πρὸς Ζήρωνος καὶ τῶν Ἰσαύρων ἐπεπόνθησαν. Καὶ ὁ ἕτερος δὲ Δογγίνος τὸ πολλὸν τῆς τυραννίδος συνέχων, ὁ ἐπὶ κληρὸν Σελινούντιος, καὶ Ἰνδῆς σὺν αὐτῷ, πρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπὶ κληρὸν Κυρτοῦ στέλλονται τῷ Ἀναστασίῳ ζωοῖται. (pp. 96,13; 134,24 — 135,11)

Няма да бъде неуместно, ако освен това, което вече сме обещали, прибавим в историята си и разказа за другите дела, достойни за споменаване, които са станали по времето на Анастасий. Лонгин, брат на Зенон, стигнал в родината си, както разказахме по-рано, и открито започнал война срещу императора.² Той събрал от разни места много войски, заедно с които бил и епископът на сирийска Апатия Конон, който като исавриец участвувал в похода заедно с исаврийците. Войната се свършила. Исаврийците, които били на страната на Лонгин, били поголовно избити, а главите на Лонгин и Теодор³ били изпратени в столицата от Йоан Спита. Императорът заповядал да ги набият на колове в така наречените Сики, които се намират срещу Константинопол. Това зрелище било приятно на византийците поради злините, които били претърпели от Зенон и от исаврийците. А другият Лонгин, по прякор Селинунтски, който бил главната опора на узурпаторите, и заедно с него и Инд били изпратени като пленници на Анастасий от Йоан, по прякор Кирт.⁴

¹ Загатва се за междоусобните войни, които избухнали между имп. Зенон и федератите остготи, някои от които към края на V в. добили твърде голямо влияние в империята. За подробности вж. E. Stein, Geschichte des spätromischen Reiches, Wien 1928, p. 527 sq. ² Става дума за борбите на император Анастасий I (491—518) против Лонгин, брат на предишния имп. Зенон и претендент за византийския престол. За подробности вж. Bury, History, I, pp. 432—433. — Кулаковски, История, стр. 461 сл. ³ Теодор (според Theophanes, op. cit., p. 139, 3: Агенодор) и Лонгин Селинунтски били привърженици на Зеноновия брат Лонгин. ⁴ Йоан Спит и Йоан Кирт („Гърбавият“) били предводители на тракийските войскови отреди.

8. De Longo muro

III 38. Περὶ τοῦ μακροῦ τείχους

За Дългата стена

Μέγιστον δέ τι τῷ αὐτῷ βασιλεῖ κατεργαστα καὶ μονήμης ἄξιον, [καὶ] τὸ μακρὸν καλούμενον τείχος, καλῶν τῆς Θράκης κείμενον ὅπερ διίσταται μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταδίους ὀγδοίκοιςτά μάλιστα καὶ διακοσίαις, ἑκατέραν δὲ θάλατταν περιλαμβάνει ἐπὶ σταδίους εἴκοσι καὶ τετρακοσίους, δίκην πορθιμοῦ τινος τὴν τε πόλιν μακροῦ νῆσον ἀντὶ χειρονήσου ποιῆσαν, τοὺς τε βουλομένους διαπορθμεῖον ασφαλέστατα ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πόντου ἔς τὴν Προποντίδα καὶ τὴν Θράκην θάλατταν, εἰργον τοὺς τε ἐκθέοντας βαρβάρους ἐκ τε τοῦ καλουμένου Εὐξείνου Πόντου Κόλχων τε καὶ τῆς Μιωτίδος λίμνης καὶ τῶν ὑπὲρ τὸν Καύκασον καὶ τοὺς κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐκχευμένους. (pp. 96,18; 136, 19—31)

Същият император [Анастасий] извършил твърде голямо и достойно за споменавање дело, именно така наречената Дълга стена, която здраво стои в Тракия. Тя отстои от Константинопол най-много на 280 стадия и се простира като някакъв провлак от едното до другото море на разстояние 420 стадия¹. Така градът от полуостров станал почти остров. И на тези, които искали да преминат от така наречения Понт в Пропонтида и в Тракийско море², тя давала пълна сигурност. [Дългата стена] пречела и на варварите, които правели набези от тъй наречения Евксински Понт, от Колхида, от Меотидското езеро и от земите отвъд Кавказ, както и на тези, които били пръснати в Европа.³

9. De Vitaliani rebellione

III 43. Περὶ τῆς τυραννίδος Βιταλιανοῦ

За Виталиановия опит за узурпация

Τυραννεῖ τὸν Ἀναστάσιον Βασιλιανὸς Θραξ^α γένος, ὃς τὴν τε Θράκην καὶ Μυσίαν μέχρις Ὀδυσσοῦ καὶ Ἀγχιάλου^β δηρώσας ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἠπείγετο, πλῆθος ἀσιτάμητον ἔχων Ὀδυνεῶν ἐθνῶν ὅπερ Ὑπάτιον ἠπαντήσαντα πέμπονεν ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τῶν οἰκείων προδοθεὶς ὁ Ὑπάτιος ρωγρίας ἦλθ' ἰλύτρον τε μεγάλων ἀφείθη, Κερίλλος τὰς ἐπιστρατεύσεις ἐγχειρίζεται. Καὶ πρῶτα μὲν τῆς μάχης ἀγχωμῶλον γενομένης, εἰτα καὶ πολλὰς τροπὰς δεξαμένης ἦν τε ταῖς διώξει καὶ ταῖς ὑπαγωγαῖς, καὶ τοῦ Κερίλλου τὸ πλέον ἐσχηκότος, ἐπιστροφάδην πάλιν δίωξις γέγονε, ἐδελοκακησάντων τῶν στρατιωτῶν. Καὶ οὕτω τὸν Κερίλλον ἐκ τῆς Ὀδυσσοῦ παρείληφεν ὁ Βιταλιανὸς καὶ μέχρι τῶν καλουμένων Συκῶν τὴν ἔλασιν ἐποιήσατο, πάντα δρῶν, πάντα περπολόν,

Виталиан,⁴ тракиец по произход, искал да узурпира властта на Анастасий. Като опустошил Тракия и Мизия до Одесос и Анхияло, той се отправил към столицата с огромно множество хунски племена.⁵ Императорът изпратил Ипатий, за да го пресрещне. Но Ипатий бил предаден от своите хора, взет в плен и след това бил освободен срещу голям откуп. Тогава Кирил⁶ бил натоварен да ръководи похода. Завързало се сражение, при което отначало никой нямал надмощие, но после то станало много променливо и въпреки че Кирил имал надмощие в тия преследвания и отстъпления, той пак бил подгонен от всички страни, понеже войниците проявили зла воля. И така Виталиан заловил Кирил извън Одесос и извършил нападение чак до така наречените Сики, като всичко унищожил и

^α ὁ Θραξ Р. ^β Ἀγχιάλον Α.

¹ Един стадий се равнява на 0,185 км. разбира Егейско море. ² В този откъс Евагрий дава сравнително най-подробни сведения за изградената от имп. Анастасий в 512 г. Голяма стена.

³ На Евагрий дължим един от най-обстойните и точни сведения за бунта на византийския пълководец Виталиан през втората половина от управлението на имп. Анастасий. ⁴ Според други сведения във войската на узурпатора Виталиан участвували не само гърци, но и траки, славяни и първобългари. Вж. Ioannis Malalae Chron., ed. Voyn., p. 402, 3—8. — Срв. Вигу, op. cit., I, p. 297 sq. — Кулаковский, пос. съч., I, стр. 508 сл. ⁵ Споменатият тъй Кирил бил византийски пълководец, началник на войските в Тракия след Ипатий. Вж. Вигу, op. cit., I, p. 299. — Кулаковский, пос. съч., I, стр. 510.

οὐδὲν ἕτερον ταῖς φασασίαις ἔχων ἢ καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν ἐξελεῖν καὶ τῆς βασιλείας κρατῆσαι.

Ἐν Συκαῖς δὲ αὐτοῦ σκηνησάμενον, στέλλεται πρὸς τοῦ βασιλέως Μαρτίνος ὁ Σύρος, οὐ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, μετὰ νηπίου στρατοῦ πολεμήσων τῷ Βιταλιανῷ. Συνήτην οἶν ἄμφω τῷ στρατῷ, ὁ μὲν ἐπὶ πρῶμους τὰς Συκὰς, ὁ δὲ τὴν Κωνσταντίον ἔχων. Καὶ πρῶτα μὲν ἀνεκώχωνον· εἰτα μετὰ τοὺς ἐκπλους καὶ τοὺς ἀκροβολισμοὺς μεταξὺ τοῖν δυοῖν στρατοπέδων ναυμαχίας καρτερὰς οὐσάσης περὶ τῇ καλούμενᾳ Βυβάρια, φεύγει μὲν προτροπᾶδην πρῶμους κρονσάμενος ὁ Βιταλιανὸς τὰ πολλὰ τῆς δυνάμεως ἀποβαλὼν, φεύγουσι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν οὕτω τάχιστα, ὥς μηδὲνα πολέμιον ὧν τὴν ἐξῆς περὶ τὸν Ἀνάπλου ἢ περὶ τὴν πόλιν αὐτὴν εὐρεῖσθαι. Φασὶ δ' οἶν τὸν Βιταλιανὸν ἐν Ἀρχαίῳ τινὰ χρόνον διατρίψαι τὴν ἡσυχίαν ἄγοντα.

Ἐλέδρουνεν καὶ ἕτερον γένος Οὐννικὸν περαιωθὲν τὰς Καππαδοκῶν πύλας. (pp. 96,26; 145, 1—31)

10. De Thracia origine Iustini imperatoris

IV 1. Περὶ τῆς Ἰουστινίου τοῦ πρώτου βασιλείας

Ἀναστασίῳ δὲ ὥς μοι λέλεκται, πρὸς τὴν ἀμείνω μεταχωρήσας λῆξιν, Ἰουστῖνος, Θεῶς γένος, τῇ ἁλοσυγῇ ἀνιπεχόνῃ χρῆται, ἐνίτην ἄγοντος τοῦ Πανέμου μηνός, ὃς Ἰούλιος παρὰ Ῥωμαίων ὀνόμασται, χρηματισσομένης τῆς Ἀντιόχου ἑκατὸν καὶ ἐξηκοστὸν καὶ πεντακοσιοστὸν ἔτος, ἐπὶ τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων ἀναγρηθεὶς ὠνπερ καὶ ἤρχεν, ἡγεμὼν τῶν ἐν τῇ αὐτῇ τάξεων μαθησιῶς. (148,3; 153, 1—11)

всичко опожарил. Той не мислел за нищо друго освен да превземе самата столица¹ и да завладее императорската власт.

Когато той се разположил на стан в Сики, императорът изпратил споменатия по-горе Марин Сириец с морски сили, за да се сражава срещу Виталиан. И тъй двете войски се срещнали, като едната стояла пред Сики, а другата пред Константинопол. Отначало те бездействували, след това станали няколко морски схватки и престрелка между двете войски, а накрая се завързало ожесточено морско сражение при така наречения Витарис. Виталиан обърнал кърмата на кораба си и избягал през глава, като изгубил голяма част от войската си. И хората му се разбягали така бързо, че на другия ден не можело да се намери нито един неприятел около Анаплус² или около самата столица. Казват, че Виталиан прекарал в бездействие известно време в Анхиало. А и друго хунско племе нахлуло изотвъд Кападокийските врати³.

10. За царуването на Юстин I

Когато Анастасий, както казах, се преселил на другия свят, Юстин Тракиецът⁴ облякъл пурпурната дреха на деветия ден от месец Панем⁵, който се нарича юли у римляните, през 566 антиохийска година. Той бил провъзгласен [за император] от императорските телохранители, начело на които стоял, понеже бил началник на дворцовите войски.

11. De Vitaliani nece

IV 3. Ὡς καὶ Βιταλιανὸν ἀνεῖλε δόλῳ ὁ Ἰουστῖνος

Τὸν δὲ γε Βιταλιανὸν ἐπὶ τῆς Θεῶνης τὰς διατριβὰς ποιούμενον ὃς Ἀναστάσιον ἐξῶσαι τῆς βασιλείας ἐβουλήθη, πρὸς τὴν Κωνσταντίον μετακαλεῖται πόλιν, δείσας μὲν αὐτοῦ τὴν δύνανται καὶ τὴν ἀμφὶ τοὺς πολέμους ἐμπειρίαν τό τε παρὰ πᾶσι κλέος καὶ ἦν εἶχεν περὶ τὴν βασιλείαν ἐφραίν. Εὐθυβόλως δὲ ἐπιστήσας ὥς

Как Юстин с хитрост премахнал и Виталиан

[Юстин]⁶ повикал в Константинопол пребиваващия в Тракия Виталиан, който по-рано искал да свали Анастасий от престола. Той се страхувал от неговата мощ и от военната му опитност, от голямата му слава и от стремежа му да завземе царската власт. Той ясно разбрал, че по

¹ Става дума за византийската столица Цариград. ² Анаплус се намирал на европейската страна на протока Дарданели. Вж. Hirschfeld: PWRE, I, col. 2062, s. v. Anaplus. ³ С названието Кападокийски врати (αἱ Καππαδοκῶν πύλαι) били означавани теснините, които съединяват от една страна планинските области на Киликия и от друга областите на Ликаония, Кападокия и Сирия. ⁴ Имп. Юстин I. ⁵ Дадено е сиромакедонското название на м. юли. ⁶ Имп. Юстин I.

οὐχ ἑτέρως αὐτοῦ περιέσσειται εἰ μὴ τί γε φίλος εἶναι προσηυήσαστο, καὶ τῷ δόλῳ προσωπτεῖον ἀνεξέλεγκτον περιθεῖς, στρατηγὸν αὐτὸν ἐπὶ τῶν καλουμένων πραισέντων ἀναδείκνυσαν. Ἐπὶ πλείον δὲ τῇ πειθοῇ χώραν δόδοις ἐπ' ἐξαπάτῃ μείζονι καὶ ἐς ὑπάτους τὸν Βιταλιανὸν ἀναβιβάζει. Οὗτος τῆς ὑπατείας ἐχόμενος, ἐπειδὴ κατὰ τὰ βασιλεῖα γέγονεν, ἐν τῷ μετανλίῳ θύρᾳ δολοφονηθεὶς ἐτελεύτησε, ποιὴν τῶν παρ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς παρορηθέντων ταύτην καταβαλὼν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἕτερον γέγονε. (pp. 148,6; 154, 6—21)

12. Quomodo Dyrrachium terrae motu dirutum sit

IV 8. Περί καθολικῶν παθημάτων

За общите бедствия

Εἰσπεῖ Ἰουστίνου τὴν αὐτοκράτορα δι' αὐτοῦ ἀρχὴν, τὸ νῦν μὲν Δυρράχιον, Ἐπίδαμνος δὲ πάλαι, πέπονθεν ἐπὶ κλονὸν τῆς γῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ Κορινθος ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κειμένη. (pp. 148,13; 159, 10—13)

Освен това, когато Юстин² държал императорската власт, Дирахиум, който някога [се казвал] Епидамн, пострадал от земетръс, както и Коринт, който се намира в Елада.

13. Heruli, qui sub Anastasio Istrum transierant, Christiani fiunt

IV 20. Ὡς οἱ λεγόμενοι Ἑρουλοὶ ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ ἐχριστιάνισαν

Как по време на Юстиниан тѣй наречените херули станали християни

ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνις, ὡς ὁ αὐτὸς Προκόπιος ἀναγράφει, Ἑρουλοὶ ποταμὸν Ἰστρὸν ἤδη διαδόντες, ὅτε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν Ἀναστάσιος διεκέρβοντα, φιλοφρονηθέντες ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ χρήμασι μεγάλοις αὐτοὺς δωρησάμενον, πασσοῦν Χριστιανοὶ γέγονασι καὶ τὴν διασταν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον μετέβαλον. (pp. 149, 9—10; 170, 4—9)

По същото време, както съобщава Прокопий, херулите, които били преминали река Истр още при управлението на ромейския император Анастасий целокупно станали християни, понеже Юстиниан ги облагодетелствувал,³ като им подарил много пари. Те променили своя начин на живот и станали по-кротки.

14. Avars ad ripam Istri perveniunt

V 1. Περί τῆς Ἰουστίνου ἀναρρήσεως, καὶ τοῦ τρόπου αὐτοῦ

За възшествието на Юстин и за характера му

Φράσει δὲ καὶ διελίκα ταῖς κακίαις κρατούμενος, πρῶτον Ἰουστίνον προσηυήν τυγχάνοντα καὶ πολὺ κλέος παρὰ πᾶσιν ἔχοντα περὶ τε ἐμ-

... [Юстин]⁴ бил жертва на [две] слабости: дързост и страхливост. Той повикал най-напред Юстин, който му бил роднина и се ползувал сред всички с голяма слава поради военната си опит-

¹ Под обозначението τῶν καλουμένων πραισέντων се разбират т. нар. praesentales, войски, които са били длъжни да се намират в двореца и да бъдат под непосредствената разпоредба на императора. Срв. Grosse, Römische Militärgeschichte, p. 141. ² Имп. Юстин I. ³ Евагрий поитара описанието на Прокопий, De bello Gothico, II, 15, p. 214—215; вж. тук стр. 118—119. Херулите са били поселени във Втора Панония и щедро облагодетелствувани от император Юстиниан I. ⁴ Откъсът се отнася до провъзгласяването на Юстин II (565—578) за император. Вж. Stein, Studien, p. 56 sq.

περίαν πολέμων καὶ τὰς ἄλλας ἀξιώσεις, μετὰ-
πεμπτον ποιεῖται, ἀμφὶ τὸν Ἰστρον τὰς δια-
τριβάς ποιούμενον, καὶ τὰς τῶν Ἀβάρων δια-
βάσεις ἀνείργοντα. Ἐθνος δὲ Σκυθικὸν οἱ
Ἀβάραι τῶν ἀμαξοβίων τῶν ἐπὶ τὸν Καύ-
κασον τὰ ἐπέκεινα πεδία γενομένων¹ οἱ τοὺς
γεγενημένους Τούρκους πασαιδὶ πεφευγότες, ἐπεὶ
κακῶς πρὸς αὐτῶν ἐπεπόνθησαν, ἐπὶ τὸν Βόσ-
πορον ἀφίκοντο² καὶ τὴν ἡγίαν τοῦ Εὐξείνου
καλούμενου Πόντου καταλαμβάνοντες — ἔνθα συ-
χνὰ μὲν ἔθνη βαρβαρικά, ἐξερκίσθησαν δὲ καὶ
ἐπὶ Ῥωμαίων πόλεις τε καὶ στρατοπέδα καὶ
τινες προσορμηθεὶς, ἢ στρατιωτῶν ἀπομάχων γιγ-
νομένων, ἢ καὶ ἀποικῶν πρὸς τῶν βασιλέων
στελλομένων, — τὴν πόρευσιν ἐποιούντο πᾶσι
τοῖς ἐν ποσὶ βαρβαροῖς ἀνταγωνιζόμενοι, μέχρις
οὗ τὰς ἡγίας τοῦ Ἰστρον κατελήφαι καὶ πρὸς
Ἰουστινιανὸν ἐπρεσβεύσαντο. Ἐντεῦθεν οὖν ὁ
Ἰουστίνος μετεπέμψθη, ὅσα δὴθεν δορίλων τῶν
συνκειμένων αὐτῷ τε καὶ τῷ αὐτοκράτορι Ἰου-
στίνῳ ἀπολαῖναι. (pp. 193,3; 196, 1—20)

15. Iustinus Antas et Gepidas vincit

V 4. Περὶ τοῦ προγράμματος
τῆς πίστεως ἡμῶν, ὁ περ Ἰουστί-
νος τοῖς ἀπανταχοῦ Χριστιανοῖς
ἔγραψεν

Γράφει δὲ ὁ Ἰουστίνος τοῖς ἐκασταχοῦ
Χριστιανοῖς πρόγραμμα, αὐτοῖς ὀνόμασι τοῦτο.
"Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ
τοῦ θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτορι Καῖσαρ Φλάβιος
Ἰουστίνος, πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἡμερος, μέγιστος,
εὐεργέτης, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Γερμανικός,
Ἀντικός, Φραγκικός, Εὐρουλλικός, Γηλαδικός.
(pp. 193, 6—7; 197, 26—31)

16. Tiberius origine Thrax ab Iustino adversus Avaras dirigitur

V 11. Ὡς ὁ βασιλεὺς Ἰουστί-
νος φρενίτιδι νόσῳ ἑάλω, Τιβέ-
ριος δὲ τὴν φρενίτιδα τῶν ὄλων
ἀνεδέξατο.

"Ἀπερ ἐπειδὴ ἡκησέη ὁ Ἰουστίνος, ἐκ το-
σοῦτον τόφου καὶ ὄγκου οὐδὲν ἡγιὰς ἢ φρενί-
της ἐννοήσας οὐδὲ ἀνθρωπίνως τὸ συνεχεχθὲν
ἀνατλάς, ἐς φρενίτιδα νόσον καὶ μανίαν ἐκπίπ-
τει, οὐδὲν λοιπὸν τῶν γενομένων σθνηεῖς. Λέγει

ност и другите си достойнства. Тогава
Юстин пребивавал при Истръ и възпирал
аварите да преминават отсам. Аварите са
скитско племе от амаксоните¹, които оби-
тават равнините отвъд Кавказ. Те избягали
масово от съседите си турки, понеже
зле пострадали от тях, и дошли при Бос-
фора². След това напуснали брега на
Понта, наречен Евксински, където има
много варварски племена — там и от
ромейте са били основани градове, во-
енни станове и някои пристанища било
от изслужили войници [ветерани], било
от поселници, изпращани от императори-
те. [Аварите] продължили похода си,
като влизали в бой с всички срещнати
варвари, докато стигнали бреговете на
Истръ, и тогава проводили пратеници до
Юстиниан. Оттам прочее бил повикан
Юстин, уж за да приеме това, което
било уговорено между него и император
Юстин.

Относно едикта за нашата вяра,
който Юстин написа до християните
навред

А Юстин издал едикт³ до всички
християни със следното съдържание:
В името на нашия бог господи Исуса
Христа, самодържец Кесар Флавий Юс-
тин, верен в Христа, кротък, превелик,
благодетелен, Аламански, Готски, Герман-
ски, Антски, Франкски, Ерулски, Гепид-
ски.

Как император Юстин бил обзет
от умопомрачение и Тиберий се заел
с държавните работи

Юстин, когато чул това,⁴ като не
разсъднил здраво и разумно от голяма
гордост и високомерие и не могъл да
понесе като човек станалото, изпаднал в
умопомрачение и безумие и вече нищо
не разбираше от това, което ставало.

¹ С името амаксонин (амаξοβίαι) били назовани в древността скитски номадски племена, които живеели в днешните южноруски земи, край Азовско море и реките Дон и Днепър. Със същото име византийските автори наричали изобщо разните номадски племена в ранното средновековие.
² Под Босфор тук се разбира Керченският проток.
³ Въпросният едикт на имп. Юстин II е бил издаден въз основа на едикта, който Юстиниан бил издал през 552 г. Вж. Chron. Paschale, ed. Bonn, p. 635 sq.
⁴ Загатва се за известието за превземането на крепостта Дара от персийския цар Хосрой I (531—579) в 574 г., за което събитие Евagrius е разказал по-напред и изложенното си.

δὲ τὸ πολίτευμα Τιβέριος, θεῶς μὲν γένος, τὰ πρωτεῖα δὲ παρὰ Ἰουστίνῳ φέρων· ὃν καὶ κατὰ τῶν Ἀβάρων πρώην ἐπεπύμην, πολὺν ἀγέρας πλήθος στρατοῦ. Ὅς καὶ μικροῦ ἑάλω, τῶν στρατιωτῶν μηδὲ τὴν θέαν τῶν βαρβάρων ἐπενεγκάντων, εἰ μὴ θεῖα πρόνοια παραδόξως τοῦτον διέσωσε καὶ εἰς τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν ἐφύλαξε, κινδυνεύσασαν τοῖς Ἰουστίνου παραλόγοις ἐγχειρήμασι οὖν καὶ τῷ ὅλῳ πολιτείᾳ διαρρηῆναι, καὶ βαρβάροις τῆς τοσούτης ἀρχῆς ἐκστῆναι. (pp. 193, 18—19; 207, 20—32)

С държавните работи се заел Тиберий¹, тракиец по произход, който стоял на първо място при Юстин. Неотдавна императорът го бил изпратил с многочислена войска срещу аварите. Той замалко щял да бъде пленен, тъй като войниците му не могли да издържат дори вида на варварите, ако неочаквано божие провидение не го спасило и запазило за ромейския престол, който поради чудноватите начинания на Юстин рискувал заедно с цялата държава да се провали и от такова величие да попадне под [властта на] варварите.

17. Sirmium ab Avaribus expugnatur

Сирмиум превзет от аварите

V 12. Τοῦτων κατὰ τὴν ἑῶν πεπραγμένων, τὸ Σίρμιον² πρὸς τῶν Ἀβάρων ἑάλω, πρώην μὲν ἐπὶ Γηπιδῶν κρατούμενον, Ἰουστίνῳ δὲ πρὸς αὐτῶν παραδοθέν. (p. 208, 17—20)

Докато това ставало на Изток,³ Сирмиум бил превзет от аварите. По-рано той бил в ръцете на гепидите, но те го били предали на Юстин.

18. Tiberius copias e Pannonia, Moesia et Illyrico colligit

Тиберий събира войски от Панония, Мизия и Илирик

V 14. Τοῖς τοίνυν κακῶς συνέχευται χώμασι ἐς δέον χρησάμενος, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξηρτύετο καὶ τοσοῦτον ἀγέρας στρατῶν ἀνδρῶν ἡρώων, ἔκ τε τῶν ὑπὲρ τὰς Ἀλπεὺς ἐθνῶν τὰ ἀμφὶ τὸν Ῥήνον ἀριστίνδην στρατολογήσας τί τε ἐντὸς τῶν Ἀλπεῶν Μαρσαγυνῶν τε καὶ ἑτέρων Σκυθικῶν γενῶν, καὶ τὰ περὶ Παυονίαν, καὶ Μυσοὺς, καὶ Ἰλλυριοὺς, καὶ Ἰσάυρους, ὥς συνέχευε πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν χιλιάδων ἵλας⁴ ἱππέων ἀρίστων ἐκκαταστῆσθαι, ἐξῆσθαι τε τὸν Χοσρόην, μετὰ τὴν Δαγας ἄλωσιν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ θέρους ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐλάσασθαι, ἐκείθεν τε τὰς ὁρμὰς ἐπὶ τὴν Καίσαρος ἔχοντα, ἣ τῶν Καππαδοκῶν ἀρχεῖ καὶ τῶν αὐτόσε πόλεων προκάθηται. (pp. 209, 27 — 210, 5)

И тъй [Тиберий], като употребил целесъобразно парите, събрани по лош начин,⁵ започнал да се готви за войната⁶. От племената отвъд Алпите той набрал по достойнство тези, които живеят около Рейн, и онези, които обитават вътрешността на Алпите, също и от масагети и от други скитски племена. Така той вдигнал голяма войска от смелни мъже. А освен тях събрал и пеонци, мизийци, илирийци и исаврийци. Като съставил отреди от близо 150 хиляди храбри конници, той отблъснал Хосрой. През лятото, веднага след превземането на Дара, той стигнал в Армения и оттам се отправил към Кесария, която е главен град в Кападокия⁶ и стои начело на тамошните градове.

¹ Σίρμιον В. ² Παυονίαν καὶ Μυσοὺς Α ἱλάς LBV.

¹ Това е бъдещият император Тиберий (578—582), който в 574 г. бил провъзгласен за съуправител на изпадналия в умопомрачение Юстин II. ² Става дума за преговорите, които били започнати през 574 г. между персийския цар Хосрой I и византийския пълководец Траян. Вж. за подробности Bury, op. cit., p. 101. — Stein, Geschichte, p. 60. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 389. ³ Загатавя се за сумите, които били събрани чрез тежки данъчни облагания на богатите и чрез отнемане на някои техни привилегии. ⁴ Византийско-персийската война, за която се споменава по-горе в изложението на Евagrius. ⁵ Областта Кападокия е била разположена между Черно море, Киликия и р. Ефрат в Мала Азия. По време на Юстиниан тя била административно разделена на две провинции. Вж. Ruge: PWRE, X, col. 1910—1917, s. v. Kappadokia.

19. De Dexippo Belli Scythici scriptore

V 24. *Περὶ τῆς καθ' εἰρὸν ἱστορίας μέχρις ἡμῶν σωζομένης*

За серията от истории, достигнали до наши дни

Καὶ Δεξιππῶ δὲ πλείοστα περὶ τούτων πεπνυγμένα, ἀπὸ μνησκῶν ἀρξαμένῳ, καὶ λήξοντι ἐς τὴν Κλαυδίου τοῦ μετὰ Γαλιηνῶν βασιλείαν, οἷς συνανείληται περὶ ὧν Κάριοι καὶ ἕτερα βάρβαρα ἔθνη κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θουρίην καὶ Ἰωνίαν διαπολεμοῦντες ἐπράξαν. (pp. 194, 14; 219, 2—7)

Върху това твърде много се е трудил Дексип,¹ който започва от скитските войни и спира до Клавдиевото царуване след Галиен. Той е събрал и всичко, което карпите и други варварски племена са направили, когато воювали срещу Елада, Тракия и Йония.

20. Ioannes Thrax a Mauricio orientali exercitui praeficitur

VI 3. *Περὶ τῆς στρατηγίας Ἰωάννου καὶ Φιλιππικοῦ, καὶ ὧν πεπεράχασιν*

За стратегията на Йоан Филипик и за делата им

Πέπομφε μὲν οὖν ὁ Μανρικίος στρατηγὸν τῶν ἐφ' ὧν ταγμαίων πρῶτα μὲν Ἰωάννην Θράξιν γένος, ὃς τῶα μὲν πταίσας, τῶα δὲ καὶ ἀναμαχεσάμενος, οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγον ἔστιν ἐπύραχε μετ' αὐτὸν δὲ Φιλιππικὸν κῆδος πρὸς αὐτὸν ἔχοντα, τὴν εἰρήνην γὰρ ταῦν ἀδελφαῖν αὐτοῦ γεγαυρήκει. (pp. 220, 6—7; 223, 31 — 224, 2)

И тъй Маврикий изпратил за стратег на източните отреди най-напред Йоан, тракиец по произход.² В някои битки той бил победен, а в други спечелил, но не направил нищо достойно за споменаване. След него Маврикий изпратил Филипик³, който му бил зет, защото бил женен за втората от двете му сестри.

21. Avars Singidunum et Anchialum expugnant

Аварите превземат Сингидунум и Анхиало

VI 10. Τούτων ὡς χωροῦντων, οἱ Ἀβάρεις δις μέχρι τοῦ καλουμένου μακροῦ τείχους Ἰλίαςσας, Συγγηδόνα^б Ἀγχιάλόν τε καὶ τὴν Ἑλλάδα πάσαν καὶ ἑτέρας πόλεις τε καὶ φρούρια ἐξεπολώρησαν καὶ ἡνδραποδίσαντο, ἀπολλύντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες, τῶν πολλῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν ἐφ' ὧν ἐνδιατριβόντων.

Πέμπει δὲ γε βασιλεὺς Ἀνδρέαν, τῶν βασιλικῶν ἑταριστῶν πρῶτον γενόμενον, πείσοντα τὸν στρατὸν τοῖς προτέροις λοχαγοῦς τε καὶ λοιποῖς ἐσθέξασθαι. (pp. 228, 21—29)

Докато ставали тези работи,⁴ аварите на два пъти нахлували до така наречената Дълга стена. Те превзели с обсада Сингидунум, Анхиало и цяла Елада⁵, както и други градове и крепости и заробили [населението им]. Унищожавали всичко и опожарявали всичко, понеже повечето от ромейските войски били на Изток.⁶ Императорът изпратил Андрей⁷, който бил пръв измежду императорските щитоноски, за да убеди войската да приеме предишните си дружинни началници и останалите полководци.

^а ἀπὸ Σκυθικῶν Val. ^б Συγγηδόνα, α superse., B Συγγηδόνα v.

¹ Загатва се за Дексиповото съчинение *Σκυθικά*. Тук превеждаме четенето *Σκυθικῶν* вм. *μνησκῶν*. Срв. Гръцки извори I, стр. 2 сл.

² Споменатият тук полководец Йоан, наричан с прозвището Мистак („Мустакатинт“). Вж. *Theoph. Simocatta*, op. cit., I, 9, 4, p. 55) бил изпратен през 583 г. като началник на източните войски. За него срв. *Bury*, op. cit., II, p. 105. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 426—427.

³ Филипик, споменат тук като шурей на имп. Маврикий, заместил Йоан Мистак като началник на източните войски през 584 г. ⁴ Срв. *Bury*, op. cit., II, p. 105—106. — Кулаковский, пос. съч., стр. 427.

⁵ Загатва се за бунта на източните войски, който бил предизвикан от намалението на заплатата им. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 430 сл.

⁶ Под Елада тук трябва да се разбира вероятно Гърция в най-общ смисъл. Вж. *P. Charanis*: *BZ.* XLVI (1953), p. 94—95.

⁷ Обикновено се приема, че това нападение е станало около 584 г. Вж. *L. Hauptmann*, *Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VIe s.* Byzantion IV (1927—1928), p. 159. ⁸ Андрей (според *Theoph. Simocatta*, op. cit., III, 3, 11 = Аристобул, императорски телохранител) бил изпратен да усмири разбунтуваните източни войски, които били под предводителството на Герман. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 431—432.

22. De Comentioli gestis in bello Persico

VI 15. Περὶ τῆς στρατηγίας Κομεντιόλου

За стратегството на Коментиол

Καὶ πέμπεται τῆς ἡγεμονίας διάδοχος Κομεντιόλος, Θρᾷξ γένος· ὃς κράνιστα Πέρσας συνεπλάκη, καὶ μικροῦ τὸν βίον κατέστρεψε· οὐκ καὶ τῷ ἔπλῳ καταπραγεῖς, εἰ μὴ τις τῶν δορυφόρων ἐν τῇ τῶν παρόχων ἔπλῳ ἐπιβήσας τῆς μάχης ἐπεξήγαγεν. (pp. 221,1—2; 233, 4—8)

Като приемник в главното командуване бил изпратен Коментиол, тракиец по произход.¹ Той влязъл в лют бой с персите, но бил съборен заедно с коня си и за малко щял да изгуби живота си, ако един от копиеносците не го качил на един от резервните коне и така извел от сражението.

¹ Пълководецът Коментиол бил назначен за началник на източните войски през 589 г. Вж. за подробности Кулаковский, пос. съч. II стр. 433 сл.

ХІІ. ПСЕВДОМАВРИКИЙ

Значителен интерес за историята на славяните през втората половина на VI в. представя Стратегиконът на един непознат автор, който в научната литература е известен с условното име Псевдомаврикий. Повечето от запазените ръкописи на това съчинение носят името на император Маврикий (582—602), а на един от ръкописите е предадено името Урбийкий.

От съдържанието на Стратегикона се вижда, че той е писан от военачалник или император, който е воювал срещу славяните.

В по-голямата си част това съчинение има компилативен характер. Авторът е използвал писаните преди него военни съчинения на Асклепиодот, Елиан, Ариан, Онозандър, Вегеций и др. Оригинални са само някои от главите на XI кн. В тях се описват нравите и военната организация на племената, с които Византийската империя е воювала през втората половина на VI в. (франки, лангобарди, авари и славяни). От някои указания, които се съдържат в тия глави, може да се заключи, че съчинението е писано най-късно в края на VI в.

В Стратегикона се съдържат ценни сведения за бита и военното дело на славяните, за отношенията им с Византийската империя, за живелищата им и пр. Сведенията за славяните се основават на лични наблюдения на самия автор или на докладите на изпращани срещу славяните военачалници.

Стратегиконът се състои от 12 книги, разделени на отделни глави. В предговора авторът излага целта, която си е поставил, и изтъква, че е използвал някои съчинения на старите автори, към които е прибавил и своите наблюдения и личен опит.

Стратегиконът е използван в Тактиката на император Лъв VI, който в главите, посветени на славяните, на места предава почти буквално разказа на Маврикий.

РЪКОПИСИ: M = cod. Laurent. LV, 4 (s. X). — P = cod. Barber. 276 (s. XI). — V = cod. Vatic. 1164 (s. XI).

ИЗДАНИЯ: Единственото пълно издание е *Arriani Tactica et Mauricii Artis militaris libri duodecim*, ed. Scheffer, Upsaliae 1664. Отделни откъси от XI кн. се намират в сборника на Константин Багренородни (запазен в cod. Laurent. LV, 4), издаден от J. Lami Joannis Meursii Opera VI, Florentiae 1745. Критично са издадени някои от откъсите от: R. Vari, Leonis imperatoris Tactica, I—II. Recogn. R. Vari, Budapestini 1917—1922. Откъсите за славяните са пренадани от P. J. Safarik, Slovanské starožitnosti, Praha 1837. — Ст. Станојевић — В. Ђоровић, Олабрани извори за српску историју I. Београд 1921, стр. 27—32. — Кан. Цыбишев, Маврикий, Тактика и Стратегия, СПб. 1903. Откъсите за славяните са дадени в текст и превод от С. А. Жебелев, Исторический архив, кн. II, 1939, стр. 33—37. — П. Мутафчиев, Византийски текстове, София 1934, стр. 22—50.

КНИЖНИНА: Ю. Кулаковский, Славянское слово „плот“ в записи византийцев, ВВр. VII (1900), стр. 107—112. — R. Förster, Studien zu den griechischen Taktikern, II. Kaiser Hadrian und die Taktik des Urbikinus, Hermes, XII (1877), p. 449—471. — F. Aussaresses, L'auteur du Stratégicon, Revue des études anciennes, VIII (1906), pp. 23—29. — E. Darkò, Die militärischen Reformen des Kaisers Heraclius, Actes de IV Congrès internationale des Etudes byzantines, ИБАИ, IX (1935), pp. 110—116. — П. Н. Третьяков, Восточнославянские племена, М. 1953. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 250—253. — М. Ю. Брайчевский, Об „антах“ Псевдомаврикия, Сов. Этнография (1953), кн. 2, стр. 21—36. — Н. В. Пугулевская, пос. съч., стр. 28—31. — Ген. Цанкова-Петкова, Материалната култура и военното изкуство на дакийските славяни според сведенията на „Псевдо-Маврикий“ — ИИБИ, VII (1957), стр. 330—346.

MAURICI

[ПСЕВДО]МАВРИКИЙ

ARTIS MILITARIS LIBRI DUODECIM

СТРАТЕГИКОН

I. Quomodo equites armari debeant

I. Как трябва да бъде въоръжена конницата

Κούκουρα μετὰ σαγίτων καὶ σκελισμάτων ἐπιτήδεια χωροῦντα ἀπὸ τριάντα ἢ τεσσαράκοντα σαγίτων, ἐν τοῖς τοξογωνίοις ῥοῖα καὶ σπηλγία, κοτάρια καβαλλαρῖα, ἔχοντα λωρία κατὰ τὸ μέσον, πρὸς τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων, μετὰ φλαμισούλων σπαθία, περιτραχήλια στρουγγύλια, κατὰ τὸ τῶν Ἀβάρων σχῆμα, ἐν τάξει κροσσίων λίνον, ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἀραιοῖν.

[Те трябва да имат]¹ удобни колчани със стрели и предпазна покривка, които съдържат по 30—40 стрели, а в поясиците — пили и шила, кавалерийски копня с ремък по средата, по подобие на аварите, със знаменца. Мечове, кръгли нагръдници, по подобие на аварите, вън вид на разредени отъвни и отвътре ленени ресни. — — —

Χρή τοὺς ἵππους, καὶ μάλιστα τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιλέκτων προμετώπια ἔχειν σιδηρᾶ, καὶ στηθιστήρια σιδηρᾶ, ἣ ἀπὸ κεκτούνκλων, ἢ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων ἐπισκέπτεσθαι τὰ στήθη, καὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν, καὶ μάλιστα τῶν προτασσόμενων ἐν τῇ μάχῃ. — — —

Конете, и то главно тези на началниците и на другите отбрани [войници], трябва да имат железни начелници, както и нагръдници от желязо или от плът, или пък да им се покриват гърдите и шияте по обичая на аварите, а преди всичко конете на строените в първата редица при сражението. — — —

Χρή τὰς σέλας ἔχειν ἐπισέλια δαυεῖα καὶ μεγάλα, καὶ τὰ χαλνάρια αὐτῶν ἐπιτήδεια εἶναι, ἔχειν δὲ εἰς τὰς σέλας σκάλας σιδηρᾶς δύο, λωροσοκον, πέδιλον, σελοπούγγον, ἐν ᾧ καιροῦ καλοῦντος δυνατόν ἐστι, κῆν τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν τοῦ στρατιώτου δοσιῶν χωρεῖν. τουφία εἰς τὰς ἀπισθολίνας τέσσαρα, κορυράδον καὶ ἐπογεύειον τουφίν. Χρή τὰ ἱμάτια αὐτῶν πλατέα εἶναι, καὶ τέλεια εἶναι κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων κεκομμένα, τοιούτοι ζωντάρια, εἴτε λυὰ εἶναι, εἴτε αἶγνα, εἴτε ῥάσσα ἢ ᾧ καβαλλικευόντων αὐτῶν σκέπτεσθαι δι' αὐτῶν τὰ γόνατα, καὶ εὐσχημούς αὐτοὺς φαίνεσθαι. Χρή γυνία ἵφουν νοβερσόνικια ἀπὸ κεκτούνκλων πλατέα πάντ' ἔχοντα μανίκια φαρδέα ἐπινοῆσαι αὐ-

Трябва седлата да имат плътни и големи покривки, юздите им да бъдат удобни, а на седлата да има две железни стремена, кожен ремък, букач, чанта, в която може да се побере в случай на нужда храна на войника за три-четири дни. Също да имат четири кичура на подопашниците — [два] горни и [два] долни кичура. Дрехите им трябва да бъдат широки и дълги, скроени по подобие на аварите, сиреч зостарии², били те от лев, от козина или от шаяк, така че когато яздат, да им бъдат покрити с тях колената и да изглеждат прилично. Те трябва да приготвят гуни или клашници от плът много широки, с широки ръкави, така че когато се въоръжат и носят ризници и лъкове, ако случайно

¹ Става дума за въоръжението на византийската конница при поход срещу аварите. За организацията и въоръжението на византийската армия вж. по-подробно у Bréhier, Les institutions, pp. 334—403. ² Военна дреха, дълга до под коленете и препасана в кръста. Срв. Du Gange, Glos. med. graec., s. v. ζωντάριον.

τοὺς, ἵνα ἐν τῷ ἀπλισθῆναι αὐτοὺς, καὶ φορεῖν τὰς ζάβας, καὶ τὰ τόξα, ἴαν, ὡς εἰκός, συμβῇ βροχὴν γενέσθαι, ἢ ὑγρότερον τὸν αἶρα ἐκ τῆς δρόσου, φοροῦντες ταῦτα ἐπάνω τῶν ζαβῶν καὶ τῶν τοξαρῶν φυλάττωσι τὸ ἄρμα αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐμποδίζονται, εἴτε τοὺς τόξους, εἴτε τοὺς κονταρίους αὐτῶν βουληθέντες χρῆσασθαι. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως πῶς ἀναγκαῖον ἐν ταῖς σκούλαις^α. Οὐ διαφαίνονται γὰρ μήκοθεν τοῖς πολεμίοις αἱ ζάβα ἐπὶ αὐτῶν σκεπόμεναι, ἀντέχουσι δὲ καὶ πρὸς τὰς βολὰς τῶν σαγίτων.

Χρή τεχνὰς κατὰ κομπούβερνον καὶ δρέπανα καὶ ἀξίνας ἔχειν αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας. καλὸν δὲ ἐστὶ τὰς τέχνας κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων ἢ Τούρκων γενέσθαι, ὅτι καὶ κομποὶ καὶ χρειώδεις εἰσὶ. (pp. 20—24)

2. Quomodo Auares et Turci exercitum suum instruant

Διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τοῦτο παρατηρήσαντες εἰς δρογγούς, ἥτοι μέρη, καὶ μοίρας διηκόρους, πρὸς τὴν χρείαν ἑτάσσον. καθὼς γὰρ Ἀβάρες καὶ Τούρκοι τάσσονται, ἐκεῖνο τὸ σχῆμα αὐτοὶ φυλάττωτες. (p. 47)

3. Strategemata Scytharum

Τροπομένων δὲ αἰτῶν οὐδεμία ἐπιστορφή ἢ ἀνακοπή τῆς φυγῆς γίγνεται, οὐδενὸς φανόμενου τοῦ ἀνακαλέσασθαι αὐτοὺς δευτέρως, πάντων, ὡς εἴρηται, ἐν τροπῇ γινόμενων, ὅτε δόξουσι καὶ ἐπιτυχῶς πράττειν οἱ ἐν μῇ παρατάξει τασσόμενοι, καὶ ἀθεῖν ἐν τῇ μάχῃ τοὺς ἐναντίους, διαλυομένης πάντως τῆς τάξεως ἐν τῇ συμβολῇ, καὶ ἀτάκτως τὴν δίωξιν τὸν ἐν αὐτῇ ποιομένων, εἰ συμβῇ, ὥς ἐστιν ἔθος τοῖς Σκύθαις, φεύγοντας ἀντιστραφεῖν κατὰ τῶν ἐπιταγμένων αὐτοῖς, ἢ ἄλλην ἡφνω δύναμιν ἐξ ἐνέδρας ἐπιφανῆναι, ἀνάγκῃ πᾶσα εἰς φυγὴν τοὺς διώκοντας χωρεῖν, μηδεὶς ὄντος, ὡς εἴρηται, τοῦ ἀποσυβοῦντος τοὺς ἐπερχομένους ἀπροσδοκίως. (pp. 48—49)

Τῆς δὲ συμβολῆς γενομένης ἐκοναίως τῶν προσταγέντων εἰς φυγὴν ἐλθόντων, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀτάκτως τὴν δίωξιν ποιομένων μετὰ τὸ παρελθεῖν αὐτοὺς τὸν τόπον τῆς ἐνέδρας, ἵπε-

^α σκούλαις in ed.

завали дъжд, както може да се очаква, или въздухът се овлажни от роса, да ги носят отгоре над ризниците и лъковете и да пазят оръжието си, без да бъдат възпрепятствувани, ако поискат да си послужат със своите лъкове или копия. Това е необходимо и иначе — при стража. Защото ризниците, покрити от кланниците, не могат да бъдат забелязани отдалече от неприятелите, а издържат и на ударите на стрелите.

Трябва във всяка палатка да имат съоръжения, коси и секири, според както налага необходимостта. Добре е палатките да се правят по образа на аварите или турките, понеже са и спретнати, и удобни.

2. Строеж на войската у аварите и турките

Затова старите, спазвайки това правило, са се построявали за бой на отделни дружини или части и дружини¹ според нуждата. Така се построяват сега аварите и турките, които и сами спазват този образец.

3. Скитска тактика

Когато пък те ударят на бягство, не се връщат и не прекъсват бягането, понеже не се появява никой, който би могъл да ги повика, докато всички, както се казва, са се спуснали да бягат. Затова построените в една редица изглежда, че имат успех и отблъскват неприятелите в сражението. Когато бойната редица се разкъса напълно при сражение и строените в нея нападат безредно, ако се случи, какъвто навик имат например скитите², бягащите да се обърнат срещу ония, които ги преследват, или от засада се появи някаква друга войска, потребно е на всяка цена преследващите да ударят на бяг, понеже както вече се каза, никой не може да отблъсне онези, които нападат неочаквано.

По време на сражение, когато наредените в първите редици преднамерено се впуснат да бягат и неприятелите почнат да ги преследват без ред, след като неприятелите преминат мястото за засада,

¹ Εἰς δρογγούς, ἥτοι μέρη καὶ μοίρας. В гл. 3 на кн. 1 от Стратегикона Маврикий определя състава на един друнг: «αἱ μέρη ἐστὶ τὸ ἐκ τριῶν μοιρῶν συνημιμένον ἄρμα». Отредът, или друнгът, се състои от три мойри. Вж. Agriani tactica et Mauricii artis militaris libri XII, ed. Scheffer, I, 3, p. 27. Една мойра обикновено имала хиляда войника. Император Лъв в своята Тактика (Leonis Philosophi Tactica, P. Gr., CVII, col. 708, cap. 4, § 42) приравнява друнга към мойрата. ² Авторът на Стратегикона употребява името „скити“ като обобщително наименование за авари и някои хунски племена. Срв. Mauricius, op. cit., lib. XI, cap. 3, p. 260.

ελθόντες οἱ τὸ ἔγκρυμμα ποιήσαντες, τῷ νότῳ τῶν ἐχθρῶν ἐπέστησαν. Εἰτα καὶ οἱ φεύγοντες ἀνίστροφον γινόμενοι πρὸς τὴν σύνταξιν ἐμεσολάβησαν αὐτοῖς, ὥστε ποιοῦσαν ὡς ἐπίπαν Σκυθικὰ ἔθνη. (p. 107)

4. Insidiae apud Hunnos et Gotthos bipertito positae

Συμβολῆς δὲ γενομένης, ἐκουσίως οἱ προσταγέντες τὴν τροπὴν σχηματίζοντες, αὐτοὶ μὲν διὰ τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς, καὶ στερεῶν τόπων ἀνωδύνως διήλθον. Οἱ δὲ ἐναντίοι σφοδρῶς καὶ ἀσέτως τὴν δίωξιν ποιοῦντες, ἐπέπεσαν ἐν τῷ ὁρύγματι. Ὑπεξελθόντες δὲ ἄγρῳ αἱ τε τῷ ἔγκρυμμα ποιήσαντες, εἰτα ἐπωαστορήσαντες καὶ οἱ τὴν ὑποχώρησιν σχηματίζοντες, τοὺς πλείονους τῶν ἐχθρῶν ἀπώλεσαν, τοὺς μὲν, ὡς ἐμπειρίας ἐν τῇ φύσει, τοὺς δὲ, ὡς τραπέντας ἐπὶ τῷ ἀδοκίμῳ συμπτώματι. Τοῦτο τῷ τρόπῳ ἐχρήσαντο νεφθαλίται κατὰ Περσῶν, βασιλέως Περσῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ὡς χρονίως γινόμενον καὶ ἐπὶ πολλῶν ἐγγραφόμενον, εὐκόλως διὰ τῶν προσρρομένων^α κατακόπων τοῖς ἐχθροῖς προγινώσκειται. Ἐτεροι τὸν ὅμιον ἐν παλυνδίῳ ποιήσαντες, β', ἢ γ' εἰσόδους στερεῶς καὶ ἐδραίας^β προσελπινοῦσαντες, ἐγνωσμένας τῷ παρατασμένῳ στρατῷ, προεάζοντο τοῦ παλυνδίου, καὶ σχηματίζοντες ἐν τῇ συμβολῇ τὴν φυγὴν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον προέτρεψαν τοὺς ἐχθροὺς τῷ παλυνδίῳ περιπεσεῖν, καὶ ἄγρῳ ἐπελθόντες οἱ τε τὸ^γ ἔγκρυμμα ἔχοντες ἐκ πλαγίῳ, καὶ οἱ σχηματικῶς ὑποχωρήσαντες κατὰ κράτος τοὺς ἐχθροὺς ἀπώλεσαν, ὥστε ἐποίησαν Δεξιῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων Σκυθικὰ τῶν Γότθων ἔθνη, διὰ τοῦ Δαουβίου εἰσβάλλοντα ἐν Θυράχῃ, καὶ περὶ Μυσίαν τὸν πόλεμον φανερώς συμβαλόντα. καίτοι τοῦ Δεξίου εὐτυχήσαντος^δ πρὸ τοῦτον πυρρομαχίᾳ τῇ λεγομένῃ χρησαμένον ἐκ τῶν ὀχυρωτέρων πόλεων, καὶ ἐντεύθεν τοὺς πολλοὺς αὐτῶν ἀνάλωσαντος. Γίνεται δὲ τοιοῦτος ὁλόος ἐχθροῖς καὶ ἀνευ ὁρύγματος ἢ παλυνδίου, τριβόλων αὐθηρῶν ἀσυμφανῶς πρὸς χώραν^ε ὑπτιομένων; (pp. 108—110)

онези, които са се скрили в засада, изскачат и нападат неприятеля в гръб. След това и бягащите се обръщат и ги обграждат в бойния си строй. Това правят главно скитските племена.

4. Двустранна засада у хуни и готи

Когато се започне сражение, ония, които се намират в първите редици, предназначено се впускат в привидно бягство, като преминават без опасност по познатите им и сигурни места. Неприятелите пък, като ги преследват стремително и неударжимо, падат в рова. Изскачат внезапно и тези, които са оставени в засада, а след това се обръщат и ония, които се преструват, че бягат, и погубват по-голямата част от неприятелите, едни от които падат в рова, а други се объркват поради неочакваността на станалото. По този начин постъпили нефталитите¹ срещу персийския цар Пероз. Но понеже това е било правено в продължение на дълго време и се е вършило от много хора, то лесно се научава от неприятелите чрез бегълци или съгледвачи. Други правят същото нещо в блатиста местност, като приготвят 2 или 3 твърди и здрави пътеки, познати на строената наблизо войска. Те се нареждат пред блатото и като устройват при сражението привидно бягство по гореказания начин, насочват неприятелите да нахълтат в блатистата местност и внезапно ония, които са скрити в засада, нападат отстрани, а тези, които привидно са отстъпили, погубват напълно неприятелите. При римския император Деций² готските скитски племена направили същото това, като нахлули през Дунав в Тракия и завързали открито сражение с него в Мизия. И наистина Деций отначало имал успех, като използвал споменатия начин на сражение с привидно бягство от укрепените градове и така избил мнозина от тях. Тази засада може да бъде [устроена] на неприятелите и без ров или мочурище, като бъдат хвърлени на земята незабелязано железни триболи.³

^α προσρρομένων in ed. ^β ἐδραίας in ed. ^γ τῷ in ed. ^δ εὐτυχήσαντος in ed. ^ε χώραν in ed., χώραν correxit G. Cankova, „in terra“ Schefferus interpretatus est.

¹ Нефталити е погрешно предаване на името на хунското племе ефталити. Тази грешка се дължи на неправилно разделяне на съществителното от предхождащия го член (τῶν ἐφθαλίτων). За ефталитите вж. Grousset, L'empire des steppes, p. 110 sq. ² Деций — римски император (249—251). ³ Триболи — железни болли, употребявани за задържане неприятелската конница. Вж. Du Cange, Ibid., s. v. τριβόλιον. Златарски, История, I, 1, стр. 416—417, смята, че триболите са катапулти, „с които се хвърляли огромни каменини блокове за разтърсване и разбиване стени на обсадените градове“.

5. Quomodo exercitus contra Scythas profecturus instrui debeat

Ἐκείθεν τε ἐκ τοῦ τοῦλδου κοινοῦτας τοὺς ἐπὶ μάχην παραλαμβάνειν τὰ ἀδεστέρα, καὶ ἡ τέντας μικρὰς, ἢ σαγία διπλὰ εἰς τὸ ἐν μέρος σκέπεσθαι, εἴπερ χρεῖα καλέσῃ, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸ τέντων, ἥτοι καμάρδων ἔχειν, καὶ δαπάνην βουκελάτου, ἢ πίστου, ἢ ἄλλον τινὸς εἶδους, εἴκοσι ἢ τριάκοντα λίτρας, ἐὰν μάλιστα πρὸς Σκύθας ἔσῃν ὁ πόλεμος, καὶ ἀπληρεῖσαι ἐν τῷ δοκοῦντι φροσάτῳ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῦς. (pp. 124—125)

6. De Scythica acie

Σκυθικὴ ἐστὶν ἡ ἀδιακρίτως ἔχουσα τὰ τάγματα, τοιούτων ὡς πρῶτον, οὐκ εἰς κοῦρσωρας καὶ διφένσωρας διηρημένα, ὅτινα χρή ἐπὶ μᾶς παρατάξεως τάσσειν, καὶ οὐκ ἔτι εἰς τρεῖς, ἀλλὰ εἰς δύο μοίρας διαμεῖν, ἐφ' ᾧ κινούντων τῶν δύο κεράτων τοῦ μέρους ὡς πρὸς κύκλωσιν καὶ πρὸς ἄλληλα νεύοντων καὶ ἐμπεριλαμβανόντων εὐκαιρον χωρίον, τὸ μὲν δεξιὸν κέρας ἐξώτερον, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἐξώτερον παρερχόμενον κυκλωιδῶς τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων ἐλαύνουσα, δι' ὅσον ἐν τῷ Μαρτίῳ ποτὲ οἱ καβαλλάριοι ἔπαιζον ἐν τοῖς παραχημαδίοις. (pp. 128—129)

7. Quomodo bellum contra Scythas et Hunnos gerendum sit

Κοντάτον ἐστὶ τὸ ἔθνος, εἰς δυοχωρίας αὐτὸ προκαλεῖσθαι τοξόται εἰσὶν, εἰς κάμπους τάσσεσθαι σπονδάζειν, καὶ τὴν ἐκ χειρὸς σύνεργον μάχην ποιεῖσθαι Σκυθικόν, ἢ Οὐγγικόν ἐστι, περὶ τὸν φεβρουάριον μῆνα ἢ μάρτιον ἐπιτελεῖσθαι ὅταν οἱ Ἰάπποι ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος κακοπαθείας ταραποροῦσι, καὶ ὡς πρὸς τοξότας τὰς συμβολὰς ποιεῖσθαι. Ἀκυλάτως ὁδοποροῦσιν ἢ ἀπληρεῖουσιν, ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τοιούτοις ἀδοκίμως ἐφεδρεύειν. (pp. 136—137)

Χρή ἐν τοῖς ἀπλήρτοις τῶν πολεμίων ἐγγυζόντων καὶ προσδοκωμένων πολέμου Σκυθικοῦ μάλιστα γίνεσθαι, εἰ μὲν προλαβὼν ἐν φρο-

5. Устройване на войската по време на поход срещу скитите

Освен това онези, които от става потеглят на сражение, трябва да вземат товарни животни и малки палатки или двойни плащове, от една страна, за да покриват, ако стане нужда, от друга страна, за да имат шатра или палатка, както и да вземат припаси за букеларий¹ или доверен човек, или някакъв друг такъв — двадесет до тридесет литри², особено ако войната е срещу скитите. И да се станува срещу неприятелите в място, което се сметне за удобно.

6. За скитския военен строй

Скитски строй значи отредите да бъдат неразпределени, сиреч да не бъдат разделени на нападатели и защитници както по-рано. Те трябва да се строят в една бойна линия и да се разделят вече не на три, но на две части. При това дната фланга на отряда да се движат като за обкръжаване и да се насочват един срещу друг, заемайки удобно място, като десният фланг минава отвъд, а левият отвътре и вървят едни срещу други кръгообразно, както някога са се упражнявали конниците на Марсовото поле³ през зимата.

7. Как трябва да се воюва със скити и хуни

Ако [неприятелското] племе е въоръжено с копия, трябва да се увлече в мъчно проходима местност. Ако са стрелци, да се направят усилия да се строят в открито място и да се започне ръкопашен бой отблизо. Ако са скити или хуни, да се нападнат през м. февруари или март, когато конете им са изтошени от зимните неслоди, и да се води сражение с тях като срещу стрелци. Когато те се движат или стануват непредпазливо, трябва да бъдат нападнати из засада неочаквано нощем или денем.

В станове, когато приближават неприятелите и се очаква предимно сражение със скитите, ако войската предва-

¹ Букелариите — от латинската дума *bucella* „хляб“ — са били войници, които образували личната охрана на императора или на изкой висш военачалник и които били издържани от него. Срв. *Bréhier*, op. cit., p. 337—338. ² Литрата е единица за мярка за тежест (около 288 г), която се деляла на 12 унции. ³ Марсовото поле се намирало вън от стените на Рим на брега на Тибър. Там се извършвало обучението на войниците и ставали игрите и упражненията на младежите. При имп. Аврелиан (270—276) то било включено в градските стени.

σάτω διάγει ὁ στρατός, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀνα-
μένα ἔκεισε, εὐπρεπίζεν καὶ ἀποτίθεσθαι χρό-
τον ἢ ἄχρον, κἂν μίᾱς ἡμέρας ἢ δύο τῶν ἀλό-
γων· εἰ δὲ κινήσει ὁ στρατός, καὶ αὐτὸς κατὰ
τῶν ἐχθρῶν ἔρχεται καὶ βουλευέται ἐν ἑτέρῳ
ἀπλήκτῳ ἀπελθεῖν κακεῖθεν παρατάσσασθαι ἀνα-
καῖον χρότον ἢ ἄχρον κἂν μίᾱς ἡμέρας βασ-
τάξεν, καὶ οὕτως ἐν τῷ γενόμενῳ φροσάτω
ἀποτίθεσθαι τοῦτον. — —

Εἰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συμ-
βολῆς τοῦ πολέμου, ἐναντία ἔκβασις παρακολου-
θήσει, ἡμῖν μὲν παντοίως ἀπρόσφορον καὶ ἀσύμ-
φορον φαίνεται, τὸ κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, ἦτοι
τὸν αὐτὸν χρόνον πάλιν πρὸς δημοσίῳ πόλεμον
ἐγχειρῆσαι τοὺς ἐκ παρατάξεως ἡττηθέντας. Διὸ
οὐδὲ συμβουλευόμεν τῷ στρατηγῷ^α πρὸς τοῦ
ἐπιτηδένειν. πάναν δὲ ὡς ἐπίπαν^β δυσχερές ἐστι
τοῦτο, καὶ οὐδεὶς εἶωθεν εὐθέως τὰς ἡπτας ἀνα-
μάχεσθαι, πλὴν τῶν Σκυθικῶν. — —

καὶ εἰ μὲν περὶ εἰσιν οἱ νικήσαντες ἐχθροί,
οὐκ εὖ μετὰ τῶν ἵππων εὐτάκτως τὰς ἀνα-
χωρήσεις ἦτοι μεταστάσεις τοῦ φροσάτου ἐκείνου
ἀσφαλῶς ποιεῖσθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν. Εἰ δὲ
καβαλλάριοι εἰσιν, ἢ Σκυῖται, μάλιστα τῶν πε-
ρισσῶν καὶ βραδυτέρων ἀλόγων καὶ πραγμάτων
περιφρονεῖν. (pp. 145—146; 157, 160)

8. *Avares Romanum equitatum apud Heracleiam aggrediuntur*

Ἄλλοι ἐπὶ ἡμέρας τινὰς παρατάζοντες πλη-
σίον τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, ὡς ἐπὶ μάχῃ δημοσίᾳ,
καὶ σχηματίζοντες φοβεῖσθαι τοὺς ἐναντίους,
καὶ διὰ τοῦτο μὴ παρεξέρχεσθαι πλεῖον τοῦ
τόπου τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς
παραχανώσαντες ἐπὶ ἡλῶν ἐν νυκτὶ, ὅπερ ἐποίη-
σεν ὁ χαγῶν τῶν Ἀβάρων, εἰς τὰ περὶ Ἡρά-
κλειαν τοὺς Ῥωμαίους καβαλλάρους, μὴ ἀνα-
σχομένους ἐν φροσάτῳ, ἀσφαλῶς μετὰ τῶν περὶ
ἀπληκτεῖν, ἀλλ' ἐξωθεν ἀφυλάκτως^с. (p. 206)

9. *Quomodo bellum in terris Sclavinorum et Antarum gerendum sit*

Κατὰ τοὺς τρόπους τούτους ἀσφαλῶς τῇ
πολεμικῇ ἐπιχειρήσει τις, ἢ συμβαλὼν ἤδη τοῖς
ἐχθροῖς καὶ μάχῃ κρατήσας, ἢ γνοὺς, ὡς οὕκ

рително се е установила на лагер и
изачква там враговете, трябва да се при-
готви запас от сено или плява за конете
поне за един-два дена. Ако пък войската
се движи и отива самата тя срещу не-
приятелите, като смята да се установи
на друг стан и оттам да води сражение,
необходимо е да носи сено или плява
поне за един ден и след това, когато се
установи на стан, да го остави там. — —

Ако в първия ден на битката сраже-
нието излезе неблагоприятно, струва ми се,
че е съвсем неизгодно и безполезно по-
бедените в боя отново да влязат в ре-
довно сражение през същите тези дни
или по същото време. По тази причина не
съветваме стратега да прилага това нещо.
За всички изобщо това е извънредно
трудно и никой веднага след поражението
не подновява битката освен скитските
племена. — —

И ако одържалите победа неприятели
са пехотинци, да се положат усилия от-
стъплението на конницата да стане в
ред и пренасянето на стана да се извърши
предпазливо и да не се губи време. Ако
пък са конници или скити, да се изоста-
вят особено излишните вещи и по-бав-
ните коне.

8. *Аварите нападат ромейската кон- ница при Хераклея*

Някои се строят в продължение на
няколко дни близо до своя стан като за
редовно сражение, като дават вид, че се
страхуват от неприятелите, и поради това
не излизат по-далеч от мястото на своя
стан. По такъв начин те карат противници-
те да се отпуснат и ги нападат през нощта.
Така постъпил при Хераклея¹ хаганът
на аварите спрямо ромейските конници,
които не останали да стануват в лагера
в безопасност с пешаците, но се намирали
вън без предпазitelни мерки.

9. *Как трябва да се води война в зе- мята на славяните и антите*

По този начин със сигурност ще на-
падне земята на неприятелите онзи, който
или вече е водил сражение с тях и ги е

^α στρατηγῷ in ed. ^β ὡς ἐπὶ πανδυσχερές in ed. ^с ἀφυλάκτως in ed.

¹ Около 592 г. имп. Маврикий при похода си срещу аварите стигнал до опожарения от тях храм на мъченица Гликерия при Хераклея. Вж. *Theoph. Simocatta*, op. cit., VI, 1, 3; p. 221, 4—8.—
Срв. Кулаковски, История, II, стр. 453. Споменаването на това сражение може да се счита като едно
указание за времето, когато е написан Стратегиконът.

εἶσιν ἀξιόμαχοι, ἢ ἐμποράσκεινοι αἰφνιδίως ἐπιτιθέμενοι. Εἰ γὰρ καὶ πλείους εἶσιν, ἀλλ' οὖν ἅπαντες καὶ ἄναρχοι ὥσπερ Σκύλαροι καὶ Ἄνται καὶ τὰ τοιαῦτα ἄναρχα καὶ ἄτακτα ἔθνη· ἢ ὅτε προκαταλαβὼν τόπον καὶ κρατήσας, ὅλον ποταμὸν, ἢ κλεισοῦραν^α, καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς δύναται βλάψαι καὶ μὴ βλαβῆναι παρ' αὐτῶν. (p. 212)

10. Quomodo impetus Scytharum cavendi esse debeant

Τοσαύτης τοίνυν τῆς διαφορᾶς οὗσης ἐν ταῖς τάξεσιν καὶ τοῖς σχήμασιν, οὐ δεῖ ὑπείροως τὰς σκοουλὰς πιστοποιεῖν, ἢ τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις ὡς ἔτυχε πιστεῖν· ἀνείκαστοί γέ εἰσι τοῖς πολλοῖς, εἴτε ὑπὲρ τὰς εἴκοσι, ἢ τριάκοντα χιλιάδας τὸ μέτρον ἐστί, καὶ μάλιστα Σκυθῶν διὰ τὴν πολλὴν ἔσπον αὐτῶν, μήτε δὲ προχείρως ἀγωνιῶν ἐπὶ ταῖς μακράις καὶ λεπταῖς παρατάξεσι, διὰ πλῆθους ἐπόνοιαν. (pp. 229—230)

11. Quomodo cum Scythia — Avaribus et Turcis — pugnandum sit

Λυπεῖ δὲ αὐτὸ ψύχος, καὶ βροχὴ, διαλύουσα τὴν τῶν τόξεων δύναμιν, καὶ περὶ τὰς ἐπιμελῶς συντεταμένην, τόπος ὁμαλὸς καὶ γυνὸς, διὰ τὰς τῶν κοπιᾶτων ὁρμᾶς, ἢ κατὰ χεῖρας συμπλοκῇ ἦτοι μάχῃ, διὰ τὸ ἀχρεῖους ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ κεκορηθῆναι αὐτοῖς κονταρίους ἢ σκονταρίους διθήσειεν ἐν ταῖς μάχασι, διὰ τὸ πρὸς σύντομον φωνήν ὁρμᾶν, καὶ μὴ εἰδέναι τὰς αἰφνιδίους ἐπιστροφὰς κατὰ τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς, ὡς τὰ Σκυθικὰ^β ἔθνη. — — —

Τὰ Σκυθικὰ ἔθνη μίᾳς ἔστιν, ὡς εἰπεῖν, ἀναστροφῆς τε καὶ τάξεως, πολὺν ἀρχά τε καὶ ἀπράγμονα. Μόνα δὲ τῶν Τούρκων καὶ Ἀβάρων φρονιτίζουσι τάξεως πολεμικῆς, ἰσχυροτέρας τῶν ἄλλων Σκυθικῶν ἔθνων τὰς κατὰ συστάδην μάχας ποιοῦμενα. Καὶ τὸ μὲν Τούρκων πολὺν δρόν τε καὶ ἐλεύθερον, ἀπληγμένον τῆς τῶν πλειόνων πραγμάτων ποικίλλας καὶ δεινότητος, οὐδὲν ἕτερον ἠσκημένον, ἢ τὸ ἀνδρείως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς διακείσθαι. Τὸ δὲ Ἄβαρον μοχ-

победил в бой, или е разбрал, че те не са боеспособни и не са подготвени, когато бъдат нападнати внезапно. Наистина ако и да са многобройни, те не признават ред и власт като славяните и антите и други такива племена, които не признават власт и ред. Той може да завземе и завладее някое място, например река или клисура, и чрез него може да уязви неприятелите, а не да бъде уязвен от тях.

10. Охранителни мерки срещу нападенията на скитите

Щом като прочее толкова голяма е разликата в бойните редове и начин на подреждане, не трябва да се поверява стражата на неопитни [войници] или да се вярва наслуки на техните думи. Защото не може да се определи изобщо броят, ако са над 20 000 или 30 000, и то предимно при скитите поради голямата им конница, нито пък може удобно да се води сражение с дълги и разредени бойни редици, понеже се предполага, че са много.

11. Как трябва да се воюва със скитските племена авари и турки

Вредни са за тях¹ студът и дъждът, който отслабва силата на техните лъкове, добре съставеният пехотен строй, равното и открито място — при нападение на копиеносците. [Вредно е също] ръкопашното сражение или бой, понеже хвърлянето на стрели отблизо е безполезно. Не си служат в сраженията с копия или с щитовете, понеже бързо се спускат в бяг и не познават внезапното обръщане срещу ония, които ги нападат, както скитските племена. — — —

Скитските племена имат, така да се каже, един и същ начин на живот и строй. У тях има многовластие и живеят безгрижно. Обаче само племената на турките и аварите се грижат за военен строй и в сравнение с другите скитски племена предприемат по-тежки редовни сражения. Наистина племето на турките е многочислено и свободолюбиво, не познава превратността и трудността на много работи и не е обучено в нищо друго, освен да се бие храбро с неприятелите. Обаче племето на аварите е по-

^α καὶ οὐρανὸν in ed. montem interpretatus est Sch. κλεισοῦραν correctit G. Cankova. ^β σκυθικὰ in ed.

¹ Сиреч за персите, за които се говори в предходния текст.

θηρότατον τε, καὶ ποικίλον, καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐμπειροκάτατον; ταῦτα τοίνυν, ὡς μορφαρχούμενα, οὐκ ἀγάπη, ἀλλὰ φόβος κεκορημένα, τοὺς πόρους καὶ μόχθους γενναίως φέρουσιν. Ἀνέχονται δὲ καύσωνος καὶ ψύχους, καὶ τῆς λοιπῆς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας, νομιμακά ὄντα, περιεργα δὲ, καὶ κορυψιβουλὰ, ὑφαλά τε καὶ ἀπυστά ὄντα; καὶ τῇ ἀπλησίᾳ τῶν χρημάτων κρατούμενα. Ὅραον περιφρονοῦσι μὴ δὲ συνθήκας φυλάττοντα, μὴ δὲ δώροις ἀρκαούμενα, ἀλλὰ πρὶν τὸ δοθὲν δέξονται, ἐπιβουλὴν μελιτώσει, καὶ ἀναπροτὶν τῶν δοκούντων, καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καιροὺς δεινῶς στοχαζόμενα τοῖσις ἀνυπερθέτως κέχρηται. Σπουδάζοντα οὖ τοσοῦτον τοὺς ἐχθροὺς χειρὶ καταγωνίσασθαι, ὅσον ἀπείκας καὶ αἰφνιδιάσασθαι, καὶ ταῖς τῶν ἀναγκαίων στενώσειν. Ὁπλίζονται δὲ ζάβαις καὶ σπαθίοις, τόξοις, κονταρίοις, ὅθεν ἐν ταῖς μάχαις διπλὰ ἄρματα οἱ πλείους αὐτῶν ἐπιφέρονται. Ἐν τοῖς ὁμοῖς τὰ κοντάρια ἀναβαστάζοντες, καὶ τὰ τόξα ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες, ἀμφοτέροις κατὰ τὴν ἀπαιτήσαν χρεῖαν κεκορημένοις. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον ὀπλοφοροῦσι, ἀλλὰ καὶ ἱπποὶ τῶν ἐμφανῶν σιδήρῳ, ἢ κεντοῦνκοις τὰ ἐμπροσθεν μέρη σκέπονται. Ἠσυχῆται δὲ ἐπιμελῶς καὶ πρὸς τὴν ἐφίππον τοξείαν. Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλήθος ἀλόγων ἀξέβρων τε καὶ θηλείων, ἅμα μὲν πρὸς ἀποτροπὴν, ἅμα δὲ διὰ πλήθους θεωρίαν. Ἀπλινθεύουσι δὲ οὐκ ἐν φροσάτῳ, ὥσπερ Πέρσαι καὶ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας διεσπαρμένοι κατὰ γένη καὶ φυλάς, τοὺς ἱπποὺς βόσκοντες διηρηκῶς, ἐν τε θέρει καὶ χειμῶνι. Τότε δὲ τοὺς ἀναγκασιτέρους κατέχοντες, καὶ περικλοῦντες πλησίον τῶν τεταῶν, φυλάττουσι μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς παρατάξεως, ὑπόνυκτα τῆς παρατάξεως ἀρχόμενοι. Τὰς δὲ σκοδίας αὐτῶν ἀπὸ μήκους ἄλλ' ἐπ' ἀλλήλους καθιστῶσιν εἰς τὸ μὴ εὐκόλως αὐτοὺς ὑπομένειν αἰφνιδιασμούς. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ οὐχ ὡς Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Πέρσαι τὴν παράταξιν τάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν, ἀλλ' ἐν διαφόροις μοίραις ὁρουνγιστὶ συνάπτοντες ἀλλήλας τὰς μοῖρας, ὥστε μίαν τινα φαίνεσθαι παράταξιν. Ἐχουσι δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως δύναμιν τινα ἐκ περισσοῦ, ἣν πρὸς ἐνεδρὰν ἐκπέμπουσι κατὰ τῶν ἀμελῶς ἀνταπασσομένων αὐτοῖς, ἢ εἰς βοήθειαν τοῦ βαρουμένου μέρους φυλάττονται. Τὰ δὲ ἀδοσάτιστα αὐτῶν ὀπισθεν τῆς παρατάξεως ἔχουσι πλησίον καὶ τὸν τοῦλδον ἢ ἀριστερά, ἢ δεξιὰ τῆς παρατάξεως, ὡς ἀπὸ

коварно и по-лукаво и извънредно опитно срещу неприятелите. Прочее тия племена, управлявани еднолично и владени не с любов,¹ но със страх, храбро понасят трудностите и мъките. Те издържат на жегата и на мраз, освен това на недостиг от необходими неща. Те са неуседнали, любопитни и потайни, притворни и неверни. Обладани са от алчност за пари. Те пренебрегват клетвата, не спазват договорите и не се задоволяват с дарове, но преди още да са взели дара, те замислят нападение и се отмятат от уговореното. Ловко издебват сгодните случаи и незабавно ги използват. Стараят се да надвият противниците си не толкова със сила, колкото с измама, изненади и като им пречат да се снабдяват с хранителни припаси. Въоръжени са с ризници, мечове, лъкове и дълги копия, така че повечето от тях носят в битките двойно въоръжение. На раменете си носят копията, а лъковете държат в ръцете си, като си служат и с едните, и с другите според случая, който им се представи. Въоръжени са не само те, но и предните части на конете на знатните са покрити с желязо или с плът. Те грижливо се обучават да хвърлят стрели, яздейки на кон. Придружава ги и много добитък, мъжки и женски, който едновременно им служи за храна и ги прави да изглеждат по-многобройни. Те разполагат войските си не в укрепен стан както персите и ромеите, но до деня на сражението са разпръснати по родове и колена, като пасат непрекъснато конете си и лете, и зиме. Тогава те залавят овия [коне], които им са потребни, спъват краката им близо до шатрите и ги пазят чак до времето на сражението, като започват боя през нощта. Поставят стражи на разстояние едни след други, за да не бъдат лесно изненадани. За сражение не нареждат войските си на три редици както персите и ромеите, но вкупом в различни отреди, като съединяват отредите едни с други, та изглеждат като една само редица. Те имат в запас вън от строя известна войскова част, която изпращат в засада срещу непредпазливия противник или я пазят в помощ на она част от войската, която изпада в тежко положение. Военния си багаж държат зад войската, а наблизо — също и обоза, наляво или надясно от бойните редици

¹ Авторът застъпва схващането, че във Византийската империя имало доброволна и съзнателна дисциплина в противоположност на „варварските племена“, които според него се управлявали с насилие.

ένος, δευτέρου μίλιον ὑπὸ μετρίαν παραφυλακὴν. Πολλοὺς δὲ καὶ συνευγύντες τὰ περισσὰ τῶν ἵππων κατὰ ρυθμὸν τῆς παρατάξεως ποιοῦν εἰς φυλακὴν αὐτῆς. Καὶ τὰ μὲν βάρη τῶν ἀνδρῶν ἀριστίως ὡς ἀπαντὰ ποιοῦσι, βάθους μᾶλλον φροντίζοντες, καὶ ἴσον ποιοῦσι, καὶ πυκνὸν τὸ μέτρον. Χαίρουσι δὲ ταῖς ἀπὸ μύκθου μάχαις καὶ ἐνέδραις καὶ ταῖς κνιλάσσαι κατὰ τῶν ἐνωτίων, καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρήσεσι καὶ ἀντιστροφαῖς, καὶ ταῖς κατὰ κοίτης τάξεσι, τοιούτοις ταῖς διεπαρμέναις. Τρέποντες δὲ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, πάντα ἐν δευτέρῳ τάξει τιθέμενοι οὐκ ἀρκοῦνται, ὥσπερ Πέρσαι, καὶ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τῇ μετρίᾳ καταδιώξει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ὑπερβαίῃ, ἀλλὰ μέχρι τοσοῦτον ἐνίστανται, μέγιστος οὐ τελείως τῇ τῶν ἐχθρῶν κατάλυσιν ποιοῦνται πάσῃ μεθόδῳ εἰς τοῦτο κεχρημένοι.

Εἰ δὲ καὶ τινες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διωκόμενοι εἰς ὄχλῳμα καταρῶνσι, σπουδάζουσιν ἀκριβῶς κατορθοῦσαι τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῖαν ἢ τῶν ἵππων, ἢ τῶν ἀνδρῶν προσκατερεῖν, ἢ τῇ στερότητι τούτων χειρόσονται τοὺς ἐχθροὺς, ἢ εἰς τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς σύμφωνα τοιούτοις ἀγάγῃσι, πρῶτον κοινότερά τινα ἐπερωτῶντες, καὶ τότε συντιθεμένων αὐτοῖς τῶν ἐχθρῶν, τὰ καιριώτερα προτιθέασιν. Ἐναντιοῦται δὲ αὐτοῖς ἐνδεῖα βουλή, διὰ τὸ πλῆθος, ὃν ἐπιφέρονται ἀλόγων, καὶ ἐν κωρῇ δὲ συμβολῆς τάξις περὶ τῇ συνταγμένῃ, ὡς ἐνωτῖα αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων οἶσαι, καὶ οὐκ ἀποβαίνουσι τούτων. Οὐδὲ γὰρ ἐπιστῆναι περὶ κωτερόσων, ὡς συντραφέντες τοῖς ἵπποις, οὐδὲ τοῖς ποσὶν αὐτῶν ἐπιβαίνειν τῇ ἀσθενείᾳ κρατούμενοι. Τύπος ὁμαλὸς καὶ γεγυμνωμένος. Τάξις βασιλαρχικὴ, καὶ πεπνυγκωμένη καὶ ἀδιασπάστως ἀκολουθοῦσα, ἢ ἐκ χειρὸς συμβολῆς, ἢ τοι συμπλοκῇ, ἢ φοδοὶ νικητεροῖς ἀσφαλῶς γινόμεναι, ἐκ τῆς μέρους μὲν συνίστασθαι τεταγμένους, μέρος δὲ ἐκπεδρεῖν. Ἀντὶ δὲ αὐτοῖς σφόδρα καὶ ἡ τῶν αὐτομόλων ἀναχώρησις. Ἀσπάρτου γε ὅσα γνώμη, καὶ φιλοκερδῆ, καὶ ἐκ πολλῶν φυλῶν συγκείμενα, οὐ ποιοῦνται λόγον συγγενῶν καὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ὁμοιοῦς, ὀλίγων δὲ ἀρχομένων προσρθεῖν, καὶ φιλοφρονούμενων πλῆθος αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ. Χρὴ τοίνυν ἐγγιζόντων αὐτῶν πρὸς μάχην, πρῶτε ἀπαντας τὰς σκολλῆς ἔχειν ἐπιμελεῖς καὶ συνεχεῖς

на една-две мили разстояние, с неголема охрана. Често пъти те свързват излишните коне в тила на боевия строй и ги превръщат в негова охрана. Дълбочината на бойните им редици не е определена, а е в зависимост от случая. Но те обръщат по-голямо внимание на дълбочината и правят равни и съгъстени челните редици. Те предпочитат да нападат отдалече, да устройват засади, да обкръжават противника, да правят мними отстъпления с обръщане за ново настъпление и клинообразен, т. е. разпръснат боев строй. Когато пък обрънат в бягство враговете си, те, като пренебрегват всичко друго, не се задоволяват както персите и ромеите и другите народи с кратко преследване и разграбване на имуществата, но преследват дотогава, докато напълно унищожат противниците, като си служат с всички средства.

Ако ли някои преследвани от тях неприятели избягат в укрепление, аварите се стараят да разузнаят точно каква нужда изпитват от храни, коне или войници, та поради липсата на тях неща да надвият противниците си или да ги доведат до споразумение, каквото те желаят. Най-напред искат по-незначителни неща, а след това, когато противниците им се съгласят с тях, предлагат по-тежки условия. Пречка е за тях липсата на паша поради многото животни, които водят със себе си. По време на сражението е също пречка за тях и съгъстеният пехотен строй, понеже седят все на конете си и не слизат от тях, сякаш са сраснали с конете си, те не могат да се сражават пеша и не могат да се движат на краката си, обладани от слабост. Да се предпочита срещу тях равна и открита местност, съгъстен конен строй, който следва без прекъсване, ръкопашен бой или схватка, добре подготвени нощни нападения, при които една част [от войската] е в боев строй, а друга част стои в засада. Особено много им вреди също и преминаването на техните бегълци [към страната на противника]. Понеже са непостоянни и користолюбиви и са съставени от много колена, те не обръщат голямо внимание на родствените връзки и взаимното съгласие. След като някои от тях започнат да преминават на наша страна и бъдат облагодетелствувани, последват ги и мнозина други. Прочее, когато предстои сражение с тях, трябва предварително да бъдат грижливо подготвени

ἐκ διαστήματος. Εἴτα μεριμονῆσαι καὶ προεντε-
πίσασθαι τὰ εἰς δευτέρω τὴν συντείνοντα, εἰς
τὸ καὶ ὀχερὸν τόπον κατανοῆσαι ἐν καιρῷ περι-
σιτάσεως, καὶ διαπάνην ἐφενεῖν, ὁλίγων ἡμε-
ρῶν, εἰ μὲν ἀπαντὰ, καὶ τῶν ἁλόγων, ἐπείτοιγε
τῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τὴν τοῦ ὕδατος εὐπο-
ρίαν. Εἴτα καὶ τὰ κατὰ τὸν τοῦτον διαθῆναι,
ὥς ἐν τῷ περὶ τοῦτου γέγραπται λόγῳ. Καὶ ἡ
μὲν σύνεστι περὶ τοῦ στρατοῦ ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ,
μάλιστα ἐν ὁρῇ ἐν συνηθείᾳ τοῦ ἔθνους ὁ στρα-
τὸς γίνεται, οὕτως τάξει κατὰ τὸν δηλούμενον
τρόπον ἐν τῇ καταγραφῇ τῆς ἐκκαταλόν ὁπισ-
θίας τάξεως, τοιούτου τῆς ἐχοῦσης τοὺς καρβα-
λάριους ἱποπεταγμένους τοῖς περὶ. Εἰ δὲ μό-
νον καρβαλάριοι εἶον ἀξιόμαχοι, πλείονας δεῖ
ἐν τοῖς πλαταίοις ἀπορρίψαι, καὶ χρῆσθαι. (pp.
260—267)

12. Quomodo cum Sclavinis, Antis simi- libusque gentibus pugnandum sit

Τὰ ἔθνη τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν, ὁμο-
διὰ τὰ καὶ ὁμοτροπία εἶναι καὶ ἐλεύθερα μη-
δημῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι παιδόμενα, καὶ
μάλιστα ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρῃ, πολυάνδρα τε, καὶ
τληπαθῆ, φέροντα ξαδίως καὶ καύσαντα, καὶ ὑψη-
ρὸς, καὶ βροχρῆν, καὶ σώματος γυμνότητα, καὶ
τὴν τῶν πασημάτων ἔνδειαν. Εἰσὶν δὲ τοῖς
ἐπιχειρουμένοις¹ αὐτοῖς ἥλιοι καὶ φλογορροοῦμε-
νοι αὐτοῖς διασώζουσιν ἐκ τόπου εἰς τόπον, οὗ
ἂν δέονται, ὥς εἶγε δι' ἀμέλειαν τοῦ ὑποδεχο-
μένου συμβῆναι τὸν ξένον βλάβῃναι, πόλεμον κε-
νεῖ καὶ αὐτῶν ὁ τοῖτον παραθέμενος, σέβας
ἡρώμενος τὴν τοῦ ξένου ἐκδίκησιν² τοὺς δὲ ὄν-
τας ἐν τῷ αἰχμαλωσίᾳ παρ' αὐτοῖς, οὐκ
ἀορίστω χρόνῳ, ὥς τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἐν δουλείᾳ
κατέχουσιν, ἀλλὰ ζητῶν ὀρίζοντες αὐτοῖς χρόνον,
ἐν τῇ γνώμῃ αὐτῶν ποιοῦνται, εἴτε θέλουν ἐν
τῇ ἰδίᾳ ἀναχωρῆσαι, μετὰ τινος μιστοῦ, ἢ
μένονσιν ἐκεῖσε ἐλεύθεροι, καὶ φίλοι. Ὑπόσθη
δὲ αὐτοῖς πλῆθος ἁλόγων παχέων καὶ γενη-

всички стражи и разположени на малко
разстояние едни от други. След това
трябва да се помисли и да се подготви
онова, което е необходимо при неблаго-
приятен изход, да се избере също и укре-
пено място в случай на опасност, да
се намерят припаси за няколко дни, ако
стане нужда, както за хората, така и за
животните, и главно да има изобилие от
вода. След това и с обоза да се постъпи
така, както е описано в книгата, която
се отнася за това. А ако има пехотна
войска в първите бойни отреди и особено
когато войската е [наредена] по обичай
на своето племе, тя трябва да се строи
по начина, който е обяснен при описа-
нието на „боевия заден строй“, т. е. онзи
който има конници, строени след пехо-
тата. Ако само конниците са боеспособни,
то трябва да се отделият повечето от тях,
и то най-добрите, за фланговете.

12. Как трябва да се воюва със славяни, анти и други подобни племена

Племената на славяните и антите имат
еднакъв начин на живот и еднакви оби-
чаи. Те са свободолюбиви и по никакъв
начин не се оставят да бъдат поробени
или управлявани, и особено в собстве-
ната им страна. Те са многобройни и из-
дръжливи, понасят леко и жегата, и студ,
и дъжд, и телесна голота, и недостиг
на храна. Към чужденците, които идват
при тях, са любезни и грижливо ги пре-
карват от едно място на друго, където
би станало нужда. Така щото ако гостът
пострада поради небрежност на този, кой-
то го е приел, то онзи, който му го е
предал, започва война срещу него, смя-
тайки за свещен дълг да отмъсти за
госта. Не държат в робство своите плен-
ници за неопределено време както дру-
гите племена, но им определят един срок
и оставят на тях да решат дали искат
да се върнат у дома си срещу опре-
делен откуп, или пък да останат там
като свободни хора и приятели. Имат
множество всякакви домашни животни
и храни, наредени на кръстци¹ — най-

¹ ἐπιχειρουμένοις in ed.

¹ ... ἐν δημοσίᾳς. Δημοσία произхожда от δημοῖον, което е равнозначно на σισιός — „куп“. В средновековни гръцки език съществителното δημοσία е предадено у лексикографите с по-специално значение: „купища от снопи“, т. е. „кръстци“; вж. Du Cange, *ibid.*, s. v. δημοσία, — *Suda Lexicon*, s. v. δημοσία. В подобен смисъл е употребена тази дума и у Никита Хониат: Nic. Choniates, *Historia*, ed. Bonn, p. 484, 19. В латинския превод на изданието на Scheffer този термин е преведен „in cumulis“ (*ibid.*, p. 273). Някои автори неточно тълкуват δημοσία като „яма“. Срв. Б. А. Рыбаков, *Анти и Киевская Русь*, ВДИ (1939) 1, стр. 323. Други превеждат δημοσία с „купища“ (М. Ю. Брайчевский, *Об „антих“ Псевдомаврикия*, СЗ, 1953, 2, стр. 29). От приведените по-горе съпоставки се вижда, че в δημοσία следва да се преведе „на кръстци“. П. Н. Третьяков, *пос. съч.*, стр. 165, дава под въпрос това тълкувание: „лежачих в кучах (скирдах)?“. Срв. Г. Цанкова, *пос. съч.*, стр. 338—339.

μάτων, ἐν θημωνίαις ἀποκειμένον^α, καὶ μά-
λιστα κέγχρου, καὶ ἐλύμου. Σωφρονοῦσι δὲ καὶ
θῆλεα αὐτῶν ὑπὲρ πάντων φύσιν ἀνθρώπου, ὥσ-
τε τὰ πολλὰ αὐτῶν τὴν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τε-
λευτήν ἴδιον ἡγεῖσθαι ἰθὺς αὐτοῦ, καὶ ἀποπνίγειν
ἐαυτὰ ἐκονοίαις, οὐχ ἡρούμενα ζωὴν τὴν ἐκ χη-
ρείᾳ διαγωγῆν. Ἐν ὕλαις δὲ, καὶ ποταμοῖς,
καὶ τέλμασι, καὶ λίμναις δυσβάτοις οἰκοῦνται,
καὶ πολυσχεδεῖς τὰς ἐξόδους τῶν οἰκήσεων ποιοῦ-
μενοι, διὰ τὰς ὡς εἰκὸς συμβαινούσας αὐτοῖς
περιστάσεις. Τὰ ἀναγκαῖα τῶν πραγμάτων αὐ-
τῶν ἐν ἀποκρήφῳ χωρῖνύουσιν, οὐδὲν περὶ αὐτῶν
ἐν φανερῷ κεκτημένων, καὶ βίον ζῶντα λησ-
τικῶν, φιλοῦσιν ἐν τοῖς δασέσι καὶ στενοῖς καὶ
κημινώδεσι τόποις, τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐ-
τῶν ἐγχειρήσεις ἐργάζεσθαι. Κέχρηται δὲ ἐπι-
τηδεῖας ταῖς ἐνέδραις, καὶ τοῖς αἰχμηδίσμασι,
καὶ κλοπαῖς, ἐν τε νυκτὶ, καὶ ἡμέραις πολλὰς
μεθόδους ὀργανισμένα. Ἐν πείρᾳ δὲ εἰσι καὶ
τῆς ποταμῶν διαβάσεως ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπων,
καὶ γενναίως ἐργαστῆροσιν τοῖς ὕδασι, ὡς πολ-
λύκις τινὰς αὐτῶν ἐν τοῖς οἰκείαις διάγοντας, αἰφ-
νιδιαζομένους ἐκ περιστάσεως, καταδύναντας ἐν τῷ
βάθει τοῦ ὕδατος, καλῶν ἐπὶ τούτῳ πεποιημέ-
νους μακροῦς, δι' ὅλον κεκονισμένους, κρατεῖν ἐν
τοῖς στόμασι αὐτῶν διόγκοντας μέχρι τῆς τοῦ
ὑδατος ἐπιφανείας, καὶ κειμένους ὑπὸ τοῦ
βάθους, δι' αὐτῶν ἀναπνεῖν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας
ἐξαρκεῖν, ὥστε μηδεμίαν ὑπόνοιαν περὶ αὐτῶν
γενέσθαι. Ἀλλὰ εἰ καὶ συμβῇ τοὺς καλῶν
ἐξωθεν ὀργασθαι, συμβνῆς τῷ ὕδατι νομίζεσθαι
ὑπὸ τῶν ἀπειρῶν. Διὸ οἱ πρὸς τοῦτο ἐμπείρους
ἔχοντες, τὸν κάλαμον διὰ τῆς τομῆς καὶ θέσεως
ἐπινοοῦσιν, ἥ καταρτίουσιν αὐτῶν τὰ στό-
ματα δι' αὐτῶν, ἢ ἀποσπῶντες, τοῖσι δὲ ἀναφύ-
ρουν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ δυναμένων αὐτῶν τοῦ
λοστοῦ ἐπιμένειν τῷ ὕδατι. Ὀπλίζονται δὲ ἀκον-
τίοις μικραῖς ὅσιν ἕκαστος ἀνὴρ. τινὲς δὲ αὐ-
τῶν καὶ σκουταρίοις, γενναίοις μὲν δυσμεταβο-
μίστοις δὲ. κέχρηται δὲ καὶ τόξοις ξυλίνους καὶ
σαγίταις μικραῖς κεχειμέναις τοξικῶ^β φαρμάκῳ^γ,
ὅπερ ἐστὶν ἐνεργητικόν. εἰ μὴ πόματι θηρικῆς
προκαταλήφθῃ ὁ τιροσκοπούμενος παρ' αὐτοῦ,

вече просо и жито¹. Жените им са це-
ломъдрени повече, отколкото човешката
природа допуска, така щото повечето от
тях смятат смъртта на мъжете си за
своя собствена смърт и се удушват до-
броволно, като не смятат за живот удово-
лството. Те живеят в гори, реки, блата и
непребродими езера. Правят много из-
ходи на своите жилища² поради раз-
личните опасности, които обикновено ги
сполетяват. Заравят на тайно място необ-
ходимите си вещи, не държат на открито
нищо излишно и живеят като разбой-
ници. Обичат да правят нападенията сре-
щу противниците си в гористи, тесни и
стръмни места. Служат си умело със
засади, внезапни нападения, хитрости, като
и денем, и нощем изобретяват различни
начини на действие. Опитни са повече
от всички хора и в преминаването на
реките и мъжествено издържат във во-
дите. Така че често, когато някои от
тях, прекарвайки в своите места, бъдат
изненадани от някаква опасност, те се
потопят в дълбочината на водата, като
държат в устата си дълги тръстики, при-
гответи за тази цел, напълно пробити,
които стигат до повърхността на водата.
Те лежат по гръб в дълбочината, дишат
през тръстиките и издържат много ча-
сове, така че да не се яви никакво по-
дозрение за тях. Ако се случи да се
видят тръстиките откън, неопитните би-
ха помислили, че те растат във водата.
Ето защо тези, които имат опитност в
това, разпознават тръстиките по техния
отрез и положението им и или им про-
низват устата чрез тях, или издърпват
тръстиките и изкарват неприятелите от
водата, понеже не могат да останат въ-
тре по-дълго. Въоръжен е всеки човек
с по две малки копия, а някои от тях
и с щитове — много яки, но неудобни
за носене. Те употребяват също и дър-
вени лъкове и малки стрели, намазани с
отрова, която силно действа, ако ра-
ненният от такава стрела не се е намазал
предварително³ с течността террак или

^α ἀποκειμένον in ed., ἀποκειμένον correxit G. Sankov. ^β τῷ ἐκφ in ed. ^γ φαρμάκων in ed.
^δ προκαταλήφθῃ in ed. προκαταλήφθῃ correxit L. Dujčev.

¹ Κέγχρου καὶ ἐλύμου. "Ελύμος — вид просо, вид зърнена храна. Срв. Thesaurus Linguae Graecae, s. v. Ελύμος. По форма Ελύμος може да се свърже с българското "лимец", вид жито, което в някои го-
вори се среща във формата "елимец". Срв. Н. Геров, Речник на българския език, Пловдив 1899, стр.
13, "един вид жито като ячмыка, лемец, елимец". Лимецът се смята като една от най-старите култури
на Балканския полуостров. Срв. Из. Странски, Бележки върху еднозърнестия лимец, СпБАН, XLVI,
1934, стр. 201—202. Възможно е Ελύμος да е минало като заемка в българския език под формата "елимец",
"лимец".
² В научната литература това сведение на автора обикновено се отнася към един
укрепен комплекс от постройки, не към отделни жилища. Вж. Niederle, Manuel, II, p. 98; срв. Б. А.
Рыбаков, пос. съч., стр. 327. — М. Ю. Брайчевский, пос. съч., стр. 30. ³ Εἰ μὴ πόματι τῆς θηρικῆς
προκαταλήφθῃ. На латински е преведено от Шефер: nisi theriacae potum sumpserit, ако не е погълнал теч-
ността террак". При превода на това място трябва да се обърне внимание на това, че πόματι е в да-
телен падеж, а προκαταλήφθῃ в страдателен дорист. Поради това προκαταλήφθῃ би могло да се поправи

ἑτέροις βοηθήμασιν ἐγνωσμένοις τοῖς ἐπιστήμασιν ἱατρῶν, ἣ παρ' εὐδὴ περιμηθῆναι τὴν πληγὴν εἰς τὸ μὴ κατακεμηθῆναι αὐτὸ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος. ἀναρχα δὲ καὶ μοσάλληα ὄντα, οὐδὲ τάξιν γινώσκουσιν, οὐδὲ κατὰ τὴν οὐσιώδη μᾶχην ἐπιτηδεύουσι μάχεσθαι, οὐδὲ ἐν γυμνασίοις καὶ ὁμαλοῖς τόποις φαίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ συμβῇ αὐτοὺς κατατολμῆσαι ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς, κράζοντες ἅμα ὀλίγον ἐπὶ τὸ πρόσωπον οἱ, καὶ εἰ μὲν ἐνδύσονται τῇ φωνῇ αὐτῶν οἱ ἀντασσομένοι, ἐπέρχονται σφοδρῶς· εἰ δὲ μὴ γε, τὴν αὐτὴν τρέπονται, μὴ παίδοντες χειρὶ ἀποπειραθῆναι τῆς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν δινώμεως^α προστρέχουσι δὲ ταῖς ὕλαις, πολλὴν ἐκείθεν βοηθίαν ἔχοντες, ὥς γινώσκοντες ἁμοδιῶς ἐν τοῖς στενωποῖσι μάχεσθαι. Καὶ γὰρ πολλάκις प्राइдан ἐπιφερόμενα ὑπὸ μετρίας ταραχῆς ταύτης περιφρονῶντα ἐν ταῖς ὕλαις προστρέχουσι, καὶ τῶν ἐπερσμένων περὶ τὴν प्राइдан φρεμβόμενον, εὐκόλως ἐπανισταμένα βλάπτουσι^β τοῖτους. Τοῦτο δὲ διαφόρως καὶ ἐκονοίως ποιεῖν ἐπιτηδεύουσι πρὸς δέλεαρ τῶν ἐναντίων αὐτῶν. Ἀσιῆται δὲ εἰσι παρτοίως καὶ ἀσύμφωνοι περὶ τὰς συνθήκας, φόβον μᾶλλον, ἢ δάροις εἰκόντες^γ διαφρονῶν γὰρ γνώμης κερτινοῦσιν ἐν αὐτοῖς, ἣ οὐ συμβαίνουσιν, ἣ καὶ συμβανόντων αὐτῶν τὰ δοκοῦντα συντόμως ἕτεροι παραβαίνουσι, πάντων ἐναντίων ἀλλήλοις φθονοῦντων^δ, καὶ μηδενὸς τῷ ἑτέρῳ παραχωρεῖν^ε βουλομένων. Αὐποῖσι δὲ αὐτὰ ἐν ταῖς μάχασι αἱ τῶν σαγίτων βολαί, καὶ αἰφνίδιοι κατ' αὐτῶν ἐρχεῖσθαι, καὶ ἐκ διαφόρων τόπων ἱππεύσεις, καὶ αἱ τῶν πεζῶν μάχαι καὶ μάλιστα φιλῶν, καὶ τῶν γυνῶν καὶ ἀναπλιταμένων τόπων θέσεις. Χρη τοῖσιν καβαλασιῶν καὶ πεζῶν, μάλιστα φιλῶν, ἥτοι ἀνωποῦντων δύνανται παρασκευάσαι, καὶ βελῶν πληθὺς, μὴ μόνων σαγίτων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἀκοντίων. Καὶ γεφυρώματα κατασκευάσαι, εἰ δυνατόν, τὰς λεγομένας πλωτάς, ὅστε ἀσφαλῶς τὰς διελεύσεις τῶν ποταμῶν γενέσθαι πολλῶν ὄντων δυσβάτων ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν^ε καὶ κατὰ τὸν Σκυθικὸν σχῆμα, τοὺς μὲν γεφυροῦσιν, τοὺς δὲ πολ-

с други помощни средства, познати на лекарската наука. Може и веднага да се изреже раната, за да не се разпространи отровата и по останалата част на тялото. Те живеят в безвластие и взаимно се ненавиждат. Нито познават боен ред, нито са свикнали да се бият в редовно сражение, нито пък да се явяват на открити и равни места. Ако ли пък се решат да влязат в открито сражение, те се придвижват малко напред, като крещат всички заедно, и ако противникът се оттегли при техния вик, те настъпват стремително. Ако ли не, връщат се обратно, без да се стремят да влязат в ръкопашен бой. Избягват в горите, гдето намират голяма закрила, понеже умеят добре да се сражават в теснините. И често, като носят със себе си плячка, изоставят я поради престорен шум и избягват в гората и докато нападателите се навъртат за плячка, лесно ги нападат и им пакостят. Това те са свикнали да правят изкусно и преднамерено като примамка за своите противници. Неверни са във всяко отношение, не се споразумяват при преговорите и отстъпват повече пред страх, отколкото пред подаръци. Така че ако помежду им се яви разногласие, те или не достигат до споразумение, или пък ако се споразумеят, веднага други нарушават решението, като всички противници враждуват до смърт помежду си и никой не иска да отстъпи другиму. Особено им вредят в сраженията ударите на стрелите, внезапните нападения срещу тях, връхлитания от различни страни, битките с пехотинците, и то предимно с лековъоръжени войници, и разполагане в открити и просторни места. Необходимо е следователно да се приготви срещу тях войска от конница и пехота, най-вече от лековъоръжени войници или стрелци и множество метателни оръжия — не само стрели, но и други метателни копия. Да се приготвят също мостове¹, ако е възможно, така наречените плаващи мостове, за да могат незабелязано да се преминават реките, тъй като има много непроходими реки в страната им. И според скитския обичай — едни да строят

^α βλάπτουσι in ed. ^β φρεμβόμενον in ed., φθονοῦντων correx. G. Cankova, cum omnes contrarie inter se sint animati interpretatus est Scheffer. ^γ παρωρεῖν in ed. παραχωρεῖν correx. G. Cankova.

на прокатаλγνῆθῃ от прокатаλγνῶ „намазвам предварително“ или на прокатаναλγνῆθῃ от прокатаναλγνῶ „покривам предварително“. В такъв случай горният израз следва да се преведе: „ако не се е намазал „предварително“, ако не се е покривал предварително“. ¹ τὰς λεγομένας πλωτάς — et pontes, eos maxime, qui possunt nature според превода на Scheffer, ibid., p. 277. Думата πλωτάς е била λεγόμενον у византийските автори. Обикновено се приема, че това е славянска дума, плоты (плаващи съдове), с която се означавали вид плавателни съдове и които е проникнала във византийския език. Вж. Ю. Кулаковский, Славянское слово „плот“ в записи византийцев, ВВр, VII (1900), стр. 107—112. Това схващане е възприето от Niederle, op. cit., II, p. 251, и от Н. В. Пугачевская, Византия и Иран, Москва 1946, стр. 29—30.

πιτοῦν. Ἔχων δὲ καὶ ἀσκοὺς βοεινοὺς, ἧ αἰγίους ὥστε δ' αὐτῶν σχεδίας γενέσθαι¹ καὶ ἐν ἀγριδίαις καταδρομαῖς καὶ διαβάσει κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν καιρῷ θέρους νήχεσθαι δι' αὐτῶν τοὺς στρατιώτας. Χρὴ δὲ τὰς κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεις ἐν χειμερίαις μᾶλλον καιροῖς γίνεσθαι, δι' ἃν τῶν δένδρων γυμνουμένων, λανθάνειν εὐκόλως οὐ δύνανται, ἀλλὰ καὶ τῆς χύονος τὰ ἔργη τῶν φειγόντων διελεγχούσης, καὶ τῆς φαιύλας αὐτῶν ταπεινῆς οὔσης, οἷα γυμνῶς, λοιπὸν δὲ καὶ τῷ κρύει οἱ ποταμοὶ εὐδιάβατοι γίνονται. Τὰ πλείονα δὲ τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν περισσὴν ἀπεσκεύην ἐν τοῖς ἰδίαις καταλιμπάνειν ἐν ἀσφαλέστερῳ τόπῳ, μετὰ μετρίαις παραφυλακῇς καὶ ἀρχόντος. Τούτους δὲ θεόμωνας καταστήσει ἐν τοῖς τρωκτοῖς² τοῖς ἀνικαίοις. Μοῖραν δὲ τῆς καθάλλοις ἐάσει ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ ἐμφανῶν ἀρχόντων, ἅμα μὲν πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ περισπᾶθῆναι τὸν περὶοντα στρατὸν, ἐχθρῶν ὡς εἰκὸς ἐφορηνόντων αὐτῇ, ἅμα δὲ φημίσει, ὥς καὶ δι' ἐτέρων τόπων μέλλει ἢ ἐφοδος κατ' αὐτῶν γενέσθαι, ἵνα τῇ φημῇ ταύτῃ, καὶ τῇ προλήψει τῶν ἀρχόντων ἕκαστος ἀγωνιῶν ὅπῃ τῶν ἰδίων, μὴ λάβῃ καιρὸν συναχθῆναι, καὶ κόπους τῷ στρατῷ παρασχέιν. Τούτους δὲ μηδὲ πλήροισιν τοῦ Δανουβίου μένειν, ἵνα μὴ κατασκοπούμενοι ὥς ὀλίγοι εὐπεριφρόνητοι γίνωνται, μηδὲ πολὺ μὴκοθεν εἰς τὸ μὴ ἐμβραδύνειν, αὐτοὺς χρείας καλούσης ἐνοηθῆναι τῷ περὶοντι στρατῷ, ἀλλ' ὥς ἀπὸ μᾶς μόνως τοῦ Δανουβίου διάγειν. Τὸν δὲ περὶοντα ἐν τῇ πολεμικῇ ἡγῶν ἐπιστῆναι καὶ τὴν διάβασιν ἐν ὁμαλοῖς καὶ ἱσοῖς ποιήσασθαι τόποις, καὶ εὐθέως χρήσιμον ἀρχοντα μετὰ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν προδραμεῖν καὶ κρατῆσαι γλῶτταν, δι' ἧς δινηθεῖται τὰ κατὰ τοὺς ἐχθροὺς πολυπραγμονήσαι. Παραφυλάττεσθαι δὲ, ὅσον ἐστὶ δυνατόν, εἰς τὸ διὰ δυσβάτων, ἥτοι δασέων τόπων, ἐν καιρῷ θέρους τὴν παράοδον ὥς ἔτυχεν ἀπολυπραγμονῶς

мостовете, а други да приготвят засади¹. Да има също волски или кози мехове, за да могат да се приготвят с тях салове, та при внезапните набези и при преминаването срещу неприятелите лятно време войниците да плават чрез тях. Нападенията срещу тях трябва да стават повече зимно време, когато дърветата са оголени и неприятелите не могат лесно да се скриват, а и снегът издава следите на бягащите, освен това и племето им е изтощено, понеже всичко е почти голо, и най-после и реките могат лесно да се преминават поради мразя. По-голямата част от конетѣ и излишният багаж да се оставя на по-сигурно място в страната ни с неголяма стража и един началник. Дромоните да бъдат поставени в определените места за преминаване². Един кавалерийски отред да се изпрати в [неприятелската] страна със способни началници, от една страна за да пази стража, за да не се разпръсне преминавашата войска, понеже неприятелите навярно дебнат, а от друга страна да разпространява слуха, че ще бъде направено и през други места нападение срещу тях. При този слух и по предложение на техните вождове всеки ще се бие за своите селища и няма да имат възможност да се съберат заедно и да създават затруднения на войската. Те не бива да стоят близо до Дунав, да не би неприятелите, като ги видят, че са малобройни, да се отнесат с пренебрежение, нито пък да бъдат много далече, за да не се забавят, когато стане нужда да се съединят с преминаваща войска³, а да стоят при близително на един ден път от Дунав⁴. Преминалата войска внезапно да нахлуе в неприятелска земя, след това да тръгне през равни местности и веднага един способен началник с избрани войници да излезе напред и да залови пленник, чрез който ще може да разузнае какво става у неприятеля. Трябва да се пазят, доколкото е възможно, да не преминават лятно време току-тъй, без разузнаване, през не

² τρωκτοῖς in ed., τραικτοῖς correxit G. Cankova.

¹ Терминът *πολιτεῖα* не се среща у други автори. Той трябва да се свърже с *πολίται* — особен вид съоръжения от ръбести гвоздеи, които се разхвърляли по земята и спъвали настъплението на неприятелите. Такива препятствия били употребени от византийците против славяните и при обсадата на Солун: *ἡ τῶν γονατίων ἡλωτῶν μηχανὴ ἐν τῇ γῇ χειρῶν ἀποτεθέντων*. — A. Tougaard, *De l'histoire profane*, Paris 1874, p. 122, § 40. ² τρωκτοῖς може би трябва да се поправи на *τραεκτοῖς* от лат. *traiectus* — станция, преход. В Стратегикона се срещат твърде много други латински термини и наименования. Изобило във всички произведени с военна тематика се срещат латински военни термини, тъй като във войската дълго време официалният език е бил латинският. ³ τῷ περὶοντι στρατῷ — войската, която преминавала река Дунав. ⁴ Т. е. на един дневен преход (около 30 км) на север от Дунав. От тия думи на автора (p. 279) се вижда, че той говори за откъднуавските славяни (p. 282).

μη ποιεῖσθαι, ἐχθρὸν μάλιστα συνεσταμένων, πρὶν ἢ τούτους διὰ περὶον, ἢ καρβαλλαρῶν ἐκδιωχθῆναι. Εἰ δὲ διὰ τὸν αὐτὸν τόπον στενῶν ὄντων ἀνάγκη τὴν ἐπάνοδον προσδοκᾶσθαι, δεῖ τούτους, καθὼς εἴρηται ἐν τῷ περὶ τοῦτου λόγῳ, ἢ ἐκκόπτειν καὶ πλατύνειν, ἢ τὸν ἀρκούντα στρατὸν ἐν αὐτοῖς καταλιμπάνειν, μέχρι τῆς ἐπανόδου, ἵνα μὴ οἱ ἐχθροὶ αἰφνιδιάζοντες, ἢ καὶ λανθάνοντες βιάζωνται ἐν τῇ πυρόδῳ τὸν στρατὸν μετὰ πραιάδας ὡς εἰκὸς ὄντα. Καὶ ἐν τοῖς ἀπλήκτοις δὲ φυλάττεσθαι τοὺς δασεῖς τόπους, ὡς ἐνδέχεται, καὶ μὴ πλησίον αὐτῶν σκηρῶν δι' αὐτῶν γὰρ εὐκόλως ἐφοδοὶ τολμῶνται, καὶ κλοπαὶ ἀλόγων γίνονται. Τὴν δὲ περὶον δύναμιν ἐν τάξει, καὶ ἐν προσσίῳ ἀπληξύνειν, τοὺς δὲ καρβαλλαρῶν ἐξωθεῖν τοῦτου, τὰς δὲ οὐκὸν μίχοντες ἐν κύκλῳ τῶν βοσκομένων ἵππων ποιεῖν, Εἰ μὴ ἄρα ἀποτροφὰς τῶν ἀλόγων ἐπινοεῖν δύνασθαι, ἵνα καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτί, ἢ ἑσπας ἔσω εἰσὶν. Εἰ δὲ καιρὸς γένηται μάχης, μὴ πᾶν βαθείας τὰς κατ' αὐτῶν τάξεις ποιεῖν, μηδὲ ἐπιτηδεύειν δι' ὄψεως μόνον τὰς κατ' αὐτῶν ἐγγεωρήσεις, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων τόπων. Εἰ δὲ οἷα εἰκὸς ὀχυρώτερον τόπον κατέχοντες καὶ τὸν νῦν φυλάττομενοι εὐχείρειαν οὐ δίδουσι, κύκλωσιν ἢ ἐφοδοὶ κατὰ τῶν πλαγίων, ἢ τοῦ νότου γενέσθαι, ἀναγκαῖον ἐστὶ τινὰς ἐνέδρας ποιεῖν, ἑτέρον δὲ καὶ φυγὴν σχηματίζεσθαι εἰς ὅψιν αὐτῶν, ἵνα τῇ ἐλπίδι τῆς διώξεως κρατούμενοι ἀποσιῶσι τοῦ ὀχυρώματος καὶ τότε κατ' αὐτῶν ἀνιστρέφουσθαι, καὶ τοὺς τῆς ἐνέδρας ἐπέρχεσθαι αὐτοῖς. Πολλῶν δὲ ὄντων ζηγῶν, καὶ ἀσυμφώνως ἐχόντων πρὸς ἀλλήλους, οὐκ ἂν ποτε, τινὰς αὐτῶν μεταχειρίζεσθαι, ἢ λόγους, ἢ δούρους, καὶ μάλιστα τοὺς ἐγγυτέρω τῶν μεθορίων, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπέρχεσθαι, ἵνα μὴ πρὸς πάντας ἐχθρὰ ἔνωσιν ἢ μοναρχίαν ποιήσῃ. Τοὺς δὲ λεγομένους ξερουργοὺς ἦτοι προσφύγους, ἐπαγγελιομένους καὶ στρατὰς δεινύνειν, καὶ μὴνύειν τινὰ, δεῖ ἀσφαλῶς φυλάττειν. Καὶ γὰρ Ῥωμαῖοί εἰσι τῷ χρόνῳ ποηθέντες, καὶ τῶν ἰδίων ἐπιλαθόμενοι, τὴν πρὸς

проходими или гористи местности, особено когато там има неприятели, преди пехотата или конницата да ги е разгонила. Ако се предполага, че връщането ще стане през същите тези теснини, трябва, както се каза в главата, посветена на това, или да се изсекат и изравнят, или да се остави там достатъчно войска до завръщането, та да не би неприятелите внезапно или незабелязано да нападнат при прохода войската, която може да носи плячка. И при стануването трябва да се избягват, доколкото е възможно, гористите места и да не се станува близо до тях, защото там лесно се устройват нападения и стават кражби на добитък. Пехотната войска трябва да станува в бойна готовност в лагера, конницата да бъде отвън стана, а разузнаванията да се правят далече, около конете, които са на паша. Ако ли пък не може да се мисли за паша на конете както през деня, така и през нощта, конницата остава вътре. Като дойде време за сражение, да не се построят много дълбоки бойни редове срещу тях, нито пък да се предприемат нападения срещу тях само откъм фронта, но и от други страни. Ако пък те, както се случва, заемат някое по-укрепено място и охранявайки тила си, не позволяват да им се направи обкръжение или настъпление по фланговете или в тила, тогава трябва едни от нашите да устроят засада, а други да се престоят, че бягат пред тях. В такъв случай славяните, обхванати от желание да ги преследват, изоставят своето укрепено място и тогава нашите се обръщат срещу тях и поставените в засада се нахвърлят върху тях. Понеже те имат много князе¹, при това несговорчиви помежду си, не е неуместно някои от тях, и особено тези, които са по-близо до границата, да бъдат привлечени или с обещания, или с дарове, а други да бъдат нападнати, та да не би враждебното отношение към всички тях да ги обедини или създаде единовластие. Трябва да се пазят здраво така наречените бегълци или прибежници, които обещават, че ще покажат пътищата² и ще дадат някои сведения. Защото има ромеи, които с времето са се променили и

¹ С ῥῆγες, reges, Псевдомаврикий нарича споменатите у *Const. Porph.*, De adm. imp., ed. Moravcsik, 29, 67, p. 124, славянски старейшини или жупани *ζουλῶναι* — *жэронѣс*, които не признавали една обща власт. Срв. *Третьяков*, пос. съч., стр. 153, 168. ² *στράτας* (лат. *strata*) — „послани пътища, шосета“. Може би авторът има предвид прокараните още в римско време пътища в Дакия.

τοὺς ἐχθροὺς εἰσὶναι ἐν προσημασίᾳ ποιοῦνται, οὕς ἐπὶ γυναικῶν μὲν εὐεργετοῦν, κακοῦργοῦντας δὲ τιμωρεῖσθαι προσήκει. Τὴς δὲ εὐεργιστοῦντας διατάνας ἐν τῇ χώρῃ, ἐκ τοῦ πληροῦς μὴ ἀκαίρως ἀναλίσκειν, ἀλλὰ σκοπεύειν ἐν τῇ ἰδίᾳ μετακομίζειν, διὰ τε γῶν καὶ πλοίων. Τῶν γὰρ ποταμῶν αὐτῶν ἐπιμενεμένων τῷ Δουναβίῳ, ἐκόλοισ ἢ μετακομίδι διὰ πλοίων γίνεται. Ἀναγκαῖοι δὲ εἰσιν οἱ πεζοί, οὗ μόνον ἐν τοῖς τόποις καὶ ὀχυρώσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δυσβάτοις τόποις, ἐνθα καὶ ἐχθρῶν φανυμένων, ἐκόλοισ τοῖτους δυνατὸν γεγενησθαι. Ὀλίγων γὰρ σκοτεινῶν καὶ γλιτῶν ἐν νυκτὶ λεληθότας, ἢ ἐν ἡμέρᾳ ἀτυπερώωνται^α, εἰς τὰς δὲ εὐθδῶς ἀτυπερωσισμένον, καὶ ἐχθρῶν εἰς νότα τὸν ποταμὸν, ἀδειαυ πηγέχονα γεγενησθαι τοὺς ποταμοὺς τῶς διάβασιν. Ἐν δὲ ταῖς στεναῖς διαβάσει ποταμῶν ἢ τόπων ἀναγκαῖον ἐστι πάντως ἀτυπερωσιστικὰς εἶναι ἐξελίχτους, πρὸς τὴν τοῦ τόπου θέαν. Τότε γὰρ συμβαίνει τὰς ἐφ' ὁδοὺς ἐπιτηδεύεσθαι, οὗ ἔν μὲν μεμερισμένη ἐστὶν ἢ δύναμις, καὶ οἱ προσλαμβάνοντες τοὺς ἀτυπερθε βοήθειαν δύνανται. Τὴς δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν γινόμενας ὡς εἰκὸς ἀληθείας ἐπιτηδεύει κανόνι ποιεῖσθαι, ὥστε τοὺς μὲν δι' ὅπως ἐπὶ τῶν καὶ διαπαράσσειν αὐτοὺς, ἐτέρους δὲ ἐπιπῶν λεληθότας, πεζοὺς ἢ καβαλλοῦς καθοτῶν, ἐνθα προσδοκῶσι φεύγειν, ὥστε τοὺς ὡς εἰκὸς λανθάνοντας, ἢ ἐκφεύγοντας τὴν πρώτην ἐπιτηδεύειν, τῇ ἄλλῃ ἀπροόπτως περιπίπτειν. Ἀναγκαῖον δὲ εἶναι μὴδ' ἐν θέῳ ἀγεῖν εἰς τὴν κατ' αὐτῶν βλάβην, ὥστε ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιροῖς τοὺς γυνωτέρους τόπους πρᾶναι, καὶ ἐπιτηδεύειν ἐμβροδύνειν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, ἵνα ἀδειαυ λάβωσι οἱ Ῥωμαῖοι αἰχμαλωτὰ ἀναχωρεῖν ἀδελῶς δι' αὐτῶν. Τότε γὰρ μάλιστα τῆς ἕλης κομῶσης, εὐχέρεια γίνεται τοῖς αἰχμαλωτοῖς ἀφ' ὧς ἀναχωρεῖν. Τὰ μέντοι περὶ τῆς ὁδοπορίας καὶ καταδρομῆς ἦτοι πρᾶιδας τῆς χώρας, καὶ τῶν ἄλλως πῶς παρεμπιπτόντων^β, εἴρηται μὲν τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἐν πολέμῳ εἰσόδου. Νῦν δὲ κατὰ τὸ δυνατόν ἐν συντόμῳ

са забравили своите интереси, а предпочитат да бъдат благосклонни към враговете. А би трябвало ние да облагодетелствуваме настроените добре към нас, а да наказваме ония, които вършат зло. Намерените пък в страната храни да не се изразходват там безсмислено, но да се погрижим да ги пренесем в нашата земя с товарни животни и с кораби. Понеже реките им се вливат в Дунав¹, то превозът с кораби става лесно. Пехотинци са необходими не само при обикновените укрепени места, но и при труднопроходимите, гдето се появяват неприятели, та лесно да бъдат построени мостове. Защото малък брой войници с щитове, или лековъоръжени, като преминават тайно през нощта или през деня и веднага се нареждат в строй, та реката остава в тила им, дават възможност да бъдат построени мостове през реките за преминаване. В трудните прелези на реките или на някои места необходимо е да има на всяка цена лековъоръжени войници за охрана на тила съобразно с разположението на мястото. Случва се нападенията да се извършват тогава, когато войската е разделена и войниците, отишли напред, [не] могат да помогнат на задните. Нападенията срещу враговете, предприемани, разбира се, внезапно, да се извършват по правила — именно едни да нападат откъм фронта и да ги разстроят, а други, пехотинци или конници, скрити, да застанат отзад, там, откъдето се очакват да бият [неприятелите], та тези, които са успели да се укрият или да избягнат първото нападение, неочаквано да попаднат на второто [нападение]. Но необходимо е дори през лятото² да не пребиваме да им вредим, като през това време плячкосваме откритите места и да се стараем да оставаме по-дълго време в страната им, та пленниците ромей да имат възможност без страх да се измъкнат през тия места. Защото тогава гората е напълно разлистена и пленниците имат възможност без страх да се измъкнат. Това, що се отнася до похода, нападенията и плячкосването на страната или до другите неща, които могат да се случат, бе казано в книгата за започването на война. А сега ще бъде казано по възможност кратко.

^α ἀτυπερώωνται in ed., ἀτυπερωόντων correxit G. Sankova. ^β παρεμπιπτόντων in ed.

¹ Става дума за северните притоци на Долни Дунав. ² Псевдомаврикий (ibid., p. 278) препоръчва по начало нападенията срещу славяни и анти да се извършват през зимата по стратегически съображения.

λεχθήσεται. Τῶν γὰρ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν κατὰ τοὺς ποταμοὺς ἐφεξῆς διακειμένων, καὶ συντημένων ἀλλήλοις, ὥστε μὴ διάλειμμα εἶναι μεταξὺ αὐτῶν ἄξιον λόγου, ὕλη τε, ἢ παλινδύων, ἢ καλαμῶνων ἐγγιζόντων αὐτοῖς ὥς ἐπίπαιον συμβαίνει ἐν ταῖς κατ' αὐτὸν γινόμεναις ἐφόδοις ἅμα τοῦ τῷ πρώτῳ αὐτῶν χωρίῳ ἐπιστῆναι, κἀκεῖσε ἐνασχολεῖσθαι¹, τὸν πάντα στρατὸν, τὰ λοιπὰ ὡς γειτονοῦντα καὶ ἐγγὺς τῆς ὕλης ἔχοντα, αἰσθανόμενα τῆς αὐτῶν κινήσεως ἐκ τοῦ πλησίον μὲν εὐκόλως φυνγεῖν οὐκ ἔχοντα τὰ παρόντα αὐτοῖς. Ἐξπληξατο δὲ οἱ νεώτεροι αὐτῶν γινόμενα ὡς εἰκασιζόντες λεληθῶς τοῖς στρατιώταις ἐπέρχονται, ὥς ἐντεῦθεν μὴδὲν μέγα δύνανται πρὸς βλάβην τῶν ἐχθρῶν ἐργάζεσθαι τοὺς τὴν ἐφοδὸν κατ' αὐτῶν ποιομένους. Διὸ χρη αἰφνυδίων κατ' αὐτῶν τὰς ἐργασίαις ποιῆσθαι, διὰ τῶν μάλιστα ἀνυπόπτων προορδαίνειν δὲ τὰ βίβητα, ἵτοι τάγματα εἰς τὸ εἰδέναι, ποῖον πρόπον καὶ ποῖον δριττερον καὶ τρίτον καὶ ἐφεξῆς δορεῖλον περιπαεῖν, διὰ τοὺς στενοὺς μάλιστα τόπους, ἵνα μὴ συγχέωνται καὶ βραδέως ἐν τῇ διανομῇ διακρίνονται. Τοῦ δὲ περάματος ἄφνω γινόμενον, εἰ μὲν διὰ δύο τόπων ἐπιτηδεύον τὴν ἐργασίαν γίνεσθαι δυνατὸν, δεῖ τὸν στρατὸν εἰς δύο μερίζεσθαι, καὶ τὸ μὲν ἐν μέρῳ λαμβάνειν τὸν ἡποστράτηγον ἐξπληξατο, καὶ χωρὶς τοῦ λόδου, καὶ προκόπτοντα ὥς πέντε καὶ δέκα, ἢ καὶ εἴκοσι μίλιον διάστημα, διὰ ἀγνώστον τόπων ἐκ πλάγιον, ὥς ἀπὸ τῶν ἐρημιστέρων μερῶν ἐργασεῖν, καὶ ἐγγιζόντα τοῖς χωρίοις ἐκεῖθεν ἀρχεσθαι τῆς πραιδας, καὶ ὥς ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ στρατηγοῦ ἐρχεσθαι. Τὸν δὲ στρατηγὸν ἔχοντα τὸ ἄλλο μέρος διὰ τῆς ἐτέρας ἀρχῆς τῶν χωρίων εἰσβάλλειν, καὶ πραιδεῖν, καὶ ἀμφοτέρους εἰς ἀπαντὴ ἀλλήλων ἐρχομένους καὶ ἀπαιτίζοντας, ἵτοι πραιδεύοντας τὰ ἐν μέσῳ χωρίῳ, ἐν ᾧ συμφράσσωσι τόπῳ ἄφ' ἐσπέρας ἐκεῖσε ἐν τῷ ἅμα ἀπληγεῖν. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἀσφαλὲς ἢ

¹ ἐν ἀσχολεῖσθαι in ed.

Селата¹ на славяните и антите са разположени по продължение на реките и се допират едно до друго, така че помежду им няма значително разстояние. Близко до тях се намират гори, блата или тресавища, така щото обикновено се случва, че при нападенията срещу тях още при връхлитането върху първото им село цялата войска остава там в бездействие. Останалите села, понеже са съседни и се намират близо до гората, като усетят отблизо движението на войската, лесно избягват [опасността], която им предстои. По-младите от тях,² които са лековъоръжени, като издебнат сгоден случай, скрито нападат войниците и поради това тези, които предприемат нападения срещу тях, съвсем не могат да причинят голяма вреда на неприятелите. Затова нападенията против тях трябва да се правят внезапно в най-неподозирани места, така че да знаят кой отред трябва да мине първи, кой втори, трети и т. н. през особено труднопроходимите места, за да не се размесят и бавно да се обособят при разделянето. След като стане внезапно преминаването, то ако е възможно, нападението да се извърши през две удобни места, войската трябва да се раздели на две части. Едната част, с подстратега, в леко въоръжение и без багаж, като напредне около 15 или 20 мили разстояние, да настъпи от фланга през непознати места, тъй като тези местности са по-пусти, и като се приближи до селата, оттам да започне плячкосването и да върви към тая част от войската, която е със стратега. Стратегът пък с другата войска част да нахлуе от другата страна на селата и да ги оплячкосва. Двата да вървят един срещу други и да опустошават или оплячкосват местността, която се намира помежду им. Където се срещнат вечерта, там да се разположат заедно на стан. Защото по тоя начин и нападението е

¹ Τῶν δὲ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν. В латинския превод на Scheffer, ibid., p. 284 — Sclavorum quippe atque Antorum regiones — „областите на славяните и антите“ — Кан. Цыбишев, Маврикий, Тактика и стратегия, СПб. 1903, стр. 185, е превел това място „владения славянов и антов“, което тълкуване е преминало и почти всички стаременни преподи. Обаче в средновековния гръцки език χωρίον твърде често означава селище. Авторът на Стратегикона употребява думата χωρίον също в значение „селище“; срв. p. 215: εἴτε κατὰ χωρίον, εἴτε κατὰ φρούριον ἐχθρῶν, εἴτε κατὰ ἀρίην, εἴτε κατὰ τοῦ λόδου ἢ ἐτέρον τινός ἢ ἐπὶ κλισίαις γίνονται. От контекста също се вижда, че тук става дума не за областни владения, а за поселения на славяните. Във Византиски извори за историю народа Югославия, т. I, Београд 1955, стр. 139. Τῶν δὲ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν е преведено също с „села Словена и Анта“.

² Това сведение на Маврикий може да се схване като указание за съществуването на младежки дружини у славяните — срв. Рыбаков, пос. съч., стр. 327. Във византийската войска също е имало младежки отреди. За един такъв отред, съставен от синовете на архонтите, по-възрастни от 15 години, съобщава географският текст за поражението на имп. Никифор I в България. Срв. Ив. Дудчев, Нови житийни данни за похода на Никифор I в България през 811 г. СпБАН, LIV (1936), стр. 148, 155.

ἐγγείρηται γίνεται, καὶ οἱ διαφεύγοντες τῶν ἐχθρῶν τὸν ἓνα αὐτῶν, τῷ ἄλλῳ αὐτῶν περιπίπτουσαν ἀδοκίαν, μὴδὲ ἐπισυναχθῆναι δυνάμενοι. Εἰ δὲ μία ἐστὶν ἡ ἐπιτηδεύουσα ὁδός, δι' ἧς τὴν ἐπιβολὴν κατὰ τῶν χωρίων δυνατὸν γενέσθαι, χρὴ καὶ οὕτως τὸν στρατὸν διανεμηθῆναι, καὶ τὸ μὲν δέμορον αὐτοῦ, ἢ καὶ πλεον ἐξπληκτοῦ καὶ ἐνδυναμῶν λαμβάνειν τὸν ὑποστράτηγον δίχα τοῦλδου, καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς τάσσεται βάνδῳ, ἐμπροσθεν πάντων προηγεῖσθαι, ἔχοντα μετ' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς τῶν ταγμάτων αὐτοῦ ὄρχοντας, καὶ οὗ ἂν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἐπιστῇ πρὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀφορίζεν εἴτε ἐν, εἴτε δύο βάνδα, ὥστε τοὺς μὲν πρᾶδεύειν, τοὺς δὲ φυλάττειν τοὺς πρᾶδεύοντας. Καλὸν δὲ ἔστιν ἐν τοῖς πρώτοις χωρίοις μὴ πολλὰ βάνδα ἀφορίζεσθαι, καὶ εἶναι μεγάλη συμβαίη ταῖς χωρίαις. Ἐπιτηδεύοντας γάρ τοῦ στρατηγοῦ, οὐ δύναται καιρὸς ἀντακαστάσεως τοῖς ἐν αὐτοῖς ἐνδοκίμοις, συντόμως δὲ τὴν παράδοσιν τὸν ὑποστράτηγον ἐπὶ τὰ πρόσσω ποιοῦμενον. Ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ χωρία ἐφεξῆς τοῦτο ποιεῖν, μέχρ' οὐ ἐπαρκέσωσι τὰ παραδιδόμενα αὐτῷ τάγματα, αὐτὸν δὲ τὸν ὑποστράτηγον ἐξωτέρῳ πάντων ἐνδοκίμοις, δεῖ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα ἄχρι γυμνῶν ἀνδρῶν χρησίμους περὶ αὐτὸν ἔχειν, μέχρι πλείας τοῦ πράγματος ἐκβάσεως τῆς ἐφόδου, ἵνα σκούλῃ καὶ ἀσφάλῃ τοῖς λοιποῖς γένηται. Τούτων οὖν ἐκ τοῦ ὑποστράτηγον γινόμενον, χρὴ τὸν στρατηγὸν ἐπικολουθοῦντα τοὺς κατὰ μέρος πρᾶδεύοντας ἐπισυνάγειν, καὶ ἐπὶ τὰ πρόσσω προκόπτειν, ὥς ἐπὶ τὸν ὑποστρέφοντα τὸ αὐτὸ ποιεῖν καὶ ἐπισυνάγειν παρερχόμενον τοὺς πρᾶδεύοντας. Καὶ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἑκάτεροι ἵπαντήσουσι ἀλλήλοις, ἀπληκεῖν ἅμα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Διὸ οὐ χρὴ περαιτέρω τῶν πέντε καὶ δέκα ἢ καὶ εἰκοσι μίλλων χωρίζομένων ποιεῖσθαι τὰς τοιαύτας ἀφηνιδίους ἐπιλεύσεις, ἵνα φθάσωσι, ἀμφοτέροι καὶ τὴν πρᾶξιν ποιεῖν, καὶ κατὰ αὐτὴν ἡμέραν ἀπληκεῖν. Ἐν δὲ τοιαύταις ἐφόδοις οὐ δεῖ τοὺς δυναμένους ἀντακαστάσθαι τῶν ἐχθρῶν ζωγρεῖν, ἀλλὰ πάντας τοὺς παρατηγνόντας φονεῖν, καὶ παρέρχεσθαι. Καὶ μὴ εἰς αὐτοὺς ἐμβραδύνειν τοὺς τὴν παράδοσιν μάλιστα ποιουμένους, καὶ τὸν καιρὸν ῥεπίσσεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὸν δυνατὸν ἐκ τε τῆς πείρας αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν

осигурено, и тези от враговете, които се изплъзват от единия от стратегите, неочаквано попадат на другия от тях, нито пък могат да се съединят заедно. Ако ли пък има само един удобен път, по който може да стане нападението върху селата, то и в този случай войската трябва да се раздели. Половината от нея или по-голямата част, лековъоръжена и силна, да вземе подстратегът без багаж и със собствения си отред, в който той сам се числи, и да върви пред всички, като води със себе си всички началници на своите отреди. Когато стигнат до първото село, той да отдели според числеността на войската си един или два отряда, та едните да плякосват, а другите да пазят ония, които плякосват. Добре е да не се отделят много отреди при първите села дори ако се случи селата да бъдат големи. Щом пристигне стратегът, не се дава време за противопоставяне от страна на ония, които се намират по селата, а подстратегът веднага продължава похода си напред. Също така и при останалите села по-нататък [подстратегът] да прави това, докато се свършат предадените му отреди. Самият подстратег, който се намира извън всички, трябва да има около себе си три-четири отряда¹ способни мъже, приблизително 1000 души, до пълния завършек на похода, та да бъде страж и охрана на останалите. Докато подстратегът върши това, стратегът, като следва тези, които плякосват поотделно, трябва да ги събира и да върви напред към подстратега, който, вършайки се, прави същото и като преминава, събира плякосващите. И гдето биха се срещнали двамата, там още същия ден да се разположат на стан заедно. Затова при такова внезапно нападение те не трябва да бъдат разделени по-далече от 15 или 20 мили, за да успеят двамата и да оплякосват, и да се разположат на стан още същия ден. При такива походи не бива да се пленяват враговете, които биха могли да се съпротивляват, но да се убиват всички, които бъдат срещнати, и да се върви по-нататък. Тези, и особено които са в поход, не бива да се бавят при тях, а да използват времето. Прочее като научих, доколкото ми бе възможно, тези неща от собствения си опит и от съоб-

¹ Тρία ἢ τέσσαρα βάνδα. Един отред (βάνδον или τμήμα) според Псевдомаврикий (op. cit., lib. III, cap. 2, p. 73) е имал 310 войника. Това посочване на автора при липса на други сведения може да служи като косвено указание за големината на славянските селища.

τοῖς ἀρχαίοις εἰρημένων κατανοήσαντες, ἀπεγραψάμεθα πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ὠφελείαν· τὰ δὲ ἄλλα πάντα κεφάλαια τὰ ὡς εἶκος, ἀπαντῶντα καὶ μὴ γεγραμμένα ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ, ἔκ τε τῶν ἡμῶν γεγραμμένων, ἔκ τε τῆς προληψούσης πείρας, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως δεῖ στοχάζεσθαι, καὶ ὡς δυνατόν ὁμοθετεῖν τοῖς ἀναρρημένοις. Πῶς γὰρ δυνατόν εἶναι ἡμᾶς, ἢ ἕτερόν τινα, πρὸς πάντα τὰ ὁπωσοῦν μέλλοντα ἀναφύεσθαι γράφειν διὰ προφυλακῆς τινα, ἥπερ οὐδὲ ὡσαύτως δεῖ ἐγχεῖσθαι παρὰ τῶν ἐναντίων, ἵνα τις δυναθῇ τεκμηριεῖσθαι τὰ μέλλοντα, ἀλλ' οὐδὲ μὴ γνώμῃ στρατηγούντα. Ποικίλης γὰρ τῆς στρατηγίας οὕσης, διάφοροι καὶ οἱ τρόποι τῶν ἐγχεῖσθαι γίνονται. Διὸ καὶ τῇ πρὸς θεὸν δεήσει σχολάζειν, ἵνα τις δύναται δι' αὐτῶν τὸν ἐχθρὸν σοφίζεσθαι. Πανοῦργος γὰρ καὶ ἀκατάληπτος ἡ ἀνθρώπινα φύσις ὑπάρχουσα, πολλὰ καὶ βουλευέται καὶ ἐγχεῖσθαι παρ' ἐλπίδας δύναται. (pp. 272—290)

13. Quomodo pedites vestiri et armari debeant

Ὁὐ γὰρ δὲ χρειαί κρηπίδων ἢ ὀκρίδων, ὡς τοῦτων ἐν ταῖς ὁδοποισίαις οἷον ἐπιτηδείων ὄντων, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν πορείαν βραδείων. Ζωνάρια δὲ κατὰ καὶ οὐ βουλγαρικὰ σαγία. — — —

Τοὺς ἐν ὕλαις δασείαις, καὶ δυσβάτοις, καὶ στενοῖς τόποις ἐλπίζοντας κατ' ἐχθρῶν ἐγχειρήσεις ποιέσθαι, καὶ κατ' ἐξαιρετὸν Σκλάβων ἢ Ἀντων, εἰσπλάεις εἶναι δεῖ, καὶ μὴ δὲ πολλοὺς καβαλλαρίους ἔχειν, μήτε δὲ ἀμάξεις κεκορηθῆναι, ἢ τοῖσι πολλοῖς, ἢ ὅπλοις βαρεῖσιν, ὅσον ξάβαις, καὶ λουρεκίοις, ἢ κασίδαις, ἀλλὰ σκονταρίους τοὺς μὲν σκοντάτους μείζους, κονταρίους δὲ κοντοὺς, καὶ μὴ καβαλλαρικοὺς, τοὺς δὲ ψιλοὺς σκονταρίους μικροτέρους καὶ ἐλαφροτέρους τοξοφαιέτους, βηρόντας, ἱκοντίους μικροὺς μινωσχίους, καὶ ὀλίγοις μαρτζοβαρβούλοις. (pp. 303, 337)

14. De venatione Scythica

*Ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλος τρόπος δυνάμενος γίνεσθαι δι' ὀλιγωτέρων καβαλλὰρ ἰα.ν, ὧν καὶ Σκῦ-може да се устрои с по-малко конници.

¹ За пръв и единствен път в Стратегикона се споменава прилагателното „български“. За появата и разпространението на името „българи“ срв. Д. Дечев, Източногерманският прозаход на българското народностно име, ГСУиф, XXII, 11 (1925), стр. 3—5. Същият, Привидно споменаване на българското народностно име в един папирус в Египет, Сп. БАН, кн. LXXI (1950), стр. 183—193. — Стр. Лисев, Пращаългарите и българското народностно име в Европа, ИИБИ, III—IV (1954), стр. 351—364. — Moravcsik, op. cit., II, p. 96—101. — Idem, Der Name der Bulgaren in einem griechischen Papyrus, Korösi Csoma-Archivum I. Ergänzungsband, 2. Heft (1935), pp. 119—128. ² При нападенията си срещу славяни и анти византийската войска е била принудена да се съобразява с техния начин на воюване. В това отношение както стратегията, така и тактиката на империята е била до известна степен повлияна от стратегията на славяните.

шенията от старо време, аз ги записах за полза на ония, до които ще достигнат. А всички други случаи, които могат да се срещат и не са описани в настоящата книга, трябва да се решават въз основа на вече придобития опит и според самата природа на нещата, като по възможност се приспособяваме към даденото положение. Зашто как е възможно ние или някой друг да пише като предостроителна мярка за всички неща, които някак могат да се случат и които неприятелите не винаги предприемат по един и същ начин, та да може някой да предугади бъдещето. Изобщо не се води война по един и същи способ. Понеже стратегията е разнообразна, различни биват и начините на нападенията. Затова трябва да се отдаваме на молитви към бога, за да може човек чрез молитвите да усмири неприятеля. Понеже човешката природа е способна на всичко и неуловима, тя може да измисли и да приеме неочаквано много неща.

13. Какви трябва да бъдат дрехите и въоръжението на пехотниците

Не трябва да носят ботуши или наколеници, понеже не са удобни при походите и са тежки за носене. Да носят тесни колани и да не употребяват български¹ наметала. — — —

Ония, които мислят да предприемат нападение срещу неприятелите в гъсти гори или в непроходими и стръмни места и преди всичко срещу славяни или анти, трябва да бъдат добре съоръжени и нито да имат много конници, нито да употребяват коли или голям багаж или тежки оръжия, като железни и кожени ризници или шлемове, но щитовосците трябва да имат по-големи щитове, а копиеносците копия, но не кавалерийски, лековъоръжените да имат по-малки щитове и по-леки лъкове с колчани, къси копия, малки мавритански копия и малки стрели².

14. За скитския лов

Има и друг начин [на лов], който

θαι ἐπιτηδεύουσι ποιεῖν. Διανέμονται οἱ καβαλ-
 λάριοι εἰς κουντουβέρνια, καὶ γίνονται ἀπὸ ε'.
 ἢ ι'. τοξόται μάλιστα καὶ μερίζουσι ἑαυτοῖς τὰ
 ἐξώτερα διαστήματα τοῦ κυνηγίου. καὶ τοίτου
 κανονμένον οἱ ἐγγρίζοντες αὐτῶ ἐν τοῖς ἰδίοις
 τόποις, ἀπελαύνοντες ὡς δύναται τοξεύουσιν. ἀλ-
 λὰ τοῦτο καὶ μείζονα κίνησιν καὶ γυμνασίαν
 προάγη καθ' ἓνα ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον φέ-
 ρει ἐν ταῖς ἐλασίαις αὐτοῦ τοῖς νεωτέροις καὶ
 κόπον τοῖς ἵπποις, ἀσκοχίαν. (p. 382)

Обикновено го прилагат и скитите. Кон-
 ниците се разделят на отреди от по 5
 или 10 души, предимно стрелци, и раз-
 пределят помежду си пространството от
 ловното поле. Когато дивечът се раз-
 движи, те се приближават към него в
 своите участъци и като ги подгонват,
 който както може, стрелят върху тях. Обаче
 това не само предизвиква по-голямо дви-
 жение и тичане за всеки отделен човек,
 а и носи опасност за по-младите при
 гонитбата на дивеча, умора и за конете
 и несполука.

ХІІІ. ТЕОФИЛАКТ СИМОКАТА

Теофилакт Симоката е роден в Египет. Според свидетелството на патриарх Фотий той бил императорски секретар и префект. Теофилакт Симоката е живял по времето на император Ираклий (610—641). Той е написал редица съчинения, от които особено значение има една историческа творба, позната под надслова „Истории“, или „Световна история“. В това съчинение се излагат в осем книги събитията през царуването на император Маврикий (582—602). По такъв начин Теофилакт продължава историята на Менандър. Неговата хронология е несигурна, а изложението му на места е без вътрешна връзка. Освен това той вмъква в разговори речи, изпълнени с пресилена риторика. Те са рожба явно на самия Теофилакт и навярно само в редки случаи предават много отдалеч онова, което наистина е било казано. Обаче въпреки тези недостатъци неговата добросъвестност и безпристрастност са несъмнени, поради което неговото съчинение е не само най-ценният извор за времето на имп. Маврикий и за нахлуванията на авари, славяни и отчасти първобългари в земите отсам Дунава през VI в., но е един от най-важните паметници на цялата византийска книжнина. За написването на своята история Теофилакт Симоката е използвал съчиненията на по-старите писатели като Йоан Лидийски, Прокопий Кесарийски, Менандър и Йоан Елифанийски. Заедно с това той е използвал документи и устни разкази. Той е познавал също и съчиненията на по-стари историци като Хомер, Херодот, Хеланик, Хекатей и др. По-късно неговото съчинение е било използвано обстойно от Теофан, Георги Кедрин, Ана Комнина и Никифор Калист.

РЪКОПИСИ: Cod. Vatic. gr. 977 (s. XI—XII). — Cod. Paris. suppl. 292 (s. XVII). — Cod. Atheniens. 1200 (s. XV).

ИЗДАНИЯ: Ed. I. Bekker, Bonnæ 1834. — Критично издание: *Theophylacti Simocattæ Historiæ*, ed. C. de Boor, Lipsiæ 1887. Тук са дадени извадки по това издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 247—251. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 343—346. — *Н. Пигулевская*, пос. съч., стр. 7—16. — *M. I. Higgins*, *The Persian War of the Emperor Maurice*, Washington 1939. — *Теофилакт Симоката*, История, перевод С. П. Кондратьева, Москва 1957.

THEOPHYLACTI SIMOCATTAЕ
HISTORIAE

ТЕОФИЛАКТ СИМОКАТА
ИСТОРИЯ

1. *Auares rupta pace et Singiduno capto usque ad Anchialum incursionem faciunt*

1. *Аварите нарушават мира, превземат Сингидунум и нахлуват до Анхиало*

Ι 3. Ἦδη δὲ τὸν τῆς ἱστορίας ὑφαίνειν ἰσὶν ἀπαρχόμενος τοὺς τε βαρβαρικοὺς πολέμους ἀναγράφους ποιοῦμενος, τῆς κατὰ τοὺς Ἀβάρους κινήσεως πρῶτα μνησθήσομαι διὰ τε τὸ τῶν πράξεων προσεχέστατον τῆς τε τάξεως τὸ προσφορώτατον, οὐκ ὀλίγα τοίνυν νεανικώτερον παρ' ἐκείνων τὸ τηρικαῦτα τετόλμηται. Οὔννοι δ' οὗτοι, προσοικοῦντες τῷ Ἰστῳ, ἀπιστότατον ἔθνος καὶ ἀπληροτάτον τῶν νομάδην βιούντων. οὗτοι πρεσβεύονται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανρίκιον οὐχ ἥκιστα τοῦ μεγίστου πολιτισμοῦ γενόμενοι κάτοχοι. Σίριμον δὲ τοῦτο ὠνόμαστο, ἅστυ τε περιδοξὸν ἦν, τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην οἰκοῦσι Ῥωμαίοις περιλαλούμενον καὶ ἀδόμενον. τοῦτο ἦλω πρό τινος βραχυτάτου καιροῦ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα Μανρίκιον τὰς Ῥωμαϊκὰς μετὰ τῆς πορφύρας ἐνδύντα φροντίδας τῆς τῶν Καيسάρων ἐποχεῖσθαι καθέδρας· τὸ δ' ὅπως Μενάνδρῳ τῷ περιφανεῖ σαφῶς διηγούμενται περὶ ὧν οὐ μοι σχολὴ ἐπεξεργαστικώτερον τοῖς μακροῖς ἐκείνοις λόγοις ἐπεξελεῖν, αὐθις δ' ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεῖν^α καὶ ποιητικοῖς ἐπιτρέβεσθαι μῶμοις. ἐπεὶ δὲ ἐν χειρὶ τὸ ἅστυ ἐγεγόνει τῶν Οὔννων, προῆλθον αἱ σπονδαί, ὅπως ἡσυχίαν ἡσπάσαιο τὸ πολέμιον καὶ τὴν ἡρεμίαν φιλοσοφήσειεν. αἱ δὲ συνθήκαι ἐπονείδιστοι Ῥωμαίοις μετὰ γὰρ τηλικούτον κολυφῶνα κακοῦ, οἷά πως ἀγωνοθέται καθηήμενοι, ὥσπερ ἄθλον εὐδοξίας δῶρα λαμπρὰ τοῖς βαρβάροις παρείχοντο ὀγδοήκοντά τε χιλιάδας χρυσῶν καθωμολόγουν ἀν' ἔτος ἕκαστον τοῖς βαρβάροις ἐγκαταβάλλεσθαι δι' ἐμπορίας ἀργύρου τε καὶ ποικίλης ἐσθῆτος. οὐ περιπύρω δὲ διήκεσαν τῶν δύο ἐναντῶν αἱ σπονδαί· κατηνυθίσσας γὰρ Ῥωμαίων δὲ παρὰ τοῖς Οὔννοις Χαγάνος οὕτω λεγόμενος. φήμη δὲ τις ἀμφ' αὐτὸν πρὸ τοῦ τὴν εἰρήνην διαφθορῆναι περιεκέχυτο, ὥς ζῶα τρέφεται παρὰ Ῥωμαίοις τῷ μεγέθει καὶ τῷ σώματι ἐμφανέστατα. διὸ ἐξῆτησε βασιλέα^β εἰς θεῶν τούτων ἔλθεῖν. καὶ ψυχαγωγεῖ

Κατο започвам да тъка вече платното на историята и да описвам варварските войни, ще спомена най-напред похода срещу аварите по начин, който най-добре отговаря на събитията и е най-полезен за реда. И тъй тогава не малко работи са били предприети доста лекомислено от тях. Те са хуни¹, които живеят при Истър, и са най-вероломен и най-алчен от народите, които водят чергарски живот. Те изпратили пратеници при император Маврикий², след като станали господари на най-големия град. Той се наричал Сирмиум и бил много прочут град, прославян и възпяван от ромеите, които живеят в Европа. Превзет бил съвсем кратко време, преди император Маврикий да поеме върху себе си грижите за ромейската държава заедно с багреницата и да заеме престола на императорите. А как е станало това, разказано е точно от прочутия Менандър. Аз не разполагам със свободно време, за да прибавя нещо повече към неговите дълги разкази за тези неща и отново да предъвквам това, което е казано вече отлично, като го петня с поетически нелепости. След като градът бил вече в ръцете на хуните, сключен бил мирният договор така, че враждите да стихнат и народите да се отдадат на спокойни размишления. Обаче договорите били позорни за ромеите, защото те след толкова много злини поднесли подобно на някакви съдии, застанали при състезания, бляскави дарове на варварите като награда за слава и се съгласили да им плащат всяка година осемдесет хиляди жълтици³ в пари и в пъстро облекло. Но мирните договори не траяли повече от две години, понеже така нареченият у хуните хаган се отнесъл надменно към ромеите. Около него се била разнесла, още преди да бъде нарушен мирът, някаква мълга, че у ромеите се отглеждали животни, много внушителни по големина и тяло. Затова той поискал от императора да му даде възможност

^α cf. Homer Od. XII, 452. ^β βασιλέα Μανρίκιον Ι.

¹ Теофилакт Симоката смята аварите за хуни. дума за номисми (солиди).

² Имп. Маврикий (582—602).

³ Става

θάπτον ὁ βασιλεὺς τῆς ἱστορίας τὸν ἔρωτα καὶ δίδωσιν εἰς θεωρίαν ἐλεφάντων γενέσθαι, πέμψας ὡς αὐτὸν ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ τρεφομένων θηρίων τὸ ἐξοχώτατον. ὁπρὶνα δ' εἶδεν τὸ Ἰνδικὸν ζῷον ὁ Χαγάνος ἐλέφαντα, παρανίκα καταλύει τὸ θέατρον καὶ παλιννοστεῖν προστάτει τὸ θηρίον παρὰ τὸν Καίσαρα, ἢ καταπλάγεις ἢ ἀποφανλίσας τὸ θαυμαζόμενον, οὐκ ἔχω εἰπεῖν· οὐ γὰρ ἦν ἐκρηψάμην. ἐπάχλει δὲ τὸν Καίσαρα καὶ κλίνην χρυσὴν τεχνουργήσας ὡς αὐτὸν παραπέμψαι· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ τοῦτον μετεώριζεν ἢ τῆς παρούσης τύχης ἀκρόασις. βασιλεὺς δὲ τὸ δῶρον ἐξεργασάμενος βασιλικῶς μετεπέμπετο. ὁ δὲ σοβαρευόμενος πολλῶ μᾶλλον κατεβρενθύετο οἷα προπηλακίζομενος τῷ ἀναξίῳ τοῦ δωρήματος, ἀπεπέμπετο δὲ παρὰ τὸν αὐτοκράτορα ὡς εὐτελές τι καὶ ἂν μῦρον τὴν χρυσὴν ἀλαζονικώτερον κλίνην. καὶ μὴν ἡξίον καὶ πρὸς ταῖς ὀγδοήκοντα τοῦ χρυσοῦ χιλιάσι καὶ ἑτέρας εἴκοσιν ὧν ἕτος ἕκαστον παρὰ Ῥωμαίων ἀποτίσσεσθαι· καὶ δῆτα δυσανασχετοῦντος τοῦ αὐτοκράτορος, περιφρονεῖ τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους ταῖς αἰῶσις φέρειν ἐδίδου, ἀθρόον τε τὴν πολέμῳ φίλῃν ἀράμενος σάλπιγγα τὰς δυνάμεις συνήθροιζε καὶ τὴν Σιγγηδόνα τὴν πόλιν ἐξαπιναιῶς ἄφρακτον οἷσαν ἐλάβανε πολεμικῶν τε ὁργάνων χηρεύουσιν διὰ τὸ ἐκ τῆς εἰρήνης ῥαθυμίας πολλὴν ὑπερεκχεῖσθαι τῆς Θράκης· ἀφύλακτον γὰρ εἰρήνην καὶ προμηθείας οὐκ ἀνεχόμενον^α. τῶν τε τοῦ Ἰσπεος τῶς πλείστοις συμπαρομαρτεῖ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἀνιζόμενοις, τῆς ἄλλω τοῦτο κατεπειγούσης ποιεῖν· θέρους γὰρ ὄρα ἦπῃν, καὶ ὅσον ἀποζῆν ἐθήσανοιζοντο. ἀκοντὶ δὲ τὴν πόλιν οὐχ εἶλεν ὁ βάρβαρος· μερίστη γὰρ συμπλοκὴ ἀνὰ τὰς πύλας συνεπεπτώκει τοῦ Ἰσπεος, πολλοὺς τε τῶν Ἀβάρων διαφθαρεῖναι συνέτυχεν, Καδμεῖαν τε, τὸ τοῦ λόγου, ἀποφύγεσθαι νίκην· πολλὰς τε καὶ ἑτέρας ἀστυγείτονας πόλεις λήϊζεται. ταύτας δὲ ῥᾶστα καὶ πόνον ἐκτός· ἀόρατον γὰρ ἦν τὸ κακὸν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἀκαταδόκητον. ἀνελών τε Αὐγούστας^β καὶ τὸ Βιμινάκιον (πόλεις δ' αὗται λαμπραὶ ἐπὶ τὸ Ἰλλυρικὸν φορολογούμεναι) παρανίκα στρατοπεδεύεται καὶ τὴν Ἀγχιάλον περιτέμνεται τὰς τε περιοικίδας κόμας ἐδήλωσεν· τὸν δὲ τῶν θεριῶν ἰδάτων οἶκον οὐκ ἀναστῆσαι φασίν. λόγος δὲ τις ὡς ἡμῶς ἐξεργασί-

да ги види. Императорът веднага удовлетворил любопитството му и му дал възможност да види слоновете, като му изпратил най-забележителното от тия животни, които се отглеждали при него. Обаче хаганът, щом видял индийското животно слон, веднага прекъснал зрелището и заповядал животното да бъде върнато при императора — дали защото се уплашил, или защото се отказал от чудната гледка, не мога да кажа. Иначе не щях да го скрия. Той безпокоял императора също с искането си да му изпрати легло, изработено от злато: върхът на постигнатите от него успехи го правел толкова надменен! Императорът изпратил тоя дар, след като го изработил по царски. Горделивецът обаче се показал още по-високомерен, като че ли бил опозорен от недостойния подарък, и надменно върнал на императора златното легло като нещо малοценно и просто. Той дори поискал от ромеите да плащат всяка година още и други двадесет хиляди жълтици свръх [определените] вече осемдесет хиляди. И когато императорът разбира се, отказал, той отхвърлил договорите и оставил на ветровете да носят клетвите. И като вдигнал внезапно любимата във война тръба, събрал войските си и превзел неочаквано града Сингидунум, който бил неукрепен и останал без бойни машини, понеже поради мира по Тракия царяло голямо безгрижие. Защото мирът правел човечите непредпазливи и непредвидливи, а безгрижието придружавало повечето от гражданите, които поради вършитбата пребивавали по полетата. Било лятно време и те събирали храни, колкото да преживеят. Варваринът обаче не превзел града без бой, тъй като станало много голямо сражение при вратите на града, гдето били избити мнозина авари, така че те спечелили, тъй да се каже, кадмова победа¹. Те оплячкосали и много други съседни градове, и то извънредно лесно и без труд: злото било невидимо и свършено неочаквано. Варваринът, след като разрушил Аугуста² и Виминациум (това са прочути градове, които плащат данъците си на илирийската провинция), веднага се отправил в поход, опустошил Анхиало и разорил околните села. Казват обаче, че не разрушил сградите на топлиите води.

^α ἀνεχόμενον? de Boor. ^β Αὐγούστας V (cf. Procop. de aedif. IV, 6, p. 290, 21) Αὐγούστας Index lib. I, 10 Phot. vulg.

¹ Изразът „кадмова победа“ отговаря на „пирова победа“ и означава победа, която е еднакво пагубна и за победителя, и за победения. ² С името Августа тук е означена крепостта на устието на р. Огоста, западно от Оряхово. Вж. Tomaschek: PWRE, II, col. 2345.

τησεν, ἐνθάδε τὰ τοῦ Χαγάνου ἀπορροφῆσθαι γύναια καὶ μισθὸν τῆς ἀπολαύσεως ἐκεῖνον αἰτεῖν μὴ καταρριπτεῖν τὰ τῶν ὑδάτων οἰκοδομήματα. λέγεται δὲ τὰ ὑδάτια ταῦτα τοῖς λουσαμένοις ἀγαθὸν εἶναι καὶ εἰς ὑγείαν τούτοις συμβαλεῖν. τριῶν δ' ἐπιγενομένων μηνῶν προσβέβηκται Ῥωμαῖοι πρὸς Χαγάνον καὶ τὸν πόλεμον ἀπεκηρυκέναντο, Ἐλπίδιον ἐκπέμψαντες, ἄνδρα ἐς συγκλήτου βουλὴν ἀναγόμενον, τῆς τε Σικελίας ἡγεμονεύσαντα καὶ τῶν τοῦ πραιτωρος ἐπιβάτια βημάτων^α. ἀρχὴ δὲ τις αὕτη παρὰ Ῥωμαίοις οὐκ ἄκομπος. ξυνωρικεύουσι δ' αὐτῷ καὶ Κομεντίολον, ἄνδρα τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως ὑπερφερόμενον, ὃν σκρίβωνα τῇ Λατινίδι φωνῇ Ῥωμαῖοι κατονομάζουσιν. ἦκον γοῦν αὐφω παρὰ τὸν Χαγάνον ἐπὶ τὴν Ἀγχιάλον καὶ περὶ σπονδῶν ἠξίουσιν ὡς προσετάχθησαν. τοῦ δὲ μὴ μειριοπαθοῦντος ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασιν, ἀλλὰ καὶ προσαπειλοῦντος αὐθαδικώτερον τὰ λεγόμενα τεύχεα καθαιρῆσθαι Μακρά, καὶ τοῦ μὲν Ἐλπίδιον ὑποχαλῶντος τοῖς λόγοις καὶ μηδὲ^β οὕτωςι θεραπεύοντος οἰδανόμενον φρόναγμα, Κομεντίολος μεγαλοφρόνως τὴν τῆς γλώττης εὐγένειαν ἐπεδείκνυτο τὴν τε Ῥωμαϊκὴν ἐλευθερίαν δίκην σώφρονος δεσποίνης τινὸς ἄχραντον θαλαμῆον καὶ μὴ διαφθείρων μοιχαλῆς κολακείαις, τῶν ἀξιολογωτέρων^γ τῶν Ἀβάρων ἅμα τῷ Χαγάνῳ πυρόντων, τοῖσδε προσεχρήσατο ῥήμασιν.

5. „Ἐδόκουν σε Ῥωμαῖοι, Χαγάνε, τοὺς τε πατέρας θρησκεύειν θεοὺς καὶ τοὺς ἄλλας τῶν ὄρκων αἰσχύνεσθαι καὶ δεξιὰς καὶ συνθήκας μηδαμῶς ἀποσεῖσθαι, μηδὲ τὸν τῆς εἰρήνης ἄξονα διὰ σοῦ καταβάλλεσθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δώρων βασιλικῶν μεμνησθαι πολλῶν καὶ φιλοφροσύνης Ῥωμαϊκῆς, καὶ τῆς περὶ τοὺς σοὺς προγόνους εὐεργεσίας, ταῦτόν δὲ φιλοξενίας εἰπεῖν, ἐπιλήσμονα μὴ γεγενῆσθαι ποτε, μήτε δ' ἐτέρων τῶν ἐπὶ σοῦ τεταγμένων ἀδικούντων Ῥωμαίους ἀνέχεσθαι· πρέπει γὰρ τοὺς ἡγεμόνας σωφρονεστέρους τῶν ὑπηκόων καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ἵνα ὅσον τῷ κρείττει ὑπερέχωσι, τοσοῦτον καὶ τῇ ἀρετῇ διενέγκωσιν. τοιγαροῦν διὰ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης εὐνοίαν ἀμνημονοῦσι Ῥωμαῖοι τῶν ἐπὶ σοῦ προὑπηρηγμένων δεινῶν καὶ πολλῶν ἀδικημάτων γεγόνασιν ἐπι-

^α μηδὲ add. L V. ^β τῶν ἀξιολογωτέρων βαρβάρων L.

¹ Значи бил сенатор. ² Скрибони — императорски гвардейци, които се явяват за пръв път към средата на VI в. Подробности за длъжността на скрибоните вж. у Bury, History, II, p. 358 n. 4. — Grosse, op. cit., p. 299 sq. ³ Дадената тук реч, както изобщо и другите речи в съчинението на Теофилакт Симоката, не може да бъде сметната като напълно автентична. Тези речи предават в изопачен и украсен вид мислите на говорителите или пък са напълно измислени като риторическа украса на изложението.

До нас достигна слух, че жените на хагана се били изкъпали тук и като награда за удоволствието си били го помолили да не събаря банските постройки. Казват, че тези води били полезни за тия, които се къпят, и спомагали за здравето им. Когато изминали три месеца, ромеите проводили пратеници при хагана и се отказали от войната. Те изпратили Елпидий, който принадлежал към сената¹, управлявал Сицилия и бил достигнал степента претор. Тази длъжност у ромеите не е незначителна. Дали му за спътник и Коментиол, виден мъж от императорските телохранители, когото ромеите наричат на латински език скрибон². Дватамата дошли при хагана в Анхиало и молили за мир, както им било поръчано. [Хаганът] обаче бил невъздържан в обидите си, като дори надменно заплашвал, че ще разруши така наречената Дълга стена. Елпидий отстъпвал постепенно в преговорите и по този начин не можел да изцери надутата му гордост. Коментиол обаче показал храбро благородството на речта си и като пазел ревниво ромейската свобода неопетнена като някаква целомъдрена подарка и без да я развратява с прелъстителни ласкателства, изрекъл в присъствието на по-знатните авари и хагана следните думи³:

„Хагане, ромеите мислеха, че ти почиташ банцините си богове, че се боиш от силата на клетвите и че по никакъв начин не ще бъдеш отхвърляни обещания и договори, нито ще бъде разрушена от тебе основата на мира. Те мислеха дори, че ще помниш многобройните императорски дарове и ромейската благосклонност и никога не ще забравяш оказаното от нас благодеяние, почти гостоприемство спрямо твоите предци, нито пък че ще търпиш други от твоите подчинени да онеправдават ромеите. Защото владетелите трябва да бъдат не само по име, но и в действителност по-мъдри от поданиците си, така че да се отличават от тях толкова с добродетелта си, колкото със своята мощ. Поради доброжелателството си като следствие от мира ромеите не искат да си спомнят сторените им от тебе по-рано нещастия и са

λήσμονες, καὶ φιλανθρωπία πάντων τῶν ἐθνῶν διαφέροντες οὐ πρὸς ὄρεξιν ἀντιλυπτήσεως κεκηνηκασιν ὅπλα· τὴν γὰρ ἐς ὕστερον ἡρεμίαν τῶν ἐμπροσθεν ἀδικημάτων νεανικώτερον ἐγχειρήντων περὶ πολλοῦ ἐπεποίητο, χαίρειν φράσαντες ταῖς ἀντιδόσεσιν. ἐπεὶ δὲ πάντα σοι παρῶπται τὰ πρὸς καλοκάγαθίαν ὁρῶντα, καὶ δίκης ὄμμα τυφλόν, καὶ πόδες προνοίας χαλεπύουσιν ἀμοιβὴν ἀξίαν τοῖς βεβιωμένοις ἀντιμετρεῖν οὐ δυνάμενοι, θεὸς δὲ σοι τὸ βούλημα ὅποι καὶ θέλει φερόμενον, οὐκ ἐπιλήσονται Ῥωμαῖοι τῆς ἐαυτῶν ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ μέγιστον κομιδῇ κατὰ σου συστήσονται πόλεμον, καὶ φόνον πολλὴν χειρουργήσουσιν. προσηνέστερος γὰρ αὐτοῖς τῆς εἰρήνης ὁ πόλεμος, ὅτε μὴ τὴν ἡσυχίαν ἀσπασοίτο τὸ πολέμιον. τί γὰρ Ῥωμαίων τῶν πώποτε γῆς εὐκλεέστερον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀθλούντων καὶ δόξης καὶ πατρίδος καὶ παίδων; εἰ γὰρ ὄρνισιν εὐτελεστάτοις τισὶν ἱπὲρ τοῦ μὴ ἡττηθῆναι ἐκάτερον μῖτε εἶξαι θατέρῳ τὸν ἕτερον πόλεμος κατεργὰς καὶ μανόλις ἐστὶ παράταξις, τί δῆτα ἀνθρώπους οἶει καὶ Ῥωμαίους, ἔθνος τε μαχιμώτατον καὶ βσιλείαν ὀνομαστοτάτην; ἥς οὐ βράδιον καταφρονεῖν, εἰ μὴ γε μόνον αὐταῖς ταῖς ἐνάρεσιν. μὴ τοίνυν μεγαλαύχει ἐπὶ τοῖς κακῶς διατεθεῖσι καὶ ἀπίστως τὸ τήμερον ἐπὶ γὰρ τοῖς καταρωμένοις τὸ μέγα φρονεῖν ἴσους ἐπαυετόν· τὸ δ' ἐπὶ κακίᾳ βρενθύνεσθαι ἐν ὕβρεως μείρα, οὐκ ἐν εὐκλείᾳ προσήκει χαρακτηρίζεσθαι. μεγάλα σοι τὰ πρὸ μικροῦ τῆς ἀγνωμοσύνης ἀνδραγαθήματα· ἀλλὰ μεγίστη καὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ δύναμις, ἥ τε τοῦ Καίσαρος ἐπιμέλεια, καὶ τῶν ὑποφόρων ἐθνῶν τὸ ἐπικουρον, ἥ τε τῶν χρημάτων ῥοπή, τό τε τῆς θρησκείας παρὰ πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης ἔθνη εὐσεβέστατον καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυνατώτατον. οἷς ἀντιστρατεύειν μόνον ἠθέλησας, τοῦ δὲ ὅπως ἂν εἴῃ ἠμέλησας. ποίους δὲ καὶ παρὰ τοῖς ὁμόροις ἔθνεσιν εὐδοξίας χαρακτηῖρας ἀποίη, Ῥωμαίους ἀγνωμνῶν; ἢ τί σοι λοιπὸν ἐνέχυρον πίστεως καταλέλειπται; οἱ σοὶ παρὰ σοῦ παροينوῦνται θεοί· ὄρκοι βιάζονται, σπονδαὶ καταλέλυνται, εὐεργέται πάσχουσι κακῶς ὑπὸ σοῦ οὐ πείθουσι δῶρα δυνάμιν αἰδέσιμον ἔχοντα. ἔασον ἡμᾶς ἡρεμεῖν. μὴ τὴν σὴν εὐκαιρίαν πρὸς κακὴν ἀδολεσχίαν μετέβαλε, καὶ τοὺς

забравили много несправедливости. И те, които се отличават измежду всички народи с човеколюбието си, не са размахали оръжието си от желание да причиняват от своя страна скърби. Те повисоко ценят бъдещото спокойствие пред лекомислено сторените по-рано неправди, понеже са се отказали от отмъщенията. Но тъй като от тебе е пренебрегнато всичко, което се отнася до добродетелта, окото ти е сляпо за справедливостта и нозете ти са хроми за предвидливостта, понеже не могат да отплатят с възнаграждение, достойно за делата, а своеволното ти желание е твой бог, ромеите не ще забравят своята храброст, но дори ще започнат срещу тебе, разбира се, най-голяма война и ще извършат голямо клане. Защото за тях войната е по-приятна от мира, когато врагът не обича спокойствието. Защото кой народ на земята е бил някога по-славен от ромеите, когато се борят за свобода, за слава, за отечеството и за чедата си? Защото ако някакви най-незначителни птици водят упорит бой и яростна борба, за да не бъде победена някоя от двете страни, нито да се подчини едната на другата, то какво следователно очакваш от люде, и то ромеи, най-войнствения народ и най-прочутата империя, която не е лесно да бъде подценявана, освен в самото нейно начало? Така че не се хвали с това, че си ни докарал днес в лошо състояние, и то по вероломен начин. Защото да се гордееш с добрите дела е може би похвално; обаче перченето със злина подобава да се причисли към високомерието, а не към славата. Големи са по дързостта си твоите неотдавнашни подвизи, но още по-голяма е силата на ромеите, промишлението на императора, помощта на подвластните народи, силата на парите и най-голямото благочестие в религиозните обреди в сравнение с всички народи на вселената, поради което то е и най-силно. Срещу тези неща ти си пожелал само да воюваш, но без да мислиш какво ще излезе от това. Но каква слава ще получиш от съседните народи, ако постъпиш безчестно спрямо ромеите? Или най-сетне какъв залог за вярност ти е останал? Ти обиждаш боговете си, нарушаваш клетвите, разваляш договорите, отнасяш се зле към благодетелите; и даровете, които внушават почит, не те склоняват. Остави ни на мира. Не разваляй изгодното си положение с вредна

μηδὲν ἡδικηκότας, μόνον δὲ διὰ τὸ γείτονας εἶναι, λυμάνειν πειρώμενος. αἰδέσθητι πρὸ τῆς σῆς κορυφῆς τὸ Ῥωμαϊκὸν τοῦτ' καὶ ἡμέτερον ἔδαφος· τοῦτό σοι σωτήριον γέγονε καὶ μετανάστην ἐνηγκαλίσσατο καὶ ξένον καὶ ἐπιπλυν εἰσφύσασατο, ὅτε τῆς ἕω τοῦ τε ἀρχηγόρου φύλον ὁ σὸς ἀποδασμὸς ἀπερρωγῶς διεσχίζεται. μὴ τὸν καλὸν τῆς φιλοξενίας διαλύσης θεσμόν, καὶ κατείπωσι φιλιανθρωπίας οἱ ἄνθρωποι, καὶ διδάξης τοὺς ἀκούοντας ὡς αἰτίαν κακῶν βδελύττεσθαι τὴν εὐσέβειαν. εἰ δὲ καὶ χρημάτων ἔρως, ἥδη σοι τοῦτο παρὰ Ῥωμαίους διήνυσται· φιλότιμον γὰρ τὸ ἔθνος, καὶ θησαυρὸς αὐτῷ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ φιλόδοξον. ἔστι δὲ σοι καὶ γῆ εὐρεῖά τε καὶ πολλῶ τῷ μίκει τὴν ἐπίδοσιν ἔχουσα, ὥς μήτε στενοχωρεῖσθαι ποτε τοὺς οἰκήτορας μήτε θρόνῳ ἀπορεῖν τοὺς ἐπιβαίροντας. ἐπάνηκε τοίνυν ἐπὶ τὴν σαντοῦ, ἣν καὶ σοὶ Ῥωμαῖοι περιφιλότημηνται, καὶ περαιτέρω τῶν σὸν ὄρων τὴν σὴν μὴ μετοχέτενε δύναμιν. οὐδὲν γὰρ ἀδικήσουσιν ἄνεμοι, εἰ καὶ βραγδαίως ἐπιφοιτήσωσιν, δένδρον εὐσθενὲς καὶ μετάρσιον, ὥπερ ἡ κόμη πολλὴ στερόν τε τὸ πρέμνον ἔμβιοι τε αἱ ῥίζαι ἀμφιλαφές τε τὸ σκίασμα, ὅπερ διατρέφουσιν ὥραι καὶ ὕδωρ, ἢ τοῖς ὄχετοῖς κατὰρδον, ἢ τοῖς ὑετοῖς οὐρανόθεν περιλιμνάζον τε καὶ πιαῖνον. οἱ δὲ καὶ ἀκόλαστον πόδα περαιτέρω τῶν οἰκείων ἐκτείνοντες μετὰ τινος ἐνδίκου πονῆς ὅπρ' ποτε φιλοσοφήσουσιν, τὴν αἰσχύνην ἀναροτέραν τῶν παθημάτων φέρειν οὐκ ἔχοντες.“ (p. 44—50)

2. De Sclavinorum invasione usque ad Muros Longos facta

I 6. Τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους πάλιν ὁ Ἑλπίδιος ἐπὶ τῇ αὐτῇ προσειῇ χειροτονηθεὶς ἀποστέλλεται, καὶ ὡς τὸν Χαγάνον γενόμενος ἐξήτει προσειντήν ἅμα αὐτῷ ἐς βασιλέα γενέσθαι, ὅπως ἀναξωπυρώσειε τὰς σπονδὰς καὶ εἴκοσιν ἑτέρων χιλιάδες χρυσῶν ταῖς συνθήκαις εἴησαν ἐπανξήματα· ὁ δὲ Χαγάνος τοὺς λόγους εἰσεποιήσατο Ταργίτιον^α τε, τῷ τῶν Ἀβάρων φύλῳ ἄνδρα περιβλεπτον, ὡς τὸν Καίσαρα σὺν Ἑλπίδιῳ παρ-

^α Ταργίτιον V m. corr. (2 ut vid.) L.

бъбривост и не се опитвай да оскърбяваш само затова, че ти са съседи тези, които с нищо не са те онеправдали. Преди да превъзнасяш своето могъщество, покажи уважение към ромейския род и нашата земя, която стана твоя спасителка, прегърна те като изгнаник и те посели като чужденец и пришелец, когато твоята част, откъсната от първоначалното племе, дойде тук от изток¹. Недей разваля хубавия закон на гостоприемството, та хората да проклинат човеколюбие, и недей учи слушателите да се страхуват от благочестието като причина за злини. Но ако жадуваш за пари, това вече е уредено за тебе от ромеите. Защото народът обича славата и великодушното и щедростта са негови съкровища. При това ти имаш широка земя, която се простира много надалеч, така че жителите ѝ никога не ще живеят притеснени, нито пък ще бъдат лишени от условия за богат живот. Завърни се следователно в твоята земя, която ромеите са ти подарили, и не извеждай войските си отвъд границите ѝ. Защото ветровете, ако и да връхлитат с устрем, не повреждат никак здравето и високо дърво, чиято корона е голяма, дънерът як, корените жиливи и сянката широка и което е хранено от годишните времена и от водата, която или го полива от вадите, или пък от небесните дъждове образува локви около него и го подхранва.² А тези, които простират краката си безнаказано по-далече от своите предели, по-късно, след едно справедливо наказание, ще поумнеят, без да могат да понасят срама, по-мъчителен от страданията им.“

2. Нашествие на славяни до Дългата стена

На следната година³ Елпидий пак бил определен за пратеник и проведен при хагана. Когато дошел при хагана, той поискал от него да заведе със себе си пратеник при императора, за да се подновят договорите за мир. Той обещал, че към договорните условия щели да бъдат придадени и други двадесет хиляди жълтици. Хаганът одобрил предложението му и заедно с Елпидий изпратил при императора Таргитий⁴, много виден всред племето на аварите мъж.

¹ Загатва се за идването на аварите от южноруските земи. ² Дървото олицетворява Византийската империя. ³ Събитията се отнасят към 584 г. ⁴ Таргитий бил изпращан и преди това като аварски пратеник при византийския император.

ἐπεμπεν. ἦκον δ' ἄμφω ἐς βασιλέα, ρήτρα τε καὶ ὁμολογία ἐγίνετο ἢ μὴν εἴκοσι χιλιάδας πρὸς ταῖς ὀγδοήκοντα καταθεῖναι Ῥωμαίους χρυσῶν, ἢ πόλεμον ἀντιλαμβάνειν παραμελήσαντας. τοιγάρτοι αἱ συνθήκαι δοκοῦσι πως ἀναθάλλεσθαι, καὶ ὁ πόλεμος ἐκχειρίαν ἐλάμβανεν. μετὰ τῶν δὲ βραχεῖαν χρόνον ῥοπήν ἢ τῆς εἰρήνης εὐεξία νοθεύεται, καὶ πάλιν Ῥωμαίοις τὸ τῶν Ἀβάρων ἐπιτίθεται φῦλον, ἀλλ' οὐκ ἀναφανδόν, βαδιστορικώτερον δὲ πως καὶ δολερώτερον. 7. τὸ γὰρ τῶν Σκλαυητῶν^α ἔθνος ἐπαφίησιν, καὶ πλεῖστα τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀποκείρεται, καὶ τῶν Μακρῶν μέχρι καλουμένων τειχῶν, οἷα διάπτοντες, ἀνθρώπων προσβαλόντες ταῖς ὕψει πολλὴν ἀπεργάζονται φρόνον. διὸ καὶ δεδιὼς βασιλεὺς τὰ Μακρὰ διεφρούρησε τείχη καὶ τὰς περὶ αὐτὸν τῶν στρατευμάτων πληθὺς ἀπεξήγε τῆς πόλεως, ὥσπερ ἀξιολογώτατον ἔρμα περὶ τὸ ἔστυ αὐτοσχέδιον μηχανώμενος. τότε δὴ, τότε Κομεντίολος οὐκ ἄκομψον ταξιαρχίαν πιστεύεται κατὰ τε τὴν Θράκην ἐπιὼν ἀπελαύνει τῶν Σκλαυητῶν τὰ πλήθη. ἀγικνεῖται δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἐργινίαν, οὕτω καλούμενον ποταμόν, καὶ ἀδοκίμως ἐπιστάς τοῖς Σκλαυητοῖς^β καρτερώς ἐπιτίθεται καὶ θάνατον πολλὸν τοῖς βαρβάροις ἀπεσχεδίασεν. διὰ τοιούτου καὶ στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος αὐθις χειροτονηθεὶς ἀποστέλλεται καὶ Ῥωμαῖκάς ἀξίας λαμπρύνεται τὴν τε τοῦ πραισέντου τὴν παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένην ἐνοπλίον^γ ἡγεμονίας τιμὴν ἀποφέρειται. εἴτα περιόντι τῷ θέρει τὰς Ῥωμαϊκάς συναθροίσας δυνάμεις ἐπὶ τὴν Ἀδριανούπολιν^δ φοιτᾷ καὶ συντυγχάνει Ἀρδαγάστῳ^ε ἐπισυρομένῳ πλήθι Σκλαυητῶν^ς πολλὰ ἄγρας τε αἰχμαλώτων ἀξιολογώτατας καὶ λείας λαμπράς^ς διανυκτερεύσας τε ὄρθριος ἦκε πλησίον Ἀναίνου^ς τοῦ φρουρίου καὶ γεννικῶς βαρβάροις συμπλέκεται. τὸ δὲ πολέμιον πρῶτον τε ἐκρούσατο καὶ ἐς φυγὴν ἐξωθεῖτο καὶ τῆς Ἀστικῆς αὐτῆς ἀπελαύνεται, λευκὴν τε τοῖς αἰχμαλώτοις ἡμέραν ἀνέσχε τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀνδραγάθημα. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐπαιώνισεν ἐπινίκιον καὶ τρόπαιον ἐνιδρύσατο. (pp. 51,17 — 53,11)

Двамата дошли при императора, сключили договори и се споразумели ромеите да заплатят още двадесет хиляди жълтици към осемдесетте или ако пренебрегнат договора, да приемат войната. И тъй договорите като че били възстановени и войната преминала в примирие. Но след кратко време мирните отношения започнали да се развалят и аварското племе отново нападнало ромеите, обаче не явно, но някак по-хитро и по-коварно. Защото аварите изпратили срещу ромеите народа на славяните. По-голямата част от ромейската земя била опустошена. Славяните, като се устремили чак до така наречената Дълга стена, нападнали с всичките си войски открито и извършили голямо клане. Уплашен от това, императорът поставил охрана по Дългата стена, извел из столицата войските, с които разполагал, и ги наредил набързо около града като някакво най-сигурно укрепление. Именно тогава Коментиол, който бил натоварен с немаловажната длъжност таксиарх¹, настъпил в Тракия и прогонил славянските множества. Той дошел при така наречената река Ергиния² и като изненадал славяните, нападнал ги със страшна сила и неочаквано избил много варвари. Поради това [Коментиол], след като бил назначен от императора също и за стратег, изпратен бил на бойното поле, като бил отличен с ромейски достойнства и получил така нареченото у ромеите звание на бойните военачалници — презент. Подир това към края на лятото той, като събрал ромейските войски, дошел при Адрианопол, гдето попаднал на Ардагаст³, който влачел след себе си големи славянски множества, значителен брой заловени пленници и богата плячка. Като пренощувал, дошел в зори близо до крепостта Ансин⁴ и завързал упорито сражение с варварите. Неприятелят се оттеглил бавно, после бил обърнат в бягство и прогонен от самата Астика. Така за пленниците поради ромейската храброст настъпил бял ден. Стратегът пък заповядал да изпеят победна песен и да издигнат победен знак.⁵

^α Σκλαυητῶν LV pr. m. Σκλαβητῶν V manu corr. et vulg. Σκλαβήνων Phot. ^β Σκλαυητῶν pr. m. V Σκλαβητῶν V manu corr. item v. 21. ^γ ἐνοπλίον? de Boor. ^δ Ἀδριανούπολιν V Ἀδριανοῦ πόλιν vulg. ^ε Ἀρδαγάστῳ V Ἀνδραγάστῳ vulg. ^ς Σκλαυητῶν pr. m. V Σκλαβητῶν V manu corr. ^ς Ἀναίνου V Ἐναίνου vulg.

¹ Длъжността таксиарх е еднаква с длъжността трибун. Вж. Grosse, op. cit., p. 145 sq. ² Река Ергиния е дн. р. Еркене (в Източна Тракия). ³ За формата на това име вж. посочванията у P. Kretschmer: Archiv f. slav. Phil., XXVII (1905), p. 231. ⁴ Местоположението на крепостта Ансин е неизвестно. ⁵ Тук Теофилакт Симоката архаизира: победни знаци са били издигани в древността.

3. *De Avarum incursionibus citra Danubium factis*

1 8. Μετοπώρου δ' ἀρχομένου πάλιν οἱ βάρβαροι τὰς συνθήκας διέχεον τὴν τε ὁμαιχιμίαν εἰς τὸ φανερόν ἀνδραποδίζονται. λέξω δὲ τὴν αἰτίαν, οὐδ' ἀναίνομαι. Σκύθης ἀνὴρ Βοοκολαβρᾶ^a τὴν ἐπωρυμίαν περιηγόμενος (εἰ δέ τι καὶ τῆς προσηγορίας τὸ σαφέστατον ὑπογλίχῃ μαθεῖν, παραινῶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μετοχτεύσω τὸ ὄνομα. μάγον, ταῦτόν δὲ φάναι ἱερέα, τὴν τῶν Σκυθῶν ἐπὶ τὴν εὐγενίδα μεταμορφοῦντες φωνὴν τῆς ἐρμηνείας τευξόμεθα), οὗτος ἔδρα τὸ τηλικαῦτα καιροῦ φιλοκίνδυνον τόλμημα. παρευνάζεται γὰρ ἐν τῶν τοῦ Χαγάνου γυναῖων ἡδονῇ τε βραχεία δελεασθεὶς εἰς μεγάλης ἄρκυς θανάτου ἐμπέπηγεν. ὑποτοπήσας δὲ μή που τὸ κακὸν φωραθείη καὶ περιβλεπτοὶν ὁδῖνοι τὸν ἔλεγχον, ὑποπείσας ἐκ τῶν ὑπηκόων Γηπαίδων ἀνδρας ἐπὶ τὴν φυγὴν ἐπὶ τὸ ἀρχέγονον ἐπεποίητο φύλον. Οἶννοι δ' οὗτοι προσοικοῦντες τῇ ἔφ, Περσῶν πλησιόχωροι, οὕς καὶ Τούρκους ἀποκαλεῖν τοῖς πολλοῖς γνωριμότερον. καὶ οὖν διαπορθμεύων τὸν Ἰστρὸν, ἐπὶ τὴν Λιβιδινῶν πόλιν^b φερόμενος, ἄλλους ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἡγεμόνων τῶν ἐς φρουρὰν συντεταγμένων τοῦ Ἰστρου τό τε γένος ἐδήλου καὶ τὰς πάλαι διατριβάς καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐπελαύνουσαν ἡδονήν. ἐπεὶ δὲ τιθανὸς ἐδόκει τῇ διηγήσει τοῦ ἀτυχήματος, παρὰ τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος παραπέμπεται. κἀντεῦθεν ἐδόκουν αἱ Ῥωμαῖκαὶ σπονδαὶ διασχίζεσθαι, καὶ παραγυμνοῦται ὁ πόλεμος, ἔτι Ταργιτίου^c τοῦ βασιλικοῦ ἐπιβαίνοντος ἄστεος ἐν πρέσβεων μοίρᾳ καὶ τὸν ἐγκύκλιον πλοῦτον παρὰ Ῥωμαίων ὑποθερίζοντος, ὃν αἱ συνθήκαι τῷ Χαγάνῳ ἀν' ἔτος ἐβλάστανον ἕκαστον. τοῦτο τοι καὶ βασιλέα οὐκ ἀπὸ τρόπου πρὸς ὁργὴν ἐπηρέθιζεν οὐχ ἥκιστα φενακίζεσθαι ὑπὸ τῶν Ἀβάρων διανοούμενον, τοῦ μὲν ἑξαποῦντος τὸν ἐγκύκλιον πλοῦτον καὶ τὰς εἰρηναίας προσόδους, τοῦ δὲ μὴ ἀτρεμοῦντος, ἀλλὰ τὴν Εὐρώπην δηοῦντος καὶ ἀναστάτους ποιομένου τὰς πόλεις. ἐξοστρακίζεται γοῦν ὁ Ταργίτιος^d ἐπὶ τὴν Χαλκίτιδα νῆσον ἐπὶ μῆνας σκληραγωγούμενος

^a Βοοκολαβρᾶ lit. e Βοοκαλαβρᾶς pr. m. V Βοοκολοβρᾶ Ind. lib. I, 18 Phot. m. corr. Βολοκαλάβρα L Βοκολαβρά vulg. ^b λιβιδινῶν L. ^c Τάργιτα L. ^d Ταργίτας L.

3. *Аварски нападения отсам Дунава*

Когато започнала есента, варварите отново нарушили договорите и открито потъпкали съюза. Аз ще кажа причината, без да крия. Един скит, с прозвището Бооколабра¹ — ако пък някой иска да узнае съвсем точното значение на думата, веднага ще преведа името на гръцки език; като превърнем езика на скитите в благородния гръцки език, ще получим превода „маг“, сиреч жрец — по това време извършил дръзка и много опасна постъпка: като спял с една от жените на хагана, примамен от кратко-трайно удоволствие, оплел се в големите мрежи на смъртта. От страх, да не би някак злодеянието му да бъде разкрито и да претърпи наказание, убедил седем души от подвластните гепиди² да избяга с тях при първоначалното си племе. Това са хуни, които живеят на изток, в съседство с персите, и са известни повече под името турки. И тъй той, след като преминал Истр и стигнал до града Либидин³, бил уловен от одного от ромейските военачалници, на които било възложено да пазят Истр. Той открил както произхода си, така и предишното си местопребивание, а също и удоволствието, което го прогонило оттам. А понеже разказът за нещастieto му вдъхвал доверие, той бил изпратен от военачалника при императора. Вследствие на това изглеждало, че договорите за мир са нарушени от ромейска страна,⁴ та войната започнала открито още когато Таргитий встъпвал в царския град в качеството си на пратеник, за да прибере от ромеите обичайния данък, който според условията за мир трябвало всяка година да дават на хагана. Естествено това възбудило гнева на императора, който мислел, че е твърде много мамен от аварите, понеже, от една страна, Таргитий изисквал годишния данък по договора за мир, а, от друга страна, [хаганът] не стоял мирен, но опустошавал Европа и разрушавал градовете. Затова Таргитий бил заточен на остров Халкитида⁵, где-

¹ Споменатият тук Бооколабра (туркската форма на името гласи bo-qo-labur) е бил шаман, сиреч езически жрец, заклинател. Общо вж. *Marquart*, *Chronologie*, p. 41. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 92. — *Grousset*, op. cit., p. 227. — *Raonyi*, *A Bookolabrás névhez* (=Magyar Nyelv, XXXVI (1940), p. 291 sq.). ² Страната на гепидите е била завзета от аварите. Срв. тук стр. 244—246. ³ Местонахождението на града Либидин е неизвестно. ⁴ Според мирните условия, предадени от Менандър, Бооколабра е трябвало да бъде предаден на аварския хаган. ⁵ Остров Халкитида е дн. остров Халки, един от Принцовите острови в Мраморно море.

ἔξ, καὶ μέχρι τούτου ὁ τοῦ βασιλέως θυμὸς ὑπερφλέγμωνεν· ἠπειλεῖτο γὰρ καὶ θάνατος κατὰ τοῦ πρέσβεως δογματίζεσθαι. οἱ δ' ἄμφι τὸν Χαράνον τῶν τε Σκυθῶν καὶ Μυσῶν^α τοὺς περιοίκους ἐλυμῆραντο πάντας εἰλὸν τε πόλεις πολλὰς, τὴν τε Ῥατηρίαν^б καὶ Βονώνειαν καὶ Ἄκυν καὶ Δορόστολον^с καὶ Ζαλδαπά^д καὶ τὰ Πανασὰ καὶ Μαρμιανούπολιν καὶ Τρόπαιον. πράγματα δὲ οἱ πολλὰ παρέσχετο ἢ ἐγγείρησι· οὐ γὰρ ἀνδρῶνι καὶ ἀπεριμερίμνως τάδε παρεστήσατο τὰ πολίσματα, καίτοι μεγάλης ἐπικουροῦσης ἐπιπνοίας αὐτῷ τῆς ἀνθρώας ἐπιφροήσεως, ἥ τις ἐς τὰ μάλιστα ἀνανταγωνίστω κακῷ τῇ βαθυμῖα κατέχεται. βασιλεὺς δὲ Κομεντίολον στρατηγὸν ἀνίστησι καὶ τῆς πάσης ἡγεμονίας κηδεμόνα τουτονὶ προεστήσατο. Ἄλλ' ἐπεὶ περὶ γε τῶν Οὐννων τῶν πρὸς τῷ Ἰστρῷ βιούντων τὰ προαυλία μοι τῆς ἱστορίας γεγένηται, ἄγε δὴ, ἄγε καὶ τὰς Περσικὰς πράξεις τῇ τῆς διηγήσεως ἀνατινάξωμεν φόρμιγγι. (pp.53,12—55,11)

4. De clade in Thracia ab Avaribus accepta

Π 10. Τοῦτω δὴτα τῷ ἐνιαυτῷ Κομεντίολος ἐπὶ τὴν Ἀγχιάλον ἦκε συναγείρει τε τὸ στράτευμα τοὺς τε ἀλκιμωτάτους τοῦ πλήθους διευκρινήσας τῆς ἀχρήστου δυνάμεως διεχώριζεν. τρεῖς δὲ τάξεις συντέταξε καὶ τρίχα ἀνὰ τοὺς βαρβάρους διέσπειρεν· καὶ τοῦ μὲν δεξιοῦ λόχου ταξιαρχεῖν Μαρτίνῳ παρεκελεύετο, Κάστον δὲ λοχαγὸν τοῦ ἐτέρου κέρατος προεστήσατο· τὸ δὲ μεσαίτατον τῆς δυνάμεως ὁ στρατηγὸς ἀνελάμβανεν. ἡ δὲ πληθὺς τῆς μάχimon δυνάμεως ἔξ χιλιάδες ὑπῆσαν· αἱ γὰρ τέταρες διὰ κακίαν ψυχῆς ἦσαν ἀπόμαχοι, ὥς καὶ προσέταττεν ὁ στρατηγὸς μετὰ γε τῆς ἀποσκευῆς διὰ φυλακῆς ἔχειν τὸν λεγόμενον χάρακα. ὁ μὲν οἶν Κάστος τὸ ἑαυτοῦ ἀράμενος σίνταγμα τὰ τῆς χώρας περιενόσσει λαοῖς, ἦκε δὲ ἐπὶ Ζαλδαπά ἐπὶ τε Αἴμιον τὸ ὄρος. ἀπὸρ ἀδοκίμως τοῖς βαρβάρους ἐωθινὸς κατεσπίλασεν ἀφράκτους τε εἰρόμενος ἐνευδοκίμει τῷ δόρατι περίδοξόν τε ἀπεφέρετο τρόπαιον· τοῦ γὰρ πλήθους τῶν βαρβάρων ἀποδασμὸν διέφθειρε μέγιστον. καὶ οἷν λαφύροις πολλοῖς τὴν ἀριστείαν ἀνεκαλλόπιζεν ἀποῖσεν τε ὑπασπιστῇ ἐδίδου τιμὴν. ὥς εἶθε μὴ ὄφελεν·

^α καὶ Μυσῶν om. L. ^б Ῥατηρίαν L. ^с Δορόστολον V. ^д Σαλπαδά V Σαλπάδα L.

то бил държан при твърде лоши условия цели шест месеца, докато траял гневът на императора, защото имало опасност на пратеника да бъде наложено дори смъртно наказание. А войските на хагана измъчвали жителите на Скития и Мизия¹ и превзели много градове: Рациария, Бонония, Акве², Доростол, Залдапа, Панаса³, Марцианопол и Тропеум. Този поход му създал много грижи, защото той завладал тези градове не без труд и усилия, при все че му съдействувало едно много благоприятно обстоятелство, което се крие в най-непреодолимото зло — безгрижието. Императорът пък назначил за стратег Коментиол и го поставил началник на цялото военно ръководство.⁴ Но след като [с разказа] за хуните, които живеят край Истръ, завърших въведението в историята си, нека вече да пристъпим към повествованието за персийските дела.

4. Аварите търпят поражение в Тракия

През тази година⁵ Коментиол дошел в Анхияло, събрал войската и като отбрал от нея грижливо най-храбрите воители, отделил ги от негодната войска. Съставил след това три отреда и ги пратил поотделно срещу варварите⁶, като заповядал на Мартин да стане таксиарх на дясната дружина, а за дружинен началник⁷ на другото крило поставил Каст. Самата среда пък на войската поел стратегът. Броят на бойните сили бил шест хиляди души, тъй като четирите хиляди поради малодушие били негодни за война. На тях стратегът заповядал да пазят заедно с обоза и така наречения стан. И тъй Каст, след като вдигнал своята войска, заобиколил страната от ляво и дошел при Залдапа и при планината Хемус. Рано сутринта той нападнал неочаквано варварите и като ги сварил невъоръжени, прославил се с копието си и спечелил бляскава победа, понеже унищожил по-голямата част от пълчищата на варварите. Той увенчал подвига си с голяма плячка, която предал на един оръженосец да я отнесе. Но добре е да

¹ Сиреч жителите на дн. Добруджа и Северна България. ² Тук градът Аквае в Горна Мизия е означен с името Акис. Вж. Tomaschek: PWRE, II, coll. 294—295. ³ Градът Панаса е бил разположен при сливането на двете Камции. Вж. Jireček, Die Heerstrasse, p. 146. ⁴ Сиреч назначен бил за magister utriusque militiae. За това срв. Grosse, op. cit., p. 180 sq. ⁵ Отнася се за събитията през 585 г. Общо вж. Ст. Станојевич, Византија и Срби, I, Нови Сад, 1903, стр. 187 сл. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 450 сл. ⁶ Става дума за аварите. ⁷ С наименованието λοχαγός се обозначава дружинен началник. Тук обаче това название е употребено вместо таксиарх, тъй като по-нататък в изложението Каст е назован с тази титла.

τοῦτον γὰρ ἀφαιροῦνται τὴν προνομίην ἐναθροισθέντες τῇ ὑστεραίᾳ οἱ βάρβαροι. Μαρτίνος δ' ἐς τὰ περὶ Τόμει τὴν πόλιν^α γενόμενος ἐνθαδὶ τὸν Χαγάνον τό τε Ἀβαρικὸν ἀνελίζόμενον ἐπεσκόπευεν. ἐλλοχῶσι γοῦν οἱ Ῥωμαῖσι καὶ ἀνθρώπων καρτερῶς ἐπιτίθενται. καὶ ὕψαλός τις ἐνῆν τοῖς βαρβάροις ὁ θάνατος, ἥ τις ἀμπωτὶς ἐξαπινάτως καταρροφούσᾳ πως τὸ πολέμιον. ὁ δὲ Χαγάνος παράδοξόν τι ἔρμαιον τὴν σωτηρίαν ἠτύχησε καὶ φυγῇ συνέριδος ἦν· ἐλάνθανε γὰρ νῆσος ἐν τῇ λίμνῃ τὸν βάρβαρον διασώζουσα. ἥ γὰρ ἂν ἦλω καὶ περίδοξον ἐγγέρονει Ῥωμαῖσις ζωάγριον. μέγιστος γὰρ οὕτοσι καὶ ὀνομαστότατος τοῖς βαρβάροις ἐνέσκηψε κίνδυνος. ἦν δ' ἄρα τάληθές καὶ παρὰ τῶν αὐτομολησάντων Ἀβάρων πέμπτη ἡμέρα νοσφίσασθαι. καὶ δῆτα ἀνέζηξεν ἐξ ἐωθινῶν ὁ Μαρτίνος, ἐνθα τῷ στρατηγῷ τῇ προτεραίᾳ διώριστο, ὡμορροῦν δὲ καὶ Κάστος ἐς ταῦτον Μαρτίνῳ γενόμενος. πλείστῃς τε δυνάμεως ἐδίδουσάν τε καὶ ἀντελάμβανον τῇ συντυχίᾳ παρ' ἐαυτῶν τὰ συντάγματα ἀσπλάν· ἐχυροτάτην εἰληχότες διὰ τὴν σύμμιξιν. II. Κομεντίολος δὲ τὴν ὁμολογίαν ἀποπεμφόμενος τὰς τε πρὸ τῆς προτεραίας συνθήκας οὐδέν τι διεπράξατο ἐς ἐντροχείαν βλέπον, οὔτε ὡς τὸν Κάστον καὶ Μαρτίνον ἀπώχετο διὰ τὸ πλῆθος βαρβάρων ἐς νῦν διασύρεσθαι καὶ ἐν τροπαίᾳ συμπλέκεσθαι. λόγος δὲ κατατιᾶται καὶ Ῥουσιτικὸν συντάγματός τινος ἡγεμονεύοντα τῷ στρατηγῷ ὑποτίθεσθαι ὀλιγόρως ἔχεν περὶ τὴν ἄφιξιν καὶ παραμελεῖν τῆς ἐς Μαρτίνον καὶ Κάστον ἀντανόδου διὰ τε τὸ τῆς τύχης ἀσάφες καὶ δυσέφικτον, τὴν τε βασιλέως γνώμην μὴ οὕτως ἔχειν, καὶ τηλικούτοις μὴ ἐγχειρεῖν κινδύνους ἐπείγουσαν. καὶ δῆτα ἐξεδίδον ὁ στρατηγὸς Ῥουσιτικῶν τὰ ὦτα, καὶ τὸ σπουδαζόμενον τῇ βραθυμίᾳ ἐρίνετο. Μαρτίνος δὲ καὶ Κάστος ἐς Μαρμιανοῦ πόλιν τὸν στρατηγὸν ἦκεν πυνθόμενοι παρ' αὐτὸν ἐπαγγέσαν. ἡλίου δ' ὑπαρχομένου τῆς κυκλικῆς τῆς φασφόρου δινήσεως, πανστρατιᾷ Κομεντίολος ἐπὶ τὸν ἴδιον ἐχώρησε χάρακα, ἐνθα καὶ τοὺς ἀπολέκτους τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καταλελοίπει στρατεύματος. μετ' ἐκεῖνο δῆτα ἐπὶ τοὺς στενωποὺς τοῦ Αἵμου στρατοπεδεύεται, ἐπὶ τε τοὺς γηλόφους καὶ τοὺς ἐφ'

^α τὸ μέγα τὴν πόλιν V τὴν Νέαν πόλιν vulg.

не беше станало това, защото на следния ден варварите в голям брой го нападнали и отнели плячката му. Мартин пък след като дошел в околностите на града Томи, узнал, че там са се разположили на стан хаганът и аварската войска. Тогава ромеите ги издебнали и ги нападнали внезапно с всичката си сила. Така смъртта дошла за варварите като изневиделица, като че ли отлив погълнал някак внезапно врага. Хаганът пък имал щастието неочаквано да се спаси и взел участие в бягството. Имало в езерото един остров,¹ на който варваринът се спасил. Инак и той щял да бъде пленен и откупът за него щял да бъде славен за ромеите, понеже това би било за варварите най-голямата и най-значителната загуба. Истината за това могла да бъде узната едва на петия ден, и то от бегълците авари. Тогава рано сутринта Мартин се завърнал там, гдето предния ден стратегът му бил определил. На същото място дошел и Каст и се съединил с Мартин. С тая среща войските увеличили извънредно много своята сила и със сливането си станали съвсем неуязвими. А Коментиол се бил отказал от думата си и от споразумението от по-предния ден и не извършил нищо уместно, нито отишел при Каст и Мартин, за да разкъса варварското множество откъм тила и да се съедини с тях след победата. А мълвата обвинявала и Рустикий, който началствувал един отред, че бил внушил на стратега да не си дава труд да отива да среща Мартин и Каст, понеже благоволенieto на съдбата е неизвестно и несигурно, и мнението на императора било да не се излага на толкова големи опасности. И наистина стратегът дал ухо на Рустикиевите думи и се отнесъл лекомислено към дълга си. Мартин и Каст, щом узнали, че стратегът е дошел в Марцианопол, отишли при него. Когато слънцето започнало кръга на светлоносното си движение,² Коментиол се прибрал с цялата си войска в своя стан, гдето бил оставил негодните ромейски войници. След това той се разположил на стан при теснините на Хемус, като се изкачил по хълмовете и по високите котловини. Това място е наречено на езика на

¹ Не е ясно дали става дума за някакъв остров в съседните до Кюстенджа езера или за остров в Дунава или в Дунавското блато. ² Значи при изгрев слънце.

ὑψους ἀδλῶνας ἀνάγων. Σαβουλέντε δὲ Κανάλιον^α ὁ τόπος ἀνόμασται ἐπιχωρίῳ προσηγορίᾳ τινί. ἀλλὰ φέρε τοῦτον ἐπογράφωμεν τῷ λόγῳ καὶ φραστικῇ τινὶ δυνάμει διαμορφοῦν ἐγχειρήσωμεν. χῶρος δ' οὕτως πάγκαλος καὶ μετέωρος, ἀνὰ τὸ τοῦ ὄρους μεσαιτατον ὕψιος τὴν θέσιν, πεδίων καθευμένον, ἀνθοφόροις προσανλαῖς ἅπαν κατάκομον. λειμῶνες δὲ τούτῳ χλοάζοντες ὀφθαλμῶν ἑορτὴ καὶ ἐστίασις. διατριβαὶ δὲ αὐτῷ κατάσκοιοι, τῷ λασίῳ τῆς ὕλης τὸν ἐπιβάτην ἐγκρύπτουσαι καὶ πολλὴν ἀλέαν μεσημβρίας ὥρα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀποτίκτουσαι, ὅποτε ταῖς ἡλιοκαῖς ἀκτῖσι καὶ τὰ τῆς γῆς ἐνδόμυχα κατηθάλωται. καὶ ἔστιν ὄραν μὲν ἡδύ, εἰπεῖν δ' οὐ βράδιον. περιρρεῖ δὲ τὸν τόπον ὑδάτων ἀφθονία, μήτε τὸν πίνοντα παραλιποῖσα ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς ψυχρότητος, μήτε τὸν ψυχάζοντα ἀποκναίονσα διὰ τὸ τῆς ὀμίλιας ὡς ἔπος εἰπεῖν μαλθακώτερον. ξεναγωγοῦσί τε ὄρνιθες τοὺς θεατὰς τοῖς μέλεσι μουσικώτερον ἐν τοῖς νεοβλάστοις τῶν δένδρων ὀχούμενοι, ἄδουσί^β τε αὐτοῖς νηπενθές τε ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων, καὶ πολλὴν τὴν ἀλυσίαν τοῖς ὀδίταις ταῖς ᾠδαῖς παραπέμπουσιν. ὁ δὲ κιττός καὶ ἡ μυρρίνη καὶ ἡ σμῖλαξ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀνθῶν καλλίστη τινὶ συμφωνίᾳ τρυφὴν αὐλὸν τινα ταῖς ὁσμαῖς τελεσφοροῦσι κομιδῇ ἀφθονώτατα, καὶ καταπλουτοῦσι ταῖς εὐωδίασις τὸν ἐνδημήσαντα ὥσπερ τινὶ φιλοξενίας ἀρίστῳ θεσμῷ παρασκευὴν θυμηδίας τινὰ τοῖς φοιτηταῖς προσφερόμενοι. ἐνθα δὲ τῇ προτεραίᾳ, ἅμα τῇ ὑστεραίᾳ τὸ στρατόπεδον προσέειπεν ὁ στρατηγὸς ἐναντίζεσθαι. περὶ τὴν ξυλίνην δὲ γέφυραν τοῦ γείτονος ποταμοῦ ἀνιχνεύειν τὸ Ἀβαρικὸν ἐξ ἐωθινοῦ λοχίτη γε ὄντι Μαρτίνῳ ὁ στρατηγὸς ἐγκελεύεται ἐπισκοπεῖν τε, εἴγε διεπεραιώθῃ τὸν ῥοῦν τὸ πολέμιον, Κάστον δὲ κατὰ τὴν λιθίνην διάβασιν ἀνερευνᾶσθαι τὰ τῶν πολεμίων κινήματα, πῶς τε ἔχουσι γνώμης, καὶ πρὸς τὸ ἀντιπέρασ εἴγε στρατοπεδεύονται. ἀλλ' ἐπεὶ Μαρτίνος ἐτεθέατο διαπεραιωθῆναι τὸν ῥοῦν ὅσον οὐπω τὸ πολέμιον μέλλον, παλίνορσος οἷα ἐπανῆκε καὶ συνέρρει τοῖς ἀμφὶ τὸν Κομεντιόλον στρατεύμασιν. ὁ δὲ Κάστος ὑπεσβαίνων^γ τὸν τε ποταμὸν διεπεραιώσατο καὶ εἰς τὸ πέραν ἀφικόμενος συγγίνεται τοῖς προθέουσι τῶν ἀντιπάλων

^α σαβουλέντε δεκανάλιον V. Σαβουλέν δὲ Μανάλιον vulg. ^β Ημερ. Od. IV, 221. ^γ ὑπεσβαίνων V ὑπεκβαίνων vulg. ἐπεσβαίνων de Boor.

туземното население¹ Сабуленте Кана-лион². Но нека да го опишем с думи и да се опитаме да го изобразим със средствата на езика.³ То е много красиво и високо стръмно поле, което се простира дори до билото на планината, цяло обкичено с цветни градини. Неговите зелени поляни са празник и пиршество за очите. Там има сенчести кътчета, гдето пътникът се скрива в гъсти дървета. Те са същинско убежище за тях, които се намерят там по пладне, когато дори вътрешността на земята изгаря от слънчевите лъчи. За гледане е приятно, но за описване е мъчно. Изобилни води текат около мястото, които нито са толкова студени, та да вредят на този, който пие, нито измъчват тоя, който се разхлажда, понеже са пивки. Птичките, накачали по младите клонки на дърветата, посрещат посетителите с приятни песни; те им пеят безгрижно и весело, правят ги да забравят всичко лошо и с песните си им премахват всякаква скръб. Бръшлянът, миртът и тисът създават заедно с всички други цветя в пълна хармония най-изобилно с дъха си безплътен разкош и обогатяват с благоуханията си този, който е там, като че ли поднасят на посетителите приготвление за веселба съгласно с някакъв отличен закон за гостоприемството. Стратегът заповядал там именно войската да прекара и следния ден. Той поръчал на Мартин, който от ранна сутрин бил в засада, да следи аварите около дървения мост на съседната река⁴ и да наблюдава дали неприятелят е преминал реката, а на Каст — да разузнае при каменния брод движенията на неприятелите, какви намерения имат и дали ще се разположат на стан на отвъдната страна. Обаче когато Мартин забелязал, че неприятелят се готви всеки момент да премине реката, завърнал се назад по възможност най-бързо и се съединил с войските на Коментиол. Каст пък, като се промъкнал, преминал реката и след като дошел на отвъдния бряг, срещнал

¹ С израза ἐπιχώριος (πάτριος) γλῶττι φωνή, προσηγορία Теофилакт Симоката означава латинския език като официален език, разпространен по цялата Византийска империя и като език на прадедите римляни, тъй като византийците се смятали за техни потомци и наследници. По въпроса вж. Г. Κόλιας, Τόλμα — ἐπιχώριος γλῶσσα (Ἐπετηρὶς ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν, XIV (1938), p. 298 sq.). — Н. Ziliacis, Zum Kampf der Weltsprachen im oströmischen Reich. Helsingfors 1935. ² За това название вж. Ив. Дујчев, Bemerkungen zu byzantinischen Historikern (B. Z. XLI, 1 (1941), p. 1). — Ив. Дујчев, Проучвания върху българското средновековие. СбБАН, XLI, 1 (1945), стр. 168, бел. 2; той го отъждествява погрешно с Анхиалското поле. Срв. Bury, History, II, p. 181 n. L. — Бешевлиев, Две бележки към текста на Теофилакт Симоката, СбБАН, LXXI (1950), стр. 212. ³ Това описание навярно почива отчасти на Елиановото описание на прохода Темпе в Гърция. Вж. Aelian, Var. hist., III, I. — Срв. Иречек, Пътувания, стр. 810—811. ⁴ Тази река е навярно Pannysos, сиреч Камчия, и то в долното ѝ течение. Вж. Lebeau -S. Martin, Histoire, X, p. 250. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 451.

καὶ ῥωμαλεώτερον ἅπαντας τῷ ἀκινάκῃ διώλε-
σεν. δράσας δὲ τὰ τοιαῦτα οὐχ οἷός τε ἦν τὴν
παροῦσαν εὐπραγίαν διαφυλάσσειν σκαίου τινος
δαίμονος ὑποθήκῃς. οὐκ ἀνέξενε γὰρ ἐπὶ τὸν
Κομεντίολον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ξυλίνην ἀποιχόμενος
γέφυραν συμπαρομαρτεῖν ἐπειρᾶτο Μαρτίνῳ. ἐπεὶ
δὲ διητύχησε τοῦ βουλήματος, ἡλίου δυομένου
ἐπαννύχιζε κατὰ τὸν χώρον. τῇ δ' ἐπιούσῃ διε-
νυκτέρευε τὸ πλέμιον καὶ διὰ τῆς ξυλίνης γε-
φύρας εἰς τὸ πέραν διεπορθμεύετο· οὐ γὰρ οἷόν
τε ἦν ἄλλως διαπεραιοῦσθαι τὸ ῥεῖθρον. ἀγχι-
βαθὴς γὰρ ὁ ποταμὸς ἐπερύκει πελαγίζων τε
τῷ ῥωθίῳ τοὺς ἐπιβαίνοντας τῆς πορείας ἀπειρ-
γεν. συνεύοντος δὲ καὶ Κάστου ὥς τὰ οἴκοι
καὶ ἀνταναγομένου ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἀντιμέ-
τωπον τὸ δυσμενὲς συνεκύρησε πλήθος, καὶ
δυσάντητον ἦν τὸ κακὸν καὶ σοφίσματος ἄμοι-
ρον. 12. ἀτὰρ ἰδὼς περιέρρει τῷ Κάστῳ, ἀπο-
ρίᾳ δὲ τὴν ψυχὴν κατεβάλλετο, ὠρῶδει τε καὶ
ἔδεδίει, καὶ ἐς μέγα κακοῦ τὰ τῆς συμφορᾶς
εἶχε τὴν πρόοδον. περισχίζεται δὲ παραπύκνα τὸ
σύνταγμα, καὶ ἄλλος ἄλλῃ, ὥς εἶχε δειλίας, ἐτρά-
πετο, καὶ οἷα πιῶκές τινες ἢ νεβροὶ κινηγέ-
του ἐπιβουλάς παρωθούμενοι πρὸς τὰ τέμνη
παρεκρύπτοντο, ἐγκεκορδυλημένοι τοῖς ἄλσεσιν.
ἀλόντες δὲ τινες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὑπὸ τῶν Ἀβάρ-
ων ἀνήκεστά τε ἠκίζοντο καὶ ἄλλας ἄλλε τε
στρεβλώσεων ἐπινοίας ἐπέμενον. ἠπειλεῖτο δ'
αὐτοῖς καὶ τρόπος θανάτου πικρότατος, εἰ μὴ
τὸν Κάστον ὅπῃ καὶ τύχῃ τραπέντα παραδηλώ-
σωσιν. τοιγαροῦν καθομολογοῦνται δακτυλοδεικ-
τοῦσί τε τὸν Κάστον οἷά πως ἐπιφυλλίδα τινα
ἐν μέσῳ τῆς ὕλης ἀποκρυπτόμενον. καὶ οἷν
ἐξωγρεῖτο ὁ ταξιάρχης καὶ λιπαρόν τι κύρμα
τοῖς πολεμίοις ἐγίνετο. ἀλλὰ καὶ πλείστη ἀπό-
μοιρι τοῦ στρατεύματος ἅμα τῷ Κάστῳ ὑπὸ
τῶν δυσμενῶν συνεσφίγγετο.

Ὁ δὲ πόλεμος ἐπίδοσιν μᾶλλον ἐλάμβανε
καὶ πρὸς τὸ λαβρότερον ἐξεκαίετο. ὁ γὰρ Χα-
γάνος ὥσπερ ἀπὸ τινος ἀρετηρίας κακῶν ἐπ-
αφίησι στρατιὰν πολλήν, ὅπως τὴν Θράκην δια-
τέμνηται πᾶσαν. ἐνάλλεται τοίνυν ἐπὶ προνομίῳ
τὸ πολέμιον διὰ τῶν τῆς Μεσημβρίας ὁρίων,
καὶ δῆτα τοὺς φύλακας (πεντακόσιοι δ' οὗτοι,
περιφρουροῦντες τὰ ἐχυρώματα) ἡρωϊκώτερον
παραταξαμένους ἀνείλον. Ἀνσιμούθ^α δὲ τις ταξι-
άρχος (πεζικοῦ δὲ οὗτος στρατεύματος ἡγε-
μόνευε περὶ τὴν Θράκην ἐνδιατρίβοντος), ὅπῃ-
νίκα ἦσθετο τὸ Ἀβαρικὸν ἐπιφρονησάν, ἠθροίζει
τὴν στρατιὰν καὶ πρὸς τὰ Μακρὰ τεῖχος διέσωζεν.
αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸ οὐραϊὸν τῆς δυνάμεως ἐτύγχα-
νεν ὧν συνώθει τε πρὸς τὸ εἶσαι τὸ στρατεύμα.

^α Ἀνσιμούθ V.

авангарда на противниците и храбро из-
бил всички с меча си. След като извър-
шил такъв подвиг, той по внушение на
някой зъл демон не можал да запази
сегашния си успех, тъй като не се за-
върнал при Коментиол, а като отишел
при дървения мост, помъчил се да се
присъедини към Мартин. Обаче като не
успял в намерението си, понеже слън-
цето залязвало, той пренощувал на това
място. Но на следния ден неприятелят,
след като пренощувал, преминал по дър-
вения мост на отвъдната страна. Защото
реката не могла да се премине друго-
яче: тя била дълбока и понеже прили-
чала на море, задържала с вълните си
тия, които искали да я преминат. Каст
пък, когато решил да се завърне и поел
за лагера, озовал се срещу вражеските
пълчища; мъчно било да се излезе сре-
щу това зло и да се избегне с хитрини.
Каст се обливал в пот, недоумявал в
душата си, боял се и се страхувал и не-
щастиято го водело към голямо зло.
Отредът му веднага се разпръснал и
всеки, обхванат от страх, побягнал на-
където му видят очите — и като зайци
или еленчета, преследвани от ловеца, те
се скривали в теснините и потъвали в
горите. Някои от ромеите обаче били
пленени от аварите. Те били най-страшно
измъчвани и търпели различни нечувани
изтезания. Заплашвали ги и с най-жестока
смърт, ако не посочат къде е избягал
Каст. Те се съгласили на това и посо-
чили с пръст Каст, който се бил скрил
в средата на гората като някакъв грозд
под лист. И така таксиархът бил уло-
вен — тлъста плячка за неприятелите.
Заедно с Каст обаче била пленена и по-
голямата част от войската.

Войната все повече се разраствала и
се разгаряла с още по-голяма сила, за-
щото хаганът като че ли от някакъв
адски склад вадел множество войски и
ги пращал да опустошават цяла Тракия.
Неприятелят нахлул с цел да граби през
стените на Месемврия и, разбира се, из-
бил пазачите (те били петстотин души и
пазели укрепленията), които се съпротив-
лявали много храбро. А един таксиарх,
на име Ансимут, който стоял начело на
пехотната войска, установена в Тракия,
когато узнал, че аварите са нахлули,
събрал своята войска и избягал към Дъл-
гата стена. Сам той се намирал в опаш-
ката на войската и тикал войниците си
към вътрешността. Затова именно бил
хванат жив от варварите: той бил пле-

τοῦτό τοι καὶ ζῶντα τοῖς βαρβάροις ἀπέδοτο. ἦλαι γὰρ καὶ πρόχειρον θήραμα τοῖς προθέουσι τῶν πολεμίων ἐγίνετο· οὐ γὰρ τὰ νῶτα διὰ φυλακῆς εἶχεν ὁ δαίλαιος. μετ' ὀλίγον δ' ὁ Χαγάνος καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ πλήθους ἀπόμοιραν τῇ Θράκῃ προσέχεε διὰ πλείστον τε τόπων τὴν εἰσβάσιν ἐπεποίητο, σκαιόθεν δ' οἱ ἀμφὶ τὸν Κομεντίολον ἐστρατοπεδεύοντο. διὰ τοι τοῦτο ἀποκρύπτονται οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ταῖς ὕλαις τοῦ Αἴμου, τὸ τε πολέμιον παρήει εἰς πλείστας ἀνὰ τὴν Θράκην διασπείρεσθαι μοίρας. τρίτῃ δ' ἡμέρᾳ ὁ Κομεντίολος τοὺς λοχαγοὺς καὶ χιλιάρχους τοὺς τε ἐπιεικιστάτους τοῦ συντάγματος ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ συνήλιξε σκηνοπήριον καὶ συνεκοινοῦτο ὅ τι καὶ μέλλοι ἂν δράσειν. τῇ δ' ἑσπερίᾳ τοὺς τε ἵππεῖς καὶ τὸ πεζικὸν συναθροίσας ἐκκλησίαν τε ἀγείρας παρεγγύα τῷ συλλόγῳ μὴ τὰ νῶτα τοῖς βαρβάροις παρέχεσθαι δευτέρᾳ τε πάντα τῆς ἀρετῆς [δια]τίθεσθαι^α. 13. τὸνθορύζων δέ τις τῶν χιλιάρχων ἐς μέσον ἔστη ἀπερχαλύπτως τε τοῦ στρατηγοῦ τὰς ἐποθῆκας διέχεεν, εἰς τοῦπίσω δ' ἀναρρεῖν ἔφρασκε συνοίσειν αὐτῇ τε τῇ στρατιᾷ καὶ τῷ στρατηγῷ, τοῖσδε τοῖς λόγοις χρησάμενος.

„Ἄνδρες τεχνῖται τὸν πόλεμον, τολμηταὶ τὰς ψυχάς, ἀλλ' ὅτε καιρὸς συμμαχεῖ καὶ τύχη τίς ἐστὶ τοῖς ἡμετέροις^β ἐπὶρροπος. ἄνδρες, παρ' οἷς κοινὸς μὲν ὁ κίνδυνος, ἡ δὲ σωτηρία ἀπάντων ἀμέριστος. ὅποσον ἡ δειλία κακίζεται, ἐπὶ τοσοῦτον ἔχει πρόγον τὸ θράσος ἀντίθετον. ὄκνος δὲ φρονήσεως ὄρος ἀκρότατος, ὅταν οὐκ αἰσχύνην τὴν εὐβουλίαν, ἀλλ' εὐσχημοσύνην τὴν σωφροσύνην ποιήσῃται. ἀλλὰ πρὶν τι τῶν ἐμῶν ῥημάτων ἐκ τῆς ἑαυτῶν μητρὸς τῆς καρδίας προκύψαι καὶ τοῖς ὡσὶ τοῖς ὑμετέροις μαγεύσῃθε, τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἀξιοπιστίαν μικρὸν ἀποπέμψασθε, μὴ πως τῶν βουλευτῶν τὴν ἀκοίην διαβύσητε, καὶ προφθάσῃ ὥσπερ θύρα τῷ κλεισμένῃ τῇ ἐγκοπῇ τὸν φθεγγόμενον, καὶ τοὺς ἡμετέρους πρὶν εἰσοκίσῃσθε ἀποβάλησθε λόγους. ἀξιοπιστία γὰρ αὐτοδυνατόν τι χρῆμα, καὶ τὴν ἰσχύϊν οὐκ ἐπίκτητον ἔχει, ἀλλ' οἷα πηδάλιον τὸ βούλημα κέντηται, ὅποι καὶ θέλει τοὺς ἀκούοντας οἰακίζουσα. ἀντιπείνειν, ἄνδρες, ὁ στρατηγὸς τῷ πολεμῷ παρεγγυᾷ, καὶ ἀντιπρόσους πλεῖν τοὺς ὀλίγους τοῖς πλείοσιν ἐγκελεύεται, καὶ ταῦτα καὶ Κάστον διολωλότος. ὑμεῖς δέ μοι καὶ μάστιγες, ὥς μὴ πάντες ἀγαθοὶ παρατάττεσθαι,

^α δια uncis inclusit. ^β ὑμετέροις vulg. ἡμετέροις V.

¹ Χилиарсите са били полковни началници.

нен и станал лесен лов за предната част на неприятеля, понеже нещастникът бил незащитен откъм гърба си. Наскоро след това хаганът изсипал върху Тракия и останалата част от своите пълчища, които нахлули през много места. Войските пък на Коментиол били разположени отляво. Заради това ромеите се криели по горите на Хемус, а неприятелят преминавал и се разпръсвал в повечето области на Тракия. На третия ден Коментиол събрал дружинните началници, хилиарсите¹ и най-способните от войската в своята палатка и им съобщил това, което възнамерявал да извърши. На следния ден, като събрал конниците и пехотата, подканял събраните да не излагат гърба си на варварите и да поставят храбростта над всичко друго. Един от хилиарсите обаче, като измърморил нещо, застанал в средата и явно се противопоставил на наставленията на стратега. Той казал, че връщането назад ще бъде от полза както за самата войска, така и за стратега. Послужил си със следните думи.

„Мъже, майстори във войната, смелчаги по души, но само когато случат ни помага и щастието е благосклонно към нашите работи. Мъже, за които опасността е обща, а спасението на всички неделимо. Колкото страхливостта се порицава, толкова пък дързостта се укорява. Бавността е крайната граница на мъдростта, когато не превръща благоразумието в срам, но здравомислието в украшение. Но преди нещо от моите думи да излезе от сърцето ми, което ги ражда, и да се възприеме от вашите уши, освободете се малко от доверието към стратега, за да не би някак да ги запушите за други съвети и да не би това доверие да стане предварителна пречка, подобна на някаква затворена врата, за говорителя, та да отблъснете нашите думи, преди да сте ги възприели. Защото доверието е нещо силно само по себе си и силата му не идва отвън; но то като някакво кормило държи волята на слушателите и ги направлява, където иска. Мъже, стратегът ни подканва да се противопоставим на неприятеля и заповядва ние, малцинството, да се втурнем с лице срещу мнозинството, и то дори когато Каст е загинал. Вие сте ми и свидетели,

εἰ μή γε λυπῶ μικρόν τι διαγυμνώσας ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν. παρ' ἐμοὶ γὰρ ἐπίπλαστος ἔπανος ἀληθοῦς ἀτιμότερος ψόγου, ἐπεὶ μηδὲ δουλεύει τοῖς ἐγκωμίοις τὰ πράγματα. ἢ οὐχὶ τὸν χάρακα ὁ στρατηγὸς ἐναγχος τοῖς ἀπομάχοις περιφρουρεῖν διετάξατο; ἄνδρες δ' οὗτοι τετρακισχίλιοι, ὥς μικροῦ δεῖν τὸ λείπον τοῖς συμπλεκόμενοις ἰσάζεσθαι καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς τὸ ἀπομάχον, τό τε ὑγιὲς ἐφάμιλλον εἶναι τῷ σκάζοντι. σιωπήσομαι δὲ καὶ ὅσην τῆς ψυχῆς εὐρωστίαν διώλεσε τὰ πρὸ μικροῦ δυστυχήματα, ὅπως τε πλείστην ἐπίκουρον ῥοπὴν ἀπέκειρε τὸ πολέμιον. καὶ εἰ μὴ σφάλλομαι, μείζονα τῆς πρὸ μικροῦ συμβάσης εὐκλείας τὰ τῆς ὑπολόγου συμφορᾶς ἀποτεύγματα. ἀνείλε Κάστος τῶν βαρβάρων πολλοὺς καὶ τὴν λείαν ὥς αὐτὸν ἀνελάμβανεν· ἀλλ' ἀνθεῖλε ταύτην τῇ ὑστεραίᾳ ὁ βάρβαρος. νῦν δὲ καὶ δυσφημότατον ἐπιμύθιον λέξω· κἀκεῖνον συνέλαβε τοὺς τε στρατιώτας ἐξώγησε καὶ θρίαμβον ἐνδοξον ἀνεδήσατο. καὶ λαθεῖν ἐν ἄλσει κρυπτόμενον τὸν Κάστον οὐκ ἦν. καίτοι τὸν Χαγάνον λιμναζομένη νῆσος ἐκάλυπτεν, καὶ οὐκ ἐξεῖπε Μαρτίνῳ τὸν ἐμφωλεύοντα, ἀλλ' οἷα μυστήριόν τι ἀπόρητον τοὺς ἀμυήτους ἀπέκρυπτεν. ἤδη δὲ καὶ βασιλέα τὰ μικρὰ πως ἐκεῖνα ψυχαγωγοῦσιν ἀνδραγαθήματα, κοῖκ' ἂν ἐπίθετον ἡμῖν σύμμαχον προσχέη βοήθειαν μήπω τῶν νεωτέρων ἀτυχημάτων αἰσθόμενος. οἶδα δ' ὅτι καὶ τὸ πολέμιον προμηθέστερον ἀπεργάσσονται οἱ ἐναγχος αὐτὸ περιστροβήσαντες θύρουβοι, καὶ πολλὴν λοιπὸν τὴν προφυλακτικὴν ἀσυλίαν ἀσκήσειε διὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δυστύχημα. ἀποχρώντως ὑπὲρ τοῦ συνοίσοντος, ἄνδρες, διείλεγμα. ἐμοὶ δὲ τύχη διασφαλῆναι δοίη τῆς δόξης αὐτῇ τὴν παρ' ἐαντῆς ἐπικουρίαν ὑμῖν ἀντεξάγουσα.

“Ὅτε τοίνυν ὁ χιλιάρχος τοῖς ἀγεννεῖς τούτους ἐξηρεύσατο λόγους τοῖς τε ῥήμασιν ἐξεδειμάτου τὸν σύλλογον, ἀτρεμοῦντός τε τοῦ πλήθους καὶ τεθηπότος τοῖς φοβεροῖς διηγήμασιν, ἀνὴρ τις πρεσβύτερος ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀνέθορε μετὰ βοῆς τῷ χιλιάρχῳ μεμφόμενος, ἐξήτει τε τὴν ἐκκλησίαν ἐς λόγους ἀντιλογίας γενέσθαι. ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος ἐπένευε καὶ ταῖς χερσὶ προάγορεύειν ἐκέλευσεν, φωνῇ γηραλέᾳ ποτνιώμενος πρεσβυτικῶς τε δακρύων τοῖς ῥήμασι τὴν

че не всички са добри за сражение, ако, разбира се, не ви наскърбявам малко, като разкривам истината. Защото за мене прикритата похвала е по-недостойна от справедливия укор, понеже нещата не слугуват на похвалните речи. Та няма неотдавна стратегът не заповяда на негодните за сражение да пазят [лагера]? А тези мъже са четири хиляди, така че малко не достига изоставеното да се изравни със сражавашите се, негодното за война с бойците и здравето с хромото. Аз ще премълча и колко много от борческия ни дух погубиха неотдавнашните неуспехи и как неприятелят унищожи най-благоприятното за нас наклонение на везните. И ако не греша, загубите от скорошното поражение са по-големи от славата, която неотдавна спечелихме. Каст изби много варвари и плячката задържа при себе си. Обаче на другия ден варваринът му я отне обратно. А сега ще кажа и най-позорната прибавка към разказа. Варваринът улови [Каст], плени войниците и бе увенчан със славен триумф, понеже Каст не можа да остане скрит в гората. Обаче блатлигият остров скри хагана: той не издаде на Мартин онзи, който беше се загнездил там, но го криеше като забранено тайнство от непосветените. Онези малки подвизи са предизвикали възхищение вече и у императора. И той, понеже не е узнал нашите най-нови неуспехи, не ще ни изпрати допълнителна съюзна помощ. Аз мисля, че смущенията, които обезпокоиха неотдавна неприятеля, ще го направят по-внимателен и в бъдеще поради онази малка несполука той ще прояви по-голяма предпазливост за своята безопасност. Мъже, аз говорих достатъчно за това, което ще бъде полезно. А що се отнася до мене, нека съдбата покаже, че съм се излъгал в мнението си, като самата тя ви изпрати помощ.”

И тъй хилярхът изригнал тези недостойни слова и изплашил с думите си събранието, а тълпата стояла неподвижна и смаяна от страшния разказ. Тогава един стар човек изскочил от събранието и като ругаел с глас хилярха, поискал от събранието да възрази на тези думи. А щом тълпата се съгласила и с вдигане на ръце го подканила да говори пред нея, той ги замолил със старешки глас, като ги увещавал със старчески

αἰδῶ προτρεπόμενος ὥδέ πως τῶν λόγων ἀπήρ-
ξατο.

II 14. „Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ἀλλ' εἰ μὴ τοῖς
ἔργοις ψεύσησθε τὰ ὀνόματα ἄνδρες, ἀλλ' εἰ
μετὰ τοῦ σώματος ἄρρενας σχοίητε τὰς ψυχάς.
εἰ καὶ τοῖς λόγοις κομπάζειν μεγάλα οἶδε καὶ
περικνηκᾶν ὁ χιλιάρχος, ὅμως ἐνδρανέστερα τῶν
ῥημάτων τὰ πράγματα καὶ ψόφον οὐκ ἀνεχό-
μενα· οὐ γὰρ καθάπερ παῖδας ἡμᾶς μορμολύτ-
τεται τοῖς σοφίσμασιν. ἐγὼ δὲ πρόπτον ἡδέως
ἐροίμην ἐκεῖνον· πρὸς τῆς ἀληθείας, τίσι ταῦτα
δημηγορεῖς, ὦ χιλιάρχε; ἀγροίκους ἂν ἐβουκό-
λησας ταῦτα φθεγγόμενος, παρ' οἷς ἀντὶ μὲν
ξίφους τὸ πτύον, διαθέρα δὲ θώραξ, ἀντὶ δὲ
ἵππου γάβρου τε καὶ ὑπαύχενος ἀροτῆρες βόες,
ἰδιῶται τοῖς ἔργοις καὶ θεράποντες γεωργῶν.
τί τὴν ἐκκλησίαν γυναικωνίτιν ἐπέλησας, καὶ
μετὰ τοῦ γένους τὴν φύσιν ἐνύβρισας; ἀδικεῖς
τοῖς λόγοις τὰ πράγματα κατανασχυντῶν τῆς
βουλῆς. οὐκ ἐν ἀρρένων ὄψεσιν ἔκχεῖν ἀσχή-
μονας λόγους ἐδόκησας; ἢ οὐκ ἐκκλησίαν ὄρεῃς
καὶ δῆμον Ῥωμαϊκὸν ἀνχοῦντα τῇ προθυμίᾳ
καὶ σφριγῶντα τοῖς ὅπλοις καὶ πείρᾳ κινδύνων
καὶ προμηθείᾳ τοῦ συνοίσοντος ἐπιστήμονα; τί
σοι μικρὰ συμφορὰ μεγάλων ἀνδραγαθημάτων
ἐπίδοσιν περιέτεμεν; κατασχυνέτω σε τὸ πολέ-
μιον μὴ τεθηπὸς ἐπὶ τοῖς ἀντήρμασιν. ὁ πρὸ
μικροῦ λιμναῖος ὥσπερ γενόμενος καὶ πρὸς τῇ
νῆσῳ φυγὼν καὶ τὴν τῶν ὑδάτων πίστιν σωτη-
ρίαν ἀπιστον ἀνελόμενος νῦν ἀνδρικῶς παρατάτ-
τεται καὶ παραθαροῖναι τοὺς τραυματίας καὶ
πεῖθει τοῖς ἔλκεσι μέζονας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν
βολὰς ὑποδέχεσθαι ὥσπερ τινὰ φάρμακα μεγί-
στων ἀλγηδόνων δελκτήρια. τῶν γὰρ ἐμπροσθέν
ἔστιν ἐπιλήσιμον κακῶν· ἀπορεῖν γὰρ εὐπραγίας
ἀνάγκη τὸν μὴ μεταβάλλεσθαι τὰς δυσχερείας
ἐλπίσαντα. πόθεν Ῥωμαῖοι ἐς μέγα προῆλθον
δυνάμει καὶ μικρὰν πολιρχίαν ἐς τοσοῦτον
κράτος παρέτειναν; ἐγὼ μὲν οἶμαι τῷ μεγαλό-
φρονος εἶναι καὶ ζέοντος ἔχειν τοὺς ἔρωτας,
καὶ τῷ τολμητὰς περνεῖν καὶ φιλοκινδυνεύειν,
καὶ τοῦτο δοκοῦντας τεθνάναι τὸ μὴ τεθνάναι
δι' εὐκλείαν. εἰ γὰρ παραπλήσιοι ἦσαν τῇ τοῦ
χιλιάρχου ψυχῇ, οὐ τῆς Εὐρώπης ἐκράτησαν
ἂν, οὐ τὴν Λιβύην εἶχον ἱπῆκοον, οὐκ ἀργυρο-

сълзи да уважат думите му и започнал
така някак речта си:

„Мъже ромеи, освен ако делата ви не
показват, че вашето име е лъжливо;
мъже, ако имате в телата си мъжествени
души. Ако и хилиархът да умее да шуми
силно с думите си и да обърква, при
все това делата са по-дейни от словата
и не търпят укори. Защото той не ни
плаши с умуванията си като деца. Но аз
на драго сърце най-напред бих го запи-
тал: В името на истината, хилиархе, кому
говориш така? С тези думи ти щеше да
измамиш селяни, които имат вместо меч
веялка, а за ризница — кожух, и
вместо буен и вироглав кон — волове
за оран, обречени на работа и слуги на
земяделците. Защо сметна събранието за
харем и с [женския] пол опозори наша-
та природа? Ти онеправдаваш с думите
си действителността, като се отнасяш
безсрамно към събранието. Не помисли-
ли, че пред погледите на мъже изказваш
срамни думи? Или не виждаш, че съ-
бранието и народът ромейски се гордее
с готовността си и е мощен с оръжието
си, вещ в изпитания на опасности и
в предвиждане на това, което ще бъде
полезно? Защо за тебе малки неуспехи
са подсекли стремежа към големи подви-
зи? Нека неприятелят, който не се е
уплашил от несполуките си, да те за-
срами. Този, който неотдавна беше ста-
нал обитател на блатата, беше избягал
на острова и беше потърсил невероятно
спасение, като се доверил на водите, сега
се е наредил храбро срещу нас. Той
ободрява ранените и ги убеждава да
приемат от враговете за раните си по-
големи удари като някакви лекарства,
успокояващи най-големи болки. Защото
той е забравил по-придишните нещастия;
естествено е прочее да се съмнява в
успех този, който не се надява да се про-
меният трудностите. По какъв начин рим-
ляните достигнаха до такава голяма мощ
и разтегнаха една малка [градска] общи-
на¹ до толкова голяма империя? Аз
мисля — за това, защото бяха с велик дух и
желанията им бяха буйни, бяха смелчаги,
обичаха опасности и смятаха, че да умреш
за слава не е смърт. Защото ако те бяха
имали души, подобни на Хилиарховата,
не щяха да завладеят Европа, не щяха
да имат Либия² подвластна, не щяха

¹ Загатва се за древния Рим или по-точно за Лациум.
като обозначение за Африка.

² Името Либия тук е употребено

λόγους ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐξέπεμπον, οὐ τὸν Νεῖ-
λον ὑπηρέτην ἐκέκτηντο τὸν Αἰγύπτιον πλοῦτον
ὡρᾶ θέρους ταῖς Ῥωμαῖκαῖς πελαγίζοντα πό-
λεσι καὶ ταῖς ὁλκάσιν ὥσπερ ἀποχερσοῦντα τὴν
θάλατταν. οἷον δέ σου καὶ τὸ θαυμαστὸν τῶν
λόγων ἐφύλκιον; οὐκ ἔσται, φησὶν, ἡμῖν ἐπί-
θετος δύναμις. τίς σοι τοὺς τῆς μαντικῆς ταύ-
της ἐπίστευσε γνώμονας; ἢ ὥσπερ ἐκ Πυθίας
τινὸς τῆς ἀνανδρίας ἀνείλου τὸ μάντευμα; ἔχει
καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὁ ὄκνος ἐγκώμιον
μάντις ἐστὶν αὐτοδίδακτος καὶ στοχαστὴς ἐτοι-
μώτατος ἀεὶ τοῖς πράγμασι τὴν ἀναβολὴν ἀπο-
σχεδιάζων αὐτόματον. ἐγὼ δὲ τεθαύμακα, εἰ πρὸς
τοῖς Μακροῖς οἱ βάρβαροι διαθέλυσιν τείχεσιν,
καὶ βασιλεὺς οὐκ ἐργήγορεν, τηλικούτων ἀνὰ τὸ
ἄστυ κυμαίνοντων θορύβων. μία τις, ἄνδρες,
ἀκαταγώνιστος σύμμαχος ἢ πάντων ὑψηλότερα
μεγαλοψυχία καθέστηκεν, τὰ μὲν τοῖς ἄλλοις
ἀδύνατα δυνατὰ καθιστῶσα, τὰ δὲ τῷ πλήθει
φοβερὰ θαρσαλέωτερον ὑπομένουσα. ἐνθους τοί-
νυν ἅπας ἐς μάχην χωρεῖται τὸ τήμερον, καὶ
μέγαν τοῖς ἔργοις εὐδοξίας χαρακτῆρα προσβά-
λωμεν· οὐ γὰρ τοῖς ὀνόμασιν ὑβρίσω τὰ πράγ-
ματα, καὶ τὴν ἀνδρείαν θράσος ἀποκαλέσομαι,
ἢ τὴν ἀριστείαν προπέτειαν. ταῦτα^α μὲν ὁ πρεσ-
βύτης ἐγὼ καὶ φιλοκίνδυνος. εἰ δὲ τῶ καὶ ἄλ-
λῳ δοκεῖ, ταύτῃ κρινέτω. εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἔμοιγε
περιθάλλειν ἔαται· οὐ γὰρ τὸ καλὸν τῆς ὁμοίας
παρὰ πάντων εὐνοίας τετύχηκεν, οὔτε τὰ δεξιὰ
τοῖς πᾶσι σπουδάσαι δοκεῖ. ἢ γὰρ ἀρετὴ ὑψη-
λὸν τι χρῆμα καὶ δύσαντες καὶ τῖς πολλοῖς οὐ
μετόν, ἢ διὰ κακίας ἰσχὺν ἢ ἀνορεξίαν τοῦ κρείτ-
τονος.“

II 15. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ὁ γέρον τῇ ἐκκλησίᾳ
ἐνήχει τὰ ῥήματα, ἐξωπύρει τὸ πλῆθος καὶ παρ-
ώτρυνε πρὸς παρότα-ιν, τῶν μὲν βελτίστων
ἀκαθέκτους τὰς ἐφέσεις ποιούμενος, τῶν δὲ νε-
ωτέρων οἷα μάστιγι τῷ λόγῳ τινὲ διανύττων
πως καὶ μεταπλάττων τὸ ἄνδρον. βοή δὲ πολ-
λὴ ἐκ τῆς βουλῆς ἐκκίνητο, καὶ ταῖς εὐφη-
μίαις κατεκελάδουν τὸ θέατρον ἀγάμενοι τῆς
μεγαλονοίας τὸν στρατιώτην τὸν γέροντα. παρα-
χρῆμα δ' ἀδελφὰ τῆς ἑαυτῶν γνώμης συμφρο-
νήσαντες ἅπαντες τὴν βουλὴν διαλύσαντες ἐς

^α ταύτῃ V ταῦτα vulg.

¹ Става дума за житото, произвеждано в Египет.
вия храм в Делфи, където давала предсказания.

да изпращат бирници в Азия, не щяха да притежават Нил като служител, който наводнява лятно време с египетското богатство¹ ромейските градове и който с товарните си кораби сякаш превръща морето в суша. А колко е чудноват завършъкът на твоите думи? Няма да има, казва, за нас допълнителна войска. Кой ти е поверил знанията на това пророческо изкуство? Или ти като някаква Пития² си дал предсказание за страховливостта? Нерешителността заслужава и тази похвала между другото: тя е самоук предсказател и най-готов гадател, който винаги отлага самоволно работите. Аз обаче се учудвам, ако варварите се устремяват към Дългата стена и императорът не бди, когато толкова големи орди се движат като вълни към столицата. Мъже, един непобедим съюзник представя величието на душата по-възвишено от всичко, което от една страна прави невъзможното за едни възможно за други, а от друга страна понася толкова смело това, от което мнозинството се страхува. Ето защо нека всеки влезе днес в бой с въодушевление и нека добавим към делата си голям знак на слава. Защото не ще оскверня нещата с неподходящи названия и не ще нарека храбростта дързост или геройството немисленост. Това казвам аз, старецът, който обича опасностите. Ако и някому другиму се нрави казаното, нека го одобри. Ако ли не, нека ме остави да поддържам казаното. Прочее хубавото не намира у всички еднаква благосклонност, нито на всички се нрави да залягат за благоприятното. Защото добродетелта е нещо възвишено, мъчно и неприсъщо на мнозинството или поради силата на злото, или поради липса на стремеж към доброто.“

Старецът, щом казал тези думи на събранието, възбудил войската и я насърчил за сражение. Той правел устрема на най-храбрите неудържим, а страховливостта на ленивите шибал с думите си като с някакъв бич и я преобразявал. Събраните надали голям вик и със словословията си огласявали съборището, като се възхищавали от величието на душата на стария войник. Веднага всички се съгласили с неговото мнение и като разтурили съвета, започнали да се въ-

² Пития е била жрица на Аполония

πανοπλίαν ἐτρέποντο. κατῆραν τοίνυν τοῦ Αἵμου ἐπὶ Καλβομοῦντις^α καὶ Λιβιδουργὸν πολεμῶντες, καὶ τὸν Χαγάνον εἰσορῶσαν οὐ πόρρω πον διατρέβοντα, ἀλλ' ὥς ἀπὸ σημείων τετάρτων ἀπεριμερίμνως τὰς σκηνὰς συμπηξάμενον, ἔτε δὴ τῆς ἐκείνου πληθύος ἀνὰ πᾶσαν ἐκχεθείσης τὴν Θράκην. διακοσμήσας γοῦν ὁ Κομεντίολος τὸ στρατεύμα καὶ ἐς τάξιν μίαν συντάξας βαδίζειν εἰς καὶ πρὸς τὴν Ἀστικὴν χωρεῖν διατάσσεται τὴν τε νύκτι διὰ φυλακῆς ἔχειν προσπίπτειν τε τῇ ὑστεραίᾳ τῷ Χαγάνῳ λαίλαπος δίκην καὶ μέγιστον φόνον διὰ τῆς ὁμιλίας παρέχεσθαι. ἀλλ' ἔδοξε τύχῃ καὶ παραχαράττειν τῆς στρατηγίας τοὺς γνώμονας· κηφῆρος γὰρ δίκην τοὺς τῆς εὐβουλίας σύμβλους ἠφάνισε καὶ οἷα μελίτης τι τινὸς τοῦ στρατηγοῦ τοὺς πόρους λήγεται. τοῦ γὰρ ἡλίου τὰ νῦντι τῇ σκυνθρωπῷ νυκτὶ παραδείξαντος, καὶ τῆς περικαλλοῦς καὶ φωσφόρου λαμπάδος τὸ φαιδρὸν περιστειλαμένης καὶ παραχωρούσης κράτει νυκτερινῷ, ἐν τι τῶν ὑποζυγίων τὸν ἐπικείμενον παρατέρριψε φόρτον. συνέτυχε δὲ τὸν κεκτημένον εἰς τὸ πρόσω βαδίζειν. οἱ παρεπόμενοι καὶ ὁρῶντες τὸ ναυτοφόρον ζῶον τὰ ἐπικείμενά πως αὐτῷ ἐπισυρόμενον ἀκοσμιότερον εἰς τοῦπίσω τραπέσθαι τὸν δεσπότην ἐκέλευον τὸ τε σκευοφόρον ζῶον ἐπανορθοῦσθαι τοῦ πλημμελήματος. τοῦτό τοι τῆς ἀταξίας γέγονεν αἴτιον καὶ τὴν εἰς τοῦπίσω παλίρρουιν αὐτοματίζεται παραχρῆται γὰρ τοῖς πολλοῖς ἡ φωνή, καὶ παράσημον ἦν τὸ λεγόμενον, καὶ φυγὴν ἔδοκει δηλοῦν, ὥς οἷα τῶν πολεμίων ἐπιφανέντων ἀθρόον αὐτοῖς καὶ παρακλεψάντων τὴν δόξην. μεγίστου δὲ συμπεσόντος τῷ στρατεύματι θρόλου, θροῦς παρ' αὐτῶν πολλὸς ἐπαρίσσιται, παλιννοστεῖν τε ἔβόα πᾶς γεγρονῶς διαπρύσιον, ἐπιχωρίῳ τε γλώττῃ εἰς τοῦπίσω τραπέσθαι ἄλλος ἄλλῳ προσέειπεν, „τόρνα, τόρνα“^β μετὰ μεγίστου ταραχῆς φθηγόμενοι, οἷα νυκτομαχίας τινὸς ἐνδημούσης ἀδοκήτως αὐτοῖς. διασπᾶται γοῦν ἅπαν τὸ σύνταγμα ὥσπερ ἀρμονίας τινὸς τῶν ἐν τῇ λήρᾳ νευρῶν.

^α Καλβομοῦντιν vulg. ^β τόρνα τόρνα V βετόρνα vulg.

оръжават от глава до пети. Те слезли следователно от Хемус към Калвомунтис¹ и Ливидург², за да воюват. Те съгледали хагана, който се намирал някъде недалеч и бил разпънал безгрижно палатките си при четвъртата миля³, понеже неговата войска била разляна по цяла Тракия. Коментиол, след като подредил войската си и я наредил в една редица, оставил я да върви. Той ѝ заповядал да се отправи за Астика, през нощта да стои на щрек, а на следния ден да врѣхлети като вихър върху хагана и да извърши при сблъскването огромно клане. Обаче някаква съдба била решила да измами познавачите на военното изкуство. Защото съдбата като търтей унищожила кошерите на добрите решения и като пчела ограбила трудовете на стратега. Когато слънцето показало гърба си на мрачната нощ и прекрасното светлоносещо светило скрило блясъка си и отстъпило пред силата на нощта, едно товарно добиче изхлузило настрана сложения върху него товар. Стопанинът му вървял случайно напред. А тези, които следвали от страни и гледали, че товарното добиче влачи някак доста накриво товара си, викали на стопанина му да се върне назад и да оправи изкривения товар на добичето. Това станало причина за безредие и предизвикало от само себе си отстъпление назад. Защото зовът бил схванат изопачено от мнозинството и това, което се казвало, било прието погрешно за условен знак⁴: сторило им се, че означава бягство, като че ли неприятелите са се появили неочаквано и са ги изненадали. Когато войската била обзета от най-голямо смущение, те започнали да викат силно и всеки с мощен глас крещял пронизително да се завърнат. Те си заповядвали един другиму на туземен език да отстъпят назад, като се провиквали с най-голяма тревога: „торна, торна!“⁵, като че ли някакво нощно сражение ги изненадало. И тъй целият отред се разпръснал като някакви звуци от струните на

¹ За името вж. Дуичев, Проучвания, стр. 165 сл., който смята, че става дума за Дервинската могила. Гръцката форма Καλβομοῦντις е вероятно множествено число и стои вместо Καλβομοῦντις, Calvomontis. Вероятно тук става дума за връх Биберна. Вж. Бешевлиев, пос. съч., стр. 213 сл.

² Според De Boor, Theoph. Simocattae Historia, index s. v. Λιβιδουργόν това е град. Дуичев, Проучвания, стр. 165 сл., предполага, че става дума за планината Сакар. Срв. обаче Бешевлиев, пос. съч., стр. 214, 217.

³ Става дума за милиарните колони или стълбове, които са били поставени по римските пътища, за да означават разстоянията в римски мили. ⁴ Под „условен знак“ се разбира команда. ⁵ Това е латинска военна команда torna, torna, „назад“. Вж. Мутафчиев, Българи и румъни в историята на дунавските земи, София 1927, стр. 130. — Zilliacus, op. cit., p. 134. — Κόλιας, op. cit., p. 295 sq. За употребата на думата frater от войниците срв. F. Dölger, Die „Familie“ der Könige im Mittelalter Historisches Jahrbuch, (1940) p. 410, n. 43.

ἐντεῦθεν ὁ Χαγάνος τὸν δεύτερον τοῦτον καὶ μέγιστον διεδίδρασκε κίνδυνον, καὶ ἡ ποδῶν εἶχεν, καταλελοίπει τὰς συνήθεις διατριβάς καὶ πρὸς ἕτερον μετακίετο χάρον, σωτηρίαν τε τῆς προτέρας παραδοξότεραν ἠτύχησεν. παρὰ πλῆσι δὲ καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔδρα, καὶ ἀμοιβαίως ἦν ἡ φυγή, καὶ φόβος τις κίβδηλος τὸ Ῥωμαϊκὸν περιστρέβει στρατόπεδον, καὶ νόθος αὐτοὺς ἐξετάρατε κίνδυνος. ὅμως ἀναιροῦνται τῶν Ἀβάρων οἱ πλείους, συμπλοκῆς ἀδοκίμου συνεχθείσης ἀμφοῖν τοῖς στρατεύμασιν ἀντιστραφέντων γὰρ τινων τῆς Ῥωμαϊκῆς συμμορίας, εὐσθενέστατα τοῖς πολεμοῖς προσέμειξαν.

Ἐπεὶ δὲ τῶν δισσῶν τούτων θορύβων ὁ Χαγάνος ἀνέπνευσεν, τὴν ἐκ τῶν ἐφόδων σπλάδα διακρουσάμενος, τὸ βαρβαρικὸν συναθροίσας ταῖς Ῥωμαϊκαῖς προσέβαλλε πόλεσι τὸ τε φρούριον τὴν Ἀππιάρειν^α ἐχειρώσατο. οὐ περιτὸν δέ μοι δοκεῖ καὶ τὸ ὅπως διεξελθεῖν καὶ μικρὸν τινα λόγον ὥσπερ ἐμβόλιμον τῇ συνεχείᾳ χαρίζεσθαι.

II 16. στρατιώτης τις ἦν, Βουσᾶς ὄνομα αὐτῷ, ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐς παράταξιν καὶ τῶν ἐνηθληκώτων ἄλλων ἀριστερῶν διὰ ψυχῆς ἀρετὴν ἐνδοξότερος, τούτων τε προκινδυνεύων ἀεί, ὁπότε πον καὶ σάλπιγγος ἐνυάλιον φωνούσης ἠσθάνετο. οὗτος καὶ ἐκεῖνο καιροῦ παρῶκει τὸ φρούριον. τοιγαροῦν ἔδοξε τῷ Βουσᾶ ἱππάζεσθαι ἐς τοὺς πέλας τοῦ φρουρίου λειμῶνας, εἰτά τι καὶ πορρωτέρω πον παρεκτείνεσθαι ἅτε δὴ κυνηγέτησαν πῶς εὐδοκιμώτερον. οὐκ οὖν τὸν Βουσᾶν οἱ βάρβαροι συλλαμβάνουσιν, καὶ γέγονεν ὁ κυνηγέτης εἰς θήρατρον. ἐπεὶ δὲ κατέσχον, ἠπείλουν αὐτοῦ καθικέσθαι τῷ δόρατι. ὁ δ' ἐξήτει μὴ τοῦτο ποιεῖν, λύτροις δὲ μᾶλλον τὸ ζῆν ἐμπορεύεσθαι μὴ γὰρ ὀνύσειν τοὺς βαρβάρους τὸ τεθνᾶναι τὸν Βουσᾶν καὶ δώρων ὑπερφρονῆσαι λαμπρῶν. εἰσεποιήσαντο τοίνυν οἱ βάρβαροι τὴν ἐπόσχεσιν καὶ τὴν ἐμπορίαν οἱκ ἀπηνήγαντο. καὶ οἱ ἄγονοι τὸν ἐσλασκότα ἐπὶ τὸ φρούριον ἐπεκρηκεύοντό τε τοὺς ἐν τῷ ὄχυρῳ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποσφάττειν τὸν Βουσᾶν, εἰ μὴ δώροις αὐτὸν καὶ φιλοφροσύνῃ τιμήσαντο. ἠντιβόλει δὲ καὶ ὁ Βουσᾶς περιορᾷ Ῥωμαίους αὐτὸν ὥσπερ ἐν μεταίχμῳ τινὶ τῇ πλάστιγγι σωτηρίας καὶ θανάτου ταλαντευόμενον,

^α Ἀππιάρειαν V Ἀππέρειαν vulg.

лира. Поради това хаганът избягнал тази втора и голяма опасност. И колкото му държали краката, изоставил обичайното си местопребивание и се прехвърлил на друго място. Той имал щастието да се спаси още по-неочаквано, отколкото първия път. Също така и ромеите избягали и бягството обзело и двете страни. Лъжлив страх объркал ромейската войска и привидна опасност ги смутила. При все това, когато двете страни завързали неочаквано сражение, повечето от аварите били избити. Защото когато някои от ромейската войска се завръщали, нападали с твърде голям устрем неприятелите.

Хаганът, след като си отдъхнал от тези две тревоги, отбягвайки подводната скала на нападенията, събрал варварската войска, нападнал ромейските градове и подчинил крепостта Апиария¹. Не е излишно, струва ми се, и да разкажа как е станало това, и да подаря един малък разказ като вставка в непрекъснатото ми изложение.

Имало е един войник, на име Бузас, добър боец и извънредно прочут измежду всички останали храбреци с мъжествената си душа. Той, когато чувал да звучи някъде бойна тръба, излизал винаги срещу опасността преди другите. По онова време той живеел в крепостта. Един ден прочее Бузас решил да обходи на кон близките до крепостта поляни, подир което да отиде и малко по-далеч, понеже искал да улови някакъв по-значителен лов. По този начин варварите пленили Бузас, така че самият ловец се превърнал в лов. Шом го уловили, те го заплашили, че ще го погубят с копие. Той ги замолил да не правят това, а по-скоро да вземат откуп срещу живота му. Понеже варварите нямало да имат полза нито от смъртта на Бузас, нито от пренебрегването на бляскавите дарове, те одобрили предложението и не се отказали от тази търговия. Така те завели пленника пред крепостта и съобщили чрез глашатай на ония, които се намирали в укреплението, че ще убият Бузас пред очите им, ако не го почетат с дарове и благосклонност. Бузас също молил ромеите коленопреклонно да не го пренебрегнат сега, когато се намирал като че ли на везни между спасе-

¹ Според Tomaschek, PWRE, II, col. 237, градът Апиария е тъждествен с дн. Русе. Вероятно обаче се касае до дн. Ряхово. Кулаковски, История, II, стр. 452, бел. 1, смята, че превземането на Апиария е станало в началото на похода.

καὶ ζυγιοστατεῖν αὐτῷ ἀμοιβαίως ἰκέτευε χάριτας, μετὰ βοῆς τε καὶ δακρύων τὰς ἀριστείας ἀπειστούμεν, ὥς ἐπὶ ῥωμαίων διὰ μερίστων κινδύνων ἀπεκληρώσατο, τὸν τε τῶν ἀθλῶν κατάλογον ἀπεσχεδίαζεν, καὶ τοὺς ἀγῶνας ταῖς τοῦ σώματος ὀπτελαῖς ἀναγράφοντας ἐδείκνυε τὰς ἐμφράσεις ὥσπερ τῶν πόνων ἐπιδεικνύμενος, καὶ τῶν πολεμίων βολῶν τρανέστερον ἀνεγύμνον τὰ σήμαντρα, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἐξ ὧν ἐπαίθε τὸ μὴ παθεῖν ἡξίου παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων ἀποίοσθαι. οἱ δὲ θυσανασχετοῦσιν ἐπὶ τινος διαφθαρέντες ἀνδρός, ὃν καὶ λόγος διεκωμῶδει τῇ τοῦ Βουσαῖ γυναικὶ ἐπικλόποις τισὶν ἡδοναῖς ὁμιλῆσαι. ἀτὰρ τοι τοὺς βαρβάρους ἡτιμωμένους ἀπεπέμποντο. ἐν μείζονι τοίνυν κινδύνῳ ὁ Βουσαῖς γενόμενος ἐλιπάρει τὸ βάρος ἀναβολὴν τινα μικρὰν τὰ τοῦ θανάτου λαβεῖν, καὶ μισθὸν τῆς τέως ἀνακωχῆς παραδιδόναι τοῖς βαρβάρους τὸ φρούριον· δεῖν γὰρ ὥσπερ προπαθεῖν τοὺς ἐπιλήσιμονας χάριτος καὶ προμεταλήψεσθαι τῆς συμφορᾶς τὸ ἀπάνθρωπον, ἵνα πρῶτον κατ' ἐαυτοῦ τὸ κακὸν σχοίῃ τὴν πρόοδον. ἐπεὶ μείζονος ἐπαγγελίας τετύχηκε τὸ πολέμιον, ἱλαρώτερον πρὸς φιλονθρωπίαν ἐγένετο, ὡχρὸν τε ὄρκῳ τὸν Βουσαῖν περισώζειν, μὴ μὲν ἀναιρεῖν, φρονικῶ δὲ θανάτῳ τὴν ἐξουσίαν χαρίζεσθαι, ὅπότεν ἐθέλοι τὸν ἐκείνου διαλύεσθαι σύνδεσμον· οὐ γὰρ ἐπιφέρειν αὐτῷ τὸν τεχνητὸν τοῦτον καὶ ἐπικτήτων θάνατον, εἴγε πέρας αὐτῷ τὰ τῆς ὁμολογίας προσδέξεται. καὶ δῆτα ὁ Βουσαῖς τοὺς Ἀβάρους ἐδίδασκε συμπήγνυσθαι πολιορκητικὸν τι μηχανήμα ἐκ τῶν τοιούτων ὀργάνων ἀμαθεσιταίους ὑπάρχοντας, ἀκροβολίζεν τε παρεσκεύαζε τὴν ἐλέπολιν. καὶ μετ' οὐ πολὺ τὸ φρούριον κατεβέβλητο, καὶ δίκας ὁ Βουσαῖς ἀπάνθρωπίας εἰσέπρατε δεινὸν τι διδάξας τοὺς βαρβάρους πρὸς πολιορκίαν τεχνουργήμα. ἐντεῦθεν γὰρ πλείστας λοιπὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν πόλεων ἀμογήτῃ τὸ πολέμιον παρεστήσατο τῷ ἀρχετύπῳ σοφισμῶτι προσχρησάμενον. μενοῦνγε τῇ Βερρόῃ προσπίπτει καὶ πλείστον παρὰ νόμον χρόνον ζημιωθὲν καὶ μεγάλους πόνοις προσομιλῆσαν τὸ τέρας τῶν ἀγῶνων ἀστεφάνωτον ἀπεφέρειτο, τῶν τὴν πόλιν περιρικούντων ἀντιπαρταξαμένων γεννηώτερον. ὅμως χρήμασιν ὀλίγοις τισὶ τὴν ὁμαιχιάν ἠλλάξαντο· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ παιδα-

нието и смъртта и с това на свой ред да му се отблагодарят. С викове и сълзи той изреждаше подвизите, които бил извършил всред най-големи опасности заради ромеите, и изброявал борбите за тях. Той посочвал сраженията, записани с рани по тялото му — като че ли показвал изображенията на бойните си усилия, — а в същото време откривал много ясно белезите на неприятелските стрели. Накратко казано, заради претърпените страдания той молене облагодетелствувалите от него да го спасят от нови страдания. Те обаче отказали, понеже били подведени от одного, когото мълата осмивала, че имал тайни сношения с жената на Бузас. Така те отпратили варварите без очаквания откуп. Бузас следователно, поставен в още по-голяма опасност, настоятелно молил варварите да отложат за малко смъртното наказание и като награда за това забавяне щял да им предаде крепостта. Той мислел, че ще трябва да пострада най-напред тези, които са забравили направеното им добро, и тяхното безчовечие по-напред да бъде засегнато от нещастие, така, щото злото да се насочи най-напред против себе си. Неприятелите след това доста голямо обещание станали по-склонни към човеколюбие и с клетва потвърдили, че ще запазят Бузас жив, че не ще го убиват и ще го оставят да умре от естествена смърт, когато му настъпи часът. Те не щели да му причинят друга смърт, ако бъде изпълнено това, което обещавал. Бузас тогава научил аварите да построят една обсадна машина — понеже те били още съвършено невежи в построяването на такива машини — и нагласил тая градобойна машина¹ да стреля. Не след много време крепостта била разрушена и Бузас, като научил варварите на нещо страшно — обсадното изкуство, си отмъстил за проявеното към него безчовечие. Защото след това варварите завладели без труд повечето ромейски градове, като си послужили с това първоначално изобретение. Те дори нападнали Бероя и при все че загубили извънредно много време и изразходвали много труд, не увенчали с успех края на борбите, понеже населението около града се противопоставило много храбро. Все пак срещу малко пари те си откупили мира, а това било привидно прикри-

¹ Някои сведения за градобоините машини, наречени „хелеполис“, са дадени у Златарски, История, I, 1, стр. 416.

νὸν τῆς ἀστοχίας ἐγκάλυμμα. 17. περικάθηται δὲ καὶ τὴν Διοκλήτιανον πόλιν κατὰ τὸ καυτερόν, ἀντετάξατο δὲ καὶ ἡ πόλις ἐς τὰ μάλιστα καὶ προσβάλλειν ἀπειρογεν ἐπ' ἀδείας καταπέλτας³ γὰρ ἐν τοῖς τείχεσιν ἀνεστήσατο ἄλλα τε ἀμυντήρια, καὶ ἀπρόσιτον ἦν τοῖς βαρβάροις ἐξ ἑπογύου συμπλέκεσθαι. ἀπῆει τοίνυν ἀσφάλλων, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, τὸ τοῦ λύκου παθὼν κενῶς γὰρ ἐκεχῆρει ἐλπίσιν. παρενθὺ δ' ἐπὶ τὴν Φιλίππου πόλιν μετέβαινε καὶ περιβὰς τὸ πόλισμα ἐνήθλει λαβεῖν. ἀντεμάχοντό τε οἱ τοῦ ἄστεος ἐντιχεστέρον καὶ πολλοὺς τραυματίας ἐκ τε τῶν περιβόλων καὶ τῶν ἐπάλξεων ἐποιήσαντο, ὅστε τὸν Χαγάνον τὴν ἀσλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν ἐπαινέσαντα προῖκα καταθέσθαι τὸν πύλεμον. ἐξ ἐωθινοῦ δὲ διαπεραιωνθεὶς τὰς ὕλας τῆς λεγομένης Ἀστικῆς τῇ Ἀδριανουπόλει προστρέβεται ἀγωνιστικώτερόν τε τῷ ἄστει προσέβαλλεν, ἀντικαθίσταντό τε καὶ οἱ τοῦ ἄστεος ἀλκιμώτερον. τοῖς δὲ Βυζαντίοις περιεβομβεῖτο ὡς Κάστος ἦλω καὶ Ἀνσιμούθ, καὶ πολλὰς τῇ πόλει ἐπεκύμαινε θρῦλος. ἐλοιδορεῖτο δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐς τὸ φανερότατον ἀπὸ τῶν τῶν τοῦ πλήθους ἀσυνέτων καὶ στωμύλων ἀνδρῶν, ὧν καὶ τὰ τῆς τύχης ἦν ἀνεπίφθονα καὶ τὰ τῆς γνώμης ἀζηλωτα, καὶ βλασφήμους ὥδας καὶ αὐτοῦ συντιθέντες διέσυρον κομφοδοῦντες ἐμμελῶς τὸ ἀπαίσιον, οὐ τῇ γὰρ ἀλλ' ἀνοίαν τὸ διςπραγὲς περιάπτοντες. ἀλλ' οὐκ ἀπέτεκεν ἡ λοιδορία θυμὸν τῷ αὐτοκράτορι· στεῖρα γὰρ ἦν πρὸς ὀργὴν ἡ τοῦ βασιλέως ψυχὴ καὶ πρὸς τὴν θυμικὴν φλόγα ἀσυνουσίατος. τὸν δὲ Κάστον ἀπέδοντο χρηματισθέντες λίαν δαφυλῶς οἱ πολέμοι, ὡς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς προεβιτέρων ἔστι λαβεῖν, καὶ τὸ πιστεῖεν ἀζήμιον. βασιλεὺς δὲ τὰς ἐωτοῦ φροντίδας τοῖς πολεμίοις ἀνέταξε καὶ μείζονι παρασκευῇ πρὸς τὸ πολέμιον ἐξηγοῦετο. καὶ τὸν Ἰωάννην, ὃν δὴ Μυστάκωνα τοῖς πολλοῖς ἔθος ἀποκαλεῖν, στρατηγὸν προετίθετο, ἐχειροτόνει δὲ καὶ τὸν Δρόκωνα ὅσπερ αὐτῷ ὑποστράτηγον παρήγορόν τινα δύναιεν ἐμπιστεύσας αὐτῷ. Λογόβαρδος δ' οὗτος τὸ φῆλον, ἀνῆρ

тие за неуспеха им. Те обсадили здраво Диоклетианопол, но градът се противопоставил с всички сили и смело възпирал настъпването им. Защото гражданите издигнали на стените катапулти¹ и и други защитни машини, така че за варварите било невъзможно да влязат в непосредствен бой. Така те си отишли с негодувание, понеже си изпатили, както се говори в приказката за вълка, който останал с отворени уста и празни надежди.² Хаганът веднага се отправил срещу Филипопол и след като обиколил града, помъчил се да го превземе. Гражданите обаче оказвали много дейна съпротива и от околоръстните стени и зъберите наранили мнозина. Така хаганът, след като възхвалил храбрата им защита, прекратил войната, без да иска откуп.³ Сетне, след като преминал рано сутринта горите³ на така наречената Астика, приближил се до Адрианопол и нападнал града с голям устрем. Обаче и гражданите оказвали много силна съпротива. Всред жителите на Византион пък се чувало, че Каст и Ансимут били пленени, и голямо вълнение закипяло в града. А императорът бил хулен съвсем открито от някои неразумни и устати лица от тълпата, на които нито благосъстоянието, нито умът били завидни. Те съчинявали срещу него злословни песни, подигравали се, като осмивали изкусно прокобата и приписвали нещастieto не на случайност, а на безумие. Злословието обаче не предизвикало яд у императора, защото душата му била недостъпна за гняв и мъчно се възпламенявала от яд. Неприятелите пък възвърнали Каст, след като получили извънредно много пари. Това може да се узнае от нашите старци, та заслужава доверие.⁴ Императорът тогава насочил вниманието си към неприятелите и се приготвил да се бие срещу тях с още по-голяма сила. За стратег той назначил Йоан, който обикновено бил наричан Мистак, а като негов подстратег⁵ избрал Дроктон⁶, комуто поверил отделна войскава част. [Дроктон] бил по народност лангобард, извънредно храбър

³ καταπέλτας V καταπέλται B καταποῦλται vulg.

¹ За катапултите вж. посочвания у Златарски, История, I, I, стр. 418 сл. — Grosse, op. cit., p. 337 sq. ² Теофилакт тук има предвид някоя антична басня, в която „вълкът е бил измамен“, напр. Езоповската басня за кучето и вълка (вж. Fabulae Aesopicae, ed. Halm, № 334), Бабриевата басня за вълка и жената (вж. Babrius, rec. Crusius, № 162), или възникналата през по-късно време басня за магарето и вълка (вж. Fabulae, op. cit., № 334).

³ Става дума може би за гористите склонове на Странджа планина. ⁴ От това място се вижда, че Теофилакт Симоката е черпил някои от сведенията си от устни разкази. ⁵ С титлата подстратег тук е обозначен помощникът на главнокомандувания. Срв. Grosse, op. cit., p. 296. ⁶ У Павел Дякон (Paulus Diaconus, Historia, Langobardorum, III, 18—19) името е дадено в напис Дроктулф.

ἀλκιμώτατος καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐμβριθέστατος. ἐπεὶ δὲ περὶ τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν ἐγένοντο, τοὺς βαρβάρους τῆς πολιορκίας ἀρίστους, δευτέρᾳ τε ἡμέρᾳ ὁ πόλεμος ἐτετέλεστο. ἐνίκαν τοίνυν Ῥωμαῖοι τοῖς βαρβάροις συμμίζαντες καὶ ἐτετραλκέα τὴν μάχην διέθεντο· κατεστρατήγει γὰρ τῶν πολεμίων ὁ ὑποστράτηγος Αῤῥόπιον. ἐπιπλάστω γὰρ φηγῇ τὸ ἐκείνον κέρας ἔδοξε τοῖς πολεμίοις τὰ νῦτα παρέχεσθαι, ὥς οἷα δεδοικότες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ τὸ ἀντίπαλον· εἴτα τοῦ μπαλιν ἀντεδίωξε καὶ μετόπισθε τῶν βαρβάρων γενόμενον τοὺς συντυχόντας διώλεσεν. ἀπῆλθον τοιγαροῦν μεσημβρίας ὥρᾳ οἱ Ἀβάροι^α, ἄλλος ἄλλῃ διεσπαρμένοι καὶ ὥς ἂν τύχοι φερόμενοι μετὰ συντόνου τινὸς ἀποδράσεως. ὁ δὲ στρατηγὸς οὐ κατεδίωξε τὸ ἀντίπαλον ἐφ' ὅσῳ φει γὰρ τῆς εὐδαιμονίας τὸ μέτρον τὰς ἐπ' ἄκρον εὐεξίας, ὥσπερ εἰκός, εὐλαβοῦμενος. φιλυπόστροφον γὰρ ἦ τύχη καὶ ἄπιστον, νίκη δ' ἐπαμείβεται ἄνδρας, ἵνα καὶ τι τῆς Ὀμήρου δέλτου ἐπισπείρω τοῖς ἀφηγήμασιν^б. (pp. 90, 1 — 105,7)

мъж и твърде издръжлив във война. Те, щом дошли при Адрианопол, разкъсали обсадата на варварите и на следния ден войната била свършена. Ромеите, когато влезли в бой с варварите, клонели към победа и изходът на сражението се очертавал в тяхна полза, защото подстратегът Дроктон надхитрил неприятелите: действително неговото крило се престорило, че бяга, а неприятелите си помислили, че той им обръща гръб, като че ли ромеите се боели от противника. Той обаче отново се втурнал да ги преследва и като се явил в тил на варварите, погубил всичките, които му попаднали. И тъй по пладне аварите се оттеглили, разпръснали се на различни страни и ударили, както можели, на силно бягство. Стратегът обаче не преследвал противника, защото разсъждавал, че щастието трябва да бъде умерено, и се боял, както е естествено, от прекомерното благополучие, защото щастието е непостоянно и невярно, а „победата мени мъжете“¹, за да си послужим в разказа си с нещо от Хомеровите съчинения.

5. Sclavini Thraciam vastant

5. Славяни опустошават Тракия

III 4. Χειμῶνος τοιγαροῦν ὥρας διαδεξαμένης τὸν πόλεμον τῇ ἀεικνίτῳ καὶ ἀμοιβαίᾳ τῶν τροπῶν μεταβάσει, ὁ χάραξ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ διυλύνεται. ἐπιγινόμενον δ' ἦρος καὶ προσηνῆ καὶ ἐπὶ χαρὶν ὄψιν παρεχομένον τῇ γῇ, ἢ κατὰ τὸ εἰωθὸς τοῦ χρυσοῦ διανομὴ τῷ μαχίμῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξεπέμπετο. ὁ δὲ Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν πόλεμος ἐσφρίγα τε καὶ ἐσφάδαζεν· τὸ δὲ Γευγόν, ταῦτόν δ' εἰπεῖν αἱ τῶν Σκλαυνηῶν^с ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θράκην ἐς τὸ καστερὸν ἐλυμαίνοντο, οἱ δὲ Μῆδοι τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς συγκληρῆσαντες παρανόλωμα φόνου ἐγίνοντο, Ῥώμη δ' ἢ προεβύτις ταῖς τῶν Λογοβάρδων ἀντειχεν ἐφόδοις, τῇ δὲ Λιβύῃ αἱ τῶν Μαυρουσίων δυνάμεις διετέλουν ἐξίτηλοι καὶ τῷ πλήθει τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀνδραγαθημάτων πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ κατητονημένον ἀπέκλινον. (pp. 116,20 — 117,6)

Прочее, когато зимата изместила войната поради вечнодвижещото се и променливо въртене на слънцето, ромейският стан се разпръснал. А щом настъпила пролетта и придала ласкав и приятен вид на земята, императорът изпратил, както обикновен^γ, да се раздаде заплатата на войниците. Войната между ромеи и перси се разраснала и закипяла. А гетите, сиреч пълчищата на славяните, силно опустошавали земите в Тракия. Мидийците попаднали на ромейските стратегии и били избити, старият Рим отблъсвал нападенията на лангобардите, а в Либия войските на мавританците били изтребени и геройствата на ромейската войска започнали да стават по-скромни и по-незначителни.

6. Mauricius expeditionem contra Avars parat

6. Маврикий готви поход срещу аварите

V 16. Ἄρτι γε ἄρτι πον τοῖς περὶ τὴν ἔω γελώσης ἡμέρας τοῖς πράγμασιν, καὶ τὴν

Κοгато денят току-що се усмихвал на работите в Изтока² и не ставал, както

^α Ἀβάροι V βάρβαροι vulg. ^б Hom. II. VII, 339. ^с Σκλαυνηῶν V sed incertum an β pr. m. scriptum sit. Σκλάβοι Photius.

¹ Срв. IIas, VII, 339. ² Теофилакт Симоката иска чрез това да загатне, че продължителните почти 20-годишни войни между перси и ромеи в 591 г. били завършени. За събитията общо вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 453—455.

πρόοδον οὐκ ἐν κλίνης βαρβαρικῆς μνήκῳς ποιουμένης Ὀμηρικώτερον, ῥοδοδάκτυλός τε ἀπαινημένης ἀκούειν, ἐπεὶ τὸ ξίφος τοῖς αἵμασιν αὐτοῖς οὐ φοινίσσεται, τὰς δυνάμεις δ' αὐτοκράτωρ ἐς τὴν Εὐρώπην ὡς τάχιστα μεταβίβαζεν ἐπὶ τε τὴν Ἀγχιάλον τὴν ἐκδημίαν παρασκευάζεται διεγνώκει γὰρ τὸ Ἀβαρικὸν αἰθῆρις ἐθέλειν φοιτᾶν. προσδοκίμου τοιγαροῦν τοῦ βαρβαρικοῦ τυγχάνοντος, ἐς παρασκευὴν συνετέτακτο. οἱ μὲν οὖν ἐντιμότεροι τῶν ἐς συγκλήτου βουλὴν κατελιπάρουν τὸν Καίσαρα χειροτονῆσαι στρατηγὸν τῷ πολέμῳ καὶ ἀναβολὴν τὰ τῆς βασιλικῆς ἐπιβολῆς ἀποφύγεσθαι. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθον, ὁ τῶν ἱερατικῶν ταγματῶν ἡγούμενος ἔδειτο τὸν βασιλέα ἀποστράτηγον εἶναι, ἐτέρῳ δὲ τὰ τῆς ἀγωνίας περιβαλεῖν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ οὗτος ἀδέσιμος ἦν ἐξαυτούμενος, ἡ βασίλεια ἅμα τοῖς παισὶ ποτνωμένη ἡριβόλει τὸν γαμέτην τὸν Καίσαρα ἐπὶ δευτέρας γενέσθαι φροντίδας. ὡς δὲ καὶ ταύτης ἡ ἀξίωσις πρόσσωπον οὐκ ἔσχεν αἰσχυντηλὴν ἢ μέλος πειθήνιον, ἐξεχώρει τὸν βασιλεῖον ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος παρασάγγην ἓνα καὶ ἡμιόλιον Ἐβδόμον δὲ ἄρα τοῦτο τοῖς Βυζαντίοις ἀνόμασται. κατ' ἐκείνην γοῦν τὴν ἡμέραν ἡλίου μερίστη γέγονεν ἔκλειψις. ἓνατον δὲ ἄρα τοῦτο ἔτος ἐτήχονεν ὃν Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ἐπεγένοντο δὲ καὶ ἐξαισίων πνευμάτων φυσήματα, νότος τε βίαιος, ὡς μονοτονχὶ καὶ τὴν ἐπιβύθιον ψηφῖδα ἀναορίπτειν τῷ θολῷ τοῦ σάλου. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἀκηκόως Λαλαυζὰν τὸν Πέρσην ἤκοντα ὡς αὐτὸν παλινδρομεῖ πρὸς τὸ βασίλειον ἄστυ, διαθεῖς τε ὡς ἐνῆν ἐπιδεξίως τὴν τῆς πρεσβείας ἀξίωσιν τοῦ σκοποῦ αὐθις τῆς ἐκδημίας ἀπῆρχετο. τυχεῖν δὲ γλιχόμενος καὶ θείας τιμῆς ἐποπτίας συστρατευσομένης αὐτῷ ἐπὶ τὸ μέγα τῆς θρησκείας κατεπαννυχίζετο τέμενος τὸ ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ ὀικοδομημένον τοῦ αὐτοκράτορος ἐς προσηγορίαν δὲ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας τὸ ἱερὸν ἀνατέθειται. μηδεμιᾶς τοιγαροῦν ὄψεως ἐνυπνίων ἐπιφανείσης αὐτῷ, λιπαρόμενος ἅμα τῷ λαῷ εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἁγίου τῆς θεομήτορος οἰκίαν διημέρευε μυσταγωγούμενος, καὶ τῆς θεανδρικῆς μετελάτταε πανδασίας· ὁ δὲ νεὼς πρὸς τῇ Πηγῇ καταλέγεται.

приказно се изразява Хомер, от варварското легло, отказвайки се да бъде смятан за розовопръстата [Еос]¹, понеже мечът не се оцветявал червено от самите кърви, императорът прехвърлил войските си в Европа, колкото можел побързо. Той приготвял похода си срещу Анхияло, понеже бил узнал, че варварите искали отново да нахлуят. Така че докато очаквал варварската войска, той се готвел за войната. По-видните сенатори молили настоятелно императора да назначи стратег за войната и да не предприема той лично нападението. Но понеже не го убедили, началникът на свещенослужителското съсловие² го замолил да се откаже от длъжността стратег, като възложи грижите за воюване другиму. Но когато молбите и на тоя достопочтен мъж били отклонени, императрицата заедно с децата си с плач колелопрекклонно молила съпруга си императора да промени своето намерение. Но тъй като император Маврикий нито се трогнал от нейната молба, нито я послушал, излязъл от дворците на една и половина парасанга³ далеч. Това място се наричало от византийците Евдомон⁴. През тоя ден станало голямо слънчево затъмнение. Тази година била деветата на император Маврикий. Появили се също необикновено силни ветрове и мощен южняк, който едва ли не изхвърлял пясъка от дъното на морето вследствие на вихровото вълнение. Императорът, когато чул, че при него дошел персиецът Далауза, завърнал се в царския град и след като уредил благополучно молбата на пратениците, доколкото това било възможно, отново започнал да мисли за похода. А понеже желаел да му се яви и някакво божествено видение, което да му помага в похода, прекарал нощта в големия храм на нашата Христова вяра, построен от император Юстиниан и наречен на божията мъдрост.⁵ Но тъй като никакво съновидение не му се явило, той започнал да се моли заедно с народа и прекарал целия ден в дома на божията майка — който е пред града, — гдето се приобщил към светите тайнства и приел светото причастие. Тази църква се нарича „[Богородица] при Извора“. На

¹ Еос е елинската богиня на зората. ² Т. е. цариградският патриарх. ³ Парасангата е персийска мярка за дължина (равна на 5940 м), която е преминала в класическия гръцки език, а оттам и във византийски език. ⁴ Евдомон (Septimium), т. е. седми милиарен стълб, се наричало това място, понеже се намирало на седем мили от Цариград — сега Макри-хори, или Макрикьой, на Мраморно море. Вж. Janin, op. cit., p. 408—411. ⁵ Църквата Св. София в Цариград.

τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ὁ βασιλεὺς ἀπάρας ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ λεγόμενον "Εβδομον γίνεται" ἐκταῖος δὲ τῷ "Ρηγίῳ προσέβαλλεν. ἐνταῦθα πλήθος ἄπειρον τῶν μεταιτούντων συνήθροιστο καὶ ἡξίου τι παρὰ τοῦ βασιλέως ἐλέσθαι. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ τὰ συρρέυσαντα πλήθη τοῖς ἐκεῖσε βασιλείοις ἐναποκλείσας φιλανθρωπίας ἡξίου, ἱκανά τε κατακερματίσας ἀργύρια ἐψυχαγῶγει τῆς ἀθροισθείσης πληθύος τὸ τῆς πενίας κατώδιον, ὁρθηδὸς τε γενόμενος ἐγκελεύσας τε τὰς σάλπιγγας τῆς πορείας ἀπήρχετο ἐπὶ τε τοῖνυν "Ράμφος" ^α γενόμενος ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων προεπομπεύετο. ἡ δὲ ἐκταξίς εἰς μῆκος διέτεινεν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ περιεγάνυτο τῷ σχήματι τῆς ἐκτάξεως τῆς προπομπούσης δυνάμεως. τὸ δὲ μάχιμον κατόπιν ἐβάδιζεν, τό τε ξύλον τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἐς ὕψος ἐπὶ δόρατος χρυσοῦ ἀπὴρώρητο καὶ προηγείτο τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς περιπόλου δυνάμεως. ὑπὸ δὲ δευτέρῳ ἔωθηρίον παμμέγεθες (ὅς δὲ τοῦτο ἐτύγγχανεν ὄν) ἐχώρει κατὰ τοῦ Καίσαρος. τοῦ τοῖνυν βασιλείου ἵππου ὑποταραχθέντος τῇ ἀθρόᾳ τοῦ θηρίου ἀφίξει, τῆς καθέδρας ἀποβαλεῖν τὸν βασιλέα τὸν ἐπιβάτην κατεστασίαζεν. τοῦ δὲ βασιλέως λίαν ἐπὶ πόχως ἐχομένου τοῦ χαλινοῦ, γίνεται ἄκων ὁ ἵππος πειθήνιος, τὰ τε τῆς ὄψεως ἀποβαλόμενος δείματα καὶ τὴν γνώμην μετέβαλλεν αὐτὸς ταῖς ἡνίκαις οἰκονομούμενος. τὸ μὲν οὖν θηρίον ὑπὸ μηδενὸς πολεμούμενον ἀνανταγωνίστω ἄλλῃ τὴν πάροδον εἶχεν ἀζήμιον. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τοῦ θηρίου ἀφανοῦς γενομένου ἐπὶ τὸ μέτωπον τοῦ σταυροῦ διατυπῶσας τὰ σήμαντρα, ὡς ἔθος ἐπὶ τῶν παραδόξων Χριστιανοῖς ἀπεργάζεσθαι, εἶχετο τῆς βαδίσσεως ταῦτά που θαυμάζων τὰ τῶν ἐπηκολουθηκότων παράλογα.

VI 1. Προσπελάσας τοιγαροῦν ὁ αὐτοκράτωρ τῇ Σηλυμβρίᾳ ^β ἐπὶ τὴν Πείρινθον, ἣν "Ηρόκλειαν εἴθισται τοῖς νεωτέροις ἀποκαλεῖν, διὰ ναυτιλίας τὰς ὁδοὺς ἐποιεῖτο. τοῖνυν ταχυναντοῦσαι νῆες παρήσαν τῆς περὶ αὐτὰς ὁρίας κατασκευῆς μηδὲν πρὸς βασιλεῖον ἐκπομπὴν ἀποδέουσαι. τοῦ ἀπόπλου τοιγαροῦν ἀπαρχομένου τοῦ αὐτοκράτορος, κατηνέχθη ὕδαρ ἐξαίσιον, ἀνέμων τε ἀκαθέκτων ἐπηκολούθει κινήματα, ὥς τοὺς ἐρέτας τοὺς τε προσκώπους χαίρειν φράσσοντας τῇ κόπῃ ἐρέττειν παύεσθαι, τύχη δὲ ἐπιτρέψαι τὰ σκάφη, τὸν δὲ αὐτοκράτορα ἅμα τῇ περὶ αὐτὸν πεντηκοντίῳ παραδόξῳ σωτηρίᾳ

^α ῥάμφος V ῥόμφος vulg. ^β Σηλυμβρία V Σηλυβρία vulg.

следния ден императорът потеглил оттам и дошел при така наречения Евдомон. На шестия ден той се отправил за Региум. Тук огромна тълпа от просяци се събрала и молела да получи нещо от императора. Самодържецът, след като събрал в тамошните дворци стеклото се множество, отнесъл се човеколюбиво с него и като развалил достатъчно сребърни пари, облекчил причинената от бедността болка на събраната тълпа. Той станал сутринта рано и като дал заповед с тръби, тръгнал на път. Така той стигнал в Рамфос¹ предхождан в шествието от телохранителите си. Редицата се проточила на голяма дължина. Самодържецът се наслаждавал, като гледал редиците на войската, която участвувала в шествието. Бойно ядро вървяло от дигре, а дървото на кръста Христов било закачено високо на златно копие и предхождало императора и войската около него. Във втория час на деня един огромен звяр (а това било глиган) се спуснал срещу императора. Поради това неговият кон се изплашил от неочакваната поява на звяра и се помъчил да хвърли от седлото императора-ездач. Но понеже той държал много здраво юздите, конят, след като било отстранено страшилището от погледа му, станал против волята си послушен и отново променил настроението си, като се подчинил на поводител. Звярът, без да бъде нападан от някого, с непреодолима сила преминал невредин. Императорът, след като изчезнал звярът, направил на челото си знака на кръста, както християните имат обичай да правят в неочаквани случаи, и продължил да върви, като се учудвал на тези ненадейни произшествия.

Императорът, след като се приближил до Силимврия², пожелал да замине по море за Перинт, който днес обикновено наричат Хераклея. Затова дошли бързопловни кораби, снабдени с всякакво съоръжение, подходящо за императорски съпровод. Когато императорът отплувал, небивал дъжд се излял и последвали неударими ветрове, така че гребците и весларите изоставили веслата и престанали да гребат, а корабите предоставили на съдбата. Императорът обаче заедно със своя кораб с петдесет весла избягнал корабкрушението и неочаквано се

¹ Рамфос — място близо до Ригион. Точното му местонахождение е неизвестно. ² Силимврия — дн. град Силиврия. Вж. Jireček, op. cit., p. 53 sq.

ἐν τῷ Δαονίῳ διασωθῆναι τὴν ναυαγίαν ἐκκλίναντα. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χωρίῳ καταπαννυχιζόμενος ὁ αὐτοκράτωρ, ἐξ ἐωθινοῦ αἰθρίας γενομένης, ἀναβάς ἐπὶ τὸν βασιλεῖον ἵππον εἰς Ἡράκλειον γίνεται. ἐπὶ τὸν τοίνυν Γλυκερίας, τῆς μάρτυρος νεῶν ἐντεμενίζεται, ὡς οἶόν τε ἦν τιμήσας τὸ τέμενος χρήματά τε ἐπιδοῦς, ἐφ' ᾧ τὰ πυρὶ καταπεπτωκότα τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν Ἀβύρων πρὸς νεώτερον κάλλος μεταχωρεῖν, τὰς δυνάμεις ἐκτάξας ἀπεφοῖτα τοῦ ἄστεος. ποιήσας τοίνυν παρασάγγας τέσσαρας, ἡλίου κεκλικότος στρατοπεδεύεται ἐπὶ τι ὑπτιον χωρίον τὴν θέσιν, πολὺνδρόν τε καὶ ἀφθονίᾳ τῶν εἰς ἐπισιτισμὸν περιρρεόμενον. κατὰ τοῦτον δὴ τὸν χρόνον^α τάφρον ὁ βασιλεὺς διεγράψατο. τῶν δὲ περιπόλων τοῦ αὐτοκράτορος τὰς αὐλαίας τῇ βασιλικῇ σκηνῇ περιβαλλομένων δορυφορίας πρὸς κοσμιότητα, ἐκεκράγει γύναιον, ὃ δὲ βοή διήκει καὶ εἰς τὸ πικνότερον κατεφέρετο. ὠδῖνες γὰρ παρελύπουν τὸ γύναιον. τῶν μὲν οὖν περὶ τὸν αὐτοκράτορα τις ὑπασπιστὴς ἐξεχώρει κωλύσων τῆς δυσφωνίας τὴν ἀνθρωπον. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἐγίγνετο τὴν τε τῆς βοῆς αἰτίαν διεπυνθάνετο, τίκει τὸ γύναιον. ὃ δὲ τόκος πλημμέλημα φύσεως ἐτύγχανεν ὄν. παιδίον γὰρ ἦν ὀφθαλμῶν τε καὶ βλεφαρίδων καὶ ὀφρύων ἀμέτοχον, χειρῶν τε καὶ βραχιόνων ἀλλότριόν τε καὶ ἀδιατύπων· πρὸς δὲ τῷ ἰσχυρῷ ἰχθύος αὐτῷ οὖραιον ἦν προσφυές. αἰτὰρ τούτου δὴ τῷ θεάματος ὁ ὑπασπιστὴς ἱστορήσας τὸν τρόπον ὡς τὸν βασιλέα τὸν τε πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδίον καθεύκον. ὃ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ εἰς θέαν τοῦ τέρατος γεγονώς, καὶ ὅπως τοῦτο ἐπηκολουθήκει τοὺς γονεῖς τοῦ τέρατος ἐξετάσας, μηδὲν τι διαγνοὺς ὑπὸ τῶν τεκόντων καταλύει τὸ θέατρον, τὸ δὲ τέρας ἀναιρεῖσθαι κελεύει. ἡ μὲν οὖν τερατοτόκος ἀφέθη, τὸ δὲ παιδίον τὸ ξίφος ἡσπάζετο.

VI 2. Δευτέρα δὲ ἡμέρα μετεφοίτησεν ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸ λεγόμενον Ἐνάτον στρατοπεδεύεται, ὁδοιορήσας τε παρασάγγας δύο τάφρον ἐδείματο. κατὰ τοῦτον δὴ τῷ χρόνῳ ὁ ἐπισημότερος, τῷ χρόνῳ κόσμῳ καταλαμπόμενος, πεσὼν ἀπέσκλη ἀθρόον διαρραγείς. ὃ δὲ βασιλεὺς οἰωνισάμενος ἐπὶ τούτοις πᾶσι τοῖς συμβόλοις ἀπαισίων καὶ λίαν δεινῶν ἐσομένων πραγμάτων αὐτῷ περίλυπος ἦν, δέει τοῦ μέλλοντος ἐπὶ τοῖς παροῦσι προταραττόμενος.

^α χρόνον correxit de Boor ex χρόνον pr. m. ut vid. V.

спасил в Даонион¹. След като прекарал нощта на това място, императорът се качил на императорския кон и понеже времето се изяснило от ранна сутрин, отишел в Хераклея. Той влязъл в храма на мъченицата Гликерия² и почел, доколкото било възможно, светото място, като дал пари, за да подновят она част от украсата на храма, която пострадала от огъня, причинен от аварите. След това строил войската и напуснал града. После, като изминал четири парасанги, спрял се на стан към залез слънце при едно разположено в равнината селище, което било гъсто населено и изобилствувало с припаси. На това място царят прокопал ров. Когато телохранителите му поставяли за отличие дворцовата стража около императорската палатка, една жена започнала да пиши силно, понеже била измъчвана от родилни мъки, и викът ѝ ставал все по-чест и се разнасял надлъж и нашир. Един от щитоносците на императора излязъл, за да спре неблагоприятния писък на жената. Тъкмо когато той влязъл в къничката и попитал за причината на вика, жената родила. Новороденото било грешка на природата, понеже било без очи, клепки и вежди, също без длани и лакти, а и безформено. Освен това на бедрото му била израснала рибя опашка. Щитоносецът, след като разказал на императора какво е видял там, довялкъл бащата, майката и детето. Императорът, като видял чудовището, разпитал неговите родители как се е случило това. Той обаче не узнал нищо от тях, прекратил зрелището и заповядал да погубят чудовището. Така родилката на чудовището била освободена, а детето погубено с меч.

На втория ден императорът продължил пътуването си и се отправил към така наречения Енатон³. След като изминал две парасанги, направил окоп. На това място тъкмо най-личният от императорските коне, украсен със златна украса, паднал, убил се и веднага издъхнал. Императорът, като съзирал във всички тия поличби предсказание, че работите ще бъдат за него нещастни и много страшни, бил извънредно наскърбен: поради това, което ставало, той бил обзет

¹ Даонион — град на брега на Мраморно море, между дн. Ерегли и Силиврия. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 275. — Jireček, ibid., p. 101. ² За мъченица Гликерия вж. H. Delehaye, Les origines du culte des martyrs, Bruxelles 1933, p. 244 sq. ³ Енатон — Девети, място на девет мили от Цариград.

τῇ δὲ ὑστεραίᾳ παροδευομένων τῷ βασιλεῖ ἐν-
τυγχάνει αὐτῷ ἐλάφον πληθύν. οἱ μὲν οὖν περὶ
τὸν αὐτοκράτορα τόξοις καὶ βέλεσι τῶν ζώων
ἐπιτοξάζοντο. πλήττεται γοῦν τὸ μέγιστον τῶν
ἀγελαζομένων ἐλάφον, καὶ εἰκότως ἐπιδίωξις
καρτερά ὑπὸ τῶν κυνηγετούντων ἐγίνεται. ἡλίου
τε δυομένου, καὶ τῆς ἐλάφου ἐξαλλομένης καὶ
τῷ τάχει τῶν ποδῶν ἀποκλονούσης τὴν θήραν,
οἱ μὲν ἄλλοι ἐπαύοντο, τῶν δὲ τῷ βασιλεῖ τις
δορυφόρος καὶ Γήπαις τὸ γένος ἀνὴρ εἶχοντο
τῆς διώξεως. ἐπὶ τινα τοίνυν δρυμὸν χωρησάσης
ἐκείνης αὐτῆς τῆς ἐλάφου τῇ τοῦ δρόμου ὠκύ-
τητι ἐγκυρπτομένης^α τε τῷ κατακόμῳ τῆς
λόχμης, καὶ οἱ ἄνδρες ἐς τὸ πρόσω ἐχώρουν
τῷ φιλονίκῳ τῆς θήρας παροτρυνόμενοι μᾶλλον
πρὸς τὴν ἐπίτευξιν. ὁ μὲν οὖν Γήπαις τὸν
νεανίαν δρῶν ἐσθῆτα περιβεβλημένον λαμπρὰν
ζώνην τε χρυσὴν ἐμπορησάμενον οὐκ ἄκομψον,
τόν τε ἵππον αὐτοῦ χρυσοχάλινον, ἀνεῖλε τὸν
δείλαιον δολοφονήσας αὐτὸν ὑπὸ τινα φάραγγα.
ὁ μὲν οὖν δορυφόρος ἀντὶ τῆς ἐλάφου κακὸν
κακίστης ἐφέσεως γέγονε θήραμα οἰκοῦν καὶ
ἀφ' αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν ἐνεγκάμενος· λίνα γὰρ
αὐτῷ καὶ ἄρκυς καὶ δίκτυα ὁ χρύσεος κόσμος ἐρίγ-
νετο, συνέκδημος κατάκοσμος καὶ συνοδοιπόρος
ἐπίβουλος. πρώτης δὲ φυλακῆς τῆς νυκτὸς γενομέ-
νης, ὁ μὲν ἐργάτης τοῦ φόνου ἐς τὸν χάρακα ἐπα-
νῆκεν, ὁ δὲ βασιλεὺς οἷ τε ἀμφ' αὐτὸν τὸν δορυφό-
ρον μηδαμῇ που θεώμενοι ἐπὶ τῇ ἀδηλίᾳ τὰς ψυχὰς
κατεπλήττοντο. τοῦ ἵππου τοίνυν τῆν ἄλλως πλα-
νωμένον, γηπόνος ἀνὴρ τούτου περιτυγχάνει καὶ
ἐς τὴν τάφρον αὐτὸν ἀπεκόμизεν. ὑποκοπήσας
γοῦν ὁ βασιλεὺς τοῦτον αὐτὸν κύριον καθεστάναι
τοῦ φόνου ἐς βάσανον ἐξεδίδου κολάσεων.

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἄνδρες τρεῖς Σκλαυηνοὶ^б τὸ
γένος μηδὲν τι σιδήρου περιβαλλόμενοι ἢ ὀργά-
νων πολεμικῶν ἐάλασαν ὑπὸ τῶν τοῦ βασιλέως
ὑπασπιστῶν καθάραι δὲ αὐτοῖς τὰ φορτία, καὶ
ἄλλο τι οὐδὲν ἐπεφέροντο. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς
διηρώτα τί τὸ ἔθνος αὐτῶν, καὶ ποῖ τὰς διατριβὰς
ἐκληρώσαντο, τὴν τε αἰτίαν τῆς περὶ τοὺς
Ῥωμαῖκούς τόπους ἀναστροφῆς. οἱ δὲ τὸ μὲν
ἔθνος ἔφασαν πεφυκέναι Σκλαυηνοὶ πρὸς τῷ

от страх за бъдещето. На другия ден,
когато императорът пътувал, натъкнал
се на множество елени. Придружниците
на императора започнали да хвърлят стре-
ли и копия по животните, така че от
стадото елени било ударено най-едрото
животно, което, както е естествено, лов-
ците започнали да преследват упорито.
Когато при залез слънце еленът изскачил
напред и с бързите си крака не се оста-
вял да бъде уловен, ловците прекра-
тили преследването, а само един от
копиеносците на императора и един мъж
по народност гепид продължили гонитба-
та. След като еленът навлязъл в една
гора и с бързото си тичане се скрил
в гъстите ѝ дебри, двамата мъже,
подбуждани от ловджийското честолю-
бие, още повече от желанието да успеят,
продължавали да вървят напред. Гепи-
дът, понеже виждал, че младежът е об-
лечен в бляскави дрехи и пристегнат със
златен и изящен пояс, а конят му със
златни юзди, погубил нещастника, като
го убил с измама в един дол. Вместо
елена самият копиеносец следователно
станал по своя собствена вина лош лов
на най-лошо желание, още повече поне-
же сам той дал повод за нападението.
Защото златната му украса се превър-
нала за него в серкме, примка и лов-
джийска мрежа, съпътник нескромнен и
придружник коварен. Когато настанала
първата нощна стража, извършителят на
убийството се завърнал в лагера, а им-
ператорът и свитата му, понеже не виж-
дали никъде копиеносеца, се обезпокои-
ли, защото нямали вест за него. Един
зеделец попаднал на коня му, който
се скитал безцелно, и го отвел в стана.
А императорът, понеже заподозрял, че
този е извършителят на убийството, пре-
дал го на разпит чрез мъчения.

На следния ден трима мъже по на-
родност славяни, които нямали върху
себе си нищо желязно, нито никакви
бойни оръжия, били заловени от щито-
носците на императора. Багажът им се
състоял от гъдулки и не носели нищо
друго. Императорът ги запитал кой е
техният народ, къде пребивават и при-
чината за тяхното бродене около ромей-
ските места. А те отговорили, че са по
народност славяни¹ и живеят към бре-

^α ἐγκυρπτομένης V ἐγκυρπτομένης vulg. ^б Σκλαβηνοὶ correxit de Boor ex Σκλαυηνοὶ sec. ut vid. m.V.

¹ За разказа, който следва, вж. Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 75 и бел. 1. — Успенский, История, I, стр. 639 и сл.: според Успенский този разказ не предава истинска случка. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 455, предполага, че това са били цигани.

τέρματί τε τοῦ δυτικοῦ ὄκηκέναι Ὁμακίου, τὸν δὲ Χαγάνον μέχρι τῶν ἀπὸδι πρέσβεις ἐκπέμψασθαι ἐπὶ συλλογῇ μαχίμου δυνάμεως δῶρά τε πολλὰ τοῖς ἐθνώρχαις φιλοτιμίσασθαι. τοὺς μὲν οὖν δεξαμένους τὰ δῶρα τὴν συμμαχίαν αὐτῷ ἀπανήρασθαι, ἀποκινᾶειν τε αὐτοὺς τὰ μήκη τῆς ὁδοιπορίας δυσχυριζομένων, ὥς δὲ τὸν Χαγάνον ἐπαποστείλασθαι αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἐαλωκότας ἀπολογίας ὑπόθεσιν ἔχοντας· πεντεκαίδεκά τε μηνὶ τὴν ὁδὸν διανύσαι. τὸν δὲ Χαγάνον ἐπιλαθόμενον τοῦ νόμου τῶν πρέσβεων δογματίσαι κολύμην αὐτοῖς τῆς ἀναξεύξεως. αὐτοὺς τε τῶν Ῥωμαίων ἔθνος ἀκηκούσας ἐπὶ τε πλούτῳ καὶ φιλανθρωπίᾳ λίαν, ὥς ἔστιν εἰπεῖν, εὐκλεέστατον, ἐμπορευσαμένους τὴν εὐκαιρίαν πρὸς τῇ Θράκῃ ἀναχωρῆσαι. κινδάρως τε ἐπιφέρεισθαι διὰ τὸ μὴ ἐξησκῆσθαι ὅπλα τοῖς σώμασι περιβάλλεσθαι, τῆς χῶρας αὐτοῖς ἀγνοούσης τὸν σίδηρον κἀντεῦθεν τὸν εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον παρεχομένης τὸν βίον αὐτοῖς, λύραις τε καταψάλλεσθαι περιλαλεῖν οὐκ εἰδότας ταῖς σάλπιγγιν· οἷς γὰρ ὁ πόλεμος ἦν ἀνιστόρητος, εἰκότως ὢν ἔφρασκον ἀγρότερά^α πως ὑπεῖναι τὰ τῆς μουσικῆς μελετήματα. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσι τὸ φῦλον ἀγάμενος φιλοξενίας ἡξίου ἐκείνους αὐτοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐντετυχηκότας αὐτῷ, θαυμάσας τε τούτων τῶν σωμάτων τὸ μέγεθος τὸ τε μεγαλοφυὲς τῶν μελῶν ἐς τὴν Ἡράκλειαν τούτους παρεπέμπετο.

VI 3. Τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ πρέσβεις ὑπὸ τοῦ βασιλείου ἐξεπέμποντο ἄστεος, ἥ τε ἀξίωσις ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἐς τὸν βασιλέα ἐγίνετο· ἡ δὲ ὑπόθεσις τὴν ἐπαράξενον τῆς βασιλέως ἐκδημίας ἐθῆρα λαβεῖν. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ μηδὲν τι προσηγάμενος τῆς πρεσβείας παλιννοστεῖν προστάττει τοῖς πρέσβεσιν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ἐς τὸ πρῶτον ὁ αὐτοκράτωρ μεταχωρεῖται. στενῆς δὲ γεφύρας ἱκανοῖς στρατεύμασιν ὁμιλούσης, τεναγώδους τε δυσχωρίας συγκυρησάσης αὐτοῖς, δυσδιέξοδος ἦν ἡ διάβασις. ὑπῆσαν δὲ πλησίον πηγαὶ ποταμοῦ ὃν Ξηρόγυνον προσκαλοῦσιν οἱ πλησιόχωροι. ἀκοσμούσης τε τῆς δυνάμεως περὶ τὴν διάβασιν, θρόλου τε περὶ τὴν γέφυραν ἀναθορήσαντος, ἀνυπονοήτου τε βοῆς προσγενομένης τῷ πλήθει, καὶ τινων κατακρημνισθέντων ὑπὸ τῆς περὶ τὸν ὄχλον ἐκθλίψεως, τοῦ ἵππου ἀποβάς ὁ βασιλεὺς καὶ βακτηρίας ἐλόμενος αὐτοῦργος ἐγίνετο κοσμιότητος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως ἀπέ-

^α ἀγρότερα V αἰρετώτερα vulg.

га на западния океан. Хаганът бил проводил, продължили те, пратеници чак дотам, за да събират войска, годна за война, и да почетат с много дарове племенните вождове. А тези, след като приели даровете, били се отказали от бойния съюз с него, понеже твърдели, че дългото пътуване щяло да бъде мъчително за тях. Заловените се оправдали с това, че били пратеници при хагана — те били изминали пътя за петнадесет месеца. А хаганът, който бил забравил закона за пратениците, бил решил да им попречи да се завърнат. Те обаче като били чули, че ромейският народ бил, така да се каже, най-прославен с богатство и човеколюбие, използвали случая и преминали в Тракия. Имали гъдулки, понеже не били привикнали да носят на тялото си оръжие, тъй като тяхната страна не познавала желязото и им предлагала мирен и спокоен живот. Те свирели на лири, понеже не умеели да надуват бойните тръби. Тъй като войната не им била известна, то, казвали, естествено било музикалните им занимания да са малко по-прости. Тези думи накарали императора да се учуди на племето им и той удостоил с гостоприемство варварите, които били попаднали при него. Като се възхищавал от тяхната снажност и добре развитите им крайници, изпратил ги в Хераклея.

На третия ден били изпратени от царския град пратеници, които донесли на императора молбата на сената. Тя целяла да подтикне императора да се завърне от странствуйването си извън града. Императорът никак не се съгласил с пратеничеството и заповядал на пратениците да се върнат. На четвъртия ден императорът продължил да върви напред. Когато доста голям брой войници попаднали на един тесен мост в една блатиста мъчнопроходима [местност], преминаването станало трудно. Наблизо се намирали извори на река, която околното население наричало Ксирогипс¹. При преминаването настъпило безредие всред войската, вдигнал се крясък около моста, неочаквано се появили викове сред множеството и някои били съборени в пропастта поради блъскането на навалищата. Тогава императорът слязъл от коня си, грабнал една тояга и редът бил възстановен сам по себе си. Той, след като

¹ Река Ксирогипс се намира откъд р. Еркене близо до Чорлу; вж. Jireček, ibid., p. 101.

χεσθαι τὰ πλήθη προστάξας ἐδίδου τῇ βαδίσει τὴν εὐροίαν, τῇ ἀναβολῇ τῆς συγχύσεως τὸ κατὰ μικρὸν δεικνὺς ἀσφαλὲς τοῖς στρατεύμασιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἄσιτος διημερεύσας περὶ τὴν γέφυραν παρεῖχε τῇ δυσχωρίᾳ διέξοδον. ἡλίου δὲ πρὸς δυσμὰς ἀποκλίναντος ἀπὸ σημείων δύο τῆς γεφύρας ἐστρατοπέδευεν. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ πρὸς τῇ Ἀγχιάλῳ διαγράφεται τὸν χάρακα, ἡμέρας τε πέντε πρὸς ταῖς δέκα ἐνθαδὶ τὴν διατριβὴν ποιησάμενος ἐς τὸ βασίλειον ἄστυ ἐπάνεισιν, ἤκειν ἀκούσας ὑπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐς Βυζάντιον πρέσβεις. τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ οἱ τῆς Κελτικῆς Ἰβηρίας πρέσβεις ἐς τὸ βασίλειον παραγίγνονται ἄστυ (Φράγγοι δὲ ἄρα οὗτοι τῇ νεωτέρᾳ γλώττῃ κατονομάζονται) αἱ δὲ προσηγορίαι τοῖς πρέσβεσι Βόσος καὶ Βέτιος. τούτους ὁ τοῦ ἔθνους δυνάστης (ὄνομα δὲ Θεοδώριχος αὐτῷ) ἐς βασιλέα ἐξέπεμπεν ἡξίου τε συνθήκαις φορολογίας τῷ Ῥωμαϊκῷ συμμαχεῖν καὶ δώροις ἀνελεσθαι πρὸς τὸν Χαγάνον τὸν πόλεμον. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ τοῖς πρέσβεσι φιλοφρονησάμενος δώροις ἀπόμισθον τὴν ξυμμαχίαν ἐκέλευσε Φράγγοις παρέχεσθαι, ἀργυρολογεῖσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐπὶ τῶν βαρβάρων οὐκ ἀνεχόμενος. (pp. 218,8 — 225,22)

заповядал на множеството да се въздържа от блъскане, наредил движението да върви добре, като с премахването на бъркотията постепенно показал на войските най-сигурния начин. Императорът, който така прекарал цял ден гладен при моста, превърнал мъчнопроходимото място лесно за преминаване. А когато слънцето се наклонило към залез, той се разположил на стан две мили далеч от моста. На другия ден той се установил на лагер при Анхиало и след като престоял тук петнадесет дена, завърнал се в престолния град, понеже се научил, че във Византион дошли пратеници от страна на персийския цар. На третия ден в престолния град пристигнали също и пратеници на келтска Иберия¹. На денешен език тези се наричат франки. Имената на пратениците били Босос и Бетос. Господарят на този народ (името му било Теодорих²) ги изпратил при императора да иска [чрез тях] да стане съюзник на ромеите при условие, че ще получава данък и срещу дарове ще започне война против хагана. Императорът, след като почел пратениците с дарове, поканил франките даром да дадат военна помощ, понеже не можел да приеме ромеите да плащат пари на варварите.

7. *Avares Thraciam usque ad Tzurulum hostiliter pervadunt*

7. *Аварите опустошават Тракия до Чорлу*

VI 3. Ὁ δὲ Χαγάνος ἐπειθήνας λαμβάνει τὰς συνθήκας ἐξῆται τὸν Καίσαρα^α. ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τοῖς λόγοις τοῦ βαρβάρου ὧτων οὐκ ἐδίδου βαλβίδα, ἀντελάμβανε παραντίκα τὸν πόλεμον. καὶ οὖν ὁ Χαγάνος τοῖς Σκλαυηνοῖς προστάττει ἀκατίων πλήθη τεκταίνεσθαι, ὅπως πρὸς διάβασιν σχοίη τὸν Ἰστρον πενήτην. 4. οἱ μὲν τῆς Σιγγηδόνης οἰκήτορες ἀθρόαις ἐφόδοις τισὶ τῶν Σκλαυηνῶν^б τοὺς πόρους λήθονται καὶ πυρὶ παρεδίδουσαν τὰ πρὸς ναυτιλίαν τούτων ἐπίχειρα. διὰ τοι τοῦτο πολιορκοῦσι τὴν Σιγγηδόνα οἱ βάρβαροι, ἡ δὲ πόλις ἐς τοῦσχατον ἀφικομένη κακοῦ ἰσχνὰς ἐπεφέρετο σωτηρίας ἐλπίδας. ἐβδόμη δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ Χαγάνος τοῖς βαρβάροις προσέτατε τῆς πολιορκίας ἀπέχεσθαι γενέσθαι τε ὡς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ τὸ βάρβαρον

Хаганът от своя страна пък поискал от императора примирието да бъде продължено. Но тъй като императорът не давал ухо на думите на варварина, той веднага започнал отново войната.³ Хаганът заповядал на славяните да построят множество ладии, за да може Истър да бъде преминат. Жителите на Сингидунум обаче с внезапни нападения унищожавали направеното от славяните и чрез огън осуetyвали усилията им да направят плавателни съдове. Вследствие на това варварите обсадили Сингидунум. Градът, достигнал до крайно бедствено състояние, имал вече слаби надежди за спасение. На седмия ден обаче хаганът заповядал на варварите да изоставят обсадата и да дойдат при него. Варварите,

^α τὸν βασιλέα L. ^б Σκλαβηνῶν V nescit de Boor an. β m. I scr. sit. item v. 14.

¹ С Иберия се означава обикновено Испания, обаче прибавката „келтска“ показва, че се отнася до дн. Франция. ² Авторът е дал името Теодорих погрешно. В същност тук става дума за Хилдеберт II (570—595), крал на Агстразия. Вж. G. Reverdy, Les relations de Childeberr II et de Byzance, Revue Historique, CXIV (1913), p. 61—85. ³ Описаните тук събития са разказани у Theophan., op. cit., p. 269, 12—270, 18. — Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 356—359. — Кулаковский, История, II, стр. 455—457.

τούτων αὐτήκοον γέγονεν, ἀπολιμπάνει τὸ πό-
λισμα χρυσῶν δαρεικῶν χιλιάδας ἀπενεγκάμενον
δύο τράπεζάν τε χρυσόπαστον καὶ στολήν. καὶ
οὖν ὁ Χαγάνος παρασάγγας ποιησάμενος πέντε
στρατοπεδεύεται ἀνὰ τὸ Σίρμιον^α πλήθη τε
Σκλαυηρῶν ξυλουργεῖν παρεσκεύαζεν, ὅπως τὸν
ποταμὸν τὸν λεγόμενον Σάον ναυτιλλόμενος δια-
νῆξεται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἐπιστρατείαν
ἡπείγεται, οἱ δὲ σύνδρομον τῷ προστάγματι τὴν
ναυτιλίαν παρείχοντο· τοιαῦτα γὰρ οἶδε τῶν τα-
τομένων ὁ φόβος ταξιάρχων ἀπεργάζεσθαι. ἐπακ-
τρίδων γοῦν ἄσπι που τῷ βαρβάρῳ γενομένων
τε καὶ προκειμένων, τὸν ἀγχίδυρον ποταμὸν
διαπεραιοῦνται τὸ βάρβαρον. ὁ μὲν οὖν Χαγάνος
δυνάμεως συντάξας ἀποδασμὸν προὔειν ἐκέλευε
καὶ φοβερὰν τὴν ἐντυχίαν τῆς ἐπιστάσεως Ῥω-
μαίοις παρέχεσθαι. πέμπτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῇ
Βονωνίᾳ προσομιλεῖ. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ στρατηγὸν
χειροτονεῖ τῆς Εὐρώπης τὸν Πρίσκον αὐτοσχε-
δίῳ δυνάμει συμφράξας αὐτόν. ὁ μὲν οὖν
Πρίσκος ὑποστράτηγον Σαλβιανὸν ποιησάμενος
χιλίοις τε καθοπλίσας ἱππεῦσιν ἐκέλευε προκατα-
σχεῖν τῶν ἐχυρωμάτων τὸ ἄστυλ. ὁ μὲν οὖν
τῆς Προκλιανῆς τὰς διαβάσεις ἀγκυλισάμενος,
χάρακα θέμενος ἐναυλίζεται, πεμπταῖός τε πε-
ραιτέρῳ τῶν ἐχυρωμάτων γενομένος συντηγχνάει
τοῖς προθέουσι τῶν βαρβάρων. διαγνοὺς τοιγα-
ροῦν οὐκ ἀξιόμαχον ἐπιφέρεισθαι δύναμιν πρὸς
παράταξιν πρὸς τὴν τῶν ἐχυρωμάτων αὐθις
ἀσφάλειαν τὴν καταφυγὴν ἐποιήσατο. οἱ δὲ βάρ-
βαροι προσβαλόντες ταῖς διαβάσεσιν εἰς τὸ πρόσω
χωρεῖν τὴν ἐγκοπὴν ἀπελάμβανον, τῆς ἀντιθέτου
θυραυλούσης τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως κωλύμην
παρεχομένης τοῖς τῶν βαρβάρων κινήμασιν. καὶ
γοῦν ἐντεῦθεν περίσταται Ῥωμαίοις τε καὶ
βαρβάροις εἰς τὸ κατερὸν συμπλοκή. διημε-
ρεύσας τοίνυν ὁ πόλεμος, καὶ πολλῶν ὑπὸ τῶν
βαρβάρων ἀναιρεθέντων, τὴν κρείττονα ὁ τοῦ
Ῥωμαϊκοῦ ὑποστράτηγος ῥοπὴν ἀπελάμβανεν.
πρώτῃ τε φυλακῇ τῆς νυκτός, καὶ ὥς τὸν Χαγά-
νον τὸ βάρβαρον γίνεται ἀφηγεῖται τε τῶν
συνκυρησάντων τὴν ἔκβασιν. ἐξ ἑωθινῶς τοιγα-
ροῦν χιλιάσιν ὀκτὼ τὸν Σαμόν^β ὁ Χαγάνος
συμφράξας ἀπέστελλεν. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἐπι-
γεγονῆσαν πληθὺν μὴ θανμάσαντες ἀπρίξ τῆς

щом чули това, оставили града, но след
като получили откуп две хиляди златни
дарейки¹, маса, украсена със злато, и
одежди. Хаганът подир това изминал пет
парасанги, разположил се на стан при
Сирмиум² и накарал множество славяни
да се заемат с дърводелство, за да при-
готвят лодки, с които да премине реката,
наречена Сава. И тъй от една страна
той бързал с похода, а от друга те съ-
гласно със заповедта готвели лодките,
защото страхът на подчинените пред на-
чалниците ги принуждавал да вършат
всичко това. Прочее, когато лодките били
вече готови и стояли на разположение,
варварите преминали с тях близката
река. Хаганът, след като подредил за
бой една войскова част, заповядал ѝ да
избърза напред и да извърши страшно
нападение в ромейската земя. На петия
ден [варварите] достигнали Бонония. Им-
ператорът тогава назначил за стратег на
Европа³ Приск, комуто поверил на-
бързо събрана войска. Приск пък напра-
вил Салвиан подстратег, дал му хиляда
конници и му заповядал да завземе вед-
нага непристъпните укрепления.⁴ Сал-
виан, след като заел проходите Прокли-
ана⁵, построил лагер и се настанил
там. На петия ден, като излязъл доста
далеч от укрепленията, срещнал челните
отреди на варварите. Но когато разбрал,
че войската, която води, не е достатъч-
но силна за открито сражение, прибягнал
отново на безопасно място в укрепле-
нията. А варварите нападали проходите⁶,
но не могли да вървят напред, понеже
противниковата ромейска войска, която
станувала там, представляла пречка за
движението на варварите. Тогава между
ромеите и варварите се завързало упо-
рито сражение. Битката продължила цял
ден и от варварите били избити мнозина,
така че ромейският подстратег получил
голям превес. През първата стража на
нощта варварите отишли при хагана и
му разказали изхода на сражението.
Рано сутринта хаганът изпратил Самур⁷
с осем хиляди души. Ромеите обаче не
се смутили от пристигналите пълчища и

^α Σίρμιον V Μίρσιον vulg.

¹ Дарейката е стара персийска златна монета, която е тежала 8,32 г злато. ² В критичния апарат е дадено четенето Μίρσιον. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 456 и бел. 1, който въз основа на това четене предполага, че тук става дума за стария град Мурса на Драва. ³ Под „стратег на Европа“ тук се разбира magister militum per Thracias. Вж. Grosse, op. cit., p. 180 sq. ⁴ Както се вижда от следващия текст, тези укрепления се намирили при проходите на Стара планина. ⁵ Проходът Проклиана не е отъждествен. Кулаковский, История, II, стр. 456, допуска, че тук става дума за най-източния проход на Стара планина по пътя за Марцианопол. ⁶ Отнася се за проходите на Стара планина. ⁷ Самур — аварски военачалник (ок. 585 г.). Вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 227.

παρατάξεως εἶχοντο. ἡττηθέντων δὲ τῶν βαρβάρων, ἀναλαβὼν ὁ Χαγάνος τὰς δυνάμεις ἐχώρει πρὸς πόλεμον. ὁ δὲ Σαλβιανὸς καταπλαγεὶς τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπείρων δυνάμεων, δευτέρᾳ φυλακῇ τῆς νυκτὸς τὰς διαβάσεις ἀπολιπὼν ὥς τὸν Πρίσκοι ἐπάγεισιν. 5. ὁ δὲ Χαγάνος ἡμέρας τρεῖς ἀνὰ τὸν χώρον τὸν πρὸ τῶν ἐχθρομάτων ἐνδιατρίψας τεταρταῖος διέγνω τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀποδρᾶσαν. πέμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ ὑπὸ πρῶτην ἐξω τῆς πορείας ἀπῆρχετο καὶ διαπεραιοῦνται τὰς δυσχωρίας τῶν διαβάσεων. γίνεται γοῦν ἡμέρᾳ τρίτῃ εἰς τὸ λεγόμενον Σαβουλέντε Κανάλιν^α. εἰτα τῇ Ἀγχιάλῳ προσέμειξεν. ἀπάρας τε ἐντεῦθεν καὶ πρὸς τῷ νεῷ Ἀλεξάνδρου τοῦ μάρτυρος γεγωνὸς ἐδίδου τοῦτον τῷ παμφύλῳ πυρὶ παρανάλωμα, τρία τε σημεῖα μεταβὰς τοῖς ἐπὶ κατασκοπῇ παρὰ τοῦ Ῥωμαίων στρατηγοῦ παραπεμφθεῖσι συνεύχχανεν. ὁ μὲν οἷν βάρβαρος αἰκισμοῖς διηρηνᾶτο τίς ἂν εἴη ὁ τῶν ἐαλωκότων σκοπός, τὴν τε αἰτίαν τῆς πορείας αὐτοῖς ἐρεβοδιφοῦμενος ἥσυχаллен οὐκ ἔχων μαθεῖν τὸ τῆς ἀληθείας ἀκίβδηλον· νόθοις γὰρ αὐτὸν ἐξεκρούσαντο λόγοις. πέμπτης δὲ παρωχηκίας ἡμέρας πρὸς τὰ Δριζίπερα μετοχετεύει τὸν χάρακα τὴν τε πόλιν ἐνεχειρεῖ πως παραστήσασθαι. ἐπεὶ δὲ οἱ τοῦ ἄστεος ἐς τὸ κατερόν παρετάπτοντο, τὰς ἐλεπόλεις ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ὁ βάρβαρος ἐτεκταίνεται. θρόνον γοῦν ἐξαίσιον προσπεσόντος τῇ πόλει, ἐπιστάλων τε τῶν τῆς σωτηρίας ἐλπίδων γινόμενων αὐτοῖς, εἰς ἐπίπλαστον θράσος ἐφοίτησαν· τὰς γὰρ πύλας ἀναπετάσαντες τοῦ πολίσματος ἡπείλουν τοῦ ἔρκους καταρροεῖν ἰσοστάσιον τε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀναλαμβάνειν τὸν πόλεμον. οἱ μὲν οἷν μέχρι φωνῆς καὶ τοῦ σχήματος τὴν παράταξιν ποιησάμενοι, ὑπὸ τῆς δειλίας καταπλητιόμενοι οὐκ ἐξεχώρουν τοῦ ἄστεος· θεία δὲ φροντίδι τινὶ ἀπείργετο τὸ βάρβαρον ἐπιτίθεσθαι. ἔδοξε γὰρ ἡμέρας μεσοίσης ὁρᾶν Ῥωμαϊκὰς ἀπείρους συμφοράσθαι φάλαγγας ἀποχωρεῖν τε τοῦ ἄστεος καὶ ἀνὰ τὸ πεδίον ἐπείγεσθαι ὁργώσας πολεμεῖν καὶ θανατᾶν πρὸς παράταξιν^β. ἀσπάζεται τοίνυν αὐτοσχέδιον ὁ Χαγάνος ἀπόδρασιν. καὶ δόκησις ἦν τὸ ἀντίμαχον, μορμολυκεῖον ὄψεως καὶ διανοίας κατάπληξις. πέμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ Χαγάνος ἐπὶ τὴν Πείρινθον γίνεται· Ἡράκλειον δὲ ταύτην Ῥωμαῖοι προσανορεύουσιν. ἐπεὶ δὲ Πρίσκος ἐξαπναίως εἶδε τὸ βάρβαρον, τῇ ἐπιβολῇ ἀναβολὴν οὐ παρέχετο. συμπλακείς τοιγαροῦν τότῃς ἀνὰ

завързали с тях упорито сражение. Понеже варварите били победени, сам хаганът вдигнал войските си и се втурнал в бой. Салвиан, понеже се уплашил от безбройното множество войски, напуснал по време на втората нощна стража проходите и се завърнал при Приск. А хаганът, след като прекарал три дни на мястото пред укрепленията, разбрал на четвъртия ден, че ромеите са избягали. През първия час на петия ден той потеглил на път и преминал мъчнопроходимите теснини на проходите. За три дена дошел в така наречения Сабуленте Каналин. След това стигнал в Анхиало. Той потеглил оттук, спрял при храма на мъченика Александър¹ и го предал в жертва на всеядния огън. Подир това, като изминал три мили, попаднал на изпратените от ромейския стратег съгледвачи. Варваринът подложил заловените на мъчения, за да узнае намерението им. Той разследвал грижливо причината на тяхното пътуване, но понеже не можал да узнае чистата истина, разгневил се, тъй като те го излъгали с лъжливи обяснения. Когато изминал петият ден, той преместил лагера си към Дризипера² и се опитал да завладее някак града. Но понеже гражданите се съпротивлявали твърде упорито, на седмия ден варваринът построил градобойни машини. Когато до града достигнал необикновен шум и гражданите започнали да губят надеждата за спасение, те проявили престорена дързост. А именно, след като разтворили вратите на града, давали вид, че ще напуснат стените и ще предприемат борба на равни начала с варварите. Обхванати от страх, те извършили сражението само на думи и на вид и не излезли от града. А някаква божия промисъл задържала варварите от нападение. Защото по пладне им се сторило, че виждат безбройни ромейски редици да се събират, да напускат града и да бързат, горящи от желание да воюват и да умират в сражение. Затова хаганът неочаквано се впуснал в бягство. Противникът бил привидение, измама на погледа и смущение на разума. На петия ден хаганът дошел при Перинт, който ромеите наричат Хераклея. Приск пък, когато видял неочаквано варварите, не пожелал да отложи нападението. Обаче

^α Σαβουλεντεκανάλιν V. Σαβουλέντι Κανάλιν B.
^β πρὸς παράταξιν aut delendum aut ante ὁργώσας inserendum videtur.

¹ За мъченик Александър вж. Delehaue, op. cit., p. 247, и Д. П. Димитров, Пътуването на св. Александра Римски през Тракия, ИБАИ, VIII (1935), стр. 116–161. ² Дризипера — дн. Буюк-Караширан, Одринско. За този град вж. Jireček, op. cit., p. 50.

τὸν Χαγάνον πρὸς πόλεμον αὐθιγὸν τοῖς πολέμοις τὰ νῦντα ὑπέδειξεν, τῇ ἀφθονίᾳ τῆς ἀντιθέτου δυνάμεως φέρειν οὐκ ἔχων τῆς μάχης τὴν ἔνστασιν. ἀπὸ εἰς Διδυμότειχον ἅμα τῷ περικτῷ ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ὑπεχώρησεν. μετὰ τοῦτο εἰς Τζουρουλλὸν^α ἀφικόμενος ἀσυλῶν ταῖς δυνάμεσι τὴν πόλιν περιεβάλετο. τὸ δὲ βάρβαρον τὸ ἄστυ περικαθήμενον γενικῶς ἐπολιόρκει τὸν Πρίσκον. τούτων γοῦν ὁ αὐτοκράτωρ ἀκηκοὺς ἠδημόνει τε καὶ ἐδεδίει τὴν ἔκβασιν, καὶ μέγιστον τάραχον ἔσπασε τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ συγκυρήσαντος. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ἀγγυροῖας ἀκόλουθον βουλὴν προηέργατο· τῶν γὰρ σωματοφυλάκων τινὰ μετὰ κλητὸν ποιησάμενος ἔκοντι ἀλῶναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκέλευε φάσκεν τε αὐτοκρατορικὰς ὡς τὸν Πρίσκον ἐπιστολὰς ἐπιφέρεισθαι, ὅπως οἱ βάρβαροι καθάπου τι ἔρμαιον ταύτας ἀναλεξάμενοι τῆς τῶν ἐγγεγραμμένων δυνάμεως αὐτήκοοι γένοιτο κἀντεῦθεν ἐκδειματούμενοι τὴν πρὸς τὰ οἴκοι ἀνάζευξιν φενακισθέντες ποιήσαντο. τοιαῦτα δὲ ἄρα ἐνεκεχάρακτο γράμματα.

„Πρίσκον τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τῆς περὶ τὴν Θράκην ἑκατέρας δυνάμεως. ἡ τῶν ἀλιπυρίων βαρβάρων ἐγχείρησις θροῦλον τὸ παράπαν οὐκ ἐνεποίησε τῇ ἡμῶν εὐσεβείᾳ· τοῖναντίον μὲν οὖν καὶ ἐπιμελεστέροισι πρὸς τὴν τούτων ἀπώλειαν ἀπειργάσατο. καὶ τοῦτο γνωσκέτω ἡ σὴ ἐνδοξότης, ὅτι ἀπαισίως μετ' αἰσχύνης καὶ πολλοὺς ἀποβαλόμενος ἔχει ὁ Χαγάνος ἀποχωρῆσαι εἰς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων αὐτῷ ἀφιερωθεῖσαν χώραν. διὰ τοῦτο ἅμα τῷ εὐτυχιστάτῳ στρατῷ καρτερήσει ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐν Τζουρουλλῷ^β τῇ πόλει καὶ δόξει περιρρεμβεῖν τοὺς ἐπικαταράτους Ἀβάρους. ἐπέμψαμεν γὰρ διὰ θαλάσσης πλοῖα καὶ στρατόν, ἵνα ἀνέλθωσιν εἰς τὰς φανιλίας αὐτῶν καὶ πάσας αἰχμαλωτεύσωσιν, καὶ ἐντεῦθεν ἀναγκασθῇ μετὰ αἰσχύνης καὶ μεγάλης ζημίας ὁ ἐπικατάρατος τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν ὑποστρέφει ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας.“

Ὁ μὲν οὖν ἐπίπλαστος ἄγγελος τὸ προστεταγμένον πέρατι παρεδίδου. ἐβδόμη ἡμέρα, καὶ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἄλους τὰς βασιλείους δέλτους παρεδίδου ἑκὼν· ὁ δὲ Χαγάνος τὰ ἐμφερόμενα ἐν αὐταῖς ὑπὸ ἐρμηνέως τῇ πατρίῳ φωνῇ διαγνοὺς ὑπὸ τῶν λόγων ἀλωπεκίζεται, καὶ περιδεῆς γεγυνώς, συνθήκας πρὸς τὸν Πρί-

ском започнал сражение с войниците на хагана, същия час показал гърба си на неприятелите, понеже не можал да устои поради многочислеността на противниковата войска. Тогава ромейският стратег заедно с пехотата си отстъпил в Дидимотихон¹. След това дошел в Цурулум и подслонил войската си в града. Варварите пък обградили града и обсаждали упорито Приск. Императорът, щом узнал това, обезпокоил се много и се уплашил за изхода на сражението и известие то за това, което се случило, предизвикало у него голямо смущение. Обаче на четвъртия ден той измислил остроумен план. Той повикал едного от телохранителите си, заповядал му да се остави да бъде заловен от варварите и да им каже, че носи на Приск писмо от императора. [Той искал] варварите да прочетат писмото като някаква неочаквана находка и да чуят със собствените си уши съдържанието му, та уплашени и измамени от него, да се завърнат по домовете си. Прочее било написано такова писмо²:

„На Приск, преславния стратег на двата рода войски в Тракия,³ поздрав. Походът на нечестивите варвари не смути никак нашето благочестие, а, напротив, ни накара да се заемем още по-усърдно с тяхното погубване. И нека твоята светлост знае това, че хаганът ще се завърне злополучно със срам и след големи загуби в отстъпената му от ромейте страна. Поради това твоята славност заедно с най-щастливото войнство нека се държи твърдо в града Цурулум и да прави да се въртят наоколо проклетите авари. Защото ние изпратихме по море кораби и войска, за да отидат нагоре⁴ срещу тяхната челяд⁵ и да ги пленят всички. Поради това проклетият предводител на аварите ще бъде принуден със срам и големи щети да се оттегли от нашата държава в своята земя.“

И тъй мнимият вестител изпълнил заповедта. На седмия ден, след като бил заловен от варварите, предал им доброволно императорското писмо. А хаганът, като узнал неговото съдържание чрез превод на родния си език, подвел се от думите му. И понеже много се изплашил, сключил мир с Приск срещу много мал-

^α Τουρουλλόν V Τουρουλλόν Niceph. Τζουρουλλόν vulg. ^β Τουρουλλῷ V Τζουρουλλῷ vulg.

¹ Дидимотихон — дн. Димотика. ² Гръцкият език на писмото се отклонява в стилистическо отношение от езика на Теофилакт. Навярно тук се привежда истински документ. ³ T. e. magister utriusque militiae per Thracias. ⁴ Сиреч нагоре по Дунава, към стана на аварите в поречието на Сава, Драва и Дунав. ⁵ В гръцкия оригинал стои латинската дума *φανιλία* = familia. По този начин Симоката означава навярно родово-племенното устройство на аварите, за които Псевдомаврикий съобщава, че станували по родове и колена. Вж. Mauricius, Strategicon, p. 263.

σκον διαθέμενος ἐπ' ὀλίγιστον χρυσίον ἐς τὴν ἑαυτοῦ ὡς τάχιστα ἐπανέστρεψεν. ἡ γὰρ τῆς φρενάκης ἰσχύς λίαν ἐγκρατῶς ἀπεβουκόλει τὸν βάρβαρον. (pp. 225,23 — 230,12)

8. *De Prisci expeditione contra Sclavinos trans Danubium suscepta*

VI 6. Ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς μετοπίωρον ἀρχομένον διαλύσας τὸν χάρακα ἐς Βυζάντιον ἦκεν, Ῥωμαῖοι δ' ἀπόμαχοι εἰς τὴν Θράκην ἐχέοντο ἀνὰ τὰς κώμας διατρεφόμενοι. ἦρος δὲ ἀρχομένον ὁ στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως παρὰ τὸν Ἰστρὸν ἐπέμπετο, ὅπως τὰ τῶν Σκλαυητῶν^α γένη διανήξασθαι τὸν ποταμὸν κωλύόμενα ἀφροβίαν ἄκοντα τῇ Θράκῃ παράσχοιτο. ἔφασκε γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ τῷ Πρίσκῳ, οὐκ ἂν ἡρεμοίη τὸ βάρβαρον, εἰ μὴ τὸν Ἰστρὸν ἐς τὰ μάλιστα τὸ Ῥωμαϊκὸν περιφρουρήσοιτο. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τῆς ἱππικῆς δυνάμεως τὰς ἡρίας ἐλάμβανεν, Γέντζων δὲ τῆς πεζικῆς πλήθους ἐπιστατεῖν ὑπὸ τοῦ βασιλέως προστάττεται. τῇδε περὶ τὴν Ἡράκλειαν ἦρος μεσοῦντος τὸ Ῥωμαϊκὸν συναγείρεται. ἐβδομαῖος δὲ ὁ στρατηγὸς τὴν τάφρον μεταφοιτᾶν ἐγκелеύεται, βάσανόν τε τοῦ συμμαχικοῦ ποιησάμενος καὶ τὰς δυνάμεις διακριμῆσάμενος, τὰς ἐγκυκλίους τῶν χρημάτων αὐτοῖς διανομὰς ἐποίησατο. ἀπάρας γοῦν ἐντεῦθεν καὶ τέσσαρας ποιησάμενος χάρακας ἐπὶ τὰ Δριζίπερα^β γίνεται. πέντε δὲ πρὸς ταῖς δέκα ἐνδιατρίψας ἡμέραις τῷ χώρῳ εἴκοσι χάραξι πρὸς τὴν Δορόστολον παραγίνεται. ὁ μὲν οὖν Χαράνος ἀκοῇ τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐπιστρατεῖαν διέγνωκε καὶ ἐντεῦθεν πρέσβεις ὡς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμπε. ἀφικομένων γοῦν τῶν πρέσβεων ὡς τὸν Πρίσκον, ὁ Κοχ (βάρβαρος δὲ οὗτος) τῶνδε τῆς πρεσβείας [ῥημάτων]^γ ἀπήρξατο. „τί τοῦτο, θεοί; οἷς τὸ δεισιδαιμονεῖν ἔστιν ἀριμόδιον, ἄριπον τὸ δυσσεβεῖν καθέστηκε πρόχειρον. εἰρήνην τὸ Ῥωμαϊκὸν παρελύσατο, συνθήκης θεσμός κερδηλεύεται, ἅλεις ὁμολογίας ἡθέτηται, πίστεως αἰδῶς κατηράλωται, ὁ μεσίτης ὄρκος ἀπόλωλεν. Ἰστρὸς ὁρᾷ πολέμιον ὄψιν καὶ χάρακα καὶ σιδηροφοροῦντα τὸν Πρίσκον τὸν πρὸ μικροῦ τὴν εἰρήνην Ἀβάροις τε καὶ Ῥωμαίοις νυμφαγωγῆσαντα. ἀδικεῖς, ὦ Καῖσαρ, ἀνοσίως

ко злато и се завърнал колкото може най-бързо в своята страна. Защото силата на измамата излъгала много здраво варварина.

8. *Походът на Приск срещу славяните отвъд Дунава*

И тъй в началото на есента стратегът разпуснал войската си и дошел във Византион, а ромеите, свободни от сражения, се разпилили в Тракия, като се прехранвали по селата. Но в началото на пролетта¹ стратегът бил изпратен при Истър от императора, за да възпира славянските племена да преминават реката, та по неволя да престанат да бъдат заплаха за Тракия. Защото императорът казвал на Приск, че варварите не ще стоят мирни, ако ромеите не пазят най-усърдно Истър. И тъй Приск получил ръководството на конната войска,² а Генцон бил натоварен от императора да началствува пехотната войска.³ Така към средата на пролетта ромейските войски се събрали около Хераклея. На седмия ден стратегът заповядал станът да се премести. Той направил преглед на съюзническите войски, преброил войските си и им раздал годишната заплата.⁴ След като потеглил оттук и изминал четири прехода, дошел в Дризипера. На това място той престоял петнадесет дни и след двадесет прехода пристигнал при Доростол. До хагана пък достигнал слух за ромейския поход и поради това той изпратил пратеници при Приск. Когато пратениците дошли при Приск, Кох⁵, който бил варварин, му отправил следните думи: „Що е това, богове? Те-зи, на които е присъща богобоязливостта, сега лесно действуват безбожно. Ромеите нарушиха мира, договорният закон е извратен, солта на съглашението е обезсолена, уважението към верността е изчезнало, клетвата-поръчител е загинала. Истър вижда пред себе си враждебно зрелище и войска и Приск, който неотдавна беше свързал мира между аварите и ромеите, облечен в желязо. — Несправедливо постъпваш, царю, като водиш подмолно

^α Σκλαβητῶν sec. m. e. Σκλαυητῶν V. ^β Δριζίπερα V corr. vulg. ^γ ῥημάτων om. V.

¹ За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., pp. 270, 21—271, 27; 272' 11—19; срв. *Lebeau* — *S. Martin*, op. cit., X, pp. 359—366. — *Bury*, op. cit., II, p. 127 sq. — *Дринов*, Заселение, стр. 252 и сл. — *Станојевич*, Византија, I, стр. 197—201. — *Кулаковски*, пос. съч., II, стр. 457 и сл. ² Т. е. станал *magister equitum*. ³ Т. е. станал *magister peditum*. ⁴ Заплатите на войниците се плащали за цяла година. Вж. *Grosse*, op. cit., p. 243 sq. ⁵ Кох — пратеник на аварския хаган до Византия около 585 г. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 153.

κλέπτων τὸν πόλεμον. οὐκ ἔστι βασιλικὸν τὸ ἐγχείρημα, οὐκ ἐξουσιαστικὸν τὸ φρόνημα, τὸ βούλευμα ληστρικόν, τὸ δρᾶμα δημοκαταύρατον. ἢ τῆς στεφάνης κατὰθον τὸ κόσμιον, ἢ μὴ τῆς ἐξουσίας τὴν εὐσχημυσίνην διάφθειρε. ὑμεῖς τοῖς βαρβάροις ἐπολιτεύσατε τὴν φανλότητα. τὸ παρασπονδεῖν οὐκ ἐγνώκαμεν, εἰ μὴ διδασκάλους ὑμᾶς τοῦ ψεύδους ἐδρῆκαμεν. οὗς ὁ πόλεμος ἡρεμοῦντας οὐκ ἔγνωκεν, οὐδὲ τὸ τῆς εἰρήνης ἀπομάχους τεθέσθαι ὄμμα. πολεμῶν ἀδικεῖς, σπενδόμενος ἀντὶ. καὶ πότε σοι πίστις ἐπολιμπάνεται τοῦ σιέσγειν τὴν ἡσυχίαν ἀπόλεμον; τὴν χθές, στρατηγέ, φιλανθρωπίαν αἰδέσθῃτι. φίλους ἐσομένους ὑμᾶς, οὐ πολεμίους ἐσώσαμεν. ὦ φιλανθρωπίας ὠδινούσης λύπην καὶ κίνδυνον! οἱ σωτηρίαν παρ' ἡμῶν ἀρυσάμενοι νῦν τὴν ἀντίθετον ἀμοιβὴν ταλαντεύονται. καὶ πολεμοῦμεθα σὺν θεοῖς· πολιορκεῖται γὰρ ὄρκων ἀκρόπολις, καὶ τυρῶνεῖται τὸ κρεῖττον ἐπὶ τοῦ χείρονος, καὶ δόλος παρρησιάζεται, καὶ τὸ ψεῦδος ἡγεμονίαν πιστεύεται, καὶ τὰ τῆς ἐπηρείας ἀναφαιδὸν ἐστρατεύσατο. εἰ μὲν οὖν, στρατηγέ, γνωσιμαχίσεις αἰδούμενος, μέχρι τῆς αἰσχύνῃς τὴν ζημίαν ἀποίσῃ· εἰ δὲ μή, τὴν ἀντίδοσιν ἔξεις διδασκαλὸν μετὰ τῶν ἀτυχημάτων τὸν μετὰμελον ἀντεπάγουσαν.¹ τούτων τοίνυν διαπερατωθέντων τῶν λόγων, καὶ τῆς δυνάμεως βαρυνομένης ἐπὶ τῆς διαλέξεως, ἐδίδου τῷ θρόνῳ τὴν συγγνώμην ὁ Πρίσκος καὶ βαρβάροις λόγοις συγχώρησιν. οἰκοῦν ἀνθυποφορὰν τῇ προπετείᾳ μὴ παρασχόμενος κατὰ τῶν Σκλαυνηῶν² ἔφησεν ἄρασθαι πόλεμον· μὴ γὰρ οὖν ταῖς Ἀβαρικαῖς συνθήκαις τε καὶ σπονδαῖς καὶ τὸν Γετικὸν καταλύσασθαι πόλεμον. 7. δωδεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ νῦν ὁ στρατηγὸς συμπηξάμενος τὸν ποταμὸν διενήξατο, ἀκηκοὺς τε τὸν Ἀρδάραστον ποιησάμενον τὰ τῶν Σκλαυνηῶν πλήθη ἀπόδημα, ὅπως λείας ἐπικυρήσειεν, μεσοῦσης νυκτὸς τὴν ἔφοδον ἐμπορεύεται. ὁ μὲν οὖν Ἀρδάραστος ταῖς ὄψεσι τῶν ὄνειράτων χαίρειν εἰπὼν τῇ τε τοῦ θρόνου ἐπιτάσει διανήψας τοῦ ὕπνου, ἵππου γυνῆς ἐπιβάς τὴν φρυγὴν ἐπεποίητο. περιπίπτει γοῦν Ῥωμαίοις ὁ βάρος καὶ ἀποβάς τῆς ἵππου κατασυστάδην τὴν μάχην ἀσπάζεται. ἐπεὶ δὲ φέρειν οὐκ εἶχε τὴν ἀντίθετον ῥύμην, διὰ δυσχωρίας τινὸς τὴν φρυγὴν περιβάλλεται. ὅθεν οὖν Ἀρδάραστος ἐπρο-

безбожна война. Начинанието не е царско, мисълта не е владетелска, намерението е разбойническо, дейността ти е прокълната от народа. Или си свали украсата венец, или не разваляй благоприличието на властта. Вие научихте варварите на неподчинение. Ние не щяхме да познаваме нарушението на договорите, ако не бяхме намерили за учители на лъжата вас, които войната не познава мирни и о. ото на мира свободни от сражения. Когато воюваш, вършиш несправедливости, когато сключваш мир, причиняваш мъка. И кога може да ти се вярва, че обичаш спокойствието без войни? Стратега, уважи вчерашното ни човеколюбие.¹ Ние ви пощадохме, понеже мислехме, че ще бъдете приятели, а не врагове. О човеколюбие, което пораждаш скърби и опасности! Тези, които получиха от нас пощада, сега ни се отплащат с противното. Вие воювате срещу боговете. Защото крепостта на клеветите е обсадена и злото властвува над доброто. Измамата се проповядва открито, на лъжата се поверява власт и насилието явно е потеглило на поход. И тъй, стратега, ако от страхопочитание промениш мнението си, твоё наказание ще бъде само срамът. Но ако не го направиш, ще имаш за учител отмъщението заедно с нещастията, а то ще доведе разкаянието.² Когато тези думи били завършени и войската била отегчена от речта, Приск извинил дързостта на варварина и му простил за тези думи. Без да отговаря на нахалността му, той казал, че бил предприел война срещу славяните, тъй като с аварските договори и съглашения не се прекратявала и гетската война.³ На дванадесетия ден стратегът, след като построил кораби, преплувал реката. Понеже чул, че Ардагаст³ извел славянските пълчища, за да се награби с плячка, предприел в полунощ нападение. Ардагаст пък, след като се простил със съновиденията си и се събудил от съня поради силния шум, яхнал неоседлан кон и се впуснал да бяга. Прочее варваринът налетял на ромеите и след като слязъл от коня, започнал ръкопашен бой. Но понеже не можал да устоява на противниковия устрем, ударил на бягство през някаква мъчнопроходима местност. След това

¹ Σκλαβηνῶν correxit de Boor ut vid. e. Σκλαυνηῶν V item. v. 13.

² Тук се загатва за случката при Чорлу. Вж. тук стр. 318—321. ³ С гети тук се означават славяните. За събитието вж. Niederle, Manuel, I, p. 61. — Moravcsik, op. cit., II, p. 106, и там посочената литература. ³ Славянски княз откъд Дунава. Вж. Мутафчиев, Българи и румъни, стр. 65; за името вж. P. Kretschmer: Archiv f. slav. Philol., XXVII (1905), p. 231.

τέρεινε τοῖς κινήμασιν ἐθάδα πρὸς τοῦτο κεκτημένος τὴν φύσιν, σκαιότερας τε τύχης συμπεσοῦσης αὐτῷ, πρέμνῳ μεγίστου δένδρου τινὸς περιπίπτει ὁ βάρβαρος. ἐντεῦθεν τοῖς διώκουσιν ἦν ἂν θήραμα καὶ μάλα εὐκτόν, εἰ μὴ ποταμὸς αὐτῷ σωτήριος γέγονεν· διανήξας γὰρ ἀποδιδράσκει τὸν κίνδυνον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι πλήθη Σκλαυηγῶν^α μαχαίρας ποιησάμενοι δειπνῶν τὴν ἀμφὶ τὸν Ἀρδάγαστον διατέμνονται χώραν, ἐνέροει τε ξύλων τοὺς ζωγρηθέντας ποιήσαντες ἐς Βυζάντιον ἐπεμπον. ὁ δὲ Προίσκος ἐγίνετο τοῖς στρατεύμασιν ἀκοσμίας ἐπιήσεις. ἐνεχείρει γὰρ τὴν πρώτην τῆς λείας ἀπόμωρον τὸν βασιλέα κομίζεσθαι, τὴν δὲ δευτέραν τὸν τοῦ αὐτοκράτορος παῖδα τὸν μείζονα, εἶτα καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ βασιλέως ἐπιγονὴν μερίδας ἀποκληρώσασθαι, τῷ ἀφ' ὧν τῆς βασιλικῆς εὐτεκνίας τὴν πλεονεξίαν ἐμπορευόμενος. ἐπεὶ γοῦν ἐξιτήλοις σκύλοις τὸ Ῥωμαϊκὸν καθυβρίζετο, τυραννὶς ἐπεφοίτα καὶ τάραχος ἡγεμόνευεν. ὀρρωδῆσας γοῦν ὁ στρατηγὸς τὸ πραχθὲν καὶ μεταμέλῳ τῶν προὑπηγομένων τὴν ἐπιβολὴν ὀβελίσας, ταῖς δευτέραις φροντίσιν ἐδίδου τὰ νικητήρια. τοίνυν ἐπὶ τὸ λυκόφως τοὺς ἡγεμόνας τῶν δυνάμεων μετεπέμπετο, καὶ πείθει τῇ τῶν ξημάτων περιστροφῇ ὥς οὐδὲν τῶν μὴ καθηκόντων κατὰ τὴν προτεραίαν εἰργάσατο. ὅτε τοίνυν τὸ ἄραρὲν ὑπὸ τῆς τῶν λόγων πειθοῦς οἱ τῶν ταγμάτων ἐξάρχοντες συμφώνως ἀπεδογματίσαν, ὥς τὸν στρατηγὸν τὰ πλήθη συρρέουσιν. καὶ γοῦν ὁ στρατηγὸς τῇ πατρίῳ φωνῇ τοῖς Ῥωμαίοις τῶνδε τῶν λόγων ἀπήρξατο.

„Ἄνδρες καὶ φίλοι καὶ στρατιῶται καὶ σύμμαχοι, οἱ πρὸς πόλεμον ἀριστεύοντες, ἐν δὲ ταῖς ἀκοσμίαις ἰδιατεύοντες, εἰ τὴν ἀκοὴν εὐθέτησθε καὶ τὴν καρδίαν εὐθύνητε, καὶ γὰρ τῶν νοουθετημάτων ἀπάρξομαι. ἴσως δὲ τι τοῖς λόγοις καὶ λυπήσῃ μικρὸν τὸ διάστροφον τῶν τρόπων ἐπανορθούμενος· κἀντεῦθεν γὰρ τῷ ταξιάρχῃ καλὸν μηδὲν τι δεδοικέναι τῆς διαλέξεως διὰ τὸν τῆς φιλίας κίνδυνον. τί καὶ ἡμῶν συστρατεύοντες ἐχθρὸς τε καὶ τρίτην εἰκὴ τε καὶ λίαν ὥς ἔπος εἰπεῖν ἐφρονάξασθε; παρελύπουσι τὰ ὑμέτερα λαφυραγωγῶν βασιλεῖ. ἡριᾶσθε τοὺς θυριάμβους ἐπιδεικνύμενοι. ἐνεκότει πᾶς τῷ στρατηγῷ τῇ πόλει καὶ βασιλεῦσι καὶ δήμοις κατακληροδοτοῦντι ἀριστείας καὶ τρόπαια. καὶ τίνας ἔξετε τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀποφύνασθαι μάρ-

Ардагаст ги изпреварил с бързото си движение, тъй като по природа бил свикнал на това. Но понеже неблагоприятна съдба го сполетяла, варваринът се блъснал о дънера на едно много голямо дърво. Поради това шиял да бъде много желан лов за преследвачите, ако една река не го спасила. Защото той я преплувал и избягнал опасността. И тъй ромеите, след като направили множество славяни пиршество на меча си, опустошили страната на Ардагаст, поставили пленниците в дървени окови и ги изпратили във Византион. Приск пък станал причина за безредие всред войската, защото държал първата част от плячката да получи императорът, а втората — най-големият му син. Освен това трябвало да вземат част от нея и останалите наследници на императора. С богата [плячка] той задоволявал алчността на многобройната императорска челяд. И тъй понеже ромеите били оскърбени от изчезването на плячката, настанало самовластие и управлявало безредие. Стратегът, като се изплашил от извършеното и като се отказал с разкаяние от по-рано предприетото, дал преднина на други мисли. При зазоряване той повикал началниците на войските и ги убеждавал с извъртване на думите, че предния ден не бил извършил нищо нередно. След като началниците на отредите одобрили единодушно стъкмнатата реч, войските се стекли при стратега, който отправил към ромеите на башиния¹ им език следните думи:

„Мъже, приятели, войници и съюзници, отлични в сражения, но прости в безредията си! Ако наострите слуха си и отворите сърцето си, аз ще започна да ви поучавам. Може би аз малко ще ви наскърбя с думите си, като искам да поправа отстъплението ви от реда. Защото изобщо добре е таксиархът да не се бои от това, което ще казва, страхувайки се да не загуби приятелството. Защо се опълчихте срещу нас вчера и онзи ден безразсъдно и премного, така да се каже, се перчехте? Наскърбих ви, защото предадох на императора вашата плячка. Вие се сърдите, като изтъквате победите си. Всеки е сърдит на стратега, загдето раздава награди за храброст и трофеи на столицата, на императорите и на народа. И какви свидетели можете да предста-

^α Σκλαβηγῶν sec. m. mut. e. Σκλαυηγῶν in V.

¹ Т. е. на латински език.

τὸν κίνδυνον. τῶν οὖν Ῥωμαίων ἐπιγνομένων περὶ τὸν διασωσάντων τὸν Τατίμερ, πρὸς τοὺς Σκλαυηροὺς^α λοιπὸν ἐχειροῦργουν τὸν πόλεμον. τῆς τοίνυν μάχης ἐς τὸ καρτερὸν γενομένης, κρατοῦσι τῶν Σκλαυηρῶν^β Ῥωμαῖοι, φόνον τε πολλὸν ἀπεργασάμενοι, περτήκοντα βαρβάρους ζωγρήσαντες ἐπαγγέσαν πρὸς τὸν χάρακα, λείαν Ῥωμαϊκὴν ὑπὸ τῶν Σκλαυηρῶν διασωσάμενοι. ὁ μὲν οὖν Τατίμερ τὸ σῶμά πως ἀκεσάμενος ἐς Βυζάντιον ἦεν ἀξιολογώτατον προνομήν ἐπιφερόμενος. ἡσθεὶς τοιγαροῦν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῖς συγκυρήσασιν ἐπὶ τὸ τοῦ θεοῦ μέγιστον ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπαννόχιζε τέμενος, εἴτα μετὰ τὸ τοῦ λεῶ τὰς ἱκετηρίας εὐχὰς ποιησάμενος ἡξίου θεῶν ἐπισημότερα δοῦναι τὰ τρόπαια. (pp. 232, 11 — 235, 21)

9. Quomodo Romani Musocium ducem Sclavinorum capiant

VI 8. Ὁ δὲ πολέμαρχος Πρίσκος ἐπὶ κατασκοπῇ προθέειν ἀνδράσιν ἐκέλευεν^γ. ἡμέρα δὲ δευτέρα, καὶ οὐ διέγνω ἀνὰ τοὺς χώρους πολέμιον. οὐκοῦν εἰς τὰ πρόσσω τοῦ Ἡλιβακία ποταμοῦ ἐξ ἐωθινοῦ ποιῆσθαι τὴν βάρδιαν τῷ Ἀλεξάνδρῳ προστέταχεν. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος τὸν γείτονα διανηξάμενος ποταμὸν ἐντυγχάνει Σκλαυηροῖς^δ. οἱ δὲ βάρβαροι πολέμιον θεασάμενοι ὅψιν πρὸς τὰ πλησίον τενάγη ἐπὶ τε τὴν ὕλην τὴν βάρβαρον τὴν ἀποφυγὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τούτους ἐνχειροῦν ἐλέιν. ἐπεὶ δὲ τῇ ἰλλί συγγίνονται, περιπίπτουσι δυσκαταγωνίστω κακῷ· καὶ ἂν διόλωλεν ἅπαν τὸ σύνταγμα, εἰ μὴ θάπτον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεξήγαγε τοὺς Ῥωμαίους τοῦ τέλματος. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος ὁ ταξίαρχος περιστοιχίσας τὸν χώρον παραδιδόναι τούτους ἐπειρᾶτο πυρὶ ἢ δὲ φλόξ νοσηλευμένη ὑπὸ τῆς ὕγρας κατεμαλθακεῖτο φύσεως, καὶ ἦν τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰ τῆς ἐπιβολῆς οὐκ εὐδόκιμα. τοίνυν Γήπαις ἀνὴρ, ἐκ τῶν Χριστιανῶν θρησκείας πάλαι ποτὲ πεφυκώς, μετὰ τῶν βαρβάρων ἔπην. οὗτος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὐτομολῶν δακτυλοδεικτεῖ καὶ τὴν εὐοδον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τῶν εἰσόδων γενομένοι κύριον κρατοῦσι τῶν βαρβάρων. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀνείταζαν κατεπυνθάνετο πόθεν τοῖς ἐαλωκόσι τὸ γένος. οἱ δὲ βάρβαροι ἐς ἀπόνοιαν καταπεπτακότες θανάτου χάριεν ἔφραζον ταῖς κολάσεσιν, ὥς περὶ ἀλλοτρίου τοῦ σώματος τὰς ἐκ τῶν μαστίγων ἀλγηδόνας διαπύεμενοι. 9. ὁ δὲ Γήπαις διεξήει τε ἅπαντα καὶ διήλεγχεν ἐξ ἐπιλέπτου τὰ πράγματα, φάσκων ὑπὸ Μονσώ-

удари, едва спасил живота си. След като ромеите пристигнали пеша и спасили Татимер, битката срещу славяните продължила. В разгара на сражението ромеите надвили славяните, извършили голямо клане и се завърнали в лагера с петдесет пленени варвари, като спасили ромейската плячка от славяните. Татимер, като излекувал донякъде раните си, пристигнал във Византион, носейки със себе си много голяма плячка. Императорът, разбира се, се зарадвал от станалото и прекарал цялата нощ в молитви в най-големия божии храм¹ на столицата. След това той отправил заедно с народа усърдни молитви и поискал от бога да даде по-големи победи.

9. Ромеите улавят Мусокий, вождя на славяните

Главнокомандуваният Приск заповядал на неколцина души да отидат напред за разузнаване. На втория ден разбрал, че няма неприятели по тези места. Затова заповядал на Александър² да тръгне напред рано сутринта към реката Иливакия³. Александър, след като преминал съседната река, срещнал славяни. Варварите, щом съгледали неприятелите, избягали според обичая в близките блатата и в гората. А ромеите се заели да ги изловят. Обаче когато навлезли в тинята, налетели на страшна беда. И целият отряд щял да загине, ако таксиархът Александър не бил измъкнал бързо ромеите от тресавището. След като обградил мястото, той се опитал да унищожи с огън неприятелите, обаче пламъкът отслабвал и гаснел поради влагата и опитът на Александър не сполучил. Между варварите имало един гепид, който отдавна бил приел вярата на християните. Той преминал сега към ромеите и им посочил с ръка входа. Така ромеите станали господари на входовете и надвили варварите. Александър разпитвал пленените, за да узнае от какъв род са те. Варварите обаче, които били изпаднали в безумие, казвали при мъченията, че са готови да умрат; като че ли бичовете нанасяли страдания на чуждо тяло. Но гепидът разказал всичко и изложил подробно нещата. Той казал, че пленниците били

^α Σκλαβηροὺς ut vid. e. Σκλαυηροῖς mut. in V item v. 13. ^β Σκλαβηρῶν e. Σκλαυηρῶν. ^γ ἀνδρας ν' ? — ἐκέλευεν. ^δ Σκλαβηροῖς sec. m. V vulg.

¹ Цариградската църква Св. София. ² Александър бил един от военачалниците в поверената на Приск войска. Вж. Кулаковский, пос. съч., стр. 458. ³ Иливакия — дн. р. Яломица в Румъния.

κίον τὸν λεγόμενον ῥήγα τῇ τῶν βαρβάρων φωνῇ τοὺς ἐξωγρημένους ὑπεῖναι, τοῦτον δὲ τὸν Μουσώκιον ἐναντίζεσθαι μετὰ παρασάγγας τριάκοντα, τοὺς δὲ ἄλόντας ἐκπέμψαι ἐπὶ κατασκοπῇ τῆς Ῥωμαίων δυνάμεως, ἀκηκοέναι τε καὶ τὰ περὶ τὸν Ἀρδάγαστον γεγονότα πρὸ μικροῦ δυστυχήματα. παρήγει τε Ῥωμαίοις ἀθροῦν τὴν ἐπιστάσιαν ποιήσασθαι τὸν τε βάρβαρον ἐλεῖν τῷ ἀδοκίμῳ τῆς ἐπιθέσεως. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος παρὰ τὸν Πρίσκον γεγόμενος τοὺς βαρβάρους ἠρέγκατο, ὁ δὲ πολέμαρχος ἀναιρέσει τοὺς παρέδοτο. γίνεται γοῦν πρὸς τὸν στρατηγὸν ὁ Γήπαις ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος καὶ διέξεισι Πρίσκῳ τὰ τῶν βαρβάρων διανοήματα, εἰσηγεῖτό τε ἐπιστῆναι τῷ βαρβάρῳ τὸν Πρίσκον, καὶ πίστιν τῆς ἐπιεύξεως ἐδίδου φενακίζειν ὁ Γήπαις τὸν βάρβαρον. ἐπιχαρῶς τοίνυν ὁ Πρίσκος τοὺς λόγους ἀράμενος δώροισι τε λαμπροῖς τὸν ἡτομοληκότα λιπᾶνας ἐπαγγελίαις τε περιδόξοις ἐχυρῶσάμενος, ἐξαπατήσαι τοῦτον ἐπεπόμφει τὸν βάρβαρον. καὶ οὖν ὁ Γήπαις πρὸς Μουσώκιον γίνεται αἰτεῖ τε μονοξύλων πλήθη ἀπὸ τοῦτον ἐλεῖν, ὅπως τοὺς ἡτυχηκότας περὶ τὸν Ἀρδάγαστον περαιώσῃται. ὁ μὲν οὖν Μουσώκιος ἔρμαιόν τι δοκῶν τὰ ὑπὸ τῆς ἀπάτης αὐτῷ καττύομενα ἐδίδου μονοξύλα, ὅπως ὁ Γήπαις τοὺς περὶ τὸν Ἀρδάγαστον διασώσῃται. ἑκατὸν τοίνυν πρὸς τοῖς πεντήκοντα ἀκατίοις λαβὼν, καὶ προσκόπους τριάκοντα^α, εἰς τὸ ἀντιπέραν τοῦ ποταμοῦ παραγίνεται, ὃν οἱ ἐγχώριοι Πασπίριον ὀνομάζουσιν. ὁ δὲ Πρίσκος κατὰ τὸ σύνθημα ἐξ ἐωθινοῦ ἀπήρχετο τῆς βαδίσσεως. ἀτὰρ ὁ Γήπαις ἀνὴρ τῶν συνεληλυθότων κλέψας τὴν αἴσθησιν μεσοῦσης τῆς νυκτὸς πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαίων πολέμαρχον γίνεται, καὶ ἤξιεν ἑκατὸν ὀπίλτας ἀποῖσασθαι, ὅπως στόματι μαχαίρας τοὺς πρὸς τῇ σκοπῇ^β βαρβάρους ὀλέσειεν. τοίνυν ὁ στρατηγὸς ἄνδρας διακοσίους συμφράξας τῷ ταξιάρχῳ δίδωσιν Ἀλεξάνδρῳ. ἐπεὶ δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν τῷ Πασπίριῳ ἐπλησίαζε ποταμῷ, εἰς ἐνέδραν τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Γήπαις ἐκάθισεν. νυκτὸς τοιγαροῦν γεγυμνάς οἱ μὲν βάρβαροι κατωφερεῖς περὶ τὸν ὕπνον ὄντες ἐτύγγαλον ἔξονοί τε γεγονότες λίαν τῶν ἐνυπνίων ἀντεῖχοντο. ὁ δὲ Γήπαις τοὺς βαρβάρους^γ διαφθείρειν κατειρωνεύετο. τρίτῃ δὲ φυλακῇ, καί τι μικρὸν μεταστὰς καὶ πρὸς τὴν ἐνέδραν γεγόμενος ὑπεξάγει τοῦ λόχου Ἀλέξανδρον. καὶ οὖν διυθύνας Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν Πασπίριον ποταμὸν καὶ σύνθημα λαβὼν τε καὶ δοὺς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐχώρησεν. ἔτι τοίνυν τῶν βαρ-

подвластни на Мусокий¹, наречен рига² на езика на варварите. А този Мусокий се намирал на тридесет парасанги от това място и бил изпратил уловените пленници да разузнаят силата на ромеите, след като бил узнал за неотдавнашното нещастие на Ардагаст. Гепидът подбуждал ромеите да нападнат внезапно Мусокий и да го уловят с неочаквано нападение. Александър дошел при Приск и му довел варварите, а главнокомандуващият ги предал на смърт. След това оня варварин гепид отишел при стратега Приск, изложил му намеренията на варварите и го подтикнал да нападне варварина [Мусокий]. Гепидът уверявал, че ще успее да измами варварина. Приск посрещнал с голяма радост думите му, обсипал беглеца с разкошни дарове, насърчил го с големи обещания и след това го изпратил да измами варварина. Гепидът отишел при Мусокий и поискал от него да получи много еднодръвки³, за да пренесе претърпелите заедно с Ардагаст нещастие. Мусокий сметнал скроената му лъжа за щастлив случай и му дал еднодръвки, за да спаси хората на Ардагаст. Гепидът, след като получил сто и петдесет лодки и тридесет гребци, дошел на отвъдната страна на реката, която туземците наричат Паспирий⁴. Приск съгласно уговореното потеглил рано сутринта. А гепидът в полунощ се измъкнал незабелязано от своите съпътници, дошел при ромейския главнокомандуващ и поискал да вземе със себе си сто войници, за да избие с меч стражата на варварите. Стратегът отделил двесте души и ги дал на таксиарха Александър. Когато ромеите наближили реката Паспирий, гепидът поставил Александър да стои в засада. Било нощ, варварите били капнали за сън и понеже били пияни, спели дълбоко. А гепидът злорадствувал, че погубва варварите. През третата стража той се отдалечил малко и като отишел при засадата, извел Александър от мястото, където бил залегнал. След това повел ромеите към реката Паспирий, приел и дал условния знак и отишел при варварите. Докато варварите още спели,

^α τριακοσίους Β. ^β σκοπῇ V ὄχθῃ vulg. κόπῃ? de Boor. ^γ τοὺς βαρβάρους] τοὺς Ῥωμαίους? de Boor.

¹ Мусокий бил един от князете на отвъддунавските славяни. Вж. Jireček, op. cit., I, p. 90. — Мутафчиев, пос. съч., стр. 65. — Третьяков, пос. съч., стр. 180. ² Това е латинската дума rix в гръцка транскрипция. Срв. тук стр. 215. бел. 2. ³ Т. е. лодки, направени от едно цяло дърво. Вж. Niederle, Manuel, II, p. 256. ⁴ Дн. р. Бузеу в Румъния.

βάρων προσομιλούντων τῷ ὕπνῳ, δι' Ἀβαρικῶν ἀσμάτων ἐδίδον ὁ Γήπαις τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ σὺνθημα. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπιστὰς τοῖς βαρβάροις ὕπνου καὶ ζωῆς τὴν ζημίαν παρείχετο. ἐπεὶ δὲ τῶν ἀκαίων γέγονεν ἐγκρατής, πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀγγέλους ἐξέπεμπε τῆς ἐπιβολῆς τὰς ὁρμὰς ἐπιτείνων. ὁ δὲ Πρίσκος τρισχιλίους ἀράμενος καὶ διανείμας εἰς τὰ ἀκάτια τὸν Πασπίριον ποταμὸν διενήξατο. καὶ δῆτα μεσοῦσης νυκτὸς τῇ ἐφόδῳ παρείχον τὴν ἐναρξιν. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος κάτοικος ὢν τῇ μέθῃ διέφθαρτο· ἦν γὰρ αὐτῷ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπιτάφιος ἐορτὴ ἐπὶ ἀδελφῷ κατοικομένῳ, ὡς ἔθος αὐτοῖς. ὁ μὲν οὖν φόβος^α μέγας ἐγένετο. ζωγρηθεὶς τοίνυν ἦλθ' ὁ βάρβαρος. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατεπαννυχίζοντο ἐν τοῖς αἵμασι. ἡμέρας δὲ λαμπούσης ἐλάμβανεν ὁ φόνος ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἀνάπαυλιν. ὑπὸ δὲ τρίτῃ ἕω τὴν ἀποσκευὴν τὰς τε δυνάμεις ὁ στρατηγὸς διεπορθμεύσατο. τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι προνηματισθέντες ἐπὶ τοῖς συγκυρήσασιν πρὸς τρυφὴν^β κατεκλίνοντο, εἴτα τῇ μέθῃ συρράπτονται, καὶ τῇ παρουσίᾳ τὰς εὐπραξίας νοθεύσαντες τῆς διαφρουρᾶς κατημέλησαν, ἦν σκούλκαν σὺνηθες τῇ πατρίῳ φωνῇ Ῥωμαίοις ἀποκαλεῖν. τὸ μὲν οὖν νενικημένον συναθροισθὲν ἀνιπαλαντεύει Ῥωμαίοις τὴν ἐφοδὸν καὶ ἦν ἂν ἡ ἀντίδοσις χαλεπωτέρη τῆς ἐπιτεύξεως, εἰ μὴ ὁ Γέντζων τὰς δυνάμεις τὰς περικὰς περιστησάμενος τῆς μάχης ἐκράτησεν. ἐξ ἑωθινοῦ δὲ ὁ Πρίσκος τοὺς φρουράρχας ἀνεσκολόπισεν, καὶ δὴ καὶ τινὰς ὀπλιτικοῦ πικρῶς ἐμαστίγωσεν.

VI 10. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Τατίμερα^γ ἀντιπέμπει πρὸς τὸν πολέμαρχον βασιλείους δέλτους ἐπιφερόμενον· ἦν δὲ ἡ τῶν δέλτων ἀξίωσις τὴν χειμέριον ὥραν αὐτόθι τοὺς Ῥωμαίους ποιήσασθαι. παραγεγονότος τοίνυν τοῦ Τατίμερα, καὶ τῶν βασιλικῶν γνωρισθέντων λογίων, θρόλος ἐφάπτεται τῷ στρατεύματι. καταστασιάζει τοίνυν ἡ τῶν Ῥωμαίων πληθὺς παρωσαμένη τοὺς λόγους τοῦ αὐτοκράτορος, οἵκοι τε τὴν τοῦ ψύχους ὥραν ἐνεχέει ποιήσασθαι· οὐ γὰρ ἐπὶ βαρβάρου γῆς ἐναυλίζεσθαι· ἔφασκον γὰρ ψύχῃ ὑπείναι δυσυπομόνητα, τά τε τῶν βαρβάρων πλήθη ἀκαταγώνιστα. ὁ δὲ στρατηγὸς πευδοῖ τινι τακτικῇ τῆς στρατιᾶς τὸ δυσήμιον ὑπεμάλαττεν. ἐπεὶ δὲ γίνονται αἱ δυνάμεις πευδήμιοι, ἐπὶ βαρβάρου

^α φόβος? de Boor. ^β τρυφήν V τροφήν vulg. ^γ Τατίμερ malit de Boor.

гепидът дал на Александър уговорения знак, като запял аварски песни. Тогава Александър нападнал варварите и ги лишил от сън и от живот. Когато завладял лодките, изпратил вестители при стратега, като засилвал устрема на нападението. Приск взел със себе си три хиляди души и като ги разпределил в лодките, преминал реката Паспирий. В полунощ ромеите започнали нападението. А пък варваринът бил пиян и пиянството го погубило. Защото през деня той празнувал погребалния празник на един свой починал брат според техния обичай. И тъй настанала голяма уплаха и варваринът бил пленен. А ромеите прекарали цялата нощ в проливане на кръв. Когато денят настъпил, стратегът прекратил клането. Към третия час¹ на деня стратегът прекарал плячката и войските през реката. Ромеите пък, понеже били с повишен дух поради станалото, отдали се на пиршество и пукнали от пиене. С пиянството си развалили добрия ред и занемарили охраната, която ромеите обикновено наричат на бациния си език скулка². Затова победените, след като се събрали, се опитали да отвърнат с нападение на ромеите. И понеже отмъщението щяло да бъде по-страшно от успеха, ако Генцон не спечелил сражението, като обградил [варварите] с пехотните войски. А Приск рано сутринта набил на кол началниците на стражата и дори бичувал жестоко някои от хоплитите³.

Императорът изпратил на свой ред Татимер при главнокомандувашия, за да му занесе императорско писмо, с което заповядвал ромеите да прекарат зимата там. Когато Татимер пристигнал и императорското нареждане било узнато, във войската настанал бунт. И тъй ромейската войска се разбунтувала и като се противопоставяли на заповедта на императора, настоявали да прекарат у дома си студените месеци. Те не искали да останат в земята на варварите, като казвали, че студовете са мъчнопоносими и варварските пълчища непобедими. Обаче стратегът поуспририл необуздаността на войската с убедителни думи. А когато войските се подчинили, главнокоманду-

¹ Във Византия по наследство от древността се смята, че денят е започвал от изгрев слънце и е бил разделен на два дяла по 12 часа. Следователно третият час е около 9 часа. Разбира се, началото на деня не е било постоянно, но се е меняло според годишните времена. ² Това е латинската дума sculca. Вж. Zilliacus, op. cit., p. 234. ³ Терминът *οπλίται* (тежко въоръжени войници) е употребен архаично вм. *στρατιῶται* (войници).

γῆς ὁ τῶν Ῥωμαίων πολέμαρχος διαλύει τὸν χάρακα.

Ἐν ταύταις τοιγαροῦν ταῖς ἡμέραις θεία φροντίδι τῇ δὲ τὸν φόνον ἐπὶ τὴν Ἀγχίαλον ποιησάμενος, ὅτε τῆς ἐλάφου πολλῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα δίωξις ἐγεγόνει. — — — ἦλω τῷ δικτύῳ τῆς δίκης ὁ τοῦ φόνου πατήρ. (pp. 235, 21 — 239, 23)

10. *Romani partem praedae Avarorum Chagano tradunt*

VI 11. Ἐν τούτῳ δὴ τῷ ἐνιαυτῷ εἰς τὰ πρὸ τοῦ ἄστεος τίκονται παράδοξα τέρατα, παιδίον τετράπουν, ἄλλο δὲ δικόρουφον. λέγουσι δὲ οἱ τὰς ἱστορίας μετ' ἐπιμελείας συγγράψαντες μὴ εἶναι εἰς ἀγαθὸν τὴν τῶν τεράτων ταῖς πόλεσιν ἐπιφάνειαν. τὰ μὲν οὖν τέρατα ἐπιδεδειγμένα Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι παρεδόθη τῷ φόνῳ. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποχειροτονεῖ τὸν πολέμαρχον, καὶ τὸν ἀδελφὸν (Πέτρος δὲ ὄνομα αὐτῷ) ἡγεμόνα τῶν Ῥωμαίων ποιεῖται δυνάμεων. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τούτων οὕτω ἐπέπυστο. καὶ οὖν τὰς δυνάμεις ἀράμενος διαπεραιοῦται τὸν ποταμόν. δυσανασχετεῖ γὰρ τὰ πλήθη τὴν τριβὴν πρὸς βάρβαρον χώραν ποιήσασθαι· ἐδεδίει γὰρ μὴ πως ἐξαπιναιῶς ἐφρευτοκότες οἱ βάρβαροι τὴν λείαν ἀποίσονται. ὁ δὲ Χαγάνος ἀκηκοὺς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ τὴν ἀπόβασιν λείαν ἐθαύμαζεν· εἰτα ἀγγέλους πρὸς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμψε τῆς ἀναξεύξεως τὴν αἰτίαν πυνθέσθαι γλιχόμενος. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ἀπεβουκόλησεν ὡς οἶόν τε τοῖς λόγοις πιθανῶς τὸν Χαγάνον. ἡμέραι δὲ τρεῖς, καὶ ἠγγέλθη τῷ Πρίσκῳ μέλλειν διεγχεῖν τὸν Χαγάνον ταῖς Ῥωμαϊκαῖς δυνάμεσιν ἐπιτίθεσθαι, τὰ δὲ τῶν Σκλαυηρῶν^α πλήθη προστάττειν διαπεραιοῦσθαι τὸν Ἰστρὸν· τῷ ὅντι γὰρ ἐχαλέπαινεν ἐνεχότει τε λείαν ἐνευδοκιμηθείσαις ταῖς Ῥωμαίων δυνάμεσιν. ὁ μὲν οὖν Ταργίτιος οἷ τε τῶν βαρβάρων λογάδες τῷ Χαγάνῳ παρήνουν παραλύειν τὸν πόλεμον· ἔφρασκον γὰρ μὴ ἐνδίκως αὐτὸν χαλεπαίνειν Ῥωμαίοις. μεγαλοφρόνως τοίνυν ὁ Πρίσκος πρέσβιν ὡς τὸν Χαγάνον ἐξέπεμψε (Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ), τὴν φύσιν ἄνδρα δεξιόν τε καὶ εὐεπίβολον, τὴν τέχνην ἱατρόν, τὴν γλῶτταν ἐλεύθερον. οὗτος δὲ κραταῖος πρὸς τὸν Χαγάνον ἐγίνετο. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος φρονηματισθεὶς ἐπὶ τοῖς αὐτῷ συγκυρήσας λείαν ὑφανχενίζετο, καὶ κύριον ἑαυτὸν ἔθνοους ἔφρασκεν ἅπαντος, μὴ προσεῖναι τε, ὅσον περ ἥλιος ἀνατείνει τὸ βλέμμα, τὸν ἀντιπάσασθαι δυνησόμενον.

^α Σκλαυηρῶν V Σκλαβηρῶν vulg.

ващият на ромеите раздигнал лагера във варварската земя.

И тъй през тези дни съгласно някакъв божии промисъл този, който извършил убийството при Анхиаλο, когато свитата на императора преследвала голямо стадо от елени, — — — бил уловен от мрежата на справедливостта.¹

10. *Ромеите отстъпват част от плячката на аварския хаган*

През тази година в предградията на столицата се родили необикновени уроди — едно дете с четири крака и друго с две глави. Тези, които грижливо обясняват историческите събития, казват, че появата на уроди не е на добро за градовете. Уродите, след като били показани на император Маврикий, били предадени на смърт. Императорът уволнил главнокомандувачия и назначил брат си (името му било Петър) за началник на ромейските войски. Приск пък, който още не бил узнал това, вдигнал войските и преминал реката, понеже смятал, че е трудно войските да пребивават във варварската страна. Защото се страхувал да не би варварите, като ги нападнат внезапно, да задигнат плячката. А хаганът, когато се научил за оттеглянето на ромеите, много се учудил. После пратил вестители при Приск, понеже искал да узнае причината за завръщането му. Приск пък изкусно заблудил с думи хагана, доколкото могло. Обаче след три дни на Приск било съобщено, че хаганът щял да се опита да нападне ромейските войски, а на славянските пълчища бил заповядал да преминат Истр, защото действително той бил много сърдит и разгневен на прославените ромейски войски. Таргитий² и първенците на варварите съветвали хагана да прекрати войната, като му казвали, че той се сърди несправедливо на ромеите. Приск проводил смело при хагана пратеник (името му било Теодор), по природа ловък и разсъдлив мъж, по занятие лекар и със свободна реч. Той дошел без страх при хагана. Варваринът, който се бил възгордял поради своите успехи, се държал много високомерно и казвал, че той бил господар на всеки народ и че докъдето слънцето простирало погледа си, няма човек, който ще може да му се проти-

¹ В следващия текст, който тук не е преведен, е разказано подробно как е бил изобличен убиецът. ² Виден аварин, който често бил проwoждан като пратеник на хагана при ромеите.

διά τοι τοῦτο ὁ πρέσβης ἱστορίας πολλῆς γενόμενος κάτοχος βαρβαρικὰ παραδείγματα ἐταπείνου φρονήματα. εἰπεῖν δὲ καὶ τὰ τῆς ἱστορίας οὐκ ἀνακόλουθον ἔπεστιν. ἔφησε γάρ „ἄκουε, Χαγάνε, παλαιοῦ τινος καὶ λίαν σοφοῦ διηγήματος.“ ἐπεὶ δὲ ἡ ἑναρξίς προσεχῇ πρὸς ἀκρόασιν [ἐν]εποίει^α τὸν βάρβαρον, οὐκ ἐλάμβανεν ἔγκοπὴν ἢ τῆς ἱστορίας ἀφήγησις. „Σέσωστριν^β φασι γεγενῆσθαι ποτε ἄνδρα λίαν εὐδαίμονα καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς βασιλείας ἐπιφανέστατον. τοῦτον κομᾶν ἐπὶ τῷ πλούτῳ λόγος πρεσβύτης ἔρεϊ, ταῖς δὲ δυνάμεσι πεφυκέναι λίαν ἀκαταμάχητον. τὸν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ὥς ἔπος εἰπεῖν κραυπαλᾶν, ὥστε ἀρμάμαξαν συμπήξασθαι χρυσοκόλλητον, λίθους τε τιμίους ταύτη περιβαλεῖν, ἐφιζάνειν τε ἐπὶ ταύτης τὸν βάρβαρον, καὶ ταῖς μὲν ἵπποις καὶ ταῖς ἡμιόνοις χαίρειν εἰπεῖν, τοὺς δὲ τῶν ἡττημένων βασιλέων τῷ ταύτης ζυγῷ [τοῖς]^β ἀδχένas περιβαλεῖν, ἔλκειν τε ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τοὺς ἡττηχικότας τῶν βασιλέων τὸ τοῦ Σέσωστριδος ὄχημα. τοῦ τοίνυν Αἰγυπτίων βασιλέως μὴ μετριοπαθοῦντος ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλὰ περιφανῶς πολλάκις κατονειδίζοντος τοῖς ἡττημένοις τὴν συμφορὰν, ἕνα τινὰ τῶν βασιλέων, αἰσὶ τῶν ἱποβεβλημένων τῷ ζυγῷ τοῦ ὀχήματος ἐν μεγάλῃ τινὶ καὶ περιφανεῖ ἐορτῇ, τῶν Αἰγυπτίων συρρευσάντων ὄχλων, μὴ ἐθέλειν ἔλκειν τὸ ὄχημα πυκνὰ τε εἰς τοῦπίσω [συ]στρέφεσθαι^γ καὶ τὴν ἐπὶ τῶν τροχῶν κίνησιν διορᾶσθαι. ἀσυμφώνου τοίνυν τῆς ὀλκῆς γνωμένης διὰ τὸ μὴ μίαν σύννευσιν τοὺς ἐπὶ τούτῳ συντεταγμένους ποιήσασθαι, ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς ἔφησε πρὸς τὸν τὰς πυκνὰς ποιούμενον συστροφάς· „ἄνθρωπε, τί πρὸς τοῦπίσω τὸ βλέμμα κινεῖς; τί τοὺς τροχοὺς ἱστορεῖς; ποῖ διεξιέναι κέχρηας;“ τὸν δὲ φῆσαι μετὰ φιλοσοφίας πολλῆς πρὸς τὸν Σέσωστριν· „τεθαύμακα τῶν τροχῶν τὰ κινήματα ἀνώμαλιν ἔχει τὴν κίνησιν. τὰ τοίνυν τούτων μέρη μετεωρούμενα αὔθις καταχθόνα γίνεται, καὶ ἔμπαλιν τὰ περιπέζια μετὰ τοῦτο ἀπαιωρίζεται.“ τούτων τοιγαροῦν λέγουσιν ἀκηκοῦτα τὸν Σέσωστριν παιδευθῆναι μὴ μέγα φρονεῖν νομοθετῆσαι τε τοὺς βασιλικοὺς ἀδχένas τῶν ζυγῶν ἀφευθῆναι, εἰτα ἡμιόνοις τὴν ὀλκὴν ἐπατρέφαι. „ταῦτα σὲ παιδενέτω, Χαγάνε. οὐδὲν ἀπιστότερον εὐπραγίας.“ ὁ μὲν οἶν Χαγάνος ἀποθανυμάσας τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀνδρὸς κολάζει τὸν τυφον, καταπαύει, τὸ θρόνος, μεταβάλλει πρὸς εἰρηναίαν σχέσιν τὰ πράγματα. τοιγαροῦν ὥρας ἀποσιωπήσας πολλὰς ἔφησε πρὸς Θεόδωρον „οἶδα καὶ τυραννεῖν θυμὸν ἐξοιδαίνοντα, οἶδα καὶ στρατεύειν ὁργήν, ἀλλ’ ὅτε καὶρός χαλεπό-

^α ἐποίει L recte. ^β τοὺς del. Be. 446. Sed fortasse e. Theophrane p. 273, 19 prius τοὺς v. 20 in ιετιάρων mutandum ^γ συστρέφεσθαι V, στρέφεσθαι LB.

¹ Този анекдот е разказан при друг случай и у Менадър (fr. II = Excerpta de legat. ed. L. Boor, p. 177).

вопостави. Поради това пратеникът, който познавал добре историята, усмирил варварската горделивост с примери. Не е излишно да се разкаже тази история.¹ А той казал именно: „Слушай, хагане, един стар и много мъдър разказ.“ А щом началото на разказа накарало варварина да слуша с внимание, Теодор разказал историята без прекъсване. „Казват, че някога живял Сезострис, много щастлив и най-знатен мъж в египетското царство. Стара легенда разказва, че той имал големи богатства и с войските си бил непобедим. Той бил дотолкова, тъй да се каже, опиянен, че си построил кола, обкована със злато и украсена със скъпоценни камъни. Варваринът седял в нея и като разпрегнал кобилите и катърите, поставил вратовете на победените царе в ярема на колата и нещастните царе теглили колесницата на Сезострис по площада. Понеже египетският цар не се показвал скромен в своето щастие, но често и явно злорадствувал над нещастieto на победените, един от царете, казват, които били впрегнати в ярема на колесницата, отказал да тегли колата в един голям и тържествен празник, когато египетската тълпа се била стекла. Той често се обръщал назад и гледал въртенето на колелетата. Движението било неравномерно, понеже впрегнатите не теглели едновременно. Тогава царят на египтяните казал на този, който често се обръщал: „Човече, защо обръщаш погледа си назад? Защо разглеждаш колелетата? Къде си намислил да вървиш? А той отговорил на Сезострис твърде мъдро: „Учудвам се на движението на колелетата. Те имат различно движение: техните части, които са издигнати нагоре, отново слизат на земята и след това приземните части пак се издигат.“ А Сезострис, като чул това, казват, се поучил да не бъде надменен, постановил царските вратове да бъдат освободени от яремите и заповядал катърите да теглят колесницата. Нека това те поучи, хагане. Няма нищо по-невярно от щастieto.“ Хаганът, възхитен от мъдростта на този мъж, намалил своята суетност, укротил дързостта си и склонил към мирно уреждане на работите. След като мълчал дълго време, той казал на Теодор: „Умея да владеея развълнуваната си душа, умея да се боря срещу гнева, и

τητος. διαλέλυμαι τῷ Πρίσκῳ, Θεόδωρε. ἔστω δέ μοι καὶ αὐτὸς φίλος ἐπιεικῆς. ἀγέραςτος τῆς λείας μὴ μενέτω Χαγάνος. ἐπὶ τῆς ἐμῆς γῆς ἐπιβέβηκεν, περὶ τοὺς ἐμοὺς ὑπηκόους ἐξέμαρτεν. ἔστω τὰ τῆς εὐπραγίας κοινά.“ ἐπὶ τούτοις φιλοφρονησάμενος πρὸς τὸν Πρίσκον τὸν Θεόδωρον πέπομφεν. ὁ μὲν οὖν Θεόδωρος γεγωνὶς πρὸς τὸν Πρίσκον διεξῆλθεν αὐτῷ τοῦ βαρβάρου τοὺς λόγους, ὁ δὲ Πρίσκος τῇ ὑστεραίᾳ ἐκκλησίαν ἐκάθισε παρῆγει τε Ῥωμαίοις κοινωνὸν τῶν λαφύρων ποιήσασθαι καὶ τὸν βάρβαρον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τέως πρὸς τὸ συνοίσειν μὴ ἐνδημήσαντες κατεστασίαζον τοῦ στρατηγοῦ. ὁ δὲ στρατηγὸς πολλοῖς καὶ ποικίλοις καὶ λίαν ἐντελέσι λόγοις χρησάμενος τὰς δυνάμεις ὑπέπεισε δοῦναί τι τῷ βαρβάρῳ τῆς λείας. ἀπέδοντο τοίνυν Ῥωμαῖοι τοὺς ἐαλωκότας τῷ Χαγάνῳ βαρβάρους, τῶν δὲ λοιπῶν λαφύρων ἀμέτοχον αὐτὸν ποιησάμενοι διαλύουσι τὸ ἀμφίβολον. ἀσμενίσας τοίνυν ὁ Χαγάνος τὴν τῶν βαρβάρων ἀπόδοσιν χώραν ἐδίδου ταῖς διαβάσεσιν. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι πέντε χιλιάδας βαρβάρων τῷ Χαγάνῳ προῖκα καταβαλλόμενοι ἐπὶ τὰ Δριζίπερα γίνονται. ὁ δὲ στρατηγὸς ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον. τοιγαροῦν ὁ Μανρίκιος τῷ Πρίσκῳ ἐμέμφετο σφάλμασί τε εὐηθείας αὐτὸν περιέβαλλεν ἀσυνέτως ἀποδεδωκότα τῷ βαρβάρῳ τὴν λείαν. (pp. 242,3 — 245,19)

11. De tumultu exercitus Romani ad Odessum et de Petri ducis itinere per ripam Danubii facto

VII 1. Οὕτω μὲν οὖν Πρίσκος ἀπεχειροτονεῖτο, πολέμαρχος δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Πέτρος ἀναγορεύεται, ὃς καὶ αὐτάδελφος Μανρικίου ἐτύγχανεν ὢν. ἐγχαράττει τοίνυν βασιλικὰς ἐπιστολάς ὁ Μανρίκιος, ταύτας τε τῷ στρατηγῷ ἐπιδοὺς τοῦτον ἀπεκδημεῖν τοῦ ἄστεος παρεσκεύαζε καὶ πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφίκεσθαι παρεκελεύετο. ἡ μὲν τοιγαροῦν τῶν βασιλικῶν ἐπιστολῶν στρατιωτικῆς ἐπιδόσεως τύπος ἐτύγχανεν ὁ δὲ τύπος ἠβούλετο τριταῖς μοίραις συντάττεσθαι τὴν ἐπίδοσιν, δι' ἐσθῆτος καὶ ὅπλων καὶ χαράγματος χρυσίου. ἀποφοιτήσας τοίνυν τῆς Περίνθου ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τὰ Δριζίπερα γίνεται, καὶ καταλιπὼν τὰ Δριζίπερα τῇ Ὀδησσῷ προσομιλεῖ. τὸ μὲν οὖν στρατόπεδον ἐπιβεβηκότα τῆς Ὀδησοῦ τὸν πολέμαρχον ἐπισήμως ἐπε-

то на време. Помирявам се с Приск, Теодоре, но нека и той да ми бъде добър приятел. Нека хаганът да не остане лишен от плячката. Той е навлязъл в моя земя и се е провинил спрямо моите поданици¹. Нека плодовете на успеха бъдат общи.“ След това, като проявил своето благоразположение към Теодор, той го отпратил при Приск. Теодор пристигнал при Приск и му съобщил думите на варварина. На следния ден Приск свикал събрание и предложил на ромейските войници да дадат от плячката и на варварина. Обаче ромейските войници, без да помислят, че това ще бъде полезно, се противопоставили на стратега. Но стратегът с дълга, умна и твърде подходяща реч склонил войските да дадат на варварина нещо от плячката. Ромеите предали на хагана пленените варвари и без да му дадат дял от останалата плячка, уредили спора. Хаганът се възраждал от връщането на варварите и позволил на ромеите да преминат през страната. Така ромеите предали даром на хагана пет хиляди варвари и пристигнали в Дризипера, а стратегът дошел във Византион. Но Маврикий укорявал Приск и го обвинявал, че е извършил грешки поради необмисленост, понеже бил предал неразумно плячката на варварина.

11. Бунт на ромейската войска при Одесос и пътуването на стратега Петър по брега на Дунав

По този начин Приск бил уволнен, а за главнокомандуващ бил назначен от императора Петър,² който бил роден брат на Маврикий. Маврикий написал царски писма³, дал ги на стратега, подготвил го да отпътува от града и му заповядал да замине при войската. Едното от царските писма съдържало наредба за разпределяне на войнишкото възнаграждение.⁴ Тази наредба изисквала възнаграждението да се изплаща в три части: в облекло, оръжие и в златни пари. Стратегът отпътувал от Перинт и стигнал в Дризипера, а след като напуснал Дризипера, отишел в Одесос. Войската, която била вече влязла в Одесос, посрещнала главнокомандувачия много търже-

¹ Т. е. славяните, които са били подвластни на аварите. Тук се загатва за събитията, разказани в откъси 8—9. ² За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 274, 6—21; 274, 26—275, 13. — *Lebeau—S. Martin*, op. cit., X, pp. 367—371. — *Дринов*, пос. съч., стр. 253 сл. — *Bury*, op. cit., p. 130 sq. — *Станојевич*, Византија, I, стр. 203—204. — *Кулаковский*, История, II, стр. 460 сл. — *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 160 сл. ³ Т. е. императорски разпоредаби. ⁴ Изобщо за възнагражденията на войниците вж. *Grosse*, op. cit., p. 243 sq.

δέχετο λίαν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ πολέμαρχος στηλιτεῦσαι τῷ πλήθει τὰς βασιλικὰς συλλαβάς ἐνεχείρει. ἡ μὲν οὖν πλὴθὺς εὐόρα πρὸς τὰραχὸν προσηκνέει γὰρ τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα. τοῦ τοίνυν στρατηγοῦ εἰς συνάθροισιν μίαν ἐπειγομένου τὰς δυνάμεις ποιήσασθαι, εἰς ἱπῆκων δὲ τῶν συνεληλυθότων τὰ τοῦ βασιλέως ποιήσασθαι λόγια, ἀποσκιτῶ τὸ στρατόπεδον, καὶ τὸν στρατηγὸν καταλιμπάνον ἀγέραςτον ἀπὸ σημείων τετάρων μετὰ τὰραχου στρατοπεδεύεται. ὁ δὲ Πέτρος καταστασιαζόμενος ἀποκρούει τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων τὰ λυπηρότερα. ἔχων δὲ ἀνὰ χεῖρα καὶ τινα βασιλικῶν θεσπισμάτων τοῖς πολεμίοις ὄχλοις συνοίσοντα, ἡξίου ταῦτα ἐμφανῇ τῇ Ῥωμαϊκῇ δημοσιεῦσαι πληθύϊ. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἐκκλησίαν ποιήσαντες ἐς Μαυρίκιον ἐβλασφήμουν, ὁ δὲ πολέμαρχος συνέσει καὶ πειθοῖ τὴν τῶν στρατοπέδων κατευνάσας ὁργὴν τὰς ἱλαρωτέρας τῶν τοῦ βασιλέως ἐπιστολῶν τοῖς ἐνόπλοις ἐστηλίτευσε δήμοις. ἦν δὲ τὰ φιλοτίμως ἐν αὐταῖς περιεχόμενα τάδε, τοὺς ἀριστεύοντας τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐκ τῆς τῶν κινδύνων μεγαλοφυχίας περιπεπωκότας τισὶ συμφοραῖς ἔχειν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ τὴν ἀνάπαιλαν, τούτους δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπομάχους πεφνότας σιτίζεσθαι δαπάναις βασιλικαῖς, τοὺς δὲ παῖδας τῶν στρατευσαμένων καὶ ἐν πολέμοις ἀποβαλόντας τοὺς φύσσοντας ἀντὶ τῶν τεκόντων ἐγγράφεσθαι πρὸς τὸν πόλεμον. ταῦτα τοιγαροῦν ἐπὶ βημάτων τινῶν ὑψηλῶν τὸ ὀπλιτικὸν ἐκκλησιάσας ἐπέστρεψε πιθανῶς τε κατεδοίλον. ἐνθεν καὶ μεταβολὴν τὰ τῆς ἀνίας ἐλάμβανεν, καὶ πρὸς τὴν ἐς Μαυρίκιον εὐνοίαν τὸν αὐτοκράτορα ἅπας ἐτέτραπτο. τοιγαροῦν κατευφημεῖτο ὁ Καῖσαρ τῶν πρὸ μικροῦ ἀπολελυμένος διαβολῶν τὸ γὰρ πλὴθος ἀβέβαιον ὃν σταθμῶν οὐδαμῶς ἐπιβέβηκεν, ταῖς ἐκ τοῦ παρήκοντος ἐκφοραῖς μεταμορφούμενον εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχεν. 2. οὕτω μὲν οὖν ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τοῖς λυπηροῖς πρὸς τὸ στρατόπεδον διελύσατο. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῷ αὐτοκράτορι τὰ περὶ τῆς στάσεως τῶν δυνάμεων κατεμήνυνεν, ἀπολιπὼν τε τὴν Ὀδηροδὸν ἐπὶ τὰ εὐώνυμα τῶν χώρων μεταφορᾷ, τῇ τε Μαρκιανοῦ συγγενόμενος πόλει χιλίους προθέειν τοῦ στρατοπέδου προσέταξεν.

ствено. На четвъртия ден той решил да обяви на войската императорските писма. Обаче войската, понеже предварително била узнала императорската заповед, започнала да се вълнува. Когато стратегът се опитал да събере войските на едно място и да разгласи думите на царя пред събраните, войската се разбягала и като оставила стратега, без да го зачете, се разположила на стан в безредие на четири мили. А Петър, понеже се намирал всред разбунтувана войска, прикрил онова, което било по-неприятно в императорските разпоредби. Но той имал на ръка и някои от императорските разпоредби, които щели да бъдат угодни на враждебно настроените тълпи, и решил да ги обяви на ромейската войска. Ромейските войници направили събрание и започнали да ругаят Маврикий, но главнокомандуващият успял да усмири с разумни увещания разгневените войници и разгласил на въоръжената тълпа ония императорски писма, които щели да ги зарадват. А приятното в писмата било следното. Тези ромеи, които се отличили и поради своята смелост при опасностите претърпели някакво нещастие, да бъдат занапред разпуснати и без да участвуват във войската, да се прехранват в градовете на императорски разноски. А децата на ония, които са служили във войската, и тези, които са загубили във войните бащите си, да бъдат вписани във военните списъци¹ вместо своите родители. Стратегът, след като съобщил това на събранието от една висока площадка, усмирил войската и ловко я укротил. След това лошото настроение се променило и всички почувствували благоразположение към император Маврикий. И така императорът, след като се освободил от неотдавнашните нападки, бил приветствуван от войската. Защото тълпата е непостоянна и съвсем не стои на едно място. Тя се променя под влиянието на момента безразсъдно и както се случи. Така стратегът се справил с трудностите, които изникнали сред войската. На четвъртия ден той съобщил на императора за бунта във войската, напуснал Одесос и се отправил към разположените наляво места.² Когато пристигнал в Марцианопол, заповядал хиляда души от войската да избързат напред. Те

¹ Във времето на Юстиниан е бил още в сила един едикт от 380 г., според който най-старият син на убит войник или военачалник заемал по право и задължение мястото на баща си. Вж. *Grosse*, op. cit., pp. 204—206. ² Т. е. в западна посока.

καὶ οἷν ἐντυγχάνουσιν οὗτοι ἑξακοσίοις Σκλαυη-
νοῖς^α λείων ἐπαγομένοις Ῥωμαίων πολλήν. τὸ
γὰρ Ζαλδανά καὶ Ἀκὺς καὶ Σκόπις καταπρο-
νομεύσαντες αὐτοῖς ἐλαφροσφάγουν τοὺς ἀτυχί-
σαντας, ἦν δὲ αὐτοῖς ἐπὶ πλῆθος πολλοῦ
ἀμαξῶν ἢ ἀποσκευῇ τῶν λαφύρων. ὥς δὲ
ἐπιόντας ἐβλέψαν τοὺς Ῥωμαίους οἱ βάρβαροι,
εἶτα καὶ ἀντεβλέφθησαν, ἐπὶ τὸν φόρον τῶν
αἰχμαλώτων ἐτόποντο. ἀναιρεῖται τοίνυν ἡ τῶν
ἀρρένων αἰχμαλώτων ἡβηδὼν ἡλικία. ἐπεὶ δὲ
δύσφρευκτος τοῖς βαρβάροις ἔπην ἡ συνάντησις,
τὰς ἀμάξας σ νθέντες περιεβάλοντο χάρακα, ὅνα
τοῖς μειρακίοις τὰ γύναια εἰς τὸ μεσαιταπὸν
τῆς τάφρου ἐναποθέμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι
πεπλησιακότες τοῖς Ἰέταις (τοῦτο γὰρ τοῖς
βαρβάροις τὸ πρεσβύτερον ὄνομα) οὐκ ἐθάρρουν
εἰς χεῖρας ἐλθεῖν· ἐδεδίδεσαν γὰρ τὰ ἐκ τοῦ
χάρακος κατὰ τῶν ἵππων ὑπὸ τῶν βαρβάρων
ἀκόντια προερχόμενα. ὁ τοίνυν τούτων ἐπιστα-
τῶν (Ἀλέξανδρος ὄνομα αὐτῷ) τῇ πατρίῳ τῶν
Ῥωμαίων φωνῇ τοῖς Ῥωμαίοις ἐνεκελεύετο
ἀποβῆναι τῶν ἵππων καὶ κατασυστάδην τῶν
πολεμικῶν κινδύνων ἐφάπτεσθαι. ἀπὸρ οἱ Ῥω-
μαῖοι ἀποβάντες τῶν ἵππων προσομιλοῦσι τῷ
χάρακι ἐδίδοσαν τε καὶ ἀντελάμβανον τὰς ἐκπομ-
πὰς τῶν βελῶν. τῆς μάχης τοιγαροῦν διαρκούσης
ἐκατέρωθι δυνάμει, Ῥωμαῖός τις εἰσεπήδησε καὶ
ἀνείς ἐπὶ μιᾷς ἐπιβαίνει ἀμάξης συντηρωμένης
τῷ χάρακι καὶ περιφρουρούσης τὸ βάρβαρον,
εἶτα σιὰς ἐπὶ ταύτης τῷ ξίφει τοὺς πλησιάζον-
τας ἔπαιεν. γίνεται τοίνυν τοῖς βαρβάροις ἀμε-
θόδευτον τὸ κακόν· λύοισι γὰρ ἐντεῦθεν οἱ
Ῥωμαῖοι τῶν βαρβάρων τὸν χάρακα. οἱ δὲ
βάρβαροι ἀπειρηκότες τοῦ σῶζεσθαι τὴν ἐπί-
λοιπον τῆς αἰχμαλωσίας μοῖραν ἀπέσφαπτον. οἱ
δὲ Ῥωμαῖοι ἐγκρατῶς ἐπιθέμενοι ὀφεί που καὶ
μόλις τοὺς περὶ τὸν χάρακα βαρβάρους ἀπ-
έκτειναν. δευτέρα δὲ ἡμέρα, καὶ οἱ νενικηκότες
τῷ στρατηγῷ τὰ συγκυρήσαντα διεξήεισαν. πεμ-
πταῖος δὲ ὁ στρατηγὸς κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον
γενόμενος καὶ δὴ τὰ ἐπίχειρα τῶν προιδόντων
ἰδὼν ἡμέψατο τοὺς ἀνδραγαθήσαντας δώροισι.
τῇ δὲ ὑστεραίᾳ κινηγεῖται ὁ Πέτρος περὶόμε-
νος γίνεται πρὸς ἄλλος βαθύ. σὺν δὲ τοίνυν μεγίστου
ἐν τούτῳ τῷ τέμπει κατεμφωλεύοντος, καὶ τῆς
ὀλακῆς τῶν κινῶν γενομένης μεγάλης, τὸ
θηρίον τοῦ ἐδράσματος ἐξανίσταται καὶ κατὰ τοῦ
Πέτρου χωρεῖ. ὁ δὲ στρατηγὸς πρὸς φυγὴν
ἀναστρέφας τὸν ἵππον τὸν εὐώνυμον πόδα

попадали на шестстотин славяни, които
носели със себе си голяма плячка,
взета от ромеите, защото след като
оплячкосали Залдана, Акве и Скопис¹,
тези славяни отново ограбили нещаст-
ните [жители] и натоварили плячката
върху голям брой коли. Варварите,
шом видели, че ромеите се приближават
и че са ги забелязали, започнали да изби-
ват пленниците. Така били избити всички
пленници младежи. Понеже за варварите
сблъскването било неизбежно, те съедини-
ли колите² и образували укрепление, след
това поставили жените заедно с децата
сред стана. Ромеите се приближили до
гетите (това е по-старото име на вар-
варите) и не смеели да влизат в сраже-
ние, защото се страхували от копията,
които от укреплението варварите хвър-
ляли срещу конете. Затова техният на-
чалник, по име Александър, заповядал на
ромеите на бащиния им език³ да слязат
от конете и да посрещнат вкупом опас-
ностите на боя. Ромеите слезли от конете,
приближили се до укреплението и започ-
нали да отвърщат на хвърляните стрели.
Докато и двете страни водели сраже-
нието, един ромей излязъл напред и се
изкачил на една кола, която била свър-
зана с укреплението и защищавала на-
миращите се там варвари, застанал на
нея и удрял с меч си ония, които се при-
ближавали. Положението на варварите
твърде много се влошило, защото от
това място ромеите пробихи тяхното
укрепление. Варварите, понеже нямали
надежда за спасение, изклали останалата
част от пленниците. След това ромеите
нападнали с все сила и едва успели да
избият варварите, които се намирали при
укреплението. На следния ден победите-
лите разказали подробно за подвизите си
на стратега. А на петия ден стратегът
пристигнал на това място, видял успе-
хите на авангарда и възнаградил храбре-
ците с дарове. На другия ден Петър
отишел на лов и навлязъл в една дъл-
бока гора. В този лес се криел един из-
вънредно голям глиган, който поради
силния лай на кучетата се вдигнал от ле-
говището и се впуснал срещу Петър. А
стратегът, когато обръщал коня си, за-
да избяга, като се ударил о едно високо

^a Σκλαυηνοῖς V Σκλαβηνοῖς vulg.

¹ Издателят De Boog приема, че това е град в Долна Мизия (вж. Index nominum s. v. Σκόπις). В Ихтиманско се е намирала крепостта Скупнон. Вж. Jireček, Heerstrasse, p. 30, 63 (25; 49). Според Fluss: PWRE, II R, II, col. 910, и Б. Трухелка: Гласник скопског научног друштва, V (1929), стр. 69, 78, този град е Скопие. ² Т. е. направил укрепление от коли, т. нар. Wagenburg; вж. Grosse, op. cit., p. 309 sq. ³ Т. е. на латински език.

ἐξέθλαψεν, δένδρῳ ὑψιπενεῖ προσραγείς. ὁδύνας τοιγαροῦν ὁ Πέτρος ἀφορήτοις σφρακελιζόμενος ἐνδιατρίβει τῷ χώρῳ, ἐπὶ τῷ σφάλματι κραταιῶς λίαν ῥοσηλευόμενος. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀσχάλλων ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ στρατηγοῦ τὴν τε περὶ τὸν πόλεμον ἀπραξίαν θαυμάσας τὸν στρατηγὸν ἐλογογράφει ταῖς ὕβρεσιν. ὁ τοίνυν Πέτρος τὴν ἐν γράμμασι δυσφημίαν μὴ φέρων τοῦ αὐτοκράτορος, ἔτι πικρῶς ὑπὸ τῆς ῥόσου κατατρυχόμενος μεταποιεῖται τὸν χάρακα, καὶ τάφρους τέταρτας ἐναλλάξας ἐπὶ τὰς τῶν Σκλαυηρῶν^α ἐνεφοῖτα διατριβάς. δεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μανυρίκιος βασιλεὺς ἐπιστολὴν τῷ αὐταδέλφῳ ἐξέπεμπεν ἐνδημῆσαι τῇ Θοράκῃ. ἡγεκόμενος γὰρ ὁ Μανυρίκιος τῶν Σκλαυηρῶν τὰ πλήθη εἰς Βυζάντιον τὰς ὁδοὺς ἐπιφύρειν. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐκ τούτου ἐπὶ τὸ Πιστόν γίνεται φρούριον, μετὰ τοῦτο πρὸς τὰ Ζιλδαπὰ ἀρκενεῖται. δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ πρὸς τὴν Ἰατρὸν τὴν πόλιν φοιτᾷ, καὶ δῆτα τὸ Λαταρκίον φρούριον παραμείψας εἰς Νόρας στρατοπεδεύεται. οἱ τοίνυν ἐγγύχριοι ἀκηκούτες τὸν στρατηγὸν ἐλευσόμενον τοῦ ἄστεος ἐξεχώρησαν καὶ συνάντησαν αὐτῷ λίαν ἐπίδοξον ἐποιήσαντο καὶ τὸν Πέτρον καθικετεύουσι συνθησάσθην τῆς Λούππου γενέσθαι τοῦ μάρτυρος πανηγύρεως· κατ' ἐκείνην γὰρ τὴν ἡμέραν ἦν ἡ προεόρτιος ἐορτὴ Λούππου τοῦ μάρτυρος. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς διημερεῖσαι περὶ τὸν χρόνον διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης ὁδοιπορίαν μὴ δύνασθαι ἔφασκεν· οἱ δὲ τοῦ ἄστεος παχύναντες τὴν ἀξίωσιν τῇ ὑπεροχῇ τῶν δεήσεων τὸν στρατηγὸν ἐβιάσαντο μέτοχον γενέσθαι τῆς πανηγύρεως. ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἡμέρας δύο ἀνὰ τὸ πόλισμα γεροντῶς ἀπαίρει ἐντεῖθεν καὶ ἐπὶ τὴν Θεοδόρου πόλιν τάφρον ἐχάραξεν, ὑπὸ πρώτῃ δὲ ἔω ἐν τῇ λεγομένῃ Κουρίσκα φοιτᾷ. 3. τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ἐν Ἀσήμῳ τῇ πόλει τὰς ἐπαύλεις ποιεῖται. ἐπεὶ δὲ οἱ τοῦ ἄστεος ἐμεμαθήκεισαν προσδόκιμον ὄντα τὸν στρατηγὸν, ἔξω γεροντῶς τοῦ ἄστεος συναντῶσι τῷ Πέτρῳ καὶ περιφωρῇ τὴν περὶ τὸ ἄστυ τοῦτο ἐλεποίητο εἴσοδον. ἐν τῷ πόλισματι τοῦτο ἀπὸ πρεσβυτέρων χορῶν τῶν δολιτικῶν συνετέτακτο ἐπὶ διαφρονεῖν τῶν τῆς πόλεως πικρότερον γὰρ περὶ ταύτην τὴν πόλιν οἱ ἀδιάκτοντες οἱ βάρβαροι κατεσπίλαζον. πυνθόμενοι τοιγαροῦν τὸ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει δολιτικὸν καθεστὸς μέλλειν ἤκειν τὸν στρατηγὸν, τὰ σημεῖα ἀράμενον, ἃ βάνδα Ῥωμαῖοι κατονομά-

дърво, смазал левия си крак. Понеже страдал от непоносими болки, Петър останал на това място, като понасял много тежко своето нещастие. Императорът пък негодувал от бавността на стратега, учудвал се от спирането на военните действия и му писал оскърбителни писма. А Петър, понеже не понасял хулите в писмата на императора, вдигнал лагера си, ако и да бил още измъчван люто от болестта си, изминал четири прехода и достигнал мястото, гдето станували славяните. На десетия ден император Маврикий изпратил на родния си брат императорско писмо, с което му заповядвал да остане в Тракия, понеже бил чул, че славянските множества насочвали нападенията си към Византион. Поради това стратегът дошел при крепостта Пистос¹, а след това пристигнал при Залдапа. На втория ден дошел при града Ятрус² и след като преминал покрай крепостта Латаркий³, разположил се на стан в Нове. Местните жители, когато чули, че стратегът ще дойде, излезли от града и му устроили много тържествено посрещане. Те помолили Петър да отпразнува заедно с тях празника на мъченика Лупус, защото в този ден било навечерието на празника на мъченика Лупус⁴. Обаче стратегът казал, че не можел да прекара деня на това място, понеже било необходимо да отпътува. Но гражданите, като все повече настоявали и го молили, накарали стратега да вземѣ участие в празненството. След като престоял два дни в града, Петър потеглил оттам и установил лагера си при Теодоропол⁵, а рано сутринта дошел в така наречената [Се]куриска⁶. На третия ден устроил стана си в града Асимунт⁷. А гражданите, щом се научили, че се очаква да дойде стратегът, излезли извън града, посрещнали Петър и му устроили бляскав прием в града. В този град доста отдавна била съставена местна войска да пази гражданите, понеже варварите често правели набези и опустошения около него. Когато узнали, че стратегът идва, тези градски войници дигнали знамената си, които ро-

^α Σκλαυηρῶν V Σκλαβηρῶν vulg. item p. 249, 3.

¹ Пистос — крепост в Долна Мизия. Точното ѝ местонахождение е неизвестно. ² Днес развалини при с. Кривина, при устието на Янтра. ³ Местонахождението на крепостта Латаркий е неизвестно. ⁴ Празникът се падал на 23 август. Вж. *Delehaye*, op. cit., p. 247. ⁵ Местонахождението на град Теодоропол е неизвестно. Вж. *Fluss*: PWRE, 2R V, col. 1805. ⁶ Секуриска — днес вероятно развалините при с. Черковица, Никополско. Вж. *Fluss*: PWRE, 2 R, II, 1000, s. v. Securisca. ⁷ Крепостта Ἀσημόης, или Ἀνασάμος, била разположена на устието на р. Осъм. Местонахождението на този град не е напълно установено; вж. *Tomaschek*: PWRE, I, 2064.

ζουσιν, ἀποχωροῦσι τῆς πόλεως, εἶτα τοῖς ὅπλοις περιφραζόμενοι λίαν ἐνκλεῶς τὸν στρατηγὸν ὑπεδέχοντο. ὁ μὲν οὖν Πέτρος τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν περὶ τὴν πόλιν στρατιωτῶν θεασάμενος ἐνεχείρει τούτους ἀπὸ τῆς πόλεως ἀφαιρῆν καὶ ταῖς περὶ αὐτὸν συναναμίξαι δυνάμεσιν. οἱ μὲν οὖν ἄστοι τό τε περὶ τὴν πόλιν ὀπλιτῶν Ἰουστίνου τοῦ αὐτοκράτορος ἐπεδείκνυν νόμον χαριζόμενον τῇ πόλει τὴν ἐνοπλον ταύτην διάδοχον πρόνοιαν. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁ πολέμαρχος ἐνστάσιν ποιησάμενος ἀφαιρῆσθαι τῆς πόλεως τοὺς συντεταγμένους ἐπὶ τῇ ταύτης φρουρᾷ κατηπείγεται. διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ τῆς πόλεως ἱερὸν οἱ περὶ τὴν πόλιν στρατιῶται τὴν καταφυγὴν ἐποιοῦντο. τούτων ὁ στρατηγὸς ἀκηκοὺς τῷ ἐπισκοποῦντι ἐδήλουν τῶν ἱερῶν ἐπεξαγογεῖν αὐτούς. διςσασχετοῦντος δὲ τοῦ ἱερέως, ἀποστέλλει ὁ στρατηγὸς Γέντζωνα^α τὸν ταξίαρχον μετὰ πλήθους στρατιωτῶν ἐξωθῆσαι πρὸς βίαν τοὺς ἐπὶ τῷ νεῷ τὴν καταφυγὴν ποιουμένους. τοῦτων δὲ ἀκηκοότες οἱ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐδράσασιν καταφεύγοντες, ὅπλοις φραζόμενοι τὰς θύρας τοῦ ἱεροῦ ἐναποκλείουσι πάντοθεν. ὁ μὲν οὖν Γέντζων τὴν ἐνστάσιν τὴν ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ θεασάμενος τὴν τε ἀτολίαν τοῦ πράγματος διαγνοὺς, ἅμα δὲ καὶ τὴν αἰδῶ τοῦ ναοῦ σεβασθεῖς, ἀπρακτὸς ἀπεφοῖτα. ὁ δὲ στρατηγὸς καταθυμωθεὶς ἐπὶ τούτοις ἀποχειροτονεῖ τῆς στρατηγίας τὸν Γέντζωνα· ἦν δὲ ὁ Γέντζων τῆς περικῆς δυνάμεως ἡγεμὼν. τῇ δὲ ἵστεραίᾳ ἕνα τινὰ τῶν τοῦ βασιλέως σωματοφυλάκων, ὃν σκρίβωνα Ῥωμαῖοι κατονομάζουσιν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν μετὰκλητὸν ποιησάμενος ἀναιδῆ τινα διεγχείρησιν τούτῳ προσέειπεν· ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν τὸν ἐπισκοποῦντα τὴν πόλιν ἡμιωμένως ἔλκειν ἐπὶ τὸν χάρακα. τοῦτων οἱ τῆς πόλεως μάρτυρες γερονότες ἅπαντες συναθροίζονται καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἀποσταλέντα κατὰ τοῦ ἱερέως ἐξωθοῦσι βίᾳ τῆς πόλεως, τὰς τε πύλας τοῦ τείχους συγκλείσαντες καθύμνουν ταῖς εὐφημίαις τὸν αὐτοκράτορα, τὸν δὲ στρατηγὸν ὕβρεσι περιέβαλλον. ὁ δὲ Πέτρος περιστοιχίσας ἀπὸ σημείου τῆς πόλεως ἐνηυλίζετο. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἐγχειρήσεως ἦν αὐτῷ κατονεῖδιστα, καταλιμπάνει τὸ πόλισμα, καὶ ἐς τὸ πρόσω βαδίσεως ἐναρξιν ἐποιεῖτο μεγάλας βλασφημίας προπεμπόμενος ἐκ τῆς πόλεως. (pp. 245,20 — 251,8).

12. Romani Bulgaros aggrediuntur

VI 4. "Ἐκτῇ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ πρὸς τὸ σκοπεῖν τοὺς πολεμίους ἄνδρας χιλίους συνέταξεν. οὗτοι

^α Γέντζωνα V et sic deinceps corr. vulg.

¹ Във византийския език *βάνδο* означава военен отред (*cohors militaris*) и знаме. За това вж. Grosse, op. cit., p. 310 sq. ² Мутафчиев, пос. съч., стр. 112, бел. 1, приема, че това е Юстин II (565—578). ³ Той е бил *tribunus peditum*; вж. Grosse, op. cit., p. 146.

меите наричат банди¹, излезли от града и след това, като взели оръжията си, посрещнали много тържествено стратега. Петър пък, като видял отличния вид на градските войници, решил да ги отведе от града и да ги смеси със своите войски. Обаче гражданите и градската войска показали една наредба на император Юстин², която дарявала на града правото да има постоянно тази въоръжена стража. На следния ден главнокомандващият настоял на своето и побързал да отнеме на градчето войниците, натоварени с неговата защита. Поради това градските войници потърсили убежище в храма на града. Стратегът, когато узнал това, казал на църковния предстоятел да ги изведе. Но понеже свещенослужителят отказал, стратегът изпратил таксиарха Генцон с много войници, за да измъкне насила подирилите убежище в храма. Избягалите в свещената сграда, когато узнали това, поставили въоръжена охрана при вратите на храма и се заключили отвсякъде. Генцон пък видял, че ще срещне противодействие в свещената ограда, и разбрал, че това дело е неуместно. Освен това изпитвал страхопочитание към храма и затова се оттеглил, без да извърши нещо. Разгневен от това, стратегът уволнил Генцон, който бил началник на пехотната войска.³ На следния ден той повикал в своята палатка едного от императорските телохранители, когото ромеите наричат скрибон, и му заповядал да извърши едно безсрамно дело, именно да довлече позорно в лагера духовния началник на града. Гражданите, като видели това, се събрали всички и изгонили насила този, който бил изпратен от стратега да отвлече свещенослужителя, заключили вратите на градската стена и почнали да славословят императора и да обсипват с обиди стратега. Петър пък обкръжил града и се разположил на една миля далеч от него. Но понеже това начинание било за него позорно, изоставил градчето и продължил да върви напред, изпровождан от гражданите с големи злословия.

12. Ромеите нападат българи

На шестия ден той определил хиляда души, които да направят разузнаване на

ἐκατοντάσι δέκα Βουλγάροις προσπίπτουσιν. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι, ἅτε δὴ εἰρήνης Ῥωμαίοις καὶ Χαγάνῳ ὑπόουσι, ἀπεριμερόμηνως ἐποιοῦντο τὴν βλάβειν· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γνώμῃ τοῦ στρατηγοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων τοῖς ἀκοντίοις ἐκέχρητο. οἱ δὲ Βούλγαροι πρέσβεις ἐξέπεμπον τὴν τε μάχην ἀπεκηρυκεύοντο καὶ παρήκουν Ῥωμαίοις τὴν εἰρήνην μὴ διαφθεῖραι. ὁ δὲ τοῦ συντάγματος ἑξαρχος πρὸς τὸν στρατηγὸν τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμπεν ἀπὸ σημείων ὁκτὼ πεφυκότα τοῦ χωρίου. καὶ οὖν ὁ Πέτρος τοὺς εἰρηναίους λόγους ἀποσεισάμενος τοῖς προθέουσιν ἐδήλου φόνον μαχαίρας τοὺς βαρβάρους παραχρῆμα ὀλλύναι. οἱ μὲν οὖν Βούλγαροι πρὸς μάχην ὡς οἷόν τε ἦν συμφραζάμενοι πρὸς τὴν μάχην χεῖρας ἐνέμιξαν, καὶ λίαν ἥρωϊκῶς συνταξάμενοι εἰς φηγὴν ἀποκλῖναι Ῥωμαίους ἠνάγκασαν. τούτου δῆτα γεγονότος ὑπαναχωροῦσι κατὰ μικρὸν καὶ οἱ βάρβαροι ἐντροπαλιζόμενοι, ὀλίγον γόνυ γονὸς ἐπαμείβοντες, ἵνα καὶ τῆς Ὀμηρικῆς δέλτου τοῖς διηγήμασιν ἀναμίξωμεν· ἐδεδίεσαν γὰρ μὴ πως ἐπίθετος δύναμις τοῖς ἡττηθεῖσι προσομιλήσασα αὐτοῖς συστάῃ πρὸς πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Πέτρος διητυχηκῶς τοῦ βουλήματος τὸν ταξίαρχον τῶν προθεόντων τῆς ἐσθῆτος γυμνώσας δουλοπρεπῶς ἐμαστίγων· παραγίνονται τοίνυν ἐπὶ τὸν Χαγάνον οἱ βάρβαροι καὶ τὰ παρηκολονθηκότα παραγυμνοῦσιν αὐτῷ. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος ὡς τὸν Πέτρον πρέσβεις ἐξέπεμπε καὶ παρασπονδοῦντί πως αὐτῷ κατωειδίζεν. ὁ δὲ Πέτρος τοὺς πρέσβεις πιθανοῖς λόγοις ἀπεβουκόλησε καὶ ἄγνοιαν τοῦ σφάλματος προεφέρετο. δώροισι τοίνυν λαμπροῖς καὶ λαφύρων ζημίαις μετατίθησι τὸν βάρβαρον πρὸς εὐμένειαν. (pp. 251,9 — 252,8)

неприятелите.¹ Те попаднали на хиляда българи². Варварите си вървели безгрижно, понеже между ромеите и хагана имало мир. Обаче ромеите по решение на стратега започнали да хвърлят копия срещу варварите. Българите проводили пратеници, като искали да отклонят сражението, и подканяли ромеите да не нарушават мира. Началникът на отряда изпратил пратеници при стратега, който се намирал на осмата миля от мястото. Петър отхвърлил миролюбивите предложения и заповядал на авангарда да избият веднага варварите с меч. Тогава българите, след като се приготвили, доколкото им било възможно, за сражение, влезли в ръкопашен бой. Те се сражавали много храбро и принудили ромеите да се обърнат в бягство. След това варварите започнали да се оттеглят постепенно, като от време на време се обръщали назад, сменявайки коляно с коляно на малко разстояние, за да прибавим към разказа ни и нещо от Омировите творби.³ Те се страхували да не би към победените да се присъедини по такъв начин допълнителна войска и отново да започне сражение. Петър пък, понеже не се изпълнило желанието му, съблякъл дрехите на таксиарха на авангарда и го бичувал като роб. А варварите пристигнали при хагана и му изложили станалото. Тогава варваринът проводил пратеници при Петър и го укорявал, че е нарушил договора. Но Петър заблудил пратениците с думи, вдъхващи доверие, и се престорил, че не знае за станалата грешка. С богати дарове и обезщетение за плячката той спечелил отново благосклонността на варварина.

13. Quomodo Romani Piragastum ducem Sclavinorum interficiant

VII 4. Τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ πλησίον γίνεται τοῦ γείτονος ποταμοῦ, καὶ εἴκοσι σὺλ-λεξάμενος ἄνδρας ἐπεπόμφει διαπεραιοῦσθαι τὸν ποταμὸν καὶ διανοῆσαι τὰ τῶν πολεμίων κινήματα. οἱ μὲν οὖν τὸν ποταμὸν διαπορθμευσάμενοι ἤλωσαν ἅπαντες. ὁ δὲ τρόπος τῆς ἀλώσεως οὗτος. εἰθίσται τοῖς ἐπὶ κατασκοπῇ συντακτομένοις αἰεὶ τὰς νύκτας ποιεῖσθαι τὴν βλάβειν,

13. Ромеите убиват славянския вожда Пирагаст

На четвъртия ден [Петър] стигнал до съседната река⁴. Той избрал двадесет души и ги изпратил да преминат реката, за да разузнаят движението на неприятеля. След като преминали реката, те били пленени всички. Това станало по следния начин. Разузнавачите имали навик да пътуват винаги нощно време, а когато

¹ За събитията вж. Theophanes, op. cit., p. 275, 3 — 28. — Bury, op. cit., II, p. 133 sq. — Станојевић, Византија, I, стр. 205. — Кулаковский, II, стр. 461. — Златарски, История, I, 1, стр. 80.

² По това време българите са били подвластни на аварите. Вж. К. Иречек, История на българите, поправки и добавки, София 1939, стр. 51. ³ Срв. Ilias, XI, p. 547. ⁴ Вероятно Дунав. За събитията вж. Theophanes, p. 275, 29—276, 11. — Дринов, Заселение, стр. 254. — Bury, II, p. 134. — Станојевић, Византија, I, стр. 205—207. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 461 и сл.

ἡμέρας δὲ λαμπούσης ὕπνοις προσομιλεῖν. οὗτοι πολλὴν τῇ προτεραίᾳ διαλεποικότες πορείαν, εἴτα κεκοπιωκότες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ὑπὸ τὸ λυκόφως εἰς ἀνίστασιν τρέπονται περὶ τινα πλησίον λόχμην. περὶ δὲ τρίτην ἔω πάντων καθευδόντων, καὶ μὴ ὑπόντος τοῦ διαφρονουμένου τῶς τινος, γίνονται περὶ τὴν λόχμην οἱ βάρβαροι. ἀποβάντες τοίνυν οἱ Σκλαυηνοὶ^α τῶν ἵππων ἐνεχείρουν ψυχάζειν τοῖς τε ἵπποις ἀνακογχῆς μεταδιδόναι τινός. τοιγαροῦν ἐκ τοῦ παρήκοντος γίνονται οἱ Ῥωμαῖοι κατάφωροι. καὶ ζοηρομένης οἱ δέιλαιοι ἀνητάζοντο διεξελθεῖν, ὅσα τοῖς Ῥωμαῖοις βεβούληται. οἱ μὲν οὖν ἀπογνόντες τὴν σωτηρίαν διεξέεισαν ἅπαντα. ὁ δὲ Πειράγαστος (φύλαρχος δὲ οὗτος τῆς πληθύνος ἐκείνης τῶν βαρβάρων) τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν ἐπὶ τὰς τοῦ ποταμοῦ διαβάσεις στρατοπεδεύεται καὶ ταῖς ὕλαις ἐγκρήπεται οἷά τις ἐπιφυλλὶς ἀθεώρητος. 5. ὁ δὲ στρατηγός, ὁ τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφός, ἀπευδοκμήσας ἐντεῖθεν πολέμιους ἐπεῖναι κελεύει τὸν ποταμὸν διαπεραιοῦσθαι τὸ στρατεύμα. χλίων τοίνυν διωρηξαμένων τὸν ποταμὸν, ἅπαντας ἀναιροῦσιν οἱ βάρβαροι. τοῦτο διεγρυκὼς ὁ στρατηγὸς κατεπεῖγει τὰ πλήθη μὴ ἀνακερμάτιστον [ἀλλὰ σύμφωνον^β] ποιήσασθαι τὴν διάβασιν, ἵνα μὴ κατ' ὀλίγον τὸν ποταμὸν περαιούμενοι παρανάλωμα τοῖς ἀντιπάλοις γενήσονται. οὕτω τοίνυν τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμηθείσης συντάξεως, περὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ οἱ βάρβαροι παρατάσσονται. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν πορθυιδίων τοὺς βαρβάρους κατακοντίζονται, οἱ δὲ βάρβαροι τὰ πλήθη τῆς ἐκπομπῆς τῶν βελῶν φέρειν ἀδυνατήσαντες ὁρῶντες τὰς ὄχθας καταμιλλάνουσιν. ἀναιρεῖται τοίνυν ὁ τοῦτον ταξίαρχος, ὃν Πειράγαστον ὁ λόγος φθάσας ἐδίδαξεν. βέλους γὰρ ἐπὶ τῆς λαγόνος καταβληθέντος αὐτῷ, ἐν καιρίῳ τε τῆς πληγῆς γεγονυίας, θάνατος αὐτῷ πραγματεύεται. καὶ οὖν πεπτωκός τοῦ Πειράγαστου^γ τρέπεται πρὸς ἀποφυγὴν τὸ πολέμιον. γίνονται τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι κύριοι τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. εἴτα τὰ πλήθη τῶν βαρβάρων περιβαλόντες φόνῳ πολλῷ πρὸς ἀπόδρασιν χωρεῖν αὐτοὺς κατηνάγκαζον. τὴν δὲ δίωξιν ἐς μακρὰν μὴ οἷοί τε ὄντες ποιήσασθαι διὰ τὸ τῆς ἵππου χηρεύειν, πρὸς τὸν χάρακα ἐπανέστησαν. γίνεται τοίνυν τῇ ὑστεραίᾳ μεγάλη πλάνη τοῖς ποδηγοῦσι τὸ στρατεύμα, ὅθεν καὶ ἀνυδρία τῷ στρατοπέδῳ ἐνέσκηπεν, καὶ^δ τὰ τῆς συμφορᾶς ἐπετείνετο. οὐ φέροντος τοίνυν τοῦ ὀπλιτικοῦ τὴν σπάνιν τοῦ ὕδατος οἷον^ε παρεμνηθοῦντο τὸ

се съмне, да се отдават на сън. Понеже предния ден били изминали голям път и били много уморени, те тръгнали при- зори към едни близки храсталаци, за да си отпочинат. Около третия час на деня, когато всички спели и никой не стоял на стража, при храсталаците дошли вар- варите. Славяните слезли от конете си и решили да се разхладят и да дадат на конете си малко почивка. Като стигнали там, те забелязали ромеите. Пленените нещастници били накарани да разкажат подробно какво възнамерявали ромеите. И те, като нямали надежда да се спа- сят, разправили всичко. А Пирагаст¹ (той бил главатар на тази варварска дружина), като вдигнал войската си, се разположил на стан при бродовете на реката и се скрил в гората като някакъв невидим грозд. А стратегът, братът на импера- тора, понеже не вярвал да има оттатък неприятели, заповядал на войската да премине реката. Тогава преминали реката хиляда души и варварите ги избили всички. Стратегът, шом разбрал това, заповядал войската да не преминава на малки части, но вкупом, за да не става жертва на не- приятеля, като преминава реката на малки групи. Когато ромейската войска била така построена, варварите се наредили в боен ред край брега на реката. Ромеите от лодките си пронизвали варварите, а пък те, понеже не могли да понасят мно- гобройните изстрели, оставили брега сво- боден. Бил убит техният вожд, за когото по-рано съобщихме, че се казвал Пира- гаст. Една стрела се забила в слабините му и понеже раната била смъртоносна, той умрял. След като Пирагаст загинал, неприятелят бил обърнат в бягство. Така ромеите станали господари на брега на реката. След това, като врѣхлетели върху войската на варварите, извършили голяма сеч и ги принудили да избягат назад. Но тъй като по липса на конница не могли да ги преследват надалеч, завърнали се в лагера. На следния ден тези, които по- казвали пътя на войската, се заблудили много. Поради това войската попаднала в безводна местност и положението се влошило. Войниците, понеже не могли да понасят оскъдицата на вода, облекчавали

^α Σκλαυηνοὶ V Σκλαβηνοὶ vulg. ^β ἀνακερμάτιστον σύμφωνον V ἀνακ. ἀλλὰ σύμφωνον vulg. Equidem σύμφωνον glossema ad μὴ ἀνακερμάτιστον adscr. esse suspicitur de Boor. ^γ Πειραγαστον V. ^δ ἐνέσκηπεν. ἡμέρα δευτέρα, καὶ conl. B. ^ε οἷον V οἷον vulg.

¹ Пирагаст бил един от князете на откъднунавските славяни. Срв. Мутафчиев, пос. съч., стр. 65 и сл. — Гретьяков, пос. съч., стр. 180; за името вж. Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 90.

δίψος. ἡμέρα δὲ τρίτη, καὶ τὸ κακὸν ἐμυκύνετο. καὶ ἂν ἡ στρατιὰ διόλωλεν ἅπασα, εἰ μὴ βάρβαρος τις ἄλους τὸν Ἡλιβακίαν αὐτοῖς ἐξέλεξε ποταμόν, τέτταρας παρασάγγας ἀπέχοντα. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι ἐξ ἐωθινοῦ περιτυγχάνουσιν ὕδατι. τοίνυν οἱ μὲν προκλίναντες πῶς τὰ γόνατα τοῖς χεῖλεσι τὸ ὕδωρ λαφύττουσιν, οἱ δὲ ἐπιπεκνωρότεροι ταῖς χερσὶν ἠρῶντο ὕδατα, ἄλλοι ἀπὸ τῶν ταῖς ὑδρῶν τὸ νῆμα. δασέος δὲ τέμπους ὑπόντος εἰς τὸ ἀντιπέραν τοῦ ποταμοῦ, καὶ βαρβάρων ἐγκρηπιόμενων αὐτόθι, γίνεται μερίστη τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήρεια ἀκοντίοις γὰρ ἔβαλλον τοὺς ὑδρονομένους οἱ Ῥάοβαροι. οὐκοῦν ἐξ ἀπόπτου φόνος πολλὸς ἐπεγίνετο. δυοῖν τοίνυν θάτερον ἦν ἐλέσθαι ἀνάγκη, τοῦ ὕδατος ἀπειπεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ δίψους τὸν βίον ἀπολιπεῖν, ἢ μετὰ τοῦ ὕδατος ὑπαντλεῖν καὶ τὸν θάνατον. ἀτὰρ προθυμία οἱ Ῥωμαῖοι ναυπηγησάμενοι τὸν ποταμόν διενήξαντο, ὅπως κατάφωρον τὸ πολέμιον γένοιτο. ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ ἀντιπέραν τὸ ὀπλικὸν παρεγένετο, ἀθρόον οἱ βάρβαροι ἐπιθέμενοι τῶν Ῥωμαίων κρατοῦσιν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι νενικημένοι πρὸς φυγὴν ἀποκλίνουσιν. καταπολεμηθέντος τοίνυν ὑπὸ τῶν βαρβάρων τοῦ Πέτρου, Πρίσκος γίνεται στρατηγός, καὶ οὖν ἀποχειροτονηθεὶς τῆς ἡγεμονίας ὁ Πέτρος εἰς Βυζάντιον ἦκεν. (pp. 252,9 — 254,20)

14. De Prisci expeditione trans Danubium facta

VII 7. Ὅπως ἀρχομένου καὶ ὁ Πρίσκος τοῦ Βυζαντίου ἀποφροῦ. εἴτα πρὸς τῇ Ἀστικῇ τὰς δυνάμεις συνήθροισε τὸν τε ἀριθμὸν τῆς δυνάμεως ἐξετάσας εὗρίσκει ὁ στρατηγὸς πολλὸν τῶν Ῥωμαίων πλῆθος διαφθαρέν. πειρᾶται τοιγαροῦν εἰς Μαυρίκιον τὸν αὐτοκράτορα κατάδηλα τὰ τοῦ Πέτρου ποιήσασθαι σφάλματα. ὁμοῦς ὑποπείθεται ὑπὸ συμβούλων τινῶν κρύψαι τὰ πλημμελήματα. δέκα τοίνυν καὶ πέντε ποιησάμενος χάρακας τὸν τε Ἰστρὸν διαπεραιωνθεὶς ποταμόν, τέταρτη ἡμέρα, καὶ εἰς Νόβας τὰς ἄνω ὁ στρατηγὸς παραγίνεται. ὁ δὲ Χαγάνος τοῦτο μεμαθηκώς ὡς τὸν Πρίσκον πρέσβεις ἐξέπεμψε τὴν τε αἰτίαν ἐξηρηνᾶτο μαθεῖν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀφίξεως. ὁ δὲ στρατηγὸς τοῖς τόποις ἔφρασκεν εὐφρεῖς εἰς κινήσεις πεφυκέναι, ἱππασίμους τε καὶ λίαν εὐδρόνους. ὁ δὲ Χαγάνος ἐδήλου ἐπ' ἀλλοτριᾶς γῆς ἐπιβαίνειν Ῥωμαίους, παρασπονδῆσαι τε Πρίσκον, καὶ ἀοράτως τὴν εἰρήνην ὑπ' αὐτοῦ περισχίζεσθαι. ἔφρασκε τοίνυν ὁ Πρίσκος Ῥωμαϊκὸν ὑπεῖναι τὸ ἔδαφος, ὁ δὲ βάρβαρος ὅπλοις καὶ νόμοις πολέμων Ῥωμαίους ἀποκτείνεσθαι τοῦτο. τοῦ

жаждата си с вино. На третия ден нещастиего станало още по-голямо. И цялата войска щяла да загине, ако един пленен варварин не им бил посочил реката Иливакия, която отстояла на четири парасанги. И така ромеите рано сутринта стигнали до вода. Едни от тях коленичили и гълтали жадно с уста водата, други се навеждали и черпели вода с ръце, трети грабели течността с ведрa. Но на отсрещния бряг на реката имало гъста гора и в нея скрити варвари, които представляли твърде голяма заплаха за ромеите. Варварите започнали да хвърлят копия по тия, които пиели вода. И така изневиделица били избити мнозина. Прочее налагало се да изберат едно от двете: да се откажат от водата и да загинат от жажда или заедно с водата да изпият и смъртта. Обаче ромеите направили сaлове и преминали реката, за да изловят неприятелите. Но когато войската дошла на отсрещния бряг, варварите нападнали внезапно и надвили ромеите. Победените ромеи ударили на бяг. Понеже Петър бил разбит, стратег станал Приск, а Петър, след като бил уволнен като военачалник, се завърнал във Византион.

14. Приск предприема поход отвъд Дунав

В началото на пролетта Приск напуснал Византион.¹ След това стратегът събрал войските си в Астика и като извършил преброяване на войската, установил, че голям брой ромеи загинали. Затова той поискал да разкрие пред император Маврикий грешките на Петър, обаче бил убеден от някои съветници да прикрие провинението му. И тъй стратегът, след като се спирал на петнадесет лагера, преминал реката Истр и на четвъртия ден пристигнал в Горно Нове². Хаганът, като научил това, проводил пратеници при Приск и поискал да узнае причината за идването на ромеите. Стратегът отговорил, че местата били удобни за лов, за езда и че били богати с вода. Хаганът отговорил, че ромеите се движат по чужда земя, че Приск е престъпил договора и че той незабелязано нарушава мира. Приск отговорил, че земята е ромейска, а варваринът възразил, че ромеите са я загубили във война и

¹ За събитията вж. Theophanes, p. 276, 21—29. — Вир, op. cit., II, p. 136. — Станојевич, Византија, I, стр. 207 и сл. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 463 и сл. ² Град на левия бряг на Дунава под Белград, вж. Мутафчиев, Българи и румъни, стр. 54.

τοίνων Χαγάνου ζυγομαχοῦντος καὶ διαμφιβάλλοντος περὶ τούτων τῶν τόπων, φασὶ τὸν Πρίσκον τὴν ἐκ τῆς ἑω ἀπόδρασαν ὀνειδίσαι Χαγάνῳ. (p. 256, 6—25).

по силата на военните закони. Казват, че когато хаганът спорел и настоявал за тези места, Приск го упрекнал за бягството му на изток.¹

15. De origine Avarum

VII 7. Ἀλλ' ἐπεὶ περὶ τῶν Σκυθῶν πρὸς τῷ Κανκᾶσιν τῶν τε πρὸς βορρᾶν τετραμμένων μνήμην ἐποιήσαμεθα, φέρε δὴ, φέρε τὰ παρηκολουθηκότα κατὰ τούτους τοὺς χρόνους τοῖς μεγίστοις ἔθνεσι τούτοις ὥσπερ ἐμβόλιμά τινα διηγήματα τὴν ἱστορίαν μεσολαβήσαντες παραθώμεθα. θέρους ἐνεσιῶτος κατὰ τοῦτον δὴ τὸν ἐνιαυτὸν ὁ πρὸς τῇ ἑω ἐπὶ τῶν Τούρκων Χαγάνος ὑμνούμενος πρέσβεις ἐξέπεμψε Μανρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι^α, ἐπιστολὴν τε συντεταχώς ἐπινίκια ἐνεχάραιεν ἐν αὐτῇ. ἡ δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἐπιγραφὴ εἶχεν ἐπὶ λέξεως οὕτως „τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ὁ Χαγάνος ὁ μέγας δεσπότης ἐπὶ γενεῶν καὶ κύριος κλιμάτων τῆς οἰκουμένης ἐπτά.“ τῷ ὄντι γὰρ τὸν ἐθνάρχην τῶν Ἀβδελῶν (φημὶ δὴ τῶν λεγομένων Ἐφθαλιτῶν) καταπολεμήσας οὗτος αὐτὸς ὁ Χαγάνος ἐνίκησε τὴν τε τοῦ ἔθνους ἀρχὴν περιέβαλετο. ἐπὶ τῇ νίκῃ τοίνυν εἰς μέγα ἀρθεὶς καὶ τὸν Στεμβισχάγαν σύμμαχον ποιήσας τὸ τῶν Ἀβάρων ἔθνος κατεδουλώσατο. ἀλλὰ μὴ τις οἰέσθω παριστορεῖν ἡμᾶς τὰ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους Ἀβάρους εἶναι διανοούμενος τοὺς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Παννονίαν προσοικούντας βαρβάρους, καὶ τούτων τὴν ἀριζὴν προεβυτέρων^б γενέσθαι τῶν χρόνων Μανρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ψευδανύμως γὰρ Ἀβάρων προσηγορίαν οἱ περὶ τὸν Ἰστρον περιέβαλοντο βάρβαροι ὅθεν δὲ τὸ γένος αὐτοῖς, ὅσον οὕτω εἰρησέται. ἡττηθέντων γοῦν τῶν Ἀβάρων, (πρὸς γὰρ τὸν λόγον ἐπάνημεν) οἱ μὲν πρὸς τοὺς κατέχοντας τὴν Ταυγᾶσιν τὰς ἀποφυγὰς ἐποιήσαντο. ἡ δὲ Ταυγᾶσι πόλις ἐπιφανής, τῶν τε λεγομένων Τούρκων ἀπώκτιται χιλίοις πρὸς τοῖς πεντακοσίοις σημείοις· αὐτὴ ὁμορὸς καθέστηκε τοῖς Ἰνδοῖς. οἱ δὲ περὶ τὴν Ταυγᾶσιν ἀλιζόμενοι βάρβαροι ἔθνος ἀλκιμώτατον καὶ πολυανθρωπώτατον, καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἔθνεσι

15. За произхода на аварите

Но понеже споменахме за скитите², които живеят при Кавказ и на север, нека да изложим тогавашните събития³ у тези много големи народи, като прекъснем нашия исторически разказ и вмъкнем тези повествования. Когато настъпило лятото, през същата тази година⁴ величаният на изток от турките⁵ хаган⁶ проводил при император Маврикий пратеници с писмо, в което описвал своите победи. Надписът на писмото гласел дословно: „До императора на ромеите хаганът, великият владетел на седем народа и господар на седем области във вселената.“ В същност този хаган, когато воювал с племенния вожд на авделите (т. е. така наречените ефталити)⁷, победил го и придобил властта над този народ. Възгордян много от победата, той спечелил за съюзник Стембисхаган⁸ и поробил аварския народ. Обаче никой да не мисли, че ние описваме погрешно тогавашните събития, като смята, че живеещите в Европа и Панония варвари са авари и че те са дошли преди времето на император Маврикий. В действителност варварите около Истър са си присвоили лъжливото название „авари“. Откъде е техният произход, ще се каже по-долу. И тъй след като били победени аварите⁹ (връщаме се на разказа си), едни избягали при жителите на Тавгаст.¹⁰ А Тавгаст е забележителен град и отдалечен от споменатите турки на хиляда и петстотин мили. Тоя град граничи с Индия. А варварите, които живеят около Тавгаст, са много мощен и многоброен народ и по големина не могат да се

^α Μανρικίῳ βασιλεῖ L. ^б προεβυτέρων V προεβυτέρων vulg.

¹ Т. е. че са избягали от турките. Вж. следващия откъс. ² Т. е. турките. ³ За събитията вж. Marquart, Chronologie, p. 81, 93 sq. — Marquart, Streifzüge, p. 43 sq., 504. — Grousset, p. 124 sq., 133 sq., 226 sq. — Станојевућ, Византија, I, стр. 159 и сл. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 228 и сл., 465, 558. — Златарски, История, I, 1, стр. 79 и сл. ⁴ Това станало през 598 г. ⁵ За турките, които обитавали земите между Китай и Персия, вж. Gibbon-Bury, History, IV, p. 349 sq. App., 539 sq. — Grousset, op. cit., p. 124 sq. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 228 и сл. — Златарски, История, I, 1, стр. 75 и сл. — Moravcsik, op. cit., p. 42, и там посочената литература. — H. W. Haussig, Theophylactos Exkurs über die skytischen Völker, Byzantion XXIII (1953), p. 275 sq. ⁶ Този хаган се наричал Тарду; вж. Златарски, I, 1, стр. 83. Grousset, op. cit., p. 134, п. 2. ⁷ Авдели се наричали ефталитите (белите хуни). Вж. подробно у Moravcsik, op. cit., II, p. 61. ⁸ Стембисхаган — предводител на западните турки (ок. 568—576). Същият се споменава у Менандър под името Сизибул; вж. Marquart, Streifzüge, p. 504. — Moravcsik, op. cit., II, p. 234, 246. — Grousset, op. cit., p. 127. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 229. — Златарски, История, I, 1, стр. 76. ⁹ За тези авари вж. Grousset, op. cit., p. 226. ¹⁰ Град в Северен Китай, дн. Lo-Yang. За името вж. Grousset, op. cit., pp. 105, 108, 128. — Moravcsik, op. cit., II, p. 255. — Gibbon-Bury, History, IV App. 541. — Bury, op. cit., II, p. 64.

διὰ τὸ μέγεθος ἀπαράλληλον. ἕτεροι τῶν Ἀβάρων διὰ τὴν ἦσαν πρὸς ταπεινότεραν ἀποκλί-
ναντες τύχην παραγίνονται πρὸς τοὺς λεγομένους
Μουκρί^α. τοῦτο δὲ τὸ ἔθνος πλησιέστατον πέ-
φυκε τῶν Ταυγαστ, ἀλλή δὲ αὐτῶ πρὸς τὰς
παρατάξεις πολλή διὰ τε τὰ ἐκ τῶν γυμνασίων
ὁσημέραι μελετήματα διὰ τε τὴν περὶ τοὺς
κινδύνους τῆς ψυχῆς ἐγκατεργασίαν. ἐπιβαίνει
τοίνυν καὶ ἑτέρας ἐγχειρήσεως ὁ Χαγάνος, καὶ
τοὺς Ὀγῶρ ἐχειρώσατο πάντας. ἔθνος δὲ τοῦτο
τῶν ἰσχυροτάτων καθέστηκε διὰ τε τὴν πολυαν-
δρίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πόλεμον ἐνοπλον ἄσκη-
σιν. οὗτοι δὲ πρὸς ταῖς ἀνατολαῖς τὰς οἰκίσεις
ποιῶνται, ἐνθα ὁ Τὶλ διαρρεῖ ποταμός, ὃν
Μέλανα Τούρκους ἀποκαλεῖν (ἔθος)^β. οἱ δὲ
τούτου τοῦ ἔθνους παλαιτάτοι ἐξαρχοὶ Οὐάρ
καὶ Χουννὶ ὀνομάζοντο· ἐκ τούτων καὶ τινα
τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τὴν ὀνομασίαν ἀπεκλήρω-
σαντο Οὐάρ καὶ Χουννὶ^γ ὀνομαζόμενα. 8. Ἰουστι-
νιανοῦ τοίνυν τοῦ αὐτοκράτορος τὸ βασίλειον
κράτος ἐπέχοντος, ἐκ τούτων τῶν Οὐάρ καὶ
Χουννὶ ὀλίγη ἀποδράσασα μοῖρα τοῦ ἀρχηγόνου
φύλου ἐκείνου ἐνδημεῖ τῇ Εὐρώπῃ. οὗτοι
Ἀβάρους ἑαυτοὺς ὀνομάσαντες τὸν ἡγεμόνα τῇ τοῦ
Χαγάνου προσηγορίᾳ φαιδρύνουσιν. ὅθεν αὐτοῖς
ὁ τρόπος πρὸς μετάθεσιν ὀνομάτων ἐχώρησεν,
λέξωμεν τῆς ἀληθείας κατὰ μὴδὲν ἀφιστάμενοι.
Βαρσῆλτ καὶ Οὐννουγούροι^δ καὶ Σαβίροι Οὐν-
νικά τε πρὸς τούτοις ἕτερα ἔθνη, ὁπνίκα τῶν
Οὐάρ καὶ Χουννὶ ἔτι ἀπόμοιρον κατὰ τοὺς
τόπους αὐτῶν ἀποδιδράσκουσιν ἐθέσαντο, εἰς
μέγιστον καταπίπτουσι φόβον, ἵποτοπήσαντες
Ἀβάρους ὑπεῖναι τοὺς ἐνδημήσαντας. διὰ τοῦτο
δώροις λαμπροῖς τοὺς φηγάδας τιμήσαντες ἔδο-
ξαν ἀντιλαμβάνειν παρ' αὐτῶν τὴν ἀβλάβειαν.
οἱ τοίνυν Οὐάρ καὶ Χουννὶ ὥς εἶδον τὴν τῆς
ἀποφυγῆς ἐπιδέξιον ἐναρξιν, τὴν πλάνην τῶν
προσβευσμένων οἰκειωσάμενοι Ἀβάρους ἑαυτοὺς
κατωνόμασαν· λέγεται γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι
τοῖς Σκυθικοῖς τὸ τῶν Ἀβάρων ὑπεῖναι ἐν-
τροχέστατον φύλον. ἀμέλει τοι καὶ μέχρι τῶν
χρόνων τῶν καθ' ἡμᾶς οἱ Ψευδάβαροι (λέγειν
γὰρ οὕτως αὐτοὺς οἰκειότερον) ταῖς γενεαρχίαις
διήρηται, καὶ οἱ μὲν Οὐάρ ἀρχαιοπρεπῶς
ὀνομάζονται, οἱ δὲ Χουννὶ προσαγορεύονται. ἐπεὶ
δὲ τὰ περὶ τῶν Ψευδαβάρων ὥς ἐν ἐπιτομῇ

сравнят с никой народ на вселената. Другите авари, които поради поражение-
то били изпаднали в по-лошо положение,
дошли при така наречените мукри¹. А
този народ живеел много близо до тав-
гастците и имал голяма бойна сила както
поради всекидневните телесни упражне-
ния, така и поради издръжливостта си в
опасностите. Хаганът пристъпил и към
друго начинание и покорил всички ого-
ри². Този народ е един от най-силните
както поради своята многочисленост, та-
ка и поради военната си опитност. Той
обитава на изток, гдето тече реката
Тил³, която турките обикновено нари-
чат Черна. Най-старите предводители на
този народ се наричали Уар и Хуни. По-
ради това и някои от ония народи се
наричат уар и хуни⁴, като са насле-
дили тяхното име. И тъй когато импера-
тор Юстиниан⁵ държал императорска-
та власт, от тези уар и хуни една малка
част избягала от онова исконно племе и
се заселила в Европа. Те, след като на-
рекли себе си авари, почели предводите-
ля си с названието хаган. Откъде са взе-
ли обичая за променяне на имената, нека
кажем, без никак да се отклоняваме от
истината. Варсилт⁶, унугури и савири,
както и други хунски народи изпаднали
в най-голям страх, когато видели, че част
от уар и хуни бягат към техните места,
понеже предположили, че пришълците са
авари. Затова, като почели бежанците с
блестящи дарове, мислели, че в замяна
на това ще бъдат пощадени от тях. И
тъй уар и хуни, щом видели благоприят-
ното начало на бягството си, възползу-
вали се от заблуждението на пратениците
и сами се нарекли авари, защото у
скитските народи се смята, че аварското
племе е най-ловко. Ето защо и до наше
време псевдоаварите (защото по-подхо-
дящо е да бъдат наричани така) са раз-
делени на племенни групи и едните по
стар навик се наричат уар, а другите се
именуват хуни. Понеже разказахме на-
кратко това, което се отнася до псевдо-

^а Μούκρη V. ^β ἔθος add. vulg. ^γ Χουννὶ] Κουννὶ V Χουννὶ Phot. Χεουννὶ vulg. ^δ Οὐν-
νουγούροι scr. coll. p. 260, 11 Οὐνιγούροι Nic. Οὐννουγούροι V vulg. cf. nomina similia Οὐνιγούροι Κο-
τρέιγούροι Σαράγούροι alia.

¹ Мукри — народ в областта на Таугаст, за който се предполага, че е от туркски произход. Вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 169. ² Огорите били туркски народ в областта на Волга и Кавказ; Вж. Marquart, Chronologie, p. 95. — Marquart, Streifzüge, p. 45. — Златарски, История, I, 1, стр. 72. — Moravcsik, op. cit., II, p. 169. ³ Тил — навярно р. Волга, известна в средновековието и под името Етил (Атил). Вж. Marquart, Chronologie, p. 95. — Moravcsik, op. cit., II, p. 80. ⁴ Уар и Хуни са легендарни родоначалници на вархонитите. Вж. Marquart, Chronologie, p. 94 sq. — Moravcsik, op. cit., II, p. 192, 291. ⁵ Сиреч Юстиниан I. ⁶ Варсилт — хунски народ (около VI в.). Вж. Marquart, Streifzüge, p. 489 sq. — Moravcsik, op. cit., II, p. 86.

διεξήλθομεν, πρὸς τὰ συνεχῇ τῆς ἱστορίας τὴν ἐκθεσὶν ποιησόμεθα. τοῦ τοίνυν Ὀγὼρ λίαν ἐγκρατῶς νενικημένου, τὸν τοῦ Κόλχ ἐθνάρχην στόματι βομφάας ὁ Χαγάνος παρέδωκεν. ἀναιροῦνται τοίνυν ἐκ τούτου δῆτα τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν πόλεμον μυριάδες τριάκοντα, ὡς ὁδὸν ἡμερῶν τεττάρων ἐπέχειν τὴν τῶν καταπεπιτωκότων σωμάτων συνέχειαν. οὕτω δῆτα τῆς νίκης τῷ Χαγάνῳ μειδιώσης ἐπιφανῶς, συγκροτεῖται τοῖς Τούρκοις ἐμφύλιος πόλεμος. ἀνὴρ τις Τουρούμ ὀνομαζόμενος, πρὸς γένος καθεστὼς τῷ Χαγάνῳ, νεωτερίσας δυνάμεις μεγάλας συνήθροισεν. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν μάχην τὰ τοῦ τετυραννηκότος ἦν ἐγκρατέστερα, πρὸς βούλησιν ὁ Χαγάνος πρὸς ἐτέρους τρεῖς μεγάλους Χαγάνους ταῦτα δὲ τοῖσι ὀνόματα, Σπαρζεγγούν καὶ Κουναξολάν^α καὶ Тулδих, συναθροισθείσης τοίνυν τῆς ὅλης ἐκτάξεως εἰς τὸ Ἰκάρ (χώρος δὲ οὗτος πεδίοις ἐνειλημένος μεγάλους), τῶν τε ἀντιθέτων κατὰ τοῦτον δῆτα τὸν τόπον ἀντιταξαμένων ἡρωϊκῶς, πίπτει ὁ τύραννος καὶ εἰς φυγὴν αἱ συμμαχοῦσαι δυνάμεις ἐξέκλιναν, καὶ πολλοὺ γενομένους τοῦ φόνου πάλιν κύριος τῆς ἐαυτοῦ ὁ Χαγάνος χώρας ἐγένετο. τούτων τῶν ἐπινικίων τὴν μὲν διὰ τῶν πρὸς εἰς ὁ Χαγάνος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον ἐπεποίητο. τὸ δὲ Ἰκάρ τοῦ ὄρους τοῦ λεγομένου Χρυσοῦ τετρακοσίοις σημείοις ἀπλῶςται. τοῦτο δῆτα τὸ ὄρος ἐπὶ τὰς ἀνατολὰς ἔχει τὴν ἵδρυν, Χρυσοῦ δὲ παρὰ τῶν ἐγγχωρίων κατονομάζεται τοῦτο μὲν διὰ τὴν δαυρίλειαν τῶν ἐν αὐτῷ φυομένων καρπῶν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ θρεμμάτων καὶ νοτοφόρων ζώων εἶναι κατάκομον. νόμος δὲ Τούρκοις τῷ ἐπικρατεστέρῳ Χαγάνῳ τοῦ Χρυσοῦ ὄρους παραχωρεῖν. δυοὶ δὲ μεγίστοις πρὸς τὰ Τούρκων ἔθνη μεγαλαυχεῖ· φασὶ γὰρ ἀνωθεν αὐτοὺς καὶ ἐξ ἀρχῆς μηδέποτε λοιμῶν ἐπιδημίαν θεάσασθαι, τῶν τε σεισμῶν σπάνιν εἶναι κατ' ἐκείνην τὴν χώραν. τὴν δὲ Βακὰν ὑπὸ τῶν Οὐνγούρων πάλαι ποτὲ πολισθεῖσαν καταπεσεῖν τοῖς σεισμοῖς, τὴν δὲ Σουδαρην καὶ λοιμῶν καὶ σεισμῶν ἐμπειρον πεφικέναι. τιμῶσι τοιγαροῦν οἱ Τούρκοι λίαν ἐκτόπως τὸ πῦρ, ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ γεραίρουσαν, ὑμνοῦσι τὴν γῆν προσκυνοῦσι δὲ μόνως καὶ θεὸν ὀνομάζουσι τὸν πεποικηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τοῦτω θύουσιν

^α Κουναξολάν V Κουναξολά B.

¹ Това място може да се преведе и така: „племенният вожд Колх“. В първия случай Колх ще е име на племе, а във втория име на вожд; вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 145. ² За тези събития срв. *Grousset*, op. cit., p. 133 sq. ³ Турум — знатен турк. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 276. ⁴ Спарзевгун. Туркската форма гласи Išbara-yabgu; вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 246. ⁵ Кунаксолан — туркски вожд (към края на VI в.). Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 149. ⁶ Тулдих — туркски хаган (около края на VI в.). Туркската форма на името гласи Tuldig. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 267. ⁷ Географска област у турките. За отъждествяване на това място вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 126. ⁸ За т. нар. Златна планина вж. тук стр. 222. ⁹ Бакат — град на онугурите. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 84. ¹⁰ Т. е. Согдиана, дн. Бухара между Оксус и Яксарт с главен град Самарканд. За името вж. *Eberis*, Reallexicon, XII, 248. — *Marquart*, Chronologie, p. 56, n. 1. ¹¹ Според *Grousset*, op. cit., p. 129, почитането на огъня у турките е под влияние на иранския маздеизъм. ¹² За това вж. *Бешевлиев*, Вярата, стр. 33 и сл. — *Grousset*, op. cit., p. 129.

аварите, ще изложим историята на следващите събития. И тъй когато Огор бил напълно победен, хаганът посякъл с меч племенния вожд на колхите.¹ През време на тази война от това племе загинали триста хиляди души, така че трупове на падналите заемали пространство четири дни път. Когато победата се усмихнала така явно на хагана, у турките избухнала междуособна война.² Някой си, на име Турум³, роднина на хагана, замислил преврат и събрал много войска. Понеже в сражението узурпаторът се оказал по-силен, хаганът проводил пратеници при други трима велики хагани Техните имена са: Спарзевгун⁴, Кунаксолан⁵ и Тулдих⁶. Когато всичките войски се събрали в Икар⁷ (това е място, заобиколено с големи полета) и противниците там се сражавали храбро, узурпаторът бил убит и сражаващите се заедно с него войски били обърнати в бягство. Извършено било голямо клане и хаганът отново станал господар на своята страна. За тези победи хаганът съобщил на император Маврикий чрез пратениците си. А Икар отстои от така наречената Златна планина на четиристотин мили. Тази планина⁸ се издига на изток, а се нарича „Златна“ от местните жители, понеже в нея има изобилие от храни, също и много домашни животни и товарен добитък. У турките има закон да се отстъпва Златната планина на по-силния хаган. Главно с две неща се гордеят туркските племена. Казват, че от край време, от паметивека, не са видели чумна епидемия и че в тяхната страна земетресенията са рядкост. Бакат⁹, основан в старо време от оногурите, бил разрушен от земетресения, а Сугдайна¹⁰ изпитала и чуми, и земетресения. Турките почитат¹¹ извънредно много огъня, тачат въздуха и водата и възпяват земята. Обожават и наричат бог само тогава, който е сътворил небето и земята.¹² Нему те принасят в жертва коне,

ἵππους καὶ βόας καὶ πρόβατα, ἱερεῖς κεκτημένοι, οἳ καὶ τῶν μελλόντων αὐτοῖς δοκοῦσιν ἐκτίθεσθαι προαγόρευσιν. κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον οἱ Ταρνιαχ καὶ οἱ Κοτσαγηροὶ^α (καὶ οὗτοι δὲ ἐκ τῶν Οὐάρ καὶ Χουννί) ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀποδιδράσκουσι καὶ πρὸς τὴν Εὐρώπην γενόμενοι τοῖς περὶ τὸν Χαγάνον τῶν Ἀβάρων συνάπτονται. λέγεται δὲ καὶ τοὺς Ζαβενδέρ ἐκ τοῦ γένους πεφυκέναι τῶν Οὐάρ καὶ Χουννί. ἡ δὲ γεγυνῖα ἐπίθετος δύναμις τοῖς Ἀβάροις εἰς δέκα χιλιάδας ἡμείβωτο. (pp. 256,26 — 260,25)

16. *Avares frustra Singiaunum oppugnant*

VII 10. Δεκάτη δὲ ἡμέρα (πρὸς γὰρ τὰ περὶ Πρίσκον παλινδρομήσομεν), καὶ ἄγγελοι εἰς τὸ τοῦ στρατηγοῦ σκηνοπήγιον γίνονται. ἡμικόει τοίνυν ὁ Πρίσκος τὰ τεῖχη καταβαλεῖν τῆς Σιγγηδόνης τὸν βάρβαρον, καταναγκάζειν τε τοὺς λαοὺς τὰ οἴκοι καταλιπόντας εἰς τὴν πολέμιαν τὰς ἀποικίας ποιήσασθαι. καὶ οὖν ὁ Πρίσκος μηδὲν τῇ ἀναβολῇ ἀναθείς, τὸν ποταμὸν ναυτιλλόμενος εἰς Σιγγὰν τὴν νῆσον ἐλλιμενίζεται· αὕτη δὲ ἐπὶ τὸ ρεῖθρον τοῦ Ἰστρου ἔχει τὴν ἰδρυσιν, ἀπώκισται δὲ Σιγγηδόνης τῆς πόλεως σημεῖα τριάκοντα. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τῇ νήσῳ τὰς δυνάμεις περιβαλὼν, ταχυναντούσας ὁλκάδας παραστησάμενος, ὥς δρόμοντας εἶωθεν ὀνομάζειν τὸ πλῆθος, ἐπὶ τὰ Κωνσταντιόλα παραγίνεται. ἐν τούτοις δῆτα τοῖς χώροις ἐντετυχηκώς τῷ Χαγάνῳ εἰς λόγους γίνεται περὶ τῆς Σιγγηδόνης ὁ στρατηγὸς πρὸς τὸν βάρβαρον. καὶ δῆτα ὁ βάρβαρος ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἐφιζάνων τὰς ἀποκρίσεις παρείχετο, ὁ δὲ Πρίσκος ἐπιβεβηκώς τῆς ὁλκάδος τῆς ἐντεύξεως εἶχετο. φασὶ τοιγαροῦν τῆς διαλέξεως τὸν Χαγάνον ἀπάρχασθαι, εἰπεῖν δὲ τῷ Πρίσκῳ· „τί ὑμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, καὶ τῇ γῇ τῇ ἐμῇ; τί περαιτέρω τοῦ πρέποντος πόδας ἐκτείνετε; ξένος ὁ Ἰστρος ὑμῖν, τὸ ῥόδιον τούτου πολέμιον. ὅπλοις ἐκτισάμεθα τούτον· τῷ δόρατι τούτον ἐδουλώσαμεθα. ἄπαγε τῆς ἀτοπίας, ὦ Πρίσκε, μὴ διαλύσης ἡσυχίαν δώροις ὑμῖν πραγματευθεῖσαν πολλοῖς. αἰδέσθητι τὰς σπονδάς, δυσωπήθητι τὴν τῶν ὁρκῶν ἀσφάλειαν. ἡγείσθω εὐβουλία τῆς ἐγχειρήσεως, τὸ συνοῖσον τῆς ἐπιβολῆς τῶν πραγμάτων μὴ μετὰ τὸ παθεῖν βουλευσώμεθα. πρὸ τῆς ἐπι-

^α Κοτσαγηροὶ fort. V. Κοτσαγηροί?

говеда и овце. Те имат жреци, които мислят, че могат да предсказват бъдещето.¹ В същото време тарнихите² и коцагирите³ (и те са от племето уар и хуни) избягали от турките, дошли в Европа и се присъединили към хагана на аварите. Казват, че и забендерите⁴ са от племето уар и хуни. Тези, които дошли допълнително при аварите, били около десет хиляди.

16. *Avarite napadom bezuspešno Singidunum*

На десетия ден (защото ние пак ще се върнем към работите на Приск) дошли вестители в палатката на стратега. Приск научил, че варваринът разрушавал стените на Сингидунум⁵ и принуждавал жителите да напуснат домовете си и да се преселят в неприятелската земя. Тогава той без всякакво отлагане доплувал по реката до остров Синган и слязъл там. Този остров се намира сред Истър и отстои от града Сингидунум на тридесет мили. Приск, след като обградил острова с войски, пристигнал при Константиола⁶ с помощта на бързо-плувни съдове, които повечето люде наричат дромони. На това място стратегът срещнал хагана и влязъл в преговори с варварина относно Сингидунум. Те разговаряли, като варваринът седял на брега на реката, а Приск бил застанал на кораба. Казват, че хаганът започнал разговора, като запитал Приск: „Каква работа имате вие, ромеите, в моята земя? Защо простирате краката си повече, отколкото подобава? Истър е чужд за вас, неговите вълни са ви неприятели. Ние го завладяхме с оръжие. С копието си го подчинихме. Откажи се, Приске, от безумната си постъпка. Не разваляй спокойствието, което сте придобили срещу много дарове. Зачитай договорите, бди за трайността на клетвите. Нека благоумието да ръководи начинанието ти, нека да не обмисляме, след като пострадаме, онова, което е полезно за предприе-

¹ Това са т. нар. шамани. Вж. Бешевлиев, пак там, стр. 37 и сл. — Grousset, op. cit., p. 129.

² Тарнихи — племе сродно на вархонитите (уар и хуни) — вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 192, 253.

³ Коцагирите се идентифицират с котригурите. Вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 146. ⁴ Забендер — племе, сродно на вархонитите, отъждествявани с упоменатите от Йордан гемандри. За тях вж. Marquart, Chronologie, p. 81. — Marquart, Streifzüge, p. 504. — Moravcsik, op. cit., II, p. 119. ⁵ За събитията вж. Theophanes, op. cit., p. 276,29 — 277,13; 277,19 — 278,2. — Дринов, пос. съч., стр. 254. — Jireček, Heerstrasse, p. 66. — Станојевућ, Византија, I, стр. 208 и сл. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 463—465.

⁶ Константиола — град срещу устието на Морава. Вж. Jireček, Heerstrasse, pp. 15, 57, 66. — Brandis: PWRE, IV, col. 959 sq.

βολῆς ἢ βουλῇ. ἀδικεῖς τῇ προπτεία τὰ πράγματα. τὸν κακῶς βουλευσάμενον πρῶτον ἢ ἐργασίῃς ἔβλαψεν. κλέπτεις τὸν πόλεμον, στρατηγέ. εἰρήνην ἐνόθευσας καὶ παράταξον, ὡς φίλος σπενδόμενος καὶ ὡς ἐχθρὸς συμπλεκόμενος. ἢ θάτερον τοῖνον ἀπόλειπε, ἢ τὴν ἡρεμίαν μὴ τάραιτε.“ ἔφησε δὲ καὶ ταῦτα ὁ βάρβαρος ἐπὶ λέξεως· „κρίναι ὁ θεὸς ἀναμέσον Χαγάνου καὶ ἀναμέσον Μανρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ἢ παρὰ τοῦ θεοῦ ποτε ἐκζητήσοι ἀντίδοσις.“ 11. λόγος δὲ Πρίσκον ἐν ἀντιθέσεως μοίρᾳ ταῦτα προσειπεῖν τῷ Χαγάνῳ· „ἀδικεῖς Σιγγηδόνα τὴν πόλιν, ὦ ἄνθρωπε. τί τὰ τεῖχη καθελὼν πρὸς ἀποικίας αὐτὴν δυστυχεῖς ἐπιτείνεις; τυραννῶν ὡς ἀδικούμενος ἐγκαλεῖς. βιαζόμενος ἐπηρεάζεσθαι ὑπὸ Ῥωμαίων περιθρυλεῖς. ἔασον ἡρεμεῖν λαὸν δυστυχήσαντα. ἀπόσχου πόλεως, ἢ συμφορῶν περικυμαίνουσι κλύδωνες. ἐλέησον τὴν πολλάκις ὑπὸ σοῦ πορθηθεῖσαν. ἐπίθες τῇ πλεονεξίᾳ καὶ ὄρους· ποίησον αὐτῇ καὶ μεταίχημιον. δίδαξον αὐτὴν φιλοσοφῆσαι τὸ μέτρον· μέχρι τινὸς σταθήσεσθαι πρόσταξον. οἶμαι πολλοὺς κόσμους αὐτῇ μὴ ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν ἔφεσον. ἀόριστον βούλημα οὐ λαμβάνει κράτος ἀσάλευτον. οὐδὲν ἀκόρεστον πάγιον. τὸ μὴ μέτρω ταλαντευόμενον οὐδὲ σφετερίζεσθαι πέφυκεν. ἀνεπίκτητόν ἐστι τὸ ἄπειρον. καταστασιάζεται τὸ ἀσύμβατον. ἐπίθου κορηπῖδα τῷ ἔρωτι, μεθόδευσον τῷ κόρῳ τὸ ἄσχετον. ἄπληστος ὀφθαλμὸς ἀεὶ τι καινὸν νοσηλεύεται. ἀντιμετρεῖται τοῖς ἀνθρώποις τὰ πράγματα, τὰ τῆς τύχης ἀντηχεῖ ταῖς τροπαῖς. οὐδὲν εὐδαιμονίας καθέστηκεν ξενιστικώτερον. ἢ νίκη κομᾷ τῷ περῶν, καὶ θριάμβων ὀλισθαίνουσι πόδες. οὐκ ἔστι τροπαίων φύσις ἀθάνατος. σήμερον ἐπιγελῶσαν τὴν ἡμέραν ὁρᾷς ῥοδοειδῇ τε καὶ κροκινίζουσαν καὶ ὅλην ὡς ἔπος εἰπεῖν φωτεινὴν καὶ διαλάμπουσαν. αὔριον ὄψη ταύτην αὐτὴν σκυθρωπὸν ὁμοῦ καὶ δυσείμονα, ἀγλύϊ καταρδευομένην πολλῇ, καὶ ἀπὸ συστημάτων νεφῶν μελανομένην συλλήβδην εἰπεῖν πρὸς ἀπρέπειαν.“

Θυμῷ τοιγαροῦν διακόψας ὁ Χαγάνος τὰ ῥήματα πολλὰς καθαιρήσειν προσηπέιλησε πόλεις. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος τὴν καθέδραν ἀπολιπὼν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν ἐπανέστρεψεν· ὁ δὲ Πρίσκ-

тите неща. Обсъждането да предхожда предприемането. С прибързаността си увреждаш работите. Начинанието нанася щети най-напред на този, който не го е обмислил. Ти, стратега, водиш тази война по разбойнически начин, понеже извърщаваш и мира, и войната, сключвайки мир като приятел и воювайки като неприятел. И тъй или остави едното от двете, или не смущавай спокойствието.“ Варваринът казал дословно и това: „Нека бог отсъди между хагана и между император Маврикий. Нека божие вземездие някога да отмъсти.“ Казват, че Приск отговорил на хагана следното: „Човече, ти постъпваш несправедливо спрямо града Сингидунум. Защо, след като събори стените, принуждаваш гражданите към бедствени изселвания? Ти, който си насилник, обвиняваш, сякаш си онеправдан. Ти, който вършиш насилие, разтръбвяваш навред, че си бил оцеляван от ромеите. Остави на мира злощастния народ. Оттегли се от града, който е обграждан от вълните на нещастieto. Смили се над града, който често е бил опустошаван от тебе. Постави граници на користолюбieto си. Постави му и преграда. Научи го да се стреми към умереност. Заповядай му да се спре до известен предел. Мисля, че много светове не му са достатъчни, за да го наситят. Безграничното искане не получава непоколебима сила. Нищо не е здраво. Това, което не се измерва с мярка, не може да се присвои. Безграничното не може да се придобие. Непримиримото е изложено на раздори. Дай някаква основа на желанието си, насити невъздържаността си. Ненаситното око жадува винаги за нещо ново. Нещата се развиват според хората, щастieto отговаря на начините на действие. Няма нищо по-нетрайно от щастieto. Победата е крилата и краката на триумфа се хлъзгат. Победите по своята същина не са безсмъртни. Днес гледаш, че денят се усмихва, розов, златист и цял, така да се каже, светъл и блестящ, а утре ще го видиш едновременно навъсен и дрипав, потънал в пълен мрак и почернял от натрупаните облаци чак до неприличие.“

Обаче хаганът, разгневен, прекъснал речта му и заплашил, че щял да разруши много градове. И тъй варваринът напуснал мястото, гдето седял, и се завърнал в своята шатра. А Приск, след като

κος τὸν Γουδοῦν μετακλήτων ποιησάμενος καὶ Ῥωμαϊκῇ τοῦτον περιφράξας δυνάμει τῇ Σιγγηδόνι βοηθεῖν ἐγκελεύεται. ἀτὰρ ὁ Γουδοῦς ἐπὶ τὴν Σιγγηδόνα ναυτίλλεται· τὴν γὰρ Σιγγηδόνα δύο ποταμοὶ ἀγκαλίζονται, ὃ τε Σάος καὶ Δράος. ἐπεὶ δὲ οἱ περὶ τὴν Σιγγηδόνα βάρβαροι Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ναυπηγησάμενας κατεῖδον, τὰς ἀμάξας πρὸ τοῦ ἄστεος συστησάμενοι χαράκουσι τὴν πόλιν. τὴν τοίνυν τῶν Ῥωμαίων ὁρμὴν μὴ ἐπομεμενηκότες οἱ βάρβαροι, ἅμα δὲ καὶ τὸν λαὸν τῆς πόλεως ὀρρωδήσαντες, εἰς φυγὴν ἀποκλίνουσιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ Πρίσκος ἀτυχοῦντα λαὸν διεσώσατο. δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ περιβάλλουσι τείχη Ῥωμαῖοι τὴν πόλιν. ὁ δὲ Χαγάνος ἐπὶ τούτοις παρεδριμύττετο, τὴν τε καρδίαν σφακελιζόμενος ἀγγέλους πρὸς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμπε, ἐς τὸ φανερὸν τὰς σπονδὰς διαλύων. δεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις συναθροίσας ὁ βάρβαρος ἐπὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον στρατεύει τὴν σάλπιγγα. 12. περὶ τούτους τοὺς τόπους ἢ Δελματία χώρα καθέστηκεν. τοίνυν ἱκανοὺς χάρακας ὁ βάρβαρος ποιησάμενος εἰς τὰς λεγομένας Βόγκεις ἐχώρησεν, καὶ δὴ παραστησάμενος τὴν πόλιν τοῖς μηχανήμασι τεσσαράκοντα ἐξεπόρθησε φρούρια. ὁ δὲ στρατηγὸς τούτων διακηκοὺς τῶν δεινῶν δισχιλίοις μαχίμοις ὀπλίξει τὸν Γουδοῦν ἐπὶ κατασκοπῇ τε τῶν πραττομένων τοῦτον ἐξέπεμπε. ὁ μὲν οὖν Γουδοῦς ἀναλαβὼν τοῦ ὀπλιτικοῦ τοὺς λογάδας τῆς ὁδοπορίας ἀπῆρχετο. ἐκκλίνει τοιγαροῦν τὰς λεωφόρους ὁ Γουδοῦς καὶ διὰ δυσχωρίας ἀγνώστων τε ἀτραπῶν τὴν βάδιον ἐπεποίητο, ἵνα μὴ πον πολεμίας ὕψεως ἐπιφανείσης αὐτῷ ἐπισυρρομένης πλήθῃ βαρβάρων εἰς τοῦσχατον κακὸν παραγένηται. καὶ οὖν γενόμενος τῶν βαρβάρων πλησίον ὁρᾷ ἐξ ἀπόπτον τινὸς περισκοπῆς πλήθῃ λαῶν παροδεύοντα. ἀποστείλας τοίνυν πεζοὺς ἄνδρας τριάκοντα παρακελεύεται ἰχνηλατεῖν τὸ πολέμιον. καὶ γοῦν οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τινων παρεκτετραμμένων ὁδῶν ἐποιοῦντο τὴν βάδιον. ὑπὸ δευτέρᾳ τοιγαροῦν φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἐλλοχῶσιν ὥς ἐν παραβύστῳ τινὶ τὸ βάρβαρον ἀνιχνεύοντες. ἐν ταῖς ὕλαις τοιγαροῦν ἀποκρυπόμενοι, καὶ τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὰ μέσα παροδεύουσης σημείᾳ, ψυχῆς ἀρετῇ ἐφίστανται τοῖς βαρβάροις οἱ Ῥωμαῖοι καθεύδουσιν. ἀπὸ σημείων δὲ δύο περιτυχόντες ἀνδράσι τρισὶ κραυγαῶσι καὶ λίαν πεφυκόσιν ἐξοίνοις, τούτους ζωογήσαντες, ὥς οἶόν τε ἦν ἀνετάσαντες τὰς τῶν πολεμίων ἐπιβολὰς ἀπάσας διέγνωσαν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι δεσμοῖς περιβαλόντες αὐτοὺς τῷ Γουδοῦι ζῶντας ἐξέπεμψαν. Γουδοῦς δὲ ὁ ταξίαρχος μεμαθηκώς ὑπ' αὐτῶν δισχιλίοις ἀνδράσιν ὀπλίταις ἐπὶ φρου-

повикал Гудуин¹ и му дал ромейски войски, заповядал да иде на помощ на Сингидунум. И тъй Гудуин отплувал за този град. Две реки обграждат Сингидунум — Сава и Драва. Варварите около града, щом видели, че ромейските войски се приближават на кораби, като струпали колите пред града, укрепиха го. Но понеже не издържали нападението на ромейците и при това се страхували от населението на града, варварите ударили на бягство. И тъй Приск спасил злощастния народ. На другия ден ромейците оградиха града със стени. А хаганът се ядосвал на това и понеже се чувствувал много засегнат, изпратил вестители при Приск и открито отхвърлил мирните договори. На десетия ден варваринът, след като събрал своите войски, отправил се на поход към Йонийския залив. По тези места е страната Далмация. Варваринът, след като изминал доста преходи, дошел при така наречените Бонки². И след като завладял града с бойни машини, разрушил четиридесет крепости. А стратегът, щом чул за тези нещастия, въоръжил Гудуин с две хиляди бойци и го изпратил да разузнае какво става. Гудуин взел със себе си отбраните войници и потеглил на път. Той отбягвал широките пътища и пътувал през непроходими места и неизвестни пътеки. Той се боял да не изпадне в крайна беда, ако някъде зърне неприятел, който влачи след себе си пълчища от варвари. И тъй, когато дошел близо до варварите, видял от един скрит наблюдателен пост да преминава множество войска. Той изпратил тридесет пехотинци, на които заповядал да следят неприятелите. Ромейците минали по някакви околни пътища. По време на втората нощна стража³ те се скрили в засада, следейки като от някакво скривалище варварите. Ромейците прочее, скрити в гората, смело нападнали към полунощ спящите варвари. На разстояние две мили те се натъкнали на трима още неизтрезнели от прекалено пиянство мъже, заловили ги, разпитали ги, доколкото било възможно, и узнали всички намерения на неприятеля. Ромейците ги вързали и ги изпратили живи на Гудуин. Когато таксидархът Гудуин научил от тях, че хаганът е натоварил две

¹ Гудуин е бил навярно от германски произход (лангобард). По-късно той станал подстратег на пълководеца Петър. ² Град Бонки е може би дн. гр. Беляй на юг от Карлсбад. Вж. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 465, бел. 1. — Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 90. Теофан го нарича Валкис (Theoph., op. cit., I, p. 277, 20). ³ Нощта се е деляла на 4 стражи, всяка една от по три часа.

οἱ τῆς λείας τὸν Χαγάνον συμφράσσασθαι, ἥσθη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ· καὶ οὖν ἀποκρύπτεται ἐν τινὶ φάραγγι. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι λαμπούσης ἡμέρας τὴν προνομίην διεσώζοντο, ὁ δὲ Γουδοῦϊς ἐπὶ τὰ νῦτα τούτων γενόμενος ἀνθρώως τε ἐπιθέμενος τῷ δόρατι πάντας διέφθορεν, ἀνασωσάμενός τε τὴν λείαν πρὸς τὸν Πρίσκον μεγαλοψύχῳ φρονήματι διεκόμισεν. ὁ δὲ Χαγάνος ταῦτα δὴ τὰ τῆς ἀποτεύξεως μεμαθηκώς ἀθυμία πολλῇ κατεβέβλητο. ἐπὶ μῆνας τοιγαροῦν ὀκτωκαίδεκα καὶ περατέρω Ῥωμαίοις τε καὶ βαρβάροις τοῖς ἀνὰ τὸν Ἰστρον αὐλιζομένοις οὐδὲν ἄξιον συγγραφῆς διαπέπρακται. (pp. 262,15—266,13)

17. *Prisci exercitus ad Tomos a Chagano Avarum frumentum accipit*

VII 13. Καὶ γοῦν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὁ παρὰ τοῖς Ἀβάροις Χαγάνος τιμώμενος τὰ περὶ ἐαυτὸν συλλεξάμενος πλήθη περὶ τὴν Θορακικὴν Μυσίαν χωρεῖ, εἰτα Τομέα τῇ πόλει ἐφίσταται. τούτων ὁ Πρίσκος πνθόμενος ἐπηρεαζομένη τῇ πόλει προσομιλεῖ. Ῥωμαῖοι τοιγαροῦν καὶ οἱ βάρβαροι εἰς τὰ περὶ Τομέαν τὴν πόλιν στρατοπεδεύοντες ὥρας ἐπιγνομένης χειμῶνος οὐδαμῶς τὸν χάρακα διελύσαντο. τοῦ δὲ ἥρος ἀνίσχυοντος λιμὸς τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέσκηπεν. μελλούσης δὲ ἐπιβήσεσθαι τῆς μεγάλης τῶν Χριστιανῶν ἐορτῆς, καὶ πάθος ὁμοῦ καὶ ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος ἐορτάζειν θεοῦ, τοῦ τε λιμοῦ τοῖς Ῥωμαίοις καταπιέζοντος, παραδόξῳ προνοίᾳ τινὶ ὁ Χαγάνος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους προσβένεται. ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν λύσιν τῷ λιμῷ ἐπιθεῖναι. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ἐπὶ τῷ καινοπρεπεῖ τῆς ἀξιώσεως διηπόρει τε καὶ ἠπίσται· ἐπεὶ δὲ πίστεις Ῥωμαῖοί τε καὶ βάρβαροι ἔδοσαν καὶ ἀντελάβανον, πενθήμερους σπονδὰς συστήσαντες τὴν ἀφοβίαν ἐπραγματεύοντο. ἀμάξας τοιγαροῦν ὁ Χαγάνος ἐπισιτισμῶν λιμώττουσι τοῖς Ῥωμαίοις παρείχετο. διὰ τοῦτο μέχρι τῶν χρόνων τῶν καθ' ἡμᾶς τῶν παραδοξολογούμενων τὰ τῆς βαρβαρικῆς φιλανθρωπίας ταύτης καθέστηκεν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως εὐθενούσης τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιοτάτοις τῷ βίῳ, ὁ Χαγάνος πρόσβεις ἐξέπεμπε Ἰνδικὰς ὑπὸ τοῦ Πρίσκου λαβεῖν ἀξίων καρυκείας. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς τοῦ βαρβάρου τὴν ἀξίωσιν ἐθεράπευε πέπερί τε ἐξέπεμπε καὶ φύλλον Ἰνδικὸν κασίαν τε καὶ τὸν λεγόμενον κόστον. ὁ δὲ βάρβαρος τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀπολαβὼν δωρεάς, καταρωματισάμενος ἥσθη λίαν περι-

хияди войници с пазенето на плячката, той се зарадвал на това известие и се скрил в един дол. Варварите пък, когато се съмнало, пренасяли и пазели плячката, а Гудуин се явил в тила им, нападнал ги внезапно и погубил всички с копие. След като спасил отново плячката, занесъл я с голяма гордост на Приск. А хаганът, когато се научил за тази несполука, бил обхванат от голяма скръб. В продължение обаче на осемнадесет, дори повече месеци, ромеите и варварите, които станували при Истр, не извършили нищо, което да заслужава да се опише.

17. *Войската на Приск получава при Томи храна от аварския хаган*

И тъй през това време вождът на аварите, титулуван хаган, събрал своите пълчища,¹ отправил се за тракийска Мизия² и нападнал града Томи. Приск, щом узнал това, се приближил до застрашения град. Прочее ромеите и варварите се разположили на стан в околностите на града Томи и въпреки че настъпила зимата, съвсем не вдигнали лагера. В началото на пролетта глад налегнал ромеите, но когато наближавал великият празник на християните и те щели да празнуват страданията и възкресението на спасителя бог³ и гладът угнетявал ромеите, хаганът поради някаква неочаквана промисъл проводил при тях пратеници, които предложили да ги спасят от глада. Обаче Приск при това необикновено предложение бил обзет от недоумение и недоверие. След като ромеите и варварите взаимно си дали уверения, сключили петдневно примирие и живеели без страх. И тъй хаганът предал на гладуващите ромеи коли с храна. Поради това чак до наше време тази проява на човеколюбие от страна на варварите спада към разказите за невероятни неща. На четвъртия ден, когато ромейската войска имала в изобилие най-необходимите храни, хаганът проводил пратеници и поискал от Приск да получи индийски подправки. Стратегът уважил искането на варварина и му изпратил пипер, индийски лист, канела и така наречения кост. Варваринът, след като получил ромейските подаръци, употребил подправките и им се радвал твърде много. Той

¹ За събитията вж. Theophanes, op. cit., p. 278, 13—28. — Bury, op. cit., p. 137 sq. — Станоевић, Византија, I, стр. 209 и сл. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 465 и сл. ² Горна Мизия спада към Тракийския диоцез. ³ Великден, който се е падал тази година на 10 април.

χαρῶς. γίνεται τοίνυν ἀπόμαχος μέχρις οὗτος
 Ῥωμαίοις ἡ δημοτελής ἐκείνη καὶ μεγάλη πα-
 νήγυρις ἐπετέραστο. συνηλύζοντο τοιγαροῦν τὰ
 ἀντίθετα, καὶ οὐκ ἦν δέος ἐν ἐκατέραις δυνά-
 μεσιν. οὐκοῦν ἀποτεσματίζουσης τῆς ἐορτῆς ἀγ-
 γέλους ὁ Χαγάνος ἐξέπεμψε διακρίνεσθαι ἀπ'
 ἀλλήλων ἀξιῶν τὰς δυνάμεις. οὕτω μὲν οὖν
 διαχωρίζεται ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ὁ βάρβαρος.
 (pp. 267,1 — 268,9)

18. *Quomodo Comentiolus Romanorum
 exercitum per dolum Avaribus
 tradiderit*

VII 13. Ἐκταῖος δὲ ὁ Χαγάνος, ἐπεὶ ἤκη-
 κότε Κομεντίολον δυνάμεις ἀναλαβόμενον μέλ-
 λειν τῇ Νικοπόλει προσομιλεῖν, τὸ ὀπλιτικὸν
 συλλεξάμενος κατὰ Κομεντίολου στρατοπεδεύεται.
 Κομεντίολος δὲ ἤκειν τὸν Χαγάνον ἀκούσας
 ἐπὶ τὴν Μυσίαν χωρεῖ ἐπὶ τε Ζικίδιβα τὰς
 σκηνὰς συνεπήξατο. ἐβδομαῖος δὲ εἰς Ἰατρὸν
 ἀφικνεῖται τὴν πόλιν. ὁ δὲ βάρβαρος εἴκοσι
 παρασύγγας ἀφεστήκει Ῥωμαίων. νυκτὸς δὲ
 μεσοῦσης ἐν ἀπορρήτῳ πρὸς τὸν Χαγάνον
 ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἐξέπεμψεν ἀγ-
 γελον. εἰτα τὸ Ῥωμαϊκὸν προσέταξεν ἐξελί-
 σασθαι, ὥς ἐκ τοῦ παρήκοντος τὸν λόγον ποιού-
 μενος· οὐ γὰρ ἔφησε Ῥωμαίοις ἐξ ἐωθνοῦ
 ποιήσασθαι παράταξιν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι οὐ
 πολέμου^α χάριν ὑποτοπίσαντες ὀπλοφορεῖν προσ-
 τάξει τούτοις τὸν στρατηγόν, τοῖς σιδηρεῖσι
 χιτῶσι τὰ περιστέρηνα φράττονσαν· ἐδόκει γὰρ
 αὐτοῖς ἐξέτασιν τοῦ ὀπλιτικοῦ ποιήσασθαι ἐθέ-
 λειν τὸν στρατηγόν. τὰς ἀκτῖνας τοίνυν ἡλίον
 περιβαλόντος τῇ γῇ, ὄρῳσιν οἱ Ῥωμαῖοι μετ'
 εὐκοσμίας συντεταγμένον τὸν βάρβαρον, τὴν τε
 ἔκταξιν κατ' αὐτῶν συντόνως ποιούμενον. αἱ
 μὲν οὖν δυνάμεις αἱ περὶ τὸν Κομεντίολον
 ἐβλασφήμουν εἰς τὸν πολέμαρχον αἴτιον αὐτὸν
 τῆς ἀπαρασκευάστου^β ταύτης ἀκοσμίας κατατιώ-
 μεναι. θρόλου τοιγαροῦν γερονότος μεγίστου, μέ-
 νει ὁ βάρβαρος ἀπὸ σημείων δύο τῆς Ῥωμαίων
 πληθύος. 14. Ῥωμαῖοι τοιγαροῦν θεασάμενοι
 ἀναβολὴν τῆς ἐπιβολῆς τοὺς βαρβάρους λαμβά-
 νοντας σιδηροφοροῦσιν ἅπαντες λίαν ὀπλιτικῶς,
 καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ κακῶς παροφθὲν πρὸς διόρ-
 θωσιν εὐκαίρον. ὁ γὰρ Κομεντίολος τὰς τάξεις
 ἐτάραττεν, ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς μέσης φάλαγγος
 τὰς δυνάμεις μετατιθέμενος ἐπὶ τὸ εὐώνυμον

се въздържал от сражения, докато ро-
 мейците празнували своя народен и голям
 празник. Прочее противниците живеели
 един край други и войските не се стра-
 хували една от друга. Когато празникът
 привършвал, хаганът изпратил вестители
 и поискал войските да се отдалечат една
 от друга. Така варварите се отделили от
 ромейците.

18. *Коментиол предава с измама
 ромейската войска на аварите*

На шестия ден хаганът, когато узнал,
 че Коментиол¹ възнамерява да дойде с
 войски при Никопол, събрал войската си
 и се отправил на поход срещу този пъл-
 ководец. А Коментиол, когато чул, че
 хаганът е дошел, потеглил за Мизия и
 разположил шатрите си при Сикидива².
 На седмия ден той пристигнал в града
 Ятрус. Варваринът пък се намирал на
 двадесет парасанги от ромейците. По сред-
 нош ромейският стратег изпратил тайно
 вестител при хагана. След това заповя-
 дал на ромейската войска да се въоръ-
 жи добре, като споменал това като че
 ли между другото, понеже не казал на
 ромейците, че рано сутринта ще има сра-
 жение. Ромейците пък, като предполагали,
 че стратегът им заповядал да носят оръ-
 жие не за сражение, поставили на
 гърдите си железни ризници. Те мислили,
 че той иска да направи преглед на вой-
 ската. Но щом слънцето заляло с лъчите
 си земята, ромейците видели, че варва-
 рите, наредени за бой в добър ред, уси-
 лено се готвят за сражение. Ето защо
 войските на Коментиол започнали да зло-
 словят срещу главнокомандувания, като
 го обвинявали, че той е виновен за тях-
 ната неподготвеност и безредие. Когато
 прочее настанала най-голяма врява, вар-
 варинът стоял на разстояние две мили
 от ромейската войска. Ромейците, забеляз-
 вайки, че варварите забавят нападението
 си, въоръжили се всички много добре и
 успели да поправят това, което било тъй
 злощастно пренебрегнато. Коментиол пък
 разбърквал редиците, ту като премествал
 войските от средата на фалангата към
 лявото крило, ту като прехвърлял вой-
 ниците от войските наляво към дясната

^α οὐ πολέμου scr. e. conl. τοῦ (pr. m. ut vid. corr. ex τοῦ) πολέμου V τοῦ πολέμαρχου vulg. ^β ἀπα-
 ρασκευάστου V παρασκευάστου vulg.

¹ За събитията вж. Theophanes, op. cit., pp. 278,28 — 279,15. — Виргу, op. cit., II, p. 138. — Станојевич, пос. съч., I, стр. 210 и сл. — Кулаковский, пос. съч., II, стр. 466 и сл. ² Крепостта Сики-
 дива, за която споменава Прокопий (De aedif., IV, 6, 34; III, 2, p. 130, 34), се е намирала на левия
 бряг на Дунава, дн. Celei. Вж. Бешевлиев, Латинските местни имена, стр. 285.

κέρως, ποτὲ δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν εὐωνύμων δυνάμεων ἐπὶ τὴν δεξιὰν μεταβάλλων σοφία^α. τῇ τοίνυν ἀλλοπροσάλλῳ μεταθέσει τῶν τάξεων πολλῆς αἰτίας γίνεται ἀκοσμίας. ἐντεῦθεν τάραχος ταῖς τάξεσι συνεκέρησεν. καὶ οἷν ὁ στρατηγὸς τῷ δεξιῷ τῆς παρατάξεως κέραι ἐν παραβύσταρ ἐδήλου τὴν ἀποσκευὴν διασώσασθαι καὶ πρὸς φυγὴν παραντίκα χωρῆσαι. ἀντὶ πολλοῦ τοίνυν τοῦτο οἱ προστεταγμένοι περιπτυσσόμενοι ἀποκλίνουσι πρὸς φυγὴν. ἐντεῦθεν αἱ λοιπαὶ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις τοῦτο θεώμεναι πρὸς τάραχον καταπίπτουσιν. δυομένου τοιγαροῦν τοῦ ἡλίου ἀπὸ σημείων δύο Ῥωμαίων ποιησαμένων χάρακα, ἐν τούτῳ δῆτα τῷ χώρῳ στρατοπεδεύονται. οἱ δὲ Ἄγριοι οὐ μετεφοίτων τῶν τόπων, ἐνθα τῇ προτεραίᾳ τὰς διατριβὰς ἐποιήσαντο. μεσοῦσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐν προσχήματι προθεόντων τῶν ἐπιλέκτους ὁ στρατηγὸς συμφραζάμενος ἐν ἀπορρήτῳ διαφυγεῖν αὐτοῖς ἐγκελεύεται. εἴτα ἐξ ἐωθινοῦ ὁ Κομεντιόλος τῷ σιδήρῳ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐνοπλισάμενος κατειρωνεύετο ὡς ἀπὸ τετάρων σημείων κινηγεῖν. διὰ τοι τοῦτο, ἡ ποδῶν εἶχεν, τὴν ἀπόδρασιν ἐποιεῖτο. ἡλίου τοίνυν μεσοῦντος εἰς ἔννοιαν τῆς Κομεντιόλου ἀνοίας τὰ στρατόπεδα γίνεται, καὶ τὸν στρατηγὸν κατανενοηκότα τὰς φροντίδας πρὸς φυγὴν μεταπθέντα τὸν γείτονα διεπεραιώσαντο ποταμόν, καὶ ἀποδιδοῦσκούσι μετὰ τινος ἀκοσμίας μεγίστης τεσσαράκοντα σημεία τοῦ χάρακος. ἐπεὶ δὲ ἀνηγεμόνευτος ἡ ἀποφοίτησις ἦν, μεγίστοις περιπίπτουσι φόβοις. οἱ δὲ βάρβαροι κατόπιν βαδίζοντες τὸν λεγόμενον Ἰατρὸν διενήξαντο ποταμόν. ἐπιπυθμένων τοίνυν τῶν πολεμίων Ῥωμαίοις, τὸ ὀπλικὸν ἀπορία καὶ δέος μετήρχετο. γίνεται τοίνυν ἡ φυγὴ κραταιὰ τῆς Ῥωμαίων πληθύνος. ἐντεῦθεν οἱ βάρβαροι τὰ ἐχυρώματα τῶν διαβάσεων περιβάλλονται κλεισοῦρας τῇ πατρίδι Ῥωμαῖοι φωνῇ ἀποκαλεῖν ταῦτα εἰώθασιν. ἀτὰρ ἀναιροῦνται τῶν Ῥωμαίων πολλοί. ἐπεὶ δὲ ὁ φόβος τοῖς Ῥωμαίοις ἦν διαρκής, τὸ ὀπλικὸν συστησάμενον φάλαγγα ἐξωθεῖται βίᾳ τὸν βάρβαρον. οἱ τοίνυν Ἄγριοι τῇ ῥύμῃ τῆς ἐπιπυθέσεως ἀποφοιτῶσι τῶν διαβάσεων. οὕτω μὲν οἷν οἱ Ῥωμαῖοι μεγάλοις κινδύνους τῶν παρόδων ἀντιλαμβάνονται. ὁ δὲ Κομεντιόλος ὁσχήμῳ φυγῇ πρὸς τὰ Δριζίπερα παραγίνεται καὶ ταῖς πύλαις προσομιλήσας τοῦ ἄστεος ἡξίου εἰσόδου τυχεῖν καὶ θερμοῖς ὕδασι ἀπορρύνεσθαι. οἱ δὲ ἄστοι ἔβρεσι καὶ λίθοις τὸν ἀπόμεχον στρατηγὸν ἀπεπέμνοντο. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἐπὶ τὰ τεῖχη γίνεται τὰ Μακρά.

^α σοφία add. V delevit vulg. sed fort. λοφία legendum.

¹ Причината за измяната на Коментиол е неясна. Изглежда, че в случая имал пръст самият император Маврикий. Вж. Lebeau — S. Martin, op. cit., X, p. 385 sq. ² Дн. р. Янтра. За името вж. Ст. Младенов, Имената на още десет български реки, СпБАН, XVI, Ист.-фил. (1918), стр. 98 и сл. ³ Сиреч на латински език. За клисурите вж. Jireček, Heerstrasse, p. 141 sq.

страна. И тъй с това непрестанно преместване на редиците той станал причина за голямо безредие. И между тях настанала бъркотия. Стратегът съобщил скритом на дясното крило на построената войска да приберат багажа си и веднага да ударят на бяг. И тъй тези, на които било заповядано това, го възприели с готовност, изпълнили заповедта и започнали да бягат. Тогава останалите ромейски войски, като гледали това, изпаднали в смущение. Когато слънцето залязвало, ромеите си построили лагер на разстояние две мили и се разположили там на стан. Аварите пък не се завърнали на местата, гдето били предния ден. Към полунощ уж за някакъв авангард стратегът събрал отбрани войници и им заповядал тайно да избягат. След това Коментиол рано сутринта, въоръжен, тъй да се рече, с желязо, се престорил, че сякаш отива на лов на разстояние четири мили. И уж затова бягал, колкото му държат краката. И тъй, когато станало пладнe, войската узнала безумната постъпка на Коментиол¹ и след като разбрала, че стратегът е решил да бяга, преминала съседната река. Тя избягала с много голямо безредие на четиридесет мили от лагера. А понеже войниците се оттеглили без предводител, били обзети от голям страх. Варварите пък, които вървели след тях, преминали така наречената река Ятрус². А когато неприятелите нападнали ромеите, недоумение и страх обладали войската. Затова ромейската войска с все сили почнала да бяга. След това варварите обсадили укрепленията при проходите, които ромеите са свикнали да наричат на башиния език клисури,³ и били избити много ромей. А след като били убити доста ромей, тежковъоръжената войска образувала фаланга и отблъснала със сила варварите. Затова аварите под напора на нападението се оттеглили от проходите. Така ромеите с големи опасности отново завзели проходите. А Коментиол пристигнал с позорно бягство до Дризипара и като се приближил до вратите на града, поискал да го пуснат да влезе и да се измие с топла вода. Обаче гражданите прогонили с ругатни и камъни избягалия от сражението стратег. И Коментиол до-

οἱ δὲ βάρβαροι κατὰ σμικρὸν τῶν Ῥωμαίων εἰς τοὐπίσω τραπέντων ἐπὶ τὰ Δριζίπερα παργίνονται τὴν τε πόλιν ἐπόρθησαν καὶ τὸν Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ περιφανοῦς ἐν τοῖς μάρτυσι τῷ παμφάτῳ πυρὶ κατηγάλωσαν τὸν τε τάφον τοῦ μάρτυρος εὐρηκότες ἀργύρῳ περιρροέμενον ἀνοσίως σκυλεύουσι καθυβρίζουσί τε τῇ ἐκβολῇ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἐπὶ τῷ τύμβῳ ἐγκείμενον, καὶ λίαν ἐπὶ ταῖς νύκτας ὑφουχενζόμενοι ταῖς εὐωχίαις καταστιβαδεύονται. (pp. 268, 10 — 271,4)

19. De peste apud Auares orta

VII 15. Ἐν ταύταις τοιγαροῦν ταῖς ἡμέραις τὸ κατὰ πάντων τῶν ἐθνῶν κράτος αὐτοῦ ὁ ἡμέτερος πιστούμενος Ἰησοῦς, εἰς κληρονομίαν τε παρὰ τοῦ πατρὸς τῆς οἰκουμένην λαβὼν κατὰσχέσιν τε τὰ πέρατα τῆς γῆς, οὐδαμῶς τῷ Χαγάνῳ ἀμάρτυρον τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν παρήκεν. ἀθρόα γὰρ ἐπιφοιτήσει λοιμοῦ τὰ τῶν βαρβάρων περιπίπτουσι πλήθη, καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ κακὸν ἀπαράιτητον καὶ σοφίσματος οὐκ ἀνεχόμενον. εἰσπράττεται τοιγαροῦν ὁ Χαγάνος, ἀνθ' ὧν Ἀλέξανδρον ἡτιμάκει τὸν μάρτυρα, ἀξιολόγους ποινάς. ἐπὶ γὰρ παῖδες αὐτῷ βουβῶσι περιτυγχάνουσι θέρμη τε βραδαία τινὶ καὶ φλογώδει, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὸν τῆδε καταλύουσι βίον. οὕτω μὲν οὖν ὁ Χαγάνος δυστυχῶς εὐτυχεῖ τὰ ἐπινίκια· ἀντὶ γὰρ παιῶνων καὶ ᾠμάτων καὶ ὕμνων καὶ κρότων χειρῶν καὶ συμφωνίας χορῶν καὶ γέλωτος κυματίζοντος θορήγους εἶχε καὶ δάκρυα καὶ πένθη ἀπαρηγόρητα καὶ ζημίαν ἀνυπομόνητον. ἐβάλλετο γὰρ ὑπὸ στρατευμάτων ἀγγέλων, καὶ φανερά μὲν ἦν ἡ πληγὴ, ἀίματος δὲ ἡ παράταξις.

Κομεντιόλου τοίνυν εἰς τὸ βασίλειον ἐνδημίσαντος ἄστει, συνενδημοῦσιν αὐτῷ καὶ οἱ θόρυβοι, καὶ τῷ θρόνῳ κλυδωνιζομένης τῆς πόλεως, ἐξωγραφοῦντο ταῖς ἐλπίσιν οἱ κίνδυνοι, τῇ τε φαντασίᾳ τὰς ἀπαισίους τύχας ἅπας ἐργηρόως ὠνειρατεύετο. ἐς τηλικούτου τοίνυν κακοῦ τὰ τῶν Βυζαντίων ἐχώρει, ὥς καὶ τὴν Εὐρώπην καταλίπειν ὅν δοκιμάζειν αὐτοὺς καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν μεταφοιτῶν πρὸς τε Χαλκηδὼνα ποιήσασθαι τὴν μετάσταν. ἡ δὲ Χαλκηδὼν πόλις καθέστηκεν εἰς τὸ ἀντιπέραν τοῦ βασιλείου πολιέματος. ἐνομίζετο γὰρ ὁμηγηθῆναι εὐθεὶον ὑπεῖναι τοῖς Βυζαντίοις ἢ Χαλκηδῶν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τοὺς σώματοφύλακας ἀναλαβὼν, οὓς ἐξκουβίτωρας Ῥωμαῖοι ἀναγορεύουσιν,

шел при Дългата стена. Варварите пък, след като ромеите отстъпили назад, постепенно дошли при Дризипара, опустошили града и унищожили с всепоглъщащия огън храма на славния мъченик Александър. Те намерили гроба на мъченика обкован със сребро, ограбили го нечестиво, подиграли се и изхвърлили мощите му, които лежали в гроба. Възгордени много от победата си, те си устроили пиршество.

19. Чумна епидемия сред аварите

През тези дни¹ нашият господ Исус, който е получил от отца власт над всички народи, вселената в наследство и цялата земя във владение, съвсем не оставил да бъде незабелязано царството му от хагана. Защото сред пълчищата на варварите почнала повсеместно да върлува чума² и нещастieto било за тях неотвратимо и неподатливо на умыване. Така хаганът заплатил със заслужено наказание, заедно с поругал мъченика Александър. Седем негови деца получили оток в слабните и били обхванати от някаква силна огнена треска, та в един ден завършили така живота си. По такъв начин хаганът бил нещастно щастлив в победите си: вместо пеани, песни, химни, ръкопляскания, хора и буен смях той слушал ридания и виждал сълзи, неутешима скръб и непоносима загуба. Той бил ранен от ангелска войска и раната била явна, но войнството невидимо.

Когато Коментиол пребивавал в царския град, заедно с него съжителствували и смущенията. Градът се вълнувал от слуховете, страховете рисуvalи опасностите и всеки буден си представял във въображението си зловеща участ. Положението на жителите на Византион се влошило толкова много, че дори мислили да напуснат Европа, да преминат в [Мала] Азия и да се преселят в Халкидон³, разположен на срещуположния бряг на царския град. Халкидон се смятал за удобна изходна точка за жителите и на Византион. А императорът взел със себе си телохранителите, наричани от ромеите екскувители⁴, събрал вой-

¹ За събитията вж. Theophanes, op. cit., p. 279,15 — 280,10; срв. Дринов, Заселение, стр. 254. — Вигу, op. cit., II, p. 139 sq. — Станојевич, пос. съч., I, стр. 211. — Кулаковский, пос. съч., II стр. 467 и сл. ² Вероятно се отнася до т. нар. бубоническа чума. ³ Халкидон — дн. Кадъкьой на малозийския бряг на Босфора срещу Цариград. ⁴ Екскувители — дворцова стража. Вж. Grosse, op. cit., p. 270 sq.

καὶ τὸ ὀπλιτικὸν συλλεξάμενος τὰ Μακρὰ διε-
 γρούρησε τείχη. ὅπῃ δὲ αὐτῷ καὶ ἐκ [τῆς] τῶν
 δήμων τῶν ἐς Βυζάντιον πλείστη ἀπόμοιρα.
 ὁγδόῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ἡ σύγκλητος παρήνει τῷ
 Καίσαρι πρὸς τὸν Χαγάνον πρεσβείαν ἐκπέμψα-
 σθαι. ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεσάμενος τὸν Ἀρμά-
 τωνα πρέσβιν χειροτονεῖ καὶ ὡς τὸν Χαγάνον
 ἐξεπέμψεν. ὁ μὲν οὖν Ἀρμάτων ἐς τὰ Δριζί-
 περα γίνεται πλήθῃ δώρων ἐπιφερόμενος. ὁ δὲ
 Χαγάνος τὰς παρούσας τύχας κατοδυρόμενος
 ἐθρήνει ἀσχέτως τὴν ἀποβολὴν τῶν υἱῶν τὴν
 τε τῶν δυνάμεων λύμην. δέκα δὲ ἡμέρας ἐν-
 διατρίψας ὁ πρέσβις τῷ Χαγάνῳ πρὸς λόγους
 οὐ γίνεται ἦν γὰρ τὸ πένθος δορυμὸν καὶ τὰ τῆς
 σιμοφορίας ἀμεθόδευτα. δωδεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ
 εἰσάγεται ὁ πρέσβις εἰς τὴν τοῦ βαρβάρου σκη-
 νήν. ὁ μὲν οὖν πρέσβις λόγοις ἡπίοις κολακεύει
 τὸν βάρβαρον. ὁ δὲ Χαγάνος δυσανασχέτως εἶχε τὰ
 βασιλικά καταδέξασθαι δῶρα, μονονουχὶ τὸ τῆς
 τραγωδίας ἐπιφθγγόμενος „ἐχθρῶν ἄδωρα δῶ-
 ρα κοῦκ ὀνήσιμα“. καὶ γοῦν ὁ πρέσβις πλείστοις
 λόγοις χρησάμενος πείθει τιμηθῆναι τοῖς δώροις
 τὸν βάρβαρον. τῇ δὲ ἑσπερίᾳ τὴν εἰρήνην ὁ
 βάρβαρος συστησάμενος πρὸς τὴν ἀνάγκην
 ἐβλεπεν. ἔφασκε δὲ ὁ Χαγάνος ἐπὶ λέξεως
 τάδε: „κρίναι ὁ θεὸς ἀναμέσον Μавρικίου καὶ
 ἀναμέσον Χαγάνου, ἀναμέσον Ἀβάρων καὶ ἀνα-
 μέσον Ῥωμαίων“. κατητιᾶτο γὰρ τὸν αὐτοκρά-
 τορα τὴν εἰρήνην σαλευσαι. οὐκ ἀπὸ δὲ τρόπου
 τὰ ῥήματα τῷ ὄντι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι παραχαράκ-
 ται τῆς εἰρήνης γενόμενοι καὶ τοῦ πολέμου
 δημιουργοὶ τοῖς προηγουμένοις περιπίπτουσιν
 ἀτυχήμασιν τῶν γὰρ κακῶν ἐνάργεων τὰ ἀπο-
 τελευτήματα χαλεπῶς τὰς ἐπιφανείας παρέχεται.
 διομολογεῖται δὲ Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις ὁ
 Ἰστρος μεσότης, κατὰ δὲ Σκλαυνηῶν^α ἐξουσία
 τὸν ποταμὸν διανήξασθαι. ἐπεντίθενται δὲ καὶ
 ἄλλαι εἴκοσι χιλιάδες χρυσῶν ταῖς σπονδαῖς. ἐν
 τούτοις δῆτα Ἀβάροις καὶ Ῥωμαίοις ὁ πόλε-
 μος πέρας ἐλάμβανεν. (pp. 271,5 — 273,11)

ската и пазел Дългите стени. Той имал
 и по-голямата част от димите във Ви-
 зантион. На осмия ден сенатът посъвет-
 вал да проводи пратеници при хагана. А
 императорът повикал Арматон¹, назна-
 чил го за пратеник и го изпратил при
 хагана. Арматон дошел в Дризипара с
 множество подаръци. А хаганът, който
 оплаквал постигналите го нещастия,
 ридаел неудържимо за загиналите си си-
 нове и за загубата на войските. Прате-
 никът престоял десет дена, без да може
 да влезе в разговор с хагана, защото
 скръбта била силна и нещастieto непо-
 правимо. На дванадесетия ден прате-
 никът бил въведен в палатката на вар-
 варина. Пратеникът ласкаел с любезни
 думи варварина. Обаче хаганът се про-
 тивял да приеме императорските дарове,
 като оставало само да произнесе думи-
 те от трагедията: „Неприятелските да-
 рове не са дарове и не са полезни.“²
 Обаче пратеникът след дълги увещания
 склонил варварина да приеме даровете.
 На следния ден варваринът, след като
 сключил мир, започнал да мисли за за-
 връщането си. Хаганът казал дословно
 следното: „Нека бог отсъди между Ма-
 брикий и между хагана, между аварите и
 ромеите.“ Защото той обвинявал импе-
 ратора, че бил смутил мира. И думите
 му не били далеч от истината. Наистина
 ромеите, след като престъпили мира и
 предизвикали войната, изпаднали в горе-
 казаните нещастия. Защото тежки са по-
 следиците на лошите начинания. Те се
 съгласили Истър да бъде граница между
 ромеите и аварите, но [ромеите] да имат
 право да преминават реката срещу сла-
 вяните. Ромеите прибавили двадесет хи-
 ляди³ жълтици при сключването на
 договора. Така завършила войната между
 аварите и ромеите.⁴

20. De Avarum clade apud Viminacium

VIII 1. Ὅπῃ δὲ ὁ Χαγάνος (ἐπαναδρα-
 μόμεθα γὰρ πρὸς τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην πραγ-

20. Поражението на аварите при Виминациум

След като хаганът (нека се върнем
 към събитията в Европа⁵) преминал
 Истър,⁶ прибирайки се в страната си
 поради мира, ромейските войски в Тра-

^α Σκλαυνηῶν V Σκλαβηγῶν L vulg.

¹ Теофан го нарича Ἀρμάτζων (*Theophanes*, op. cit., p. 279, 28). ² Заемка от Софокло-
 вата трагедия *Аякс* (vers. 665). ³ Според Теофан те били 50 хиляди. ⁴ Теофан, който преразказва
 същите събития по Теофилакт Симоката, съобщава, че император Маврикий бил отказал да откупи
 пленниците и аварският хаган, разгневен, избил всички пленници (*Theophanes*, op. cit., p. 280, 2—20);
 срв. за това Кулаковский, пос. съч., II, стр. 468. ⁵ В предходния текст се разказват събития в
 Персия. ⁶ За събитията срв. *Theophanes*, op. cit., p. 280, 10—20; 281, 21 — 283, 6. — *Jireček*, *Neer-*
strasse, p. 67 (52). — *Bury*, op. cit., II, p. 140 sq. — *Станојеввић*, пос. съч., I, стр. 211—214. — *Кулаковский*,
 пос. съч., II, стр. 469 и сл.

θέντα) διεπεραιώθη τὸν Ἰστρὸν οἵκαδε διὰ τὴν εἰρήνην ἀποφοιτῶν, ἀποστέλλουσι πρέσβεις αἱ περὶ τὴν Θράκην τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις πρὸς Μαυρίκιον τὸν αὐτοκράτορα προδοσίαν καταιτιώμεναι Κομεντιόλου τοῦ στρατηγοῦ. τῆς στάσεως τοίνυν εἰς τὸ βασίλειον ἔστιν ἰσχυρὰς γεγυίας, δίδωσιν ὁ αὐτοκράτωρ Κομεντιόλῳ καὶ τοῖς πρέσβεισι διατητάς, καὶ δῆτα γενομένης τῆς συγκροτήσεως τῆς δίκης, καὶ τοῦ βασιλέως ἐκλιπαροῦντος τοὺς πρέσβεις, λαμβάνει ἡ κατηγορία τὴν ἐγκοπὴν, καὶ αὖθις ὁ Κομεντιόλος γίνεται στρατηγός. θέρους δὲ ἐπιόντος ἔξω τῆς πόλεως γίνεται, καὶ τῶν Ῥωμαίων περὶ τῆς λύπης διαλυσαμένων τῷ στρατηγῷ, τὸ ὀπλιτικὸν ὁ Κομεντιόλος ἀθροίζει καὶ ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν γίνεται ποταμὸν καὶ ἐν τῇ Σιγγηδόνι συνανακοινοῦται τῷ Προίσκῳ. 2. τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐκκλησιάζονται τὰ στρατόπεδα, καὶ δημηγορήσαντος Προίσκου περισχίζεται ἡ πρὸς Ἀβάρους καὶ Ῥωμαίους εἰρήνη· ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος τοῖς στρατηγοῖς παρασπονδῆσαι διὰ βασιλικῷ προστάγματι ἐγκελεύεται. ἐς τὸ φανερόν τοίνυν τῆς εἰρήνης λυθείσης, οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τὸ Βιμινάκιον γίνονται· αὕτη δὲ νῆσος κατέστηκε περὶ τὰ ρεῖθρα τοῦ Ἰστρου. ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ ὁ Κομεντιόλος ἔδοξε νοσηλεῦσθαι. τῶν δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς νήσου διαπεραιουμένων ἐπὶ τὴν ἡπειρον, ἡρπάζει ὁ Χαγίνος τὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου κινήματα. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος συναθροίσας δυνάμεις τὴν Ῥωμαίων διατέμνεται γῆν, τοῖς δὲ παισὶ τέτρασιν ἵποῦσιν αὐτῷ παρεδίδου δυνάμεις καὶ παρεγγύα τὰς διαβάσεις τοῦ Ἰστρου περιφρουρεῖν. οἱ μὲν οὖν παῖδες τοῦ βαρβάρου τὰς διαβάσεις τοῦ Ἰστρου περιφρουρεῖν κατὰ τὸ προσταχθέν ἐνεχέουσιν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς λεγομένας σχεδίας συρράφαντες ὁμοθυμαδὸν τὸν ποταμὸν διενήξαντο. περὶ τὰς ὀχθὰς τοίνυν τοῦ ποταμοῦ γεγυίας τῆς μάχης, κρατοῦσι Ῥωμαῖοι τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων. ὁ δὲ Κομεντιόλος ἅμα τῷ Προίσκῳ εἰς τὸ Βιμινάκιον τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο. ἦν δὲ αὐτῷ ἡ ἀναβολὴ τοῦ μὴ ἐθέλειν συμπλέκεσθαι ἀπίθανος οὐδαμῶς· μαχαίρα γὰρ ἰατρῶν τὰς ἐπὶ τῆς χειρὸς φλέβας ὑποτιμηθεὶς ἐπὶ αἵματος ἐκροῇ εὐφρόμως πως διὰ τὴν δειλίαν ἀπόμαχος ἦν. διαπορϑυμένοντων τοίνυν τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἰστρὸν καὶ συστησασμένων τὸν χάρακα, (οὐ)^α κατελίμπανε τὴν νῆσον ὁ Προίσκος· οὐκ ᾔθελε γὰρ τοῦ Κομεντιόλου ἐκτὸς ποιήσασθαι τὴν παράταξιν. οἱ δὲ βάρβαροι, ἀστρατήγου τῆς Ῥωμαίων ἱπαρχούσης δυνάμεως, πρὸς τὸν χάρακα τοῦτον ἐκτρέχουσιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀγγέλους εἰς τὸ Βιμινάκιον τοῖς στρατηγοῖς ἐπιπέμπουσι τὸν τε κίνδυνον παρεδήλουν· δυσανασχετοῦντός τε τοῦ Προίσκου τοῦ Κομεντιόλου

^α οὐ add. vulg. om. V.

кия проводили пратеници при император Маврикий, като обвинявали стратега Коментиол в предателство.¹ Тогава в царския град настанало брожение и императорът дал на Коментиол и на пратениците съдии. Наистина процесът бил повдигнат, но императорът склонил с молби пратениците, обвинението било прекратено и Коментиол отново станал стратег. Когато лятото настъпило, Коментиол излязъл от столицата и след като ромеите се помирили със стратега заради причинената им мъка, събрал войската, дошел при реката Истръ и в Сингидунум се съединил с Приск.² На четвъртия ден войските били свикани на събрание и след като Приск говорил, мирът между аварите и ромеите бил прекъснат: защото император Маврикий заповядал на стратезите с императорско разпореждане да нарушат договора. И тъй, след като мирът бил явно прекъснат, ромеите дошли при Виминациум, остров в реката Истръ. Изглежда, че на този остров Коментиол се разболял. Докато ромеите преминавали от острова на сушата, хаганът узнал за движенията на ромейската войска. Тогава варваринът събрал войски и започнал да опустошава земята на ромеите, а на четирите си сина дал войски и им поръчал да пазят бродовете на Истръ. Синовете на варварина се заели съгласно заповедта да пазят бродовете на Истръ, но ромеите сглобили така наречените салове и всички заедно преплавали реката. Било завързано сражение край бреговете на реката и ромеите победили войските на противника. Коментиол пък заедно с Приск пребивавал във Виминациум. Той с пълно основание отлагал да вземе участие в сраженията, понеже след като лекарите му били срязали с нож жилите на ръката за пускане на кръв, бил неспособен да се сражава поради оправдана боязливост. Прочее, ако и ромеите да преминали Истръ и да си построили лагер, Приск не напускал острова, понеже не искал да води сражението без Коментиол. А варварите нападнали лагера им, понеже ромейската войска била без стратег. Ромеите изпратили вестители във Виминациум при стратезите и им посочвали опасността. Приск не искал да предприеме нищо без Коментиол, но понеже варварското настъпление било много силно, той се решил да остави

¹ Срв. тук стр. 345—347.

² Приск е бил от по-рано на стан в този град.

ἐκτός τοῦ ἔργου ἐφάπασθαι, καὶ τῶν βαρβάρων
λίαν ἐγκρατῶς ἐπιχειμένων, πείθεται ὁ Πρίσκος
τὸν Κομεντίολον καταλιπεῖν καὶ τὰς φρουρίδας
τῶν κινδύνων αὐτὸς ἀναδέξασθαι. καὶ οὖν κατα-
λιμπάνει τὸ Βιμινάκιον καὶ πρὸς τὸν Ῥωμαϊκὸν
γίνεται χάρακα. δευτέρα δὲ ἡμέρα, καὶ προστάττει
τὰς ναῦς τοῦ Ἰστρου καταλιπούσας τὰς ὄχθας περὶ
τὸ Βιμινάκιον μεθορμίσασθαι. ἐδεδίει γὰρ ὁ
Πρίσκος μὴ πως οἱ Ῥωμαῖοι, τῶν ἐποικτι-
δων διακειμένων αὐτοῖς περὶ τὰς ὄχθας τοῦ
ποταμοῦ, συνεχεῖς τὰς μεταβάσεις ἐπὶ τὴν νῆσον
ποιήσουσι, κἀντεῦθεν κατακερματίζουμένης τῆς
τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως ἀσθενεστέραν ἢ τάφρος
τὴν φρουρὰν ἀπολάβοι. τοίνυν τῶν βαρβάρων
κατεπειγομένων πρὸς πόλεμον, τετάρτη ἡμέρα,
καὶ ὁ Πρίσκος ἐξ ἐωθινοῦ σιδηροσφορεῖν τοῖς
Ῥωμαίοις προσέταξεν, καὶ ὡς ἔνῃν τὰς ἐπαύξεις
τρισὶ συστήμασι φάλαγγι τῶν πολεμικῶν
ἐγχειρημάτων ἀπήρχετο. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι
ἀποσχόμενοι τῶν τόξων ἀγχιμάχως τοῖς δόρασι
κατεπολέμουν τὸν βάρβαρον. τῶν δὲ Ἀβάρων
δέκα καὶ πέντε συστήμασι ἐξοπλισάντων τὴν
ἐκταξιν, καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰς μίαν σύννευσιν
καὶ φόβῳ τοῦ χάρακος καὶ τετραπλεύρῳ μάχῃ
δακρυοσμηκτόν τὴν ἐκταξιν, ἀσπίδι ἐντεῖθεν
παρεχομένων τῷ χάρακι, ἐπὶ ὧρας πολλὰς ὁ
πόλεμος εἶχε τὴν πρόοδον. ἡλίου δὲ κλίναντος
συναπείκλιε καὶ ὁ πόλεμος, καὶ ἦν ἐπιδέξιος
αὕτη ἢ τοῦ πολέμου τοῖς Ῥωμαίοις ῥοπή,
τρισκοσίων τε ἀναριθνούντων Ῥωμαίων, χιλιάδες
τέτταρες ἐκ τῶν Ἀβάρων διώλοντο. ἐπιγενομέ-
νης οὖν νικτὸς εἰς τὸν χάρακα οἱ Ῥωμαῖοι
ἀνέστειλαν.

VIII 3. Τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ βάρβαρος ἕτερον
συνεστήσατο πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ὡς
οἶόν τε ἦν συντάξας τὸ στράτευμα ἐωθινὸς
ἐχώρει πρὸς τὴν παράταξιν. τρεῖς τοίνυν συντά-
ξας δυνάμεις ἐς τὰ μάλιστα τοῖς Ῥωμαίοις,
εἴτα ἐνεγύησεν ἐς τὸ καρτερόν τὰ κέρατα περι-
σχίσαι αὐτίκα οὕτω τε τοὺς Ἀβάρους^α εἰσδέ-
ξασθαι, ὅπως οἱ βάρβαροι, περὶ τὰ κοιλότερα
γινουμένης τῆς δυνάμεως, καὶ κατελημμένοι ἐν
μέσῳ, περιπέσωσι συμφοραῖς ἀδοκίμοις. τῷ
τοιούτῳ τοίνυν τρόπῳ καταστρατηγοῦνται οἱ βάρ-
βαροι, καὶ ἀναιροῦνται ἐκ τῆς πολεμίας καὶ
ἀντιθέτου δυνάμεως χιλιάδες ἑννέα. ἡλίου δὲ
δύοντος ἐπὶ τὴν τάφρον τὸ νενικηκὸς ἐπανῆκεν.
δεκάτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ στρατηγὸς ἡκηκόει ἦκειν
αὐθις τὸν βάρβαρον πρὸς παράταξιν. ἡμέρας δὲ
λαμπούσης τὸ Ῥωμαϊκὸν καθοπλίσας κοσμίως
τε συμφραζόμενος ἐχώρει πρὸς πόλεμον. ὁ μὲν
οὖν Πρίσκος τρισσαῖς αὐθις φάλαγγι τὰς δυνά-
μεις κατεστρατεύσατο, ὁ δὲ βάρβαρος μίαν συστή-
σάμενος φάλαγγα κατὰ τοῦ Πρίσκου ἐχώρησεν. ὁ
μὲν οὖν Πρίσκος τὴν εὐθετον τῶν τόπων χώραν

^α βαρβάρους Suid.

¹ Т. е. в каре.

Коментиол и да поеме сам грижата за
отстранение на опасностите. Той напус-
нал Виминациум и дошел в ромейския
лагер. На втория ден заповядал корабите
да напуснат бреговете на Истър и да
се преместят около Виминациум. Приск
се страхувал, да не би ромеите край
брега на реката да преминават често на
острова, имайки лодки, и поради това,
като се раздробява ромейската войска,
лагерът да остане с по-слаба охрана. И
тъй понеже варварите бързали да за-
вържат сражение, на четвъртия ден Приск
заповядал на ромеите да бъдат въоръ-
жени от ранна сутрин. След като наре-
дил, доколкото било възможно, бойните
редици в три фаланги, започнал военните
действия. Тъй като ромеите нямали лъ-
кове, те се сражавали отблизо с копията
си срещу варварите. Аварите разделили
войската си на петнадесет отряда и ро-
меите наредили войската си в един един-
ствен сгъстен отред,¹ понеже се стра-
хували за лагера и за да бъдат готови
за четиристранно сражение. Така те осигу-
рявали лагера си и водели сражението
много часове. А когато слънцето се на-
клонило към залез, и победата започна-
ла да клони към едната страна, и то в
полза на ромеите, докато от тях били
убити триста души, от варварите заги-
нали четири хиляди. При настъпването
на нощта ромеите се завърнали в лаге-
ра си.

На третия ден варваринът започнал
сражение. Приск наредил войската, до-
колкото било възможно, и потеглил рано
сутринта за сражението. След като раз-
делил ромейската войска само на три
части, издал строга заповед на войни-
ците веднага да разгънат крилата си и
така да посрещнат аварите, че вар-
варите да изпаднат в неочаквана беда,
когато войската образува полукръг и
бъдат затворени в средата. По такъв
начин варварите били надхитрени и били
избити от неприятелската и вражеска
войска девет хиляди души. При залез
слънце победителите се завърнали в ста-
на си. Обаче на десетия ден стратегът
чул, че варварите отново идват за сра-
жение. Когато се съмнало, той въоръ-
жил добре и стегнал ромейската войска
и потеглил на бой. Приск построил вой-
ските си пак в три фаланги, а варваринът
образувал само една фаланга и настъпил
срещу Приск. А Приск, след като заел
най-удобно за сражение място и подпо-

καταλαβὼν τὴν τε ῥύμην τοῦ πνεύματος ἔχων συνέριθον, ἀφ' ὧν τοῖς Ἀβάροις^α ἐνῆραζε τοῖς τε δύο κέρασι κατεπολέμησε τὸ πολέμιον. ἐπεὶ δὲ λίμνη ὑπεσφόρητο τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἐπὶ τὰ ὕδατα ἐξωθεῖ τὸν βάρβαρον. διὰ τοῦτο περὶ τὸ ῥόδιον ἀποκρουσθέντες οἱ βάρβαροι καὶ τὴν λίμνην ἀντιμέτωπον δυστυχίσαντες λίαν σφοδρῶς ἀπεπνίγοντο. πλήθους τοίνυν πολλοῦ κατὰ ταύτην τὴν λίμνην ἀνηρημένου, τῶν τε παίδων τοῦ Χαγάνου ἀποπνιγόντων αὐτόθι, περιφανεστάτην ὁ Πρίσκος τὴν νίκην ἐνεπορεύσατο. καταφθείρονται τοίνυν περὶ τοῦτον τὸν πόλεμον πεντεκαίδεκα χιλιάδες βαρβάρων. ὁ μὲν οὖν Χαγάνος ἐπιχωδύνως διασωθεὶς κατὰ τὸν Τισσὸν γίνεται ποταμὸν. τρισκοστὴ δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ βάρβαρος συνέλεξε δυνάμιν. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τέταρτον πόλεμον τὴν ἐπιβολὴν ἐποιεῖτο, καὶ τούτων ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἠκηκόει, στρατοπεδεύει ὁ Πρίσκος ἐπὶ τὸν Τισσὸν ποταμὸν. ὁρίζεται τοιγαροῦν ἐκατέρᾳ δυνάμει ἡμέρα πρὸς πόλεμον, ἐπεὶ δὲ τὸ διωρισμένον πέραс ἐλάμβανεν, ὑπὸ πρώτῃν ἔω ὁ Πρίσκος ἐναλλάξ τὰς δυνάμεις συνέταξεν, καὶ τὴν μὲν εὐώνυμον φάλαγγα δεξιὰν ἐποίησατο, τὴν δὲ μέσσην εὐώνυμον. ὁ δὲ βάρβαρος δυοκαίδεκα συστήμασιν ἐξοπλίζει τὸν πόλεμον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἡρωϊκώτερον τῆς μάχης ἀντείχοντο, τῇ τοίνυν ἐνοστάσει τοὺς βαρβάρους κατεπολέμησαν, καὶ διόλλυται καὶ κατὰ ταύτην τὴν μάχην πλήθος πολεμίων πολὺ. ταύτην τοίνυν τὴν νίκην ἐνδοξότεραν τὸ τῶν Ῥωμαίων ὁπλιτικὸν ἀνεδήσατο. ὁ δὲ Πρίσκος τέσσαρας χιλιάδας συντάξας τὸν Τισσὸν διανήξασθαι ἐκέλευε ταύταις ἀνερευνᾶσθαι (τε)^б τὰ τῶν πολεμίων κινήματα. οἱ μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἐκπεμφθέντες τὸν γείτονα ποταμὸν διαπεραιοῦνται. περιτυγχάνουσι τοιγαροῦν χωρίοις Γηπαίδων τρισίν. οἱ δὲ βάρβαροι μηδὲν τῶν ἐν τῇ προτεραίᾳ διεγνωκότες συμπόσιόν τε καθίσαντες πανήγυριν εἰσάγουσιν ἐπιχώριον. τὰς τοίνυν φροντίδας ἀναθέντες τῇ μέτῃ κατεπαννυχίζοντο εὐωχούμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ λεγόμενον λυκόφως, ἔτι λευγάνων ὑπόσεως νυκτός, κραπαλῶσι τοῖς βαρβάροις ἐπίκεινται καὶ μέγιστον ἀπεργάζονται φόνον· ἀναροῦνται γὰρ βαρβάρων χιλιάδες τριάκοντα. πλείστης τε αἰχμαλωσίας κρατήσαντες τὸν ποταμὸν ἀντενήξαντο πρὸς τε τὸν Πρίσκον τὴν προνομὴν διεσώσαντο. ἡμέρα δὲ εἰκοστή, καὶ πάλιν ὁ βάρβαρος περὶ τοῦτον δὴ τὸν ποταμὸν συναγείρει δυνάμεις. διὰ τοῦτο ὁ Πρίσκος παλιννοστεῖ περὶ τὸν Τισσὸν τὸν ποταμὸν. γίνεται τοιγαροῦν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον^с μεγίστη καὶ

маган от посоката на вятъра, се спуснал от високо срещу аварите и влязъл в сражение срещу не риятеля с двете крила. Понеже под тези места се простирало езеро¹, той отблъснал варварите към водите му. Така варварите, отблъснати към водите на отсрещното езеро, изпаднали в нещастие и страшно се издавили. Понеже голямо множество загинало в това езеро, а и синовете на хагана се удавили там, Приск спечелил своята найбляскава победа. В тази битка загинали петнадесет хиляди варвари. Хаганът пък, който едва се спасил, дошел при реката Тиса². На тридесетия ден варварите събрали войска. А когато се готвили за четвърти път да се сражават и Приск, стратегът на ромеите, узнал това, той се разположил на стан при реката Тиса. Двете войски си били определили ден за сражение. Когато определеният ден настъпил, Приск през първия час на деня наредил войските си в обратен ред и лявата фаланга направил дясна, а средната лява. Варваринът пък разделил своите бойци на двадесет отряда. Ромеите водили много храбро сражението. Те се сражавали упорито срещу варварите. Също и в това сражение загинали голямо множество неприятели. И тъй ромейската войска спечелила тази твърде славна победа. Приск наредил в строй четири хиляди души и им заповядал да преплават Тиса, за да разузнаят движението на неприятеля. Изпратените от стратега преминали съседната река. Те попаднали на три гепидски села.³ Варварите пък, които не били узнали нищо от станалите на предния ден събития, били устроили пиршествo и празнували местен празник. Те се отдали на пиянство и прекарали цялата нощ в пируване. А ромеите при зазоряване, преди още да е изтекла нощта, нападнали неистрезнелите варвари и извършили твърде голямо клане. Били избити тридесет хиляди души варвари. И ромеите, след като взели извънредно много пленници, преплували обратно реката и донесли плячката на Приск. На двадесетия ден варваринът отново събрал войски при тази река. Затова Приск се върнал пак при реката Тиса. На това място станала най-голямата и забележителна

^α Ἀβάροις V βαρβάρους vulg. ^б τε addit de Boor e. conl. ^с χρόνον correctit de Boor ex χρόνον V.

¹ Това езеро, или по-скоро блато, се е намирало някъде в Бачат. Срв. Jireček, Heerstrasse' p. 76. ² Вж. Melich, Über den Flussnamen Tisza, Teiss Streithberg-Festgabe. Leipzig 1924, p. 262 sq. мисли, че тук става дума за реката Тениш. ³ Гепидите са били подвластни на аварите; срв. тук Менандър, стр. 225.

ἀξιολογωτάτη παράταξις. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι καταπολεμηθέντες ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐγκρατῶς κατὰ ταύτην δὴ τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὰ ρεῖθρα τοῦ ποταμοῦ ἀποπνίγονται, συναπόλλυνται δὲ τούτοις καὶ Σκλαυηρῶν^α πλείστη ἀπόμοιρα. ἐξωγρεῖτο δὲ μετὰ τὴν ἦταν τὸ βάρβαρον, καὶ ἦλωσαν Ἄβαροι μὲν τρισχίλιοι, ἄλλοι δὲ βάρβαροι πρὸς ταῖς τέτρασι χιλιάσι δισχίλιοί τε καὶ διακόσιοι, καὶ Σκλαυηρῶν^β χιλιάδες ὀκτώ. οὕτω μὲν οὖν ζωγρηθέντες δεσμοῖς παρεδίδοντο, ὁ δὲ στρατηγὸς ἐν Τόμει τῇ πόλει τοὺς λαφυραγωγηθέντας βαρβάρους ἐξέπεμπεν. 4. ὁ δὲ Χαγάνος, πρὶν τι τὸν αὐτοκράτορα τῶν γεγενημένων ἐν εἰδήσει γενέσθαι, πρέσβεις ἐς Μавρίκιον ἐπέμψεν, ἀναλαβεῖν τοὺς ζωγρηθέντας περῶμενος^γ. ὁ δὲ Μавρίκιος ταῖς ἀπειλαῖς τοῦ βαρβάρου καταπλαγείς καὶ τοῖς λόγοις ἀποβουκόλουμένος δι' ἐπιστολῶς τῷ Πρίσκοι προσέταξεν ἀποδοῦναι τοὺς ζωγρηθέντας τῷ Χαγάνῳ Ἄβαρους. οὕτω μὲν οὖν ἀπὸ τῆς Τόμεως ἀνεδίδοντο τῷ Χαγάνῳ οἱ βάρβαροι.

Ὁ δὲ Κομεντιόλος ὥσπερ ἀπὸ τινων ἐνυπνίων μακρῶν μόλις διανήψας ἔδοξεν ἀτηλάχθαι τῆς νόσου. παραγίνεται τοιγαροῦν εἰς τὰς Νόβας, καὶ συγκαλεσάμενος τῶν ἐγχωρίων τινὰς τὸν ποδηγοῦντα παρ' αὐτῶν ἡξίου ἀναλαβεῖν, ὅπως τὴν λεγομένην Τραϊανοῦ παροδεύσῃται τρίβον ἡπείγετο γὰρ ἐς Βυζάντιον τὴν χειμέριον ὥραν ποιήσασθαι. οἱ μὲν οὖν ἐγχωριοὶ ἀπηγόρευον τῷ Κομεντιόλῳ ταύτην δὴ τὴν ἀτραπὸν. ἐπὶ ταύτῃ μανείς δύο τῶν ἀπαγορευόντων ἀπέτεμεν. οἱ μὲν οὖν περὶ τὰς Νόβας ἔφασκον τῷ Κομεντιόλῳ μὴ ἔχειν τὸν ὑποδείξοντα, ἐπειναι δὲ ἀπὸ σημείων δέκα καὶ δύο παλαίτατον λίαν γέροντιον χρόνον πεφυκὸς ἐκατὸν πρὸς τοῖς δεκαδύο τοῦτον ἐπίστασθαι τὴν λεγομένην τρίβον Τραϊανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος κατισχυρίζοντο. γενόμενος τοίνυν κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον Κομεντιόλος ὁ στρατηγὸς τὸν πρεσβύτερον ἡξίου τῆς ὁδοιπορίας προσηγήσασθαι. ὁ δὲ γέρον διηπορεῖτο καὶ ἥσχαλλεν, καὶ λίαν χαλεπὸν τὸ ἐγχείρημα τῷ στρατηγῷ προηγόρευε τὴν τε δυσχωρίαν τὸν τε χειμῶνα καὶ τὸ τῆς τρίβου ἀνήμερον διεξήρχετο. ἐπεῖναι γὰρ τὴν τρίβον ταύτην ἀδιεξόδευτον ἀπὸ ἐτῶν ἐνενήκοντα. ἀντιτείνει τοίνυν ὁ στρατηγὸς τοῖς τοῦ γέροντος λόγοις. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς χείρονος ἐπιβολῆς ἐπροτέρησεν, ἀπάρχονται τῆς ὁδοιπορίας αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις. κατὰ ταύτας ἡμέρας ἐπεδήμησε μέγα καὶ ἐξαίσιον ψῦχος, καὶ μεγάλου γεγονότος τοῦ κρύους, καὶ τῆς τῶν πνευμάτων πικρότητος ἐγκρατῶς ἐγκειμένης, ὄλλυνται πολλοὶ

^α Σκλαυηρῶν V Σκλαβηρῶν vulg. item. ^β Σαβήρων Photius. ^γ περῶμενος. ἦσαν δὲ χιλιάδες ἑπτὰ καὶ δέκα πρὸς τοῖς διακόσις I.

битка. Варварите, след като претърпели, така да се каже, страшно поражение, се издавили през този ден във водите на реката, а заедно с тях загинали и много голям брой славяни. След поражението били уловени живи варвари и пленени: авари три хиляди, други варвари шест хиляди и двеста и славяни осем хиляди. Така тези пленници били оковани и стратегът изпратил в град Томи взетите в плен варвари. Хаганът, преди да бъде уведомен император Маврикий за станалото, проводил при него пратеници и се опитал да си възвърне пленниците. Маврикий, разтревожен от заплахите на варварина и измамен от думите му, заповядал чрез писмо на Приск да възвърне на хагана пленените авари. По такъв начин варварите от Томи били върнати на хагана.

Коментиол пък, сякаш едва събуден от някакъв дълъг сън, изглеждало, че се бил избавил от болестта. И тъй той пристигнал в Нове и след като свикал някои от местните жители, поискал да му дадат водач, за да мине по така наречения път¹ на Траяна², понеже искал да прекара зимата във Византион. Обаче местните жители отказали да посочат на Коментиол този път. Вбесен от това, той посякъл двама от тези, които отказвали. Жителите на Нове казали на Коментиол, че нямали човек, който да му го посочи, обаче на дванадесет мили имало един много стар дядо на сто и дванадесет години. Те твърдели, че той познавал така наречения път на император Траян. Тогава стратегът Коментиол отишел на посоченото място и поискал от стареца да им стане водач при пътуването. Но старецът се колебаел. Сърдел се, предупреждавал стратега, че начинанието му е много трудно, изтъквал му, че пътят е мъчнопроходим през зимата и неудобен, защото този път не бил преминаван от деветдесет години. Обаче стратегът се противопоставял на думите на стареца. И понеже взело връх необмисленото му решение, ромейските войски започнали пътуването. През тези дни настанал голям и страшен мраз и понеже студът бил голям и ветровете връхлетявали силно и хапливо, загинали мнозина войници и по-голямата

¹ Името на Траяновия път е запазено и до днес в наименованието „Троянски проход“, където е минавал този път. За този път вж. Jireček, Heerstrasse, p. 156, 157 sq. Срв. също В. Аврамов, Трояновият път от Карпатите през Дунава и Балкана за Пловдив, ИБАД, IV (1914), стр. 226 сл.
² Император Траян (98—117).

τῆς δυνάμεως τῶν τε ναυτοφόρων ζώων ἢ πλείστη ἀπόμωρα. λίαν γοῦν καὶ ἀπενικτῶς ὁ Κομεντίολος ἐπὶ τὴν Φιλίππο· πόλιν ἀφίκετο. τοίνυν ἐκεῖσε τὴν ἅπασαν τοῦ χειμῶνος ὥραν ἐνδιατείρας ἔαρος ἀρχομένου εἰς Βυζάντιον παραγίνεται. τῷ δὲ ἐπιόντι θέρει πάλιν στρατηγὸς ὑπὸ Μавρικίου τοῦ αὐτοκράτορος ἀναδείκνυται.

Ἐννεακαιδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς βασιλείας Μавρικίου τοῦ αὐτοκράτορος οὐδὲν Ῥωμαίοις καὶ βαρβάροις ἐπράχθη. ἔτι δὲ εἰκοστῷ τὸν αὐτάδελφον ὁ αὐτοκράτωρ Μавρίκιος Πέτρον στρατηγὸν προεστῆσατο τῆς Εὐρώπης. (pp. 284,20 — 291,2)

21. Romani Sclavinos trans Danubium aggrediuntur

VIII 5. Μενοῦνγε ὁ Πέτρος ὁ στρατηγὸς τὰς δυνάμεις ἀθροίσας ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν χωρεῖ καὶ εἰς Παλάστολον ἀφικνεῖται, καὶ χάρακα ποιησάμενος οὕτω τὴν τοῦ θέρους ὥραν διήρνευ· μετοπώρον τε ἀρχομένου ἐπὶ τὸ κλίτος τῆς Δαρδανίας ὁ στρατηγὸς ἐνεδήμησεν. ἡκικέει γὰρ περὶ τοὺς λεγομένους Καταράκτας ἀθροισθῆναι τῶν Ἀβάρων τὰ πλήθη τὸν τε Ἀψίχ ἐνθαδὶ στρατοπεδεύεσθαι. τοίνυν τῶν Ῥωμαίων γερονότων αὐτόθι, Πέτρος ὁ στρατηγὸς πρὸς τὸν Ἀψίχ, τὸν ὑποστράτηγον τῆς Ἀβάρων δυνάμεως, ἐδίδου καὶ ἀντελάμβανε λόγους. ὁ δὲ Ἀψίχ τοὺς λεγομένους Καταράκτας ἀπὸ Ῥωμαίων ἐνεχείρει δουλώσασθαι. δυσανασχετοῦντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ μὴ τοιαύταις συνθήκαις ζωπυρεῖν τὴν εἰρήνην, ἑκατέρω διαλύεται δύναμις, καὶ ὁ μὲν Χαγάνος ἐπὶ τὴν λεγομένην Κωνσταντίολαν ἐχώρησεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὰς Θρακίως διατριβὰς ἐπανέστρεψαν.

Τοῦ δὲ θέρους ἐπείγοντος ἀκοή γίνεται Μавρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι ὡς ἐπίτηδες ὁ Χαγάνος ἀναβολὴν τῷ πολέμῳ παρέσχετο, ὅπως ὑπορρευβομένης τῆς Ῥωμαίων πληθύνος ἀθρόα κινήσει πρὸς τοὺς περὶ τὸ Βυζάντιον ἐπιστάται. καὶ οὖν τὴν Ἀδριανούπολιν καταλιπεῖν τῷ στρατηγῷ ἐγκелеύεται περὶ τε τὸν Ἰστρὸν προστάττει τὰς διαβάσεις ποιήσασθαι. ὁ μὲν οὖν Πέτρος κατὰ τῆς Σκλαυηνίας^α πληθύνος στρατοπεδεύεσθαι παρεσκεύαζεν ἔγραφε τε Βωνώσῳ ἀνὴρ

^α Σκλαυηνίας V Σκλαβηνίας vulg.

¹ T. e. magister militum per Thracias. ² За събитията срв. Theophanes, p. 284, 6—12; 286,14—287,9. — Дринов, Заселение, стр. 258. — Bury, op. cit., II, p. 141 sq. — Jireček, Geschichte der Serben, I, p. 92 sq. — Станојевич, пос. съч., I, стр. 214—216. — Кулаковский, пос. съч., стр. 470—472. — Мутафчиев, Българи и румъни, стр. 54, бел. 3. ³ Прокопий (De aedif., IV, 6; III, 2, p. 130, 23; тук стр. 168) споменава тази крепост под името Палатиолон. Според него Палатиолон се намирала на десния бряг на Дунава срещу илирийската крепост Сикивида. Срв. Кулаковский, пос. съч., II, стр. 71, бел. 1; вж. Jireček, Heerstrasse, p. 159 sq. — Бешевлиев, пос. съч., стр. 285. ⁴ С името Дардания се означавала планинската област между Дунав, Адриатическо и Бяло море, от Диоклециан насам превърната в провинция с главен град Scupi (Скопие); вж. Patsch: PWRE, IV, coll. 2155—57. ⁵ Тези катаракти — прагове, се намирали на Дунава, дн. Железни врата. ⁶ Апсих — аварски пратеник и военачалник (около края на VI в.). Вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 83. ⁷ Тук византийската военна длъжност подстратег се отъждествява с някаква съответна аварска длъжност (вж. за нея Theophanes, op. cit., p. 296). ⁸ Както личи от следващия текст, тук става дума за Одрин.

част от товарните животни. Коментиол пристигнал охулен във Филипопол. Той прекарал там цялата зима и в началото на пролетта дошел във Византион. През следващото лято Маврикий отново го назначил за стратег.

През деветнадесетата година от царуването на император Маврикий между ромеите и варварите не се случило нищо. А през двадесетата година император Маврикий поставил за стратег на Европа¹ родния си брат Петър.

21. Ромеите нападнат славяните отвъд Дунав

И тъй стратегът Петър, след като събрал войските,² се отправил за Истър и пристигнал в Паластол³. Той си направил лагер и прекарал така лятото. В началото на есента стратегът отишел в областта Дардания⁴. Той бил чул, че аварските пълчища са се събрали около така наречените Катаракти⁵ и че там се е разположил на стан Апсих⁶. Когато ромеите дошли на това място, стратегът Петър влязъл в преговори с Апсих, подстратега⁷ на аварската войска. Апсих се опитал да превземе от ромеите така наречените Катаракти. А когато стратегът възразил, че не може да възобнови мира при такива условия, двете войски се разотишли. Хаганът отишел в така наречената Константиола, а ромеите се завърнали в тракийското си местопребиваване.⁸

Когато лятото приближавало, до император Маврикий достигнал слух, че хаганът нарочно забавял войната, за да нападне с някакъв внезапен поход околностите на Византион, докато ромейската войска е пръсната. Тогава императорът заповядал на стратега да напусне Адрианопол и да премине Истър. Петър започнал да се приготвя за поход срещу славяните и писал на Боносос

δὲ οὗτος τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως ἐπιφανής, ὃν σκρίβωνα εἶωθε τὰ πλήθη ἀποκαλεῖν· τοῦτον γὰρ ἐδέησε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διακονεῖσθαι Πέτρῳ τῷ στρατηγῷ. ἡ δὲ τοῦ γραμματός ἀξίωσις ἦν ἐφ' ᾧ τὰς τῶν Ῥωμαίων πορθμίδας χορηγεῖν ταῖς δυνάμεσιν, ὅπως τὸν ποταμὸν διανήξονται. τοῦ δὲ μαχίμου ὁ Πέτρος τὸν Γουδοῦν ὑποστράτηγον προεστήσατο. τοῖνυν ὁ Γουδοῦς τὸν ποταμὸν διαβὰς στόματι μαχαίρας πλήθη πολεμίων ἀνείλεν, αἰχμαλωσίας δὲ κρατήσας πολλῆς μεγάλῃ περιβάλλεται εὐκλείαν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἐπανήκειν διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν ἐαυτῶν ἐπειρῶντο, ὁ δὲ Γουδοῦς τοῦτο ποιεῖν αὐτοὺς διεκώλυε τέως. ἀπὰρ τὰς Ῥωμαίων ἐφόδους ὁ Χαγάνος μεμαθηκώς τὸν Ἀψιχ μετὰ στρατοπέδων ἐξέπεμπε, ὅπως τὸ τῶν Ἀπτιῶν^α διολέσειεν ἔθνος, ὃ σύμμαχον Ῥωμαίοις ἐτύγγανεν ὄν. 6. τούτων δὴ γιγνομένων, ἀποστατοῦσι τῶν Ἀβάρων πλήθη τινὰ αὐτομολεῖν τε τῷ αὐτοκράτορι κατηπείγοντο. ταράσσεται οὖν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ὁ Χαγάνος, καὶ περιδεὴς γεγονὼς πολλὴν ἦν ἀντιβολῶν καὶ σοφιστεύων μεθόδους πολλὰς ἀντιμεταστῆσαι τὴν ἀποστατήσαν δύναμιν.

Ὡς τοῖνυν μετοπωρῶν ἐνδημούσης, καὶ Μавρικίου τοῦ αὐτοκράτορος ἐνοχλοῦντος τὸν Πέτρον ἐν ταῖς τῶν Σκλαυνηῶν^б χώραις τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις τὸν τοῦ χειμῶνος ἐνδιατρίψαι καιρὸν, τὸν τε Ῥωμαίων βαρυνόμενον ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως βουλῇ διὰ τε τὴν λείαν αὐτὴν διὰ τε τὴν τῆς ἵππου ταπείνωσιν, ἔτι γε μὴν καὶ διὰ τὸ πλήθη βαρβάρων περικυμαίνειν τὴν χώραν τὴν ἀντιπέρας τοῦ Ἰστρου, καὶ τοῦ στρατηγοῦ τὸ βασιλικὸν κρατύνοντος πρόσταγμα, στάσις μεγίστη τοῖς στρατεύμασι γίνεται. ὁ μὲν οὖν Μавρίκιος διὰ πυκνῶν συλλαβῶν ἐπειύθετο Πέτρῳ τοῦτο τοῖς Ῥωμαίοις ποιήσασθαι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀντιπερῖσταντο πρὸς συντονωτέραν ἀπόφασιν. διὸ τὸν ποταμὸν παροδικῶς διενήξαντο. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, ἀφικνοῦνται ἐν Παλαστόλῳ, μεγίστῳ θυμῷ τὰς ψυχὰς μεθυθέντες. ὁ δὲ Πέτρος στρατοπεδεύεται ὥς ἀπὸ δέκα σημείων τοῦ χάρακος. καὶ οὖν ὁ στρατηγὸς διαγανακτῶν ταῖς δυνάμεσιν ἐς ἀπόνοιαν ἄλογον ἐβλέπευ οὐκ ἡξίου τε τῷ ὁπλιτικῷ συνανλίζεσθαι. τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ τῷ Γουδοῦι ἔφησεν ἃ δὲ ἔφησε ταῦτα ἐκεῖνά ἐστιν, δόξαι κατ' ὄναρ βασιλικὰς ἐπιπεμφθῆναι αὐτῷ συλλαβὰς, τὴν δὲ τῆς ἐπιστολῆς προγραφὴν ἔχειν ἐπὶ λέξεως οὕτως· „ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ ἀληθινὸς θεός, ἡ θεία χάρις, ὁ τῶν ἐκκλησιῶν προεστὼς τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῖ εἰς τὸ πᾶσι συμφέρον καὶ

Този човек бил един от видните телохранители на императора, които в обикновения говор се наричат скрибони; а по това време той трябвало да служи на стратега Петър. В писмото се искало той да достави на войските ромейски плавателни съдове, за да минат реката¹. Петър поставил подстратег на войската Гудуин. След като Гудуин преминал реката, избил с меч множество неприятели, взел много пленници и спечелил голяма слава. Ромеите правели опити да се завърнат през реката в своята страна, но междувременно Гудуин ги възпирал да направят това. А хаганът, когато узнал за нападението на ромеите, изпратил Ансих с войски, за да унищожи племето анти, което било съюзник на ромеите. Докато ставали тези събития, част от пълчищата на аварите се отцепили и бързали да преминат на страната на императора. Като чул това, хаганът се разтревожил и уплашен, започнал да се моли и да измисля много хитрости, за да върне отцепилата се войска.

И тъй, когато настъпила есен, император Маврикий заставил Петър да зимува заедно с ромейските войски в страната на славяните.² Но ромеите били недоволни от това решение на императора както заради плячката, така и поради лошото състояние на конницата, а още повече, защото варварските пълчища заливали страната отвъд Истръ. Понеже стратегът държал за изпълнението на императорската заповед, избухнал много голям бунт wśród войските. Маврикий пък заповядал на Петър с чести писма ромеите да извършат това, обаче ромеите се противопоставяли много упорито. Затова те преплували обратно реката. А когато това станало, пристигнали в Паластол с голям гняв в душите си. А Петър се разположил на стан на разстояние около десет мили от лагера им. Стратегът, страшно разсърден на войските си, започнал да замисля нещо безумно и безразсъдно и не искал да станува с войската. На третия ден той говорил на Гудуин. Казал му, че сънувал, че му било изпратено царско писмо, а надписът на писмото гласял дословно така: „Нашият господ Исус Христос, истинският бог, божията милост, предстоятелят на църквите, допълва за обща

^а Ἀπτιῶν vulg. Ἀντιῶν? de Boor. ^б Σκλαυνηῶν V Σκλαβηῶν vulg.

¹ Т. е. р. Дунав.

² Т. е. на север от Дунава.

προϊστησιν ἐπὶ τοῦ παρόντος τόνδε τῆς νέας δεσπότην.“ διηπορεῖτο τοίνυν ὁ Πέτρος καὶ ἤσχαλλεν, ἡδημόνει τε καὶ ἐστροβείτο περικινώμενος πάντοθεν, τίνες εἶσαν ἂν αἱ τῶν φανέντων ἐνυπνίων ἐκβάσεις. ὁ μὲν οὖν Γουδοῦς καταπλαγεὶς ἐπὶ .τε τῷ ταραχῇ τοῦ πλήθους ἐπὶ τε (ταῖς) τῶν ὀνείρων ἐκφράσεσιν ἀφωνία κατείχετο. τῇ δὲ ἑσπεραία μεταποιοῦσιν αἱ δυνάμεις τὸν χάρακα, καὶ τὰ Ἄσημα παρμιέψαντες (φρουρίον δὲ τοῦτο) γίνονται ἐν Κουρίσκα^α, ὅθεν διαπορθμίσασθαι ἤμελλον εἰς τὰς τῶν βαρβάρων σκηνώσεις. ἦσαν γάρ τι μικρὸν μεταβληκότες τὸ φρούγμα. ἐν ταύταις γοῦν ταῖς ἡμέραις ἐναυπηγοῦντο ἄγγεῖα. καὶ τούτου δὴ γιγνομένου ὅτετοι ἐπιπίπτουσι λάβροι, συνεπιτίθεται δὲ καὶ ψύχους ἐπιβολή. ταῦτα δὴτα ἐπιστασιάζει τὸ πλήθος μὴ βουλόμενον τὸν ποταμὸν διανέξασθαι. πέμπουσι τοίνυν πρὸς τὸν Πέτρον εἴκοσι σημεῖα ἀπρωκισμένον τοῦ χάρακος πρόσβεις οἱ Ῥωμαῖοι ὀκτώ, ἐξ ὧν ἐτύγγανεν ὢν καὶ Φωκᾶς ὁ χαλεπώτατος τύραννος. ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν οἴκαδε τὴν δύναμιν ἀναξεύξασαν τῇ τοῦ χειμῶνος ὥρᾳ ἐγκατερεῖν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπώχλει δι' ἐπιστολέως τὸν Πέτρον τὸν ποταμὸν διαπεραιωσάμενον τὰς δυνάμεις τῆς τῶν βαρβάρων γῆς ἐπιβῆναι, τὰς τε τῶν στρατοπέδων ἀποτροφὰς αὐτόθεν τοὺς Ῥωμαίους ἀρύσασθαι, ἐγκοπὴν τε δημοσίων σιτήσεων ἐντεῦθεν τῷ πρωτανεῖῳ παρέχεσθαι. 7. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς τοὺς πρόσβεις εἰσκαλεσάμενος κατεπήγγελλο τῇ ἐσαύριον ὡς αὐτοὺς ἀφικνεῖσθαι λύσιν τε τῆς δυσφορίας παρέχεσθαι. μεταστειλάμενος τοιγαροῦν τὸν Γουδοῦν ἔφη πρὸς αὐτὸν τὰ τῶν ἡδυμνηκῶτων προσρήματα. „ἀμφίκορημνά μοι (τὰ)^β τῶν κινδύνων καθέστηκεν“ δυσδιεξόδευτον τὸ τοῦ βασιλέως καθέστηκεν πρόσταγμα. καὶ τὸ ἀντιτείνειν ἀδύνατον, καὶ τὸ [μὴ]^γ πειθαρχεῖν χαλεπώτερον. οὐδὲν ὠδίνει καλὸν τρόπος φιλάργυρος· ἀκρόπολις τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία καθέστηκεν. ὑπὸ τοῦ τοιούτου πάθους ὁ αὐτοκράτωρ νοσηλευόμενος τάχα ἂν πότε θυμὸν ὀλέσῃ, ἵνα καὶ τι νῦν εἴπῃ τῆς Ὀμηρικῆς τραγωδίας καρνεύσω τὸν λόγον. αὕτη ἡ ἡμέρα πολλῶν κακῶν ἄρξει Ῥωμαίοις, οἶδα καὶ πείθομαι.“ ἐπίδακτος τοίνυν ὁ Πέτρος γενόμενος ἐγκοπὴν τε τῷ λόγῳ διὰ τὸ δάκρυον ποιησάμενος γίνεταί πλησίον τοῦ χάρακος. τῇ οὖν ἑσπεραία ἀνθοίζει τοὺς ταξιαρχοὺς τῆς πάσης δυνάμεως τὸ τε τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρεδῆλωσε γράμμα. οἱ δὲ ἡγεμόνες τῶν ὀπλιτικῶν συνταγμάτων ἔφησαν τῷ στρατηγῷ μὴ ἐθέλειν τὸ μάχιμον εἰς τὸ ἀντιπέρασ

^α Κουρίσκα scripsit de Boor e. conl. coll. VII, 2, 19 (Securisca) Καρίσκα V vulg. ^β τὰ addit de Boor. ^γ μὴ V in lit. Equid. del. esse suspicitur de Boor.

¹ Става дума за Фока, който станал император и управлявал от 602 до 610 г. ² С това се означават Омировите епически поеми.

полза това, което недостига, и сега поставя начело господаря на новия [Рим].“ И тъй Петър бил в недоумение, наскърбен и разстроен. Напълно смутен, той се безпокоял какъв ще бъде изходът на съновидението. Гудуин пък уплашен както от бунта на войската, така и от съновидението, стоял безмълвен. А на другия ден войските вдигнали лагера си, преминали покрай крепостта Асимунт и дошли в Куриска. Оттам, понеже дързостта им била малко намалела, те възнамерявали да се отправят през реката срещу селищата на варварите. Прочее през тези дни те започнали да строят плавателни съдове. През това време паднали поройни дъждове, а същевременно настъпил и студ. Поради това войската се разбунтувала и не искала да преплува реката. Тогава ромейските войници проводили осем пратеници при Петър, който отстоял на двадесет мили от лагера. Между тях бил и Фока, най-свирепият насилник.¹ Те искали войската да се завърне по домовете си и там да прекарат зимата. А императорът настоял чрез писма Петър да прекара през реката войските и да настъпи в земята на варварите. Той заповядал ромейците да вземат оттам храни за войските и да престанат да получават държавни храни от житницата. Стратегът приел пратениците и им обещал да отиде на следния ден при тях и да премахне недоволството. След това той повикал Гудуин и му казал думи, изпълнени с отчаяние: „От две страни са надвиснали опасности за мен. Заповедта на императора е мъчно изпълнима. Да им се противопоставя е невъзможно. А да ѝ се подчиня е още по-трудно. Сребролюбивият нрав не ражда нищо добро. Сребролюбието е крепост на злините. От такава болест страда императорът и „може би от нея ще погуби душата си“, за да украся речта си с израз от Омировата поема.² Този ден ще бъде начало на много злини за ромейците. Аз зная и съм убеден.“ Тогава Петър заплакал, не могъл да говори повече поради сълзите и се приближил до лагера. На следния ден той събрал таксиарсите на цялата войска и им показал писмото на императора. Но началниците на войсковите отреди казали на стратега, че войската не иска да премине на

τὰς διαβάσεις ποιήσασθαι, τὰς αἰτίας ἐν ἐκθέσεως μοίρᾳ ποιούμενοι. ἐπεὶ δὲ ὁ Πέτρος ἀντιπρόωρους τοῖς ὄχλοις ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, λαῖλαψ μεγίστη θυμοῦ τοῖς στρατοπέδοις ἐνέσκηψεν. διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τοῦ χάρακος ἀποκλίνουσαι καταμόνας ἐκκλησίαν συνήθροισαν. τοῦτο οἱ ἡγεμόνες τοῦ ὀπλιτικοῦ θεασάμενοι ἀποκλίνουσιν εἰς φυγὴν καὶ πρὸς Πέτρον τὸν στρατηγὸν παραγίνονται. ἑτέραν δὲ καὶ τῇ ἐς ὕστερον ἐκκλησίαν πεποιηκότα τὰ πλήθη ἔξαρχον τὸν ἑκατόνταρχον Φωκᾶν προεστήσαντο, ἐπὶ ἀσπίδος τε εἰς ὕψος ἑξάραντες εὐφήμουν ἐκτόπως τὴν ἀναγόρευσιν. τούτων ὁ Πέτρος ἀκηκοὺς εἰς ἀπόδρασιν τὰς φροντίδας μετέθηκε κατάδηλά τε τὰ συμβεβηκότα ἐπεποίητο Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι. (pp. 292,9 — 296,16)

отвъдния бряг, като излагали причините за това. И когато Петър започнал да говори думи неугодни на тълпата, буря от гняв обхванала войската. И затова войниците, след като излезли от лагера, свикали отделно събрание. Началниците на войската, като видели това, избягали и дошли при стратега Петър. На следния ден войските, след като направили друго събрание, поставили за свой вожд стотника Фока и като го издигнали нависоко върху щит, приветствували по необикновен начин провъзгласяването му. Петър, щом чул това, решил да избяга и направил събитията достойни на император Маврикий.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

гр. — град
имп. — император
кр. — крепост
обл. — област

пл. — племе
р. — река
с. — село

Показалецът е съставен по българската азбука. Гръцките и латинските думи са подредени според произнощението си. Цифрите посочват страниците. Получерните цифри означават че на тази страница към думата има обяснителна бележка.

- абасги, пл. 138
абасини, пл. 138
Абидос, гр. 111, 187
Абрит, селище 90, 178
Абтаат, с. 90
абхази, пл. 138
авари, пл. 13, 15, 16, 180, 216, 217, 220, 221, 224, 226, 227, 230, 231, 232, 233, 235, 237, 241, 243, 244, 245, 246, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 268, 269, 270, 273, 274, 277, 278, 280, 291, 292, 294, 296, 298, 299, 300, 302, 308, 311, 317, 320, 321, 322, 330, 338, 339, 341, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 354
Август, лично име 261
августал, управител 56, 83
Августес, гр. 167, 176
авдели, пл. 338
Авдуин, лангобард 131, 147
Авксим, гр. 119, 122
Авлон, кр. 159
Авлоня, гр. 93
Авраша, селище 88
Аврелиан, имп. 47, 163, 276
Аврилиана, кр. 163
Австразия, 317
Агатий Миринейски, писател 5, 12, 13, 156, 180, 189, 204, 219
Агерохий, управител на провинция 7, 58, 60
Адамклансе, с. 90
адвокат на фиска, длъжност 24, 25
Адина, кр. 169
Адралитос, гр. 114
Адриан, имп. 20, 24, 89, 206
Адрианонон, кр. 160
Адрианонол, гр. 31, 46, 89, 136, 168, 176, 206, 297, 310, 311, 353
Адриатическо море 96, 110, 155, 353
адскриптиции (adscripticii), колонии 35, 61, 81, 83, 84
Аедва, кр. 167
Аеций, архидякон 262
Аеций, консул 37
Аеций, римски пълководец 208
Азания, обл. 97
Азастан, вж. Азания 97
Азгизус, кр. 177
Азета, кр. 160
Азия, диоцез 23, 37, 51, 55; обл. 111, 153, 170, 180, 185, 187, 241, 263, 306
Азовско море 230, 242, 268
Айган, военачалник 113
Алет, митичен колхидски цар 220
Айнарджик, селище 88
Айтос, гр. 154
Акага, лично име 228
Акант, гр. 92
Акве, гр. 49, 94, 162, 163, 166, 299, 332
Акуе calidae, селище 154
Акуас, кр. 162
Аквенска област 163
Аконтисма, проход 92
Акре, гр. 90
Акремва, кр. 160
АкрENZA, кр. 160
Аксинопол, гр. 78, 90, 170
Ахон, лично име 215
Ал Масуди, арабски писател 221
алани, пл. 229, 233, 258
Алания 242
Аланкой, с. 178
Аларих, готски племенен вожд 113, 208
Аларон, кр. 162
Албания 47, 93, 94, 101
Албоин, лангобардски владетел 243
Алданес, кр. 162
Александрия, гр. 34, 42, 82, 97, 108, 189, 263
Александър, византийски пратеник при хуните 115
Александър, военачалник 325, 326, 327, 332
Александър мъченик 319, 347
Александър, Македонски 91, 99
Александър, епископ 214
Александър, сенатор 215
Алексинац, гр. 162
Аликанибург, кр. 166
Алиндо, селище 91
Алистрон, гр. 93
Алхон, кр. 160

- Алмирис, гр. 90, 170
 Алмопия, гр. 91
 Алмус, кр. 167
 Алпи 269
 Алтайски планини 222
 Алтина, кр. 178
 Алтион, кр. 169
 амаксонии, скитски номадски племена 268
 Амаласунта, дъщеря на Теодорих 115, 116
 Амаития, гр. 93
 Амасия, гр. в Мала Азия 151
 Амида, гр. 105, 209, 215
 Аму Даря, р. 97
 Амуло, кр. 163
 Амфиол, гр. 91
 Ана Комнина, писателка 258, 291
 Анагай, утигурски вожд 228, 230
 Анагаст, военачалник 227
 Анагонкли, кр. 177
 Аназарвов, гр. в Мала Азия 151
 Анаксатор, древногръцки философ 96
 Анаплус, гр. 210, 216
 Анастасиева стена, кр. 50, 187
 Анастасий, имп. 6, 8, 12, 22, 25, 30, 33, 41, 43, 50, 96, 99, 105, 106, 109, 153, 173, 209, 210, 212, 213, 264, 265, 266, 267
 Анастасиопол, гр. 106, 175
 Анатолий, епископ 263
 Андрей, военачалник 270
 Андрей, презвитер 79
 Анкирана, кр. 178
 Анкона, гр. 118
 анпола, налог 154
 Ансимул, таксирх 302, 310
 Ансли, кр. 297
 Антал, военачалник 114
 Антания, гр. 91
 Антемий, имп. 36, 37
 Антемий, консул 29
 анти, славянски племе 5, 6, 10, 11, 12, 15, 50, 117, 124, 125, 126, 127, 128, 133, 138, 150, 151, 153, 183, 235, 277, 278, 281, 286, 287, 289, 354
Antikos, титла 6, 50
 Антиохия, гр. 42, 108, 151, 205, 259
 Антион, кр. 176
 Антонина, лично име 103
 Анхало, гр. 13, 31, 89, 154, 177, 209, 212, 265, 266, 270, 292, 293, 294, 299, 312, 317, 319, 328
 Анхалско поле 301
 Апатия, гр. 264
 Апатура, гр. 228
 Апиария, кр. 31, 90, 177, 308
 Апион, консул 70, 81
 анокрисарий, пратеник 79
 Аполодор, архитект от древността 165
 Аполоний, управител на префектура 23
 Аполония, гр. 91, 93, 101
 Аполониев храм в Делфи 306
apparitores, чиновници 25
 Апримий, префект 48
 Апри, селище 88, 148
 Апислия, обл. 243
 Аписх, аварски военачалник 248, 353
 Апулия, обл. 128
 Арабско море 97
 Арал, гр. 92
 Арабско море 242
 Аратий, византийски военачалник 136, 143
 Аргамо, кр. 178
 Арганокили, кр. 163
 Аргентарес, кр. 163
 Аргикианон, кр. 160
 аргонави 102
 Аргос, гр. 92
 Ардагаст, славянски вожд 297, 322, 323, 325
 Ардия, кр. 161
 Ардобинд, управител на префектура 73
 Арес 98
 Арзакис, лично име 129
 Арзес, щитоносец на Велизарий 117
 Арзон, кр. 176
 Арзос, р. 176
 Ариан, писател 99, 272
 Ариана, обл. 96, 97, 98
 арианство, ерес 148
 Ариево учение 138
 Арина, кр. 177
 Ария, кр. 161
ars praefecturae, държавно съкровище 72
 Аристовул, императорски телохранител 270
 Аркадий, имп. 34, 37, 88, 113
 Аркадиопол, гр. 88
 Арктур, звезда 97
 Аркунес, кр. 161
 Армат, лично име 208
 Армата, кр. 166
 Арматон, лично име 348
 Армения 57, 113, 253, 269
 Арменово, с. 92
 арменци 121, 141
 Арса, кр. 161
 Арсиза, кр. 162
 Арсена, кр. 162
 Арсила, турски вожд 228
 Архелай, византийски патриций 113
 Археопол, гр. 182, 183
 Арчар, с. 94
 Артабан, лично име 129, 134
 Артасир, лично име 117, 122
 Артемизий, кр. 159
 Асвал, византийски военачалник 132
 Асгарзос, кр. 177
 Асилва, кр. 178
 Асимунт, кр. 355
 Асих, аварски военачалник 232
 Асклепидот, писател 272
 Аскуп, хунски военачалник 215
 Астика, обл. 136, 297, 307, 310, 333, 337
 Атил, р. 339
 Атила, хунски вожд 48, 164, 207, 208, 215, 242, 260
 Атина, гр. 108, 212
 Атира, р. 171, 190
 Атлантически океан 97
 Атриди 206
 Аугуста, кр. 293
 Augusta Traiana, кр. 89
 Аулие аги, селище 223
Authenticum или *Liber authenticum*, сборник от новели 39
 Афион-Карахисар, с. в Мала Азия 151
 Африка 40, 41, 189, 216, 305
 Афродизия, жж. Авраша 88, 187
 Афродита 99
 Ахия 12, 206
 Ахинос, селище 92
 Аякс, трагедия от Софокъл 348
 Баба Ески, гр. 177
 Бадер, с. 149
 Бадуарий, стратег 214
 Базилката на Аминт, кр. 159
 Байкенд, обл. 97

- Багат, гр. 340
 Балавсон, кр. 162
 Балкански полуостров 7, 9, 12, 16, 99, 100, 101, 134
 Балта Лиман, селище 210
 Балтийско море 139
 Балчик, гр. 90
 Банат 351
Bánszék, военен отред 334
 Баня, с. 91
 Барбатион, лично име 11, 122
 Басиана, гр. 94
 бастарни, пл. 177
 Бастернас, кр. 177
Batynias, р. 171
 Баченска област 47
 баши на градове, градски магистрати 34
 Баши, аварски хаган 13, 216, 224, 225, 231, 232, 233, 236, 243, 244, 245, 247, 250, 255, 256
 Бела Паланка, гр. 93, 157
 Беласица, планина 92
 Белград, гр. 47, 94, 337
 Беломорско крайбрежие 46
 Бедуджистан 96
 Белур, гр. 175
 Беляй, гр. 343
 Бенил, лично име 142
 Бер, гр. 91
 Берат, гр. 93
 бербери, пл. 102
Berchic, вж. Аркадиопол 88
 Бероя, гр. в Сирия 215, 309
 Бероя, гр. в Тракия 45, 176
 Бесанара, кр. 27, 176
 Бесас, гот 105, 116, 117, 122
 беси, пл. 12, 99, 119, 209
 Бетос, франкски пратеник 317
 Бешикгьол, езеро 159
 Биберна, връх 307
 Бизацене, обл. 114
 Битоля, гр. 91, 92
Bobali-Kalesi, с. 111
 Бозаджи, с. 91
 Болоня, гр. 122
 Большой (*Bolischei*), езеро 242
bona caduca, имущества без стопанин 72
bona damnatorum, конфискувани имоти 72
 Бонки, гр. 343
 Бонония, гр. 94, 122, 167, 299, 318
 Бонос, квестор на войската 62, 63, 64, 181, 227, 236, 245, 246, 247, 248
 Бонос, ссрдкийски епископ 49
 Боноснева ерес 49
 Боносос, императорски телохранител 353
 Бооколабра, скит 298
 Боофорос, вж. Босфор 213
 Босна 101
 Босос, лично име 317
 Боспара, кр. 176
 Босфор, гр. 141, 230
 Босфор, пролив 99, 191, 210, 212 — 214, 262, 268, 347
 Бохан, туркски военачалник 230
 Бохас, масагет 117
 Брдуна, с. 149
 Брейерофара, кр. 89
 Бриндизи, гр. 101
 Брипаро, кр. 162
 Бруса, гр. 151
 Бузас, византийски военачалник 106, 142, 148, 149, 300, 308
 Бузеу, р. 326
 букеларии, императорска охрана 236, 276
 Бургаски бани 154
 Бургоноворе, кр. 166
 Бургуаату, кр. 166
 Буркенций, бес 11, 119, 120, 121
 Буртудизум (Буртудгиз), вж. Баба Ески 31, 177
 Бутис, кр. 162
 Бухара, гр. 221
 Буюк Караширан, с. 319
 Буюк Чекмедже, селище 171
 българи, пл. 12, 13, 206, 209, 215, 221, 289, 334, 335
 България 287
 Бързи брод, селище 162
 Бяло море 353
 Вавас, кр. 160
 Вавас, лично име 142
 Валзаниа, кр. 161
 Вазин, кр. 160
 Вакарел, с. 161
 Вакис, лангобардски вожд 130, 131
 Вакх, лично име 202, 216
 Валамер, остготски предводител 208, 216
 Вала, масагетски военачалник 113
 Валве, кр. 161
 Валезиана, кр. 160
 Валент, имп. 26, 28, 35, 207, 222
 Валентин, византийски пратеник 227, 228, 230, 234
 Валентиниан, имп. 23, 26, 28, 30, 35, 207, 208
 Валентиниана, кр. 178
 Валериан, византийски военачалник 117, 118, 120, 121, 183, 210, 211
 Валериана, кр. 167
 Валкис, гр. 343
 Валопа, вж. Авлона 93
 Валмах, хунски военачалник 183
 вандала, пл. 112, 114, 139, 144, 189, 192
 Ванес, кр. 161
 Вар, пл. 229
 Варахтестес, кр. 162
 Варварнес, кр. 161
 Варгала, кр. 92
 Вардар, р. 47, 156
 Вариана, кр. 31, 167
 Варна, гр. 13, 90
 вариан, пл. 119, 130
 варсилт, хунско племе 339
 вархонити, пл. 229, 341
 Вавинунон, кр. 177
 Вацидина, кр. 178
 Василий II, византийски император 92
 Василий, консул 24, 70, 71—74, 80, 86
 Василиск, византийски военачалник 191
 Васков, кр. 176
 Ведериана, кр. 149, 156, 157, 197, 212
 Века, кр. 177
 Векис, кр. 178
 Векули, кр. 177
 Велас, кр. 160
 Веледина, кр. 178
 Велес, гр. 92
 Велизарий, византийски пълководец 9, 11, 12, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 56—60, 62, 63, 65, 103, 105, 106, 108, 109, 111, 113, 114, 116—123, 129, 144, 148, 195—197, 234
 Велушина, с. 91
 Вемастес, кр. 161
 венети, партия 212
 Венецианска област 131

- Венеция, гр. 151
 Вепара, кр. 176
 Верги, селище 91, 92
 Вергисон, кр. 176
 Верей, вж. Бер 91
 Верзана, кр. 161
 Вериниана, кр. 160
 Веркадион, кр. 162
 Вермезион, кр. 161
 Вероя, гр. 89
 Весаiana, кр. 161
 Весиана, кр. 160
 Веспасиан, римски император 206
 Вещас, кр. 161
 Виа, кр. 177
 Виван, консул 24
 Вигилий, папа 71
 Виграная, кр. 167
 Видзо, кр. 161
 Видигис, кр. 177
 Видин, вж. Бонония 94, 167
 Видровац, вж. Акве 94, 163
 Виза, гр. 88, 207
 Византийска империя 87, 103
 Византион, гр. 10, 99, 110, 112, 113—116, 118, 127, 132, 134, 136—138, 141, 142, 149, 151—153, 170, 172, 173, 181, 189, 190, 204, 207, 218, 221, 227, 229, 233, 236, 238—240, 241—244, 310, 317, 321, 323—325, 327, 330, 333, 337, 347, 348, 352, 353
 Византия 34, 51, 109, 119, 208, 215, 218, 258, 261
 визиготи, пл. 113, 139
 Визопол, гр. 207
 Виканово, кр. 163
 викарый, длъжностно лице 6, 50, 51
 Виктор, префект 214
 Викториана, кр. 160
 Виктория, кр. 160
 Викулеа, кр. 162
 Vicus Ulmetius, селище 170
 Вила, кр. 160
 Виллдинпара, кр. 176
 Виластирас, кр. 177
 Виминациум, гр. 31, 48, 94, 115, 164, 293, 348, 349
 Вимирос, кр. 161
 Видимиола, кр. 163, 167
 Винеос, кр. 161
 Вирас, кр. 177
 Виргинасо, кр. 177
 Вирифарос, кр. 176
 Виринпара, кр. 176, 177
 Вирсия, кр. 161
 Висдина, кр. 178
 Висмифа, кр. 178
 Вит, лично име 32
 Вит, р. 47, 161, 168
 Виталиан, византийски военачалник 12, 13, 95, 96, 105, 118, 122, 134, 209, 210, 212, 224, 225, 265, 266, 267
 Виталиан, византийски пратеник 245
 Виталий, византийски военачалник 121, 122
 Витарис, м. 211, 266
 Витигес, готски крал 11, 109, 116, 119, 120, 147, 234
 Витиния, обл. 55, 153
 Вицимеас, кр. 161
 Влахерни, квартал в Цариград 162
 Влезо, кр. 161
 Вогас, кр. 159
 Водас, кр. 177
 Воден, гр. 91
 Войново, с. 169
 Волга, вж. Атил 240, 242, 339
 Волве, вж. Бешикъвол 159
 Волвос, кр. 159
 Ворайд, лично име 109
 Ворврега, кр. 161
 Вотес, кр. 161
 Вратил, гр. 91
 Враркедон, кр. 162
 Враца, гр. 161
 Враишта, кр. 162
 Вре, кр. 176
 Врегедава, кр. 161
 Вредас, кр. 177
 Врееза, кр. 163
 Вреола, кр. 163
 Вригизис, кр. 159
 Врипарон, кр. 161
 Вритура, кр. 162
 Втора Македония, провинция 47, 92
 Втора Мизия, провинция 46, 61
 Втора Панония, провинция 47, 48, 267
 Втора Пеония, провинция 235
 Вугарама, кр. 161
 Вулис, кр. 93
 Вурводин, кр. 160
 Вурденто, вж. Бурдинто 177
 Вурдомина, кр. 163
 Вурдонес, кр. 162
 вургунди, пл. 185, 186
 Вутернес, кр. 161
 Върбица, с. 163
 Вършецки бани 161
 Вътрешна Дакия, провинция 35, 47, 161
 Газа, гр. 103
 Галата, вж. Босфор 172, 191
 Галатия, провинция 55
 Галац, гр. 127
 Галерий, римски император 31
 гали, пл. 151
 Галиен, римски император 270
 Галиполи, гр. 88, 111
 Галиполски полуостров 45, 174
 Галия, 100, 151, 208
 Ганос, селище 88
 Гаркес, кр. 162
 Гедрозия, обл. 96, 97, 98
 Гелимер, вандалски крал 144, 234
 гемадри, пл. 341
 Гемверо, кр. 163
 Гемеломунтес, кр. 178
 Геминдос, гр. 91
 Гензана, кр. 160
 Гентилион, кр. 160
 Генцион, военачалник 321, 327, 334
 Георги, лично име 242
 Георги Кедрин, писател 291
 Георги Кипърски, писател 22, 87
 Георги Монах, писател 205
 гериди, пл. 101, 112, 115, 116, 130, 131, 142, 146, 147, 151, 181, 208, 215, 216, 225, 226, 243, 244, 248, 255, 269, 298, 351
 Герман, военачалник 109, 129, 134, 135, 146, 197, 199, 201
 Германия, гр. 93
 Германия, гр. 40, 47, 114, 157
 германи 151
 Гермас, кр. 161
 Германа, кр. 160
 Гермене, гр. 161
 Гермид, вж. Германи 93

- Геронтика, кр. 160
 Гесила, готско лично име 177
 Гесилафосатон, кр. 177
 Гетринас, кр. 177
 Гибралтар, 213
 Гиген, с. 94
 Гитристайе, кр. 177
 Гитристаус, кр. 177
 Гликерия, мъченица 277, 314
 Гоар, гот 147, 148
 Годидискъл, гот 105
 Годила, византийски военначалик 214, 215
 Голубац, селище 165
 Голяма Фригия, провинция 55
 Гомбес, кр. 166
 Гомфи, кр. 92
 Горна Азия, обл. 97
 Горна Индия, обл. 96
 Горна Либия, провинция 41
 Горна Мизия, провинция 35, 47, 48, 71, 94, 115, 165
 Горна Панония, обл. 250
 Горни Шибър, с. 31
 Горно Нове, гр. 337
 Горничево, с. 91
 готи, пл. 12, 102, 105, 112, 113, 115—117, 119—121, 128—131, 139, 140, 151, 152, 192, 207, 209, 211, 275
 Gothi minores 105
 готи тетраксити, пл. 138—140, 143
 Гоце Делчев, гр. 89
 Градица, вж. Вулис 93
 Гралище, с. 165
 Градско, гр. 47
 граматисти, първоначални учители 198
 Грандетон, кр. 162
 Грапсо, кр. 178
 Грациан, имп. 26, 28, 35, 36
 Грациана, гр. 94, 115, 178
 Грекос, кр. 163
 Гриво, кр. 163
 Григорий, антиохийски патриарх 258
 Гринкиапана, кр. 163
 Грод, хунски вожд 212, 213
 Грофес, кр. 162
 Гувазис, предводител на лазите 112
 Гувулагуду, лично име 118
 Гудилас, военначалик 129
 Гудун, подстратег 343, 344, 354, 355
 Гурасон, кр. 160
 Гурвикон, кр. 162
 Гюмюрджина, гр. 89
 гърци 265
 Гърция 10, 99, 151, 270
 Дабрагез, ант 12, 183, 184
 Давац, кр. 160
 Даврентий (Давритас), славянски княз 13, 232
 Дах, гр. 242
 даки, пл. 141
 Дакия, диоцез 23, 35, 47, 51, 90, 112, 130, 151, 164, 166, 285
 Dacia Ripensis, провинция 94
 Далатарва, кр. 176, 177
 Далауза, персиец 312
 Далматас, кр. 162
 Далмация 116, 130, 135, 232, 248, 255, 343
 Дамян, таксидарх 249
 Данаприс, р. 229
 Данидесе, кр. 161
 Даонион, гр. 314
 Дара, гр. 106, 215, 268, 269
 Дарданели 174, 266
 Дардания, обл. 156, 353; провинция 35, 47, 71, 94, 149, 160
 дарданици, пл. 156, 157
 Дардзпара, кр. 160, 162
 дарейка, персийска монета 318
 Дариев път 243
 Дафни, кр. 169
 Даций, епископ 118
 Дебелт, с. 31, 89
 Деври, вж. Гитристайе 177
 Девриас, кр. 162
 Дедвера, кр. 162
 Дедеагач, гр. 175
 Декатон, станция 216
 Дексип, писател 259, 270
 декурioni, съсловие 44, 68
 Денизос, кр. 176
 Деониана, кр. 177
 Деоферон, лично име 129
 Дервишка могила 307
 Деркос, кр. 50
 Дерталос, кр. 176
 Дестрева, кр. 162
 Деция, консул 215
 Деция, римски император 275
 диаграфе, свърхданъчен налог 154
 Диарбекир, вж. Амида 105, 215
 Дивитист, илirianец 149
 Дигести, част от Юстиниановото законодателство 19, 39
 Дидимотихон, гр. 320
 Дизас, кр. 177
 Диксас, вж. Дизас 177
 дими, градски организации във Византия 108
 Димитриада, гр. 92
 Димотика, вж. Дидимотихон 89
 Динион, кр. 160, 176
 Динискарта, кр. 178
 Dinogetia, гр. 127
 Диогениан, стратег 209
 Диоклециан, имп. 20, 28, 31—33, 38, 40, 41, 353
 Диоклитянополис, вж. Арменово 89, 92, 158, 310
 Дионисополис, вж. Балчик 90
 Диос, гр. 91
 Диоскор, архимандрит 262
 Диоскор, епископ 263
 Диоскор, консул 24
 Диоспол, гр. 89, 214
 Диофан, лично име 31
 Дирахрум, гр. 93, 98, 101, 207, 267
 Днепър, вж. Данаприс 229, 268
 Добрета, славянски княз 13
 Добруджа 7, 12, 21, 46, 90, 105, 169, 178, 235, 299
 Довир, гр. 91
 догия, обичай при погребение у турките 230
 Доврац, вж. Довир 91
 Долна Либия, провинция 41
 Долна Мизия, провинция 33, 46, 89, 105, 168, 177, 209, 332, 333
 Долни Видин, вж. Валеряна 167
 Долни Милановац, селище 47
 Долойман, вж. Аргамо 178
 domestici, вж. duces 51
 Домник, управител на префектура 7, 40, 42, 47, 60, 80, 83
 Дон, р. 154, 268
 Доракнов, гр. 94
 Дордас, кр. 177

Дориск, гр. 177
 Доростол (Доросторум), гр. 90, 169, 208, 299, 321
 Доротей, византийски военачалник 197
 Доротей, началник на федерати 113
 Доротей, юрист 19
 Дортикум, кр. 166
 дохия, вж. догия 230
 Драва, р. 244, 318, 320, 343
 Драсмарка, кр. 163
 Драч, вж. Дирахим 93, 101, 156, 207
 Дризипера, вж. Буюк Караширан 319, 321, 330, 346—348
 Дрин, р. 47, 94, 156
 Дриунт, гр. 118, 128
 Дробета, гр. 165
 Дроктон (Дроктулф), лангобард 311
 Друл, кр. 160
 друнг, военна част 274
 Дукепрату, кр. 165
 Дукля, гр. 94
 дуксове, военни управители на погранични провинции 38
 Дуларес, кр. 162
 Дунав, р. 8, 16, 31, 46—48, 83, 98, 100, 101, 112, 113, 115, 127, 141, 155, 161—163, 165, 167, 169, 177, 185, 208, 216, 231, 275, 284, 286, 291, 298, 300, 320, 321, 330, 337, 345, 353, 354
 Дунавец, с. 170
 Дурах, митичен критски цар 101
 Дурвулиана, кр. 160
 Дурисес, кр. 161
 duses, военни управители 51
 Дуяна, кр. 161
 дъглата стена, кр. 6, 50, 111, 137, 172, 173, 188, 197, 260, 265, 270, 294, 296, 297, 302, 306, 347, 348
 Еладава, кр. 162
 Евагрий, писател 5, 205, 219, 258, 259, 265, 267—269
 Евдоксий, консул 24
 Евдоксиопол, гр. 88
 Евдоксия, лично име 88
 Евдомон, предградие на Цариград 312, 313
 Евксиински Понт 112, 137, 141, 154, 172, 177, 186, 191, 243
 Евлизия, обл. 137
 евномианици, вж. арианство 148
 Еуропа, гр. 97, 99, 101, 110, 113, 136, 151, 153—155, 157, 159, 170, 180, 185, 206, 210, 265, 289, 292, 298, 305, 312, 318, 338, 339, 341, 348, 353; провинция 33, 45, 88, 168, 173, 176
 Европос, вж. Бозаджи 90
 Евсевий, управител на префектура 24
 Евстатий, управител на префектура 37
 Евстатий Елифанйски, писател 205
 Евтихиана, кр. 160
 Евтихий, лично име 227
 Евтихий, архимандрит 262
 Еган, вж. Айган 114
 Егейско море 99, 265
 Египет, диоцез 23, 37, 41, 51, 56, 74, 82, 97, 189, 289, 291, 306
 Егисос, гр. 90, 170
 Едана, кр. 160
 Едерма, лично име 216
 Едеса, вж. Воден 91, 215
 Едецио, кр. 160
 Eileuθopolis, вж. Вероя 89
 Екли, масагет 114
 Equestris, кр. 169

екскувители, дворцова стража 347
 Ектаг, планина 222
 Ектел, планина 222, 230
 Елада 186, 197, 201, 202, 230, 267, 270
 Елба, р. 119
 Елея, кр. 176
 Елиан, писател 272
 Елия (Aelia Capitolina), гр. 42
 Елмигир, хунски военачалник 183
 Елпидий, сенатор 294, 296
 Емаст, кр. 160
 Емба, р. 242
 емфитевсис, дългосрочна аренда 41, 70
 емфитевт, арендатор 41, 75
 Енатов, местност 314
 Еней, лично име 174
 Енис, военачалник 118
 Енос, гр. 88, 174, 199
 еолийци, гръцко племе 180
 Еордея, гр. 91
 Еос, гръцка богиня 312
 епарх-надзорник, военна длъжност 99
 Epyrois, вж. диаграфе 154
 епиболе, система на събиране на данъци 154
 Епидавър, гр. 93
 Епидамия, вж. Дирахим 93, 98, 101, 128, 130, 156, 181, 267
 Епир, обл. 151, 155
 Епископия, кр. 171
 Епифаний, цариградски патриарх 40
 Епифания, гр. 258, 259
 aetarium privatum, императорска каса 72
 aetarium sacrum, държавна каса 72
 Ерария, кр. 162
 Ергамна, кр. 178
 Ергиния, р. 297
 Ерегли, селище 88, 314
 Еритрейско море 96, 97
 Еркене, вж. Ергиния 297, 316
 Еркула, кр. 162
 Еркуленте, кр. 177
 Еродиян, пълководец 121
 Ерусалим, вж. Елия 182
 Ескистамбул, вж. Византион 172
 Ескус, гр. 94, 168
 Естреон, гр. 92
 Етериес, кр. 161
 Етид, вж. Волга 339
 Етиопия 263
 Ефес, гр. 262
 Ефрат, р. 141, 215, 269
 Ефталан, цар на ефталитите 218
 ефталити, вж. авдети 218, 239, 241, 256, 275, 338
 Ехинос, вж. Ахинос 92
 Железни врата, прагове на Дунав 353
 жупани 285
 забендери, пл. 341
 Заберган, кутригурски вожд 12, 185—187, 196, 201, 202, 220, 235
 Залдапа, кр. 90, 178, 209, 299, 332, 333
 зали, хунско племе 234
 Занес, кр. 163
 Западна римска империя 22
 Западна Тракия, обл. 46
 Запара, гр. 92
 Запорожен, вж. Алмирис 90
 Захарий Ритор, писател 259
 Зеварин, кр. 177
 Зеапуриес, кр. 162

- Зевксип, бог 207
 зелени, партия 190
ζημία, вж. диаграфе 154
 Зенон, имп. 21, 22, 24, 43, 113, 115, 191, 208, 209, 263, 264
 Зервохори, с. 91
 Зервис, кр. 165
 Зикидева, кр. 177
 Зимарку, кр. 176
 Зимарх, византийски военачалник 149, 218, 221—223, 224, 228, 242, 243, 258
 Зинкиро, кр. 176
 Зипар, лично име 32
 Зипер, лично име 184
 Зисваес, кр. 160
 Зиснудева, кр. 177
 Зитнукурту, кр. 168
 Златен рог 172, 191
 Златна планина 340
 Злокучене, с. 94
 Зозарий, лично име 7, 72
 Зоситерзон, кр. 176
 зостарий, военна дреха 273
- Иберния 317
 Ивида, р. 170
 Ивора, гр. в Мала Азия 151
 Игеа, кр. 160
 Иглица, с. 90, 178
 Идаризия, лично име 235
 Идомени, гр. 91
 Изгипера, кр. 176
 Изток, диоцез 51
 Изток, префектура 51, 72, 74
 Изток, провинция 41, 311
 Източна Африка 97
 Източна римска империя 22, 23, 28, 38, 164
 Източна Тракия 170, 190, 192
 Икар, географска област 340
 Иласиане, кр. 177
 Илдигис, лично име 131
 Илдигисал, лангобардски пълководец 147, 148
 Илвакий, р. 325, 337
 Илiger, хунски военачалник 183
 илрийци 110, 111, 123, 141, 215
 Иллирик, диоцез 51; провинция 41; префектура 47, 48, 51, 60, 72, 75, 78, 82, 83, 90; област 7, 10, 20, 22, 23, 24, 25, 28, 30, 31, 35, 37, 38, 68, 69, 74, 96, 97, 98, 107, 110, 111, 114, 115, 118, 122, 128, 129, 130, 131, 134, 137, 142, 146, 147, 148, 151—152, 163, 166, 168, 180, 181, 216, 224, 231, 253, 255, 263, 269
 Илирия 9, 96, 98, 101
 Илия, префект 78
illustris, ранг 55
 Илус, византийски военачалник 184
 Имай, планина 185
 Имерий, тракиец 11, 114, 215
 императорски домени 72
 императорски патримониум, императорско частно имущество 73, 75
 Инд, р. 96
 Инд, лично име 264
 индикт 74, 75
 Индия 97, 338
 Индустан, вж. Горна Индия 96
 инквилити, зависими селяни 35
 Институции (*Institutiones*), част от Юстиниановото законодателство 19, 39
 интердикт, специален закон 31
 Ипатиѝ, византийски военачалник 107—109, 209—210, 265
- Ираклия, имп. 15, 16, 291
 Ирина, императрица 89
 Исаврия, обл. 56, 58
 Исаян, епископ 214
 Исакча, гр. 90
 Исдикея, кр. 176
 Испания 139, 172, 189, 213, 317
 Истене Лимаи, пристанище 210
 Истмоос, провлак 201
 Истрос, гр. 90
 Истър, р. 8, 83, 97—101, 110, 112, 117, 119, 120, 123, 124, 127, 128, 131, 132, 134, 135, 139—142, 146, 147, 154, 155, 157, 163—165, 168, 169, 180, 181, 185, 186, 203, 226, 229, 231, 236, 248, 250, 251, 253, 263, 267, 268, 292, 298, 299, 317, 321, 328, 337, 338, 341, 344, 348—350, 353, 354
 Итавернес, кр. 161
 Итадева, кр. 161
 Италия 10, 11, 68, 69, 105, 115—119, 121—122, 123, 127, 129, 134, 135, 140, 141, 146, 151, 181, 189, 208, 234
index, управител на провинция 51
iugatio terrena, поземлен данък 35
iugerum, парцел земя 35
 Ифигения, лично име 141
 Их, вж. Емба 242
 Ишес, кр. 178
- Йерисо, вж. Акант 92
 Йоан, пълководец 114, 128, 129, 134, 135, 148, 209—211
 Йоан, юрист 19
 Йоан, консул 67, 68, 213
 Йоан, управител на префектура 26, 28, 31, 38, 42, 50, 56, 57, 69, 82
 Йоан, началник на войските в Илирик 22, 231
 Йоан Антиохийски, писател 205, 209
 Йоан Африканец, лично име 185
 Йоан Епифанийски, писател 5, 258, 291
 Йоан Зонара, хронист 210
 Йоан Лидийски, писател 5, 9, 96, 100, 291
 Йоан Малала, хронист 5, 12, 13, 206, 209, 212—216, 259
 Йоан Мистак, военачалник 310
 Йоан Скит, военачалник 213, 264
 Йоан Фагас, пълководец 123, 136
 Йоан Филипп, пълководец 270
 Йонийски залив 110, 128, 151, 155, 343
 Йонийски острови 99, 155
 Йонийско море 110
 Йония 180, 261, 270
 Йорданес, писател 215, 341
- Кабалия, обл. 99
 Кавадис, лично име 153
 Кавак, селище 88
 Кавала, гр. 92, 160
 Кавецка област 161
 Кавказ, пл. 102, 138, 229, 240, 242, 265, 268, 338, 339
 Кавотумба, кр. 177
 Кадин мост, с. 156
 Кадъкьой, преградие на Цариград 262, 347
 Казара, селище 91
 калабрийци, жители на Калабрия 155
 Калакьой, селище 90
 Калатис, кр. 70, 178
 Каларн, кр. 160
 Калвента, кр. 162
καλροκοιτης, връх 307
 Калиакра, вж. Акре 90

- Каликрат, управител на префектура 24, 29
 Калипол, гр. 88, 187
 Каллис, кр. 162
 Калоподий, лично име 216
 Камин, кр. 159
 Кампания, обл. 115, 128
καμπίος Κηροπίσιος, поле 93
 Кампис, кр. 165
 Камчия, р. 299
 Кавдарас, кр. 162
 Кандида, кр. 159
 кандидат, титла 132
 Кандидиана, кр. 169
 Кандилар, кр. 162
 Кандих, аварски пратеник 234
 Кансух, китайска провинция 222
 Кантаваза, кр. 165
 Кападокийски врати 266
 Кападокия, обл. 57, 266, 269
 Капидава, вж. Калакьой 90
 Капистурия, кр. 176
caritatio humana, поголовен данък 34
 Капомалва, кр. 160
 Карабиниу, с. 92
 Каранасуф, селище 90
 Карастира, кр. 176
 Каратахир, местност 222
 Карбонария, остров 255
 Карверос, кр. 177
 Кария, провинция 62, 63, 64, 99
 Каршадт, гр. 343
 Карпати, планини 112
 карпи, пл. 270
 Карснуж, гр. 90
 Карсо, кр. 178
 Картаген, гр. 114
 Касандра, полуостров 158
 Касандрия, гр. 110
 Касандрия, вж. Касандра 158
 Касандър, пълководец 110
 Касенра, кр. 176
 Касибонион, кр. 176
 Касиела, кр. 160
 Касия, кр. 162
 Касия, остров 255
 Касопес, кр. 160
κασιωπία, пл. 160
 Каспийско море 96, 139, 242
 Каст, военачалник 299, 300, 301, 303, 304, 390
 Кастелион, кр. 160, 162
 Кастеловретара, кр. 160
 Кастелоиа, кр. 160
 Кастеленово, кр. 163, 178
 Кастимон, кр. 160
 Кастория, езеро 158
 Кастра Мартис, гр. 94, 168
 Кастразарва, кр. 176
 катапулти 310
 Катар, кр. 160
 Катаракти, вж. Железни врата 353
 Катасу, кр. 178
 Катафетер, кр. 160
 Кателиан, архиепископ 47
 Катрасема, кр. 161
 Катрелатес, кр. 160
 Катулф, лично име 239
 Квартиана, кр. 163
 квестор, длъжностно лице 55, 56, 62, 63, 65, 98
questor exercitus, вж. епарх-надзорник 99
 Квестрис, вж. Equestris 169
 Квино, кр. 160
 Квинту, кр. 161
 Кеброс, кр. 167
 Кекола, кр. 160
 Келаст, лично име 235
 Келер, илirianец 209
 Келесинска земя 141
 Кели, гр. 91
 Келидион, гр. 92
 Келириана, кр. 160
 келти, пл. 164
 Келтски планини 100
 Керамисийско поле 93
 Керастид, провинция 99
 кератий, монета 59, 213
 Кереопирг, гр. 89
 Кермиев, вж. Апри 88
 Кермихион, пл. 217
 Керченски проток 212, 213, 268
 Кесария, селище 92, 103, 269
 Кесиана, кр. 160
 Кесуна, кр. 160
 Кивирис, гр. 187
 Кила, селище 88
 Киликия, обл. 151, 266, 269
 Килитбахар, вж. Кила 88
 Кимерийски проток, вж. Керченски проток 213
 кимерийци, пл. 138, 139
 Кинтодиму, кр. 168
 Кинтон, кр. 169
 Кипи, гр. 141
 Кипипене, кр. 163
 Киприда, вж. Афродита 99
 Кипър, провинция 62, 63, 64, 99
 Кир, консул 37
 киргиз, пл. 223
 Киренайка, обл. 97
 Киридава, кр. 177
 Кирил, византийски пълководец 265
 Кирил, александрийски патриарх 262
 Кирил, илirianец 210
 Кирипарон, кр. 176
 Киркинеу, кр. 160
 Киру, кр. 160
 Кистидизос, кр. 177
 Китай 221, 338
 Кладово, селище 165
clarissimi, ранг 24
 Клеарх, управител на префектура 37
 Клемандес, кр. 163
 Клесветита, кр. 161
 Клима Местикон, обл. 92
 Клисуре, кр. 177
 Ключ, с. 92
 Княжевац, гр. 163
 Ковенкилес, кр. 161
Codex Gregorianus 19
Codex Hermogenianus 19
Codex Iustinianus 19, 20, 39
Codex Theodosianus 19
 Коджабурун, нос 88
 Кодора, р. 184
 Кожански хан 91
 Козирот, зодиален знак 96, 97, 110
 Коловона, кр. 159
 колонии, категория зависими селяни 35, 36, 44, 61, 81, 83, 84
 Колх, вожд на колхите 340
 колхи, пл. 102, 182, 220, 340
 Колхида, обл. 102, 112, 189, 243, 265
 Комани, гр. 141
 кохортал, чиновници 25, 37, 44

- Коментiol, военачалник 271, 294, 297, 299, 300, 302, 303, 307, 345, 346, 347, 349, 350, 352, 353
 комес на държавното съкровище 72
 comes sacrarum largitionum, длъжно-
 стно лице 28, 72
 комес, титав 55, 57
 Комитас, византийски пратеник 245
 comparatio speciesum, принудително из-
 купуване на храни 34
 Кониmund, краал на гепидите 243, 245
 Конон, военачалник 118
 Конон, епископ 264
 Константиана, гр. 90, 178
 Константин, военачалник 116
 Константин, консул 26
 Константин Велики, имп. 27, 40, 99, 101, 169, 177, 209
 Константин VII Багренородни, визан-
 тийски император 87, 89, 219
 Константианиа, византийски военачалник 136
 Константиана, гр. 215
 Константиол, военачалник 214, 215
 Константинопол, гр. 23, 24, 25, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 40, 42, 45, 46, 56—58, 59, 60, 62, 65, 67, 68, 69—74, 78, 80, 81, 86, 88, 107, 173, 185, 186, 187, 190, 197, 202, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 214—216, 253, 254, 264, 265, 266
 Константинола, гр. 341, 353
 Constantiana Daphne, вж. Дафни 169
 Констанций Хлор, имп. 31
 constitutiones, укази 19
 консул 56, 57
 консулар, титла 46
 консуларий, длъжностно лице 45, 88, 89, 90, 93
 Копач, вж. Верги 92
 Копусторос, кр. 178
 коректор, титла 46
 Коринт 151, 267
 корникуларии, длъжностни лица 19, 20, 37
 Корфуна, с. 91
 Костолац, вж. Виминациум 48, 94, 165
 Котанис, кр. 182, 183
 котрагири, пл. 220, 225
 кутригури, пл. 185, 186, 187, 202, 203, 341
 Кох, аварски пратеник 321
 коцагири, пл. 341
 Крайбрежна Дакия, вж. Dacia Ripensis 35, 47, 49, 71, 93, 94, 161, 163, 164
 Крайна, обл. 101
 Кратеа, кр. 160
 Кратискара, гр. 157
 Креле, кр. 178
 Кренидес, гр. 91
 Кривина, с. 333
 Кофин, р. 242
 Крим, полуостров 154, 228, 253
 Криниана, кр. 160
 Криспас, кр. 166
 Крит, провинция 35
 Ксеркс, персийски цар 194
 Ксирогинс, р. 316
 Куас, вж. Акве 162
 Кубан, вж. Кофин 242
 Кувин, кр. 160
 Куимедава, гр. 157
 Кула, гр. 94
 Кума, вж. Кофин 242
 Кумаркиана, кр. 160
 Кумудева, кр. 162
 Кунаксолан, турски вожда 340
 Кунино, с. 161
 Куне, кр. 161
 Кунимон, аварски пратеник 236
 Купи, кр. 165
 Купусура, кр. 161
 cura epistolarum, дворцово ведомство 100
 curatores civitatis, вж. баши на градове 34
 куриали, съсловие 30, 36, 44, 68, 78
 Куриска, кр. 355
 курия, градски съвет 68
 Куртуксура, кр. 176
 Кусинес, кр. 160
 Кускавири, кр. 176, 178
 Кускулис, 176, 178
 Кутилаз, тракиец 11, 117
 Кутилзис, хунски военачалник 183
 Кутригур, лично име 138
 кутригури, пл. 10, 12, 137, 138, 140, 142, 143, 144—148, 230, 237, 194
 Куцас, военачалник 106, 107
 Къойбази, местност 210
 Кюприня, селище 94, 162
 Кюстенджа, гр. 21, 46, 90
 Кюстендия, гр. 7, 47, 93, 157, 300
 Къчук-чекмедже, с. 170, 171
 Лаверион, кр. 160
 Лавуна, кр. 161
 Лавцонес, кр. 162
 Лагис, кр. 160
 Лазар, византийски военачалник 131
 Лазика, вж. Колхида 112, 142, 182, 183, 185, 220, 233, 243
 лазин, пл. 112
 Лакобургто, кр. 166
 Лактанций, писател 31
 Ламия, гр. 92
 Лампадий, консул 29, 32
 Лампониана, кр. 162
 лангобарди, пл. 118, 130, 131, 142, 147, 148, 181, 226, 243, 244, 245
 Ланидариас, кр. 168
 Лариса, гр. 91, 92
 Ласвар, кр. 160
 Латаркий, кр. 333
 Лациум, обл. 305
 Леандър, лично име 187
 Леонид, спартански цар 194
 Леонтий, лично име 12, 184
 Лепонтийски Алпи 100
 Лерин, гр. 91
 Леш, гр. 94
 Либеларий, военачалник 106
 Либидин, гр. 298
 Либия, провинция 41, 68, 69, 97, 102, 115, 139, 148, 151, 189, 305, 311
 либра, мярка за злато 36, 56, 80, 220
 Ливан 106
 Ливидург, гр. 307
 Лигний, кр. 161
 лигурийци, жители на Лигурия 109
 Лидерата, кр. 165
 Лидике, кр. 176
 Лидия, обл. 99
 Ликаония, провинция 51, 52, 57, 58, 266
 Ликия, обл. 99
 Лилизей, гр. 115
 Лимнае, кр. 160
 Лимнидирион, кр. 160
 Лимо, кр. 177
 Лион, гр. 83
 Липлин, гр. 94, 157

Лисос, вж. Леш 94
Листи, кр. 160
Литерата, вж. Лидерата 165
Лихнида, гр. 93, 151
Lo Jang, гр. 338
Лонгиана, кр. 162
Лонгин, лично име 264
Лонгиниана, кр. 166
Лосон, кр. 160
лохази, дружинни началници 191
loxazoi, дружинен началник 299
Лугдунум, селище 83
Лука, гр. 181
Лукания, обл. 127, 128
Лукернариабургон, кр. 168
Лукопанта, кр. 162
Лулофонтана, кр. 162
Лупус, мъченик 333
Луцоло, кр. 162
Лъв, лично име 184
Лъв, имп. 24, 25, 29, 36, 38, 41, 149, 186, 262
Лъв VI, имп. 272, 274
Лъджакъой (Терма Лутра), селище 88, 175
Люле Бургас, вж. Аркадиопол 88

Мавортий, консул 212
Маврикий, имп. 15, 16, 219, 259, 270, 272, 274, 277, 287, 291, 292, 311, 312, 328, 330, 331, 333, 337, 338, 340, 342, 346, 348, 349, 352, 353, 354, 356
мавритания, пл. 102, 112, 311
Мавритания Тигитана, обл. 102
маврузийци, вж. мавританци 102
magisterequitum, 209, 321
magister militum per Illyricum 245
magister militum Orientis 107
magister militum per Orientem 221
magister militum per Thracias 318, 353
magister utriusque militiae per Thracias 209, 320, 321
magister militum, командуваш войските 50, 209
magister officiorum, магистър на ведомствата 38
magister census 98
magistri militum praesentales 22
магистрати, длъжностни лица 50
магистър на ведомствата, титла 38
магистър на цензовете, длъжностно лице 98
Магнус, консул 212
Маджарско 107
Майнц, гр. 20
maior domus 236
Македония, обл. 9, 47, 93, 96, 97, 98, 158, 159, 161
Македония, диоцез 23, 35, 48, 51
Macedonia Salutaris, вж. Втора Македония 47
Македония, провинция 35
Македония Салутарис, провинция 35
Macedonitich, вж. Анастасиева стена 50
Макри хори, вж. Евдомон 312
Максенций, римски император 169, 177
Максенция, кр. 169
Максимиан, имп. 31, 32, 33
Максимианопол, селище 88, 175
Максимиан, пълководец 121
Макуниана, кр. 161
Мала Азия 51, 55, 97, 99, 111, 156, 180, 262, 269, 347
Малка Скития, провинция 46, 90, 97, 105

Малозаийски полуостров 111
Мангалия, вж. Калатис 90, 178
Маниана, кр. 160
Маниах, вожда на согданте 221, 224, 239, 240, 241
Манровале, кр. 178
Марбург, кр. 166
Марин, скриниарий 101
Марин, началник на флотата 209
Марин Сириец, префект 210, 211, 266
Марица, р. 45, 46, 96, 99, 174, 176, 177, 225
Марк Еней Лукан, писател 101
Маркеллиана, кр. 161
Маркерота, кр. 177
Маркиан, имп. 8, 26, 37, 87, 260, 261, 263
Маркипетра, кр. 161
Марония, селище 88
Маротин, селище 169
Марс, бог 98
Marsala, селище 115
Марсово поле 276
Мартин, таксидарх 299, 300, 301, 302, 304
Мартин, епископ 66
Мартин, пълководец 117, 182, 183
Мартириум, цариградска църква 263
Марцелин, лично име 184
Марциан, консул 24
Марцианопол, гр. 27, 31, 89, 168, 178, 299, 300, 318, 331
Марция, лично име 89
масаети, пл. 113, 114, 117, 126, 150, 263, 269
Маскае, кр. 160
Матмис, кр. 162
Матрониан, управител на префектура 33
Медека, кр. 161
Медея, митологическо лице 220
Медиана, кр. 162
Медиоланум, кр. 118
Мезамир, антски пратеник 235
Мелантиада, гр. 190, 196
меланхлени, пл. 139
Мелихиза, кр. 159
Мена, юрист 19
Менандър, писател 5, 13, 185, 219, 221, 224, 240, 258, 259, 291, 292, 298, 329
Менефеси, гр. 114
Меотидско езеро, вж. Азовско море 112, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 185, 265
Meridio, вж. Меридиум 49
Меридион, кр. 163
Мернопонтете, кр. 163
Мерлин, селище 169
Мермерой, персийски военачалник 182
Месемврия, гр. 49, 302
Месинкалеси, вж. Максимианопол 88
Месопотамия 11, 106, 111, 215, 253
Места, р. 46, 89
Местикон, планинска област 92
Металос, кр. 177
метанастии, пл. 155
метеки, преселници 33
Метиз, кр. 160
мидийци, вж. перси 150, 153, 220, 239, 311
Мидия, гр. 121
Мизия, провинция 62—65, 72, 89, 94
Мизия, обл. 32, 33, 48, 75, 82, 96, 99, 100, 101, 177, 180, 181, 186, 209, 214, 265, 269, 275, 345
Мизия, вж. Горна Мизия 344
Милано, вж. Медиоланум 118
Милановац, селище 165
Миларека, кр. 162
Милетис, кр. 160
Милетково, с. 91

- милиаризии, монети 213
 Мина, патриарх 69
 Миндуос, местност 106
 Миризос, селище 88
 Мирина, гр. 180
 Мирнон, гр. 94
 мирмидонци, жители на Тесалия 206
 Мирмикс, езеро 171
 Мировци, с. 91
 мисимнани, пл. 184, 243
 Мисимнана, гр. 243
 moderator provinciae, длъжностно лице 45
 модий, мърка 59, 61
 Мокатиана, кр. 167
 монголи, пл. 222
 монофизитизъм, еретическо учение 96
 Монтерегине, кр. 178
 Моравя, р. 99, 341
 Моравли, вж. Еордея 91
мбасхон, пл. 242
 Мотресес, кр. 163
 Мощени, местност 156
 Мравка, вж. Мирмикс 171
 Мраморно море 45, 50, 168, 298, 312, 314
 Мугел, хунски цар 213
 Музейон, кр. 160
 Мукатраулс, лично име 28, 33
 мукри, народ от турчески произход 339
 Мулато, кр. 160
 Мундена, кр. 176
 Мундилас, военачалник 118
 Мундо, византийски военачалник 107, 108, 109, 116, 215, 216
 Муридева, кр. 178
 Мурса, гр. 318
 Мусак, селище
 Мусалиево, с. 333
 Мусокий, славянски вожд 325
 Мусоний, префект 71
 mutatio Реппана, станция 91
 Мухиризис, кр. 182, 183
 Муцианикастелон, кр. 162
 Муципара, кр. 163
 Мъглен, вж. Алмопия 91
- Назар, византийски военачалник 136
 Назарий, началник на войските в Илирик 122
 Naissos, кр. 162
 Наиспопол, кр. 157
 Накшеб, обл. 97
 Нарзес, византийски пълководец 119, 123, 127, 147, 180, 181, 182
 Нарния, гр. 116
 Неафодуно, кр. 178
 Неапол, вж. Кавала 92, 160
 Неапол, гр. 115, 118
 Неготин, гр. 49, 94
 Нероново поле, местност 117
 Несториан, писател 205
 Несторий, управител на префектура 37
 нефталити, вж. ефталити 275
 Нигрита, гр. 91
 Низибис, гр. 106, 209
 Нива, бунт 107, 109
 Никея, гр. 91
 Ники, кр. 177
 Никита Хоннат, писател 281
 Никифор, имп. 287
 Никифор Калист, писател 156, 291
 Никопол, гр. 89, 168, 207, 345
 Никополс, гр. 90, 177
 Nicopolis ad Istrum, 89
- Никострат, управител на префектура 36
 Никюп, вж. Никополс 90
 Нил, р. 97, 263, 306
 Нискоинс, кр. 178
 Ниш, гр. 47, 93, 134, 156, 157
 Нишки минерални бани 162
 Новас, кр. 178
 Нове, гр. 90, 165, 167, 178, 333, 352
 Новеюстиниана, кр. 178
 Новиград, селище 91
 Нови Епир, провинция 35, 47, 93, 207, 209
 Новиодунум, вж. Исака 90
 Нови пазар, гр. 161
 Ново бърдо, с. 161
 Ногето, кр. 162
новина, византийска монета 45, 59, 215, 233, 292
 Ново, кр. 178
 Норикум, римска провинция 130
 нунции, пратеници 79
 Нюрнберг, гр. 20
- обол, монета 213
 обриси, златни монети 34
 Огор, хунски вожд 340
 огори, турско племе 339
 Огоста, р. 167, 293
 Огражден, планина 92
 Одесос, гр. 7, 13, 63, 66, 70, 90, 99, 177, 209, 210, 265, 330, 331
 Одоакър, готски крал 115
 Одоах, лично име 142
 Одрин, гр. 46, 89, 136, 206, 353
 Одриузо, кр. 163
 Озорми, кр. 176
 Оих, р. 242
 Оксана, обл. 97
 Оксос, вж. Аму Даря 97, 221, 340
 Октавион, кр. 164
 Олимп, пл. 160
 Олодорис, кр. 162
 Олтеница, кр. 169
 Омир 168
 оногури, пл. 182
 Оногурий, кр. 182, 183
 Онозандър, писател 272
 Онос, кр. 167
 Оптас, кр. 159
 Оптион, кр. 160
 Орест, консул 29, 32, 141
 Orestias, вж. Адрианопол 89
 Ориент 22, 23, 38, 70, 74; префектура 7, 23, 25, 34, 36, 40, 50, 56, 82, 84; диоцез 37, 55, 101
 Орни, гр. 88
 оромусхи, пл. 242
 орси, пл. 299
 Орфански залив 159
 Оряхово, гр. 167, 293
 Osimo, гр. 119
 Осроена, гр. 215
 остготи, пл. 8, 10, 11, 189, 264
 Островско езеро 91
 Осъм, р. 333
 Отранто, вж. Дриунт 118
 officiales, чиновници 25
 Охрид, вж. Лихида 93, 156
- Павел, апостол 262
 Павел, военачалник 118
 Павел, лично име 227
 Павел, управител на префектура 24

- Павзаний, писател 205
 Павлимандра, кр. 178
 Падисара, кр. 178
 Пакатиана, провинция 57
 Паластол, кр. 353, 354
 Палатиолон, кр. 168, 353
 Палена, вж. Касандра 110, 158
 Палеокастро, селище 92
 Палестина 103
 Палматис, кр. 169
 Памили, кр. 161
 Панаса, гр. 299
 Панидос, селище 88
 Панион (Панидос), гр. 88
 Рappuzzos, вж. Камчия 301
 Паниония, префектура 48, 338; провинция 71, 94, 100, 101, 113, 130, 217, 231, 269
 Пантикапеон, вж. Босфор 230
 Парамболе, селище 91
 парасанга, мярка за дължина 312
 Парикопол, вж. Нигрита 91
 Парнуста, кр. 161
 Партион, кр. 160
 партия на белите 108
 партия на зелените 108
 партия на червените 108
 партия на сините 108
 Паскас, кр. 159
 Паспирий, вж. Бузеу 326, 327
 патриарх Фотий, 291
 Патрикий Фригиеца, военачалник 211
 Патрикиол, византийски военачалник 105
 Патриций, консул 23, 26
 патронат, институция 36
 патрони 28
 Паутолия (Паута), вж. Кюстендил 47, 93, 157, 162
 Пек, р. 165
 пекулий, 34
 Пела, гр. 91
 Пелагония, вж. Витоля 92
 Пелекон, кр. 160
 Пелопонес 180
 пелтас, вид щит 98
 Пенца, кр. 160
 Пеония, вж. Паниония 96, 101, 231
 пеонци, пл. 101
 Пепаритос, остров 93
 Пеплавиос, кр. 161
 Пераний, лично име 121
 Первила, кр. 160
 Периянт, вж. Ерегли 88, 114, 157, 173, 206, 313, 319, 330
 Пероз, персийски цар 218, 275
 Персармения, обл. 106
 перси, 11, 12, 105, 110, 149, 151, 182—184, 209, 215, 218, 220, 223, 224, 228, 239, 243, 253, 254, 258, 278—280, 298
 Персия 11, 189, 218, 240, 258, 338, 348
 Петрес, кр. 163
 Петризия, кр. 160
 Петровци, вж. Басиана 47, 94
 Петър, военачалник 148, 153, 210, 328, 330—335, 337, 353—356
 Петър, илirianец 116
 Петър, лично име 11, 115
 Петър, управител на префектура 71
 Пизидия, провинция 51, 52, 57, 58
 Пизос, тържище 176
 Пиний, р. 91
 Пинки, кр. 164
 Пирагаест, славянски княз 336
 Пистес, кр. 162, 333
 Питик, р. 180
 Пития, жрица 306
 Рісено, гр. 119
 Плакидиана, кр. 160
 Рlano Sagrafi, монах 222
 Платон, сенатор 215
 Плевров, кр. 159
 Пляеда, съзвездие 97
 Плаовия, гр. 31, 45, 89, 136
 Платина, лично име 89
 Плотинопол, вж. Димотика 89, 176
 Плъока, вж. Амантия 93
 По, р. 155
 поголовен данък 34, 72
 поземлен данък 35, 72
 Полибий, писател 104
 Поливот, гр. 151
 Полина, вж. Аполония 91
 Полис Кастелон, кр. 177
 Поморие, вж. Анхиало 13, 89
 Помпей, лично име 109
 Помпейопол, гр. 214
 Помпий, военачалник 215
 Понт, диоцез 23, 37, 51, 74; обл. 151, 213, 262, 263, 264, 265, 268
 Понтес, кр. 165, 166
 Понтесерион, кр. 166
 Понтийско море 213
 Поннас, кр. 163
 Попина, с. 169
 Рогсlае, вж. Максимянопол 88
 Порта Пинкиана 117
 Постол, вж. Пеле 91
 Потамукастело, кр. 176
 Потес, кр. 163
 Пети, р. 183
 Потидея, вж. Касандрия 110, 158
 Поян, вж. Аполония 93
 прабългари, пл. 289
 Прасиана, вж. Прискиана 161
 Прахово, вж. Алканибург 163, 166
 Превалитана, провинция 35, 47, 71, 94
 praeses, вж. index 51
 презвитер Григорий, български писател 205
 презид, вж. коректор 46
 Президио, кр. 178
 Преидис, кр. 178
 претор, длъжност 6, 50, 51, 52, 54, 56, 58, 294
 преториански префект 72, 113
 префект, управител на префектура 50, 291
 praefectus urbi, градоначалник 40
 Пресуриес, кр. 162
 Примана, вж. Корфовуна 91
 примикирий, началник на императорските секретари 45, 46, 56
 примиплари, длъжностни лица 37
 Примониана, кр. 161
 Припиана, кр. 160
 Приск, стратег 223, 318, 319, 320, 321—327, 330, 337, 338, 341, 342, 343, 344, 349, 350, 351, 352
 Приск Ритор, писател 259, 260
 Приск Тракиец, писател 208
 Прискиана, кр. 161
 Прискупера, кр. 160
 Проб, имп. 207
 Проб, консул 30, 36
 Провини, кр. 177
 проконсул, титла 45, 56

- Прокопий Кесарийски, писател 5, 9, 10, 11, 12, 13, 48, 89, 93, 103, 116, 119, 130, 137, 156, 163, 168, 169, 172, 180, 212, 214, 259, 267, 291, 345, 353
 Проклинана, проход 318
 Прокъа Атинянина, философ 210, 212
 Пропонтида 190, 265
 Протиана, кр. 161
 Псевдомаврикий, писател 5, 15, 272, 273, 320
 Птохион, кр. 160
 Радридева, вж. Пловдив 89
 Радхериопол, вж. Берат 93
 Радхра Теодора, кр. 178
 Русинон, кр. 176
 Пустоградско, с. 92
 Путилис, кр. 167
 Първа Галатия, провинция 57
 Първа Македония, провинция 48, 90
 Първа Мизия, провинция 47
 Пърна Юстиниана, гр. 6, 47, 48, 49, 71, 197
 първобългари, пл. 6, 7, 10—13, 96, 110, 180, 205, 230, 235, 252, 265, 291
 Равена, гр. 31, 119, 120, 135, 181
 Равестон, кр. 160
 Разград, гр. 90
 Раковица, вж. Лортикум 166
 Ракули, кр. 177
 Рамфос, местност 313
 Раднария, гр. 32, 94, 161, 167, 299
 рационализъм, философско течение 96
 Радан, лично име 216
 Регата, местност 116
 Региум, гр. 216, 313
 Редесто, гр. 174
 Рейн, р. 100, 102, 269
 Река Девиц, с. 89
 Рехитанг, лично име 11, 112
 ректор, вж. коректор 46
 ректор, титла 65
 гестогес, управители на провинции 45
 Ремесиана, вж. Бела Паланка 93, 157, 162
 Ремисианска област 160, 162
 Рендийски залив, вж. Орфански залив 159
 Репорденес, кр. 162
 Ресидина, кр. 178
 Ретия, обл. 100
 Ретски планини 100
 Рецидива, кр. 48
 Ржан, вж. Арсена 162
 Ригинокастел, кр. 162
 Рила, с. 162
 Рим 41, 42, 68, 69, 99, 116, 118, 122, 208, 216, 276, 305, 355
 Римска империя 40, 208
 Рион, гр. 183
 Рисулф, лангобард 130, 131
 Рихиум, р. 159
 роби 10, 28, 29, 35, 36, 41, 59, 61, 79, 130
 Рог, вж. Златен рог 191
 Рогаторион, кр. 243
 Родопа, провинция 33, 46, 88, 168, 175, 176
 Родопа, планина 46
 Родос, остров 214
 Родос, провинция 62—64
 Ролигерас, кр. 162
 Романяна, кр. 161
 Ромилиана, кр. 163
 Рона, р. 102
 Ротун, кр. 161
 Рубуста, кр. 178
 Румъния 231, 325, 326
 Русе, гр. 177, 308
 Русинон, гр. 89
 Радхериопол, кр. 129
 Рустий, лично име 300
 Руфин, управител на префектура 11, 34, 113, 114, 213
 Ряхово, вж. Апария 90, 169, 308
 Сабуленте Каналион, местност 301, 319
 Сава, р. 232, 248, 250, 251, 252, 253, 255, 318, 320, 343
 Савиниривес, кр. 162
 савири, хунско племе 112, 183, 184, 234, 339
 савромати, пл. 139, 155
 Савсация, вж. Кавак 88
 сатини, пл. 137
 Сазийка, р. 176
 саки, пл. 221
 Сакисос, кр. 176
 Salambria, гр. 88
 Салвиан, подстратег 318, 319
 Салеврис, кр. 161
 Салона, гр. 116, 135
 Салтопиргос, кр. 169
 Салтос Бурамиснос, гр. 93
 Самарканд, гр. 221, 340
 Самотраки, остров 92
 Сампос Йоинос, гр. 93
 Самуил, български цар 92
 Самур, аварски военачалник 318
 Сандилх, вожд на утигурите 143, 144, 187, 202, 203, 220
 Сандърлък, селище 180
 Сапарева баня, с. 47, 93, 161
 сарацини, пл. 150, 151, 153
 Сардика, гр. 157
 Сарматес, кр. 162
 сармати, вж. савромати 139
 Сарматон, кр. 177
 Сарозий, алански вожд 233, 242, 243
 Сароски залив 111, 199
 Sacer comitatus, императорска свита 31
 Сатала, гр. 106
 Сварун, славянско лично име 184
 Свегомензе, кр. 162
 Св. Кирил, кр. 170
 Св. Мамант, предградие на Цариград 211
 Св. Теодор, кр. 177
 Св. Траян, кр. 176
 Св. Юлиан, кр. 177
 Свидае, 219
 свободни колонии 36
 Севастиян, префект 43
 Севастопол, селище 89
 Севаступол, вж. Августес 176
 Север, римски император 207
 Северна Дардания, обл. 47
 Седмоградско 243
 Севострис, египетски фараон 329
 Сексантавреста, вж. Русе 177
 Секунда Юстиниана, вж. Липан 157
 Секундин, лично име 209
 secundicerius, помощник на примикрия 45
 Секуриска, вж. Никопол 89, 168, 207, 333
 Селановци, с. 167
 Селевкия, гр. 151
 сенат 54, 234
 сенатори 36
 Септеказас, кр. 163
 Seritium, вж. Евдомон 312
 Сергий, военачалник 202, 216
 Сердика, гр. 27, 31, 47, 93, 134, 135, 161

- Серес, гр. 91
 Серет, кр. 160
 servi casati, роби 35
 Сестос, гр. 111, 187
 Сетлотес, кр. 163
 Сигизбулд, консул 37
 сикамбри, пл. 102
 Сики, предградие на Цариград 191, 208, 210, 211, 264, 265, 266
 Сикидава, вж. Зикидева 177, 345, 353
 Сикле, кр. 160
 Силзавул, турски хаган 222, 223, 224, 228, 230, 239, 241, 242, 256, 258
 Силврия, гр. 50, 88, 173, 208, 313, 314
 силиква, монета 61
 Силистра, гр. 31, 32, 90, 231
 Силтики, селище 88
 Симеон, български цар 205
 Синган, остров 341
 Сингидурум, гр. 31, 94, 112, 130, 164, 250, 251, 252, 270, 292, 293, 317, 341, 342, 343, 349
 Синекдемос, съчинение 5, 9
 сини, партия 190
 Синион, племенен пожд 113, 144
 Синитово, с. 176
 синоне, налог 34, 154
 Синоп, гр. 228
 Сир-Даря, р. 242
 Сирия 102, 205, 215, 258, 259, 266
 Сириус, звезда 96
 Сирмийски остров 250, 255
 Сирмиум, гр. 48, 94, 101, 112, 115, 116, 129, 151, 207, 216, 225, 226, 232, 244, 245, 248, 250, 251, 253, 254, 255, 256, 269, 292, 318
 Сисиниол, лично име 114
 Ситас, военачалник 105
 Ситос, стратег 251, 252
 Сицилия 115, 134
 скамари, дружини от избягали роби и колонии 249
 Скампа, кр. 93
 Скамплизо, кр. 161
 Скарес, кр. 161
 Скарпютасалукра, кр. 176
 Скарпипара, кр. 163
 Скасетанска област 162
 Скатрина, кр. 177
 Скванес, кр. 161
 Скедева, кр. 178
 Скемнас, кр. 176
 Скентудкес, кр. 161
 Скептоп, гр. 93
 Скиатас, остров 93
 Скидреус, кр. 160
 Скинзернес, кр. 162
 скиннити, номадски племена 263
 Скитакес, кр. 176
 скити, вж. турки 338
 скити, пл. 12, 98, 102, 141, 154, 185, 211, 215, 221, 230, 231, 239, 260, 274, 276, 277, 278, 290
 Скитиас, кр. 178
 Скития, вж. Добруджа 7, 9, 12, 299
 Скития, провинция 21, 22, 33, 46, 62, 63, 64, 75, 82, 90, 97, 101, 168, 170, 177, 186, 209, 214, 244, 247
 склавини, пл. 352
 Скодра, гр. 94
 Скопелос, остров 93
 Скопенцана, кр. 161
 Скопие, гр. 94, 149, 156, 353
 Скопис, гр. 332
 скрибони, телохранители 294, 334, 354
 скриниарии, длъжностни лица 101
 scrinium cognitionum, отдел от императорската канцелария 100
 scrinium epistolarum, отдел от имп. канцелария 100
 scrinium libellorum, отдел от имп. канцелария 100
 scrinium memoriae, отдел от имп. канцелария 100
 Скулкобурго, кр. 163
 Скумаро, кр. 162
 Скупи, вж. Злокучене 94
 Скупнон, кр. 161, 332
 славини, пл. 5, 10, 12, 15, 117, 151
 славяни 6—9, 11—16, 96, 117—120, 123—126, 128, 130, 131, 134, 136, 146, 147, 150, 153, 154, 182, 183, 205, 216, 231, 232, 250—252, 254, 265, 272, 277, 278, 281, 284—287, 289, 291, 296, 297, 311, 317, 318, 321—323, 325, 330, 332, 336, 348, 353, 354
 Словения 101
 Сморгас, кр. 165
 согдан, пл. 239
 Согдиана, обл. 97, 221
 Созомен, писател 22
 Солах, аварски пратеник 254
 Солвану, кр. 176
 солид, златна монета 51, 56, 220, 292
 Солни, вж. Салена 116
 Соломон, византийски военачалник 113—115, 232
 Солун, гр. 48, 79, 90, 116, 135, 146, 159
 Солунски залив 159
 Сомалия 97
 Состений, пристанище 210, 212
 Софий, вж. Сердика 27, 47, 93, 157
 спалион, съоръжение 184
 Спарзевгул, хаган 340
 Спатизос, кр. 177
 spectabiles, ранг 24, 55
 Спелонка, кр. 162
 Синаврос, кр. 177
 спори, пл. 126
 Средиземна Дакция, провинция 71, 93
 Средиземно море 97, 99
 Средна Азия 97, 185
 Средна Европа 112
 Средни Алпи 100
 Срем, обл. 250
 Сремска Митровица, вж. Сирмиум 94
 Сръбска Моравя, р. 156
 Стамазо, кр. 161
 Стара Загора, гр. 45, 89
 Стара планина 46, 47, 96, 161, 318
 Стариград, селище 92
 Стари Епир, провинция 35, 207
 Стембисхан, турски предводител 338
 Стендас, кр. 163
 Стенекорта, кр. 161
 Стенес, кр. 161, 162
 Стилибург, кр. 166
 Стоби, гр. 47, 92
 Стоца, пълководец 114
 Страментиас, кр. 161
 Стравнаста, кр. 162
 Странджа планина 46, 310
 стратег, военен управител 50, 51, 105, 107, 113, 297, 300, 301, 303, 304, 307, 312, 323, 333, 334
 стратег автократор, длъжност 248
 стратилат, началник на войската 22, 47, 209
 Стронгес, кр. 162

- Стронгилон, кр. 170
 Струас, кр. 161
 Струмски залив, вж. Орфански залив 159
 Стъклен, местност 90
 Стъклен, с. 178
 Суавастас, кр. 162
 Суания, обл. 243
 Суварас, кр. 162
 Сугдайна, вж. Бухара 340
 Суданел, кр. 176
 Сукивида, кр. 168
 Сукидава, кр. 169
 Сурас, кр. 177
 Сурикон, кр. 160
 Суровичево, вж. Новиград 91
 Сурон, гр. 215
 Сусиана, кр. 166
 Сухум, гр. 243
 схолари, императорски войски 191
 Схоластик, византийски военачалник 136
 Сяр, вж. Серес 91
 Сърбия 94
- Таваличево, с. 149
 Тавгаст, гр. 338
 Тавлант, митологично лице 101
 тавланти, пл. 101
 Тавор, с. 149
 таври, пл. 141, 154
 Тавризион, селище 149, 156
 Таврически полуостров 228
 Таврокомон, кр. 177
 Тагма, лично име 224
 таксиарси, военачалници 191, 249, 297, 302, 323, 334, 335
 Талас, селище 223
 Таласий, управител на префектура 23, 30
 Тамонвари, кр. 176
 Танаис, р. 137, 138, 141, 143; 185, 217
 Таната, кр. 165
 Таргития, лично име 224—227, 248, 250, 296, 298, 328, 338, 343
 Тарду, турски вожд 222, 230
 Тарпорои, кр. 162
 Тарсандала, кр. 176
 тархан, титла 224
 Тасос, остров 92
 Татимер, военачалник 324, 325, 327
 Тацян, лично име 28
 Тезули, кр. 160
 Телефис, селище 182
 Темистий, писател 26
 Темистокъл 324
 Темиш, р. 351
 Темпе, проход в Гърция 301
 Теигри, бог 252
 Теигри Даг, планина 185
 Тевшан, планина 222
 Теогнид, полководец 233, 255, 256
 Теодат, готски военачалник 116
 Теодиберт, франкски крал 180
 Теодор, византийски лекар 245, 246
 Теодор, военачалник 184, 328—330
 Теодор, лично име 264
 Теодор, сценарий 172
 Теодора, византийска императрица 103—105, 148, 149
 Теодора, вж. Дробета 166
 Теодорих, остготски вожд 105, 115, 116, 117, 140, 208, 216, 317
 Теодорих, скит 264
 Теодоропол, кр. 166, 168, 176, 177, 333
- Теодосиев кодекс 19, 20
 Теодосий I, византийски имп. 30, 34, 88, 90, 207
 Теодосий II, виз. император 19, 30, 37, 87, 207, 208, 260
 Теодосия, тракнец 148
 Theodosiopolis, вж. Панидос 88
 Теодот, военачалник 26
 Теодот, управител на префектура 84
 Теофан, писател 205, 213—217, 343, 348, 351
 Теофан Византийски, писател 5, 13, 217
 Теофилакт Симоката, писател 5, 16, 219, 258, 291, 292, 294, 297, 301, 310, 311, 320, 348
 териак, лекарство 282
 Термас, кр. 160
 Терма лутра, вж. Лъджакой 175
 Терма, кр. 159, 178
 Термически залив, вж. Солунски залив 159
 Термопил, проход 111, 194, 201
 Тесалия 12, 91, 160, 180, 206; провинция 35, 92, 96, 111, 158
 Тесалоника, вж. Солун 90
 Тескос, гр. 187
 Тетово, гр. 162
 Тетрастоа, площад в Цариград 207
 Теупол, вж. Антиохия 42
 Тиберий, византийски имп. 13, 82, 227, 228, 231, 233, 248, 250, 257, 259, 268, 269
 Тибър, р. 117, 276
 Тива, гр. 92, 189
 Тигас, кр. 169, 178
 Тигър, р. 96, 215
 Тнесимонти, кр. 177
 Тил, р. 339
 Тиликион, кр. 169
 Тилито, кр. 178
 Тимакиолон, кр. 163
 Тиматохион, кр. 163
 Тимена, кр. 166
 Тимнана, кр. 162
 Тимок, р. 166
 тирони, новобранци 98
 Тиса, р. 107, 155, 351
 Тистеон, кр. 160
 Тиункона, кр. 162
 Тодор, сенатор 215
 Токиодис, кр. 177
 Тома, управител на префектура 22, 25, 30
 Томес, кр. 162
 Томи, вж. Кюстенджа 7, 21, 22, 46, 70, 90, 168, 300, 344, 352
 Томи, кр. 178
 Топарон, кр. 176
 Топера, кр. 162
 Топир, вж. Руснои 89, 132, 175
 Тоскана, обл. 117
 Тотила, готски вожд 122, 127, 128, 131, 134—136, 180
 Травстала, лично име 216
 траки, пл. 9, 11, 13, 16, 89, 98, 111, 118, 121, 123, 154, 207, 215
 Thracia Secunda, провинция 46
 Тракийски Херсонес, полуостров 111, 186
 Тракийско море, вж. Егейско море 265
 Тракийски диопез 23, 33, 34, 37, 45, 46, 60, 168, 170
 Тракия, обл. 6—13, 20, 22, 27, 31, 32, 35, 38, 50, 52—54, 56—58, 74, 88, 89, 96, 98, 100—117, 118, 121, 123, 124, 129, 134, 136, 137, 139, 142, 144, 147, 148, 151—153, 172, 175, 176, 180, 181, 185, 186, 190, 201, 203, 208—210, 214, 216, 220,

- 237, 262, 266, 270, 275, 293, 299, 302, 303, 307, 316, 317, 320, 321, 333: провинция 33, 45, 89, 168, 176
- Трансмариска, гр. 31, 169
- Трапезунт, 137, 243
- Трасарих, готски военачалник 177
- Трасариху, кр. 177
- Траснана, кр. 163
- Трасу, кр. 176
- Траян, византийски пълководец 269
- Траян, император 89, 90, 127, 165, 166, 175, 352
- Траянова Дакия, обл. 47
- Траянопол, гр. 88, 168, 175
- Тредетилиус, кр. 163
- Трезмис, кр. 90, 178
- Трета Армения, провинция 57
- трибали, пл. 98, 99
- триболи, военно съоръжение 275
- Трибониан, юрист 19
- трибун 83, 213, 297
- трибуни нотари, императорски секретари 45, 46
- tribunus peditum, началник на пехотна войска 334
- Трикеса, кр. 167
- Трики, кр. 92
- Трикорния, гр. 94
- Triontium, вж. Пловдив 89
- Триснана, кр. 161
- Троада, гр. 156, 180
- Троянски проход 352
- Тгораеиш Трапани, вж. Адамклисе 90, 299
- Тугуриас, кр. 161
- Тукидид 91, 104
- Тулдиз, турски хаган 340
- Тулсус, кр. 176
- Тулиан, лично име 127, 128
- Тулкобург, кр. 162
- Тулча, вж. Егисос 90, 170
- Тунджа, р. 46
- Туринас, кр. 163
- Туркля, кр. 161
- Туримунд, военачалник 122
- Турис, кр. 127
- Туркестан 97
- турки, пл. 13, 15, 180, 217, 218, 221—223, 227, 228, 239, 241—243, 253, 256, 258, 268, 274, 278, 298, 338, 340, 341
- Турксант, турски вожд 227, 228
- Турну Северин, гр. 165
- Турулис, кр. 177
- Турум, турк 340
- Турус, кр. 161
- Тусудеас, кр. 161
- Тутнана, кр. 160
- Тутракан, вж. Трансмариска 169
- Тян Шан, планина 185
- Тържището Таврокефалон, кр. 176
- Уар, турски вожд 339
- угури, пл. 241, 242
- Uj Palanka, вж. Литерата 48
- Уку, кр. 176
- Улиарис, остроготски пълководец 115
- Улигар, херул 142
- Улимут, лично име 118
- Улметум, кр. 170
- Улиана, вж. Липля 94, 157
- ултизури, пл. 185, 186
- Унгари 94, 101
- унигури, пл. 234
- унугури, пл. 339
- Урал, вж. Даях 242
- Урвриана, кр. 162
- Урдаус, кр. 176
- Урфа, вж. Осроена 215
- Усдибад, генид 225, 226, 246, 248
- Усиана, кр. 160
- Усигард, ант 12, 183
- Uscudama, вж. Адрианопол 89
- Утигур, лично име 138
- утигури, пл. 10, 12, 137, 138, 140, 141—144, 185—187, 201, 202, 204, 220, 225, 229, 237, 242
- Утус, кр. 168
- Фазас, пълководец 121
- Фазис, вж. Потн 183, 220, 243
- Фазис, вж. Рион 183
- факции, партии 108
- Фанагурис, гр. 141
- Фаранорес, кр. 162
- Фарас, военачалник 113
- Фарсала, гр. 92
- Фаские, кр. 160
- Федерати 9, 84, 85, 96, 113, 116, 130, 140
- Фере, гр. 175
- Фест, консул 23, 30
- фидеикомис, завещание 28
- Филимут, военачалник 123, 134
- Филип II Македонски 89, 91
- Филипи, гр. 91
- Филиппик, военачалник 270
- Филипопол, вж. Пловдив 31, 45, 89, 146, 176, 261, 310, 353
- Филомидис, гр. 151
- Фируз, вж. Пероз 218
- Флорентиана, кр. 163
- Флорентин, с. 163
- Флоренций, тракиец II, 107, 214
- Фока, византийски император 16, 355, 356
- фолер, монета 213
- Фосатон, кр. 178
- Фотий, патриарх 217
- Фракелан, кр. 160
- франки, пл. 102, 119, 180, 182, 238, 317
- Франция, 317
- Фрерария, кр. 162
- Фригия, провинция 55; област 97, 99, 151, 153
- Фригия Пакатнана, обл. 58
- Фули, селище 228
- хаган 225, 226, 233, 294—295, 296, 298—300, 302, 303, 307, 308, 310
- Хадруметум, селище 114
- Халазар, хун 129
- Халаро, кр. 163
- Халкидически полуостров, 110, 158
- Халкидон, вж. Кадъкьой 262, 347
- Халкидонски събор 262
- Халкийски врата 108
- Халкитида, вж. Халки 298
- Ханарангос, лично име 129
- Харадрос, кр. 160
- Хармония, гр. 92
- хартуларии, секретари 45, 56
- Хеброс, вж. Мариа 131, 176, 226, 229
- хегемон, вж. коректор 46, 78—90, 92, 94
- Хездунара, кр. 162
- Хекатей, писател 291
- Хеланик, писател 291
- хелеполис, стенобитни машини 309
- Хелеспонт, вж. Дарданели 97, 111, 174, 186, 199, 261

- хелури, вж. херули 235
Хемимонт, провинция 7, 33, 46, 58, 60, 89, 168, 176, 177
Хемус, пл. 299, 300, 303
Хераклея, вж. Перинт 31, 88, 114, 168, 173, 174, 206, 277, 313, 314, 316, 319, 321
Хераклея Линкестийска, вж. Лерин 91
Нeгacлeia Santicа, вж. Зервохори 91
Хераклея Стримонска, вж. Зервохори 91
Хердускера, кр. 162
Херинон, кр. 177
Херкулес 213
Херо, лично име 187
Хероднава, лично име 227
Херодот 104, 139, 221, 291
Херсон, гр. 111, 141, 228
Херсонес, вж. Галиполски полуостров 10, 174
Херсонес, вж. Кримски полуостров 201, 253, 260
херули, пл. 107, 112, 113, 118, 123, 130, 235, 267
херхири, вж. киргизи 223
Хетукоме, селище 192
Хиерокъл, писател 5, 9, 87
Хиерон, гр. 213
Хилвудий, пълководец 10, 123—125, 127
Хилдеберт, крал на Австразия 317
хидиарх, военна длъжност 303—305
Хиниалон, хунски военачалник 142, 143
Хиног, вж. Аксипо 90
Химавнаруви, кр. 176
Хипата, гр. 92
Хипатий, консул 23, 26
хиподром 108, 109
Хиркански планини 100
Хисарски бани, вж. Севаступол 176
холнати, пл. 224, 242
Хомер 291, 312
Хонорий, император 34, 37
Хореум Марги, вж. Киприя 94
Хосрой I, персийски цар 11, 102, 109, 153, 182, 205, 227, 239, 258, 268, 269
Хрисант, кр. 177
Хетсбюерев, лангк 72
Христопол, вж. Кавала 92
Хрупища, с. 92
Хтос, вж. Хетукоме 192
хуни, пл. 8, 10, 13, 110, 113, 114, 116, 117, 121, 124, 127, 137, 140, 142, 144, 146, 148, 150—153, 158, 168, 175, 182, 183, 196, 197, 209, 211—216, 220, 229, 230, 255, 259, 263, 275, 276, 292, 298, 299
хуни кутригури, пл. 141, 248
хуни савири, пл. 185
хуни утигури, пл. 138, 142
Хунон, кр. 168
Хърватско 101
Хърсово, вж. Карсиум 90, 178
цани, вж. мисливани 184
Цапари, вж. Запара 92
Цариград 8, 10, 41, 45, 103, 107, 149, 152, 154, 191, 205, 207, 216, 218, 219, 259, 262, 266, 312, 314, 347
Цасклис, кр. 178
Цебрус, вж. Горни Цибър 31
Цезар, Гай Юлий 100
Церценуцас, кр. 162
Цибра, р. 163, 167
Цибрица, р. 46
Цибър Варош, вж. Кеброс 167
цигани 315
Цидон, кр. 177
Цикладски острови, провинция 63, 64, 82, 261
Цимес, кр. 161
Циндиев закон 81
Цитаеус, кр. 177
Цоида, гр. 89
Цонполегон, кр. 177
Цурум, кр. 132, 320
Цутрато, кр. 163
Чезава, р. 165
Черен залив, вж. Сароски залив 111
Черкас, гр. 242
Черковица, с. 333
Черна, вж. Тил 339
Черна вода, гр. 170
Черно море 46, 50, 137—139, 177, 263, 269
Чирпан, гр. 89
Чорлу, гр. 132, 317, 322
Шар планина 157
Шваривалд, вж. Келтски планини 100
Шедели, вж. Кавак 88
Щавермарк, обл. 101
Югославия 47, 48, 94, 157, 161
Юдеос, кр. 166
Юдуз, р. 222
Юлий Африкан, писател 205
Юлиовале, кр. 163
Юст, лично име 109
Юстин I, византийски император 13, 26, 99, 105, 106, 149, 150, 157, 185, 212, 224, 236, 266, 267
Юстин, илриец 149
Юстин, консул 84
Юстин, лично име 134, 136, 214, 233, 235
Юстин II, византийски император 7, 74, 75, 78, 214, 217, 218, 221, 227, 228, 236, 239, 244, 246, 248, 258, 267—269, 334
Юстиниан I, 5—10, 13, 16, 19, 26, 28, 31, 39, 40, 45, 47, 48, 50, 56, 58, 65, 67—75, 80—81, 83, 84, 86, 99, 103, 104, 106, 107—109, 112, 115, 116, 123, 127, 129, 132, 134—136, 138, 141—144, 146—148, 150—152, 153, 154, 158, 159, 163—175, 181, 182, 189, 197, 205, 212—215, 216, 218, 220, 225, 233—235, 237, 244, 267—269, 312, 331, 339
Юстиниан, лично име 134
Юстиниана Прима, гр. 156, 157
Юстинианов кодекс 5, 19, 20, 27
Юстинианопол, кр. 177
язиги, пл. 155
Яксарт, вж. Оих 221, 242, 340
Яломница, вж. Илвакия 325
Ямбол, гр. 89
Янтра, р. 169, 333, 346
Яръм-бургас, вж. Мелантинада 190
Ясеница, р. 163
Ястреб, вж. Пизос 176
Ятрус, гр. 169, 333, 345, 346